

BIBLIOTECA NAZ.
Vittorio Emanuele III

LVII

F

8

NAPOLI

LEGATORIA
Miela Salvatore
Via Giovanni Paolodino, 19
NAPOLI

IOAN. PETRI
MAFFEI,
BERGOMATIS,
E SOCIETATE IESV,
HISTORIARVM
INDICARVM
LIBRI XVI.

SELECTARVM, ITEM, EX INDIA
Epistolarum, eodem interprete, Libri 4.

ACCESSIT IGNATII LOIOLAE VITA:
Omnia ab Auctore recognita, & nunc primum in Germania excusa.
Item, in singula opera copiosus Index,

COLONIAE AGRIPPINAE
In Officina Birckmannica, sumptibus
Arnoldi Mylij.

ANNO M. D. LXXXIX.

Cum gratia & Privilegio S. Caesaris Maiestatis.

2

PHILIPPO RE
GICATHO
LICO.

UPERIORIBVS annis,
cùm ad componendas Lusitanie
res, Olisiponem ipse venisses,
Catholice Rex, hortata me tua
est Maiestas, vt inchoatam Hen-
rici Regis nomine auunculi tui
rerum Indicarum historiam, pari alacritate stu-
dioque persequerer. Feci quod iusseras: totum
que contextum narrationis, à primo nauigatio-
num exordio, ad vsque Soceri tui Ioanniseo no-
minetertij Regis obitum, pro mea tenuitate per-
duxi. Quò longius ne progrededer, annalium ex-
inde series, vt in tantis & rerum motibus, & lo-
corum interuallis, partim intercisa, partim et-
iam neglecta, prohibuit. Neque verò mihi diu-
tius deliberandum fuit, cuinam opus hoc quale-
cunque, recepta iam consuetudine, destinarem.
Debebat hoc tuis erga se meritis nostra Societas
vniuersas. Id ipsum nominatim à me tua de me
iudicia, mea que summa in te pietas exigebant.
Postremò res loquebatur ipsa, equum esse, vt cu-
ius in primis virtute opibusque Christiana res
nititur, huic potissimum, explorati pijs felici-
busque maiorum suorum armis Oceani; adita-
rum quæ

rum quæ audita non erant, gentium; propagatæ
vnâ cum imperio in vltima loca rectæ in Deum
fidei, si minus facunda splendidave; certè, quo-
ad eius fieri potuit, sincera atque accurata expli-
catio dicaretur. Quæ me, Rex Optime & Maxi-
me, perpulerunt causæ, vti præ cæteris offerre ti-
bi mearum lucubrationum fœtus auderem; cæ-
dem, opinor, Clementiam istam fastigio tam
excelso parem adducent, vt eos in lucem, sub
Augusti nominis tui præsidio tutelaque pro-
dijsse patiar. Quod reliquum est, Maie-
statem tuam Deus immortalis ad sui
nominis gloriam, & Ecclesiæ ca-
tholicæ firmamentum, quàm
diutissimè tueatur in-
columem.

IOANNIS PETRI MAFFEI,

HISTORIARVM INDICARVM

LIBER PRIMVS.

AETERNÆ mentis numen, atque consilium, quo ab ipsis mundi primordijs vniuersa pariter & singula gubernantur, fide potius & silentio venerandū; quàm argumentis ac disputationibus indagandum, iure præcipiunt sapientes viri. Nihil est enim, cœlesti rerum omnium dispensatione, vel propter ipsius vim atque constantiam illustrius, vel propter humani luminis imbecillitatem obscurius. Veruntamen, quoad homini speculari fas est, quantumq; valer mortalis tarditas ex ipsis duntaxat rerum euentis existimare; Diuinæ prouidentiz ratio videtur eiusmodi, vt ingentium operum quæ molitur, multo ante fundamenta iaciat; eaq; per occultas causas, & incrementa latetia, sensim ad tectū fastigiumq; perducatur. Id adeo, si quis animum aduertat, iam inde ex vltima veterum annalium memoria facile intelligitur. Post dirā illam totius orbis terrarum eluionem, cū denuo genus humanum in omne scelus atque flagitium rueret, vniūsq; veri Dei cultum cum dæmonum seruitute commutaret; ne paulatim vniuersa interiret pietas, peculiarem sibi populum diuinæ legis custodem, religionis administrum, oraculorum interpretem Deus immortalis tempore definito condendum esse decreuerat. Quot ante seculis, cum vnam in rem, eximia fide ac sanctitate virum, Abrahamum, ex hominum sæce seuocauit, & propria iniustum nota ipsum, & prolem eius, tanquam generosi armenti sobolem, & quidē præclara cum testificatione, seposuit! Rursus, hoc ipso populo per summam impietatem atque perfidiam rebellantē, lucem veritatis, procuratōnē sacrorum, & ipsamet adoptionis iura Deus aliō transferre statuerat. Quā multis ante annis urbem Romam exsurgere, & à paruis initijs ad summum in tertis imperium euehi passus est! Nimirū, vt Ecclesiæ principatum, ac religionis domicilium ibi aliquando locaret; atq; vt vnde omnes populi, & nationes tum iura ciuilia, tum nefarios ritus ac superstitiones paulo ante perijissent; inde in omnia regna prouinciasq; sine vllō erroris metu, sacrosancta Pontificum scita, & castissimæ cæremoniæ, & bene beateq; viuendi verissima præcepta manarent. Denique, superiore memoria, cū eadem Vrbe salutarem Christi doctrinam in remotissimas nationes propagare veller, quæ lumen Euangelij vel antea nunquam acceperant, vel acceptum, incuria seu longinquitate restinxerant, quāpridem fortium & experientium virorum excitauit ingenia, vt ignotas ad id tempus terras, ignota maria, tum ad ortum solis, tum ad occasum, per summā animi contentionem, perq; summa pericula & difficultates pertinaci studio exquirerent! Videlicet, quo per mutua commercia, dum peregrini cum incolis vel terra nata, vel manu facta, vel alia quælibet in vsum vitæ, pro locorum & regionum varietate, permutant; interea occasionem nacti sacerdotes & vitæ innocētia, & Christianæ facundiz laude præstantes, ex auctoritate Romani Pontificis, verbum

A Dei

Dei longè lateque diffeminaret; errantesque mortalium greges, ab infelicibus D
vepreis ac saltribus, ad læta Domini pascua caulafque traducerent. Cuius
tam gloriosi facinoris, tamque longinquæ nauigationis (ad quam neque fa-
bulosi illi Argonautæ, neque in cœlestium numerum falsò relati Bacchi, Her-
culesve vnquam adspirarunt) quoniam decus ac titulos partim Lusitania,
partim Lusitanix finitima Bœtica sibi iure quidem optimo vindicat, quæ à
Bœticis ad solem occidentem præclarè gesta sunt, scriptores alij persequen-
tur. Nos, quoniam cuncta complecti pæne infinitum esset, Lusitanicæ tan-
tum conquestionis, præsertim verò promulgari ad meridiem & orientem
Euangelij iniria progressusque (quando ita iubemur ab ijs, quorum à nutu dis-
cedere est nefas) in vnus Dei gloriam, & solatium Ecclesiæ Christi vniuersæ,
latinis maxime litteris consignare decreuimus. Quæ cognitio piorum
animos variè, ni fallor, afficiet: lætabuntur haud dubiè, tanta iam ex parte v-
sanas gentium ritibus, ac detestabili Deorum inanum cultu sublato. punget
eos rursus atque a deo terrebit, improborum scelere, & prauis dogmatibus a-
gitata, ex orbe nostro ad insulas longè, vt inquit Esaias, atque ad vltimas ter-
rastanquam indignabunda propalam migrans Christiana religio: vt vel Deo E
vindice regnum à nobis item auferri; vel, collustrato lucis Euangelicæ radijs
toto propemodum orbe terrarum, ex diuinis oraculis, effortè iam ac se-
nescenti naturæ finis propediem adesse videatur. Verùm hæc summus ipse
retum arbiter, pro sua infinita bonitate ac sapientia moderabitur. Nobis, rem
tantam, parendi magis alacritate, quàm perficiendi facultate suscipienti-
bus, illud in primis veniebat in mentem vereri: ne, quoniam permulta cum
sacris, tum prophanis in rebus supra naturæ vim atque ordinem cultu subin-
de exponentur, narratio nostra plus fortasse admirationis apud quosdam sit
habitura, quàm fidei. Quocirca denuntio profiteorque iam nunc, me nihil
in mediū esse allaturū, nisi quod è publicistabularijs, aut probatis auctoribus,
quiue intersuere ipsimet rebus gerendis, accepero. Quæ mihi copia quò pro-
prior & expeditior esset, non subterfugi quominus Olisiponem vsque, com-
morandi causa contenderem. qua ex vrbe, quòd in Oceani velut imperium
peropportuno imminet loco, atque ob id ipsum antiqua regum Lusitanix se-
des est; omnia ferme Indica tum expeditionum consilia atque acta manarunt.
Neque nobis veritate quicquam omnino antiquius vel fuit, vel esse debuit.
Nam aliqui, neque Deus immortalis, cui nostra omnis vni desudat industria,
commentis, ac mendacijs delectatur, & me ipsum mortalibus rebus iam pridè F
valere iussis, fingendi vel adulandi causas omnes procul habere par est. Sed
iam ad institutum aggredior.

ORDEM terræ vniuersum tres in partes diuisit antiquitas. inuenti demum
hi noui tractus quartam adiecere; si quarta appellanda est, quæ vna reliquis o-
mnibus magnitudine ferme par est. Neque tamen hæc recentiora tantum-
modo, sed veterum quoque finium haud exigua spatia prisci homines igno-
rarunt. Siquidem & in multis regionibus describendis Ptolemæus, vir cæ-
teroqui summus, & alij geographi insignes hallucinati sunt; & Africæ terræ
quicquid à Prasæ Promontorio, & Interiore Aethiopia, & Lunæ montibus in
Australium extenditur, multæque & ingentes tum Africæ, tum Indico littori ob-
iacentes insulæ, quamuis accuratam eorum diligentiam, notitiamque subter-
fugere. Nauigandi verò, ante centesimum annum, vel apud Hesperios popu-
lostata fuit incititia, maritimo videlicet vsu a strolabij nondum excogitato, vt
ab ora discedere, & alto Oceano se committere nequaquam auderent: sed
littora caurè legentes, vbi ad æstus maris, aut breuia periculosa peruene-
rant, quasi repagulis quibusdam à natura seu numine obiectis, recipere
illicò sese, & longius tendere quodammodo nefas arbitrantur. Iraque pro-
montorium ad Atlanticas radices, & aquarum impetu & Syrtibus vicinis
infame, cui nomen olim fuit extremæ Chaunarix, rudi sanè vocabulo, caput
Non, ea

A Non, ea tempestate vulgus naurarum appellare solitum est, propterea quod si quis id promontorium superare malè sano conatu esset aulus, cum ad suos vltra esse rediturum negarent. Hæc igitur loca gentesque lingua, moribus, superstitionibus adeo dissonæ, vti Lusitanorum armis tandem apertæ, & Christi Evangelio collustratæ sint, quò clarius pateat, paulo mihi altius ordiendâ tota res est. In ijs Lusitanæ Regibus, qui prospero euentu rem & suam, & Christianam auxere, præcipua celebritate est Ioannes eo nomine primus, qui, transmissio in Africam exercitu, Septem urbem (quam Procopius Græcè, Septon, alij septem fratrum ciuitatem appellant) de Mauris cepit insigni victoriâ. Huic è Philippa Alencastria, Eduardi sexti Britannæ regis nepte, filij fuere quinque: è quibus, tertio, vel, vr alij affirmant, quarto loco natum Henricum, scriptores meritò in cælum vsque laudibus ferunt, quando præter bellicam virtutem, quam in eius vrbis expugnatione cunctis admirantibus explicauit, ea fuit sanctimonia vitæ, eaq; in Deum & superos omnes, ac beatam præcipuè Dei marrem obseruantia; vt in summa corporis firmitate summaque licentia, illibatum virginittatis florem ad extremum vsque spiritum retinuisse credatur. is, Ioanne patre, post fractam Maurorum audaciâ, vita functo, licet perfidum & consccleratam genus hominum porro insectari, nectantùm è Mauritania, sed ex Africa tota exterminare percuperet; tamen, quod ad hæredem regni Eduardum fratrem natu maximum eiusmodi expeditio pertineret, ipse interim ad alia non minus præclara sese conuertit, quæ suis & auspicijs aggredi, & sumptibus tolerare se posse consideret. præerat quippe nobilissimorum equitum ordini, quem Dionysius tritauus Christi nomine contra barbaros instituerat: ex eoque magistratu non exiguos annuos redditus, & vectigalia capiebat. Hæc illi dies noctesque apud animum suum agitant, nihil omnino vel ad nominis Lusitani famam illustrius, vel immortalis Deo gratius visum est, quàm incognita scrutari maria, nouas in Oceanum classes mittere, & rectam religionem in omnes partes, quoad eius fieri posset, extendere. Cuius rei perficiendæ cò maiorem veniebat in spem, quò se acrioribus quotidie stimulis in hanc mentem sentiebat impelli: & per eos fortè dies allatum erat, quosdam è Britannia, & Gallia mercatores vi tempestatum ad noua loca delatos, quæ à feris & barbaris dæmonum cultoribus tenerentur. Hæc igitur maximè sententia Henrici animo insedit. quare confestim adhibitis mathematicis, multa de situ orbis, dequæ cæli plagis exquirere, multa etiam, vt erat acri & solerti ingenio, partim legere, partim commentari ipse per se; multa præterea de captiuis Tingitanis, & accolis interioris Libyæ sciscitari. Denique, dum cuncta circumspicit, rei quæ magnitudinem ac difficultatem apud se diligenter expendit, intentus interim oppido nouo ad Sacrum promontorium condendo Terzanabali, (quam deinde Villam infantis dixere) fama est, per quietem cælesti monito clementer increpitum, quod cogitata conuulsione tam diu superfederet, remque adeo piam & laudabilem vltra differret. Iraque manè vt primum euigilauit, sine vlla dubitatione duas in præsentia naues omnibus rebus ornari celeriter imperat: precatuque cæli Reginam, vt volens ac propitia capris adesset, cursuque dirigeret, lectissimos è copia Turdetana magistros vtrique præponit, & ingentibus oneratos promissis, quàm longissimè prouehit, & extimos Africæ tractus, ac gentes accuratè explorare iubet. Ij, licet laboris & periculi magnitudinem animo cernerent; tamen principis auctoritate, & inlita Lusitanis gloriæ cupiditate permoti (agebatur autem tum annus à Christo nato supra millesimum quadringentesimus decimus) rem alacres fidentisque suscipiunt. Itaque populo faustis ominibus & acclamationibus prosequente, cum in Austrum vela dedissent, vltra Atlantis radices, quem terminum nauigationis ad eam diem fuisse diximus, leucas circiter sexaginta (recentioris mensuræ nomen id est, quattuor fere millia passuum singu-

lxx continent) ad Ganariam promontorium deuenire: quò ne longius tenderent, partim nouis aquarum æstibus vadisque, partim etiam procurentis promontorii longitudine deterriti sunt. Eadem causa decennium ferme totum alios deinceps aliosque prohibuit, quominus è sententia nauigarent. Sed nequaquam idcirco Henricus à suscepto consilio destitit: quippe, tum ex Afrorum sermone, tum ex mathematica ratione certissimis cõpererat argumentis, ab ora Mauritaniz, continentes ac perpetuas regiones vltra æquatorem extendi: quæ si pedibus peragrari, ardores aut solitudines veruissent, mari certe, modò perseuerantia non deesset, adiri, cognoscique posse confideret. Nec eum spes sefellit. Siquidem anno demum à partu Virginis millesimo quadringentesimo vigesimo, cum sese inreperidè nauarchi alto mandassent, multris, & periculosis iactati procellis, varias primùm insulas, ac deinde remotiora in singulos annos Africæ littora, ad vsque Leenam (id monti nomen est, leucis à Ganaria trecentis & sexaginta) singulari Dei beneficio cognouere. Quorum è numero viri tres præcipuè meriti felicitate virtutemque sunt, vteorùm nomina litteræ omnes ab interitu vindicarent. Fuere autem Ioannes Consalius, & Tristanus Vascus, qui omnium primi longè à continenti recedere, & vasto ac furenti Oceano sese credere minimè dubitarunt: ac E partim ventis ablati, partim animi robore consilioque prouecti, insulas aliquot, in ijs vnam hodie nobilissimam, ditissimamque, cui à materia nomen est, ad Lusitanicum imperium adiungere: itemque Aegidius Annius, qui Syrtibus euitatis, & accuratè obseruato maris æstu, recessuque, Ganariam promontorium eximia nauigandi arte ac scientia denique flexit, & Christianæ fidei ad Hesperios Aethiopas aliasque inaccessas antea nationes aditum aperuit. Hos autem, Henricus, & qui deinceps eorum industriam subsequuti sunt, pro cuiusque meritis, ac laboribus amplè remuneratus est: ac, ne conquirendi ardor in posteris refrigesceret, à Martino V. Pontifice Maximo impetrauit (quod ipsum ab alijs deinde Pontificibus confirmatum est) vri quicquid à Ganaria ad vltimam vsque Indiam patefieret, id quàm optimo iure & conditione Lusitanicæ ditionis esset. Quinquaginta circiter annos prima illa nauigatio tenuit: quibus demum exactis, Henricus cum aliquot locis templa construxisset, ac varias in regiones munissset viam Euangelio, plenus gloria, & rectè factis migravit in cælum. Huius animi magnitudinem imitatus Alphonsus quintus, vt primùm regni potens fuit (nam Eduardus pater ei maturè decesserat, fuitque sub tutoribus ad septimum vsq; decimum F ætatis annum) quamquam finitimis, & domesticis implicitus bellis, in eandem ramentem laudem acerrimè incubuit; perque strenuos duces & gubernatores ab Leenæ monte ad Arsinarium (quod recentiores Viridæ caput vocarunt) atque inde ad vsque Diuæ Catharinæ promontorium (is locus est vltra æquatorem gradus partefve duas & semis, hoc est leucas circiter duas & quadraginta) Crucis trophæum, & arma Lusitanica protulit. Multæ etiam insulæ per idem tempus inuentæ, quas commemorare hoc loco non est operæ pretium; & commercia varijs cum nationibus instituta; sed cum Aethiopibus præcipuè occiduis, quam regionem hodie Guineam vulgus appellat, ducto nomine ab vrbe celeberrima Genne, ad quam ingenti fluuio Zanagæ impositam, loci opportunitate illecti olim negotiatores vndiq; confluebant. Patet autem Guineæ latissimè: & quamquam zonæ mediæ ferme subiecta flagrantissimo sole torretur; non tamen idcirco (vt falsò præsci putarunt) ab incolis est deserta: quinimmo plurimos numerat populos: è quibus maritimi pisce; mediterranei partim lacertis, & immundis animalibus, partim, vbi cælum fauit, nonnullis frugibus & lacte vescuntur: murantque subinde loca, non per vicos aut oppida, sed per familias plerunque dispersi: eæque familiæ sæpe inter se propter inopiam, de aquatione ac pastione decertant: infelix genus hominum, ac seruituti natum, & cum alijs nominibus, tum vnus veri Dei præsertim igno-
ratio-

A ratione miserandum. Cum ijs igitur per capriuos interpretes agi cœptum à Lusitanis, & quamquam initio propter suspiciones mutuas, vt in rem subita, ac noua, turbatum est; atque etiam ex insidijs Christiani aliquor interempti; tamen cognita mox Lusitaniz Regum iustitia, & nostrorum comitate ac beneficijs deliniti barbari merum posuere: & commeandi contrahendi que libera potestate facta, cum veste varij generis, & varijs domesticis vsus instrumentis, ebur, & aurum, & mancipia permutabant, nullius aut e mentium aut vendentium æquæ bona conditione, atque ipsorum qui venum dabatur, quippe ex Aethiopiz fabuletis in opima Lusitani regni arua, & ex tugurijs, & mapalibus Olisiponæ claſſe translati, vel ipsa vrbis frequentia rerum, que omnium copia paulatim ad mansuetudinem, & humanitatem erudiebantur: & quod longè præstantius est, mysterijs Christianæ religionis postmodum imbuti, & cœlesti lauacro expiati, è peregrinis, dæmonum seruis, hominum que mancipijs, Angelorum ciues, & domestici Dei repente euadebant.

Hiscæ rebus ita institutis, admodum expedire visum, ad mercimonia tuenda, atque ad retinendam cum barbaris amicitiam, opportunis aliquot locis castella excitare. Quæ dum summa Aethiopum voluntate exstruuntur, interea morbo, laboribusque confectus Alphonsus emoritur.

B Dein regni gubernacula suscepit Ioannes eo nomine secundus, lætis admodum auspicijs quando per idem tempus in Aethiopia Christiano primùm ritu litatum est, barbaris ad noua sacra cæremoniaque stupore defixis: Lusitanis verò inter ipsam diuinam rem gaudio lacrymantibus, quòd sua potissimum opera verus Dei cultus in longinquas adeo mundi partes gradum fecisset: nempe vt impuris scædata victimis loca purgaret: breuique ingentem animorum vim à possessoribus iniquis in Christi libertatem assereret. Quo nuntio magnam in spem erectus Ioannes, vt erat generosi maximè spiritus animique Rex, non modò parta retinere, sed etiam omni ratione amplificare constituit. atque illud præsertim summo conatu peruestigare; num quis ab Atlantico in Eoum Oceanum vel mari vel terra transitus foret, quippe, iam tum, præter acerrimum propagandæ Christianæ fidei studium, ad beatas etiam Arabiz gazas, & Indici littoris opulenta commercia mentem & cogitationem adiecerat.

Quam ad rem in primis idoneum ratus, cogniti iam littoris dynastas amicitia comprehendere, haud ita difficili negotio id est consequutus; pacemque & societatem certis legibus fecit cum Bezeguico, & Caramansa, Baio Sama-

Cno, alijsque regulis: dein, ad vltiora exquirenda, probatæ virtutis fideique homines familiares suos dimisit. atque id quò libentius facerent; ac minore cum erroris periculo sese vastum in Oceanum darent; peritissimis ea tempeſtate mathematicis Rhoterico & Iosepho medicis suis, itemque Martino Bohemolod, qui se Ioannis Monteregij alumnum ferebat, negotium dedit, aliquid cõmuni consilio excogitarent, ad cursum nauium in pelago, quamuis ignoto, regendum: vt vel abductus à conspectu familiarium sibi syderum nauta, quam tamen cœli plagam, quàm remota ab orbe nostro loca teneret, aliqua posset ratione conijcere. ij, quàm acerrimo studio re diu multumque agitata, astrolabium denique instrumentum, quod antea ad colligendos stellarum motus duntaxat astronomi adhibere consueuerant, præclaro sanè inuento ad vsu rei maritimæ transtulerunt: ac pari solertia declinationum tabulas confecere, quibus hodie naucleri ad explorandam locorum (quemadmodum cosmographi appellant) latitudinem vtuntur: vt non parū, hoc etiā nomine, tota Europa Lusitaniz debeat. Quod si vt latitudinis, ita etiam longitudinis facili negotio rimandæ regulam prodidissent, nullo propemodum errore perpetuum maris ac terræ cingulum continuo circumactu viatores periti conficerent. Sed quia ab ortu in occasum, vel contra, ab occasu in ortum nihil est in perpetua cœli conuersione certum ac stabile, quo dirigere cursum, accessusve aut recessus emetiri possimus (namque illa ex errantium syderum oppositu sub-

tilis ac perobscura collectio, nequaquam est ad hanc quotidiani vsus ratio- D
nem accomodata) ideoque nullidum longitudinis gradus notari, neque planè
perspecta potuit esse ratio itineris. in quo nauium rectores periculosissimè
sæpe falluntur. credo equidem, in hoc, vt plerisque aliis humanis in rebus,
ad mortalium vel acendam industriam, vel coercendas cupiditates, hac
tanta difficultate diuinitus interposita. Veruntamen eius instrumenti be-
neficium mirum quanta nauticæ rei accessio facta sit. quin etiam ex eo tem-
pore Christi disciplina manare longius cepit: plures quippe iam viri, & pruden-
tix & pietatis laude præstantes, certatim ad huiusmodi expeditiones vl-
tro semet regi offerebant: è quibus Iacobi Cani constantia & virtus in primis
enituit. Is, acceptis ab rege nauibus, vltra metas Alphonsi processit ad ostiũ
ingentis fluuii, qui ex ipsis Nili fontibus originem trahens, Zaires ab incolis
dicitur: æt tanta aquarum vi, præsertim hyeme, sese in Oceanum infert, vt pro-
datur in octoginta millia passuum ab eo vinci mare. quod ex dulci nimirum
hæstu præternauigantes intelligunt. Columnas aliquot, Ioannis iussu, è
Lusitania secum aduxerat Canus: quibus præter Crucis figuram, & regij
stemmatis insignia, Latinis & Lusitanicis verbis erat inscriptum, quo quæq; E
terrarum spatia rege, quo duct, quo tempore aperta forent. Ex ijs ergo co-
lumnis vnam, ditionis Lusitanicæ testem, in ostio collocat: dein aduerso flu-
mine subuectus, errantes passim Aethiopum greges videt, atro colore vibra-
toque capillo, vt cæteros, veruntamen, vt vberiore solo, sic etiam ingenio
moribusque longè mitiores. quippe leuibus duntaxat munusculis, & benig-
no vultu inuitati, sese aduenis tanta securitate credebant, vt eorum quoque
nauigia, sine vlllo metu vel suspicione, inuisendi gratia conscenderent. Ve-
teres amicos vel consanguineos dices, si communio intercederet linguæ.
sed è multis ac varijs interpretibus inuentus est nemo, qui sermonem gentis
teneret. nutibus ergo agebatur. quibus haud agrè cognitum est, præpotètem
regem, cui cuncti pareant, plurium dierum itinere introrsum abesse. Quo
audito Canus aliquot è suorum numero ad singula propius exploranda inco-
lis ducibus mittit in regiam: ijsq; obsidũ loco relictis, præcipue indolis quat-
tuor ipse vicissim Aethiopus in Lusitaniã asportat, persanctè pollicitus, quin-
tadecima luna (quæ temporum ibi momenta obseruantur) sese illos incolu-
mes patrio redditurum solo. ij porro, inter nauigandum, & Cani cura, &
sua ipsi docilitate, Lusitanici sermonis consuetudinem naçti, de Congi reg-
no (sic enim appellari denique patuit) deque eius opibus, ritibus, institutis F
cuncta postmodum ex fide atque ordine retulerunt. Eorum aduentu Ioan-
nes mirè lætatus: & collaudata Cani prudentia, nouos iuber hospites in pri-
mis benignè & copiosè tractari. cumque ex ijs multa per otium quæsiisset, ve-
ritus ne longior mora Lusitanis obsidibus aliquid afferret incommodi; man-
dat Cano, Aethiopus quàm optimè rursus acceptos quamprimum in patriam
reportet, suosque recipiat: tum, vbi vltiora lustrarit, in reditu, ad Congi re-
gem adeat ipsemet; cumque omni ratione ad Christum allicere studeat. Nec
mora: tempestatem idoneam naçtus Canus, peregrinos, Cõgum relatos, cum
obsidibus bona fide permutat: ac, ne temporibus excluderetur, continua-
to in præsentia cursu, leucas vltra id regnum ducentas prouehitur: & cu-
ius dixi formæ columnas duas duobus ponit locis: quarum alteri à S. Angusti-
no (cuius in diem natalem appulsus inciderat) alteri ab ipso met lapide no-
men inditum est. Inde Congum teuectus mira gentis gratulatione ad Re-
gem ipse cum amplis muneribus, & egregio comitatu contendit. Rex, quod
mira quædam de Ioannis munificentia, & comitate à suis audierat, summa
cum honoris & mutæ beneuolentiæ significatione Canum aduenientem
accepit. Exinde pedetentim Canus, quem admodum in mandatis habebat, ex
occasione sermonem de rebus diuinis inferre, ac Regem adhortari, vt, spre-
tis inanibus Dijs, vnum Deum cœli terræque conditorem agnosceret.

Atque

- A Atque hoc loco vel maximè paruit ad conuertendos animos, quanto plus in perspecta caritate, quàm in verborum apparatu momenti sit. Militaris homo erat Canus, & ferro potius quàm litteris innutritus. ac nihilominus rudi eius oratione Rex, videlicet officijs nostrorum ante caprus, ad studium veræ pietatis adeo exarsit, vt aures ad Canum semper sitientes afferret, ac multa ipsemet vltro de religione quotidie quæteret. Quinimo in eundem animi sensum familiares quoque suos, & regni procures, aperrè monendo horrandoque pertrahere nitebatur. Accedebat ad hæc, internus auræ cælestis afflatus, qui mentes Aethiopum cæcæ ad rectum salutis iter occultis motibus prouehabat. Iamque agro ad Euangelij semen accipiendum subactò, Cani reuersionis tempus instabat. Quem Rex tamen si aduocatum sibi in Lusitania videbat fore, ramentum pro instituta consuetudine perinuius dimisit: deditque proficiscenti comites pueros nobiles, præfecto Zacuta, vno ex ijs, qui nuper in Lusitania fuerant. huic etiam atque etiam mandat primum vti suo nomine, Ioanni pro immortalibus eius in se promeritis, gratias agat ingentes; deinde vt ab eodem suppliciter petat, ipsum oratorem & pueros cælesti lauacro expiatis, & Christianis præceptionibus probè institutos, cum pijs aliquot summi
- B Dei sacerdotibus Congum remittere ne grauetur, vehementer oporere se, cum liberis, & propinquis, & regno si fieri possit vniuerso, Christiana sacra suscipere. Adit legationi munera, magnam eboris vim, vestemque per multam (hæc Aethiopum gaza est) è palmarum folijs admodum scitè atque artificiosè contextam. Ea verò legatione Ioannes, vt erat egregiè pius, maximo gaudio cumulatus est, cum tantam pandi porram Euangelio cerneret. Ergo, simul atque maturum est visum, festo ornatu & solenni pompa Ioannes & Eleonora vxor Zacutæ, pueros alios alij principes viri vetere Ecclesiæ instituto lustralibus aquis grati labij admouere. & Zacutæ quidem, Ioannis; cæteris verò, sponsois cuique sui nomen impositum. Baptismo peractò, confestim idoneis traditi præcepto ribus, totum biennium summa cum diligentia Christianis moribus & mysterijs imbuuntur. Ac tum denique perhonorificæ legatio in Congum decreta cum regalibus donis, & sacrorum apparatu magnifico, neque neophyti modò ad suos remissi, verùm etiam è sanctissima Dominicana familia viri tres probatè virtutis atque doctrinæ delecti, qui apud eosdem Aethiopas & docendi & iniuncti munere fungerentur, accessere ad hos, etiam architecti cum fabris ad templa vero Deo in illis regionibus construenda. Princeps legationis fuit è præcipua nobilitate vir, Consalius Sofa. Huic inter nauigandum pestilentia absumpto, Rhotoricus fratris filius omnium voluntate sufficitur. Magna interim apud Aethiopas erat expectatio nouæ religionis. & cum cæteri ferme summi atque infimi Christianorum aduenum valdè experebant: tum verò auidissimè Regis paruus, qui maritimis Congi populis imperabat: quam Congi partem Sonum incolæ nominant. Is, vt primum naues ad littus applicitas adiuuit, ingenti stipatus frequentia, magnoque cymbalorum ac tubarum strepitu, descendentes nostris obuiam prodijt, vix præ gaudio sui compos. Et quoniam exacta iam ætate erat, ne oblaram sibi diuinitus occasionem frustra elabi sineret, baptizari se statim voluit vnà cum altero è filijs paruulo, quippe qui per ætatem sibi consulere nondum posset: alterum iam aduultum, quamquam eodem studio vehementer incensum, & obsecrantem etiam atque etiam, ne se cælestis illius beneficii expertem vellet; honoris tamen & obseruantiz causa, Regi, Regisque liberis in tanto mysterio anteuertere non est passus. Temporario igitur templo è frondibus ac ramalibus raptim excitato, atque tres Christiano more adornantur. ac sacris ritè perfectis, primus ex omni memoria baptismus ille in ijs terris incredibili omnium lætitia celebratus est anno post Christum natum millesimo quadringentesimo nonagesimo primo. Patrem nouo nomine Emmanuelem; filium vocari Antonium placuit. Nec modò

vultu ac veneratione conceptam religionem ac fidem præ se tulit senex : sed etiam aduocata concione ipsemet è superiore loco in simulacra, & nefarios ritus, quibus ad eam diem dediti fuerat, adeò acerbè inuectus, & præteriti temporis errata & flagitia tam grauius ac dolenter est detestatus, vt animo planè immutatum, ac Deo plenum haud dubiè cerneret. ijs rebus cognitis, maiorem in modum lætatus est Congi Rex : perq; eam gratulationem ad patrui ditionem ac fines munificè adiecit agri, quod leucas in longum triginta, in latum decem pateret. Quo tanto de se Regis iudicio magis magisque animatus Emmanuel, ad superiora Christiani animi documēta non minus præclarum adiunxit aliud. siquidem graui edicto conquisita vndique idola, quamquam multis id zgrè ferētibz, & in cumulum congesta, publicè concremauit. Præterea, Christi sacerdotes, quandiu ibi substitere, tanquam è cælo delapsos, omni officio prosequi, & caritate complēti: de fidei mysterijs, & deque varijs virtutum generibus assiduè percunctari: Deum verò suppliciter obsecrare, vt quando multo maximam vitæ partem in cacodæmonis famulatu posuisset miser, quantulumcunq; supererat temporis, totum id in Christi Domini cultu, & in vera pietate consumere sibi liceret. Iam, rei diuinæ quanto cum silentio, vel tremore potius interesset, ex eo patuit, quod iuueniliter interea strepitum cientes ad ianuam templi honorarios ephæbos principum filios, illicò mactari imperauit: indignum facinus ratus, augustissimum illud sacrificium, in quo pro salute hominum Deus ipse immolatur, ab hominibus negligi. Itaque dubio procul adolēcentes, leuis, & quotidianæ apud nos (quod pudeat) noxæ pœnas capite ipso luissent; ni ætatem ac genus miserati, & diuinæ insuper clementiæ memores Lusitani vehementius obstiterent. Iamque ab Congi Rege nuntij aderant, legatum orantes, ne aduentum vltra differret: Regem in vrbe, cui Ambasse nomen, patrui baptismo & conuersione lætissimum, festos agitare dies: nihilq; illi esse longius, quàm, vt elutis toto animo sordibus, ad filiorum Dei cœtum vnà cum cæteris aggregetur. Hoc nuntio accepto, moræ nihil interponendum est visum. nauibus modico relicto præsidio, Sosa comitesque sese in viam dedere. Quibus, in digressu, præter cæteram benignitatem, ducentos etiam stipatores Emmanuel tribuit: itemque ad onera subeunda, vim hominum ingentem, quis potissimum sacram suppellectilem baiularet, admirabili quadam alacritate certantium. Vbi ad medium ferme iter ventum est: Præfectus Regius vnus, ac postmodum alter, officij causa nostris occurrit. Ad urbem verò appropinquantibus oppidani tripartito agmine obuiam prodire de more gentis armati, Lusitanæ laudes, & præclara in se beneficia carmine concinentes: ita structis ordinibus, & eiusmodi gradu, ac symphonix genere, vt supplicantium apud nos pompæ speciem quandam exhiberent. Modos inibant pauci; tum cæteri sequebantur: ac subinde vniuersi plenissimo sonitu elatis in spatia certa vocibus æthera feriebant. Hinc ingenti gaudio in medium acceptos, eodem ordine ad regiam vsque perducunt, tanto populi concursu, ac turba ita conferta, vt nostris aditus ad regem vix atque zgrè patuerit. is, in edito suggestu, vt ex omni parte conspici posset, eburnæ sellæ insidebat mirratus infusa è palmæ folijs opere subtili, & eleganti perfecta: à capite ad pubem nudus; cætera ad pedes vsque, vestis bombycina contegebat; læuum brachium armilla ex orichalco adornabat; equina cauda pendebat ex humero. id solis regibus datum. Denique introductus legatus, quàm honorificentissimè excipitur. salutatione peracta, expositisq; sui regis mandatis, illicò per sacerdotes adstātes, dona, vestem pretiosam, tabulas pictas, aurea vasa & argentea, & omne Christiani ritus instrumentum in conspectu populi totius, petente id ipsum rege, proferri iubet: tum rex perattentè singula contemplari: quem quæq; in vsum, quid dūc significant, curiosius quæ-
rere. In ijs præfulgidum erat Crucis vexillum, quod solenni precatione conse-

cratum

Acratum Innocentius VIII. Pontifex maximus Lusitano regi ex vrbe Roma transmisserat. Eo explicando confestim rex & concio tota venerabunda procubuit: namque inter illam sacrorum expositionem Aethiopes adeo intentis oculis gestus morisque sacerdotum obseruabāt, vt eodem pane quo Lusitani momento capita submitterent, iungerent palmas, genua flecterent. Ab eo spectaculo nostri in hospitia benignè diuisi. tum de regis & reginae baptismate sedulò agi cœptum. Id quo maiore apparatu, ac cœremonia fieret, tēplum Christiano more prius ædificari placuit. opus erat sanè difficile tū alias obcausas, tum quod lapides & cœmenta longè ad modum petenda forent. sed tantus fuit ardor, vt breui comportatis vndique necessarijs, vrgente atque instante rege, multis structoribus agi res cœpta sit. Cruci dicanda erat ædes: quare primus lapis est positus V. Nonas Maias: quo die Ecclesia salutaris ligni inuentionem anniuersaria gratulatione concelebrat. Dum hæc maximè fiunt, ecce tibi à regni finibus repidi nuntij; vastari agros, recta inflammari, hominum ac pecudum prædas abigi. Lacus in interiore Aethiopia est ingens, ad instar pelagi, prorsus vt leucas centum in lōgitudinem patere dicatur: ex quo Btres nobilissimi totius Africæ amnes, Nilus (cuius ortum tanto studio frustra peruestigauit antiquitas) in mare internum, Cuama, & is, de quo supra dixi, Zaires in externū effluunt. in eo lacu aliquot visuntur insulæ; & ex ijs quædam tantæ magnitudinis atque frequentiz, vt tringita hominum millia in bellum cogant. Sed præcipua celebritate populi Mundequeti sunt, qui per eos fortè dies ad arma consternati ab Congi rege defecerant, magnaque manu in cursiones in regni extrema faciebant. Aduersus id malum, quoniam & celeritate, & ipsiusmet regis præsentia opus erat; nequid sibi interim aduersi eueniret, occupat rex baptismi sacramento æternæ salutis consulere. Nec regina rem longius distulit. atque ad indicandum in Lusitanis reges grati animi obsequium, ille Ioannis, hæc Eleonoræ sibi nomen desumpsit. Ingens Aethiopum multitudo ad spectaculum vndique affluerant. Ex ijs, proceres aliquot, regis exemplo & prædicatorum adhortationibus incitati, se per idem tempus ad Christum adiungere. nam è duobus regis filijs alter ad omnem virtutem, ac pietatem propensus, natu maior, ad regni fines tutandos festinè præcelsit: iunior alter, Panfus Aquitimus nomine, nimirum vt esset qui pios postmodum exerceret, à nefaria superstitione, & auitis moribus Cnullo pacto abduci se passus est. Sub hæc, raptim coactō exercitu rex, adiuuans Lusitanis aliquot, in hostes tendit. Abeunti, Sosia Crucis vexillum de manu porrexit; hortatus pergeret in dimicationem alacer: signi eius beneficio (tantum fiducia ne deesset) hostibus vtique superiorem futurum. Nec vana fuere promissa: prælata Cruce fufis fugatisque rebellibus, paulo post victor Ioannes in patriam redijt. Ouante natu maior filius est secutus: qui cum Christianæ doctrinæ diligentem in primis operam dedisset, perducto iam ad fastigium templo, summa populi celebritate baptismō lustratus est, Alphonsumque appellari se voluit; quo nomine Ioannis Lusitanæ Regis filium vocari didicerat. Ac nequid ad lætitiā deesset, baptizati cum eodem insignis viri permulti. Inde profectus in Ifundos, quibus populis iam tum ex parentis auctoritate imperabat, Apostolico apud eos munere ipsemet fungi cœpit; ac veritatis lucem admirabili studio promiscuè omnibus impertire. Quo tanto Christianæ rei incremento admodū lætus in Lusitaniam reuertit Sosia, relictis in Congo sacerdotibus ad cœpta promouenda. Verum ipsam in solitis caloribus, & cæli grauitate consumptam etiam (quæ vicissitudo est rerum) ab incolis aspera atque acerbamulta, absente præsertim Alphonso, perpeffi sunt. Etenim quamdiu de ecclesiasticis cœremoniis, & de mysterijs rectè in Deū fidei est actum, ea tametsi hominis captum infinitis patribus superant; tamen quia ob id ipsum Deo digna, & rationi consentanea videbantur; haud ita repugnabatur ab ethnicis. Ast vbi de iustitia;

iustitia, temperantia, submissione seriò præcipi est cæptum, & è Christianæ di-
 sciplinæ institutis, abijcienda auguria, malè parata reddenda, condonandæ in-
 iuriæ, aspernandæ libidines, frangendæ cupiditates erant; enimvero tum
 quasi venrilabro ad tritutam adhibito, boni viri illicò secerni ab improbis:
 alteri, vel à amore virtutis capti, vel pœnæ metu perterriti, æquitate delectari,
 sectari pacem, voluptates repudiare; duces & rectores animorum suorum ho-
 nore & benevolentia prosequi. alteri denuò dæmonum laqueis irretiti, ad
 ritus nefarios, atque ad avaritiam, ac superbiam, & pristinas turpitudines mi-
 serandum in modum reuolui, odisselucem, magistros auersari, & à piorum
 consuetudine longè refugere. Nec vulgo tantum serpebat vitium: notis-
 simis ac dirissimis quisque arduum ac difficile virtutis iter eò magis hor-
 rebat, quò maiora sibi malorum irritamenta, & deliciarum illecebræ suppe-
 rebant. Rex demum ipse, qui tantum initio ardorem ac firmitatem animi
 præ se tulisset; ubi à lactis dulcedine ad solidos cibos traduci est cæptus, desi-
 derio pristinæ vitæ paulatim adeo elanguit, vix ut in eo roboris Christiani
 quicquam agnosceres. Occursabant scilicet eius animo pristina oblectamen-
 ta, ludi, comotationes, quæque ebrietatem sequuntur: offerebant sese idem
 auspicia, & sortes, quibus ad amentiam omnis ferme barbaria dedita est; tri-
 tullabat sensum, effundendæ iracundiæ, & doloris puniendi suauitas. quibus qua-
 si machinis, vrgente præsertim dæmone, sensim de statu suo deiecta mens ita
 obduruit, ut cum internas religionis & officij recordationes oblinatè re-
 pudiarer, tum salutaria sacerdotum horramenta ac monita, non modò ad
 animum, sed iam ne ad aures quidem admitteret. Accedebat, ad res proflig-
 andas, acerrimum dæmonis relum, muliebris coniuratio. Quippe, ut cæ-
 teræ fernie gentes, ita etiam Aethiopes, præter eam, quam iustæ vxoris ha-
 bent loco, singuli pellices alere consueuerant plures paucioresve pro opi-
 bus. Ex cum ex inuectis nuper sanctionibus pelli, aut ablegari se à viris quo-
 tidie cernerent, ut est impotens iracundiæ sexus, damnum & ignominiam non
 tulere: coetibus habitis consensu super se, perque commutes amicos cum rege
 vehementer agere insistant; aduentitias religiones, durumque & horridum
 vitæ genus abijciat; præsentibus bonis & copia rerum quoad licet fruatur:
 neu incertam spem futuræ felicitatis, tanto pretio, rantaque commodorum
 & voluptatum iactura sibi emendam existimet. Hæc & alia eiusmodi blandi-
 menta cum neque Rex inuitus acciperet, & eadem tæbe infecti permulti, ac
 præsertim Regis filius Pansus Aquitimus adiuuaret, breui maximum in di-
 scrimen adducta Christiana tota res est. Obstabant sceleratis conatibus fi-
 deles ac boni, ut numero inferiores, ita diuino præsidio & causa longè supe-
 riores. Egregium verò se pietatis vindicem & assertorem præbebat Al-
 phonsus: patrisque miseratus infaniam, dictis factisque neophytos in fide at-
 que in officio continebat. Ad eum tollendum obicem, proceres aliquot
 Pansum incensum iam regnandi cupiditate omni ratione fouere; Alphonsu-
 m absentem varijs criminationibus patri suspectiorem indies reddere in-
 stituunt. denegerasse illum planè in externos mores; nihil iam patriæ vel au-
 tæ consuetudinis pati: Regem verò ipsum ira vel contemnere, vel odisse;
 ut in eius contumeliam artibus magicis, quas à Christianis nuper acceperit;
 amnes exsiccet, viriet fruges, atque adeo regias pellices vltro ad se ipse pellic-
 iat. Eiusmodi calumnijs atque portentis cum iuuenis innoxij famam ex
 composito quotidie laceraret: zelotypum senem, & in affectu iam corpore
 animi quoque viribus defectum, facile perpulere, ut Alphonsum omni digni-
 tate, honoribus, vestigalibus per summam iniuriam exueret. iacuiisset quo-
 porro in solitudine & squalore circumuentus & proditus Dei seruus; ni
 diuino instinctu coorti quidam ex optimatibus, regem apertè increpui-
 sent, quod heredem regni destinatum, stirpis maximum, eximia virtute ac
 pietate filium indicta causâ damnasset. Reputaret secum illius in arcendis
 hos-
 ti-

A hostibus prælara facinora; in tuenda popularium concordia studium; in ipso Rege colendo pietatem & fidem. dein videret, num tantæ indolis, tantisque laudibus consentanea essent, quæ ab inimicis ad inuidiam conficta; nimium patulis auribus in aurium demississet. Quin per idoneos viros in filij vitam & actiones inquireret; ac perspecta demum & cognita veritate, quod æquû videretur, & in reum, & in accusatores, pro merito cuiusque statueret? Hisce monitis quasi è verno excitatus Rex, ac se ipsum leuitatis incusans, per summam dissimulationem quæsitis ijs, quæ Alphonso obiecta erant, cum prorsus vana & commentitia comperisset; maxima bonorum gratulatione in fontem filium in pristinum dignitatis & honoris ac gratiæ locum extemplo restituit; consceleratos calumniatores, ne quid tale postea quifquam auderet, perpetua notatos infamia securi percussit. Cuius tanti tamque inspirati beneficij magnitudinem Deo acceptam referens, vt debebat, Alphonfus, multo etiam ardentius, ac liberius ad Christianam fidem tuendam atque amplificandam incubuit. ac præter ceteras artes extetminandis gentium ritibus ad eam diem adhibitas; regno toto palam capite fanxit, ne quis inanium Deorum effigiem vllam vel priuatim, vel publicè coleret haberetue. Quo edicto in rabiem efferati aduersarij, frequentes in regiam concurrunt; ac tumultu per operas excitato, credulum ac timidum Regem in eam sententiam adducunt, vt, nisi reuocetur illicò edictum, ingentem seditionem adesse non dubitet. Hoc ille timore correptus, continuo per celeres nuntios admonet filium, videat etiam atque etiam quid agat, quò progrediatur: ne peregrina ac noua religione mordicus retinenda, se suosque omnes in aperum capitis ac fortunarum discrimen obijciat. Cum ille nihilominus in incepto perstaret, Deumque multo magis quàm homines metuendos duceret; ira percitus Rex iubet Alphonsum ad se quamprimum venire. At ille, cum nascentis eius Ecclesiæ salutem in suo capite verti probè intelligeret, pericula belli excusando, variasque neſtendo moras, tandiu rem distulit, quoad letali morbo implicitus parens, cum ægrum spiritum per multas curationes in dies aliquot extraxisset; tandem superante medicamenta vi morbi, demortuus est. Interea Panſus, & sua ipse cupiditate, & improborum suasu, non dubia spe regnandi cõcepta, sollicitare promissis Aethiopas; blandè singulos appellare; viuendi licentiam & libertatem ostendere; denique ad excludendum aperta vi fratrem arma & copias comparare. Quibus de rebus, & de patris obitu, à Regina matre, quæ ab eiusmodi consilijs abhorrebat, certior factus Alphonſus, quàm maximis itineribus quàm occultissimè noctu Ambassem urbem ingreditur: atque vt primum diluxit, populum magna rerum nouarum expectatione suspensum ad concionem vocat. Ibi orsus à primo Lusitanorum in eas regiones aduentu; commemoratisque eorum in se, parentemque ac totam nationem promeritis; quod tales viros, tamque salutarem sibi traditam ab ijs doctrinam grato pioque animo coleret, foueretque; iccirco se à fratre sectatoribusque ipsius toties insidijs appetitum, & per falsas criminationes fama, fortunisque spoliatum fuisse conquestus est. Panſum, viuo & spirante etiam tum patre, alienam hæreditatem spe, & cupiditate impia deuorasse: eodem vita functo, iustum hæredem, quãdo per fas nequeat, per vim ac nefas à patrimonio arcere: si quid apud eos gentium ius, si quid vetustis regni mos, si quid etiam æternæ salutis ratio valeat; ne se maiorem natu, Regem legitimè designatum, pacis ac beatitudinis omnium cupidissimum; iuniori fratri consilijs impiorum deprauato posthabendum existimèr. Caueant verò etiam atque etiam, ne à veritatis oblata sibi diuinitus luce ad cæcas iterum tenebras delabantur: ne Panſi minas, paratasque ab eodem copias pertimescant: Deum immortalem, cuius in eo negotio agatur causâ, pro sua summa iustitia & bonitate, rectè sentientibus assuturum. Hæc, & alia ad

tempus

tempus acconimodata, cum ingenti spiritu perorasset; tantus repente morus D
animorum est factus, ut incredibili consensu Alphonsum protinus Regem
æqui pariter & iniqui consalutauerint. Quibus rebus confestim ad Pansum
in suburbana castra perlati; ut quàm minimum spatij Alphonso ad compa-
randum relinqueret, cum ijs copijs, quas habebat, duplici instructa acie conti-
nuò infestus ad urbem aduolat. Neque pertetritus ea re Alphonso; tum ar-
matos, quos circa se habebat, pauciores quàm credi possit (non plus sex &
triginta fuisse Rex ipse per litteras publicas admodum religiosè testatur) tum
cæteram imbellem iutbam, quæ ad regiam percussa metu confluxerat; bono
ac præfenti animo iubet esse. Deum verum, quem spiritus falsis dijs venerari in-
stituerint, pro ipsis haud dubiè pugnaturum. Nec vana cecinit. vbi ad reli-
actum est ventum, Christiani armati, inermesque sublato pariter clamore,
I E S V M Deum, & Sanctum Iacobum, ex disciplina Lusitanica ingeminant.
mirum dictu: ad eas voces, tanquam cælesti fulmine afflata prior acies, cum
aliquandiu attonitæ similis fluctuasset, terga postmodum vertit: cumque
eandem trepidationem pauoremque subsidij intulisset, turbatis eo impetu
ordinibus, conuersisque illico signis, effusa omnes fuga saltus auos & nemo-
ra periere. Hanc tam incredibilem victoriam, ac planè diuinam, alia non E
minus admiranda subsecuta resest. Cippusetat in syluis, captandæ cniipiam
fætæ paratus à venâoribus. in eum cippum cursu præcipiti cum se Pausas per
imprudenciam induisset; corpore toto grauiter conlaciato sic hæsit, ut ex-
plicare se inde nulla vnquam ratione valuerit. Comprehensus, & in custodi-
diam traditus, frustra nitente Alphonso conseruare germanum fratrem, & ad
Christum adiungere; in pertinaci mentis duritie, & voluntaria cæcitate miser
animam efflauit. Longè melius & saluti, & existimationi suæ consuluit is, qui
Pansu ductabat exercitum. siquidem è fuga retractus, cum sibi necem instare
minimè ambigeret; misit qui Regi demissè nuntiaret; non deprecari se mor-
tem, quam suæ temeritati debitam præclare nosset. id verò omnibus votis ex-
petere, obtestarique, ne se absque fidei Christianæ mysterijs ex hac vita exce-
dere pateretur. ipso congressus initio, circa Alphonsum appatuisse viros hu-
mana specie augustiores, ipsius, quam Lusitani adorarent, Crucis nota distin-
ctos, clarissima circumfusus luce, vultu acerrimo præliantes: eo nimirum vi-
so Pansu milires ingenti horrore perfoscos, extemplo se in fugam dedisse. itaque
sibi non esse iam dubium, quin, præter Christianorum Deum, nemo vel in
terris, vel in cælo colendus adorandusque sit. Neque aspernatus est respicere
centem Alphonso: quin porius clementer accepto, & per baptismum in Chri-
stianos relato, vitam & incolumitatem ea lege concessit; uti purgando in po-
sterum verrendoque Sanctæ Crucis templo cum suis operam daret; & in my-
stici lauacri usum, puros latices religiosè conueheret. Ea victoria magnum
rei Christianæ momentum attulit. regni possessione adita, & barbaris quot-
quot postea semet Euangelio opponere sunt ausi, perpetuo felicitatis tenore
superatis, Alphonso quinquaginta ipsos annos (tot enim deinde regnavit) ho-
minibus verbo & exemplo ad omnem virtutem ac pietatem erudiendis, egre-
gium & pastorem populorum, & vineæ Domini cultorem, ad extremum us-
que se præstitit. Per idem tempus, quo Christiana sacra in Congum perlata
sunt; eadem Regulus quoque Beniensium, Congo vicinus, ab Ioanne per le-
gatum expetiit, Lusitanicæ magis amicitie ac præsidij spe, ut euentus docuit,
ad opes imperij quoque firmandum; quàm quò de suscipienda Christiana reli-
gione serio cogitaret. Quocirca sacerdotes, ad eum summa Ioannis volun-
tate profecti, & ab auitis erroribus, ritibusque sacrilegis perditum hominem
diu multumque reuocare conati, cum nihil omnino proficerent, Ioannis do-
mum accitu in Lusitaniam irriti rediere. Latioribus initijs, exitu etiam tri-
stiore fuit alia per eosdem ferme dies Lusitanorum expeditio. In ijs ami-
bus, qui Aethiopiam occidentalem influunt, in primis nobiles duo censentur,
Gambæa,

- A** Gambea, & Zanaga, cuius paulo ante meminimus. Stachirim Daratumque priscei dixere. Intra duo hæc flumina quicquid spatii longo procursu in Arsinarium usque promontorium desinit, populi tenent ii, quos vulgus Ialophos appellat. Horum Rex, nomine Bemoinus, contracta cum Lusitanis amicitia, & crebris à Ioanne muneribus, nuntiisque ad stipendia Christi sollicitus, cum nihil tale agitare animo; Lusitani tamen Regis optima studia & spem variis promissis ac frustrationibus eludebat: idemque Christianos aduenas in primis amicè liberaliterque tractabat; quod eorum commercij ac societate suas opes non mediocriter angere quotidie cerneret. Sed quod viræ genus ut sequeretur, nullis unquam rationibus adduci potuit, id ipsum ut ultro exopraret, denique malo miserisque coactus est. Siquidem regno pulsus propinquorum insidij, cum illud frustra sæpe recuperare tentasset, victus aliquoties fugatusque, ad extremum in Lusitaniam exsul cum paucis per fugit ad expertæ virtutis & beneficentiæ Regem; ab eoque supplex infimis precibus auxilium petijt. atque id quod facilius impetraret, baptizari cum suis (ij erant viri nobiles ad quinque & viginti) & Ioannem de Regis nomine dici se voluit. Celebratum est mysterium tercio Nonas Nouembris, anno post Christum narum millesimo quadringentesimo nonagesimo primo, mira Pontificum & procerum gratulatione, & frequentia: exhibiturque per eos dies publicè ludi, conuiuia, venationes, & spectacula equestria: in quibus Ialophi desultoria arte, & agitandi peritia, ita se admirabiles præbuere; ut Numidis ipsis (quorum in celeritate motuque corporis præcipua laus est) agilitatis palmam omnium iudicio consensuque eriperint. siquidem tanta erant membrorum vel dexteritate, vel robore, ut equi incitatissimi ephippijs nulla omnino cursus intermissione tum recti insistere, corpusque circumagerent; tum repente insiderent, dispositosque humi lapillos ad vnum inde colligerent; tum etiam momento desilirent, resiliereque. subea Rex neophytus Romano Pontifici per supplices literas ritè obedientiam detulit: idemque in Lusitanæ Regis ditionem iure beneficiario ac voluntaria deditione concessit. ac se, modò amissa reciperet, Lusitanis ad interiores Libyæ Reges, & pretiosa metalla ducem fore professus est. Iamque exsul & nota probitas, & afflicta fortuna, Lusitanum Regem & regni principes ad misericordiam allexerat. quare idoneo subsidio adiuvandum hospitem ratus Ioannes, & insuper haud negligenda quæ ab eodem ad gloriam diuitiasque proponebantur; viginti validas naves deduci, & omnibus rebus ornari quàm primùm imperat. In eam classem, præter naves & propugnatores, Evangelici quoque præcones impositi, Alvaro Dominicano præfecto, eximie virtutis ac sapientiæ viro, quo Rex ipse ad sacras confessiones uti consueverat. additi præterea non modò, ut in superiorem classem, fabri, sed etiam, ne materiæ inopia laborandum foret, cæmæta cum reliquo ædificationis instrumento. iam enim Ialophi consensu Lusitanus arcem ædemque sacram in Zanagæ ripis, opportuno ad mercès exponendas, imponendasque loco, excitare decreverat. Verùm tantus hic apparatus, ac spes non sine causâ conceptæ, paulo post in irritum cecidere. Siquidem de lata iam ad Zanagam classe, & castello inchoato (cuius etiamnum exstant vestigia) Petrus Vastus, cognomento Bisacutus, qui classi cum imperio præerat, sine metu versantem in prætoria navi Regem Ialophum pugione confodit; vel fraudis ac perfidiæ suspicionibus incitatus, vel pertæsus cæli solique: quod ibi paucis diebus còplures Lusitani perierant. Regis morte cum à barbaris, tū à nostris valdè tumultuatum: ac ne quod grauius acciperetur incommodum, naues non paruo Ioannis dolore in Lusitaniam reducit. Ita, maximi compendij rem, quæ & plurimos homines Christo conciliatura & Lusitanis ad interiora commercia, & inclitas Libyæ aurifodinas aditū præbitura

B

videba

videbatur, vnus hominis iracundia momento corrumpit. Veruntamen eius D
classis fama, bellicusque apparatus, & profugi Regis causa benignè suscepta,
non parum ad Lusitanici nominis dignitatem & commendationem in ijs
regionibus profuere, quocirca & Christianis deinde negotiatoribus maior
honor fideique haberi cepit: & à multis dynastis ad Ioannem oratores cum
muneribus missi, foederis & amicitiae causa. Itemque ipse litteras & nuntios
destinavit cum ad alios prænobiles Africae principes, tunc verò ad reges Tun-
guburu, Mandinga, Fullorum, & earum gentium, quas vulgo Moises appel-
lant, multis in rebus Christiana instituta sectantium, ac praesertim in nomi-
num impositione, quae ferme à sanctis Apostolis mutantur. Nam ad Chri-
stianorum Aethiopum sub Aegypto, seu Abassinorum Regem, qui Pretejannes
dicitur, tenui fama & auditione duntaxat iam sibi notum, propter pesti-
lentes terrarum tractus, & noxia animalia, & vastas solitudines interiacen-
tes, cum id vel maximè cuperet, ex ea parte adspirare non potuit. Ceterum
hiscetam laetis rerum exordijs breui tota parte Europa vulgatis, Lusitanum
nomen magna vbique in admiratione esse: celebrari omnium linguis: nauig-
gandi scientia & gloria Graecis, Phoenicibus, Carthaginensibus anteferri, cu-
ius laudis æmulatione incensus Christophorus Columbus Ligur, ingentis B
animi vir, & rei nauticae in primis peritus; ex astronomica disciplina, & non-
nullis veterum monumentis, eodem ferè tempore statuit, transnoti orbis
terminos magna terrarum spatia etiam in occidentem parere: dein, experi-
undi & cognoscendi studio, quod sine magno apparatu ea res tentari non
posset; Lusitano ante omnes Regi eam expeditionem suasit; suamque in id
operam & industriam enixè detulit. A quo relictus tamquam inania & fa-
bulosa afferret, ad finitimū Castellae Regem Fernandum eodem consilio se
se contulit. Ibi cum nihilo magis audiretur, inuidia quadam animi pertinacia,
totum ferme septennium, vorando repulsas, vergendo, instandoque; per se, &
per amicos; tandem aliquando peruicit; ut in eam inquisitionē tria sibi regio
sumptu adornata nauigia ad Hispalim orae Baticae praerentur. Cum ijs in
Atlanticum Oceanum egressus, Canarias primum insulas petiit. Inde conti-
nua dierum aliquot velificatione in occasum prouectus; insulas aperuit no-
uas, quas ab re, quod primae occurrissent, Principes nominauit: & exposito
milite nactus aurifodinas, loco idoneo castra communij: relictoque; ibi prae-
sidio, incolas ferme duodecim, & alia inuentae eius regionis argumēta secum
in Hispaniam reuexit. Ea res, quò minus erat in spe, eò maiorem Fernando F
Regi, & aulae vniuersae attulit voluptatē. Ioannes contra, dolorē haud modicum
ex eo percepit: vel quòd efflorescētum maximè ad maritimae rei glo-
riam nomini Lusitano, partum ab alijs in eodem genere decus officeret; vel
quod relicto sibi à maioribus inclyto nauigationis iure spoliari, & vasti O-
ceani possessione pelli quodammodo videretur. Ergo ad exigendos è Princi-
pibus insulis Baticos, easque; in Lusitanam ditionem asserendas, de procerum
sententia, classem instruere quamprimum aggressus est. ea re cognita Fernan-
dus mirari magnopere, cur ab Rege socio & amico, ignoti maris inuestiga-
tione, praesertim quā oblata ille reiecerit, arceatur. cumque; super ea renun-
tij, & iuris interpretes vltro citroque; frustra cum litteris commaessent, postre-
mò Fernandus ad reuocandum ab ea mente Ioannem legatos viros pri-
marios misit duos: & quae erat solertia, si minus ab incepto abducere illum
posset, ceterè per varias causas rem consultò iussit extrahere, dum Colum-
bus, qui in eadem loca maiore cum apparatu renauigauerat; de concepta
spe auri, argenti que & opum aliarum, certiora & exploratiora perferret.
Non fefellit Ioannem astus: & dum legati sedulò tempus rerunt (ut erat e-
gregiè facetus) legationem eam neque caput, neque pedes habere dixit: cauilla-
tus oratores ipsos; quorum alter è crure claudicaret; alter, ab insito fastu
leuior

- A leuior & elatior haberetur. Interea Fernandus magnò suo compendio foedus cum Carolo Galliae Rege pepigerat: secundisque eius rebus commotus Ioannes, omisso belli consilio, non recusauit quominus disceptatore totius controuersiae uteretur Pontifice Romano, qui tum erat Alexander V. Leo nomine. Is, cognita regum causa; ne quando lis ad arma deduceretur; vltra Hesperidum insulas ad trecentessimam fere leucam & quadragesimam ducto à Septentrionibus ad Australem polum circulo; totum terrarum orbem ex aquo bifariam secuit. Quae pars vergebat in orientem, hanc Ioannes, facta sibi ob iuris antiquitatem optione, desumpsit: occidua Fernando relicta. Ex eo tempore in peruestigandis ignotis regionibus ab Lusitano, & Castellano mira vtrinq; virtute certatum est. & Fernandi Carolique Caesaris auspicijs, idem Columbus, alijq; deinceps immortalitate dignissimi viri, ad occasum meridiemq; immania terrarum spatia, cum incredibili prouentu auri & argenti, subinde patefecere: quo maximè subsidio Castella postmodum tantos tamque assiduos terra marique sumptus prope infinita pecuniarum erogatione sustinuit. At ex Lusitana parte, superiorum ducum laudem non adaequasse modò, verum etiam superasse visus, è Ioannis familiaribus egregia fortitudine & constantia vir, Bartholomaeus Diazius. huic, non modò cum ventis & mari, sed etiam cum socijs naualibus diu lusitandum fuit, nauigationis longissimae radio fessis, & reuersionem quotidiano conuitio efflagitantibus, quorum ille cum ferociam, & expostulationes prudentia ac lenitate sedasset, Cani columnas longo intervallo transgressus, in janum tetræ proiectum denique patefecit: qui ab interiore Aethiopia per directam longitudinem leucas amplius sexcentas in meridiem excurrit. neq; tam portentosa magnitudine, terribilisque insuper tempestatibus deterritus est, quominus promontorium flecteret; ac totum terrarum orbem magnanimis & experientibus viris peruium demonstraret. Hoc tam felici aulu peruentum ad insulam, quam sanctae Crucis à columna ibidem posita nominantur, leucas vltra Cani limites omnino trecetas & quinquaginta, tum, deficiente iam compeatu; sexdecim fere mensibus nauigando consumptis, in Lusitaniam reditum est. cumq; in explicando apud Regem itineris totius progressu Diazius ad descriptionem ingentis illius promontorii deuenisset (fractam Africam nonnulli dixere) idq; ob atrocissimas circa ipsum exortas tempestates, procellosum caputi iure appellandum affirmaret; quinimo, Bonae spei caput esto; inquit Rex (quod illi deinde nomen stabile firmumque permansit) quippe cum tanta ab occasu distantia, ac tam enormi in Austrum procursu, ad optatas Orientis opes, & Asiatica emporia Lusitanis digitum praene videretur intendere. Sed quoniam commercij orientalis iterum iam incidit mentio, quod Africi maximè & Asiatici littoris nauigatione constat, locus postulare videtur, vt de vtroque littore breuiter, quoad instituti operis ratio patitur, explicemus. Ab Olisipone praeter Gaditanum fretum in meridiem nauigantibus, ad laeuam est Mauritania. inde magno ambitu curuantur littora per Autololas, & lathyophagos populos (ea regio Guinea est) trans Cancti tropicum, ad vsque Pagelungos Aequatori subiectos, & Agesymbam, qui antiquis nostri orbis est terminus. hosce vno omnes vocabulo Hesperios Aethiopas, sicuti Eoos, qui oppositam Africæ partem tenent, praefici cognominarunt. Dein, per longissima spatia, obliquo trans Aequatorem, & Capricornum excursu, ora vastam in prominentiam cuneatur. id Bonae spei (quod diximus) caput seu promontorium est. hinc rursus in Septentriones longissimo tractu per immanes & obscuri nominis populos Obios, & Cafres, & Madagascarem olim, nunc Diui Laurentij insulam, reflectitur littus ad nota iam antiquis promontoria Prasum, & Aromata: quorum alterum hodie Mosambicum; alterum à Prasò quingentis leucis &

quinquaginta disunctum, Guardafu vulgus appellat. is Africi litoris extre-
 mus in Orientem est limes. inde præter duos inclytos sinus, Arabicum, &
 Persicum, quibus in modum peninsulæ felix Arabia cingitur, rectus in eam
 regionem traiectus est, quæ Indo, & Gange duobus clarissimis inclusa flumi-
 nibus, India nominatur. In hac montes à Caucaſo ad Cori promontorium,
 quod Comorini caput incolæ vocant, leucas circiter quadringentas perpe-
 tuo in Austrum iugo porrecti, circumfuso Oceano ingentes oras efficiunt
 duas: quatum altera in Occidentem obuerſa, prænobiles vrbes continet,
 Calecutum Malabarici regni caput, emporiumq; nuper omnium frequen-
 tiſſimum; itemque Cocinum, Cananorem, Goam, aliasque complures: altera
 in ortum spectans, à Comorino tractu per Bengalæ fines, qua Ganges in
 Oceanum influit, perque Pegusia, & eius tractus alia ditissima regna (quam
 terram Ophir, ac Tharsis quidam haud sanè absurdus coniecturis exultimât)
 desinit in Auream Chersonesum: qua in regione prænobile emporium Ma-
 laca viſitur hodie. A Cori promontorio, ad Siculi freti similitudinem, exi-
 guo admodum spatio auulſa cernitur insula Ceilanum: quam grauis auctor
 Ioannes Barrius Lusitanus multis rationibus Taprobanam olim fuisse con-
 tendit. ab ea obliquus in Auream Chersonesum, & Chersoneso vicinam in-
 gentem insulam Somatram curſus est; quam geographorum vulgus Tapro-
 banam putat. à Somatra porro ad nobilissimas insulas plurimasque, lauas
 maiorem & minorem, Bornum, Bandam, & Molucas, & Lequios, & Iapo-
 nios tenditur. itemque ad continentem oram Camboiæ, Ciampæ, Caucin-
 cinæ, ac Sinarum. vltra, Lusitanis incomperta nauigatio est. Harum autem
 regionum pleræque, longè alio atque Africa terra situ ac feracitate, pluri-
 mis riguis, & sole cæterisque syderibus mirè fauentibus, in omnes mortali-
 um vsus deliciasque pro sua quæque natura varias fruges, metalla, odora-
 menta, plantas, lapillos, medica mina prope ad certam effundunt. quæ pau-
 lo ante hanc memoriam, certis emporijs admodum vili coempra, Mahome-
 tani ferme, Iudæive inſtitores, vel sinu Persico in Commagenem, & Syriam,
 vel Arabico ad urbem Heroum Suezium, atque inde camelis Alexandriam
 cõuehebant; Aegypto Sultano, qui tum ijs regionibus imperabat, pluribus
 locis perſoluto portorio: quæ res Memphiticum ærarium magnis quotan-
 nis pecuniæ accessibus augebat. Hanc adeò quæstuosam negotiationem Ioan-
 nes, ducum suorū peritia & felicitate inuitatus, omni spe sibi enirèdum exi-
 ſtimauit; vt, si qua posſet continuato per Oceanum curſu, ab Aegypto, Syria-
 que in Lusitaniam auerteret; non solum vt, ingenti Lusitanicæ rei incre-
 mento, Christiani non finis hostium vectigalia quàm maximis afficeret de-
 trimentis; sed multò etiã magis, vt eadē opera pluribus locis Apostolicā di-
 ſciplinam vel vetustate iam obſoletā renouaret, vel ad id tempus incognitā,
 Deo adiuuante, per administros idoneos inſtitueret. constanti quippe didi-
 cerat fama, non paucos in Oriente superesse populos, partim qui simulacra
 ex vetere gentium errore adorarent; partim etiam, qui acceptū à Christi nū-
 tijs Euangelium, & sanctissima bene viuendi inſtituta, sed tempore proce-
 dente multis deformata vitijs, vt cunque retinerent. In ijs, Aethiopum ori-
 entaliū, seu Abaſſinorum, cuius modò meminimus, Regē, Christi cultorem
 quidem illum, veruntamen à Romani Pontificis auctoritate disunctum,
 cum Ecclesia Catholica in gratiam reducere vehementer optabat: simul et-
 iam ratus, quod longè lateque imperaret, fore vt eiusdem opibus auxilioq;
 aditus sibi ad Regum Indorum amicitiam, & expetita cõmercia patefieret.
 Hoc ille consilio certos homines per mare nostrum ad explorandas Indicas,
 & Aethiopicas res destinauit. qui, ob sermonis inſcitiam, rei difficultate de-
 territi, cū Hierosolymis infecto negotio rediſſent; duos denique Arabi-
 cæ linguæ bene peritos, Petrū Couillanium, & Alphonsum Paiuā eiusdem
 rei causa dimiſit, cū eiſmodi mandatis ac litteris, vt alter alterius prouin-
 ciam,

Aciam, si res ita ferret, posset accipere. ij, Alexandriam delati, Memphim inde mercatorum habitu petiere. atque ex eo loco per sermonis Arabici symbola cum se Mahometicis viatorum turmis facile miscuissent; ad Arabici littoris urbem Elanam, hodie Torum, transitu Hebraei quondam populi insignem, ac deniq; Adenum (id oppidum sub ipsas Arabici maris fauces est munitissimum, Maddena gens olim dicta) incolumes peruenere. Ibi, cum ad laeuam esset India, ad dexteram Aethiopia; sic inter se munera partiuuntur, vt alter Abassinum adeat Regem; alter Indica perlustrat emporia; ac rebus demum peractis, Memphim rursus ambo conueniant. hæc inter eos neutro discrepante condita. verum à digressu longè dispar fuit vtriusque exitus. Paiua in Abassinos profectus, ante quàm regiam attingeret, incertum quo genere leti defunctus est. at Couillanius felici nauigatione ad Indos delatus, totam illius commercij rationem probè compertam in commentarios retulit: ipsa verò Indica emporia, Goam, Calcutum, Cocinum, & cætera suis quæque locis in hydrographica membrana ex fide adnotauit, quam à Ioanne Rege in id ipsum acceperat. inde, cum per Arabicum Oceanum in Africam traiecisset; ab Aromata ad Prasum promontorium, & Rapti hodie Sengi fluminis ostia, & Melindem, & Quiloam (cui Raptæ olim nomen) & Sofalam littoribus peragratis, partim ex consentiente nauarum testimonio, partim ex incolarum capillatura & colore, Hesperiorum Aethiopum haud absimili, in eam sententiam est adductus, vt oram ad Bonæ spei promontorium pertinere, & circumnavigari posse procul dubio crederet. quibus rebus mirum in modum alacer, & reuiscendi socij cupidissimus, cum ad præfinitum tempus Memphim se contulisset; repente ab amicis sit certior, Paiuam ipso profectiois initio diem obiisse. percussus tam inopinato nuntio Couillanius, licet in patriam redire vehementer optaret, tamen, quod præclarè meminerat quanto Ioannes rerum Aethiopicarum studio teneretur, suas vel rationes, vel desiderium regis voluntati posthabere constituit. in præsentia ad eum de Paiuæ obitu, deq; sua peregrinatione perscribit: se India explorata, littus etiam Aethiopicum ad Sofalam vsque, aurifodinis prænobilem terram cum cura lustrasse: nec sibi esse dubium, quin ad Bonæ spei promontorium ora continens protendatur. id adeo, tū ex fama sermoneq; hominum; tum è cosmographica, & nautica ratione constare. sibi esse in animo, quandoquidem Paiuam in ipso rerum aditu mors oppresserit, eius vice in Aethiopiam reuerti, vti, Deo bene iuuante, cinita cum Abassino societate, cognitoq; illius imperio & institutis, cuncta postmodum certa ipsemet in Lusitaniam referat. interea ne desisteret Ioannes expta, fidenter, ac strenuè prosequi, nauarchos circunuectos iam extremum illud Africae promontorium; haud ita difficili negotio (paululum modò adnitantur) ipsismet Quilois vel Melindijs ducibus in Indiam utique peruenturos. rem esse gloriæ pecuniæque plenissimam. Hæc litteras & commentarios, nauticamq; membranam cum Hebræis notis è Lusitania mercatoribus, qui Memphi negotiabantur, ad Regem perferendas dedidit; ipse confirmato ad rem conficiendam animo, retro in Aethiopiam iter intendit. Imperabat Abassinis tum Alexander, quintus ab Serfadeneghil, qui accisis à Turca iam opibus, regium nomen ac maiestatem vix atque ægrè tuetur hoc tempore. is venientem ad se Couillanium, quanquam haud planè certus vera ne afferret, magis tamen propenso ad credendum animo benignè accepit, non mediocriter lætus à tā longinquo actam Christiano Rege societatem & amicitiam suam per nuntios & per epistolas expeti. cumque de Ioanne, deq; alijs Europæ Regibus multa didicisset, remissurus iam cum litteris Couillanium, repente demoritur. successit ei longè alius ingenio moribusque frater Nahu. is non modò Lusitanum Regem dignatus

responſo non eſt, ſed ne ipſum quidem nuntium ad ſuos redire permiſit. Ita D
 Couillanius, cum neque ex Aethiopia euadendi facultas, neque in Luſitani-
 am ſcribendi occaſio præberetur, ob diuturnam abſentiam videlicet pro
 mortuo eſt habitus, quoad aliis demum è Luſitania miſſis eodem legatis (vt
 in loco dicemus) apparuit. Inter hæc Ioannes occultis virtutum ſacibus agi-
 tari; noſtes inquietas exigere; oblatam ſibi laudis æternæ materiem in dies
 attentius intueri; omnes vias rei perficiendæ conquirere. aſt vbi eorum ſer-
 mone, qui ex Aegypto venerant, & Couillanij litteris ac rationibus anima-
 ri ſe vidit; tum verò inchoatam nauigationem quantouis periculo ſumptu-
 quæ ad exitum perducere ſine vlla dubitatione decreuit. Iamq; in talem ac
 tantam expeditionem, ex ea, quæ tum erat copia, clariſſimos deſtinauerat
 magiſtros ac duces; & contra ſæuiantis Oceani ferociam & impetum naues
 iuſſerat ædificari vel materiæ firmitate, vel ſtructuræ genere validiſſimas; cū
 tantis interuenit conatibus mors, bonis omnibus atq; ipſi præſertim Emma-
 nueli, quæ, Alphonſo filio dudū extincto, Ioannes hæredē inſtituerat, admo-
 dum luſtuoſa. duplici quippe cognationis vinculo Ioannem attingebat Em-
 manuel; quod & Fernando Ioānis patruo natus erat; & ſororē ipſius Eleono-
 ram leſtiſſimam ſœminam Ioannes habebat in matrimonio. ſed præter hæc
 tantam neceſſitudinem, quod in regia propinquitate perarum eſt, ipſum, à
 quo regni hæreditatem ſine controuerſia exſpectabat, ob ſingulares eius vir-
 tutes Emmanuel diligebat vnicè: & annos ei quamplurimos, ac lata pariter
 omnia precabatur. quo etiam acerbius tulit, multiſque & veris lacrymis
 proſecutus eſt patruelis obitum. ac iuſtis demum funebribus illi ex maiesta-
 te regia perſolutis, ad omnem regni adminiſtrationem, ſed ad res præſer-
 tim Indicas acriter animum intēdit. nam & in ipſo ætatis robore, ſeptimum
 & vigefimum agens annum, alacer in primis erat, & vegetus; & in ſtudio
 laudis ac famæ nulli antecedentium Regum ſecundus; & eo maiore ſtudio
 inſtitutæ conquiſitionis ardebat, quod ſe ad tantorum periculorum, tam-
 quæ diuturni laboris, ac diligentiz fructus decerpandos ab omni æternitate
 diuinitus deſtinatum eſſe propemodum cerneret. Ac nihilominus, ne ſibi,
 præſertim initio regni, nimium præſidere videretur, in conſilium ſuper tali
 tantaque re proceres, ac ſeniores adhibuit. In eo conuentu ſententiz valde
 certatum. Erant qui nauigationes longinquas in vniuerſum improbant.
 ſi rem nauticam experiri placeat; ſat ampla & nota in propinquo maria pa-
 tere: ſin (quod fortè magis è cōmuni re ſit) viſtui ac frumentationi conſule-
 re; ex alienis regnis, atq; adeo ex ipſa Germania colonos in Luſitaniā in id ip-
 ſum accitos. Quin Curucenſis, & Lauranus ager, ac tora illa inter Eborā, Ta-
 gumque ſpaciōſa planicies vel vitibus conſerenda, vel vbi liceat aratro pro-
 ſcindenda plebi deſidioſæ atque inopi diuidatur? ſin belli gloria ſollicitet
 animos; hæcere pæne in viſceribus Mauritanam peſtem, ex qua nouæ in ſin-
 gulas horas inſidiz, latrocinia, cædes, calamitates immineant. longè profe-
 ctò vtilius tutiuſq; in proximos Chriſti hoſtes, quàm in remotos & innoxio-
 ſos populos, certo cum damno, ac periculo, incerto vel exiguo cum emolu-
 mento Luſitanica arma poſſe conuerſi. octogefimum iam annum per aſſi-
 dua naufragia immaneſque ſumptus tot claſſes in Auſtrum nauigare. quid
 inde niſi viliſſimos Aethiopas, Luſitaniz onera verius quàm miniſteria, &
 ebur inutile, & friuola palmæ folia reportari? Nam quod de aurifodinis fa-
 ma increbuerit, verba proſectò regulos dare: quibus importati nouas opes,
 & ſolitudines exuſtas, ac torius illius trāctus peſtilentiam frequentari vehe-
 menter expediat. Proinde ad Luſitaniz decus, & rem tuendā augēdamque,
 diſperſas regni vires contrahat; ſinirima remotis anteſerat bella; vel, ſi ad
 agriculturā domeſtici pœnitereat ſoli; præpingues potius Mauritaniz glebas,
 & frumentatioſ campos, quàm aut Aſiæ inacceſſa commercia, aut ſterilem
inte-

- A** interioris Libyæ arenam, & squalentia deserta respiciat. Alij contrà: neq; susceptos ad eâ diem labores ac sumptus, qua dignitatis, qua compendij nomine, irritos fuisse (quod ipsum frequentes ab ignotis etiam Regibus legationes, & vestigalium incrementa quotidiana testentur) & nouam hanc Indix conciliandæ diuinitus oblatam occasionem, eiusmodi esse, vt nō modò sine magno detrimento, verùm etiam sine summo dedecore omitti non possit, scilicet diuini spiritus virum Henricum illum, tanta animi magnitudine, præclarum hoc iter ingressum, ac tanta perseuerantia spretis iniquorum obrectationibus, tantam gloriæ segetem posteris reliquisse; ac deinde Alphonsum, & nouissimè Ioannem ipsum, qua virtute, quo consilio Reges? toto impetu eisdem institisse vestigijs, vt in ipso demum Indix pæne vestibulo, Emmanuel successor, viris, opibus, & tate florentissimus repente desiceret. in magnis arduisque negotijs non esse res illicò ad calculos reuocandas: vbi conatus ipse, vt votis minimè respondeat euentus, apud æquos tamen rerum æstimatores loco successus ac præmij sit. Pergeret porro felix quò numen tantis tamq̃ue apertis significationibus duceret. neque à tam laudabili capto abduci se cuiusquam ignauia, seu cunctatione pateretur. Media fuit multorum sententia: quibus non tam dimitti contracta iam, &
- B** instituta commercia, quàm nouis quærendis instituendisque modum tandem aliquando imponi placebat. Quid enim à tanti Regis tum prudentia, tum dignitate magis alienum esse, quàm partis iam ita multis, vt conseruari vix possint; incertas captantem spes, nouis quotidie ventis, tempestatibus, vadis, æstibus, atque recessibus bellum indicere; & inexplabili curiositate alias atq; alias oras nullo propemodùm fructu vel operæ pretio perscrutari rem, cum rerū natura pugnare, & ipsa deniq; mundi claustra velle perfringere? Frequentes procellas, crebra naufragia, imminurâ Lusitanix sobolem, voraces classium impensas, &, super hæc, infinitam itineris longitudinem reputaret animo. quæ ipsa vt maximè Deo fauente vincantur, & flatibus, vndisque obscurantibus, perueniatur in Indiam; ecquid tandem spei sit, occupata iam ab antiquis, ac proximis negotiatoribus mercimonia, ad ignotos & alienigenas traducendi? Quis porro præstet, potentissimos Indix, Syriæ, Aegyptique (vt de reliquis taceatur) dynastas ac reges, vbi per aduentitios commeatibus portoria, sua redditusq̃ue imminui senserint, quietem acturos; quibus, si damno vel dolore irritati ad arma confluant; vix Europa tota coniunctis viribus, nedum Lusitania sola, possit obistere. Nam
- C** quod nonnulli maiorum in hoc genere studium & contentionem opponant; neque Henricum ad Indix regiones adspirasse vnquam, & Ioannem adulatorum blandimentis potius, quàm suapte ingenio, in hæc vigilantium somnia verius, quàm consilia inductum. quæ quoniam intempesta morte oppresserit Deus immortalis; videat Emmanuel ipse, integris etiam rum viribus, quid agat: neu per inanem fiduciam ea suscipiat, à quibus cum leuitate ac damno postmodum cogatur abstinere. Hæc & alia id genus cùm & ij, qui in consilio aderant, & cæteri, vt sit, pro suo quisque sensu loquerentur; plus tamen apud regem & decoris auidum, & fidei propagandæ studio incensum, honestas, & pietas, quàm metus aut diffidentia valuerit. Cæsa, & conuecta iam ante materia; naues in præsentia duntaxat quattuor ad explorandum agiles, ad tolerandum firmas, delecto milite, nauta, comitatibus, tormentis instrui: &, quantum humano consilio prouideri possit, contra omnes casus quàm diligentissimè optimeq̃ue adornari iubet. Prætorix inditum est nomen à sancto Gabriele, non sine causa: vt quæ ex orbe nostro ad antipodas viam Euangelio munebat; sub tutela præsidioque lateret Archangeli potissimum eius, qui prius ex cælo terris olim attulit Euangelium. huiusce nauis cursum regebat Petrus Alanquerius, qui aper-

riendo Bonæ spei promontorio paulo ante interfuerat. Secundam Archangel^D
 gelo Raphaeli, viatorum duci ac tutori dicarant. Paulus Gamma præerat.
 nauclerum habebat Ioannem Conimbricensem. Tertiam Nicolao Coelio
 nauarcho, Petro scholastico gubernatore, incertum unde, Berrium appel-
 labant. Quarta, sine milite ac sine nomine, vehendis duntaxat in supplemen-
 tum cibarijs, à Consaluo Nonnio Gammæ domestico ducebatur. Propugna-
 tores in vniuersum & nautæ, centum & sexaginta non amplius explebant
 numerum. ijs omnibus ab Emmanuele præficitur summa cum potestate
 Vascus Gamma Pauli frater, singulari prudentia ac fide, & quod caput erat,
 inuiso animi robore vir: cuius patrem Stephanum, nuper vita functum,
 Ioannes Rex ad munus id ipsum iam ante delegerat. Huic, præter man-
 data & litteras ad Indiæ reges; Couillanij quoque membrana, & commen-
 tarius attributus. Agebat eo tempore Emmanuel in oppido Translagano,
 quem Montem maiorē vocant: huc euocatum Gammam, & socios, in ma-
 gna procerum corona, magnificis promissis, & pia in primis & graui oratio-
 ne, ad talem & tãtam expeditionem est adhortatus. dein vexillo Crucis per
 intimum scribam publicè expanso, nixus genibus Gamma solenni ritu in
 Regis verba iurauit, eodemque accepto vexillo, plenus bona spe & miro na^E
 uandæ Regi operæ studio incensus, Olisiponem vnà cum comitibus petijt. ibi
 in MARIAE Virginis æde, quam ad fauces portus olim Henricus in id ip-
 sum exstruxerat, sacris omnibus ad propitiandum cæleste numē ritè procu-
 ratis; præcunte cum hymnis, & canticis agmine sacerdotum, nauarchi, & cæte-
 ra turba cum ardentibus cereis, eodem ordine supplicantes, nudis pedibus
 ad scaphas vsque deducti. Mæsta cum fletu sequebatur ciuitas, quasi tam le-
 cta ciuium manus ad manifestum exitium rueret. Ac quandiu lætis de more
 vocibus, ac vario tympanorum tubarumq; concentu anchoras moliuntur,
 rudentes expediunt, & reliqua munera certatim obeunt nautæ; miram hila-
 riratem vultu præ se tulit Gamma, socijque. ast vbi solutis anchoris, ac sub-
 latis iam antennis, vltimum signum professionis insonuit; tum verò mu-
 tuo conspectu partim integratæ, partim coortæ omnibus lacrymæ: nec mo-
 dus fuit, quoad vehementior Boreas naues in altum prouectas ex oculis ab-
 stulit. Id accidit anno post Christum natum millesimo quadringentesimo no-
 nagesimo septimo, ad vij. Idus Iulias; anni tempore (vt postea comper-
 tum est) minimè idoneo. Veruntamen regente cursum Deo; paucis mensi-
 bus ipsum Bonæ spei promontorium præteruecti, ad aequationem, quæ
 dicitur Sancti Blasij, peruenerunt. Auctorem habeo, circa id promontorium^F
 atrocissima tempestate iactatos nautas reditum in patriam exposulasse:
 cum nihil suadendo, rogandoue proficerent; de coercendo per vim præse-
 cto agitaſſe consilia. Ea re cognita, magistris vincula iniecta; Gammam ip-
 sum gubernatoris officio egregiè functum. Alij minimè spernendi scrip-
 tores, neque ita periculosam eam nauigationem fuisse referunt; nec vllius in
 Gammam conspirationis meminere. Vtcunque res habeat; ad eum, quem
 dixi, locum appulsi, vagantes in littore Aethiopas clitellaris insidentes bo-
 bus opimis; & festiuo tripudio, & fistularum cantu se oblectantes vident. Ad-
 hibiti confestim interpretes, cum nullum sermonis commercium reperi-
 rent, partim nutibus, partim æreis crepitaculis, vitreis globulis, alijsque id
 genus crepundijs, quibus mirum in modum capitur gens; ad pecora boues-
 que inuicem permurandos alliciunt. Quo in negotio cum se admodum dif-
 ficiles præberent barbari, rixa (vt fit) excitata, ne gentem planè abalienaret
 Gamma vela fieri statim imperat. Sæua inde procella iactati, ultra Diazij
 terminos leucas circiter quinque, ad Planas quas vocant insulas processere.
 Ex eo loco, aduersis æstibus admodum retardantibus, lente rursus ad oram
 Zanguebaris appulere ipso Christi die natali: ex quo littus id Natalo
 appella-

- A appellatum. Ex eo littore flumen ingens in Oceanū euomit se: quod aquandicausa ingressi festo Epiphaniæ solenni, Regum flumen ex eo dixere: & quod ab incolis admodum amicè benigneque tractati sunt, ei Aquationi à Bona pace inditum nomen. Quintum diem Gamma ibi moratus, mira cum barbaris familiaritate contracta, discessit. ac propter concitatiorem æstum veritus ne qua in vada ferretur; adeo longè à continenti cursum tenuit, vt & Sofalam regionem, & Fluenta promontorium noctu per imprudentiam præterierit. Inde reflexo iterum ad continentem itinere, conspiciatus nauigia palmeis velis vasti amnis ostium inuehi, subsecutus, accolæ reperit minus iam atro colore, & cultiore vestitu, & Arabici sermonis non nihil peritos: à quibus, Fernando Martinio interprete, accepit, haud procul, eiusdem ferè magnitudinis naues, albosq; homines commearé solitos. quæ res, quod Indiam significare haud dubiè videbatur, ob id loco ac flumini, Bona signa, nomen impositum: & amicitia cum barbaris inita, subductæ naues, & multis locis refectæ. Ibidem columna cum titulo Raphaelis Archangeli de more fixa. Cæterum, ne nimis lato successu Gamma efferretur, multos ibidem ex eius comitatu, gingiuis horrendum in tumorem ac putredinem excrescentibus, fæda cotripuit lues, quosdam etiam absumpsit. cuius causam tum in cæli grauitatē (quod è crebris æstuarijs terra valde palustris & vlginosa est) tum in corrupta salsamētā, quibus iandiu propter inopiā victitauerant, cōsulere. Mensi iam ibi per multa pericula exacto, solutis anchoris littus legentes, quinto die ad Mosambicum accedunt. Id oppidum in insulæ Prasæ cum tutissimo portu quamquam exiguo, situm in ipso flectentis se oræ cubito, à dextra Sofalæ aurifodinas, à læua Quiloam vrbem habet insignem. & quamquam ob circumfusum ætuarium, itèrili & insalubri est admodum cælo, tamen in satis magnam frequentiam loci opportunitate deductum est. Mahometani ferme tum inhabitabant, Abrahamo Quiloæ tyranno subiecti: perque prætorem (xequem Arabes vocant) ab eo regebantur. Aduersus id oppidum, ad quattuor passuum millia, sunt insulæ, quæ à columna ibidem à Vasco posita, sancti Georgij nominantur. ad eas insulas cum Lusitanis steterissent, ab ijs, qui à Mosambico explorandi causa prodierant, initio pro Turcis vel Saracenis habiti, facilè cum xeqe per munera & vinum, & scitissima saccari condimenta, quorum audissimagens est, pacem, & amicitiam iniñere. atque etiam duo in Indiam vsque nauium magistri mercede ab eodem impetrati, & omnis generis cibaria abundè suppeditabantur. ast vbi per Abassinos quosdam Aethiopas, qui pictas Angelorum imagines in Gammae naui conspexerant, & cum eo de rebus Abassinis, deque religione fuerant collocuti, Europæos & Christianos esse vulgatum est, confestim hospitalitas omnis in odium versa, & nostri telis, ac sagittis aquatione prohiberi cæpti. simul, accepta iam pecunia, perfidi magistri clam aufugere. Nondum apparuerant gentibus ijs, nouæ subtilitatis, & operis admitandi ballistæ, oblongum intubum, & æqualiter teretem ex ære fusili figuratæ: quæ non funibus aut neruis intentæ singula mittunt spicula; sed inexcogitata priscis ratione, ad applicitos tenui ab tergo foramine igniculos cum incremento multiplici rapiendos, certo primum nitrati ac sulphurei pulueris modulo temperatæ, insertos dein ore patente ferreos ex arte globos, catenasque & alia obturamenta, fulminum instar flammis eluctantibus cum horrèdo fragore contorquent. Eiusmodi tormenta complura Lusitanus de more disposita, & collibrata ad nauium fenestellas habebat. sed ab ijs exercendis, ne perterritos metu incolas ab alienaret ab se, consultò abstinerat. Verum vbi fraudem, ac vim, & suos præne circumuentos animaduertit; indignatione commotus, ex templò disploderent, magistris edixit. Illi sine mora exsequuntur imperium. ac primò videlicet fumus ater, & fumo
- B
- C

fumo intermicantia fulgura, & crebra tonitrua czlo sereno, attonitos de-
fixosque reinouitate barbaros tenuere. At vbi ante pedes prætoris ipsius,
momento laceri & exanimis quattuor simul viri conspecti sunt; enimvero
tum, quasi haud dubiè in fensio infestoque numine, correptis vndique ac præ-
ne depressis turba nauigijs, lymphati amentesque in proximam continen-
tem ex insula sese cuncti proripiunt. Inde prætor, animo vix tandem è sum-
ma trepidatione collecto, supplices ad Gammam oratores placandæ iræ, &
sui purgandi gratia transmisit. si quid minus amicè in hospites consultum
sit, id suo consilio nequaquam esse factum. magistrōs, qui mercedem frau-
dulenter abstulerint, iam non esse in sua potestate, quòd alter in auiâ &
interiora se abdiderit; alter subitis machinarum ictibus sæda laceratione
discerptus, perfidix panas luerit. Sed & integram mercedem se Gammæ
redditurum, & alium ipsorum loco magistrum suffecturum, nauigationis
Indicæ peritissimum. Gamma, quod pluribus disceptandi tempus non erat,
remissa mercede, magistrū accepit, multò etiā prioribus nequiorē: quippe,
ut à Mosambico profecti sunt, ita instituit iter, ut nauigia in periculosas
quasdam ac desertas impulerit infulas; facile confusus, ob natandi peritiam,
se noctis silentio, ut alij duo fecerant, euasurum. sed intentius custoditus,
fraude comperita, vapulauit egregiè. ob id insulæ Verberati appellatæ. Quo
ille supplicio magis etiam efferatus, Lusitanos perditum ire omnino consti-
tuit. ac per summam dissimulationem, quasi planè resipuisset, compulso ad
omnem æquitatem ac summisionem sermone vultuque, urbem Quiloam
ait esse in propinquo, rerum omnium copia refertissimam, & Christianis
Abassinis, atque Indis frequentem. quando ad Mosambicum res non con-
uenerit; ibi Lusitanis, omnium generum cibaria, mercesque Indicis haud
inferiores, summa populi volūtate affatim suppeditatum iri: præterea, cur-
sum ex eo loco in Indiam esse certissimum. Hoc ille artificio mendacijsque
Gammam in vltimum exitium pæne impulit. iam enim de strage ad Molam
bicum edita Quiloam peruenerat rumor. nec dubiū erat, quin si eò ventum
esset, ciuitas armis virisque potens, ac Mahometicæ superstitioni addicta,
& insuper damno ad Mosambicum accepto irritata, communis doloris gra-
ue panas à Lusitanis exactura esset. auxilio fuit vehementior aquarum in-
petus, quo præter Quiloam abreptis nauibus portum occupare non li-
cuit. Ea spe deiectus Aethiops, tamen à malitia non discedit. Cùm nostros
omnium rerum inopia valde laboratę intelligeret, quoniam Quiloæ ac-
cessu prohibiti sint, Mombazam urbem docet non longè abesse, in qua mul-
ti etiam Christiani versentur, & omnia ad victum cultumque necessaria a-
bundè suppetant. Si Vasco placeat; propediem se duce naues in optima sta-
tione futuras. Nec recusauit Gamma, partim rectoris suasu, partim etiam
vltima pæne iam necessitate compulsus. ad urbem appropinquant, ut nu-
per ad Mosambicum, sic ibidem obuiam proditum à Regis exploratoribus.
qui ab insidioso cursus rectore clam in nostros incitati; simulata beneuolen-
tia, ad Regem redeunt; ingentis prædæ occasionem oblatam demonstrant,
modò intra portum aduenæ perducantur. Haud surdis auribus dicta. om-
nibus blandimentis, muneribus etiam, iubet Christianos ad commercium,
& hospitium benignè inuitari. Paschalia tum maderant festa: & paulo ante ad
insulam sancti Georgij ara excitata Lusitani, expiatis cōfessione criminibus,
cælesti pæne sese munierant. quo etiam maiorem in tempore diuinam ele-
mentiam opemque sensere. quippe ipsas iam portus fauces intransitibus, ex
vrbe permulti cum ficta gratulatione, & concentu obuiam prodierant; ac
sine armis in naues accepti, ouantes lætiq; certo ac præsentī iā lucro, nostros
perfida simulatione ad omnem hilaritatem inuitabant; cū nouum subito
periculum, parato iam exitio nihil tale suspicantes Lusitanos eripuit. Dum
enim

- A** enim ad auram excipiendam, Gāmæ nauistardius circumagitur; veritus, ne illā in proxima vada æstus abriperet, magno repente clamore iaci anchoras iubet. quam ad vocem cū naualis turba huc illuc præceleri festinatione discurreret; rati proditores detectas insidias, vt est omnis malitia suspicax & meticulosa, illicò è nauibus in subiectas lintres certatim cuncti cum ipso proditoris magistro desiliunt, & fugam capessunt. ac tum demum Lusitanis fraus ac perniciēs paruit. Gratia ingentes pro tam insigni beneficio superis actæ. & quoniam reliquum littus sat frequens vicis & oppidis esse dicebatur, Gamma cursu in Septentriones directo, postridie Mombazam aduentantia nauigia duo Saracenorum intercipit. è quibus duntaxat tredecim (cū ceteri se in pelagus eiecissent) in potestatem venere. ij, ne locus iterum dolo daretur, separatim singuli interrogati, sine vlla variatione respondent, in eadem ora celebre oppidum esse Melindem, rege in aduenas omnes mirè benefico, in primisq̃ue hospitali. ibi nec instrumenta nautica, neque com meatum optimum, neque duces in Indiam defuturos. His rebus auditis, capriui benignè habiti; iisdemq̃ue regentibus cū ad Melindis conspectum ventum esset; quidam ex ijs, vt videbatur, auctoritatē præcellens, minus adeundi regis, & conciliandæ amicitia, sibi deposcit: & Gammæ permissu in urbem delatus, Lusitanorum probitate moribusq̃ue extollendis, & alijs ad tempus accommodatis rationibus, regem, satis per se ad officium humanitatemq̃ue propensum, faciliè in aduenarum cupiditarem & amorem impellit. Dein, biduo nuntijs & xenijs vltro citroq̃ue mittendis insumpto, Gamma, ne regi diffidere videretur, in portum lato nauium ornatu cōcinentibus tubis inuehitur. Huic obuiam regis filius natu maximus (nam pater morbo senioq̃ue implicitus decumbebat) cum honestissimo comitatu profectus, in scapham, quo Gamma excipiendi eius causa descenderat, hilarī vultu transiliens, peregrinū artissimè familiarissimèq̃ cōplectitur. inde cū alter ab altero multa per interpretes amicè admodū quæsiissent; petere atq; orare institit, vt ad parenteuriacentē in lectulo adire ne grauaretur. id fore seni gratissimum. se interea apud naues cum paruo filio pro obside remansurum. Ad ea cū respondisset Gamma, sui regis mandato prohiberi se quominus exscenderet; nobiles duos è comitatu pro se in urbem misit: quibus rex cum cæteris valdè se comeni & honorificum præbuit. Præterea, de perito itineris duce magna regis volūtate impetratum: atque illi vicissim
- C** Gamma tredecim, quos dixi, capriuos benignè donauit. quibus officijs, & mutæ beneuolentiæ significationibus, hospitij noui iure magis magisq̃ue firmato, ea denique lege Gamma discessit, vt in reditu polliceretur se illac iter esse facturum, quò regis Legatos ad Emmanuelem honoris & amicitia causa transfueheret. A Melinde ad Malabaricum Indiæ littus leucarum ferme septingentarum traiectus est. id spatium altero & vigesimo die feliciter emensi, tanta gratulatione ad Calecuti oram accessere, quasi transactis iam rebus incolumes ad patrios lares & incunabula rediissent. Iulio ineunte Olisipone soluerant: mensibus ferme vndecim in itinere insumptis, circa Maij exitum in Indiam deferuntur, per incommodo sanè tempore. etenim in ijs regionibus cū alia multa admiranda; tum illud in primis omnium physicorum ingenia superat; quod in eadem cæli plaga, pari solis accessu recessuq̃; iisdem anni mensibus, ab ortu trans Gatis iuga, quæ recto ad Corl promontorium excursu, quemadmodum supra demonstratum est, totam Malabaris longitudinem interfecant, æstas ac siccitas; ab occasu cis Gatem hyems, & assidua pluuia sunt. vt in tanta locorum propinquitate, quod ad rationem tempestatum attinet, iisdem pæne populi sibimutuo antipodes videantur esse. Quam diuersitatem, quæq̃ue de æquinoctiali circulo, ac torrida zona antiqui falsò opinati sunt, & alia eiusmodi permulta;

si quis

si quis apud se diligentius reputet; profectò intelliget; omnia quæ In exlo, D
 quæq; in terris sunt, non ad necessitatem sati, vel ad fortunæ temeritatem,
 verum ad vnius omnipotentis Dei liberam voluntatem ac prouidentiam
 esse referenda. Quo tempore Gamma ad Calcutanam oram est appulsus,
 in ea Malabaris parte, hyemis erat initium; cum altera, quæ ad ortum est, ma-
 ximis iam tū caloribus æstuet. itaque licet periculosam admodum in salo
 stationem esse intelligeret; subeundos tamā portus, nisi ex Malabarici Regis
 auctoritate, nequaquam existimauit. Is Rex in primis Indiæ clarus perhibe-
 tur, ac potens; quippe quem cæteri eius tractus Reges principem ac superio-
 rem agnoscunt, & patrio sermone Zamorinum, id est Imperatorem appel-
 lant. is, quattuor ordinū homines habet in suo regno. dynastas ac satrapas,
 quos vulgo Caimales vocant. sacrorū antistites & procuratores; ij vetustissi-
 mæ originis & nominis Brachmanæ sunt. rei bellicæ studiosos è nobilitate
 duntaxat; qui Naires dicuntur. quartum obrinent locum opifices, & agrico-
 læ. reliquum vulgus institorum est, magna ex parte Arabum, Persarum-
 quæ & Aegyptiorum ex hæresi Mahometana, & Iudaica; qui pretiosos merci-
 bus admirabili solertia & peritia permutandis, ad amplas ferme opes pecu-
 niasque perueniunt. Cæterum apud omnes præcipuo in honore Brachma-
 næ sunt, patetque ea secta latissimè. horum scitis omnia publica & priuata E
 sacra subiecta sunt. hi cæremonias & iusta funebria suo arbitratu præscri-
 bunt: iidemque magno suo quæstu prodigia, sortes, auguria, & omina
 interpretantur. horum disciplina institutisque Reges ipsi imbuuntur, om-
 nibus magnis paruisque in rebus mirandum in modum illis obnoxij. Sed
 non vnum est Brachmanarum genus. quippe alij libetis operam dant, vi-
 uuntq; in hominum frequentia. alij cælibem agunt vitam, quos hodie pro-
 prio vocabulo loques appellant: Gymnosophistas olim Græci dixere: ijque
 partim longissimè peregrinantur, stipem emedicantes; & victus vestitusque
 asperitate nacti existimationem ac fidem, credulas hominum mentes por-
 tentosis mendacijs, variisque superstitionibus in fraudem impellunt; par-
 tim in solitudinibus auijs, & subterraneis specubus durissimo vitæ genere,
 inedia, vigilia, nuditate, frigoris æstusque patientia semet ipsi discruciant,
 abstinentq; ab omni corporis voluptate ad certum annorum spatium: quo
 exacto, in Abdutos (id nomen ordini) magna cum gloria referuntur. ij, tam-
 quam humano fastigio celsiores, & omnium rerum licentiam adepti, nul-
 lis iam tenentur legibus, & in omni scelerum & flagitiorum genere impu-
 ne voluntantur. est etiam suus loquibus rector maximus, qui vestigalia per-
 ampla dispensat; vocatosq; ad se certis temporibus impostores, vatias in re-
 giones ad prædicanda impiæ vanitatis deliramenta dimittit. Hosce om-
 nes, mirum quàm densa in caligine, & quanta in veritatis ignoratione de-
 mersos diabolus teneat. Parabrammam nescio quem Deorum antiquissi-
 mum colūt, & ex eo filios tres: quorum in gratiam terna fila gerunt e collo
 suspensa. Multis præterea non hominibus modò, sed brutis etiam animan-
 tibus cælestes habent honores, & templa ædificant, quibus in prisca illa Ro-
 manæ Urbis magnificentia vix quicquam simile exstiterit. sanè sanum est
 simio dicatum: cuius duntaxat pecori in victimarum vsum custodiendo,
 porticus miram in longitudinem excurrit, columnarum septingenta-
 rum è marmore, tantæ magnitudinis, vt Agrippæ columnas, quæ in celeberrimo
 quondam omnium Deorum templo Romæ visuntur, sine dubio ad-
 æquent. Elephantis etiam religionem nuministri buunt: bobus autem, eo
 maiorem, quod hominum vita functorum animos in eam maximè bel-
 luam immigrare opinantur. Multos habent suarum superstitionum libros,
 magno labore studioque conscriptos, quæ non nihil ad vetetis Græciæ
 fabulas, & auguralem Hetruriz disciplinam videntur accedere. Hi libri
 ne in vulgus prodeant, cauent quàm diligentissimè; sed ex ijs arbitrato suo
 depro-

A depromunt, quæ ad populum decipiendum in concionibus, vel in priuatis colloquijs, contracto supercilio, & magna pompa verborum edisserant. Quamquam haud pauca superioribus annis à Brachmane quodam apprimè docto, cum se ad Christum aggregasset, nostris hominibus prodita sunt inque Lusitanum sermonem accuratè conuersa, tandem ad me perueniunt; meræ nuga, & anilia planè deliramenta, quæ hoc loco ne leuiter quidem attigisse operepretium duxerim. ex quo faciliè apparet, quantum immortalī Deo populi debeant ij, quibus in tanta aliorum cecitate, Christianam lucem aspiciere datum est. Iam, de sacrificijs, libationibus, cæterisque nefarijs ritibus, quibus vel ad placandos commentitios Deos, vel ad expiandos mortuorum manes vtuntur, singillatim exponere, vt superuacaneum, ita pænè infinitum sit. Atque hæc in præsentia de Brachmanibus. Naires autem, penes quos totius rei militaris est cura, vt septimum circiter ætatis annum attingere, teneri corpusculi nemis diu multumque distentis, laxatisque compagibus, adhibita frequenti vnctione sesamini olei, per aliptas peritissimos ad agilitatem pænè incredibilem perducunt. itaque velut exossæ artus omnem in partem a arbitratu suo torquere ac flectere, saltus retrosum

B æquè atque in aduersum longissimos edere, & in lucta varios nexus pariter implicare atque explicare condiscunt. Armis verò, à pueritia ad vltimam vsque ætatem, summa cura exercentur singuli fermè singulis, haud absurda ratione; quòd ita persuasum habeant, neminem vnum simul pluribus posse rebus excellere. arma erant olim, hasta, sagitta, gladius, clypeus: verù, post inuectas illuc recentiores hæc humani ingenij fraudes machinasque, totam conflandi, temperandi, librandi rationem ita percalluere, vt omnibus maioribus minoribusque tormentis, igneisque missilibus admodum scienter vtantur: iamque Indici sclopi, seu ferreæ fistulæ, & sulphureus puluis, longo intervallo Lusitanicis antecellant. Nudi, pube tantum velata, prælium incunt: neque loricarum aut galearum onera patiuntur. hinc nostro militi pugna lōgè stabilior: suoque & armorum pondere vehementius in hostem incumbit. contrà, illis maior in dimicando velocitas & concursatio. quinimmo plurimum in ipsa fuga præsidij est. obuersantes offerentesque; vtrò sese, vbi te iam iamque adepturum existimas, niomenio euanescent. rursus, cum procul abesse credideris, abtergo se ostendunt. pari celeritate & sequitur, & abeunt: & (quod vel in primis capitale est) haud incertiore istu caueri, quàm aduersi iacula dirigunt. Quod si ad cominus decertandum vel necessitas cogat, vel inuitet occasio; cæsum plerumque feriunt: bracteolis plurimis ad gladij manubrium annexis, quorū tinnitu numeroso ad Matrem pugnamque incitantur: seque celeri vel procursu in hostem inferunt; vel recurru, cum opus est, repente subducunt; factaque testudine ita sub scuto se totas cōdunt, vt locus ad plagam nullus omnino pateat. & cum diuinis multitudo Nairum viget in studio rei bellicæ; tum præcipua laus tribuitur certo militum ordini, quos Amocos vocant. ij diris execrationibus caput, familiam, stirpemque deuouent, ni illatas commilitonibus iniurias inuicem puniant. Regis verò necem tam obstinato animi impetu vlciscuntur, vt per media tela flammaeque nullo planè vitæ respectu, ad eadem hostium ruant lymphati, amentesque, atque ob id ipsum vel maximè formidandi. itaque Indicæ militiæ id robur est: & pro Amocorum numero magis minusve potentes Reges existimantur. longè miserrima conditio est agricolarum, & opificum: liquidem præter quotidianas operas, quibus ægrè sese familiaeque sustentant; quod initio quisque sortitus est vitæ genus, in eo ad mortem vsque persistere cogitur: nec modò ad altiores vnquam gradus euadendi, sed ne ad alias quidem artes quæstusve se transferendi spes vlla relinquitur. atque id verus esse institutum, patet ex Arriano, qui res item Indicas

Græco sermone conscripsit. quare adeo contempti abiectique sunt, ut superiorum ordinum homines ne rectis quidem oculis audeant intueri. quod si in turba, ut sit, ad aliquem sortè Naitem propius accesserint, malè mulstantur: idque ne accadat, per antecedentes famulos turbam submouent Naires; & cum alibi, tum præsertim ad viarum flexus, se adesse clara voce denuntiant: tanta Indicæ nobilitati superbia, tam barbarus inest fastus: atque id est causæ, cur Christianam disciplinam pessimè oderint, cuius præcipua laus in hominum caritate, animique moderatione consistit. Quæ Indorum contumacia eò minus videtur ferenda; quò sibi nobilitatis nomen impudentius arrogant: nam præter alia dedecora quantævis claritati obscurandæ; promiscua etiam inter singulos ordines coniugia sunt, vagique ferarum more concubitus. incerto omnes parte nascuntur, & ad fororum filios, ut minimè dubiæ cognitionis, hæreditas peruenit. Aedificia, templis Deorum exceptis, & Regijs ædibus, & quibusdam pretiosarum mercium apothecis, lignea, & modicè ab humo exstantia, palmatarum folijs conteguntur: nec ulli omnino, præter dynastas, sumptuosius habitare concessum. Suburbana visuntur plurima cum hortis apprimè cultis, quæ ferè incolunt optimates, ne vrbane plebis consuetudine polluantur, ea partim vallum & agger vndique muniunt: partim inflexi enatarum ibidem arborum rami; passim interiectis implexisque mira densitate viridibus rubis ac sentibus, ad introitum, aspectumque; & ignem arcèdum: tantis præterea recurrentium in se viarum anfractibus, ut, instar labyrinthi, cecos errores, & ambages imperitis locorum obijciant: quæ res vel in primis difficilem bellandi rationem hostibus reddit. Zamorinus ipse, quo tempore Lusitani ad Calecutum appulère, ad Pananem (id maritimo vico nomen) haud ita longè ab vrbe, se continebat. Adeum Gamma cum in anchoris staret, nuntios de suo aduentu præmisit: se, cum Regis Lusitanie mandatis ac litteris ex alio prænè terrarum orbe aduenisse, neque tamen iniussu è naui egressurum. lætus ea re Calecutanus, magnificèque se ipse circumspectiens, quod sui nominis gloria excitam ex vlrimis sedibus gentem cerneret; Gammam è periculosa statione in proximum portum, cui Capocate nomen est, dato in id duce, iubet inuehi. dein post biduum mittit qui Gammam honorificè ad se deducant. Ille tamen ignotæ fidei, & vanæ superstitionis homini vitam suam credere, comitum, amicorumque monitis ac precibus vetabatur; tamen legationem peragere, & cuncta coram explorare ipse constituit. Paulo fratri, vicario suo mandat, scaphas quoridie ad littus paratas habeat; ac si quid accadat, quo minus ad naues redire possit; ipse nulla eius rei habita ratione Lusitaniam repetat, & Emmanueli Regi inuentæ iam Indiæ, acrotius itineris rationem diligenter exponat. Tum duodecim socijs ex vniuerso comitatu delectis, quàm ornatissimo vestitu, cum scaphas versicoloribus vexillis atque tapetibus, & omni tormentorum apparatu adornasset, ingenti omnium gratulatione, strepituque festo ad littus accessit. Descendenti præsto fuit Catuales vnus ex ijs, qui iuri peregrinis dicundo præsunt, cum vario cantu, & magna manu militum, baiulique; ad sarcinas conuehendas nam apud Indos equi, & cætera iumenta per id tempus in vsu non erant. Dein Gamma tetraphoro impositum, ad vrbem Calecutum primum, inde Pananè deportauit tanto populi concursu, ut præ turba quidam elisi, nonnulli etiam è spe standi certamine coorta rixa perçepti sint. Ut ad regiâ est ventum; à Caimalibus aliquot Gamma cum socijs honorificè primû excipitur. dein Brachmanarum antistes linteatus obuia prodijt, ac manu leniter apprehensum, longo cu biculorum ordine, denis aulicis ad ostia singula stationè agètibz, in amplum conclaue perduxit. stratum erat pauimentum serico eternomallo viridi: parietes verò bombycina peristromata intertexto auro magnificè vestiebant: ligneis gradibus

A gradibus affabre factis in theatri formâ circumquaq; eminentibus: ea procerum subsellia sunt. Rex in ornatissimo lectulo decumbebat, gossipina candoris niuei tunica indutus, aureis cōspersa rosis, gemmeis sibus admirabili splendore connexa. Caput cū pretiosis in auribus pileus aureus conregebat in tiam exsurgens, vario gemmarum vnionumq; cōtextu, brachia crutaque de more gentis nuda, armillis ex auro decorabant, bacis distinctæ clarissimis. pari fulgore lapilli annulis inserti cōplures ē pedum æquē ac manuum digitis emicabant. Adstabat ex apparitoribus quidam ætate prouectus, in aureo disco tenens Malabaricum berel, seu Tambul Arabicū: quæ folia principes Indi assidue fere mandunt, commendandi halirus, leuādæ siris, & educendæ pituitæ gratia. Zamorinus ipse, quamquā colore subnigro, tamen & proceritate membrorū, & toro corporis habitu gestibusq; dignitatē regiam haud dubiè præferebat. Gāma, salutatione peracta, cōsidere vnā cum comitibus iussus, per interpretem expouit: Emmanuelē Lusitanæ Regē, Calcutani Regis fama cōmotum, fœdus, & amicitiam ipsius iam pridem experere, quando coram congredi, & iungere dextras locorum inrerualla prohibeant legatum pro se misisse. Ni rem aspernetur, cōfidere se eam societatē utrique nō parum ornamenti, commodiq; allaturam. Dein prolata munera, & litteræ cū Arabico, tum Lusitano sermone conscriptæ. Ad ea Zamorinus breuiter: Emmanuelis fratris voluntatem, ac propensionem erga se, vel ex eo elucere, quod se tam honorifica legatione, per tot discrimina laboresq; vtrō compellandum, & salutandum existimarit. quod ad fœdus, & commercium attineat, rem sine controuersia conuenturam. simul edisserit, quas ē suo regno merces auehi: quas ad se importari vicissim expediat. Ad hæc, multa de nauigatione, deq; itinere sciscitatus, Gammā, & socios in lauta hospitia benignè distribuit. His rebus, ut fit, extemplo vulgatis, cū cæteri mercatores, tum Saraceni præcipuè atq; Arabes magnopere commouentur. ac præter capitale in Christianos odium, rati etiam, quod res erat, quantum ad Lusitanorum commercia accederet, tantum de suis lucris imminui, & si præualidus manceps in eam negotiationem se interponeret, nihil sibi ad quæstum, & nauigationem loci reliquū iri, institutam & coalescentem nouam societatem omniconatu dirimere instituunt. Ac primū, varijs criminationibus ac maledictis Gammam apud Regē consensu proscindunt; specie legationis explorandum piratam aduenisse, ac, nulla prouocatum iniuria, quacunq; iter habuerit, mare infestū reddidisse latrocinij, emporia cædibus, rapinisq; vastasse. Quod si maximè Lusitanæ Regis missu aduenerit, considerandū tamen Zamorino esse, vtrum fidelissimæ, & plurimæ nationes, quæ iam in eius regno sedes & domicilia fixerint, & præsentipecunia certissimisq; compendijs Malabaricam in dies augeant rem, peregrinæ genti, & toto coelo disunctæ, ac proferendi per fas ac nefas imperij cupidissimæ, nullo præsertim merito, posthabendæ sint. Ad hæc, venales aulicorum animos, & corū præcipuè, qui magistratus gerebant, cū cæteris artibus, tum efficacissimis omnium scelerum & flagitiorum administris, argento auroque aggressi, haud ita difficili negotio in suam sententiā perducere. In ijs, Catuali ipsi, cui hospitum erat cura cōcredita, facile persuasum, ut Gammæ, per summam officij simulationem, extremam perniciem strueret. Ad quæ facinora, cū Rex ab insita barbaris leuitate, ac perfidia, conuinceret, de omnibus consilijs, & imminente exitio, per Tuncetanum quēdam Monzaidē Hispanicæ linguæ peritum, cui cū Lusitanis in Africa olim consuetudo intercesserat, Gamma repente certior fit; eiusdemque suasu quàm occultissimis itineribus ad naues festinè se proripit, eo maiore euadendi spe, quod ab regia classe per hyemem subducta, nullum in præsentia periculum immineret. Igitur ē portu in altum euectus; Indo cuidam litte-

ras ad Zamorinum dat; quibus præter acerbas querimonias de hospitio violato, paratisque sibi nulla sua culpa insidijs, hominem hortatus est, ut repudiatis improbis suis foribus, in pristino consilio permaneret: ac multo plus ex vicijs Lusitaniz Regis amicitia, quam ex vniuersa Mahometana colluuiæ, fructus, & emolumentum sibi promitteret. Ad eas querimonias, etiam atque etiam purgare se Zamorinus, & omnem culpam in administratos, vetusto Regum more conferre. Quæsiturum se de insidijs, quas Gamma sibi factas dicat: ac, si quem noxium deprehenderit, in eum ita animaduersurum, ut legationis & hospitij sacrosancta iura esse omnes intelligant. Præterea, ad Emmanuelis litteras breue responsum dat; ipsius amicitiam, & gentis Lusitanæ commercium fore sibi pergratum: cum eo tamē, ne quid ob id in suo regno turbarum existat: neu qua veteribus amicis, ac socijs fiat iniuria. Cum eo responso Gamma Anchediuam insulā petijt, leucas à Calecuto circiter quinquaginta, frequentem nemoribus, & pisce omnis generis apprimè abundantem. Ibi refectus è longa iactatione socijs, nauibusque, Deum precatus, ut propitius iterum adesset, reducemque se optimo Regi, propinquis, ac patriæ sisteret; in Europam cursum intendit. atque Indicum & Arabicū Oceanum, propter ventorum inconstantiam, lentissima nauigatione remensus, E ad Aethioplæ primùm deuenit littora. Hinc Magadaxo vrbe Saracenorum ex itinere diuerberata, Melindem, uti promiserat, appulit: assumptoque Regis legato, Zanzibarem inde petijt insulam cum cætera amœnitate insignē, tum felicibus syluis medica omnium generum mala ferentibus. Inde ab regulo perbenignè tractatus, Mosambicum traiecit; fixa que ibi columna, ad Aquationem sancti Blasij processit. Ac Bonæ spei promontorium denique circumuectus, Hesperidas primùm, dein Tertias quas appellant, postremò Olisiponem summo Dei beneficio tenuit Septembri mense anni millesimi quadringentesimi nonagesimi noni, plus biennio postquam indidem abierat, socijs ferme centum, in ijs Paulo fratre, morbo & labore consumptis. reliquos in terram egressos circumfusa illicò turba, concionis instar, tanquam reuocatos ab inferis certatim intueri: de itinere toto, deq; Indicis rebus sine fine perquirere: incolumem aduentum, partamque gloriam gratulari: deniq; eiusdem peregrinationis & laudis cuncti studio, & æmulatione paulatim accendi. Emmanuel, aduenienti Gammæ viros ex vniuersa nobilitate primarios obuiam misit honoris causa: & quamuis incertam atq; infidam ex India pacem afferret; tamen ob singularem viri constantiam, & animi magnitudinem ab omni posteritate celebrandam, & exhausta cum fide mandata, Gammam nouis honorum titulis & vestigalibus auxit: cæteris nauarchis ac socijs præmia tantis laboribus, ac tanto Rege digna persoluit.

Libri primi Finis.

HISTO-

A HISTORIARVM INDICARVM LIBER SECVNDVS.

Datefacta iam India, & incognita ad eam diem navigationis ratione utcunque comperta; primum omnium Emmanuel roto regno supplicationes indixit. Populi circa precipua templa frequentes iere. Dein, **M A R I A E** Virgini eius navigationis praesidi exstructam olim ab Henrico principe ædiculam in ipso aditu portus Olisiponensis, miram in amplitudinem extulit, auxitque, ac loco in primis illustri, vt ab omnibus cõspici posset, ipsius Henrici milirarem statuam collocauit. Ad eius templi custodiam, & caeremonias, & naualis

B praesertim turbæ ducumque animos ritè expiandos, eximia sanctitate monachi acciti è Hieronymiana familia: quam Rex precipua beneuolentia ac veneratione prosequabatur. Locus, desumpto à Christi incunabulis nomine, Bethleem dictus: in primis totius Hispaniæ tum structura, tum religione visendus. Et quoniam Gammæ, comitumque fama celebrataque & multiplex Indicarum opum relatum in Lusitaniam specimen, omnium animos in rerum ingentium spem, & eiusdem itineris cupiditatem erexerat; tanti consensus ardorisque bono vtendum rarus Emmanuel; nequaquam vltà exploratorijs nauigijs, verum iustis iam classibus ea maria sibi sulcanda constituit. Nauibus tredecim, quæ a luei magnitudine, & hominum frequentia, & onerum æstimatione, haud exiguas Lusitani regni opes, & copias indicarent, Petrus Aluarius Capralis, claro æquè genere ac virtute vir, summa cum potestate præficitur, Gammæ interim requie ex longa defatigatione concessa. Huic ab Rege mandatum in primis, vt Christianam fidem, religionemque in ijs regionibus tum serere, tum amplificare omni studio insisteret. dein, vt Calecuranum Regem quanta maxima lenitate ac diligentia posset, ad firmam pacem, & stabile fœdus alliceret: ille si durum, & illiberalem, & insidum sese præbere perseverasset; tum verò barbarum scelus, & illatas Vasco Gammæ iniurias vindicaret, cumque nefarijs Christi hostibus iustum piūque susciperet bellum. Idcirco, partim ad prædicandum ethnicis Euangelium, partim ad Christianorum animos procurandos, egregiè pius doctusque Theologus Henricus Franciscanus, qui postea Septæ vrbis fuit Episcopus, cum sacerdotibus aliquot in eandem expeditionem est destinatus: & præter vectores, naualemque turbam, ex Lusitana iuuentute delecti mille & quingenti propugnatores in classẽ impositi. Capralis litato profectus, anno millesimo quingentesimo à partu Virginis, Martio mense (quem ad iter Indicum maximè idoneum deinde monstrauit vsus) ad Hesperidas tertio decimo die processit. circũ eas in insulas fœda tempestas coorta classem late disiecit. è præfectis vnus Ludouicus Pirzus, cum ventis ac mari aliquandiu luctatus, incertum quonam proprio incommodo non tenuit cursum. conuersis ad extremum velis, Olisiponem inuitus irrita navigatione repetijt. Cæteri postmodum ex errore ac trepidatione collecti, ad vitandam Guineæ malaciam, & superandum Bonæ spei promontorium, longiore ambitu capto, cum se in altum dedissent, post mensem circitèr, in telluris conspectum ventis feruntur: quam in insulam initio rati, continuata dies aliquot secundum litus navigatione, continentem sine dubio esse comperiunt. Ibi ex longa iactatione classem portus excepit, cui ab egregio situ, ac

tura statione, Securo nomen impositum. Inde ad cognoscenda loca gentemque, descensum in terram; & Christiano ritu in ara subductili sacrificium, & concio de rebus diuinis ab Henrico est habita: barbaris, cum nihil planè perciperent, tamen occulto numinis impulsu cœlestes cœremonias, & sacram concionem admirabili studio ac veneratione concelebrantibus. Ex ijs vnus cum Gaspare Lemio in Lusitaniam extemplò missus, Regem ac ceteros omnes ingenti lætitia atque animi voluptate perfudit. In eo littore Capralis præalta Crucis vexilla, solenni ritu & precationibus consecrata, defixit: à quibus regio sanctæ Crucis in aliquot annos dicta: sed à Brasilo rubro ligno, quod tingendis vestibus inde petitur, superinditum deinde Brasiliæ cognomen, repudiata sanctiore appellatione, tacitus prophani vulgi consensus, & pertinax consuetudo retinuit. Est autem Brasilia noui orbis pars, quam, paulo post Capralis accessum, Americus Vesputius Florentinus eiusdem Emmanuelis auspicijs accuratiùs explorauit. atque à duobus ab Aequatore gradibus, partibusve, ad gradus quinque & quadraginta in Austrum excurrens, trigoni oblongi speciem refert. cuius basis in Aequatorem, ac Septentriones obuersa, ab Oriente in Occidentem rectà protenditur. Angulus extremus ignotas ad meridiem regiones attingit. **E** Larus in Orientem spectans, interposito mari Hesperijs Aethiopiis obiacet, alterum latus à prouincia Peruana determinant iuga montium adeò celsa, vt ipsos auium volatus fatigare dicantur, vno duntaxat, quod adhuc exploratum sit, eoquæ difficillimo transitu. Regio ferè tota in primis amœna est, cœli admodum iucunda salubrisque temperies: lenium quippe à mari ventorum commodissimi status, matutinos vapores ac nebulas tempestiue dissiciunt: solesque purissimos ac nitidissimos reddunt. Scarcè nota ferè plaga fontibus, ac syluis, & amnibus inclutis: è quibus (vt res rursus taceam) isquem Argenteum vocant, leucarum quadraginta ostio in mare fertur adeo violentus, vt inde nauis dulces hauriant latices priusquam relurem ex alto conspiciant. Terra partim in planitiem exspatiens, partim in colles clementer assurgens, foelix præpinguibus glebis, & riguo solo semperque vernante, credita semina multiplici reddit fœnore: ac sacchari præsertim est ferax; quod cœleste donum, Attico melli multis partibus præferendum, proceris arundinibus condidit natura: è quibus aquaria mola dulcissimus humor expressus, in ahenis ad panem excoquitur; tum formis in panes cogitur ad metæ figuram: dein rursus, vbi libuerit, eliquatus, artificum manu pigmentis ad instar ceræ varias in effigies indiscretæ pæne veri similitudine trahitur. cuius generis officinæ, prius ignotæ, hodie, qua præsertim incolunt Lusitani, passim exstructæ visuntur: atque ex ea merce notatioris vel maximum capiunt emolumentum: siquidem nauibus quæ in hunc nis in Europam euecta, certissimo compendio longè lateque diuerterunt. Certis etiam è plantis, quas vulgò Copalbas vocant, inciso per ætatem cortice, in modum balsami liquor suauissimi odoris emanat: cui, cum ad alios mortalium vsus, tum ad curanda vulnera, & cicatrices tollendas, mirificam esse perhibent vim. ex plantæ cernuntur affricu animalium attrita, quæ à serpentibus venenatis, aut à feris icta, ad remedium illud ipso naturæ instinctu se conferunt. At Zabucales quæ dicuntur, admodum excelsæ, magnos ferunt summa duritie calices, ore in terram obuerso, & quidem admirabili naturæ solertia pyxidatim operto. ijs calicibus nuces castaneæ saporis egregij continentur: quæ vbi maturuerint, excusso confestim operculo, paulatim ipsæ per se in alimenta incolarum ad vnam è calice defluunt. Syluestria etiam sunt Cainfia pyra, apprimè succosa & innoxia; itaque medijs caloribus auidè manducantur: cæterum in imo pyro faba quædam extuberat cortice amarissimo, prædulci modulla sit torreatur. pyro præterea; refri-

A refrigerandi vis: faba calefacit. Verum, ex omni genere, palma tribuitur ijs, quos vulgus Ananazes appellat. Planta est humilis, cuius è ramis veluti pinea nucamenta dependunt præmolliæ: hæc suo tempore in frustra dissecta, gratissimo simul odore ac sapore, non recenti duntaxat edulio sunt; verum etiam in longum tempus adseruantur è saccaro. Iam verò, illati in eas regiones ex orbe nostro melopepones, cucumeres, malograna, ficus, vitæque biferæ ac triferæ, nec non multiformia mala medica suppetunt. Ad hæc, est videre complures alias pomiferas arbores, quas percensere nimis longum sit; piscesque, & aues coloris eximij, & quadrupedia plurima, sed ferme sylvestria, partim nota nobis, partim ignota. in quibus vtiq; apparet quàm miris modis, ac varijs, diuina sapientia ludat in orbe terrarum. Ex eo numero, vt pauca perstringam, apri sunt amphibij, carnibus optimis ac saluberrimis. ij, quòd priores pedes perbreues habent, posteriores autem prælongos; tardiores sunt cursu: itaque deprehensi à venatoribus, quàm proximum est, sese aquis immergunt. Antæ sunt etiam, gentis vocabulo, ad multæ similitudinē; sed minores, & rostro tenuiore, inferiore aut labro tubæ instar oblongo, rotundis auribus, breui cauda, reliquū cineræ corpus. eadem lucifugæ sunt. non nisi noctu ad pabulum prodeunt: vbi diluxit, in sua se se condunt latibula. Huiusbellæ carnes gustatu planè bubulas referunt. Cotias verò nominant, magnitudine, & forma, & sapore leporum: rufo colore, paruis auribus, cauda fere nulla. Maiores sunt eiusdem fere speciei, quas Pacas vocant: rostro tereti ad faciem felis, fusco colore, candidis maculis interstincto: neque carne tantum, sed & corio ipsopratenero, atque ob id ipsum in deliciores epulas expetuntur. Cæterum insolito spectaculo Tatuzæ sunt, ad porcelli magnitudinem: corio squamatim loricato, sic, vt equi cataphracti speciem reddant: ex eo capur duntaxat, ceu testudines exerunt; pedibus contractis: & specubus ferme vti cuniculi sese continent: hæc quoque carnes palato gratissimæ. Magna præterea vis tigrum est: quæ famelicæ, horribili velocitate sunt, viribusque tremendis: eadem pasta (quod mirè) tanta ignauia dicuntur esse, vt à gregarijs etiam canibus confestim in fugam agantur: adeo, cibi potusque sarietas, non homines tantum, sed etiam ferae hebetes reddir. Illud verò mirum in Cerigonibus (id animanti nomen, buxæo colore, vulpeculæ magnitudine) ex eius aluo dux dependent veluti manica: in ijs catulos circumfert, & quidem adeo pertinaciter suo quemque vberi affixos, vt à perpetuo sustinere non auellantur, antequam ad pastum ipsi per se progredi valeant. Valde etiam inusitata & effigie, & natura est animal, quod ab re ipsa iustitiam tigris appellatur, Cerigonum fere magnitudine, sed rostro sediore ad aspectum, & vnguibus ad digitorum similitudinem prominentibus. Huic, ex occiprio existens coma ceruicem velat; lenoque ipsa ventris adipe verrit humum; neque vnquam, in pedes exsurgit: denique ram tardè mouetur, vt quindecim ipsis diebus ad lapidis ictum continuo tractu vix prodeat. Viuit arborum folijs, & in earum cacuminibus degit plerunque: quarum in ascensu biduum circiter, tantundem in descensu ponit. neque verò adhortationibus tantum aut minis, sed ne plagis quidem sustibusve bestiam vel tantillum de insita ignauia ac tarditate dimoucas. Mirandum est etiam genus earum, quas Tamendoas vocant; veruècis altitudinis, colore fusco; prælongo ac renui rictu; neq; eo ad malas ducto, sed modicè ad imum inciso. Vnguibus instructa est quadrupes mirè longis latisque, nimirum ad victum facilius comparandum: namque formicis alitur, quarum latebras vbi crebro vnguium iniectu ac fossione detexerit, illico exerram trium ferme dodrantium linguam immittit exilem, operamque formicis repente contrahit, glutitque deceptas. Huic, vti sciuro, valde promissa

promissa & setosa cauda pro tegumento est. sub ea quippe ita se condit, vt nihil ex reliquo corpore prorsus appareat. Neque hæc tantum & alia indidem syluestria, vt dixi, verum etiam nuper à Lusitanis inuecta pecotum & equorum armenta planè admirabili prouentu foetificant. quò magis mirum, vberissimo agro, mitissimo cœlo, tã fera & acerrima esse incolarum ingenia. Nullos omnino colunt Deos. ominibus tantum, & augurijs ad insaniam dediti, & ariolis impostoribusque miserandum in modum quæstui sunt. nudi æquè viri ac foeminae prorsus incedunt, robustis lacertis, fluxo à vertice duntaxat capillo; nam cæteras corporis partes identidem expilant: simis, vt Sinarum populi, naribus: æneaque ipsi cute, atro insuper succo pomi Genipapitotum subinde corpus inficiunt. præterea insertos habent iam inde à prima ætate deliciarum causa quidam inferiore duntaxat labro, quidam etiam facie tota prælongos nullius pretij lapillos, tetro sanè spectaculo. Gregatim peregrinantur ordine simplici, silentio miro. virum vxor anteit. Carorum aduentum, circumdatis collo brachijs, appresso ad pectus capite, cum effusa comploratione altisque suspirijs primum excipiunt, viz laborem & incommoda miserantes: momento dein siccant oculos, habentque lacrymas in potestate. Grauidis haud ita multus in partu dolor. à puerperio foeta confestim exsurgit, ac domestica obit impigrè ministeria. eius loco (quod vix credat quisquam) in aliquot dies velut æger decumbit maritus. hic officij causa ab amicis ac propinquis inuisitur. huic sobritiunculae dantur ad refouendas vires. huic, de gentis more, bellaria & delicata munuscula deferuntur. Numerandi rationem, ac litteras ignorant omnes. tantum tenui quadam traditione, nonnulla de Noe, deque diluuiò à patribus accepisse dicuntur: vt valde probabile sit, post dissipatos quondam diuino iussu mortales, nullum huic genti cum nostri orbis hominibus fuisse commercium. Vino ac frumento in hæc vsque tempora caruere, satiuà radice victitantes, in farinam redacta, quam mandiocam appellant. sub eodem testò, ad inuersæ modum carinæ prælongo, multæ simul familiæ degunt, noctu ad noxia vitanda animalia cubantes in retibus à terra suspensis: viuuntque in diem; & quicquid habent, in commune facillimè conferunt, nihil in posterum solliciti. Natandi arte ad miraculum vsque præcellunt. Sub aqua totas interdum horas, vbi quippiam in imo quærendum est, patentibus oculis vrinantur. itemque laboris & inedie patientissimi sunt. triduum ipsum, vbi penuria ciborum ingruerit, ieiuniis tradunt: ijdè, si copia suppetat, à primis tenebris ad lucem vsque in conuiujs & comotatione persistunt. Rectè aut perperam factis, nihil post mortem præmij supplicijue superesse arbitrantur. Qui diem suum obièrè, eos perinde ac decesserint, vel integro corpore, vel mancos, aut debiles, vulneribusque confossos, descendere ad orcum putant. ergo incremata condunt humi cadauera, addito rete, cubandi causa, necnon edulijs per aliquot dies appositis; quòd ita persuasum habent, & somnum interrim capere, & cibo vesci manes mortuorum. captos in prælio hostes (crebra autem inter eos bella excitantur, ac sagittis præsertim vtuntur egregiè) multorum dierum cura saginatos, ingenti cum tripudio mactant; vorantque tota verubus membra. ex optatissimæ Brasilicis epulæ sunt. neque, si cui hoc leti genere perire contigerit, malè secum actum existimat: quinimmo ad mortem pergit alacer ac securus: editisque contra ipsosmet percussiores facinoribus, magnificè in ipso necis articulo gloriatur. Sparsis domicilijs habitant, nullo magistratu legibusque constricti. lingua nec difficilis cognitu, & vna ferme est omnium quotquot adhuc probè noti sunt, exceptis certarum rerum vocabulis, quæ aliter à viris, aliter à foeminis vsurpantur. Trium ex alphabeto elementorum F. L. R. nullus apud eam gentem est vsus: minime absurda quorundam animaduersione factum id esse diuinitus; eo quòd

Fide,

- A** Fide, Lege, Rege, sicuti dictum est, careant: beneficiorum acceptorum immemores: æquæ iræ ac libidinis impotentes: ad pugnas & certamina temerarij præcipitesque: vtrionis & humani sanguinis audissimij: ad summam, bellulis quàm hominibus propiores, qui quidem mores patrios retinent, ac mediterranea incolunt loca. nam post illatum ab Societate IESV Euangelium, & liberalium artium disciplinas, in vicos & oppida contributè, præsertim qui mare accolunt, ad humanitatem ac pietatem magnis laboribus excolluntur. Verùm hæc suo loco fusiùs. Capite damnatos viginti homines Capralis è Lusitania secum auexerat, pœna mortis in exiliũ commutata. Ex eo numero duobus ad gentis mores linguamq; discendam tibi relictis (quorũ vnus deinde ad illa commercia magno vsui Lusitanis fuit) ipse, ne frustra tempus infunderet, ventis in Orientẽ vela permisit. A Brasilia ad Bonæ Spei promontorium immani traiectu leucas numerant fere mille ducentas. Oceani sæuientis ventorumque furentium ea præcipuè regna sunt. In id spatium audacius quàm felicius ingressis Maio mense Lusitanis, flammeus Cometes horribili specie in decimum vsque diem continenter apparuit. Iamque variante sæpius cœlo pelagoque, atræ ac sordidæ nubes ad Septentrionem cõglobatæ, omnem in se statum quasi reciprocando collegerant: mare languidum erat; insidiosa tranquillitas; nautæ locorum ac tempestatum ignari, ad auram vndique captandam, totos velorum expanderant sinus; cum ex ijs, quas dixi, nubibus, vniuerso repente impetu sese effundens Aquilo transuerfas quattuor naues, quarum ad contrahendum minus apertæ fuerant armamenta disposita, inspectantibus cæteris, momento ita euerit obruitque, vt è tanto hominum numero nemo prorsus euaserit. In ijs Barptolemeus Diazus, cuius supra meminimus, rei nauticæ gloria in primis illustris, cum è tot iam, tantisque periculis antea fuisset ereptus; niserandum in modum interijt. Saluti reliquis fuere vel demissæ raptim antennæ, vel, vbi id non licuit, vela ipsa vento disrupta. Eo tam horrendo spectaculo exanimati qui superfuerant, consanguineos alij, alij caros, amicosque oculis frustra requirere, ad lacrymas & complorationem proni, utique, ni moerorem ex interitu alieno, sui cuiusque periculi metus obstupefaceret. quippe Borea pertinaciter flante, pelagus identidem intumescere; fluctus modò ad astra ferri, modò ad tartara penè ima subidere; naues cum extremo salutis discrimine propemodum inter se collidi. Ad hæc, atra caligo, & rudentium stridor, & dissonæ voces varia & incerta iubentium, non oculorum modò, sed etiam aurium usum abstulerant. Quin, & salũ ipsũ interdiu piceo, noctu igneo colore terrebat. Viginti ipsos dies tempestas atrocissima tenuit. Lusitani millies quotidie morientes, & cœlestẽ assiduè implorantes opem, qua maris tulit impetus, hac illacque dispersi. Prætoriam cum duabus nauibus Bonæ Spei promontorium per imprudentiam præteruecta, Primas quas hodie vocant, insulas tenuit. ad eam tres deinceps circa Sofalæ oram adiunctæ. Vna, Petro Dia præfecto, per summa pericula & ingentes ærumnas in Lusitaniam redijt. Ita Capralis è tredecim nauium numero, cum sex dumtaxat, ijsque laceris ac debilitatis ad Mosambicum accessit. Incolæ, prioris anni clade perterriti, armamenta, commeatus, ac duces itineris benignè admodum præbuere. Classe refecta, ad Quiloam urbem, atque inde, nequicquam têtata superstitione Abrahami & amicitia; Melindem est ventum: & magna regis voluntate renouato sœdere, hospitioque, & oratore, quẽ Gamma in Lusitaniam auexerat, in terram exposito; in Anchediuam insulam, cuius ante meminimus, Concanio seu Canarino Indiæ littori obiectam, secunda nauigatione traijciunt. Ibi ritè expiata Lusitanorum crimina, & pane cœlesti omnes refecti. Barbaris Euangelium, quamuis, vt videbantur, ad virtutem ac pietatem propensis; ta-

men ob sermonis infcitiam promulgari non potuit. Ad Calecutum dein de naues applicitæ. quare, contra quæ plerique putarant, Zamorinus haud mediocrem lætitiæ præ se tulit: ac petenti Caprali haud grauatè se in colloquium dedit. in eo colloquio cū pax & amicitia certis legibus cōuenisset, ædes in vrbe Lusitanis ad diuersandum ac negotiandum benignè attributæ. iamque Lusitana gaza exposita; & curatoribus ad commutationē rerū à Caprale institutis; admirabili securitate sacerdotes Euāgelio, reliqui mercimonio dabant operam; cū ab iisdem Aegyptijs, & Sacænis institutoribus, quæ creptæ sibi & quæritus materiam, & locum apud Regem gratiæ non ferebāt; vrba na plebs varijs artibus & criminationibus nouos in aduenas incitari cæpta. Neque ita multo post, assiduis Mahometanorum stimulis, & Nairū aliquot ac principū auctoritate compulsæ; & quod caput est, præsentis prædæ illecta dulcedine, nescio, vel consentiente, certè non prohibente Rege, subito arreptis armis, Lusitanorum diuersorium aggreditur. ibi ingenti clamore actu multu excitato, claustra conuellere, fores effringere, per vim conatur irumpere. Nostri, quamquā improuiso malo perterriti, è fenestris tamē testisquæ fortiter primos barbarorum impetus repulere: sed perosso demū, dirutoque pariete, vis ac numerus vltra sustineri non potuit. hostium ad E qua tuor millia telis ac sagittis instructa conuenerant. Lusitani septuaginta non amplius, in hospitio versabantur. ex ijs ad quinquaginta partim capti, partim interfecti, reliqui malè multati, in ijs Henricus antistes cum sodalibus quattuor, multis acceptis vulneribus, ad classem vix euasere. Fuitque adeo repentina clades, vt antequam è nauibus afferri subsidium laborantibus posset, caeso præsidio, expugnata domus, ac momento direpta sit. Capralis, quamuis tam atroci ac nefario scelere, vt æquum erat, valde commotus; animum tamen præclarè vicit, ac sapienter dolori moderatus est, dum aliqua ratione cognosceret, vtrum ad Calecuti Regem aliqua pars facinoris eiusmodi pertineret. Ast vbi super tali tantaq; re nihil sibi neq; purgationis, neque satisfactionis afferri vidit; procul dubio astinem eius culpæ Zamorinum interpretatus, onerarias decem in ipso portu, mercibus & annona refertas, iniectis flammis prorius incendit; nautis partim igne absumptis, partim captis, & ad classis ministeria distributis. cui tanto malo ne subuenirent oppidani, horrida pilarum procella deterriti sunt. Dein, obuersione in vrbe maiore tormentis, & disiciis complura disiecta, mortales multi foeda laceratione discerpti. ex ijs Naites vnus Regi acceptissimus, cum ad pedes eius F repente cecidisset; plenus pauoris in præsens, irarum ac minarum in posterum Zamorinus illico ex vrbe secessit. Capralis verò egregiè vltus suorum cedem, barbaris amplius sexcentis terra mariq; peremptis, nauibus hostium captis, & in ciuitatis conspectu combustis, quod profectiois tempus instabat, mense Decembri ad Trimumparam Cocini Regem inde se contulit. Cocini regnum à Calecutu leucas ferme triginta in meridiem distat. eiusdē nominis regia vrbs ad ostium Mangatis fluminis, mari introrsum æstuate, ad formam peninsulae cingitur. Aedificia, mores, instituta ferme eadē quæ Calecutanis. Indicarum verò frugum, & aromatum, ac piperis præsertim, ager longè fertilior. Rex tum alijs de causis Zamorino clam erat infensus, tum quod monopolio Calecuti instituto, mercatura ab suo cæterisque regnis pæne per vim auerteret. Accedebat metus è nimia Zamorini potētia ac propinquitate; cui se, & reliquos Malabaricos Reges multis nominibus videbat obnoxios. Atq; vt malus amicitia fideique custos est timor; ex ea feruitute ac periculis eripi se vehementer optabat. Capralis, cum è regione Cocini iactis anchoris constitisset, quod omnis Malabarici nominis fidem iure suspectam habebat; neque se, neque suorum quemquam incolis credendū existimauit. Michael erat quidam Christianus è Iogue, paucis illis diebus

Henri-

- A** Hentici & sociorum opera, ad Ecclesiam adscriptus; Indicæ rei bene peritus, & magna apud omnes existimatione. Hunc, tentandi fœderis & amicitiz causa, Capralis ad Trimumparam legat. Rex, qui de Lusitanæ gentis opibus, & rei bellicæ gloria, deque rebus cum alibi, tum ad Calecutum gestis multa inaudisset, iam ante in eius nationis admirationem ac beneuolentiâ excitatus, quasi inopinatam aliquâ hæreditatem, sic oblatam eius amicitiz facultatem auidè arripuit. Datīs vltro obsidibus nobilissimis, mira liberalitate de cōmercijs legibus cū Caprali decidit, & singulari diligentia ac sedulitate, per impigros administratos, æquo admodum pretio, mercibus Indicis ad uenarum naues quàm primùm onerandas curat: eorumque procuratoribus propriam in suo regno sedem, ac domicilium dat. Dum hæc ad Cocinum geruntur, legatī à duobus finitimis Regibus, Colani, & Cananoris (regionum & oppidorum ea nomina sunt) Caprali, si ad eorum portus commeari vellet, cōmerciū & amicitiam longè optimis conditionibus detulere. Quas ille condiciones, quòd cum Trimumpara iam bona fide transegerat, in præsentia repudiavit: animum & voluntatem accipere se, & libenter vtriusque propensione & officio testimonium in Lusitania daturū esse pollicitus est. Cananoris tamen Regem, quòd multò enixius egerat, constitutis
- B** Cocini rebus, in reditu sibi adeundum putauit. Ea vrbs abest à Cocino leucas in Septentrionē quadraginta; portu in primis capaci tutoque; oryza inportata vtuntur incolæ: carne, pisce, pomis abundat: ac præterea pipere, cardamomo, gingibere, tamarindis, cinnamo, & myrobalanis: ad easque digerendas merces, non exiguo diuinæ bonitatis argumento, tellus plurimis conchisæstuarijs, fluminibusque, nauigia vsquequaque; facili aditu admittit. stagna quoque passim occurrunt ingentia, grandibus plena lacertis ad Crocodili effugiem: ij tergoris duritie, conchiliorum instar, impenetrabili, enormi capite, duplici dentium serie, horrendo prorsus hiatu in hominem furenter inuadunt. Eorum halitus oris est suauissimus: at contrā in eadem regione serpentium & anguinium adeo teter ac noxijs, vt afflatu ipso necare perhibeantur. Vespertilioes quoque sunt multi, dentibus & rostro vulpinis, miluij magnitudine: præcipuo in honore mensarum. Aedificia moresque cuiusmodi cæteris Malabaribus. Rex, inanium Deorum simulacra colit: Brachmanica disciplina, & sacris initiatus, vt reliqui. Ab eo Capralis oratorē ad Emmanuelem accepit, & vsurpandi magis cōmerciij, & amicitiz causa, quā quòd nonis oneribus multum loci superessen, complura frugum Indicarū pondo ibi coemit: ique Occidentem Ianuario mense cursum instituit. Plenis velis euntem, viginti maioris formæ naues, multis refertæ millibus armatorum, Zamorini iussu frustra inlequunt. Indico transmissō Oceano, è sex onerarijs vna vadis circa Melindem inhæsit. eius armamentis ac spolijs ne Saraceni potirentur, concrematus alueus, inlittamenta machinæque bellicæ consultò demersæ: quas tamen Rex Mōbazz deinde expiscatus, in Christianorum damnum perniciemque conuertit. Inde Capralis itinere solito circumnectus Africam, Iulio denique mense exeunte milium ingenti dolore gaudium in patriam retulit: quando tot vel eorum, vel fortium viro-
rum interitus, quantavis pecunia dinitijsque compensari minimè posse videretur. Eodē anno, incertus quo loco res esset Indica, Emmanuel Ioannē Nouā Callazē, notæ fortitudinis & prudentiz virū, cum nauibus quattuor Caprali subsidio miserat. is paulò infra Aequatorem primus insulā inuenit, quæ à salutarī M A R I A E Virginis Conceptione denominata est. inde nusquam occurrente Caprali, Melindem delatus, deque ipsius in Lusitaniam reditu, & Calecutana cæde, & insidijs, multorum sermone certior factus, Cananorem petijt, regemque honorificis verbis Emmanuelis nomine salutauit. Inde præter Calecutanam oram Cocinum proficiscenti, classis

ingens

ingens nauium plus octoginta apparuit:quam Zamorinus haud dubia v. D
 storix tpe, ad Lusitanos in ipso Cananoris portu opprimendos, celeriter
 miserat. Neque deterritus tanta multitudine Ioannes, nauibus ad facio-
 rem circumactum vsuque tormentorum, in altum euectis; assidua iacu-
 latione prelium ad solis occasum preclarè sustinuit: neque vnquam hosti-
 bus tanto superioribus numero, locum ad conferendas manus, seque cir-
 cumueniendum reliquit. Paronibus nouem, onerarijs decem depresso, e-
 pibatis amplius quadringentis desideratis, Calecutum postidie mœsti Ma-
 labares, vniuersa lugente ciuitate, rediêre. Ioannes, egregia parva victo-
 ria, gratulantibus regulis, Cocinum adiit: naues per ortum onerauit; felici-
 que successu quans in Lusitaniam iter intendit. Transuectus inde Bonæ
 spei promontorium, aliam insulam paterfecit, quæ sanctæ Helenæ, cuius tum
 dies natalis agebatur, est appellata: modico quidem illa circuitu, sed saluber-
 rimo cælo, aquis optimis, & egregia frugum & carniû copia: loco præ-
 terea ita opportuno, vt ad recreandas è longio itinere Lusitanorum classes,
 diuino consilio ibidem enata videatur esse. Minus è sententia per idem tem-
 pus nauigauit Consilius Coelius: qui cum sex nauibus in Brasiliam desti-
 natus, amissis locorum ac tempestatum iniuria quattuor, nil nisi rubrum
 lignum, & simias, psittacosque in Lusitaniam retulit. Inrerea Emmanuel,
 cognitis rebus in India gestis, classem parauit nauium vigintri, rebus omni-
 bus instructissimam: quæ vel amicis præsidio, vel hostibus terrori esse posset.
 huic iterum Vasco Gamma cum summo totius Arabici, Persici, & Indici
 maris imperio præfectus, cum Olisipone maturè soluisset, ex itinere Abra-
 hemum Quiloæ tyrannum, tanto apparatu perterritum, Emmanueli stipen-
 diarium fecit, imposito annuo tributo, quod duum millium miticalium, vt
 ipsi appellant, vel aureorum summam haud excederet. Inde cum in Ma-
 labares traicisset, ingentem Saracenorum nauem & militibus & omni te-
 lorum genere paratissimam, Calecuti redeuntem expugnat: in ea Maho-
 metani permulti interempti, Mecam ad pseudopropheta sepulcrum super-
 stitionis causa peregrinantes, at pueri ex eadem secta complures Christianis
 præceptis imbui baptizatique sunt: quos Gamma Olisipone postea tem-
 pli Berhleemitici ministerio dedicauit. Ab ea victoria Cananorem adiit,
 Regique & oratorem suum, & ab Emmanuele per ampla dona cum litteris
 reddidit, ac renouato fœdere Cocinum tetendit. Ibi dum sui Regis nego-
 tia conficit, repente legari affuere à Christi cultoribus ijs, qui non longè à
 Cocino Cranganorem habent urbem, è vetustissima illorum stirpe, quos
 beatus quondam Apostolus Thomas ad sanam religionem ac fidem, à
 Brachmaurû fabulis, & impura superstitione traduxit. Is Indiam provin-
 ciam in orbis terrarum distributione sortitus, Socotoram insulam Arabi-
 ci maris fertur adijisse primum: dein, multis ibi factis Christianis, traicisse
 Cranganorem. in ea ciuitate cum multos item Christo filios peperisset, Co-
 lanum petijt: neque ibi frustra disseminato Euangelio, trans iuga montium
 ad oram orientalem ingenti labore contendit: multisque locis, ac præfer-
 tim in Coromandelis regno, Christiana re bene gesta, petexit in Sinas, quo-
 rum ea remeare celeberrimum erat nomen; ac diuini verbi sementem
 in eo quoque nouali facere instituit. Atque haud poenitenda collecta fru-
 ge, templique ad Christi cultum ædificatis, in Coromandelem ad reuifendo-
 dos & confirmandos in fide neophytos redijt. Coromandelis caput ac re-
 gia rum erat vrbs Meliapor; quam vetustate bellisque dirutam nuper Lusi-
 tani, deducta eò militum emeritorum colonia, frequentarunt, ac murata
 appellatione, honoris Apostoli causa ab sancto Thoma denominarunt. In
 ea vrbe sacram ædem exstruere aggressus Apostolus, cum à dæmonum sa-
 crificulis, & ab Sagamo rege prohiberetur, res interim insignis accidisse per-
 hibetur

Ahibetur ad Christi virtutem, & fidem Euangelij comprobendam. Inusitata magnitudinis truncum, vt sit, in littus eiecerat mare, quod eo tempore leucas fere decem ab vrbe distabat. Eam Rex materiã cum in vsum ædificij cuiusdam vehementer expeteret, robusti primùm homines incassum funibus ergatisque amouere conati, dein adhibiti complures elephanti, cum toto connixi impetu nihil omnino proficerent; Apostolus Regi cõditionem tulisse fertur, si truncum illum sibi ad templum vero Deo ædificandum daret, nullis machinis, nullo mortalium adiutore, sese protinus eum ad urbem attracturum. Cum rex, insanire videlicet hominẽ ratus, per ludibriũ annuisset; tum Diuus Thomas zona, qua erat præcinctus, ad prominentem è caudice ramusculum annexa, signo tantum facto Crucis, immanem stipitem facili ductu sequentem, vniuersa ad spectaculum effusa ciuitate, in ipso pomœrio statuit; ibidemque defixa lapidea Cruce; vaticinatus est, cum ad eum lapidem vsque pertingeret pelagus: tum Diuino iussu è remotissimis terris candidos homines ad eadem, quæ ipse intulisset, sacra instauranda venturos. Neque fefellit prædictio. Siquidem sub Lusitanorum appulsum, oculis tor annorum accessibus locus Oceano demum allui caprus. Verum ab eo signo ceterisque virtutibus, cum Thomæ verbis maior in dies accresceret fides, Brachmanas autem, fuco & fallacijs parta iã auctoritas, iam sagina deficeret; accensus rabie quidã ex ijs, foedum ac ferũ facinus mali demonis instinctu consciuit. Filio admodum puero ipsemet necem intulit, vr haberet vnde peregrino & inuiso capiti crimen exitiumque cõflaret. Citatus ad Regem Thomas, cū accusator ab eo per summã indignationẽ & querimoniã pœnas filij extincti repeteret, cõtrã, Thomæ discipuli, asinẽ aut omnino consciũ eius culpæ magistrũ negarent; nihil opus esse cõiecturis & certaminibus ait Apostolus, ab ipso met qui occisus dicatur; omnium optimè cognosci rē posse, petir vt eius publicè interrogandi potestas fiat, nihil recusatũ ab aduersario: & cunctis tam inauditæ rei exspectatione suspensis, cadauer in mediũ affertur. Tum ad exanimẽ puerũ Thomas placido & sereno vultu cõuersus: Agedũ, inquit, per Christũ, quem ego Deũ prædico, palã & sine ambagibus puer prome, quisnam huiusce tanti sceleris auctor exstiterit. Mirũ dictũ: ad Christi nomen, frigidò & exsanguì corpusculo vitales confestim rediẽre spiritus: & clara voce, vt omnes exaudirent; Thomã certum summĩ Dei legatũ; & ipsius odio, ad struendam illi calumniam, nefarias à parẽte sibi manus allatas esse confirmar. Hac tam illustri tamque admiranda testificatione fractus calumniator obmutuit. Sagamus propenso iam ante ad credendũ animo, Christianam deinde fidẽ ac religionem sine vlla dubitatione complexus est. Regem ex amicis & popularibus imitati complures. Brachmanis, quamquã detecta diuinitus fraude, & pulso in exilium parricida, pertinax tamen & cæca mansit improbitas. cum lætos Christianæ rei progressus, & neglectã Deorum simulacra ferre non possent; facta conspiratio ne præconẽ Euangelij è medio tollere omnino constituit. Tumulus erat non procul ab vrbe: quo Thomas identidem, è Christi disciplina, secedere proprii ardoris æterni Regis, & sui recolligendi gratia, consueuerat. in eum locum, tempore captato, Brachmanæ armati cū sui similibus impetum dant. ibi Apostolus dum ad Crucẽ, alienato ab sensibus animo, Deum pro salute hominum, & eius præferri populi. deprecatur; telis primùm ac lapidibus appetit, dein ab vno è Brachmanis lancea rransfossus occubuit. venerandũ corpus inde sublatum à discipulis, & in templo nuper ædificato conditum est. Accessit martirij nomine, & memoriæ causa, fragmentum hastæ, quæ inhaeserat costis: & baculus præferratus, quo ille ad peregrinationes vrbebat: & vrna fictilis cespitè inserto, nempe qui manantem è sacris vulneribus cruorem ebiberat, exinde locus multis miraculis clauit, ac magnus

eodem ex omni parte concursus, voti & religionis ergò, fieri captus. Hæc D
 ferme Indi sciscitantibus Lusitanis, non è fama solum, sed etiam è veterum
 annalibus edidère, quin egregias Thomæ laudes, ac mortem pro Christi no-
 mine fortiter obitam, pueris Malabaribus patrio carmine decantare mos
 est. Sunt qui cum tribus Magis, qui ad Christi liberatoris incunabula cum
 muneribus adoranda, Sybillæ Indicæ (vt ferunt) monitu, stella duce tetende-
 rant (quo in numero Pirimal Ceilani rex ponitur) Thomã in Oriente con-
 gressum: de què immani trunco miraculum non Meliapore, sed Crangan-
 ore perpetrasse dicant, ac postremò in Calamina vrbe natiatum Regis
 imperio (qui Sagamo defuncto successerat) ac sacrum deinde corpus E-
 dessam Mesopotamiæ translatum à Christianis fuisse contendant. Vt cumq;
 res habeat (nam ego meam interponere sententiã in tali re, tanto què loco-
 rum & temporum intervallo non ausim) satis constar, Apostolum in Coro-
 mandelio tractu Gangetici sinus, palmam tulisse martyrij, nec dubium est,
 quin ex diuini viri præceptis atque institutis, ingens hominum multitudo
 varijs Indiæ dispersa regionibus, in hæc vsque tempora, Christi nomen fidè
 què tenuerit; quamquam ex Armenij Patriarchæ Nestoriani placitis, à quo
 Episcopus paulo ante hæc memoriam accipere consueuerant, multis virijs B
 & erroribus inquinatam, alioquin, Apostolicas cæremônias magna ex par-
 te obeunt, altaris mysteria religiosè venerantur; eoque viarico, decedentes
 è vita, se muniunt. Aduentus Domini, & quadraginta dierum solenne
 ieiunium diligenter obseruant; quotidianæ psalmodiæ, & sacris insistant, &
 etiam alia Christi Domini Sanctorum què festa ritè concelebrant, tum verò
 præcipuè paschaliū feriarum octauam, quam Dominicam in albis voca-
 mus; quòd eo demum die, incredulus antea Sanctus Thomas, indito in
 Christi latus ac vulnera digito, Dominum suum, ac Deum suum præclara
 testificatione confessus est. Alia præterea multa ex antiqua traditione di-
 ligenter obseruant, eò maiore fidei & constantiæ laude, quòd ob id ipsum
 non modò à Mahometanis hominibus acerbè vexantur, sed etiam ab regu-
 lis Ethnicis in seruitutem redacti, cum alias indignitates & contumelias
 perferunt, tum verò sedem ac domicilia iniquis pensionibus redimere
 subinde coguntur. ijs, aduentu Lusitanorum, noua diuinitus affulsisse lux
 visa. Consilio inter se habito qui Cranganoris incolunt fines, ad Gammam
 in propinquo versantem, legatos (vti orsus eram dicere) destinarunt. quo-
 rum summa orationis fuit; se & vetustissimos Christi famulos esse; & hoc ip-
 so Lusitanici nominis cupidissimos: multa se à barbaris indigna quotidie
 pati: petere & orare, vt Emmanuelis Regis nomine se sua què omnia in pa-
 trocinium fidem què recipiat. Sub hæc, deditiois insigne, sceptrum argen-
 to decoratum Gammæ supplices detulère. Quos ille benigno vultu, comi-
 ter & amicè complexus, bono animo esset iubet: vel in primis mandatum
 sibi ab Rege Lusitanæ affirmans, vt Christi fideles quotquot in ea regione
 super sint, omni opæ atque auxilio subleuet: non dum id sibi per Calecura-
 norū insidias, & quotidiana vitæ discrimina licuisset: ac ne tum quidem ob
 angustias temporis, reditu iam iam què imminente, posse illis quam vel
 maximè cupiat operam studium què præstare. Cæterum, quæ prima se oc-
 casio det, enixè curaturum, vt non sine causa Christiani omnes in Regum
 Lusitanæ pietate opibus què, certissimum suæ salutis commodis què præsidium
 esse constitutum intelligant. Interea, si qua necessitas incidat grauior,
 ad Lusitanum confugiant præfectum, quem firmò cum præsidio sit in In-
 dia relicturus. Is erat Vincentius Sodreus, cui Emmanuelis iussu Gam-
 ma sex ornatissimas naues ad maritimam oram tuendam reliquit, vt
 Saracenos, & Arabas ab Indici littoris accessu & commercijs prohiberet.
 Inter eã Zamorinus varijs artibus atque fallacijs Gammam ad se perlice-
 re &

A re & circumuenire conatus cùm nihil ei procederet, Trimumparē per litteras ac nuntios alternis rogando minandoque suadere etiam atque etiam institit, Gammam & comites vel sibi proderet, vel certè suis finibus in perpetuum exterminaret. Cui tam impudenti postulato, fortius ac liberius quàm à barbaro exspectari posset, seniel iterumque respondit ille: se nullis neq; promissis neq; terroribus adduci posse, tantū vt in se facinus admittat, iusq; naturæ simul ac gentium violet. Si quid ab se petat, quod saluo officio præstare possit, id verò se libenter ipsius causæ vel cum damno facturum. Qua viri constantia vehementius irritatus Zamorinus, in Lusitanos primum, deinde in Trimumparam ipsum apertè grassari constituit. Rebus iam transactis, Gamma reditum in patriam maturabat. certior ea de re ab exploratoribus factus Zamorinus, ad Calecutanam oram appropinquantī classē opposuit nauium vndetrīginta, eò certiore victoriæ spe, quòd Lusitanicas naues ipsi oneribus impeditas, prorsus inhabiles ad pugnam putabat fore. Sed eum longè fefellit opinio. Siquidem in barbaras duas reliquum agmen aliquanto spatio antegressas, Christianæ tres eximia celeritate velis inuectæ, tantum primo congressu terrorem intulere; vt nauis militesque tentata vix pugna illicò se in mare deiecerint, quorum ferme trecenti è scaphis inter enatandum occisi: cætera nauigia eodem meru perculsa, qua cuique proximum fuit, turpi fuga litus petiere. nec fugientibus institit Gamma, propter grauitatem onerum, veritus ne qua in breuia per imprudētiā incurreret. in captiuis duabus hand spernendæ merces inuenta, in ijs pretiosa fidei, & argentea vasa permulta; itemque simulacrum aureum librarum ad sexaginta, horribili admodum specie: huic, luminum erant vice, duo primæ notæ smaragdi: è pectore autem, claritatis eximie pyropus, castaneæ panis magnitudine, radiabat. amiculum aureum plurima & varæ de more gemma distinxerat. rebus hisce raptim flammæ subductis, aluci cum armamentis in conspectu omnium incensū. Gamma, rebus terra marique ex animi sententia confectis, cùm ex itinere Cananoris Regem denuò saluasset; Mosambicum ad naues reficiendas, atque inde Olisiponem læto cum reboatu cantuque incolumis appulit. Egre dientem in terram, excepere, Emmanuelis lussu, principes nobilesque viri quàm plurimi: qua ille celebritate ac frequentia, cunctis ordinibus maiorem in modum gratulantibus, regiam petijt. Auxere illi dies diuinitatem, cùm naues permultæ varijs è regionibus eodem tempore in portum inuectæ; tum in pompa faultis ominibus & magno populi applausu prælatum aureum in argenteo disco vectigal, quod Abrahamus Quilox tyrannus eo primum anno pependerat. Ex ea pecunia Emmanuel auream pyxidem in Sacrosanctæ Eucharistiæ vsum faciendam locauit: ac miro artificio perfectam, pretiosisque ornatam lapillis, in xde Bethleemica posuit. At Zamorinus interim aduersis rerum suarum euentibus quotidie magis in rabiem accendi: & quod Calecutanas opes in dies imminui, Cocinenses maiorem in modum augeri conspiceret, assiduus inuidiæ stimulis agitari: Trimumparæ verò libertatem in respondendo, pertinaciam in Lusitanis omni ope tuendis, ferre nullo modo posse. Quibus rebus p̄ se iam satis ægrum & exulceratum animum, egregij scelerum omnium artifices Mahometani facile perpulere, vt ipsi Trimumparæ bellum inferret: ac quoniam preces ac minæ parum prodessent, vi armisque ad Lusitanos tradendos hominem cogeret. Qua de re cōsilio principum indicto, plerique, vt fit, quò inclinatū Regis animum sentiebant; eò præcipit sua sententia impellere nitebantur. vnus Naubeadarinus Zamorini sororis filius, & successor designatus, omne consilium belli suscipiendi gerendi que discutere frustra conatus est: quandoquidē Zamorinus

sinus non nihil eius oratione & auctoritate commotus, reliquis tamen instigantibus, dolori potius & iracundia, quàm rectæ rationi, ac salutaribus parere consilijs, ut plerique mortales, animum induxit. Igitur, ut Lusitanicæ classis præsidio Trimumparam exueret, qua illam vna re potissimum niri præclare nosset, bellum terra maximè sibi gerendum existimauit. Eoque consilio exercitum omnem ad Pananem, cuius ante meminimus, vicum, sexdecim à Cocino Leucas, coegit. Ea fuere armatorum ad quinquaginta milia. Cuius tantæ molis tantique apparatus nuntio Cocinum allato, fremere plebs, aduenarum gratia se in capitis ac fortunarum disctimen impelli: nomen Lusitanum diris omnibus execrari: ipsos ad eadem inquirere, ac sustulisset proculdubio, ni Rex eorum vitam firmissimo Nairum præsidio munisset. Principes verò ac dynastæ eodè perterriti metu, Trimumparâ supplices etiam atq; etiam precati hortariq;e, tempori cederet: Zamorinû placaret: denique ignotæ amicitia & incertæ dispendio, regni salutisq;e ac læ sine cunctatione redimeret. Quibus cum Trimumpara obfirmata resisteret mente, nihilq;e sibi tanti esse vel vnquam fore affirmaret, ut legationis & hospitijs violaret ius, fidemq; datam Regi Lusitanicæ falleret; dynastæ plerique, desperata Cocinensi re, ad Zamorinum vñ cum amicis & clientibus transfugere. Quos imitati postmodum Europæi duo, Christiano indigni nomine, quos alij Illyricos, alij Insulares fuisse perhibent; deserta fide ac religione, tormentariam fabricam, & æris conflandi scientiam, cuius erant peritissimi, sanè graui Christianæ rei damno barbaris prodidere. neque impune cessit eis perfidia. siquidem post annos aliquor, agnoscentes errorem ac scelus, cum ad Lusitanos reditum pararent, à Malabaribus illicò deprehensi, & concursu populi crudeliter interempti sunt. Dum hæc à Zamorino parantur, Sodreus, ora Calecutana vastata, Cocinum peropportunè cum socijs appulit. Eius aduentu Rex & Lusitani paululum respirarunt. Sed, ille simul edoctus quanto in periculo res esset, simul infimis precibus rogatus ut milites in terram exponeret, seque cum Trimumparæ copijs maturè coniungeret; contra omnium expectationem animo prorsus obdurato respondisse traditur. Sibi maris custodiam ab Emmanuele commissam. Si maritimum instaret bellum; se officio præclare futurum: quandoquidem terra gerenda res foret, Rex cum suis ipse sibi consuleret. Ab hoc responso, gementibus Lusitanis, perculso Rege, ad fauces Erythræas obsidendas rectâ contendit: Arabumq;e sex nauibus in itinere captis, præda ditatus ingenti, ad Curiam muriam insulam haud longè ab Aromata promontorio, quâ in Septentriones obuersa est, in anchoris constitit. ibi dum in Mahometanos porrò imminet excubarq;e, Maio mense incunte atrocior Boreas vehementi procella naues allisas ad saxa comminuit: ipseque Sodreus vñ cum Blasio germano fratre, tum spreto Lusitanici sanguinis, tum destituti Regis amicissimi ac fidelissimi, pœnas horribili naufragio, & æpentina morte persoluit. Fertur, antequam id accideret, ab incolis identidem admonitus, uti statim & anniuersariam eam tempestatem caueret, quamquã obtemperantibus alijs nauarchis, & in tuto secedentibus loca; ipse tamen cõtumaci vultu, verbisq;e insuper contumeliosis optima consilia respuisse. Hæc ferme de Sodreis fratribus aduerso rumore vulgata; quamquã eos admodum locuples auctor Ioannes Barrius liberare culpa videtur, assignans non ab Sodreis desertum Regem, sed enixè operam deferentibus, instante iam hyeme remissum ab Rege. De vtriusque tamen exitu Barrius idem haud sanè discrepat. Cæteri, qui mutata paulò ante statione periculum euitarant, ad placandas cælestes iras Cocinum repetere, & laborantibus suis opem ferre sine mora constituunt: sed incensæ officio voluntati haud ita respondit euentus. Petro quippe Ataidio duce, cum Indicum pelagus traie-

Atraieissent, aduersis tempestatibus ad Anchediūam insulam hyemare coacti. Interea Lusitani, qui Cocini versabantur, tū de sua, tum de Regis optimi salute solliciti, ac singularem viri constantiam atque animi magnitudinem valde admirantes, ab eo magnopere petière, ut se ad Cananoris Regem nauigare permetteret. ibi sine cuiusquam periculo tutos ad nouæ classis aduentum futuros. Quibus ille respondit, bono essent animo, ac diuinæ prouidentiz fiderent; quæ bonas causas, cum in extremum discrimen venissent; tum maximè subleuare consueffet: de profectioe verò minimè cogitarēt. neque enim se permissurum, ut quos semel in turelam atque amicitiam recepisset, ij, se viuo & consentiente, ad alienam opem supplices ac vagi confugerent. Simul ceteros, ne despondeant animum, hilati vultu, & accomodata ad tempus oratione adhortatur. ac quanta maxima potuit celeritate, copijs ex vniuerso regno contractis, opportuna loca præsidijs firmat, fossas repurgat, nouas circa urbem munitiones vallumque perducit in primis verò, quoniam Repelini vada (is locus abest à Cocino leucas non amplius quattuor) ad exercitum traducendum hosti erant petenda; Naramuinum sororis filium, eximia spe summæ virtutis adolescētem, hæredem regni destinatum, ibi cum Nairum quinque millibus & quingentis opponit. ad eum Laurentius Morenus, & aliquot Lusitani spectata fortitudinis viri ultro se adiungunt. Zamorinus per vates & sacrificulos ad proficiscendum omni. bus diu captatis, signa denique ad Repelinum promouit. ac priusquam traicere conaretur, noua ferri flammamque; denuntiatione Trimumparæ aggredditur, ni Lusitanos relinquat. cum ille minas omnes terroremque; præ officio ac fide contemneret; copię traduci à Zamorino, quacunquē vada patebant, illicò coepit. Sed resistentibus acriter Nairibus, non sine magna suorum cæde, semel iterumque repulsus, ab innata mobilitate animi reditum cogitare apud se coepit; atque, ut initia sese dabant, rei difficultate deterritus procul dubio signa retro vertisset; ni pertinax Brachmanarum & Mahometanorum in Trimumparæ & Christianos odium acriter obstitisset. Eorum adhortationibus animatus ad coepta proseguenda; per occultos internuntios quæstorem Trimumparæ ingentibus præmijs, promissisque corrumpt; ut per occasionem stipendij numerandi, quàm plurimos è Naramui ni præsidio ab signis abducat. eam sibi ad transitum occasionem fore. ille per speciem aduersæ valetudinis in castra venire se posse dissimulās, quam

Cquam agrè ferēt Naramuino, dimidiam ferme Nairum partem in urbem euocauit. quos cum sub vespertū Naramuinus ea lege misisset, ut ante lucem castra omnino repeterent; Quæstor extracto in multam diem negotio, tota de re Zamorinum per eosdem nuntios admonet. ille, ne tantam opportunitatem frustra elabi pateretur; omnibus connixus viribus, non sustinēte iam imperum Naramuino, exercitum, sarcinas, atque tormenta partim aquarijs, partim vado traduxit; ac Naires vigilijs fessos, & in frequentes, facta impresse in palmeta Cocino proxima compulit. ibi Naramuinus, multis acceptis vulneribus, magna vicissim edita strage, fortiter dimicans vnā cum duobus alijs regijs iuuenibus cadit; reliqui fuga dissipati, varijs itineribus in regiam cōuenēre. Calecutanus, iam se intenditibus tenebris, ultro cedenti hosti non institit. Postridie, tam insigni parva victoria, Trimumparæ fidem iterum per communes amicos, mistasque precibus ac terrore litteras, tentat. ille, quamuis è tanta clade, ac præsertim ex amissa regia sobole, insigni dolore accepto; tamen (quod vix credibile videatur) stetit animo; conditiones pacis reiecit, collectis reliquijs Nairum, & omnis generis vndique coacta multitudine, aduentanti Zamorino se rursus obicit. Ea quoque pugna victus ac profligatus, accepto insuper vulnere, nihil habuit prius antiquiusve, quàm ut Lusitanos, eorumque res omnes à cædis & direptionis

periculo eriperet. Vaipinum est insula Cocino proxima, sacri & inuiolati D
 apud barbaros soli; ac præterea, situ & operibus munitissima. in eam intus-
 lam aduenas cum eorum gaza raptim transferendos curat. dein cum egre-
 gia manu armatorum subsequutus ipse celeriter: vt si minus loci religione,
 certe munimentis armisque hostem arceret. Omnes ferè proceres, vt supra
 dictum est, ad hostes turpi defectione transierant. Vnus Vaipinensis dynasta
 Trimumparæ sese fidum comitem amicūque ad finem vsq; fortiter præ-
 buuit. At Zamorinus, haud segniter vsus victoria, Cocinum penetrat; urbem
 flammis iniectis vniuersam incendit; Vaipinum contempta religione haud
 semel aggreditur; sed cum ignominia semper ac damno prohibitus, aduen-
 tante iam hyeme, in proximum vet distulit bellum. Interea, ne Trimumpara
 Cocinum repeteret, castella in vrbis ruinis nonnulla excitauit, & cohortes
 aliquot in eo præsidio statuit. ipse tam secundis rebus elatus ac tumidas,
 Mahometanis ac Braehmanis effusè lætantibus, ad gratias inanibus dijs a-
 gendas Calecutum reuertit. ibi, ætaria officina instituta per duos, quos diximus,
 fidei desertores, & alios quorum industriam magnis præmijs reuebat
 incitabatque; omnis generis tormenta machinasq; ad vrbium excidia com-
 parabat; cum è Lusitania subito nostris admodum laborantibus affuit Fran-
 ciscus Albuquerque, omnibus belli adiumentis instructus. is, Petro Aradio E
 cum cæteris qui ad Anchediuam hyemauerant, ad suas naues adiūcto, Vai-
 pinum rectâ contendit, ac Trimumparam Emmanuelis nomen tum ver-
 bis amicissimè erectum animatumque; tum ad regiam tuendam personam
 præsentī pecunia subleuatam, cæso & fugato Calecutano præsidio, in Re-
 gnum Cocini summa omnium gratulatione restituit. Inde, populando v-
 rendoque perduellium recta satæque, non vno loco hostes vel inuiros in
 certamen extraxit; multisque minoris præliis exiguo admodum suo detri-
 mento cæcidit. postremò oppida quoque aggressus, primò Chiriuaipinum,
 dein Cambalanum, tum alios ignobiles vicos, dynastis qui ad Zamorinum
 defeceant, vel interfectis, vel in fugam actis, ingenti ardore milium expu-
 gnauit, incenditque. Ab ea expeditione, maximo gaudio & infinita cum a-
 ctione gratiarum à Trimumpara exceptus, pro amicitia petijt, vt quoniam
 inter eas nationes adeo infesta ad eam diem vita Lusitanorum fuisset, castel-
 lum ad eorū corpora & res tuendas ædificare sibi Cocini liceret. quod Rex
 adeo prolixè liberaliterque concessit, vt è suis eriam palmetis, quoniam cæ-
 menta non suppetere; præcipua firmitate materiem in eam ædificationem F
 excidi quamprimum iusserit: dein loco in primis idoneo area dimensa, &
 inchoato iam opere, dudum expectatus è Lusitania cum iuuentutis robore
 supetuenit Francisci patruelis Alphonsus Albuquerque is, qui rerum dein-
 de gestarum gloria Magni cognomen est consecutus. Eius accessu, Lusitanis
 Indisq; cerratim insudantibus, breui consummatum castellum, & in eo tem-
 plum Diuo Barptolemao dicatum est: vt magno vtrumque consilio ac pie-
 rate, sic modico sumptu elegantiaque. Sacrarum ædium & arcium, quæ va-
 rijs Indiæ locis per alios aliosq; præfectos deinde per otium absolutæ sunt,
 lignea illa prima ædificia, quasi typos ac proplasmata iure quispiam dixerit.
 Eo munimento perfectò, supplicatio à Lusitanis habita: signum pendentis
 è Cruce Domini sub umbella pretiosa per multas instauratæ iam vrbis par-
 tes, præcinctibus tubis cum religioso tripudio ac festa saltatione prælatum.
 pompa ad arcem vsque perducta, & cum arx ipsa, tum in ea templum pteca-
 rione solenni à sacerdotibus consecratum eo maiore lætitia, quòd illo pri-
 mum die Romana Ecclesia diuinis in rebus, Lusitana gens in humanis, In-
 diæ possessionem adire quodammodo videretur. Post hæc, Albuquerque
 vterque ad perdomandam Zamorini fetociam nouas excursiones fecere.
 vastatus in primis Repelinenſis ager, pagi ac villæ complures inflammatæ
ac di-

A ac dirutæ nauigia capta ac direpta permulta, deniq; bello passiim circūfere-
do, tātum terrorē omnibus circa populis intulēte; vt Zamorinus ipse, præ-
sertim suadente Naueadarino eodem, qui bellum aucta diffuserat, orato-
res pacis & commercij petendi ad Lusitanos miserit, cui conditionibus ijs
datum est foedus, vt & eodem Calecuti factā, & direpta mercimonia aquis
æstimationibus compensaret: itemq; ab laceſſendo armis Triumpha-
in posterum abſtineret. In hæc ferme leges pax conuenit, ac rursus cum
Zamorini popularibus amicē agi, & contrahi exptum. Eadem fama per-
moti iam dudum tuores Colani Regis (nam ipse per ætatem potens regni
nondum erat) per legatos item foedus & amicitiam petere. Quibuscum
eō libentius iunctæ dextera, quō maiores in omnem parrem opportunita-
tes habere visa res est. Etenim Colanum vrbs, quartuor & viginī leucas
à Cocino in meridiem sita, in primis rotius Indiæ antiqua & opulenta cen-
setur. ex ea Calecutum, & aliæ Malabarici soli olim ductæ colonix, a-
bundat mercibus; porrum facili præber accessu. ac præterea, multis familijs
veterum Christianorum incolitur: quæ res longè etiam vehementius Lusi-
tanos ad societatem gentis allexit. Igitur illis præcipuè cautum in foedere:

B multis & grauib; iniurijs liberati, eorumq; fortune ac dignitati consul-
rum. Instituta communi consensu amicitia, tabulisq; commercij ritè con-
fectis, domiciliū proprium Lusitanis in vrbe Colano attributū. eō cōfestim
negoriatores cum scribis & custodibus immigrarūt. Accessit rei diuinę pro-
curandæ causa Rhotericus Dominicanus, is, & morum integritate, & do-
ctrinæ præstantia paucis diebus multos mortales partim in recta fide con-
firmauit, excoluitq; patrim ab stipendijs demonum ad Christi signa tra-
duxit. Eodem anno quo hæc in Indiā gerebantur (is fuit à millesimo quin-
gentesimo tertius) nauarchi alignor ad conuectus Arabicos prohiben-
dos Olisipone profecti, Zanzibaris regem malis coactum, stipendiariū
Emmanuelis fecere. itemq; Braxæ liberæ ciuitati, leucas cis Melindem
centum, annum vestigal impostum. ipsi verò Melindenſi Regi, cum à
Mombazæ tyranno valde premeretur, sanè opportuno tempore laxæ sup-
petiæ tyrannus ab armis discedere, & prope iam victo Melindenſi pacem
dare coactus est. Cum terra marique negotia Lusitanica prospero admo-
dum procederent cursu, & simul in varias regiones aditus Euangelio pate-
fieret, tranquillam à Calecutano res, vnius hominis cupiditas & amen-
tia perturbauit. is, Cocinenſi apothecæ præpositus, cum nauem Malabari-
cam pipere onustam præteruehi cognouisset, repente vel audire prædæ,
vel priuato in Malabares odio incitatus, mittit qui captā sine mora Cocinū
pertrahant: nauræ cum se Zamorini amicos & populares clamarent; Deum-
q; & hominum fident restarentur, se ipsius missū Cranganorem petere;
nihilominus Lusitani in incepro persistunt. coorta pugna, sex Malabares
interfecti, complures vulnerati: nec Lusitanis incruentum certamen fuit.
Expugnato nauigio, in Cocinenſem apothecam piper omne conuectum.
Ea te cognita Zamorinus cōfestim ad Franciscū Albuquerqueium mittit,
qui tantam iniuriā exposculent, ille cum rem negligeret, nec modò
ablata reddere, sed ne factum quidem vlla ratione purgare dignaretur; e-
nimuero Zamorinus contrinuò exarsit iracundia, coalitamq; recens ami-
citiam indigna undas abrupit. Hanc ego diremptæ pacis ac societatis cau-
sam, Danianum Goesium & Hieronymum Oforium, sequutus, in medium
attuli, haud sanè ignarus, in hoc etiam ab ijs dissentire Barrium: culpamq;
omnē in Zamorini mobilem animum vtcunq; transferre. Sed regijs chro-
nographis à me, præsertim in tali tantaq; temere fides abroganda non
fuit. Cæterum Zamorinus, vti dicere institueram, acri dolore succen-
sus, primū edicta omnia, decretaq; in rem Lusitanorum facta, extemplō

reuocat. dein armatos parones ad intercipienda onera circumquaque di-
 mittit. postremò ad euertendum Trimumparam, Lusitanosq; ex India pel-
 lendos maiore quàm vnquam antea conatu copiisque se comparat. Ex
 quamquam inexpiabili in virosque odio ferebatur; bellum tamen distulit
 consultò, quoad Albuquerquei fratres onustis iam non vno loco nauibus, ex
 India abscederent. Quibus de consilijs Trimumpara litteris amicorum ac
 nuntijs maturè certior factus, cum Francisco (nam is præerat summæ rerù)
 egit etiam atque etiam, vt adeo difficili ac periculoso tempore quàm firmis-
 simum sibi suisque præsidium in discessu relinquat. Sed neque proximæ ca-
 lamitatis memoria, neque imminens Lusitanicæ rei discrimen, neque op-
 timi, & constantissimi Regis obsecrationes processque flectere Francisci a-
 nimum valuère, vt naues plus tres cum centum & quinquaginta dumtaxat
 propugnatoribus daret, præfecto Eduardo. Patieco viro fortissimo: nimi-
 rum, vt in tanta deinde paucitate, cum militum virtus, tum verò diuinæ opis
 præsentia clarius appateret. Post hæc, Albuquerquei fratres vterque simul,
 verùm exitu dispari in Lusitaniam vela dedère. Franciscus, incertum qua
 clade, quove infortunio, vnà cum socijs in itinere periit. Alphonsus, quam-
 uis magnis iactatus procellis, tamen circa finem Iulij mensis, non minore
 quæstu quàm gloria, sospes in urbem Olisiponem introiit. Post eorù pro-
 fectionem, solutus metu Zamorinus, palam terra marique bellum ciebar-
 ducenta amplius nauigia, magnam tormentorum copiam, elephantos cõ-
 plures, armatorum millia circiter sexaginta contraxerat. Eo terrore Coci-
 num allato; multi confestim in Malabaris interiora dilapsi: ac vix capitis
 pœna proposita cohiberi populus potuit. Ex reliquis copijs ægrè milites
 ad millia triginta conscripti. quorum tamen paulatim numerus partim
 transitionibus, partim effugijs vix ad decem millia rediit, nec ea quidem ad-
 modum forti animo, vel integra in Trimumparam fide. Ergo rota pæne bel-
 li moles in Lusitanos incubuit. Solennes tum fortè agebantur feriez, qui-
 bus cælestes iras in omne genus humanum intentas olim suo potissimum
 capite Christus excepit. Ea recordatione ad omne decus ac pietatem incen-
 si Lusitani, vicissim vitam pro Christi nomine effundere gestiebant. Itaque
 tanto inferioribus copijs, nullum periculum recusare, caput libenter in dis-
 crimem offerre, & periculosissimas expeditiones certatim sibi quisque de-
 poscere. Eduardus, quoniam multis partibus vno tempore dimicandum
 fore non dubia coniectura prospexerat; primùm ad Repelini vada nouas
 munitiones obiecit: dein Cocinensi arce multis locis instaurata; nouum in-
 super propugnaculum ad portus introitum excitauit. ad hæc, naues & sca-
 phas maiores, vt ad subita occurrerent, omni genere telorum ac tormento-
 rum instruxit. At Zamorinus, vti proximo bello fecerat, Repelini transi-
 tum, & vado, & actuarijs longo ordine confertis tentauit primùm: dein ma-
 gna suorum cæde bisterue repulsus, cum in angusto loco se multitudo im-
 pediret, & à nostris in confertam turbam irrita nulla iacula incideret; Repe-
 linenis dynastæ monitu ad loca minus vadosa, verùm patentiora descēdit.
 ea re cognita Patiecus cum expeditis celeriter anteuertit: rarusque paucita-
 tem consilio adiunandam; noctu sudas præcuras toto passim vado figēdas
 curauit: postmodò hostes magno impetu transire conati; partim se præstis
 cuspidibus induerunt; partim accedente æstu obruti; partim assidujs missili-
 um nimbis vulnerati, occisiq;: pars etiam, quæ vel nandi peritia, vel bene-
 ficio lintrium in vltiorem euaserat ripam, acriter dimicantibus Lusitanis,
 aut cæsi, aut in flumen detrusi. Zamorinus, vbi aperta vi parum proficere se
 intelligit; ad insidias de more conuersus, percussos, trāsugarum specie, in
 Eduardum occultè summittit: hosce ille diuinitus deprehenso conui-
 ctosque

Astosque Trimumparæ tradidit, in quos arbitrato suo cōsuleret. pretio dein conducti, qui veneno inficerent aquas: eo item scelere per indices patefacto, excubiz ad fontes intenta cura dispositæ. Rumor ad hæc de industria dissipatus, Cocinense præsidium cæsum, naues captas & incensas: ac sollicita ti cœna populi, vt in nostrorum stationes, & apothecæ impetum facerent, nomenque Lusitanum omne deleterent. ea quoque fraus Dei beneficio patuit. Quo tam infelici rerum euentu cū valde angeretur Zamorinus; tum ad infringendos elus conatus, dira morbi lues accessit: qua multi ex ipsius exercitu fœdè absumpti; multi etiam & contagionis metu, & belli difficultate perterriti, diffugere. Iamque susceptæ expeditionis auctores execrantem, ac desperatis pæneribus, de pace ac de reditu cogitantem, iniecta repente spes confirmauit expugnandi Lusitanicas in ipso Cocinensi portu naues; quo vno subsidio, vt supra diximus, Trimumparam vel maximè niri non ignorabat. Mahometanus quidam erat, Coiesalles nomine, machinarum peritus. Is ad Christianorum nauigia superanda, Malabaricis multo celsiora, eiusmodi artificium ingenti omnium approbatione commentus est. Binis paronibus, valido & à puppi & à prora signo inter se commissis, turres erigebat; è quibus deni amplius homines in subiectas onerarias tuto elaculari possent. Huiusce generis machinas octo cū adornasset; Zamorino ignato talium rerum, & adulatorum turba circumfusi, tanta victoriæ fiducia subito accessit; vt Eduardum ad se vinctum perducere sine mora imperauerit. Verū ille per exploratores tota de re præmonitus, nouas vicissim in onerarijs machinas excitat. ac quo die commissum est prælium (is erat in cœlum ascendenti Christo Domino sacer) nauium puppes, ne à tergo circuiui possent, ad litus applicuit: præterea, ad arcendum congressum, prominentes à prora malos obiecit: precatusque immortalem Deum, vt in ea quoque sibi pugna, sicut in cæteris propitius adesset; inuictis animo, per exigua manu, ducentorum ferme nauigiorum imperū excepit. Ardentes primū pyre ad Christianas naues inflammandas immisit: quibus accessū prohibitis, & in conspectu omnium frustra consumptis; tum demum turrata nauigia nequicquam admoueri cœpta. Si quidem præter ipsam machinæ formam, duplici præsertim clauo, ad regendum inhabilem, æstus quoque maris tum forte rapido accedens tractu, gubernandi arbitrium nautis ademerat. ergo, & magistri gubernacula huc illuc frustra torquere; & remiges irrito conatu in aduersum maris impetum tendere; & infesto rostro in nostros directa nauigia repente modò in obliquū, modò in contrarium sisti: nihil iam loci consilio vel arti esse: neque moderatores inter se constare; nec remigum clauo, neq; clauus magistris parere: aliò naualis turba, aliò duces & propugnatores vocare, aliò cuncta simul æstus abripere. in eorum multu, cū sagittarū multitudo cælū pæne inumbraret; & crebris hinc inde fulgetris horribili cum strepitu radiantibus, omnium generum vsquequaque tela volitarent; è turribus octo vix duæ ad onerarias ægrè tandem appulsæ. in quas destinato ictu maiores globi à nostris subinde contorri: laxatisque cōpagibus, partim auulsæ è suis sedibus tabulata, cum ipsis epibatis in aquam magno sonitu decidere; partim dissiliens vndique fragmentis, confauciari permulti, ingentem pauorem ac trepidationem cæteris intulere. Ad eum casum clamor à nostris terra marique sublatus; & integrata pugna tato militum ardore; vt Calecurani, multis passim occumbentibus, attoniti pauentesque certatim terga conuerterint. neque ullis, ducum Regisve ipsius, aut minis aut horramentis sisti fuga potuit. contento cursu remotas Malabaris insulas, & intra penitus æstuarii petiere. quinque circiter ab initio belli menses effluerant. eo toto tempore Zamorini copias valde imminutas esse constabat. pestilentia, mortalium

talium ad tredecim millia absumpserat: totidem ferme huc illucque distu-
 lerat metus. varijs præterea certaminibus, magna pars navium ac tormen-
 torum amissa, ex ipso militum robore millia plus quinque ceciderant. Zamorinus infelicitè iam toties in arma coortus, cum & hyems immineret. & no-
 ua insuper è Lusitania classis adesse diceretur, abiectis belli consilijs, ipso Di-
 ui Ioannis Baptistæ natali die vasa collegit, ac retrò ad Pananem trillissimus abiit. Brachmanæ auguresque, quòd belli suasores & impulsores semper fuissent, veriti ne in ipsorum caput calamitas verieret; culpam tantæ acceptæ cladis in malè observata auspicia, neglectas religiones, & vota minus fideliter persoluta, cuncti ex composito relecèrè. Hisce artibus mendacisque sacrilegi impostores existimationem suam egregia simulatione tutati. Zamorino, vanis superstitionibus miserè obnoxio, ingens diraiù incerta formido, regni administratione vicarijs tradita, ipse interim eger animi, ac mœrore pæne confectus, in aviam solitudinem cum exiguo comitatu, ad placandos commentitios Deos, & expianda peccata secessit. At Lusitanorum, eo toto bello, cum omnium, tum verò Eduardi præcipuè Patieci virtus enituit. Is, & ante prima signa fortiter dimicando, & insidijs maturè præcauendis, & disponendo milite, & muniendo ubi res postularet, & omnia militaria munera impigrè obeundo; acerrimi simul bellatoris, & ducis eximij laudem omnium testimonio est consecutus. Quamquam attentius belli progressum & euentum æstimantibus, diuina potius, quàm humana tota res visa. quando tam multis Malabaribus ex utraque parte cadentibus, Lusitanus tor prælijs desideratus est nemo. ac navium insuper aluci non semel traieci ac perforati sine vilius damno feruntur; & fulmineo excussæ rotatæ ferreæ pilæ, irrita plaga (quis credat?) obuijs quorundam exceptæ pectoribus. Quas ob res, Christo salutis humanæ parenti, supplicationes habita, & solenni ritu, pro ea quæ tum suppetebat copia, sacrificatum est. Redeuntem è prælio Patiecum Trimumpara perquam arctè comiterque complexus, immortales eius virtuti ac fortitudini gratias egit: nec modò regnum, sed vitam, salutemque Lusitanis haud vno iam nomine acceptam ingenuè tulit. Interea multorum litteris & nuntijs certior factus Emmanuel, quanto in periculo res Indica versaretur; Lupum Soarium Aluarengam cum navibus duodecim subsidio suis laborantibus miseratis, quamquam ab Eduardo parva iam ante victoria, magnum tamen ad Cocinense regnum & Lusitanica negotia stabilienda, momentum attulit. Si quidem Zamorinus & quotidiano matris conuitio, & assiduis popularium precibus in patriam reuocatus, bellum eadem qua depoluerat leuitate, reparare terra matique instituerat. Iamque ad Cranganorem oppidum terrestres naualesque copias intentiore delectu habito cõtrahebat. Eius rei fama Cocinum allata, Lusitani circiter mille, Naires ad duo millia confestim còprofecti, recens ædificata ab hoste nauigia primùm expugnant, præfecto rei maritimæ cum duobus filijs interempto: dein excensione facta, eodem impetu Naubedarini peditatù fundunt suganisque. tum Cranganori oppido incitæ flamme, Christianorum tamè rectis, ac præcipuè sacris MARIAE Virginis, & Apostolorum ædibus temperatum est. Per idem tempus Rex Tanoris (ea quoque Malabarica est regio) cum finitimis bellis admodum premeretur, à Lusitanis auxilium petijt; sequè, ni aspernaentur, Emmanuelis vectigalem fore professus est. missi extemplo aliquot Lusitani manipuli: quo ille subsidio, cum breui superior hostibus euassisset, certis, uti receperat, legibus, in Regis Lusitanæ societatem, dirionemque concessit. Inter hæc, Indico mari ab Lusitanis vehementer infesto, Calecutana commercia magis in dies imminui. negotiatores & inquilini partim ad suos lares, partim in aliena regna migrare. In ijs mercatores Arabes omnium distuli.

Aditissimi, cùm ad Mecam reditum pararent: pecuniam & pretiosissima quęque in naues imposuerant, sub Lusitanicę classis discessum illicò vela facturi. Non sefellitea res Aluarengam. Continuò Pandaranę portum Icaphis audacter inuectus, onerarias Arabum septendecim instar muri inter se colligatas, omni telorum genere ornatissimas, & propugnatoribus refertas, vi cepit, ac direptas incendit. Pertinacibus animis vtrinque certatum est. è Mahometanis duo millia; è nostris viginti quinque, non amplius, interfecti: vulnerati ad centum & triginta. Inde, relicto cum tribus nauibus ad Cocinum tuendum Emmanuele Vasconcellio, opimis spolijs ornatus Aluarenga Lusitaniam petijt, comite itineris Eduardo Patieco: cuius egregię virtuti, immortalibusque erga se promeritis, Trimumpara debitum testimonium scriptis ad Regem litteris tribuit. Ei testimonio cùm aliorum etiam litterę sermonesque astruerent fidem; Emmanuel talem ac tantam indolem in obscuro latere nequaquam est passus. ac præter ceteros honores aduenienti Eduardo publicè priuatimque habitos, præclara quoque viri facinora pro concione diligenter exposuit ornauitque Regis iussu Iacobus Ortizius Vifensis Episcopus: idemque cæteris in oppidis Lusitanię factitatum. dein, vt in communi causa commune gaudium esset; ad Christianos omnes Reges principesque, ac Romanum præcipuè Pontificem, Emmanuel in eandem sententiam accuratè perscripsit. diu celebrati sermone omnium nationum tam noui tamque admirandi rerum euentus; gratię vbiq; ingentes actę Deo; nec patum inde Lusitanico generi ac nomini dignitatis accessit.

Libri secundi Finis.

HISTO

HISTORIARVM INDICARVM

LIBER TERTIVS.

HOC tam secundo successu rerum, Emmanuel Orientis opes imperiumque animo & spe in dies maiore complexus, percunctando à regionum peritis, & nauigationis tabulas, quæ ex India depictæ subinde referebantur, attentius contemplando, ita comperiebat: Indicæ negotiationis præsidia & quasi claustra præcipua esse tria: Adenum Arabiæ, & Armuziam insulæ Geru (Ogyrim olim fuisse quidam haud absurdè coniiciunt) prænobiles vrbes, quarum altera Arabici, altera Persici sinus ostium obsideret: itemque Malacam, Sincapuranò impositam freto, quò, propter loci opportunitatem, Sinarum, & Lequiorum, & insularum pæne innumerabilium mercimonia commearent. ergo, ad ea loca vel sedere sibi adiungenda, vel armis, vbi res exigeret, occupanda; studium omne cogitationemque conuerterat; ratus, id quod res erat, eam vnã expeditissimã rationem esse totius maritimi quæstus ac mercaturæ ab Aegypto, Syriaque in Lusitaniam transferendæ. Non sescellere eiusmodi consilia Saracenos, & Arabas, viros & in suis occultandis voluntatibus, & in alienis odorandis explorandisque admirandæ sagacitatis. Itaque Zamorino per aulicos & Brachmanas persuadent, vt quoniam Indicas classes Lusitanicis & robore nauium, & armorum apparatu inferiores tot iam venientis ostenderint; ab Aegypti, & Arabiæ, ac Syriæ Rege Campsone, quem Sultanium appellabant, aduersus communem hostem auxilia accersat. Missus in eam legationem cum amplis muneribus Maimates, Mahometanæ superstitionis cultu notissimus, is, miscendo cõsiliũ precibus, modò Campsonem obsecrabat, vt religionis auitæ causam susciperet, ac prophetæ sepulcrum, & populares, amicosque & consanguineos à quotidianis Lusitanorum iniurijs ac lãtrocinijs vindicaret: modò suadebat, vt sibi quoque, vectigalibusque suis maturè consulere. Gentem ab vltimis orbis terræ terminis in partem Indici commercij vix ante quinquennium precario admissam, tantos iam sibi sumpsisse spiritus, vt leges Orienti dare, iura publica inuadere, Asiaticas opes per summam audaciam interuerrere, quibus denique visum sit, nauigatione ipsa interdiceremini dūbit. Qui tam longinquis, ac periculosis expeditionibus talia moliantur; quid tandem, si domicilium ac sedem in Asia fixerint, non ausuros? oriẽtem flammam vel exiguo latice, adultam iam & grassantem, non nisi ruina opprimi, & extinguui. Proinde nascenti malo pro sua pietate ac prudentia quã primùm occurreret. Ad extremum perebat: vt classẽ aduersus Lusitanos quantam posset maximam, remige ac milite instructam, ad Indiæ littora mitteret. Calecutanum commeatus, pecuniam, portus, ac cetera necessaria affatim præbiturum. In eandem sententiam orator etiam ab Adeni regulo, vir clarus è pseudoprophetæ stirpe, disseruit. Haud vana afferebant. etenim Campson, & Mahometici dogmatis se præcipuum assertorẽ, ac Mecanæ domus, quæ in

A quæ in eius erat imperio, præsidem ac tutorem ferebat; ut imminutum eius cultum negligere salua dignitate non posset: & post Lusitanorum in Indiam aduentum, ac merces in Occidentem auersas, maiora in singulos annos rei pecuniariæ damna sentiebat. igitur & Regum sociorum iussu, & sua ipsæ voluntate ad pellendos ex India Lusitanos vehementer incubuit. In præsentia, legatos quàm optimè sperare iussos, & promissis ingentibus regio more oneratos, dimisit. Cæterùm mox de apparatu bellico, deque ratione perficiendæ rei deliberanti, multa occurrebant, quæ quamvis incitatos hominis impetus admodum retardarent. primùm communis Mars, & incerti bellorum euentus: dein periculum ne Lusitano oppugnando, totius Europæ arma in se conciret: postremò ædificandæ instruendæque classis difficultas: quòd & materia cædua, cum in Aegypto non suppetat, longissimè petenda: & informes triremium aluci membratim à Caico seu Babilone, quæ interfluo Nilo Mempheos obiacet antiquæ ruinis, Suezium vsque rubri maris emporium per solitudines arenosas, & auiastransferehendi forent, atque ibi demum compactis carinis ornandi deducendique. Quocirca, antequam ancipitem belli subiret aleam, sibi tentandum

B existimauit, num quid denuntiatione magni alicuius periculi, ac minis apud Christianos proficere posset. Primùm igitur, per idoneos homines rumoribus dissipatis, omnium aures bellicis terroribus complet. dein artificiosè submittit, qui Maurum monachum Hispanum, antistitem templi eius, quod in Arabiæ monte Sina reliquias Diuæ Catharinæ virginis martyrisque conseruat, metu, ne quid in sacram ædem grauius consuleretur, supplicem ad se compellant. Hunc ergo, simplicitatis antiquæ virum, qui regum ignoraret artes, pauentem ac trementem, Campson cum minacibus litteris ad Alexandrum eo nomine sextum Romanum Pontificem mittit. in quibus erat; se à duobus Christianis Regibus Fernando, & Emmanuele iamdudum intolerandis iniurijs affici. ab altero Mahometano omnes Beticæ finibus, nulla ipsorum culpa, per summam indignitatem exterminatos. alterum, Africa, & Arabiæ, & Indiæ oram annuis classibus infestam habere; nautas & mercatores in seruitutem abducere; aditu religiosissimæ ædis, quæ ad Mecam sit, plurimos omnium nationum mortales arcere. quòd hæc Rex vterque, socer ac gener, nulla prouocati iniuria, contra ius naturæ ac gentium audeant; se quoque vicissim

C Christianos quotquot in suo imperio sint, ad Mahometica sacra meru proscRIPTIONIS & exilij compulsurum: ac præterea antiquissimarum religionum Christianas ædes ac monumenta; quæque in Aegypto, & Arabia; quæque in Iudæa ac Syria visantur, cum ipso Christi sepulchro euerfurum & concrematurum esse. Quæ si Pontifex salua cupiat, ac suorum incolumitatis curam gerat; Regem vtrumque pro sua potestate quàm primùm ab ea mente consilioque deducat. Has ergo querimonias minasque Campson ad Pontificem Maximum detulit, haud dubius, eas magni vtrique apud Hispaniæ Reges fore momenti, quibus prope hæreditario iure nihil Christiana religione prins aut potius esse didicerat. Alexander, Senatu super tali tantaque re habito, monachum ipsum ab Emmanuele, ex quo coram suis cuncta cognosceret, mittit. Hunc demissè precantem, ut ablacessendo Aegypti Rege desisteret, ac tot Christianis mercatoribus, tot religiosis hominibus, tam venerandis Christi Sanctorumque reliquiis pro sua pietate consultum vellet; bono animo esse iubet Emmanuel. neque enim Campsonem studio Mahometicæ superstitionis, aut abominandi monumenti contra, sed imminuris portorijs reditibusque torqueri. quæ detrimenta quando ita vehementer hominem excrucient; nequaquam commissurum, ut Christianis negotiatoribus è suo regno pel-

lendis, & celeberrimis templis, ad quæ ingens quotannis hominum vis^D religionis causa, magno cum ipsius emolumento confluat, euertendis nouam insuper iacturam certissimi quæstus & vectigalium faciat. Nam quod Fernandi socii iniurias, de quibus ad eam diem quæstus non sit, quartodecimo demum anno (tot enim ferme à pulsis à Bætica Mauris effluxerant) adeò acerbè, tam dolenter expoſtulet; cui non apparere causas quæri accusationum & criminum; & sordidissimæ cupiditati auaritiæque inanem speciem caritatis religionisque prætendi? Proinde Christi famulus poneret metum, nec barbari fremitus irasve tantoperè perhorresceret. Hisce verbis confirmatum antistitem, pecunijsque ad extirpanda Orientis templa, ac pauperes alendos copiosè instructum, Rex Lusitanus Romam remittit; ac simul ipsum Pontificem Maximum per litteras omni sollicitudine liberat. Ipse verò, qua erat prudentia, & animi magnitudine; tam dira Sultani comminatione adeò non exterritus est, ut magnam etiam voluptatem inde perceperit. præclatum quippe sibi Emmanuel ducebat, immanem belluam, quæ ad eam diem Lusitanicæ arma superbè contempserat, quasi adactis ad vitaliatelis, denique commoueri. Quocirca ad cœpta prosequenda, duplo pæne maiorem, quàm^E superioribus annis classem instruxit. ei que præfecit Franciscum Almeida, virum cum cætera illustrem; tum quod sortem ac fidelem operam in Bætica expeditione Fernando nauarat. Huic magnoperè in discessu præcepit, ut quoniam ad ea, quæ iamdudum agitabat animo, & assiduitate copiarum ac ducum, & spatio temporis opus esset; arces aliquot opportunis Africæ, Asiæque locis exstrueret, quæ Lusitanis & facilem in remotas regiones excursum; & tutum, quotiescunque res postularer, receptum darent. Præfectus, cum ad VII l. Kalend. Aprilis, qui dies cœlestis ad Virginem nuntio est sacer, nauibus duabus & viginti faustis ominibus Olisipone soluisset anno millesimo quingentesimo quinto, Franciscanis aliquot fratribus, & clericis alijs rei Christianæ causa in eam peregrinationem assumptis; octauo Idus Aprilis ad Hesperidas processit. inde cum ad superandum Bonæ spei promontorium nauarchi in meridiem cursum extendissent; vehementi Aquilone vsque adeò in remotas ab Sole regiones prouecti sunt; ut classiarijs præ nimio frigore manus propemodum obriguerint. Inde ad Orientalem Africæ oram exemplò flexere, & secunda nauigatione paucis diebus Quiloam est ventum. ibi^F Abrahamum tyrannum callidè tergiuetsantem, & annum stipendium Emmanueli recusantem pendere; Almeida cum armatis descensione facta, ex vrbe per vim exegit: eiusque loco Mahometem Anconinum, acceptum incolis virum, & expertæ in Lusitanos fidei, Regem, solenni cum apparatu imposita capiti aurea corona, constituit. Dein situ ad maritimos aditus æquè ac terrestres in primis commodo, arx ædificati cœpta ingenti alacritate nauticorum, & militum. cumque labor in orbem iret, ipseque Almeida & cæteri principes, ad exemplum, suam obitent vicem; non die non nocte intermissum opus, vigesimo die absolutum est: arcique ab Diuo Iacobo inditum nomen, quod eius Apostoli die ipso natali urbem expugnassent, ac tyrannum inde expulissent. Constitutis Quiloæ rebus, & firmo præsidio arci imposito, itemque nauigijs ad oram tutandam relictis, Mombazam petijt classis. Ea vrbs in parua eiusdem nominis insula, quam æstuarium efficit, excelso ad conspectum tumulo posita, portum habebat duobus propugnaculis munitum: in quibus tormenta è Lusitanico naufragio nuper extracta, ut supra diximus, barbari collocarant. ijs cum aduentantem classem aditu prohibere conarentur; nostrorum ictibus breui disiectum vtrumque castellum, ac li-

A ac liber introitus Almeidæ patuit. missis deinde ad tentandi reguli animum nuntiis, cum nihil pacati responderetur; Almeida trifariam adortus urbem, Assumptæ in cœlum M A R I A E Virginis die festo vi cepit, ac direptam incendit. multi ex hostibus interempti, multi in servitutem abducti. Regulum, inter ipsam dimicationem desperata victoria fugientem sylvarum texere. Transmisso inde sexdecim diebus Oceano, Anchediuam insulam tenuit classis. ea insula quod in litrus imminet Indicum, ac tutam stationem nauibus præbet, ibi quoque ex Emmanuelis præscripto castellum excitatum. Hinc Almeida Cananorem traiecit; ac summa Regis voluntate ad tuenda mercimonia optimo loco arcem extruxit, præsidioque communijt. Per idem tempus Lusitani qui ad Colanum agebant, contracta temere cum incolis & Arabibus tixa, ad vnum omnes interempti sunt. Eius rei cognoscendæ, ac sedandi tumultus causa, Laurentius Almeida Francisci filius classe profectus, cum superba responsa tulisset, commisso prælio, Arabum onerarias ad viginti magno ardore militum captas incendit. quò item in prælio illud in primis accidit memorabile. pila è maiore tormento in scutum Ioannis Hominis Lusitani contorta, ad ipsius pedes sine vlla prorsus læsione defluxit. Interea grauis iam ætate Rex Cocini Trimumpara, de gentis more deposito gubernaculo, se in solitudinem ad colendas Brachmanarum superstitiones receperat, ac fortotis filium Naubeadoram natu minorem hæredem reliquerat regni, maiore præterito, quod nuper in bello Calecurano ad Zamorinum vnà cum alijs principibus defecisset. is dolore incensus amissi patrimonij, cum nouum deinde Regem vexaret, excercereturque, ac popularium sollicitare animos non desisteret, profectus Cocinum Almeida, Trimumpara iudicium ac voluntatem ratam voluit esse: donatum pretiosis reueribus Naubeadoram in fidem recepit, ipsiusque patrimonium ac regnum, Emmanuelis auctoritate opibusque constituit. dein impolitis mercibus naues duodecim anno insequente in Lusitaniā remisit: ipse ad res Indicas administrandas, regesque socios tuendos (quòd ita in mandatis habebat ab Emmanuele) Cocini permansit. Plures tum è Lusitania classes, nondum exploratis ad plenum tempestatibus, eodem anno deinceps, ut quæque parata erat, in varia cogniti nuper Oceani litora mittebantur. Itaque paulo post Almeidæ profectionem, vir egregiè foris, Castellano patre natus, Perrus Gnaia, nauibus sex ad Sofalam venerat, ut arcem in eo tractu, si qua posset, ædificaret; ac simul in auri pretiosa commercia Lusitanos induceret. Tenebant ea loca tum Saraceni ab vrbe Magadaxo primùm, dein à Quiloa profecti: & ingenti lucro cum finitimis Castribus, qui in Monomotapæ Regis imperio varijs locis aurum effodiunt, Indicas vestes, & alia mercimonia commutabant. Sed inter Quiloanos rumultus Prætor eò missus Izufus, vir astutus & audax, defecerat nuper ab tyranno Abrahemo, perque fraudem in eius terræ possessionem inuaserat. Ad hunc, iam ætate confectum, & luminibus captum Gnaia cum adijisset, primùm ostendit, quantum ex Lusitanorum societate & commercio utilitatis capere posset. dein petijt, ob eam ipsam rem, uti ad merces custodiendas castellum in ijs finibus ædificare sibi liceret. id non magis aduenis, quàm incolis præsidio contra finitimorum incursiones futurum. ac simul de Regis Emmanuelis benignitate opibusque multa dissetuit. Ille, non tam ratione societatis adductus (quippe qui nec Lusitanorum mercibus indigeret, & graues accolæ fore procul dubio cerneret) quàm fama perterritus eorum, quæ ad Quiloam ac Mombazam erant gesta, perhonorificè accepit virum, ac postulatis in speciem libenter annuit: quamquam acriter obliſtente Mengo Musafò genero, viro acri, & bellicoso:

quem senex ea potissimum ratione lenijt, fore vt Lusitanos insolita cali D
 intemperies, & loci grauitas, ac palustres humores paulatim absumerent,
 vel certè sic afficerent, vt à paucis armatis deleri sine periculo possent. Gna-
 ia dynastam spe liberaliorem nactus, locum quàm flumen in mare effundi-
 tur, ædificationi designar. & quòd cæmenta non suppetere, easas è robu-
 sta materia raptim extructas, duplici vallo, & propugnaculis, & fossa circ-
 cundat. Neque ita multo post, vt prædixerat Izufus, aduersa valetudine
 tentari aduenz cæpti: paucisque diebus adeò peruagata vis febrium est,
 vt ex vniuerso præsidio vix quadraginta superessent, ad arma ferenda, &
 vigilias obscundas idonei. Quam occasionem ratus Arabs de medio tol-
 lendæ inuisæ nationis, exstimulante præsertim assiduè Musaso genero; ta-
 men suis duntaxat opibus rem aggredi non est ausus. Mocondes erat Cas-
 ser, vicinis locis pro Monomotapæ Rege præpositus. Hunc per nuntios
 Izufus admonet, Europæos piratas, qui maritimam oram dudum infe-
 stam habuerint, denique ad se delatos; intra lignea septa, quæ sibi ipsimet
 circumdederint, fame & squalore pæne confectos teneri. Si in partem
 prædæ venire animum inducat, se tem in eius aduentum integram seruatu-
 rum. Haud frustra missa legatio. Mocondes, omnis humani expertus iu- E
 ris, aduentitij lucri nec opinari spe illectus, ingentem trahens popularium
 turbam, celeriter affuit. neque tamen Lusitanos sefellit, ab exsulibus Sara-
 cenis tota de re festinè præmonitos. itaque & æneatortmenta, ignotum Cas-
 sribus ad id tempus machinz genus, idoneis locis occultè disposita fuerant;
 & cum à valentibus intentiore cura excubiæ agitabantur; tum ipsimet
 ægri, quippe quibus periculum & indignatio præter spem adderet vires,
 sese ad defensionem forti animo comparauerant. Mocondes, artis bel-
 licæ profusignarus, ac numero maximè fretus (hominum autem ad
 sex millia secum adduxerat) Arabum ductu monituque fascibus sar-
 mentorum ex agro collatis, ad castellum copias incompósito agmine ad-
 monit: completisque fossis, nostrorum paucitate contempta, Castres alij
 vallum scandere, alij conuellere nitebantur; cum in confertam multitu-
 dinem, ac nihil tale timentem emissâ repente ferrea procella, tantam edi-
 dit stragem, vt relicta oppugnatione attoniti, pauentesque barbari se in
 proxima nemora confestim abdiderint. ac ne ibi quidem tutò esse licuit.
 siquidem continuatis bombardæ ictibus, magno impetu disillantia arbo-
 rum fragmenta, femiernes, incautosque miserè lacerabant. cui tanto ma- F
 lo cum nullum, præter fugam, remedium occurreret; rabie ab Lusitanis in
 Arabas versa, vulgo fremere quòd se fallacibus promissis ad bellum cum
 ipsis Dijs gerendum enocassent. atque, vrest rapacissima gens, ne prorsus
 inanes abscederent, Izufi agro vastato, & oppido ipso magna ex parte di-
 repto, in patriam reuertère. Ac ne Lusitani quidem inultâ passi perfidiam.
 Post Castrum profectionem, cognito Izufum eiusque satellites, nihil mi-
 nus quàm nostrorum eruptionem timentes, negligentius agere; noctis in-
 tempestæ silentio, Gnaia, strenuis cum aliquot viris aduerso flumine in re-
 giam subuectus, Izufum ipsum, & paucos familiares occidit. dein, prius-
 quàm populi concursus in regiam fieret, insigni facinore perpetrato, ad
 suos eadem nocte incolomis redijt. Postridie, cum res emanasset, ira odio-
 que incensio barbari quàm maxima coacta manu, denuò castellum ad-
 orti; & eodè quo nuper euentu, plures & integri à multo paucioribus & im-
 becillis, cum cæde & ignominia repulsi. Post hæc, inter eos certari de suc-
 cessione cæptum. Cumque Musasus præpollens viribus, & popularium gra-
 tia; Izufi liberos patrimonio exturbare niteretur; & satis appareret, ius in
 armis fore; alter ex ijs, nomine Solimanus, ad Gnaiam confugit salubri
 vtriusque consilio: siquidem Lusitanorum ope Rex declaratus, fidelem se
 vicissim

A vicissim illis amicum ac socium ex eo tēpore præbuit. Interea Zamorinus, tamen cum lætis admodum promissis ab Sultano redierant oratores; tamen, imminente Lusitano veritus ne fera essent Aegyptiaca auxilia; tracto ingenti fabrum naualium numero, maiorem quàm antea classem omni studio ædificabat, dispositis circa omnes portus eustodijs, ne quid rumoris de tanto apparatu ad hostes efflueret. Namque Laurentium, dispersis nauibus Malabarica tenentem littora, & Aegyptios Arabasque negotiatores magno intercipientem rei Calecutanæ damno, quàm maximè incautum & imparatum placuerat adoriri. Verùm ex vrbe Calecuti clā elapsus Ludouicus Patritius Romanus (qui cognoscendi studio, vt sit, mercatoris habitu in Indiam penetrauerat, idemque hæc ipsa deinde litteris consignauit) Almeida vtrique, & filio & patri cuncta ex fide retulit. Neque ita multo post, è varijs oræ Malabaricæ portubus in vnum coacta Zamorini classis ad Laurentium rectā contendit. ea fuisse dicitur celsarum nauium amplius sexaginta; lemborum, ac paronum, biremiumque; ad centum & triginta, omnitelorum genere, & numero militum instructissima. Ad eius famam, Laurentius, patris iussu naues non plus vndecim admittis triremibus paucis raptim adornauerat, Lusitanis, præter nautas, impositis octingētis. Vt ad ictū bombardæ ventum est, confpicatus Laurentius tantam hostium multitudinem; expiatis de more noxis, primum omnium ædem **MARIAE** Virgini Victrici vouit, si ea pugna barbari fusi ac fugati essent. dein, paucitati subueniendum ratus arte, ne à Malabaribus circumueniri posset; tormentis, qua parte virium longè præstabat, eminus regere instituit. atque ob id ipsum ex alto directis in prælium nauibus, leni Austro flante, simul & venti beneficiū, & congregiendi arbitrium hosti præripuit. Ac primo starim certamine, cum in syluam adeo densam irrita nulla propemodum ab Lusitanis incideret plaga; neque ex tanto intervallo vel tormenta ferrea, quibus tum utebantur hostes, vel sulphurei pulueris olle, vel sagittarū imber nostros admodū læderet; multæ passim omnis generis naues hostiū aut depressæ, aut in litus eiectæ. Ac, dissipatis demum ordinibus, quod antea consultò vitatar Almeida pugnam è propinquo conseruit. Prætoria nauis erat hostium, tum aluci magnitudine, tum armatorum frequentia insignis. In hanc harpagonibus ferreis comprehensam Almeida cum fortissimis aliquot bellatoribus incredibili pæne ausu transilij; tantoque ardore animi & corporis dimicatum est; vt è sexcentis propemodum armatis, quot eam tuebantur, super-

C fuerir nemo, exceptis ijs, qui nandi peritia freti, se in pelagus præcipites dederant. Pari conatu, verùm successu dissimili, Nonnius Vascus, modica nauis, & exigua militum manu, multò maiorem, & propugnatoribus instructam ferme quingentis, inuaserat. eumque pauci à pluribus circumuenti premerentur, extremo iam in discrimine laborantibus victor Almeida subuenit; nec modò suos è periculo eripuit, sed etiam nauis hostium, trucidaro vel depulso præsidio, potitus est. Inde iam certa victoriæ inclinatio ad Christianos facta, & Laurentius haud eunstanter insequutus trepidam ac paudentem hostiū classem, aliquot insuper naues partim expugnauit, partim tormentorū ictibus perforatas demersit; palatæ aliæ contento cursu Calecutum maximè repentes, cum longinqua fuga, tum quòd eas terror ipse longè lateque distulerat, ex imminenti elade euaserunt. Almeida, tribus circiter hostium millibus cæsis, sex tantum è suorum numero desideratis (quæ res diuinum auxilium sine vlla dubitatione monstrauit) captiuas rrahens onerarias nouem, ingenti parta præda simul & gloria, Cananoris portum, cuius vrbis in conspectu res erat gesta, magna cum totius populi, ac Regis ipsius gratulatione, sospes introijt. ac primum omnium, **MARIAE** Virgini Victrici, quam initio prælij vouerat ædem, faciendam locauit. deinde Coci-

num ad Franciscum patrem cum alijs nauarchis iter intendit. Per eos dies D Sabaius, qui Idalcancem genuit, præcipuus Decaniorum tyrannus, qua in regione Goa vrbs est, opportunitatem nactus dum ad Cananorem distinetur Almeida, sexaginta æquarias naues ad Lusitanos ex Anchediua insula pelendos misit, præfecto classis, & auctore totius consilij Antonio Fernando Lusitano exfule ex ijs, quos ad cognoscenda loca gentesque Petrus Aluarus Capralis, vt supra dictum est, Quilox reliquerat. Is, ad spem vberioris stipendij transmissio Oceano, cum se ad Sabaium contulisset, eiurata per summum nefas Christiana religione, Abdalæ nomen assumpserat: & quod rei maritimæ, & nautalis fabricæ peritus esset, apud Goanos, talium rerum adhuc rudes, magno in honore habebatur. Igitur ad Anchediuam exscensu facto, nuper ædificatam à Lusitanis atcem omni conatu oppugnare institit. Præerat arcis præsidio Emmanuel Passanius, spectata fide ac virtute vir, ex vrbe Italiæ Genua claro genere oriundus. Hunc, in subita re, quamquam ab alijs rebus imparatum, non defecit animus, ac dierum aliquot oppugnationem, cum vteretur vndique, præclare sustinuit. ac demum Abdala, victicis classis iam iamque aduentantis perterritus fama, quam celerrimè sese irritò incepto ex Anchediua proripuit. Sed ea postmodum arx, quod valido præsidio propter hostium propinquitatem indigeret, ne Lusitanicæ res in tanta paucitate distraherentur, ab ipsismet Lusitanis est diruta. Inde, ad Franciscum affertur, Saracenos mercatores, à Molucis, & ab aurea Cherfoneso redeuntes, ne in Lusitanica præsidia inciderent, longiore ambitu capto, per Maldiuas insulas in Arabiam tendere. Quocirca Laurentium filium ad eos insectandos proficisci iubet. Is cum incognita fulcaret maria, æstus impetu primus omnium Lusitanorum ad insulæ Ceilani littora abripitur, quam insulam, vt supra dictum est, veterem esse Taprobanam Ioannes Barrius multis argumentis affirmat. hæc, ouali maximè figura ducentarum circiter & quadraginta leucarum ambitu, leucas in longitudinem septuaginta octo patet, in latitudinem, quattuor & quadraginta, atque à Cori promontorio, vt supra diximus, auulsa steto vadoso, Piscariæ, quam appellant, oræ prætenditur, ea cæli clementia, soli vbertate, & copia fluminum aquarumque perennium, vt primorum parentum sedes olim perhibeatur fuisse, varia pecorum armenra, necnon elephantos gignit egregiè bellicosos ac dociles: cæteris metallis caret, ferrum incolæ effodiunt. plurimas fert gemmas, verum præcipua claritate sapphyros, chrysolithos, pseudo F palos, ac pyropos: itemque aromata pretiosa, cinnama, cardamomum, piper, ac palmas eximie bonitatis. Ad hæc, vel in primis iucundo spectaculo syluosi montes ad effigiem theatralem inflexi, vastam planitiem oblongo circuitu in caueæ formam includunt: quorum vnus in arduam & subrectam altitudinem pæne septem leucarum exsurgit; habetque in summo æquatam agri planitiem, ex cuius medio bicubitale saxum eminens ad instar mensæ, vestigium demonstrat impressum inclyti sanctitatis viri, quem ex Indiæ regno Deli quondam in ea loca venisse tradunt, vt gentem superstitionibus deditam fabulosis, ad vnus Dei cultum religionemque traduceret. ergo tantæ venerationis est locus, vt à leucis amplius mille, omnium ordinum peregrini, ac præsertim logues, illuc pietatis causâ contendant ingenti labore: siquidem, præter cæteras itineris difficultates atque pericula, in eius etiam montis cacumen, non nisi per adauctos clauos ferreasque catenas ascensus est. Haud absimile vero videtur quod aiunt quidam, in eo, quod dixi, vestigio, quamquam extincta iam nominis antiqui & peregrini memoria, coli Eunuchum Candaces Aethiopum Reginæ, quem cum alij scriptores, tum verò Dorotheus Tyri Episcopus (qui, Constantino Magno impe-

A imperante, & sanctitatis & doctrinæ laude præcelluit) in Arabia Felice, totaque Erythra, & in Taprobana, Christi Euangelium promulgasse testatur. Porro insula vniuersa, nouem in Satrapias vel regna diuiditur: estque ad omne commercium, vel frequentia portuum, vel ipsa loci regione in primis accommodata. Laurentius in Calles portum inuectus, cum regulo per legatos inita societate, columnam, cum inscriptione, testem sui aduentus, in littore posuit: dein omiſſa propter incommodum anni tempus Maldiuana profectioe, cum latis admodum nuntijs ad parentem reuertit. Inter hæc, Tristanus Acunia, Alphonso Albuquerque comite, cum valida classe in Indiam destinatur: quem ex itinere inuasit cupido Madagascaris insulæ naturam ac regionem explorandi. itaque vel contra sententiam Albuquerqueij (qui, ne temporibus excluderetur, maturandum aiebat) appulis ad insulam nauibus, cognitum est, maritima fermè ab Saracenis; interiora à Cafribus incolli: terram esse gingiberis, cariophylli, & argenti feracem. quæ dum Tristanus curiosè perquirat, aduersusque subinde tempestatibus nec opinato subsistere cogitur; interea (quod Albuquerqueius præclare monuerat) idonea transmissionis Indicæ tempestas effluxit. certis enim & anniuersarijs fermè statibus orientalis nauigatur Oceanus, quos hodie vulgus, vt ego quidem interpretor, ab ipso ventorum impulsu, motiones appellat. Ex liquo casu præterlabantur, dum denuò recurrant, multorum mensium sæpè mora cæptis interuenit. Igitur, ne frustra interim tempus absumeretur; à Madagascare Melindem est ventum: & Oienſis dynasta Melindio Regiob Lusitanicam societatem admodum, vt ferebatur, infestus, eiusdem Regis rogatu ab Lusitanis prælio victus, & Oia vrbe pulsus occiditur. quo terrore percussus Lamensis finitimus regulus, in Tristani fidem vltro concessit, & stipendiarius Emmanuelis Regis est factus. Ex eo loco ad Brauam ciuitatem classis accessit. ea cum pactum superioribus annis tributum pendere abnueret, capta est à nostris certamine haud leui. Sex armatorum millia barbaris animos fecerant. Verùm vbi descensum à Lusitanis, & collato pede res geri capta est, ferociam posuere. Magna edita cæde fusi, & fugati plerique. Decurionibus tamen fides in patriam ad extremum vsque spiritum egregiè constitit. acriter dimicantes in vestigio cuncti mortem oppetere, quàm occidenti reipub. superstites esse maluerunt. Vrbs deinde congestis dudum diuitijs opulenta, à militibus sædè crudeliterque diripitur: Qua in re vindæ rapacitatis atque sœuitiæ

C euidenter apparuit numen. auiditate prædæ gregarij milites aliquot, mulierum manus ad armillas annulosque extrahendos inscio duce præcederant. ij, dum spolijs onusti scapha onerarias repetunt, ad vnum omnes in portu ipso demersi, repentina morte crudelitatis & avaritiæ poenas dedere. scapha, cum sub aquis aliquandiu latuisset, quasi perfuncta debiti supplicij ministerio, rursus emerſit. Tristanus & cognitum scelus valdè improbavit, & ceteros graui edicto ab eiusmodi immanitate compescuit. A Braua post hæc, ad Socotoram insulam maris Erythræi transmissum est. Christiani iam inde ab Apostoli Thomæ aduentu incolabant: sed ipsa locorum asperitate, & diuturno pastorum desiderio pæne efferati. Subterraneos inhabitant specus: in bello fundis eminus certant, cominus gladijs è mero ferro, quod mortuum vulgus appellat, victitant milio, careotis, & lacte. cum mereatoribus poma permutant; itemque cinnabarim, & aloen omnium laudatissimam. Quod ad cultum diuinum attinet, ex Iacobitarum hæresi, propter viciniratem Aethiopix, vitia multa traxere. nam & à Romani Pontificis auctoritate seicuncti sunt, & circuncisionem, aliosque ritus Iudaicæ superstitionis vsur-

pant. neque tamen nulla retinent vestigia sanæ religionis: nam & ieiunijs ^D
 anniuersarijs placant Deum, & precandi stata quotidie tempora obseruant,
 & sanctam Crucē eximie venerantur: huius imagines cuncti gerunt è ceruice
 suspensas: huic pro ipsorum tenuitate sacras ædículas exstruunt: quò vbi
 conuenire frequentes, Hebraicè concepta precationis verba præit vnus;
 tum instar chori cætera turba subsequitur. Quo tempore Tristanus ad eos
 venit, annis iam sex & viginti Rex Fartacum ex Arabia missis cò militibus
 mille, Beninum portum per vim occupat: validaque arce imposita, Chri-
 stianos admodum sæuo premebat imperio. Ad eos liberandos, atque ad Ca-
 tholicam Ecclesiam adiungendos, ab Emmanuele Rege missus Tristanus,
 cùm Beninum attigisset, Fartacas, qui in eo præsidio erant centum circiter &
 triginta, comiter ad colloquium euocauit. ij, cùm ab insita genti ferocia, om-
 nem cum Lusitano pacis conditionem aspernarentur; scapha circumue-
 ctus, & contemplatus loci naturā Lusitanus Imperator, duobus locis arma-
 tos exposuit. neque præfido Abrahamo cum suis ad erumpendum defuit
 animus. Verùm vbi mox inter primores fortiter ciens pugnam ipse dux ce-
 cidit, extemplo fusa reliqua acies: ac nōnulli ad incolas, è quorum stirpē vx-
 ores, liberolque susceperant, confugere: ceteri ad octoginta pernici veloci-
 te arcem adempti, portas ocludunt. tum à Lusitanis admotæ cæratim scalæ: ^E
 transgressique moenia, ex interiore parte claustra perfringunt. inde patenti-
 bus portis admissum agmen, & inclusi intra turrium penetralia Fartaces, ne-
 quicquam ad spem veniæ salutisque inuitati, cùm pertinacissimè se defen-
 derent, omnes, præter vnum, occisi. è Lusitanis, dumtaxat vnus in ipso certa
 mine occubuit. sex postmodum è vulneribus periire. Arce capta, nuntij ad
 incolas missi, qui nouæ classis metu in auis montes vnà cum coniugibus li-
 berisque perfugerant. ij, cognito aduenas Christianos esse, ad arcem accu-
 runt, & Fartacum iniurias grauiter questi, ad pedes Tristiani cum lacrymis
 acciderunt, per Christum IESVM obsecrantes, vt è tam acerba seruitute,
 iisdem sacris dedita, eiusdemque consortem spei nationem eriperet. Qui-
 bus ille, se vel ob id ipsum ab Emmanuele Rege, salutis eorum cupidissimo,
 in ea loca destinatum esse respondit; quamobrem & præsidium ad Mahome-
 tanos accendos, & sacrorum antistitem curandis incolarum animis liben-
 tissimè relicturum. itaque fano Arabum expiato, & in cultum Virginis
 MARIÆ conuerso, arcis custodia cum idonea manu Alphonso Noro-
 niæ Lusitano concedita est: rei verò Christianæ præpositus eximia sanctita-
 te vir, Antonius Laurerius Franciscanus: qui tollendis vitijs, quæ in homi-
 num mores ac religionem irrepsertant, incolisque ad veram pietatem ac vir-
 tutem erudiendis, aliquot annos planè Apostolico munere est functus. In-
 ter hæc, elapsi è prælio Fartaces, criminando Lusitanos, & imperium vulgus
 instigando, varios motus ciebant. ad eos comprimendos motus, Arabicum
 que, & Persicum Oceanum pro Emmanuele obtinendum, Tristanus, quòd
 ita in mandatis habebat, Albuquerque cum nauibus dumtaxat septem,
 propugnatoribus fermè quadringentis & septuaginta, reliquit: ipse, citè
 Idus Augusti, nactus tempestatem idoneam, cum reliqua classe in Indiam
 cursum intendit. Inter hæc vertente iam anno, cùm non oprata modò clas-
 sis, sed nullum prorsus nauigium è Lusitania adesset; magnus Christianos
 omnes, qui in India versabantur, metus incessit, mœrorque. Acuebant cu-
 ras, pæne in religionem versa prodigia, quòd per eos dies & sol tanta ex par-
 te descenderat, vt circa meridiem stellæ apparerent; & ingenti motu ex inter-
 uallis concussa terra tremuerat. Jam Zamorinus, tempus aduenisse ratus,
 nominis Lusitani tandem aliquando extinguendi; haud segniter instaura-
 bat bellum, sollicitabatque legationibus & promissis cùm alios, tum præfer-
 tim Cananoris Regem, sibi priuatim obnoxium; quòd mortuo Rege qui
 cum

A cum Lusitanis pepigerat fœdus, ipsius præcipuè studio & opibus in regno successerat. Et per eos fortè dies, odiû Indorum in nostros, tenerarium cuiusdam Lusitani factum vehementer accendit. Aethiopici, Arabiciq; & Indici maris possessionem, Lusitani adeò pertinacibus animis occupant, ut nemini prorsus nisi ex eorum auctoritate, & quidem patentibus consignata litteris, ea navigare liceret maria; ducesq; in id ipsum dispositi totâ eamoram nauium præsidij tuebantur. Ex ijs vnus, Malabaricum mare pererrans, cùm in Cananorensem onerariam incidisset; Calecutanos esse homines, & prolatum à nautis Lusitanicum diploma, nonnullis indicijis falsum & surreptitium suspicatus, confestim aggressus nauem expugnat; nautas, vectoresq; in ijs vnum è prima nobilitate, in velum insutos, haud longè à portu Cananoris in mare demergit. verùm distrupto mox linteo, cùm nota ciuib; corpora ad ipsam vrbe pelagus eiecisset; tâta ciuitatem repente comploratio, luctusq; compleuit; tantæ in eius facinoris auctores, quos haud leuib; argumentis Lusitanos fuisse coniecerant, excitatæ sunt iræ; ut cuncti consensu ad Regem adierint; iamq; per se inclinatum eius animum perfacili momento ad oppugnationem arcis impulerint.

B Nec pro tam atroci iniuria satisfactionem accipere, quòd nauarchum Almeida multis rationibus factum excusantem, ac deprecantem ignominiam, grauib; verbis increpitum, ac præfectura priuatum, in ordinem redegit. At Laurentius Britus arcis præpositus, ex propinquo in omnes barbarorum conatus excubans animo, vbi de eorum consilijs per exploratores cognouit; illicò ab Almeida subsidij & comiteatu accersito, arcem firmat, intendit vigilias, stationesq; disponit. ac præsertim spectantia in vrbe propugnacula, nouis in super additis munimentis, diligenter instaurat. Rex item, fossâ valloq; à portu ad apertum mare perducto, oppidum ab arce intercepit, exiguo transitu ad procurtationes relicto. Cumq; multos iam dies, suspecti inter se, vitandis inuicem ac struendis insidijs exegissent; tandem expectata ab Calecuti auxilia Cananorem adueniunt, hominum ad viginti millia. Inde nulla oppugnandi mora est facta. Puteus inter oppidum arcemq; medio ferè spatio intererat: vnica Lusitanorum aquatio. circa eum puteum minuta prælia, prohibentibus aquatores hostibus, fieri cœpta. Cumq; è Lusitanis aliquot ferme quotidie aut caderent, aut vulnerati discederent, & aqua modica sanguine multo constaret; Laurentius, Thomæ Fernandi architecti monitu, specum opere subterraneo ad ima putei occultè perduxit; fistulaq; ac statumine appposito, locum ita concamerauit, ut ne quid supernè latices vlla ratione posset inficere. dein per speciem aquandi, eruptione facta, nostri glebas certatim iniiciunt; ac puteum, ne hostibus vsui esse possit, obturant. Cuius rei miraculo attoniti barbari, nouæ scaturiginis aliquid intra arcem existisse videlicet rati, munitiones aliò transulcè: dein quies vtrinque fuit, dum orbiculari forma ingentes gossipio saccos inferiunt, quibus contra tomentorum ictus ante se prouolutis, virgultorum fascibus opplerent fossas, vallumq; rescinderent. ea machinatio extremam pæne perniciem obsessis attulit. quippe contortos è bombardâ globos gossipinum tomentum excipiebat adeò lentè, ut eorum impetus ipsa mollitie frangeretur. hinc, pone latitantes armati, magno sublato clamore prope iam ad fossas læti peruenerant; cùm in obliquum agmen, ex atce, diuino prorsus instinctu directâ maiora tormenta, conceptis momento facis, & gossipium ipsum, & gossipio fretos Malabares fœda cum laceratione disijciunt. Simul etiam Britus cum delecta manu portis erumpens,

dissi-

disipato, ac territo hosti acriter institit, magnaque edita strage extetos in præcipitem fugam auertit. Ex eo barbari segniore facti, cum neque aperta proficeret vis, & in eiusmodi congressibus promptissimum quemque, ut sit, è suis amitterent; omiſſa oppugnatione, operibus & munitionibus claudere nostros insistant, eo maiore fiducia, quod non terra, non mari, noui com meatus in arcem subuehi possent, clausis itineribus, & hyeme per eos dies admodum sæuiente. Interim crebræ à nostris eruptiones haud exiguo cum hostium detrimento fiebant. Quo in genere præcipuum decus tulit omnium consensu Guadalaiara, natione Castellanus. is turbidam ac perfrigidam tempestatem nactus, cum eximijs centum & quinquaginta viris nocte concubia in hostium stationes imperu facto, partim sopitos imbre cadente vigiles, partim algore nocturno torpentes oppressit. cæli in eo tumultu Malabares ferme trecenti; & ferrea aliquot tormenta capta, & com meatus aliquantum. Interioribus inde custodiæ haberi ab hostibus capta. boues etiam interdum ad obſeſſos in insidias illiciendo propulſæ, quas felici conatu cælis insidatoribus cum in arcem nostri semel iterumque abstraxissent; ea spe frustrati delusi que Malabares artem deſiêre, ne duplici pecorum hominumque iactura, hostes in super alerent. Iisdem ferme diebus, per famuli negligentiam accensâ noctu lucerna, casae aliquot Lusitanorum ex arida materia, solijs, paleis que momento combussit. eo incendio, multò maxima pars com meatus absumpta. quæ res tam aspero ac difficili tempore Britum grauius admodum perculit. ac ne cæteri desponderent animos, omni arte damnum celare conatus est: sed & longè arctior solito in diuidendis cibarijs parcimonia, & ob id ipsum crebra seruitiorum transfugia, rem & Lusitanis, & hostibus prodidêre. itaque omnibus præne consumptis, ad extremam ventum erat inopiam; neque iam muribus sedisque alijs animalibus abstinebatur; cum diuinitus (ut sæpe aliàs) oblatum nec opinanti Lusitano remedium est. Templum in extrema arce erat Virgini Victrici, ut supra diximus, ab Laurentio Almeida exstructum. Ad id templum, desperato præne omni humano subsidio, Lusitani quotidie conſuebant, opem cum à Deo, cælitibus que, tum præſerim ab ipsa Virgine De matre enixè perentes. Ne se, in alieno ac barbaro solo, tot vndique cinctos angustijs, tot pressos malis; fame ipsa denique eneſtos, Christianos ipsos, & à Christo filio sibi commendatos clementissima Regina cæli despiceret: suis peccatis noxisque, quas ipsi innumerabiles faterentur, ab irato Deo veniam & pacem exposceret; neque iam de corporis modò, sed etiam de animorum salute periclitantibus, in tempore subueniret. Haud incassum missæ preces. Ipsomet festo Assumptionis die, ne quid miraculo rem posset eximere, solito vehementius intumescens pelagus, ingentem locustæ numerum ad ipsas templi radices eiecit. quæ à Lusitanis grarulabundis auidè collecta, in multos dies abidè suffecit: nec validos tantum sæua fame, verum etiam (ut salubris est cibus) ægros diuturno morbo leuauit. Iamque appetebat ver; nec dubium erat, quin suis laborantibus primo quoque tempore superpetas laturus esset Almeida. quocirca ratus anteuertendum Cananorius, omni conatu rursus oppugnationem simul terra marique experiri constituit. & Zamorinus vrgebat assidue, signitiem incusans, & noua auxilia subinde submittens, prorsus, ut Cananore iam sub signis nuneraretur militum ad quinquaginta millia. Astuaria etiam facili appulſu coacta ad dncenta in quibus erant turrita nonnulla, cuiusmodi nuper aduersus Patiecum Calcutanus ornauerat: itemque alia inter se iuncta, & conſtrata ratibus; quò plures simul armatos in terram exponerent. Hæc omnia, ut Lusitanos fallerent, quàm occultissimè comparata. & stationes interim quietæ erant, quò facilius ad

locor-

A socordiam obseſſos adducerent. Sed è regijs propinquis vnus, & què acerbo in Zamorinum odio incenſus, ac propenſa in Luſitanos volùtate, quòd eorum opibus ac ſtudio crefcere ſe poſſe conſideret; non ſolùm commeatus furtim ex occasione ſummittebat interdum, verùm etiam per idoneos internuntios circunſeſſis arcana cuneta nudabat. Ab hoc igitur Britus cognitis opportunè conſilijs hoſtium, pro ea copia, quam habebat, aditus omnes maritimos terreſtreſque ſepſit quàm firmiſſimo præſidio militum, & propugnacula tormentis, & omni genere telorum inſtruxit; nec vigilias cuſtodiaſque remitti per negligentiam vel deſatigationem, vnquam eſt paſſus. Ergo vbi deſtinata oppugnationi aſſuit dies, prima luce Cananorius terreſtribus copijs magno ſublato clamore quàm tumultuoſiſſimè vallum aggreditur, haud dubius fore, vt ad eam partem tuendam ex omnibus locis Luſitani concurrerent; ita ex altera parte libero nauium acceſſu expoſitis repente militibus, nullo prope certamine arcem in poſteſtatem eſſe venturam. Sed eum longè ſeculit opinio. Siquidem vnde victoriæ principium putabat futurum; inde fugæ turpis initium exſtitit. quippe claſſarij primò audaſter ad terram appulſi, vbi ſecus ac promiſſum fuerat, frequentes in portis valloque armatos vidè; ſubito pauore perterriti, & miſſilium variæ magnitudinis nimbo diſiecti diſſipatiq; multis paronibus ac lembis momento dilaceratis aut depreſſis, vix tentata deſcenſione terga verterunt. ac tum denique à Luſitanis ad terreſtres aditus tuendos omni ex parte concurſum eſt. Ibi atrox prælium fuit: ſcandenteſque iam vallum pluribus locis audaciſſimi quique Malabares cominus trucidati; tormentis verò eminus longè atrocior edita cædes eſt. inde turbati hoſtes: & nequiquam increpante ignauiam Rege ducibuſque, acies vniuerſa fugam arripuit. cæſorum ea pugna hoſtium numerus relatus non eſt: magnum procul dubio fuiſſe conſtat. è Chriſtianis (quod vix credibile videatur) planè deſideratus eſt nemo. Atque iſ dies vltimus oppugnationis fuit. tentatæ dein vtrinq; per mutua colloquia voluntates, & de pacis conditionibus agi cæptum: quas Laurentius ipſe ſibi fuiſque perhonorificas tulit: neque Cananorius reiſcere eſt auſus, partim diuturni belli tædio ſeſſus, partim etiam Triſtani Acuniz meru perterritus, qui per eos ipſos dies Oceano ſecunda nauigatione tranſmiſſo, Cananorem incolumi claſſe tenuerat. Eius maximè aduentu ſoluta obſidio eſt: cuius ad quattuor meſes forti animo toleratæ, decus eximium Laurentius & commilitones tulè:re: quantiuis adeò latus & inſperatos euentus, periti rerum æſtimatores Diuinæ Bonitati ſine vlla dubitatione tribuerent: cuius beneficio & vltimæ inopiæ ſubſidium præter exſpectationē fuiſſet oblatum; & Cananorius princeps tanto ſuo periculo, Regis affinitate poſthabita, contra conſuetudinem gentis, in Chriſtianorum cauſam ac partes planè diuinitus inclināſſet. Renouato ſœdere, obliuio præteritorum indiſta, iunctæq; iterum dextræ, & Malabares in ſuas quiſque domos fremente Zamorino dilapſi. Inde ad Cocinum proceſſit Acunia. eius aduentu Luſitanorum animi confirmati recreatiq; & vario aromate ex conueſta iam copia in naues impoſito, inſeſtis claſſibus duplicato nauium numero, ab vtroque ſimul imperatore Pananem eſt ventum. In ea tum ſtatione complures onerariæ pretioſis refertæ mercibus hyemabant. inſtitores erant Saraceni, furtiuo curſu per intermiſſa cuſtodijs Luſitanorum loca in portum illapſi. & Zamorinus præparatis iam ante copijs, ſi quid ab Cocino moueretur, locum præclarè munierat vallo circumdato, & duobus ad introitum caſtellis magno cum tormentorum apparatu excitatis. cohortes præterea quattuor in eo præſidio collocarat. Noſtri ſub veſperam in Pananis conſpectu cum in anchoris conſtitiſſent; inſolita claſſis magnitudine permo-

permoti barbari, totam eam noctem in renouandis augendiſque munitio-
 nibus poſuere. Delecta verò Saracenorum manus, Mahometis ſanum-
 grefſi, de gentis more coniurant, ſe non niſi victores è prælio rediuros.
 Si ſecus faxint, ſe ſe caputque ſuum diris omnibus deuouent. Vt pri-
 mum illuxit, communicato iam ante conſilio Luſitanus imperator v-
 terque adoleſcentes filios Laurentium, & Nonnium cum ſcapis & adu-
 rijs iubent præcedere, quòd ea nauigia, propter humilitatem, minus ad
 obliquos bombardæ iſtus paterent. ipſi mediam aciem cum trirēibus
 aliquot ſibi depoſcunt. agmen clauſere onerariæ. Ac iuuenes quidem,
 obſeruato maris acceſſu, per media tela globosque inter vtrumque caſtel-
 lum audacter inueſti: eo minore detrimento, quòd ex præſcripto milites
 interim ſtrati iacebant; & librata in excelsas maximè naues Malabarica tor-
 menta irritis iſtibus aëra feriebant. Vt noſtros iam intra portum illatos
 vidēre, deuota præcipuè capita Saraceni, alienatis ab omnis periculi
 ſenſu animis, certatim in prælium ruunt, ſeque vtrò in aquas immir-
 tunt, ac nauigia maximè ducum conferti circumuenire nituntur. Pau-
 lum moræ fuit, dum lymphata cohors, gladijs, contisq̃ue, & incitato
 remorum pulſu perrumpitur. tum raptim in terram deſcenſum. iamque
 ſub ipſo vallo varijs locis eò ſcuius pugnabatur, quòd vſum oculorum
 intermicantibus fulgetris denſus è ſulphureo puluere ſumus abſtulerat.
 diſſoni tantum clamores, & morientium genitus paſſim exaudiebantur.
 Simulatque euaneſcente atra nebula redijt lux; Luſitanus ſigni-
 fer cum ſtrenuis aliquot viris in vallo conſpectus, reliquorum animos
 ad æmulationem decoris & gloriæ vehementer accendit. & imperato-
 res ambo, teſtes cuiusque virtutis, & hortatores aderant. cum deuotis
 maximè Saracenis atrox erat pugna. Ex ijs, vnus, notæ fortitudinis
 Centurio, Laurentium conſpicatus, & è procera ſtatura, totoque cor-
 poris habitu, ratus, id quod res erat, principem virum eſſe; condito
 ſubter clypeum corpore curuus ad eius genua ſuccidenda proſiliit. ille,
 pedibus leui momento reductis (vt erat in primis exercitatus, & agilis)
 elatam vtraque manu machæram in hoſtem demisit ijs viribus, vt bar-
 bari caput ad ipſum vſque peſtus horrendo proſus hiatu diſſiderit. In-
 de non dictis magis quam factis prælium ciens, obuios aliquot ſternit.
 Nec ſegnius ab Nonnio cæteriſque reſgeritur. Cùm aliquandiu barbari
 præter ſolitum reſiſtiſſent; victa demum ardore Luſitanico Indorum
 pertinacia eſt; nec impreſſionem noſtrorum vtrà ſuſtinuere. A Malaba-
 ribus maximè fuga capta, cæteros traxit. Deuotiduntaxat Arabes, cùm
 pauci iam, & vulneribus feſſi trucidarentur; obnixi corporibus (tanta
 vis eſt nefariæ ſuperſtitionis) ad vnum omnes addiſtas æternis ignibus a-
 nimas proſudere. Interim, pari ex alia parte conatu hoſtium naues op-
 pugnantur. nautæ propugnatoresque, quandiu ad caſtella æqualibus vi-
 ribus certatum eſt; egregiè dimicarunt. vbi inclinatam terreſtrem aciem,
 & incolas fugatos vidēre; ipſi quoque certatim in mare deſiliunt. com-
 plures inter enatandum occiſi. Ac tum denique ambo caſtella impera-
 torum iuſſu diſturbata, & euerſa. nec modò naues cum ipſis oneribus
 inflammata, ſed oppido quoque diuitijs inclyto ſubditæ faces, demi-
 rantibus barbaris, tantam tamque paratam opum vim ab hoſte contem-
 ni: militibus verò, tot periculorum præmia eripi ſibi, perquam indig-
 nè ferentibus. Verum Almeida conſultò exercitum à præda continuit,
 ne in occupatos rapinis palatosque, repentinus aliquis, vt ſæpe contingit, è
 vicinis locis imperus fieret. Magnus vtrinque eo prælio ſauciorum fuit nu-
 merus. deſiderati ex hoſtibus ad quingehros; è noſtris duodeuiginti non
 amplius. Eius cladis nuntium Zamorinus ægerrimè tulit. Duces Luſitani
 coniun-

A coniunctis classibus Cananorem petiere. atque ibi demum ingenti cum amoris ac beneuolentiæ significatione digressi, Acunia vela fecit in Lusitaniam; Almeida retrò vnde venerat Cocinum terendit. Dum hæc apud Indos geruntur; interim Alphonsus Albuquerqueus, pacata Socorora, Arabicum & Persicum Oceanum exigua, vt dictum est, obrinebat classe. Is ab oppido Adeno, & Arabicis faucibus (nam ea quoque littora explorare placuerat) aduersa tempestate repulsus; ad Armuzianas res Dini-na magis ope, quàm humanis viribus fretus, animum adiecit. Armuziæ regnabat eo tempore Zeisadinus hoc nomine secundus, admodum puer, stipendiarius Ismaelis, cognomento Sophi, Persarum Regis: eratque in tutela paterni mancipij Araris Eunuchi, eximia sagacitate viri: cuius omnia consilia eo spectate videbantur, vt, quoad viueret, penes pupillum diadema & regium nomen; penes vnum se arbitrium ac potestas rerum omnium esset. iamque per eam tutelam, cunctis inuisus, ad intolerandam superbiam, opesque peruenerat. Hoc tam impotenti dominatu Albuquerqueus Regem, & populum liberare; & Emmanueli vel in primis id cupienti, omni ratione conciliare decreuit. Igitur Lusitanorum animis in rerum ingentium spei & cogitationem erectis, ad ostia Persici sinus iter capessit: ac prosperè circumuectus Siagrum promontorium, quod Rosalgarum hodie vocant; ad Calaiatum nobilem urbem Armuzianæ ditonis applicat naues: missoque nuntio, ciues ad colloquium euocat. illi repentino metu compulsi (iam enim inclytum erat apud eas nationes Lusitanorum nomen) ne quid acerbius paterentur, non modò aduenientem Alphonsum benignè excepere; verum etiam conscriptis pacis & amicitie conditionibus abeuntem largo com meatu, & omni officij genere prosequuti sunt. Longè dissimiles animorum habitus ad Curiatum Lusitanus offendit. incolæ, dum hostis in vicino moratur, & copijs & operibus ita sese munierant, vt omnem pacis mentio-nem superbe respuerent; ac propius nihil est factum, quàm vt interpretem ab Albuquerque de fœdere ac societate missum, iaculis ac sagittis obruerent. Ad eam ferociam reprimendam Albuquerqueus illicò bombardis ignem admoueri, & omnia circa magnis concuti fragoribus lubet. Cùm nihil ne eo quidem terrore oppidani commouerentur; postridie urbem iusta oppugnatione adoriri constituit. Tumulus erat ad insulæ modum ex aqua paululum eminens; qui æstu recedente ad liri ex vrbe pedibus poterat. In eo tumultu barbari tormenta aliquot cum firmo præsidio collocarant, vt in auersos intentosque in vrbs oppugnationem nostros impunè iacularentur. Eo periculo animaduerso Albuquerqueus Alphonsum Lupium Costam, & Antonium Campensem cum expeditis militibus ad exturbandos inde barbaros celeriter mittit. Neque illi defugere periculum. ingenti conatu stationes aggressi; aliquot Mahometanis occisis, cæteris in oppidum actis, haud tamen sine suorum eade vulneribusque, locum occupauere. Tum verò Albuquerqueus nequicquam prohibentibus oppidanis, ad litus cum robore copiarum exscendit. ac valida impressione facta, proruto vallo, euulsisque cancellis, intra ipsam urbem prælium intulit. Ac primò, quamquam iniquo iam loco positam rem oppidani animo atque audacia sustinebant. dein, cùm acrius vndique Lusitanus instaret; non tulere diutius impetum. effusa omnes fuga, peraueram vrbs portam, de gentis more syluas ac nemora petiere. Albuquerqueus, ad aliorum terrorem vrbe direpta & incensa, Mascarum octo leucas inde processit. Is locus, quò iam ab Armuzia propius aberat; eò tum operibus firmior, tum viris armisque erat instructior. itaque Albuquerqueus, magnam videlicet ratus dimicationem instare, se suosque parabat

ad prælium. Cæterum misso ad tentandos animos internuntio, præfectum D
urbis vel in primis mitem ac liberalem, contra quàm putarat, expertus est.
Igitur instituta certis legibus amicitia, præfectus magnam pecoris, & ory-
zæ, & careotæ numerum, tributum quodammodo nomine, in classem ex-
hibuit. is commeatus dum in naues imponitur, & securi Lusitani ad lit-
tus aquantur; ecce tibi repentinus armorum strepitus, & dissonæ voces.
Pridie sub noctem Arabes ad duo millia oppidum ingressi; præfecto non
sine contumelijs ac probris increpito, quod locum adeo propinquum re-
giæ, & opere præsidijque munitum, per ignauiam ac merum vagis latro-
nibus prodidisset; frustra nitente eo factum excusare, populum ad arma
conciuerant; atque ubi illuxit, infesti mare petebant; quò Lusitanos oneri-
bus & aquatione occupatos, in ipso littore opprimerent. Præfectus, A-
rabas ab ea mente reuocare conatus, cum nihil omnino proficeret; Deos,
hominesque contestans violari ius gentium, ubique exitium imminere;
vt fidem pro virili parte præstaret, ad littus accurrit, nostrosque præmo-
nuit, vt sese in naues exemplò reciperent. Vix inde tumultuario con-
sensu abduxerant scaphas; cum infensi adsunt Arabes, ac missilibus pri-
mum è littore nostros abeuntes lacessunt: dein è propugnaculo classem E
ipsam tormentis maioribus impetunt. Ad ea vel capienda, vel occæ-
canda tormenta, missi aliquot è classe, cum malè multati rediissent; po-
stridie Albuquerqueius copias omnes ad urbem exposuit. Ibi verò, accensi
ira Lusitani, quòd interposita pactione per fraudem oppugnati fuissent,
ingenti ardore prælium ineunt; perfidos Arabas, ruptores fœderum ap-
pellant; magram ubique edunt cadem; factisque simul ac dictis iniuriam
puniunt. Cum obfirmatus hostis aliquandiu restitisset; ad extremum re-
nouato impetu Lusitani acriter inferunt pedem, ac nouas munitiones ea
ipsa nocte perductas magno ausu transiliunt: cumque intra mœnia con-
fugeret hostis, hærentes in terga prius quàm portas occluderet, velut vno
agmine irrumpunt; turbatamque ac pauentem Arabum æciem toto oppi-
do expellunt. Fusis fugatisque hostibus, ad prædam permissu ducis dis-
currit miles. dein subditis ignibus, non oppidi tecta modò, sed naues et-
iam in portu arsere complures. In eo tumultu, cum alijs ipse quoque vr-
bis præfectus per imprudentiam occisus, quam rem Albuquerqueius æger-
rimè tulit; & quando viuum pro meritis tueri & ornare nequiuert; de-
functi ædibus cum cura conquisitis, ne diriperentur, custodes apposuit. E
Cæterum urbis excidium comprobati diuinitus quodammodo visum est.
Excelsa Mahometis conspiciebatur ædes, egregia in primis opere perfe-
cta. Ad eam disturbandam inflammandamque immissi fabri dum co-
lumnas demoliuntur, totum repentè ædificium corruit. Cum elisos rui-
na & pondere nemo non crederet; intacti præter spem & incolæ cun-
cti easere. Inde ad Xoarem urbem eiusdem oræ progressus, incolas alie-
no doctos malo sine certamine in fidem ac deditiorem accepit. Biduum
ibi moratus, cum ad Orfazanum adijisset, oppidum incolarum fuga deser-
tum reperit. Exhausta inde præda per triduum, ab incendijs, quòd regiæ
propinquus admodum erat locus honoris causa temperatum est. Ex eo
loco, classe instaurata & resecta, ad caput belli Armuziam est ventum.
Ad famam Lusitanicæ classis Atar Eunuchus præter vrbanas copias, ma-
gna insuper auxilia è Perside Arabiaque contraxerat, & noua exspectabat
in singulos dies. Ingentem præterea nauium numerum habebat in por-
tu: minoris formæ acturias amplius ducentas, maiores onerarias ad sex-
aginta. in ijs duas inusitatæ magnitudinis, quarum alteram Principem,
alteram nomine Merim vocabant. octingentas amphoras capiebant sin-
gulæ. Hasce duas, præter naualem turbam armati mille, cæteram classem
duo

A duo circiter millia tuebantur. Albuquerqueius tormentorum genere, & virtute militum haud dubiè præstabat: cæteris rebus longè erat inferior. verùm ad ostentandam animi fiduciam, fulgentibus vndeque vexillis, cùm horifico bombardæ reboatu (ea maritima salutio est) portum inuectus, sub ipsas quas dixi maximas naues iaci anchoras imperat. Ibi cùm aliquandiu frustra expectasset, præter insitum in Mahometanos odium insuper irritatus, quòd nemo ad se, vt fit, resalutandum accederet; Zeisadino puerò, tutoribusque palam nuntiare iubet: Emmanueli Regi Lusitanix contra nominis Christiani hostes, ac Mahometanos præferri, funestum ac perperuum bellum hæreditario pene iure susceptum. id nõ nisi alterius partis deditio ne posse finiri. Si in fide eius ac potestatem venire animum inducant, & vectigal annuum pendere, multorum Africæ, Asiæque Regum exemplo; se inde cum bona pace abiturum. sin iugum recusent; pro certo habeant, se cum ad internecionem vsque certandum. tertiam conditionem esse nullam. Atar, tam acri denuntiatione suspensus, tametsi terrestribus naualibusque copiis abundabat, vt dictum est; tamen quò magis ex tuto rem gereret; blandis verbis & callida tergiuersatione rem extraxit, dum expectaret; in singulas horas nouæ sociorum cohortes adessent. ijs proxima nocte in urbem admissis; tantum spei & audaciæ barbaro accessit: vt quasi explorata iam victoria, Lusitanos mox captiuos futuros, ad supplementum nautarum & remigum in suam ipse classem præpropera gratulatione describeret. itaque ob id ipsum suis accuratè præcepit, darent operam, vt quàmplurimi ex hostibus viu in potestatem venirent. Dein omisiss ambagibus Albuquerqueio respondit: Armuzianos Reges non pendere aduenis vectigal, sed ab ijs exigere consueisse. Si pari cum cæteris negotiatoribus iure Lusitani esse velint; fore illis agendi contrahendique in eo portu potestatem, & copiam: sin vim, & iniuriam moliantur; sensuros quantum armati Arabes; Persæque seminudis Cafribus, & inconditis Aethiopibus antecellant. Plus viginti hominum millia sub signis habebat Eunuchus. iamque minimè dubius adesse certamen, & multo milite instruxerat classem; & curulia tormenta, ac mercenarias cohortes ad terrorem littore toto prætenderat. oppidani ad spectaculum intenti, non mania modò turtesque in mare versas, verum etiam tecta, & fenestras opleuerant. Albuquerqueius, vbi & ex apparatu hostium, & ex Eunuchi Cnuntio præceptam animo dimicationem instare perspexit; naues primum suas mediocribus intervallis ita disposuit, vt neque circumueniri à pluribus facile possent; & leni circumactu singula deinceps tormenta in hostes obuenterent. Dein precatus immortalem Deum, vt sibi pro nominis Christiani gloria prælianti propitius adesset; nauarchis iam sua sponte sat incensis cupiditate victoriæ præcipit, eminus initio bombardæ rem gerant; congressu abstineant, quoad ab se primum consertum ex propinquo prælium sit. vbi tormentis disiectam & dissipatam barbaram classem, ac se cominus iam dimicantem viderint; tum demum in proximas quisque hostium naues fidenter inuadant. Sub hæc, ingenti clamore, concrepantibus buccinis, tympanisque, pugnæ signum vtrinque propositum: ac simul tormentis passim ignes admoti. eodemque præne momento & aciem oculorum coruscantes vndique flammæ perstringunt; & aures exsurdant horrenda tonitrua; & meridianæ luci cæcas tenebras noctemque atra nubes obducit. Necdum caligo euanuerat; cùm speculatiore hostium naues destinato procursu in nostros imbrem sagittarum effundere: dein, cùm propter agilitatem momento refugerent; ac rursus incitato remigio interiores telis hostium fierent; haud exigua improviso malo clades Lusitanis illata, confixique non pauci. At barbaris izto successu, mutuis-

quæ adhortationibus in tantum creuit audacia, vt iam conferre pedem, D
& naues Christianas certatim scandere niterentur. Tum verò ex omni parte contis mucronibusque repetiti audacissimi quique præcipitantur in mare; dein minoribus machinis ad libellam aque dispositis; nauigia complura merguntur. Hunc maximè in modum ea pestis auersa. Atar, multitudinem maximè fretus, & oculis vtramque metiens classem, primò contemptim prælium inierat: & egregiè instructo parone ordines interuectus, militem ad prædam verius quàm ad pugnam hortabatur. Sed mox volitantium pilarum stridore perterritus, tuto loco se se ad littus post onerarias abdidit, quò simul suis, & fugientibus in terram obstaret, & noua identidem subsidia laborantibus opportunè submitteret. Inter hæc, fumo iam abscedente, onerariæ remulco propter inopiam venti attractæ concurrerant; iniectionisque ferreis manibus, quam quisque indeptus erat nauem, in eam transilire, ac nudare propugnatoribus conabatur. Ante alios Albuquerque, Principe naui, itemque alia crebris ictibus perforata, ac depressa, ingentibus animis Merin inuaserat. Non vigore animorum, aut corporum, nec naualis belli scientia par Lusitano erat Persa. tantum abundante multitudine cum anceps aliquandiu stetisset pugna; tandem à nostris in hostilem nauem ingenti ardore transcensum est: E
obtrinebatque iam cædes omnia; cum desperatis denique rebus barbari, in aquas ex omni parte desilinnt. Hinc reliquis terror iniectus; vt eximiam armamentis, & aluci magnitudine, ac militum numero nauem expugnatam vidè. fugientesque passim, seque in mare mittentes, partim è scaphis occisi, partim fluctibus hausti; multi etiam increpante nequicquam Eunuchò in terram euasè. Albuquerque victoria vsus, complures naues in potestatem redegit; multis ignes iniecit: quas præcis anchoralibus vehementior venti coorta vis, toto pelago collucentes Carmanicum ad littus abripuit. Eodem impetu naualibus etiam faces illatæ, magno periculo, ne suburbana, & ipsam denique urbem, ædesque regias flamma peruaderet. Hisce tot malis fracta demum Ataris contumacia est. ac metu percussus ancipiti, ne simul externam vlm, & domesticam inuidiam sustinere non posset; oratores pacis veniæque petendæ confestim ad Albuquerque misit. Parceret itæ; cædibusque & incendijs temperaret: sat iam magnas temeritatis & perulicaciæ pœnas exactas. quicquid præterea damni Armuzianæ rei intulisset, id Lusitanæ illaturum, quandoquidem Zeifadinus se suaque omnia in Emmanuelis fidè permittere paratus esset. Respiranditantum daret spatium, dum sedatur militaris tumultus, dum muliebris ploratus, & pauida concursatio vulgi reprimitur. postridie Albuquerque ipsum victis quas vellet pacis leges omnium consensu dicturum. Hæc trepidus orator, & supplex, per interpretem exposuit. Albuquerque, qui nec in perniciem urbis pugnaret, & milites diuturno labore fessos, quiete reficere cuperet (certamen à meridiano ferme diei tempore in vesperam extenderant) parta iam victoria, receptui canit. Eunuchò per eosdem interpretes renuntiari iubet: se, quamuis captam pacem urbem sine controuersia posset euertere; tamen Zeifadini gratia, cuius etatem à culpa abesse intelligeret; incitatos Lusitanorum impetus de industria reuocasse: infrequenti luce Atar ad conditiones pacis adesset, fidemque promissi præstaret. in præsentia licere illi subditos naualibus ignes extinguere. veruntamen caueret etiam atque etiam, ne fallendo postmodum, longè sæuius in Lusitanorum pectoribus excitaret incendium. nihil eos æquè ac perfidiam, & fraudem, ac dolos odisse. Cum hoc responso oratores dimissi, & in stationes è prælio reditum est. Inter paucas, præcipuè memorabilis hæc fuit victoria. Desiderati ex hostibus mille sexcenti;

A centi; è nostris non amplius decem. ac præsentis è cælo subsidij haud dubiam fidem cum alia multa fecere; tum verò fluitantia mox Mahometana cadauera, sagittis (cum eo teli genere Christiani carerent) pectore aduerso transfixa: vt ab illis missæ, in ipsosmet rerortæ diuinitus viderentur fuisse. Albuquerque, ducibus militibusque pro merito cuiusque collaudatis, ne quid ea nocte repentini ab vrbe motus existeret, acriter intendi vigilias iussit. Postero die, vti conditum erat, de conditionibus agi coeptum. Pax ita conuenit, vti Zeisadinus, aliter eo nomine Armuzia Rex, in Emmanuelis Lusitaniz Regis clientelam, ac ditionem quàm optimo iure concederet: eidemque Emmanueli Serafinum (is nummus aureus est) millia quindecim tributum nomine penderet in singulos annos. Præterea, locum Albuquerque ad arcem ædificandam, ipsius Albuquerquei arbitrato, assignaret; ædificationemque adiuuaret præsentem pecunia, cæmentis, & operis. denique, dum extruitur arx, ædes interim in vrbe Lusitanis ad negotiandum ac diuersandum idoneas commodaret. Emmanuel vicissim Zeisadinum in fidem ac patrocinium benignè susceperet; & vbi necesse foret, ab hostium incursum omni ope tueretur. In hæc, solenni ritu data fide acceptaque, primum omnium locus ædificandæ arci deligitur, ex altera parte in mare versus, ex altera ad ipsam regiam pertinens; quò simul ad maritima subsidia libero esset aditu, & ipsa propinquitate Regem regioque in officio contineret. Cæterum, quæ res Lusitanici imperij firmamentum fore videbatur; ea vel in primis omnia labefactauit ac perdidit. Aedificio quippe inchoato, succedentibus inuicem classariis, cum Albuquerque parceret nemini, quin etiam ipse ad cæteros animandos, operi manus interdum admoberet; nostrorum paucitas, quamquam artificiosè obtegente Albuquerque, facillè patuit. Duo millia bellatorum, vt minimum, esse barbari putarant, cum vix ad quingentos, vt supra dictum est, summa pertingeret: deiu, Atare magnis præmijs clam sollicitante, transfugia maximè fabrum ac nautarum fieri coepta. quos cum Albuquerque minaciter ab Eunuchis repeteret; ille subinde varijs mendacijs, & frustrationibus eludebat. Per idem tempus è Perside legati duo ad Armuziam appulsi, vt ab Zeisadino vestigal annuum Ismaelis nomine exigereut. Ea seu vera fuit, seu ad metum Lusitanis incutiendum, ab Atare in tempus ficta legatio; confestim ad Albuquerque à Zeisadino deferretur. ille, præsentem animo, & hilari vultu, Regem sine cura efficiuber: sese cum legatis illicò transacturum. deinglobis aliquot è ferro liquato, hastarumque cuspidibus, & missilibus varijs in ferculum impositis, cum eo ferculo mittit qui suo nomine Persis apertè denuntient; ab ijs, qui in Emmanuelis fide, & imperio sint, alienis Regibus, si lacescant, tributum ex ea moneta persolui. qua ludificatione vehementer offensi legati, re infecta, pleni minarum irarumque in Persidem redièrunt. Interea cum arx, quamquam acriter instante Albuquerque, tamen tardius cupiditate omnium cresceret; Lusitana ipsa pubes arque nobilitas indignari ac fremere; setor iam dies in seruii opere detineri; cum interim Aegyptiz naues contra Emmanuelis edictum impunè toto ferantur Oceano, quarum opibus ditari omnes nullo negotio possint. Nam quod ad ipsam arcem attineat; cui non apparere ludi operam, vel potius prodi sanguinem Lusitanum; quippe, simul atque ab Armuzia soluetur classis, metu omni sublato, & arcem, & præsidium ipsum Persis, & Atabibus illicò prædæ futurum. Ergo, per tot miseras & ærumnas id agi; vt, Lusitanorum humeris & sudore, castellum aduersum ipsosmet Lusitanos in barbaro solo extruatur. Hæc, & alia id genus, quæ in tali re segnitie & auaritia suggerit, occultis primum inter paucos agitata sermonibus, paulatim in vniuersam classem manarunt.

Nauarchi, qui alienæ leuitati & licentiæ moderari debuerant, vltro fetu- D
multuanti militi duces, & auctores præbent. Denique, ipsorum nomine,
libellus singulorum chirographo subscriptus, ad Albuquerqueium à publico
scriba defertur: in quo erat; nautas & milites omnes iamdiu professionem
ex eo loco postulare. frustra ibi teri tempus, finitimasque nationes, quibus
nulla ope resisti possit; atque Ismaelem in primis Persam, eo facto irritari;
cui ad eam diem Armuziani Reges tributa persoluerint. Qui vt maxime
sileat; & imposita suis ceruicibus arcem incolæ æquo animo patientur;
minimè tamen expedire, omissa Indica nauigatione, marique custodia; te-
nues adeò copias in tot, ac tam longè disiuncta præsidia dissipari, carpique.
Proinde classem vel ad Arabicam oram tuendam reduceret; vel in Indiam
traijceret ad Prærotem Almeida adiuuandum. Id ni faceret; minimè ex
Emmanuelis re, & boni ducis officio facturum videri. Hæc à minoribus
præfectis Imperatori proposita. Verùm ea denuntiatione Albuquerqueius, &
natura minimè blandus aut in milites ambitiosus, & regere non regi, à suis
præsertim, assuetus; adeo deterritus ab incepto non est; vt lectum mox libel-
lum in ipsas muri compages per contemptum includi à structore impera-
uerit. id verò perquam indignè passi Nauarchi: non modò nihil setam be- E
nemeritos impetrasse, verùm etiam ludibrio fuisse consentientem om-
nium voluntatem atque iudicium. itaque ipsismet sine intermissione insti-
gantibus, nautici, rerum nouarum cupiditate, plerique; & in Imperatore in
odio magis ac magis accendi; paucos ingenita probitas, aut metus, aut vere-
cundia continebat. cæteri desidia, negligentia, prauitate certare: si ad tesse-
ras & accipiendâ imperia vocarentur; vix ad nomina respondere: si matu-
randum quippiam esset; operam consultò remittere: sin cautè & considera-
tè agendum; vniuersa præcipitare, miscere, confundere: præsentem Albu-
quercium contra dno vultu intueri, absentem execrari, & proscindere male
dictis: denique, ad apertam pæne seditionem res haud dubia animorum in-
clinatione spectare. Nihil horum Eunuchus interea nesciebat: quippe,
& ab infensis omnia vulgabantur; & ipse discordiæ ferendæ alendæque ar-
tifex mirus, præfectorum plerosque donis ac promissis priuatim sibi habe-
bat obnoxios. itaque nostrorum dissensione fretus, iugum excutere, ac bel-
lum reparare sine mora constituit: grauiter fœmepitum accusans, quòd
Christianis hominibus adeo & numero paucis, & voluntate dissentienti-
bus, regnum Regemque præceleri desperatione prodidisset. Igitur officinis F
in proximo per transfugas institutis, ænea clam tormenta conflare; noctu
armatos in urbem admittere; naues in tutam ab incendio stationem occul-
tè subducere; coniunctos arci parietes perfodere pluribus locis, vt in no-
stros munientes repente impetum faciat. ijs rebus per Abrahamum quen-
dam Ataris inimicum ad se delatis, Albuquerqueius intestinæ prius fraudi,
tum externæ obuiam eundum ratus, Nauarchos alloquitur. docet quan-
to in periculo ipsorum culpa res sit. Atarem, Christianorum maxime cer-
taminibus odiisque subnixum, extremam cunctis moliri perniciem. dis-
cordiæ mala, sacramenti religionem, Emmanuelis Regis præcepta com-
memorat. cauant, ne gloriosam adeo victoriam, ac pæne diuinam, cuius
fama iam longè lateque manauerit, perfidis coitionibus, ac detestabili ani-
morum obstinatione corrumpant. Hisce castigationibus, minisque insuper
exterriti præfecti, cùm sese purgarent, & in officio fore promitterent; Lusita-
nos quique in vrbe, quique in arce versarentur; illico in naues cum omni
instrumento Albuquerqueius reuocat. Inde patefacta sua consilia sensit Eu-
nnchus; neque vltà iam distulit bellum. Nauis ætuariz carina erat ab Al-
buquerqueio in littore posita: in eam primum inijcit flammæ: deinde in clas-
sem

A sem nostram ex vrbe varij generis tela contorquet. Albuquerqueius, nequicquam Rege, regijsque pramonitis, vt foederis & iurisiurandi memores, pacta fidemque seruant; applicitis ad terram nauibus, vrbem continuis octo diebus pergit quaterere. Ea diuerberatione quamquam ciuibus luctuosa; tamen cum haud ita multum ad summam vniuersi proficeret belli; ab oppugnanda ad circumsedendam Armuziam vires, & consilia transtulir. Neque admodum difficilis fore videbatur obsidio vrbis in arido ac sitiensi solo pæne cunctis non modò ad cibum, sed etiam ad potum importatis vtentis; & vna situs opportunitate, vt supra dictum est, in admirabilem celebritatem, frequentiamque perduxit. Siquidem, paucis exceptis oleribus, nihil ferme tota insula feritur. Cisternæ aliquot intra ipsa moenia cadentem è cælo excipiunt imbrem, idque perrarò. Ad Turumbacum (quatuor ab vrbe millia passuum is abest locus) aliquot numerantur putei; cætera mirum in modum squalent, arentque. Albuquerqueius Nauarchis ad opportuna loca dispositis, scaphas etiam remige ac milite instructas insulam dies noctesque circuire iubet. multa paucis diebus nauigia cum ipsis com meatibus inrecepta, nautæ militesque; ad terrorem decisis naribus, auribus, manibusque; in littore expositi. Præterea Turumbacum Georgius Barretus Castrius cum expeditis octoginta viris noctu profectus, circa quartam ferè vigiliam, quod tempus altissimo somno merfos homines tenet, nec opinato aduentu sopitos palatosque custodes oppressit. sagittarij ducenti; equites quinque & viginti in eo præsidio erant. cæsi cum ipso præfecto plerique, & cæsorum corporibus peditem equorumque, & alia mareria oppleti putci. ac, ne aperiri denuò possent, cum delectis non amplius viginti viris in ea statione relictis Laurentius Syluius Castellanus egregia virtute Centurio. Aduersus eum manipulum cohortes aliquot ex vrbe cum erupissent; circumuentos Lusitanos, & in orbem pugnantes, ad vltimum iam discrimen adduxerant. ac superuisset nemo, ni Albuquerqueius in omnes hostium motus intentus. cum centum & quinquaginta armatis celeriter affuisset. eius aduentu integrata pugna, & ex altera parte Atar, & Rex ipse hortatores aderant: ex altera, inter primos ordines Albuquerqueius prælium ciebat acerrimè. ad extremum, superante hostium multitudine, pluribus iaculis frustra peritus, cum ictus omnes impenetrabile scutum, & egregia lorica respueret; haud tamen exiguo cum vitæ discrimine, plerisque suorum faucijs, vno tantum desiderato, sese ad scaphas in proximo stantes recepit. Ex hostibus cecidère complures. in ijs princeps iuuentutis Amis (qui honoris vocabulo dicebatur) manu promptissimus, cui nuper ob coniurationis crimen exsulanti, reditum in patriam Albuquerqueius ipsemet impetrauerat; ac tum ex cataphracto equo in liberatorem suum impia tela torquenti, missus in incertum è tormento globus femur alterum abstulir. Acriore inde custodia cum omnes vndique com meatus ab vrbe arcerentur; inopia primis, dein fame siti que vrgeri ciuitas cæpta: quæ mala cum diutius ferri natura ipsa non sineret; concursus quotidie plebis in regiam fiebat deestantiū bellum, sibi que, & vxoribus, ac paruis liberis alimenta precibus iratis efflagitantium. Atar interea per idoneos viros tumultum sedare vix poterat: & incassum propinqua Persarum auxilia, & explorata victoriz spes iactabatur: ingens quippe rerum desperatio populum ceperat; iamque in eo res erat, vt Albuquerqueius vrbem malo subactam rursus in potestatem acciperet, legesque denuò imposeret victis; cum nihil tale merentem, in ipso articulo rei ad exitum perducendæ, Nauarchi fere omnes repente destituerunt; & passis velis in Indiam consensu transmittunt. neque id modò, verum etiam ad suam ipsi leuandam infamiam, vt sit, insonentem Albuquerqueium sistis

criminibus vtrò apud Almeidam Prætozem insimulant. Ab ijs talitem. D
 pore desertus Albuquerque, Quexomen tamen insulam subita incursione
 vastauit; ac subsidio venientes Armuzianis duos Larecij Regis propinquos
 cum sagittarijs quingentis cecidit; & in conspectum vrbis cadauera vtrius-
 que proiecit. Sub idem tempus, è captiuis est cognitum, ab Lara Carmaniz
 vrbe, & Bahareno insula Persici sinus, classem aduentare nauium septua-
 ginta, rebus omnibus ad dimicandum paratam. ac simul ab Socotora nun-
 tij tristes venëre; arcem Lusitanam præsidiumque in summo versati pericu-
 lo. Fartaces, post Christianę classis profectiõnem, concitatis denuò ad at-
 ma incolis, acriter Lusitanos premebant. Harum rerum fama permotus
 Albuquerque, nouis com meatibus ex hostico duas, quę solę supererant,
 naues instruxit. ac dolores rantz ad irritum cadentis victorię fremens
 gemensque, Socotoram Ianuario mense repetijt. Eius aduen-
 tu soluta statim obsidio est; fugati denuò Fartaces; & Soco-
 toranis, quòd iterum defecissent, multę nomi-
 ne, grauius vectigal imposi-
 tum.

Libri tertij Finis.

HISTO-

HISTORIARVM INDICARVM

LIBER QVARTVS.

A **S**EQVITVR annus octauus à sesquimillesimo, insignis graui clade Lusitanorum, & acerbo Laurentij Almeida eximij bellatoris interitu. Is, cum ad Cocinum è Ceilano insula reuertisset; ad custodiam inde Malabarici maris nauibus octo prodierat. Interea Calcutanus, & Arabs, suæ vterque gentis ac seclæ populos Regesque ad arma instigare; accusantes ignauiam, quod abditi intra mœnia & portus, alienigenas homines, natura, sermone, legibus, institutis multo magis quàm maris atque terrarum interuallo disiunctos, tamdiu vagari roto pæne Oriente populabundos, neque classes modò, sed iam, si Dijs placeret, colonias quoque in Asiam arbitratu suo mittere paterebant. Huiusmodi castigationibus monitisque cum alios principes ac dynastas, tum verò Mamudium Cambaia Regem, præpollentem ea tempestate opibus armisque in causam traxerant. Est autem Cambaia regnum, quà bicornis Indus in mare scitur, soli vbertate, finium amplitudine, fluminū, vicorum, vrbiūque frequentia inclutum in primis. Ab Oriente Mandocam terram; ab Occidente Nautacos, seu Gedrosios attingit: à Septentrione Sangæ, ac Dulcinda regnis; à Meridie mari, & limite Decanio terminatur. Ipsa regio, Cambaia: populi, incertum vnde, Guzarates appellantur: superstitionibus, & mercaturæ apprime dedita gens, bello admodum inuilis. itaque externo fere milite Reges vtuntur. Ac Mamudius, quod erat ex hæresi Mahometana, Aegyptium Campsonem eiusdem superstitionis præsidem per litteras ac legatos vrgeri non desistebar, vt promissa Zamorino auxilia tandem aliquando summitteret. Idipsum Zamorinus, & Aegyptij negotiatores assidue flagitabant. Hisce tot stimulis actus Campson, quamquam suopte ingenio pacis quàm belli cupidior; tamen cognita ex Mauro monacho ferocia Regis Emmanuelis, Christianæ quidem rei in suo regno pepercit, quod ita futurum Emmanuel sagaci coniectura prospexerat; ceterum ad exturbandos armis ex India Lusitanos, quando nihil prorsus minæ valuerant, animum & curas intendit. Igitur ad materiam nouæ classi petendam, onerariæ quinque & viginti cum valido præsidio Mammalucorum (ea erant Aegypti robora) in Ciliciam destinatæ. In eas cum oneribus redeuntes diuinitus factū est, ad vniuersi deinde omen euentus, vt Andreas Amaralius Lusitanus, qui tum erat in principibus Rhodiz militie, cū nauibus egregiè instructis decem, incideret. Is audacter commissio prælio, Mammalucis ferme trecentis occisis, onerarias sex depressit, quinque captiuas abduxit; cæteras in fugam actas fœda coorta postmodum tempestas la cerauit, ac distulit: decem tantum quassatæ fluctibus Pelusium tenuere. inde aduerso Nilo Cairum subuecta materia, & à naualibus fabris particulatim elaborata, tridui itinere camelis Suezium maris rubri deuehebatur. ibi demum intextæ, & compactæ carinæ cum necessarijs armamentis de-

tis deductæ sunt. Ex fuere in præsentia triremes tantummodo sex, celsiores D
 onerariæ quinque; ad quas Calcutanus orator Maimames, de quo supra
 diximus, Mahometicæ prauitatis antistes, cum vna longa naui se adiunxit.
 In eam classem, præter nautas remigesque, Mammaluci mille & quin-
 genti propugnatores impositi. Expeditioni præerat Hocenus Persa, qui
 patria lingua Mir, hoc est dux siue præfectus, honoris causa fuerat appella-
 rus, rei naualis gloria per id tempus admodum illustris. Hunc, Maimames
 regionum peritus, præter litus Arabicum, superato Persico sinu, ad insulã
 & oppidum oræ Cambaicæ seu Patalenæ Dium adduxit: quam regionem
 præscis Carmaniam fuisse nonnulli recentiores falsò putarunt. Huic insu-
 læ imperitabat eo tempore Iazius, natione Sarmata, quem olim finitimi
 Turcæ, prædam è Christianorum agris agentes, à nutricis vberè auulsum
 vnà cum alijs infantibus puerisque in seruitutem abduxerant. Mahometanis
 inde sacris initiatus, vt erat lacertoso corpore, ac viuido in primis inge-
 nio, ad summam sagittandi scienciam quotidiana exercitatione peruenit:
 ac per manus, vt fit, alijs alijsque diuenditus dominis, in regnum denique
 Cambaicæ deferretur, & Regi Madrafaxao Mamudi parenti pro amicitia
 dono datur à mercatoribus. Apud quem, augurijs mirè deditum, cum E
 sagittariæ artis egregium specimen præbuisset, immunda inter volandũ aue
 destinato confixa; ab ea primùm laude commendatus, dein alijs quoque
 muneribus prudenter ac dexterè obeundis non vulgarem gratiæ locum bre-
 ui tempore nactus est. Cùm in dies familiaritas cresceret, libertate dona-
 tum Rex in prætorianorum ordines cum largo stipendio adscribit. dein, vir
 tutis ergò, Melicum vocabulo gentis appellat. postremò vicum ei mariti-
 mũ, & insulam, de qua dicebamus, Dium, iure beneficiario attribuit. Eã insu-
 lam, vestigijs tantum dirutæ quondam condidit, receptaculum aduenis
 militibus, maximè Turcis; vt ab Diensibus freto diuisi, rixandicum ijs ac tu-
 multuandi causas procul haberent. id oppidum primò Gogala, dein
 Rumeopolis vocitatum ab ipsa re. Duplicis quippe generis Turcæ versan- F
 tur apud Indos, militiæ causa mercede conducti: Asiatici, & Europæi: il-
 los æquè Indus ac Lusitanus proprio nomine Turcas, hosce, quod à By-
 zantio ferme euocantur, quo translatum ab vrbe Roma quondam impe-
 rium est; corrupta Græca voce Rumes, quasi Romæos appellant. huic er-
 go nationi Iazius, vti dicebam, separatim ab incolis locum ad commoran-
 dũ attribuit. Tum etiam pecunijs in dies auctus, prædatoriam classem haud
 contemnendã instruxit. Hic aduenientem cum expectatis iam pridem au-
 xilijs Hocenum gratulabundus accepit. ac sese, quòd ita Cambaicæ Regi cor-
 di esse intelligeret; adiutorem illi & socium ad omnia fore professus est. Cõ-
 municatis inter se consilijs, dum de ratione gerendi belli deliberant; à spe-
 culatoribus affertur, Laurentium Almeidam cum paucis nauibus ad Cis-
 u- lum stare, expositis in terram copijs, nihil minus quàm de aduentu classis
 Aegyptiæ cogitantem. Ultra Dium leucas circiter quinquaginta id empori-
 um est; duas recedit introrsus à mari. Præterlabitur eiusdem nominis
 fluius, quem, vt cæteros ferme Orientis amnes, longo tractu estuarium in-
 fluens, capacem ac patientem omnis generis nauium reddit. Ei tum op-
 pido imperitabat Nizamalucus, vnus è Decani regni præfectis, qui Re-
 ge in custodiam incluso, totum eius imperium sibi nefaria conspiratione
 dñi-

A diuiferant. Quæ portio Nizamaluco obuenit, in eius ora matitima Ci-
 aulum est. ipse mediterraneis maximè se regionibus continebat. ac li-
 cet ob diuersitatem religionis, ac generis, Christianos odisset; quæ-
 stus tamen, & commercij causa, mandauerat præsidibus loci, vt cum ad-
 uenis Lusitanis amicè ac liberaliter agerent. Ergo, dum ibi securus mo-
 ram ducit Almeida, vt Cocinensibus onerarijs, quæ ad Ciaulum stabant,
 præsidio redeuntibus esset; incerto auctore affluxit rumor, Aegyptias na-
 ues complures cum egregio militum armorumque apparatu in Indiam pe-
 netrasse. Primò nihil eiusmodi sermonibus commouetur Almeida. In-
 crebrescente dein fama, concilium aduocat. omnibus incredibilis visa
 res. quibus enim machinis, naues, maioris formæ præsertim, ab interno
 in externum mare, tanto continentis terræ spatio transiichi, aut quomo-
 do nouam in Arabico intimo sinu classem ædificari, ornariue potuisse,
 locis circa siticulosis arenibusque, nulla ferme cædua sylua, nulla ferra-
 mentorum, nulla fabricum, ac nautarum, aut remigum copia? Scilicet anni-
 uersarias à Meca naues maiore fortasse quàm soleant præsidio Diu appul-
 sas, id vulgo cuncta in maius attollenti classis inusitatæ speciem præbuisse.
 Ad hæc, inanes sepe iam ante rumores ad Lusitanos terrendos consultò
B dissipati, & vana ac fallacia incolarum ingenia memorantur. Hisce alijs-
 que id genus argumentis eleuata nuntij fides: & Laurentius, de more, certa
 minibus ludicris militariter tempus terebat; cum ab ijs, qui carchesia specu-
 landi causa tenebant, aduentans repente conspicitur classis, incerto, prop-
 ter distantiam, numero & genere nauium. Hoc eius is erat, dum suam lazium
 quoque classem expedit, ad opprimendum, vel certè distinendum Almei-
 dam celeriter antegressus. Initio, Albuquerqueius, quòd ex Arabia dudum
 expectaretur, adesse creditus à nostris. Mox, ubi propinquitas ipsa Maho-
 metanas naues peritis talium rerum aperuit; repente nuntijs alijs super alios mis-
 sis, Almeida vagos in littore præfectos, & milites raptim naues conscende-
 re, arma capere & aprare ad prælium iubet. Vix dum iussa peregerant, cum
 Aegyptij demissis antennis ad pugnam instructi portum inuehebantur.
 Trepidus inopinata re Lusitanos, metuque perculsos, in potestatem haud ita
 magno negotio venturos putauerat barbarus. ast ubi præsentiorum quàm cre-
 di posset animò frequentes armatos ad margines nauium, & pro tabulatis
 & castellis aspexit; ex tuto tem aggredi, & lazium omnino opperiri consti-
 tuit. in agmine tantum eo die leuiter dimicatum est, neutris vniuersi certa-
C minis aleam subire ausis. Hocenus, ad vitandum congressum ordine sim-
 plici præteruectus, paulo supra nostrorum stationem, ad ripam fluminis lo-
 co vadoso naues applicuit; quòd ex plano aluco de industria fabricatæ, mul-
 to minore quàm Lusitanæ aquarum altitudinem postularent. Proxima
 nox animando vtrinque milite, & corporibus curandis insumpta. Postri-
 die, ignarus Hoceni consiliorum Almeida, venturique mox ab Dio subsi-
 dij, vitro sublati anchoris ad hostem subit infestus. Maxima Lusitano
 spes victoriæ in dextris erat, si naues Aegyptias iniectis harpagonibus cõpre-
 hendere, ac pugnam ex propinquo cõserere potuisset. Vbi eos ab exoptato
 congressu natura loci prohibuit; tormētis ad mortem confestim ignes, & missi-
 libus vndiq; certari cæptum. Inde laniari subito corpora, & nauium latera atq;
 at mamēra perfringi; & horrendo fragore, varijsq; clamoribus, ac misto vul-
 neratorum & morientium gemitu cuncta perstreperè. Barbari, & multitu-
 dine defensorum, & omni telorum genere ex præparata in id ipsum co-
 pia; & numero ac formâ ipsa nauium superabant, quippe, præter quàm
 quod erant testæ picatis funibus à puppi ad proram vsque reticulato
 opere pertinentibus; tanta erat insuper earum celsitudo, vt in nostras
 appetas, libratiore supernè iacula, & certiore ictu pleraque inciderent.

Vetum

Verum iniquitates omnes vincebat audacia Lusitanorum, & inextinguibilis D
quædam gloriæ laudisque cupiditas. Multi eo die ex utraque parte inter-
fecti, plures vario telorum genere sauciati. Laurentius ipse, conspicuo
loco prælium ciens, duabus deinceps sagittis haud sine acri doloris sen-
su configitur. Sacrificulus quoque Maimames, dum infra puppim, abdi-
to loco Mahometem adorat, misso temere globo discerptus, obitæ cum
tanto labore legationis, & concitati aduersum Christianos belli præmium
egregium tulit. Hoc maximè modo pugna propemodum æquo Marte in
vesperam extracta, lazius cum a Ætuarijs circiter quadraginta superuenit.
Ad eius aduentum index lætitiæ clamor ab hoste sublatus: & incerta victo-
ria prælium, lassitudo, & appetentes iam tenebræ diremerunt. Iazius
Lusitanam classem perumpere nequaquam ausus, ad ostium fluminis an-
choras iacit. dein silenti nocte diuersam abradens ripam, quàm longissi-
mè à nostris poruit, sese cum Hoceno coniunxit. Ea re animaduersa, ex tem-
plo ad Almeidam duces Lusitani conueniunt. Sat iam decoris ac laudis ex
vtriusque dici certamine partum demonstrant. nunc tanto incremento
auctis hostium copijs, cedendum aiunt tempori; & nulla interposita mora
naues ex arcto & impedito loco in altum explicandas. Hæc pro sua quisque
parte suadere præfati. Almeida, vt erat existimationis ac dignitatis ni-
mio plus retinens, nocturnæ fugæ ignominiam veritus, cedendum vtiq;e
sed sensim, & oborta demum luce, respondit, neque vllis cuiusquam ob-
testationibus demoueri se de sententia passus est. Vbi diluxit, accersit-
tas iam à Ciaulo sociorum onerarias Lusitanicis intermissas, retrorsum
æstu secundo iubet ad mare tendere. ipse, quod periculosissimum erat,
antecedentium tuenda terga sibi desumpsit. Barbari nostros conspicati
abeunt, illicò subsequuntur; telisque ac tormentis morari ac retinere
contendunt. In eo tumultu fortè ita accidit, vt in seijs omnibus, maioris
formæ ferrea pila sub ipsum clauum adacta per incommodo loco nauem
Almeidæ perforaret. inde accepta clam aqua paulatim alueum degraua-
bat: ac tanto denique pondere in piscatorios cancellos, transuerso amne
præteritos, impegit; vt iniectis à Pelagio Sostriarcho loris, quamquam
acerrimè concitato remigio, nulla inde vi vtiq; aueli potuerit. Cum
vndique instaret hostis, & iam progressi nauarchi, animaduerso periculo
frustra in aduersum æstum (& est ibi ad instar euripi rapidissimus) ad opem
Almeidæ ferendam toto impetu, niterentur; egregia velocitate lembus à
nautis imperatori ad fugam offertur. Hortari omnes, & orare, vt confestim
illucè naui desiliat, seque Francisco parenti, ciuibusq;e, & Emmanueli Re-
gi seruet incolumem. At ille, fortibus oculis, Deus, inquit, ac superi om-
nes, tale flagitium auertant, vt carissimos commilitones meos, adeo de
me, deq;e parente meo, ac de communi patria benemeritos, in extremo
discrimine derelinquã. Dein, reiecto nauigio, propugnatoribus ad loca id-
onea distributis, qua maximè parte laborari animaduertit, cò celeriter ad-
uolat. Tam insigni virtutis & caritatis exemplo reliqui mirum in modum
animati. Nulla, quamquam in tantis angustijs, mentio deditiois, aut pa-
cis. Cuncti sese ad vitam præclaro exitu decorandam intrepidè comparant.
At ex altera parte barbari, in eo vetti victoriam tati, si duce hostium aut
vivo aut mortuo potirentur; ommissis cæteris nauibus, vnã prætoriam cir-
cumfistunt. neque tamen ad inuadendum, vel ad rem propius gladio &
cuspidè gerendam est animus: tantum ex intervallo incendiarias ollas, &
sagittarum exanima, & plumbeam procellam in nostros effundunt. Cum
biremibus maximè iniquum certamen erat. Ex, ne respirandi spatium ho-
sti daretur, prope ad Numidarum equitum speciem in turmas diuise, cum
in orbem pugnæ succederent, agilitate incredibili procurrentes inuicem

A ac refugientes, immobilem, & hærentem vno loco prætoriam, haud tamen impunè eludebant. quippe non pauci, & promptissimus ferè quisque, dum incautius subeunt, destinatis è superiore loco iaculis figebantur. Inter hæc, Laurentio, propter magnitudinem & animi & corporis in primis ad istum opportuno, excussa è tormento pila dimidiatum femur abripuit. Eo vulnere debilitatus, cum sese ad sellam malò appositam reclinasset, suæ ex eò ipso loco ad gloriam ac decus intermortuis vocibus adhortanti, ac proposita morientibus pro Christi nomine referenti præmia, globus alter, auulsis à pectore costis, fædo & horribili aspectu præcordia patefecit. Corpus lacerum, quò minus conspici posset, raptim à stipulatoribus è superiore loco detractum in tabulata proijcitur. & nostros iam sanguis, iam tela defecerant: reliquis ex omni numero duntaxat viginti, & ijs quidem ipsis perpetuo labore ac defatigatione confectis. Tum demum hostes ad Prætoriam succedere, in eamque nudatam propugnatoribus transilire ausi. Duorùm hinc Lusitaniorum perditis in rebus facinora memorantur egregia. Vernaculus erat alter Almeidæ, Laurentium Frerium Carum vocabant. Is inter pugnam lumine captus ista sagittæ, cum ab heri cadauere auelli non posset altero cruorem, altero lacrymas oculo sine fine profundens, ab irruentibus repenti Mahometanis opprimitur. neque se tamen circumuentus abiecit, sed præsentì strinxit animo ferrum: ingenti-que edita strage, & hostium corporibus domino tumulato, super eam denique stragem, præclare seq; & Imperatorem vltus occubuit. Speculator & carchesij custos erat alter, Andreas nomine Portuensis. hic plumbea glande faucibus humerum, & insuper vsu læuæ manus amisso, nihilominus dextra plusbidiùm ex ipso carchesio dimicans, barbaris in tantæ virtutis admirationem adductis, accepta demùm incolumitatis fide se dedit: ac suis postea restitutus, & honore (vti erat æquum) & stipendijs auctus est. Cæterum potiti Prætoria Mahometani, traditis in custodiam ijs, quos in potestatem viuos acceperant, partam tanto sudore & sanguine victoriam inter se gratulantur: per eos quippe dies è suis omnino sexcentos amiserant, cum è Christianis cecidissent haud amplius centum, & quadraginta. ergo ad humanos commilitones de more conuersi; & Mahometano antistiti Maimami, quòd inter adorationem obierat, quam ipsi vulgò Zalam appellant, vtpotè sine controuersia in cœlestes relato, facnum cum perpetuis luminibus posuere. adeò vel adumbrata virtus, & ficta religio, in admiratione, & honore etiam apud barbaros est. Almeidæ corpus, quæ situm ad sepulturam, quantauis adhibita cura dignosci non potuit. Lusitanicæ naues, quæ maturè discrimen effugerant, cum in oculis pænè ducem amisissent, opitulandi facultate præcisa; inde ad Cocinum plenæ-luctu ac mœstitia reuertuntur: Cladis eius nuntium, Prætor Almeida, vt dignum erat illa persona, sapienter tulit: præclare, vt in malis, cum Laurentio filio actum affirmans, quòd nulla accepta ignominia, contra nominis Christiani hostes egregiè dimicans, extremum obiisset diem. Simul; cum insolita victoria elatos barbaros intelligeret, ad eam ferociam reprimendam, contractis vndique nauibus militibusque, sese impigrè comparabat. Inter hæc, Albuquerque compositis ad Socoròram rebus, nauibus tribus è Lusitania nuper eò delatis, & epibatis fermè trecentis, Armuziam repetit, inspiciendi magis causâ, quam quòd tantulis copiis urbem recipere se posse consideret. Calaiatum ex itinere primum, cuius ante meminimus, Armuzianæ ditionis emporium; quod ab Emmahuele Rege descuiisset, improuiso aduentu cœpit, ac præda exhausta, ignem testis iniecit. Inde prouectus in Armuziæ vrbis conspectum, haud modico auctam incremento arcem offendit; ac tûres ad

alteram vsque contignationem Araris cura perductas. præterea, nouum ag- D
gerem, & vallum vrbi circumdatum, æneis tormentis ad opportuna loca di-
spositis. ingenrem deniq; commearis, & aquæ vim, per eos menses inuectam,
Rege regijsque de infesto Lusitanorum reditu haud sine causa sollicitis. Al-
buquerqueus, nauigij tantum aliquot intercepis, nerentata quidem oppug-
natione, ad Nabandem continentis oppidum è regione Armuziæ repente
descendit. Validum erat ibi Zeifadini præsidium: & locus tortuosus ad obli-
quum istum munitionibus Indico more cinctus. omnia tamen Lusitanus fe-
lici conatu perripit, caesoque præsidio, oppidum direptum incendit. Vastatis
dein circa agris, cum litteras ab Emmanuele accepisset, quibus iubebatur Al-
meidæ Prætori in administratione succedere, Oceano transmissio Cananoræ
venit, quò Prætor item paulo ante sese ab Cocino cõtulerat. Ab eo cum Al-
buquerqueus prouinciam ex Emmanuelis decreto repeteret; nondum, ait Al-
meida, maturum eius rei tempus aduenisse. Pulsis ex India Mammalucis, &
pacara prouincia, sese rum denique magistratu abiturum. Ardebat cupidi-
tate Prætor, filij necis, antequam è prouincia discederet, vlciscendæ præte-
rea, exulcerato fugitiuorum calumniis, & criminationib; animo, malè iam-
pridem de Albuquerque sentiebat. itaque, vt sunt nimium acuta ad suas con- E
firmandas, & fouendas opiniones hominum ingenia; interpretatus, neque
è Lusitana re, neque ex Emmanuelis maiestate esse, tantum imperium, teme-
rario, & impoienti, & dubiæ sanitatis vito committi; nequicquam expostu-
lantem Albuquerqueum, per speciem capiendæ quietis, & relaxandi à tor-
laboribus animi Cocinum ablegat. ipse nauibus vnde viginti, & milite, & in-
strumento bellico præclarè ornatis, Cananore profectus circa initium anni
insequentis (qui fuit seculi huiusce nonus) ad Anchedium insulam conuenit.
ibi dum nautici quantur, alloquendos præfectos ac milites ratus, concione
aduocata, ita disseruit. Quando peccaris factum est meis, vt mihi, vobisque
Laurentium & comites ex vniuersa nobilitate delectos, in medio cursu æta-
tis, honorumque casus magis aduersus (quod scitis ipsi) quàm hostium vir-
tus eriperet; non ignoro, fortissimi viri, quiddam insuper à me piaculi contra-
ctum esse, quod insolita victoria tandiu exsultare Mahometanum, & nefa-
ria passim vexilla gratulabundum explicare sim passus; ac non protinus ab-
tristi nuntio, quamuis parua & subitaria manu, ad expetendas ab ijs pœnas,
vna frerus immorralis Dei præsentia duxerim. quid enim, tali præside ac du-
ce, non audendum nobis fuit? Ille, gentem nostram ex remotissimis regioni-
bus, ad Liberi, & Herculis, & Alexandri vestigia melioribus multo auspicijs,
& fructu longè solidiore calcanda, subditis æternæ gloriæ facibus incitauit.
ille, nobis, aduersus impuros nominis Christiani aduersarios, & pia tori-
es arma induit, & de tot tamque opulentis nationibus clarissimas terra ma-
riq; victorias peperit. ille, paucitati nostræ vires atque animos dedit,
hostium multitudinì formidinem ac terrorem iniecit. ille, nobis, in alio
pæneterrarum orbe rerum omnium pressis inopia, diuinitus opem ac sub-
sidium tulit: Afrorum, Arabum, Persarum, Indorumque tam sæpe con-
spirationes, machinas, apparatus momento discussit. vt optimo iure,
nunc etiam, vel exiguis copijs ad retundendam insolentis barbari auda-
ciam proficiscens, vnica numinis diuini fiducia secundos mihi rerum euen-
tus non sine causa polliceri poterim. Quid ergo tam laudabiles imperus,
& digna viro consilia retardauit? Fatebor ingenuè id quod res est, Lusita-
ni. humano quodam timore sum veritus, ne si ad hostes ita multos, & re-
centi victoria feroces, non prouisis ante commeatibus, non euocatis Ro-
gum sociorum auxilijs, non iusta classe, & instructa hoc militum robore,
exemplò retendissem; in aliquam fortasse reprehensionem incurrerem, quod

A „ quod iracundia præceps, domesticæ doloris causa communem rem in aper-
 „ tum discrimen obijcere minimè dubitasset. ita, dum summam rationum
 „ mearum tacitus apud me subduco, nimium fortasse cautus, quàm parum
 „ prudens aut amans reipub. videri hominibus malui. Nunc, quando & De-
 „ um ipsum, cuius agitur causa, propitium, vt spero, & classem ita ornatam ha-
 „ bemus, vt nihil meritò desiderari à quoquam possit, est sanè, cur celfo, & e-
 „ recto animo ad vlciscendam Laurenrij, & popularium necem sine mora
 „ pergamus. veruntamen, antequam iniuriam hanc bello persequimur, de-
 „ lenda nobis est macula, magno meo cum dolore iam ante suscepta: quod
 „ Sabaium hunc, Decanum tyrannum, tot menses impunitum esse permitti-
 „ mus. Hic, qua impudentia atque audacia cum Nizamaluco, & cæteris Deca-
 „ ni regni præfectis, commissum sibi ab Rege suo imperium, per scelus, frau-
 „ demq; possedit; eadem & cum hostibus Lusitanici nominis consociavit arma;
 „ ma; & dissentis ad Cananorem nostris, ædificatam hoc ipso loco à nobis
 „ arcem, nequissimo transfuga duce non dubitauit inuadere. Quas ob res, e-
 „ quidem caput ipsius regni Goam aggredi cogitabam. sed quod ab alio re-
 „ tractior, (vt audio) & ab hisce nouis hostibus nimium remotus est locus,
 „ rem in tempus aliud differemus. Dabulum æquè nobile eiusdem ditionis
 „ emporium, atque à mari, & Aegyptijs stationibus haud ita sciundum,
 B „ in præsentia petere est animus. id vbi prope in conspectu vrbs Dij ceperi-
 „ mus; tum, percussis recenti pauore barbaris, in Cambaianum, & Aegypti-
 „ tium signa infesta vertemus; & gloriosum, Christo fauente, de vtrisque age-
 „ mus triumphum. Quod vt ita futurum esse pro certo habeam, cum alia
 „ multa, vt dixi; tum vltra in primis, Lusitani, egregia virtus & alacritas
 „ facit. cui, quoniam ita de me, deque sanguine meo meremini, ego quo-
 „ que (sic me Deus bene iuuat) pro mea parte non decto. Magno silentio,
 „ maiore cum assensu auditus est Imperator. atque ad non dubium victoriz
 „ spem incredibilis ex omnium fronte, oculisque animorum ardor emicuit.
 „ Inde magistri Dabulum dirigere naues iussi. Id oppidum oræ Decanæ,
 „ eodem ferme quo Claulum situ, magnifico impositum flumini, duas fer-
 „ me leucas recedit à mari. ac tum, assiduo concursu negotiatorum, & cu-
 „ mulatis longa pace diuitijs erat insigne. Quocirca Sabaius, præclatè con-
 „ scijs cuiusmodi se in Lusitanos præbuisset, castello ad portus aditum ex-
 „ structo, urbem insuper aggere, & vallo munierat, præsidioque firmarat
 „ militum varij generis sex circiter millium, in quibus erant mercenarij
 C „ Turcæ quingenti. Itaque ex tanto apparatu Satacenus loci præfectus adeò
 „ erat animo soluto, & securo, vt ad Lusitanicæ classis rumorem, non mo-
 „ dò quicquam ex vrbis apothecis, vt fir, in remotiora loca asportari ve-
 „ tuerit; sed etiam oblectationis causa, vxorem è villa, scæminasque alias
 „ nobiles ad spectaculum euocarit. Erant in Almeidæ classe Lusitani bella-
 „ tores mille, & trecenti: & è socijs vrbibus quadringenti Malabates, quo-
 „ rum singuli de more seruos in armis exexcitados plures paucioresque pro
 „ censu in expeditionem eduxerant. Vt in conspectum Dabuli ventum
 „ est, nocte in explorandis vadis insumpta, postridie Almeida tritemes ad
 „ oppugnandum castellum præmisit. ibi dum tormentis, & iaculis vtrin-
 „ que certatur, ipse interim cum ceteris copijs absque vlla trepidatione in
 „ terram egreditur. Ad aggerem subeunti, parentibus portis vndique se-
 „ se hostes effundunt. Quandiu missilibus agebatur, æquis viribus dimi-
 „ catum. dein, cum sese Lusitani acius intulissent, & collato pede aduer-
 „ sa corpora gladijs hastisque confoderent; commota primùm hostilis acies;
 „ deinde, vincente pudore metu, in fugam aucta. Et Lusitanos, præter
 „ insitam virtutem & audaciam, illud etiam non mediocriter iuuit, quod
 „ conferta iam pugna, oppidani è turribus ac propugnaculis tela necessa-

riò sustinebant, ne ambiguo ictu in suos nostris permixtos inciderent. ita, dum intra urbem sese effuso cursu barbarus recipit, eodem impetu tergis insistens Lusitanus irrumpit. Ibi verò, quantam vim ad efferandos homines habeat ira, perspicui potuit. Siquidem externi, qui praelio superfuerant, cum se per auersam oppidi partem eiecissent, in oppidanos, nullo sexus vel ætatis discrimine, ab Lusitano sauitum est. dein relictis publicis priuatisque subdite faces: ac prædæ magna pars rapim ad mare aucta. multo plus tamen voracissimus ignis absumpsit. & mortales plurimi, cum se metu mortis varias in latebras abdiderunt; aut ruina oppressi, aut eneati fumo, aut ignibus hausti sunt. Neque vrbe tantum sese flamma continuit: naues quoque in portu aliquot eodem incendio conflagrarunt. Ab hoc tam clare vrbis excidio, cuius fama confestim longè lateque manauit, Dium victrici classe prouectus Almeida, ante ipsas portus fauces, parato ad pugnam agmine constitit. Hocenus, cum de hostium progressu per exploratores in singula pæne momenta certior fieret, obuiam ire nostris, & in alto collatis viribus dimicare decreuerat. Sed Iazij suasu deinde mutato consilio, intra portum sese continuit, ut vno tempore maritimis, atque terrestribus auxilijs contra Lusitanum vteretur. Nam præter Aegyptias, & Dienes naues, & parones ferme octoginta, qui ab Caleuto per eos dies accesserant; in muris etiam ac littore toto, varij generis tormenta erant locis idoneis collocata: & Iazius cohibendi à fugâ militis, & nouas idem copias è terra submittendi prouinciam sibi desumpserat. Almeida, ubi præter opinionem inclusos intra munimenta vidit hostes; id ipsum victoriæ omen interpretatus, reliquum diem contemplanda natura loci, & consulando consumpsit. Hoceni prætoriam sibi inuadendam ipse delegerat. Sed prohibitus consensu ducum, quod in eius capere salus omnium vteretur, gloriosum facinus nauarcho egregie fortî Nonnio Vaszio Pererix delegauit. Nocturnum deinceps, partim stationibus ad pugnam diuidendis, partim curandis corporibus, &, quod caput erat, animis ritè expiandis est datum. Postridie, ut maris accessus apparuit, & meridianus ventus ex alto vela percussit, æstu simul & flatu secundo, classis instructa, portum audacter inuehitur. Agmen præbar Nonnius cum ducentis ferme propugnatoribus aut vincere paratis, aut mori. tum cæteri singillatim propter angustias, & vadi pericula sequebantur. Postremo loco substitit Prætor ad hostium æstuarium distinquenda, ne in nostros certamine occupatos, repentinis de more incurfionibus ab tergo impetum facerent. Dein, edito pugnae signo, sublatus vtrinque clamor; & buccinarum cantus, ac tympanorum sonitus ex omni parte perstrépuit; mox tormentorum fragor, ædificijs intremtentibus, pelagoque vibrante, omnium aures longo remugitu compleuit. Tum, intrepide procedenti Nonnio, globus ab hoste contortus, nautas ipsos decem, demittendis antennis intentos, vno impetu lacerauit, ac perdidit. ac nihilo segnius ille in medios barbarorum ordines inferre sese, quoad comprehensa ferreis vncis Hoceni Prætoria, praelium atrox vtrinque commissum est. nec prohiberi Lusitana vis potuit, quominus in hostilem nauem ingenti transcendere saltu, disiectisque aut ruptis rerum tegumentis, cominus hasta gladioque rem gererent. ibi acerrimè dimicanti Nonnio guttur sagitta confixum, quo ex vulnere post triduum periit. Neque ad casum dueis, ut sit, perculsi cæteri: quin irritati potius, ardentibus animis integrant pugnam. Pari fortitudine ab cæteris nauarchis vbique certatur. Neque barbarus, missilibus quàm gladio melior, flagrantibus Lusitanorum vultus, collatumque pedem, & micantes vndi-

A vndique mucrones ferre diutius valuit. Hocenus ipse, vt inclinatam haud dubiè pugnam animaduertit, quàm occultissimè sese in lembum, tales ad vsus paratum, demisit. atque, vt venalis & fluxa est barbaris fides, veritus, ne Christianis ab lazio postmodum proderetur, in terram egeïssus, equos arripuit; ac, ne salutato quidem hospite, confestim ad ipsum Cambaiz Regem plenus cladis & ignominiz peruolauit. Calcutani quoque, cùm depressas iam, aut expugnatas aliquot sociorum vidissent naues, multis etiam ipsi paronibus amissis aut lacetis, insulam circumuecti, ex altero euripi ostio, humilibus tantùm nauigijs propter vada & scopulos peruio, Calcutum trepida fuga repetiuerè. Triremes Hoceni duas, in fugam versas, Rhotericus Soarius insecutus, epibatis exiit, ac puppi religatas ad Almeidam victor attraxit. iamque desperatis omnino rebus, cùm sese hostes passim in mare præcipientes darent, instante vndique è scaphis ac triremibus Lusitano, cæruleos fluctus atro sanguine infecerant. ac nequicquam lazium littore toto discurrens, fugam stricto mucrone sistere nitēbatur. Vna restabat eiusdem lazij nauis, & robore, & celsitudine, & numero defensorum instar egregiè muniti castelli: tecta in super crudo boum corio, ad repellenda iacula duro, ad fallenda vestigia lubrico, ad prohibenda incendia madefacto. Ea nauis, cùm ausos non semel inuadere Lusitanos, magno semper eorum damno ac vulneribus repulisset, ad extremum crebris tormentorum ictibus repetita, pluribusque perfracta locis, tandem aliquando subsidit. Illud verò non sine miraculo à peritis animaduersum. Nonnij pauis, dudum vetustate fatiscens, trahensque sentinam adeo, vt antlias binas pæne sine intermissione requireret; ea tota dimicatione, quæ à meridie in vesperum vsque protracta est, haud vno loco pertusa, nihil tamē aquę prorsus admisit. eadem, finito mox prælio, multis partibus plures vno tempore vndas accepit. Cæsa eo die feruntur hostium ad triamillia, & Mammaluci ferè omnes aut capti, aut interfecti. è nostris duo, & triginta cecidèrunt: vulnerari, missilibus maximè, plus trecenti. Qua in re durities, & frugalitas eius ætatis Lusitanorum euidenter apparuit. Siquidem ad obligandum Nonnij vulnus, adeò linamenta defuèrunt; vt in id ipsum, è suis tunicis vnà (leuis dictu res, cæterum haud quaquā negligenda) Prætor ipse protulerit. Vt iā, pæne portenti simile videatur, adeo masculum nuper asperumque in armis genus, ad tantos tam breui deflexisse vestium apparatus, conuiuiorum elegantiam, & exquisitæ ac lautæ suppellectilis instrumenta. Sed nimirum, quæ soli vbertas, & affluens copia rerum omnium, ad Capuam Pænos, in Græcia Syriaq; Romanos emollit; eadem in Oriente, per Indorum, Sinatumq; commercia, varijs capros voluptatum illecebris Lusitanos infregit. ac primò paupertatis contemptus in mores eorum inuectus: inde luxus, otiumq; succisis industriæ ac parcimoniz neruis, priscam seueritatem, & disciplinam, ingenti bonorum dolore labefactauit ac soluit. Verùm eo quod expositum est prælio, hostiles naues, vt dixi, variz magnitudinis demersæ complures. rostratæ maiores quattuor, onerarię totidem in potestatem venèrunt. in ijs, præter machinas, & bellicum instrumentum, auri, argentiq; vis ingens, & multum pretiosæ vestis inuentum: è quibus Almeida nihil omnino attigit. militibus ea cuncta largitus est. regia tantùm Sultani vexilla tria in Lusitaniam missa, & in templo Christi ad Nabantiam, seu Tomarium, ab Emanuele Rege suspensa: quorum in vno, ad contumeliam nominis Christiani, captez & occupatz Hierosolymæ argumento, in modum trophæi depicta, sacrosancta altaris, mysteria videbantur. Ita, Christo superisq; fauentibus, præclare demptum cladis proximæ, si quod erat, dedecus; & Aegyptijs cum scœnore multo repensâ Laurentij cædes est. neque id optimum eius pugnz fuit; sed quòd vna expeditione territis latè nationib; Regibusque,

Indici maris imperium in multos deinde annos Lusitano firmatum. Quo D
magis demiror, insignem adeò restatamque victoriam silentio prætermis-
sam à Paulo Iouio æquali eorum temporum scriptore: præsertim cum di-
fertè ipsemet, belli huius initia causasque tradiderit. Ex eo die Almeida, lu-
ctu & squalore depositus, cum Deo immortali gratias, uti debebat, egisset,
Iazio quoque erroris veniam suppliciter petenti, spondenti que se enixe
daturum operam, ut omnes Indiæ satrapas, Regesque fide in Emmanuele
& obsequio superaret, pacem dedit ijs legibus, ut naues à egyptiis, quæ præ-
lio superfuerant, traderet cum vniuerso apparatu. iremque Lusitanos ad
Ciaulum captos illicò restitueret: postremò, ut multiplici commeatu Chri-
stianam instrueret classem. omnia sedulo, & obedienter facta. neq; illi quic-
quam in præsentia grauius imperatum est, & ab oppugnanda vrbe Dio, quã
uis præclara sese daret occasio, temperatum à Lusitanis, non tam in Iazij
gratiam honoremque, quàm ne Cambaiz Regem, cuius vel in primis Emma-
nuel amicitiam expetebat, eo facto lacerarent. Inde onans Prætor ingenti
cum gratulatione Cocinum reuertit: & ex itinere, Nizamalucum ipsum tã-
tæ victoriæ perterritum fama, ad persoluendum Lusitano Regi annum
vestigal, quod antea semper abnuerat, negotio nullo perduxit. Eandem fœ-
deris conditionem, eodem percussus terrore subiit regulus Baticalæ: quod E
oppidum oræ Canariæ, vltra Goam est leucas quinque circiter, & viginti.
Interea Emmanuel ab Andrea Amaralio (cuius virtute redeuntem è Cili-
cia Sultani classem in Rhodio mari fusam ante docuimus) de hostium ap-
paratu, consilijsque præmonitus, nondum tamen cognita Laurentij nece,
Fernandum Corinium è prima nobilitate virum, cum nauibus quindecim,
& tribus armatorum millibus, in Indiam destinarat, ut pulsus inde Sulta-
ni copiis, & remisso in Lusitaniam Almeida, sese cum Albuquerque Præto-
re coniungeret, ipsamque totius belli originem fomitemque Calecutum
urbem inuaderet, deleteretque. Cocinitum inter Almeida, & Albuquerque-
cum, instigantibus vtrinque peruersis hominibus, de successione fœdè ad-
modum certabatur. Corinij aduentu ea controuersia statim sedata est; &
Almeida, quippe cui nihil esset obseruatiæ, & fide in suum Regem antiqui-
us, depositus sine mora magistratu, repudiatisq; improbis suaseribus, cum
Albuquerque in gratiam rediit. Ducis huiusce, oppidò miserandum scripto-
res exitum tradunt. Cum circiter quadriennium Indiæ præfuisset, Lusita-
niam repetens, circa Bonæ spei promontorium, ad reficiendos è diuturna F
iactatione comites, & simul aquandi & petendi commeatus causa, in terrã
extendit. mox, dilapsis ad proxima tuguria Lusitanis, inter emendum, ut
fit, rixa cum incolis, quorundam temeritate cooritur. Ad eum sedandum
tumultum, suosque tuendos, Almeida, raptis quæ fors obtulerat, armis, cū
aduolasset, concursu repente ex vicinis pagis factò, priusquam ad naves re-
ceptum haberet, præusta sude transigitur: nixusque illicò genibus, manus
oculosque in cælum attollens, ingenti omnium dolore excessit è vita. Cir-
ca cum veterani complures, in ijs egregij bello duces duodecim, dum insta-
bili vestigio in arena luctantur, ab hostibus mira corporum agilitate, petiti
eminus iaculis, eodem leti genere periëre. Ita, clarissimus Imperator, & vir
integerrimus, cum Europam, Asiamque victorijs peragrasset, in Africæ de-
mum ignoto littore, ad ludibrium rerum humanarum, ab nudis ac teteris
Aethiopibus interfectus, & spoliatus, non modò paratis ab Rege præ-
mijs, verum etiam sepulturæ honore, & supremis exsequijs caruit. Per idem
tempus, haud absimilis casus ad Calecutum Lusitanos afflixit. Profectus ad
excidium eius vrbis triginta nauium classe Corinius, Prætor Albuquerque
eiusdem expeditionis adiutore socioque, quamquam acriter obsistentibus
oppi-

A oppidanis, copias tamen omnes ad littus exposuit. Inde expugnato castello, quod portus faucibus imminabat; Albuquerqueius ad vrbs incendiū, Cotini⁹ ad regiā ipsam occupandā, ac diripiendā pramatura festinatione cōrendit. Et Albuquerqueius quidē, in colis metu perterritis, haud ita difficili negotio tēdis ignes iniecit: quorū pars magna (quippe ligno solijsq; constabant) illicō flāmis absumpta. Cotinius regiā, absente per eos dies Zamorino, audacter aggressus, magna ex parte cēso præsidio, claustrisq; refractis, per vim irrupit, hostes, ex composito simulata desperatione fugaq;, sese per posticū in syluas eliciūt. Cotinius, potitus iā adibus, quasi nil vltra periculi superesset, ex lōga defatigatione, æstuq; vehementi, & noctis proximæ preuigilio, quietis aliquātulum capiebat; cū subita conuersione rerū fors belli immutata est. Multa erant in regijs adibus diuturna cura studioq; congesta, quæ, subiecta præferim oculis, cupiditatē incenderent. Ad ea certatim rapienda, suisq; ipsimet humeris auhenda Lusitani, dū auidē huc illuc, ab re bene gesta soluti, palariq;, discurrunt; interea spatiū datum Nairibus ad auxilia connocanda, quæ ex vetere gentis disciplina, ad certas significationes, in mōto conueniūt. de in conglobati, hortatiq; se mutuo ad sui Regis iniurias fortiter vindicādas, repente in regiā imperum faciunt; nostrosq; oneribus impeditos, & deprehensos errore viarū, sub sarcinis passim obtruncant, iaculisq; conuulnerāt. Cotinius ipse, dum serō suos à præda reuocat, ab hostibus intra septum regiū oppressus, ac trucidatus, occubuit. Et Albuquerqueius, ad opē laboranti ferendā trepido nuntio excitus, cū refugientē, & confertam in angustiis turbam frustra percurrere niteretur, vulneribus duobus acceptis, ad hæc, graui saxo in eum superne deiecto, semianimis cadit: ægreq; ad naues relatus, ancipiti aliquot dierū curatione conualuit. Perire eo die Lusitani partim hostium telis petiti, partim in fuga à suis obtriti, amplius octoginta. fauciorū numerus relatus circiter trecentorū. Eius cladis culpā scriptores in vnū Cotinium cōferunt. quod is palmā euerli Calecuti cū intemperantius adamasset; non expectatis Albuquerqueij subsecidijs, quō gloriā reigstæ præcerperet, ignoto itinere, caloribus maximis, ad regiā antecessens, temere sese in apertum capitis discrimen obiecerit; neque Emmanuelem Passanium audierit spectata æquē prudentia ac fortitudine virum, in ipso rei gerendæ articulo sapienter monenrem caueret insidias, militemq; à præda & discursu quā diligētissimē contineret. Neque tamen incruenta fuit hostibus victoria.

C Plus mille, vel igne consumpti, vel in pugna desiderati. Eadem ætate, quæ hæc ad Calecutum gerebantur, Antonius Laurerius, Franciscanus, cuius ante meminimus, è Socotora Indiam perens, ad Surratum oræ Cambaicæ factō naufragio, cum aliquot Lusitanis ad Mamudium Regem captiuus abducitur. Et Didacus Lupius Sequeria ad ineundam cum Malacensibus amicitiam, è Lusitania missus, cū ad Cocinum appulisset supplemento in naues accepto, in Orientem porrō cursum extendit. ac superato Cori promontorio, præter Gangeticum sinum alto veltus Oceano, ad Somatram primus (quod quidem exstet) omnium Lusitanorum accessit. Ea insula, pati ferme ac Ceilanum genere loci, à Septentrione in Austrum obliquē porrecta, ab continente, in qua Malaca vrbs est, angusto & periculoso diuiditur mari. atque ob id ipsum peninsula quondam credita est, quod ob frequentia vada, syrtēq; nondum interiore patefacta nauigatione, isthmo quodam annexa continenti procul videretur: cuiusmodi errore ad Siciliam captus olim est Annibal. Sed nostrorum temporum audaciæ, vr nihil imperuium; sic multo plura iam cognita & explorata sunt. Longitudo insulæ, ducentas leucas, & viginti; latitudo, quæ maximē patet, septuaginta non amplius colligit. Auri est apprimē ferax (ex quo Chersonesum auream præci appellauerunt) nec non stamno, ferro, vitro, sulphure abundat, insignis

in super fonte perenni, ex quo naphtha instar olei manat: & excelsa conspicienda monte (Balsuanum incolæ vocant) qui ad similitudinem Siciliensis Aetnæ, fumum, & flammæ horribiles euomit. Regio est, ob frequentiam fluminum, ac paludum, nemorumque densissimorum, graui admodum cœlo, ac præsertim aduenis vehementer infesto. Esylus, inter alia, primæ noctæ sandalum album, agallochum, & exsudans in modum resinæ capbura legitur, quam ignari Arabicæ linguæ camphoram vocant: itemque vulgare piper, & piper oblongum, zingiber, casia super hæc, magnam bombycis quoque, ad vestes delicatiores, copiam mittit. Incolæ, milio ferme, & oryza, & syluestribus victitant pomis. Frumentum, & cæteram orbis nostri sementem terra non patitur. Interiora, indigenæ tenent dediti simulacris: littora, Mahometani: quæ pestis ante duceniesimū circiter annum inuecta, per vim compulsa ad montana incolis, maritimam planitiem, & loca maxime opportuna commefcitis, occupauit. Dirio tota, complura in regna tribuitur, quæ recensere hoc loco non est operæpretium. Sequeria igitur in ea loca delatus, cū Pedirensi primum, dein cum Acenorum Rege pacē & societate quis legibus iniit: & eius rei monumento columnam in vtroque littore statuit. Ab Somatra cū breui traiectu Malacam venisset, tentata prius per interpretem Mamudij alterius tyranni voluntate (is erat ex Arabia oriundus, & sensim collectis viribus, à Sionis seu Sabanni Rege, qui trans Gangem latissimè dominatur, per summam fraudem iniuriamque descuerat) Hieronymum Texeriam ab Emmanuele Rege legatum quàm ornatissimo comitatu iu terram exposuit. Ei frequenter ab aulicis obuiam itum; & magnificè instrato impositus elephanto, ad regiam ingenti celebritate deducitur. Dein prolata munera, & litteræ Emmanuelis, Arabica lingua conscriptæ. Societatem & commercium postulabat Emmanuel. & sibi magnificum Malacensis ducebat, secum ab Rege tam inclyto, ex vltimis terrarum finibus expeti fœdus. itaque peracto primæ salutationis officio, pax, & amicitia, magnâ patris vtriusque voluntate conuenit. Sed hæc tam læta initia eundem videlicet exitum habuere, quem Calecutana sub aduentum Vasce Gamiz decem ante annis habuerant. Saraceni, & Arabes Malacæ negotiabantur. Lusitanis præter causam religionis, ob accepta insuper ab eis incommoda, & ademptam maris possessionem, infestissimi. ij, quemadmodum antea Zamorinum, sicutum Mamudium hunc, insigni perfidia ac leuitate virum ex nefaria pseudoprophetæ disciplina, per coemptos pecunia calumniatores, ac præcipuè præfectum vrbis, quem vocant Bendaram, fictis criminibus in Lusitanos quàm acerrimè concitant. Gentem ab extremo Occidente, omnium quæ sub cœlo sint, sœuitia & rapacitate maximè detestabilem, exitio natam Orientis, quocunque sese specie societatis insinuent, ibi arce confestim ædificata, incolis acerbissimæ seruitutis iugum imponere. Testes eius rei Cocinum, Cananorem, Armuziam, Sofalam citant. proinde, quod optimum est, alienis doctus euentis Rex pacem caueat insidiosam, ac funestam; rebusque suis maturè prospiciat. non plus quinque latronum naues, valdè imminuto & nautarum, & militum numero, intra ipsius præsidia & portum inclusas teneri: si paululum modò, in id quod est opus, animum & cogitationem intenderit; nullo prope certamine cunctos ita opprimi ac deleri posse, vt ne nuntius quidem cladis ullus omnino supersit. Hisce igitur, & alijs id genus argumentis, licet ius gentium, & fœderis religio non parū obstarer; tamen improvidū viri fallacis animū, & suapte natura Christianis insensum, Arabes in suam sententiam facile pertrahunt. Infandi sceleris in præsentia talis ratio initur. Per summam officij simulationem tyrannus Sequeriam, & præcipuos ex eius comitatu ad conuiuium inuitat; suggestu præcelso ad cænaculi amplitudinem extructo, & pretiosis tapetibus ac peristroma-

Aromatis adornato regium in morem, & quidē in ipso littore, scilicet honoris causa, ne Lusitanus dux, in tanta peregrinorum colluuiōe, longius ab suis abscedere cogeretur. ibi inter epulas incautum hospitem, comitesque ptopalam trucidare, eodemque momento naues adoriri placuerat. Sequeria, quamuis ad eam diem consulto pedem ē naui non extulisset; tamen multis precibus inuitatus, ne fidem hospitij suspectam habere videretur; se ad festas dapes venturū promisit. dein, coniurationis indicio ad eum delato (neque enim in vrbe deerant qui facinus improbarent) sociorum hortatu, sub ipsum cōiuij diem per internuntios morbum excusat. Ea spe delusus Mamudius, aliam fraudem, ijdem architectis & suavoribus, machinatur. Mos erat Malacæ, qui & in alijs emporijs, vt primus quisque; emptor ad urbem accessisset, ita eū ante alios cum oneribus missum facere. Ea lex quoniam si obseruaretur, Lusitanis, qui recentes aderant, diutius erat in portu commorandum; ostendit tyrannus, se, cū Emmanuelis, quem plurimi faceret, tum ipsius etiam Sequeriæ causæ, qui ex tam longinqua regione venisset, extra ordinem aromata & merces exhibere Lusitanis decreuisset: verū tamen, quoniam id periniquo pāssuri sint animo ceteri negotiatores;

B qui iam dudum onera præstolentur; curandum esse vt quamprimū, & quantā maxima diligentia res trāsfigatur. Ad certum diem quattuor seorsum locis quamplurimos Lusitanos cum scaphis prælo iubet esse. mandaturum se, vt quæ maximè cupiant, ab apothecæ curatoribus nulla mora interposita proferantur. Latusea cōditione Sequeria, & gerendi negotij causa dissimularis ijs quæ de conspiratione cognorat; Mamudio, pro tam propensa in Emmanuelem voluntate, gratias agit ingentes. Inter hæc, à tyranno classis leniborum aliquot silentio comparatur; & impositis sagittarijs, in occulta statione post suburbanum promontorium collocatur. Vtinitis erat ex insula laua, quem honoris vocabulo Raia appellabant: secundū Regem opibus & clientelis longè princeps Malacensis emporij. Huius filius, Patriacus nomine, cui paucis illis diebus cum Lusitanis cōtracta familiaritas erat, conscendendi ad præfinitum diem pro amicitia naue Sequeriæ cum aliquot armatis, & iugulādi repente ducis negotium suscipit. stationes præterea armatorū locis idoneis disponuntur, vt in Lusitanos, qui quē in vrbe versa tentur, quique emendi causa scaphas ad littus appulissent, ex omnibus locis impetus fieret. simul etiam subornati, qui eo die, per speciem vendendi cōmeatus, ad Lusitanicas naues accederent; nauiumque custodes, ignaros imminētis exitij, distinerent. Editum omnibus, vt nihil mouerent, antequā ē loco excelso editum fumo signum aspicerent. Ad eam verò significationem, & classis parata, subito ex insidijs in semiplenas inuaderet Christianorū naues; & ceteri pro sua quisque parte rem terra, marique inuigilē gererent. Vbi diēta facinorū dies affuit, Sequeria, cui nihil erat longius, quā vt ad Emmanuelem nuntios aperti Malacensis cōmercij perferret, scaphas aliquot cū mercaturæ administris ad loca destinata dimittit. Ipse interim oblectādi a nimi causa, vt sit, latrunculotū lusu tempus terebat; cū Vtimuris Raix filius cū aliquot armatis per causam salutandi superuenit. Aduenienti, cū omisso ludo Sequeria prodiret obuiam officij causa; Quin tu, inquit ille, cæpta prosequeris? nam & apud nos quiddā haud ab simile genus oblectamenti est; & quibus potissimū rebus ab isto vestro discrepet, dicere vchemēter aueo. Cū Sequeria ad certam ludicrū, moris amico gerēdi causa reuertisset; interea Patriacus expectās quā mox fumus attolleretur: varia sciscitādo animum tegere; licet ab insita genti fallacia simulationē vultu egregiē sustineret; tamē sensibus inimis ē concepro scelere zstuabūdus, modò residere, modò consurgere, tum sicq; manubrium identidem stringere. & is quidem, quamquam

quam ad eadē paratus, præclare sibi temperauit, quò minus præpropere consilia patefaceret. Non eadē cæteris patientia in præstolando fuit. Nam & qui venalem annonam ad naues admouerant, & qui in scaphas ex vrbe imminebant, per tumultum & trepidationem, furijs instigantibus, non expectato signo coorti ante tempus in Lusitanos irruunt: iamque pluribus locis, inscio Sequeria, cædes fiebat; cum nauta è summo carthelio & gestus eorum, qui cum gladijs aderant, speculatus, & rixa eminus animaduersa, confestim ducem inclamat, Deum, hominesque contestans paratam fraudem; mucrones in caput eius instare; Lusitanos ad urbem circumuentos occidi. Ad eas voces quasi è profundo veterno excitus Sequeria, abiecto alueolo ferrum capit; idem comites, & nautæ faciunt. Sicarij, conscientia examinati, in subiecta nauigia momento desiliunt. ille, missis properè ad litus armatis, qui suos laborantes protegerent, & ad naues festinè reciperent; ad omnia prouidenda, quæ in tali re opus essent, ex templò discurrit. Et iam edito signo, lembi hostium ex alto aderant. id ubi Sequeriæ nuntiatum est; ne loco arcto & impedito repente oppressus, tormentorum vsum, quibus in tanta militum paucitate maximè nitebatur, amitteret, præcisus raptim anchoralibus, è portu se proripit; & obuiam hosti procedit. dein è tormentis æneis ferrea missilia horribili fragore contorquens, barbaros ita còterruit, vt ne tentato quidem certamine, velis, remisque sese in fugam præcipites dederint. ijs dissipatis, ad suorum reliquias colligendas in pristinam stationem reuertit. neque ausus deinde quisquam ei negotium facessere. In eorum tumultu cæsi Lusitani ferme triginta; paulo plures in vincula abrepti. in quos ne grauius à tyranno consuleretur; ab vrbe quatienda, & ab incendijs nauium Sequeria sese continuit. Cæterum temperare non potuit, quominus Mamudio renuntiari iuberet, Lusitanos tam insignem tamque atrocem iniuriā, fauente Deo foederum teste, propediem esse vindicatu-^Eros. in præsentia, quòd stata reuersionis tempestas adesset, quæ motio in ijs locis non nisi tertio quoque redit mense, ne apud consceleratos, & perfidos homines diutius ageret; velis in Occidentem datis, obuios aliquor barbarorum iuncos (onerariæ nauis id genus est) pretiosis mercibus referios expugnat; tum nauibus duabus Cocinum missis, quæ de statu rerum Malacensium Prætozem Lusitanum docerent; ipse India, & Arabia ad dexteram relicta, Bonæ spei promontorium præteruectus, ingenti labore ad Tercias insulas, atque inde in Lusitaniam rectà contendit. Et Sequeriæ quidem nauigatio hunc habuit exitum. Albuquercius interim valetudine recuperata, & refectus è Calecutana clade suorum amimis, in id maximè operam dabat; vt, quæ contra ipsius existimationem ab iniquis ad Emmanuelem Regem delata essent; re ipsa magis & factis, quàm litteris aut oratione refelleret. In primis, ad Armuzianum bellum, quod ille iam diu coquebat; nauales copias, & omnia machinarum genera, quàm acerrimo studio comparabat: ac breui, non die, non nocte intermissa cura, nauium vnus & viginti classem omnibus rebus instruxit. in eas Lusitanorum duo circiter millia, præter auxiliares, imposita. Dein oratoribus principum, & regulorum auditis, qui ad eum initio præturæ officij causa confluxerant, cum ijs, quas dixi, copijs in conspectum oræ Decanæ prouehitur. parantique porrò in Arabiam tendere; nec opinata spes commodi propioris affulsit. Goa est vrbs (cuius haud semel iam est mentio facta) in Ticuarino insula, quam, & ignobiles alias complures, angusto inter fusum euripo efficit mare: illa quidem, & soli vbertate, & egregij portus amplitudine, & ædificiorum, incolarumque frequentia in primis Indiarum totius visenda. Ab ea non longè distat Onoris regnum: cuius regni paruam insulam, haud contemnendam classe obtinebat egregius virtute nauali dux, nomine Timoia. Is, tyranno Sabaio, cuius ante memini-

mus,

Amus, & Mahometanis Goæ inquilinis cùm alijs de causis erat infensus, cum ob auocatâ illuc ab Onore, & Baticala, inelytis quondâ emporijs, mercaturam. itaq; & Saracenis, Aegyptijsq; negotiatoribus Goâ perentibus plurima damna inferebat, & cõiuncta cum Lusitanis causa, miro quodâ ardebat studio de Emman. Rege benemerendi. quocirca iam dudû Francisco Almeidæ suâ operam enixè detulerat; & tum ab Albuq. ad colloquium euocatus, cõfestum accurratq; inter cætera nûtiat, ab euerso Dabulo Sabaiû prorsus implacabili in Lusitanos ira concepta, naues ædificantem, magnis præmijs veteranos vndiq; milites contrahentem, ingenti machinarû omnis generis comparato iam numero, cùm bellû primo quoq; tẽpore Christianis inferre cogitaret; in ipso conatu rei aggrediendæ letali morbo consumptû. Eius morte & multos è subiectis populis rebellasse, & finitimos Reges ad veteres vlciscendas iniurias repente coortos. hinc, Idalcane filium, exiguo rerum vsu, vixdum locatum in folio, cùm domesticis, tum externis bellis vehementer implicitû atque districum teneret: Goam ciuitatem, magna ex parte dilapso tyranni exercitu, intestinis præterea discordijs laborare. Pro certo se habere, si Albuquerqueius, omiſsa interim Armuzia, ad Goam rectâ contendat; fore,

B vt opportunam ad omnia insulam, & urbem in primis opulentam, aut metu, aut armis in potestatem accipiat. Ac ne verbis duntaxat captare gratiam videatur; semet, ni Lusitani reiſciant, cum suis omnibus copijs in partem laboris periculiq; venturum. Albuquerqueius, collaudata Timoia fide atque constantia, concilium vocat. Nemini spernenda res visa. quippe, Armuzianam expeditionem in alia tempora differri posse: Goæ potiundæ, si tam cõmoda prateruolet opportunitas; reuocari non posse. Cùm hæc sententia magno cum assensu plerisque infedisset; Timoia, per speciem Armuziani belli, ad conscribendos in vicino milites dimissus, paulò post cum peditatu, & longis nauibus quattuordecim ornatissimis affuit. Sub eius aduētum, Albuquerqueius, mutata repente nauigatione, Goam peterent, magistris edixit. Cùm in ipso ore portus in anchoris constitisset, Antonium Noroniam sororis filiû, & Timoiam cum aſtuarijs præmittit ad oppugnanda castella duo, ex vtraque parte aditus posita. quorum alterû in ipsa insula Panginum, alterum in continenti Bardesium appellabant. ipsi felici euentu captis, cæsoq; aut fugato præsidio, mittit qui oppidanis denuntient, si voluntate urbẽ tradere, & Christianam clementiam, quàm vim experiri malint; se & legibus

Ciporum passurum eos viuere; & tertiam partem tributi, quod tyranno pendere soleant, remissurum. sin minus; obsidionis mala, & omnẽ belli cladem expectent. Goani, dissipatis fuga militibus, & absente Idalcane ad fines regni tuendos, iam antea trepidabant. Tum verò, non modò expugnatis arcibus territi, sed etiam benignitate promissorû illecti, pulsus aduersæ factionis hominibus, Albuquerqueium & Lusitanos ingenti gratulatione patentibus portis admittunt; eiq; deditionis insigne, clausæ oppidi, & arcis in qua erant ædes regiz, porrigunt. Albuquerqueius, cataphracto equo summa omnium ordinum frequentia urbem inuectus, Crucis vexillum pietatis causa præferentẽ quodam ex Dominicana familia, primùm oninium, Deo immortalis, partam sine ctuore victoriam gratulatus, promissi fidem ciuib; egregiè præstitit: urbẽ, & arcem diligenter inspexit; grauiq; ante omnia edicto milites à præda, iniurijsq; continuit. In naualibus, partim inchoatis, partim absolute varij generis naues inuentæ nõ paucæ. armamentarium, telis, tormentis aenis, sulphureo puluere, & omni apparatu bellico refertissimû. & in stabulo regio militares equi per multi, quos è Perside aduectos (nã India eiusmodi armentis caret) Malabarici, & Canarini, & Narſingæ Reges impenso parant pretio. Ad hæc, locandis publicis vestigalibus, tollendis ex insula latrocinijs, & componendo ciuitatis statu, reliquum ætatis insumptum. Iam enim urbem

illam

illam, Albuquerque, propter eximiam (vti diximus) agri bonitatem, & opportunitatem loci, (quod quasi cardo inrer Cori promontorium, & Cambaiz littus interiacet) ad conrinendas in officio cunctas eas nationes, caput ac sedem Indici imperij destinabat. Dum igitur componendis insistit rebus, ac potissimum cōciliandis incolarum animis, haud ignarus vim ac metum, exclusā beneuolentia, malos diuturnitatis esse custodes; interea Idalcā, amissæ Goæ perculsus nuntio, pacem vel iniquis conditionibus cum hoste interno pariter & externo componit. dein, auctis maiorem in modum copiis, ad Goam extemplo contendit. Ducem habebat in castris, eximia rei militaris peritia, Camalcānem nomine. Hunc, ad tentandum æstuarii, rrahsum, quo insula cingitur, cum expeditis octo millibus peditum, equitibus mille & quingenis præmittit. ipse cum cætero exercitu (ea erant equitum quinque, peditū plus quadraginta millia) tardius propter machinas, & impedimenta subsequitur. Camalcā, celeritate vsus, ad ipsum littus applicuit castra. Eius aduentu, præsertim quod Idalcā cum reliqua copiarum mole propediem affuturus nuntiabatur, magnus tota insula motus animorum est factus. Duo incolarum genera Goam habebant. inquilini alteri è secta Mahometana, qui dudum ex Arabia profecti, vt supra dictum est, magnam Africi, & Asiatici littoris partem insederāt. alteri indigenæ, deorum inaniū cultores. Illi, ab insito in Christianos odio, eiusdem superstitionis hominem, Sabaii filium, Regem expetebant: hi, metu ne deditæ sine sanguine vrbis pœnas postmodum luerent; eius flagitij turpitudinem & culpam redime re insigni aliquo promerito nitebantur. Ergo inter sese clam officiis in Camalcānem vtrique certare: omnia Albuquerquei hostiles (quoad possent) per occultos internuntios patefacere: ad transitum hostes non hortari modò, sed etiam in idipsum naues ex occasione summittere: denique nulli rei deesse, quæ ad Idalcānis aut placandam iram, aut gratiam ineundam facere videretur. Neque ad barbaros modò perrinebat hoc malum. ipsos etiam Lusitanos quadam ex parte furor inuaserat: atque vt ad Armuziam nuper, sic tum dementiæ & imperitiæ Prætorem accusabant, quod Idalcānis maxime absentia fretus, urbem tot tamque potentibus vndique nationibus cinctam, adeò parua manu inuadere esset ausus; & inanis gloriæ cupiditate, relictis non minus quæstuosæ, quàm honoratæ mercaturæ compendijs, Lusitanicas opes, & parua ad eam diem decora in apertum periculum temere conieciisset. Albuquerque, in tantis rerum angustijs, tamque multiplici discrimine, tamen neque animus, neque consilium ad omnia defuit. Ac Lusitanos quidem, quando animaduertendi non erat locus, admirabili quadam lenitate, ac patientia sustentabat. Ex incolis, capita coniurationis, per speciem consulendi in arcem euocatos (ij fuere amplius centum) repente vinciri iussit. Miracenum è principibus ciuitatis, quem ille demerendi causa quadringenariæ cohorti præfecerat; interceptis eius ad Camalcānem litteris, continuo stipatoribus sui corporis tradidit, sparis, haud inusitato mortis genere, fodiendum. laqueo in super, aliquot è turba suspensi. cæteri ad incertos rerum euentus in vinculis adseruati. Iam verò, ad arcendum insula Camalcānem, idoneis locis tormenta cum præsidijs collocata, propter Lusitanorum paucitatem, incolis necessario admittis, quos quidem Albuquerque minimè infidos, aut ab se alienos existimauerat. Subductis præterea in tutum leuioribus nauigijs, ne hosti ad trāsitum vsui forent; nobilibus trierar-chis circumeundæ sine intermissione insulæ negotium est datum. Camalcā varijs locis haud semel conatus traicere, cum tormentis vndique pelletur; ad extremum silentio noctis tempestatem haustus turbulentam ac plulani, cuiusmodi multæ per autumnum existunt; ratibus pediratum; vtilibus nauigijs, corio circumsutis, equitatum traicere instituit. neque ita difficilis

A cilis transmissio fuit, tenebrarum & imbrum iniuria, prospectus & ignium beneficio Lusitanis adempto. Ac nihilominus inter tumultum aliquot abreptæ rates, cæsiq; ex hostibus, aut demersi non pauci. Sed ingruenti omni ex parte multitudini vltra obstiti non potuit. Primi agminis ductor erat Zufolarinus, notæ audaciæ vir, is, cum duobus ferme partim equitum, partim peditum millibus primùm in sicco statuit signa: dein, cum iam dilucesceret, Camalcan illic subsecutus, iamq; passim armati in terram exponebantur: & è stationibus incolæ, mutata repentè fide, cum sese ad hostem adiungerent; Lusitani ab suis deserti effusa fuga urbem vndique repelebant. cæterùm ne ibi quidem tuto consistere licuit, oppidani conspectis intra insulam Idalcanis insignibus, in Lusitanos tota vrbe dispersos adeò vehementer se intulere; vix vt illis in arcem confugiendi spatium fuerit, eodem iheriam qui mare tenebant, saluis nauibus, tormentisq; recepere sese. Interea Camalcan cum cæteris copijs per orium transgressus, ad duas arbores (ita locum appellant) haud longè ab vrbe confedit. Atque vt receptæ Goz decus Idalcani præriperet; per Lusitanum exulem Ioannem Machiadum, qui specie desertoris apud Idalcane stipendia faciebat, Albuquerque pacis conditiones obrulit, magnoperè suadens, vt appropinquante iam hyeme, tam a rectis com meatibus, tanto inferioribus copijs, ante Idalcanis aduentum vrbe excedere, quàm belli fortunam temerario ausu periclitari mallet. Haud inania proponebatur: & cum aliæ multæ Albuquerquei difficultates angebant, tum nihil magis, quàm hyemis imminentes incommodum: quod à Maio mense, qui tum agebatur, ad vsq; Septembrem, in Oceano Indico sæuissimi turbines, ac fœdissimæ existunt procellæ: quarum impetu fauces Goani portus, aggestis arenæ cumulis, per eos dies ita obstruuntur, vix vt minoribus nauigijs, & magno cum labore transitus pateat. Ac nihilominus, Albuquerque, cum tanta rerum ac temporum iniquitate premeretur, existimationis ac dignitatis rationem antiquissimam duxit. Idalcane exspectare, oppugnationem, quoad posset sustinere, & vbi demum cedere necessitas cogisset, in ipso portu inuitis hostibus hyemare constituit. Camalcan, Albuquerquei pertinaciam demiratus, experienti magis vires causa, quàm certa victoriæ spe, machinis nondum aduectis, multifariam Lusitanos aggreditur, à quibus cum egregiè propugnantibus, haud sine detrimento recederet; interea cum vniuerso exercitu bellicoque instrumento Idalcane affuit, omnemq; latè regionem tabernaculis occupauit. Desertis propter paucitatem nostrorum Pangino, & Bardesio castellis, præsidia cum tormentis imposuit. Dein, cognita Lusitanorum peruicacia, vt rem quàm minimo suo damno conficeret; intercluso vndique exitu, veluti indagine cinctos, fame ac desperatione compellere ad deditionem decreuit, id quò facilius adsequeretur; misso caduceatore simulatâ pacem offerebat obfessis. ipse, dum de conditionibus agitur, paulò infra urbem, quâ in angustias cogitur cætuariam, multa saburra grauata onerariam ad instar molis demergit, dein, cum ad alteram eodem modo suppressere maturasset, animaduersio periculo trepidum nauæ rem ad Albuquerquei defecerunt. consilium habetur ex emplò. neque vlli dubium fuit, quin proxima nocte priusquam planè interseptus euripus esset, sese ex letalibus ijs cancellis eriperent. Igitur, luminibus crebris in speciem relictis, quarta vigilia ex arce sensim excedunt. neque tamen licuit fallere intentos ad cuncta oppidanos, fugâ ignis maximè prodidit, armamentario iniectus. Ergo confestim in abeuntes ex vrbe sit impetus, & Albuquerque cum agnè cogeret, equo suffosso vix tutum ad naues receptum habuit: inde sublatis per magnâ trepidationem anchoris, cum vndique tela volitarent, præmissi qui trāsitum diligenter inspicerent: ac vix iam singulas angustię capiebant naues, itaque

ægrè admodum traducta classis, remotiorè ab vrbe locum hybernis cepit. D
 Hoc defunctos discrimine tam graui, alia deinceps atque alia incommoda
 Lusitanos excipiunt. primùm ipsa loci natura, multiplici & anguloso litto-
 rum flexu; vt inter nauigandum, quotiescunq; res id exigeret, aperta iacnla-
 toribus idenridem præberent latera. dein adempra facultas aquandi, omni-
 bus circa ab hoste infessis: vt ex ipso æstuario, hyemalibus pluuijs non nihil
 temperata salsugine, amaros latigēs, & lutulentos haurire sitis intoleranda
 compelleret. omnis deniq; cōmeatus tanta paulatim inopia premi cæpti,
 regijs equis quos in frustra dissectos sale condierant, quamuis accurata dis-
 pensatione consumptis; vt vulgò mures, & putria animalia, pro cibo nautis
 ac militibus essent: quidã etiam, detracta scrinijs coria, cacabis vtcunq; mol-
 lita commanducare niterentur. Inde vagari passim morbi: & squallètia ta-
 be ac macie corpora, miserandum in modũ absumi. Sed cùm tot vndiq; in-
 stant mala, nihil tamen æquè Lusitanos vrgebat, ac disposita in vtroq; cas-
 tello, de quibus antea demonstrauimus, maiora tormèta: ea cùm à fronte,
 à latere, à tergo pæne assiduè nostros impeterent, maximo incōmodo captã
 relinquere stationem, & latebras mutare subinde cogebant. Aduersus eam
 pernitiẽ Albuquerqueius aliquid ex Lusitana consuetudine audèdum ratus;
 consiliũ cepit prima specie temerariũ, & anceps; cæterim exitu patuit, ex-
 tremis in rebus fortissimos quosq; conatus esse tutissimos. Valido præsidio
 Idalcanis ambo castella tenebantur. sed tanta barbarorũ ab secundis rebus
 erat negligentia, quod à Lusitanis fame ac lue dira pæne confectis, dedi-
 tionem in singula momenta expectarent, vt non vigiliarum ordo, non sta-
 tionum locus, aut numerus teneretur. Soluti ac securi milites, quasi nihil
 omnino timendũ esset, somno & perpotationibus tēpus terebant. Ea socor-
 dia satis cōperta, Albuquerqueius, acerrimos viros ex vniuersa classe trecen-
 tos deligit. hos, & sua sponte incēsos cupiditate vindictæ, & magnis in super
 pollicitationibus incitatos, bifariã diuidit, cumq; egregijs ducibus noctu
 diuersos ad vtrumq; castellũ dimittit. Profecti silenti agmine, cuncta negle-
 cta & soluta, custodes ante vallũ inermes, ac sopitos inueniunt. Cum hisce
 tã imparatis, ac nihil tale opinantibus, ab Lusitano ex vltima desperatione
 feroci, multis simul partibus præliũ initũ. Indi repētino tumultu attoniti, &
 ignari quid esset, velut alienata mente passim cæduntur: pauci capris armis
 resistũt. Sed ijs quoq; momento dissipatis, intra vallũ & portas prælium in-
 fertur. neq; vltrà sustineri Lusitana vis potuit. in fugam auersi hostes: & me-
 morabili ausu ab obsessis ac circũuentis vna nocte duo castella expugnata;
 machinæq; ac tormenta (q̃ vnã Lusitani adamãrant prædã) raptim ad naues F
 aucta. Quo tam insigni facinore ictus Idalcans, veritusq; ne tale quidpiam
 in suũ ipsius caput Lusitani consciscerent; tabernaculũ ab vrbe dicitur lon-
 gius transulisse. Post hæc, ab hoste, malleoli, & aridi virgultorũ fascēs oleo
 resinaq; perfusi, ratibus imponũtur, quos igne concepto in Christianã clas-
 sem cõstũ secundo repente demitteret. Ea re per exploratores cognita, Albu-
 quercius anteuertit; vltroq; ipse ad eam inflammandã materiã idoneos vi-
 ros ad vrbem occultè summisit. subiẽre quàm maximè surdo remigio: ve-
 runtamen intentioribus iam vigilijs sensit aduentũ barbarus: & cũ aliquot
 actuarijs cōfestim occurrit. ibi szuissimo contracto certamine, cùm hostis
 multitudine superaret; Antonio Noroniz crus læuum sagitta transigitur,
 quo ex vulnere paucis diebus exspirauit. Is casus Albuquerqueiũ grauissimè
 perculit, non domestici tantũ incommodi causa, verũ publici quoque
 damni, quod eximia spe summæ virtutis adolefcẽtem, ac singularibus ani-
 mi & corporis præditum ornãmētis, Emmanuele approbante, successorem
 sibi in eo imperio designauerat. Neq; tamen incruentum fuit hostibus præ-
 lium: multo plures ex ijs, quã è nostris desiderati. & nisi mors Noroniz in-
 terue-

Ateruenisset, Lusitani egregiè vicerant. Inde, vitandis vtrinq; insidijs aliquot dies per summas Lusitanorum çrumpnas exacti. iamq;e inagno eorum gaudio ver appetebat: mariq;e nondū planè aperto, sæua necessitas, & extrema rerum omniū inopia, nostros ad profectionem adegit. aliquot nauigia in transitu amissa. reliqua classis cūm deniq; in alrum euassisset; ægri, quorum erat ingens multitudo, in Anchedium insulam deporrari, vt ibi desiderato cibo, potuq;e, & insuper amœnitate loci, & cæli clementia sese reficerēt. Albuquerquei Cananorem delatus, instaurandæ instirir classi: dei. Calecutanz opis fiducia, & adempti Cocinensis regni dolore tumultuanrē denuò Naubeadoræ propinquum; celeriter eò profectus, cæsis aur fugatis Zamorini auxilijs, marur compescuit, Regemq;e socium sollicitudine liberant. Per eosdem dies Narlingæ Rex ingenti exercitu comparato, præcipuam Sabaij ditionis vrbem Taracolum aggreditur. Ad eam tuendam Idalcæ sine mora profectus; armatorum nouem millia Goç reliquerat; nouis munitionibus, quod mœnium infirmitati dissideret, circa vrbem intèra cura perductis. Et Albuquerqueio, de Goa repetenda assiduè cogitanti, quod in ea re dignitas, & existimatio Lusitanici nominis ageretur; noua classis è Lusitania decem nauium cum eximio flore nobilitatis ac iuuentutis in tempore superuenit. His auctus copijs, purgato exercitu missione turbulentorum, nauibus

B triginta quartuor, in quibus erant bellatores egregij Lusitani mille quingenti, & Malabares auxiliares trecenti, magno & erecto animo ad Onorem rediit. ibi cognito rei Goanz statu ab Timoia, quem propter loci vicinitatem nihil ferme latebat; tres ab illo naues insuper accipit; eumq;e denuò ad cōducendos mercede milites proficisci iubet. ipse cum ijs quas habebat copijs interea rē aggredi statuit. omnino ingentis erat audaciæ, non expectatis auxilijs, tam exili apparatu vrbem & operibus, & præsidijs adeò munitam inuadere. Sed si vnquam aliàs, tum vtrique forribus exptis affuit Deus. quando quidē tantus è prioris belli memoria terror non oppidanos modò, verū etiam externos inuasit; vt licet ab omnibus rebus essent paratissimi, tamē præ metu vix mente animoque constarent. Duo primū castella, sub ipsam classis introitum, à custodibus, Lusitanicum horrenribus ferrum, extemplò deserta. Inde Albuquerquei, directis in frontem ex vrbe tormentis nequaquā exterritus, descensione facta, multis simul partibus oppidum oppugnar. neque ita magno certamine superatis mupitionibus, cūm intra mœnia sese

C Mahometani reciperent; permisti refugientibus Lusitani pariter irruunt: & omnibus vijs armarios iuxta & inermes cædunt. Atrox maximè prælium ad arcem fuit, dum fideles aliquot ex Idalcæ familia, regias ædes pertinacientur pugna. sed ijs demum in vestigio trucidatis, turpem in fugam ceceri omnes effusi: alij ex muris pauidi se se præcipitant; alij ad aquas compulsi vel obruncantur in littorē; vel degrauantibus lorici, vulneribusq;e merguntur. maxima pars per agros insula tota dispersi. ita Albuquerquei incredibili felicitate rursus vrbe potitur VII. Kal. Decembris, quo die Diuæ Catharinæ sacra natalitia celebrantur. Finito iam prælio, cum tribus peditum millibus Timoia superuenit; serius omnino, si rem confectam spectes; ceterum ipsius victoriæ celeritq; (non plus sex horis pugnatum est) sociū ab omni vel negligentia, vel perfidia crimine vindicauit. quod equidem diuinitus crediderim factū, ne scilicet è Christiana victoria, & singulari Dei beneficio parta, quicquam ethnicus homo sibi decerperet. Dimissi dein circum insulam equites, ad Mahometanos è latebris eruendos, magnā denuò stragem dedere. Ita, varijs cladibus absumpta septem circiter hostium millia. è Lusitanis, quod credi vix possit, desiderati non amplius quadraginta. Post hæc, Albuquerquei ad firmandum Emmanuelis nomine imperium toto peccore incubuit. ac primū, defectionis auctoribus, exilio & bonorū prosc

ptione damnatis, perfidæ ciuitati ex ipsamet Idalcanis formula vestigal in-
 dixit. dein, ad sobolem in vsum militiæ propagandam, sacro fonte expiatis
 Indicas puellas cū Lusitanis in matrimonio collocabat, fouebatq; omni ge-
 nere caritatis: tum aduersus imminētis belli pericula refecti celeriter muti
 turreſq; & arx ipsa nouis propugnaculis aucta. In id opus dum idolorū fa-
 na, & sepulcra ethnicorum, & alia ædificia diruuntur; in domus cuiusdam
 parieris æneum Crucis, pendente Christo, simulacrum apparuit: euidenti
 planè argumento, in ijs olim regionibus non modò Christianā fidem, sed
 cum ea salutare quoque vsum imaginum (quem recentes isti scilicet pie-
 tatis antiquæ assertores ac diuinæ voluntatis interpretes funditus extirpa-
 re conantur) ex Apostolica traditione viguisse. magnū verò Albuquerqueius,
 & boni omnes inde gaudium percipere, præſagientibus animis, eā urbem
 ecclesiamq; principem Indiæ religionis aliquando futuram. itaque signū
 illicò purgatum, nec sine lacrymis, & cum solenni pompa & apparatu, pro
 ea quæ tum suppetebat copia, exstructo nuper Christianorum templo illa-
 tum à sacerdotibus: atq; ad Emmanuelem deinde, talium rerum plus multo,
 quàm auri gemmarumq; sitientem, muneris amplissimi loco transmis-
 sum est. Neque huic tantum signo acceptam eam victoriam Lusitani fere-
 bant; quod eius ope quodammodo introducti in urbem fuisse viderentur; E
 sed etiam Diui Iacobi Apostoli Hispaniarū præsidis euidenti auxilio: quod
 amissā iterum Goa barbari sine fine requirerent, quisnam esset egregius ille
 dux, punicea cruce, & fulgentibus armis insignis, qui tantam edidisset stra-
 gem, ac Mahometanas phalāges Christianorum paucitati cedere coegisset.
 Neque Albuquerqueius, celestis promeriti sese immemorem ostendit. siqui-
 dem, pietatis causa, in clusum vermiculati operis auro scipionem cum capu-
 lo ex pyropis & margaritis, & bombycinum petaſum addito aureo gem-
 matoque conchilio; itemque pertusos in linea globos aureos (ea peregrin-
 nantis olim Apostoli insignia sunt) in Palmulano Iacobæ militiæ contu-
 bernio (qui locus Olisiponensis agri notissimus est) poni iussit. ac deinde mo-
 riens, Compostellano eiusdem Apostoli templo terræ Callaicæ, pensilem
 ingentis formæ lychnuchum argenteum cum perpetui luminis alimento
 legauit. Circa id tempus, quo hæc in India gesta sunt, Emmanuel duodecim
 fratres Cæruleos (vt appellant) è Lusitania in Congum vnā cum architectis,
 & fabris, & splendido sacrorum apparatu, & liberali viatico destinauit: vt
 nouum templum vero Deo exstruerent, ornarentque: & erudiendis porrò
 ad pietatem incolis, & augendæ per baptismum Ecclesiæ sedulò insisterent.
 Princeps eius legationis ex eadē familia fuit Ioannes Marianus, insigni vir-
 tute ac pietate vir. Omnes ab Alphonso Rege sanctissimo perquā benig-
 nē, & honorificè accepti. Eodemque Rege vel in primis adiuuante, per ali-
 quot deinceps annos in catholica religione promouenda egregiè operam
 posuere. Cumque ex facta diuini verbi semine aliz subinde atque
 aliz segetes ad messem inalbescerent; supplementum in eas.
 dem regiones ab Emmanuele sæpius deinde
 submissum est.

Libri quarti Finis.

HISTORIARVM
INDICARVM
LIBER QVINTVS.

RECEPTA vrbe Goa , prouisiſſque ijs, quæ ad inſulam retinendam maximè neceſſaria videbantur; Albuquercium, quippe qui ſpe & magnitudine animi plura in dies & maiora conciperet, variæ ſimul torquebant curæ. Cauendum erat in primis, ne tot vndique circumfuſæ nationes, nimium lætis Chriſtianorum ſucceſſibus, ac tantæ creſcentis in medio molis meru compulſæ, poſitis inteſtiniſ inimicitijs, contra communem hoſtem arma viresque coniungerent. Occurrendum Zamorini, & Saracenorum conſilijs artibusque, intento ſemper animo in perniciem Chriſtiani nominis excubantiũ. Conſulendo præterea Luſitanis ad Socotoram, in agro malè pacato, inter infida ſemper, & eſſera incolarum ingenia deſtitutis. Pungebat inſuper animum, iniuriæ Malacenſis atrocitas, & popularium ſalus è Sequeriæ comitatu, qui à Mahometanis admodum ſæua cuſtodia tenebantur; erantque nonnulli ex ijs de Albuquercio priuatim optimè meriti. Iam, de Arabico freto obſidendo, ac Mecana, & Aegyptia tollenda nauigatione, haud leuis erat ſolicitudo. ſed ante omnia, ingentis ſpiritus virum, Armuziani belli corrupta victoria, & amiſſæ ram opportune, ac munitæ arcis dolor angebar. Cùm hæc igitur, & alia multa vndique inſtarent; in præſentia, contra Calcutanam fraudem, inſidiasque, Malabaricum littus intentiore cuſtodia, & maioribus copijs placuit obrineri. Porro ad aliarum gentium vim, & conſilia præcauenda, ac partim conciliandos, partim exterrendos multitudinis animos, Albuquercius, orientalium Regum, aur populorum legatis, qui Goæ bis captræ fama vndique excitæ, ad Prætozem, vt ſit, ſeu ſiſtè, ſeu ex animo gratulandi cauſa conuenerant: ea grauitate ſimul & moderatione cùm anres, tum reſponſa dedit, haud inepto artificio magnificę cuiuſdam oſtentationis adhibito; vt incertum in omnium exiſtimatione relinqueret, plus ne Luſitanæ iuſtitie fideique, an opibus ac maieltati iure tribuendum putarent. Ad hæc, Iacobo Fernando Pacenſi, quem vulgi ſermone Beianum vocabant, cum nauibus tribus in Socotoram miſſo, arcem ab Acunia conditam, quando ea tanti non eſſet, deducto præſidio diruendam, & ſolo equãdam curauit. Reliqua erat deliberatio: è Malacenſi, Armuziana, & Arabica expeditionibus, quam capeſſeret potiſſimum ac primùm. Ea quoque dubitatio exempta recentibus è Luſitania litteris: quibus apertè iubebatur Albuquercius claſſe in Arabiam proficiſci; & Adeni regulum aut voluntate, aut armis ad Emmanuelem adiungere: id ſi minus proceſſiſſet; tum idoneo quopiam loco arcem ædificare; quæ Mahometanis claſſibus omnino tranſitum intercluderet. Igitur, nauibus viginti tribus celeriter inſtructis, & impoſito milite (ij fuere Luſitani oſtingenti, ſexcenti Malabares) mare rubrum, ſicut imperatum erat ab Rege, petere intendit. Neque ita multum proceſſerat; cùm ab Occidente, & à Septentrionibus aduerſi præter exſpecta

tionem obstitere venti, quibuscum aliquandiu frustra luctatus Albuquerque, ad extremum, ne cum apetto salutis discrimine tempus & operam perderet; de minorum ducum sententia, quod idem status in Orientem, ac Meridiem erant secundi, ad viciscendum Mamudij scelus atque perfidiam, & eripiendos esse seruitute Lusitanos, tetro ad Malacam vela fieri iussit. & eodem ferme quo Sequeria cursu ad Somatram appulit primum. Inde renouata cum Pedirensi, & Paceno regulis amicitia; dum ad Sincapuranum prouehitur fretum; aliquot barbarorum naues haud leui certa mine expugnat. Quae in re illud vel in primis accidit memorabile. Vehebatur quadam ex nauibus ipsa Naodabegua Malacensis, vnus ex eorum numero, qui nuper in Sequeria exitium conspirauerant, is in itinere oppressus ab Lusitanis, cum egregie dimicans aliquandiu restitisset; multis demum confossus ictibus ita corruit; vt est patulis vulneribus nihil omnino cruoris manaret. Mox, inter spoliandum corpus, vt primum detracta eius brachio est aurea armilla; (mirum dictu) tamquam vase confraeto, ita sese cum anima vniuersus repente sanguis effudit: cuius rei stupore defixi Lusitani, cum de captiuus causam quaesissent; cognouere inclusum esse in armilla os animalis cuiusdam Sionij (Cabitim incolae appellant) cuius, in sistendo sanguine virtus efficacissima sit. id ipsum os deinde cum in Lusitaniam deuehendum esset, vna cum pretiosis alijs rebus naufragio periit. Atque in hunc modum barbarus ille concepti in Sequeriam facinoris poenas acerba perfoluit morte. quo quasi quodam totius belli prologo latus Albuquerque, Malacam recta contendit. Ad eum morem Mamudius armatorum copias, & maximam tormentorum vim, vulgata iam arte, summo studio comparauerat, mediocris fere magnitudinis: vnum etiam ingentis habebat formae, ab Zamorino per eos dies dono sibi transmissum. Versabatur eodem tempore Malacae Panensium regulus, cui Mamudius filiam paulo ante desponderat: edificata in usum nuptiarum ambulatoria domo perampla, rotis triginta subditis, vt in ea elephanis iuncta, & aulicis ac peristromatis adornata, cum solenni tripudio cantibusque comessabundi principes tota vrbe veherentur. Albuquerque ad Malacam anchoris iactis; primum omnium institoribus & nauarchis variarum nationum, insolite classis metu perterritis, & parantibus fugam, circummisso nauigio metum omnem ademit: sese nullius in damnum iniuriamue, sed ad suorum salutem, qui Malacae victi per fraudem tenerentur, eo aduenisse. ij ni bona fide sibi à Mamudio restituantur; tum suum ius persecuturum armis: neque sibi esse in animo quenquam eodem illigare bello. Spectatores duntaxat otiosos alieni periculi sese praebent: ac peracta demum re, virtuti Lusitanicae testimonium apud suos quisque Reges ex fide tribueret. Hoc officio ac denuntiatione conciliati Lusitanis fere omnium animi eo facilius, quod praeter insignem inuidiam facinoris in Sequeriam admissi, priuatis etiam de causis erant infensi tyranno plerique. Postridie Mamudius, ab innata fallacia, per speciem amicitiae ad Albuquerque mittit Bandonium quendam ex proceribus, salutandi causa, & simul quaerendi quas potissimum merces ex eo emporio cuperet: enixè curaturum Mamudium, vt Lusitani Regis, & procuratorum eius praecipua ab se rationem habitam esse appareret. Ad ea Albuquerque; nullas in praesentia merces nominatim expetere sese: captiuos tantum, quaeque per fraudem ablata Sequeria sint, à Malacensi reponere. Vbi ea sine dolo malo receperit; tum de commercij conditionibus, si ita videatur, acturos. Hoc accepto responso tyrannus, quod eo tempore aberat classis, in eius aduentum varijs artibus rem differre decreuit, quò simul ab tergo & à fronte, nihil tale suspicantes Lusitanos opprimeret. ita, praeteriti sceleris culpam in alios transferendo; captiuos è custodia elapsos cauendo, alijsq; super alia mendacis de more eludebat, inter haec, Albuquerque,

frau.

A fraudis haud ignarum, anceps cura agitare. nolle impunitam tyranni perfidiam: nolle exacerbata rursus amentiam: ne, aut ex dilatione ac lenitate hosti fiducia cresceret, aut ex damno ac dolore, barbara immanitas in captiuos innoxios, carissima sibi capita, destrueret. stat sententia, præsertim id ipsum captiuis clam per codicillos hortantibus; quoniam expostulâdo nihil proficeretur, malitiam ac peruicaciam ferro ignique subigere. Nec mora, ducentos fere mittit armatos, qui diuersis vrbis locis incendium excitent. Eo incendio, nam & ventus, & materia ipsa adiuuabat, recta oppidi, & negotiatorum apothecæ aliquot momento consumptæ. cumq; porro vagaretur flâma, consternati ciues, Mamudij opẽ frequentes implorant. ille metu maloque coactus, extemplo captiuos ad Prætoriam sistit incolumes: tarditatẽ purgans, oransq; Albuquerquecum ignes pariatur extinguĩ, & secũ haud iniquis legibus pacem ac societatem instituit. Albuquerquecius ingenti lætitia suos recepit, ex quotidiano mortis metu ac miserrima seruitute, in pristinã dignitatem ac libertatem assertos: & in eorum gratiam, sæuientes flammæ ab incolis cohiberi permisit. dein, quod ad commercium & amicitiam attineret, ita respondit: Locum in vrbe confestim sibi Mamudius attribueret

B ad ædes, ac diuersorium firmo opere aduersus tempestatum, & incolarũ iniurias exstruendum: cuiusmodi aliquot iam Rex Emmanuel habere in India. Ablatas per tumultum Sequeriz res (nec comparere) æqua æstimatione rependeret. æquũ præterea censebat, impensas ab eo præstari, classẽ in vtramque factas à Lusitanis, quandoquidem illius damni & incommodi penes Mamudium ac suos culpa resideret. Hæ pacis leges ab Albuquerque dictæ: ac, si minus placerent, legati vtrã veriti ad naues redire. Mamudius, tam acri denũtiatione perculsus, conciliũ cogit. ibi, simul ira metuque sententias variante, diu multumq; certatũ est. magna pars, & prudentissimus fere quisque, fauere otio: & palam hortari, ad periculosi belli aleam quãuis magno auri pondere redimendam. Alij contra, & Regis Mamudij dignitate, & Malacensis nominis gloria indignum affirmare; si ad vnus ignoti aduenz fremitum, ac rantuli exercitus terrorem, quantus ea classẽ vehi possit, per speciem societatis atque commercij, reterrimæ seruitutis iugum sciētes ac volentes accipiant. Huius sententiz principes atque auctores erant, præferendo ingenio adolecentes regij duo, Panensis gener, & filius Alodinus. atque horum vel auctoritate, vel gratia res pæne inuito Mamudio ad

C bellum inclinauit: intentioreque inde cura ad arcendam vim omnia apparari à barbaris cæpta. & Albuquerquecius, cognita re, in diem tertium, qui parto Hispaniarum Iacobo Apostolo erat sacer, oppugnationẽ suis edixit. Malaca vrbs, ad maritimas commoditates, litoris plano, in longitudinem vnus ferme leucæ porrigitur. Hanc secut amnis ex interiore Asia defluens, in quem plus minusue, pro varijs Lunę momentis, exæstuat mare. idemq; ponte iunctus egregio, vtramque partem oppidi peruiã facit. Tectâ, Indico more lignea, folijs & frondibus arcens pluuias. neq; rum vrbem vlli aut muri, aut fossæ cingebant. populus ipse bellica laude, vt apud eas gẽtes, insignis (& erat eo tempore ingẽs multitudo) sua latera, more Spartano, pro mœnibus ac propugnaculis gloriabatur esse. Tantũ Mamudius ad loca maximẽ periculosa tumultuarias munitiones raptim obiecerat. & cum alias vrbis partes aditusq;ue, tum verò pontem ipsum magno tormentorum apparatu, præsidijq;ue firmarat. Hisce ita prouisis, filio, ac genero, vt omnia circumspectantes ad subita occurrerent, expedita armatorum aliquot millia sub signis attribuit. ipse sibi cum turritis elephantis, ad hostiũ terrorem, subsidiarias cohortes, & reliquum robur iuuentutis deposcit. Vtimuris Raia, licet in speciem tyranno suam operam, & copias enixẽ deferreret; tamen partim occulto in eum incensus odio, partim in omnes rerum euentus incolumitati suæ

prospiciens, per fideles internuntios clam sibi suisque pacem ac veniam à D
Lusitano imperrauit. Albuquerque, non sine causa latus tanto auxilio in
tempore hostibus dempto, ad contemplandam loci naturam, & exploranda
tytanni consilia totus incubuit. breuique comperit, maximum vrbis firma-
mentum in ipso ponte constare; quod arcis instar, in omnes partes aditum,
& prospectum haberet: eoque si potitus foret, non modò opportunam ad
omnia stationem ibi collocari posse; verum etiam dirimi barbaris auxilij
mutui societatem, qua, vt quisque locus maximè premeretur; ex compo-
sito inter se vti decreuerant. Vt igitur Apostoli natalis illuxit dies; Lusitani
clamore sublato Sanctum Iacobum ingeminant: ac volitantibus vndique
globis, cum pæne obruerentur; tamen talium periculorum assuetudine in-
trepidi bipartito in terram exscendunt. Quæ pars vrbis, regiam, & Mahome-
tanum habebat delubrum, ea cum robustis cohortibus Ioanni Limæ expu-
gnanda tribuitur: Albuquerque, frequentiore alteram vrbis partem ipse
cum suis inuasit; condito prius, vt hostibus vtrinque summotis, illic ad
pontem omnes accederent. eodem scaphas aduerso flumine cum totmen-
tis militibusque submisit, vt simul omnia circa hosti infesta redderent; & ad
nostros, vbi res id exigeret, recipiendos præsto essent. Lima, descensione fa-
cta, dum ad pontem festinat, in Alodini copias incidit. vixdum cum ijs ini-
tium erat certamè; cum à tergo repente Mamudius instat. iis turrito ac pha-
lerato cum propugnatoribus aliquot elephanto in prima acie vehabatur; alij
duo eodem ornatu præibant: tum reliquum sequebatur agmen. Nostri,
incipiti circumuenti malo, fortem ac præsentem nihilominus animum in
re subita præstitere. Lima, iussis interim cæteris Alodino resistere, ipse Ma-
mudio cum manu fortissimorum iuuenum pleno gradu obuiam vadit. &
arte contra vim vsus, patefacta repente acie, aduersos elephantos in medi-
um accipit: ac pilis certatim in eorum latera ac terga coniectis, cum ex propinquo
cuncta inhæssissent; consternatus ante omnes regius elephas recto.
rem excussum proculcat. inde conuersi cæteri cursu præcipiti in suos ru-
unt; editaque late strage, non modò turbant ordines, verum etià in fugam
auertunt. Mamudius, periculo animaduerso, confestim è turre desiliit; ac-
ceptoque iam vulnere, suorum concursu, receptus in tutum est. neque altero
agminis impressionem Alodinus vltra sustinuit; & ex diuerso iam Al-
buquerque ingenti certamine pontem occuparat. quò, cum ex composito
cuncti aduolassent; partem alteram pontis, materia, dolijisque, & aggere mu-
niunt: alteram cum peræque firmare niterentur, venenatis è proximo sagit-
tis, & assiduo barbarorum incursum prohibiti sunt. iamque longa inedia, &
lassitudine simul æstuque fatigati, cum à prima luce in pomeridianum tẽ-
pus acerrimè depugnassent; vix atma sustinebant. Itaque Albuquerque sat
eo die periclitatus hostium vires, neque parum se profecisse ratus ad vni-
uersæ victoriæ spem; consilio statim habito, receptui canit. ac simul pera-
ctas magno labore munitiones, ne hostibus forent vsui, succendi iubet. quo
incendio coniuncta quoque ponti ædificia, & mercatorum aliquot apothecæ;
& ornatissimæ, de quibus antea demonstrauius, nuptiales Regi ædes
arsere. Magnus Malacensium numerus eò die desideratus, & è nostris inter-
fecti aliquot, còplures vulnerati sunt. Regulus Panis, Lusitanica ferocia ex-
territus, & rei Malacensi diffidens; per causam adducendi noua auxilia, re-
lictò socero & sponsa, in patriam discessit, neque postea rediit. Mamudius,
quamquam aduersa ictus pugna, tamen omiſsa pacis mentione, vallum, &
stationes ad loca idonea duplicat; pontemque præsertim, valido præsidio
firmat. Viam insuper latam, qua in urbem intimam, ædesque regias, ac Ma-
hometis sanum, Lusitano patebat introitus; veneno infectis tribulis occul-
tè conspergit; atque sub terram cuniculos, certam in hostium perniciem,
sulphu-

A sulphureo complet puluere. At Albuquerque, ex eo prælio ingenti fiducia concepta, dies paucos reficiendo milite, & faucibus curandis intumescit. interea celsioris formæ iuncus, obiectis extrinsecus culcitra atque cætonibus, ad hostiles ictus molliter excipiendos, omni telorum armorumque genere diligenter instruebat. id opus ubi absolutum est, eximie fortitudinis dux Antonius Abreus cum promptissimis Lusitanis inpositus, & obseruato nouilunio, cum plenissimus maris æstus accedit, nequicquam prohibere conantibus barbaris, iuncus ad pontem applicitus est. & Albuquerque per media hostium iacula cum cæteris copiis in terram egressus, viamque latam, de qua diximus, petens, ad manifestum utique ruebat exitum. siquid ad vicem caput Mamudius cum exercitu multiplicatis in arcto ordinibus stabat; vr cum primum spatia vicem nostri occupassent, cuniculis iniiceret ignem; ac dissiliente solo, & erumpentibus undique flammis, gratissimum est factum Christianorum interitu spectaculum mente oculisque perciperet. Sed plane singulari Dei benignitate fraudis indicio per cōscios ad Albuquerque delato, nostri modica declinatione in hostium latus extransueto impetum faciunt. Anceps aliquandiu fuit certamen, dum in angustijs conferti se se barbari opponunt, proque aris ac focis & ipsi acerrime dimicant; & se fenestris ac tectis pro sua parte adiuuat imbellis multitudo. sed ad extremum, redintegrato clamore cum Lusitani gradum acrius intulissent, cessare primum loco barbari; dein prorsus terga vertere. & eodem impetu sanum, cæcis pulsissimè custodibus, ab Lusitano occupatum est. Inde, relictis ad fani tutelam armatis, Albuquerque ab insequendis hostibus metu insidiarum abstinuit. cæterum in primis de ponte sollicitus, ne transitum subsidij Malacensis conferri daret; eo celeriter aduolat, & deiecto iam præsidio, expugnatum ab Abreo magna omnium lætitia reperit; expositaque ferramenta, & cæterum muniendi apparatus, quem è superiore prælio explorata loci natura pereos dies accuratè prouiderat. itaque collocatis ad vtrumque cornu stationibus, velisque nauium supra caput obductis, quæ simul leuiora hostium iacula, sagittasque, simul radios flagrantissimi solis arcerent, totum eum diem in ponte muniendo consumpsit. & ex vtraque parte vallum, & cupas inter se reuinctas constituit ingens gleba, tutoque aditu ad flumen relicto, ac dispositis circa scaphis, quæ valli vtriusque frontes ac latera telis ac tormentis abraderent. sic ille transactus est dies. postera luce ad hostium delendas reliquias, & regiam ipsam oppugnandam Lusitani audacter progressi, ædes, præter spem, vacuas, & inanes ostendunt. Mamudius quippe, desperatis rebus, noctu collegerat vasa, & in saltus vicinos ac nemora sese cum paucis abdiderat. ibi Alodinus, & cæteros belli auctores nequicquam exsecratus, paucis diebus mœtore amissæ vrbs extrahit. Alodinus, diuerso itinere, cum haud longè ab vrbe munitionibus excitatis, profugos è pugna colligeret, bellumque renouare tentaret, missis ab Albuquerque celeriter cohortibus, iterum fusus, in Bintanum denique insulam, & eiusdem nominis oppidum è regione Sinca puræ confugit; perque vim ac fraudem exacto dynasta, locum natura tutum, operibus insuper egregie muniit. Interim vrbs Malaca, pulsus undique armatis, militi diripienda permittitur. Ibi quanta vis opum fuerit, vel ex eo cõijci potest, quod, præter ea quæ vel à mercatoribus inter tumultum auecta, vel à militibus per fraudem suppressa sunt, ex quinta duntaxat eius quæ apparuit prædæ parte (hæc ad Emanuele pertinebat) aureorum nummum ducenta millia in regium fiscum redacta dicantur. Inde ad constituendam, ac firmandam eius vrbs possessionem sese Albuquerque contulit. negotiatores primum, qui aut varias in partes metu diffugerant, aut commeari in id emporium verebantur; benignis promissis inuitati, & cum fide clementiaque tractati sunt. ita, veterem frequentiam ac celebritatem id emporium breuè recepit. Simul etiam,

è veru.

è vetustis Regum sepulcris ac monumentis eruto lapide, templum Saluta-
 tionis Angelicæ sacrum ex manubijs positum; cuius mysterij Albuquerqueius
 præcipua quadam religione tenebatur: & loco opportuno arx ædificata, im-
 positumque vrbi pariter & arci fidele præsidium, & horerico Patolino præ-
 fectio. Portoria insuper, & vestigalia, & scripturæ magistri certis legibus in-
 stituti, simul iuri inrer Mahometanos dicundo præpositus Vtimutis: inter cæ-
 teros autem inquilinos ciuesque, Ninacherus indigena, vir & antea de cap-
 tiuis Lusitanis, & tum in vrbis expugnatione de Albuquerque ipso in primis
 optimè meritis. Ad hæc, Albuquerqueius de re gesta, victoque Mamudio, Sio-
 nis Regem per litteras & interpretes docuit, ille, & factum probauit; & vi-
 ctorem gratulatus, amicitiam cum Lusitanis instituit; & ex eo tēpore vltro
 citroque legati cum pretiosis muneribus commearunt, atque alijs item ex
 regnis Lusitanorum fama com moti, oratores ad Albuquerqueium, in eundem so-
 cietatis & officij causa, conuenere. Præterea, quod de Banda, Molucis que in-
 sulis, & earum mira fertilitate, opibusque ad Albuquerqueij aures dudum fama
 peruenerat, ad eas insulas cognoscendas, iungendamque cum incolis ami-
 citiam, egregia fortitudine, ac maritimæ rei scientia vir, cuius modò memi-
 nimus, Antonius Abreus, cum nauibus tribus, Albuquerqueij missu discessit. E
 Inter hæc Vtimutis, quod sperata nostrorum paucitate, consilij de tyrānide
 occupanda cum hostibus agitare, litteris eius ad Alodinū deprehensis, quæ
 manifestò viri perfidiam coarguerent, in ipso illo pegmate, quod nuper ad
 ferale conuiuium, Sequerix, comitibusque in littore extructum fuerat; reci-
 dendæ in capita auctorum pœna scelerati cōsilij, vnā cum Patiaco filio, octo-
 genarius ipse propalam securi percussus est, frustra nitente vxore supplici-
 bus verbis, & ingenti auri pondere, quod aureorum centum millium exce-
 deret summam, suorum capita salutemque redimere. Per eosdem fere mē-
 ses, quibus hæc ad Malacam agebantur, Idalcan absentiam Albuquerqueij su-
 am occasionem ratus, ad Goam recuperandam, Narasingano bello distēsus
 ipse, strenuos duces minimè contemnendo cū exercitu miserat. ij transmis-
 so pluribus locis, vt olim, æstuario, infulam & agros haud ita magno labo-
 re occuparant: cæterum vrbis ipsius oppugnatio non eundem exitū habuit.
 cum clade & ignominia repulsi non semel, ad obsidionē consilia vetterant.
 iamque omnes ferme circa aditus barbarorum custodia tenebatur: & cum
 alibi fossas & aggerem duxerant; tū verò ad Australia vada, loco in primis
 idoneo, munitissimum castellum excitant; quod à vici nomine ibidē po-
 siti, Benefarinum hodieque appellatur. Quibus operibus cincta ciuitas, bre-
 ui cū alijs incommodis miseris que, tum verò fame vrgeri vsque adeo cap-
 ta est, vt Lusitani complures (de numero nominatim affirmare nil ausim,
 cum alij septuaginta ipsos, alij non plus vndeuginti tradant) in hostilia ca-
 stra fædè transfugerint; perque summam impietatem eiurato Christi nomi-
 ne, Mahometicam superstitionem induerint. Atque hoc ipso tempore Io-
 annes Machiadus memorabile facinus edidisse fertur. is exsul è Lusitania,
 vt supra dictum est, cum apud Idalcanem Turcæ habitu mereret, varijs con-
 tra finitimos Reges expeditionibus, magnam sibi & fortitudinis, & prudenti-
 æ pepererat laudē: & splendidū militiæ gradum adeptus, in consiliū de re-
 bus maximis adhibebatur. Idem, in bellis quæ cum Christianis fierent, egre-
 giam nostris operam occultè nauabat: quod eò erat illi facilius, quò maior
 apud barbaros eidem auctoritas erat ac fides. Hunc ergo, perfugatum mi-
 sericordia cum cepisset, quod vafano consilio exiguā huiusce lucis vsuram
 æternitati anteferrerent; non verbis modò, sed etiam exemplo factisque, si quo
 modo posset, eos ad sanitatem reuocare cōstituit. Duos ipse paruulos habe-
 bat filios, lustralibus aquis ab semet Christiano ritu expiatis. hosce primū,
 ne destituti, Mahometanis postmodum sacris inquinaretur, diuini iuris ig-
 narus,

A narus, clam intempeſta nocte præfocat. mox, ubi diluxit, captiuos Luſitanos, & transfugas, per ſpeciem relaxandi animi, longius ab hoſtium caſtris, prope urbem Goam, ſecrè in locum, ſenſim, vt ſit, ſermocinâdo perducit. Ibi ſeſe Chriſtianum apertè profeſſus, ornatuq̃e Turcico abiectus; de cõrèptu rerũ humanarũ, de breuitate huius vitæ, de ſempiternis illius alterius æquè præmijs atq; ſupplicijs, incredibili quodã animi ardore diſſeruit: hortatuſq̃e eſt oēs, vt ſecum in urbẽ intrarèt, cum Eccleſia & Chriſtianis in grã redirent; ac Diuina freri clemẽtia, corporis incommoda præ animorũ ſalute contẽnerent. Ac ſcelerati quidem deſertores, tam ſalutari oratione vix ad aures admiſſa, retrò vnde venerãt obſtinata mente rediẽre. Machiadus, neque famis, neque atrociffimorũ ſuppliciorũ, ſi Goa caperetur, metu deterrius, accepta à noſtris fide, vnà cum captiuis in urbem introijt. Ea tranſitio, ingentem non modò lætitiã, ſed fiduciam quoque attulit obſeſſis: vulgoq̃e ita interpretabantur, non ſine cauſa, tam aſperis temporibus, tali viro mentem eam diuinitus datam, vt, ſtipendijs opimis relictis, ex honorata libertate, & commodorum affluentia, ſeſe in arctam adeò cuſtodia, penuriãq̃e ſpontè conijceret. Neque eos frustrata ſpes eſt, quippe miteſcente iam hyeme, varijs è regionibus, atque adeò ex iplã Luſitania naues cū com meatibus & militibus adueniẽre. quatum accèſſu non leuata ſolũ inopia; verũ etiam ita noſtrorum auxilij vires, vt quotidianis eruptionibus vitrò fatigaret hoſtem: propioresq; iam obſeſſis, quàm obſidentibus eſſent barbari. Et Albuquerque, circumactò iam anno, cõpoſitis Malacæ rebus, ad Sincapurani maris cuſtodiam Fernandum Petreium Andradium, in ſigni virtute ac prudentia virum, cum nauibus decẽ reliquit. ipſe de ceterioris Indiz ſtatu anxius, quamquam inuitis Malaceniſibus, & propter externos metus omni ſtudio tantũ apud ſe ducem retinere conantibus, cum cætera claſſe in Malabares curſum intendit. Vt in conſpectũ Paceni Somatræ littoris ventum eſt, noctu fœda tempeſtas oborta, & Albuquerque nauem faxis alliſam inſegit, & cæteras pænè cum omni turba demerſit. multi mortales hauſti fluctibus; multi varias in terras eiecti. pretioſiſſima quæque è ſpolijs Malaceniſibus, & Regum donis amiſſa. Albuquerque per tenebras à nauris magno labore in ſcapham acceptus, cū ipſe periculatẽ puerum inter manus properè ſuſtulſiſſet; collectis reliquijs naufragij Cocinum deuenit. ibiq; magna ſui cum animi voluptate, præter ſpem incolumẽs repperit eos, qui, vt ſupra dictum eſt, ab Socotora redeuntes, in Cambaiũ littus eiecti, atque ad

C Cãbaix Regem pro captiuis abducti fuerant. ij, ſecundum Deũ vpi maxime Antonio Laurerio Franciſcano ſalutem ac libertatẽ debebant. cū enim iam diu in eo ſeruitio degerent, atq; ad eos eximẽdos accederet nemo; Laurerius omniũ conſenſu delectus eſt, qui Goam de redemptione contendere, ea lege, vt, ſi nihil tranſegiffet; intra certum diem bona fide rediret. atq; eius reuerſionis quaſi obſidem & pignus ille ſacrum cingulum reliquit Regi: teſtatus, profeſſionis ſuæ ritibus atque inſtitutis, haud minimam ſanctimoniz partem horrido in illo fune conſiſtere. Vt Goam peruenit; abſente per id tempus Prætorẽ, nihil decidi ſuper tanta re potuit. ita, inſectò negotio, protinus, vti receperat, in Cambaiam reuertit. Quæ res tanta admiratione Regẽ affecit purpuratoſq; vt conſeſtim ſine vllò pretio, quin etiã ornatos lautosq̃e Luſitanos benignè dimiſerint. neque id modò Laurerij virtus & ſanctitas conſecuta eſt; verũ etiam apud illas nationes non parua cum vtilitate egregiam probitatis exiſtimationem, & famam nominis Luſitanico peperit: ſanè quàm egregio documento, non ſolũ ad conſcientiæ fructum, & officiij religionem, ſed etiam ad opes & gloriam, cõſtantia promiſſorum & fide nihil in rebus humanis eſſe præſtantius. Magna Cocini tum erat, nondum condita, quæ nunc eſt, Luſitana ciuitate, rerum hominumq̃e colluuiis.

colluues. Quippe sub eodem tecto misti Christianis Mahometani ethalci. D
 que nullo discrimine degebant viri ac mulieres: multaque passim flagitia
 & fraudes admittebantur. Huic malo occurrendum ratus Albuquerqueius,
 cum Rege Naubeadora transiit, vt certo limite Malabaricam ab Lusitana
 commoratione dirimeret. id vbi factum; capitali poena proposita, omnes
 sexus vtriusque mortales, qui à Christiana religione abhorrent, è finibus
 Lusitanis demigrare iussit. quæ res non ad purgandas modò nostrorum æ-
 des ac domiciliæ, sed etiam ad augendum numerum fidellum valuit: quan-
 doquidem eo edicto permoti circiter quadringenti, abiecto idolorum cul-
 tu, sese ad Christianam Ecclesiam spontè aggregarunt. Ab horum com-
 plexu Albuquerqueius Goam summo omnium gaudio, quod pro mortuo
 putaretur, processit incolumis. Eius aduentu, multo vehemētius vrgeri hos-
 tes capiti, & à Lusitanis castra ad Benestarinum admo-^Era. ibi dum missili-
 bus ac relijs vtrinque certatur; missus ab hoste globus agentem cum Albu-
 quercio quendam ex turba ita discepsit, vt Albuquerqueiū ipsum fædo cruo-
 re consperferit. Quo ille tanto ex periculo diuinitus ereptus, globum dein-
 de ipsum argenteis brachijs coopertum, vnà cum affbre factò monili exgē-
 mis & margaritis, in celeberrimo templo MARIAE Virginis, ad Aquas
 Lupias veteris Lusitaniæ, ponendū curauit; reditu insuper annuo in vsum
 perpetui luminis Hieronymianis eiusdem tēpli custodibus attributo. Atq;
 eo casu, nihilo segnior factus Prætor, nouis operibus, & oppugnationibus
 crebris cū inclusum mœnibus hostē in dies magis ac magis premeret; varijs
 cladibus denique fessi Roztomacan præfectus, & Turcæ, qui in eo præsi-
 dio erant, flexere ad deditionem animos: pactiq; vt naues, tormenta, ac per-
 fugas traderent; cum cæteris rebus incolumes Benestarino excessere. Albu-
 quercius, recepto castello, impositisque militibus, quassata, & strata ruinis
 accuratè refecit: impios desertores, amicorū precibus exoratus, viuere qui-
 dem passus est, sed grauiore multo circuncisione decurtatos, quamquā sese
 nuper ipsi ex iniurijs Mahometicæ superstitionis affecerant. siquidē auribus,
 naribusque, ac dextris abscissis, & sinistræ insuper cuiusque pollice; per to-
 tam urbem ad puerorum ac plebis ludibrium ignominiosè traduxit: dein,
 vt apud Indos, quoad eius fieri posset, omnem sceleris tanti memoriam ob-
 rueret; in Lusitaniam eo ipso anno remisit. Tum in gratiarum actionem, ob
 hostes ex insula pulsos, Christiano ritu supplicatio decreta, composito ad
 pietatem agmine venerabundi Lusitani cum sacerdotibus, infusisque, ad
 templum Beatæ Virginis adire. valetudinarium quoque publicum curan-
 dis ægrotis & faucijs institutum. Hisce tam secūdis Lusitanorum rebus val-
 de commotus Zamorinus, vtrò per viros principes ab Albuquerqueio pacē
 petere induxit animum: locumque arci ad Calecutum ædificandæ tandem
 aliquando assignauit. Et Rex Maldinarum aliquot insularum, (ex frequen-
 tia planè mira non longè ab Cori promontorio in Meridiem distant) ob id
 ipsum in Emmanuelis ditionem, ac fidem iure stipendiario suâ sponte se
 contulit. Tum ab alijs quoque Regibus legati cum donis ad Albuquerqueiū
 gratulandi causa conuenere. Quin etiam Idalcā ipse, missis oratoribus, pa-
 cem & amicitiam æquis conditionibus impetrauit. Earundem rerum con-
 stanti fama compulsi Abassinorum quoque Aethiopum Rex, cum Emma-
 nuele denique societatem ac fœdus vehementer expetiit. is tum erat, parre
 Nahu defuncto, Dauid admodum adolescens, atque ob id sub tutela degēs
 Helenæ auæ, virili animo & consilio fœminæ. legati in eam rem fuere, in-
 signi probitate ac prudentia vir, Matthæus Armenius, & alius ex Abassina
 nobilitate primarius. ij, quo arctius iungerent amicitia, fidei pignus ad Em-
 manuelem ferebant sacrosancti ligni fragmentum eius, in quo salus huma-
 ni generis olim ingemiscēte rerum natura pependit. Hunc ergo Matthæū
 ad se

Ad se rectâ cū socio venientem, vt in Lusitaniâ ex India transueheretur, Albuquercius cū cetera benignitate, tum verò propter sacras quas afferebat reliquias, exquisitis cæremonijs, & sacerdotum occursu gratulabundus accepit; & accuratè commendatum nauatichis, in Europam à Cocino transfudit. Per idem ferè tempus, Emmanuelis hortatu, Alphonsus Congi Rex Henricum filium, ac præcipuos ex eo regno, in Lusitaniâ, vbi ferè alti educatiq̃ fuerant, atque inde cum honestissimo comitatu Romam vsq; religionis ergò proficisci iussit. vbi magno totius Ecclesiæ Romanæ gaudio excepti (augebat lætitiâ ipsa longinquitas) summum in terris Dei Vicarium Christiano ritu supplices adorarunt. Sub idem tempus, Malacæ magni & periculosi motus repentè exstiterè. Quitirius inquilinus erat pollès diuitijs, & rerum nouarum apprime cupidus. huic, Vrmutis Raix vxor, quod maritum filiumq̃ nec prece, nec pretio seruare valuisset, ex dolore in rabiem versa, permagna cum dote filiâ ea conditione desponderat, vti suorum vlcisceretur necem; ac perpetuum bellū cum nomine Lusitano capesseret. Ille contra cōto clam milite, clientum mancipiorumq̃ circumfluēs turba, paucis diebus ad urbem castra communijt. inde furtim in p̃t̃sidia Lusitanorum incurfando; cædes edere; captiuos abducere; ciuitatem vniuersam trepidatione actum multo cōplere. Cæterum, haud ita diu impunita illi fuit audacia. Coorri repentè Lusitani castra multis simul partibus inuadunt; conuulsoq̃ vallo, & superatis munimentis, trepidantem barbarum in lucos magna edita strage compellunt; dispositiq̃ vigilijs, referta omnibus diuitijs castra diripiūt. Eo die captiuus quidam, ignoto nomine, Lusitanus, egregium qua roboris animi, qua fidei Christianæ specimen præbuit. is, librandi peritus, cū in nostros obuerso tormento eiaculari extremi supplicij metu proposito iuberetur, intrepidè abnuuit: ac fortiter datis ceruicibus, ex hostium simul manibus & corporis custodia in cælum euolauit. At Quitirius, nequaquam ea clade fractus, bellum omni conatu renouabat: & statius alibi positis, urbem, & omnia circa, latrocinijs & excursionibus habebat infesta. Lusitani ad eum inde quoque exturbandum nauibus profecti, dum facta defensione progrediuntur incautius, in insidias præcipitauere, & fortissimi aliquot viri loco iniquo à barbaris interfec̃ti. Sed ad extremū nouis ab Goa copijs Malacam aduectis, iterata oppugnatio; & Quitirius nō exurus modò castris, verū etiam è Malacensiu finibus cum ignominia & dāno est eiectus. & Lacfamana Mamudianæ classis præfectus, cū Quitiriū maritimis copijs adiunxerat, ab Andradio fusus, & intra Muaris fluminis ostia scædè coniectus est. Ea depulsa molestia, multo grauius discrimē aliundè Lusitanis instabat: quod item ipsum Dei benignitate in perniciē hostiū vertit. Iauç sunt in sulz duæ (maiores vnâ, alteram minorem appellant) vltà Somatram in Meridiem sitæ, eadem ferè qua Somatra soli vbertate, sed longè ferocioribus incolarū ingenijs. Maioris maritimā oram obtinebat Onuzius Saracenus, viris, armisq̃, & omni bellico apparatu præpollēs. is, ingenti classe adornata, quam dudum aduersus Mamudium admirabili silentio ac dissimulatione inchoarat; vt exactum illum è regno cognouit; ipsosmet qui exegerāt, ex improviso adoriri constituit. Nauigia leuiora ducebat plurima: maioris verò formæ iuncos circiter sexaginta, rebus omnibus ad bellū instructos. Non latuit Malacenses, Onuzij aduentus. & à Lusitanis, nauium nō plus sexdecim numero, Christi maximè fiducia, obuiam Saraceno est itum: contra cōtoque certamine, quod, propter incredibile pertinaciam gentis vtriusque, biduum tenuit; multo maxima parte nauium amissa, deniq; Onuzius lauat turpi fuga reperijt. supra octo millia hostiū, ea pugna, aut ferro, aut igni absumpta dicuntur; cū è Lusitanis plurimi quidē vulnerati sint, verū haud amplius triginta ceciderint. Ita multiplici

paucis mensibus parta victoria, non exiguum militaris gloriæ decus Lusitani tulere. Cæterum, contra vim externam feliciter defensa res, domestico scelere propemodum periit. Maxelizius erat quidam, à Bengala oriundus. is, cum Lusitanæ arcis custodibus ad Malacam, & Alphôso Persona præcipue regio Quæstori, per summam simulationem amoris, & obseruantia, magnam familiaritatem breui contraxerat. Hunc, Bintani regulus Alodinus, ad occupandam fraude arcem Lusitanam ingētibus promissis induxit, militibus habitu mercatorum occultè summissis, qui in tanta hominum colluione haud ægrè latebant. Hisce clam ad loca idonea distributis, Maxelizius, per speciem salutandi Quæstoris, vti solebat, in arcem admittitur. A prima salutatione, & mutui sermonis officijs, Personæ, tum fortè nueridiâ di causa cubanti, cum sese in alterū auerisset latus, repentè Maxelizius ab tergo letale vulnus in caput imposuit. inde ad distinendas fores, aduocâdosq; suos accurrenti, quàmquam in extremo spiritu Persona profiliens, vt erat maximis & corporis & animi viribus, anteuertit: clausoq; per vim ostio, cum custodes ad arma excitasset, in ipso munere tuendæ arcis efflauit animam. Illi barbaros ad murū subeuntes cum cæde magna, repellunt; & Maxelizius intra arcem deprehensus, cum sese acriter aliquādiu defendisset, multis ad extremum ictibus repperitus occubuit. Ita, summo Dei beneficio, & eximia Quæstoris virtute, arx, & vrbs retenta; & quòd ita res postularet, Bintani regulus pax, petēti, post modum data. Et ex alia parte, Antonius Abreus, & socij, ad Molucas paulo ante ab Albuquerque destinati, inter varios casus atque pericula, regente Deo, haud exiguum operæpretium fecere. Ad oppidum Agacinum lauz insulæ ventū est primū. Inde leucas ad sexaginta in Amboinum insulam delati, quæ ad Molucarum ditionē pertinet; positis utrobique; columnis, ad Bandā eiusdem ditionis processere: ex qua, quod principem teneat locum, vicinæ aliquot insulæ denominantur. Hæ, totius orbis terrarū solæ (quod constat) spontè, lautiores in epulas, & medicamēta mortalium, ex vna eademque arbore, macim, & nucem myristicā fundunt. Arbor, ad pyri similitudinē accedit. fructus, mala persica quadamtenus imitatur. floret quo tempore ibidem aliz quoque plantæ, & herbæ varij generis: è quibus vniuersis mirificus odor, incomparabilis cuiusdā suauitatis existit. Vbi defloruit, maturescens pomū, paulatim è viridi, tum ceruleas luteasq; tum purpureas & igneas transit in maculas, quales in arcu celesti cū voluptate miramur: atque eo ipso tempore pſittaci & aliz nobis ignotæ aues eximie pulchritudinis, ad gratissimum sibi pastum aduolantes, augent oblationem; cum folia, & fructus, & alites ipsæ varijs colorū picturis in certamē vsque luxurient. Hac amœnitate cum reliquis insulas, tum in primis Bandam conspici affirmant: quippe, & maritimū habet tractum sylua felicissima viridantem, & ex insula media mōs accliuus attollitur; cuius in ipso vertice lucus eodem & frondium vestitu, & frugum copia, satis amplū pateſcit in campum: atque inde splēdidi aquarum riuī ad subiectam planitiem irrigandam leni murmure defluunt. Insula tota, ad equinæ solæ speciē, à septentrione in Austrum excurrens, tres non amplius leucas in longitudinem, vnam in latitudinē obtinet. qua sinus introrsum recedit, ibi emporiū est. Gens æneo colore, fuso capillo, robur in membris, in animis feritatē ostentat. viri mercaturam, foeminæ agriculturā exercent. Nullū habent Regem. suis institutis ac ritibus viuunt: & vbi consulto opus est, ad seniorū dogmata vulgò sectantur. Locus ad inuehēdas & euehēdas merces admodum est opportunus. Igitur Abreus eò delatus, vti è Malacēsi victoria oēs eas nationes Lusitanici nominis fama peruaserat; haud ita difficili negotio fœdæ amicitia hospitijq; cum incolis fecit: ac lapideum eius rei monumētum in littore

A littore posuit. dein, magna vi frugis pretiosæ coempta, Molucis omiſſis, Malacam reuertit: atque inde cum Andradio Lusitaniam repetens, vt apertæ Blandæ nuntium ad Emmanuelem ipse perferret; inani spe delusus, in itinere perijt. Longè diuersum habuit exitum naufragio Francisci Serrani ex eiusdem Abrei comitatu. Is, post Bandam relictam, ipso professionis initio ab sociis fœda tempestate distractus, ad infames & scopulis, & latrocinij Lucopinas in fulas vltà Bandam, allisa oneraria, salutis corporibus, armisque in terram euaſit, fame sitique, ob solitudinem ac siccitatem loci, vnà cum sociis vtrique moriturus, ni, quæ res exitio cæteris consueuerat esse, præsentem eis opem diuinitus attulisset. Prædonum erant in proximo stationes, in eiusmodi casus intenta cura excubantium, vt eiectos in litus aduenas improuiso aduentu caperent. ij, conspecto Serrani infortunio, ad prædam alacres piratico nauigio vehebantur, quam vulgo caracoram appellant. Non latuit scelus magistros & nautas Malacenses, è Serrani turba. quocirca præmonitus ab ijs, vt sibi consuleret, insidias prope litus occulto loco disponit. prædones in terram egressi, dum naufragos venantur, interim exorti ab tergo Lusitani caracoram inuadunt. qua re animaduersa barbari, metu, ne abducto nauigio, in deserta insula destituti perirent, confestim ab latrocinio versi ad obtestationes, culpæ veniam suppliciter perere; ac se, polliceri, si in caracoram accipiatur, duces nostris ad commodum hospitium haud procul inde futuros. Neque absuit dictis fides. ijs moderantibus cursum, ad Amboinum rursus delati Lusitani, ab incolis Rucutelli emporij admodum benignè tractantur. Erant Rucutellani veteres inimicitia cum finitima ciuitate Veranula insulæ Batochinæ Muaris: actum, inter vtrumque populum exorto certamine, Rucutellani aduenarum maximè ope superiores fuere. cuius rei cum rumor longè lateque manasset; ad Molucarum etiam insularum Tidoris arque Ternatis regulos fama peruenit, quorum alteri Almanfori, alteri Boleiſi erat nomen. A patrijs ritibus paulo ante ad Mahometicam superstitionem ambo transierant. ac de finibus inter se contendere soliti; cognito Lusitanorum ad Amboinum appulſu, tam inclytæ gentis auxilio contra hostem augeri cupidus vterque cerratim naues ac præsidium ad inuitandos ac deducendos ad se peregrinos dimittunt. Diligentior in eo officio fuit Boleiſes, celeriter instructis in id ipsum nauibus decem, & custodia mille ferme armatorum imposita. à quibus abducto iam ad Ternatem Serrano, Tidorenses ab Rucutello irriti redièrunt. At Serranus cum socijs magno apud Boleiſem in honore habitus; multa de Molucensium natura, commercijs, moribusque per orium cognouit: neque Emmanuelem modò de rebus ijs accuratè per litteras docuit; verum etiam, comitantibus deinceps eodè Lusitanis, non mediocri vel solatio, vel adiumento fuit. Sunt autem, quæ comunitè Molucæ vocantur, complures numero, subiectæ Aequatori, & à Borea in Austrum vicinis ferme leucis inter se disiunctæ: quarum nulla plus leucas sex ambitu colligit. Hisce plurimæ circumfusæ alix sunt: verum ad Occidentem in sexaginta leucastota fronte prætenditur altera Batochina, Mauricam appellant: ita naturæ munibus Diuina prouidentia distributis (nempe ad conciliandam per mutuos vsus humanam societatem) vt Molucæ, cum ingentis pretij frugem caryophyllon vnæ omnium ferant; reliqua pene cuncta ad victum & cultum aliunde mutuari cogantur, quarum magnam partem ea, quam dixi, Batochina suppeditat. Arbor aut caryophylli, & stipite, & folijs lauro similis est, flore in primis odorato, qui è viridi in rufum immutatus, vbi obdurerit; caryophyllon Arabibus; at Hispanis, quod capitatus est, clauus appellatur. arbor, è decidentibus caryophyllis citra culturam enascitur: annuas fert fruges: quæ tamen propter flagellorum & acrioris decussus iniuriam, non nisi altero quoque leguntur anno. solum

infra, purum est: arbore in semet omnem attrahente succum: ipse verò fructus, potentiorum præcipuè mensis ac dapibus expetitus; ab institoribus ingenti lucro & in Asia, & in Europa diuenditur. Tellus arida est, & in modum pumicis fistulosa. itaque non modò cadentes è cælo imbetes momèto combibit; sed etiam è montibus manantes absorbet aquas, antequam directo aluèco ad mare perueniant. Eadem aliquot locis cum infano reboatu ignes eructat. Sed præcipua camino Ternarèsi nobilitas. Mons in nubes assurgit excelsus, & arduus. cuius inferiora, densis nemoribus vestiuntur; superiora, ex incendijs glabra & horrida sunt. in vertice, crater, hiatu vasto, in plures circulos circumductos maiores minoribus, ad speciem amphitheatri discedit. inde, per æquinoctia maximè, certis flantibus vëtis, cum horrifono fremitu flammæ atro mixtæ fumo & fauillis erumpunt, & omnia latè loca cineribus complent. Visendi annuè sunt vices: nec nisi per funes, aut ferramenta, quibusdã locis ascensus est. Incolæ etiam sulphur alicubi optimum legunt. Neco ipsi colore, fluxo capillo, ad bellica studia strenui, cætera mirum in modum inermes & pigri. Medulla quarundam arborum victitant: sagû vocatur. ea lentè purgata, & testaceis incocta formis, non solum in quotidiana alimenta, verum etiam in vsum nautici panis egregiè sufficit. Et ex eiusdem plantæ ramis, artificii manu concisis, leuandæ sitis, mirifico sapore simul & salubritate candidus liquor exsudat, quem vulgo tuacam appellâr. Ipsas insulas, olim desertas, & quæ planities est, mari mersas fuisse; testantur conchilia, & arenæ, quæ fodientibus passim occurrunt: atque ob id ipsum ab indigenis incolæ negant. Connexæ sunt è Sinis, Iauis, & aurea Chersoneso, & alijs regionibus: origine dispares, & sono linguæ; cæterùm contumacia, scelere, perfidiaque simillimi. quippe, nec nisi malo coacti rectè facete norunt; & non ferro solum, & aperta vi, sed calumnijs, fraudibusque, & veneno grassantur. Neque Molucensium tantum id ingenium est, cæteræ quoque eius tractus insulæ eadem infamia fermè laborant. Exergo, ad quem dixi modum, cum antea Græcis, ac Latinis prorsus ignotæ fuissent, nostris hominibus denique paruère. Dum explorantur, Albuquerque interim, firmato maris imperio, ad interruptam toties Arabicam expeditionem, rursus animum adiecit. eoque consilio ad Goæ custodiam, præter Malabarica auxilia, Lusitanos pedites quadringentos, equites octoginta Petro Mascarenia præfecto reliquit. Benestarini præsidio Rhotericum Pereriam, oræ maritimæ cum sex biremibus Ioannem Machiadum præposuit. ipse, viginti nauibz, epibaris Lusitanis mille septingentis, Indis verò circiter mille ab Goa profectus, malaciã diu remorante, ad Socotoram aquandi causa primùm; dein Adenum incolumi classe traiecit. Vrbs est præclara ad aspectum, ædificijsq; & incolis admodum frequens; non soli natura (quippe inuictis omnibus viritur) sed loci opportunitate, vt supra dictum est, in eam celebritatem adducta. omni ferè ex parte ad pænisulæ modum alluitur mari. quæ continenti annectitur, præruptus imminet mons: moenibus præterea, & propugnaculis egregiè cincta est. atramen Albuquerqueius, repente iactis in portu anchoris; magnam trepidationem ciuibz pariter ac peregrinis incussit. nautæ, & institores ex onerarijs in urbem extemplo; confugere. Amirianus oppido præerat, Abassinus genere, puer olim captus à Saracenis; & à religione Christiana per fraudem abductus. Is, tentatus ab Albuquerqueio, non vulgari solertia vir, blandis verbis muneribusque spem deditionis faciendo, rem distulit, dum è propinquo milites euocaret. ijcùm celeriter conuenissent; ignarus eius rei Albuquerqueius, experiundi causa in oppidum ad nauicularios mittit, qui eos metu deposito ad naues redire iubeat. illi verò negare se redituros, aut capira sua toties iam expertæ Lusitanorum crude-

A crudelitati, & avaritiæ permissuros. Simul Amirianus per internuntios cum Albuquerqueio expostulat, quod imperium vsurpet in aliena terra; & super tali re cum inquilinis & aduenis potius quàm cum legitimo magistratu, penes quem summa sit rerum, suo iure sibi agendum existimet. ad extremum addit, cum non pro amicitia facere, qui tali tempore defensoribus urbem nudare conetur. Eo nuntio sat patefacta Amiriani consilia. & Albuquerqueius vim adhibendam ratus, vbi postera dies illuxit; vt hostem accipiti distineret prælio; partem copiarum in ipso littore exposuit; partem ad lsthmum, quæ à tergo inuaderet, circummisit. Vtrobique à Satacenis acerrimè repugnatum est. & cum scalis diffractis pauci Lusitani, qui iam in muros euaserant, cæderentur, & frequentes apparerent in oppido armati pedites equitesque; Albuquerqueius iactis ad pinnas funibus, per quos nostri sese d emitterent; receptui cani iussit: omnisque oppugnatione vrbis & natura, & opere, & valido præsidio munitissimæ, Mahometanas naues in portu ferme triginta succendit. inde sublatis anchoris, dum Luianum inuehitur sinum, cū extremo salutis discrimine in fyrtes impactus est. Saluti fuit, imploratum Beatæ Virginis auxilium: cui deinde, ad perpetuam beneficii tanti memoriam, in vrbe Goa templum extruxit: & inde, Sactæ MARIAE Vada, Luianæ fyrti nomen impositum. Ex eo periculo ereptus, ad Camaranum insulam intra fauces Erythræas cum vniuersa classe prouehitur. Ad eius famam, incolæ in proxima continentis, metu diffugerant. Locus haud inamœnus est, perennibus aquis, & pecorum armentis abundat. ad hæc, ingentes ædificiorum ruinæ, celebrem olim testis & opibus fuisse testantur. Albuquerqueius in explorandis circa regionibus, & maris eius natuta noscenda hyemem posuit, quo tempore, duo in primis admiranda euenire. Ad solem occidentem, qua Regis Abassinorum imperium est, purpureæ Crucis in cælo signum præfulgens aliquamdiu apparuit. quo viso Lusitani omnes venerabundi procubere: & Albuquerqueius, vt erat eximia pietate, sublatis ad eam manibus, clara voce fusus in preces: O Crux, inquit, nostræ redemptionis argumentum, ô signum Christianæ victoriæ: ô decorata pretiosissimo sanguine Domini IESV: ô Diuinâ arbor, cuius vitali fructu, letalis quondam plantæ repensus est fructus: in te, te inquam, spes nostras omnes habemus repositas: te profitemur, agnoscimus, adoramus; ac suppliciter petimus, nobis inter tot pericula, terra marique præsidio sis. Ab ea precatione **C**obortæ omnibus lacrymæ: & index fidei ac religionis clamor ad astra sublatus. tum consono clangore hinc inde tuba concrepuit, & omnia tormēta displosa: dein candida nubes conditam Crucem, sine fine defixis in cælum oculis Lusitanorum eripuit. Neque Albuquerqueius prætermisit, quominus rem sicuti acciderat, testatò conscriptam, ad Emmanuelem Regem primo quoque tempore mitteret. Per eosdem dies, vel ex intemperie cæli, vel ex insalubrium ciborum succo atrox morbus naualem turbam inuasit, vulgò inter lusum, aut quotidiana ministeria repente exspirabant. In ijs, milēs vnus in mare proiectus, ingentem terrorem omnibus attulit. noctu quippe, infra sentinam pulsus frequentes exaudiri coepti. quem ad strepitum cum arrepta scapha vigilēs descendissent; implexum carinæ sub ipso gubernaculo defuncti militis corpus offendunt. scilicet pilus cunctis inhorruit. vbi ex pauore collegere sese, res ad nauarchum delata: nec dubium fuit, quin cadauer translatum in litus humo contegeret. quo factò, postridie super ipsum sepulcrum rursus inhumatus apparuit. Ea re attoniti cūcti cum apud se causam exquirerent; Franciscus denique, incertum ex qua familia, monachus, qui concionatoris munereungebatur; sagaci coniectura suspicatus est, hominem aliquo interdicti, vel anathematis vinculo constrictum, è vita excessisse. itaque in terram egressus, sanctissimi viri Benedicti Abbatis

exemplo, è Pontificia formula conceptis verbis, animum demortui ritè ex- D
 piari: ei que veniam à Deo precatus est. Mirum dictu. ab eo mysterio red-
 dita morruo pax; & vaga ossa tandem in suo tumulo quieuerè. Inde, trans-
 acta iam hyeme, Albuquerqueius retrò ad insulam Mehum reuertit. in ipsi
 faucibus sita est: locusque exstruendæ arci commodissimus visus: sed quòd
 maiore apparatu indigeret, differri opus placuit. Præcella tantum Crucis
 trophæa ibi defixa, quæ à quattuor passuum millibus conspici possent: & ab
 eadè sacrosancta Cruce nouum insulæ nomen impositu. Ex eo loco profe-
 cta classis, cum iam tēpus reuersionis instaret, aduersa tempestate rursus in
 Adeni portum infertur. ibi dies aliquot mutua iaculatione consumpti: &
 quæ primà sese dedit occasio, in Orientem Albuquerqueius iter intendit, ab
 Adeno Diu accessit primùm. ibi ab Iazio perhonorificè acceptus, com-
 mercij procuratorem consensu reliquit. Ab Dio Ciaulum ventum est; &
 exactum à Nizamaluco tributum. Ac nulla admodum memorabili re ge-
 sta, Mahometanistanum sex nauibus apprimè opulenti, ex itinere capti,
 Albuquerqueius ad Goam denique saluis rebus applicuit. Eodem tempore
 Zamorinus, post factam cum Lusitano pacem, emoritur. Regnum exceptit
 sororis filius Naubeadarinus, qui suopte ingenio nostris enixè fauerat sem-
 per; auctorque auunculo fucrat Lusitanos omni officio demerendi, itaq; B
 ipso statim initio imperij, non modò pacem firmauit; sed etiam stipendia-
 rium se fieri voluit Lusitani Regis, certo vectigali sponte instituto, quod in
 singulos annos Emmanueli persolueret. ac simul, arci ad Calecutu exstru-
 endæ magna eiusdem voluntate ad motum cum machinis fabri. & opus, ad-
 hibita diligentia breui surrexit: impositoque præsidio commercium cum
 Lusitanis fremente Saraceno renouatum est. Aegre id passi vereres quoque
 socij, Cocinensis, & Cananorius, veriti ne per eam societate negotiatio Ca-
 lecutum vniuersa trāsiret. quos tamen Albuquerqueius adiit, & multis ratio-
 nibus lenitum vtrumque, operam dedit vt ab studio rerum nouarum aucr-
 teret. Hoc tam felici statu rerum Orientis, Emmanuel decretis Lusitania
 tota supplicationibus, gratias Diuine Bonitati agēdas diligenter curabar. ac
 per id ipsum ferè tempus Iulio II. Pontifici Max. vita functo, Leo X. magna
 omnium approbatione successit. huic Pontificatu ineunti, Emmanuel per
 legatos non obsequium modò, more maiorum ritè deferendum, sed etiam
 Indicas opes religionis causa libandas existimauit. Princeps legationis fuit
 Tristanus Acunia, qui, vt supra demonstratum est, res præclaras in India ges-
 serat. Munera fuere, complures ingentis pretij gemmæ, & Pontificalia ve-
 stimenta cum aræ bene magno frontali, cuncta in varias Christi & Sancto- F
 rum effigies ex auro primo, & vnionibus, atq; lapillis admirabili splendore
 contexta: quorum, qui in eiusmodi rebus intelligunt, simile nihil in Vati-
 cano sacrario visum affirmant. Accessit è Perfide animal, priscis Romano-
 rum ludis ac venationibus mitabiliter expetitur, panthera tremendæ per-
 nicitatis, magnificè instrati equi clunibus infidens, ad equitis nutu in sylue-
 stres feras inuolare iam pridem assueta. Cōspiciebatur etiam, cum Indo re-
 ctore, militibusque, turrus elephas, aureo strato, cū alia egrege doctus, tū
 verò ad certa symbola principē flexo poplite venerari, & inconditos edere
 ad tibiam motus; & haustam proboscide ingentem aquæ vim, repente in
 spectatores effundere. Neque ita multo post, rhinoceros quoque, nō visum
 in Italia multis iam seculis animal, Romæ deuehebatur; vt cum elephanto
 cōmissus (quicum implacabiles gerit inimicitias) veteris magnificentiæ spe-
 ctaculum populo Romano repræsenteret. Sed qui ab vltimis terrarum ter-
 minis in Europam incolumis venerat; ad Ligusticæ demum oræ scopulos
 facto naufragio, cum impeditus catenis enare nequisset, exoptata plebē vr-
 banā oblectatione priuauit. Ea munera cum ipsa per se, tum verò propter
 illu-

A illustrè eximix cuiusdam pietatis, & obseruantiæ significationē summo Pontifici, & patribus mirè grata accidere. Inter hæc, annus iam se circumegerat: cumque in omnium ore ac sermone Lusitanica religio, & egregia belli facinora versarentur; Abassini quoque legati ex India in Lusitaniam deuehuntur. ij, quod contra Albuquerque præscriptum malè accepti à nauarchis in itinere fuerant; nauarchos illicò Emmanuel in vincla coniecit; nec nisi Mathzi precibus fatigatus absoluit. ipsis verò legatis, magni honores ab Rege habiti. aduenientibus primùm frequenter obuiam itum est; ædesque magnificè ad diuersandum attributæ. dein Petro Vazæ Igæditano episcopo, & Martino Villanouano Comiti negotium datum, vt eos quàm honestissimo comitatu in regiam vsque deducerent. intromissis, Emmanuel è solio comiter in amplexum occurrit. post salutationem, à legatis extractæ ex arundine aurea litteræ, & dona prolata. Ea dona fuere primùm aurea quinque numismata Abassinis inscripta notis, quæ octonos ferme scutatos penderent singula. dein pyxis auro solida, fidelibus claustris adseruans Crucis adorandæ fragmentum, de quo supra docuimus, Abassinis Regibus è Hiero solyma ipsa trāsmissum. Eam verò pyxidē Emmanuel nixus genibus, & præ gaudio lacrymabundus accepit, immortales Deo gratias agens, quod è tam remotis ab Europa regionibus, ab Rege tam inclyto, per legatos compellari se, beatrique insuper tam saluari ac pretioso munere voluisset. Post hæc, Helenæ, ac Davidis recitatæ per idoneos interpretes litteræ, tum Arabico, tum Persico sermone conscriptæ. quarum erat summa: si vrgere bello maritimo Saracenos, & cæteros nominis Christiani hostes Emmanuel pergeret, terrestres Abassinorum copias, quandoquidem re nauali parum admodum valerent, & commeatu quantævis classi nō defuturos: ac Lusitanum hortabantur, gloriosis adeò cēptis fidēter insisteret: postremò, si ad hospitij vinculum, affinitatis quoque iura vellet adiungere, filiorum nuptias ac filiarum cum regijs dotibus offerebant. Ad ea, pari benignitate ab Emmanuele responsum est: ac multa deinde ex legatis de Abassinorum ingenio, institutis, ac ritibus quæsitæ per orium. quæ à pluribus postea fusè ac disertè perscriptæ, inculcari à nobis hoc loco necesse non est. Dum in Europa Emmanuel Rex legatis mittendis accipiendisque dat operam; interim in vltiore India ab Lusitanis non Malacense modò stabilirum imperium; sed socijs quoque Regibus latum opportunè subsidium est. Rhotericus Patalinus (vari supra docuimus) præfectus erat Malacæ. in eius locum è Cocino cum nauibus aliquot missus Georgius Albuquerque, cum ad Somatram deuenisset; domesticò implicitum bello Regem Pacenum offendit. Factiosus quidam è popularibus coacta manu erat in armis: atque is quod maiorem ciebat tumultum; eò lætior fuit Regi nostrorum aduentus; ei que dubijs in rebus non inanem fiduciam præbuit. siquidem post minuta aliquot prælia cum ad summam vniuersi certaminis ventura esset; Georgius cum suis primam sibi depoposcit aciem. Neque commissæ pugna subsidij opus fuit. studio laudis incensi Lusitani tanto ardore se in hostem intulere, vt primo impetu pulsos loco rebelles, magna cæde, maiore cum trepidatione in fugam auerterint. Quo facto, Georgius, & amicum Regem præsentis periculo ereptum, arctius Emmanueli deuinxit; & ipse nouo decore genti Lusitanæ parto, victor Malacam processit. in ea vrbe, Prætorio munere aduersa fama fugebatur is de quo demonstratum est, Ninachetus indigena: multis magnisque in Lusitanos officijs eum gradum ab Albuquerque Imperatore promeritus. Eundem fortè honorem, acceptus nuper in fidem Abdala quoque dynasta Camparis adamarat: præclarum sibi ad celebritatem nominis ratus, in Malacensi emporio tot tamque varijs nationibus è superiore loco ius dicere. huic Albuquerque gratificari cū admodum cuperet, eam tamen

distulerat rem, verecundia prohibitus coram super tali negotio Ninachetū^D alloqui; tamque veteri amico (quamquam alioquin improbo viro, perque veneficia ac scelera Præturam exercēti) repente magistratum abrogare. Sed quod præsens nō erat ausus, absens postmodū non omisit. Proficiscenti Malacam Georgio, in cæteris mandatis illud etiam dedit, Prætori Ninacheto Abdalā sine mōra sufficeret; perductūque Malacam, in eo tribunali quā honestissimē colloca ret. Ille, q̄ difficili ac periculoso loco Campana res esset, ignarus, Georgium Botelliū cum nauibus non ampliustribus, in scio Ninacheto, ad Abdalā aduehendū proficisci iubet. Cæterū Lingæ Rex, qui Regis Bintani filiam habebat in matrimonio, tum maxime terra marique circumfessum Abdalā premebat. id vbi Lusitanis nauarchis in itinere cognitum est; confestim à Malaca subsidium per litteras & nunrios euocat. Missi à præfecto Lusitani bellatores egregij centum, Malacenses ferme septingenti. Cum ijs copijs Botellius initio, Campanari æstuari; fauces audacter inuectus; mox retrō flexit iter, propterea quod æstuarium ad instar fluminis longum & angustū, depresso a lueo, marginatis vtrinque ripis, non sine causā metum afferebat, ne prætereuntes nostros barbari ex tuto supernē iaculis ac telis obruerent. igitur eo periculo animaduerso, portus aditum custodi-^E re, & mare commeatibus infestum reddere statuit; vt hostem vel extra rinationes eliceret ad pugnam, vel victoria pæne iam parata inuitum ex obsidione detraheret. Neque inanis fuit coniectura. Linguanus, cognito nostro ruffi consilio, quod multitudine militum abundaret, in apertum prouehi, ac sese ad prælium offerte decreuit. ergo relictis ad opera stationibus, ipse cum sex armatorum millibus; actuarijs octoginta, quas vocant Lāciarar, in Lusitanos mouit æstu secundo. Classē præibat ipse cum nauī maioris formæ, crassioribus munita pluteis, & machinis varij generis; ac, præter naualem turbam, propugnatoribus ferme ducētis, in eam conspectū Botellius hortatus ad pugnam suos, extemplō vim iaculorum tormētis emisit, adeo peritē libratis, vt remiges ad transtra complures vno ictu discerperint. quo metu perterriti, qui in eo latere curabant nautæ; partim in mare sese præcipitant, partim infra salmos occulto loco se condunt. ita, ministerio destituta nauis, in obliquum intorta vorticibus, adeo tenaciter ad vtramque fluminis ripam in hæsit, vt neque ipsa moueri posset loco, & pone sequentibus reliquis transitum intercluderet. Tum, ex propinquo inirum certamen; & Botellius cum suis in regiam nauem egregio conatu transcendit.^F Aequis viribus aliquandiu dimicatum est, dum Regem satellites obnixē tuentur. Sed vbi cæteri Lusitani ipso tormentorum strepitu exciti superuenēre; tum demum percussī nouo terrore barbari; & Rex metu ne opprimeretur, è nauī desiliit; perque auia & lutulenta cum paucis diu errabundus denique in tutum euasit. at Lusitani regia naue expugnata, in cæteras gradum illico faciunt. ex cū obstructo, vrdiximus, exitu clausæ tenerentur, & in angustijs confertæ atque implexæ remis, atque atmamentis, neque explicare se possent, & contra vim æstus reciprocantis frustra niterentur; naualis turba, tentato vix prælio, sequuta Regis exemplum, qua cuique licuit, se in terram eiecit. ita, multis primo impetu cæsis, vacua pæne classe, Lusitanus potitur. Et Abdala, præter spem obsidione exemptus, Malacam ouantibus Lusitanis ingenti pompa defertur. Ibi iussu Ninachetis magistratu se abdicare; non tulit ignominiam, veri honoris, & solidæ virtutis ignarus. confestim ex aloce, & sandalis odoratis exstructo rogo, quadratum iuxta suggestum nobilibus aulæis & alia pretiosa veste constrauit. ex eo suggesto, aurea ipse toga gemmisque præfulgens, ad circumfusam concionem de rebus ab se gestis, totoque vitæ suæ cursu disseruit: expositisque beneficijs, quæ in captiuos primū Lusitanos, tum in Albuquerque-
cium ip-

Aclum ipsum difficillimo tempore contulisset, nullo suo delicto spoliari se dignitate, dolenter admodum, & acerbè conquerebatur. Tum Lusitana ingenia detestatus (adeò funestas humano pectori subdit faces ambitio) è pulpito se in ardentem pyram furibundus iniecit: mortemque paulo post spontè affuturam, deuexa iam ætate vir antecapere, quàm vel ad exiguum tempus, minus inter suos honoratus conspici maluit. Verim, ne Abdalæ quidem diuturna felicitas fuit. Iniquorum criminationibus in suspicionem vocatus, quasi de vrbe Alodino prodenda clam ageret, per speciem consultandi, in arcem, Georgij præfetti iussu deducitur. ibi, nihil minus metuenti, diuinamque & humanam imploranti fidem, catenæ subito iniectæ. ac ne ex ipsis quidem vinculis facta dicendæ causæ potestate, paulo post in foro palam iugulatus est: quæ res propter spectatam viri æquitatem, & amabiles mores, magnam apud eas nationes Lusitanico nomini confluxit inuidiam. Inde minus iam multi Malacam institores adire: nec regia modò vestigalia in dies minui, sed etiam ciuitas annonæ caritate primùm, tum etiam inopia laborare. Ob id à præfecto ad reconciliandas circa nationes missus Botellius, notæ probitatis ac prudentiæ vir, ciuitates ac regulos adeundo, virtute ac lenitate paucis diebus Malacam intermissa commercia reuocauit. In ea legatione cùm ad Siacanum dynastam Alodini vestigalem venisset, vltimū pæne salutis periculum adijc. Siquidem Alodinus pacis immemor post Maxelizij eadem factæ, Siacano cùm alia, tum filiz nuptias offerebat, modò Botellium sibi viuum, aut mortuum traderet, processissetque haud dubiè fraus, ni Botellius, incolæ monitu, quem captum libertatè donarat, maturè insidias præcauisset. Ea expectatione delusus Alodinus, lanciaras ferme sex & triginta ad eum insequendum protinus misit. Ex in Lusitanicos lembos nouem cùm incidissent, quibus Franciscus Mellus præerat, arrox diu prælium, & incerta victoria fuit, dum hostes multitudine maximè freti nostros circūuenire nituntur. Sed ad extremum, acrius instante, atque ad omnes occurrente impetu Lusitano, impares viribus ac dimicandi peritia barbari, magno suorum amisso numero, terga vertère. Neque nostris incruenta victoria fuit: è socijs multi, è Lusitanis triginta quinque desiderati. Huius pugnæ fama tranquillores in vltiore India fecit res: & Botellius, annona leuata, rebusque ex animi sententia confectis, auro pretiosisque alijs onustus mercibus, Malacam tenuit. Neque segnius interim ad Goam Lusitana res ab Albuquerque Prætorè administrabatur. Intentus omni cura constituendo & propagando Emmanuelis imperio, nullam eius rei occasionem elabi sinebat è manibus. Ante omnia, captus opportunitate Diensis emporij, legatos ad Mamudium Cambaiæ Regem cum donis misit, vt munitum de more diuersorū Lusitanis, negotiandi causa, in eadem insula certis legibus exstruere sibi liceret. Neque abhorrebat à conditionibus Rex, commercij spe illectus adeò fructuosus. Cæterum Iazij, qui nihil minus, quàm Lusitanos accolat cuperet, opibus artibusque discussa tota res est. Cum Idalcane præterea, & Narlingano Rege confirmata per mutuos nuntios amicitia, actumque de communibus commodis. Verum nihil tenacius in Albuquerqueij mète, quàm Armuzia næ rei cura insidebat. cuius tum regni status erat eiusmodi. Post Albuquerqueij discessum, & arcem scelere nauarchorum amissam, ingens rerum perturbatio erat Armuziæ confecta. Primùm, Atar eunuchus grandi iam ætate, decesserat. Dein, Zeifadinum susceptis iam liberis regni potentem, Nordinus vrbis præfectus per Abassina mancipia veneno sustulerat: inque eius locum, præteritis filijs, suffecerat Zeifadini fratrem, nomine Torum. hunc, multis ante officijs, ac tum recenti beneficio sibi deuinctum, quò insuper magis haberet in potestate, fidis priuatim sibi ministris, ac satel-

ac satellitibus cinxerat. Et ijs, tres germani fratres, Mudofar, Hales, Hamedes, quod Nordinum arcto affinitatis gradu contingerent, præcipuum dignitatis, & gratiæ locum obtrinebant: sed ante omnes longè eminebat is, quem è fratribus tertium posui, Hamedes: vir & manu promptus, & libidine dominandi, & solertia in rebus gerendis, Arari eunucho persimilis. Is callidè conciliando sibi militum animos, & obnoxios sibi sensim in urbem introducendo, & grauissima quæque in se vnum trahendo munia, paulatim eò potentix viriumque peruenerat, regnum vt omne suo arbitratu ageret versaretque. Quocirca & Nordinus iacere, & præ illo pæne ciuilibus ac modestus videri; & gemebundus Torus nusquam eodem inulro commouere sese, nedum maioris momenti quippiam aggredi. Iam verò, quod ad Emmanuelem Regem pertinebat; Lusitanis quidem ductibus illac iter habentibus patebat hospitium; & Emmanueli annum stipendium ex Albuquerqueij formula pendebatur: veruntamen ea erat conditio rerum, vt Hamedes nullo frænatus præsidio, vbi veller, ab Lusitano Regem regnumque posset abducere: & Emmanuel, per fraudem arce deiectus, precariam quodammodo eius insulæ ditionem habere videretur. Hisce rebus probè compertis, Albuquerqueius, Torum teterrimo seruitio domesticorum eximere, & in fide ac patrocinio Emmanuelis omnino stabilire decreuit. Ea res quod in primis egebat silentio, ne se Hamedes ad obstandum instrueret; per speciem Adeni repetendi, magnis nauibus duabus & viginti, & minorum nauigiorum ingenti numero comparato, circa initium insequentis anni Goa profectus; in medio itinere cursum ab Arabia repente in Persicum sinum auertit. Armuziam vt est ventum, nauigijs confestim circundat insulam, ne quid aliunde subsidij, vel commeatus eò subuehi posset. dein missis vtrò citroque nuntijs, de nouis amicitix legibus agceptum. Summa postulatum Albuquerqueij erat; præter stipendium Emmanueli bona fide soluendum, vt arx, ac diuersorium Lusitanis ad urbem daretur negotiandi causa. Neque Torus abnuebat; cessit quin etiam arce protinus: cæterum, quò minus reliqua explicarentur, maximè obstabat Hamedes, continuandæ scilicet dominationis audax; &, si aliter cedendum foret, in Ismaelem Persam, quàm in Lusitanum Regem longè propensior. Ea incensum cupiditate, cum ad saniora consilia reuocandi nulla esset spes; molientem insuper insidias, Albuquerqueius immisissis per occasionem percussoribus, anteuertit è medio roltere. Hamede interempto, cætera expedita fuere; ac facile deinde omnibus de rebus communi consensu transactum est: & in arcem absoluendam cum Albuquerqueius diligenter incubuit, tum ipse quoque Torus materiam, & alia necessaria largè subministravit. Dein tormenta omnia, quæ ad rebellandum animos facere possent, Armuzianis adempta. & Lusitani regni stemmata, & vexilla in turribus cum ingenti clamore & plausu publicè posita. Viri fermè triginta è stirpe regia, ob regni æmulationem, à tyrannis candenti ferro occæcati, regio sumptu in urbe alebantur. Hos quoque, Albuquerqueius, ne quid eorum causa tumultus existeret; Goam amandauit, dato Quæstoribus, & præfectis negotio, vt cuncta eis ad visum, cultumque liberaliter Emmanuelis impensa præberentur. Inter hæc, Ismael, non modò sibi de Armuziano stipendio bellum cum Emmanuele suscipiendum non existimauit, sed etiam admiratione caprus rerum, quas à Lusitanis per exigua manu gestas, consentiens fama toto pæne terrarum orbe vulgauerat, legatum iungendi fœderis ac societatis, ad Albuquerqueium destinauit. is verò in gratiam tanti Regis ingenti apparatu ab Albuquerqueio exceptus. Missi ad eum deducendum, è Lusitana iuuentute præcipui. Pompæ autem ratio fuit eiusmodi. Præibant in equis, cum venaticis pantheris, Persæ rectores duorum

tum,

A tum equi cataphracti sex nullo fessore sequebantur: dein equites, in argenteis ferculis regalia dona, vestem magnificam varij generis, itemque natiuas & factitias primæ notæ gemmas, cum tibiæ ac tympanorum, hilari pulsu gestabant. Postremò legatus ipse cum suo comitatu, Lusitanisque incedebat. is in ornatissimum solium, adstante procerum corona, ab Albuquerque perhonorificè acceptus; cum muneribus litteras ad Emmanuelem, & ad Albuquerque reddidit: expositisque mandatis, omni genere comitatus honorisque tractatus est. Ac demum redeunti, vicissim legatus ad Ismaelem adiunctus Fernandus Lemius: & missa pariter dona: affabrefactæ lorice duæ cum galea inaurata, ac thorace quàm optimo: armilla aurea quattuor: & nobiles pyropi complures: itemque alia pretiosa ex auro gemmisque monilia: necnon è singulis Indicorum aromatum generibus aliquantum. Accessère, optatissimum Ismaeli munus, aliquot variae magnitudinis ænea tormenta cum Lusitanis ballistis, ærcque Cyprio, & stanno, ac postea magistri quoque eius fabricæ cum peritis libratoribus missi, vt quoniam ab Turca noui illius terrore procellæ nuper acie victus fuisset, ea quoque virum parte communi hosti esset par. Dimissa

B legatione, & rebus ad Armuziam ordinatis, Albuquerque Torum hortatus est, vt Emmanuelis amicitiam cum fide coleret; certissimumque in eius maiestate præsidium suis fortunis repositum existimaret. Inde Goam classe renaugans, cum iam sexagesimum tertium annum ætatis ageret, fluente sensim aluo consumptus, ægrè ad Goani portus fauces animam traxit. ibi, cum sese è lectulo mouere non posset, in ipsa naui per confessionem elutis animi sordibus, & sacro ad supremam luctam oleo inunctus; Christum, cuius Cruci affixi in sinu fouebat effigiem, suauiter alloquens, inter carorum manus & lacrymas expirauit, prorsus inuicti ad laborem ac patientiam æquè corporis animique vir: & cum quolibet suæ ætatis du cum, vel naualis rei scientia, vel expediti consilij magnitudine comparandus. Facinora duo apprimè gloriosa vasto dudum agitabat animo. alterum, vt Nili fluenta, nouo & spatij longè breuioris aluco, Abassinis adiuuantibus, in Arabicum sinum auerteret, ac totam Aegyptum Turcis redderet prorsus infructuosam. alterum, vt ab Armuzia vectos hippaginibus equites velocissimos ad trecentos, in intimum repente littus eiusdem Arabici sinus

C exponeret: qui, ante quàm è vicinis regionibus concursus fieri posset, Mecam non amplius septendecim Leucarum intervallo aduolarent, & ex inclyto apud eas gentes fano, abominanda Mahometis ossa raptim auerherent: scilicet in perpetuam teterrimi impostoris & hæresiarchæ ignominiam Christiano ritu publicè concremanda. Talia meditant, iniquorum obtrectatio primùm, dein mors interuenit, vt seni matura, sic rei Christianæ atque omnibus bonis acerba. Elatus est quàm amplissimo funere, & comploratione tanta; vt sacerdotum Christiano ritu psallentium voces nequaquam exaudirentur. Conditus est in ædícula MARIÆ Virginis, quam Goa capta, vt supra dictum est, ipse construxerat: ac dein de Alphonso filius (qui Olisipone hæc ibidem scribentibus nobis octogenarius agebat animam) suis impensis auxit, ornauitque. Oræ Indiæ imperium, quæque illo imperio continentur, Albuquerque decedens pacata Emmanueli reliquit; & bellicam rem (vtijs locis ac moribus) egregiè constitutam. Paulo ante ipsius obitum, è Lusitania cum nauibus decem Cocinum appulerat Lupus Soarius prætor ab Emmanuele designatus. is cum inisset magistratum; anno qui Albuquerque mortem est insequutus, renouata cum finitimis Regibus amicitia, Fernandum Petreium Andradium cum nauibus octo misit in Sinas, ad instituendum cum ea natione commercium, & regiones è proximo cognoscendas.

Vnà profectus etiam Thomas Petreius, Emmanuelis nomine, cum donis D
ac litteris legatus ad Regem Sinarum: quorum nobis mentio quando nec
semel facta est iam; & sapius, vt videtur, in posterum incedit; aliqua hoc lo-
co de gentis natura, moribus, opibusq; posuisse, non incommodum fuerit.

HISTORIARVM INDICARVM

LIBER SEXTVS.

SINARVM regio, quam hodie Cinam vulgus ap-
pellat, vltima terrarum Afiz, ab Oriente, & à Meri-
die, alluitur Oceano, quem Sericum, vel Eoum pris-
ci dixere: ab Occidente Indiam vltiorem attingit:
à Septentrione, cingitur Massagetarum, Scytharum-
que limitibus. Multo latius quondam imperas-
se gentem, annales ipsorum, ac litteræ, & veterum e-
dificiorum illustria monumenta, & complures, in
India præsertim, abijs denominatæ nationes, haud
obscurè testantur. Sed cum sua ipsi mole viribusque fatigarentur (quod
à Carthaginienfibus in re simili factum legimus) spontè, missio veluti san-
guine, & castigata luxuria, intra hosce fines recepere se se; graui proposi-
to edicto, ne quis iniussu magistratum excederet. Regna, seu prouin-
cias vastæ magnitudinis, numerant quindecim cum sua cuiusque me-
tropoli: ad mare sex, mediterranea reliqua. Tellus, quod maxima ex
parte intra temperatæ plagæ terminos continetur; radiosque Solis, suap-
te natura vitales puro ac patenti excipit sinu; sic fit, vt saluberrimo cælo, &
purioris auræ dulcedine perfruatur; ac simul inclytæ fertilitatis gleba,
frugum omnis generis fundat copiam bifero triferoque prouentu. Acced-
dit ad eximiam soli fecunditatem, summa cultorum industria. Et infinita
est multitudo, quippe subolefcente in dies prole, & in alienas regiones mi-
grationibus interdictis. Neque in tanta mortalium turba cessare cuiquam
licet, non priuato dedecore tantùm, & proximi cuiusque probis ac iurgiis;
verùm etiam publicis moribus legibusque desidia plectitur. Itaque rustici F
homines nullam agri partem incuria squalere patiuntur. Saltus & colles,
pinu viribusque: campi & planities, oryzà, hordeo, frumento, cæterisque se-
getibus nitent. quamquam è viribus more nostro non expriment merum.
vuas quodam condimenti genete in hyemem adseruare mos est, cæte-
rùm ex herba quadam expressus liquor admodum salutaris, nomine Chia;
calidus hauritur, vt apud Iaponios: cuius maximè beneficio, pituitum, gra-
uedinè, lippitudinem nesciunt; vitamque bene longam, sine vlllo fermè lan-
guore traducunt. oleis alicubi carèt: sed earum vice non defunt plantæ, quæ
humorem vntui præbeant. Pascua sunt etiam gregibus alendis vberrima;
& in hortis egregie cultis cum alia nostri orbis poma, tum sapidissimos me-
lopepones, suauissima & optima pruna ficusq; & medica cirteaq; varietate for-
mæ ac saporis, apprimè generosa mala conspicias. Ad hæc, perspicui fontes,
& miro colorum decore odorumque fragrantia flores ac rosæ perennant.
flumina verò, quæ magnas quoque patiantur naues, piscosæ & amœna, viridissi-
mo riparum vestitu, pinguibus aruis interfluunt. Quin, & ora maritima plu-
ribus introrsum cæstuarijs ad omnium rerum copiam inuehendam euehen-
damque, facili patet accessu. Ingentem præterea volucrum & ferarum vim,
ad au-

Ad aucupium ac venatum, paludes, luci, saltusque suppeditant. Metalla auri, & argenti, & ferri probatissimi, & alia, incolæ effodiunt. Margaritas, & præcipuè nobilitatis vasa fictilia, quæ vulgo porcellana dicuntur, pretiosas pelles ad frigus arcendum, itemque gossipij, lini, lanæ, bombycisque, & serici filâ, vestemque omnis generis mittunt innumerabilem. Saccari, & mellis, rhubarbari, casuræ, minij, glastique tingendis vestibus experiri, prouentus ingens: odoramentis cum alijs abundant; tum præcipuè mosco (cuius nullam apud Latinos Græcosue scriptores mentionem inuenio) è feris quibusdam, vulpecularum effigie, crebro verbere enectis, dein putrefactis. Denique, nihil aliunde, non ad victum modò cultumque; sed ne ad delicias quidem ac voluptates requirunt. ac proinde nulla sub Sole gens est, apud quam aliarum gentium opes æquè consistât. quippe vendentibus cuncta Sinis, nihil inuicem redimentibus, nisi fortè in vsum rectorij cuiusdam odorati, piper ex India. Neque erat externo commercio locus; ni Sinam infinita quædam teneret argenti cupiditas, id præferunt auro; & cum indidem effossum, tum è remotis regionibus illatum, auidissimè accumulunt. Iam de ædificijs, priuatisque ac publicis operibus explicare, infinitum sit. Vrbes præcipuè magnitudinis celebrant fermè ducentas: inferioris autem ordinis, longè plurimas. porrò castella & pagi, quorum nonnulli tribus familiarum millibus incoluntur; vicique passim ita multi se se offerunt, vt summa iniri vix possit. sunt autem egregio situ plerique: scatent aquis, procera circumdari sylua; ex qua turræ prædiuturnæ aratorum eminent domus. Porrò, dispersæ in cæstiuos maximè secessus nobilium villæ, opere in primis elegantij, vel ad opacas amnium ripas gartulos auium concentus, & fugientis aquæ lenè murmur excipiunt; vel è montium iugis verticibusque, subiectos vallium anfractus; & vasta maris ac terrarum spatia, longè lateque despectant. Sed ipsarum præcipuè urbium pulchritudo mira. Nauigabilibus impositæ fluuijs, admodum profunda & lata fossa, mœnibusque cinguntur quadrati ab imo lapidis, lateritiæ ad summum structuræ. lateres autem, ex eodem argillæ genere quo porcellana vasa, confecti, & calce optima interliti, in eam duritiem ac firmitatè breui tempore coalescunt, vt ferramentis postmodum labefacti vix possint. crassitudo mœnium, quatuor, & alicubi sex capit homines: additis ad prospectum pergulis, ac mœnians, & occultis ambulationibus, qua præfecti oblectationis causa pererrent: pomœrium, intra extraque, libero ad circuitum spatio, senis in ordinem equitibus pater. Ad obliquos autem ictus, modico intervallo, turres & propugnacula prominent, a rtificiois contexta fastigijs, & podijs elegantibus adornata. Ex ijs mœnibus cum quædam ante bis mille annos constet, exstructa; nullam tamen in eis rimam, aut sinum, aut labem aspicias. adeo, seuerè acriterque facta tecta ab regijs curatoribus exiguntur. Urbis verò totius, ea fermè dimensio est. Latissimæ viæ duæ se interfecantes, perpetuo tractu, qui, lustrari oculis possit, præcipuas quattuor portas aperiant, præferratas, ornatu magnifico, adituque ad aspectum præclaro. Ab hisce rectis vijs, aliz dein alizque transuersæ, priuata & publica ædificia, vicofque distinguunt. Et ab utroque latere viarum, excurrunt porticus, quæ comitantem plebem, & fabrum atque institorum apothecas ac tabernas, à tempestatum iniuria vindicent. iam verò, è lapide trifores vt plurimum, & quidem summo artificio perfecti cum inscriptionibus fornices passim visuntur. quæ monumenta, magistratu abeuntes, regij præfecti relinquunt. magistratibus autem ipsis, celeberrimo loco stant ampla & operosa prætoria, cultissimis hortis, capacibus piscinis, fontibusque pellucidis, & varijs aquarum deriuationibus ad omnem animi remissionem instructa. Nec defunt auiaria, & ferarum septa, & operis topiarij tonsoles sylvarum, lucique, densissimi,

& distincta floribus prata: vt singulę præfectorum domus oppidi propemodum instar obtineat. Priuatorum ædes, circa maritimā oram humiles. mediterraneis verò locis, multiplici contignatione tolluntur, vel pictura decoratę, vel opere albario candoris eximij. A primo ingressu panditur atrium, armarijs circūquaq; dispositis: in quibus inanum Deorum statuar collocantur. accedunt lacus pleni piscium, ac pēsiles horti. materia in ædificatione vtuntur mirę lauigata, & certo lenocinij genere in auri colorē ac splendorem adducta. Pari leuore tegulū est, calce spissatū atq; commissum ad pluuias arcendas: du rantq; seculis testata talia, extremis imbricibus ē marmorato perelegāter elaboratis. ad singulas verò ianuas, viridi opacitate arbores ad lineā directę consurgūt: quarum gratissimo aspectu, quasi pabulo quodam, oculorum acies quālibet fatigata reficitur. Porro vrbes, præterq̃ quod magnis, vt dixi, fluminib; pleręq; alluuntur; sunt etiā quę, ad subuectionis euectionisq; comoditatem, canales nauium capaces introrsum admittant. quales multis locis apud Belgas, & alicubi etiā in Italia cernimus; marginatis vtrinq; semitis ad terrestre iter adstruētis. lapidei quoq; pontes egregiē facti, nō ad oppida solum, sed etiam in agris plurimi. quę flumina propter altitudinem pilas arcusq; reijciūt; ea, consertis & contabulatis nauibus pro ponte iunguntur. sin ex imbri vehemētius intumuerint; solutis interim ordinibus, viatorē, gratuitę cymbę, Regis impensa transmittunt. lam, voraginibus, & hiatibus terrę, & stagnantibus aquis, quęq; alia ad iter impedimento sunt, publicē occurritur. quin etiam, asperrimis locis ad montiū latera excisis cautibus, viz patescunt, ea molitione sumptuq; vt Romanā in eo genere magnificentiā non requiras. Tempia etiam cum turribus, culminibusq; spectantur (licet alioqui Deos contemnant Sinę) pulcherriima, & maxima. Trans pomœriū dein, præsertim ad mare, suburbia, eodem ornatu, & laxitate viarum, aduenas fermē ac negotiatores frequētissimis diuersorijs, & cauponis accipiunt; in quibus, præter delicatas de gentis more potiones, omnium etiam generum cocti, crudiq; prostant cibi, & exquisita cupedia. Sunt autē Sinarum populi (quemadmodū eiusdem plagę alij) prout ad Septentrionē, vel ad Meridiē vergunt; magis aut minus æneo colore, vel candido: simis naribus, exiguis admodū ocellis, rara barba, lōgis crinibus, quos accuratē comptos, & in verticē coactos illaqueant, & oblongum ex argento clauum in laqueū inserunt. neq; tamen vna est omnibus capillamēti ratio. quippe, cælibes, comam à fronte discriminant; mariti, confundūt; atq; hæc præcipuē nota, ordinem vtrumq; distinguit. Primarij, ac diuites, quique militiam exercent, versicolore serico: plebei ac pauperes, lino, seu gossipio tegunt corpora. nam apud Sinas lana, cū maximē suppetat, minimē textitur. Sagis ad veterem Hispaniæ consuetudinem vtuntur, media sui parte crispis ac rugosis; cæterū fusa & explicata lacinia, & laxis manicis: ipsum verò sagum, ab læua parte confibulant. Accedit talaris tunica, quam qui ē regia sunt stirpe, vel superiore aliquo magistratu funguntur, circa baltheum maximē, cæteri limbo tenus acupingunt. Caput operiunt præcelso ac rotundo pileo, ē tenuissimis virgulis atro filo prætextis. Caligas induunt affabrē factas, & elegantes corhurnos, aut calceos bombycino obstragulo perpolitos. Vestimenta per hyemem pretiosos murium Scythicorum pellibus, quas vulgo martas, vel sabellinas vocamus, calore admodū suauis, & ventis impenetrabili densitate suffulciunt; i)sdēq; separatim pellibus circūfouent colla. Molestias flatuū, munitis egregiē fenestris, ac specularibus prohibent. Per æstatem verò, ad reliqua remedia caloribus leniendis, illud etiam accedit. Subterraneos idonco loco effodiunt specus: inde conceptam auram, intensiorem aut remissiorem, prout libuerit, per omnes ædium partes admirabili machinatione dispensant. Mulieres, circa

A circa curam capitis multæ sunt. crines diu pexos concinnatosq; in summo circumligant vitra gemmis auroq; distincta. reliqui corporis ornatus, minime lasciuus. Præcipuam decoris ac formæ laudem, in pedum breuitate & exilitate constituunt: atque ob id ipsum, tenellos ab infantia fascijs perquam arctè constringunt. Magnus apud nobiles matronas honos pudicitie. rarò visuntur: nec in publicum prodeunt, nisi gestatoria sella, prætentis ex omni parte velis, & occultæ speculationis causa, reticulatis ex ebore fenestellis ad latera appositis. succollant serui, magna vndique stipante familia. Deprehensum adulterium æquè viri ac foeminae, capite luitur. Ad nuptias, dotem non viro foemina, sed vir foeminae defert. Singulae vxores in matrifamilias numerantur loco: pellices procul à conspectu vatijis locis aluntur. Prostitutis ac meretricibus (ea ferè mancipia sunt) proprium ac separatù in suburbijis domicilium est. Annum è lunaribus periodis duodecim ita conficiunt, vt tercio quoque anno ad duodecim vnam addant. Principium, à Martij mensis nouilunio auspicantur. Eum diem publica hilaritate, natalem quisque suum priuata gratulatione concelebrant. munera sibi & sportulis inuicem mittunt. apparatusim deinde epulis, noctu præsertim, exquisitissimi interponuntur ludi. Comædias, ac tragædias exhibent sumptuosas, **B** vel fabulis in præsens à poëta confictis, vel actionibus è veterè historia repetitis. petoristæ, aretalogi, præstigiatores, mimi non desunt. parietes fornicellæque viridi fronde, micantibus rosis, & pretioso peristromate vestiuntur. fragrant odoramentis ac floribus vix. accensis funalibus ac laternis, arbores, pergulae, fenestrae collucet: neruorum pulsus; tibiarum vocumque cœcentu omnia personant. Conuiuiorum autem ratio est talis. Inuiuantur multi, propria singulis mensa, aut summum binis, apponitur ex ligno ad instar ebeni splendidissimo, varijs syluestrium maximè rerum figuris, ac certis linearum ductibus (quo in genere Sinæ admodum excellunt) capreatim ex argento, vel auro discurrētibus. Ea pictura nitorque pro mappa est. serica frontalìa deinde ad humum vsque dependent. Conuiuii fucatis confident cathedris, præmolli, vt apud nos, culcitra ad gratiorem quietem obductis. Inde elegantissimi primum canistri sertis redimiti, onusti baccis pomisque, toto margine disponuntur. Intra id veluti septum, admirabili structura ceteræ exsurgunt dapes. cumque sagina omnis generis, ferina æquè ac domestica, & piscibus, ostreisque, & cunctis fermè illecebris, & condimentis abundant; suilla tamen præcipuè caro summorum pariter & infimorum expetitur mensis: neque ex alio villo animali copiosior ganea. Cibos digitis attricare (vt sunt vulgo munditiarum diligentissimi) rusticitatis putat. bracteatis paxillis, vel argenteis aureisque fuscinulis, cœcisa minutim frusta in os inferunt. Exiguus poculis crebro haustu sedant sitim: & magno cum honore verborum murò sibi propināt. Miro interim silentio atq; ordine lances ab attiensibus inferuntur: & in singula fercula mensæ instrumentum omne mutatur. Hæc separatim viri. ac matronæ item seorsum (quæ maritorum zelotypia est) eodem apparatu in penetralibus conuiuantur. Salutandi ritus, inter plebeios, eiu smodi: læuam in pugnum compressam obtegunt dextra. ambas deinde pectori sæpius admovent, & simul, accommodato ad gestum sermone demonstrant, amicum sibi conditum hærete in medullis. At primores, brachij arcuatim extensis, ac digitis vtriusque manus implexis, identidem se se ad terram vsque summittunt: certantque verborum officijs inter se, vter posterior, alterius honoris causa quiescat. Opificum ac selluliorum, ingens vbique numerus; & certus ordini cuique vicus est. sculpendi ac pingendi artem, itemque plasticen, toreuticen, encausticen, necnō fabricas, ærariam, ferrariam, ceterasque metallicas, ac materias egregiè callent. neque ad conflandos ignes (quod vel in primis mirère) cuiusquam egent opera, quippe, certa ratione ita libratiss tubulis quibusdam, atque ad caminum

aptatis, vt acceptam è cauernis auram perpetuò reddant. mechanica quælibet, vel ibidem excogitata, vel ex alijs terris inuecta, celerrimè arripiunt. Aenea tormenta conflare; litteras imaginesque subiectis prælo typis excudere (quibus commentis Europa recentibus adeò gloriatur) verustissimo in vsu apud Sinas esse, compertum est. Accedit ad artificium tormentorum, quòd ex ijs quædam solutilia faciunt; perque partes imposita baiulis, aut iumentis, quocunque opus est, sine vexatione circumferunt. Ad scribendum autem, arctas & oblongas adhibent è leui admodum ac tenui papyro pagellas. neque versus ab læua ad dextram, vt Græci; neque ab dextra ad læuam, vt Hebræi; sed ad imum ab summo perducunt. cuius generis impressum volumen, atque inde transmissum, Romæ in Vaticano, itemque in Laurentiana Philippi Regis bibliotheca videre me memini. Litteris vtuntur velut Aegyptijs, quas hieroglyphicas Græci dixere. Ex singulæ singulis nominibus seruiunt, atque etiam integris interdum sensibus. Ita fit, vt cum Sinæ, varia lingua, quippe tam multis regionibus tamque disunctis, vtantur; tamen, quæ litteris consignata sunt, peræquè omnes intelligant. Præter suum cuiusque nationis atque prouinciæ, certus insuper & communis eruditiorum est sermo. Latinæ apud nos linguæ respondet vulgo Mandarinum appellant. hoc aulici, scribæ, iurisconsulti, iudices, magistratus vtuntur; huic impensa cura dant operam. Qui per plateas errer otiosus, vt supra docuimus, vel manum supplex ad stipem porrigat, fermè est nemo. Mancî, vel aliqua parte corporis debiles, vel morbo impliciti grauiore, quàm vt sibi parare victum villo modo possint; cognatis affinibus ealendi attribuantur à magistratu. sin propinqui desint; vel propter inopiam alendo non sint; causa probè cognita, ne quid subsit fraudis, in regia valedudinaria deportantur. Luminibus capti, si premar egestas, pistrino ac molæ; mancî, aut quoquo modo mutili, dum suppetunt vires, alijs alij ministerijs affiguntur. Denique nullus inertix, vel ignauix locus est. Itinerum spatia hoc pacto distinguunt, Minimam omnium mensuram patrio nomine vocant Li. hæc, interualli continet quantum æqua planitie, die puro ac sereno, vox humana percurrit. Li decem, vnum explent Pù, quod Hispaniensis fermè leucæ respondet; siquidem Pù dena, diei vnus iter efficiunt, quod vulgo ychan appellant. Peregrinationibus autem, non iumenta modo, sed etiam varij generis cisia, ledicæ, pilenta deferuiunt: accedunt rhedæ ac vehicula partim equis iuncta; partim etiam, vbi camporū æquora patiuntur, velis cuntia. Nec verò minus peritè, ac scienter aurigæ quàm F nautæ, & gubernacula moderantur, & varia velorum inflexione, prolaro vel reducto, prout opus est, pede, ventos excipiunt. Pretia rerum (vt quondam in Lario) non moneta nummisue; sed, ne locus adulterio pateat, concisi maximè argenti pondere metiuntur: atque in id ipsum, forfices, & habilem trutinam lignæolæ inclusam thecæ, in sinu circumferunt. ad maiora verò pondera, cum lancibus libram, publicè probatâ ob signatamq; habent domi. reruntios duntaxat ex ære publica forma percutiunt, gestantq; peritulos in linea, supplendis argenti pretijs. vel etiâ ad quiesquilias coemendas. Nihil quod vlli vsui possit esse, perire per incuriam sinunt. excrementa sordesque ad stercoreandū agrum; vilissima scruta, in charta rias officinas; ipsa deniq; canum ossa, in calaturâ & sculprilia conferunt. Fœneratores, vrpote reipub. noxij, cum alijs poenis, tū pecunia mulctantur in fœnore deprehensa. debilibus tantū aut cæcis ex infima plebe, ad sustentandam inopiā, aliquid vsuræ nomine exegisse impune est. Suarū quisq; mercium institor, descriptum indicē; pharmacopolæ etiam singulorum simplicium quæ appellant, specimen ipsum coguntur pro tabernæ foribus habere propositum. Ea sæpe ab ædilibus inspicuntur: neq; componēdi, miscēdiue, nisi præfens necessitas

A sitas vrgeat; neque composita diutius ad seruandi, cuiquam omnino ius est. Vocales & gesticulatorias aues enutrinnt impensa cura, venduntque, præter naturales colores, vario etiam vestitu ornatuque distinctas. Iam, nauali-um copia, ac totius rei maritimæ apparatus, pæne incredibilis: adeò largè, materiam & omne instrumentū, cædūx syluæ, & ferri optimi venæ, & lini gossipijque frequentissimæ textrina suppeditant. Maximas naues, vento duntaxat mobiles (quarum supra meminimus) vulgò iuncos appellant. ex ijs partim ad bellum parantur, eminentibus ad proram puppimque castel-
lis: partim depressiores, ad mercaturam & onera. Sunt quas Lanteas, quas Bancones vocant: illæ, sex remis ingentibus; hæc tribus tantum, quaterno vel senio in scalmum reitige ad vtrunque latus instructæ. Longis etiam, trire-
mum instar, vruntur; sed sine rostro; & ad amnes, ac vada sulcanda plano alueo fabricatis. Aliæ conspiciuntur, maximè peragrandis animi causâ li-
toribus, auro & argento calata puppi, cubiculis, reticulatis fenestris, por-
tibus, pensilibus hortis pæne in maris contumeliam exornatæ. Ad summâ, varix magnitudinis ac formæ nauium tanta copia est, vt præfecti oræ mari-
rimæ, si quid vrgeat subitæ rei, militares iuncos à quingentis ad mille con-
trahere momento dicantur. Neque vllò tempore anni desunt classes, ad tu-
enda & purganda piratis maria pluribus locis paratæ. Hæc, magno totius regi-
ni bono, mereatoribus, & nauicularijs omnium nationum præstare conan-
tur non modò tuta, sed etiam secura commercia. Carinas oblinunt certo
bituminis genere mirè fideli cum ad explendas rimas, tum ad teredinem &
noxia lignis animalia prohibenda. Purgandæ verò naui, pluribus confertâ
vasculis antliam, ad latera introrsum applicant eo artificio; vt vnus quili-
bet sedens, alterno pedum ac perleui morni, paucis horis quantamlibet sen-
tinam exhauriat. Nauigiorum fluuiialium incredibilis copia. quippe, in ijs
magna pars hominum cum coniugibus, & liberis degunt: è quibus alij ve-
cturam exercent; alij pro cauponibus & institoribus, in perpetua statione
sunt: nec solum in cibos, vetum etiam in cultum, ac vestitum, ipsasque deli-
cias habent cuncta venalia; vt in ipso itinere ac fluuijs, vrbana commoda
& copiam non requiras. Sunt qui intra eas naues, altitium, atque anatum
præsertim, ingentes alant turmas: & facillima est soboles; propterea quod
ex ouis, non matris incubitu, sed leni tepore ex ignibus temperatis adhibi-
to, quotquot visum est pullos excludunt. Noctu, animantes eas intra septa
C nauium cohibent; manè vt diluxit, in campos oryæ feraces emittunt. ibi,
non paruo agricolarum compendio, noxias frugibus herbas, mira quadam
auditate depastæ, sub noctem ad cymbali, seu tympani pulsum, in suas quæ-
que chorres ac recepracula redeunt. Minutz verò cymbæ, non fluuiatilem
modò, sed ne marinum quidem saporis egregij piscem interioribus incolis
deesse patiuntur. Verno tempore anni, tumescentibus imbre ac niue flumi-
nibus, cum ad ipsas maximè fauces fortificandi causâ æquorei greges ex al-
to succedunt; confestim è vicinis regionibus haud ignara prouentus mag-
na hominum multitudine cum retibus & verriculis aduolat. ingens captura
nullo negotio fit: inde amnici nautæ à maritimis quam oprimos pisces vili
coemptos pretio, & vimineis conditos corbis, peruncta charta ad conti-
nendum liquorem intectis; murata sbinde aqua, & pabulo iniecto, quam-
uis intima in loca incolumes vehunt. ibi ex angustijs in ampla transfusi vi-
uaria, & latas vrbium fossas, ad lautiora conuiuia popinæque toto anno
sufficiunt. Capiendi autem, cum aliæ sunt artes; tum illa vel in primis iucū-
da. Prægrandes, ac domesticos habent coruos, cuiusmodi prædæ assuetos. ho-
ram colla nodo ita laxo constringunt; vt nequaquam interclusa respirati-
one, cibos ramen transmittere, ac deglutire non valeat. ita è caueis dimissi;
admirabili solertia se in aquas immergunt: pisciculos minutos ore con-

ceptos, maiores autem rostro apprehensos, domum, vnde abiēre, identidem referunt; quoad solutis omnino faucibus, ad satietatem ipsi quoque pascantur. Ea magistratum oblectamenta præcipua. Rei litterariæ magna pars hominum vacat. Medicas artes, & physica, & astronomica attingunt paucitura legesque habent ante annos bis mille scripta, neque vnquam (vt ferunt) exinde mutata. his verò, quod fermè ad honores ac magistratus aditum patefaciant, plerique certatim insudant: deque politicis rebus, regnorumque administratione & quærunt ipsi inter se, & vbi licet, è peregrinis auidè sciscitantur. Gymnasia cum egregijs doctoribus fermè oppidatim ample, & copiosè sustentat Rex. in ea gymnasia è ludo litterario primisque rudimentis pueri & adolescentes leguntur. studiorum præfècti, quos cessatores, vel tardos animaduertent; obiurgant primùm: dein plagis afficiunt: ad extremum ignominia notatos expellunt. cæteros, pro cuiusque profectu ac diligentia, tollunt laudibus. Ad hæc, regij censores tertio quoque anno gymnasia publicè recognoscunt. ab ijs, ingenij & doctrinæ hoc fere modo specimen sumitur. celeberrimis in regni cuiusque gymnasijs, ad eam ipsam rem, mensis & subfellijs instructa videntur ampla & spatiosa conclauia. In ea ex alijs prouincijs (ne quid gratiæ detur) euocati adolescentes, E prætentato sinu ne quem secum inferant librum; manè cum pugillaribus includuntur. ibi à censoribus theses de repub. & regis, itemque de priuatorum controuersijs, ponuntur ex tempore. in eam sententiam, clausis ostijs, adhibiti que custodibus, pro sua quisque copia & facultate scribunt eò intentiore studio, quod in eiusmodi certamine non dignitas modò, sed etiam res vniuscuiusque disceptat. sub noctem, apertis foribus, pensa exiguntur, a descriptis auctorum nomine, origine, & patria. dein dimissa iuuentute; censores per otium ea scripta perpendunt: & ex vniuerso numero tria primùm millia; rursum ex hisce, trecenta; postremò ex trecentis, nonaginta quàm optima feligunt. atque is demùm habetur sapientiæ flos; neque vltra subcernitur. quippe, totidem iuris peritos, ad supplementum, in singula regna describi solenne est. Post hæc, edicitur dies, quo die victorum nomina voce præconis pronuntianda sunt. Fit denuò ex omni parte concursus. qui palmam tulère, ij cum exquisito verborum honore magistri appellantur: atque is dies magna conuiuiorum ac ludorum pompa & celebritate peragitur. Noui magistri, phaleratis in equis, ingenti omnium ordinum studio & comitatu, per urbem incedunt. dein missos in regiam, referri Rex iubet in Loytias; quo maximè titulo nobilitas vniuersa censetur: & annuum singulis honorarium ad eam personam tuendam attribuit, ac tum denique inter se amplexantur, eiusque collegij necessitudinem persanctam existimant. Porro, ex Loytiarum corpore iudices, & consiliarios, & magistratus creari mos est. neque per ambitionem, aut corruptelas, nullo sui dato in imis documento, raptim ad summa transfiliunt: sed in inferioribus probati spectati que, gradatim ad superiora conscendunt. Magistratum minorum ingens vbique numerus. maiores in vnaquaque metropoli, cum amplissima potestate quinque ij indigenæ, quò magis inter ignotos, odio & amore vacui, rectam in administrando rationem sequantur. Inter hosce, omnium consensu, primum dignitatis & imperij locum obtinet Tutan. is, quasi vicario Regis munere, vniuersæ prouinciæ præpositus est; ac dignitatis causa, proprio ac separato à reliquis præfèctis habitat loco. ad hunc grauissima quæq; & maxima referuntur; pleraque; decidit ipse, ac de toto rerum statu subinde Regem per litteras edocet. Proximus huic honore habetur Ponchastus, penes quem vectigalium & fisci regij est cura. is cum ingenti scribarum & custodum copia, tuetur ærarium; rationes & codices recognoscit; annua stipendia, salaria, mercedesque distribuit. Sequitur Anchastus, qui cum consilio delectorum virorum, non de ciuilibus modò contro-

uersijs

A uerſijs ac litibus iudicat, ſed etiã rei capitalis quzſtiones exercet: atq; ad hoc tribunal toto eo regno in cauſis grauioribꝫ prouocatio eſt. Porro Aitan rē bellicam adminiſtrat, conſcribit exercitus, comparat claſſes, ac præcipuē in id excubat, ne peregrini in vrbes ac mediterranea ſenſim irrepant. Aitani ſubest poſtremus omnium Luitiſius, vir, militaris item rei peritus, qui ad Aitanis arbitriũ, prout opꝫ eſt, varias in expeditiones cum exercitu proficiſcitur. Sunt qui præſectorum alia quædam tradant nomina, & plura: ſed vtiqꝫ magna omnium ſpecies: mira maietas. ac ſingulis, excepto Luitiſio, à conſilio ſunt viri decem leſtiſſimi, verũ impari dignitate. ſuperioris ordinis quini ab dextra ſedent, quod apud Sinas honori ducitur: aureo baltheo, & (qui regius eſt color) croceo galero: inferioris claſſis ab lœua totidē, cingulo argenteo, & cæruleo galero diſtincti. Si præſidem in prouincia mori contigerit, antiquiſſimus è conſiliarijs in locum deſuncti ſuccedit. Ex eodem numero, ad obeundam, ac luſtrandam Regis iuſſu prouinciam, legati mittuntur. Cæterũ cuncti peræquē præſides & conſiliarij, regium inigne geſtant ad pectus humeroſqꝫ; ſerpentem ex auro textili. Neque minoribus præſectis, alijsqꝫ, magiſtro cuſtodiarum excepto, quemquam è ſuperioribus hiſce niſi de genu alloqui, aut compellare fas eſt. Euntibus in prouinciam, præter veſtimenta, & famulos aliquot; nihil omnino vel ad iter, vel ad hoſpitium, vel ad cæteros vitæ vſus parandum. in ſingulis oppidis regij ſunt parochi. ab ijs cuique pro dignitate cuncta benignè præbentur. quod ſi priuatis amicorum hoſpitijs vri malint; pro cibarijs numerantur pecuniz. Incuntibus magiſtratum, obuiam primũ ſub ſignis peditum cohortes, & equitum turmæ; tum reliqui ordines cum inſigni pompa; & vario ſymphoniz cantu procedunt: ea frequentia per vicos vrbs, magnifico perſtromate ornatos, non ſine honore ſorum odorũqꝫ, nouus præſectus in prætorium vſque deducitur. Præſto ſunt regij famuli & curatores, qui ſine vlla ipſius moleſtia cibos, inſtrumentum, & ſuppelleſtilem ex maietate ſuppeditent. intra eaſdem ædes proprijs conclauibus ac cœnationibus, aſſectæ, ſcribæ, accenſi, liſtores, & forenſe miniſterium omne alitur vni uſ Regis impenſa: quò plures omnium actionum & vitæ quotidianæ arbitros ac teſtes habere ſe magiſtratus intelligat. Iura autē, hoc ferè paſto redduntur. à primo manē ad vesperam, paucis horis ad meridiandum intermiſſis, præceſſo in tribunali conſidet prætor. cingunt latera iudices. cohors ad imperium parata circumſtat. qui ad ius petendum accedunt, intromiſſi ab ianitoribus, procumbunt illico, & vel eminus ipſi, quid velint, elata voce pronuntiant; vel ſupplicem libellum recitandum propalam offerunt ſcribis. Prætor; agitata re, de cõſilij ſententia reſpondet; ipſumqꝫ; reſponſum litte ris conſignatũ à ſcriba, ipſe dein rubricato pigmẽto ſua manu confirmat. Ex aperto adminiſtrantur omnia. ſolitudo, & ſecreta colloquia, & arcani ſuſurri vetantur, quò minor flagitijs & fraudibus, quæ oderunt lucem, aditus ſit. Capitalis noxæ reos, identidem comperendinant: nec niſi lentè quæſita, & ad liquidum cognita cauſa, condemnant. itaque oppido pauci in tanta hominum multitudine carnificis manu finiunt vitam. Cæterũ interea, vincit, quàm diligentiffimè adſeruantur loco amplo, inſtar oppidi, celſis admodum parietibus circumſepto; eodemqꝫ rerum venalium copia, tabernis, & opificijs, ne quid extra petendum ſit, ad omnes vite vſus inſtructo. carceri, cum magno vigilum numero præſt non leui auctoritate vir. is per ſe, perqꝫ ſuos, cuſtodiarum ſeriem quotidie recognoſcit: & quàm intentiſſima excubat cura, ne cui, delinitis pretio miniſtris, vel perſoſſo pariete, ſuſpenſiue alicunde funibus, aut alia quapiam ratione effugium pateat. Fori verò ipſius, & prætoriz turbæ ſeuera admodum diſciplina. graui malo, erratum, atque adeò murmur omne compeſcitur. qui deliquere; ijs, quò

conspēctior ignominia sit, vexillum quoddam in manus datur. cum eo vexillo, ad conuentum vsque dimissum, genibus nixi persistunt: ac demum ad Prætoris arbitrium verberibus acerbè mulctantur. ac multos passim videas (neque id propter adfuetudinem, probro est) vibicibus liuida, & medicamentis oblita facie. Porro præfectis, cum in publicum prodeunt, multo cum satellitio, gregibusque clientum & amicorum, sella, vti dicebamus, magnifica gestari mos est: & quidem defixis in vno obtutu oculis (quo in genere à prima ætate exercebantur) ac toto vultu ad seueritatem tristitiamque composito. Frænati sequuntur equi; varix vmbellæ circumsistant: lictorum anteit manus: quorum, hi regia vexilla; arundines illi tostas ad verbera; alij clauas argenteas ferunt; alij, pendente ex humeris tabella gypsata cum sericis floccis, inscriptum magistratus imperium ac potestatem ostentant. Hi omnes, in ordinem bini, magnis clamoribus submouent plebem, quæ vel in domos festina se proripit, vel etiam honoris causa vias euerrit. in transitu verò, mirum silentium: non modò interpellare præfectum, sed ne contra quidem intueri fas est. Rem militarem, non tam audacia vel firmitate, quàm numero, & machinis, & egregia in primis disciplina sustentant. Præter extraordinarias copias, quæ varijs locis, vbi res postulat, comparantur; in singulis vrbibus, firma ac certa præsidia sunt. pro muris aguntur excubię, quas identidem obit circitor: itemque validæ stationes ad portas. earum fores, præter alia repagula feræque, impresso chartæ, & commissuris agglutinato signo, quotidie muniunt: nec nisi eodem à ministris inspecto ac probè agnito, aperire concessum est. Ad limites regni, crebræ & minutæ visuntur arces. qua verò Scythæ contigui sunt, insanæ substructionis murns inducentas amplius excurrit leucas, quantum inter duos admirandæ altitudinis montes interuallum est. Ea regionis claustra firmissima. Vbi ex illa parte in crebuit belli rumor; confestim à custodibus dato signo, è vicinis castellis & oppidis conuersus ad munimenta fit; quoad ab Rege duces iusto cum exercitu superueniant. Equites, elegantissimo ornatu armatuque prælium ineunt, quaternis ex ephippio pendētibus gladijs, quorum simul duobus perquam scienter vtuntur. pedites item egregiè armati pugnam capeßunt. largum vnique stipendium optima fide persoluitur. spectatæ virtuti certus ab imperatore honos: contra, ignauiz perfidizque supplicium. Qui ad militiam adscripti non sunt, ijs arma priuatim nulla: quæ maximè res ab intestinis multibus otium præstat. Atque vt ceteri magistratus, quò magis caste tempus adm inistrent, ferantque incorruptam in iudicando sententiam; è longinquis petuntur locis: ita, ordinum ductores, ac milites præfecti, ea de causa leguntur indidem, vt eos ipsamet caritas liberorum & coniugū, ad subeūda, belli pericula & acrius pro aris ac focis dimicandū accēdat. Porro, hisce tot præfectis, iudicibus, populisq;, cū regio nomine ac potestate vnus præest vit, necis ac vitæ omnium dominus. huius, vel è stipitorum & apparitorum frequentia, vel ex ædium admirabili ornatu & laxitate; vel ex ipso genere domesticę discipline venerāda maiestas. Ocho habet à consilijs, è toto Loytiarū ordine lectos viros: is ab Rege secundus dignitatis est gradus; summumque totius gentis oraculum. sexaginta circiter alit vxores. forminx tantum, vel eunuchi ministrant. ipse, nisi mutandæ sedis causa, vel cum ad bella procedit; fere nunquam excedere solet è regia. De omni statu prouinciarum, & præfectorum actis, certior assidue fit; veredarijs seu cursoribus ita distributis; vt in singulos menses ex qualibet provincia litteræ in regiam perferantur. ij, per equos paribus fermè interuallis in via dispositos, celerrimè peruolant; suumque in singulas positiones aduentum, quò recētes equi, seu ad flumina traiiciēda naues illicò expediantur; vel tintinnabulis perargutis è belluz ceruice pendentibus; vel etiam, vt apud nos, cornu sapius

A ſæpius inflato prænuntiant. Super hæc, ſtatim ipſe temporibus idoneos viros ad cuncta coram inſpicienda, per omnes regni partes cum ampla poteſtate dimittit. quin etiam, extra ordinem certos è ſuorum fidelium numero in eam ipſam rem deſtinare cõſuevit, ſacramento priuatim adactos muneris cum cura & cum fide fungendi. id vt quàm occultiffimè fiat; multa Rex habet apud ſe diplomata, ſuo notata chirographo & ſigno; nominibus tantum ſpeculatoris, & locorum, & perſonarum, ne quid emanet, conſultò ſuppreſſis. Inde, vbi tempus eſt, clam accepto diplomate inſpector idem & cenſor, quã Rex iuſſerit verbo prouinciam, tanquam vnus de populo circuit, præſectiſque, ac prætoribus, inter publicæ rei adminiſtratione, ac præſertim inter dicendum ius, diſſimulanter aſſiſtit. Vbi quæ voluit, probè cognouit; tum demum adit conſilium; & prolato repente diplomate; mira omnium veneratione ſummus totius conſilij iudex & arbiter in folio collocatur. Inde, prout exigit res, alios ornât laudibus, atque ad altiores extollit gradus; alios, nulla cuiusquã tergiuerſatione, vel in ordinem cogit, vel etiã ſupplicijs grauioribus afficit. Atque copræcipuè metu magiſtratus ac iudices in officio cõtinentur. In ſingulis prouincijs aurea tabula velata inſcripto Regis nomine cuſtoditur. Eã tabulam ſingulis nouilunijs velo reducto, Loytiæ, & præſecti omnes honoris cauſa inuiſunt, & æquè ac Regè ipſum adorant. Demortuo Regi, è filiis maximus natus, ſi deſint liberi (quod in tanta vxorũ turbarum perrarum eſt) proximus è tegia ſtirpe ſuccedit. ceteri, ne quid eorũ cauſa tumultus exiſtat, remotis inde palatijs ad inſtar oppidorũ incredibili magnificentiâ, regio cultu apparatusque, in libera cuſtodia detinentur; propoſita capitis poena, ſi extra eos fines iniuſu pedem extulerint. Legatos Regum, qui vel amicitia expetunt, vel æquo iam ante ſcædere iuncti ſunt, miſſa obuiâ nobilitate Rex comiter accipit: ac legatione peractâ, Loytiâ appellatos honoris cauſa, cum amplis muneribus domum remittit. Iâ de theſauris, & coaceruatis auri & argenti laminis, admiranda narrantur, nec deſunt qui ad noſtrę monetę ſupputatione; aureorũ annua millies ferme ac ducenties centena millia Regè capere pro certo perhibeant: quantũ vix moriẽs Imperator Veſpaſianus, & quidẽ pecuniæ diligentiffimus, in ærario Romano reliquit. Ingens omnino ſumma: & in cuius contẽplatione haud immerito laboret fides. veruntamẽ fatiſ conſtat, in vno Cantonis emporio, quod alijs eius plagæ multis & celebritate, & diuitijs inferius eſt; ex annonæ ſalaris veſtigiali, centũ circiter & octoginta millia coronatorum; & in mediocri quodã oppido eiufdem oræ Cantonis, è decimis oryæ duntaxat, amplius centũ millia percipi. vt minimè dubitandum ſit, quin ad fiſcum perueniãt immanes pecuniarũ acerui quotannis: imperij magnitudinem, frequentiam populorum, exactiones capitum & oſtiorum, portoria mercium, frugum omnium decimas, fruſtus metallorũ, & cætera veſtigialia reputantibus. Accedit non mediocriſ ad ſummã opulentiam momenti res: quod more Turcico & ſeclæ Mahometanæ totius, in ditione ſinibuſque, Sinarum, tributa & ſtipendia, præter vnum Regem, nemo prorfus omnium imperat. nulli, vt apud nos, Comites, nulli Duces, Marchiones, Barones, vel dynaſtæ cenſentur. Magiſtratus ac præſecturas, non tam in beneficij aut præmij, quã in laboris ac muneris loco tribuit Rex: neque ſplendida honorum vocabula, & opimi redditus, hæredem ſæpe degenerem ſequuntur. ſuas ſibi quiſque diuitias ac dignitatem, ſtudio ac diligentia parat: nec virorum fortium & vigilantium loca, per nobilitatis ſucũ, ignauiâ & ſegnities occupat. Hæc ferme Sinarũ bona laudeſque: quaſtamen eaſdem grauioribus malis vitijſque ſuperari non dubium eſt. Religionis, quæ iuſtitie prima & præcipua pars eſt, cura genti poſtrema. Sacrificulis (quos patrio ſermone vocant Hoxiones) exiguus admodum honos. templa vulgo adeunt conſuetudine magis & inſtituto quodam, quàm

quàm quòd mortalia curari ab Dijs, vel humanis diis, factis, cogitatis in-
 reresse cæleste nomen existimēt. Sanè Euangelium accepisse olim ab Apo-
 stolo Thoma credūtur, vt supra dictum est: & imago testatur id ipsum pro-
 ceræ mulieris, puerulum in sinu fouentis, cui ardentis hodieque lychnu-
 chos more nostro suspendunt. Sed nec Apostoli vlla iam ibi mentio: & cu-
 iusnam ea sit effigies, prorsus ignorant. adeò, vel ipsa regionum longinqui-
 tate, vel diuurno cultorum desiderio, in ea terra semen omne Christianæ
 prieratis interijt. Qui sapientiores habentur, ij arcanis & quæ non temere vul-
 gent decretis, Pythagoræ fermè somnia de transmigratione animorum se-
 quuntur: & pro meritis actæ vitæ, sua cuique præmia & supplicia, ex com-
 muni omnium gentium opinione constituunt; sedesque singunt refertas
 cunctis ijs, quæ vulgo vel ad felicitatem prima, vel ad miseriam extrema du-
 cuntur. Capillum tam diligenter iccirco nutriunt, quòd credant ea se tam-
 quam ansa in cælum aliquando sublarum iri. sacrificuli cõtra (qui quidem
 cenobiticam agunt vitam) abradunt capita, quòd finetali adiumento sy-
 dera se consensuros esse confidunt. Mundum vniuersum ex aqua initio
 conditum affirmant, quæ vehementius agitata, è spumis ampullisque, cæ-
 lo; ex imis partibus & crassioribus, materiam terræ præbuerit; reliqua refer-
 uarit sibi. Interrogati, quisnam initio aquas agitarit: sponte ciendi vim ijs
 inditam fuisse respondent. Rursus, vbi quæritur, à quo eam ipsam vim ac
 virtutem acceperint; subrident, quasi planè ibi sistendum, neq; sit vltra pro-
 cedere. Primos homines vnà cum cæteris animantibus ac plantis, aiunt è
 terra exstitisse: ac sine legibus, aut vllò iure, vagos ac feros, arborum baccis,
 & crudis carnibus initio vesci, & sanguinem potate assuetos, ipsa dein ra-
 tione duce ac magistra, frugibus ali, testà moliri, vrbes condere didicisse: ad-
 hibitoque studio, paulatim à barbara & agresti vita, ad cultum & mansue-
 rudinem fuisse traductos. Non pauci, muta simulacra, vel etiam informes
 adorant lapides; namque ij fermè Dij gentium sunt. Adhæc, artis cuiuslibet
 inuentores, aliosque priuatim aut publicè benemeritos, quidam etiam pa-
 rentes, carosue, in numina referunt. ijsque & statuas ac tēpla ponunt, & vo-
 ra faciunt, & adolent rhura, non mortuis modò, sed interdum etiam (quod
 magis detestère) viuentibus. Alij Solem, & Lunam, ac stellas, cælumq; præ-
 cipuè ipsum, vnde cuncta in terras bona promanent, omni studio colēdum
 existimant. Sunt etiam, qui inferna venerentur monstra succincta colubris,
 & igneo vomitu, cuiusmodi cacodæmones in Europa depingimus. neque
 id ram impetrandi cuiuspiam commodi, quàm depellendi maleficij causa. F
 quippe obuersantia interdum eiusmodi visa, maiorem in modum exti-
 mescunt. Sed qui simulacris dinivos habent honores; ij inter cætera illo vel
 in primis ridiculo genere superstitionis vtuntur. Ad captanda itinera, vel
 grauiores quaslibet auspicandas res, adhibita ad statuum precatione, sortes
 obseruant: quarum est ritus eiusmodi. Dimidiatos globulos è ligno duos,
 ad iuglandis fere magnitudinem, filo traiectos, coram simulacro ipso teme-
 re ac fortuito iaciunt. Si ambo supini, vel etiam alterno confederint situ
 (quod vulgo infaustum putatur) idolum verbis ac iurgiis malè admodum
 accipiunt: dein, quasi cõrumeliaz pœniteat; rursus delinimentis, votisque, ac
 supplicationibus propitiare cõtendunt. Si nihilominus aduersè appareant
 sortes; idolum videlicet acerbius plectitur. ad verba accedunt verbera; in a-
 quas projicitur; amburitur igni: dein blanditijs denuò, ac promissis placat-
 ur. atque in hac vicissitudine tandiu persistunt, quoad iacta in sortes ambo
 missilia prona consistant. Tum verò, modulato carmine grates laudesque
 agunt inani Deo. mox etiam, egregiè conditas coctasque gallinas, anates,
 anseres, oryzam, &, quod præcipuo est in honore mensarum, offerunt suil-
 lum caput, & cantharum vini. Ex ijs vbi singulis aliquid in disco; porcini ca-
 pitis

A pitissimas aurículas, reliquarum altitilium vngues, vini guttas aliquot in ara simulacro apposuerint (qui verus est libandi mos) cæteras ipsi dapes magno cum tripudio, & effusa lætitia comedunt. Mortuorū exsequiæ celebrantur in hunc ferè modū. Patrem familias, vt exspirauit, quàm optimis vestimentis indutum, in cathedra collocant. huic ad genua procumbens vxor primum, dein filij, tum reliqui deinceps propinqui & amici cum lamëtis & lacrymis vltimum dicunt Vale. Postea corpus in arcam includunt, ex odorata & minime putri materia: cõmissuris cū alio spissamento, ne fætor emanet; tum lamina ferrea diligenter obstruētis. eam arcā in amplo cõclauui, vestitis lino parietibus, à terra suspēdunt, ac linteo tegūt, in quo picta imago defuncti conspicitur. Ante id conclaue, aut in ipso ædium vestibulo, stant mensę opiparis onustæ dapibus. quindecim ipsos dies arca domi adseruatur: cognati & noti locum officij causā frequērant; sacerdotes verò, noctu præsertim, piacularia sacra Dijs manibus faciūt; ac pictilem chartam vel super demortui cadauer cum certis carminum præfationibus cremant, vel præteritis toto conclauui funibus appensam agitant; vociferantes, eo motu animum defuncti ocyus ad astra tolli. post quintumdecimum diem, arca in campū sepulturæ dicatum solēni pompa deuehitur. ibi cadauer inclusum, paulatim absomit dies. interea sese identidem Hoxiones ingurgitant cibo: eaq; ille&ti sagina, locupletum præcipuè funeribus inhiant. Mortuos, proximi biennium, veletiam triennium lugent. quo temporis spatio crassiorē tunicam apprimunt carnibus, & horrida sese reſte præcingunt. filij, si personam gerant publicam, illicò se abdicant magistratu. Hæc de sepulcris. Ac ne maritimæ quidem res suis carent superstitionibus. Quæ naues primum deducendæ sunt, hæc Lunæ, vel cuiuspiam fabuloso dicatas Deo, varijs expiamentis & supplicationibus lustrare mos est. Ac cæteris item in rebus alias aliq̃æ ceremonias ac ritus obseruant. Sunt qui omnem de Dijs ac spiritibus opinionem planè & impunè derideant: vnum esse interitum hominū ac iumentorum; neque post mortem restare quicquā omnino, arbitrentur. Huic de superis persuasione, consentanea hominum ipsorū inter ipsos est fides: quæ earens colunt, quatenus commercij necessitas, & fructuosa existimationis ratio postulat. ea remota, nequaquam ij sunt, quibuscum in tenebris mices, quin etiam, totius humanitatis multis in rebus videntur expertes. alienigenam fermè auersantur, & interiore (vt dictum est) vsu & hospitio prohibēt.

C Aere alieno pressi, liberos vel mancipio & nexui dant; vel etiam (quod multò flagitiosius est) adhibita omni lenociniorum arte, prostituunt. Vngues enormem in longitudinem excreſcere patiuntur: quali verò id (quemadmodum apud Græcos olim & crepidis vti, & comam alere) ingenui hominis, & sordidis operibus nequaquam occupati indicium sit. Cognitores capitalium rerum, amplianda toties causa, per speciem lenitatis, diram crudelitatem exercent. quippe rei, quorum magna semper est multitudo, interim onusti catenis, noctu præsertim, arctissimeque inter se constipati & constri&ti, adeò sęua ac tetra custodia detinentur, vt dilatam à iudicibus mortem haud pauci quotannis accerſant, sibiq; ipsi afferant vim. Interca, in conspectu comessantis ac ludibundi sæpe iudicis, seriæ quæstiones per tormenta exercentur: quorū cū alia sunt genera; tum illud quotidianum. Pro virgarum fascibus cubitali arundine vtuntur, cuius ante meminimus, lata digitos quattuor, crassa vnū; & quidem igne toſta, quò grauiorem faciat plagam. hoc sęuitiæ instrumēto, humi stratorū, ac sæpè insontiu artus ac plantæ adeò acriter & acerbè cæduntur, vt qui nō robustissimo sunt corpore, vel fracti ac debilitati discedāt; vel etiam inter ipsa verbera nonnunq̃ exspirēt. Cū hac gentis immanitate, profusa libido coniuncta est. abdomini ceteriſq; indignis homine voluptatib; intēperanter indulgent. Leges & edicta magis ad ser-

ad seruitutem & abiectionem; quàm ad virtutē & animi magnitudinem, D
informant populos: atque ob id ipsum, etiam in bellica re nationibus alijs
inferiores haud immeritò existimantur. Externum ad grauiores expediti-
ones conducunt militem. Id firmamentum est belli. Rex, barbara & stulta
quadam arrogantia, sese dominum mundi, cæli filium appellat. Priuato-
rum fortunas, & partem sudore & vigilâtia rem, per publicanos & exacto-
res durissimos atterit: ex ipsis etiam capturis impudicarum, quod à Caligula
olim factû legimus, scdissimo, vscigali instituto. Externorum Regum
oratores, quos quidem iure beneficiario sibi habet obnoxios (sunt autem
plures varijs impositi nationibus, quarum olim imperium deposuit Sina)
per summum fastum & superbiam tractat. Non nisi humili equo insiden-
tes, qui pro habenis vili regatur fune; in regiam vrbe despiciatissimi in-
roeuunt. dein pedites intra palatij aditum accepti; ad partem eam in qua la-
tere audierint Regem (nam ipsius quidem aspectu prorsus arcentur) cum
quina ex interuallis adoratione procedunt. tum elata voce, legationem, ni-
xi genibus peragunt. adest regius apparitor, qui cuncta per scribam excipiat;
idemque, veluti numinis internuntius, ferat ab Rege responsum. eo ac-
cepto responso, celsim orator, & subinde flectens genua, planè inhonoratus
abscedit. Inter hæc, & alia longè turpiora, quorum vel mentionem bene E
morata horreat mens; nihilominus elato supercilio Sinæ reliquas omnes
gentes præ se contemnunt: rudes, inertes, barbaras putant. de suis tantum
ipsi rebus magnificè & gloriosè non sentiunt modò, sed prædicant. Nostreis
tamen hominibus tribuere non nihil videntur. quippe Sinas vtroque oculo
præditos aiunt, Europæos altero, cæteros neutro. In hosce mores & in-
stituta, Christi disciplinam inferere, quantæ sit molis, quilibet non imperi-
tus rerum existimator faciliè iudicauerit. obstant regia edicta, & difficultas
introitus. Obstant conspirationes antistitum, qui peregrina in eas terras in-
ferri sacra; & extorqueri sibi nefarios quæstus, & coargui mendacia mini-
mè patiuntur. obstat regionis feracitas, & libidinum illecebræ, & cætera ma-
lorum irritamenta; & quo nihil cœlesti philosophiæ inimicius est, fastus &
superbia, & suarum omnium rerum amor quidam infinitus. accedit edu-
cationem puerilis, & fabulæ, & opinionum hausta cum ipso lacte peruersitas.
Verum nihil planè maiori est impedimento, quàm nostratium Christia-
norum (quos ethnicis præluere ad omnem iustitiam & castitatem oportu-
erant) tanto nomini ac professioni minimè consentanea quotidianæ vitæ
documenta. neque enim tantam spectata paucorum innocentia & virtus F
adstruit Euangelio fidem; quantam insignis multorum, & notissimi ferè
cuiusque, auaritia & improbitas adimit. Hactenus de Sinarum moribus:
quo in genere varia, tametsi nondum ad plenum explorata, subinde in Lu-
sitaniâ perferuntur: quæ ego si persequi velim, immemor propositi mei
sim, quo mihi præcipuè nostrorum hominum acta, non aliarum gentium
ritus, vel instituta, litteris mandare decretum est. Nunc ad institutum re-
uertor. E Sinarum prouincijs, maximè occidua est Cantonia. Eò priusquàm
peruenias, multæ occurrunt insulæ; quas præfecti regij præsidij & classibus
tenent: neque ipsorum iniussu progredi aduenas Cantonem est fas. Fern-
andus Andradius, vt exponere cæperâ, cum ad Tamum insulâ peruenisset;
post diuturnam moram, transitu ægrè tandem impetrato, cum duobus
expeditis & egregiè ornatis nauigijs, cætera classe ad Tamum relicta, Can-
tonis portum inuehitur; ac magistratuum permisso Thomam legatum ex-
ponit; cui ædes & lauria de more attributa. ibi Fernandus, mira lenitate ac
iustitia contrahendo cum incolis; haud ita difficili negotio aditû ad ea cõ-
mercia nostris aperuit: auxit probitatis existimationem, quod sub tẽpus re-
uersionis, de suo discessu per præconem tota vrbe denuntiari iussit; vt si quis
quid

A quid vel ab se, vel ab suorum quopiam, vel crediti, vel commodati, vel quouis alio nomine reperere vellet; maturè profiteretur. Ea res videlicet magni & innocentis animi visa. & ex vnus viri moribus, de totius nationis Viriute nimirum existimabatur: apparebatq; maximo cum rei Lusitanæ incremento societatem hanc institutam; nisi post Fernãdi profectiorem, aliorum deinde nauarchorū cupiditas ac licentia, qui Malaca ad spem ingentis lucri, in eadem loca venere, opinionem Lusitanicæ iustitiæ fideique propemodum sustulisset omnem. Siquidem ex ijs quidam ad Tamum in terram egressi primò ne appellatis quidem magistratibus, castellum excitarunt. ibi tormentis vigiliisque dispositis, imperium usurpare, negotiationem communem intreruertere, ac sibi propriè vindicare; extemos æquè atque incolas iniurijs & contumelijs intolerandis afficere; virginibus vim inferre; à plagiarijs ingenuos ingenuasque coemere; nō popularibus modò suis, & optimo Regi, verum etiam, quo nihil atrocius est, Christianæ disciplinæ, sanctissimisque parentum institutis, dedecori ac probro esse. itaque paucis diebus, instigante malo dæmone, meriti sunt; vt non pro socijs amicisve, sed pro immanibus piratis atque hostibus haberentur. neque verò sum nescius, hæc ipsa minuere Barrium & eleuare dicendo. cuius ego auctoritate fretus, multa reticuissem; nisi eadem illa Goësius primùm, dein Oforius planè disertis verbis arguerent. Igitur Lusitani, à præfectis regijs valida classe circumfessi, cum in eo iam esset vt caperentur; sæua tempestas repentinè coorta Sinarum naues dissipauit, ac distulit. Per eam occasionem elapsi, pecunia, quàm glòria conspectiores Malacam redièrè. Tristior multo fuit Thomæ Petreij legationis exitus. is magno labore quadrimestre amplius iter emensus; cum ad regiam denique peruenisset; præoccupatas cum aliorum; tum verò Cantoniorum magistratuum litteris & criminationibus. Regis & satellitarum offendit aures. ita, non modò Regis conueniendi potestas legato facta non est; sed etiam de consilij sententia pro exploratore comprehensus, & Cantonem remissus, in carcerem conditur: vbi omnibus incommodis paulatim absumptus, inter maleficos furesque nocturnos vitam miserabili fine conclusit. Hunc maximè in modum, paucorum scelere alienati Sinarum animi, & famæ fideique inestimabile damnum est factum. ac deinceps, quotquot ex orbe nostro in ea loca vel suis, vel alienis nauibus deuenire; pessimè accepti multatque sunt: & complures in annos, nomini Christiano, ac Lusitano præsertim, ora nulla fuit infestior.

Libri sexti Finis.

HISTORIARVM INDICARVM

LIBER SEPTIMVS.

INTEREA Sultanns Campson, ad abolendam D acceptæ ad Diu cladis maculam, & arcendos Arabia Lusitanos, classẽ omni conatu ad Suezium reparabat, auctore maximè Hoceno Persa, de quo supra docuimus. Is, cum ex Diensi prælio, Campsonis iram non sine causa pertimescens, ad Mamudium perfugisset Cambaiz Regem; placandi Campsonis, & recuperandæ pristinæ dignitatis & gratiæ, tale consilium inijt. Gidda est emporium in Arabico sinu, diei ferme itinere à Meca; idemque portus peregrinis, qui praua inducti religione, ad falsi prophetæ sepulchrum vndique confluunt. Ea vrbs, quod nullis clausa mœnibus, nullo præsidio vel arce teneretur; & aliquoties iam à Campsone defecerat, & Arabum campestrium, quos vocant Baduinos, incursionibus repentinis erat vehementer infesta. Porro Lusitani si frequenti nauigatione ijs regionibus adsuescerent; metuendum erat; ne Gidda nullo negotio occupata, eodem impetu Mecanam euertent eadem; ac Mahometis reliquias, ad solatiũ interceptæ ab Saracenis Hierosolymę, dissiparent. Eo animaduerso periculo Hocenus, totam rem cum Cambaia. E no Rege primũ, dein cum satrapis & principibus contulit. publicamque iactando causam; & religionem ac pietatem (vt sæpe fit) priuatis rationibus prætexendo, facillè obtinuit, vt contra vim Lusitanam, cingendæ muris Giddæ magna sibi cum à Rege, tum à priuatis, pecuniæ subsidia præberetur. Cum ijs subsidijs Giddam delatus, ingenti oppidanorum lætitiâ excipitur. Inde primũ ausus Campsonem compellare per litteras, culpa cladis nuper acceptæ, neglectas in religiones, & iustam numinis iram artificiosè collata; docet, sibi esse in animo, ad sacrarium Mahometis ab omni tuendum iniuria, & Lusitanos Arabico littore prohibendos, Giddam vndiq; apertam firmare munimentis: id ubi summa ciuium voluntate perfecit; tum etiam, in Campsonis gratiam, nec opinantibus ijs arcem imponere; ne, quod antea fecerint, in posterum ab eius impetio atque auctoritate desiscant. In eam rem affatim sibi pecuniæ aliunde suppetere: tantum à Campsone sibi peritis munitioribus opus esse. postremò hortabatur, vt aduersum conatus nostrorum, classẽ sine mora resciceret: accensisque ad Mahometanam tuendam rem, Christianosque pellendos, Indorum principum studijs, ne deficeret. Ea satisfactione, tamque enixò studio religionis delinitus Campson, nõ F iras modò posuit; sed etiam structores & architectos Giddam exiemplò deportandos curauit: quorũ assidua opera, & Hoceni sedulitate, breui murus cum propugnaculis vrbi circumdatus est. arcis exstruendæ, quod maturum eius rei tempus nondum esset, cura in posterum dilata. Simul etiã, comprehensis in Alexandrino portu naualibus fabricis Italici maximè generis, & cū noua materia transmissis, vt ante, Suezium, classis ædificata maiorũ nauũ, quæ partim remis, partim velis agerentur, septem circiter & viginti. In eas epibatæ

Aepibatæ impositi ad tria millia, misti Mammaluci Arabesque, & ex alijs nationibus Christianæ fermè fidei desertores. Omnibus ijs præpositus cum summo imperio nobilis archipirata Solimanus Mitylenæus, qui tum propter latrocinia Turcicis finibus exulabat, adiuncto legato eodem Hoceno, quem pro Mir Hoceno, Amirafen, vocabuli similitudine decepti, dixere nonnulli. Erant tum Arabicæ fauces, quasi victoriæ præmium, Aegyptijs ac Lusitanis in medio positæ: neque erat dubium, quin vtri priores ea claustra custodijs occupassent; Arabicum pelagus, totamque eam navigationem essent in potestate habituri, itaque iisdem vtrinque artibus & consilijs certabatur. Vtrisque propositum erat Adeno potiri: sin id minus è sententia cederet, vicinũ aliquem locum permunire, atque obtinere præsidijs. Quod cum Albuquerque iam ante frustra tentasset, tum Solimanus quoque, aggregatus, cum vniuersa classe primũ omnium Adenum accessit, & initio conatus oppidanos ad voluntariam deditionem allicere, cum ferocia responsa tulisset, urbem summa vi oppugnare cõstituit, ignarus, præter muros turreſque præualidas, quàm illa firmo ac fideli præsidio teneretur. Si quidẽ ad primos Aegyptiæ classis nuntios, Amiriani præfecti accitu, non è vicinis modò locis magna auxilia conuenerant; sed ipse quoque Rex, ab Elach vrbe, **B** quæ caput est regni, eum haud contemnenda milirum manu raptim cõ sese contulerat. Igitur ad motis ab Solimano triremibus, vario genere tormetorum vrbs acriter quati cæpta. iamque crebris ictibus labefacta nõ exigua muri pars cum ingenti fragore prociderat: & Solimanus Mammalucos ad incudam forti animo pugnã hortatus, veteremque militiæ gloriam nouo decore augendã, copias ad littus exponit, perque patefactum ruina iter ausus in urbem irumpere, præter opinionem acerrimè resistentibus oppidanis, cum magna suo rum cede vulneribusque repellitur. Ergo, tum ex propugnatorũ frequentia, tũ ex vnius temerè tentati prælij euentu cõiectans, quã non suarum virium ea oppugnatio esset; conscensis trepidè nauibus, retrò ad Camaranũ auertit iter. Ibi, exposito omni fabrili instrumẽto, idoneus arci extruendæ locus eligitur. ac positus fundamentis, intenta cura & labore murus ducebatur latus pedes duodeviginti. Cæterum, superante in id multitudine, Solimanus, ne otiosa interim haberet statua; Hocenum cum nauali maximè turba ad opus promouendum reliquit, ipse cum expedito milite in cõtinentem egressus; oppidum Arabiæ Felicis, Zebitum, duodecim fermè leucas à mari, improviso aduentu cepit. Locus erat cum refertus opibus, tum etiam elegantiã & cultu visendus. ibi dum Solimanus partim amœnitate regionis, partim dulcedine prædæ retentus, moram trahit; interea ad Camaranum tristes nuntij incerto auctore afferuntur, Campsonem cum omnibus copijs ab Selymo Ottomano deletum. Hocenus, qui & ab innato Persis in Græcos odio, Solimanum auersaretur; & antelatum eum sibi in maris præfectura periniquo pateretur animo; oblatam occasionem auidè arripuit, ab eius auctoritate classiarios abducendi. concione aduocata, cunctos hortatur, vt quoniam Aegyptia res in extremum sit adducta discrimen; operosa, & inutili abiecta munitione, secũ ad urbem Giddã è vestigio redeant; oppidumque in primis opportunũ, ac recenti firmatũ opere; itemque classẽ tanto impendio & labore paratam, Aegyptio imperio seruare nitantur. Neque in id, cõsulto imperatore opus esse; qui & incerta fide vir, & natura Ottomanico addictus nomini; quæ prima se dederit facultas placandi ac demerendi Selymi, nulla iurisiurandi religione rem Aegyptiam sit hosti teretrimo proditurus. Ea oratione gratius nihil ad aures Aegyptiorũ accidere potuit. nã præterquam quod cæli, & aquarũ grauitate, valetudo maximæ partis tentari erat cæpta; fremebant in super, se in sordido, ac laborioso, & nullius emolumenti ministerio relictos; cum interim cæteri, partim vrbs opulentæ spolijs dita-

hijſ ditarentur, partim etiam ad ſatietatem ſe ſe in ſomnum, ac cibum, aliaſ ^D
 que voluptates immergerent. Inde, omiſſa edificatione, vnanimis Giddam
 ex templo traiſciunt; nauigijs aliquot ad Arabicum littus non tam in Solima
 ni gratiam, quàm ad Mammalueos deportandos reliſtis. Id ubi reſciuit
 imperator; iſtus atrocitate facinoris, perfidum ac ſeditioſum Hocenum in-
 crepitans, cum ea quam habebat manu ſine mora ſubſequitur. Ad urbē Gid-
 dam appropinquant portæ ab Hoceno clauſæ. tum verò accenſus rabie ac
 furore Solimanus palam ſe ad oppugnationem accingere, cruenta que in-
 ter ipſos Mahometanos haud dubiè pugna imminebat; ni Paracates, Meca-
 næ præſul ædis, cognito periculo, conſeſtim aduolaſſet. Eius aduentu ſedata
 certamina, patuitque Solimano introitus, ea lege, vt dum de Campſonis vo-
 luntate vel obitu certiora afferrentur, ijs quas tum habebat copijs dux vter-
 que ſeparatim præſeſſet. Cæterum intromiſſus Mitylenæus, fide nimirū egit
 Aegyptia. Comprehenſum fraude Hocenum, vti opibus imperioque plus
 poterat, in vincula conijcit: dein ſilentio noctis proueſtum tritemj in altū,
 fluctibus mergi iubet. Ita, ad vnum Solimanum, rerum omnium poteſtas,
 & arbitrium redijt. Ac paulo poſt, explorato & cognito exitiali Campſonis
 exitu; vt in gratiam cum Selymo rediret, trahendis in Ottomanicam ditio- ^E
 nem omnibus circa nationibus populis que, operam deinde nauauit egregi-
 am: ac demum ab Solimano Selymi filio Cairi præfeſturam adeprus eſt. At
 Emmanuel, de Sultani comparatione rursus ab Rhodijs certior factus, ad
 Prætozem Lupum Soarium de rebus ijs maturè perſcripſerat; mandauerat-
 que vt contra eum apparatus ſumma ope inſtrueret ſe ſe: ac quanta maxi-
 ma poſſet claſſe vtrò ad Arabiam tenderet; neu Aegyptios cum Indis con-
 iungi (nam id erat ijs initiò conſtitutum) vlla ratione pateretur. Soarius, ab
 dimiſſo in Sinas Andradio, ſtatim ad eam expeditionem omnes curas, &
 cogitationes intenderat: adhibita que diligentia, naues, quot antea nunquā,
 ſeptem & triginta, cunctis rebus ornarat. Cum ijs profeſtus ab Goa, præter
 Cambaiam Arnuziam que, repente ad Adenum applicuit. Percuſus inopi
 nato aduētu, & claſſis magnitudine Amirianus, qui magnam muri partem
 è recenti Aegyptiorum oppugnatione ſtratam adhuc ruinis haberet; exci-
 dium metuens, tempori patuit; & claues vrbiſ conſeſtim ad Luſitanū ſup-
 pliciter miſit: & cur ſibi minus cum Albuquercio conueniſſet, cauſatus præ
 fractum & aſperum ingenium viri, ſeſe ad urbem dedendam, accipiendum
 intro præſidium, & imperata facienda paratum oſtendit. Omnino præclara
 erat occaſio tam opportune potiundæ vrbiſ; & maximo rei Luſitanæ comp- ^F
 pendio, Saracenis & Aegyptijs Indicum mare in omne tempus intercluden-
 di. Verū Soarius, antiqui moris homo, qui nimirum alienam è ſua æſti-
 maret fide, ne quid copiarum in ea cuſtodia relinquere cogeretur; atque vt
 quàm integerrimas ad hoſtem afferret vires; prauo, quin potius nullo conſi-
 lio, rem in poſterum diſtulit: in præſentia, commeatu multiplici in claſſem
 exacto, ad Camaranum proceſſit. At Amirianus, & incolæ, ingentile-
 uati metu, nulla mora interpoſita reficere muros, alimenta conuehe-
 re, cuſtodias augere, niti que certatim, vt tam eximix, tam que inſperatæ ſu-
 perum in ſeſe indulgentiæ, pro ſua quiſq; parte reſpondeant. Interim ad Ca-
 maranum fœda tempeſtate naues Luſitanæ amiſſæ quattuor; quibus, præ-
 ter validam iuuentutem, omnis etiam vehebatur ædificandi apparatus. dein,
 cum nuſquam appareret hoſtis; dimiſſæ ad explorandos maris reſeſſus ali-
 quot actuariz. In eas cum incidiſſet excuſſum ex Aegyptia claſſe nauigium,
 in quo erant Italici fabri ferme triginta, cognitum ex ijs eſt, Solimanū Gid-
 dæ ſe continere, ſubductis in tutum nauibus. magnam ibi ſolicitudinem,
 magnum eſſe terrorem; quod Luſitani ad dimicandum parati omnium vi-
 rium mole aduentare dicantur. proinde, ſi percuſis quàmprimū inſtent;
 urbem

A urbem hand dubiè vel armis, vel conditionibus, in potestatem esse venturam. Hoc nuntio erectus Prator, exemplò Giddam iter edixit. Vt in conspectu fuit classis, primò in vrbe vsq; adeò trepidatum est, vt desperata defensione oppidani vulgò pararent fugam: Pratoris dein mora, & Solimani adhortatio restituit animos. Et copix ab eodem extra mœnia productæ, ad ostentandam hosti fiduciam, instructo agmine decurrere. Addebat audaciam ipsa loci regio: quòd vrbs à mari, admodù insidioso accessu, cœcis & humilibus circa vadis, vno tantùm, & eo sinuoso ac perangusto aditur euripto. cuius cùm in ipso flexu castellum excitarent, tum etiam alijs locis tormenta in hostes opportunè direxerāt. Quæ omnia non tam ad reficiendos ex timore oppidanos, quàm ad absterredum à congressu Pratorem valuère. Ergo, ne Lusitanam rem in discrimen obiceret, nequicquam exposcente pugnam milite, & minoribus præfæctis tantam ignauix noram inuri nomeni Lusitano querentibus, Prator oppido abstinuit; paucas tantùm naues in portu succedit: ac tanto appatatu nulla re gesta, explodentibus & exhibulantibus de more barbaris, ineunte iam hyeme ad Camaranum reuertit.

Ibi, quòd nulla ad ædificandum cæmenta suppetere, inchoatum ab Aegyptijs opus in sitit demoliri. Quo in opere dum dies noctesq; naualis turba versatur; ex aeris in: æperie grassati morbus in classiatis capir: ac paucis mensibus tetra lue absumpti permulti. accedebat ad grauitatem cœli, magna annonæ difficultas, vt in deserto loco, & hostili circa regione. Tanrùm e Ceiliso proximo vico Atabes venalia cibatia ad littus comportate ceperunt. sed carè Lusitanis id subsidium stetit. Lembus vnus è classe ad commercium quotidie comcebat. Is, cùm nihil tale nostri timerent; ab duobus speculatorijs Aegyptiorum nauigijs, indicio & fraude Ceilisanorū excipitur. Lusitani septendecim in eo lembo nauigabant. Comprehensi omnes, & minimè tum vulgari munere, ad Selymum ab Solimano transmissi sunt. Inter hæc clades & ærumnas, hyberna transacta. & aperiente se iam vere, Prator, ne nihil omnino egisse videretur; ex Arabico sinu ad Africū litustraiecit. Aualites ibi est emporium olim nobilissimum: nunc, vt humanæ sunt vices, negotiatoribus infrequēs; ac vulgò Zeila appellatur; nullis vallatum mœnibus, aut propugnaculis: ac tum, propter finitima cum Abassino bella, magna ex parte desertum, modico, tantùm in speciem, reguli præsidio tenebatur. Id oppidum, quod Solimano Adenum peiçti enixè fauerat, omniaque necessaria benignè suppeditarāt; Lusitanus Prator oppugnare ac delere constituit. Expositis cohortibus aliquot, per minores duces haud ita magno certamine confecta res est: cæsisque custodibus, in ipsa tecta facibus & incendijs adeò acerbè sæuitum, vt ne alimētis quidem, quibus vel maximè egebant, Lusitani pepercerint: nimirum Adenica freti copia, quò Prator tanquam ad certam possessionem tota spe & cupiditate ferebatur. sed cum improvida longè fefellit opinio. siquidem ab Zeilana clade transuectus Adenum, cùm ab Amiriano fidē promissi repeteret; magno suo dolore denique sensit; quàm fugacia sint occasionum momenta, & quàm irreuocabilis rerum bene gerendarum præteruolet opportunitas. Amirianus quippe, dum rubro mari Lusitani vagantur, non modò nouis operibus militibusque firmarat urbem; sed etiam per exploratores, de naufragijs interituque nostro, ac turpi ab Gidda recessu didicerat. Itaque rediens quailata classe & imminutis copijs Prator, adeò non mouit oppidanos, vt ijs etiam ludibrio & contemptui fuerit. In summa rerum inopia, portu exclusus, modica vix aquatione impetrata, plenus damni ac mœtoris, Indiam irrita expeditione repetijt. Quietæ dein ab Aegypto res per aliquot annos fuere, dum Ottomanus, extincto Sulthano, & sublatis ab radice Mammalucis, Alexandrinum imperium, & Africa noua regna sibi constituit.

stituit. Per eosdem ferme dies, quibus circa Arabiam naualis afflicta res est, D
ne Goa quidem vrbs multum ab extremo periculo abfuit vnus hominis
temeritate, quem arcta sibi affinitate deuinctum discedens Prætor, Goæ
Præfectū per ampla cum potestate reliquerat. Huic simul tas vetus cum Calde-
ria quodā intercedebat, Albuquerquei alumno, viro egregiè strenuo, qui
post Prætoris profectiōnem, vbi summam rerum omnium penes aduersa-
riū vidit; veritus, ne is pro magistratu exerceret inimicitias, ex insula in cō-
tinentem profugit Pondam, quo nomine portus vicusq; abest ab Goa pas-
suum circiter octo millia. Pro Idalcane Ancostan ijs finibus præerat. Ab eo,
propter fortitudinis famam Calderia comiter acceptus, in honore habe-
batur. Id vbi Goanus resciauit; per internūcios inimicum exsulem ab Anco-
stane vehementer expetiit. Ancostan, qui ad rem ac dignitatē Idalcanis per-
tinere arbitraretur, tutum ad se cuilibet esse perfugium, præsertim cū in
foedere nihil eiusmodi nominatim cautum fuisset; adduci se nō est passus,
vti receptum in fidem Lusitanum exposcenti proderet inimico. Ea re ac-
census Goanus, per interpretem cōuitia primū & minas in Ancostanem
iacit; dein, specie transfugæ, percussorem Calderiæ submitit Ioannem Go-
metinm, virum audacem, & ad eiusmodi promptum facinora. Is à Calde-
ria in hospitium benignè acceptus, & in Ancostanis amicitiam ac familia-
ritatem breui perductus; cū inuitatu Ancostanis, oblectandi animi causa, E
in campum vnā cum cæteris primoribus prodisset; per causam secretioris
colloquij seductum paulisper à comitatu Calderiæ, pene in Ancostanis cō-
spectu, nihil minus opinantem interficit, ac subditis equo calcaribus inde
se proripit. Enimuerō indigna res omnibus visa: & dimissis continuò equi-
tibus, è fuga retractum insidiatorem sua ipse manu Ancostan iratus obtrū-
cat. Tum verò amens furore Goanus, omnibus modis amicum vlcisci, ad
priuati odij causa, publicam rem in discrimen vocare non dubitat. Pascha-
les tum fortè agebantur feriæ; & instabat quinquagesimæ diei celebritas,
quam Græco nomine Pentecosten appellant. In eum diem Præfectus, per
simulationem ludorum atque certaminum coactio milite, Fernādum fra-
trem, & Ioannem Machiadum, de quo supra commemorauimus, Pondam
quā occultissimè iubet inuadere, & Ancostane ipso interempto, vicū præ-
da exhausta delere. Octoginta non amplius equites in eam rem vtrique at-
tributi, & pedites Lusitani septuaginta, & Indorum maior aliquāto nume-
rus. In noctu vado transmissi, cū, si maturatum foret, hostes alto sopore
mersos in tenebris opprimere potuissent, atque id ipsum enixè Machiadus
hortaretur; Fernandus, penes quem erat imperiū, lucem opperiri æquē sto-
lido ac pertinaci consilio maluit. atq; hæc ducis ipsius: illa militum fuit cul-
pa. Campum, in quo Ponda iacet, ab Goa petentibus, arctior & impeditior
saltus intrandus est: cuius fauces vel pauci homines faciliè tueantur. Ad eas
obtinendas angustias, quò tutum, si res posceret, copiarū receptum haberent;
prouido Machiadi monitu pedites relictī complures. ij, vt agmen præcessit,
ne prædæ postmodum expertes forent, statione per summum scelus deser-
ta, protinus antecedentium vestigia subsequuntur. Vti Pondam appro-
pinquatum est; obscura nox & quies vtrinque rexit inceptum. Aduentan-
te dein luce, fremitus equorum, & armorum fulgor insidias prodidit. Con-
clamatū ergo confestim ab incolis ad arma est: & primò ignari quanta
Lusitanorum esset manus, Ancostane duce, fluuium qui Pondam præter-
fluit, raptim transgressi, in tutum se se recipiunt. mox, paucitate nostrorum
animaduersa, collectisque è repentino pauore animis, denuò traiciunt flu-
men; & in hostes palatos, atque ad rapinam potius quā ad pugnam inten-
tos, conferti ipsi & conglobati dant impetum. Vix primam impressionem
sustinuit Lusitanus; &, paucis exceptis, cæteri cursu angustias repetunt,
loca

A loci difficultate, si minus virium præstantia, sese defensori. verum eas quoque nudas custodibus, barbari iam insederant. ita, in medio deprehensi Lusitani passim cæduntur. Machiadus, egregia corporis & animi fortitudine cum aliquandiu restitisset, neque villam cerneret spem salutis; ad Fernandū conuersus, erumpe tu, inquit, si qua potes, dum hostem ego vteunque sum-moueo: & Goam vbi peruenieris, fratri tuo tenuntiato; dum iracūdx dolo-riq̃ue intemperanter indulget, quā expetenda ad præmia opimāq̃; præ-dam præcipuos è Lusitano præsidio miserit. His dictis, miro animi ardore se rursus in hostem concitat; & egregiè dimicans, multis confossus vulneri-bus ipse & circa eū quinquaginta fermè Lusitani pedites aut equites cadunt. è reliquo numero capti septem & viginti. in ijs nobiles & honorati viri ali-quot ex Emmanuelis familia. E socijs Indis, amplius ceterum aut occisi, aut in seruitutem abducti. ceteri notis callibus trepida fuga latebras ac nemora petière. Fernandus, inter hostium tela, stragemq̃ue suorum, pernicis equi be-neficio præter spem euasit. Ad eius cladis nuntium, ingens luctus & mæror in vrbe fuit. ac vulgo liberis, aut cognatis orbari æquè viri ac mulieres, præ-fecti temeritatem & furorem exsecrabantur. Idalcā verò, non tam eo suc-cessu, quā violata ab Lusitanis pace lætari; oblataq̃ue sibi occasione, quam dudum expetiisset, Goæ bello recuperandæ, quippe tum prælio custodibus imminutis, tum etiam ineunte per eos dies hyeme, quæ in aliquot menses clausum externæ opi mare esset habitura. Addebat fiduciam, deletæ in A-rabico mari Lusitanæ classis quamquam incertus rumor; & quod indu-cijs nuper cum Nasringano Rege Crisnarao pactis, vniuerso apparatu ac ro-tis viribus in bellum Goanum sibi liceret incumbere. Hisce adductus ratio-nibus Idalcā, primarium è suis ducibus, Ancostræ adiuncto, Zufolarinū, cum sex & viginti peditum, quattuor equitum millibus ad Goam proficisci iubet. Eo terrore in vrbem allato; Præfectus quotquot per ætatem ferre ar-ma possint, custodire muros, & locis opportunis stationes agere iubet. ad Be-nestarinum præcipuè intendit vigilias; & quoniam in eo publica salus verti videbatur, ne hosti pareret introitus; quicquid naualium copiarum fuit, pat-tim vada obsidere, partim circumire interdū noctuq̃ue insulam imperat. ad hæc, paganos, & agricolas, ne, vt olim, iter barbaris aperirēt, intra vrbe-m euocatos, vel in opera, vel in præsidia maturè distribuit. Zufolarinus, ad mo-tus ad littus copijs, cum aliquoties transitum frustra tentasset, ad extremum operibus insulam cingere; & quoniam à mari (vti dictum est) nihil eo anni-rẽpore subuehi posset, terrestribus quoque cõmeatibus omnino institit pro-hibere. Ita, præciso omni vndique aditu, penuria primū, dein fame labora-ri rota insula cæptū. ventumq̃ue ad vltima foret, nisi, vixdum hyemē exactā, singulari Dei beneficio primū à Quiloa Ioannes Sylueria cum vario cõ-meatu, & quadringentis armatis, tum ex vltiore India Raphael Perestrel-lius cum fortibus viris, ac demum ex ipsa Lusitania cum nauibus sex An-tonius Saldania subuenissent. Huius noui subsidij fama, non absistere modò obsidione Zufolarinum coegit; sed etiam Idalcāis nomine pacem ab Lusitano petere: quæ ex vetere formula Idalcāni est data; cum eo, si nuper ad Pondam capti restituerentur; & eius pacis Prætor adueniens auctor fieret. sequutum vtrumque. & captiui cum fide redditi, & Prætor Goam delatus, ratam habuit pacem. Hoc maximè modo Goa tertium ab Idal-cane obsessā, & in summum adducta discrimen, ex hostium faucibus præ-ter opinionem eripitur. Eodem fere tempore, scædioribus, etiam de causis, dum nihil minus Lusitani præfecti, quā de officio cogitant, amissa Ma-laca propemodum est. Georgio Albuquerque, qui Abdalā summa po-puli inuidia damnarat indicta causa, Georgius Britus in vrbis præfectura successerat. Is, vixdum sanatis ijs, quæ exulcerata per alios erant, Malacen-

sibus æquè incolis ac peregrinis admodum grauis esse; & insitam ingenio violentiam in omne genus hominum capere expromere. Mamudianæ familiaris seruitijsve, quæ portorijs vel munitionibus, Alphonsi Albuquerqueij decreto, operam dabant; mercedes quotidianas, & alimenta subtrahere; alios à calumniatoribus circumuentos, in ergastula condere; ereptas iustis possessoribus villas & prædia, quasi ad fiscum deuoluta, amicis aut affinibus pessimo exemplo donare; iuniorum magistris, qui antea nostrorū merces quoquo uersus bona fide uetare consueissent, non modò custodes apponere Lusitanos, uerū etiam, nullo eorū delicto, ipsas nauium præfecturas adimere; denique, crudelitatis & auaritiæ, nefaria passim edere documenta. Ijs rebus territi qui nuper ad urbem redierant, cum denuò diffugissent; ac nihil fermè illa ex parte subueheretur; rãta rursus Malacæ solitudo, & rerum omnium caritas consecuta; vix ut magnis propositis immuniribus præmissis, & præcone circumquaque dimisso, turbatæ hominum mentes sedari, atque ad modicam celebritatem frequētissimum nuper emporium redire potuerit. Cum in peius quotidie cuncta inclinerent; accessit ad res propemodum ex toto euertendas, intestina discordia. Primum eo tempore & maximum erat Malacæ munus, arcis præfectura: quod nimirū tam recēti dominatu, tamque infestis arcis nationibus Regibusque, Lusitanorū salus in eius arcis trelacō sisteret. ac proinde, omni cōtempore periculo, reliqui duces ac magistratus, eū honoris gradū certatim expetebāt. Georgius Britrus per eos fottē dies dolore corporis animique confectus, cum supremam sibi horam adesse intelligeret; Præfectum urbis Nonnium Vascum Pereriam, vxoris fratrem sibi substituit, Regis decreto; quod ita mandarat Emmanuel, ut si arcis præfecto diē obire contigisset; in eius locum urbis præfectus extemplo succederet. Britto igitur defuncto, arcem Nonnius occupat. enimuero id nullo modo ferre Antonius Patiecus maritimæ rei præpositus; quod eam præfecturam ad se pertinere affirmaret; præiudicaria iam ante re Alphonso ipsius Albuquerqueij sententia; qui Rhoderico Patalino ea lege tradidisset arcem, ut eam postmodū ipse relinqueret Fernando Petreio Andradio, penes quem eō tempore naualis item rei erat summa. itaque nullum esse dubiū, quin Georgio demortuo, protinus ea sibi vigilia debeatur. Hoc certamine accensis animis, cum suos uterque sectatores haberet; nulla publicæ rei cura, duas in partes discessit nomen Lusitanum: ac veritus Patiecus ne quid ex ea concitatione tumultus oriretur; classem omnem, & quicquid naualis erat turba, paruam ad insulam recepit è regione Malacæ. Cum dies aliquot obstinati ambo suspectique inuicem, in prauo consilio perstitissent; neque demoueri se de sententia ullius precibus vel auctoritate paterentur; festo die quodam Patiecus in cōtinentem exscendit sacrificij causa. ac præter ipsam arcem cum honesto comitatu ad templum eunti, Nonnius (edicto prius suis quid fieri vellet) in ipso limine apparuit; hominemque blanda compellans voce; *Quin, ait, Patiece, nostrarum litium ac dissensionum cognitoribus vimur, communibus amicis ac popularibus nostris, eorumque arbitratu redimus in gratiam?* cum ad eā audiēda Patiecus propius ad portam appropinquasset; è latebris repente profiliens præualidis lacertis Thomas Nonnius elatum inter manus Patiecum in arcem rapit. Patieci comites, nouitate rei primū attoniti; parumper hæsere; dein stupeore in iram verso, cum ducis caritate vim pararent; partim præsidij metu; partim regijs minis ac denuntiationibus terri, destitère. Ea res momentò vulgata, non modò nouam furoris & amentie labem Lusitanis adspersit, quod omisso cōcordie bono, tot vndique circum periculis, inter se se contenderent; verim etiam locum Alodino dies noctesque; in id ipsum intento, ad regnum omni conatu repetendū, aperuit. Ciri biges erat apud eum Raia, inter suos clatus bellica laude. Is, valida longarū

nauium

A nauium classe ab Alodino accepta; Muaris fluminis ostia petijt, leucas à Malaca non amplius quinque: aduersoq; amne subuectus, in terram egreditur; ac loco peropportuno, è robusta mareria densatoqueaggere permunit castra: inde, vti nuper Lacſamana, repentinis excursionibus mare prorsus infestum habere, & in conspectum vr̄bis Malacæ identidem prouehi, & mox recipere sese, vt, si qua posset, irritatos certamine Lusitanos, ad paratas intra flumen insidias de more perliceret. Harum rerum nuntijs Goam per Verissimum Patiecum Antonij fratrem allatis, Prætor Soarius, qui ex Arabia paulo ante redierat, Alexium Menesium cum nauibus rribus, in quibus erant bellatores trecenti, Malacam celeriter misit. ac sub idem fere tempus illuc è Sinis etiam Fernandus Andradius, non exiguo cum apparatu & copijs appulit. Horum aduentu atque auctoritate, gliscens denuò Lusitanorum intestina discordia, quamuis ægrè sublata: & simul, à Menesio ad Sionis Regem, quicum ab ipso iam Albuquerque instituta erat amicitia, legatus Emmanuelis nomine, Eduardus Coelius mittitur, partim eius amicitia: firmandæ causa; partim etiam vr̄ eadem opera colonos ab Rege peteret frequentandæ Malacæ, & quæstuosissimo eius oræ commercio Mahometanis eripiendo.

B Coelius ad vr̄bem Hudiam, quod regni caput est, Sionia nauī delatus; Emmanuelis litteras ac dona reddidit Regi. dein iureiurando vtrique renouatum est fœdus. cuius fœderis testem Coelius celeberrimo vr̄bis loco præcellam ligneam Crucem summa Regis voluntate defixit. Iia Coelius, rebus admodum ex voluntate transactis; ac duarum insuper nauium præsidio adiutus ab Rege, lætus Hudia soluit. & Camboianā oram pæne præteruectus, quod à Paranis accessu tempestate prohiberetur; dum ad Sincapuram necesse fario cursum intendit, transuerso repente Euro in littus Panis eiecitur. Potiebatur eius terræ, vt supra demonstratum est, regulus is qui Alodini sororem habuerat in matrimonio: ac tum fortè ab Alodino ipso, incertum quibus de causis, grauiter dissidebat. naufragos igitur Lusitanos haud immeritò sibi diffidentes, metuentesq;, non modò nō pro accepta olim ad Malacā ignominia damnoq; tractauit; sed etiam contra gentis morē benignè & cōmiter excepit hospitio. Quin, proposito Lusitanæ societatis cōmodo simul & orna mento, ac Malacensis præcipuè commercij vberissimo quæstu; facillè sibi persuaderi à Coelio est passus, vr̄ multorum exēplo dynastarum & Regum, se se cum honorario vestigali ad Emmanuelem adiungeret. ita, Vas aureum librarum circiter sex, in annum tributum est pactus. quam tamen deinde fidem, ab ingenij mobilitate non diu coluit. Inrer hæc, Alodinus de Menesij Andradijque aduentu per exploratores cerrior factus, tot in vnum coactis Lusitanis vtrique aperta vi se se imparem ratus; ad solitas attes dolosque confugit: simulato belli tædio, pacem eò consilio petijt; vt nuntijs vltro citroq; mittēdis rem in discessum vtriusq; ducis extraheret; quippe quos & reuersionis auidos, & secum vnā florē Lusitanæ iuuentutis deportaturos esse non ignorabat. Neq; sagacem astutiā viri, frustratus euentus est. Deceptos iā aliquoties Lusitanos, improba negotiādi cupiditas, & nimius reuiscendæ patriæ amor, nouam in fraudem impulit. lactatis vtrique conditionibus, atque ita approbatis, vt nihil ad firmum stabilemque concordiam, præter Soarij Prætoris auctoritatem, deesse videretur; eius auctoritatis impetrandæ suscepto munere, quæ prima nauigandi facultas data est, Menesius, & Andradius cum egregio comitatu Goam petiēre. At Alodinus de Bintano progressus ad Pagum (id vico nomen; alij Pagodem appellant) occultè paratam interea classem, ad eas quas habebat naues adiunxit: auditoque ducum Lusitanorum discessu, ad arcem oppugnandā exemplò copias omnes æquè maritimas ac terrestres admouit. Nihil tam inopinatum nostris accidere tali tempore potuit. oppressi, vix ad arma capiēda spatium habuē-

habuere. itaque eod die defenſa ægrè mœnia ſunt. Inde, cùm ſæpius vrgeretur; nec vigilis tantum, ſed etiam omni vndique commeatu prohibitio, tame laborarent; longè peiore quàm antea, loco res Luſitana eſſe experat: atumque deca procul dubio foret; ni planè inſperatum ſubſidium Deus rebus iam perditis attuliſſet. Iauenis quidam erat in hoſtium caſtris vir cùm pecunioſus & clarus, tum etiam conſilio manuque promptiſſimus. Is, grauibus ab Alodino acceptis iniurijs, quas ſalua dignitate ferre non poſſet; accenſus vlciſcendi cupiditate, ad Luſitanos capta occasione transfugit. eo duce atque adiutore, vt erat locorum ac temporum bene peritus, Luſitani fidis aliquot Malaceniſibus in expeditionem aſſumptis, agmine ſilenti profeſti, ſubito viciliſſimo impetu caſtra hoſtium cum magna cæde expugnaunt. prædæ haud ita multum in ijs inuentum. tormenta, pleraque ex ære, aueſta ad trecenta. quominus Pagum viſtrici claſſe porro contenderent, ipſumque Alodinum oppugnarent; obiectis tranſuerſo flumine munitionibus, cuſtodijsq; paſſim in ripa diſpoſitis, in præſentia prohibiti ſunt. ceterum coſaſto reſpreſſa interim tyranni ferocia, atque ad leuandam annonam, in aliquot menſes laxamenti nonnihil noſtris eſt datum. Dum in hac rerum viciliſſitudine Malaca vrbs fluctuat, Soarius Prætor ducibus alijs aliò miſſis ad maria turanda; ipſe cum ſepringentis armatis ad Ceilanum ſiue Traprobanam, nauium vndeuiĝinti claſſe contendit. Cum Callenſi regulo ante multos annos (vt ſupra memoraui) Laurentius Almeida pacem ac ſocietatem inierat: Soarius, Columban præcipuè reguli amicitiam & commercium ex petebat, quod in eius poteſtate laudatiſſimi cinnamomi ſyluas eſſe non dubiè comperiſſet. cuius item rei fama commotus Emmanuel, id ipſum per litteras accurate mandauerat. Igitur delato in conſpectum Ceilani Soario; & Columbanam præcipuè oram oculis perluſtranti, locus occurrit ad nauium appulſum, & arcis ædificationem idoneus. hami figura littus in mare pro currit; curuoque anfractu capacem efficit portum, in quem ex inſula nauigabile flumen illabitur. huc applicita claſſe, nuntij conſeſtim ad regulum miſſi, foederis & amicitie cauſa; poſtulatamque de more, vt in vſum diuerſorij, merciumque cuſtodiam contra inſidias maximè Saracenorum, caſtellum ibi liceret exſtruere, non tam Luſitanis, quàm incolis & regulo ipſi, præſidio ac munimento futurum. EBrachmanum diſciplina, vt ceteri ferme Indi, erat regulus, atque adeò Brachmanes ipſemet. neque ita pollens habebatur ea tempeſtate viris armisq; que. quocirca, & patrijs inſtitutis peregrinas religiones auerſabatur; & in tam tenera inſula haud immerito Luſitanam extimeſcebat vim. Attamen, reputans apud animum ſuum, quàm ex tenui fortuna vicinus Cocini Rex, poſt initam cum Luſitano amicitiam, ad quantas opes breui tempore perueniſſet; eiufdem ſucceſſus, & emolumenti cupiditate ac ſpe captus; & de fodere, & de caſtello, non tamen ſine aliqua ſollicitudine aſſenſus eſt. Cæterum haud ita diu in ſententia perſiſtit. Saraceni ex continente profugi, vel in primis vtilem in ea inſula negotiationem paulo ante inſtituerant. ij, morte triſtius rati, inde quoque ab Luſitanis pelli ſe; toto connixi impetu, regiones conſiliarios pecunia muneribusq; regulum ipſum adhuc fluctuantem, cùm alijs rationibus, tum propoſito miſerrimè ſeruitutis metu, facile ab ea mente deducunt. neque id modò, ſed etiam ad arcendos aditu Luſitanos, vltro ſuam ipſi nauant operam: iſſque præſertim inſtantibus operi, hortantibusque inſulanos, munitiones raptim excitantur. ibi ferrea nonnulla tormenta diſpoſita; & ſimul, ad nouam ſocietatem planè dirimendam, Luſitani pauci, qui, vt in pacatam regionem ſecuri deſcenderant, intercepti. Soario ad opus inchoandum in terram egredienti, obiecta munitio præter exſpectationem apparuit. miſſi protinus ad rem cognoscendam aliquot expediti, renuntiant, miſtos inſulanis Saracenos in ſtatione

ne ver-

Ane versari. ita Mahometanū scelus haud dubiè patuit. & Soarius, omīssa interim ædificatione, copias ad pugnam exponit: magnoq; vsus militum ardore, quamquam assiduè iaculantibus contra barbaris, ad ipsa tormenta succedit. Aliquātum laboris ac periculi fuit, dū telis eminus dimicatur. at ubi ad manus ventum est, momentò disiectis munitionibus, hostes in fugam auersit: tum fugientibus acrius instare Lusitanus; neque aut ignotis callibus, aut occurrentibus fluijs ab insequendo desistere, quoad Prætor signo tuba dato, palatos iam ac dispersos ab effuso impetu reuocauit. Magnus hostium numerus cæsus eo prælio. nec Lusitano gratis victoria stetit. vulnerati oculis fermè sagittisq; complures: nonnulli etiam desiderati, in ijs Verissimus Patiecus, qui Malaca paulo ante redierat. Ab ea pugna, Soarius, vnius diei quiete militibus data, postridie prima luce rursus cum omni fabrili apparatu descendit: ac fossam à portu vastum ad mare duxit prohibente nemine. intra eam fossam vallum erigitur, tormētis in hostem obuersis: dein modico intervallo additur murus, barbarorum terrori magis, quàm operis firmitati. propter calcis inopiam interlitis argilla cæmentis. Hæc ingenti classiariorum cæramine confestim peracta. & regulus, cum aduersa ictus pugna; tum surgentis operis nec opinata molitione perterritus; missū confestim legato, veniam petijt eorum, quæ alieno suasu, inconsultè ac temere egisset: atque ad iungendam ex integro societatem hospitiumq; se se paratū ostendit. At Soarius grauitè questus non opera tantū sibi cum armatis opposita, sed etiam comprehensos interposita pactione Lusitanos; præcisè negauit, se pro tam atrocibus iniurijs aliter satisfactionem accepturum, quàm si regulus ipse in Emmanuelis fidem ac ditionem cum annuo vestigali concederet. Neque abnuī Columbanus, Lusitana horrēs arma. cumq; super ea re præfectus regius aliquoties non sine interprete cōmeasset; ad extremum ita conuenit: vii regulus Emmanueli quotannis persolueret stipendij nomine, cinnamomi pondō centum & viginī millia; annulosq; duodecim, sapphyris, aut pyropis ex eadem insula inclusis: & elephantos præterea sex. Emmanuel autem, receptum in fidem Columbanum, ab hostium vi conatibusq; ipse & successores ipsius, terra mariq; defenderent. His maxime legibus data pax: & nulla interposita mora, Soarius destinato loco, arcem condere aggressus est. opus, adiuantibus etiam regijs, breui absolutū. in eius arcis custodia Prætor Ioannem Sylueriam valido cum præsidio collocauit. oram maritimā nauibus quattuor tuendam Antonio Mirandæ Azeuedio tradidit. ipse, rebus ex animi sententia confectis, & Arabicæ nauigationis magna ex parte compensato damno, circa initium Decembris ouans Cocinum est reuectus. Hæc fermè in viraque India cis Gangem & vltra, Soario Prætor per triennium gesta. Prouinciam dein ab Soario accepit Didacus Lupius Sequeria, is, qui primus Emmanuelis missū Malacam adierat. Huic, magna Indici exercitus parte varijs casibus absumpta; naues nouem cum bellatoribus mille quingentis Emmanuel in supplementum attribuit, cum quibus anno seculi huius decimo octauo profectus Olisipone, Cocinum secunda nauigatione deuenit. in eo cursu, circa promontorium Bonæ spei, contigit res minimè prætereunda silētio. Magnitudinis vastæ piscis est in Africo Oceano, quem piscem, à figura videlicet, acum appellanti (Xiphia ego fuisse crediderim) prælongo rostro, & in mucronem desinente; eodemq; ita duro atq; hispido, vt ferrum deterat in modū limæ. Ex ijs belluis vna, dum subterfugientem prædam furibunda persequitur, in aduersā one rariā plenis euntem velis, toto impetu illata, in imas compages, pertuso alueo, acutissimum caput infixit. Ex eo laqueo dum se se per vim conatur excutere, quamuis libratam suis ponderibus nauem adeò quatefecit, vt se in Syrtim impactos nauæ non sine horrore putauerint. Quo dein ex foramine,

mine, cum, ignaro quidnam esset rei magistro, sentinam traheret naus, **C**ocini demum subducta, insertum in carinam, ut dixi, planè cubitale rostrum ostendit: quod illicò extractum, & in Lusitaniâ argumèti & miraculi causa, deinde transmissum est. At Sequeria, inito magistratu; primùm circa oēs arces præsidia noua disposuit, dein Regulū Baticale, detrectantem iugum; patumq; nuper Emmanueli stipendium persoluere (ut sunt leuia barbarorū ingenia) recusantem; misso ad eius portus fauces obsidendas cum nauibus aliquot Alphonso Menesio, subsequuturus ipse mox, ad fidem officiumque aut minis, aut malo redegit. Simul etiā, cognito Malacam rursus ab Alodino grauitè premi; Antonium Corream cum onerarijs ad cōmeatus petendos, eoque importandos, proficisci iubet in regnum Pegu. cuius regni, vltra Gangem positi nō longè à Malaca, Triglypton olim urbem, caput fuisse quidam existimant. Correa, prospero cursu ad Martabanum emporium Pegusiorum delatus; ne in terra adhuc ignota longius ab suis nauibus ipse discederet, Anronium Passanium, & Melchiorem Caruallium cum honesto comiratu muneribusq; misit ad Regem in vrbe Pegu (ex qua tora regiū denominatur) inde aliquot dierum itinere commorantem. Magna tum erat (ut sæpe diximus) toto præne Oriente, gloria nominis Lusitani: magna cum bellice virtutis, tum opum ac diuitiarum existimatio. neque minor, si per Lusitanos licitum esset, omnes circa nationes tenebat, in Malacensi emporio negotiandi cupiditas. Itaq; Pegusianus Rex, quamquam in primis tum potens ac nobilis; tamen haudquaquam indignatus, Antonium Corream nuntios pro se misisse; comiter ijs acceptis, duos vicissim ad eum ipse cum donis remisit, stabiliendæ societatis & amicitiae gratias. Attrapam vnum; alterum pōtificem; hunc, Raulinum; illum, Samibeleganum, Pegusiorum vulgus appellat. Ut Martabanum est ventrum, post mutuae salutationis officia, conscrip̃tæ communi consensu, pacis & fœderis leges. tum, ad eas solenni iureiurando firmandas, in celeberrimum vrbs fanum Antonius Correa regijq; summa populi frequentia conueniēre. totius autem cæremoniae ordo fuit eiusmodi. Samibeleganus prior, in aurea plagula diligenter inscriptas eius amicitiae leges, tum Pegusius, tum Lusitana lingua; ut & populares, & hospites intelligerent, elata voce recitari iussit. idem à nostris vicissim est factum. lectis, & subscriptis conditionibus, Raulinus, seu sacrificulus, quædā ex ritualibus Pegusiorum libris de more pronuntiat. papyracea dein segmenta crocei coloris (qui colos apud eam gentem cultui diuino dicatus est) & aliquot simul arboris odoratæ folia certis notata litteris, igne subiecto comburir. Tum, suis insertam manibus, manum vtramq; Samibelegani, cineribus ijs imponit, pauca ex eo pereontans, quibus ille ita respondebat; ut sui Regis nomine ratam & fixam eam societatem fore, iureiurando promitteret. Hæc omnia, summa attentione miroque silentio peracta. Dissimiles animorum habitus Antonius Correa comitesque in eam cæremoniam attulerant: quippe qui vano errore ducti, Christianam fidem ethnicis iureiurando obligari fas esse vix ducerent. itaque Antonij accitu, linteatus antister, qui nauticus præerat sacris; diuini humanique iuris haud multo quàm ceteri Lusitani peritior, in medium prodit. sacræ paginæ, Christiano ritu, erant ab Antonio cum solenni imprecatione tangendæ. atqui sacerdos pro Euangelij biblij sive, librum ex composito protulit, elegatè & artificiosè compactum; in quo varij generis lusus & cantica Lusitanico sermone scripta continebantur; nonnullis tamen immixtis, ut sit, sententijs moralibus, atque diuerbijs. Huic ergo libro dum Antonius fallacem ad mouet manum; diuinitus factum est, ut in ea verba ex Ecclesiaste incideret: **VANITAS VANITATVM, ET OMNIA VANITAS:** quod ille ubi præter omnem expectationem animaduertit, subita percussus religione cohorruit;

A hortuit; ac præclare sensit, quàm integram & inuiolatam fœderum fidem, vel cum ipsis barbaris ethnicisque; esse cœleste iubet nomen. ergo apud se perinde iustum atque legitimum id insutandum Antonius habuit, ac si pro vulgari eo libro sacrosancta vtriusque testamenti volumina contigisset. Sancito in hunc modum fœdere; impositisque in onerarias mercibus, & omni genere cômœtus, Correa peropportune Malacam defertur. Eius aduentus, non modò ex diuturna fame & squalore obfessos refecit; sed etiam animos ijs addidit ad Alodinum ipsum vitrò lacessendum, & si quâ fieri posset, extam vicinis sedibustandem aliquando exturbandum. Quod ille quasi præfagiens, ad omnes eiusmodi casus multo ante sese parauerat. transuersis primùm cancellis non vno loco interseperat flumen, angusto dumtaxat singulis patonibus lembisve transitu relicto. dein, sub aquas passim sistuca stipites præacutos adegerat. ad hæc, densissimas vastæ magnitudinis arbores, quæ ripas fluminis dextra læuæque prætexunt, ad radicem ita incidi præceperat; vt perleui momento impulsæ, nauigantes obruerent. Deniq; non longè à Pago, qua sinuoso fluminis ambitu longiorem in cubitum prominet ripa; consibulatis è valida materia trabibus, & cespite ingesto, nouum castellum excitârât; idque non modico præsidio, nec paucis ex ære tormentis ad hostem ex obliquo feriendum instruxerat. His rebus cognitis (neque enim deerant qui cuncta renuntiarent) Correa, & Eduardus Mellus, contracta minorum nauium classe, quarum pleræque remis agerentur, & bellatoribus circiter quingentis impositis; Muatis fluminis ostia petiére. inde præmissi cû securibus dolabrisque, & firmo præsidio militum fabri ad hostiles munitiones amoliendas. ij quò validiores, ac peritiores talium erât artium, eò celerius confecta res est. discissi cancelli; euulsi ex imo stipites; insidiosæ arbores in diuersum proiectæ. ita sequenti agmini tutus ad castellum vsque fuit accessus. neque ita magno negotio, admotis nauibus machinisque, deiectû inde præsidium. Hinc, magna concepta fiducia, Lusitani ad Pagum victici succedunt classe. Vt in conspectum oppidi vêtum est; dispositæ extra vallum Alodini copiæ cum elephâtis, & sublatus de more ingens clamor, & emissâ tormenta, nonnullam cruenti prælij speciem præbûere. sed vbi egressus è nauibus Lusitanus insicco signa constituit; & cominus gladijs contisque dimicari cœptum est; tanta planè diuinitus formido (veterum Hebræorum victoriam dices) tantus terror hostes inuasit, vt oppido ad prædam relicto, sese in proximos lucos, & nota latibula fœdo cursu coniecerint. nec pauci ex ijs in fuga verius quàm in pugna cecidère; cûni è Lusitanis (quod præsentî diuinæ opti acceptum sine controuersia referas) ne vnus quidem desideratus sit. Fusis fugatisque hostibus, ad spolianda recta raptim discurret miles. exhausto quicquid erat pretiosi; oppidum concrematum. dein Alodini patrones, & varij generis nauigia in vnum coacta ferè centum. quorum erant aliquot, puppi protaq; regium in morem, celatis inauratisq; ex eo genete nonnulla in triumphî speciem reseruata. cæteris ignes iniecti. Hac tam insigni victoria parâ Lusitani cum summa gratulatione redeûtes in vrbem accepti. Alodinus, fracta, sed nondum perdomita ingenti ferocia, ad recolligendas è tanta clade vires, Bintanum insulam fremens gemensque repetijt. Interea, vicini Malacæ barbari, alienas angustias & incommoda suam rati occasionem; multis & grauib; iniurijs nostros affecerant; ac Pacenorum præsertim tyrannus, qui nuper in id regnum inuaserat; delatosq; in Pacenum optum negotiatores aliquot Lusitanos partim exuerat mercibus, partim etiâ per summum occiderat scelus. Ac ne Acenus quidem, quamquam societate ac fœdere iam pridem nostris obstrictus, in ea rerû difficultate sat se pro amicitia gesserat. Ad eas vindicandas iniurias, regulosq; ab instituto latrocinio deterrêdos; Garzias

Sala Malacæ Præfectus, Emmanuelem Patiecum, vnica, verum egregiè in-
 structa naui dimisit, is, præcipuo in Somatranos odio instinctus, quod An-
 tonium fratrem paulo ante in vincla coniecerant, cum alia Somatræ lit-
 tora, tum verò Pacenum, Acenumque breui adeò fecit infesta; vt non pere-
 grini modò institores multi ab ea nauigatione desisterent: sed etiam inco-
 læ, piscatu, quo maximè alimento victirat ea gens, intolerabili cum dolo-
 re damnoque abstinere. Neque præcelsam Patieci nauem, atque à ma-
 chinis ac milite paratissimam, semiermes ipsi, minoribus nauigijs aggredi
 satis audebant: tantum ad opportuna insidijs loca excubare instituerant, si
 quos, vt fir, in terram egressos, per occasionem excipere possent. Fortè ita
 accidit, vt Patiecus, aquandi causa, Malacensi quàm exercitatissimo remige
 instructam scapham intra Iacaparini fluminis ostia mitteret. abest ea aqua-
 tio à Paceno portu millia passuum fermè quattuor. neq; ad remigum præ-
 sidium propugnatores plus quinque attributi, Antonius Veranus Portuen-
 sis, Antonius Passianus Alanquetianus, Franciscus Gramaxius, Iohannes Al-
 meida Quintelanus; postremi nomen intercidit. Aquatione per otium fa-
 cta, priusquam ad suos Lusitani sese recipiant, à barbaris agniti. Et Paceno-
 rum Præfectus, Raia Sudamicinus, rei subitæ nuntio excitus, lanciaras tres
 cōfestim expediri iubet; correptisq; quæ fors obtulit telis, in singulas, apras
 instructasque remigio, centum & quinquaginta armatos imponit. Ea dum
 parantur, coorti repente ab vtraque fluminis ripa barbari, sagittis & iaculis
 abeūtes nostros detinere non desinunt. & ea quidem mora non admodum
 Lusitanos retardat. quippe hostium tela, densatis vtrinque, scutis excipiunt.
 grauius aliunde malum instabat; quod vno eodemque tempore contra-
 rius ventus & æstus accedens, exitum intercluderet: neque absocia naui,
 procul in salo iactis anchoris, erat in re trepida tur opis quicquam exspe-
 ctarent. iamque raptim instructæ lanciaræ haud dubiam ad prædam cum
 ingenti clamore festinant. longè tamen reliquas antecedit ea, qua Sudami-
 cinus ipse cum iuuentutis flore vehebatur. Ea re animaduersa Lusitani,
 tot vndique pressi difficultatibus, consilium ab ipsa desperatione capiunt,
 vltro in aduersum hostem eundi; vt, quemadmodum sit nomine Lusita-
 no dignum, fortiter dimicantes occumbant prius, quàm per metum mor-
 tis, in teterrimam seruitutem abducantur. Hoc ergo consilio scapham re-
 penrè circumagunt: validoque remorum impulsu vix dum concurrerant
 protæ, cum Lusitani salutarì IESV nomine pariter inuocato, strictis gla-
 dijs aut hastis, priores in nauigium hostile magno ausu transfiliunt: ac ferro
 primùm summovent barbaros: dein conglobatos in vnum, ipsaq; audacia
 obstupefactos, haud tamen incruenti ipsi ad satietatem trucidant. Nec in
 longum extracta est pugna. Paceni, cum ad vehementes gladiatorū & cuspi-
 dum ictus nuda præbuisent aliquandiu corpora; & emicantem è Lusitano
 rum oculis ardorem ferre vltà non possent; quà cuique commodum est,
 cerratim sese in flumē eiiciunt. Sudamicinus, perterritos nequicquam præ-
 cibus minisque cohibere conatus; denique se ipse quoque de naui præcipi-
 tat; doloreque ac rabie accensus, vt quemq; suorum nando adeptus est, ela-
 to pugione confodit. Cæteri duabus lanciaris ex intervallo sequētes, cum,
 si actius institisent, nostros vulneribus affectos ac propemodum exsangues
 nullo negotio conficere potuissent; nec opinata suorum clade percussis, ter-
 ga verterunt. Ita, IESV adiuuante, è rebus perditis repente Lusitanus victor
 euadit: ac nullo è suis amisso, captiuam ipsius Præfecti lanciarā in altum ab-
 ducit: nec maiore omnium gratulatione ac lætitia, quò propior exitio fuerat
 res. Eius tam præclari facinoris fama cū cæteris circa populis, tum præcipuè
 regulo ipsi Paceno magnum terrorē incussit. Missis extemplo ad Patiecum,
 mox ad Garziam Salā legatis, demissè petijt pacem; eaq; conditione impe-
 trauit;

Atrauit, vt cuncta per scelus ac fraudem ablata Lusitanis cum fide redderet. Hoc rerum Malacensium statu, Sequeria nouus Prætor enixè operam dabat, vt pedem, si posset, in Maldinis insulis figetet. Ex, vt supra docuimus, Canarino, & Malabatico littori obiectæ, numero plus mille censentur. Multitudinem hanc, intercurfantes euripi faciunt, adeò angusti, vt alibi nauium antennæ iubas arborum deterant: alibi etiam, qui valentiores sunt viribus, ramo quopiam manibus apprehenso, ex vna in alteram insulam saltu transmittant. Multis rebus ad victum necessarijs carent incolæ: sed pro ijs omnibus: vna est palma (sic enim appellant) Iudaicis & Africanis, careotas ferentibus, longè præstantior. quippe, non proceritate solum & pulchritudine excellit; verum etiam tota prorsus in vsu est ita multiplici, vt vulgo, si quem frugi & industrium laudibus efferre volunt, palma vtiliorem appellent. Prima dos, in fructu ipso. Tengam Narlemve Indi; cocum, seu nucem Indicam Lusitani dixere: humani fermè capitis magnitudine, duplici operimento: quorum exterius, in summo læue, stupea intus densitate (caïrum vocant) netur ac rexitur, cannabis & sparti modo, cum alios in vsus, tum præcipuè in vitilium nexus, & anchoralia: neque materia vlla ad nauticos

B funes & maris impetus obsequentior. namque, vt salsuginem amat ea planta; caïrum quoque ex ea prognatum, & marinis aquis immersum, identidem reuitescit: & anchoris illigatum, fluitantes in salo naues egregiè continet, non tam ab innata duritie, vel operis firmitate, quàm viriditate ipsa, & lentitia quadam ad instar corij: vt se se vel in altum elato nauigio, miram in tenuitatem extendat; vel residente, rursus in crassitudinem contrahat. quod secus in nostris euenit rudentibus: quæ nimirum ipsa vi ac pertinacia sæpe rumpuntur. interior autem calix, rufo colore, & globosa rotunditate prædurus, addito auro vel argento, in pocula figuratur, ipsa verò pomi caro, amygdalæ in modum, pinguedine quadam & raro sapore lactescens, non per se tantum in cibo grata est, ac salubris; verum etiam, vbi visum fuerit, exhausto lacte, paulatim in oleum eliquatur. totus autem racemus, dum ex eo tener adhuc emicat fructus, nodo constrictus, ac leuiter incisus, in obdita oris angusti vascula opimum instillat succum, ex quo vatijis artibus coctionibusque, veteri, vt Strabo ipse testatur, inuento, mel seu saccarum, vinum, ac etiam que perficitur. iam folia, cum & librarijs pro papyro sint, & loco regularum imposita domibus, arceant imbres; tum etiam in vestes formam facili simul ac spisso contextu necantur. Denique, vna eademque arbor, omnia prorsus ad rē nauticam instrumenta ac materiem præbet. quippe truncum & ramos; in malum, assamenta, clauosque: comam in vela; caïrum in funes (vt dictum est) omnium optimos, filaque ad laterum suturas; postremò cocū ipsum, quæque ex eo conficiuntur, in onera. ita, non sine miraculo quodā, omnibus planè rebus ex semet apta & instructa nauigat palma: eademque discissa per hyemem, viuaces ad prunas, lenta ignium alimenta suppeditat. Incolæ importato lino, sericoque, talates tunicas eleganti opere texunt: quibus honestius multo, quàm cæteri Indi velant corpora. Piscantur etiā palmeis ventriculis minuta conchyliæ (sunt qui Veneræ conchæ genus putent) mito splendore, & colorum varietate. hæc, saburæ loco in onerarias indita, ac diuersas in regiones euecta, apud Gagaridas & Sionios, vilioris monetæ explent vicem ad res parui pretij coemendas: apud Hesperios autē Aethiopas, cum rebus etiam carioribus permutantur. Insularum omnium caput est Maldia; ex ea cæteris cognomentum. ibi frequenti empotio domicilium est Regis, qui cū inita iam à Soario per Ioannem Sylueriam, vt supra demonstratum est, amicitia; ad eam stabiliendam, locumque munitæ apothecæ de more petendū Sequeria deinceps Ioannē Gometium destinauit. Neque magnæ cōtentio-

nis fuit res. Ab homine donis ac promissis illecto, & cū Lusitanæ felicitatis D
 opumque haud ignaro; tum vestigalibus nouis rem augendi percupido, fa-
 cile non de societate modò, sed etiam de castello impetratum. id castellum
 ad mare Gomerius, quod lapidibus & calce careret; è lignea materia glebif-
 que raptim extruxit, ac munijr. Eius deinde operis, & quadam nominis Lu-
 sirani fiducia, vix quindecim armatorum custodia septus, cū iā non pro
 inquilino vel hospite, sed pro tyranno ac domino sese gereret, & commean-
 tes in id empotium peregrinos varijs vexaret iniurijs; repentina conspira-
 tione Saracenorum oppressus, vnà cum suis occiditur. arce, & ijs quæ intra
 arcem asseruabantur, Mahometanus poritur. ira Lusitani, quàm facili aditu
 in eas irreperant sedes; tam leui negotio mox deinde sua culpa deiecti
 sunt. Nec leuiore alibi plagæ per eos dies acceptæ. Goana oneraria cōmer-
 cij causa Ciaulum petens, in Saracenorum, qui Dabulum incolunt, biremes
 illata, prælio commisso deprimitur. In eisdem biremes Lusitana carauela
 postmodum incidit (rotundæ naui genus, cū ad onera, tum ad militiam
 vrile; dromonem Græco vocabulo haud incommodè fortasse quis dixerit)
 contracto mox certamine, dum tormenta exercentur, ignea scintilla in sul-
 phurei pulueris cadum illabitur. inde sæuum repente coortum incēdium, E
 nautas vectoresq; omnes, vna muliere excepta, protinus hausit. Ad eorum
 rerum nuntios, ira percitus Christophorus Sosa, qui cum nauibus aliquot
 Canarini maris custodiæ præerat; nocte sublustris, Calacinum (is locus est a-
 gri Dabulensis) inuasit. Sosæ aduentu præcognito, incolæ paulo ante dis-
 fugerant. Lusitanus ad prædam versus, quamquam erat barbarica villæque
 suppellex; tamen ab ea dulcedine auelli non potuit; quoad, illucescente de-
 mum die, Saraceni circiter quadringenti, sagittariæ a ris peritissimi superue-
 niunt. Aduersus eam multitudinem Sosa cum centum & quinquaginta ar-
 matis egreditur: quorum erant sclopettarij seu fistulatores non pauci. Ac-
 census vtrinque animis, atrox pugna coorta. Saraceni arcubus rātum instru-
 ctis; primam hostiliū glandium procellam submissis corporibus excepere:
 tum ad sagittandum ipsi consurgunt. tamque densus ac perpetuus fuit spi-
 culorum imber; vt Lusitano, ad fistulas replendas nihil vnquam tempo-
 ris aut loci reliquerint. Inde cū, sensim cedendo, ad mare se se recipe-
 ret Sosa; minimè sefellit hostem. circummissus illicò iuuenum globus, re-
 ditum interclusit. itaque Lusitani vndique vrgeti capri: nec sine multo san-
 guine, vix tandem ad nauas effugium paruit. Soluentibus dein oram simul, F
 & iaculantibus, adeò pertinaciter institere Saraceni, alienato ab sensu peri-
 culorum animo, vt semet aquis vmbilico tenus immergerent, nauigijsque,
 remorandi causa, propemodum inijcerent manus. Ex eo discrimine Sosa
 denique elapsus, Ciaulū ad faucios curandos, minimè secunda fama se con-
 tulit. Eodem fere tempore quattuordecim nauium classis, cui Georgius Al-
 buquercius præerat, Olisipone profecta, malè admodum nauigauit. quat-
 uor rantiū eo anno in Indiam peruenere. è reliquis vna è medio cursu in
 Lusitanā vento reiecta. aliam in ipso itinere Castellanis quidā nauarchus
 ab Indicis commercijs ad latrocinia piratica mque cōuertit. tertia, superato
 iam promontorio Bonæ spei, circa Quiloæ, & Mombazæ littora, magis et-
 iam miserabili genere cladis interijt. Mahometani eas incolū regiones: hi,
 Anconino Rege interfecto, iam pridem ab Lusitana societate defecerant.
 Cū dira necessitas cogeret, aquandi gratia, ad Matuam, eius oræ vicum, qua
 draginta viri ex nauī Lusitana appulerant scapham; in quibus erant prima-
 rij duo: præfectus, & gubernator. Dum egressi ad fontes doliola cōplent; into-
 rim scaphā, remigibus vacuum, recedens æstus in sicco destituit. Ad eam de-
 ducendam, aprandosque remos, semiplenis vasibus illicò Lusitanus ac-
 currit. nec segnius barbari, animaduersa re, duos circiter hominum millia
in sen-

A infensis animis aduolant: nautasque partim sub oneribus, partim à terra molientes, ad vnum omnes occidunt: nequicquam cæteris Lusitanis, cum ad bombardæ ictum accedere propter vada non possent, indignam suorum eadem ex alto spectantibus. Ac ne ipsi quidem lætorem exitum deinde sortiri, quippe, urgente siti, dum alias aquationes in vicino cõquirunt; rectore vacua naus haud longè ab Quiloà in Syrres impingitur. Ad conspectam eminus prædam, ingens repente affuit hostium vis. momentò spoliata oneraria: & quorquor ea vehabantur cæsi, vno duntaxat relicto adolescente, quem tyranno Mombazæ muneri mitterent. Albuquerque, dissipata clasce, ignarus, ex ijs quæ non comparebant, quò quæque delata esset, cum cæteris nauibus ad Mosambicum exegit hyemem: atq; inde, transmissò mari, Goam insequentem demum æstate peruenit. Circa idem ferè tempus, Prætor Sequeria, toties iam ab alijs infelici successu retratam Arabicam expeditionem aggredi statuit. Contractis ex omni ora nauibus maioris formæ quatuor & viginti, bellatorum tria millia inposuit; quorum erant Lusitani mille & octingenti: ceteram summâ, è Malabaribus & Canarinis expleuerat. Cum ijs copijs Goa profectus Februario mense, anno seculi huiusce vigesimo, ad Aromata promontorium Africæ, secunda nauligatione transiit. Ibi cognito ad Giddam stare sex Turcarum tritemes; manûsq; armatorum cogi ad fauces Adeni occupandas; intra ipsas fauces inuehi, & longitudine sinus emensa, circa Giddam laceessere bello Turcas decreuit; vt si se occasio dedisset, signis collatis de rubri maris possessione decerneret. Hoc animi proposito legens oram, ad Meren vicum, aquandi causa, applicuit, metu desertum ab incolis. vna tantùm vetula inuenta: cuius indicio in summa sicirare aqua patuit. amnis erat alueo glareoso. sub eam glaream, ætare, cursu tacito sese ita latices condunt; vt nihil humoris in summo prorsus appareat. Anù in indicem remuneratus, & in eius gratiam flammis ab eo prohibebis vico, Sequeria in Arabiam non longè ab Adeno traiecit. ibi dum ad Aram (id loco nomen) anchoras iacit; in scopulum sub aqua latentem illata Prætoria, solutis incussu compagibus extemplo diuellitur. quæ in summis tabularis erant, cum parte machinarum ægre seruata. cætera demerso alueo periëre. naualis turba (quadringenti numerabantur) in ceteram classem distributi. à Sancto Antonio nomen erat Prætoriar.

C ex eo, Diu Antonij saxa, locus appellatus. Ab hac statione cum ad Giddam rectà contenderet Prætor, adeò pertinaci complurium dierum Aquilone prohibitus est; vt interim aduentante hyeme, idoneum rei gerendæ tempus effluerit. Itaq; omisso bello, ad pacem cum Dauide Abassino Rege firmandam animum adiecit. cuius Regis imperium, cætera mediterraneum, modica tantùm ex parte ad rubri maris littora pertinet. Eam oram Davidis nomine tenebat Præfectus maximus, quem honoris titulo Barnagazium vocant. oppidis ac vicis, Præfecti minores præerant. Cum hisce Præfectis de societate agendum erat Sequeriz, & legati duo in terram exponendi. alter, Mathæus Armenius, is, qui ab ipso Dauide Helenaque ad Emmanuelem cum donis ante decennium venerat: atq; ob suspectam eius legationis fidem, ab Lusitanis nullo suo merito indigna & acerba pertulerat. alter, Emmanuelis ad Abassinum erat legatus, Rhodericus Lima, suffectus in locum Eduardi Galuani, qui superioribus annis in ipso itinere, notandum peracta legatione, decesserat. Simul etiam erat ei Mazua insula (quæ Ptolemais ferarum olim fuit) haud procul à Camarano visenda, si forte locus arci ad eius regionis custodiam ædificandæ idoneus foret. ea insula Arquico oppido maritimo Abassini littoris obiecta, per angustò freto ab continente dirimitur: & lunato sinu in idem littus obuersa, in primis tutam ac placidam stationem nauibus præbet. ad hæc, cisternis, armentisque varij ge-

neris, in vsum classium & præsidiorum abundat. Prætor, totam insulam per
 oriū contrēplarus, tameris Mahometani incolebant; tamen, vitandę inuidię
 grata, suos ab incendijs ac præda cōtinuit: Mahometis verò sanum ritē ex-
 piatum, intemeratę Conceptioni Deipatę Virginis dedicauit: ibi per eos
 dies Christiana sacra peracta non semel. Interea ab Arquico Præfecto ora-
 tores affuere cum donis & comæatu: quibus, utpote Christi cultoribus, se-
 ricum vexillum Cruce insignitum, amicitię causa, datum est. illi, cogni-
 to Christianos & Lusitanos aduenas esse, cuius gentis fama iam pridem co-
 tractu increbuerat, mirum in modum gratulati; primū omnium de Mat-
 thæo Armenio cum cura perquirunt. hunc ipsū ubi adesse præter exspe-
 ctationem audiēre; & mox in conspectum est productus veneranda canitię
 senex; obortę cunctis præ gaudio lacrymę. &, vulgata eius rei fama, certa-
 tim ad opertos viri amplexus, & manuum oscula confluēbant. Ea demum
 celebritas, & Matthæum omni suspicione libetauit; & Lusitanis, quod in-
 sonitem adeo asperē & inhumanē tractassent, dolorem simul ac pudorem
 iniecit: eō nřagis, quod etiam aliquot ē sacra Viſionis ade monachi (multa
 autem cœnobია, ex Diui Antonij sermē institutis, eo toto regno viſuntur)
 salutandi eiūdem Matthæi causa, ad classem accesserant: qui ab Lusitanis
 sacerdotibus lintheatis, cum symphonia & psalmis accepti, magnam animi
 voluptatem præferebant, non ē Matthæi solum, sed etiam ex ipso Lusita-
 notum aduentu: quod verus oraculum sibi à maioribus traditum ferrent;
 ex occiduis aliquando regionibus, Christianę religionis homines in ea lo-
 ca venturos. Eius varicationis promissa, tantę classis appulsu, tandem ef-
 se confecta; & in illo sacrorum hominum cœtu, Hesperiam cum Eoa Ec-
 clesia, tanto locorum interuallo, dextras quodammodo misuisse; magno-
 perē lætabantur. in sermōnem dein cum Arquicano Præfecto ventum est;
 & paulo post, ad stabiliendam societatem (quod ita Dauidem vellenon ig-
 norater) Barnagazius cum pet amplo comitatu Arquicum processit. Pau-
 lulum ibi altercationis fuit, dum dies locusque colloquio constituitur: lit-
 tus ipsum aduena: Arquicum oppidum Barnagazius præoptabat, nonnulla
 fraudis ac periculi suspitione ab Saracenis iniecta. Ad eam suspitionem tol-
 lendam (quando per obsides transigi, indignum Christiana amicitia & ho-
 spitio videbatur) cum synceri animi pignus Crucem nudari & porrigi ab
 sacerdote iuberet Antonius Saldania, Lusitani Prætoris internuntius; seu-
 ro vultu Barnagazius confestim exurgens obstitit; negans, tam leui de re,
 tam augusta atrectanda mysteria. Quin ego potius, inquit, de iure meo de-
 cedam, meq; vltro in omne discrimen obijciam. ita, medię regionis cam-
 pus, inter oppidum & mare, cōsensu deligitur. Barnagazius cum equitibus
 ducentis, peditum duobus millibus ab Arquico; Sequeria cum sexcentis nō
 amplius armatis ē classe descendit. ijs copijs in statione vtrinq; conspecta
 relictis; cum senis ambo comitibus in medium prodieit. Primus cōgressus
 fuit, mutuo blandē & amicē consalutantium: & Regis vtriusq; in alterum,
 beneuolentiam studiumq; accutata oratione testificantium. dein socie-
 tas ac fœdus hoc maximē modo sancita. Classarius sacerdos atgenteam
 Crucem in medium attulit: ea Barnagazius prior apprehensa, nixus geni-
 bus: Quam, inquit, pacē IESVS Christus, generis humani Redēptor, disci-
 pulis reliquit suis; eadem esto inter nos, qui eiūsdē Christi cultum profite-
 mur, ac fidem. Hanc ego pacem (quantum in me fuerit) Regis mei nomine
 spondeo; atque ita iuro per hanc sacrosanctam nostrę salutis effigiem. In
 eandem sermē sententiam conceptis verbis iuravit Prætor. dimisso dein
 colloquio, per triduum ex vtraque parte donis officiisque certatum. & in-
 gens omnium fuit læticia, quod opulenti duo Reges terra marique, contra
 Christianę rei aduersarios arma iunxissent. Post hæc, Sequeria Rhoteri-
 cum

A cum Limam legatum Barnagazio commendauit, ac tradidit, ad regiam vsque tutò mittendum. cuius in comitatu cum alij honesti viri complures fuèrunt; verò Franciscus Aluarus sacerdos: qui dein reuectus in Lusitaniam, eius peregrinationis seriem partia lingua descriptam edidit: eodemque postea auctore, Paulus Iouius gentis ritus moresque latino sermone diligenter est persecutus. Per eosdem ferè dies, quibus in Arabico sinu Lusitanus agebat Prætor, è Paceno Somatræ insulæ regno, summus Mahometicæ superstitionis Califa seu antistes, nomine Molana, supplex illuc vsque contendit. puerum adducebat duodecim ferè natum annos, Paceni Regis filium: cuius parente occiso, Geinal tyrannus, ab Alodino focero adiutus, regnum inuaserat. huic si contra communem hostem suppetias Lusitani tulissent; restitutum in patrias fortunas puerum, in Emmanuelis auctoritate cum annuo tributo Molana spondebat futurum. Et pupilli orbitas, & Califæ obtestatio apud Sequeriam valuit. Ad Geinalem ex ea possessione pellendum, sex naues cum valida manu armatorum, Georgio Albuquerque attributæ. Cuius rei, & iunctæ cum Dauide amicitia nuntios qui ad Emmanuelem afferreret, Petrus Vasquez in Lusitaniam à Prætorè missus. magna toto regno omnium ordinum gratulatio fuit, & in singulis oppidis miro populi studio supplicatum est. Prætor, cum egressus freto Calaiatum petijset, Armuziam inde processit. ibi, clauso iam mari, cum magna nauium parte hyemare coactus est. Dum hæc ad Arabiam, & Persidem fiunt; Goz Præfectus interea Rhotericus Mellus Lusitanam rem, haud contemnenda, si crimen abesset, vestigalium accessione ditauit. Idalcanem inter, & Crisnaraum Narfingæ Regem, atrox ac funestum per eos dies exarserat bellum; dum reconciliatæ nuper amicitia leges ambo parum syncera fide custodiunt. Idalcan persuasus & noxios è Narfingæ regno contra ius & fas clam admittere, grassari occultis latrocinij, ac repentem res Narfingarum, dolis fallacique frustrari. Crisnaraus vicissim, orij impatiens, bellum denuò optare, & in Raciolū urbem Decani regni munitissimā, spe atque auditate imminere: quam sibi maioribusque ademptam, Idalcanis accessisse regno ægrè ferebat. Eius ergo repetendæ urbis, & Idalcani arma rursus titulo specioso inferendi tale consilium iniit. Saracenus erat in ipsius aula, Cides Mercar, Mahometano cultu ingenioque, industrius vir, & experiens. Hunc, ad Arabicos equos in usum belli coemendos magno cum auri pondere Crisnaraus Gozam misit: & quò testatior esset res, ad Goz Præfectum super tali negotio separatim litteras dedit, haud dubius, quin per Decanios fines necessariò iter habenti bene nummato viro, Idalcan, prædas eiusmodi sagaciter odorati assuetus, de more structurus esset insidias. Quod putarat, euenit. Ingressum Decanios limites Cidem, utpote eiuldem sectæ hominem; quin etiam è Mahometis, ut ferebatur, stirpe genitum; Idalcan benignis a modum promissis ad se per litteras inuitauit. Cides, vel societate superstitionis, vel vberioris stipendij ostentatione adductus; vel etiam interuertendæ regie pecuniæ spe; haud grauatè ad Idalcanem sese contulit. ille, comiter acceptum, per speciem honoratæ præfecturæ, Dabulum extemplo amandauit. ibi, ne quid rumoris emanaret, pecunia spoliatū, per idoneos talium facinorum administratos è medio sustulit. Crisnaraus interea, specularotibus clam appositis, cum rei gestæ seriem haud magno negotio comperisset, lætus oblata belli occasione; missis quoque versum ad Reges ac dynastas epistolis; manifestam Idalcanis perfidiam, & violatas pacis leges minaciter & acetbè conquestus est: dein, maximis equitum peditumque contractis copijs, Raciolum urbem obsidione cinxit. Ad eam soluendā obsidionem Idalcan profectus, commisso prælio, magna parte suorum amissa, cū paucis elabatur. Crisnaraus victor, non castris modò Idalcanis est potitus; sed etiā Raciolum

ciolum urbem valido instructam praesidio, crebris iam oppugnationibus frustra petitam; metu denique in ditionem accepit. Idalcan interea, remotis oppidis, quò propter siccitatem Crisnaraus cum exercitu peruenire non posset; amissa in praesens renouandi belli fiducia, sese inglorius continebat. Ad eius cladis famam, cum alij ab Idalcane defecere; tum Gini, gens in Decano regno praenobilis. Eius gentis principes, germani duo fratres, Comus, & Appa, contractis octo ferme armatorum millibus, in subiectos Gateis iugis agros imperum fecerant: inde sine dubio in oram maritimam transgressuri, crebris portubus & vectigalibus quaestuosam (Concanum vocant è regione Gox) quam Ginorum olim familiz Mahometani etipuerant. Eius orae Praefectus, Idalcani hero auaritia & fraude non absimilis, magna pecuniae summa è vectigalibus portorijisque collecta; id vnum laborabat, quo pacto, inter eos tumultus, domini rem ad suum peculiuni adiungeret. Omnia circumspicienti, commodissima ad fugam, Goa Lusitanorum urbs visa. id quò turius faceret; Lusitanum sibi praefectum ante conciliandum ratus; ad specimen probitatis ac fidei petijt ab eo per nuntios, primum vt Idalcani contra Ginos tumultuantes opem pro amicitia ferret. id si facere grauaretur (quod ita fore haud erat nescius) tum libero modacio suadebat, vt ipse posui in eos portus & vicos, Emmanuelis nomine inuaderet. equiore animo Idalcantem in afflicta fortuna laturum, suas opes & vectigalia in Lusitanorum, quàm in perduellium potestatem venisse. Hoc nuntio accepto Mellus Praefectus, rem ad consilium detulit. ac tali tempore nemini dubium erat, quid ius, quid aequitas, quid amicitia postularer. verum apud homines lucra pensantes, vtilitas valuit. Mellus cum octingentis ferme Canarinis pediribus, Lusitanis equiribus ducentis & quinquaginta, euripo traiecit, Concanum sine certamine villo occupauit, non ausis Ginis aduersus Lusitanos arma ferre: & Rhotericum lusarrem cum modico praesidio ei regioni praefecit. At Idalcantis procurator, domino prodiro voti compos, Goam plenos argento auroque loculos tulit: & quò res occultior esset, amico Lusitano cuidam aequè fallaci custodiendos initio tradidit. Dein, cum hic depositum ex occasione repeteret, ille alter se quicquam accepisse impudentissimè pernegaret, neque chiographum extarer vllum; ex dolore ac desperatione Mahometanus in furem & insaniam versus, mentem simul cum pecunia perdidit. Fraudator verò, dum thesauris malè partis incubat securus; inopinata morte postmodum, ab eo quod carissimum habebat in terris, auellitur. Quin etiam ipse Crisnaraus deinde malis attribus receptam urbem Raciolum, bello vicissim superatus, amisit. quæ bella, & numero pedirum equitumque, & vniuerso apparatu (alioquin fides Barrium, & Oforium, & alios rerum Indicarum auctores appeller) orbis nostri expeditionibus longo intervallo preferenda, enarrare nostri instituti non est. Postremo, ne Lusitanis quidem ipsis, vt in loco exponemus, diuturna stetit, minus honestè quaesita possessio. Ita, per omnes eorum scelera affines peruagata caelestis ira, breui tempore poenas à singulis improbe cupiditatis exegit. Per eodem fere menses, nouum & multiplex aliud in mari miraculum exstitit. Classis nauium nouem duce Georgio Britto dum ex Lusitania Indiam petit; cōstrata celsior Rhoterici Vasæi Pteritiz, in medio cursu, repente, veluti fræno equus adducto, ira substitit magno cum aquæ sonitu ac moru, qualis, vbi in vada & lyrtas incurritur, edi consuevit. Eo ipso terrore perculi nauæ, demissa vtrinque bolide, profundum sine dubio mare compariunt. Cum inflatis ventis volis hæreret nauigium nihilominus; dispiciens di causa (quòd esset nox) admotis ad marginem luminibus; implexam alueo ingentem belluam vident. Carinz centrum & quinque dodrantium longitudine, applicuerat corpus; cauda gubernaculū illigarat; alis immanibus latera

A latera ad summum vsque cingebat: quas iam in alas per imprudentiā nonnulli manus iniecerant. Ad spectaculum adeo tetrum, ingēti videlicet horrore naturæ militesq; perfusi, vt verò, dolij magnitudine, vasto hiatus nouissimè caput extulit; metu exanimati præne omnes, infernum profectò monstrum diuinitus immissum credere, ad viuæ ror noxiorum corpora glutientia. Pauci, quibus in tanto discrimine mens animusque constiterat, consulendi gratia in vnam partem secedunt. erant qui contus, & iaculis, ballistisq; depellendum suaderent. cetum: alij contra, nihil magis tali tempore vitandum aiebant; ne tantæ molis animal vulneribus irritarum, concussu ipso & agitatione violenta nauem euerteret. in summa inopia consilij, cum nihil explicaretur; & maior in singula momenta terror instaret; suppliciter ac de missè veniam pacemq; Dei & cœlestium exposcere, atque ad Vea precesq; confugere placitum est. Neque ea irrita fuere. Sacerdos cum linteo, & stola, & signo Crucis in mediū prodijt. ab eo, sacris carminibus, & exorcismis delinira bellua (mirum dictū, nulla cuiusquam noxa relicto nauigio, cū è poterosifis narium fistulis ingentem reflasset aquæ vim, sese admodum placido lapsu in mare demisit. Lusitani, tamquam ex orco præter spem erepti, debitas diuinæ clementiæ laudes & grates agebant. Circa idem ferè tempus, in Somatram Georgius Albuquerque cum orbo extorriq; delatus est puero. Ante eius aduentum, tyrannus Geinal, Pacenorum erga se voluntati diffusus, non longè ab vrbe munierat castra; seque intra id munimentum cum tribus millibus armatorum tenebat. Albuquerque, missis qui tyrannum iuberent iniusta possessione decedere; cū denuntiatione minisq; nisi verba & frustrationes eliceret, fauente Aruano finitimo regulo, castra cū trecentis dumtaxat Lusitanis aggressus, nō sine sanguine suorū expugnat. ac Geinale interfecto, & præda parte Aruano concessa, qui inter oppugnationem auersas castrorum portas obsederat; pupillum magno populi assensu plausuque Regem acclamatum, & cum annuo tributo in verba Emuatuelis adaçtum ex fodere, in patria sede ac domicilio collocat. Eius pueritiæ regendæ, Molana præpositus is, qui pupilli suscepit causam: & rei maritimæ cura, Lusitanorum amico Ninacunapani concedita: dein ad Mahometanos in officio continendos, castellum ipso in aditu portus extruimæprum. Quæ ne res, adeo secundæ, nimium Lusitanos efferrent; quo die Geinalis capta sunt castra, ipso die ad Acenum oppidum, leucas à Paceno fere viginti; dein ad Bintanum longè dispari successu pugnatum est. Georgius Britus, nauibus quinque ab Cocino Molucas perens; cū exitinere Acena littora tenuisset; auri occæcatus auiditate, cuius vim ingentem in proximo delubro esse audierat, cum centum & viginti armatis in terrā egreditur. Huic Abrahamus tyrannus obuiam cum sex elephantis, peditibus mille progressus, pugna commissa, Lusitanos complures temere inuictos, & in ijs Georgium ipsum interficit; ceteros grauitè faucibus retro ad mare compellit. Inde in Georgij locum Antonio fratre successit, Lusitani Malacam traiciunt. quò cū item Albuquerque paulo post à Paceno superuenisset, duodecim amplius coactis in vnum nauibus, & propugnatoribus fermè sexcentis, Alodino, infestum de more Malacense litus habenti, arma inferre deuotū placuit. Is nuper ad Pagum victus, vt supra demonstratum est, in Bintanum haud longè à Pago receperat sese. Ea insula, Sincapuranis obdita faucibus, nobili secatur amne; qui ponte iunctus, dein se in mare euomens, portum nauigantibus præbet. Huic impositam amni urbem, insulæ cognominem, Alodinus, pulso, vti supra docuimus, verere domino, præclare munierat. ad pōtis, caput propugnaculum excitat; à ceteris partibus, serratæ structuræ, ad latera ferienda, vallū & aggerē obiecerat. Portum ipsum, & fallacia vada, & adaçti fistuca flexuosi de more stipitum

stipitum ordines; & in assidua statione paratę lanciarę seu lembi egregię tue D
bantur. Lusitani, prope certa victorię spe profecti, nondum probę explora-
rata regione, descendunt; duabusq; simul partibus ad moenia subire cona-
ti, cum neque scalas attulissent, & stagnantibus circum aquis ac voraginibus
impliciti tenerentur; destitatis vndique hostium telis ac tormentis, promp-
tissimi quiq; sternuntur. Nec felicius mari tentata oppugnatio est. cum & in-
cognita obstitarent vada, & hostilium nauigiorum agilitas, onerarias Lusita-
nas, magnitudine ipsa inhables, crebris detrimentis afficeret. Ita, omisso in-
cepto, & pręcipuis ē suorum numero desideratis, diuersi duces; Albuquerque-
cius Malacam redijt: Brittus ad Molucas, quod intenderat, nauigare petrexit.

HISTORIARVM INDICARVM

LIBER OCTAVVS.

VM hæc apud Indos alterna succedunt vice; inte- B
rim ex alia quoque parte, atque adeo planē diuersa,
perquam in ligne ab homine Lusitano facinus edi-
tum est. Fernandus Magalianes agebat Olisipone, in
genti animo vir, & rei naualis apprimē callens. Is,
quod in India sub Albuquerque duce stipēdia mul-
ta fecisset; nequaquam pro spe pręmiorum (vt in
suis plerunque meritis æstimandis nimium sibi fa-
uer humana cupiditas) ab Emmanuele tractari se
quektus, ad opulentiorē Caroli Cęsaris Castellę Regis aulam transijt. ibi,
cum astronomis aliquot communicato consilio, & implacabili odio in Em-
mannelem accensus, Cęsarem & consiliarios docet; Molucas insulas, quarū
celeberrimis toto iam terrarum orbe diuirijs Lusitani fruuntur, intra Castel-
lanę conquisitionis limites haud dubiē contineri. Idque non pluribus tan-
tū argumentis ē mathematica supputatione contendit, sed etiam acceptis
inde litteris à Francisco Serrano, de quo supra cōmemorauimus; in quibus
de admirabili quadam eius regionis cū opulētia, tum ab aurea Chersone-
so lōginq; distaret. Profectō, si à fortibus & peritis hominibus re- F
tetur ex Occidente iter; haud ita magno negotio ē Peruana terra in easdē in-
sulas penetrari posse. opem dein addit monitis. ac se, modō in eam expedi-
tionem necessaria prębeantur; in omne discrimen, experiundi causa para-
tum ostendit. Mouit Cęsarem & magnitudo promissi, & Fernandi auctori-
tas cum testimonio Serrani coniuncta. Quinque compactis egregiē nauib;
bus, eximio & nauta & milite ad Hispalim instructis (quo in numero exsu-
les erant Lusitani complures) vnus Magalianes cum summo imperio ac po-
testate pręficitur. Cum ijs nauibus, Bæti fluuiio in altum Oceanum euectus;
Canarias primū insulas, tum Brasiliam certo iam pridem itinere petijt. in-
de, velis in Austrum datis, cū ignora littora diu legisset; ad magni flumi-
nis ostia ventum est; quod Sancti Iuliani vulgus appellat. is locus quinqua-
ginta gradibus ab æquinoctiali abest circulo. neque inde longē, infesto ri-
gore, & æterno pressa gelu, niuosa montiū cacumina in cælū exsurgunt. ter-
ram incolunt homines immani duodecim amplius dodrantiū statura, effe-
ris moribus, crudis in cibū carnibus adfueri. ē quibus duo ad clāse attrācti,
blandimentisq; ac muneribus à Magaliane deliniti, intra paucos dies ex in-
solita victus cōsuetudine perire. Ad eam orā explorandā missa nauis vna,
cui prę-

A cui præerat Ioannes Serranus, in scopulos illata, saluis tamē hominibus, frāgitur. Hisce rebus conterriti classarii, & præter alia maris incōmoda, scūfissimo frigore eneētis, incerta vitæ, & perueniendi quō intenderant spe; reuerſionem plerique ſuadere, quidam etiā conuiriō efflagitare inſtituerunt. Hoſce Magalianes, obſtirmato ad omnē patientiam animo, benignis adhortationibus aliquandiu ſuſtentare conatus; comperta demum conluratione; partim capite, partim ex ſilio punijt. qua ſupplicij ac minarum acerbitate, obſtupefactis interim ab omni rerum nouarū conatu reliquorū animis; vltērā cū locum tres fermē gradus, hoc eſt leucas circiter quinquaginta, proceſſit. atque ibi demum ſeſe oſtendit euripus, ſinuoso meatu Oceanum vtrumq; cōiungens. Ea re cum ex incitariſſimo aquarum æſtu animaduuerſa; tū ex ceterorum oſſibus in litus eiectis; quaſi peractō iā itinere, gratulatio ingens ā Magaliane facta; & euripo ipſi, ab inuentore, perpetuū ac nobile nomen inditū eſt. ibi, commearibus valdē imminutis, cū denuō fremirum vel querimonias quorūdam inaudiſſet; capitis pœna propoſita, vetuit ea de re ſermones inferri. Tum alia nauis ad inquirendū exitum præmiſſa; ducē frustrata per tenebras retrō vnde venerat, Hiſpalim reuertit octauo menſe quā ex eo

B portu diſceſſerat. Eam nauē miſſis qui quærerēt, incallum dies aliquot præſtolatus, cum reliquis tribus audacter ipſe progreditur: perque varios mæadros, & cæcas ambages, crebro velorum flexu tandem ex altera parte vaſtiſſimum rursus in æquor euāſit. & quoniam ſub æquatore ipſo poſitas Molucas eſſe didicera; in eam partē proras dirigere magiſtros iuber. Leucas mille quingentas procul ab omni terræ conſpectu prouecti, in deſertas aliquot inſulas incidere; quas ex aduerſo Italix oppoſitas nonnulli arbitrantur. inde continuato in ſeprerōnes itinere, ad Subū inſulā leucarum fermē duo decim ambitu, auti ſeracem, frequentē incolis ventū eſt. Ibi Magalianis labores exitu nec opinato concluſi. quippe in ſulā regulus, quod armis cōiēpore cum ſinitimo Rege Mathani cōrenderet; oblata recentis anxilitate, ad uenas non ſolū hoſpitiō libenter excepiſ; ſed etiā in eorum gratiā ſeſe cū vxore, liberisq; & popularibus circiter octingentis, Chriſtianum fieri voluit; & honoris cauſa in ſacro baptiſmate Fernandū nomen aſſumpſit. Hiſce neceſſitu dinum vinculis magis magiſq; Luſitanus obſtrictus, perenti opem & Chriſtiano, & hoſpiti, negare non potuit. Deſcenſione cum præſtantibus aliquot facti, Magalianes, cū ſemel iterumque fuſiſſet hoſtes; terriō denique ex inſidijs ipſe circumuentus occiditur. Ceteri, partim, circa eum interfecti, partim elapſi vix ad naues cū triſti nuntio peruenēre. Neq; hic finis miſeriarum fuit. ex quo facilē exiſtimari poteſt, quā non temere, nec ſine diligenti præparatione, barbaris Chriſtiana ſint imperrienda myſteria. Regulus, qui vix adhibito carechiſmo, vel antea cæ vitæ ſceleribus cū ſalutari de teſtatione damnatis, amicitix & tēporis cauſa, peregrina ſacra ſuſcepſiſſet, qua mobilitate Chriſtū in ducrat, eadē paulo poſt & Chriſtū ipſum, & vnā cū Chriſto ius ſcederū, ſas, humanitatem, fidē penitus exuit. Oblatam ab hoſte pacē, cum eo ſi aduenas ē medio ſuſtulſiſſet; recentia merita & iūctas nuper dexteras oblitus, minimē recuſauit. Tam ſcelerati dein facinoris perpetrandi, cū in aperta vi nulla eſſet ſpes; primarios ē claſſe ad viginti, per officiij ac beneuolentiæ ſpeciem ad ſerale conuiuium inuitatos, repente inter ipſas dapes & pocula contrucidat; vno Ioanne Serrano vel ad ludibrium, vel ad lucri ſpem referuato; quōd ex redemptione ſe partem aliquam ſulphurei pulueris, & aliquot ænea tormenta (cuius machinx in ijs locis nihil vnquam ſimile viſum fuiſſet) caputurum eſſe conſideret. Atq; vna hæc ſpes ſalutis aſſiſto quoq; Serrano reſtabat. Verū vtrumq; poſtmodum euentus ſecellit. namq; productus in vinclis ad mare Serranus, noua clade exponenda primō ſocios ad miſericordiam lacrymaſq; cōmouit: eodemq; inter

prete,

prete, per consuetos iam nutus ac symbola, cum incolis agi de pretio exp
 rum. Paciscebantur vtrinque pecuniz loco, duas minoris forniz bombar-
 das, & pulueris aliquarum. Ea cum lintribus ad terram nautz ad mouissent,
 subito pretium augere insulani, & recedere à conditionibus, ac redempto-
 rem varijs artibus detinere. Inde altercatione cum iurgijs orta, cum maior
 maiorque hominum frequentia ad littus afflueret, veriti fraudem & insi-
 dias classarij, sese ad naues re infecta subducunt: anchorisq; sublati, mise-
 rum Serranum, frustra fas religionis, amicitiz, patriz, lamentabili vocifera-
 tione obtestantem, in barbara & crudeli terra destituunt. ad insulam decem
 leucas inde prouecti, varijs casibus imminutas recensent copias. fusis ac lace-
 ris magna ex parte armamentis, centum & octoginta non amplius homines
 in vniuersum inuenti. Cum in tres ipsas naues, neq; nautz, neq; funes, neq;
 vela sufficerent, alueo vno, qui praz ceteris quassatus erat, incenso; turbam
 cum instrumento omni in alteram transferunt. ita, duabus tantu reliquis
 nauibus ex eo loco discedunt: ac prors in occidentem Solem obuersis, diu
 errabundi, ad Molucas insulas tandem aliquando perueniunt. ibi cum Ti-
 doris regulo haud xgre socleras iuncta. Lusitanarum aberat classis: eo faci-
 lius corrasis vndique frugibus, regulo enixe adiuvante, per tot xrumnas &
 pericula petitu ex insula specimen auhunt. ac trito inde itinere vtraque
 primu instat nauis. dein Lusitanarum classium iniecto metu, altera fludi-
 bus quassata, cum omnibus compagibus aquam acciperet, ad Molucas re-
 currit; ibiq; egressis in terram hominibus, ad scopulos allisa diffringitur. al-
 tera Indis ad dextram relictis, immani ausu protinus altum prazcidere, & re-
 ctà Bonz spei promontorium petere intendit. eo superato, cum ad Hesperida-
 das vsque insulas processisset, inaudito post omnium seculoru memoriam
 cursu totu orbem emensa, & æmulis classibus illuc vsque feliciter euitatis;
 ab Lusitano demum Limenarcha in eo portu detenta est; & pauci qui super-
 fuerant semianimes in custodiam traditi: è quibus tamen aliqui, naui deinde
 recuperata, in Hispaniam, vnus etià, patria Vicetinus, obstupefcentibus
 cunctis miraculi nouitate, in Italiam redijt. Huic naui non sine causa Vi-
 doriz inditum fuerat nomen. Naclerus erat loanes Sebastianus Canus, ex op-
 pido Guetaria Vardulorum, ad Pyteneum; vir animi fortitudine, periria gu-
 bernandi, & inaudita felicitate sanè promeritus, vt ipsius ac patriz nomen,
 nullus vnquam casus, nulla temporum lōginquitas obruat. Neq; me fugit,
 hæc aliter ab Iouio equali eorum temporu tradi. Sed nos rem totam ex fide
 retulimus: haud mediocriter locupletè huiusce narrationis auctorem se-
 quuti Ioannem Barrium Lusitanum: ad quem, prazter ceteram notitiam, &
 habita cum superstilibus ex ea classe colloqui; conscripti insuper ab ipsis
 gubernatoribus eius peregrinationis commetarij peruenere. Ex eo deinde
 tempore sapius in Molucas è Batica primu, ac postmodum è noua His-
 pania nauigari ceptum. quæ res ingentem discordiarum molern inter Lu-
 sitanos ac Baticos peperit; nec sine magno motu, cum in Europa legibus,
 tum in Asia ferro, de illius maris & commercij possessione certatum est.
 Magalianes è Batica Septembri mense anni vndeuigesimi soluerat. bien-
 nium circiter in ea nauigatione consumptum. Inter hæc, de rebus in Ceila-
 no gestis nuntij ac litteræ in Lusitaniam venerant. Ad ea tam opportu-
 na & fructuosa tuenda commercia, & fluxa fide Regem in officio conti-
 nendum; arcem instaurari, & aucto prazsidio diligenter custodiri Emma-
 nuel iussit. Eius rei causa Lupus Britus cum supplemento fabrum ac mili-
 rum in Ceilanum profectus, accepto à Ioanne Sylueria castello; primu om-
 nium concharum vim ingentem è proximo petijt; è quibus Indico more
 calce confecta; nouos muros prioribus iam collabentibus ex arte perduxit;
 ac fof-

A ac fossam probe purgatam statumine munijt. Ea re offensi vehementius insulani, quos communi vocabulo Cingalas vocant: quod contra ipsorum salutem ac libertatem cuncta parari haud absurdè suspicarentur. Et Saraceni inquilini de more suspicionem ac metum augebant, in conciliabulis dicitando, veros videlicet vates initio se fuisse, cùm exitialem Columbanæ tertæ Lusitanorum aduentum fore prædicerent. Per speciem societatis illapfos inaudita auaritia & crudelitate homines, paucis diebus malè multato hospiti Regi stipendium imposuisse. post hæc, aliarum gentium homines, nullo iure aut exemplo ab ijs littoribus arcere cæpisse: non quieturos, quoad iniecto ad arbitrium fræno, populis perinde ac iumentis abutantur, nec eorum fortunam modò, sed etiam succum & sanguinem hauriant. Habere Columbanum digna factis & moribus præmia, qui, spreto fidelium sociorum consilijs, nouam & incognitam veteri & expertæ amicitie prætulisset. Huiusmodi facibus ad execrabile odium nominis Lusitani accensa plebs; venalia primùm alimenta cibosque castello subtrahere: dein eò audaciz ventum; vt Lusitanos longius ab arce vagantes, vel iaculis cminus peterent, vel iniquo loco circumuentos occiderent. ad hæc tam atroces iniurias, principio, pacis & cõcordiæ causa, leniter agere, & coniuere Præfectus. Sed conuitia militum, segnitiam & ignauiam increpantium, diutius ferre nõ potuit. meridianis horis, quod æstiuæ maximè quietis est tẽpus, cū centum & quinquaginta armatis Columbũ oppidũ arci pæne coniunctum, quàm tumultuosissimè inuadit. Barbari, qui vt in summo otio, nullis cincti mœnibus, neque stationes neque vigilias agerent, metu perculsi repẽte capeßunt fugã, re familiari, pauidis coniugibus, paruisque liberis in tanto periculo destituti. Brittus sine certamine oppidum ingressus; militem à direptione cædibusque continuit: tantum fœminas puerosque ad fores ædium alligari iussit; vt cùm in sua potestate omnia fuisse redeuntis Cingalæ cernerent, ex eo ipso, quàm non hostiles in Regem populumque animos gereret, existimare facile possent. Simul etiam ad retardandam eorum ferociam, si ab tergo instarent, parentionis viz quæ ad castellum fert, testis ignis iniecit, salutari sanè consilio. quippe barbari, non celerius, attoniti metu, sese ex oppido effecerant, quàm isti desiderio & solitudine pignorum, conglobati furentesque in prælium redire: instantesque Lusitanis iam se recipientibus, eodem impetu in arcem irrumpere potuissent; nisi eos cùm demendi vincula suis, tum restinguendi incendiij detinuisset mora. Inde nostris ad arcem maturè adipiscendã ocludendasque portas spatiũ est datum, cùm extremi tamè agminis fermè triginta saucij rediissent. Neque terror (vti putarat Brittus) ad pacandam valuit gentem. quin, exasperati potius animi, signoque dato per agros, armati ad viginti millia conuenere. ea multitudine freti, cùm temere ad arcis mœnia subiissent; magna cum cæde vulneribusque repulsi, castra communiunt. in exitu iam ætas erat: eò maiorem in spem venerat regulus, si min⁹ oppugnatio procederet; interclusis propter anni tempus maritimis commeatibus auxiliisque, obsessos ad vltimam inopiam redigendi. Neque tamen interea quies ab armis & ab operibus erat. aggerem assiduo labore ad mœnia Cingalæ proferebant. missilibus dies noctesque fatigabant hostem: inferiores vtique Lusitanis tormentorum magnitudine, & artificio, sed molem supplebat numerus. ferteas contraxerant ballistas fermè sexcentas. eæ vel brachijs collibratæ, vel innixæ canterijs, indita in fistulam plura simul veruta decem palmorum longitudine, apertum aduersus ignem pennata corio, ita excussè emittebant; vt ad passus fermè ducentos obuia quæque perfringerent. hisce verutis interdiu impetebant inclusos: noctu ignitis iaculis militares intra arcem casas & diuersoria, ramis & frondibus raptim exstructa, incendere conabantur.

N

Lusita.

Lusitano, In magnis rerum angustiis nihil erat æquè difficile, atque aquan- **D**
 di ratio, quod puteus extra arcem non sine cruore adeundus esset, neq; eò
 per cuniculos, vt olim Cananore, penetrari loci natura permetteret. Acce-
 debat aduersus tantam hostium multitudinem, mira defensorum pauci-
 tas; vt sine vlla interdum vicissitudine ijdē perstare in stationibus & excu-
 bijs coerentur. Vna tantū fiducia restabat venturi ab continente subsi-
 dii, si tem vsque in æstatis initium extrahere potuissent. Verū ea quoque
 spe excidēre, postquam exacta iam per ingentes labores hyeme, Antonius
 denique Lemius ab Cocino cum vna tantū trireme, neque plus quin-
 quaginta propugnatoribus, affuit; & ijs quidem ægrè coactis, quod & Se-
 queria eo tempore cum maxima parte copiatum abesset; neque ē præsidijs,
 in tanta insensarum circa gentium propinquitate, deduci milites expedi-
 ret. Interea barbari diurnis nocturnisque operibus promoti vallo, turres
 insuper ē palmea materia, cespitè ingestis, duas erexerant: vt ē superiore lo-
 co, dum fossæ complentur, sagittis & iaculis hostē in muro consistere pro-
 hiberent. Eo periculo animaduerso Brittus, antequam allati subsidij tenui-
 tas emanaret, vtrō in hostem erumpere statuit. Concilio conuocato, Le-
 mium trierarchum postera luce circa meridiē repentē à mari oppugnatio-
 nem ostendere, & maioribus tormētis quatere turres iuber. ipse intento in **E**
 eam partem hoste, cum trecētis & quinquaginta Lusitanis ex alia parte, fe-
 miplenas & incautas stationes aggreditur; turbatosq; ipsa audacia barbaros
 vallo deturbat. inde transgressus munitiones, eodē impetu simul vtram
 que tuttim inuadit; auersosq; hostes, ē propugnaculis deijcit. Turribus ab
 Lusitano captis, clamor extemplō circa vicos & palmeta perfertur; palati
 in vnum cocunt barbari; vt omni conatu Lusitanum expellant. iamq; in-
 structa acies tota Cingalarnm, Saracenis immixtis, admovebatur. ceterum &
 quinquaginta erant equites, haud spernenda in ijs regionibus ala; peditum
 ingens numerus. elephanti quinque & viginti præbant. ex ijs erant primi
 ordinis quattuor; nō turres modō cum sagittarijs dorso vestire assueti; sed
 etiam in decussim alligatas ad proboscide falces, tanta vi ac dexteritate vi-
 bescere, vt quicquid ab latere vel à fronte se obiecisset, ancipiti ferro proscin-
 derent. is terror Lusitanis offusus, ptimō referre pedem coegit: mox, quod
 sæpe fit, in ipsosmet recidit hostes; cum densis idē glandibus belluz, ipso
 rectorum imperio, terga vettissent. Vrente dein magis magisque introitus
 plumbea peste, doloris impatientes, quacunq; ruerēt, latē stragem edere; ac
 simul cuspidibus iaculisq; ab tergo Lusitani instare. Ita fuisset auxilijs cū **F**
 ingenti clade barbari dissipati fusi q; Brittus fugientem hostem a liquādiu
 persecutus; vbi ad lucos & nemora ventum est; contentus eius diei victoria
 substitit; & priusquam se barbari ex pauore ac trepidatione colligerent, nō
 sine multo suorum sanguine se in arcem recepit. Atq; is dies obsidioni at-
 tulit finem. Amissis ex amicorū numero præcipuis, regulus Mahometana
 horramenta stimulosq; exsecratus, vnā cum arcis potiundę spe, consilia bel-
 li deposuit: missisq; ad Brittum oratoribus, veniam erroris & pacem denud
 petijt: atq; ab Lusitanis, vel quietem ex longa defatigatione desideratibus,
 vel absente Prætorē Sequeria nullam exspectantibus opem; haud grauātē
 concessa. Ceilani res in pristinum rediēre. At Prætor incunte iam æstate
 ab Armuzia profectus, Cambaiz legens oram, ad Diū applicuit. ea vrbs,
 quod magnas (vt diximus) habet opportunitates, & furtiuus Aegyptio-
 rum & Saracenorum nauigationibus tutum ab Calecutō receptum dabat;
 Lusitano præsidio locum aliquem ibi obtineri ad hostes arreandos magno-
 perē cupiebat Emmanuel. itaque inter cætera Sequeriz mādārat in primis,
 vt Cambaiani Regis, & Iazij dynastę voluntate, si fieri posset, sin minus, vi
 atque armis arcem atci ad Diū ædificandę occuparet. Et Cambaia-
 nus

Anus quidem Rex, haud multum ab ea societatis conditione abhorrebat. Iazius verò, summa vi, cum apud Regem, tum apud satrapas nitebatur, ne Lusitanis in eiusmodi possessionem pateret introitus: & simul, quantum extorto & occulto poterat damni prater nauigantibus inferrebat: miro inter hæc artificio eximiam quandam in Prætores, ipsumq; Emmanuelem obseruantiam ac beneuolentiam simulans. Neq; tamen eos planè fallebat. ergo pari vtrinque fuco ac fallacijs agebatur. Sequeria cū ab Armuzia rediens Diū applicuisset, vt dicere institueram; bona cum pace in speciem acceptusest. nec modò commeatus in classem benignè præbiti, verum etiam ipse & nauarchi donis egregiè culti. Verum appellatus de potestate edificandilazius, ita se ad id propensum ostendit; vt rem interea totam sui arbitrij negaret esse. legatos necessariò mittendos in regiam (vrbs erat Madaba, sexdecim ferè leucas à mari) magnoperè confidere se, cum Emmanuelis honori, tum etiam suis ipsius precibus ac suasionibus id facile ab Rege datum iri. ita, blandis promissis, ac singulari comitate extrahebat rem. Ar Lusitanus fraudem sentiens, vt verbis transigi nihil vidit; ad vim atque arma adiecit animum: neque ita difficilis videbatur futura oppugnatio: quòd cum à milibus imparata eo tempore vrbs erat; tum in eo ipso littore stationem habenti Sequeria noua ab Emmanuele auxilia superuenerant. Sed tanta fuit Iazij in agendo lenitas, tanta in ostentandis viribus & omnium rerum apparatu solertia; vt Prætor, mitigata in præsens ira, neque ausus tali tempore summam rem in discrimen adducere; sine vlla noxa recesserit: maioribus videlicet copijs anno proximo rediturus. Sequeria profectio, duplici voluptate lazium & amicos affecit: quod non modò præsentem atcis apparatus consiliumque sine cruore discusserat; sed etiam ad urbem nouis operibus muniendam, & externo, quo maximè nitebatur, firmandam milite, spatiū erat nactus. itaque in neutro celsauit: idoneis locis propugnacula exstruxit, instaurauit mœnia, & in ijs tormenta vigilasque disposuit. Castellum est in medio fermè introitu atq; orē portus. ab eo castello catenam ingentem ex ea parte quæ latius patet, ad oppidum vsque perduxit. ab altera, res onetarias collocauit pòdetibus adeò degrauatas; vt perforato, cum opus foret, aluco, repentè subsiderent. à fronte autem, ne subire triremes ad mutum possent, prægratidia saxa & cautes in mare deiecit. tortuosos præterea cancellos, & varijs adertorem flexibus in se recurrentes, obliquo Camne defixit. ita omni aditu terra marique intercluso, lembos biremesque centum & octoginta, & aliquot insuper negotiarorum naues in portu cohibuit. Arabas denique, ac Turcas, Persasque, & ex alijs nationibus Christianæ maximè fidei desertores, mercede conduxit: ac, nequid interea de ædificatione per legatos Prætor Lusitanus ab Rege impetraret; omnem per se perq; suos conatum adhibuit. Neque segnius eodem tēpore, diffusus legationi Sequeria parabat bellum. Ab Dio Goam, atque inde Cocinum delatus; veteres haues, & quassatās refecit, nouas deduxit, complures nauarchos, quibus in beneficij loco Emmanuel quætuosos ad Malacam, vel in Molucas, aut in Sinas, aliove dederat commeatus, pro imperio ac potestate, Cocini detinuit. ita, summo studio adhibito, duodequingenta maiorum nauium classem varij generis, cum cætero instrumento machinisque, tum validis militum centurijs adornauit. è Lusitana sobole tria milia; ex Indica imposuisti Canarini, ac Malabares octingenti. Cum ijs copijs Sequeria, prætextu Armuziæ repetendæ, quod Rex Torus tributum Emmanueli soluere distulisset; rursus ex itinere Diū accessit. sub eius aduentum lazius, per exploratores iam ante de Lusitanorum apparatu certior factus; ne corā agere cum Sequeria cogeretur, tanquā euocatus ab Rege magnis iunieribus eò contenderat; Saca filio cum idoneis rectoribus eius adole-

scientiæ tribus, firmoque militum præsidio ad urbem relicto. Is, de area blâ- D
 dè per internuntios ab Lusitano appellatus; è seniorû sententia benignè res-
 pondit: Si cōmeatu, vel re quavis alia in classẽ opus sit; se affatim pro ami-
 citia & pro consuetudine præbiturum: neque id, in tanta rerû omniû copia,
 quanta vrbi tû suppetat; in magni obsequij loco numeraturû esse. quod ve-
 rò ad ateam arci designandâ attineat; se in potestate parentis esse: nec super
 tali tantaq; re sibi licere quicquã eo absente decernere. mirari, cur ad eam
 diem Sequeria nullos ad Mamudium procuratores aut nuntios miserit.
 integram etiamnum esse rem: & lazium patrem, ab Rege accitum, eò etiam
 aduolasse libentius, vt præsens, auctoritate, studio, gratia, postulatis Lusita-
 norum adesset. simul, quoniam Sequeria per interpretem ambigüe intule-
 rat, Lusitanos in eo genere iamdudum exercitatos, modò sese in id ipsum
 inrenderent, arcem nullo negotio excitaturos; ipse vicissim obscurè iecit;
 non vnam omnium locorum esse naturam; haud æquè facilem in eo em-
 porio structuram fore, atque in alijs Indiæ, vel Africæ littoribus existisset.
 Sequeria, vbi Mahometanos non minus artibus ad eludendum, quàm mu-
 nimentis ad propugnandum, instructos videt; de summa rei præfectos in
 concilium aduocat. ibi, sententijs in diuersa tendentibus, aliquandiu certa-
 tum. Erant qui non diutius ferendam ludificationem, atque ad mortis vndi- E
 que machinis moenia protinus quatienda censerent. in ijs, tormentorum
 magister; circumuectum speculatoria nauicula se, ad dextram oppidi par-
 tem, quæ in mare imminet, animaduertisse haud ita firmi operis muros. si
 placeat; se celeri strage illac transitum in urbem esse datutum ostendit. alij
 contra, & ij præcipuè, quos Prætoris iussu ad Cocinû substituisse docuimus,
 nunc oppidi vires, & armatorum frequentiam; nunc ipsius Regis opes,
 quem bello prouocari non expediret; nunc naturæ gentiumq; memorabât
 ius: quod vtriq; magno piaculo violatum iri, si non ante explorata Mamu-
 dij voluntate; inter ipsa beneuolentiæ & caritatis officia, oppidanis repente
 vim attulissent. quin Prætor, vt i Saca & lazium ipse hortarentur, legatum &
 litteras ad Regem protinus mitteret! à quo si nihil æqui impetratum foret;
 tum denique armis decerni posse: neque vnquam lazij oppugnandi hone-
 stas Lusitano causas defuturas. Hæc à nauarchis proptalam iactabantur: illa
 tacita suberata, ne, si dimicari cæptum esset; crescente in dies mole belli;
 interim ad optatos cuique porrus & commercia nauigandi facultas effuger-
 ret. Eò vrgebant acrius, & alijs aliquot in eandem sententiam adductis,
 faciliè renuere, vt ab armis abstineretur, quoad legationibus tentata res ef- F
 fect. Id vbi manauit; classarios, victoriz simul ac prædæ incensos cupidine,
 & pugnae signum in singula momenta expectantes, magnus repente dolor
 incessit: vulgo, se deceptos delusosq; fremebant: nec modò querelæ, sed
 etiam probra & maledicta in Prætorem exaudiebantur. atque etiam præfe-
 cti, se bellum suasisse per summam impudentiam mentiendo, assentando-
 que militibus, in Sequeriam ducem (cui vel in primis parci oportuerat)
 omnem decreti eius inuidiam transferebant. Ea re Prætor cognita, rur-
 sum eosdem in consilium vocat: & Quandoquidem viri nobiles, inquit, è
 vobis audio esse complures, qui sese militibus vendit, totamq; dilati
 huiusce belli causam in me conferant vnum; & aliter in consilio, aliter in
 circulis ac coetibus disputent; denuò perrogare sententias placet; nec ver-
 bo solum, sed etiam tabulis publicis consignare, vt quid quisque senserit,
 dixetit, suaserit, palam exstet: neu quis posthac ex mea alteriusfide infâ-
 mia, vel inuidia, splendorem ad vulgus, & gloriam quærat. Sub hæc dicta,
 rogati præfecti, eadem illa de belli difficultatibus, de Cambaiani potentia,
 de spe legationis, deque amicitiz legibus iterant; cunctas deinceps in co-
 dicem scriba publico referente sententias. Hisce ita peractis, communi de-
 creto.

Acreto missi à Prætorè qui Sacæ nuntiarent: Quando nulla super tali negotio habeat à patre mandata; nihil, ipso incòsulto, nedum inuito, Lusitanos de arte conaturos. pacem eius, & Mamudij Regis, & sibi, & ijs qui ante se pro Emmanuele Indiam rexerint, antiquissimam semper fuisse: & quoniam ita omnibus visum fuerit, se duos è classe primarios ibi relicturū: Rhotericum Fernandum, qui ad Mamudium ea ipsa de re contendat; & Didacum Pacensem Beianumque cum nauibus paucis, & fabrili instrumento; vt simul atq; cum Rege conuenerit; sine vlla cuiusquā iniuria in optatam, & vtilem vtrisque ædificationem incumbat. interea se Armuziam, vti instituerat, perrecturum: petere ab Sacæ, & rogare, vt procuratores Enimanuelis pro consueta humanitate, & hospitij necessitudine trañer. Ad ea cum Sacæ, non exiguo leuatus metu, liberaliter admodum respondisset; ex condicito Rhotericus legatus in terram expositus; Beianus cum nauibus tribus responsum ab Rege ibidem expectare iussus. aduentitij nauarchi ad viginti, mercaturæ causa alij aliò dilapsi. Prætor cum cætera classe Carmanix oram legens, Armuziam venit. ibi cum Rege Toro, & Lusitano præsidio collocutus, dilatæ ab Toro pensionis causam reperiebat eiusmodi. Baharenum est, cuius ante meminimus, insula & vrbs in Persico sinu (sunt qui olim Icharam dictam putent) cum fertilis agro, tum verò margaritarum piscatu prænobilis. Hanc insulam iure beneficiario possidebat Mocrinus Arabs, vctigalis Regum Armuziæ. Is, cum vitibus & ingenio contumax, tum etiam Mecani antistitis affinitate subnixus, cuius filiam habebat in matrimonio; Indignari cæpit, seruire se Armuziano Regi, qui à paucis Mahomeranæ sectæ aduersarijs, ex vltimo occidente profectis, regnum defendere paulò antequississet. Non esse verum, alijs imperare, qui sua seque ipsum tueri non valeat. Ergo, non modò iugum apertè detrectare instituit Arabs; verum etiam prædatorijs nauibus omnes circa regiones infestas habere; & commentantes Armuziam vndique negotiatores auettere. è quibus incurSIONIBUS, tantum paucis mēsis Armuzianæ rei damnum illatum est, portorijs magna ex parte imminutis; vt Regi ad tuendam vix personam, nedum ad vctigal Emmanueli soluendum, nummi suppeterent. Hasce querimonias Totus cum ad Sequeriam ante per litteras detulisset; tum verò coram vrgere acrius institit, vt sibi aduersus rebelles auxilium ex scødere præberetur. Neque abnuuit Prætor. Virum eximie fortem, ac bellicæ rei peritum, Antonium Corream expeditioni præposuit cum septem egregie instructis nauibus, & Lusitanis militibus quadringentis. quorum, è prima nobilitate centum numerabantur iuuenes ad omnia prompti, laudisq; ac decoris apprime cupidi. Ad eas copias, Totus, lenibos, quos vulgo terradas vocant, ducentos adiunxit, Xaraso ex amicis præfecto, cum tribus circiter Persarum, aut Arabum millibus. ex altera parte Mocrinus, ipsa meritorum conscientia monitus, haud dubiè tali apparatu peti vnum se; tamquam indicto iam bello, sic omnia ad oppugnationem arcendam summo conatu parauerat. ac primùm, ex insula vicinisq; locis, armatorum coegerat millia ferme duodecim: in quibus erant equites trecenti Arabes, è Perside sagittarij quadringenti; fistulatores præterea Turcæ, & ex ipsius Mocrini ditione, perpauci. reliqui, de gentis more, gladio & iaculis viebantur. Ad hæc, quæ in Baharenum oppidum est descensus, vallum aggeremq; perduxerat; passim obuensis in mare tormentis, & suis cuique præfecto stationibus ordine distributis. Correa, mense Iunio profectus Armuzia; aduersa tempestate diu retentus est; ac demum in Baharenis conspectum delata classe; & extra ictum bombardæ anchoris in salo iactis, habitoque consilio; placuit duabus simul partibus aggredi urbem: & hinc Armuzianos, inde Lusitanos in terram exponere, non modò ad hostem ancipiti prælio distindum;

sed etiam, quod Correa, in tam exiguo Lusitanorum numero, diffusus Arabum ac Mahometanorum ingenijs, separatim & ex diuerso rem gerere tutius putabat: præsertim cum contra Baharenios eiusdem & sectæ, & sanguinis gentem, inuitos arma ferre nõ dubijs indicijs comperisset. Neque cum prouida fefellit opinio. Xarafus, infra hostiles munitiones facta descensione, copias proximum in collem subducit, & explicandis per tumultum ordinibus, & imperia turbando imperijs, data opera tempus terit, spectator interea futurus alieni certaminis, & consilium ex partis alterius euentu caputurus. Correa, ne ipse quidem ausus in aduersum vallum rectâ subire; & militem in mari fluctuantem destinatis hostium iaculis ac tormentis obijcere; paulo supra urbem perincommodo loco descendit: cum exspatiantibus latè vndis, alibi femore, alibi genu tenus aqua pertingeret. expositis tandem sine villo certamine armatis; Correa, vt nusquam nisi in virtute spes esset, Tristitanum Castrum, nauali turbæ præpositum, scaphas procul ab terra iubet abducere. Nihil inde temporis acie instruenda consumptum. quippe Lusitani vel à præseruido ingenio impatientes moræ, vel è nauibus fermè viritim depugnare assueti; si quando terrestri Marte certandum est, in ijs vtique regionibus, ad signa atque ad ordines ægerrimè continentur; sed vagantibus manipulis, palati, ac dispersi qua tulit impetus, in prælium E ruunt: & cum denis interdum singulos concurrisse, egregiam laudem ac decus existimant. quæ audacia, vt aduersus tumultuarium & concursantem valet hostem, cuiusmodi Numidæ, & Arabes, Indi; censentur; ita, vbi cum ordinatis equitum turmis, ac pedite veterano res est, circumuentis plerunque, vel in medium acceptis, perniciem extremam afferre consuevit. Igitur ab Lusitano tum quoque de veteri consuetudine immutatum est nihil. Arius erat Antonij Corree frater, ætate ferox, & celebritatis ac nominis præter modum appetens. hic prior in hostem cum nobilibus tendit, raprim Antonius cum reliqua manu subsequitur. ac tantus fuit ardor, vt barbaros cum cæde primùm vulneribusq; intra munimenta compulerint: dein, eodem impetu illati, longè summouerint. Ita, pæne iam concessum ab ijs de victoria videbatur; cum effuso repente omni equitatu, Mocrinus elatum successu hostem repressit; & sensim cedentem, vallo, & munitionibus pepulit. Ibi, patientiore campo, affluente rursus ex oppido multitudine, recruduit pugna. cuius, non ex numero tantum, sed etiam ex ipso genere armorum, prorsus erat iniqua cõditio: cum Arabes è superiore loco prælongis triginta dodrantium hastis aduersa hostium ora crebris ictibus foderent, priusquam ij venabulo gladioue succedere ad vulnus inferendum possent, ac nihilò feci obnixi animis Lusitani perstare; ballistisq; præsertim ac fistulis equitè sese audacius inferentè arcere. in eo tumultu dum Arius temere in hostiũ cateruas inuehitur; duabus primùm ictus sagittis, dein aliquot acceptis vulneribus concidit. eius cladis nuntij mœrore pleni, cum ad Antonium aduolassent; Vos verò pergite, inquit ille, vt capistis: nam frater quidem meus, præclarè vitam in suo munere posuit. His dictis, accensi rursus ad prælium animi: sed lassitudo & vulnera degrauebant. Medium fermè erat diei: & feruentissimo desuper Sole, arenaq; infra æfluante, cum intoleranda siti mistus cruore manabat ex artubus sudor. Quæ cum defatigatio simul hostem cepisset; quasi tacitis inducijs, paululum viringq; fuit quietis & spatij ad saucios è prælio subtrahendos. Inde, renouato impetu Lusitani priores in pugna redeunt; ac sublato pariter clamore, Sanctum Iacobũ appellant. Audijt Apostolus voces, ac suis de more propitius, repentinũ hosti metum ac trepidationem incussit. Mocrinus, inter prima signa, duob; iam equis insidenti suffossis; dum tertio arrepto restituere pugna conatur; acerrimè dimicanti femur plumbea glande traicitur. ex eo demum ictu, cum sangu-

A sanguinis copiâ funderet, fracta viri ferocia est: & elatus ex acie, præcipuis ex amicorum numero profecutibus, cum sese desperatis reb^{us} in latebras abdidisset, intra tertium diem emoritur. Barbari, ut seminecem Regem prælio excelsisse vulgatum est; armis passim proiectis momento diffugiunt. ac tum denique Xarafus, deducto in campos exercitu, ad Lusitanos, victoriam gratulaturus, ac tarditatem purgaturus, accessit. Correa, tametsi perfidiam præclare senserat; tamen, ne res, alieno tempore, in iurgia; dein, ut sit, in certamen excederet; in præsentia, dolori & iracundiæ moderatus; fugienti saltem perduelli Xarafum instare, & parva iubet uti victoria. Mox ipse quoque, resecitis parumper ex lassitudine & calore militibus, aderat. Cum nusquam apparet hostes, ad prædâ viatores illico versi; quæ non contemnenda ex ædibus præsertim regijs exstitit. Simul etiam, centum & quadraginta nauigijs ignes iniecti: & Xaraso ad custodiam vrbs relicto, Correa se ad curandos maximè ægrotos ac saucios, quorum magnus erat numerus, in classem recepit. At Mocrini cadauer, dum ex insula in Arabiam sepulchræ causa traicitur; ab Sadradino Xarasi propinquo interceptum, summo cum gaudio in urbem asportatur. ibi abscissæ ab trunco ceruices; & corium è caluaria perquam artificiosè detractum, Arabes gossipio

B inferciunt. id certum victoriæ signum, Toro missum munere, & cum ingenti gratulatione, in medio Armuziæ foro conditum est, addito titulo, qui Arabica & Lusitanica lingua rei gestæ seriem contineret. Ab ea clade, cognatus Mocrini Hametes, pactus uti omnis generis mercenarij, relictis armis equisque, in continentem sine fraude transportarentur; quod reliquum erat insulæ, cum Catifa oppido, in potestatem Regis Lusitaniz tradidit. Mercenarij cum fide transmissi. & proposita venia, in suas domos incolæ reuocati: iurique inter eos dicundo præpositus notæ probitatis senex, nomine Buçatus, natione Arabs; quæ res ad pacandos gentis animos haud mediocriter valuit: siquidem Persas præfectos, populi Arabes ægerrimè patiuntur. Insula dein à Lusitanis Regi Armuziæ restituta; & ab ipso mox Rege tradita est Bardadino cuidam, Xarasi propinquo; cum eo, ut serafinum quadrageña millia quotannis tributum nomine penderet. At Correa, insigni parva victoria, & compositis ad Baharenum rebus, Armuziam reuertit. Aduenienti, ut æquum erat, magni cum à Toro, & omnibus ordinibus; tum à Sequeria Prætoris habitis honores. Inde Rhotericus Borus, cum Anronio Abulxo scriba, & Lusitanis præterea septem, Baharenum petere, & ibi Emmanuelis negotia procurare iussi. Et Sequeria, cum Torum externo malo ac metu leuasset; intestinis præterea suorum fraudibus eripere aggressus est; quod certis auctoribus iam ante audisset, regia vestigalia & rationes, à ministris & Quæstoribus interuerti. Ergo, præter Mahomerana mancipia, Lusitanos quoque iudices, & scripturæ magistros, magno Arabum dolore, in portu constituit. dein, confirmato Regis animo, & arcis præsidio inspecto, classem ab Armuzia soluit, ac Diem rectâ petenti, Bejanus cum tristi occurrit nuntio; Rhotericum Fernandum à Mamudio irritum rediisse: & Sacam, haud dubiè patris imperio, infida cum Lusitanis amicitia tandem abrupta, magno lemborum ac biremium numero in suas naues fecisse imperum: circumuento & oppresso pæne sibi vix ad fugam exitum paruisse: bellum atrox ab Iazio alijsque piratis instare. Hisce rebus cognitis Prætor; amissis nuper bene gerendæ rei occasionibus nequicquam ingemuit, suam ipsius leuitatem accusans, quod omnibus rebus ad dimicandum instructus, semet ab imparato Iazio blandimentis in fringi, rursus mercatorum consilij aufert se passus fuisset. Cum simul ira pudorque versarent animum; in præsentia ab Dio rentando copijs adeò imminutis abstinuit: ultra Diem est locus millia passuum circiter quinque &

que & viginti, sat capaci portu, & ad mercaturam exercendam idoneo: Ma-
 drasabam appellant. ibi Sequeria, Diesibus inuitis repente castellum exci-
 tare decreuerat. Sed lazius, de nuper captis Lusitanis cognitomaturè cōsilio
 eam ipsam regionē firmis præsidijs occuparat. Igitur, ea quoque spe deiectus
 Prætor, Ciaulum inde se contulit; & ab Nizamaluco tyranno potestate petijt
 arcis ibidem exstruendæ. In societate cū Lusitanis dudum erat Nizamalu-
 cus, vt supra docuimus, ac tum fortè aduersus Idalcaneum gerens bellum, e-
 quis præcipuè militaribus indigebat, quos neque India fert, & ab Armuzia
 capra venales ad vnum Goanum emporium Albuquerqueij decreto deuche-
 bantur. Quocirca Nizamalucus, de potestate arcis ædificandæ à Prætorē
 appellatus, ea in primis lege annuit; vt trecentos quorannis equos è Perside,
 vel Arabia, Ciaulum importari liceret; atque vrab institoribus, quantum
 in Goano portu, quadragenos in capita pardaos (nummus aureus est, dena-
 rijum circiter octo æstimatione) Lusitani procuratores exigent. Conscri-
 ptis conditionibus, expositi à Sequeria in terram fabri: atque ad ipsas flumi-
 nis fauces dimenso ædificio, confestim opus fieri cæptum. Ea re vulgata, la-
 zij quidam præfectus ab Dio celeriter quinquaginta biremes ad opus impe-
 diendum adduxit. cum ea classe ab Lusitanis vario euentu certatum. ac ni-
 hilominus interea dies noctesq; cōtinuato labore, ad iustam altitudinem, E
 muri & propugnacula excreuerant. Ad ea diruenda, pellendosq; Lusita-
 nos, cū longè maiore apparatu opus esset, Mahometana classis in pericu-
 losa statione multis acceptis incommodis, tandem irritò conam discessit.
 Et Sequeria ad custodiam loci præsidio terra mariq; relicto, Cocinum
 reuectus, Eduardo Menesio successorī prouinciā tradidit: vna re maxime
 memorandus. quod ab insita pietate primus in vrbe Goa Diuo Francisco
 templum; & coniunctas templo ædes cœnobiumq; sodalibus Franciscanis
 exstruxit. At Eduardus initio magistratu, quod cōtra piraticas classes leuior-
 ibus nauigijs opus esse intelligeret; biremes duodecim ædificari iubet. cum
 ijs ad oram arcemq; Ciaulanam Simon Andradius obtinendam profec-
 tus, in itinere audit, duas Turcarum triremes ab Dio Dabulum delatas
 (Mahometanum id emporium est dextra Ciaulum à Goa petentibus) intra
 eius portus fauces metu nostrarum nauium delitescere. haudquaquam ne-
 gligenda res visa. Confestim ad vim ac pugnam paratus, Dabulum accessit.
 oppidanisq; primò tergiuersantibus, dein terrore commotis, non modò
 triremem extorsit vtranquesq; sed annum insuper vectigal imposuit. ijsdē F
 ferè diebus, graues & periculosi ad Armuziam motus suère, initio à scribis
 & Quæstoribus orto; qui Lusitanos custodes ac præsidēs ad scripturam ap-
 positos, instar mortis ducebant. Xarafus eo tempore plurimum Armuziæ
 poterat. Hoc maxime patrono ac fautore, Mahometani qua veris qua falsis
 criminibus Torum in Lusitanos accendere; superbum & immodicum pe-
 regrinæ gentis, & cuncta paulatim in se trahentis, imperium conqueri; fur-
 to surreptos ingenuos ingenuasq; & per vim ad Christiana sacra compul-
 sos; & super omnia, destinatos ab Toro legatos ad Emmanuelem, fraude
 Præfecti retentos, indignari. Hæc, & alia id genus identidem deplorando,
 Regem ingenio mobili adolescentem, ac libertatis audium, adduxere tan-
 dem, vt acerbissimè seruitutis iugum excutere; & regnum Armuzianum in
 pristina dignitate omni ratione vindicare decerneret. Iam tum in exi-
 tu erat autumnus anni seculi huiusce vigesimi primi: & commodū Seque-
 ria Prætor omnem ferè classē ab Armuzia abduxerat, Emmanuele Sosa
 cum paucis admodum nauibus ad oram tutandam relicto. Ergo, secretis in-
 ter se colloquijs habitis Persæ, ficto primū rumore disseminant, Arabicā
 oram, quæ ditionis Armuzianæ sit, à Balochijs prædonibus è Perside mari-
 tima deuastari. hoc mendacio consequuti, quod vel in primis optabant,
 vt Sosa,

A vt Sofa, ad eos piratas fugandos, ab vrbe discederet, certam & inter se, & cum cæteris oppidorum magistratibus noctem occultè condicunt, qua ad Lusitanos vbique delendos vno temporis momento consurgant. Vbi ea nox aduenit, regiz classi præpositus, quem Xebandaram vocant, cum terradis octo, duas in portu reliquas Lusitanorum naues, triremem ac dromonem agmine silenti circumuenit. ac trireme quidem à custodibus pæne vacua extemplò poritur: & flamas illicò tabulatis, arida palmarum fronde conspersis iniicit, qui tamen ignis, paulo post ab latitante puero extinctus est. dromonem verò, quod iusto nauitarum numero tenebatur, ne aggredi quidè est ausus. Cæterum, vt ex triremi splendor emicuit (id conuenerat signum) confestim è turribus, dein ex omni vrbis parte, cum ingenti æris crepitu, cuiusmodi Saturnalibus à plebe cieri solet, ad arma, necemque Lusitanorum conclamari cæptum. multi ex ijs, ad maiorem laxitatem ædium, & liberio-rem negotiandi facultatem, extra muros arcis, domicilia comparauerant. ergo, in semisopitos, vndique imperus ab hoste factus, quibusdam etiam circumdati ignes: & simul exitus itinerum stationibus occupati. exinde cum clamor, & discursus, & nocturna trepidatio, nec audire, nec puidere quicquam sinerent; Lusitani partim intra domos oppressi, partim cursu protinus arcem petentes, aut flammis hausti, aut insidijs armatorum excepti sunt. nonnullæ tamen familie conglobatæ, cum per media tela ferro sibi viam fecissent, intra arcis portas cum tristi nuntio penetrarunt. Pari audacia eodemque tempore, ne murui subsidij vlla esset facultas, ad Curiatum, Soarem, Baharenum, quotquot agebant Lusitani, vel trucidati, vel in vin-
cla coniecti. vnus etià fuit memorabilis exitus, Rhoterici Boti: varijs quippe tormentis dis cruciatus, vt ab auita religione deficeret, constanti ad extremum vsque spiritum animo, Christum vnum Deum Dominumque contestans, gloriosi martyrij palmam adeptus est. Desiderati in eo tumultu, præter seruos seruasque, Lusitani centum & viginti, numerus in tanta præsidij tenuitate non modicus: & apothecæ omnes ac diuersoria momento direpta. Hisce noctu fermè patratæ, vt primum illuxit, emissi raptim ex arce qui residuos è cæde conquirerent; nauesque frustra tentatas, intra iactum teli reducerent: simul etiam, oneraria Lusitana, cum iam esset in cursu referta caricis, peropportunè retenta; & onera in cibum, & solutis de industria compagibus, asseres trabesque in munimenta suffecit. aliquot etiam hosti-
C libus nauigijs in ipso portu ignes inieci. hæc omnia ingenti cum ardore, nec sine sanguine multo peracta: & priusquam arx ab hoste cingeretur, Ioannes Meria dromonem expedire, & Goam petere iussus ad opem à nouo Præ-
tore implorandam. At Sofa, per Maseati Præfectum (qui vnus Tori mandata aspernatus, in fide manserat) de hostium fraude certior factus, ad Armuziam extemplò iter intendit. Verum ab eius cursu fœda tempestate di-
uulsus Tristanus Vaszus Vega prior ad urbem decurrit, ac noctu per me-
dias hostium stationes, deceptis ipsa audacia classarijs, cum quempia è suo-
rum numero putarent esse, felici conatu ad arcem ipsam applicuit. Solen-
nia Dei natalitia tum fortè agebantur: & sacrificio nocturno dabant operam Lusitani, eò attentiore obsecratione, quò vehementius erant de communi salute solliciti. itaque inter ipsas preces Tristanus Vega repente superueniens, cunctos ingenti spe lætitiæque perfudit, quòd vel ex eo miraculo, sua vota sa-
lutemque Deo cordi esse haud dubiè cernerent. Sofæ dein expectatione sus-
pensis, & è specula identidè, vt sit, omnes circa regiones oculorum acie collu-
strantibus, tertio die, qui D. Ioanni Apostolo est sacer, duas pcul ab arce leu-
cas, anchoris in salvo iactis apparuit. Rostratà onerarià ex ijs quos galeones
vocant, & vnā dūtaxat biremem ducebat, easque propugnatoribus valde
infrequentes, compluribus, coniuratorum scelere, ad Calaiatum nuper amif-
sis, cæ-

sis. cæterum aquæ, cuius maximè inopia laborabatur, & varij commearus, D
 petita è proximo vim attulerat. Eius rei non ignarus Vega, suadere Præ-
 fecto arcis Garziæ Cotinio institit vehementer, vt Sosæ, priusquam oppri-
 meretur, opè ex arce sine mora submitteret. Res erat periculi plena in tam
 exiguo bellatorum numero, & Armuzianis in proxima statione ad omnes
 eiusmodi casus intentis. Attamen, id sibi periculum, is ipse qui suaferat Ve-
 ga magno animo depoposcit: neque fortius obtulit, quàm præstitit operam.
 Spectato milite crebrisque tormentis in paronem impositis egregiè velo-
 cem; præter hostium & Regis ipsius ora oculisque incitato remigio ad So-
 sam tetendit. interea, qui remanserant, supplices ad cælum manus pro feli-
 ci euentu cum precibus tollere. hostes audaciæ magnitudine attoniti, pro-
 pemodum hædere. Regis dein imperio, terradis octoginta raptim insequu-
 ti, cum aliquandiu ab tergo allatrassent; duce & triginta viris amissis, & lau-
 cijs alijs, malè mulctati redièrunt. Vega, è summo discimine elapsus, ingenti
 suorum gaudio se ad Sosam adiunxit. Ad id spectaculum percitus ira & fo-
 rore Torus, domo se proripit, pauoremque & molliem territis ac morerenti-
 bus exprobrans, reuertit cunctos in prælium iubet atque vt pro meritis
 quisque sibi aut præmium, aut ignominiam paratam esse non dubitaret;
 mensas in littore collocat duas: quarum in altera fulgentes conspicieban- E
 tur aurei nummi; in altera muliebres mitellæ, ac delicata velamina, quo
 notæ genere apud eas gentes acerbius nullum esse consuevit. Equum dein
 conscendit properè, fustique arrepto, promiscuam in super multitudinem
 cogit in naues: postremò cum stipatoribus in editum subit collem, unde,
 singulorum virtutis aut ignauiz testis, conspiceret simul & conspici posset.
 Ac Lusitani patiter custodes, è pinnis fenestrisque prospectant, com: milito-
 num vicem anxij, quippe quorum in virtute dextrisque, non modò imperi-
 um, sed vita omnium verteretur. Ausa classe nouis copijs, terradz omnino
 centum & triginta infestis in Sosam rostris citato cursu feruntur. Sosæ, in
 summa rerum iniquitate, illud etiam accedebat incommodi: quod omnis
 rum fortè ceciderat ventus: vnicum onerarijs nauibus, quæque velis duni-
 taxat aguntur, aduersum frequentes actuarias agilesque, remedium. De-
 prehensus, cum nulla nisi in caelesti auxilio, & vltima necessitate esset spes;
 Deum enixè precatus, vti extremis in rebus, quemadmodum antea sapè, sui
 numinis præsentiam ostenderet; sociosque ad honestum & Christianis di-
 gnum exitum paucis adhortatus; exiguas copias magno animo ad pugnam
 instruxit. Ac primum, ne impunè circui ab hostium multitudine posset, F
 neu quis casus, inter pugnandum, suos ab se diuelleret; paronem ac bire-
 mem, epibatis ac libratotibus ad idonea loca dispositis, demissisque arma-
 mentis, ad onerariam ita reuinxit; vt cum ad opem, vbi res postula-
 ret, ferendam, facilis ex alia in aliam nauim transitus daretur; tum, ad arcendos vn-
 dique hostes, libera in omnem partem esset ei aculatio. dein ad auram,
 si quid afflaret, excipiendam, antennas tantum onerariæ sustulit; quod
 eæ, propter celsitudinem, nihil ad expeditum certamen obessent. Vbi
 propius ventum est; missilium nubes atromista fumo tantam caliginem
 exciuit; vti mutuum hostibus conspectum prorsus adimeret. Certius
 tamen Lusitani è superiore loco figebant, cum in adeò densa nauigia
 vanum prope nullum incideret telum. Ausi dein Mahometani aliquot,
 ostentandæ fortitudinis, & Regis demerendi gratia, è propinquo certare;
 adhortati inter se, magno impetu in Lusitanam biremem è terrada
 transiliunt. Eo successu elati, cum onerariam porro scandere niterentur,
 concursu ad periculum facto, partim contis ac ferro detrusi; partim etiam
 abscissis brachijs interempti: quæ res cæteros ab eiusmodi temeritate deter-
 ruit. Inter hæc, tum ipse maris æstus accedens, tum etiam lenis ex alto flatus
 vela

A vela vtrunq; percutiens, oneratiâ pet medios Armuzianorû ordines paulatim ad arcê admouerat. inde maioribus tormētis ex destinato summoti hostes: ac demû octoginta desideratis, vulneratis plurimis, cum ingēti luctu ac dedecore se in portû, vnde prodierât; recepēre. ē Lusitanis, triginta faucij, ocisus puer vnus duntaxat ē nauali turba: spiculorû verò tanta vis intra onerariâ & actuaras alligatas apparuit; nauiumq; fragmenta collecta ita multa; vt complures dies materiam igni præbuerint. Sosa & Vega, cæteri q; victores, insigni parâ gloria, gratulantibus ouantibusq; cum effusa lætitia socijs, in arcem accepti. Ea re maiorem in modum exterritus Torus, concessō Lusitanis mari, arcem à terra oppugnare constituit. Tormentis librandis, regia & valetudinariâ Lusitanorum ædes electæ. inde cōtinuis aliquot diebus arcis mœnia quatiebantur. inclusi, nouas ita prò dirutis obijciebant moles; vt spei multo plus in virtute, quàm in muro fossiſſe reponerent. Ergo, post editam locis aliquot stragem ausos ad mœnia succedere Mahometanos, & scals appositis in summum eniti; cū aliō armorum genere, tum supernè vibratis ponderibus ac trabibus vndique deiecēre. Multi in eo congressu, & fortissimus quisque, exanimati. Neque ad iterandam vtrâ oppugnationem Toro affuit animus. Et, circumagente se hyeme, iſtus conscientia admilli facinoris, & Lusitanæ classis aduentum extimescens; consiliū formidine ac desperatione plenissimum cepit. Queixome insula distat leucas tres ab Armuzia. cō, cum vniuersa ciuitate, congestis raptim in terras ijs quę tolli poterant, ingenti popularium dolore migrans: rectis vrbs, quorum erant complura eg regio opere & picturis ornata, vtrò subdidit faces: hinc, toto quatruiduo peruagatum incendium, cuncta propemodum hausit. Lusitani, rei nouitate defixi, primò ignium contagia, dein hostium insidias timuēre. postremò, vt flammæ quieuerant; satis comperta vrbs solitudine, ad reliquias fumantis Armuziæ diripiendas egressi, paucis tantum exceptis commeatibus, omnia fermè in cineres & fauillam redacta comperiunt. Inter hæc, Eduardus Prætor, de suorum eadē, & arcis periculo certior factus; Ludouicum fratrem cum nauibus decem & firmo præsidio, Armuziam proficisci iusserat. Eius rei timore perterritus Xarafus, ne vulgata postmodum consilia rebellionis in suum reciderent caput; incautum & obnoxium sibi Regem, opibus ipse & auctoritate præpollens, per satellites ad scelus omne paratos, ē medio sustulit; eiusq; loco substituit ē Zeifadini liberis Mamudium, tredecim circiter annos natum. Ludouicus, terro spectaculo Armuziæ incensæ commotus; & cognitis ijs, quæ nouo Xarafi scelere ad Queixomen accidissent; fluctuauit animo, vtrum commeatibus interceptis (quod erat perfacile) deprehenſos intra desertam insulam hostes, omnium rerum inopia & fame subigeret. dein, ex ijs quæ ab exploratoribus deferabantur, non sine causa veritus, ne si afflictoſos vrgere acrius institisſet, malis coactus Xarafus cum regia gaza, Regeq; ipso secederet in Persidis interiora; leniter agere, & ostentanda veniæ spe, rebelles ad pacem & concordiam allicere statuit. Neque difficilem habuit exitum res. quippe, Lusitanis, emporij quæstuoſi; Armuzianis, patrij soli desiderio laborantibus. Pax ergo in has fermè conuenit leges: vt Mamudius cum suis Armuziam inhabitandi causa rediret. debita ad eam diem stipendia; & ex ea die in singulos annos vicena serafinum millia Emmanueli persolueret. Ciues, ablatas inter tumultum Lusitano res, captiuosq; omnes cum fide redderent. Lusitani autem, neque iuri inter oppidanos dicundo, neque administrandis vectigalibus, exigendisq; portorijs, vlla ex parte sese immiscerent. vtrique amicitiam & societatem rectè & ex animo colerent. Per hunc modum compositis rebus, læti Armuziani in patriam rediēre; instauratisq; ædificijs, & restituto commercio, propter eximiam loci opportunitatem, Armuzia

zia breui in vererem celebritatem est restituta. Dum hæc ad Persicum ge-
 runtur sinum, in Africo item Oceano rei & existimationi Lusitanæ præ-
 clarè consultum est. Reguli duo, Zenzibaris, & Pembæ, aliarumq; circa insu-
 larum, vesticgal annuum pasci, sese in Emmanuelis amicitiam fidemq; iam
 ante contulerant. Id ægrè passus Mombazæ tyrannus; magnum earum insu-
 larum numerum, & in ijs prænobilem vnam, Querimbam nomine, ab regu-
 lorum imperio varijs artibus ac promissis auertit. reguli, cum à tot simul po-
 pulis destituti, vesticgali soluendo non essent; à Lusitanis ducibus, qui ad Mo-
 sambicum aduersa tempestate hyement exigere coacti erant; per nuntios
 opem rebus afflictis implorant. Digna Lusitanis institutis & consuetudine
 visa res est. Et Petrus Castrius, ne otiosa hyberna traderet, paucis nauibus
 ad Querimbam appulsis; bellatores non amplius centum in terram expo-
 suit. oppidum erat littore peramæno; & cum diuitijs celebre, tum etiam
 incolis, & inuecto nuper à Mombaza præsidio frequens. Castrius multitu-
 dine haudquaquam exterritus, bifariam suos diuisit. Cum vna parte Chri-
 stophorum Sofam occultè circumire; seque ab tergo ostendere iubet: ac si-
 mul ipse cum cætera manu à fratre hostem aggreditur. Certaminis aliquan-
 tum ac periculi fuit; dum eminus barbari iaculis de more pugnantis. vbi co-
 minus geri capta res est; micantes Lusitanorum gladios, & præpilata hasti-
 lia non tulere. Ac paucis nequicquam resistentibus, cum proximum quem-
 que hostis cæderet; omnes, qua pauor tulit, per stragem corporum in agros
 effusi. Lusitanus, haud contemnendis egestis opib; oppido flamas iniecit. Eius
 rei fama rebellium fregit animos. & confestim legari dediti in insulas, & in re-
 gulorū ditionem redeuntium, affuere. Castrius, minimè vulgari (si paucita-
 tē militum spectes) relata victoria; & regulis nouo beneficio obstrictis; in eū-
 te iā cōstare Indiam perere intendit. Interea Antonius Brittus, vti narrare in-
 stituerat, ab Georgio Albuquerque digressus; ad Molucas lōga ac difficili na-
 uigatione peruenerat. Bacianum inter cæteras illius regionis insulas est. ea
 tū Laudino dynastæ parebat. Ibi, quod è Simonis Correx iūco, Lusitani ali-
 quor paulo ante per occasionem intercepti fuissent; eam fraudē necemq; pro-
 tinus vlcisci placuit: & exposito milite Brittus, insulæ agros ferro igniq; va-
 stauit; abegit prædas; ac documento nō leui sanxit, ne quis Lusitanos homi-
 nes, vel tēpestate, vel quouis alio casu in ea loca delatos, quamuis paucos &
 inermes; opportunos ad cædem & iniuriā duceret. Inde Tidorē progressus; F
 ab incolis comperit, Boleisem Ternatis Regē, Almanforis filia in matrimo-
 niū ducta, ac deinde Franciscū Serranum, è vita migrasse. Boleisem maximè
 accitu Brittus ab Cocino fabros & ædificandi instrumentū aduxerat; cū vl-
 trò non Boleisem modò, sed Almanfor etiā, in sua vterq; ditione, Lusitanis,
 quo potissimū vellēt loco, arcis extruendæ optionem deferret: & avaritia
 cæci ambo, dum peregrina commercia, & noua lucra sectantur; certatim in
 multas indignitates, & in ipsum pæne seruitium ruerent. Verūtamen in Bo-
 leise præcipua quædam nominis Lusitani caritas eminebat. Is, vti supra do-
 cuimus, & Lusitanis, cū primū in eas regiones delati sunt, hospitio inui-
 tandis, Almanforē præuerterat. & Franciscum dein Serranum, aliosq; diu
 apud se detentos, mira comitate officioq; tractarat: & cū se suaq; omnia Em-
 manueli per litteras amicissimè detulisset: tum etiam nuper ab Indiæ Præ-
 tore classem & struiores castello apud se Lusitanis ædificando per legatos
 admodum enixè petierat. Denique, morbo confectus, cum hæc redem-
 gni tenera etiamnum ætate relinqueret filium, nomine Boahatem; vxori,
 tutoribusq; & cognatis præcepit moriens, vt Lusitanam societatem
 summo studio retinerent; neque alias quærerent amicitias; sed in vnus
 Emmanuelis fide opibusq; sat firmum sibi fortunisq; suis præsidium con-
 stitutum arbitrarentur. Hæc præcepta, defuncto iam Rege, infixæ in re-
 ginæ

Aginæ & propinquorum animis, ad continendam aliquot annos in fide gentem, haud mediocriter valuere. Ac proinde ubi nouam diuq; expectatam ex India classem, Britto duce, Tidorem aduenisse cognitum est; Aroezius illico, Regis tutor, cum nauibus festoque apparatu, ad eum sociosq; in hospitium deducendos accurrit. Nec leuem interea voluntatem Almanfor detinendi apud se Lusitani, & renouandæ societatis ostendit. Verùm Brittus insulam vtramque per otium contemplatus, Ternatem Tidori ad ædificationem, & domicilium antetulit; non modò loci natura adductus; quod aliquanto commodiorem Ternates habeat portum; sed etiam haud obscurè insensu Almanfori; quod post iunctas cum Serrano dextras, nouis Brittorum sese fœderibus illigasset. Ergo Ternatem ab Aroezio perductus in hospitium Brittus, ingenti reginæ, reguliq; & oppidanorū gaudio excipitur. dein locus ad ædificium, congruus vrbi delectus; materiaq; & cæmentis cōconuectis; Brittus, lætitix causa, caput perinde ac cæteri, setris ac floribus redimitus, primus omnium & rastello fodit humū, & lapidem in fundamenta coniecit viij. Kal. Quintileis, anno seculi huius altero & vicesimo: qui dies eò etiam maiore cum iucunditate transactus est, quod in eum ipsum diē

B D. Ioannis Baptistæ solennia inciderent: cuius felicem lætumq; humano generi exortum, è cælestis oraculi promisso, totus penè orbis terra rum exquisitis ludis, & anniuersaria gratulatione concelebrat. In hunc ferè modum, perpetua (vti rebantur) ac propria Lusitano cū ijs gentibus commercia constituta. Eadem tempestate funestus in Indiam nuntius allatus de Emmanuele Regis obitu. Circa finē prioris anni decesserat, duos & quinquaginta natus annos; cū sex & viginti regnasset. Huic, vt maiestas ipsius ac merita postulabant, plurimis Europæ, Africæque, atq; Asiæ locis cum sumptuoso apparatu iusta funebria perfoluta. Neque Christiani modò Reges luxere defunctum, verū etiam ethnici, Cocinenfis, Cananotius, Armuzianus; iisdēque, posito luctu, postmodum Ioanni successor per nuntios, litterasq; obsequium & operam officij causa detulere. Ioannes, anno ætatis vigesimo ac ceptis regni gubernaculis; ad propitiandū cæleste numen, ac populos in officio cōtinentendos, illud curabat in primis, vt studium Christianæ religionis antiquissimum sibi esse cuncti perspicerent. Idcirco, & in Lusitania salutariter in eo genere multa decreuit; & per litteras Eduardo Indix Prætori mādauit; cultui diuino, & sacerdotum commodis enixè prospiceret, ac nominatim, diuini Apostoli Thomæ sepulcrum in Coromandelio littore, peruestigandum curare; daretque operam, vt sacrosanctæ illæ reliquæ (quāquam easdem, vt supra dictum est, vel earum certè partem Mesopotamia sibi vindicet) cum dignitate custodirētur. Eduardus, Emmanueli Fratri, præposito Coromandelicæ oræ, cum sacerdotibus allquot, & architecto id negotium dat. Præfecti Meliaporem (nam ibi sitū Apostoli corpus audierant) æquarā solo ingentis amplitudinis vrbes offendunt. Paucæ tantum pyramides, turresque, & columnæ, miserabili è strage supererant. nec non varij coloris lapides, ac veluti porphyretica peregre regie sculpta fragmenta, quæ antiquum vrbis ornatum & elegantiam satis arguerent. In ijs viscebantur operosa magnifici cuiusdam templi vestigia, vno tantum superstite ad orientalem plagam sacello, crebris intus forisq; lapideis Crucibus è vetere disciplina consperso. Sub eo tecto latere Apostoli ossa cū accolæ pro certo affirmarent; primū omniū sarcire ipsum ædificium placuit; quod testudinis pondere pressi parietes, aliquot locis vitium fecissent. Ad eos ergo fulciendos, ac renouanda fundamenta, conductis è vicino operis, dum effoditur humus; ad quintum ferè dodrantem apparuit locus lapideæ tabulæ tectus: in quam ab interiore parte incisæ prisca gentis lingua (vti à peritis cognitum est) litteræ testabantur; templum id ab Sancto Dei Apostolo

Thoma quōdam exstructū: ei tēplo tuendo colendoq; mercium quæ in vr-
 bē importarentur, decimā ab Sagami Rege attributam. accesserat obtesta-
 tio ad posteros, ne quid ex eo veltigali ac donatione imminutū velleret. paulo
 infra eam tabulam, ipsius Regis (vri ex priscorum traditione Indi asseue-
 rabant) cadauer inuentum. Alius dein molientibus terram, quadratū, pri-
 mō lateritiæ, postremō lapideæ structuræ septum apparuit, multiplici ope-
 rimēto, pedum circiter nouem altitudine. ibi quōd sepultū haud dubiē cor-
 pus Apostoli dicebatur esse; adhibiti ad amouendū operculū Lusitani duo
 (nam Indis rem eiusmodi committere non est vīsum) non nisi noxis per sa-
 cram confessionē expiatis, & reconciliato per Eucharistiā Deo, aggredi rem
 ausi, locum aperiuunt. Immissa calci & arenæ, candidissima specie ossa, & ap-
 posita lanceæ cuspis, & viatorij baculi frustum, itemq; vas fictile, fidē inueni-
 ti demum sacri thesauri Lusitanis fecēre. Sub hæc repetitū aliud cuiusdam
 ē Thomæ discipulis cadauer; cæterū tetro ac terreo aspectu, quemadmodū
 & Sagami Regis. vt, si alia argumenta defuissent; ex iplo propemodum colo-
 re dignosci Apostoli ossa potuerint. Eō maior gratulatio fuit Christianorū:
 & affabrefactas, arte Sinarum, arculas duas, ē proximo emporio Palacate
 confectum afferri placuit: quarum in altera eximij operis argento calata, ip-
 sius Apostoli; in altera, discipulorum eius reliquiæ inclusæ: & cōmune gau-
 dium solenni supplicatione pompaq; & priuatis omnium qui aderant
 studijs celebratum est. Propositis deinde in ipso altari arculis, adhibitoq;e
 custodes; clauēs vtriusque Emmanuel Frias Cocinū Prætori Menesio detul-
 lit. Hoc maximē modo, per eos dies, & facello, & religioni consultum. Bien-
 nio deinde post, eadem ossa intra ipsam aram occulto loco, duobus tātūm
 conscijs Lusitanis, abdita, ac postremō Goam; Constantino Brigantio Pro-
 rege (qui Diui Thomæ templum in ea vrbe exstrucbar) à fratre quodā Fran-
 ciscano translata fuisse comperio. Circa idem tempus, quo nuntij de Emma-
 nuelis Regis obitu in Indiam allati sunt; Idalcan orium à Narsingano bello
 natus; recuperando Concano littori animum adiecit: quod ei Rhotericus
 Mellus, per occasionem, paucis ante annis ademerat. Exiguus admodum co-
 pijs ea loca tum Lusitani tenebant, cæteris vel ad Persicum & Arabicum si-
 num; vel ad Molucas obtinendas paulo ante profectis. Eius rei non ignarus
 Idalcan, misso præfecto cum quadringentis equitibus, & quinq; millibus pe-
 ditū; Lusitanos custodes, haud tamen sine cruore ac certamine, pepulit: por-
 tusq; & agros opimæ fertilitatis recepit. Et in Somatra insula, tyrannus Ace-
 norum Abrahamus, ab eade Georgij Britti & comitum ferocior factus, o-
 ræ totius maritimæ iam haud dubiē affectabat imperiū: nec ferro solū, sed
 etiā (quo nullū acrius telum est) auro muneribusq; pugnabat. Ad hæc, mi-
 stæ blanditijs accedebant minæ, & vbi commodū esset, fraudes ac doli. Nul-
 lus amicitie fœderumve respectus: nulla affinium caritas: nulla fidei vel iu-
 risiurandi religio. Exacta iam ætate patrem, à nefarijs moribus & cōsilijs ab-
 horrentem, oneratum catenis in caueam incluserat: ibidemq;e, veluti no-
 uum & inusitatum animal, illuue & squalore confecerat. Pedirenssem Re-
 gē, opibus & auctoritate præcellētem, cui & cognationis vinculo, & iure be-
 neficiario erat obstrictus, pellectis ad se popularibus, exegerat regno. Simi-
 li scelere Daianum dynastā, cuius sororē habebat in matrimonio, per sum-
 mum scelus, omnibus fortunis euerterat. Inde magna eius oræ parte in po-
 testatē redacta, infestis signis ad Pacenū vrbe, quō pulsī confugerant Reges,
 pergit ducere. Peditum millia quindecim habebat in armis, & cōplures ele-
 phantos. ij pro equestribus copijs genti sunt: nam equos non alit insula. Cū
 hoc exercitu castris duo millia passū ab vrbe positis, primū omnium, ad
 tentandos oppidanorum animos, per præconem edixit; qui ciuis Pacenus
 intra sextum diem ad se transisset; huic nihil, ipsi, familieq;e, & bonis ipsius
 dampni

A damni illatum iri: ceteris non eandem veniam & clementiam fore victis, quæ ante dimicationem pateret. Hoc edicto vulgato, magna pars ciuium transijt, alij clam elapsi, in saltus auios refugere, ita, infrequentem defensoribus urbem tertio adortus Abrahamus expugnat. Restabat arx, in quam Pacenus regulus, & exules duo Pediræsis, Daianusq; confugerant: lignea quidem illa, & multis iam locis præ nimio Solis ardore fatiscens: vetuntamen haud leui præsidio Lusitanorū fermè trecentorū & quinquaginta, & maioribus minoribusq; tormentis instructa. Abrahamo nullæ dum eius generis machinæ superebant, tantum ingentem vim sagittarum, quas letali inficiunt succo, & sarmentorum faces, oblitos naphtha, ad excitandum, vbi res ferret, incendium, scalasq; plutimas ex arundine cassiores, leues gestatu, ascensu stabiles; necnon ferramenta opetibus faciendis aduexerat. Ergo, vt sine ceramine, si fieri posset, rem cōficeret, Lusitanis per intetpretem iusserat nuntiari: arcem eam ad suum impetium pertinere: proinde cum bona pace abirent; secumq; suas res, dum liceret, auferrent. Ad ea cum ferocius responsum inclusi dedissent, appareretq; armis rem gerendam; summa vi, priusquam auxilium ijs alicundē ferretur (mare autem liberum, vicinamq; Malacam, & amicos Reges nonnullos habebat) arcem aggredi statuit. Atq; ad vitanda hostium iacula, qua maximè virium parte erat inferior; cuniculos agere ad arcem cepit. nocturnum præterea tempus ac pluuium, ad oppugnationes captabat; vt neque per tenebras nostri collineare possint, & made factus imbre sulphureus puluis planè inutilis fieret. ad hæc, arietis loco elephantos ipsos ad arcem admovebat: qui, tectorum instinctu valida impressione facta, munitiones euertentes, sublatoq; intetdum ingenti clamore, interdum summo silentio arcem corona circundabat; scalisq; erectis, ex omni parte simul transcedere nitebatur. & obsessi quidem, hostium opera nequaquam extimescebant. excepti obstructiq; ex aduerso cuniculi; nonnunquam etiam felici eruptione certatum est. Sed tenebras ac repētinæ oppugnationes diutius ferre vix poterant: cum Abrahamus, in magna copia militum, identidem alios aliosq; summitteret, ipsi, propter paucitatem, assiduis præne stationibus circa munimenta dispositi, dies noctesq; in armis traducere cogerentur. Accedebat vulgata graui cælo vis morbi, & extremæ inopiæ metus; quod per inuestina de more dissidia, dum suæ quisque intentus rei, publicæ negligit; ad tolerandam obsidionem cibaria segniter ac malignè conuexerant. Præsidio præerat Henricius quidam. Hoc demum auctore, quod relatus nuper è captiua naui pretiosas merces, in Indiam venum asportare gestiret; non expectato subsidio, sædum consilium inuenit arcis deferendæ. cuius flagitij, post patefactam armis Indiam, Lusitani ad eam diem nihil simile admiserant. Id vt quàm occultissimè fieret, minora primum tormēta inuolucris oblecta, ne ab hoste dignoscerentur, in naues imponunt. maiora, quod amoliendi in tanta hostium propinquitate non erat spes, ita ad plenū inferciunt, vt, si flammæ conciperent, ipsa (vt fit) boli magnitudine rumpentur. Sulphurei dein pulueris exiles humilitatias quoquoersum, ac præsertim ad ipsius pulueris cellam, atque ad muralia tormenta perducunt: iussis agmen claudere magistris; & cum iam omnes extra arcem essent, ignes iniicere. Vix dum euaserāt, sarcinis quisq; suis dissimulantiè elatis; cum, exorta repentē flamma cum ingenti fragore fugam hostibus prodidit. Pars ad incendium extinguendū audacter accurrunt (& incertum qua de causâ, nondum ad sulphureos cados, ac muralia tormēta peruaserat) pars ad litus effusi, turbatos auersosq; Lusitanos cum cæde insequuntur: ac denique appulsæ ad terram naues, perculsis ac trepidantibus, magna ex parte impedimētō tum amissa, vix atq; ægrè effugium præbuere; dum in magno tumultu, ne simul hostis irrumpat, alij confestim anchoras

orasque præcidunt; alij ad naues adipiscendas, collo tenus sese in aquas im-
mittunt. Abeuntibus cum oneraria vna, nauigijs tribus, per ludibrium bar-
bari tum inter fugam ereptas, tum superstitēs ex incendio res, machinæq;
præsertim ostentant: plenumq; cladis & ignominia agmen cum probris &
cachinnis exhibant. Auxit pudorem, in ipso præne portus exitu sociæ classis
occurfus. naues triginta cum omni copia rerum ab A ruano Rege aderant,
ipsumq; Regem terrestri itinere cū quattuor millibus peditū auxilio veni-
re nuntiabant. Ex-naues, cognita præpropera desperatione abeuntium, re-
trò, vnde venerant, in patriam reuertere. & Lusitani Malacam delati, An-
tonium insuper Mirandam, & Lupū Azeuedium, cum recenti milite, & bel-
lico instrumento iam in cursu ad opem ferendā paratos inueniunt. Eò ma-
gis & suum factum ipsi damnarunt, & omnium conuitijs & maledictis ex-
cepti sunt. E regulis tribus, qui comites fuerant fugæ, Pacenus cum rectore
matreque; Malacæ remansit; reliqui duo sese institorum nauibus ad Aruanum
Regem supplices contulere. Lusitani è Somatra insula in perpetuum ex-
acti. Et Abrahamus, pulso mox etiā A ruano, regnis quattuor auctus, æneisq;
tormentis (qui vel maximè terror gentem premebat) omnibus circa natio-
nibus, atque ipsis adeò Lusitanis formidandus euasit. Alodinus item, elatus
novo successu rerum, & à Bintano reiectis Georgij Albuquerquei copijs, clas-
ses denuò ad vexandam Malacensem oram institit mittere, & cum Lusi-
tanis obuiam ex vrbe progressis, aliquot secunda prælia fecit. Iam apud Si-
nas, in Lusitanum nomen acerbiore etiam odio & immanitate squirum est.
Martinus Alphonfus Mellus cum sex nauibus eò contenderat, confirman-
dæ amicitia, & statuendi commercij causa, nondum probè gnarus, quid
Thomæ Petreio legato, de quo supra diximus, accidisset. Lusitanos adesse
vbi Cantonem allatum est, extemplo præfectis oræ maritimæ à magistra-
tibus imperatum, nefarios prædones vel comprehenderent, vel ad inter-
necionem delerent. Nihil tale metuebat eo tempore Mellus, quamquam à
peritis rerum semel iterumque præmonitus. eò facilius repētino Sinarum
aduentu cum suis opprimitur. & initio quidem, vt sese concordia & socie-
tatis cupidos probaret Lusitani, vel pluribus iaculis appetiti, certare super-
federunt; dein, cū vndique instaret hostis, ac nullam pacis mentionem
admitteret; iniquissimo loco & conditione committitur pugna. Multitu-
dine tormentorum ac nauium, vt in suo regno, longè superabant Sinæ. ita-
que circūuentos aduenas partim bombardis è tuto disceperunt; partim fef-
sos ac sese dedentes, in potestatem accipiunt. Mellus, cū aliquandiu egre-
giè sese defendisset, ad extremum, singulari Dei beneficio, per mediā ho-
stium classem malè mulctatus elabitur. In captos, magistratuū iussu, graui-
ter acerbeque consultum. in carcerem conditi omnes; & pro latronibus pi-
ratisque damnati, aut pedore actabe in vinculis expirarunt, aut ad suppli-
cium producti summo plebis cōcursu, vel sagittis confixi, vel in frustra dis-
secti sunt, præconibus vetera gentis piacula, & recentem insuper audaciam
referentibus; quòd in regios portus ac fines armata manu non dubitassent
redire; in quibus omniū flagitiorum ac scelerū paulo ante vestigia reliquif-
sent. Hæc, & alia id genus, elata voce de scripto subinde recitabatur, ad tol-
lendā è vulgi animis opinionē, quam de Lusitani olim generis virtute ac
probitate conceperāt. Dum hac tam repētina rerum inclinatione tot simul
regionibus Lusitani exercētur, ne ad Molucas quidē insulas otium fuit. Re-
rum ibi summa penes Aroeziū erat. Hunc, Lusitana amicitia opibusq; sub-
nixū, & immodicos gerentē spiritus, regina cæteri; primores minimè cō-
coquebāt. Arx insuper, eodē in primis adnētē, non parū excreuerat: dispo-
sitaq; in muris tormenta, longè lateq; terrorē inferebant. Id sibi suisq; iugū,
per causam hospitij ac societatis impositum, regina serò ingemiscens; cla-
ma-

A communicatis cum Almanfore parente consilijs; fugam vnà cum liberis ac præcipuis amicorum parabat: vt per eam occasionem popularibus paulatim abductis, vrbe[m] deferret ac nudam Lusitano relinqueret. Ea re per indices comperta, Brittus arcis præfectus, adiutore Aroezio, regias ædes militibus repente circundat, elatumque inter manus Boahatem regulum, & paruos fratres Aialum, & Tabariam, in arcem asportat. Regina, per occultos exitus inter tumultum elapsa. Inde consternatus Regis desiderio populus, cum frequens ad arcem accurrisset, Aroezij auctoritate, & Britti accomodata ad remp[us] oratione sedatus est, cum inter cætera persanctè ambo affirmarent, consilium id publicæ salutis causa necessariò susceptum fuisse, fidemque obligarent suam, Boahati Regi diadema regnumque mansurum incolome. Tum pluribus in æmulum diuitiarum ac dignitatis Almanforem inuecti, barbaros natura cupidos belli cædisque, ad inferendum ei bellum haud magno negotio perpulere. Inde, inter vtramque gentem paruis, nec dignis relatu prælijs vario successu certatum est. superior tamen ad extremum Tetraten[sis] fuit res. Mariacum oppidum in summo editi montis vertice, quod insulæ Tidoris olim caput fuerat; Lusitanorum ope ab Aroezio cum multa cæde caprum incensumque; & Maquienum insula, quam reguli ambo æquis portionibus obrinebant, metu coacta, in Tetratensem ditionem vniuersa concessit. Hæc sermè Eduardo Menesio Prætor[e] per triennium gesta. Successit Menesio Vascus Gamma, dux cum alijs laudibus, tū aperta præsertim India clarus, ac memorabilis. Huic, pro trienni trimestre imperium fuit, ornatissimas naues è Lusitania sexdecim, in ijs tria milia delectæ iuuentutis ac nobilitatis abduxerāt. Vt in Cambaiana littora ventum est (nam eam in primis regionem explorare placuerat) in summa repente malacia, silentibus ventis, ab imo fluctus intumuit; inde naues inter se nutare; crepitare compages; tabulata concuti cæpta. Nautæ, subito pauore idti, cum in Syrtis illatam haud dubiè classem crederent, in summa perturbatione rerum omnium, alij bolidem demittere, alij ad exhauriendam sentinam, vel ad clauum tenendum accurrere. Sapientiores alij, circumspectare fugam, atque doliola actabulas ad enatandum arripere. ipse imperator, initio nequaquam experti timoris ac sollicitudinis fuisse, sed mox comperito eum esse terræmotum (quem nauigantes quoque sentire nō dubium est)

Cad socios hilari fronte conuersus; Adeste animis, inquit, viri; aduentu nostro perterritus Cambaianus Oceanus intremittit. Atque hoc periculo defuncti Lusitani, Cocinum incolumes deuenere. Vascus, accepta prouincia, dum à Cocino varios huc illuc præfectos dimittit; nomenque Lusitanum in pristinam dignitatem conatur asserere; grati morbo implicitus, in ipso impetu mouendarum rerum, excessit è vita. Vrbi Goëzum Henricus Menesius præerat, eximia virtute & integritate vir. is continuò in Gamme locum suffectus è successionibus, vt appellant: quarum est ratio eiusmodi. Transmissos è Lusitania regios codicillos, minimum tres, olim apud Quæstorem, aut scribam, nunc apud Goanum Archiepiscopum, diligenter complicatos obsignatosque, custodiri mos est. quibus in singulis, quasi per gradus, ad rem cautius celandam, adnotatum regio ipso chirographo latet nomen illius, qui, si Prætor[em] in prouincia diem obire contigerit; è Regis auctoritate substituendus est. ijs autem codicillis, ordine superscribitur, prima, secunda, tertia, vel quarta successio: ita, vt, si eius qui primo loco nominatur, copia fuerit; secundum codicillum resignare, vel aperire sit nefas. Ergo, vbi Prætor morbo, aliove quopiam casu decessit; consilium cogitur. ibi, coram Archiepiscopo, & magistratibus, qua diximus obseruatione, vt nullus aut fraudi aut errori sit locus, codicilli & signa soluuntur: cuius primum exierit nomen, huic defertur imperium; reliqua nomina, rursus occulta, ad

Regis nutum arbitriumque adseruantur. Id, ne per summi magistratus obitum prouincia diutius orba periclitaretur; neu ob id ipsum inter præfectos certamina existerent; sapienter in tanto locorum intervallo prouisum est. Per hunc modum renuntiatus Prætor Henricus, ad regia negotia consocienda, Cocinum petijt: & ex itinere multos Arabum parones, Malabarica onustos fruge, vel cum ipsis oneribus cepit, vel dissipatos in litus eiecit. Tumultuantes præterea ad Cananorem piratas, socij Regis rogatu compescuit, & vicos aliquot eorum exussit. Inter quæ, ad Calecutum, ab Lusitanis ac Malabaribus denuò turbata pax est. Odiosæ primùm cōtrouersie inter negotiandum exortæ; & partis vtriusque animi suspicionibus irritati: dein vtrò citroque factæ iniuriæ: postremò, instigantibus è consuetudine Saracenis, bellum exarsit. Hisce rebus cognitis Henricus Prætor, quinquaginta varix formæ nauibus, in quibus erant duo armatorum millia, Cocino Pananem oræ Calecutanæ contendit. ibi, cum ablatas res nequicquam reperijisset, munitum denuò locum & celebrem, terra marique simul adortus, pulso aut cæso Mahometano præsidio cepit, ac direptum incendit. Multa inde relata tormenta: quorum aliquot antea Lusitanorum apparebat fuisse. Lusitanus defector ac transfuga præfuerat vniuersis, huius proiectum humi cadauer, densis concisa vulneribus facie, vix vt agnosceretur, inuentum est. A Panane in conspectum vrbs Calecuti prouectus Prætor, haud mediocrem hostibus terrorem incussit. Naues erant ibi complures. in eas flammæ confestim iniectæ; & simul, qui arcem tenebant, suorum aduentu animati; eruptione facta, varijs locis ignem suburbij intulere. Inde Prætor, confirmato arcis præsidio, perculsisque hostibus; leucas in Septentrionem fere sex ad Couletum empotium eiusdem oræ processit. curuo in theatri modum, & accliu littore is portus est, ac mirè facta ad iacula certis in omnem partem ictibus dirigenda. eo cliu aggerem ac munitiones Mahometani perduxerant; infra, stationem habebant parones ferè ceterum & quinquaginta, proris longo ordine in altum obuersis, vt duplici vallo, tormentis que aptè dispositis, & ingenti armatorum numero (viginti hominum millia conuenisse dicebantur) contra omnes incursiones oppidum egregiè tutum videri posset. Henricus, comperta hostium multitudine, sub ipsum portum anchoras iacit. inde contemplatus naturam loci, & genus operum, ac lintribus ad vada exploranda præmissis, tribus è partibus vno tempore, distindendi hostis causa, oppidum aggredi statuit. Simonem Menesium cum bellatoribus recentis in terram egredi iubet; ac læuum cornu munitionum inuadere. ipse cum centum & quinquaginta, non amplius, descensu facto; ad læuam ducit: classarijs imperat ad hostium naues rectà succedant. ita, clamore sublato, simul à fronte ac lateribus pugna committitur. Non exigua rum hosti, officinis iam pridem institutis, tormentorum copia suppetebat. eò maiori tenebantur spe, Lusitanum congressu arceri, & iaculis eminus obrui posse. quippe seminudi ipsi, patère ad plagas corpore, Hispanientes gladios, & ingentia pila, galeasque, ac thoraces horrebant. Verùm eos longè fefellit opinio. Siquidem inter iaculandum coortus è tormentario fomite fumus ad instar nebulæ, subeuntem audacter Lusitanum egregiè textit. & flammæ intermicantis indicio, hinc parones iniectis ferreis manibus nostri apprehenderant; inde in vallum erepserant, & intra munitiones coniecerant ligna, prius pæne quàm eos appropinquare sensisset barbarus. Lusitanis, tum Saracenorum aspectus; tum pax à Calecutano toties per fraudem violata acuebat iras. Nec diutius tulere dimicationem hostes. Pauci tanrùm coniurari ad extremum vsque spiritum acriter obstiterè. cæteri, quibus patrio more nihil erat pudoris ad fugam, strage suorum exterriti, terga verterunt. Henricus, in magna hostium cæde, non plus quinde-

A quindecim è suorum numero amissis; vulneratis duodequingenta; & oppido, & classe hostili potitur. Inter cæteram prædā, tormenta variz magnitudinis aucta trecenta & sexaginta; & minorum fistularum ingens numerus. patones abducti quinquaginta tres, Indico a romate onussi plerique: reliqui flammis absumpti: ac postremo, totum oppidum, subiectis per iram ignibus, conflagrauit. Lusitanus gemina intra paucos dies victoria lætus, ouansque; Cananorem, inde Cocinum reuertit. Et Zamorinus, confecto quod per id tempus cum mediterraneis populis gesserat bello, omnibus dein viribus ad Lusitanam arcem expugnandam incubnit. Arx ea Calecutano erat impolita littori, quod, vt initio diximus, insidiosum asperumque, vix in summa malacia, patuis nauigis accessum præbet. Iamque hyems aderat. eò acrius Zamorinus, ne id anni tempus, claberetur, nullitates copias, & omnem oppugnandi apparatus vndique contrahere: vt interim vel operibus ac vi arcem caperet; vel necessitate ac fame Lusitanos in deditionem acciperet. itaque ex emplò, præfectus cum duodecim fere millibus peditum, ad urbem præmissus. quo in numero Siculus quidam erat perfuga, non ignobilis architectus; qui Rhodiz expugnationi cum Solimano Turca interfuerat. hoc maxime artifice ac præceptore, barbari vallo & fossa lata pedes fere octodecim, ad dimidiatæ Lunæ figuram, amplecti arcem instituunt. & ex vtraque parte, qua vallum in mare desinebat; arcendo nauali subsidio castella erigebantur duo, quæ obliquis ictibus totum litus abraderent. dein, per ambitum fossæ, modicis intervallis, propugnacula quinque excitabant; vnde maioribus tormentis ad idonea loca dispositis arcis moenia quaterentur. Hæc opera, licet in munitores crebri ex arte impetus fierent; tamen abundante multitudine, adhibitis pluteis vineisque, & instantibus præfectis, breui ad exitum peruenere. Arcem, Lusitani hæud amplius trecenti obtinebant. præerat Ioannes Lima, vir & militiæ callens, & gloriæ in primis avidus. is, cum nulla superesset nisi ab Oceano spes; duplici doliorum ordine; ingesta arena, & lorica extrinsecus addita, brachium ad mare protenderat; alternis inter dolia tormentis, ad arcendum ab latere hostem, apertè locaris. & per expedita nauigia Prætozem Henricum de statu rei Calecutanæ fecerat certiorum. Sub hæc, ineunte Iunio mense, cum hyems in ea regione sæuisset; Zamorinus ipse cum reliquo belli apparatu, & nonaginta millibus hominum affuit. Arcu & sagittis plerique; alij gladio & parma; alij etiam ferreis fistulis instructi conuenerant. in speciem despicabiles, cæterum vsu armorum, & corporum agilitate metuendi. Vt ex copiarum confedere, Siculus architectus Zamorino perfecta opera diligenter ostendit; rudique ad eiusmodi commenta barbaro, certam cum admiratione fiduciam iniecit, atque breui tempore potiundæ. atque id ipsum vti quàm minimo Indorum damno fieret, Siculus, petito colloquio, Lusitanos cum alijs rationibus, tum hostilis exercitus magnitudine, proponenda, institit ad deditionem hortari. Verum eiusmodi oratione tantum abfuit vt Limæ constantia moueretur; vt etiam ad lacessendum hostem vltro cum paucis eruperit. sed magna fuit metes audaciz. Concursum ab hostibus facto, præne circumuenti Lusitani, multis acceptis illatissq; vulneribus, ægrè ad suos receptum habuere. Inde exasperatis vehementius animis; magno conatu & oppugnari, & defendi arx cæpta. Tormentis vtrinque certabatur: è quibus erant Calecutano, quæ dodrantali diametro emitterent globos. Sed iaculandi erat dispar admodum ratio. Ab Indis liberatoribus, quippe nondum sat in eo genere exercitatis, ictus languidi, infrequentes, incerti; & si qui muris inciderant, egregia laterum & structuræ firmitate respuebantur. Ab Lusitanis, crebri, destinati, vehementes; & vbi hostis arci succederet, confertæ ac seminudæ multitudini certam stragem perniciemque afferebant.

Multos etiam squamis arborum & fragmentis (sunt autem ibi palmeta frequentia) repente carpi, vel exanimari cōspiceres. Verū ea damna hostes, ut in tanta militum copia, faciliē sarciebant: cūm deserta stationum loca alij subinde alijque supplerent; faucijs ac fessis integros recentisque submitterent. Longē iniquiore conditione erant Lusitani: quos, præter ceteras belli difficultates, ipsa qua laborare semper solent, paucitas fatigabat. Præfectus, idoneis ad propugnandum locis, notę fortitudinis viros cum suo quęque manipulo collocauerat. ipse reliquos è præsidio circa se habebat: cum quibus circumspicere, & obire ad repentina pericula posset. Verū & militem consciebant, præter certaminis laborem & plagas, diurnæ pariter ac nocturnæ vigilię: & præfecto, ad subiros ac diuersos clamores, prout res exigeret, occurrendi vix erat facultas. Interea Henricus Prætor, cognita obsidione, duas naues cum propugnatoribus centum & quadraginta subsidio miserat. quarum alteram Christophorus Iusartes; alteram Eduardus Fonseca ducebat. Iusartes feliciore cursu paulum antegressus, propius ab Calectano litore constitit. Fonseca, quod tardius aliquanto nauigasset, ventis repente cadentibus, ab longiore spatio anchoras iccit. Ad eas conspectas naues, erecti partis vtriusque animi, inclusorum; optati auxilij spe, obsidentium; metu, ne tot iam exhausti labores in irritum cederēt: & locus ipse suspectus, iam dudum mentes Indorum curaque conuerterat, ne quid falleret tale. Lima, cūm ad littus accurrisset; animaduersa paucitate eorum qui aduenerant (non plus octoginta milites eo nauigio vehabantur) ne descensionem cum euidenti periculo tentarent; nutu & significationibus admonebat. & ex ipso auxilio plerique, conspectis Indorum castris & frequentia, subeundam eiusmodi aleam pernegabant. Verū Iusartes cupiditate glorię omne discrimen impauido vultu conremnens, cum triginta quinque voluntarijs in paronem desiliit; ceteris custodire nauem, & vbi primūm terram attigisset; missilibus procul hostem arcere iussis. Inde contento remigio ad ipsum loricę os, actuarij prora dirigitur, quō subeuntes facilius protegeret statio Lusitana. sed illuc nauis dum pari conatu enituntur; interea (ut sit) paronem paulo infra eum locum vehementior ætus abripuit. Eo ferocius progressi extra vallum barbari complures instare: atque, ut erant nudi, se se ad prohibendum accessū hostem aquis immergere. Nec Lusitani segnius è parone se certatim: eijcere. ibi conferta in vadis manu, quā acerrimē dimicatur. Ceteri ad spectaculum intenti, propter ancipites ictus, ne suos impetant hosti permistos; iacula cohibere coguntur. Cūm aliquā diu dubia stetisset pugna; Lusitani ad extremum deprimentibus vestimentis ingenti labore eluctari, quatuor è suorum numero desideratis, pluribus faucijs, cum magna vicissim hostium cæde, intra loricę fauces audacissimē penetrarunt: ac nihil propius factum est, quā m vt instantes ab tergo Indi simul irrumperent. In eo tumultu eximia Emmanuelis Cernicij constitit fortitudo. is, cūm iam introisset munitiones, & fatigatus, & faucius; circūuentum respiciens præcipuum è commilitonibus quendam; recurrit protinus: ac laborantem, summotis acriter Indis, recepit in tutum, magna vel mercede, vel gloria; quippe, omnium consensu ciuicam promeritus coronam; ipse post dies aliquot è vulneribus exspirauit. Sed interim dum ad mare Lusitani præsidia suis adiuuandis atque intromittendis insunt; ex altera parte frequentes barbari desertas rati stationes, arcem scalis inuaserrant. Eo nūtio excitus ab litore Lima, cum promptissimis aduolat: & pluribus locis conantem scandere Malabarem; contis, gladijs, telis, igne deturbat. Erant Lusitano varia nouę artis iacula, ad hostem cominus eminusque impetendum. Sed è propinquo nihil Indos æquē terrebar, atque incendiarię bolides, quod est inuentum eiusmodi. Ollam ex argilla semicocta, quō facilius

deinde

A dein de rumpatur; circundatis anfulis tribus quatuorve, sulphureo cōplent. puluere, & osculum diligenter obturant. tum ad eas anfulas igniti funiculi è gossipio vel stupa alligantur. vbi ad coniectum eius teli ventum est; con-torta brachijs olla repente diffringitur; & simul arreptis è fomite adalligato fauillis, ingenti circumstantium damno, flammæ edit ineuitabiles. quod missilium genus, in prælijs duntaxat naualibus primò vsitatū; ad terrestria quoque certamina exiriabili commento deinde translatus est. Hac maxi-mè perniciæ repulsi à mœnibus Indi vsulati cum insana trepidatione sese intra munimenta recepêre. Interea præfectus naui alterius Fonsæca, quam-quam probè animaduerso discrimine eorum qui in littus excenderant; pa-ratus tamen eandem aleam, si res ita postularer, subire; per litteras ad sagit-tam reuincas quæsiuit ab Lima, quid sibi tali tempore faciendum cense-
ret. Ille vetò, eadem vsus arte sagittæ, de consilij sententia respondit: Ne-quaquam se Fonsæca suosque in apertum adeò periculum obijceret: tutum in arcem introitum haud minus quingentorum Lusitanorū præsidio posse obtineri. Proinde rediret Cocinum properè; agereturque cum Prætor dilige-
B (ad quem simul ipse in eandem sententiam scriptas litteras dabat) vti mi-litum quingentorum spectatâ virtute subsidium, & sulphurei pulueris vim, & ad obsidionem tolerandâ alimenta submitteret. Cum hoc responso Fon-sæca per insensos infestisque fluctus hyeme summa Cocinū reuettit. & Præ-tor, cognito suorum periculo, Antonium Syluium ad opè obsessis ferendâ cum aliquot nauibus, & viris quot Lima petierat, extemplò proficisci iu-
bet. ipse interea classi ornandæ operam dabat; vt cum primùm se apetuisset mare, cum maioribus copiis eò contenderet. Hæc vbi per exploratores Ca-lecutum allata; confestim Zamorinus, antequam inclusis accederent vires, omni conatu rursus oppugnare arcem aggreditur. Neque Sículus archire-ctus, egregiè se se barbaro venditans, incitatissimæ decrat ipsius cupiditati, aggerem ex Turcica disciplina promouendo, mœnibus adæquarat. Cuni-culos præterea sub terras agebat; locis etiam quibusdam statuebat oris va-sti mortaria; è quibus in sublime iacta ingentia pondera cum horribili stra-ge in arcistecta deciderent. Sed operum eiusmodi, quæ Zamorinum inani fiducia inflarant, vbi ad pugnam ventum est, haudquaquam exspectationi respondit euentus. Indi telis ac missilibus ex aggete deturbati: cuniculi ex-cepti cuniculis; & mortaria, quemadmodū, vbi à perito magistro locantur,
C magnum hosti detrimentum important; ita, si artificium absit, in eandem præne regionem recidente globo, machinatoribus interdū ipsis exitio sunt. Quocirca Zamorinus, haud mediocri suo malo peregrinas artes expertus, reliquum spei in fructu hyemis, & fame reposuit. neque ea spes fefellit ser hominem, si ad arcendos commeatus vel modicam classem instructam in proximo renuisset. Ex quo verum apparuit Themistocleum illud: Qui mare possideat, omnia possidere. Lusitani, Syluius duce ab Cocino præmis-si, quamquam atroci tempestate discitis nauibus; tamen vt sese ex iactatio-ne refecerant, alij subinde atque alij Calecutum accedebant. Lima, fatigatis iam, & ab oppugnatione deterritis hostibus, vnam inopiam metuens; modi-ca militum auxilia recusabat: affuturum nox cum iustis copiis Henricū exspectans. Tantum sulphurei pulueris & commeatus præsentem expete-bat copiam. Vtraque, noctis intempestæ silentio, scaphis paulatim in ar-cem inuecta. & vulgo iam è muris, Lusitani, suadenti ditione hosti, recen-res carnes, aliæque cibaria, & ipsum denique in delicias betele ostentabant. Ea res Zamorini contudit animos. & circumacta iam hyeme, cum nauibus viginti, bellatoribus mille quingentis aderat Prætor. is, tum à mari, tum ab arce tormentis hoste summoto; cum ingenti clamore pluribus locis arma-tos in terrâ exposuit: immisitque; intra hostiles fossas audacissimis è suorum numero,

numero, cum ex alijs quoque partibus alij ad vallum intrepidè subiissent; D
ad tria Indorum millia partim ferro, partim igne deleuit: in quibus ipse
quoque architectus, prodixit ac deserat Christianarum fidei noxam luit incen-
dio. è Lusitanis eo die paulo plus triginta cecidèrè. saucij relati amplius du-
centi: & Henricus, proruro Indorum vallo, fossisque oppletis; idoneo pro-
pe arcem loco castra communiit. Inde Zamorinus & suorum territus stra-
ge, & simul veritus, ne in proxima palmeta Lusitani scirent (quo detri-
mento, vt supra diximus, nihil genti grauius aur acerbius est) misso cadu-
ceato reinducias petijt. in quadriduum datæ. interea de pacis conditionibus
actum: neque conuenit, cò maximè quod Zamorinus intignem quendam è
Cocineni ditione perfugam tradere abnueret. Ac demum Henricus pertes-
sus Indicæ leuitatis, & Mahometanarum perfidiarum; præsidium abducere ab Cale-
cuto, & arcem à fundamentis excindere statuit: præsertim quod ita velle lo-
annem Regem è commentarijs Vasce Gammæ didicerat. ergo, muris & pro-
pugnaculis, opere subterraneo, sulphurei pulueris de more copiam subdi-
iussit. dein militibus, & machinis, omniq; instrumento rapit in naues
imposito (cuius rei facultatem & natura loci, & nautica turba præstabat)
ignes cauernis iniecti; & barbaris illicò, si quid fortè prædæ relictum esset,
stolida temeritate in arcem ingressis (ranta inest hominibus rapiendi libido) E
interim è specubus cæcis erumpentes momentò flammæ plerosque hausè-
re; & cum horribili strepitu mœniũ structura dissiliit. Atque is finis & arcis,
& obsidionis fuit. Henricus, incolumi classe & exercitu Cocinum reuectus;
alios aliò præfectos dimisit. ipse inde septendecim nauibus Cananorem pe-
tijt. ibi, dum expeditionem in Cambaiam, Diuinq; meditat; cum nò ro-
to biennio rem Indicam administrasset, graui oppressus morbo, paucis die-
bus è vita migrauit anno post Christum natum M. D. XXVI. Hoc Pæro-
re, fama nominis Lusitani, reslotescere visa quodammodo: req; ipsa com-
probatum est; tanri militem, quanti ducem esse. Atque in ciuilibus etiam
rebus non vulgari prudentia fuisse dicitur: & quod petrarum in eiusmodi
prouincia est, ab avaritia, & à sordibus alienus. Sub idem tempus ad Mala-
cam pariter bene gesta res est. Alodini copiarum, cum urbem terra mariq; ve-
hementer vrgerent, per paucis egressis obuiam Lusitanis, cum ignominia
fux & fugatæ. Et ex acri obsidione, Linguanus regulus, parua manu Lusi-
tanorum exemptus est. Raia Nara, gener Alodini, Linguam obsederat. ex
eius exercitu cæsi sexcenti, & plurimi vulnerati feruntur, vno tantum è no- F
stris desiderato. Er è Molucis aliquot Lusitani ad Celebes populos auri cau-
sa profecti, cum littoribus arcerentur; fœda tempestate ad insulam ttecen-
tas inde leucas abrepti sunt. incolæ, moris antiqui homines, mira simplici-
tate ac securitate sese per nutus & nonnulla Molucensis linguæ commercia,
in consuetudinem extemplò dedèrè. Egregio in primis habitu, & ama-
bili vultu hilaritate sexus vterque est. promissa barba & capillo sunt viri.
præmolliibus storeis tegunt corpora. Ad fabriles vsus, spinis pisciũ pro fer-
ramentis vruntur. Ignori ad eam diem & nominis, & regionis erat insula-
tum primũ, à nauclero Lusitano, dimensis cæli plagis, nauticam in mem-
branam ex arte relata est, de quæ ipsius naucleri nomine Gometij Sequeræ
insula exinde appellata. Non eadem erga Lusitanos comitas eo tempore in
Arabici maris accolis existit. Hæstor Sylueria cū aliquot nauibus Erythræ-
as angustias tuebatur. Hunc, in Arabia, qui Dofarem urbem incolũ, a cæcè-
su prohibere conari, audaciz pænas dedèrè. profligari qui cum armis ad ma-
re prodierant: oppidum captum, & direptum est. & insulæ duæ, Mazna, &
Dalaca, quod sese ij populi infestos prætereuntibus Lusitanis præberent, ab
eodem Sylueria domitæ, & annuo stipendio imposito, in ditionem reda-
ctæ. Simul, Aethiopica legatione perfunctus, anno sexto quàm ad Ar-
quicum

A quicum exscenderat Rhotericus Lima, in classem acceptus, Accessit ab Aethiopico, seu Abassino Rege legatus ad Lusitanum Regem nomine Zagababuz: itemque cum donis a litteris ad Romanum Pontificem Franciscus Aluarus, cuius supra meminimus, Rhoterici comes. Is in Lusitaniam reuectus, Italiam deinde petijt. ac Bononiæ, in celeberrimo conuentu, cū Caesar coronatus adesset; Clementi VII. vti Ecclesiæ vniuersæ Pastori, & summo in terris Dei Vicario, paratam ad omne obsequium voluntatem Abassini Regis ac studium, solenni cum adoratione, & pedum osculo detulit.

HISTORIARVM INDICARVM

LIBER NONVS.

B ENRICO Menesio vita functo, à primoribus Lusitanis ventum in curiam est: ibi apertus alter codicillus, inscriptum ostendit nomen Petri Mascareniz, qui Malacæ vrbis præerat, vir bello fortis, & natura munificus, atque ob id ipsum apud omnes ordines gratus. Verùm illud erat in ea successione incommodi; quod, nisi vertente anno, Mascarenias à Malaca, propter rempestatum rationem, adesse nõ poterat: cū interea simul à Calecutano, & Cananiano Regibus, & quod magis erat formidandum, ab ipso Turca bellū immineret: minimeque expediret, eiusmodi rerū statu, parente ac præside tandiu carere prouinciam. Ob eam maximè causam, Alphonsus Mexias regius Questor, cuius tū erat summa in Senatū auctoritas, cēsebat, nulla mora interposita, tertium deinceps codicillum aperiendū: neque expectandum è tā longinqua regione Mascareniam: quem, quò melior esset ciuis, & Regis reique publicæ amantior, eò æquiore animo ferre oporteret, in tanto taliq̃ue discrimine, salutis cōmuni potius, q̃ proprio ipsius honori consulrū. Aduersus hæc, amici Mascarenie tendere; tā in signem iniuriæ deprecari; ac postremo denuntiare, haud leuiori quàm quod in præsentia proponatur malo, geminam successionem intestinis odijs ac certaminibus materiam vtique præbituram. nec verò dubitandum, quin ipsa dulcedo imperij, & ratio dignitatis, è duobus Prætoribus alterum ad retinendam, alterum ad repetendā omni conatu prouinciam, postmodū esset inciratura. Cū hisce alijsq̃; difficultatibus non inueniretur exitus; multis altercationibus diu agitata, eò denique deducta res est; vt tertium codicillum inspicerent, prouinciamque nouo successorī mandarent ea lege, vt ipsam, quilibet ille esset, aduenienti Mascareniz confestim redditurum se iureiurando promitteret. In hāc sententiā conuenēre omnes: & resignato palam Codicillo, Lupi Vassæ à Sācto Pelagio (contracta vt assolet voce Sampaum appellabant) nomen apparuit; qui per id tempus Cocini præfecturam gerebat. Is, cum solenni adiuratione pollicitus, sese Mascareniz, vt primum adesset, honore cessurum; Præturā interim iniijt: cognitoq̃; prouinciæ statu, alios atque alios duces, ad obtinenda præsidij maria, destinauit. ipse cum nauibus aliquot, in quibus erant Lusitani circiter mille; Malabaricam oram sibi tuendam desumpsit. Profectus Cocino, circa initium Februarij mensis anni millesimi quingentesimi vigesimi sexti, Cananotem petijt. ibi, dum commeatus in classem imponit, subito certior fit, Mahometanos è Calecutano emporio ad duode-

duodecim hominum millia, intra Bacanoris fluminis ostium cum nauibus onustis latere. paratos ad exitum, quæ prima se se occasio nanigandi obtulisset. Ea re cognita, nō dubitauit Prætor, quominus in angustiis deprehensos quamprimum inuaderet. Ergo sublaris anchoris eō contendit iniectus. Res erat difficultatis ac periculi plena, nō modò in tam dispari numero copiarum; sed etiam quod contra omnem eiusmodi casum egregiè se se Mahometani munierant. Fluminis alueum de more fixis vtrinque sudibus atque cancellis, in arctum ita coegerant, vt singulis tantum nauigijs aditus pareretur. cæcos præterea sub aquam, veluti laqueos, idoneis abdiderant locis, in quos illata ex alto nauigia sese induerent. & munitionibus in vtraque ripa exciratis, crebra tormenta locauerant. Ad hæc, ex oppido fluminis cognomine, qui locus erat Narlinganz ditionis, omnia illis ad victum necessaria suppetebant. Hæc, Prætor, cum partim ab exploratoribus accepisset, partim speculatorijs nauigijs obeundo per se nocte sublustri notasset; submissis primùm vrinatoribus, laqueos funesque prætentos ab imo præcidi iussit: dein, sublato ingenti clamore, concinentibus vndique tubis, aduerso flumine subijt: præbant obiectæ centonibus, & maioribus tormentis instructæ aliquot scaphæ; tum cætera nauigia simplici propter angustias ordine sequebantur. In ea conspecta, illicò barbari vim omnis generis telorum emisere: quibus propter assuetudinem haudquaquam exterriti Lusitani, cōtento remigio ad ipsa munimenta succedunt. Ibi atrox & ambiguum aliquandiu certamen fuit, dum conferti & obnixi corporibus Mahometani hostem descensu prohibere nituntur. Sed postquam impetu ex omni parte capto se se Lusitanus in mediam aciem saltu mittebat, & dextris gladijsque res geræpta est; tum verò iniecta formidine pulsus vndique barbari, & magna cum cæde præcipitem in fugam auersi. ac Prætor veritus, ne ab ira & cupiditate miles oppidum diriperet; & Narlinganum Regem, cuius tum in ditione Lusitani complures negotiabantur, alieno tempore prouocaret; vallo potitus receptui cani iussit, suosque ad præda, & ab insequendo vltra hoste cohibuit. A potheca & diuersorium erat Mahometanorum in ipso portu, frugibus, & merce pretiosa refertum. Eam apothecam, Prætor, & hostiles vnà lēbos incendi iussit, octoginta ferè tormentis, quorum erant ænea pleraque, ex incendio ad classem abreptis. Neque, in magna hostium strage, Lusitani desperati plus quattuor, quò tristior, acerbiorque Calecutanz ciuitati, atque ipsi præsertim Zamorino cladis nuntius accideret: vt, non retentæ quacunq; conditione cum Lusitano pacis & amicitiz, magis in dies hominem perceret. Ab ea victoria Prætor ad excidulum Dabuli perrexit: quem in portum Mecanis negotiatoribus receptum dari contra fœdus cum Idalcane iectum; & præterea, armatas inde rremes ad oram infestandam egredi pro certo compererat. Appropinquant, nouus præses loci, quem Indi Tanadarem appellant, in vico nauigio prodijt obuiam supplex: & culpas omnes in eum cui successerat, transferendo; seque affirmando, vt iporteret, in fide officioque mansurum; haud magno negotio Lusitani Prætoris mitigauit animum: & renouata pax, ita, si Dabulanz biremes cum tormentis à præside traderentur. Eductæ extemplo omnes, ac traditæ. Et Prætor ex animi sententia gestis rebus, Goam victrici classe contendit. Inter hæc, Ioannes Rex, Henrici Menesij morte nondum audita, quattuor miserat in Indiam naues, & cum ipsis noua successiorum nomina, ac separatim ad Mexiam Quæstorem litteras, quibus erat in extremis, vt superioris temporis codicillos irritos duceret, & clausos obsignatosq; vt erant, in reditu ad se perferret; recentibus hisce vgeretur, si fortè Menesium è vita discedere contigisset. Eam clausulam Mexias, quod Mascareniam sibi minus propitium fore suspicaretur, ad res nouandas arripuit. E regijs litteris ad concilium refert, quandoquidem vetera inha-

Ata inania fecerit Rex; de nouis diplomatibus aperiendis: quemcunque illa iusserint, hunc denique iustum ac legitimum Indiæ Prætorum fore. Hæc, præter omnium expectationem, à Quæstore dicta, magnos animorum motus fecerunt: ac feruè aduersis auribus (vti par erat) accepta relatio. Inter cæteros, Vascus Deza, Cocinenſi arci præpositus, apertè dissertuit, non modò superuacaneam, sed etiam perniciosam eam inspectionē futuram. Nuper declarato Prætorē Mascarenia, per causam absentia, dignitatem optimi & clarissimi viri haud obscurè impugnatam; superinducto contra omne ius fasque nouo successore. Cùm inde certamen ac periculum ingens non sine causa timeretur, iureiurando ac promissò reddendæ aduenienti à Malacâ prouincia, id periculum Dei benignitate discussum. Quid opus esse, certis & cõstitutis iam rebus, denuò solui codicillos? & pessimo publicò labefacta concordiã & pacem; cùm tantum belli pæne in manibus sit, cùm rotundique terrores immincant? Nam quod huc actioni regia prætexantur mandata; profectò si in tanta regionum distantia, cùm Ioannis ipsius consulendi facultas desit; ad interpretationem regis voluntatis atque iudicij referenda sint omnia; nulli dubium esse debere, quin Mascarenia delatum

Bè prioribus codicillis honorem, non quietis modò, sed etiam hominis causa, ratum, inuiolarum, ac proprium esse Rex iubeat. Id, vel ex eo apertè intelligi, quod veteres codicillos ad se clausos atque obſignatos referti mandauerit, quos ille si vel apertos irritos omninò esse voluisset, id ipsum vtrique disertijs verbis adscripturum fuisse. Proinde supersedendum hoc successione malè auspiciatæ periculo; noua Regis expectanda responsa; atque interim coniunctionem animorum atque consensum, quo vno maxime inter hostilia circa omnia Lusitanæ stent res, omni studio & cura fouendum. Maiori & meliori parti eorum qui aderant, admodum grata fuit ratio Dezzæ: quinimmodò ex oraculo missa videri quodammodo potuit. Siquidem paulo ante, Ioannes Rex à nauarchis, qui ex India illo ipso anno redierant, audita morte Menesij, & Mascarenia successione, veritus, è missis ad Mexiam quas dicebamur litteris, ne quid controuersiarum existeret; Petrum Annium Gallum cùm nauigio expedito submiserat ad ea reuocanda mandata; & Mascarenia nominationem sua auctoritate firmandam. Sed Annius, nondum tempestiuò ad nauigandum mari profectus, superato iam Bonæ spei

Cpromontorio, circa Sancti Laurentij insulam naufragio periit. Inde, non ad liquidum explorata Regis voluntate; cùm plerique ex æquo & bono agendum, & cauendas omnes discordia causas prudenter monerent; Mexicenses tamen, paucis assentientibus, omne id periculum in se recipiendo, premèdoque verbis ijs quæ retulimus ex epistola Regis; peruicacia & obstinatione tenuit, vt nouissimi codicilli consulerentur. ij primo loco Prætorē declarabant Lupum Vasum ipsum, qui secundum in priore nominatione tenuerat, itaque elatus hoc de se iudicio Regis, pro fiduciaria legitimam ac propriam sibi vindicare Præturam; & ad arcendum honoris aditu Mascareniam, si promissa repetere instaret; omnia præmoliri constituit. Ea remulorum animi grauitè offensio: nonnulli etiam Vasæi imperium detestare palam ausi. Interea de interregno, & Mascarenia successione, deque vicario Vasæi munere, Malacâ litteræ nuntique peruenerant. Et satis comperta re, vtriusque Indiæ Prætorē Mascareniam ritè consalutauerant socij coloni que. Proinde, ne quid se absente respública incõmodi acciperet, maturandum ratus Mascarenias, Malacæ Georgium Capralium præfecit: ipse, non expectata morione quam vocant; reclamationibus naucleris citiorem Indiam petere intendit. neque impunè cessit illi temeritas, ad Pulo-puarem insulam reuerti primùm. ibi dum stat in anchoris; subita procellæ vi, malo diffraçto, laceris que armamentis, pæne submersus, Malacam retrò

vide abierat, redire coactus est. Natus ad res gerendas, & gloriæ in primis appetens erat Mascarenias. Ergo, dum anniuersarius recurrat Entus, ne frustra interim tempus absumeret, quod parum feliciter Georgius Albuquerque ante tentarat, hærentem lateri tyrannum Alodinum oppugnare, & receptaculum piratarum in insulam oppidumque Bintanum, omnibus modis parat excindere. Fortè tum Malacæ subliterant præfecti aliquor Lusitani, Borneum in insulam alij; alij Molucas, alij Somatram ipsam Regis iussu petentes. Hisce non approbantibus modò expeditionem, sed etiam operam suam in idipsum enixè offerentibus, Mascarenias varix formæ naues vnde viginti contraxit: & Lusitanis trecentis, Malacensisbus fermè sexcentis impositis, ad Bintanum vela fieri iussit. Alodinus ad eius classis famam, pontem urbemque nouo præsidio & munitionibus auxerat, venenatis tribulis circumquaque dispersis; plurimisque tormentis ad idonea loca dispositis, præterea, quàm acerrimè defixis in imo longurijs, tignisque in lapides molares impactis vt pondere ipso detinerentur, obstruxerat portum: & super hæc, opem à propinquo regulo Panensi petierat. Lusitana classis, ob naturam vadiosi maris, & frequentes insulas, cum tardè admodum nauigasset; ante ipsam Bintanum denique in anchoris constitit. Inde præmissus ad omnia contemplanda cum speculatorio nauigio Eduardus Coëlius, rerulit, fauces portus, nisi euulsis cancellis, omnino esse impenetrabiles. porro descensum ad urbem planè exitiabilem fore: adeò locum & præaltis munitionibus, & crebris tormentis, & omni apparatu bellico tutum videri. Hisce rebus permotus Mascarenias, vallum mittere; pontem ipsum (vti Albuquerque olim in expugnatione Malacæ) admota celsiore naui, & repagulis per vim extractis, adoriri decreuit. Ad eam rem, eximie fortitudinis nauarchus deligitur, Franciscus Serranus Eborensis; Lusitani propugnatores cum magno tormentorum numero additi quinquaginta: & naui, partim validis asseribus pluteisque, partim etiam culcitris, & gossipio, quæq; alia sunt missilibus eludendis, egregiè testata. Hisce mandatum, vt ostio repurgato, & faucibus vtcunque patefactis, pontem inuaderent: laborantibus in tempore subsidium affuturum. Tum, ad breuia vitanda, catures duo, biremium instar, prætentatis canalibus, nauem remulco trahere iussit. Primus labor aperiendi aditus fuit, adacta ad imum tigna, immisiss duæarijs funibus, ergata conuellere nitentibus, eo quidem impetu, vt nonnulli præ nimia conetratione sanguinem euomerent: atque vt initia sese dabant; multorum dierum id opus proculdubio fore apparebat. Dum huic vni rei, in orbem succedentes alij alijs, dies noctesque dant operam; noua repente ab alto conspicitur classis. tres & triginta erant lanciarum à Panensi regulo missæ: quibus, præter varios commeatus, duo circiter hominum millia vehiebantur. Ea re animaduersa Mascarenias, ne si propius accessissent, elatus recentis subsidio Bintanij confestim erumperet, ancipiti que prælio Lusitani postmodum vgerentur; anreuertere, & cum parte copiarum ipsemet quàm longissimè obulam ire Panensi decreuerat: sed præfectorum dein precibus victus, ne se temerè in discrimen obijceret; Eduardo Coëlio cum lâciaris quatuor, calaluzijs quinque (eiusdem ferè magnitudinis vtraque aduaria sunt) id negotij dat. Ipse ad exitum portus tuendum cum cætera classe subsistit. Barbari, quamquàm multitudine superiores; tamè, & oneribus impediti, & à tormentis imparati aduersabant; seminuado corpore, sagittis maximè freti. Ergo, vt propius venrù est; primùm bôbardæ fragorè, & radiatia fulgetra non tulere. Perterriti, aliquot suorum amissis, turpè in fugam ex templo auertuntur; & hærentibus tergo Lusitanis, lâciarum viginti tres, ad proximam insulam directis proris, in littus eicæctæ: & certatim exsiliètes barbari; nullo nisi vite respectu, omnib. fermè relictis rebus, hac illacque dispersi. reliqui, cum insulam tenere nequissent, contento cursu

A cursu prælati, nocte iam imminente, per tenebras euaserunt. Coëlius, haud parua sine vllò suorum sanguine parua victoria, relictas ab hoste lanciaras cum ipsis oneribus ad Mascateniam cum ingenti gratulatione perduxit. Inter hæc, quod ad transitum satis esset ostio patefacto, Serranus, attracta remulco naui, ad fronrem valli processerat. hic verò longè actius desudandum Lusitanis fuit: dum ingruentem ab latere missilium vim excipiunt: atque alij recentia foramina raptim obruant, alij conceptas exhauriunt aquas, alij pauentem ad præteruolantium globorum sibilos, abdentemque seremigem, adhortantur. Magnus in primis vsus cætonum & gossipij fuit: nec dubium, quin alioqui nauem, quamuis firmis compagibus tabulatisq; munitam, creberrima pilatum grando pessumdata fuerit. E tanto periculo elapsi dininitus, quintodecimo instituti operis die ad pontem appropinquant: iactisque idoneo loco anchoris, in modum propugnaculi nauē ex omni parte stabiliunt. Tum verò indignatione atque ira percitus Alodinus furere, & suos incusare, quod in omnium conspectu claustris effractis, hostem ad interiora penetrare sint passi. Confestim ē gentis consuetudine submissi, qui nando clam oras præciderent, vt ipso fluminis impetu nauis in vada ferretur. Sed Lusitani, fraudem, iniectis ad anchoras ferreis catenis eluserant. Ea quoq; spe destitutus Alodinus, euocatum ē statione Laqueximenā præfectū, lanciaras vndecim raptim deducere, & cū quingentis armaris interclusam à cætera classe nauem inuadere iubet. Simul, ne quid intèrim Serrano auxilij superueniat, custodibus edicit, quàm intèrissimas pro vallo excubias agant; & vbi postulet res, tormenta sine vlla intermissione in prætercuntes exerceant. Vt imperauerat, factū. Laqueximena lanciaris momēto deductis instructisque; nauem petit infestus: ac nequicquam atcere conāte Lusitano, circumuenta à barbari à prora maximè ascendunt: cumq; abundante multitudine integri succederent fessis, & paucitate, & labore, & vulneribus fatigatos Lusitanos, capta iam prora, ad malū vsque summouerāt. Ibi Serranus grauitè saucius, egregiè dimicans cadit; & pro mortuo habitus, collectis dein vt cūq; viribus, acrior in pugnā resurgit. Verū libero introitu, irruentibus alijs super alios Mahometanis, nulla ope obsisti iā poterat. Cū in eo statu res esset; conspicatus Mascarenias ē prætoriam discursum hostium, & circumfusus naui lanciaras; atq; ex ipso numero & vociferatione, haud absurdè coniectans, præsidium in extremo versari discrimine, confestim Eduardo Coëlio, & strenuis aliquot assumptis, in balancum, quod leuioris nauigij genus est, ad fallēda missilia, desilit; ac nulla deterritis vl, pertinaci remorū pulsu, præter ipsas munitiones, nequicquam eiaculantibus barbaris, ad locū certaminis appropinquat: discitq; ignifera bolide læciaris, qua proximum est; conscendit nauem; atque vt prope serum auxilium suis iam iamque capris, ita vniuersum gaudium & requiem attulit. neque ascendentem (ad eò certamine occupati erant introrsus dimicantium animi) sensir quisquam. recentes dein, respirātibz cæteris, pugnam capessunt: neque ea diuturna, vel ambigua fuit. Exterriti nec opinato aduentu hostes celsè reprimū; dein, cū dolor cadentis ad irritum rei, ad tabiem atq; ad iterandum certamen accenderet; cæsi ad vnum quòtquot nauem intrauerant; & ē Lusitanis (quod pæne fidem excedat) in tanto sauciorum numero, ne vnus quidem amissus. Mascarenias, per summam fortitudinem præsidio seruato, magnam sibi ad omnes laudem & gloriam peperit. dein festinandum ratus, ne denuò barbari nauem adotirentur; vel rates, vt solent, secundo flumine ac vento cum ignibus ad incendium immitterent: adiuvandi ratione vires, & rei sine mora perficiendæ, tale consilium expedit. Dux, præter amnem, ferebant ad pontem viæ: alteram, qua vrbs condita est; munimētis & custodijs obtinebat hostis: altera, propter vligines & paludes, in-

des, inaccessa & clausa putabatur. hoc ipso itinere, quo minus erat suspensū, D
 Mascarenias noctu pontem aggredi statuit. atque ut ab eius rei sensu quā
 maximē Mahometanos auerteret; quāsi à vallo urbē innasurus; ab ea par
 te plures erigi, vineas agi, & tormenta aliqua collocari iubet: inque hac
 statione primis tenebris Sanaia præfectum Malacensium, cum quadraginta
 Lusitanis, & cum auxiliariis collocat. ijs mandat, ut cum primum à ponte
 micantes viderint flammās; confestim clamore sublato, cōtinentibus tu
 bis, tormenta displodant, & quā tumultuosissimē ex eo loco oppugna
 tionem ostendent; hostemque inde omni ratione distineant. ipse cum cæte
 ris Lusitanis, obseruato maris recessu, primę vigilię silentio, tria millia pas
 suum à ponte, diuersum in littus egreditur. inde per tenacē limum atq; vo
 ragines ingenti labore eluctati, cum alibi vmbilico, alibi humetis tantum
 exstarent; integras tamen ac recentes haud sine miraculo vires ad pon
 tem attulere. Quarta ferē erat vigilia, quę gratissimę quietis hora est: &
 peruigil in nauī Serranus, ad incēdium ollas ē composito paratas habebat.
 ijs Mascarenia iussu in castella coniectis, simul ex arida materia splendor
 eluxit, & in id ipsum intentus ē conducto Sanaia, clamorem tolli, canere tu
 bas, & cum horrendo fragore, globotum vim in munitiones emitti iubet. E
 Dum simulato prælio Malacenses Laqueximenam egregiē cohibent, & in
 eum vnum locum ex omni vrbis parte concursus sit; interea Mascarenias
 cum suis, castelli portas & claustra perfrugerat. Inde prælio in urbem illa
 to, cum cædes multis iam locis fieret; trepidi ad Regem conuolant ciues
 hostem intra moenia grassari cum fletu renuntiant. ille, inania videlicet ex
 inconsulto metu ratus affert; pauidos ac tumultuantēs cum iurgiis incre
 pat. Neque fuit fides, donec ipsa lux vniuersam aperuit cladem. Tum verō
 Alodinus, consensu propter elephantum, fugam arripuit; & mox insequen
 tem à tergo hostem extimescens (namque Lusitani, omīssa in præsens præ
 da, vnum tyrannum petebant) ad pedes, ne dignosceretur, degressus, densas
 primū petijt syluas: dein, parum tutam ratus insulam, occultis itineribus
 ad mare se conulit, atque ad Vgentanam continentis orā transmissit. ibi,
 diuturna ægritudine & morbo, vti Mamudius olim pater, absumptus est.
 Lusitani interea, dimissis per omnes insulę partes, qui tyranno indagando,
 & comitibus ipsius excipiendis insisterent; Bintanum oppidum, cæso aut
 dilapso præsidio, diriperant iute belli; neque contemnendam, cum ē reli
 quis testis, tum verō ē regijs ædibus prædam exhausserant. tormenta insu
 per, & quidem ænea pleraque, teuecta omninō trecenta, quorum non pau
 ca Lusitanis Alodinus ademerat. Propugnaculis dein ac munitionibus ig
 nes iniecti, triduoque omnia prorsus absumpta. Sub hac, pulsus quondam
 ab Alodino dynasta Mascateniam victorem adiit supplex: ac tyranni que
 stus iniurias; nō modō pacem impetrauit, sed etiam in solum restitutus est
 legibus ijs, ut Ioanni Regi annum persolueret vestigal; arcemque aut pro
 pugnacula, non nisi ex auctoritate Lusitani Prætoris exstrueret. Per cos
 dem ferē dies, haud contemnendę rei spes, cæterum inani successū, Lusita
 nis affulsit. Sunda est oppidum lauz maioris, ad Borealem plagam, Soma
 tranis littoribus obiacens. id oppidum, præter maritimas opportunitates, a
 gro est etiam cum aliarum frugum feraci, tum verō egregij piperis. ei tum
 oppido Mahometanus dynasta imperabat. is, finitimo bello cum valde pre
 meretur; coactus inops ad potentiores confugere, oratores opis imploran
 dę ad Mascareniam destinarat: ac simul idoneum Lusitanis apud se locum
 & exercendo mercimonio, & rei ædificandę promiserat. Mascarenias,
 legatis comitet acceptis & confirmatis, peracto demum Bintanensi bello,
 Franciscum Salam cum aliquot nauibus, & præter aliam turbam, Lusitanis
 trecentis misit, nimis lentū perditis iam rebus auxilium. quippe hostes inte
 rea Sun

A rea Sundam expugnant, locumque operibus nouis, & valida militum custodia sepserant. At Lusitanos à Bintano profectos, in conspectu panè Sundæ atrox tempestas oborta disperfit. Lembo etiam vno ad terram alliso, cit cumuenti à barbaris & cæsi triginta, nequicquam inspectante ac miserante procul Eduardo Coëlio trierarcho. inde, hostilia esse omnia patuit. Et Sala, collectis in alto nauibus, cum ad Sundanum litus tandem appulisset; vi armisque descensione prohibitus, Malacam re infecta redire coactus est. Ceterum capri Bintani fama, in primis læta cum vniuerso nomini Lusitano ac socijs accidit; tum ijs præsertim, qui Malacensem oram incolebant. magno quippe eorum detrimento, Bintani prædones, non mate solum infestum, sed omnes circa agros iam diu fecerant. Et Mascarenias, insignis gloria militari, Malacam teuctus, matuto iam ad eam nauigationem Oceano, citiorem Indiam petere intendit; ignarus quid, post priorem successionem, è regijs litteris accidisset; ac minimè dubius, quin aduenienti sibi, Vaszus, uti receperat, illicò prouinciam traditurus esset. Ergo, Malacensi re constituta, & iuncto vel renouato cum vicinis Regibus foedere, Mascarenias à Chersoneso cum aliquot rostratis maioribus profectus, præter Gangeri-
 B cum sinum, Cori promontorium superat; flexoque in Septentriones cursu, Colanum applicat primùm. ibi à Lusitanis negotiatoribus Prætor honorificè salutatus, acta Mexicæ, & occupatam à Vaszæo prouinciam graui cū dolore cognoscit. Neque tamen iccirco despondet animum. Experiūdi causa Cocinum prouectus, qua tum in vrbe Mexias agebat, cum egressum è nauis, & introitum in urbem peruiacius tentasset; concitante populum Mexia; vi & armis ad naues, haud sine damno vulneribusque, repellitur. Perculit grauitè ea res insolentem iniutię virum. nec deerant suasores, qui ad contrahendas vndique copias, & vleiscendam iniuriam accendere niterentur. At ille, de communi salute sollicitus, ac memor moderationis eius quam Alphonfus Albuquerque in re simili præstitisset; iracundiæ temperare, & iure potius quàm fetro cum inimicis disceptare constituit. Ac primùm reposcenti Regis nomine classem cum nauali instrumento Mexicæ tradit: vno dromone contentus: inde ad Cananoris arcem delatus, cum à Simone Menesio præfecto non nisi priuatus admitteretur; omni non modò vi, sed etiam minis ac verborum atrocitate sapienter abstinuit: ipso quinetiam dromone sociisque relictis, cum cature vnico, amicis duobus, toridem pueris, Goam ad Vaszæi colloquium rectà contendit. Vixdum eò perlatum erat, aduentare Mascareniam, cum ab amicis & necessarijs ipsius, magna & inter ipsos & cum alijs gratulatio facta: facileque apparebat, simul atque præsentis Mascarenicæ copia foret, consensu maximæ ciuium partis, coactus iri Vaszum vel magistratu sese abdicare, vel certè rem totam bonorum cognitioni arbitrioque permittere. Id ipsum veritus Vaszus, Antonium Sylueriam, & Simonem Mellum propinquos suos, cum magno numero nauium ad custodiendas fauces Goani portus celeriter mittit: iubetque, appropinquanti Mascarenicæ denuntiare, in Cananoris arcem exemplo se se recipiat; ibique se ad Vaszæi nutum in libera custodia fore cū iurando promittat: atque inde Goam sua postulata litteris consignata transmittat: id si voluntate abnuat facere, constructum vinculis Cananorè asportent. Nil recusatum à Vaszæi cognatis. Perinde ac si hosti occurrendum foret, ita quàm maximis coactis copijs, maritimos aditus occupant. vbi Mascareniam adesse nuntiatum à speculatoribus est; præmissi confestim qui missilibus vela submittere cogerent: dein Vaszæi exposita mandata cū minis. Et Mascarenias quidem, quominus antennas honoris causa demitteret, nō recusauit: ut verò Cananorem se rediturum, atque ibi in custodia sponderet futurum, adduci nō potuit. Vnum illud enixè petebat, ut inermi sibi urbem

intrare, & cum Vafco coram difceptare permitterent. Hæc identidem ex-
 pofultanti, Regisq̃ue imploranti fidem clariffimo viro, per fummam indi-
 gnitatem iniekti compedes: atque ad Cananoris arcem afportatus, Simoni
 Menefio præfecto adferuandus cum iureiurando committitur. duo item
 comites Mafcarenia, ab eius complexu Goâ abftrakti, & pariter in vincla
 catenasq̃ue coniekti. Hifce aâtionibus, quod magnam pattem ciuitatis ad-
 modum offenderent, Vafcus publicæ falutis & otij caufam prætexebat, vi-
 delicet, ne per Mafcarenia introitum, ab rerum nouarum cupidis & faâti-
 oſis hominibus, tam alieno tempore tumultus excitaretur. Sed frequẽtes ho-
 minum cætus & voces cohiberi nequibant commemorantium Mafca-
 renia cùm egregia merita virtuteſq̃ue; tum vetò caufæ bonitate, qua fretus
 nihil niſi ius poſceret: cùm Vafcus interea, nimirum exconſcientia ſibi di-
 fidens, graſſaretur armis, omniq̃ue ope iudicium ſubterfugeret. Eiuſmodi
 ſermonibus (neque enim erant obſcuri) permotus Vafcus, inſignes aliquot
 è Mafcarenia fautoribus in carcerẽ trudit. Nihil tam aut infirmum, aut fal-
 lax, quàm humana conſilia. Quod vnicum remedium opprimendæ ſe-
 ditioni putari fore, hoc ipſo vel maximum excitauit incendium. Nam-
 que vt eius rei fama peruaſit India (ad eò lenibus medicamentis gaudent
 homines; triſtia, & acra, & aſpera deſtantur) exemplo alienati à Vafco
 multorum animi: & Mafcarenias occasione capta, per litteras & coram de-
 plorando calamitatem ſuam, memorando æquitatem poſtulatorum, que-
 rendo iniuriam, & vim, & ſcruitiam inimici; non Simonem modò cuſto-
 dem; ſed alios quoque complures in cauſam traxit. Ita, paucis diebus, non
 ſine extremo diſcrimine rerum, duas in partes Luſitanum nomen omne
 diſceſſerat; vltimamq̃ue dimicationem dubio procul ad eſſe apparebat. Hic
 è ſpectatoribus, amici focijq̃ue, miſerari gentis vicem, quod in tanta pau-
 citate, quas vires ad imperium vel tuendum, vel proferendum conferre o-
 porteret, eas per inſtina diſſidia in ſuam ipſi cladem perniciemq̃ue cõuer-
 terent, iniqui verò atque inuidi, ridere a mentiam, quod remotiſſimis in re-
 gionibus, cùm tot vndique pericula circumſtarent, a deò certamen prauum
 imbibiffent animis; vt neque patrij ſoli recordatione (quæ populares ho-
 mines peregrè deprehenſos, admirabili quadam ſuauitate coniungit) neque
 communi metu, quod firmiſſimum amicitiæ vinculum eſt, ab letali perui-
 cacia ſecti ad æquitatem & concordiam vlllo modo poſſent. Hoſtes verò,
 tam præclaræ occaſioni delendi funditus Luſitani ſanguinis, haudqua-
 quam indormiebant. Inter alios Calecutanus, tum veteribus odijs, tum
 recenti incitatus damno; nouam claſſem habebat paratam, vt vbi ſeſe vnus
 corporis duæ acies ciuili bello attriuiſſent; ad reliquias ipſe conſiciendas
 accurreret. Neque ſeſelliffent hominem cogitata; niſi propitiatus piorum
 prece Deus, Vafci mentem ad ſaniora conſilia renocafſet. Quippe cognito
 præter cæteros, Simonem quoque Menefium, & Soſam Caiuli præfectum,
 ſeſe ad Mafcareniam aggregaſſe; tandem extimuit; ſecumq̃ue agi de iudi-
 cio eſt paſſus. prima conditio diſceprationis fuit, vt ad cauſam vſque cogni-
 tam, vtetque pro priuato ſe gereret. dein, comœtantibus vltro citroque
 internuntijs (namque ipſi congreſſum inter ſe, ne muſuo conſpectu re-
 crudelſcerent iræ, conſultò vitabant) a bitri electi tredecim. qua item in
 re Mafcarenias haud parum de ſuo iure deceſſit. ſiquidem cunctos è Coci-
 nenſi colonia creari eſt paſſus, quam ſibi vel in primis aduerſariam ſenſe-
 rat. eo conſeſſu, neminem ſeſellit quorſum euafura eſſet res. arbitri, tum
 conſcij ſibi quid de Mafcatenia meriti eſſent, tum etiam Mexiæ priuatis de
 cauſis obnoxij, intra paucos dies adiudicata Vaſco Præſura, Mafcarenia pri-
 mo quoque tempore in Luſitaniam redire iuſſerunt. Inſigni infamia id iu-
 dicio fuit; neque ex aliera faâctione moderatiùs pæne quiſquam eam rem-
 tuſiſſe

A tulisse fertur, quàm ipse cui facta erat iniuria. Sed non diuturna Vaseo latria mansit. Namque Ioannes Rex, coram audito Mascarenia, Cocinensium acta rescidit; litesque insuper æstimata, Vasæum Mascareniz aureorum milibus ferè viginti damnavit, quantum ex honoratio Præturæ per biennium ceperat. Simul, ne quid in posterum simili de re controuersæ oriretur; ab Rege dectetur; vt in codicillis, vbi res postularet, aperiendis; cuius nomen exisset, hunc, si per id tempus ultra Cori promontorium, vel cis Diu (qui vltioris Indiæ ferè sunt limites) vel publicæ, vel priuatæ rei causa abesse contingeret; eius, in eiusmodi successione, ratio nulla haberetur. Hunc exitum habuit lis, quæ Lusitanam rem in extremum pæne discrimen adduxerat. Interea Vasæus, vit, si commune malum, imperij cupiditatem demas, haudquaquam improbandus, amoto æmulo, ad componendas res, armandamque aduersus imminentiâ bella prouinciâ, intendit curas. ac primum, omnibus qui Mascareniam secuti erant, veniam & obliuionem præteritorum indulgit. Dein Antonium Mirandam cum sex rostratis maioribus, vna longa naui, & biremibus aliquot, & armatorum mille præsidio, ad Erythræa ostia, Simonem Mellum cum modica manu ad Maldiuas insulas; Ioannem Dezam cum vna tiremi, lembis sexdecim, ad Malabaricam orâ obringendam; & alios, prout exigebat res, in alia loca dimisit. Dum apud Indos, quas dixi turbæ sedantur; ad Molucas interim, haud minus atrox ac de testanda incidit res. In eius emporij præfectura Garzias Henricus Antonio Britto successerat. Is, & belli rædio fessus, & paucitate suorum adductus; Tidorensi regulo expetenti pacem dederat in has leges; vt intra sex menses, tormenta, & alias res omnes per bellum Lusitanis ablatas, necnon fugitiua mancipia redderet. Lætus optata pace Tidorensis, id laborabat vnum, quomodo perpetuam eandem ac stabilem faceret. In hac deliberatione versanti, optimum visum est, Cacilem Aroezium Ternatensem, cuius supra meminimus, quàm arctissimo necessitudinis vinculo sibi coniungere; quod is cum apud populares opibus, tum apud Lusitanos gratia & auctoritate plurimum valeret. Ergo per fideles internuntios, cum egregiæ cuiusdam voluntatis testificatione, Aroezio filiam in matrimonium offert. Id Garzias interpretatus ad labefaciendam ipsius potentiam haud dubiè pertinere; omni conatu ditimere atque impedire nouam affinitatem instituit. Ad eâ rem aptius occurrit nihil, quàm arrepta qualibet occasione recentia fœdera soluere; & eodem Aroezio adiutore, quem natura leuissimum, & quietis inimicum nosset; Tidorensibus arma quamprimum inferre. Cum hæc sententia placuisset; extemplo per legatos ab Almanfore ex conditionibus efflagitare institit cum cæteras res, tum verò tormenta; quippe quorum partem ex insula abesse, atque haud ita facilè restitui posse intelligeret. Ad hæc regulus benignè respondit; necdum exiisse diem in fœdere præstitutum; & sibi nihil maiori esse curæ, quàm vt omnia sua Lusitani recipiant. Et cæteris quidem in rebus, non magnâ fore cunctationem. tormenta se aliquot Baçti ano regulo commodasse; ad ea exigenda reuocandaque spatio esse opus. veruntamen daturum se operam, vt ad conditum tempus Ternate cuncta sistantur. interini se, præter cætera incommoda, morbo etiam implicitum teneri. petere ab Garzia, & rogare pro reconciliata gratia, moram eam boni consulat, ac simul, vt medicum aliquem ad se mittere ne grauetur. At ille, minimè patrijs artibus, cum se excusationem accipere simulasset; medicamentariū, nescio quæ, è suo comitatu submisit. is, è cōdicto videlicet, nihil minus metuenti ægroto venenū pro pharmaco miscuit: ex quo paucis diebus, per speciem ægrorationis fraude vtrunque celata, decessit. Defuncto regulo, magnus in vrbe luctus fuit, magna perturbatio rerum omnium. Eo acrius Garzias moerentibus ac perculsis instare; & nisi tormenta extem-

plò restituant, denuntiare bellum. Ad ea Tidorenses coacto ægrè concilio
 respondent: otbam ciuitatem in summa tristitia & mœrore versari: Almã-
 foris in sepulchrum adhuc iacere corpus: id vbi terræ mandarinr, ac iussa suo
 Regi perfoluerint; nihil habituros antiquius, quàm vt Lusitanis omni rati-
 one satisfiat. Hæc demissè ac suppliciter agebant ciues: & status erat ierum,
 qui vel ferrea pectora lenire ad clementiam posset. At verò Garzias, vno
 tantùm interposito die, nauibus ad Tidorem accedit, paratas ad eandem &
 rapinam copias confestim exponit. oppressi oppidani extemplo diffugiunt.
 Ille desertam innadit urbem; contra omne fas diripit, direptam incendit.
 Nihil eo factò grauius ad vicinorum aures accidere potuit. Ex eo tempore
 cùm à cæteris littoribus, tum à Bacio præsertim, Lusitani minis armisq;
 procul haberi cæpti. Sub idem tempus, ab Hispali naues quinque ad Molu-
 cas intenderant iter, ducibus ijs, qui Magalianis è comitatu supererant. Eæ,
 nondum probè explorato cursu, varijs casibus dissipatæ sunt. optatos por-
 tus vna tantummodo oneraria tenuit. Martinus Ignatius Carquicianus
 præerat, homo Cantaber, cum propugnatoribus ferme trecentis. Is cognita
 Tidorensium clade, destitutam insulam summa accolarum voluntate oc-
 cupauit, ac muniit. Inde inter Ignatium & Garziam, cum contestationibus
 minisque nuntij commicare. Molucensè emporium ambo sibi iure finium
 asserebant, & alterum vterque excedere ex ijs locis, ac nihil eius negotiatio-
 nis inebat attingere. Ex hoc iurgiis primùm, tum etiam prælio leui certa-
 tum est. Postremò induciæ factæ, quoad ea de controuersia suum vterque
 consuleret Regem. Vixdum externi quleuerant motus, cùm inter ipsos Lu-
 sitanostetra visu, fœda relatu exorta dissidia. Georgius Menesius, successor
 Garziæ, Ternatem aduectus; inter cætera illud habebat ab Indiæ Prætoris
 mandatum, vt Garziam in reditu per Borneum insulam cursum tenete,
 iterque illud explorare iuberet; quod multo compendiosius Molucas à
 Malaca petentibus esse diceretur. At Garzias, qui ad Bandam insulam (qua
 vetus erat nauigatio) vnà cum alijs instituta mercimonia dudum haberet;
 perculsus nec opinato Georgij præcepto; varias excusationes afferre, tergì-
 uersari, denique omnia malle, quàm negotia priuata relinquere. Et Geor-
 gius, ne contra virum pertinacem cum suæ dignitatis iactura diutius rende-
 ret; Garziæ loco Vascum Laurentium, virum egregiè fortem ac fidelem,
 cum vna caracora, quod nauigij Molucensis est genus, ad ea compendia
 perquirenda proficisci iussit. Hoc inter Garziam & Menesium simultaris
 initium exstitit. Per eodẽ dies, Ioannis Regis nomine editum est, quo-
 niam in stipendia militum, & arcis munitionem magni sumptus fierent;
 nec cui omnino, præter apothecæ regis curatores, aut coemendia ab incolis
 caryophylli, aut externis venundandi esset ius. Inter ipsos autem curatores,
 & magistratus vrbis, conuenerat pretium, quo ne plus vel optimæ fruges
 Regi constarent. Id monopolium ægrè admodum passi Lusitani, quippe
 qui mercaturæ impensius multo, quàm militiæ insisterent. Ergo per sum-
 mam impudentiam contemptis edictis, vnusquisque venditores ad se pri-
 uatim allicere, vberiorẽ offerre mercedem; nullam regij quæstus, aut pu-
 blicæ utilitatis rationem ducere. Aduersus ea Menesius, monitis, precibus,
 minis, aliquandiu niti: sed posteaquam se frustra conari, & cupiditatem im-
 perio potentiorẽ animaduertit; suo periculo sapiens esse diutius noluit:
 remissa paulatim seueritate, cæterorum exemplo suam ipse quoque rem
 agere aggressus est. Inter hæc, Martinus Ignatius Castellanorum dux è vira
 migravit. in eius locum suffragio militari successit Fernandus Turrianus
 indignari cæpit, suæ cohorti leges dictas à Lusitano; virosque fortissimos,
 emenso per tot pericula tanto pelagi spatio, in aliena terra sedere otiosos.
 Cùm eadem alij fremerent, & aperte vociferarentur, vi atq; armis hostem
 inde

A inde pellendum; Turrianus de communi sententia rupit inducias, exstru-
 ctæque & ornata biremi, hostiliter infectari Lusitanos instituit. Contra
 hoc malum Menesius ut pari magnitudine actuarium sine mora pararet,
 cum aliunde, tum ex inchoato Garziz (necdum enim ex ea regione dis-
 cesserat) iunco, fabros pro imperio accersit. Id Garzias non necessitate, sed
 odio ac maleuolentia factum ratus, exemplo ad amicos refert. in ijs erat
 mylta quidam, consors eiusdem negotiationis (adeo sacratas quoque mentes
 amor pecuniz de recto sensu detorquet) cui, modo ne sordidum lucellum
 amitteret, nihil erat pensi quid faceret diceretve. Huius maxime instindu
 Garzias, indignum facinus clamitans, protectionem suam sine causa impe-
 diri, naualia, ubi tum præfectus agebat, petit in sensus: abductas operas repo-
 scit; iniuriam acerbè ac vehementer exposulat. Menesius contra; & iure fa-
 ctum uereri, & ipsas temporum difficultates obtendere. Eam excusationem
 cum alter haudquaquam acciperet; magis magisque accensi ambo: & inter
 altercationem prouectus intemperantia linguæ Menesius Garziam insanum
 appellat. Ad eam verò vocem Garzias adeo exarsit; ut stricto gladii capu-
 lo audacius quam priuatum hominem decet, præfecto cum maledictis in-
 tenderet minas. Concurso dein hominum facto, sedara rixa, tum verò Gar-
 ziz sectatores laudare constantiam viri; suadere ut in incepro persistat: suo-
 rum laterum, si periculum immincat, oppositus polliceri. Contra Menesia-
 ni, Garziz facinus & impudentiam exaggerare verbis; pessimi exempli rem
 nulla mora interposita vindicandam; & seditiosi vnus capere sciendum
 imperium dicere. Hisce rationibus adductus Menesius, misso viatore Gar-
 ziam citat, quo ille spreto cum insuper vim pararet, iusto dolore commo-
 tus Menesius, tormenta ex arce ad cedes Garziz diruendas obuerti iubet. Mi-
 nuir nonnihil ea res ferociam viri, & abiectis in præsentia pugna consilijs
 (sictamen ut in voce vultuque contumaciam cerneret) contemptim obit
 vadimonium, atque inde semet in custodiã dat. Hic amici & fautores Gar-
 ziz, licet factum æger timè ferrent; ramen quicuere aliquandiu, rari fore, ut
 ea satisfactione lenitus Menesius iras poneret; solutoq; Garziz tandem aliquã
 do cum suis proficiscendi faceret potestatem. Sed longè eos fallebat opinio.
 Vim sibi propemodum illatam, & imminutam in sua persona maiestatem
 regiam fremens præfectus, aperte iactabat, sibi certum esse, primo quoque
 tempore victum Garziam ad Prætorum Indiz mittere. Ab ea sententia cū
 a familia ribus deduci nō posset; deprecator adhibitus. At oecius ipse, ex quo
 vel maxime tum Lusitani pendebant, nihil omnino imperrauit. Tum Gar-
 ziani, præcipientes iracundia, conspiratione facta, consilium capiunt amen-
 riz plenum; ut hostes vltro ad urbem aduocent, ijsque utantur adiutoribus
 ad opem victo ferendam. Eo terrore percussus Menesius, ne per domesti-
 cas dissensiones portam externo aperiret hosti; occupat eam ipsam rem sui
 beneficij facere. Garziam per communes amicos leni castigatione monitū
 ne perrinaciam adderet culpæ; hortatur ut condonatis Regi optimo inimi-
 cijs, bona fide secum in gratiam redeat: quo in summa rerum difficultate,
 communi animo viribusque rempub. à Castellano defendant. Haud in-
 cassum hortatio adhibita. Victus nec opinari clementia & comitare Garzias
 agit præfectus: si quid vel aliorum impulsu, vel animi perturbatio-
 ne deliquerit, ignosci postulat sibi: & in posterum non Regis modò, sed et-
 iam ipsius Menesij causã in eius potestate se se futurum esse confirmat. lun-
 ctæ dein dextræ, & demptis compedibus exemplo Garzias in pristinum
 splendorem est restitutus. Læta ea res coniuratis accidit: atque ob id ip-
 sum à præditiōis incepto nefario destiterunt. Pungere mox cæpit eos
 dem arctior in dies Garziz cum præfecto concordia: nam ut ad Gar-
 ziam regendum adiuuandumque, ubi discrimen ingrueret, parati erant
 omnes

omnes;ita familiarem eius cum Menesio consuetudinem oderant, & con- D
 sensum in bello cæterisque rebus administrandis: quippe quibus, militiz
 deferendæ, atque ad suas cuique nundinas abeundi spes erat vna, turbidæ
 res, & obstinata ducis veriusque dissensio. Ergo communicatis iterum con-
 silijs, reconciliatam nuper amicitiam denuò labefactare & conuellere om-
 ni ratione conantur. Varias primùm causas offensionum ferere aggressi, &
 ad alterum alterius confictas vel querimonias, vel maledicta deferre. Vbi
 artibus hisce parum proficiunt, ad nouum scelus adiungunt animum. Aethiops erat quidã, præualens viribus, è Menesij domo. hunc ingentibus pro-
 missis adducunt, vti se ab hero ad Garziaz cædem sollicitatũ esse mentiatur
 ipsi dein tem per arcanos susurros, quasi mysterium tradentes alij alijs, ad
 Garziam denique detulere. Qua ille criminatione tametsi commotus est; ta-
 men adduci nequibat, vt inter mutua quotidiani conuictus officia, tam re-
 centi præfertim actam illustri gratiæ reconciliatione, tantum nefas à Me-
 nesio conceptum existimaret. Ast, vbi testis idem & index mandati malefi-
 cij accessit Aethiops; enimuerò, quasi certa iam re, Garzias & vultu & ani-
 mo penitus crimen accepit. ac ratus in eo rem verti, vter facinus antecape-
 ret; primò coacta manu interficere Menesium cogitabat: dein veritus ne ce- E
 dis eius inuidiam sustinere non posset; comprehendere hominem, & vicissi-
 m in carcerem condere statuit; hortantibus idipsum amicis, & assueranti-
 bus haudquaquam defutura postmodum crimina ac testes, quibus premi-
 reus, ac detineri, atque ad extremum obrui posset: interea Garziz, pro ipsius
 auctoritate, compositis ad arbitrium rebus, quæ primum nauigandi fa-
 cultas daretur, ex residua copia non defuturum quem ad nouum vsque
 Regis decretum arcis præponeret. Hisce ita constitutis, in omnem occasio-
 nem rei benegerendæ cuncti excubabant. Ac demum Garzias nactus op-
 portunitatem, quod Menesius partem suorum ad Maquienum in sulam
 cum Aroeio miserat, vt Castellatum ab eo commercio prohiberent; alios
 insuper ipse ad conuiuium in diem certum inuitandos curauit à Francisco
 Castrio quodam ex suis intimis, ad Tolocum, qui vicus à Ternate distat fer-
 mē quatuor millia passuum. Vbi ea dies aduenit; circa pomeridianas horas,
 quod remissionis & otij fermē tempus est; satis comperta custodum infre-
 quentia, certos è suorum numero in arcem præmittit; qui præfectum lusu
 facetijsque detineant. dein cum audacissimis aliquot ipse paruo interval-
 lo subsequitur. Nulla in introitu difficultas fuit, quippe, assueto quotidie E
 admitti; & tum desertis planè stationibus, & ex patetie ianua clauibus incre-
 dibili socordia & securitate suspensis. Eas coniurati detractas immittunt
 seræ, foresque silenter occludunt. Inde ad penetralia familiariter intro-
 missi, accepta & reddita salutatione confidunt. Neque ita multo post Gar-
 zias Menesium alex intentum repente medium corripit: reliqui, pars dup-
 bus, qui fortè ibi aderant, præfecti administris, ne vociferando tumultum
 excirent, ora manibus obstruunt; pars hærentem in tergo Menesij Garziam
 adiuvant. Erat Menesius insigni corporis firmitate, actum vires addebat do-
 lor. itaque per summam indignationem exclamant; lacertisque, & morsu,
 & calcibus diu multumque eluctanti, ægerrimè tandem vincula iniecta; &
 quò tutius adseruari reur, detractus in imam arcis turrē includitur. Garzias
 denuò præfecturam vsurpat. Cæterum neque eius rei sat probabilè in vul-
 gus causam asserre poterat: & reputans apud se atrocitatem facinoris, iudi-
 cia nimirum, & offensionem Regis extimescebat. Augebat sollicitudinem,
 quod Menesiani ad Maquienum, cognita præfecti iniuria, fremere, atq; ad
 eam vindicandam propediem affuturi nuntiabantur. His anxius curis Gar-
 zias, haud inepto consilio venundandum ratus quod mox amissurus erat,
 Menesium alloquitur; iacentique & afflicto quas vult condiciones impo-
 nit; in

Anit, in ijs, vt sibi ad profectiōem (quando iuncus nondum esset absolutus) Petri Botellij nauem attribuat; liceatque sibi quos velit à Molucis abduce. re. Ita Menesius è carcere missus, cum libertate gubernaculum recipit. Concio dein ab eodem vocatur. In ea concione questus Garziæ perfidiam & latrocinium; conditiones omnes quippe coactō expressas, relcidit: Garziam etiam ipsū comprehendere, & eius bona publicare cupiit. Verū ille tot mentis in arte confixis, ne in abeuntem exerceri possent, arreptaque nauī, iam vela fecerat. Absentem ergo Menesius (quod reliquum erat vnum) per duellionis crimine condemnauit; totamque causam testato descriptam, ad Prætozem vr̄bis Malacæ transmisiit; ac simul, fessis rebus auxilium ab eodem expetiit. Dum ad Molucas in tam varijs ac peruersis hominum voluntatibus, æterno tanquam accessū recessūque æstuant negotia Lusitana; interim ab alijs in alia regione præfectis multo commodius acta res est. Ad Longum oppidum non longè à Malacā, Mahometani incolæ paucos primò Lusitanos, dein missū à Malacæ præfecto ad eam rem cognoscendam Aluarum Brittum, triremi, quam ducebat, exutum, vnā cum locijs occiderant. Ad eas vlciscendas iniurias denique profectus Martinus Correa, triremem recepit; ac magna cum hostium cæde captum oppidum concremabit. Et Ioannes Deza, præpositus or̄z Malabaricæ, secunda aliquot prælia fecit. Zambucis aut paronibus quadraginta octo cum magna Mahometanorum cæde potius est. Idem, aliquot locis descensione facta, prædas abegit: vicos & villas exussit, atque exeunte demum æstate Chinacutiales Calecuranæ classis præfectus, quæ sexaginta paronibus, & magna armatorū copia constabat, ab eodem Deza memorabili pugna victus, cum sese in mare eiecisset, inter enatādum è fuga retractus, haud parua dein mercede in libertatem est restitutus. Eadem æstate præter spem fuit otium ab Turca Et Antonio Miranda custos Arabici maris, classe in stationes idoneas trifariis distributa; alias atque alias Mahometanorum naues cum oneribus pretiosis excepit; Armuziamque profectus, prædam in eo emporio vendidit. ex eadem classe Mirandæ, scapha vna Ciaulum petens, in manus latronum Diensum incidit. Lusitani septendecim ea scapha vehebantur. Comprehensi omnes, gratum in primis donum Cambaiano Regi sistuntur. Ille Didacum Mesquitam ex eo numero, apprimè generosum ac strenuum, à Christo ad Mahometem allicere blanda oratione conatus est. Id verò Didacus cum fortiter ac præcisè negaret; quinetiam vltro in pseudoprophetam probra & maledicta ingereret; horrible dictu, in os hiantis bombardæ totus inferitur, cum grauibz minis, ni extemplo pareat, ignis ab tergo applicandi. Cum ne hoc quidem terrore de fide constantiaque decederet, varijs tormentis excruciat, in asperum denique ergastulum vnā cum cætero comitatu coniectus est. Circa idem tempus ab Cocino profecta classis nauium ad quattuordecim, repentina procella, circa ostium Catuæ fluminis or̄z Malabaricæ, ad terram alliditur. Laceris nauibus Lusitani cum ægrè in littus euassissent; à barbaris aut capti, aut hostiliter trucidati sunt. Eo successu inflatus Zamorinus, ad pellendum maris possessione Lusitanum, nouam classem ornauit nauium varij generis centum & triginta. hinc præpositus Cutiales, vir & militis peritus, & magna insuper sanctitatis existimatione, quod paulo ante à Meca redierat. is intra portum Termapatanum copias continebat; vt in prætereuntem cum exigua manu Simonem Mellum, è ducibus Lusitanis vnum, ex occulto imperum faceret. Ea re cognita Vasques Prætor, quā intentissima cura intra sextū diē rostratas maiores sex, lēbos tredecim instruxit. Et Antonio Miranda, qui ex Arabia venerat, ad custodiam insulæ Goç relicto; ad Termapatanū ducit infestus. Tū Cutiales, pro certo putās adesse Mellū, è portu raptim egreditur. Concursū acriter

initio est: procedente dein pugna, Calcutanis (vt sæpe aliàs) mira diuinitus incussa formido. tanto superiores numero nauium militumque, nulla parte certaminis pares Lusitano fuere. Interfecti aut capti dub circiter milia; parones trigintaquinque abducti, aut depressi: tormenta telata quinquaginta circiter. e Lusitanis, diuina scilicet protegente clementia, planè desideratus est nemo. Inde magno suæ genti decore parro (in conspectu enim Cananoris vrbs hæc gerebantur, omni ad spectaculum effusa multitudi-^Dne) Prætor ad populandum Malabaricum littus viâricl classe contendit. multis ibi nauigijs repentino aduentu subditiæ faces, palmetà succisa, mortales varijs locis aut cæsi, aut aucti. Sed in Catuam præcipuè vicum, insitum eiusdem nominis flumini, ab ira malè acceptæ nuper naufragæ turbæ, scuitum est. ferro flammisque cuncta deleta. Ab ea strage, classis ad Portuam eiusdem orz processit. Locus erat opportunus, & æstuarijs à mari præclarè munitus. Et dynasta, qui patrio nomine Arel vocatur, prædatorijs nauibus haud exiguas opes cò congererat. Huius auaritia simul & inconstantia, quod ab Lusitanis paulo ante ad Zamorinum defecisset, Prætor incensus; exposito militi prædam edixit. Ea verò mercede proposita, nullæ pauides, nullæ voragines militari cupiditati obstiterunt. per vias & inuia cuncti enituntur. Er quod pereos fortè dies Arel cum iuuentute in expeditionem abierat, sine vllo certamine, quod vix optare essent ausi, potiuntur oppido, atque ad prædam securi discurrent. In zdes Atelis præcipuè impetus est factus. magna inde signati visauri, & argenti, gemmarumque, & pretiosæ ac peregrinæ vestis exhausta. ac prænobiles scæminæ duæ, Arelis vxor, & soror, monilibus & margaritis regium in morem exultæ, detractis ornamentis, in seruitutem abreptæ; quibus Arel postmodum ingenti summa redemptis, ad Lusitanorum societatem & amicitiam precario redijt. Ab ea populatione nauibus Goam reductis, à Francisco Pereria Ciauli præfecto nuntij trepidi cum litteris affuere; Diësem classem bene magnam in eo tractu vagari: Ciaulanam arcem perexiguo teneri præsidio: ni prope-^Erè subuentum sit, ingens ab hoste periculum imminere. Aduersus eum terrorem extemplo Prætor naues variz magnitudinis quinquaginta duas, & in ijs duo millia bellatorum eduxit. Vbi Ciaulum est ventum; per exploratores cognoscit, hostem ad quatuor inde leucas abesse. biremes erant quatuor & sexaginta, milite, remige, tormentis instructæ. Mahometanus Hali præerat. Contra eas copias Prætor, intentus vltimæ dimicationi, ab Ciaulo sub vesperam prodijt. Hectorem Sylueriam aduarijs præpositū, orā quàm proximè legere iubet: ipse cum maioribus nauibus altum tenuit, classe diuisa, quò minus hosti pateret effugium. Atque illo die, tenebris iam imminentibus, nihil est actum. pugna tantū in diem insequentē edicta. & quoniam præcipua in dextris erat spes, mandatum nauarchis, ne tormenta in hostem emitteret, priusquam è propinquo manus conferere se posse diffiderent. Præmium pronuntiatum, qui primus nauem hostilem inuaderet, aurei centum. Simul, quò magis propitium haberent Deum, peccata Lusitani per confessionem expiarit. Vbi postera illuxit dies, ad Bombainum sinum, applicita promontorio Mahometana classis apparuit, cognito iam Prætoris aduentu, ad cerramen parata. Triplex erat agmen. primum & medium minores præfecti, postremum Hali ducebat. Inde muruo conspectu irritatis animis, vt ad bombardæ ictum est ventum: tormentis, quibus iam tum abundabant Mahometani extemplo rem gerere. Lusitanus, quemadmodum imperatum erat, supersedere iaculis; perque volitanres globos ac summi nebulas omni conatu ad hostem appropinquare. Inter hæc, ne barbaro, si de more fugam arriperet, ab tergo receptus daretur; circumuecti silentio nauarchi octo Maini fluminis ostium occupant. & ex altera parte com-^Fmissio

A misso prælio, primus Antonij Fernandi lembus in hostilem biremem incitato remigio illatus, durioris materiæ reperiens longè resiliit. ex eo lembo vnus Franciscus Barrius Pailua in ipsam biremem transilierat primo statim in cursu: destitutus, cum telis vndique peteretur; tumultuosæ pugnae procellam, ad suorum vsque reditum, summa cum omnium admiratione sustinuit. Certatim dein transcensum ab alijs est. ac Barrio seruato, dum instant perculsis, inter ipsam fortè dimicationem sulphurei pulueris olla ex ipso carchesio decidit; conceptisque repente flammis, tabulatum omne à malo ad pñpim cum superstâribus in mare proiecit. inde sine labore, semiuista biremi Lusitanus positur. Neq; minus acriter interim à Sylueria cæterisque conferta manu res geritur. Multi è barbaris, aut intra naues, aut in ipsis fluctibus cæsi. Cæteri, vt inclinatam rem vidère, passim in fugam effunduntur. neque multum in ea præsidij fuit. Maxima pars, intento ad Mainum amnem cursu, in stationem hostium incidunt. Ita, ex vniuerso numero biremes in medio deprehensæ quadraginta sex, cum omnibus tormentis in potestatem venère; flammis absumptæ tres; quatuor à Maino exclusæ, cum Nagotanem oræ Ciaulanæ subiissent; ab accolis Indis oppressæ. Hali dux ipso pugnae initio, posteaquam collato pede certandum animaduertit; diffusus suorum virtuti, præceperat fugam; ac primò flectere promontorium institit; dein segni vento æstuque reciprocante derentus, leuiore arrepto nauigio Tanaham, atque inde Bazainum oppidum petijt. fugientem biremes aliz sex inter tumultum adeptæ. E Lusitana classe, iterato miraculo, non modò nauis, sed ne vir quidem vllus amissus. Quod si cui fortè incredibile videatur; Fernandum Lupium historicum interroget (nam alij auctores nondum exstant) quippe is non solum æqualis eorum temporum fuit; sed etiam ad hæc ipsa commentanda Indiam sese consultò peragrasse testatur. Equidem, & ex alijs id genus enentis, quæ multa iam ante retulimus, facillè adducor vt rem ita se habere concedam; & quæ in diuinam haud dubiè potentiam referuntur; non est cur humanis laudibus afficta videri cuipiam debeant. Cæterùm Diensibus audita clades, mistum pauore luctum ingentem fecit: constansque opinio est, si protinus ab Hali fuso, Prætor Diu processisset; primo aduentu capi oppidum potuisse. Neque in eam rem Vasæo consilium aut animus defuit; sed partim successoris aduentantis fama retardatus; partim intercessione minorum ducum atque obtestatione deterritus; omiſsa re, naues cum ingenti præda Goam reduxit incolumes. & quando foris aliorum culpa non poterat; domi certè, Lusitanam rem omni conatu promouete petrexit. Atque è portorio & scripturâ multis iam ante fraudibus ac rapinis, magno commeantium bono sublati, deinceps in administrationem rei naualis toto pectore incubuit; vt paratas haberet successor maritimas copias, si, vt pro certo putabatur, ad expeditionem Diensem animum adiecisset. Ergo, adhibita diligentia, paucis mensibus classem ornauit, quantam rarò aliàs habuit Lusitanus, nauium centum & triginta sex. in quibus erant rostratæ celliſiores quatuordecim; triremes quas vocant regias, sex; celocea octo; dromones sex; biremes aut lembi, duo supra centum. Inde ad ædificia & sarta tecta conuersus, in Armuziana arce nouum è regione portæ propugnaculum exstruxit; muros ac templum instaurauit. Ciauli, intimam turrem, vbi præcipua quæque adseruantur, maiorem in altitudinem extulit. portum, qua descensus in oppidum est, quadrato lapide munijt, & duo armamentaria facienda curauit. Goæ partem moenium ad mare versam expleuit; & ædem vrbs maximam dudum inchoatam absoluit; & Fræiscanum cœnobium nouo regulo operuit. Cananore, puteum, de quo inter obsidionem acriter dimicatum fuisse docuimus; perducta fossa, castello-

stelloque ad labrum fossæ excitato, intra munimenta complexus est. nec D
non arcis mœnia labefacta refici; & præfecti domum & apothecam amplificare iussit. Itemque Cocini quæ pars ad mare vergit, armavit mœnibus turribusque, & alia non pauca peropportune ad eas munitiones adiunxit. ac demum, debitis militi trecentorum millium aureorum stipendijs cum fide & cum gratia persolentis; prouinciam optimè constitutam explicatamque, successori Nonnio Acuniz tradidit. Is, anno prioris, magnis nauibus undecim, & Lusitanis epibatis ter mille Olisipone profectus, magna parte nauium infortunijs amissa, circa Melindem aduersis temporibus hyemare coactus erat. asperum littus & importuosum habet Melinde. tutior longè ad Mombazam statio. Ea statione prohibitus ab tyranno (ad quem ob id ipsum oratores præmiserat) exposito milite se ad oppugnationem parabat. Neque auscertaminis aleam subire Mahometani; raptim defosso quod pretiosum erat, vnà cum tyranno profugiunt. Lusitani sine sanguine oppidum ingressi, quod reliquum erat è suppellectili cibariisque, diripuente; atque exacta demum hyeme, ac resecto milite nanibusque, Nonnius Armuziam venit. Ibi, ex Ioannis auctoritate Rasmus rector olim Zeisadini pueri; vir facinorosus ac subdolus, in vincla con- E
ijcitur. Ea re commotus Bardadinus Rasi cognatus, is qui Baharenum insulam beneficiario nomine obtinebat, ab Armuziano Rege descendiit, probabilem causam naus, quod Rasmus intra ædes regias fuerat comprehensus. quæ restamersi planè inscio acciderat Rege; tamen id ipsius iniussu Lusitanos ausos persuadere sibi non poterat. Ergo iracundia in Torum accensus, inta arcem egregiè munitam sese cum coniugibus, libris, pecuniisque receperat: ac stipendium Armuziano palam abnuebat. Ad eum opprimendum missus ex federe Simon Acunia cum nauibus sex, & militibus haud plustrecentis, aduerso vento diu detentus, ad portum denique Bahareni defertur. Sub eius aduentum Bardadinus non tam præsentis classiculæ metu, quàm ne in posterum aduersus se Lusitanica arma conciret; candidum vexillum petendæ pacis in muro statuit; ac simul per interpretem Acuniz nuntiari iubet, se ab Armuziano iussis ac pijs de causis dissidere: cum Lusitanis verò nullas exercere inimicitias; quinimmo, quoniam ab Toro stent, paratum se in Ioannis Regis gratiam cum suis rebus abire, arcemque ijs vacuam tradere. Haud alpernabatur conditionem Acunia: sed militum clamoribus, qui prædæ spe llecti, coercendum utique rebellem, & saltem pecunia mulcandum fremebant, ab salutari sententia abductus; vnâ pacis rationem esse respondit; ut Bardadinus & cæteri cum singulis dumtaxat vestimentis excederent. Tum ille candido vexillo apposuit rubrum: ut se æquè ad bellum atque ad pacem (quando ita vellent) animatum Lusitani sentirent. Erat Acunia, præter paucitatem copiarum, à bellico etiam instrumento flagitiosè imparatus. Ergo suorum conuiijs coactus exscendere, cum admota bombardia muros quatere instituisset, vix toto vertente mense tormentarius cum pulvis defecit; & Arabes, cum pro muris dimicando, & obstruendo obmoliendoque ubi quid perforatum aut dirutum erat, acriter obstitissent, rum verbis insuper Lusitanorum temeritatem, & conatus irritos eludebant. Bardadinus quidem, ad eò se metu omni vacuum præbuit; ut Lusitanis perquam amico suaderet animo, integris rebus abirent: quippe & oppugnationem infelicitè experti; & si obsidione inclusos vrgere persisterent, ab ipsa regionis & cæli intemperie; grauiores etiam quàm ipse vel pertinaciz pœnas datuti. Neq; vana fuere prædicta, & loco graui, & caloribus maximis, cū arena vehemētissimo Solis ardore æstuares; ad hæc, odore tetra, ingruere morbi in milites ceperunt. breuique; adeo grassata pestilentia, Vis, vt

Alii ex omni numero vix triginta ad arma sustinenda sufficerent. Neque hæc Bardadinum fallebant: qui, si vti occasione voluisset; stratos passim opprimere ac delere facili negotio potuit. Sed partim Ioannis demerendi gratia, ab eruptione continuit suos; partim etiam ne Lusitanorum clades, propinqui sui Rasi capite lucretur. At Simon Acunia, in summa rerum desperatione, cum aliquandiu hæssisset; ad extremum, omisso incepto proficisci constituit. Non longè à mari posuerat castra. ac nihilominus tanta erat lues, ut cum baiuli & iumenta decissent; ægros, iniecta pedibus recte, veluti cadavera ad naues pertrahere valentiores pauci cogentur. ac Simon ipse, impositis admodum ægrè tormentis, cum vela fecisset; ab dolore male gestæ rei paucis diebus extrahuit. Circa idem tempus, Hector Sylueria, dum Cambaianos agros circa Nagoranem flumen effusè vastat, ac vicos incendit; ab Regis præfecto, qui cum sexcentis equitibus, & duobus millibus peditum propinqua oppida tuebatur; terrore ad naues compulsus est. Ceterum nihil turpitudinis in receptu fuit. Tenorem pugne seruantes Lusitani, cum agmen Sylueria clauderet, ad littus peruenere. Vnus etiam (cuius immeritò intercidit nomen) in eorum multu insigne facinus exstitit. Is, parma hastaque extra ordinem pugnant, infestum conspiciatus equitem in se venientem; mansit intrepidus: tollentique ad vulnus brachium, vtrò ipse ferrum in axillam adegit: ac fuso ex ephippijs hoste, victor equo potius est. Nec mora. nouus repente eques è peditè, cum alio ireni, haud absimili euentu, concitrit. per medium pectus, nequicquam obstante lorica transfixum, humi præcipitat. apprehensum habentis equum, ad Sylueriam præter omnium ora sine vlla trepidatione perducit. Neque, ad incitamentum aliorum, tam strenuo bellatori præmium defuit. Equestribus insignibus ab duce, virtutis ergo, donatus, atque à Prætoribus Indiz præcipuo deinde in honore semper est habitus. Ab ea populatione Sylueria legens oram, ad Bazainum oppidum aduerso flumine subijt. is locus tria citiceret millia passuum distat ab aperto mari; ac tum sine atce aut mœnibus erat vllis. tantum ad flumen, quæ nauibus in terram exscensus est, lignea munimenta & aggerem cum propugnaculis tribus, tormentis sexaginta, barbari obiecerant. Præsidebat è prælio nauali nuper elapsus Hali cum tribus peditum millibus, & equitibus grauis armaturæ quingentis. atque ad eas tuendas munitiones parte copiarum relicta, cum reliquis ipse intra oppidum occultè confederat, ut si vallo superato Lusitani ad frequentia rectis loca prouherentur; in arcto deprehensos, vel etiam ad prædani palatos opprimeret. Sylueria, ad motis ad littus nauibus, cum ex omnibus locis pugnam posceret miles. Canarinos ducentos ad primum hostium impetum frangendum præmisit. subsequuti mox Lusitani cum ingenti ardore, obuijs in aduersa tormenta pectoribus, ad ipsas munitiones celeriter euasere. ibi atrox fuit prælium: dum saxis partim ac sagittis, partim etiam contris & gladijs barbari obstinatè resistunt. Sed ad extremum vndique pulsî, ad recta refugiant; & Lusitanus vallo positus cum tergis fugientium instaret, eodem impetu ad urbem deferretur. Tum Hali dux ceterique ex insidijs præpropèta festinatione consurgunt. neque Sylueriæ in re subita defuit animus. dato repente signo, milites ex urbe in campum eduxit. ibi densatis ordinibus impavidè hostem excipiunt. Er Hali rarus fugere Lusitanum, cataphractos primùm immisit: quæ res barbaris fuit exitio. siquidem Lusitani fitulatores plumbeo in equitum effuso (quo tum missili barbaria carebat, maiora tantum tormenta conflare didicerant) equi & ad fitularum bombos pauore consternati, & ventibus introrsum globis in rabiem acti, domitis frenis in suos auertuntur; atque in perturbata peditum acie tanto maiorem stragem dedere, quanto magis in orbem sine inter-

intermissione fistulas exercens ab tergo Lusitanus instabat. inde haud magno certamine cuncti fugam atriipiunt: neque pugnam instaurare deinde quisquam est ausus. Tum Lusitani direpto oppido flammam iniiciunt: ac deinceps omnem circa regionem ferro atque igne peruastant. eo metu, maris accolæ ad interiora compulsi: Tanahensis verò dynasta finitimus, annuo stipendio imposito in fidem acceptus. Per eosdem fere dies, intra ostium Cialesamnis oræ Malabaricæ, Calecutana ingens nauis latebat, opimis onusta mercibus, cursum ad Mecam expectans. hanc parones duodecim, triplici ordine, validis retinaculis inter se conferti, & crebris à fronte & vtroque latere tormentis instructi, pro muro atque aggere tuebantur. Ea re cognita Antonius Miranda, qui eam regionem classe obtinebat, adiuncto Christophoro Mello, qui cum vnâ triremi & sex lembis ab Goa nuper accesserat; duplici agmine ab vtraque parte fluuij ad hostem subiit. Tormentis primum eminus vtrinque certatum. dein cum primo paronum ordine congressi comminus Lusitani, tanto ardore prælium inière, vt non ferentes impetum barbari se se partim in mare præcipientes darent; partim in secundum ordinem haud magno interuallo se se reciperent. Sed ne ibi quidem terris consistere licuit. Circumuenti extemplo omnes, vel incendio exusti, vel ferro cæsi, vel in seruitutem abducti sunt. è paronibus item arsere quatuor: reliqui simul cum oneraria mercibusque in potestatem venere. Inde Miranda populatus agros, nemine obuiam armato, onustum spolijs militem in naues recepit. Fama dein repente accidit, Calecutanos aduentare parones circiter quinquaginta. Cum ijs haud procul à monte Formoso quem appellant, prosperè dimicatum est. Paronibus quatuordecim non sine magna hostium cæde captis, fugatis reliquis, cum ingenti æquæ terrestri ac nauali præda, Christophorus Mellus Goam, Antonius Miranda Cocinum in hyberna concessit.

Libri noni Finis.

HISTO-

A HISTORIARVM INDICARVM

LIBER DECIMVS.

A T Nonnius Acunia cum solennibus cæremonijs & supplicationibus inito magistratu (is fuit annus aperte Indix trigessimus secundus) nouos de more præfectos, ad obtinenda præsidij maria destinauit. In ijs Antonium Sylueriam cum nauibus longis, quin quaginta tribus, & Lusitanis epibatis nongentis, è quibus erant fistulatores quadringenti, Cambaiam bello vrere, atque omni clade vastare iussit. Hæctori Sylnerie, ad Arabici freti custodiam, rostratas celsores quatuor, dromones duos, quatuor lembos attribuit. Oræ Malabaricæ, Didacum Sylueriam cum duabus biremibus, dromone vno, sex lembis præfecit. itemque alijs alia munera ex regijs commentarijs delegauit. Ab ijs vario euentu gestæ res. Antonij Sylueriæ præcipuum decus inter omnes fuit. Is, cum ea quam dixi manu profectus ab vrbe Goa, Ciaulum tenuit. inde Rainelum Cambaiæ petir infestus. Mahometani oppidum habent, ex eorum genere quos Naiteas appellat. Campestris est locus, quatuor circiter à mari leucas, amni adiacens tortuoso, qui, propter tenuitatē, leuiora duntaxat nauigia patitur. Ager circa, frumenti & oryza ferax, multa insuper in lautiores dapes abundat alite, & incolæ, accipitrum genere, quos vulgo falcones vocamus, aucupium scienter exercent. Oppidum, ædificij è polito lapide, & multiplici contignatione frequens, non modò propter soli vbertatem, sed etiam propter opulenta Sinarum commercia, scatebat ea tempestate omnibus diuitijs, & egregiam bello iuuentutem iuxta in terrestres, ac nauales expeditiones præbebat Regi. Præcipuum tamen (vt in plana ac fertili regione) robur in equitatu, quo fermè cataphracto, more Persarum vruntur. & cum nulla pars corporis ad vulnus patet; tum ad feriendum hostem pugione præincti equites, bina vel terna spicula gestant manu; & præter hæc, ex ephippijs arcus & pharetra suspenditur. Sylueria ad fauces fluminis classe delatus, maiores naues cū ducentis armatis in salvo reliquit. Ipse ca turibus cū cætera manu subactus, Surratum oppidū, metu incolarū desertum, ex itinere incendit. ac Rainelani, tum agrestiu fuga, tum fumantibus tectis admoniti, quod moenibus carerent, ad amnis ripam, atque ad oēs viarum aditus munitionibus raptim excitatis, maiora tormenta & militū stationes opponūt. Inde in Lusitanos cum ingenti clamore ac tubarū sonitu appropinquantes, horrida vis telorum emissā: cæterum propter ipsam nauigiorum humilitatem nocuit nemini. Simul, ad prohibendum descensione hostem, equites prodierant circiter quadringenti. hos, præmissa fistulatores cohorte, Sylueria, territos facili negotio intra oppidū repulit. Tū egressi in terrā ceteri, submissis identidem ex arte corporibus vitabūdi, nemine prorsus amisso, ad ipsa tormenta succedunt; ac pede collato, ardentibus animis ineunt pugnam: quam aliquandiu ancipitem oppidani fecere, dum in arcto conglobati, pro tectis ac focis egregiè dimicant. Sed ad extremum valida

Q 3

imprelio-

impressione facta Lusitanus intra munitiones irrumpit: neque sustineri vl-
 tra impetus potuit. pulsi è statione barbari, & decumanę vię faucibus captis,
 ex omni dein patre fugam capessunt. Sylueria victor, hoste profligato, suos
 ignaros locorum ab insequendo cohibuit: custodijsque contra subitos in-
 cursus ab continente dispositis, diripiendi oppidi signum dat. in omnes
 partes extemplo discurritur. nitidissima suppellex, &, præter pecunias, mul-
 tum eboris nobiliumque vasorum, & varij generis pretiosę mercis egestu
 est. Expleri quauis audis prædę miles potuit, si catures oneri setendo suis-
 sent. sed veritus Sylueria, ne immodico pondere mergerentur; ceteris opi-
 bus ac testis iniici flammæ, & hostilia tormenta, ex ære omnia, in medium
 fluminis alueum projici iussit. Ad hæc, naues incensę viginti, & cotiæ, quas
 vocant, multæ, mercibus & comætu, cæsaque materia in ædificationem
 onustæ. Neque minus atrociter in villas, hortosque & sata sæuitum est. Ple-
 raque, vt ne vestigium quidem exstaret, ignis absumpsit. Ea clades om-
 nem latè regionem terrore compleuit. & Lusitanus, victoria vsus, impo-
 tu eodem oppida vicina, Damannm, & Agazinum, vicofque ignobiles
 complures quasi procella peruasit. Inde cum ingenti præda & magno cap-
 tiuorum numero, in Bombainum insulam recepit sese: atque ibi, dum à
 Tanahensi dynasta, alijsque exigit tributum, aliquandiu substitit. Hæc ea
 ætate ab Antonio Sylueria gesta. Eodem tempore Cambaiz Rex cum
 Nizamaluco per præfectos gerebat bellum. ij, cum è Ciaulanis maximè fini-
 bus agerent prædās, aduersus eam pestem, oppidani, à Pereria Ciaulanæ ar-
 cis præfecto, ex fœdere opem efflagitant. ille cum paucis equitibus pediti-
 busq; in consultè prouectus, multo maiores ac paratiores in hostium copi-
 as incidit: & plerisque suorum amissis, dissipatis alijs, ipse trepida fuga vix in
 arcem euasit. ob eam rem à Prætore Nonnio præfectura deiectus, inque or-
 dinem, haud leui apud Lusitanos animaduersione redactus est. Interea
 Malabaricę regioni præpositus Iacobus Sylueria Calecutum petierat ius-
 su Prætoris, vt coram commodius ageret de conditionibus pacis; cuius
 haud mediocriter cupidum sese denuò Zamorinus ostenderat. Vbi eò per-
 uentum est, immutato repente animo barbarum, nouis aliorum fœderi-
 bus illigatum, & à societate Lusitana prorsus alienum offendit. Ea ne impu-
 nita esset leuitas, ignem Sylueria testis immitti, & oppidanos, qui ad ex-
 inguendum accurrerent, missilibus è classe impeti iussit. vtrumque impig-
 rē factum. & incendiarię ollæ in proxima coniectæ ædificia, & è nauibus tela
 in concursantem ignis opprimendi causa multitudinem mittebantur: atq;
 vti aridam simul & valentem materiam flammæ occupauerant, deleri præ-
 netota vrbs potuit, si modò paulum adspirasset venti. Cæterum per aeris
 tranquillitatem præcipuè stetit, quò ne plus ducentæ ædes arderent. Inde
 Sylueria populabundus, ad omnia maiorum fluminum ostia nauium stati-
 onibus collocatis, quod è Lusitana re imprimis erat, egregiè obtinuit; no-
 quid eo anno Malabaricę frngis Mecam transuehi posset, & Mahometani
 mercatores, exclusi temporibus, imposita iam dudum in naues onera mag-
 no cum detrimento ibidem exponere; nauesque propter hyemem subdu-
 cere sunt coacti. Hisce rebus peractis, Sylueria, nouis ab Goa copijs auctus,
 Mangalorem, oræ Narsinganz opulentum emporium, arcemq; emporio
 coniunctam, vi atque armis adortus, expugnat. Prædiues negotiator eum
 locum habebat in potestate. is, cum iam dudum lateret sub vmbra Lusitanæ
 amicitiz, occultum cum Zamorino percusserrat fœdus; ac mutua collusio-
 ne Calecutanas merces, cum ius ab Lusitanis nauigandi impetrasset, suo no-
 mine in Arabiã transmittere consueuerat. Ea fraude comperta Lusitani ca-
 prum oppidum arcemque diripiunt; ad sexaginta maiora tormenta, & æ-
 ris Cyprij, coralijs, argenti viui, purpureæ & bombycinæ vestis, itemque tor-
 menta-

Amentarij pulueris, & varij generis com meatuum, quantū nauigla pati poterant, auctum: cæteræ gazæ, vnâ cum ipsis testis murisque, subditæ faces: quod flammis absumi nequiuert, ferramentis excisum. naues tredecim concremata: nihil in agris frugiferum, nulla felix arbor in hortis relictæ; multi mortales aut capri, aut occisi. Dynasta ipse, desperatis rebus, cū inter tumultum elaberetur; plumbeæ glande traiectus occubuit. Per eosdem serè menses, quibus hæc in India gerebantur, in Arabico littore noui morus exorti. Turcica mæcipia duo, Mustafa quidam peritus rei bellicæ, & Sofar Chius natione, sed oriundus ab Italia, Quæstor Aegypti, Solimano præfecto per fraudem interempto, & grandi interuersa pecunia; cum militibus fermè sexcentis Sueziū petunt; comprehensisque in eo portu nauibus, in Arabiam, expugnandi & obtinendi Adeni causa traiciunt. Castris loco idoneo positis, maior in dies multitudo ad famam belli, ac prædæ spem, è vicinis regionibus affuebant. Inde, cū quintum iam mensem tormentis Adeni mœnia quarerent; & intenta custodia com meatus arcerent; Lusitanæ demum classis aduentu deterriti, quam Hæctor Sylueria ducebat; irritò incepto ab obsidione discedunt. & Sylueria, circa Aromata promontorium, one

Barijs aliquot haud incruento certamine captis, postremò Adenum accessit: liberoque mendacio abusus, Regi nuntiari iussit; sese, cognito urbis discrimine, sine mora, ne Turcæ pedem in Arabia figerent, instructis egregio milite nauibus, aduenisse, paratum prælio dimicare; Turcasque inde per vim expellere; ni sponte ipsi mer, eo perculsi metu, abscedere maturassent. De in pluribus exsequendo, post occupatam à Turcis Aegyptum, & finitimas Adeno terras, quantum ab immani & inexplebili gente periculum vniuersæ instaret Arabiæ; ac simul in posterum Lusitanas opes & auxilia pollicendo; Regem & recenti obsidione fatigatum, & suis in præsentia dissidentem rebus, haud magno negotio perpulit, vt aliorum exemplo in Ioannis Tertij fidem solenni cum iureiurando veniret. Fœderis condiciones fuere, vt Adenicis nauicularijs institoribusque, omnes in partes, vna Meca excepta, com meatu liberum esset; Regemque ac regnum, Lusitani, quoties tempora exigerent, ab hostibus tuerentur. Rex Adeni vicissim, Lusitanæ Regem patronum ac defensorem agnosceret; ei que tributū nomine in singulos annos dena serafinum millia Armuzianæ monetæ persolueret. In has maximè leges iuncta societas, & serafini millequingenti exteplò ab Rege curati ad coronam auream Ioanni in Armuzia vrbe fabricandam, quæ stipendij primitiæ in Lusitaniam primo quoque tempore mitterentur. Cæterum profecto inde Sylueria, barbarus metu solutus, ad ingeniū redijt. & coalitam nuper amicitiam, ac fœderum ius, in expiabili facinore violauit.

Conuictam pipere nauem Lusitanam, quæ in Adeni portum secunda decurrebat; cœcus avaritia, & vetere in Christianos odio, circumuentam repente diripi, & Lusitanos omnes, quique ea vehabantur naui, quique in Adeni emporio relictæ ab Sylueria fuerant, per summum nefas spoliari, & interfici iussit, magnamque sibi pecuniæ summam eo scelere peperit. Cū hæc eis Cori promontoriū fierent; in Molucis insulis hoc pacto se habebant res. Euerfam ab Garzia urbem, Tidorēses, adiuuante Castellano, haud magna mole, quippe è lignea materia folijsque, refecerant; & in defuncti Almanforis locū fuisse cerant adolescentulum (quo nomine, quibusue parentibus, nihil traditur) is dum ad puberē perueniret æratem, tutela regni penes Radem erat Caciū. in eadem insula Castellani exstructum iā ante ab Ignario ad portus fauces propugnaculum, arcis instar, vallo & fossa munierant. Cæterū è trecentis beliatoribus ad centum fermè varijs redacti cladibus, cū alijs, vt in tam longinqua regione, difficultatibus, tum paucitate maximè laborabant. Eadem Lusitanos quoque; premebant incommoda; verū eo meliore conditione,

quod & ab suis ipsi colonijs emporijsque aberant propius, & Boleis de D mortui Regis liberos omnes (vti supra demonstratum est) obsides insularum fidei, inclusos intra arcem habebant. Sed huic locorum opportunitati, hominum industria, & publicæ rei studium deerat. siquidem neque à Mala ca iamdudum, neque ex India, quasi nullæ iam essent insulæ Molucæ, quicquam vel in supplementum, vel in alimenta, vel in stipendia militum aduehebatur; ipso vel in primis eam negligentiam demirante Aroezio: & Georgius Castrius à præfecto Menesio ad Bandam insulam missus, vt in eo emporio, quod Molucensi diocesi erat contibutum, pecunias mutuas ab Lusitanis, qui ibidem negotiabantur, & militares viros aliquot Regis nomine sumeret; spernentibus iussa mercatoribus, nihil omnino impetrauit; ac per id ipsum tēpus Tidorenses pauci admittis Castellanis eadem loca petierant ad sollicitandos populos, atque ab commercio Lusitano auertendos. ij, in circulis ceterisque magnitudinem Castellani imperij viresque iactando; Lusitanæ verò ditionis fines & copias eleuando verbis, & vtraque regna comparando inter se; haud paruos ad præoptandam potentiorum amicitiam in ea gente motus animorum fecere. Castrius æmulos ac seditiosos comprehendere casso labore conatus, Ternatem, vacuus nummis & comestatibus, desertissimo comitatu reuertit. Ita, Menesio quoque, in magna rerum inopia, fluxaque gentium fide, ex omni numero paulo plus centum & triginta Lusitani supererant. Deleri à barbaris vtraque natio potuit, si cōmuni consilio ad facinus conspirassent. Sed sordida lucri cupiditas, & ciuile odium ad mutuam perniciem præceps, ad tutelam publicæ libertatis incautum, adeo distrahebat animos, vt discordes insensique inter se, domesticis certaminibus externa fouerent arma. Ab Lusitano Ternatensis; ab Castellano Tidorensis iamdiu stabat: porro ad Ternatensem Baccianius, incertum quas ob causas immutata in successorem Almanforis voluntate; ad Tidorensē Catabrunus Geilolij regni procurator, puero admodum eo quoque Rege, se adiunxerant. inter vtramque partem, ducibus Europæis minuta prælia ferebantur. Sed ex omnibus maximè bellum ciebat Geilolius, spe concepta inter eos tumultus imperij proferēdi; cuius rei facultatem quieris rebus cernebat nullam. Mauricæ sunt aliquot insulæ, de quibus ante dictum est. Morum vulgo omnem eum tractum appellant. Harum partē cum singuli obtinerent Reges, quod in primis opulenta est terra, mutuo sese inde pellere conabantur. Ea res, ad euertendum Tidorem, ne receptum vltra æmulis daret is locus, aditum denuò Lusitanis aperuit. Quippe in eam ipsam expeditionem, vt fines Ternatensium inuaderent, Rades & Geilolius cum sua vterque classe in Mauricas profecti, Castellanis adsumptis circiter quin quaginta, Tidorensē urbem arcemque cum imbelli plebe, & præsidio Castellanorum haud amplius quadraginta reliquerant. Ea re comperta Menesius, confestim arce Gomezio Ario cōcredita, centum & viginti Lusitanos eduxit: adiunctisq; Aroezij, & Bacclanij auxilijs, per speciem occurrendi hostium nauibus, cum à Ternate soluisset, repente ad Tidorem flexit iter. & copijs bipartito in terram expositis, urbem & malè munitam, & defensoribus præne vacuam, primo impetu cepit. Oppidani cum regulo dilapsi. vrbs iterum direpta & incensa. Inde ad Castellanos, qui sese in arcem vrbe capta receperant; missi à Menesio codicilli, cum elementi adhortatione, vt rerū suarum statum agnoscerent; captiuos & cætera per bellum ablata redderent; & incolumes ipsi cum suis rebus abirent; neu barbaricum solum respergi vltra Christiano sanguine paterentur. Quod si Cæsarem respicerent, gratiorem illi haud dubiè lenitatem in disceprando, & animi æquitatem in complectenda concordia; quàm in perditis iam rebus, improba partium studia, & pertinaciam in bello extrahendo, futuram. Ad ea ferocius primo respon-

A responſum à Caſtellanis. dein, vbi admoueri tormenta ſcalasque vidēte, Fernandus præſectus, accepta fide, ad colloquium prodiit. In eo colloquio, poſt multam altercationem, denique pax ita conuenit. Caſtellani, captiuos & cætera ablata Luſitanis cum fide redderent. inde ad Zamafum oppidum oræ Mauricæ cum ſuis rebus abirent. nullas præterea plagæ illius adirent inſulas; neu quam eius mercaturæ aut negotiationis partem attingerent. Ternatenſi Regi ereptam paulo ante Maquienum inſulam reſtituerent; neu illi, neu Bacionio, aut alijs Luſitanorum focijs arma interrerent; nec Tidorenfem, aut Geilolium, cæteroſue illorum hoſtes, vlla iuuarent ope: ſed ibidem quieti reſponſum ex Europa ſuper commetij controuerſijs, vti cū Ignatio ante conuenerat, exſpectarent. Menefius naues ijs præſidiumque Zamafum vſque præberet, neu Caſtellanos, Tidoriſue aut Geiloli Reges dein laceſſeret bello. In hæc leges iusiurandum vtrinque exactum: & datis qui proſequerentur, Caſtellani Zamafum ſine mora tranſueſti. Sub hæc, Tidorenfiquoque Regi data pax, & inſtaurandæ rurfum vrbis poteſtas facta, cum eo vt Ioanni certum quotannis tributum penderet, neque Caſtellanis in poſterum, alijsue nationibus contra Luſitanos adeſſet. Additum etiam, vt Luſitanos aliquot haberet apud ſe, ad gentem Europæis inſtitutis

B & moribus imbuendam. Per hunc ſerè modum compoſitis in præſentia rebus; adulta iam ætate Boahates intra arcem emoritur. Neque abſuit veneni ſuſpicio, in Aroeſium vulgò collata, quod vereretur (vt eſt ſolicita omnis ambitio) ne maturo ad imperium adoleſcente, dominari poſtmodum ipſe deſineret. Suffectus in Boahatis locum germanus frater, natu minor, Aialus. Is verò vt ſibi tandem aliquando reſtitueretur, ſumma ope orare infelix inſtitit mater. ſed apud ſurdas aures nihil ea deprecatio valuit. Aroeſius, continuandi imperij cupidus, obſtabat in primis: ſentiebaturque in ea re cum Menefio, quamquam alioquin grauiter eidem inſenſus, cū alias ob cauſas, tum verò, quod Cacilem Vaiacum, è primotibus vnum, plus æquo fouere, ſibi que palam anteferre videretur. quæ res non Aroeſium modò proſus alienauit à Luſitanis, ſed etiam ipſi Vaiaco exitium attulit. quippe, non ſerens æmulum Aroeſius, fictis primùm criminibus hominem inſectari cepit; dein etiam, cū parum criminatio procederet, necem inuiſo capiti appetere moliri. Vaiacus, cū ſe imparem opibus aduerſario cerneret; vndique inſidijs appetitus (quod vnicū erat præſidium) in arcem ad Menefium

C confugit ſupplex. Verum ne ibi quidem tutò eſſe licuit. in cloſum, Aroeſius, quaſi maleficum & facinoroſum, exemplo ad ſupplicium à Menefio expetiit. Menefius, cū neque Aroeſium exacerbatum, & amico inopi aſſiſtoque conſultum veller, ſuos in conſilium vocat. Ibi dum ſententijs certatur; Vaiacus interea, meruens, ne poſtmodum noxæ dederetur inimico; ſeſe præceleri deſperatione è turri præcipitat. Huius viri interitu, Menefiū haud mediocriſ inuaſit mœtor. Acceſſit ad iras acuendas, parua dictu res; ſed quæ in ijs gentibus magnos animorum motus exciuerit. Petitam è Sinis paulo ante ſuculam (vt ſit) Menefius habebat in pretio. hanc extra muros fortè paſcentem, oppidani aliquot ex inſidijs occidère. Cauſa occidendi fuit, partim praua religio, quod Mahometicis & Iudaicis addiſti ſuperſtitionibus, eam pecudem vulgò exſecrantur; partim etiam odium Menefi ipſius; quem id peracerbè laturum non ignorabant. & ſanè maior quàm pro re dolor hominem pupugit; ac proinde quàm intentiſſima habita quaſtione, affinem eius culpæ comperit Cacilem Vaidum, qui & princeps tum erat ſacrorum, & Aroeſium Regemque ipſum arcta aſſinitate attingebat. Hunc, nulla vel perſonæ, vel affinium, vel publicæ quietis habita ratione, in arcem arripi iuſſum, Menefius in carcerem condidit. Vulgata dein re, concuſus ad Menefium factus ab Aroeſio & primoribus ciuitatis;

quorum

quorum vel auctoritate, vel precibus utcumque placatus, acceptis vadibus^D Vaiduam è custodia emitti imperauit. id ministerium Petro cuidam Fernando mandatum, infimæ fortis homini; qui, ut est procax hominum ingenium in alienis miserijs, inter soluendum Vaiduam, os eius ac faciem, frustra quiritantis ac dininam humanamque implorantis fidem, petra sone pinguiperunxit: qua ille contumelia adeò accensus est, ut lacrymas non tene-
ret. Productò dein ad arcis portam, præstò fuit honoris causa Aroezius cū magistratibus, & magno ciuium numero, quos, Vaidua, suam sortem miserans eiulansque, eum appellaret, aruina succulenta madentibus genis; Lusitani quidem adstantes, ingenti sublato cachinno, vrbani Fernandi factum efferre laudibus: at verò Ternatensibus, ad eam deformitatem lacrymæ pariter obortæ: atque ita superbum & indignum id ludibrium visum est; ut nisi arx atque tormenta ceruicibus imminerent; arma extemplo cap-
turi, iniuriamque summi apud eos anrictitis vlturi haud dubiè fuerint. Sed præsentī metu ac dira necessitate coerciti, quieuerunt. Vaidua, ignominia ac doloris impatiens, voluntarium sibi in aliquot annos consciiuit exsilium: ac vicinas interim insulas cum quærimonijs & oblationibus obeundo,^E gentem vniuersam contra Mahometis contemptores omni arte sollicitate non destitit. At verò Ternate, incolis iam sat superque irritatis; longè etiā atrocior ad exulcerandos omnium animos consecuta res est. Intra arcem, vti supra demonstrauius, & pecuniæ, & comineatus penuria erat ingens. Inde milites cū è tabernis atque è macello alia atque alia, ut sit, non præsentibus nummis, interposita fide coemerent, ac postea soluendo non essent; concursus à plebe cum expostulationibus ad Aroezium fieri captus. ille, quando Lusitanos neque in ius vocare poterat, neque ad satisfaciendum creditoribus cogere; quod reliquum erat vnum; annonam in vrbe compri-
mi iussit. Ex eo Menesius milites increpare, quod ipsorum improbitate atque auaricia, nihil iam venale prostacket. illi contra, in Menesium Prætorēque Indiz conferre culpam; ac simul ferociter stipendium exposcere. Cū nihil eiusmodi altercatione proficeretur, & inopia cresceret in singulos dies, Gomezium Arium ad cōquirenda cibaria cum armatis aliquot insulam peragrarēplacuit. Haud longè ab vrbe Ternate vicus est, Tabonam appell-
lant. Eò progressi pauci ex Arii comitatu, quasi ad populandum, non ad pre-
candū venissent; ita in ædes irrumpere, cibos efflagitare; si mora fieret, per-
vim egerere. Cū maior quā pro numero & loco audacia esset, non tū-
lère diutius insolentiam incolæ: arreptis quæ fors obtulerat telis, Lusitana-
minis deterrefere à rapina institerunt. inde rixa cum iurgijs orta: & Arius
procul clamore suorum audito, ad opem ferendam & sedandum tumultū
accurrit. Neque segnius, ac maiore cum manu affuit præses loci, vir egregiè
fortis: accensisque ad iracundiam animis, eū nihilominus in temerario
incepso Lusitani perstarent; pauci à multo pluribus circumuenti, multis ac-
ceptis plagis, quidam etiam armis exuti, in arcem ad Menesium reuertun-
tur. Horum conspectu & vociferatione ostentantium vibices, & sese fustibus
indignum in modum acceptos ab agresti plebe queretium, commotus
haud satis cognita causa Menesius; per iram, auctores eiusmodi facinoris
ab Aroezio postulat. graues additæ minæ, nī extemplo deditur. Aroezius,
licet malum id sibi met Lusitanos contraxisse non ignoraret; tamen vgen-
te metu inuitis obtemperat. Tabona citati præses & duo è primarijs, Mene-
sio sine mora sistuntur. è quibus ille duos præcisīs manibus domum remi-
sit. Præsidem verò brachijs post tergum reuinctis, in littore destitutū, fe-
rocissimis duobus molossis obiecit. quorum imperum ac dentes, varia cor-
poris declinatione, aliquandiu frustra euitare conatus; hortente supplicij
fociditatem effusa ex oppido multitudine; circumspectare primò capit su-
gam:

Agam: dein, cum terrestres omnes exitus milite obsessos eerneret, in mare se (quod supererat vnū) ad incertam spem salutis immisit. neq; canes, quippe iam inescari, ab insequendo abstinere, pedibus tantum nanti, pone cum adhererent; dolore ac desperatione in rabiem actus, repente se se conuertit, dentibusque, horribile dictu, certare cum belluis institit: atque ad extremum, vnus aure mordicus apprehensa, cum iam sanguis vireſque deficerent, moribundus, molossus vnā secum ad ima detraxit. Atrox & inhumanum id poenæ genus haud immerito visum, eo magis quod Lusitano ex patriis institutis ac legibus gloriari licet, nullam gentium in homines dānatos mitiora exercere supplicia. Et Aroezius eo facto, ad implacabile Menesij aduenarumque odium efferatus; de tollendis è medio Lusitanis pariter & Castellanis agitare cepit. Ac per fideles primū internuntios placatū sibi Catabrunū facile adduxit, vt simulatq; cæcos ad Ternatem Lusitanos audiret, Castellanos ipse vicissim ab Toloco ad Geilolum allectos, ad vnū interficeret. Additum magno vtriusque consensu, vt sublati peregrinis, reguli vterque suū necaret, ac regnum inuaderet. Hisce de rebus dum occultis consilia ineuntur, atque ad fraudem, quādo in aperta vi spes non erat, tempus & ratio exquiritur, indicium interim conspirationis ad Menesium defertur. ille, per summam dissimulationem Aroezium in arcem (vbi solebat) accersit, itemq; ex Aroezij amicis, quos ille in scelcris communionem ascinerat, præcipuos duos, Tamaranum & Boium: quorum hic iudicij capitalibus; ille rei maritimæ præerat. Hi separatim interrogati de coniuratione, primò satis cōstantet negabant: dein tormentorū admoto terrore, seriem torius rei sine cūctatione prompsere. Hoc tanto periculo Menesius iustus, damnarū de cōsiliij sententia Aroezium, in elato suggesto (vbi principes viros moris est, toto spectante populo securi percussit. Reliqui duo quo genere leti perierint, incertū est. Eo casu perterriti primores vrbs, ad locum natura munitū, cui Turoto nomen, simul cum Regina, liberisq; & coniugibus effugerūt. Inde Regina denuò per legatos Aialum filium à Menesio summa ope repetere aliquandiu perseuerauit. Postremò, vbi clausas aures frustra tentari perspexit, Atoezij exemplo venale quicquam ex agris ad urbem deserri vetuit, adeò vt pæne obsessi non modò penuriam, sed etiā famem Lusitani sentirent. Interea Consalius Pereria successor Menesio destinatus, cum dies aliquot Malacæ ex itinere substitisset, idoneam nactus tempestatem, in Borneum traiecit; pacemq; & hospitium cum Rege libentissimo instituit. Ea in sula est perampla. ducentas circiter & quinquaginta leucas ambitu colligit. Mahometem colunt populi: carnibus, oryza, & varijs alimentis abundant; & super hæc, laudatissimam caphuram, & primæ notæ adamantes, agallochum; itemque apprimè expertum vicinis gētib; factitij vini genus, quod patrio vocabulo tampoi dicitur, cum veste Cambaica, ære, argento viuo, rubrica miniove permutant. Portus & oppida numerant multa: sed præcipua nobilitate Borneum regia est vrbs. hæc nomen fecit insulæ, lateritijs moenibus, & sumptuosis ædificijs mirum in modum exulta. Inde Pereria Ternatem delatus, perturbata omnia, Lusitanos macie ac fame luridos ac deformatos offendit. Accepta dein præfectura, Menesium ab Regiæ oratoribus pro atrocitate facinotum dolenter & grauiter accusatum, in custodiam dat. habitaque ritè quæstione, sicuti à Prætoris Nonnio in mandatis habebat, testata omnia crimina, & litteris consignata, ipsumque Menesium vinctum remisit in Indiam. Tum, iuste ac leniter agēdo cum incolis, Regemque puerum laxius & liberalius habendo, Reginam & cæteros profugos cum omni rerum copia ad urbē reduxit. Simul etiam arcem (quippe alicubi aggere tantū exstitero mutus & propugnacula decrant) ab-

soluere

soluere aggressus est: quam rem quò enixius ipsimet oppidani adiungerent, D
 cùm solenni iureiurando palam Reginæ promissit; ædificatione absoluta,
 se se confestim ei filium incolumem fide optima redditurum. Post hæc, ad
 Lusitani Regis negotia procuranda, & prohibendum mercatura militem,
 roto pectore incubuit. Neque solum edicto graui, vt Menesius antea, cauit,
 ne cui præter ministros regios contrahere cum incolis liceret; sed etiam cir-
 cummissò conquisitore, mensuras omnes atque stateras è priuatorum ædi-
 bus ablasas aut concremauit, aut fregit; certam præterea caryophylli pat-
 rem eius quod sibi quisque iam emerat, pretio dominis persoluto, in re-
 giam apothecam conuehendum curauit. Id verò acerbissimum accidit Lu-
 sitanis: militiæ quippe munia perosi; vetito commercio dudum assueue-
 rant, coemptisque frugibus, tanquam serpenres thesauris, incubabant. An-
 re alios Fernandus Lupius pro Episcopo (vicarios tum, sacerdotes eiusmo-
 di, vulgò appellabant) qui cæteris exemplum omnis disciplinæ ac sanctita-
 ris deberet esse; interdiciam sibi negotiationem, & ereptum è faucibus nefa-
 rium quæstum, pati nullo modo poterat. Proximus huic Vincentius erat
 Fonseca, vir seditiosus ac turbulentus. Atque hunc quidem, Præfectus, arre-
 pta occasione, quod exigenti vigilias circitori ferocius & contumacius re- E
 spondisset; in vincla coniecit. Verùm cæteros ex eadem factione coercendi,
 haud æquè expedita erat ratio: quippe complures, & paratos ad facinus; &
 incolarum, quibus tolli edictum pariter expediret, opibus ac fauore subni-
 xos. Hisce rebus clari plerique milites, primò arcem præfectumque desere-
 re; ac partim ad Castellanos, partim etiam ad Mahometanos transfugere
 cogitarunt. dein, veriti, ne si adeò apertè nudassent animos; periculum affi-
 nibus ac liberis in Lusitania relictis crearent, sibi que receptus à tam præcipi-
 ti consiliò non daretur; tutius ac satius fore statuunt; per ipsosmet Ternate-
 ses exirium necemque præfecto moliri. Nec mora, mutuis adhortationibus
 inflammati; non modò plebem, sed etiam magistratus, atque adeò Reginam
 ipsam in præfectum accendere. Venisse nouum ex India non hospitem aut a-
 micum; sed dominum ac tyrannum: qui, dum à Prælore Indiæ, & regijs Quæste-
 ribus gratiam inear; gradumque sibi ad opes & imperium struat; aliorum om-
 nium rationes & commoda negligat: & iniquissimis edictis, contra naturæ
 & gentium iura, totum commercium interuertat. Neque verò bianditijs &
 fucata eius comitate decipi se patiantur. Simulatque arcem absoluerit, cer-
 tum esse illi, non Regem modò è custodia nullo pacto dimittere; sed etiam F
 Reginam ipsam vnà cum proceribus repente comprehensam, in eundem
 carcerem includere; quò pluribus obsidibus obnoxios ad omnia sibi habeat
 insulanos; nec tantum alimenta subtrahere, vt antea, sed ne hiscere quidem
 in posterum audeat quisquam. Nitalia machinantem occupent è medio
 tollere; non modò grauium fortunarum damna; sed etiam teterrimam haud
 dubiè seruitutem omnibus imminere. Hæc, & alia eiusmodi, quæ in tali re
 praua cupiditas & malitia suggerebat; secundis auribus cum à populo, rum à
 Regina in primis accepta. ac læta muliet, quicquid irarum ac simulratum cum
 alijs fuerit, totum id in ipsos vertisse Lusitanos; tam præclaram occasionem
 vilesceendi acceptas iniurias, deiendi que gentem infociabilem, è manibus e-
 labi, passa non est. Vocatis ad concilium affinibus amicisque, demonstrat;
 agitados partim conscientia scelerum; partim inrecepti lucris dolore Lusit-
 anos, capitali inter semer odio dissidere; atque ipsius maxime præfecti ne-
 cem omnibus votis expetere. Collata in eos à Boleise coniuge beneficia,
 dextraque iunctas & hospitij sanctissima iura in memoriam reuocat. Pro-
 ijs quàm malè relata sit gratia, reputare apud se quemque iubet. Vix dum
 vita functo Boleise, paruulos liberos fraude in arcem abreptos; se se ægrè
 ex impiorum manibus elapsam, relicto solio, vagam inopemque tandem
 tole-

Atolerasse vitam; maiorem natu filium, vt primum ad capeſſenda regni gubernacula pubeſcere inceperit, veneno ſublato, hunc, qui ſibi afflicta ſuperſit vnus, per quoridianos dolos & callidam fruſtrationem in cuſtodia detineri: ad hæc, intolerandas contumellas, & inaudita poſt hominum memoriam infontium ſupplicia cruciarusque commemorat. Hortatur, quandoquidem ipſimet Luſitani ad facinus adeo glorioſum inuident, ac dexteras quodammodo porrigant; ſeſe ad tyrannum interficiendum ingēri animo parent. Vbi eam belluam, adiuuantibus vel certe approbantibus inimicis, in ipſo cubili maſtarent; tum ſubito auſti ſubſidijs, quæ in tempore ſint affuturæ, occæcatis inieſtina rabie lupos ad vnum omnes occidant, atque occupata, & excuſſo impotentiffimi dominatus iugo, innoxium Regem orbæ parenti, cluibus, vbi tandem aliquando reſtituant. Haud magni negotij fuit cunctos in ſenectutem adducere, quippe Luſitanis & natura cultuque diſſimiles, & publicè dudū inſenſos, & proprijs inſuper damnis atque offenſionibus irritatos. Cum certatim in id operam ſuam deferrent, dies rei peragendæ condicitur. Interea Regina ad omnem ſuſpitionem auertendam, officia in præfectum intendere; operas in arcis ædificationem vtrò ſuppeditare; horrari vt munimentis perſiciendis inſiſtar; ſcilicet quò ſibi optatis vnici filij amplexibus quamprimum perfrui liceat. Vbi deſtinata affuit dies, delecti viri tum in Mahometis ſano ſub arcem, tum etiā in proximo luco, eoque denſiſſimo, clam in inſidijs collocantur: qui vbi è tuſſi ſignum editum ſit, extemplo perinchoata vel intermiſſa opera in arcem irrumpant: dein coniurati cum gladijs, iidem ſermè qui familiariter ad Regem itare conſueuerant, circa meridiem de more intromiſſi, ad intimam turrem ſine vlla interpellatione perueniunt. ibi cum Rege collocuti, ſimul expediunt ferrum; & colligunt animos. Maximè opportunum erat dici tempus: cuſtodibus ac miniſtris, vt ſolebant, meridiadi cauſa dilapſis; & præfecto per ſummam ſecuritatē intra cubiculum quieſcente. Vnus Vincentius Fonſeca vinctus vigilabat in proximo. Is, è corporum moribus vultuque conſuſo rem haud obſcurè coniectans, cunctantes hærentesque, nutu ac verbis inſtigando perpulit tandem, vt in cubiculum præfecti impetum facerent. Ergo ſtrictis gladijs hortari inter ſe, alij fores effringunt; alij gypſatos arundine inſertæ patietes, calciſibus prouunt. Pereria, artepris armis cum ſe ſe acriter defendiſſet ac diu, tranſiſſo denique duobus ictibus pectore, moribundus occumbit. Interea qui ſub arcem in delubro latebāt, geſtientes cupiditate cædis & ſanguinis, non exſpectato ſigno teneri non potuerunt, quominus in prætereuntem forè Luſitanum irruerent. Eo argumento, nec non clamore ex præfecti ædibus vociferantis ancillæ, patuit fraus. Tum excitati Pereriz ſamuli aduolant: ad arma vocatur: atque, vt in communi metu, ab vtriuſque factionis hominibus ad tutrem extemplo concurritur. ibi, mira celeritate, antequam ſignum ederent percuſſores oppreſſi partim cæduntur; partim è muris ſenſtrisque ſeſe præcipites dant. Ab Luſitanis, vt in re trepida, occluſæ portæ, & pro mœnibus & præpigna culis vigiliz ſtationeſque pæne ſerò diſpoſitæ. Ac per hunc modum eo die ſeruata non arx modò ſed, vno Pereria excepto, vira omnium ac ſalus; cuiſdem profeſſo Dei benignitate, credo propterea quod futuræ poſtmodum in ijs locis Chriſtianæ miſſi conſuleret. Sub hæc, inter Luſitanos de ſucceſſore, vt conſueuerant, ingenti contentione certatum eſt. Atque ad extremum, a dnitente Vicario, per ſeditionem ac tumultum, præteritis ijs quorū habenda erat ratio more atque inſtituto maiorum, è vinculis ereptus Fonſeca in locum deſuncti peſſimo exemplo ſufficitur. Ab hoc, tamen ſi non tam voluntare, quàm vi, quod alioquin ex omni circa regione commearibus æraceretur, commodius factum eſt nihil, quàm quod expoſtulant Regine

Aialum filium reddidit. Cæterùm, militati neglecta disciplina, & contem-
 pro Ioannis edicto, liberam negotiandi potestatem atque licentiam Lusita-
 nis indulgit. Et ipse postmodum apud Indiæ Prætorum accusatus (incertum
 quibus artibus) omnium criminum & flagitiorum impunitatem adeptus
 est. Aialo regnante, nihilo quietiores, quàm antea, res fuere. Quippe dum
 seuerius exercet imperium, & à magistratibus cæterisque, quos ad causam
 publici peculatus paueraut, acrius rationes reposcit; principum sibi odium
 similitateque irritauit. ij probabilem nacti materiam criminandi, quod
 per eos fortè dies vagi ad rapinam aliquot ex arce ab agrestibus interfecti
 fuerant, eius cædis culpam in Regem conferendo, aliasque comminiscen-
 do calumnias, Fofsecam adduxerunt, vt in fontem Aialum vi atque armis
 pelleret regno, eiusque loco Tabatiam spurium substitueret, è stirpe regia
 minimum natu. Ea res multitudinis animos vehementer offendit: ac vul-
 go Fofsecæ diras omnes imprecabantur. atque etiam è Lusitanis nauarchis
 minimè deerant, qui cum eo palam exercerent inimicitias, & indignam
 Consalui Pererix necem, amissamque propemodum arcem, & summa in-
 iuria occupatam ab eo præfecturam exprobrarent. Ita, domestico simul &
 externo sollicitus metu, peræque omnibus adeò diffidebat, vt non die non
 nocte arma deponeret, nihil ab vilo porrectum, nisi sinistra acciperet ma-
 nu, quò alteram ad stringendum gladium expeditam haberet; & quod in
 conscientia magnorum scelerum accidit, ymbas horreret. Interdum etiã,
 congressus hominum vitabat, ac lucem; & in solitudinem abditus; statum
 rerum suatum tacitus apud se deflebat. Eò libentius de successoris aduentu
 nuntium accepit (is erat Triflanus Araidius) ei que sine vlla tergiversatione
 clauis arcis & gubernacula tradidit. Hoc præfecturam gerente, haud
 contemnenda occasio amplificandæ in eo tractu Christianæ religionis affulsit.
 Momoia est vrbs in Moro. Simulacra colebat gens, atq; inde Mahometani
 quotannis prædas agebant. eam iniuriam & calamitatem querenti Momo-
 iano dynastæ, Consalius Velofus, qui tum ibi negotiabarut, spem fecit, si
 Christiana suscipere sacra in animum induceret; auxilium contra eas incut-
 siones à Lusitanis impetrandi. Haud aspernatus conditionem barbarus, au-
 ctore Consaluo legatos ad Araidium mittit. ij, dies aliquot à præfecto comi-
 ter habiti, sacro fonte abluuntur: dein muneribus culti ac Lusitano vesti-
 tu ornatuque; in patriam reuerti, plenam promissis legationem dynastæ
 renuntiant. Ille, tam læto successu, magnam in fiduciam erectus, Ternatem
 ex templò contendit. Ibi iuncta cum Lusitanis amicitia; magnifico pro co-
 pia loci apparatu, ipse comitesque baptismo lustrati, atque alijs quidem a-
 lia de more imposita nomina: dynasta in Lusitani Regis videlicet gratiam;
 Ioannes est appellatus. Momoiam redeunti, comes additus Simõn Vafcus
 sacerdos. huius opera, præsertim Ioanne adnidente, multi paucis diebus ad
 Ecclesiam adscripti. Cumque in dies cresceret numerus; laboranti Vafco
 Franciscus Aluarus item sacerdos paulo post ab Ternate succurrit. Tum
 verò summi infimique, credo magis imitandi principis causa (vt euentus
 postea docuit) quàm quò necessaria Christianæ fidei capita probe tenerent;
 relictis in speciem simulacris vni Deo nomina profiteri institerunt. Simul,
 delubra non pauca, statuis dæmonum comminutis atque sublati, ritè expi-
 ata, & cultui diuino dicata sunt. & ab Araidio, vti receperat, Lusitani mili-
 tes aliquot Momoiam transmissi, qui urbem munitent; ac nouellos Chri-
 stianos à Mahometanorū incurfu rapinisque defenderet. Dū hæc ad Momo-
 iam fiunt, Ternate ab improbis cupidisque, rerū nouarum, Tabariz nomen ad
 Araidium defertur, quasi de occupanda per dolū arce cõsilium iniret; ipsiusque
 præfecti vitæ in primis moliretur insidias. Ea criminatio, innoxio adolefcen-
 ti, vt iniriò calamitosa, ita exitu salutatis fuit. Quippe ab Lusitanis fraude in-
 atcem

Arcem illectus, repente in vincla conijcitur. dein crimina diluere, atque iras lenire præfecti frustra conatus, cum valida custodia in Indiam ad Præto-
 rem est missus, atque ibi demum causa cognita, verbis honorificis absolu-
 tus, repudiato Mahomete Christianus efficitur. Inde patriam repetens, cum
 ad Malacam ex itinere substitisset, extinctus est morbo. Cæterum Ataidius,
 præiudicata re, neque Nonnij expectata sententia; Cacilem Aerium eius
 loco fecerat Regem, Boleisi pariter ex pellice natum laua: quæ, filij saluti
 non sine causa metuens, cum acrius tenderet, ne tam infauftæ successione
 aleam subiret, satellites puerum à complexu parentis auulserant, ipsamque
 muliebriter vociferantem, vafano perciti furore, ex ædium fenestra præci-
 pitem dederant. Hoc tam atrox facinus, non Ternatensium modò; sed omni-
 um eius plagæ Regum ac populorum iras denuò in Lusitanos accendit.
 ac vulgo in cœtibus concilijsque, præter cæteras querimonias & maledi-
 cta, fremebant, indignam atque intolerabilem esse rem, ab ijs qui pæne pre-
 cario nuper in eas regiones irrepserint; Reges incolis ex libidine dari adi-
 mique. Id verò in primis pro suo quisque sensu & ingenio deplorare. Ac pet
 eos ipsos dies, ad cumulandam inuidiam, foedum Pinti cuiusdam factum
Baccessit. Is ad explorandum Mindanaum, & alias circa insulas, ab Atai-
 dio missus, à Mindanao ad Siriagum deuenit. ibi clementer acceptus, cum
 Rege hospitium ac societatem mutuo sanguinis haustu sanxit. is genti solè-
 nis foederum ritus. inde, cum securi insulani quasi ad amicum & socium,
 vel contrahendi, vel etiam visendi causa familiariter in ipsam nauem adi-
 rent; Pintus, aliquot ex ijs repente correptos, abdito loco infra tabulata con-
 iecit, a sportandi causa. Non latuit ea fraus incolas. quippe, dum se ad iter ex-
 pediunt nautæ; sensim vnus è captiuis in mare desiliit; nandoque cum ad
 suos peruenisset; rei gestæ seriem exposuit Regi. Ille accensus ira, extemplo
 celoces deduci, & in eas armatos imponi iubet. ab ijs Lusitanus prope inter
 moliendum oppressus, sæua postmodum coorta procella pæne submergi-
 tur. Inde ad leuandam onere nauem iactis in mare tormentis, magna
 cum formidine ac trepitatione Ternatem applicuit. Hæc ob res, omni-
 um animis maiorem in modum exasperatis; Molucenses Reges ad extin-
 guendum nomen Lusitanum, missis vtrò citroque nuntijs, cum Ternaten-
 si populo coniurauerant; in eandem societatem regulis quoque Papuarum
 insularum assumptis, Vaigamano, Vaigeo, Quibibio, & Mincimbo. Consili-
Cum erat, sparsos varijs locis Lusitanos, ad internecionem delere: Ternaten-
 sis arcis præsidium, quando muralia tormenta deerant, subtractis vndique
 alimentis fame conficere: si id minus è sententia cessisset; felices omnes ar-
 bores vtrò succidere, & cum familijs longè inde migrare; vt quoniã noxia
 & inulsa natio armis ex ea terra pelli non posset, certè solitudine ipsa, & in-
 opia rerum omnium, excedere cogeretur. Hisce rebus ita constitutis; in illi
 belli factum à Ternatenfibus: ij, quàm occultissimè suis rebus in tutum e-
 gestis, ne quid hosti ad prædam reliquum esset; postremò, ante lucem om-
 nes ex vrbe profecti sunt. frustra que Ataidius, vt primùm id rescivit, abeun-
 tes omni ope reuocare; eorumque iras pollicitationibus & blâditijs permul-
 cere tentauit. Maritima primùm loca procul ab arce petière: dein cum à Lu-
 siranis nauibus vexarentur; in abditos saltus ac præaltas rupes recepêro se sci-
 inde furtiuis expeditionibus, in aquatores maximè & lignatores Lusitanos
 siebat impetus. quinetiam, vt nullam secum pacis conditionem esse Atai-
 dius intelligeret; patriam ipsam Ternatem, vbi erant aliquot domici-
 lia Lusitanorum, subito aduentu iniectis ignibus concremarunt. Eo-
 dem fere tempore cæteræ quoque gentes in arma coortæ: & Lusitani, qui
 alijs alijsque in regionibus, vt apud amicos agebant, repente circum-
 uenti cæsi que. Et in Moro, præter alios, Simon quoque Vaszus sacer-
 dos

dos occubuit. Franciscus Alnatus, multis vulnetibus acceptis, ægè nauicula Ternatem euasit. Pessimum verò ex ea coniuratione illud accidit, quod Catabrunus venenò adolescentulum Geiloli Regem sustulit, regnumque per scelus inuasit: dein ad occupandas in eo tumultu Mauricas insulas magna classe profectus, neophytos Momoianos, vtpotè Christianis præceptis leuiter admodum institutos, ab recta in Deum fide, metu minisque deduxit, vno incassum reclamante dynasta Ioanne: quippe qui Christianæ disciplinæ præcepta, & Euangelij veritatem, in pectus altè demiserat. is, vbi obstinatos ad deditiōem, atque ab suscepta religione per summam leuitatem atque perfidiam auersos populares animaduertit, locum extrà urbem tumultuario opere munijt; frustraque hortatus Lusitanos aliquot quos circa se habebat, ne asperis in rebus desponderent animum; ipse cum paucis familiaribus oppugnationem hostilem à matutino tempore ad vespertinū præclare sustinuit. Nocte dein, desperata corporum salute, ad animos præsertim domesticorum quacunque ratione seruandos incubuit. Vxorē habebat Christianis nuper sacris initiatam; hanc vnā cum paruulis liberis, ne propter infirmitatem naturæ vel ætatis, debaptismi præmijs periclitaretur, in opinio-
nis errore optimo vtens animo, sua ipsè manu peremit. inde cum sibi quodque manus parare afferre; domesticorum interuentu prohibitus, & non sine magno animi dolore, Catabruno traditus est. Ab eo cum interrogaretur, cur tam triste consilium cepisset, immeritam coniugem cum innoxia prole occidendi per summum nefas; vxori quidem ac filijs egregiè ab se cōsultum esse respondit; quorum sexus ætasque ab salutarī Christi confessione abduci faciliè potuisset; at se se, vti virum deceret, nec tyranni minas hor-
rere, neque extrema supplicia cruciatu suæ, Christi causa defugere. Hac orationis libertate Mahometani scuitiam actius concitauit: cumque in eodē iam esset, vt carnifici traderetur, amicorum ac procerum deprecatione seruatus est. Dignus profectò qui non in vltima barbarie, sed in Europa media nasceretur. quippe, tam generosum ingenium, cultoribus peritis adhibitis, ad eximiam virtutum omnium frugem haud dubiè peruenisset. Et Ioannes quidem, quam dixi constantiam ac fortitudinem præstitit. De cetera neophytorum turba vtrum vel vnus in fide manserit, nihil comperti est. adeo (vt est in sacris litteris) malè fundata ædificia, ingruentibus ventis atque procellis, facili momento soluuntur. Hæc, & alia eiusmodi audienti Atalio petacerba erant; sed acrior & præsentior erat sensus quotidiana penurix, omnibus circa populis infensus infestisque. itaque ingrauescente in singulos dies annona, oryzae preciuni in modios à sextertijs binis ad quadragenos ferme petuenerat: iamque fames vrgebat; actumque de summa rerū procul dubio foret, ni per idipsum tempus cum com meatibus & modico militum supplemento, Simon Sodreus à Malaca, & à Mindanao Pintus, cuius paulo ante meminimus, affuissent. Hoc aucti subsidio Lusitani, varijs eruptionibus Tututum castellum egregiè munitum, itemque Palatiam, & Calamatam, & Gicum haud sine certamine capiunt. quibus victorij laxatè dumtaxat in præsens angustia sunt. deficiente dein rursus com meatu, imminutoque varijs cladibus præsidio, premi denuò longè vehemētius cepti, vti que postquam commisso nauali certamine cum Tidorensibus, præter consuetudinem, semel iterumque malè pugnatum est. Ex eo tempore de maris possessione deiecti, egredi ex arce nusquam audebant: & diuina magis benignitate, quam viribus humanis, in aduentum Antonij Galuani extracta obsidio est. Eduardi, cuius supra mētio est facta, filius erat Antonius, in Abassina legatione ad Camaranum insulam vita functi: vitæ excellenti cum in Deum superosque pietate ac religione; tum erga homines æquitate, & incorrupta in Regem suum fide; & super hæc, admirabili quadā nauticæ rei sciē-

A scientia: quippe gubernatorum, in syrtibus cuitandis & dirigendo cursu errata corrigere; desperantes vt sepe fit, de salute vectores nautasque confirmare; & motbo laborantes mira sedulitate suis etiam, vbi res ferret, impensis curare iamdiu solitus. Is, cum in India priuaram rem ageret, ex regis repente litteris Moluearum praefectus ab Nonio declaratur. ac tamen non ignorabat quàm affecta atque adeò exulcerata Molucensis esset res; tamen obsequio in Regem, & studio rei communis adductus, plenam laboris ac periculi praefecturam haud grauatè suscepit. cumque ei, è fisco regio, in stipendium & sumptus necessarios nummi tardè admodum ac malignè praerentur; sua ipse pecunia (habebat autem in numerato non exiguam, qua negotiari si cum industria pergeret, ad opes ingentes peruenire breui tempore potuisset) & militem conduxit, & varios commeatus, & molas, & plumbum, & omnis generis ferramenta, quibus rebus càrent Moluca, coemit. itemque ad propagandam Ternate sobolem, hostesque de spe deiiciens eius coloniae vel praefecturae extinguendae, Christianas mulieres aliquot secum auexit, quas ibi cum Lusitanis in matrimonio collocaret. Cum hoc apparatu à Cocino profectus, Malacam venit: inde per Borneum in insulam ad Ternatem incolum appulit. Descendenti, non praefectus modò, & vulgus militum; sed etiam sacerdotes cum hymnis & sacris carminibus obuiam prodire, quasi ad certam eius praesidij salutem ac libertatem è caelo descenderet. Neque eos fefellit spes, quippe, expositis à Galuano commeatibus, annonà primùm leuari caepit, ædilesque macello praepositi; & in singulas res pretium statutum, quò ne pluris quæque vñiret. Praeter hæc, ad clericorum disciplinam regendam, curandosque popularium animos, reuerentia Alphonsi Cardinalis Lusitani decreta, seu constitutiones ecclesiasticas Vicario tradidit. dein ad militiae munera, & arcem vbi opus esset instaurandam, curas intendit. iustitiaque in suos; fortitudine & vigilantia in hostes, cum arma nunquam exueret, & pro vallò excubaret, & ad subita ac periculosa primus accurreret; enixè operam dabat, vt omnes in salutari concordia atque in officio contineret. Ad Tidorem eo tempore constiterat moles belli, quò coniurati Reges, Aialo exsule assumpto, armatorum militia plus quinquaginta contraxerant. neque urbem tantum cinxerant muro fossaque, sed etiam, in præalta supra urbem rupe, castellum, arcis instar, exstruxerant. Inde cum Ternatense infestum haberent littus, & prodeßites ad piscationem & quotidiani victus ministeria Lusitanos exciperent; veritus Galuanus ne per belli moram in pristinas recideret rerum omnium difficultates, missis primò Tidorem legatis, Reges ad superioris temporis offensiones voluntaria obliuione delendas, atque ad renouandum cum iugenti quaestu commercium eblandiri conatus est. dein, cum iussu nouo successu barbari omnem pacis mentionem aspernarentur, atque adeò in Lusitanum nomen conuitia & probra iactarent; Galuanus, fuis ad Omnipotentem Deum precibus, & caelestium vniuersorum opè suppliciter implorata; rem est ausus portenti similem, & metitò carituram fide; ni alia complura id genus euenta, hoc etiam ipsum omni suspitione mendacij apud æquos rerum aestimatores eximerent. Naues habebat in portu maiores, non amplius quatuor: & præter eas, aliquot leuiora nauigia. in classiculam hanc impositis circiter quadringentis armatis, quorum erant Lusitani centum & septuaginta, reliqui, Aërio & paucis exceptis, infimæ sortis homines, ac Lusitanorum fere mancipia; Tristano Ataidio cum eius familiaribus amicisque ad custodiã arcis relicto, Tidorem petit vltro; & nullis (incertum quare) hostium nauibus obuiam egressis, idonea statione extra istum teli anchoras iacit, inde obsidentem littora multitudinem, & situm urbis, ac totius circa regionis naturam attentè perlustrat. Aduocato dein concilio, optimum

visum, imminentem vrbi rupem arcemque, vt in tali nullo metu ad hoste D
neglectâ, inuadere. Ad eam rem Lusitani delecti centum & viginti, hisce ad-
diti è reliqua turba qui trecentorum summam expleret. ceteri, classem rue-
ri, & ad hostem distinendum, huc illuc circumagere naues, & varijs locis
descensionem ostentate iussi. Galuanus interea, die qui fuit Indorum præsi-
di & Apostolo Thomæ sacer, anno à partu Virginis supra sesquimillesimū
trigesimo septimo, quandam è captiuis nactus peritum itineris ducem, re-
motiore ab vrbe loco, circa quartam noctis vigiliam cum ea quam dixi ma-
nu descendit; silentique agmine & expedito, per syluestres maximè semi-
tas ad montis verticem occultè succedit. Iam itineris magnam partem, len-
to gradu, lassitudinis vitandæ causa, confecerat; cùm orta lux, & micantes
procul galeæ, rem hosti prodidère. exemplo ad arma conclamarum horrè
da cum vociferatione: quam, percussu multiplici, nemorum densitas, ac
sinuosi conuallium anfractus augebant: & omni ex parte, quasi ad prædam
haud dubiam, concursus illicò fieri cæptus. Ante alios Aialus, quem ex a-
missio regno præcipuus vrebat dolor, ad præoccupandos transitus cum par-
te copiarum accurrit; & modica in planitie Lusitano è sylvis egredienti sit
obuiam. ibi contracta repente pugna Aialus casside armatus, & maculis fer E
reis, prælongam vibrans vtraque manu romphæam, in hostes furibundus
inuehitur: ac dum hastatis & fistulatoribus incautus obijcit se se, cùm vndi-
que peteretur, vulneribus aliquot acceptis, in arma procumbit; & simul, vt
erat egregijs viribus, momentò resurgit; ac dissimulato aliquandiu dolore
ne suis trepidationem inijceret, ante prima signa prælium ciere perrexir:
dein, cùm latius manaret sanguis, quippe nullo medicamento suppressus,
linquente iam artus animo, & oculis offusa caligine, rursus occubuit; tan-
tum ad stipatores effatus, vt inde se quàm ocyssimè tollerent; ne canes (sic e-
nim Lusitanos vocabat) optato ad ludibrium corpore potirentur. Vti iussit,
erat, non sine periculo factum. & ipse quidem elatus ex acie, paulo post effla-
uit animam: reliqui attoniti casu Regis (vt est fugacissimum genus) exem-
plò terga verterunt; ac per inula cautesque præruptas passim arma iactan-
tes, pars nota nemorum latibula, pars urbem trepidi reperunt, ac venientem
subsidio alteram aciem, per angustos calles vnà secum auertunt; pars mon-
tis cacumen contento cursu occupare nituntur: horum maximè tergis in-
stitit Lusitanus; cæsisque compluribus, vno tantum amisso mancipio, immi-
stus fugientium turbæ in arcem irrupit. Ibi Galuanus tam insignem vi F
ctoriam, ac planè diuinam, Christo domino superisque gstatulatus, ignes
atci confestim iniecit prudenti consilio. quippe oppidani patiter & externi,
vbi supra caput grassantes flammæ vidère, subito pauore percussi, cum
imbelli plebe se se certatim è portis ac propugnaculis in apertum effundit:
Lusitanus interea, collectis vtcunque viribus, cum incitato clamore, ac tu-
barum cantu, ex arce decurrit; ac sine certamine vacuam defensoribus, re-
fertam diuitijs urbem ingreditur. ad quas cum extremo periculo diripien-
das, ne cæca præceps auditate discurreret miles, ædificijs omnibus iussa
Galvani subditæ faces: magnoque omnium dolore, quique vt in tutis suis
opes eò congererant; quique subiectam oculis adamauerant prædam; cun-
cta, exceptis commeatibus, intra paucas horas arsere, & ex ea quæ tardior
ad fugam fuerat, vrbana multitudo, capti plurimi, iunctisque in portu v-
nus, & æctuaria nauigia permulta. Minutis dein prælijs terra marique fati-
gari hostis cæptus: quem ad huiusmodi machinas rudem adhuc, nihil æ-
quæ ac tormenta Lusitana terebāt. simul etiam, prægrauantè multitudine,
in tam parua insula cibariorum difficultas vrgebat. Super hæc, aduenis Re-
gibus non sine causa iniectus timor; ne Lusitana classis aucta nauium nume-
ro, in eorum fines impetum faceret. ac proinde (vti omnis ferme cōiuratio,
vbi pro-

A ubi proprii periculi incessit metus, quamlibet leni de causa dissoluitur) Tidorensi valere iussu, foederati Reges domum quisque suam repente dilapsi. Eam occasionem Galuanus denuo tentandæ cum Tidorensi pacis idoneâ ratus, si forè rebus aduersis ferociam exuisset; legatos ad eum & litteras misit: neque ita difficile fuit, desertum à tot auxilijs, & recenti clade perterritum; ad æquitatem & concordiam reuocare, adhirente præsertim Cacile Rade, Regis fratre germano, qui inter cæteras causas, vulgata Galuani virtutum fama commotus, amicitiam & societatem cum eo vehementer optabat. Pacis conditiones facere; vt Tidorensis ablata Lusitanis arma & machinas omnes redderet: caryophyllum insulæ totum Lusitani duntaxat Regis procuratoribus Ternatensi formula venderet: neminem contra Lusitanos aut armis, aut vlla iuuaret ope: Lusitani pretium sine dolo persoluerent; & vrbi reficiendæ vnà cum insularis instarent. Hasce in leges renouatâ societas est: eaque magis in dies mutuis deinde congressibus donisque, & egregia in primis Galuanj fide ac liberalitate coaluit. Inde aduersus Geilolium, minirantem adhuc, & de Christiana religione in primis pessimè meritum, Galuanus classe profectus, Ternatem sæua tempestate reiecit. Ibi, quod statim nauigationis Indicæ aderauit dies, nefaria militum seditio rursus exorta & missionem, & frugis priuatim auhendæ potestatem ferociter postulabant. eos, Galuanus, quando per vim coercere non poterat; tum verbis, tum exemplo ad officium reuocare conatus est. quippe, non solum ipse, contra aliorum consuetudinem, ab omni negotiatione prorsus abstinuit, sed etiam vltro sibi collatum à Tidorensi Rege proceribusque magnum caryophylli numerum, in Regis Lusitani apothecas à scribis & custodibus iussit inferri. Sed videlicet nullum in rebus humanis remedium efficax est, ubi mentem, de cælestium bonorum cõtemplatione deiectam; sædus auaritiæ morbus inuaserit. Facta conspiratione permulti collectas fruges furtim in naues imponunt: tum intentantes arma palam, si quis eos retinere aggressus esset, non modò contra leges amicitia, sed etiã contra iurisiurandi fidem, inter infestas gentes ducem repentè destituunt; & impia uelificatione in Indiam intendunt iter. neque tamen de facinore tam atroci vlla dein quæstio ab Indiæ Prætoribus habita. At Galuanus, quamquam asperis in rebus à magna suorum parte desertus; consilio tamè arque animo stetit. Ac primùm, quod omnes in partes magnopere interessè cernebat; profugos & ipsa desperatione in furorem verfos Ternatenses mitigare, & in patriam reuocare adhortationibus, monitis, ac præsertim illustribus iustitiæ & sanctimoniæ documentis instituit. quam ad rem, Tidorensium quoque suasiones haud mediocri momenti fuere. Paulatim ergo positis odijs, relictas dudum sedes & incunabula repetebant. Quominus frequentes redirent; Tabariæ desiderium (quippe nondum defunctum audierant) Aialo præsertim extincto, erat in causa. Aerium, inter cætera, quod & ætate minor, & è peregrina pellice natus esset, auersabantur. Galuanum orabant, vt innoxium Tabariam ab Indiæ Prætoribus deposceret: atque ipse interim arbitrari suo regnum administraret. Neque conditio erat spernenda, quandoquidem ex huiusmodi procuratione, præter cæteras vtilitates, nullo prope negotio Galuanus ditari affatim poterat. Sed partim, credo; incertus vtrum ea res Ioanni Regi grata esset futura; partim haud ita decorum ratus, Christianum hominè in parètis pastorisq; loco Mahometanis præesse; oblatum sibi honorem opesq; magno animo & excelsò repudiauit: omniq; arte ac studio, muneribus etiã è sua pecunia consecutus est, vt in patriam cuncti remigrarent, & cõmunis concordia salutisq; gratia, Tabaria interim omisso, Aerij Regè volentes agnosceret. Hac maximè ratione Galuanus rē Ternatensem diu multumq; iactatâ, haud siue magno labore ac

difficultate restituit. Cæterum ab Geilolio, & Baciano adhuc restabat bel-
 lum. Nec dubitauit Galuanus Regem vtrumque ad singulare certamen
 prouocare, vt vnus, aut alterius capite potius, quàm multitudinis damno
 & vexatione, certamina finirentur: & in arenam haud dubiè ventum esset,
 ni Rades, cuius modò meminimus, pro amicitia intercessisset. Hoc vel in
 primis adiutore & sequestro, non prouocario tantum oppetesset, verum etiã
 inter Lusitanum & Reges ambos reconciliata pax, & longo interuallo re-
 nouatã commercia. Post hæc, ad reficiendas vrbes per bellum dirutas, curę
 conuersa: qua in re fidem Tidorensi Galuanus egregiè præstitit. dein, calca-
 rijs institutis, Ternatensem ipse arcem augere ædificijs & propugnaculis
 aggressus est: portusque aditum, antea insidiosum & perangustum, scopulo
 qui medium occupabat, ferramentis exciso, reddidit ampliorem. Ad hæc,
 Lusitanos colonos, contractis ad sobolem nuptijs, hortando perpulit, pri-
 uatas ædes per arundineis coementitijs faceret; puteos foderent; hortosq;
 & allatas ex India vites, & ponia sererent; quam ipsam ad rem & ad cætera
 vitæ ministeria, largas aquas à duodecim fermè passuum millibus ad arcē
 vsque perduxit. Insuper Aërio Regi, ducta iam ad propagandam stirpem
 vxore, consulenti popularibus suis, & ædificandi æmulatione vehementer
 incenso, rectas vias atque transuersas, & cæteram vrbs dimensionem sum-
 ma eius voluntate descripsit. neque ipsum modò Regem, sed omnes per-
 què incolas, omni officio & humanitate demetebatur. Ex quo apud barba-
 ros tantum huic viro beneuolentiæ & venerationis accessit, vt eum æquè
 ac parentem cuncti obseruarent: ipse quoque Rex, & magistratus, nihil ferè
 grauioris negotij, nisi ex eius auctoritate susciperent. Per idem tempus, in
 Mauricis insulis archipirata quidam, haud contemnenda classe non modò
 gentem importunè vexabat, sed etiam Ternatensibus atque ad eò Lusitanis
 apertè minabatur. Aduersus id malum Galuanus caracoras aliquot ab Ti-
 dorensi Rege commodatas, cum paucis Lusitanis & auxiliariis alijs mi-
 sir, Fernando Vinagrio sacerdote, viro impigro, expeditioni præposito, is,
 Christo duce ac præside, insignem ex hoste victoriam tulit. Archipirata, &
 ipsius frater, alijsque multi occisione occisi; cæteri turpem in fugam auersi.
 Inde Vinagrius ad Mauricas res componendas adhibito studio: cum plerof-
 que ex ijs qui per metum à Christo paulo ante descuerant, in gratia in cum
 Ecclesia reduxit; tum alios quoque non paucos ad fidelium numerum ag-
 gregauit. Hanc lætam adeò victoriam, alia mox neque magnitudine, neque
 fructu inferior subsequuta. Iunci complures ab Iaua, Banda, Macazare, &
 Amboino insulis ad coemendum caryophyllum Molucas petebant. Ea re
 cognita Galuanus, ne per huiusce classis aduentum Lusitana commercia
 turbarentur; caracoris viginti quinque, Lusitanos haud amplius quadra-
 ginta, & auxiliares circiter quadringentos imposuit. Cum ea manu profe-
 ctus Iacobus Lupius Azeuedius, Molucensium mari præpositus, ad Amboinũ
 occurrit hosti, neque vlla pugnandi mora est facta. fusi fugatiq; magna
 cum cæde barbari; & ex ipsis iuncis, aliquot in potestatem venèrunt. in ijs tor-
 menta complura; telorum vis ingens; & pecuniæ non parum inuentum est.
 Inde territis latè nationibus, victor Azeuedius Amboini oram legens, a cœ-
 las maris vniuersos aut voluntate, aut vi ad nomen Lusitanum adiunxit: ijs
 qui Atiuam, Mantelum, & Nuciualem præcipua eius litoris habent oppi-
 da, enixè petentibus, Christiana sacra per sacerdotes impertijt. ac demum
 rebus è sententia gestis, magna cum præda Ternatem reuertit. Iisdem ferè
 diebus, Galuanus missu, Ioannes Focatiã ad Papuas insulas delatus, consilio
 ac lenitate magis quàm viribus, regulos omnes ad societatem atque amici-
 tiam perduxit Regis Lusitani: præbitamq; ab ijs magnam commercatus co-
 piam, incolumi classe Ternatem adiecit. Hoc tam secundo rerũ progressu,
 ne quid

Anequid ad gloriam Galuani præfecturæ deesset, ex alia quoq; parte ostium repente ingens Euangelio patuit. Macazar est insula, cuius modò meminimus, leucas à Molucis in Orientem quinque circiter & quadraginta. Eadent ab Aquilone in Africam perpetuo tractu leucas fermè ducentas excurrit atq; vt aliz fermè vicinæ, plura in regna diuiditur. Abundat in alimenta mortalium oryza, sale, carnibus, pisce: in reliquos verò vsus atque delicias, cādida veste, sandalo, ebore, auro, margaritis: & quæ corporū firmitas & studiū est gentis, valentissimo in primis & exercitatissimo remige. Super hæc, amnibus ad euectionē subuectionemq; scinditur multis; qui ē montana introrsus regione decurrūt. Ex hac insula germani duo fratres, Ternate nup baptisimi sacramentū, sponse eodem & hortatore Galuano, susceperant: nouisq; de mōre hominibus Antonius Galuanus alter, alter Michaël vocabantur: ambo deinde cū in patriam reuertissent; Euangelio vtcunque prædicando, magnam popularium partem ad contemptum fustilium Deorum, ac miram in cupiditatem nouæ ipsi quidem, ac peregrinæ religionis impulerant. Ea re permoti, legationis munus iidem ad Galuanum gentis nōmine haud ira grauātē recipiunt; atque ad conciliandam facilius societatem, vario genere mercium, quas terra fert, in naues imposito, nobiles insuper aliquot adolescentes baptisimi causa Ternatem adducunt. Periuicunda Lusitanis ea legatio fuit, Macazares confestim sacro fonte lustrati; & Franciscus Castrius notæ probitatis & industriæ vir, ad firmandam cum ea gente, & in eā cum vicinis Regibus amicitiam, haud sine muneribus à Galuano missus, ex itinere primū ad insulam Celcbiorum appulit Cetiganū: ibi clementer acceptus, Regem vnā cum fratribus tribus, coniuge, ac filio; itemq; ē nobilitate ad centum & triginta, & ē plebe nōn paucos ab idolorum seruitute, ad vnius Dei cultum, ingenti omnium animi voluptate conuertit: & elutis baptisimate maculis, neophytos alios alter; ipsum Regē nōuo nomine Franciscum appellauit. duo & viginti dies in tam salutari negotio positi. dein, magno sui desiderio relicto, Castrius ad Mindanaum insulam accessit; ac legens orā, denique ad insigne oppidum Siliganū haud frustra delatus est. quippe Regem (quem Antonium exinde Galuanum vocarunt) Reginamq; & filias duas, & ē populū centum circiter & quinquaginta ad Euangelicam veritatem ab impia superstitione traduxit. In eadem insula baptizati cum vxoribus, fratribus, liberisq; & magna popularium turba Reges alijres, Butuanus, Pimilanus, & Camiguinus: illorū vtriq; Ioannes; huic Franciscus inditum nomen. His rebus peractis, à Mindanao Castrius cū ad Macazares vela fecisset, aduersis repente ventis, ac sua tempestate pæne submersus, Ternatem necessariō redijt, Macazarense expeditione in aliud tempus dilata. Interea Galuanus magnopere lætus relationis in horreum Domini, quamquā oppidō paucis ex infinita messe, manipulis; ad nouas operas comparandas diuino prorsus instinctu seminariū puerorum instituit. quod vnicū labenti Christianæ disciplinæ remediū, tanto deinde post Tridentina Synodus approbavit. In id Seminarium adlectos ē varijs nationibus adolescentulos indolis bonæ, qui matura dein ætate, in sua quisque patria Euangelio insisterent; summa cura, ac diligentia, quoad permitteret occupationes, per se, perq; suos, Christianis & litteris imbuebat, & moribus. quin etiam, parētes barbaros, quō facilius desiderij ferrent, & verbis, & vbi res posceret, etiam donis, admirabili quadam benignitate ac mansuetudine leniebat. Hic Molucensis relictus Nonniō Indiā regente per nouennium fuit. Eodem Prætorē Nonniō primus ex Episcoporum numero ad ecclesiasticā rem inspiciendā ordinandamq;, Fernandus ē Franciscana familia in Indiam venit; ibi cū cæteris functionibus, tum sacramentis præsertim Confirmationis, & Ordinis ritē ministrandis, necnō

per sacras conciones & priuata colloquia Lusitanis ad disciplinam atq; ad D
officium reuocandis; ethnicis ad Christianam alliciendis fidem; Episcopale
munus egregiè præstitit. nec dubium, quin multa & ab hoc viro, & ab alijs
in eo genere digna relatu & præconio, gesta sint. Sed admodum ratæ tum
quidem in ijs locis fuerunt litteræ: & si qui exstant scriptores; ij sermè insti-
torum peregrinationes atque commercia, & ducum res bello gestas, ac do-
mesticas plerunque dissensiones per otinm explicant; Christianæ rei (quod
caput erat) progressum, & in erudienda barbarie piorum labores & fortia
facta, quasi ab instituto aliena, vel omnino prætereunt, vel mirabreuitate
perstringunt. Inter cæteros multa est mentio Zufolarini, quem ad Goam
obsidendam, Albuquerque Prætor, venisse docuimus. Is deinde, honoris,
& gratiæ causâ Azedecan ab hero Idalcane appellatus, & aliquot insuper
auctus vicis atque castellis, ad amplas breui peruenit opes: ac Pondam vi-
cum, de quo supra diximus, ad multa opportunum, & vrbi Goæ imminen-
tem, lata fossa & egregij operis muro circumdedit. Veritus deinde propter
interpositas offensiones (qui Mahometanis Regibus ac tyrannis est mos) ne
ab Idalcane per calumniam omnibus bonis ac fortunis euertetur; occultum
foedus cum Nonnio Prætor percussit; atque ad Lusitanorum animos E
demerendos, Bardesiana, & Salfetana portoria opimi & propinqui redditus,
Ioanni Regi sponse assignauit. Missi confestim ab Goa exactores & scribæ,
fixo in ijs locis domicilio, aduentitiæ & insperatæ pecuniæ non exiguas col-
ligebant summas. Haud ita multum dein effluxit temporis, cum Azedecā,
vel purgatis, vt sit, suspicionibus; vel deprecatoribus apud Idalcane ad-
hibitis, pristinum gratiæ locum recepit: demptoque metu, poenitere cæpit
hominem, proiectæ sine causâ tantæ partis fructuum; & præualidæ gentis in
eas terras inductæ. Multa visuntur apud Indos fanis dæmonum adiuncta
domicilia, non modò viro-um, sed fœminarum etiam; præsertim quæ do-
functo marito sese cremandas eundè in rogam inferre non ausæ (quæ vetu-
stissimam esse consuetudinem, & Propertius, & Strabo demonstrant) metu
deinde ignominia, lucem & celebritatem hominum fugiunt; & remotis ab
vrbe locis intra septa quædam inclusæ, quod reliquum est vitæ, in execra-
bili Satanæ famulatu consumunt. Ex hisce vnum commodò situ, Lusitani
Quæstores inuaserant. locus, de nomine cacodæmonis, cui dicatus erat, Bar-
dor appellabatur. Eos inde, facta manu, duce Solimano barbarus pellere, &
vestigalia sibi vindicare frustra conatus, occasionem in super Lusitanis præ- B
buit, arcis egregiæ, quam Raciolum appellant, in iisdem sinibus exstruendæ.
Tum verò Azedecan, auctis externo milite copijs; nouem circiter millium
summam expleuit: in quibus cataphracti erant equires quinquaginta, leuio-
ris armaturæ ducenti. Cum hisce copijs idem Solimanus Raciolum accessit
primò. dein ad eliciendum in insidias Lusitanū reducto exercitu, dnas inde
leucas, circa montis cuiusdam flexū, occultè consedit. Interea excitus à Ra-
ciolanis Ioannes Pereria Goæ præfectus, absente per eos dies Nonnio Præto-
re, cum Indis mille, & Lusitanis quadringentis; quorum erant equites non
amplius centum, ex templo Raciolum accurrit, inde, cupiditate certa minis
ad hostē parū explorato prouecti Lusitani, iniqua repente cernunt omnia,
nmerū peditum equitumq; naturam loci; corporum habitus, quippe, lon-
gè ab arce subsidioque, non modò cum multiplici, sed cum recenti aduer-
sario, tessis ac paucis prælium instabat. Solimanus interim, ad circumeūdos
Lusitanos extenuata maiorem in sinum acie, pedites ab lateribus; cataphra-
ctos in medio; expeditos equites centenos in vtroque cornu locauerat, iam,
que promotis agminibus, ad iactum missilium, quæ ignea erant pleraque,
ventum erat; cum ex imminente periculo turbatæ Lusitanorum, præsertim
auxiliarium, mentes; & insolitus quidam oculis animisque terror offusus.

A Eare animaduersa Ioannes confestim aciem interequitans; Quæ vos (in-
 quit) nūqua formido, commilitones, quis præter consuetudinem horror in-
 quasit? scilicet ex longa defatigatione, incommodo loco deprehensi, nec opi-
 nam hostium multitudinem extimescitis. quasi verò nunquam adhuc,
 ex eiusmodi periculis ac difficultatibus, Dei benignitate, cū incolumes, tum
 victores etiā euaserimus. Nonne, qui rebus in asperis ad hæc usq; diem nobis
 maioribusq; nostris affuit Christus, nunc quoque præsens ac propitius fore
 purandus est? aut non idem hic est hostis, quem antea sæpe fudistis? cuius to-
 ties in terga pugnaistis? cui per hosce dies inuirs ac renitenti munitissimam
 arcem imposuistis? Proinde, state animis viri, & omnem salutis spem, secun-
 dum immortalem Deum, in dextris ac virtute reponite. Nam de recepu,
 ne deliberatio quidem reliqua est vlla. Cædetur parēti campo fugacissimus
 quisq; prius quàm fractis metū viribus ad mœniā Raciolanā tanto inter-
 uallo perueniat. Inter hæc dicta, conspicatus intentos ad orbem clauden-
 dum hostes, Iordanē Freitā cum delectis equitibus triginta, in cataphra-
 ctos immittit, ipse cum pugnatissimis nouē (nam reliquos tardabat metus)
 antequam hostium cornua inter se coirent, in alterum, ardentibus animis
 B impetū dat. Et quamcunq; in partē sese ferox iuuentū concirat globus, per-
 turbant hostiū signa, & maiorem quā pro numero edunt stragē: atq; instā-
 tibus nuper, vtrō ipsi pauorem ac trepidationem incuriunt. Eo spectaculo
 Solimanus accensus, ex altera parte cum suis in auersos incurrit. Ira abruptum
 ab reliqua acie cornu; & solutis ordinibus, promiscuē geri capta res
 est. Et Lusitani socij q; cū inter pugna fugā quē consilium aliquandiu tre-
 pidassent, pudore demum per ignauā deserēdi ducis, & mutuis inter se ad-
 hortationibus incitati, deserta acie, & pariter clamore sublato, medios in ho-
 stes inferunt signa: & corrigendæ tarditatis ac demendæ ignominie studio,
 valida facta impressione, hostem impellunt primò: dein redintegrato im-
 petu prorsus auertunt. Fusos inde passim Pereria cum equitibus, ad proxi-
 mum vsq; flumen acriter insequutus, latè cæcidit; cū quidem Canarini &
 Decanii, ne in fuga dignoscerētur, virentes ramos, quod sociorum Lusitanū
 nominis erat insigne, capitum tegumentis infererent: ex hostibus, eo præ-
 lio, præter captiuorum turbam, mille & septingenti desiderati. ē Lusitanis
 & auxiliariis, isti, sagittis feruē, complures; ne vnus quidem (quod portē-
 C ti simile videatur) occisus. Tum castra, plena omnis opulentia, mōmēto di-
 repta, & Pereria, euidenti planē Dei superumq; auxilio, cuius maxlmē fidu-
 cia inierat pugna, memorabili parva victoria, (polijs diues & barbarica sup-
 pellectili, Goam reuertit) omniq; obuiam effusa ciuitate, cum laudibus, &
 cum solenni supplicatione ouans urbem introiit. At Azedecan, quāquam
 tristi nuntio percussus, non tamen iccirco abiecit belli consilia: quin, Soli-
 mano dimisso, cuius ductu iam toties malè pugnatū erat, Carnabecū Tur-
 cam Asiaticum, virum & corporis toboe, & armorū arte præstantē, & sub
 eo præfectos octodecim ex eadē natione conduxit. i. cum octingentis equi-
 tibus, & peditum quatuor millibus ad eadem veltigalia recuperanda profe-
 cti, rursus ab Lusitano vincuntur. Carnabecus ipse inter alios, ac Turcæ præ-
 secti, eo prælio ad vnum omnes occisi. Neq; tamen incruenta Lusitanis vi-
 ctoria fuit. promptissimi aliquot, partim profundis foueis hausti, quas con-
 sultò occæcauerant hostes; partim etiam ipsius Carnabeci manu perempti
 sunt. Ea pugna fractus tandem Azedecan, ab armis abscessit: & pacata in ali-
 quot annos regione, Lusitanus traditam sibi veltigalium possessionē, haud
 sine magno prouentu retinuit.

Libri decimi Finis.

HISTORIARVM INDICARVM

LIBER VNDECIMVS.

VM hæc à minoribus præfectis geruntur, ne ipsi quidem Nonnio Prætori fuit otiosa prouincia. In ingentem nactus naualem apparatus, quem decedens Lupus Vaszus partim Goz, partim Cocini reliquerat; ad expeditionem Diensem, quam Lusitani dudum coquebāt, animum adiecit. ac primum, idoneos homines, magnis præmijs inuitatos, mercatorum specie Diuim ex vrbe Goa præmisit: qui cuncta probè cognoscerent; ac Lusitanas vires augendo verbis, Tocanem dynastam, Sacæ demortui fratrem, ad vitanda certamina, & componendam quauis conditione pacem impellerent; ac demum appropinquanti sibi omnia explorata clam ex vrbe renūtiarent. In horum opera & fide, quam multis rebus perspectam habebat; magnam rei perficiendæ spem collocauerat Nonnius. Dein, satis prouisis omnibus, quæ ad rem pertinebant, diem ad conueniendum nauticis omnibus Ciaulum edixit. Ab Ciaulo profectus cum ornatissimis nauibus variaz formæ trecetis, in quibus erant Lusitanorum tria millia, Malabarium totidem, & Canarini bis mille; Damianum oppidum oræ Cambaicæ processit, metum desertum ab incolis. ibi, solenni peracto sacrificio, Antonius Petronius Franciscanus, præconcione cunctos ad obeunda fortiter militiæ mûnera, pellendosque ex vrbe Dio nefarios Christiani nominis hostes, Mahometanz sectæ cultores, hortatus est. Ab Damano classis, præciso Cambaicò sinu, Betelem tenuit. Hoc nomine insula est, perexiguo circuitu leucæ fermè vniûs, angustæ admodum freto à continenti disiuncta, difficili accessu, penè vndique septa præruptis haud modicæ altitudinis rupibus. Ea, quod lencaim octo non amplius traicctu peropportune imminet in vrbe Diuim, & circumdato muro inexpugnabilis reddi facillè poterat; ad eum locum muniendū paulo ante Cambaicæ Rex quendam è suis præfectis, Tuream natione, cum duobus millibus armatorum, & structoribus operisque circiter mille trans miserat. Sed nondum eò peruenerat opus, vt arceri munimento externa vis posset. ac proinde repentino tantæ classis aduentu perterriti milites, & præter cæteras difficultates etiam nauigijs ad transmittendum, vel accersenda è propinquo auxilia destituti; consilio habito, de arce honestis conditionibus tradenda consentiunt. Dux ipse, quod plus auctoritatis inesset legationi, accepta fide, ad colloquium prodijt. Petebat vti sibi cæterisque insula excedere; suaque secum exportare tutò liceret. Cui Prætor, insolito ferox apparatu, & audis rei gerendæ; ipsi quidem id petenti dare se dixit: cum reliquis, nisi permittentibus omnia, negauit vllam pacis conditionem esse. Hoc tam risu responsum in arcem relatum, mistam desperatione iram in militum pectoribus accendit. Extemplo regius Quæstor, ex obujs trabibus raptim conferta rate, per renebras pecuniam regiam in continentem auexit. hunc, nando subsequuti ex imbelli turba qui poterant. cæteri, fero & infando

confu-

A consilio, vxores, & liberos, & quæ habebant carissima, in vnum congesta tumulum, ea ipsa nocte succendunt. & ex vniuerso præsidio septingenti ferme, certo deuotionis genere, monachorum instar vertice capitis ad coronæ seu diadematis figuram abrafo (adeo is ritus apud barbaras quouenationes defunctum humanis curis animum, & ipsius prodigum vitæ significat) ad mortem fortiter oppetendam obstinata mente coniuuant. In de cæci furore & amentia, non sine probris conuitijsque, Lusitanum vario telorum genere supernè lacerant. Ea comotus audacia Prætor, non expectato, vti decreuerat, Solis ortu (& fortè nox erat Lunæ radijs admodum illustris) exposito milite, à quatuor simul partibus adortus inchoatam arcem expugnat. Varijs inde locis, vti se se passim conglobauerant hostes, atrociter dimicatum est. Dux ipse cum egregijs aliquot, eques primò, tum pedes ingenti animo prælium ciens, haud inultus occubuit. Cæso dūce, fugā in omnes partes illic fieri cæpta. cumq; hinc infestæ cuspides; inde vastæ crepidines, & obsessum nauibus mare ad salutem obstant, vrgētemetu à lijs per saxa cautesque se se deuoluunt; alijs specus & latibula circūspiciunt: multi eminustraiecti missilibus, multi cominus gladio hastauē

B confossi, pauci admodum in seruitutem abducti. Cæterum vnus memorabile in primis exitum fuit. is, in angustijs deprehensus, cum adhaerentem lateri comitem interfectum, & in se deinceps intentam Lusitanilanceam cerneret; nulla cunctatione in vulnus ac ferrum vtrò semet impellens; ad corpus aduersarij per ipsum hastile furibundus affluxit; & stricta sica, nec opinantis absceidit femur. ita, mutuis ictibus, alterius vterque sanguine expleti, in eodem pænè vestigio corruerunt. E Lusitanis desiderati nobiles viri septendecim. vulnerati centum & viginti, quorum nonnulli postmodum exspirarunt. Post hæc, euersis, aut incensis Cambærotum operibus, eorumque tormentis in classem acceptis, Prætor circa eādem insulam octo ferme dies in anchoris stetit; nuntium ab exploratoribus de statu rei Diensis ibidem expectans. Ea mora saluti Diensibus fuit. Siquidem per eos ipsos dies Mustafa, & Sofar, qui nuper ab Adeni obsidione recesserant, fugitiua, vti supra demonstratum est, Turcarum tyranni, mancipia; nouam & conditionem & sedem quærentes, Diū classem deuenērē, secumque sexcentos Turcās, Arabas mille & trecentos, & præter minora tormenta, basiliscos & neos egregiæ formæ tres in urbem inuexere. Hoc tam insperato

C subsidio magnopere confirmatus est Tocan; cum paulo ante, Lusitanæ classis famā contreritus, ad deditionem haud dubie inclinaret. Exinde, Mustafa suā suā, emissā extra oppidū cum pretiosis rebus puerorum ac mulierum turba; reliquos oppidanos recēnsuit. inuenti qui arma ferre possent, præter nouos auxiliares, vñdecim ferè millia, & omnes graui edicto vetiti egredi ex vrbe. Tum, eodem hortante atque adiuuante Mustafa, stationes ad portas, in muris tormenta vigilæque disposuit: & sub præcipuas vrbe vias atri, & sulphureo puluere completi cuniculi, quibus, si in urbem irrupissent hostes, in extremam eorum perniciem ignis applicaretur: & intra ostium portus, quod ferrea catena claudi solitum esse docuimus, tres & septuaginta biremes instructæ: denique nihil ommissum, quod ad urbem, præsertim à mari, firmandam tali tempore pertineret. Nonniū, vti dicebāmus, consulto ad Betelem interea trahebat morā. dein, cum ijs quos ob id ipsum ab Goā præmiserat, neque ipsi venirent, neque nuntium aut litteras mitterent, quippe custodibus ad exitus omnes appositis, ignarus omnium quæ apud hostes fierent, ad incertum euentum à Betele Diū ire perrexit; haud dubie ratus, ad conspectum tātæ classis, motum aliquem in vrbe futurum. Vbi cōperuentum est, vixdum in salo iecerat anchoras, paratū per colloquia tentare animos incolarum; cū ex omnibus repente pro-

pugnaculis in classem vis ingens pilarum emissâ, è quibus, inspectante Nô. D nio, in ipsâ pane Prætoriam tres illatâ, magnam consternationem fecere. Inde subducta extra ictum classe, & omni spe non voluntariâ deditionis modò, sed etiâ pacis abscessâ; cum speculatorijs nauigijs missi, qui è proximo quoad liceret lustrata oculis vrbe, certi quippiam referrent. ij, abrado ad iacula vitandâ littore, sensim progressi, ingentem aspiciunt promuris hominum frequentiam, & nauium multitudinem in portu paratam, & omnia telis, atque tormentis, micantibusque cum ingenti sono flammis horrentia. Simul animaduertunt; non æquè ab terra atque à mari difficile opugnationem esse: & sicubi descensio facta sit, à Septentrionibus maxime succedi ad mœnia posse. Hisce rebus cognitis Prætor, quod in vnâ rem naualem intentus, terrestres pugnæ machinas & instrumēta nequaquâ aduexerat; portus claustra perfringere, classemq; adoriri, & simul è nauibus mœnia diuerberare decreuit. In eam rem postridiè cum tormentis maioribus promotâ, centonibus & pluteis testæ, scaphæ complures; triremibus ab tergo & ab latere adiunctis; quæ simulatq; per stragē aliquis aditus daretur, ad irruendum inter volitantia tela militem audaciter exponerent. Hæc, turbatis inspectata hostiū vplerisq;, aduerso insuper æstu, per meritum ac trepidationē ægrè fiebant: & simul periniqua erat verberandi conditio: quippe cū oppidani, è fixo & immobili, ad ictus destinatos tormenta librerent; Lusitani, è fluxo & instabili, prope in incertum mitterent tela. Ergo, vt in huiusmodi conditione, alteris nihil fermè illatū damni; ex alteris, propugnatores & nauæ non pauci mœnto discepi sunt: & quod vel in primis oppugnantium fregit animos, omnia fermè tormenta, maioribus quàm quos paterentur bolis, & nimia defatigatione disrupta. Hoc tã infelici successu perculsus Nonnius; ne simul ad procellas ac tempestates expositam in salo classem haberet, simul milites remigesque tãto cum detrimento densissimis hostium globis obijceret; sublaris anchoris, frendens gementisque irritò conatu ad Betelem redijt. Inde, Antonio Saldania ad peruasandam Cambaicam oram cum parte copiarum relicto, cæteras ipse Goam reduxit incolumes. Eodem paulo post Saldania quoque redijt, inter cæteras clades euersâ Goga (id oppidi nomen) & onustis Indica fruge quinque & viginti paronibus vno incendio absumptis, Cabaici sinus culto dia viro egregiè forti Iacobo Sylueriæ tradita. Gogæ hyems iure dicundo, & nauibus reficiendis exacta. deinde vbi sese æstas aperuit; Cialem Prætor classe contēdit. is locus vltra Calecutum duas leucas apprimè nauigabili æstuario impositus, mirè factus erat ad Arabum infestanda commercia; & Zamorini consilia exploranda, conatusq; opprimendos. Ibi ergo Prætor, quieto Calecutano, neque ad impediendam ædificationem auso inire certamen, arcem egregiam opere militari paucis diebus extruxit. In eam rem agri pars cum palmetis ab Cialensi regulo præsentibus nummis coempta: & regulus ipse, ne Zamorini vim extimesceret, in fidem ac societatem acceptus est. Eadem æstate, Iacobus Sylueria, Tanahensem dynastam Dienis auxilij fiducia tributum pendere recusantem aggressus, oppido exegit; ipsumq; oppidum egesta præda cremauit. In eodē tractu Bando-ram, qui locus erat in Tocanis ditione, & opere magno, & valido præsidio munitus, vicepit, ac diruit. Multros præterea Cambaicæ oræ vicos euerit; naues partim subductas exussit, partim cum oneribus Diam petētes excepit, aut depressit. ad hæc, in remigum supplementū, quattuor milia captiuorum abducta; & clausis vndique maritimis cōmeatibus, Dienis portorio & annonæ, ingens eo anno detrimentum illatum est. eadem penè vastitas, eodem Sylueria duce, anno insequenti propioribus etiâ vrbi Dio littoribus atque agris inuicta. villæ, vici, nauigia passim incensa.

multa

A multi mortales abducti. opulenta emporia duo, Pate, & Patane, haud sine certamine capta & direpta. Mangalor oppidum insigne (quo item nomine emporium est in ora Malabarica) dilapsis metu Mahometanis, delatum: ditati præda milites: nec parum pecuniae in regios quoque, fiscos redactum: impunè cuncta: cum & nouo Cambaiz Regi Badurio interioribus implicito bellis, haudquaquam vacaret opem ferre quamuis adeò laboranti otæ maritimæ; & Melicus Tocan, circumferenti bellum Lusitano occurrere nec posset, nec satis auderet absente Mustafa, qui post repulsos ab Dio Lusitanos, in regiam cum latò nuntio ad præmia petenda, & venditandam in posterum operam suam Regi, haud sanè magna Tocanis voluntate contenderat. Eo adiumentò ac præsidio destitutus Tocan, omnibus circa pòpulis ob recentia damna terròre nominis Lusitani percussis, quicquid habebat copiarum ac virium, partim ad urbis Diensitodiam, partim ad muniendum Bazainum summo studio conferebat. Et Nonnius, atdens dolore susceptus ad Dium labis, ad eam eluendam, excidium Bazaini tacitus dudum apud se voluebat. Ac maturandum ratus antequam ab terrore populationum rescicerentur hostium animi, cum nauibus amplius octoginta, & bellatorum quatuor millibus, quorù dimidia pars Lusitani, ceteri Malabares aut Canarini erant, Ciaulum accessit. inde præmissò cum expeditis nauigijs Emmanuele Albuquerque ad portus introitum occupandum, ipse Iacobo Sylueria trans Dium accito, cum cætera classe subsequitur. Bazaini tum agebat Tocan magno equitum peditumque numero ad famam classis Lusitanæ contraò. Munitionis autem ratio erat huiusmodi. arcè idoneo loco edificatam habebant. præterea, ad euripi fauces, qua descensos putabant hostes, propugnaculū excitant. inde perpetuam fossam immisso mari, itemque aggerem cum crebris turtibus, magna tormentorū imposita vi, ad oppidū usque, perduxerant. neque oppugnari, nisi eo munimento superato, arx poterat; & frequentia tectis loca protinus petenti hosti, nullis circa syluis aut collibus, turres ab latere minabantur. Nōnius, duce trans fuga locorū perito, paulo supra id quod dixi propugnaculū, tripartitò exposuit copias. Primo agmini Iacobus Sylueria, secundo Fernandus Deza, & nauarchi aliquot præerant: postremum ducebat ipse. Vbi propius ad munitiones ventum est, Lusitani, tetrata dein ommissa propter altitudinem fossæ, præter hostium oculos ad oppidū recta contendunt. Scilicet in prætereuntes confestim ex aggere secus imber telorum, perpetua iaculatione cōiectus. quacunque audax incedit agmen; ignisææ bolides, plumbei ac ferrei globi, spicula densa circumuolant. Mirum profectò, & quòd, nisi in potentiam Dei referatur, planè fidem excesscrit. Puro & patenti littore, cum è turribus ac fenestellis undique peterentur, nemo prorsus omnino ictus est. quo miraculo commoti auxiliares multi, spontè dein Christianam fidem amplexi, cum ita affirmarent: angustis in rebus nullū omnino equè atque Lusitanorū Deum suis cultoribus esse præsentem atque propitiū. Ad extremas munitiones cum decem amplius millibus armatorū sese Tocan ostēdit. Ibi acrior cōcursum primo, quam persequentiōr pugna fuit. Inuchenrem se magnò impetu Lusitanū, gladiisque & hastis aduersa ora & pectora fodientē, diutius non ferentes Mahometani, transmissò per pontem euripo, ad proximos montes celeri fuga succedūt, eodemque loco castra communiant. Nec maior inclusis intra arcem, ad sustinendam oppugnationem animus fuit. Eminus conspicati suos abeuntes, & hostium aduentans agmen, extēplò sese per auersam arcis partem omnes eiciūt: traiectoque, pariter euripo, Tocanis vestigia subsequuntur. Per hūc modū arx oppidumque, minore quam timebatur certamine in potestatem venit. è Mahometanis, tum in prælio, tum in fuga, casu quingenti & quinquaginta. è Lusitanis, desiderati nō amplius

sex. Multum ibi sulphurei pulueris & glöborum inuentum, & maiorator. D
 menta circiter quadringenta. Prator, collaudato præcipuè Sylueria & ijs
 qui in primo agmine dimicant (nam ad secundam aciem & subsidia præ-
 lium non pertinerat) donisque militaribus de more distributis, in ipso lit-
 tore castra posuit: inde quicquid erat fertile in agris, ferro igniq; corruptū,
 oppleræ hostiū fossiæ, prorutum vallū, & arx ipsa, quod ad eam tuendā co-
 piæ non suppetent, à fundamētis excisa. & Nōnius, per se perq; suos egre-
 giè repenso barbaris quod ad Diū acceperat damno, incolumi classe Goā
 hyemandi causā repetijt. Circa idem tempus, Vgentanæ Rex, Malacensem
 oram crebris excursionibus habebat infestā. Aduersus eum cū quadringē-
 tis Lusitanis à Malaca profectus Stephanus Gamma, qui tū vrbi præerat, ad
 uerso flumine ad hostē subiit: ac munitiones primū in itinere obiectas, ex-
 posito milite per vim cepit: dein, fugato Rege, deferat arcem & urbē Vgēta
 nam incendit; tormēta cōplura, nauesq; captiuas cum insigni laude victor
 Malacam reduxit. Sub hæc, è Lusitania cū onetarijs quinque Martinus Al-
 phonfus Sosa, præfectus maris Indici designatus, Goam deseruit. Is, accep-
 ta à Nonnio classe, nauibus quinq; & triginta, in quibus erant Lusitani sex-
 centi, ad Damanū duxit oppugnandū. Cambaici littoris id quoque oppi-
 dum est, supra Bazainum leucas fermè quattuordecim. Carebat mœni-
 bus, atque ob id ipsum oppidani cognito classis aduentu diffugerant. Sed
 fitim operis atq; Turcæ admisti Relbutis, quæ gens latrocinijs dedita Car-
 mania fines attingit; quingenti numeto tuebantur. iidem, urbis aditum à
 portu, tumultuarijs munitionibus crebrisque tormentis obseperant. Sosa
 in conspectum hostium delatus, leui primū nauigio ad contemplandā
 loci naturam & opeta circunuectus est; dein vitato portu, nocte intempe-
 sta in asperum littus non sine peticulo repente descendit, ac partim scalis
 ad muros apposis, partim, dum pauidi quidam elabuntur, portis raptim
 occupatis, in arcem ittupit. Intrā mœnia, cum Turcis præfessim, interclu-
 so exitu, arroçiter dimicatum est: ac, paucis exceptis qui inter primū, vt di-
 xi, tumultuarijs euaferant, cæteri ad vnum omnes occisi. è Lusitanis, decem
 desiderati non amplius: grauius idē complures. Arx triduo diruta, & solo,
 vix vt vestigium exstaret, æquata est. Inde victor Sosa totam Cambaicam
 oram, non sine magno terrore, Diū vsque percutrit. Capti & euerfi Da-
 mani fama Badurium valdè commouit; præsertim quod eo ipso tempore
 grauius ex alijs partibus bella imminerent. in quæ dum rotis incumbit vi-
 ribus, ne interim acrior ab tergo Lusitanus instaret, otatorem petenda: pa-
 cis ad Nonnium misit; scriptisque & obsignatis conditionibus, Ioanni Re-
 gi Bazainum, vicinasque insulas, quo in numero Salsétanz sunt, & partem
 insuper continentis attribuit. Pace cum Lusitanis facta, sese ad cæteras ex-
 peditiones accinxit. Duo tum à Septentrione hostes in primis vrgebant:
 Cremētina vidua, Sangæ Regina, eximia specie, catetum præferoci & plus
 quàm virili ingenio mulier; à prima ætate militiæ rudimentis imbuta, pug-
 namque inite, Amazonum instar, intrepidè solita. itemque Mogores, Scy-
 thica gens, præpollens vitibus, & cum finitimis Persis bello certare assuera.
 horum Rex Miramudius, à magno Tamberlane originem trahens, Man-
 doo dynasta sollicitante (cuius auunculum Baduritus pepulerat regno) pau-
 lo ante in Cambaiz fines valido cum exercitu irruperat. Inde sublatis ani-
 mis Crementina, filij gerens tutelam, statutum olim vedgial Badu-
 rio abnuebat pendere; coactisque duobus equitum, triginta peditum mil-
 libus, in regia se se continebat vrbe, cui nomē Citor. Hæ duæ maximæ Badu-
 rium eo tempore distinebant curæ. Super ijs cum aliquādiu apud se delibe-
 rasset (nam alienis consilijs admodum rarò utebatur) Sangam edomare
 quamprimū, dein Mogoribus omni conatu obuiā ire cōstituit. Apparatus
 autem

Autem huiusce expeditionis erat eiusmodi, quemadmodum à Christianis cognitum est, qui in eo ipso bello Badurij stipendià meruere. Equitum sub signis habebat centum & quinquaginta millia, è quibuserant grauis armaturæ triginta. peditatus quingentorum millium explebar summam: in ijs, externi variarum nationum ad quindecim millia. id erat exercitus robur. Fartacas & Abassinos, alij præfecti; Turcas trecentos Mustafa ducebat. accesserant Christiani capriui, demptis ad militiam vinculis, non plus octoginta; quorum erant quinquaginta Lysitani, Galli reliqui, incertum quo casu, Dobriga quam vocabant naui, ad Cambaicas regiones appulsi. Armorum telorumque omnis generis vim ingentem, curulia tormenta mille admodum ex ære cuncta parauerat: in ijs, vastæ magnitudinis quatuor basiliscos, intremente solo, centena singulos bouum iuga trahebant. Hisce addita sulphurei pulueris pilarumque plaustra quingenta, & libratores, ac fusoria artis magistri complures, cum omni iaculandi & conflandi instrumento. ad hæc, turriti elephanti amplius ducenti; quaternas alij minores fistulas, maiusculas alij binas, totidemque milites dorso vectabant. Signato in stipendium auro argentoque, vehes onustæ quingentæ, & super hæc omnia, Sattræ ac dynastæ permulti cum suis quisque thesauris, & magno comitatu sequebantur. iam verò mercatorum, opificum, lixarumque & calorum summa iniri vix poterat. Cum hisce copijs è Mandoo regno, quod nuper inuaserat, profectus in Sangæ fines Badurius ad Ciorem castra posuit. Ea vrbs edito loco duodecim millia passuum obtiner ambitu, sumptuosius admodum ædificijs publicæ ac priuatim ornata, mœnibusque ac propugnaculis egregiè cincta. itaque propter maiestatem ac pulchritudinem, quamquam arroganti vocabulo, Mundi vmbella (id enim Citor gentis lingua significat) appellatur. & quoniâ, si vel ad muros ex inferiore loco succedere Cambæus, vel fame subigere inclusos instaret; cum anceps oppugnatio, tum lenta fore videbatur obsidio; consilium cepit hosti planè exitiale: magnis operibus machinisque ex tuto urbem adoriundi. neque difficilis erat ei molitio quantuis, nimirum exsuperante ad omnia multitudine. Ergo ad vrbs radices, densum ordinem trabium, qui munientes ab tergo protegeret, pluteorum vice defixit. post hosce pluteos breui tempore duas turres, quæ fastigio altitudinem æquarent mœnium, latas pedes quinquaginta, è lapide & argilla excitauit; gradusque ad ascensum adstruxit. in ijs turribus delecti bellatores, & muralia tormenta disposita cum neque in a duersis propugnaculis quæquam consistere paterentur; & tectis ac delubris vltimum haud dubiè minarentur excidium; Regina, alioquin ad defensionem parata, admoto hoc tantò terrore despondit animum: perque notos calles, cum liberis & paucis familiaribus clam ex vrbe profugit. oppidanis frustra hostem aliquandiu acere conati, ad extremum perditis rebus, in auri, argenti que, & pretiosæ vestis ac ruos (quos in idipsum ex publico priuatoque collegerant) ad Betelanam conuersi rabiem, subditis ignibus iniecere se. tres ipsos dies incendium tenuit. ad septuaginta millia sexus vniuersusque mortalium per eam desperationem absumpta. Sultanus urbem ingressus ingenti lætitia, purpuratos amicosque nouis beneficijs ac vestigalibus auget; militi stipendia duplicat, se ipse adeo magnificè & elatè circumspect, vt omnium Regum vni sibi, qui Citorem expugnasset, vmbellæ honorem deberi haud absurda quidem allusione iactaret. Verùm, quæ sunt humanæ vicissitudines, non diuturnum Sultano eius victoriæ gaudium fuit. aduentanti copijs auctis Mogori obulam progressus, ad Docerem urbem semel, ad Mandoum iterum profligatur, & castris exiit. inde cum ab alijs, tum ab ipso Mustafa desertus; barba, ne dignosceretur, abrasa, gregali cultu, per paucis comitibus Diu vsque contendit. Ibi, à concepto pauore, de asportandis Mecam thesauris,

qui supeterant, & regno relinquendo agitaſſe dicitur. Sed ſuorum horratu retentus, dum hoſtes populando agro, & egerenda è deſertis vrbibus præda morantur, & dirati ſpolijs, vt ſit, patriam cogitant; interim ad opem à Solimano Turcarum tyranno petendam oratores miſiſſiſ; dona ad ipſum Turcam data, quorum æſtimatio ad ſexcëtorum millium aureorum ſummam aſcenderet; ad milites verò quàm exercitatiſſimos (nam id vnum ab Turca implorabat auxilium) mercede conducendos, magna pecuniz viſ. Hoc in præſentia reparandi belli conſilium Badurius cepit. Veritus deinde, ne ſerū afflictiſ; rebus id remedium eſſet; fracta demum ſuperbia, Soſam, ab Ciaulo (nam in ea tum ſtatione claſſem habebat) dein ab Goa Prætorē ipſum Nonnium ad ſe per legatos ac litteras inuitauit: iſq; modò partē capeſſerēt belli; poteſtatem arcis ad Diūm ædificandæ (quod fruſtra iā toties omni arte queſierant) vltro detulit. Hiſce nuntijs allatis, ab neutro in tam præclata occaſione ceſſatum eſt. Soſa prior, tum Nonnius Diūm inſtructa claſſe contendit. Ibi nouis vtrinque ſœderis & amicitiz legibus in publicas tabulas teſtato-relatis; designari communi conſenſu fines arcis, in extremo inſulæ promontorio, qui locus imminet in ipſum introitum portus, vt clauſtra maris haud dubiè Luſitani tenerent. Annus tum agebatur ſeculi huiuſce trigēſimus quintus. Area dimenſa, conſeſtim ad ſtruenduram ad mortæ manus, non fabris tantum & nauali turba, ſed ipſis etiam militibus & præſectis enixè rem adiuuantibus. Triquetra, vtpotè in promontoriū deſinens, loci eſt figura, iactis fundamētis, ab aperto mari ad interiorem tumulum, è regione oppidi, murus eſt ductus pedum ſeptendecim craſſitudine, altus ad coronā vſque viginti. in eo tumulo, rotunda, vti mos tū erat, ceſpire ingeſto erigitur ante omnia turris dodrantiū nonaginta diametro. Thomæ appellata, quod eius Apoſtoli feſto die exordiū ſumpſerat: inde rurfus ad alterū inſulæ marginē continuata mœnia ſunt; qua rupes abſciſſæ portū attingunt. ibi turris altera exſtructa diametro dodrantium ſexaginta. Huic ab Diuo Iacobo Hiſpaniarum præſide inditum nomen. Muris foſſa circumdata quoad cautes & præcipitia tulère. Inter duas turres medio fermè ſpatio, portā cum lorica in urbem aperiunt. intra mœnia ſacellum, & præſecto præſidij militibusque teſta militariſ; excitant. Per hunc modum in præſentia duntaxat atx ab vrbe interſepta eſt; laterum munitio, quod ea mari alluuntur, in aliud tempus reiecta: Cæterum opus vndequinquageſimo die, non ſine Sul-tani admiratione perfectum. Simul, ad recuperandum in Cambaiæ finibus Variuenem pagum, arcemque appoſitam Indo flumini, miſſus rogatu Sultani Vascus Petreius à Sancto Pelagio cum Luſitanis ducentis & quinquaginta; Soſare adiūcto cum Turcis trecentis. Mogores centum & quinquaginta, incenſo pago, arcem obtinebant. ij, quandiu leuioribus miſſilibus dimicatum eſt, hoſtibus egregiè reſtitère. Aſt vbi proueſtis è claſſe maioribus tormentis mœnia quati cæpta; diſſiſ; viribus arcem deſeruère. Ita Variuēnes denuò in Sultani poteſtatem redigitur. Præterea in maritima Cambaiæ oppida præcipua Luſitanorum manipuli aliquot præſidij cauſa proſecti. cuius auxilij fama è longinquo, vt ſit, in maius aucta, rera datus Mogor; ſpolijs Cambaianis grauē exercitum trahens, inſtante iam hyeme, domū reuertit. Iſ Mogorici belli finis Badurio fuit. Inde Sultanus ad reſouenda quæ recentibus cladibus afflicta & proſtrata iacebant, itemque ad continendos in fide populares intendit animum. quippe, non pauci ea tēpeſtate, Sultani tyrannidis iugum excutere conabātur. Per eoſdem ferè dies, ad naturalem nominis Luſitani gloriā, vnius viti virtute ac felicitate, haud mediocriſ; acceſſio facta eſt. Iacobus Borellius erat nauarchus egregiè ſtrenuus idemque, maritimæ ſcientiæ laude præcellens. iſ, cum aliquot annos in India & Emmanueli & Ioanni Regibus operam fortem ac fidelē nauaſſet, in

Luſita-

- A** Lusitaniam deinde rediit ad præmia de more petenda, ibi dum suâ agit causam, resque, ut sit, ab segestas exponit; ab inuidis in crimen repente vocatur; quod fretus nauigandi peritia, Magalianis exemplo, res nouas cum regni periculo moliretur; atque ad Regem Galliæ, qui tum erat Franciscus eo nomine primus, transfugere cogitaret. Per eam criminationem oppressus, relegatur in Indiâ. in eo exilio, non tam de parria, quam de existimatione sollicitus, id maxime laborabat, quo pacto iniquorum calumnias reselleret factis; ac suam in Regem obseruantiam & fidem, insigni aliquo documento probaret. Iuncta per id tempus inter Lusitanos, & Sultanum amicitia, locoque ad arcem Diensem dato, quod Ioannes dudum ardenrer optabat; pergratum se Regi facturum existimauit, si omnes tam late patris nuntios celeritate præuertet. Modicâ biremem pedes minus octodecim longam, sex latâ habebat, ære suo in bellum cos usus exstructam. In eam egregijs aliquot nautis, ignaris consilij, assumptis, (quos in itinere deinde tumultuantes partim donis mitigauit; partim metu minisque coercuit) tam paruo nauigio protinus Lusitaniam petere intendit. Dabulum ab Cocino prouectus, præciso Indico mari, ad Arabiz littora vehitur; & auatione facta, cum ex eo loco ad Bonæ spei promontorium incredibili audacia processisset; inter flectendum aliquoties præmerito soauctuario, caligine tum obiectam insulam Sanctæ Helenæ præteruectus, contento cursu Tertias, ac demum Olisiponem per summos labores atque pericula tenuit; resque ad Diûm gestas ab Lusitanis, libentissimo narrauit Regi: quam narrationem ab Nonnio Prætoris mox nuntij & litteræ, deflorata iam eius nouitatis gratia, comprobarunt. Ita, non modò purgatus Ioannis, sed etiam præmijs donatus, patriæ redditur. Per multos dies in ore omnium ea nauigatio fuit. Quod si paria tam fortibus ausis vir sortitus esset scriptorum ingenia, scilicet Argo illa, tot poetarum carminibus incluta, præ Botelliana biremi haud immeritò rideretur. Compositis utcumque ad Diûm rebus (nam inde diuertit oratio) Prætor ad arcis tutelam relicto cum octingentis militibus, & idoneo tormentorum apparatu, Emmanuele Sosa, Goma hybernandi causa reuertit. Eodem tempore bellum atrox inter Zamorinum, & Cocinensem exarserat. Cocinensis, pro amicitia missus confestim auxilio, cum virtutis experte militibus, Martinus Alphonsus Sosa, is, conan-tem ingenti exercitu in Cocinensem agrum irrumpere Zamorinû, ad Repelini vada, Eduardi Parieci quondam nobilitata victorij, parua item manu, magna cum laude repressit. Repelini regulum, Zamorini socium, ex oppido per vim exegit: dein ad naues reuersus; Calecutanam classem ad Couletem oræ Malabaricæ fudit, fugauitque. ac rebus terra marique præclare gestis, Lusitani nominis gloriam apud eas gentes non parum auxit. Inter hæc, Sulranum Badurium, vel ab ingenij leuitate; vel quod Prætor non pro spe copias ad persequendum bello Mogorem misisset; poenitere cepit indomitæ gentis in suum regnum admittæ. Ninarão Diensi præfecto mandat, uti extemplo per speciem cingendi ex omni parte oppidi, & includendi quod in extremo patebat regij stabuli, modico intervallo murum arcis Lusitanæ prætendat. Id cum se Lusitani passuros negarent, quod ex eo munimento periculum ingens immineret arci, elatus iracundia Sultanus, conuitia in eos, & minas intemperanter effudit: dein, simulata rursus amicitia, incautos adoriri, atque adeo Prætores ipsos, ut ferunt, simulatque rediret, ad epulas inuitatos opprimere statuit. Super hæc, ad distinendas quàm maximè Lusitanas vires, missis clam litteris nuntijisque, Zamorinum ceterosque eius oræ dynastas in Lusitanum instigabat nomen. Prætor, pluribus ac minime obscuris indicijis fraude cõperta, ineunte seculi huius anno trigésimo septimo; nauibus triginta, in quibus erant Lusitani quingenti, Diû iter edixit. Eodẽ cum sua classe Martinû Alphonsû ex ora Malabarica subsequi iubet;

paratus, ubi res facultatem daret, Sultani insidias anteuertere. Ea facultas D
 opinione celerius oblata. Cum enim in Dienſi portu ſub arcē iactis ancho-
 ris Prætor morbum egregiè ſimulans, Regi ſalutem nuntiarī iuſſiſſet; ac ſe,
 quominus ad eum adirer, valetudine prohiberi, Sultanus, nimirum ad ſua
 tegenda conſilia, vtrò ipſe parua biremi ad inuiſendum in prætoria Non-
 nium acceſſit, venatorio amiſtu viridi, atro capitis diademate, gladio inau-
 rato ſuccinctus. Vehabantur eodem nauigio, præter Emmanuelem Soſam
 (quem ipſe pro amiſtula ex arce euocarar) Satrapæ vel amici non amplius
 tredecim; præterea pueri duo, regium pugionem alter, pharetram alter &
 arcum de more geſtabant. Lembi quatuor cum cætera familia ſequebântur.
 Vbi ad prætoriam applicuit, conſcendenti, Nonnius aperto capite obuiam
 ad ſcalas magna cum obſequij ſignificatione progreditur; acceptumq; pet-
 honorificè, in puppim inſtar cubiculi, regio apparatu exornatam induxit.
 intromiſſi cum eo, præter interpretem & puerum vnum, præcipui Satrapæ
 tres, in prætoria Luſitani milites erant ducenti. Scilicet ingrediens Rex, à cõ
 ſcijs atcanorum illicò morti deſtinatus: intentiq; ad imperia exſequenda,
 ſuſpenſo omnes exſpectabant animo, quàm mox Prætor ad occidionem vo-
 carer. Sed apud Nonnium, tantisper dum in naui moratur Sultanus, hoſpi- E
 tij valuit ſas. Taciti ambo, & alter concepti facinoris, alter aditi periculi ma-
 gnitudine conſuſi, aliquandiu perſitiſſe dicuntur. ad extremum Sultanus,
 cùm à ſuis Perſico ſermone quæſiſſet, num in pergula quæ ad gubernaculum
 eſt, armati laterent; reſponſumq; eſſet, nihil videri tale; tandem, pro-
 ſequentem officiij cauſa Nonnio, ad ſcalas redijt, ſuamq; in biremem ſaltu
 ſe miſit, deſundum periculo vana opinione conſidens. At Nonnius, vti ab-
 euntem vidit, quaſi omni religione ſolutus, conſeſſim ſuos aſpera voce vul-
 tuq; ceſſatores increpitat. Illi, dudum ad eandem inſtructi, in expedita na-
 uigia extemplò deſiliunt; contentoq; remigio Sultanium intra Luſitana
 præſidia claſſemq; deprehenſum inuadunt. Emmanuel Soſa cū promptiſſi-
 mis in regiam è ſua naui tranſcendit. Alij ab lateribus circunſiſtunt. Atrox
 circa Regem pugna cooritur. multi vtrinque vulnerantur, aut cadunt. in
 ijs Soſa, ab Soſaris genero, quē Tigrem mundi à virtute appellabant, gladio
 conſoſſus, in mare proijcitur; & puer is, qui pharetram & arcum Sultani fe-
 rebat, atris ſagittariz peritiſſimus, octodecim ſpiculis toridè Luſitanos, nul-
 lo proſuſo in irritum miſſo, conſixit: atque ipſe ad extremum glande traie-
 ctus occubuit. In eo tumultu, armate celoces regiz tres à Mangalore ſupe-
 ueniunt; in quibus erant mercenarij Turcæ complures. ij, vt Regem in ex-
 tremo diſcrimine circumuentum vidère; haudquaquam exterriti, ad eum
 eripiendum per media hoſtium tela nauesq; perumpunt. neque à prælio
 abſtiterè, quoad affluente in ſingula momenta maiore Luſitanorum nume-
 ro, ad vnum omnes interfecti ſunt. interea regiam nauem promiſcua cedes
 vacuam epibatis fecerat. Rex ipſe, vulnere accepto, nautis ac remigibus
 omni ope adhortandis inſtabat. iam prope littus erat nauiſ, cū è remigibus
 duo treſve, vno tormenti ictu diſcerpti ſunt. inde biremis, præſertim aſtu re-
 cedente, tranſuerſa repente vadis inhæſit. neque ſegniter Sultanus ad vici-
 nam ſalutem in mare deſiliit. ſed nimirum fruſtra eluſantſi extremus ade-
 rat dies, inter enatandum, affecto corpore, cū in aduerſos fluſtus aliquan-
 diu tetendiſſet; denique ad Luſitanum actuarium, cui præerat Triſtitanus Pai-
 ua Scalabitanus, ipſo aquarum impetu abripitur. ibi, ſpem inter ac metum,
 cum ingentibus promiſſis ac precibus vt reciperetur, qua Regem, qua Sul-
 tanum ſeclamitans miſer, dum illi remum ad euadendum porrigit Painas;
 præter exſpectationem, à quodam è nautis inſimæ ſortis homine, conto ſeu
 haſta conſicitur. Exa nime corpus cū diutius fluitaſſet, ſubſidit deinde, ne-
 que vnquam apparuit. Ita, opulentus in primis Indiæ Regum, cū nuper
 maria

A maria terraſque ſui nominis terrore compleſſet, ab ijsdem quos magna mercede conduxerat, terriſſimo genere leti, ſuorū in cōſpectu peremptus, cecitatem humani conſilij, & vanitatē eorum, quę vulgo ſolida ac præclara putantur, exitu cōprobauit. Ex ijs qui pugna ſuperfuerant, ſemineces alii quot in claſſem acceſſi: quo in numero Sofarem Nonnius clementer habitum, curatis vulneribus, miſit ad comprimēdos in vrbetum multos. namq; omnis multitudo (& erat eo tempore frequentiſſima) vt in cuiusmodi perturbatione rerū, incendij ac direptionis metu percuſſi, ad portas ac muros, fugę cauſa ruebant eo impetu, vt, præ conferta in anguſtijs turba, cliſi aut obtriti ſint aliquot. is pauor ac trepidatio, Sofaris demum aduentu atq; auctoritate ſedatus. Badurij mors, non tam interfectōribus glorioſa, quàm læta ijs gentibus fuit: ſcēdam quippe in populares tyrannidem exercuerat: vitij omnibus à pueritia deditus; numinum contemptor; æquē ſui prodigus, & rapax alieni; potentię viriumque per libidinem & ſauitiam oſtenta tor dirus: multos per calumniam omnibus fortunis euerterat; multis beneficia dederat idem, ademeratque; multos etiam ex amicis, in ijs duos lazij filios, vt Diu inde reciperet, omnibus tormentis excruciatos necabat.

Brat. Ergo, tor ſcēlerum ſibi conſcius, ad eō omnes homines, omnia loca tēporaque ſuſpecta habebat; vt cibum ſuis ipſe ſibi pararet manibus, perque ſummam indignitatē, principis ſimul & coqui munere ſungeretur. Quō magis mirandum eſt, ad inuiſendum Prætorem veniſſe tam exiguo comitatu. Sed illum videlicet vltrices furie in eam amentia impulerunt, vt quibus perniciem extremā haud obſcurē machinabatur, eorum poteſtati ſemet vel nimis callida ſimulatione, vel ſtolidā temeritate permitteret. Sublato Sultano, tota inſula in Luſitana ditionē exemplo conceſſit. Cuſtodes ad caſtella tuenda, itemque veſtigalibus in portu exigendis ad Diu atque ad Rumæpolim (nam eō quoque facili appulſu commeabant naues) ſcripturę magiſtri à Prætore diſpoſiti. In regijs theſauris haud ita multum pecunię inuentum: in horreis verò & armamentarijs, com meatuum & inſtrumenti bellici omnis generis ingens copia. in nauibus etiā haud exiguus nauium varię forinę numerus. omnium ratio in codices à Quęſtoribus relata. Neque multo poſt, contra omnes belli caſus arx ab vtraque parte, qua in mare vergit, muro circumdari cæpta; & è vaſto ſpecu, in quem medio ſermē ſpatio tellus receſſerat; admodum capax effecta ciſterna; & euerſa Rumæpoli, quod ad eius præſidium copię non ſuppeterent, eius loco nouum propugnaculum excitatum eſt. Dum hæc parantur, quidam è Gangaridum gente, quam hodie Bengalam vocant, ad Prætorem adiit, natus, vt ſerebatur, annos trecentos triginta quinq; neque mēdacij ſuſpicio ſuberat: nam & ſeniores qui tum erant, ſe de hoc eodem grandæuo aiebant à maioribus accepiſſe; & ipſe filium habebat nonagenariū; & cū litteram noſſet nullam, quæ referebantur ab eo de veterum geſtis rebus, ad fidē annalium optimē congruebant. Huic aliquoties iam deciderant dentes, alijs continuo ſubnaſcētib; & barba vbi prorsus incanuiſſet, in atrum denuō colorem, idq; paulatim, ſemet ipſa vertebat. ante centeſimum annum idola coluerat: inde æquē miſerabili errore ad nefariam Mahometis tranſierrat ſectam. is propter miraculi nouitatem Sultani ſtipendijs ali conſuetus, idem vitæ ſubſidium ab Nonnio petijt: Nonnius haud grauātē assignauit: dein arcis cuſtodia cum ſexcentis ſcrē militibus Antonio Sylueri cōmiſſa, Goam, vti ſolebat, in hyberna ſe contulit. Vulgato Sultani caſu, Cambaie procere Mamudium puerū, cuius ſorore genitum, creant Regem. reſtores pueritiz, iſdemq; tutores regni, tres, Driacan, Madremalucis, Alucan adiuncti. Ad hoſce, poſt Nonnij proſeſſionem, Sofar, vel ob nouas offenſiones, vel Chriſtianę religionis odio in Luſitanos accenſus, omnibus ſuis re-

suis rebus miro silentio in tutum auctis (& erat totius ciuitatis lōgē distit- D
 tus) triginta ferme leucarum itinere ad urbem Madabā ab Dio contendit
 iamq; ad bellum spontē inclinatos, facili negotio perpulit, ut omni conatu
 ad pellendos ex arce Lusitanos incūberent. Consectim habito delectū, con-
 scripta decem peditum, quinque equitum millia. Alucan dux ijs copijs da-
 tur. Præterea Sofar, egregiæ virtutis pedites ter mille, equites mille suo
 arce conduxit. Pari ferme imperio vterque ex vrbe Madaba Iunio mense
 profecti, non longē ab Rumæpoli castra locant. Ex recentibus eius loci rui-
 nis, continuō Lusitani in nouum necdum omnino absolutum, de quo di-
 xi, castellum sese recipiunt. Id castellum Sofar, Alucane interim operibus
 occupato, cum suis magno impetu adortus; dū muros incautus subit; al-
 tera manu plumbeo globo transfixo, prælio excessit. Eo vulnere spatium
 Lusitanis datum perficiendo castello, itemq; cisternæ intra arcem; con-
 uectis è vicino aquis, ad iustam altitudinem implendæ. ac primò con-
 silium Antonij Sylueriæ fuit, totam insulam tueri, atque ob idipsum na-
 uarchos aliquot, cum suo quemque manipulo, ad loca idonea toto fre-
 to disposuit, qui transitum hostium ex continente impedirent. Simul, quo-
 niam Diensem populum aliena ab se voluntate, multosq; institorum E
 habitu peregrinos milites in vrbe versari didicerat; eorum cœtus aliquo-
 ties vi minisque discussit; arma plerisque ademit; & mercatores quatuor,
 in primis pecuniosos, qui obsidum loco essent, repente in arcem arripuit.
 Dein, cū promotis munitionibus Alucan fretum omne tormentis inse-
 stum faceret; nec possent sine perniciē Lusitani diutius in ea statione persis-
 re; nauibus insuper aliquot tormentisque, alieno sanē tempore, subitæ pro-
 cellæ impetu amissis; Antonius, de suorum sententia denique relicta insu-
 la, nauarchos in arcem recepit. Rumæ castello Franciscum Patiecum,
 adiunctis ex vniuerso præsidio militibus ad septuaginta, præposuit. in ma-
 rino propugnaculo, quod in ipso aditu portus olim lazius exstruxerat,
 Franciscum Goueam cum delectis locauit. itemq; in arce, prout res po-
 stulabat, alijs alias partes custodiendas attribuit. Relicta ab Lusitanis insu-
 la, consectim hostes libero transitu summa ciuium gratulatione in urbem
 admissi. Alucan regis in ædibus procul ab hoste confedit: neque in aleam
 pugnæ, grādi iam ætate vir, sese facile committebat. Sofar, prope arces mœ-
 nia locum cepit, atque communijt. Inde per occasionem leuia certamina
 feri cæpta, quibus fermē superior Lusitana res erat: duce plerunque Lupo F
 Sosa Cotinio, qui cum præsidio lignatoribus aderat, idemq; postea to-
 tam hanc obsidionem duobus libris diligenter est persecutus. Dum hæc
 in Cambaiā geruntur; Ottomanus interea alijs alijsq; Badurij nuntijs pre-
 cibusq; fatigatus, ac demum de eiusdem cæde ab vxore vidua & protu-
 ga coram edoctus; non tam ad facessendum bello Mogorem, quàm ad pel-
 lendos ex India Lusitanos, & Orientis regnā ad suum imperium adiungen-
 da, conatus omnes adhibuit. Classē ad Suezium, cura Abrahami purpu-
 ratæ ædificatam & instructam habebat maiorum nauium (quarum pleræ-
 que remis agebantur) ad sexaginta quatuor: ad quas accessere dein de Cam-
 baicæ septem, Malabaricæ tres. Ei classi cum summa potestate præposuit
 Solimanum Peloponnesium, præsidem Aegypti, virum enormi non mi-
 nus adipe, quàm auaritia & crudelitate notissimum. huic, remigum ad se-
 ptem millia, bellatorum sex attributa; in quibus erant Ianizari seu præro-
 riani mille quingenti: Turcæ bis mille; aliarum gentium cæteri, maritimæ
 fermē rei callentes, qui & militum, ubi opus esset, & nautarum partes obirent.
 Solimanus, lustratis ad Suezium copijs, cū remigum pars imperium
 detrectaret; ducentos vno imperio iussit occidi. eo metu seditione com-
 pressa, profectus, ad Giddam appulit urbem ab incolis metu relictam. dy-
 nasta,

Anasta, cui Solimanu rapacitas & inhumanitas haud erat ignota, cum popularibus in aua loca secesserat. Ab Gidda ad Camaranum, inde ad Zebitum traiecit clasis. Nocoda Hamedius Turca oppido imperabat. is, largè & munificè accepto Solimano, eiusdem iussu repente securi percutitur. oppidum Mustafæ Mammaluco donatum. Ab Zebito Adenū superatis faucibus ventum est: præmissis iam ante legatis, qui ab Rege com meatum, vacuasque in vrbe ædes curandis egrotis pro amicitia peterent. vtrumque cum cura præstitit Rex. & alimenta in classē, & hospitium laborantibus datum. in id hospitium, simulato morbo, singuli milites à quatuor valentibus à mari transuehebantur, armis in lectulo sub veste contectis. per eam fallaciam, nihil eiusmodi suspicante populo, quingenti paulatim intromissi. Tum Solimanus ex composito per satellites Regem ad naues accersit. ille, cum suæ dignitatis haudquaquam oblitus, indignabundus abnueret; confestim insidiatoribus, quod iam ante conuenerat, è classe proponitur signum. ij cum armis extemplo coorti, stupente ad inopinatā rem ciuitate, regiam circūstunt, comprehensumq; Regem ad Solimanum vi pertrahunt. Ibi superbè interrogatus ab eo, cur tertium iam diem ad se officij causa venire distulisset; cum liberius responderet, quā prædonis aures ferre consueissent; arreptus propalam ex ipsius pratorie naus antenna suspenditur. Vrbe dein crudelem in modum direpta, præsidioque imposito, Solimanus ex eo portu soluit. ac tametsi ex Ottomani mandatis Goam primò intenderat cursum, tamen mutato postmodum consilio, Diu flexit, haud dubius quin facili negotio Lusitanam esset expugnaturus arcem; ac simul positurus insula magni ad vniuersam Indiam obtinendam momenti. qua tota de re cum litteras ab Sofare iam dudum accepisset, Sofarem deinde ipsum in itinere ad leucas ab Dio circiter quindecim obuiū habuit. In terea de Turcarū aduentu & ante rumor, & ipsi postremò speculatores ad Antoniu Sylueriam attulerant. Ille tā multis varijsq; terroribus minimè fractus; pro ea quam habebat copia vigilas intendit; custodias auget; munitiones instaurat: simul, ad petendū à Pratore subsidiū nuntios Goam cum epistolis mittit. iam Turcæ apptopinquabant, in hunc ferè modū instructi. dextrum cornu è quatuordecim triremibus, quas regias vocant, in altum Solimanus extendere. sinistrum, è triremibus non amplius septem, proprius ad terram admoerat. medium locum tenebant onerariæ, totū agmen reliquæ triremes & rostratæ claudebāt. Vt in conspectu fuit classis; ad nobiles, qui ad spectaculū ex arce conuenerant, Sylueria per q̃ serena fronte cōuersus; En, inquit, viri, tēpus, acceptam à maioribus bellicā gloriā, debitamq; tum Deo, tum Regi nostro fidem nobis ob oculos proponendū. horum vtrumq; si attentis animis intuebimur, profecto labores omnes atque pericula, quæ ex hostili tanto tamq; multiplici apparatu nobis impendent, præ officij ac pietatis fructu leuia ducemus. Equidem, & ex ipsa quam agimus causa, & ex vestra virtute conuulitones, magna in spe sum, fore vt de immanib⁹ hisce barbaris illustre intra paucos dies victoriā reportemus. qua vos eadem fiducia quoniam teneri certo scio; superuacaneū reor hoc loco trophæa recensere, quæ toties iam ex communibus & Christianæ religionis, & Lusitani sanguinis hostibus, Deo bene iuuante, retulimus. Ab hisce dictis, ad stationes disponendas animum intendit. Fecsis in tutum receptis, alios de more substituit. Cespitis & materię ad renouādos aggeres, itemq; lanæ & centonum ad protegenda mœnia vim sedulo cōportari iubet. ad hæc, seruitijs, ne quid eorum perfidia ocularæ fraudis crumpat, custos des apponit. in primis verò annonæ diligens habita est cura: vt salubri temperamēto ac dimissione per idoneos ministros erogaretur. Super omnia, propitiādo immortalī Deo diurnæ pariter ac nocturnę supplicationes adhi-

adhibita. At Solimanus, in salo ancoris iactis, ad tentandam arcis oppug.
nationē septingentos pratorianos in proximum littus exponit. ij, missi sa-
gittarijs egregio ornatu fistulatores, cum ad mœnia subissent, repentinā
missilium vi, sex è Lusitanis occidunt, viginti confauciant. Neque seg-
niter ab inclusis reddita iaculatio est. Janizari quinquaginta interfecti, vul-
nerari complures. Cæteri, minoribus quā venerant animis, ad Sofaris mū-
nimenta se recepēre. Per eosdē dies, transuerso cum sordidis nubibus Au-
stro, classis propemodum ad terrā alliditur. Eo metu Solimanus, & quod
telis ex arce peteretur, ad Madrafabæ portum, leucas ultra Dium quinque
processit. Descendenti, paratus iterum ad omne obsequiū præsto fuit So-
far. Cum eo Solimanus consilia de totius belli ratione, atque adeo de ipsi-
us Cambaie occupandō regno communicat. Exposito dein milite, mura-
libusque tormentis, Dium terrestri itinere accedunt. Eodem fere tempo-
re Alucan, haud leuibus argumentis suspectum habens Turcicum scelus,
ac dominandi libidinem, cum parte copiarum (nam reliquas promissis &
auctoritate Sofar apud se retinuit) ommissa obsidione, in mediterranea loca
secedit. Regemque Mamudium & rectores de suo consilio per litteras edo-
cet. Rex & factum probauit, & missis circum populos & dynastas edi-
ctis, nequicquam ex postulante Solimano, cōmeatus in castra subuehi ve-
ruit: quæ res non paruo Turcis impedimento ad victoriam fuit. Inter hæc,
operibus, ad statuenda maximè tormenta, instabant barbari. Illud etiam
incendiariæ machinæ genus ab iisdem excogitatum. Vastæ magnitudinis,
ad onera transuehenda, nauis erat in portu. Huic naui præcelsam ex arida
materia pyram, pice, sulphure, nitro, alijsque ad fetorem simul ac fumum
excitandum rebus, imponunt. Consilium erat, ardentem struem in mari-
num propugnaculum æstu reciprocatē demittere, vt vel prædialijs flam-
ma retroque vapore spiritum includeret, vel certè, dum extinguendis ig-
nibus occupatū, inter eam trepidationem atque caliginem, Turcæ traie-
cto celeriter euripo, scalis in muros euaderēt. Verum ad eam molitionem,
quò tanti ponderis machina innatare fluctibus, & muris applicari posset,
nimirum expectanda erant summa per plenilunium incrementa maris,
quas vulgo nautici aquas viuas appellant. Ea re animaduersa, Lusitani, vl-
trò nauem incendere, Albuquerqueij ad Goami exemplo, & illud vtcunque
seu exitiale commentum, seu inane ludibrium amonere constituunt. Ad
eam rem Franciscus ipse Goueanus eligitur, qui maritimæ rei, & propug-
naculo præerat, insigni constantia vir. is proxima noctē duobus egregiè ar-
matis caturibus cōsensiti accedens, non fessellit excubias. continuò è stati-
onibus densæ pilæ in præcreuntes emissæ, at illè nihilo secius in incepto
persistit, perque media tela, fauente Deo, ad locum sine damno prouectus,
in pyram multis simul partibus ignes conijcit. custodes ad viginti conse-
stim in mare defiliunt: ij è caturibus plerique confossi. Vbi materiam flam-
mæ tenacius occuparunt, quàm vt opprimi faciliè posset, pari audacia & fe-
licitate, Goueanus, volitantibus vndique globis rettò vnde venerat, cum
suis incolumis abiit. Ea spe delusi Turcæ, haud ommissa interim arcis Dien-
sis obsidione, sese cum magna parte exercitus ad Rumæi castelli mœnia
quasianda conuertunt. Inde cum vtrinque summa vi pugnaretur, & multi
quotidie occumberent, in Lusitana muliere (Barbaram nomine appella-
bant) inuictum animi verè Christiani robur enituit. Huic, amissō coniuge,
duo supererant filij, ætate viribusque florentes, Aloisius, & Christophorus.
ille ad Rumæpolim, hic in eadem arce Diensis agitabat excubias. Fortè ita
euenit, vt Christophoro, cum pro muri corona staret armatus, contorta
ab hostibus è transuerso, pila partem ventris vnā cum intestinis abriperet.
extemplò semianimis domum relatus, vti erat de æterna salute sollicitus;
parentem

A parentem optimam interrupta compellans voce, Peto, ait, abs te, quæsoq;
 „ nater; vti mihi prius ad expianda crimina sacerdotem, quàm ad profici-
 „ quèdum obitum, lacrymas ac suspiria præbeas. Vereor enim, si te ingemi-
 „ scientem audierò, ne dolor tuus ac mœror, meam ad supremum hoc iter
 „ necessariam exigui temporis præparationem impediat. Cui parens, inter
 „ adstantium singultus & complorationem vna siccis oculis, & placido vul-
 „ tu; Ego verò quod doleam, inquit, fili habeo nihil, nisi noxæ aut piaculi
 „ quippiã tibi superesse, quod eluas. Nã alioqui probè intelligo, ijs qui istud
 „ obierint leti genus, præclaram esse mercedem paratam in czlo. Tu modò
 „ clementis Dei pacem ac veniam fidenter implora; teq; in hoc transitu vi-
 „ rum præbe. Id vnũ in hac orbitate maximo mihi solatio fuerit. Inter hæc
 „ adhortationes, labentia moribũdi viscera manu suffulciens, fugientis ani-
 „ mæ reliquias tandem fouit, quoad accito in id sacerdoti peccata cũ saluari
 „ detestatione confessus, & absolutus, in sinu parentis animam efflauit. Vix-
 „ dum demortui corpus vidua terræ mandauerat; cùm de alterius filij nece
 „ nuntius affertur. in propugnatione Rumæ castelli paulo ante ceciderat.
 „ scilicet nemo fuit, quin geminato intra paucas horas vulnere, confectum
 „ iri formidam pro certo putaret. At illa, in tam acerbo casu, tantũ abfuit vt
 „ quicquam Christiana spe & grauitate indignũ admitteret, vt etiam venien-
 „ tes ad se doloris leniendi causa notos ac familiares vtrò consoleretur. Hu-
 „ ius mihi matronæ sensus, & in liberos caritas, laudabilior haud paulo visa,
 „ quàm eius quæ ad primum de morte filij nuntiũ exanimata est; aut illius,
 „ quæ lætitia conspecti repente nati quem mortuum crediderat, exspirauit.
 „ Ceterum Patiecus Rumæ castello præpositus, magna parte muri diruta,
 „ cùm hostium multitudini vltra obsisti non posset; saluis, præter arma, re-
 „ bus atque corporibus, deditiõem fecit. Vix ea facta deditiõẽ, hostes ex o-
 „ mnĩ parte in castellum irrumpunt, Syluerianis, qui freto diuulsi rem ex ar-
 „ ce ipsa cernebant, ad spectaculũ adeò triste collacrymantibus. inter eam
 „ irruptionem, planè memoranda contigit res. Vexillũ erat Christi Domi-
 „ ni in summis mœnibus de more defixum. id vexillũ Turca signifer con-
 „ temptim raptum abiiecit, & Mahometanum eius loco substituit. Non lon-
 „ gè inde aberat Ioannes Petreius, exacta iam ætate vir, ceterum egregiè pius
 „ idem, ac strenuus. is, vbi strata humi diuina trophæa conspexit, generoso
 „ quodam ardore succensus, eos qui circa se erant, ad illam vnã secum vindic-
 „ andam contumeliã inuitat. Sex fermè sequuti. Cũ ijs ad locum intrepidus
 „ vadit, euulsisq; pseudoprophetæ, Christiana reponit insignia. id conspici
 „ extẽplò victores accurrũt; Lusitanis interminatur; Mahometana restituit.
 „ nil valuerunt minæ. Turcis vixdum digressis, pari cõstantia Petreius & so-
 „ cij ad locũ aduolant; Mahometis afflicta rursus imagine, Crucẽ extollũt.
 „ hoc ipsum tertio vel quarto, Lusitanorũ incredibili perseuerantia factum
 „ est. neq; certamini modus fuit, quoad exasperati & perciti rabie barbari,
 „ obtruncatos Christianæ dignitatis assertores in mare deicerent. Hinc mi-
 „ ra visu dictuq; res. Militũ Christi cadauera, diuino scilicet nutu, ne honore
 „ sepulcri carerent, obliquo euripo, cõtra vim æstus rapidissimi, sponte ad ip-
 „ sam arcis Lusitanæ portã euasere; haud obscuro sanè documẽto, cùm tan-
 „ ta sit corporũ diuinitus habita ratio in terris, q̃ gloriosa fuerint eorum ani-
 „ mis in czlo præmia persoluta. reliqui dedititij, cùm honestæ morti anteu-
 „ lissent exiguæ lucis vsurã, initio comiter accepti ab Solimano, atque adeo
 „ donis culti, sed iisdem postea, in reditu, ab ira malè gestæ rei, capita ad Ze-
 „ bitũ præcisa dicuntur. Capto Rumæ castello, in vnã Diensem arcẽ tota
 „ belli moles incubuit. ac simul terra mariq; oppugnatio cõpta. Maiorib;
 „ primũ tormentis per dies aliquot sine intermissione muri quatiebantur;
 „ Lusitanis, vbi quid procidisset, impigrè obmolientib;. Aspera dein prælia,

T

promoto

promoto ab hostibus aggere vineisq;, commissa. acti vtrinq; cuniculi: sæpè D eruptionibus, sæpè in ipsa mœnium strage pugnatum est. Verùm atrocissima omnium postrema dimicatio fuit. Triplici acie deinceps ad mœnia successerāt Turcæ. quatuor ipsas horas mira contentione certatum. actantus fuit ardor animorum, vt Lusitanus fistulator, assidua neq; irrita iaculatione iam oculis pilarum exhaustis, dentē excusserit sibi met, raptimq;, ad in fistulā inditum plūbi loco in hostes emisit. E Turcis quingenti eo die desiderati: vulnerati circiter mille. è Lusitanis fortissimi viri cecidēre quatuordecim; è reliquo numero partim ambugi, partim grauius vulnerati adeo multi, vt non plus quadraginta idonei ad sustinēda arma superessent. iamq; ad extrema ventum erat. vnā cum viribus annona quoq;, & tormentarius puluis, & pleraque instrumenta belli defecerant. Vicit nihilominus pertinacia Lusitanus, quod nulla vi, nullis cladibus, non modò ad arcis deditionē, sed ne ad pacis quidem mentionem adduci potuit: ipsi quoque foeminis puerisque, supra sexum & etatem, omni ope adiuuantibus viros; eosque ad certamen, ac decus, & oppetendam in Christiana causa mortem adhortantibus. Inter hæc, ab Nonnio, dum ad subsidium inclusis ferendum reliquā ornat classem, celeriter præmissæ liburnicæ sexdecim, ad Madrasabam acce- E cesserant noctu, quaternis in singulas puppes luminibus ad speciem augendam haud frustra sublaris. eo quippe terrore Turcæ perculsi, tribus iam millibus suorum amissis, & super alia damna, arctioris etiam in dies commectus, & imminētis hyemis pauore perterriti, Sofarem exsecrantes, urbem incendunt; & noctis intempestæ silentio conscendunt naues, duobus circiter mensibus in obsidione consumptis: ac vela dant in Arabiam tanta cum trepidatione, vt saucios quingentos, & magnam tormentorum partem se- dō reliquerint. Is dies fuit festus Sanctorum omnium: quod etiā pulchrior la- torq;, Lusitanis, exitij metu præter spem liberatis, illuxit. Turcico amoto auxilio, Sofar quoq; cum suis in loca remotiora discessit. In sulā deintotam Lusitani sine certamine recepēre. Inelyta per gentes ea fuit victoria; bonamq; Asia; atq; Africa; partem, Europamq; pænetotam noua cum nominis Lusitani laude peruasit. quippe, non cum incondito ac seniermi Aethiope, vel cum fugacibus Indis, sed cum paratissimo & exercitatissimo milite & imperatore, in summa propugnatorum inopia fuerat res. Ergo Franciscus ipse Rex Galliarum, magnus virtutum æstimator, capus admiratione Sylueriæ, pictam eius imaginem è Lusitania postmodum expetijt, præstantium virorum F ac ducum tabulis inferendam. Dum Lusitani obsidentur, paranti Nonnio quàm primùm inclusis auxilium ferre, præter opinionem successor è Lusitania venit Garzias Noronia. Huic, ob Turcici belli famam, naues vndecim, armatorum septem millia tribuerat Rex. Qua in expeditione atq; apparatu minimè silenda res accidisse fertur. Ad maiorem delectus copiam, vt in tanto periculo, Ioannes, in super natura misericors, facinorosos, ac noxios, & rei capitalis damnatos, qui ad militiam idonei viderentur, conscribi & centuriari imperauerat. ij, quò notior eorum esset opera, separatim vnā in nauim impositi: Callaicam appellabant. Hæc Regis clemētia diuino iudicio haud satis cōprobari visa. Cæteræ quippe naues, Olisipone profectæ, cursum tenuēre omnes: vna duntaxat, qua coenū illud atq; colluuiēs vehabatur, incertū quo infortunio quoue loco, prorsus in itinere periit. Ac ne reliquarū quidem magnus in publicum vsus fuit, quippe soluta, vti dictum est, obsidione Dienti, profectisq; iam hostibus. Præter militares autē copias, episcopo Fernando iam vita functo, virum egregium, qui eo munere fungeretur, secum Garzias adduxerat Ioannem Albuquerqueium è Franciscana familia, Castellanū, eiusq; comites atq; adiutores, Vincentium ex eadem familia, catechistam eximium, & clericum quendam, nomine Iacobū, ex oppido

A oppido Lusitaniz Borba, notæ facundiz concionatorem. Horum verò, cum in episcopatu administrando, tum in excolendis atque ad Christum alliciendis hominibus, fructus pietatis & industriæ cõstitit. Vincentio etiam memorabile quiddam contigisse perhibetur. Cum enim Episcopi iussu in Malabarica regione iuuentutem Christianæ doctrinæ rudimentis imbueret, pueris aliquot vel tardioribus, vel aliud forsan agentibus colaphis infregit, quæ res apud eas quoque nationes probro vel maximo ducitur. Inde ira parentibus mora. cumque furor perciti, ad eam, ut ipsi rebantur, ignominiam demendam, arptis armis in Dei famulum irent; quamuis læsa puerilis ætas, tantum absuit ut parum facinus adiuuarent, ut etiam facta manu lapidibus eos arcere non dubitauerint. Cuius rei miraculo stupentes barbari, gradū illicò retulête, & suam quisque domum re insecda dilapsi sunt. At Nonnius tradita successori prouincia, cum circiter decennium Indiæ præfuisset, in patriam deinde renauigans, graui correptus morbo, circa frontem Africæ moritur. Defuncti corpus, nequaquam tanto viro dignis exsequiis, in mare piscibus esca præiectum est. Noronia, ut primum iniit magistratum, ad componendas maxime res Dieneses, iniuria belli profligatas ac perditas adiecit animum. Id quia non nisi pacatis Guzaratibus fieri poterat; tentatis ante procerum voluntatibus, legatos de pace ad Mamudium misit. Aegrè impetrata. nam etsi rectores iam tum propensius ad quietem & orium erant; duæ tamen faces Regem adolescentem assidue ad vlciscendam auunculi cædem omni arte incendebant; Badurij mater, & Sofar: quanquam is quidem occultè ac dissimulantèr, ut spatium ad reparandas interim vires, ab Lusitanis haberet. Pax in has maxime conuenit leges. Vti portum arcemque Lusitanus, reliquam insulam & oppidum Cambæus haberet, dintidumque portorij caperet. Eidem quāndocunque libuisset, murum è regione arcis liceret ducere, veruntamen remoto ab arce, & nequaquam suspecto prædialiis loco. si fines communi consensu præscripti. Iacobus Lupius Sosa, loco Sylueriæ, cum nongentis militibus arci præpositus: & orium, quod ita utrique parti expediret, in multos annos fore videbatur. Cæterum inquietus adolescens, auiæ præsertim stimulis agitarus, ad recuperandum ab Lusitanis Bazainum, vicinasque insuper insulas, quod nihil in nouo fœdere cautum de ijs diceret, præfectos cū modico exercitu misit. Cum ijs ab Rhoterico Laurentio Tauora, qui Bazaino præerat, minutis aliquot præliis prospero ferè semper euentu pugnari est. Guzarates ad extremum festi bellicis incommodis, vltro pacem ab Laurentio petiére. Neq; ea cõcessa. per vim omnes haud sine magna cæde ex ijs locis exacti. Circa idem tempus, Ceilani Regem Zamorinus acti bello premebat. Missus à Prætorè ad auxilium socij Regis & amici cū haud magnâ classè Michael, Ferreria, Calcutanos cõmisso prælio superat: cæsi ex hostibus fermè notissimi, in ijs Patemarcar ipse classis præfectus: pleræque naves cum magno tormentorum numcro in potestatem venêre. Michael, defuncti ducis caput abscessit, munus gratissimum Ceilanio misit Regi. ob eam rem cum grandi pecunia donaretur; pecunia reiecta, contentus victoria, domum ouans reuertit. Ea clade, Zamorini maritimæ vires accisæ: pacemque dein à Prætorè haud æquis cõditionibus impetravit. Dum hi duces in India Lusitanas opes ac nomen armis amplificant; in Molucis interim Christianam rem pietate ac iustitia Galuanus augebat. Post Celebios dynastas ac Reges ad veri Dei cultum adductos, magnus in Molucensibus quoque populis, ac Ternatensi præsertim, ad eadem sacra motus animorum exstiterat. Ea re animaduersa, Mahometani Cacizi, quippe quorum priuata res ageretur, omnes insulas circumire, proceres ac Reges obiectis religionibus admonere, orare, obtestari, ut orienti quamprimum

occurrerent malo: neu tã insignẽ summo prophetæ cõtumeliã imponi D
 permitterent. Horũ precibus ac denũtiationibus fatigati Reges, minaci edicto, si quis Mahometanos ritus atque instituta desereret, exilium, & omnium fortunatum proscriptionem intentant. Eo edicto, aliorũ studia Christianæ disciplinæ restincta: aliorum, vti sæpe fit, multo magis actensa: in ijs Colanus Sabia ex intimis Actij Regis amicis, & cõsiliarijs, nullo terrore de sententia demoueri se passus, in arcem Lusitanam repẽtẽ confugit, ac mox ipse cum suis baptismo expiatus, Emmanuelis Galuani sibi nomen desumpsit. Post hunc, Geilolij quoque Regis consobrinus, Mahometica superstitione contempta, Christianam religionem amplexus. Accessit quinetiam è Caciziorum ordine primarius quidam, nationẽ Arabs, ex ipsa Mahometis progenie: quod summum apud eas gentes nobilitatis est decus. Huius verò conuersione, nequicquam mœrentibus collegis atque frementibus, maiorem in modum plebs vniuersa cõmotã: atque adcõ Acrius ipse Rex parum absuit, quin patrijs ritibus relictis, illecõ se se ad Christum adiungeret. Alij certẽ complures auctoritatem Arabis apertẽ sequuti. quos omnes Galuanus in fidem ac patrocinium benignẽ receptos, opera, consilio, pecunia tuebatur. Neque tamen iccirco quicquam apud alios ipse vel de existimatione, vel de gratia perdidit. Mira quãdam erat caritas & veneratio viri, nihil magis æquẽ summi atque infimi, quàm ne sibi Galuanus eriperetur, timebant. Ergo, re sæpius agitata; permisso denique magis quàm voluntate Galuani, legationem communiter ad Ioannem Tertium decernunt cum litteris, in quibus exposita priorum præfectorum auaritia, crudelitatem, superbia; itemque commemoratis ex altera parte Galuani beneficijs, integritate, prudentia; enixè petebant, salutis & pacis omnium causã, vti proprium ac perpetuum, quoad viueret, Galuanum Ternatis præfectum esse pateretur. Addita, si hoc petentibus daret, promissã, quæ ad Lusitani Regis dignitatem & cõmodum magnopere pertinerent. Hæc à Regibus proceribusque, cõmuni omnium nomine missa legatio. Cæterum tanto locorum interuallo satis maturẽ peragi ac renũtari nõ potuit, tam Georgius Castrius erat in cursu, designatus Galuano successor. Huic Ternatem appulso, auideque experenti prouinciã, Galuanus nondum spatio sui magistratus exacto, minimẽ pernicax vel ambitiosus, ex templo concessit. Nihil tam acerbum aut calamitosum ijs nationibus euenire tali tempore potuit. Vixdum abierat præfectura Galuanus, cum tota Molucensis res, illius viri lenitate atque consilio quàm optimẽ cõstituta, ijsdem fermẽ quibus olim de causis, in pristinos fluctus ac perturbationes cum inestimabili detrimento Christianæ fidei recidit. Quæ quoniam vulnere sine acerbò dolore tractari non possunt, consultò faciam vt ea posthac vel attingã leuiter, vel etiam silẽtio prorsus inuoluam. Dabit, opinor, haud grauare pius mihi lector hanc veniam: contentus videlicet ijs quæ superioribus libris, ad genus indicandum, inuiri retulimus. Hoc rerum Molucensium statu, Garzias Indiæ Prætor, lætali cõtrectus morbo, sesquiannum circiter administrata prouincia, anno seculi huius quadragesimo è vita migravit. Garziz statim è regio chirographo substitutus est Stêphanus Gamma, qui Malaccæ vrbi paulo ante præfuerat. Martinum Alphonsum Sosa multus rebus præclare gestis insignem, primo loco nominauerat Rex: sed cum is nuper in Lusitaniam rediisset, ad Stêphanum, qui proximam ab Sosa gradum in ea nominatione obtinebat, omnium consensu delata res est. Per idem serẽ tẽpus, nouo Lusitanorum beneficio cum Thoma (quẽ alij Tamasum vocant) Persarum Rege firmata societas. Reixelanus tyrannus, de quo supra demonstratum est, ab Ismaele defecerat. idem è Persicis finibus magna cū incolarum trepidatione ingentes agebat prædas. Ad eũ coerendũ plectendũque

A dumque missus ab Thoma Cazican præfectus cum duodecim millibus equitum, & magno peditatu, ad Reixelum locauerat castra. sed oppidi præclare muniti neque facilis erat expugnatio, & in obsidione spes erat nulla, quoad mare liberum tyrannus haberet. iccirco, ad comitatus vndique prohibendos, nauale subsidium Persa iute articitia ab Lusitano, arcis Armuzianæ præfecto, per legatum ac litteras petijt. In eam expeditionem præfectus ab Armuzia cum celocibus aliquot Martinus Alphonfus Catualialius, adhibita cura, vigilisque dispositis, breui maritimos omnes ad oppidum aditus interfecit. Tyrannus, inopinato ictus malo, cum in singulos dies inopia cresceret, magno primum auri pondere Lusitanum aggreditur, ut onerariis duabus alimenta vehentibus transiitum dissimularet ad se permissit. dein, ut inuictum ab auaritia sensisset animum viri, desperationem rebus in eius maxime fidem concedere voluit. sed Caciziorum verbis ab ea mente deductus est: cum ita dissererent, multò satius, ut in malis, esse Persarum quam Lusitanorum arbitrio sese committere. quippe, si in potestatem Mahometanorum veniret, corpori duntaxat imminere discrimen: si in impijs magni prophetæ aduersarijs vltro se dederet, non corporis modo, sed animi quoque, damnum dubio procul esse facturum. Ea superstitione obiecta, misit, ad cruciatum ac necem sese Cazicorum permisit. Capti latronis nuntio valde letatus est Thomas, eamque victoriam Lusitanis præcipue tulit acceptam. At Carualialius, hoc facto Persis maiorem in modum non minus Lusitano deuinctis, non minus integritatis ac fidei, quam rei naualis ac bellicæ decus Armuziam retulit. Dum hæc in sinu Persico fiunt, Stephanus Gamma Interim & viribus feroci, & paterna gloria stimulante, hæd leuis momenti rem, cum à Vasco parente olim, tum nuper à Garzia Prætorē cogitatam suscepit, uti subductas ad Suezium Mahometanis tritemes, ingentem Turcicæ rei detrimento combureret. In id classe instructa ornataque, per speciem Dmensis reuiscendæ artis, vel Adeni mox oppugnandæ, ad Arabicum fretum recta contedit: & successissent vota, si protinus ab sinu introitus Suezium petijisset. Sed visendi studio applicita ad dextrum littus classe, dum agros vicique maritimos, & veteris Arabiæ monumenta perlustrat, interim de ipsius aduentu, & male tecto consilio, ad regionis præfectum citatis equis nuntij perferuntur. Neque ille custodiendum ratus in tali re, validas equitum ac peditum copias ad loci custodiam exemplo submisit. Ea re segnes Lusitanorum conatus elusi. Appropinquanti Suezium Stephano, à præcursoribus nuntiatum, Turcicæ naualia magnis firmisque militum præsidij obtineri. Non plus triduo (tantum in celeritate momenti est) Suezium Turcæ præoccupauerant. Lusitanus Prætor, magna spe deiectus, & grauius seipsum incusans, in Arabem ac Saracenum effudit iras, totamque oram nullo obuij latè vastauit. Philoteris, hodie Alcoeris portum, itemque Elanant seu Torum, & Suraquenum olim Aspidem, vrbes, nauesque permultas incendit inde abiturus, cum ad Mazuam applicuisset insulam, Lusitanæ classis fama excitis Barnagazius, & vnà orator Asnafasagaris Abasini Regis (quem alio nomine Claudium appellabant) cum ipsius Regis, & Elisabethæ matris litteris affuit. Fessis rebus auxilium cõtra communem aduersarium ex fœdere postulabant. Gradaa metes Adelisæ Zeilæ tyrannus, Solimani Turcæ stipendiarius, infestissimus nominis Christiani hostis, in Abasiam dudum cum exercitu irruperat: multisque cladibus Regem penitus in intima Aethiopiz cõpulsus, magna partem finium exuerat, religiosissima templa, cum sacris monachorum cõnobijs euertent, prædas pecorum hominumque identidem agebat. Hæc Abasini cum miserabiliter exposuissent, indigna, ut pat erat, visa Prætori Lusitano res. consilium aduocato concilio, supplicis Christianis contra Mahometanos communi consensu decretæ. Reliqua erat consultatio, quent

potissimum expeditioni præficerent. In magna competitorum turba, cum D
 id pietatis & officij munus certatim sibi quisque deposceret, Christopho-
 rus Gamma Prætoris frater, acri ac præferuido ingenio adolescens, cæte-
 ris antefertur. Huic, ex vniuersis copijs, Lusitani cum armis duplicibus qua-
 dringenti, & magnus tormentorum numerus attributus. Cum hac manu
 Gamma profectus Iunio mense, anno seculi huius quadagesimo primo,
 ad puteos quosdam falsos prima nocte confedit. Inde caloribus maximis
 per loca partim à feris infesta, partim etiam confragosa & arentia, summo
 labore fieri ceptum iter est pedibus. tormenta, comnearumque, cameli
 ac mulæ vhebant, Barnagazij cura contractæ. vbi angustie occurrerant,
 qua transitus onusto iumento non esset, detracta belluis onera Lusitani,
 atque ipse ante alios Gamma, subibant humeris. ita, septimis demum ca-
 stris peruentum ad præalti montis iugum, ex quo in vberes & irriguos A-
 bassiz campos longè ac larè prospectus est. Ab iugo degressi, aliquot amni-
 bus facillè superatis, tertio die Baroam procedunt. Vrbis est in ditione Ba-
 nagazij ampla, & exornata ædificijs, piscosus præterlabitur fluuius, circa ri-
 pam vtramque frequens vicis pagisque, sed per id tempus Mahometano-
 rum iniuria desertis. Appropinquanti Lusitano, sacerdotes & monachi E
 obuiam prodire cum insultis, Dei primum, tum Gamme & commilitonũ
 implorantes opem: quattuordecimum annum premi sese dura atque into-
 leranda Zellani tyrannide, oppida euersa, incolas miserrimam in seruitu-
 tem abducos, antiquissimæ religionis ædes atque cenobia nefarie spolia-
 ta ac diruta: iam sibi ne aras quidem, quò supplicandi aut sacrificandi cau-
 sa confugiant, superesse. Pergerent porro alacres, ad salutem eius gentis è
 cælo demissi: ac violatæ religionis, contemptique Christi Domini pœnas,
 ab impio & sacrilego tyranno repeterent. Hæc, monachi, & alia quæ in tali
 re iustus piusque subiicit dolor, cum flebili vociferatione conquesti, adeo
 confudere audientium animos, vt in tanta rerum indignitate lacrymas
 nemo teneret. Gamma, seruis Dei benesperare iussis, ad proximi templi pa-
 rietinas adorandi causa concessit. nobiles erant columnæ, & lapidis elabo-
 rati fragmenta: neque ausi Christiani ædificium instaurare, temporarium
 facellum rei diuinæ faciendæ, vili desuper regere paleisque operuerant. A
 precatone, Gamma cum suis in statina extra urbem locata se contulit. ad
 noui auxilij famam, Abassini subinde aliquot in castra affuebant. Mox, du
 obus eorum præfectis & Barnagazio in consilium ab Gama vocatis, de ra-
 tione gerendi belli deliberari ceptum. Victoriæ spe in eo verti censebāt
 omnes, si cum reliquijs copiarum Abassini Regis maturè se se coniunge-
 rent. Sed quod is bimestri fermè itinere ab eo loco distabat, nemini erat du-
 bium, quin sæpius interea cum Zeilano certadum foret. in præsentia, cum
 ad Lusitanorum existimationem, tum ad comnearum facultatem & copi-
 am expedire visum in primis, vt Elisabetham Regis matrem in castra per-
 ducerent. Eam si apud se haberent, & maiorem hominum concursum ad
 signa futurum, & audacius multo ac libentius alimenta ab agricolis vn-
 dequaque subuectum iri. Elisabetha non longè inde sese munissimum te-
 nebar loco, quò Regum filij natu minores, ne quid eorum gratia seditio-
 nis existeret, Sinarum more includuntur. excelsa & vndique abscissa est ru-
 pes, quæ ab satis lato fundo paulatim fastigiatur ad summũ. inde ad funga
 maximè speciem, circumquaq; prominet labrum, mille ferè passuum am-
 bitu, ex quo subiecta quæque ita lustrantur oculis, vt nullus circa latebris
 insidij sue sit locus. Intra eius proiecturæ planitiem, regia tellus, cum capa-
 cissimis duabus cisternis, & ornatissimo templo cœnobioque visuntur: ac
 cedit agri, quod probè cultum, in annua quingentorũ ferè hominum ali-
 menta sufficiat. Vno duntaxat, eoque perangusto ac tortuoso anfractu ad
 certum.

Accursum vsq; spatium aſcenſus eſt ab eo ſpatio ita arreſta ſunt ſaxa; vt funi-
bus corbibuſq; extollantur demittanturq; homines, quęq; alia vel impor-
tanda, vel euehenda ſunt. ac demũ ea natura eſt loci, vt prorſus neque vi,
neq; ſame ſit expugnabilis. Gamma ſectus propinquitare Regine, litteras pri-
mũ ac nuntios ad eũ officij cauſa; tum ad ipſam deducẽdam armatos præmi-
ſit centũ. Elifabetha, ne publicę rei pro ſua parte deeſſet, ex diuturno velu-
ti carcere haud grauiter deſcendit, liberis & arce, parenti quę ibidem age-
bat exacta iam ætate, conceditis. Inſtratę mulę (nam equis minimẽ vſurur
Abaffini) ad ſaxi radices, opera Barnagazij præſto erāt. Regina, præter Lu-
ſitanam centuriam famulis quinquaginta, ancillis non amplius triginta
ſequentibus, in viam ſe dedit hoc ferme ornatu. Veſtes erant ex Indica tela
niueę, tenuiſſimo textu. hæcẽ bombycinapenula contegebatur cinerea; ra-
mis floribuſq; ſubtiliter ex auro conſperſa. Caput Hiſpanico more vela-
tum, faciem etiam, niſi qua cerneret, linteo obductam habebat; phaletatę,
& ſerico ad pedes vsq; veſtitę inſidens mulę, quam Barnagazius ipſe, obſe-
quij cauſa, nudo exerto brachio, tygridis exuuijs humeros teſtus, loro du-
cebat; cingebant latera linteati dynaſtę pedites duo. Pro vmbella, pelluci-
dum conopæum ingens, ita omnia contegebat, vt niſi reducto linteo, ne-
quaquam introſpici poſſet. Aduenientem, Gamma feſto veſtitu, ac denſis
tormentorum bombis, quibuſq; aliis rebus læticia ſignificari ſolet, venera-
bundus accepit. idemq; quod ante per litteras, coram per interpresẽm dõ-
cuit, ſe à Stephano fratre Indię Pratore, quod ita velle Ioannem Luſitanicę
Regem intelligerent, cum ea manu miſſum ad ipſam filiumq; adiunãdos.
proximo anno maiores, Deo volente, copias aſſuturas. interea paratũ ſe
ceteroſq; qui aderant, pro Chriſtiani nominis dignitate, & Abaffini regi-
ni ſalutẽ mortem oppetere. Ad hæc Regina paucis ita reſpondit, vt mag-
nas Luſitano primũ Regi, tum Gamhicę ceteriſq; gratias ageret. ſpera-
re ſe tam firmo præſidio collapſas Abaffinẽ res in priſtinum ſtatum breui
eſſe redituras. Inde, tranſacta iam ad Baroam hyeme, caſtra mota; certuſq;
& in caſtris & in agmine locus Reginę assignari capuis, eidemq; custo-
des corporis, Luſitani ſiſtuloſtores centum attribuit, Michaele Caſtanofio
præſecto, qui hæc ipſa in commentatios retulit. Aduentu Reginę vulgato,
Abaffini frequentiores ad eſſe, & e ſua inopia, quippe finibus ab hoſte vaſta-
tis, certatim cibos in caſtra conuehere. Per hunc modum Gamma, dierum
aliquot iam iter emenſus, munita loco excelſo caſtella duo, haud in eruen-
to certamine cepit. complures populos, qui ad Zeilanum metu deſecerāt,
ad Abaffini fidem imperiumq; reuocauit. Maturanti dein cum Rege ſe
ſe coniungere, à quo binas iam in itinere acceperat litteras, compendijs vi-
arum antegreſſus Zeilanus occurrit, multitudine copiatum longẽ ſupe-
rior, cæterum armorum ac telorum genere minimẽ par. ducentos non
amplius ferreis inſtructos ſiſtulis Turcas auxiliares habebat. cæteri, le-
ui armatura, ſagittis, haſtiſq; & gladijs utebantur. Vbi propius ven-
tum eſt, neque iam vitari congreſſus poterat; in aciem dux uterque co-
pias educit. ac primũ Luſitanorum paucitas contemptui Mahometani-
nis eſſe. dein, vbi tormentis geri cæpta res eſt, equi flamma & fragore
conſternati, domitis plerique frænīs, in fugam ſeque & ſeſſotes auer-
tunt; tum ſagittarij deſtinatis ictibus toto paſſim campo ſternuntur. De-
nique Gradaameti in primis ordinibus reſtituenti pugnam, femur, vnã
cum equo plumbea pila tranſſigitur. inde ſuper moribundum equum
ad terram corruens, concurſu ſuorum ex acie in tutum effertur. Ad ca-
ſum tyranni, fuga Mahometanorum ex omni parte fieri cæpta. inſtant
Luſitani, & quoad vires tulẽre, ferociter hoſtem inſequuti, magna e-
dita ſtrage, non pluſ vndecim ſuorum amiſſis, victores in caſtra re-

uertuntur. Idē, iterati paulo post praelij euentus fuit: hoc etiam lztior, quod D
nuda p̄sidio castra Mahometana direpta sunt. deleri eo die hostis potuit,
si ad persequendū equi Lusitano fuissent, grauis adhuc ex vulnere Gradaa-
metes lectica in aciē exierat, nō nisi transmissio vicino flumine, ab effusa cō-
stitit fuga. Lusitani, gemina intra paucos dies victoria gratulabundi, onusti
manubijs, in statua rediēre. ibi dū faucijs curandis operā dant, Barnagazi
cum popularibus quingētis, & paucis insuper Lusitanis ē maritima ora su-
peruenit. Inde ter ritus barbarus, magnā suorū parte dilapsa, retro ad Māga-
dāsum præcellsum montē, qui fauces in Arabicas imminet, hyeme iā aduē-
tante concessit. nec Lusitani à vestigijs abstinēre. cumq; se se Gradaametes
tū loci natura, tum anni tēpore tueretur, Gāma itē vicinum montē, Ofalā
nomine, ad hyemandū elegit. ibi dūm Lusitani partim intercipiendis com-
meatibus, partim finitimis pagis vicisq; in Abalsini ditionē aut vi, aut volū-
tate redigendis insistūt, Gradaametes interea, quā occultissimē per lega-
tos ac munera, trans fratrē ad Zebitano p̄fecto a duersum Christianos opē
implorat. Misi Turcæ fistulatores, admodum mille, quo maxime genere
militum opus erat, cū tormentis curulibus decē: quos ille per aueriam mō-
tis partē inscio Lusitano, vere iam appetente, letūs accepit. neq; interposita E
deinde mōra, quō minus vltro vallū & castra Lusitanorum innaderet. Sen-
sit illicō Gammā non mediocriter auctas hostium vires: ac primō, distribu-
tis manipulis, in subita re stationes ad idonea loca disposuit: dein, vbi curu-
lis admovebantur ballistæ, munimento diffusus, vti per vices in hostes rē-
perent suis edixit, dictis obtemperatū: & in summa rerum omnium iniqui-
tate Lusitani pugnā actiter initio sustinēbant. leuā perpetua ferri ac plūm-
bi procella stratis plerisque, ceteri priusquam ab hoste circumuenirentur,
fugam in saltus auios rupesq; præcipiunt. De Barnagazio nihil tradi-
tur. Elisabetha cūm faucijs curandis aliquandū plām, vti solebat, ac sedu-
lānā nauasset operam; perditis ad extremum rebus pauca pete xiguo comi-
tatu profugit. Castānoliū p̄fectus, & ē stipatoribus triginta sequenti in Re-
ginæ tentorio vulnerati complures incerta spe vitæ, relictī, in eos parta vi-
ctoria Mahometani cūm fœdē starent, quidam ē Lusitanis, atrox ac triste
facinus ab vltima desperatione commisit. accēso funiculo, tormentarii
pulueris cadis (nam ibidem ad seruabantur) sensim adrepens, applicuit ig-
nem; flammisq; mōmento diffusis, seq̄e & quotquot intra id tabernacu-
lum agebat, eodem absumpsit incendio. Gammā, cūm egregie aliquan- F
diu dimicasset, ad extremū grauit̄ faucius, hostatu suorū, intendē-
tibus iam se tenebris, præt̄ ipsa castra cum paucis effugit: dumque egeren-
da ē castris prāda hostes distinentur, tota nocte per summam vexationem
itinere factō, otta demū luce, ne conspici posset, in proximam cōdal-
lem, & densas circa syluas ē via deflexit. ibi, dum ad abditūm fontem ē lon-
ga defatigatione colligit vires, ab equitibus insequutis, indicio vetulæ cu-
iusdam oberrantis, inter curandū vlnus opprimitur. Ad tabernacu-
lum dein regium cum ingenti plausu raptatus, cōgestis in eum ab Gradaa-
mete probris minisq; detracta primū veste, virgīs acerrimē traditur:
eum ad ludibrium & contumeliā totis castris per militū & calōrum
ora traducitur. postremō, cūm omnes iniurias & cruciatus int̄fecto propter
Deum animo pertulisset, ad se retrahi iussu, ad impotentē sēnaque
itacundia suissimē manibus tyrannus obruncat. Sunt qui, ex ipso mor-
tis & causæ genere, Gammā in cælestium numerū pro certo referen-
dum existiment. Sanē, Abalsinus Rēx in ea quā ad Indiæ Prætorē de his
rebus misit epistola, Christi martyrem non dubitāter appellat. Caput Gam-
mæ præcisum, & cum eo primarij Lusitani duodecim ad Solimanum Ot-
tomanum ab Turcis dono transmissi. Ea victoria intemperanter elatus
Gradaa-

A Gradaametes, conuiuijs ludisq̃ue, aliquot deinceps dies indulfit. Ceterum insolenti barbaſo, læticia primò in mœriorem, mox etiã in perniciem vertit. Dimiſſis cum congiario Zebitanis, quaſi nil iam ſuperellet periculi, cum vxore liberisq̃ue, & cætera multitudine, ad Nili fluenta, valetudinis & animi cauſa conceſſerat. Ibi, nihi tale metuentem Claudiuſ cū Luſitanorum reliquijs è fuga collectis, & Abaſſinorū peditum octo millibus, & equitibus quingentis inuaſit. Contracto certamine, Gradaametes, ab Luſitano cuius nomen ignoratur, cū vnum tyrannum ſimul omnes impetent, plūbea glande traictus occubuit. Magna dein edita Mahometanorum fugientium ſtrages. & caſtra cum tormentis & cætero belli apparatus direpta. & quod omne ſuperauit gaudium, haud exigua Chriſtianorum omnis ætatis & ſexus vtriuſque multitudo, è miſerrima ſeruitute ac vinclis crepta. Gradaametes vxor, cum trecentis equitibus, quos circa ſe præſidij cauſa habebat, & cū theſauris effugit. Cætera dein pax Abaſſino Regi aliquandiu manſit, ijs qui per bellum ab eo deſciuerant, cum lacrymis & infima deprecatione ad fidem atque ad officium redeūtibz. Tam inſigni parata victoria, Claudius, in ijsdem locis, anniuersarias hebdomadæ ſacro-

B ſanctæ ſerías admirabili pietate celebrauit. quandiu corpus Domini clauſum in ſepulchro adſeruatum eſt, atratus & ſqualidus veteri gentis more, nihil omnino guſtauit, nec pedem è templi finibus extulit. ident à Regina matre, & proceribus factum. Nec minore cæremonia ſtudioq̃ue paſchalia dein peracta myſteria. elutis per cōfeſſionem ſordibus animorum, ſalutari cæleſtis agni cibo reſecti, ſummi atque infimi, ad extremum agmine compoſito collucentibus vndique cæreis, cum ſolenni pompa ſupplicationem obière. Neque ita multo poſt, Luſitanis qui in bello ceciderant, iuſta funebria, & regalis apparatus exſequia, cum inſigni erga pauperes benignitate, & piacularibus ſacrificijs, & ſumma omnium ordinum frequentia perſolutæ. Luſitani ſuperſtites, virtutis ergo donis ab Rege donati, & liberaliter habiti, quod reliquum erat vitæ, ſerè omnes in Aethiopia tranſegere.

Libri vndecimi Finis.

HISTO.

HISTORIARVM^D

INDICARVM

LIBER DVODECIMVS.

LVRA iam hinc, & vberiora, de progressu Euangelij, de quæ rectè in Deum fidei propagatione dicuntur. Quippe, ad hæc vsque tempora, constituendis emporijs, arcibus extruendis, tuendo mari, & propulsandis finitimorum armis distenti Lusitani duces ac proceres, in magna illustrandi nominis Christiani voluntate, humanæ tamen magis quàm diuinæ rei operam dederant. Et è Franchicana familia fratres, cum domicilium in India pridem constitutum haberent, essent quæ amplificandæ religionis Christianæ percupidî, tamen quotidiana psalmodia, funeribus quæ, & cæteris diurnis pariter ac nocturnis cæremoniis impediti, satis otij nequaquam suppeditare poterant peregrinationi, catechismo, alijs quæ muneribus, quæ ad conuersionem gentium, & curationem, & cultum haud dubiè requiruntur. De cæteris, neminem illorum temporum, ego quidem cum Antonio Galuano, vel prudētis laude, vel caritaris ardore contulerim. Proximi Galuano habebantur, Michael Vasæus, totius Indiz pro Episcopo: (Vicarium generalem appellabant) & Iacobus, de quo supra dixi, Borbanus, Episcopi comes: item quæ Cosmus Annius, regius scriba, ij, communi consensu, Stephano Gamma prætorè, & Fernando Rhoterigio Quæstore approbâtibus, cuiusmodi Ternate Galuanus, collegium seu Seminarium in vrbe Goa instituerant puerorum è varijs nationibus, ad fidem Christianam (si fieri posset) vsque quæque disseminandam: atque ob id ipsum, ei collegio ab Sancta fide nomen indiderant. Sed mox, in stadio equestri (ita enim vocatur is vicus) attributa huic operi nona Diui Pauli conuersionis ædícula, priore appellatione antiquata, cognomen collegio fecit. eidem quæ alendo, prædia & redditus qui paulo ante in Ticuarino, Diuare, & Ciorano insulis, demonum cultui deservierant; fanis eorum ac delubris Vasæi cura disturbatis enerfisque, ex Regis auctoritate assignati. Per eosdem fere dies, haud contemnendum etiam aliunde incrementum Christiana res ceperat. Parauit sunt populi ad Comorini seu Cori promontorium, imbelles ac mites, piscatui margaritarum præcipuè dediti. Inde Piscarium, quinquaginta ferme leucarum spatium, littus appellant. id quæ ab ipso promontorio initium ducēs, meridiem spectat primò, tum in septentriones reflexum, ad vsquæ Remanacoris vadæ, & Manarem insulam, fronte in orientem solem obuersa protenditur, tanta in tã breui locorum interuallo cœli varietate, quemadmodum supra demonstratum est, ut ijsdem anni mensibus, cis promontorium, æstas & calor, trans idem illud, hyems & frigora sæuiant. pagis vel oppidis quinque circiter, & viginti, ora ea tota censetur. Ij ergo populi ab inquilinis Mahometanis adempto piscandi arbitrio, cum grauioribus in dies afficerentur iniurijs, coacti concilio, de re communi consultant. Fortè in ijs tum locis negotiabatur è Christianis Malabaribus quidam Ioannes Crucius; qui nuper

Anaper in Lusitania fuerat, eumque Ioannes Rex comiter acceptum, honoribus ac beneficijs auxerat. Hoc maximè auctore, Parauæ, in summa consilij inopia, rerumque difficultate, legatos opis petendæ Cocinum mittunt magistratus ac decuriones (Patangatini patrio sermone dicuntur) hisce imperatum, spondeant, si rebus afflictis auxilium latum sit, paratos Parauas omnes, publico gentis decreto, Lusitana sacra suscipere. Ei promissio quo maior esset fides, Cocinũ delati Patangatini, mandatis suorũ expositis, consetim salutaribus abluuntur aquis, & Christo dant nomina. Hoc veluti pignore cæterorum voluntatis accepto, nõ dubitauit Lusitani suppetias laborantibus ferre. Classis ab Cocino ad Piscariũ littus missa, non modò Mahometanorũ audaciã repressit, sed etiam Parauis erepta piscationis iura magno cum ipsorum emolumento restituit: & sacerdotes aliquot eadẽ classe delati, lustrandis baptismo Parauis æquẽ summis atq; infimis, nemine repugnante, institũre. Ac per hunc modum, paucis diebus, voluntaria conuersione, in Christi fidem gens penè vniuersa concessit. Ad huiusmodi veluti subditarios fidelium greges, aliqua subinde mancipia, vel socij & auxiliares Indi remete adiungebant sese (certorũ hominum testatam & illustre uocationem excipio) magis quò dominis aut Lusitano prætorigratificarentur, quã quòd suis ponderibus religionũ discrimen ac momẽta perpenderent. Ergo, multo maxima neophytorum pars, præter intincti lymphæ corporis, & nominis immutati memoriã, Christianæ disciplinæ retinebant nihil. Id autem, partim socordia gentis fiebat; partim etiam cultum inopiã, quippe qui, propter paucitatem, nec probe subactò sererent solo; neq; fata deinceps ab initio usque ad extremum, æquali cuncta prosequeretur. Ita, labores in semine destituti, optatã segetẽ virtutis ac pietatis ferre non poterant. Inter hæc, è quoridiano commercio nationũ quæ ignorant Deũ, multa & grauiã in hominum nostratũ mores irrepserant vitia: propiusq; aberat, vt Europæi aduenæ aliquid in singulos dies ex Asiatico traherent luxu, quã vt indigenis ipsi Christianæ sanctimonie & seueritatis quicquid impertirẽt. Ad hanc morum contagionem, accedebat ingeniu soli cœliq;, mirè factum ad corrumpendam vel generosam indolẽ, quodq;, ni summa cautio adhibita sit, quamlibet Martiũ vigorem animorũ, otij dulcedine, & varijs voluptatum delinimentis extingnat. Hæc, Ioãnes Rex, cum & litteris multorum, & sermone didicisset, agebatur intimis sensibus, quippe cui fas lus hominum, ac præcipuẽ popularium suorũ, carissima semper fuisset. præterea, stimulat animum illa quoque religio, quod ex decretis Pontificijs, & iure communi, non nisi tuendi augendique diuini cultus, & promulgandi Euangelij nõmine, si promulgationem eam impedirent, bellũ ignotis inferre gentibus, & Indicarum frugum opumq; decimas, & vestigia capere sibi liceret. In tanto autem reliquarum artium studio, tantisque diuitijs, & copia rerum, languere Christianam industriã, & adeo paucos existere, qui mortalibus inani spe & praua cupiditate deceptis, rectum viuendi monstrarent iter, haud immerito nefas arbitrabatur. Ac proinde, quo pacto hisce occurreret malis, dies noctesque agitabat animo. Sed in summa rei expediendæ voluntate, nihilominus hærebant consilia Regis: quippe, ad tantam hominum vim in arctam & angustam ab lata & spatiosa via traducendam, tot peragrandas terra marique regiones, tractandam variarum nationum ingenia, multorum inimicitias atque odia subeunda, refellenda iã inueterata, & penitus infixa captis errore mētibus, Brachmanicæ vanitatis aliorumque mendacia, & numero magistrorum, & spectata innocentia vitæ morumque, & egregia corporis animique firmitate, & sana multiplicique doctrina, & super hæc, non vulgari prudentia, magnoque rerum vsu opus esse non ignorabat. Huius autem generis magna

magna per id tempus erat in Lusitanæ regno penuria. Sacri concionatores c finitimis regionibus accersebantur. Liberalium artium studiosi, Comitum plerumque aut Salmanticam adibant. nonnulli etiam, Regis impensa Parisiis alebantur. Vnicum erat regni totius Olisipone gymnasium infrequens, ab Dionysio Rege inchoatum. ibi, pars iuuentutis iuri maxime civili operam dabat. atque id sane gymnasium, nuper ipse Ioannes, in posterum longè prospiciens, ex Olisiponenſi tumultu Conimbrigam tranſtulera, in urbem antiquam, & Musarum otijs iam ante dicatam; ac tum quidem, castigato præterlabentis Mondæ fluminis alueo, salubris pariter & amæni secessus. Eo clarissimos dicendi magistros, ac mathematicæ rei ac medicæ professores, & humani diuinique iuris, & sacrarum litterarum interpretes, non ex Hispania tantum, sed etiam ex Gallia, Germania, Italia, magnis præmijs euocabat: scholisque ex Parisienſi formula & disciplina institutis, aliquot insuper adoleſcentium collegia in eadē urbe fundauerat. Sed necdum ad maturitatem ea peruenerat soboles; & Indicæ necessitates præsentem efflagitabant opem; & domesticis hisce præſidijs, ad excolendam Lusitaniam ipsam, & supplendos magistratus, & sacerdotia tuenda, egebat Rex. Neque porro verum erat, quò remotæ fouerentur partes, intestina ac vitalia membra destitui. Hisce anxio curis, atque ad Indicam subleuandam rem, externa circumspectanti auxilia, tale remedium haud obscura Dei prouidentia oblatum est. Ignatius Loiola Cantaber agebat Romæ, qui paulo ante, cum eximijs aliquot eiusdem propositi viris, afflatu diuino se se ad vineæ Christi culturam, atque ad Euangelij prædicationem, sine vlla prorsus aut temporum aut locorum exceptione deuouerat. Ea societas IESV ab ipso Pontifice Maximo, qui tum erat Paulus hoc nomine Tertius, postmodum appellata. Iamque varijs Europæ locis haud obscurum egregiæ cuiusdam pietatis ac doctrinæ specimen dedcrant. Id Ioannes certis auctoribus ubi cognouit, Petro Mascarenia, suo apud Pontificem oratori, mandat, etiam atque etiam agat cum Ignatio, uti alumnos disciplinæ suæ minimum sex mittat ad se, quando generis humani salutem, & Christi Domini gloriam vsque adeo sitiant, non defuturas in Asia atque Africa scaturigines, quibus eam aliqua saltem ex parte releuent sitini. præterea, nullam in eas terras nauigandi moram fore, simulatque commoda tempestas affuerit: quæque ad nauigationem necessaria sint; ea ab suis procuratoribus largè & copiosè præbitum iri. Hoc accepto mandato Mascarenias Ignatium appellat. Ignatius ex auctoritate summi Pontificis, quod alijs quoque regionibus pro sua parte consultum veller, expetenti sex oratori duos tantum assignat, Simonem Rhoterigium Lusitanum (quem Ioannes ipse Lutetiæ in studio litterarum aluerat) & Franciscum Aspilcotam Nauarrum claro inter suos genere natum, cognomento Xaucrium. Ac Simon quidem, inaurè præmonitus, quod quartana tum laborabat febris, in Lusitaniam nauim transmisit comite Paulo Camerte, egregia probitate fideque viro, qui se se cum alijs ad Ignatium per eos dies adiunxerat. Xauerio autem, quò maiorem videlicet in re subita ferret obsequij laudem, non nisi pridie quàm illi cum Mascarenia itinere terrestri abeundum fuit, denuntiata res est. Ac, tametsi, confirmata nondum societate, nihil in cæteros iuris erat Ignatio; Xauerius tamen ad imperium vsque adeo durum, ac repentinum, non modò tergiuersatus vlla ex parte non est, sed etiam incesſit omnibus latitijs: acceptoque spatio vix quod salutandis amicis, & refarciendæ attritæ ac laceratæ tunice satis foret, postera luce cum oratore discesſit. Huius mihi præſentionem viri (nam Rhoterigius, Regis ac procerum deinde rogatu in Lusitania substitit) paulo fusius persequi est animus: ut promulgandi Euangelij studiosis hominibus, recens propositum sit Apostolicæ peregrinationis exem-

A exemplar. Quamquam huiusmodi narrationem exsequenti mihi, subit illa suspicio, fore ut quæ de piorum hominum in ægrotos, ac pauperes, & infimam plebem officijs, vel prodita sunt, vel in posterum prodentur à nobis, aut friuola, aut etiam sordida videantur ijs, quorum videlicet aures, magnificis de republica, de moribus, de natura disputationibus, vel sumptuosissimorum apparatus, et festibusque ac navalibus prælijs, & inclytarum urbium expugnationibus adfuevere. Sed habet hoc utique philosophia Christi, nihil primo aspectu contemptius; nihil in recessu diuinius, quippe, animos, non ad sitim cædis ac sanguinis, vel ad inanis gloriæ cupiditatem; sed ad humanitatem ac mansuetudinem; atque ad amorem solidæ ac veræ virtutis inflammat: quæque ab alijs de officio, vel ostentationis, vel etiam animi sæpè causa quærentur, ea rebus ipsis ac vita quam verbis multo libentius explicat. Ergo Christianæ documenta virtutis, tanto & ad bene viuendum aptiora, & ad narrandum grauiora censenda sunt, quanto facta distis, & pacis muneribus bellicis artibus antecellunt. Xauerus igitur, vbi profectiois affuit dies (annus tum agebatur huius seculi quadragesimus) ita ex vrbe decessit, nihil vt secum præter simplicem corpori tegendo vestitum, & in quotidianas præces Romanum breuiarium extulerit. Vt fieri caput est iter, illud ante omnia mordicus tenuit, vt intimam sui custodiam, & certa precandi commentandique spatia non omittetet. inde vegetior in dies atque robustior, ad opem alijs ferendam semet acciter incitabat. Hi quod libentius curationem vbi opus esset acciperent, cunctis interim officiosè demerendis, atque omni ratione sibi conciliandis insistere: deposita seucriore persona; comiter alloqui singulos: hilari ac sereno respondere vultu: faciles ad se cuiuslibet præbere accessus; contemnere omnino neminem: gloriæ æquè fugere atque alij captant: nihil in victu cultuque sibi præcipuum sumere; minimis vilissimisque contentus esse: vt quisque pessimè se acceptum à prodromio quereretur, ita huic libentissimè suo lectulo lectoque cedere: vbi quis per niuosa, ac lutulenta, & prærupta itinera laberetur, ad eum subleuandum raptim, ad pedes vel cum periculo desilire: alio quouis casu periclitantibus, vbi non posset manu, prece votisque succurrere. Inter cæteros, primarius quidam, contra omnium sententiam ausus tumentis fluuiis ad transitum se se committere, cum aquarum impetu vorticibusque, ad exitum raperetur, pia (vt affirmat) Xauerij supplicatione seruatus est. ad hæc, lassos & imbecilles omni obsequio ac sedulitate resouere: postremus cubitum ire, primus exsurgere. denique, famuli dum quiescunt; ipsis operam dare iumentis. Hac ille summissione, officio, suauitate, clementia, cæterisque artibus, quas ei spiritus cælestis haud dubiè suggerebat, breui omnium animos ita sibi deuinxit, vti deinde nihil ad cuiusquam reprobationem ab eo profectum; aut acerbum vlli videretur, aut nimium. Neque ipsos dumtaxat qui in comitatu erant legati, meliores quotidie reddere conabatur; sed etiam in cauponis ac diuersorijs, cum se occasio daret, promiscuè cunctos docendo, monendo, iunando, excellentis cuiusdam virtutis & caritatis relinquebat impressa vestigia. Per hunc modum superatis iam alpebus & Pyrenæo saltu, in Pompelonis veniunt fines. cumque inde Xauerus ad suos facillimo negotio posset excurrere, nunquam adduci se est passus, vt quicquam omnino carni aut sanguini daret; atque ad patriæ saltem incunabula reuiscenda, quamuis modico diuerticulo de via desisteret. Inter hæc, sagaci viro Mascarenæ, cognoscendi noui comitis, atque inspiciendi penitus eius animi sensus, maxima dabatur facultas: nihil enim vitia virtutesque hominum ita explorare cõisuevit, vt bene longi itineris diurna pariter, & nocturna cõsuetudo; quippe

quæ simulationem quamlibet callidam & artificiosam, diu sustineri non D patitur. eò liquidius Mascaréniz de Xauerio ferre sententiam licuit, cumque in dies notitia pariter & admiratio cresceret viri, præmissis ex itinere tabellario, de ipsius laudibus ad Ioannem ita multa perscripsit, ut Rex miram in eius videndi orandi quæ cupiditatem incumberet. Olisiponem denique tertio mense peruentum, ibidem agebat Simon. huius quartana vetus, cuius accessum eo ipso die expectabat, Xauerij demum latio ac salutari amplexu discussa. Post triduum Xauerius euocatur in regiam. accedenti, sese Rex perhonorificum præbuit, ac verbis amplissimis, quid de illius meritis ac sanctitate sentiret, in amicorum ac procerum coram testatus est. At ille, peracto salutationis officio; cum ei lauta ad diuersandum hospitia non deessent; ab regia protinus ad publicum valetudinarium, quod Misericordiae sodales procurant, vnà cum Simone, & Paulo Camerte se confert. ibi, dum naues ad cursum parantur, de more tempus ita distribuunt patres, uti nocturnas horas, breui duntaxat excepto somno, sacris carminibus, & rerum diuinarum contemplationi: diurnas, agris omni ope refocillandis, confessionibus quamplurimorum excipiendis, & quotquot ad se venirent, aut consilio, aut reuiuandis insumerent. Hisce fermè occupationibus, quod reliquum erat hyemis, summa populi Olisiponensis approbatione transactum. Iam quæ Indicæ nauigationis appetebat tempus, cum regij æconomi, & Castanierianus in primis dynasta, iussu Regis instare Xauerio, uti, consultis hominibus peritis, indicem ederet eorum, quæ vel ad iter tam longum, vel ad prouinciam adeò remotam necessaria duceret, ita sibi etiam atque etiam ab Rege mandatum, uti prorsus nihil, ipsi vel socijs; neque ad valetudinem, neque ad commodum cultumue deesse pateretur. seorsum dein illi Ioannes totam Indicam rem accuratè commendat: conuertendis ad Christum ethnicis; neophytis in fide firmandis insistat, Lusitanæ ditioris arces atque præsidia lustret, deprauatos corrigat mores; de quæ omnibus rebus quàm diligentissimè ad se perscribat. Postremò, quò sibi aptiorem & expeditiorem fore prouinciam intelligat, transmissum ad se ex vrbe Roma diploma litteras quæ Xauerio reddit; quibus cum Summus Pontifex Nuntium Apostolicum in regionibus Indicis amplà cum potestate creauerat. Et Xauerius Regi quidè patris ita respondit, ut cum eximie illius benignitati gratias ageret immortales; tum verò, quò ad procurationem Indicæ rei pertineret, se se, quantum liceret ac posset, serui fidelis officio functurum esse reciperet. Regijs verò curatoribus, & Castaneriand præsertim, còplura in vsum nauigationis identidem offerenti; aliquandiu obfirmato restitit animo: dein, ne per contumaciam superbiamue cuncta respuere videretur, percelli se tandem est passus, ut sibi comitibus quæ duobus (nam ad Paulum Italum, paucis illis diebus, studio pietatis incensus accesserat Franciscus Mansilia Lusitanus) singulas crassiore textu lacernas ad arcendà circa Bonæ spei promontoriū Antarctice plagæ frigora, item quæ sacros aliquot libros, cuius generis inopia laborare India dicebatur, in nauim imponi pmitteret. reliqui verò còmeatus atque viatici genus omne reiecit, cū ita diceret: suscepto pauperis voto, & vnus Dei causam agenti sibi nequaquàm esse de crastino laborandum. Hortate dein dynasta, uti puerum saltem vnum adsumeret, victus quotidiani ad ministrum; Mihi verò, inquit Xauerius, dum pedibus manibus quæ, uti licet meis, opus ministro non est. Cū ille nihilominus vrgeret ac premeret; indignū ea fore persona quam gerebat, affirmans, si in tanta vectorum ac nautarum turba palam conspiceretur, aut vestem ad nauis marginem ablueris, aut cum cæteris ollam foco in quotidianos cibos imponens;

Ancens, Atqui clarissime vir, Xauerius inquit, dignitatis tuendæ, artes istæ & præcepta quæ narras, quo vides loci Christianam rempublicam adduxerunt. itaque mihi, & ollas, vbi res postulauerit, inspectante populo, non attrectare solum, sed etiam tergere, & lauare pannos, & infima quæque, modò peccatum absit, obire ministeria certum est. Cuius veritate responsi, & in præsentia œconomo vocem inclussit, & magnam apud eum de se in perpetuum præclaræ cuiusdam ac diuinæ sapientiæ opinionem reliquit: quam Castanerianus postea prædicare libenter solebat; illudque crebris vsurpare sermonibus; in classis discessu, non minus cum Xauerio sibi certaminis fuisse, vt plus acciperet, quàm cum aliis hominibus, vt ne plus exigerent. Ab eo colloquio, & Simonis deinde amicorumque complexu, Prætoriam nauim Xauerius Regis iussu conscendit. ibi verò, quàm in omnes partes fructuosa eius caritas & industria fuerit, quo facilius possit existimari, pauca de vniuerso genere classium Indicarum hoc loco præfati est necesse. Præter nauigia permulta, quæ varijs anni temporibus ex Olisiponensi portu ad alia atque alia conueant noui orbis emporia, quatuor ferme vel quinque in Indiam onerariæ destinantur, magnitudinis adeò vastæ, vt cum inflatis aura secunda feruntur velis, oppidi propemodum instar obtineant. Harum singulis, præter comæatus, instrumenta, mercesque, complures hominum ordines vestiari mos est. Primus ordo, nauticæ multitudinis, ijcetis inter se legibus ac disciplina restricti, cursum ex arte moderantur. Secundus est præfectorum ac magistratuum, qui vel ad obtinendas arces ac maria; vel ad ius dicendum, & curanda publica negotia, in orientem ab Rege mittuntur. Tertius militum, qui que ad naues tuendas, qui que ad Indica præsidia supplenda conscripti sunt. Quartus est mercatorum, qui cum vxoribus interdum ac liberis, in colonias Indicas migrant. Accedit famulorum ac mancipiorum ingens numerus. Nec desunt medici seu quos vulgo physicos, seu quos chirurgos appellant. Populus vnius onerariæ, in vniuersum capitibus modò sexcentis, modò octingentis, interdum etiam plus mille censetur: & obuersante plurima lecti specie; culeum è sparto; & linteum quisque secum in nauim infert, quibus insutus, si diem obire contigerit, deijciatur in mare. Porro, cunctorum expiandis animis & rei diuinæ procurandæ, mercenarius plerunque præest: qui morientium vbi confessiones audierit, & mittendos in pelâgus, lustralibus aquis & piaculari precatione fuerit prosecutus; nimirum sat suo muneri, sat legi factum existimat. Ab Olisipone Goam; inde Cocinum, coemendi maximè piperis causa, nauarchi petunt. is cursus, vt nullus grauior interueniat casus, quinto haud citius mense conficitur. interea, pro locorum ac temporum varietate, modò cadentibus ventis, malaciæ lentissima tædia; modò fruentibus procellis, iactatio vehemens, sæpe sine exitu nausea, fastidium cibi, terror assiduus, diuturna insomnia toleranda. adde malignè diuisa, & sæpenumero vitata cibaria; vicissitudines immoderati caloris & frigoris, grauitatem cœli sub æquinoctiali maximè plaga, quæ superando Bonæ spei promontorio, semel iterumque traiecitur. Ad hæc, non leue incommodum iam ipsa quoque habitatione consistit. ab ima carina ad summam nauis oram, contignationes quaruor vel quinque attolluntur. in infima, nautici saburram ad æquilibrium sternunt, in cæteris, tormenta constituunt, vasa disponunt, mercimonia capsasque cõstipant. vectoribus, admodum exigua sub ijs tectis agendi spatia relinquuntur. à prora puppiq; gemina in pugnam surgunt castella. in horum utroque, & simul ad gubernaculum, ligneas casulas actuguriola fabri concinnant. hæc, qui sunt pecuniosi, magno in breue tēpus conducunt pretio. cætera

turba, ni sæuient venti, prout cuiq; datur, sub dio in angustiis cubant. sin 2-
 turcior tempestas discursum nauarum ad repentina inperia postulet; pa-
 uidi confertiq; sub tabulata coguntur. ibi, concluso halitu æstuq;e, reterri-
 mus odor sentinae, pædorq;, & illuues afficit corpora. Inde cum graues alij
 morbi, tum verò lethargi, apostemata, febres variae, fœda oris vlcera, & pu-
 rulentæ gingiuarum tumores exsunt: & ipsos etiam haud rarò sacerdo-
 tes, medicosq; corripunt. Iam, in tanta plebis colluuiione, militum-
 que licentia, quot quantaq;e sint labe animorum ac vitia, enumerare su-
 peruacaneum est. tacitus ea sibi quisq; subiiciet. Omnem hanc benemerèdi
 sylum, & sempiternæ gloriæ segetem, in sua nauigatione Xauerius habuit.
 Martinus Alphonfus Sosa cum summo imperio præerat classi, Prætor In-
 diæ designatus: qui in eius maris præfectura paulo ante præclaras gesserat
 res. Huic primùm, Xauerius, & asseclis eius apparitoribusq;, ad insitiã colè-
 dā ac fidē, plena prudētiæ, plena salutis monita per occasionem dabat: tū ad
 aliorū animos pariter sanandos & corpora, omnes cōferebat vires. excitare
 afflicto, consolari morēntes, adsidere ægrotantibus, interdū etiam ipsū
 sua manu condire & coquere cibos, præbere sorbitunculas, atque vitalem
 instillare succum, sternere lectos, ac sordes euerrere. quibus esset spes vitæ,
 hisce, auertendi cœlestes iras, & mores in posterum corrigendi præcepta
 inculcare. quorū deplorata esset in terris salus, ijs æternæ vitæ facere spem,
 & simul ad supremam pugnam arma contra dæmonum incursum ac peti-
 tiones induere. valentes, ad officia pietatis & humanitatis hortari, detra-
 hentes de aliorum fama, serentes iurgia discordiasq;e, vel impia in supe-
 ros verba iactantes, vel rem alea dissipātes, leni simul & graui oratione cō-
 pescere; plurimā diuinæ tum iustitiæ, tū clementiæ mentionē & recordatio-
 nem inferre; controuersiasrixasq;e, dirimere; lenire odia; religionis ignaros
 ac rudes, Christiana doctrina instituere; omnib; omni ratione prodelle. in-
 ter hæc, se ipse inuiatū ab omni perturbatione præstare, cibo potuq;e vti
 parcissimo; nec dies modò totos excrceri, sed etiam noctes: & fatigatos vi-
 gilia cadentesq;e, oculos, tādū in opere continere, quoad somno & lassitudi-
 ne oppressus, vbi vbi fors ferret, tandē aliquando succūberet. Atque ex hoc
 tam abiectō, tam in speciem seruili genere vitæ, tantū abest vt quicquam
 vel de auctoritate, vel de existimatione depetderet, vt eum, summi infimi-
 que, tamquam salutis omnium præsidem, & è supernis demissum sedibus, E
 inuenerentur. Inde primùm & patris, & sancti cognomentum inuenit: sic e-
 nim in oriente postea semper, & vocitatus, & habitus est. Cæterū in hoc
 itinere, Xauerij virtus, cō maiorem habuit campum, quò tardius illo qui-
 dem anno ab Lusitanis nauigatum est. non nili Augusto mense exeunte
 ad Mosambicū deuenēre: ibi ad Aprilem vsq;e hycmare coacti sunt. & æ-
 gris, qui permulti erant, in regium nosocomium è classe deportatis, in eo-
 rum famulatu pater tanta denuò cum assiduitate vigilijsq;e versatus est,
 vt præ sui corporis negligentia grauem & periculosum in morbum inci-
 derit: in eo morbo cum maxime arderet febris, teneri non poterat, quin, va-
 cillante corpusculo, periclitantibus tamen ac moribūdus adesset. in ijs, nau-
 ticum infimæ sortis adolescentem; cui exitialem exitum haud sine cau-
 sa metuebat; è faucibus tartari, si qua posset, eripere statuit. iacebat miser
 humi, destitutus ab omnibus; ciq;e per extrēmam phrenesim (quod erat in
 primis dolendum) ad detestanda & confitenda crimina tali tempore ne-
 que mens, neque sermo constabat. Hunc tolli à valentioribus iussū, in
 suomet eubili Xauerius colloeat. ad eum contactū (mira dictū res) conse-
 stim ad se iuuenis rediit, & peccata Xauerio ritè confessus, magna cum sa-
 lutis æternæ spe sub vesperam excessit è vita. Inter hosce labores exhaustæ
 iam hyemæ; Prætor Sosa, quod certis de causis præuenire cuperet; quæ
 prima

A prima facultas nauigandi fuit, rostrata maiore celeriter antecessit, neque Xauerium, viribus vtcunque receptis ab se diuelli permisit. Paulus & Mansilia, in nosocomij procuracione, quoad classis abiret, iussi persistere. Xauerius interim, de instituta vitæ consuetudine remisit nihil. certam ei naui particulam ibi quoque Sosa in hospitium assignauerat. hanc item parer alijs egentibus vltro cõcessit. ipsi pro eulcitra funis anchorarius in spirâ conuolutus, pro ceruicali fuit ipsa met anchora. Ex itinere primum ad Melindem, tum ad Socotoram naui appulsa. vtrobique, in erudiendis ac subleuandis hominibus, pro temporis breuitate, Xauerij nauitas ac diligentia constitit. Goam denique anno seculi huius quadagesimo secundo peruentum est, pridie nonas Maias, quo die Romæ quondam sanctus Ioannes Apostolus ex olei feruentis dolio illæsus emerfit. Descensione facta, pater ad Regis valerudinarium, vti solebat, extemplò se cõfert. Eodem paulo post cum classarijs ægrotis Paulus & Mansilia comites magna omnium gratulatione succedunt. Goanæ tum Ecclesiæ præerat Ioânes Albuquerque (de quo supra commemoratum est) præstanti sapietia Pontifex. Ad hunc, Xauerius, antequam vllam reipublicæ attingeret partem, adiit honoris & obsequij causa: eique sine ambagibus id quod erat exposuit: se Panli Pontif. Max. & Ioannis Regis Lusitanix missu, ad impertiendum ethnicis euangelium, stabiliendos in fide neophytos, Christianos aduenas & inquilinos pro viribus adiuuandos, in ea loca venisse. attamen, ita sibi certum esse fixumque: communis rei nihil omnino, nisi ex ipsius Episcopi auctoritate ac sententia gerere. Simul, Pontificias litteras, quibus Nuntius Apostolicus fuerat declaratus, eidem offert venerabundus: ac proficitur, se se iure illo ac potestate nequaquam vsurū, nisi quatenus episcopus ipse permiserit. Hac seu altitudine animi, seu modestia capto Albuquerque, illicò ruit in amplexus viri: perlectum probatumque diploma restituit: postremò, etiam atque etiam Dei seruum adhortatur, vti animo soluto ac libero Christianam rem præscripto summi Pontificis administraret, valde confidere se se, illius aduentum, ad Indicæ ecclesiæ vel tutelam, vel amplificationem magnopere profuturum. neque in præsentia modò Xaueriū comiter ac libenter accepit; sed etiā in posterum præcipuo semper tū in honore, tum in amore cultis approbationibus habuit. Ab ea salutatione regressus in domiciliū hospitale Xauerius, cõsuecta pietatis & caritatis munia cū suis obire perrexit. Præter hæc, salutare publici catechismi ritum, in regionibus ijs vtiq; primus instituit. Quotidie fermè prodibat ipse cum tintinnabulo, & ingentē promiscuæ turbæ numerū in tēpla cogebat. ibi rectæ fidei capita, & Christianæ vitæ præcepta, vulgi sermone breuiter ac dilucidè cõprehensa (quæ ipsemet postea certioribus ad modulandū adstrinxit numeris) decantabantur hoc ferè pacto. Verba præibat pater, inflexis ad aures populi demulcendas leniter vocibus, easdē voces reliqui extēplò reddebant. id cū pro populi captibus terue ac sæpius fieret, sequebatur, vt sonus ille, ad aures blandè ac suauiter accidens, integra paulatim sensa, totasque periochas penitus in pectora demitteret vulgi. Ad extremum, vt silentio indictò symphonia cõquieuerat, certos ex eadem institutione locos, Dei famulus suis ac populariter explicabat. Ita, pueruli, foeminaeque, ac tarda plerunque mancipia, patris horis ac pæne ludibundi, multò plura percipiebant de rebus altissimis atque diuinis, quàm illa noua ac vetus Academia, lycæumque illud inclytum, & omnes antiquæ philosophorum scholæ, tot seculis, tanta contentione, tantis lucubrationibus extundere valuerunt. Hæc tum in vrbe Goa per hyemem à Xauerio gesta: & simul, optimatum rogatu, Paulus Camers, Diui Pauli seminario collegiove, quod iam puerorum numero haud paruo constabat, administrando regendoque præpositus. At Xauerius,

rius, quod per eos dies de recenti Parauarū & Piscariæ gentis conuersione cognorat, Mansilia comite ad eos edocendos & confirmandos vere ineunte profectus est, ij populi, vti supra docuimus, magna Michaelis Vafzi & sociorū alacritate, salutaribus illi quidē abluti fuerant aquis, cæterū eius mysterij vim, & reliqua ecclesiæ sacramenta, itemq; præcædi formulas, & Christianæ fidei articulos, & legis diuinæ præcepta penitus ignorabant. Neq; sacerdotibus Europæis quive Goç, quive Cocini degerent, vlla ostendebatur facultas barbariæ illius erudiendæ: quippe in magna distantia locorum, & nullo propemodum linguæ commercio. ex quo nimirū facile cōiijci potest, dum peregrinus homo Xauerius ignorū sermonē addiscit, cæcæque ignorantia noctem ex ijs mentibus conatur expellere, quā graues illi miseris, quantus molestiarum cumulus fuerit perferendus. Cū Brachmanis præcipuē magna seruo Dei fuere certamina. Abduci à se populū, fraudesq; suas ac mendacia detegi, mortis instar ducebant. cumq; à vicædibusque eos turbarū absterret metus, frustra Euāgelici præconis linguā donis ac mercede alligare sæpe conati sunt. Interea, vicino quodam in oppido, quod tyranni metu in patria superstitione perstabat, fœminæ quartū iam diem ex partus difficultate grauissimè laboranti agentiq; animā, Xauerius accitus interuenit. fidei summam exponit: certū ad salutem iter ostendit. assensa est mulier: baptismum expetiit: illic peperit. ea re adducti propinqui, dein populares vniuersi, tyranno mitigato, repudiatis idolis, Euāgelio credere: quos omnes probè institutos pater sacro item baptismate proluit. Hæc & alia plurima Xaueriū mirè districtū habebāt: atq; vbi quod in præsentia satis esset, eodem substiterat loco, delectose ex omni Christianorum numero hypodidascalos (ij patrio sermone canacapoli vocantur) & probitatis, & ingenij laude præstantes, in ea locabat specula, qui cæteros in officio continerent, sacras tuerentur ædes, baptismate fungerentur, & si quid accidisset grauius aut difficilius, cōsignatum interea litteris memoriæ causa, postmodum ad se referrent. Hisce vicarijs commendato grege, ad aliud ipse aliudq; deinceps oppidum aut pagū, pedes, & quidem sine sacculo semper ac pera, transibat. Vbi oram omnem ijs quæ dixi caritatis officijs, & prædicatione Euangelij peragrauerat, orsus iterum à capite eandem pari diligentia prouinciam obibat, penfum cū à cæteris Christianis, tum verò à canacapolis exigens. Atque huic hominum ordini, quò commodius tam piæ ac necessariæ functioni vacarent, certum auri pondus impetrauit quotannis in Lusitanæ Regiæ socculos ab Indis conferri solitū, cū quidem ad Catharinam scribens, Ioannis vxorem, insigni virtute ac pudicitia fœminam, haud ineptè lusiſſet, nullis eam soccis æquè facile scissuram in cœlum, ac precibus neophytorum, in quos Christi causa id opis ac beneficentiæ contulisset. Amplius annum Dei famulus in Paraua regione traduxit, eumque Domini agrum adeo reliquit probè cultum & constitutum, vt hodie in primis totius Indiæ felix ac fertilis habeatur. Harū rerum fama commoti Macorū finitimi populi è Trauancoris regno ad Comorini latus occidentum, Parauis multitudine fermè pares, Xauerium ad se baptismi causa per supplices nuntios ac litteras euocant. ille profectus, eodem & institutionis, & peregrinationis ordine, plus decem hominū millia verrente mense ad Christum adiunxit. noui deinde ad eum concursus quotidiè fieri, atque vbi patrio sermone proposita principia Christianæ doctrinæ didicerant, cū alia suspicere, & laudibus in cœlum ferre, tum verò ipsa præcipuè decem diuinæ legis præcepta. mirari quā illa æquitatis plena essent, quā vera, quā rectæ rationi consentanea. oblati sibi è cœlo haud dubiè lucem gratulari inter se, deplorare suam, & maiorum suorum amentiam, qui ad eam diem in tam densis errorum tenebris, ac tanta vitiorum for-

Arum fœditate iacuiſſent, inde ſe mutuò ad Chriſtianam religionem adhortari: mox cateruatim ad fontem æternæ ſalutis accurrere. Hiſce ablundiſ cum maximè inſtaret Xauerius, noui à Manare legati ſuperueniunt, id ipſum orantes: hoc nomine inſula eſt, extremæ Ceilani ad ſeptentriones a poſita, eam quoque gentem, ne ipſe ab inchoato opere abduceretur, miſiſ interea pro ſe idoneis vtcunque viris, inſit. Is verò ager, non fidelium modò, ſed etiam martyrum vberem ſegetem paucis diebus effudit. Si quidem laſanapatani Ceilanæ terræ tyrannus, cuius in ditione erant Manareſes, idolis ad inſaniam deditus, audita re, in ſitam ingenio feritatem nouellos in Chriſtianis exercuit. immiſſoque ſatellite, partim eorum occidit, partim varijs ſupplicijs per ſummam indignitatem affecit. pauci ex inſula in continentem elapſi (in ijs rêgijs quidam adoleſcens) terreſtri leucarum amplius ducentarum itinere Goam uſque ſe contulère. ibi ritè inſtituti omnes, & myſtico partu reſati ſunt. Neque hac tãtùm regione ſe ſe tenebat animorum ardor. Macazares quoque, leucas in ortum quingentas ab Cocino diſiuncti, Chriſtianos doctores maiorem in modum expetebant. ij legatos primùm ea de re ad Antonium Galuani (vti ſupra commemoratum) miſerant. Galuani iuſſu cum ad eos tenderet Franciſcus Caſtrius, aduerſa tempeſtate prohiberis, Ternatem redierat in ſecta re. Felicijs deinde nanigauit, cum Soſa Indiam regeret, Antonius Paiua, coemendi ſandalli cauſa miſſus in eaſdè inſulas ab Rhoterico Vaſco Pereria, Malacæ Præſecto. Iam ante, in illis emporijs negotia geſſerat Paiua, ac proinde multos ibi notos habebat, neque erat Macazarici ſermonis ignarus. Vt in Supanos deuenit (hoc nomine gens eſt) Rex ipſe, iam ſeptuagenarius, in primis totius Macazaris potens & bellicoſus, vltro (quæ facilitas Regum illoruſ eſt) ad inuiſendum aduenam acceſſit. Filium ducebat ſecum, annos quindecim natum, itemque adoleſcentulas, aureis armillis ornatas, triginta. Eo comitatu cum ad portum veniſſet, accepta ſalutatione redditaque, varijs de rebus, vt ſit, cum peregrino mercatore ſermonem inſtituit. inter cætera quæſinit ex eo, quid ita, Luſitani Mauris (ſic vulgo Mahometanos appellant) inſenſi inſectique potiſſimum eſſent. Ea occaſione arrepta, Luſitanus, in hæreſis Mahometanæ vitia, & ipſius auctoris ambitionem, fraudes, auaritiãque pro ea quam habebat ſandi cõpia inuectus, ijs dein vitijs fraudibusque, veritatem, ius, ſaſque Chriſtianæ religionis oppoſuit: deque ipſo Chriſto Dei filio, generis humani liberatore, nonnulla ſubiunxit. Inde affirmavit, nomini Chriſtiano cum ſcleratiſſima & corruptrice animorum ſecta, proprium ac perpetuum bellum eſſe ſuſceptum. Omnia Regi probabilia admodum viſa: & quod iam adueſperaſceret, domum regreſſus, Paiuæ xenia miſit ad nauem. Poſtero die, ac ſæpè deinceps, multa ex eodem ſeiſcitari perrexit: in ijs, illud etiam, quiſnam eſſet Iacobus quidam, quem in prælijs inuocari ab Luſitanis, ad ſe Mauri detuliſſent. Ad hæc, Paiua, de Chriſti diſcipulis ad Euangelium prædicandum à magiſtro dimiſſis, pauca perſtrinxit. in ijs, præcipua ſanctitate meritisque fuiſſe Iacobum, qui primus lætiſſimum Hiſpaniæ, patefacti hominibus cœli, nuntium attuliſſet: atque idcirco in eius præcipuè Apoſtoli tutela ac patrociniò Hiſpanos latere vniuerſos. ac proinde, inter dimicationem ab ijs inuocatum contra Chriſtianæ fidei hoſtes ad eſſe fulgentibus armis horriſicum, igneo equo inſidentem. eius rei, vel Mauros optimos eſſe teſtes, qui conſerta cum Luſitanis pugna, plures ipſi ac paratioreſ, tali viſo non ſemel cæcam in formidinem, fugamque præcipitem acti ſint. Sub hæc Paiua è Chriſtianis inſtitutis, de inuocatione præſidioque cœleſtium pauca diſſeruit. Cum hæc & alia id genus complura, mira quadam approbatione per eos dies audiſſet Rex, neque tamen de capeſſenda peregrina religione ſtatue

ret quicquam; Paiua, quod in eo emporio tempus ultra negotiandi non
 esset, ad Siani regnum leucas inde quinquaginta processit. Cum Siano Re-
 ge familiaritas intercedebat Paiuæ, quippe apud quem ægrotus olim in ho-
 spitio fuerat, multaque cum eo de Christianis initiis egerat. Hunc ubi adese
 cognouit Rex, confestim ad eum, iactis procul à portu anchoris in salo-
 stantem, prior visendi gratia transmisit. & mirifica quadam ex eius aspectu
 voluptate perfusus, post mutuam salutationem; Auguror, inquit, faustum
 ac felicem mihi meisque tuum esse aduentum, ò Paiua: quādoquidem, ex
 quo te aspicio, tanta ac tam noua me gaudia pertentant. multo dein ac sua-
 ui cum peregrinis habito sermone, digredirur. Insequēti luce, cum ad eum
 salutandum honoris causa vicissim in urbem Sianum Lusitani venissent;
 conuersus ad Paiuam Rex, Caue, inquit, putes excidisse mihi, quæ, hic apud
 nos cum esses, de vestræ nationis in vnum Deum fide ac pietate narraſti.
 hærent ea mihi penitus infixæ, neque vnquam ex eo tempore voluntas mi-
 hi eiusdem amplectendæ ac profitendæ fidei defuit. Sed hætenus, me, po-
 pularium metus, si ab auitis institutis abscederem, nec non existimationis
 ratio, si, gaudiū iam natū, repente immutatus viderer; ab hoc tam honesto
 consilio retardarunt. easdem ob causas adhuc animi pendeo: teque pro a-
 micitiæ consulo, quid mihi faciendum putes. ac simul quæso vti corā his-
 ce proceribus (adstant autem plures) aliqua de fidei vestræ mysterijs, deq;
 hominis Christiani officio disseras. Tum Paiua, se indoctum præfatus, ac
 minimè dignum quā tam sublimia tamque diuina tractaret, ac nihilomi-
 nus incenso pij Regis studio pro sua parte non desuturum, orsus à primo
 decalogi præcepto, cætera singillatim deinceps quā planissimè potuit ex-
 plicauit: eaque cuncta summam ad illa duo capita redigi ostendit: amoris
 erga Deum, & proximum. Magno assensu, Regis præsertim, ea oratio audi-
 ra. sic ille abiit dies. Postero, eadem scholæ pari auiditate repetuntur. Pai-
 ua, ad ea quæ tradiderat, sermonem adiunxit de officijs operibusve miseri-
 cordiæ, quæque ad corporis, quæque ad animi auxilium pertinent; iisque
 operibus præcipuas Christiani muneris partes docuit contineri. Ab ea per-
 oratione dimissus Paiua, proximo die reuocatur in regiam. ille, Deum eni-
 xè precatus, vti mortalibus cæcis lumen aliquod æternæ veritatis offerret,
 ad urbem properauit, in rerum diuinarum cogitatione ita defixus, vt viæ
 laborem, ac tempus omnino sefellerit. Vbi ad Rēgem peruenit, adstante
 nobilium coronā, rursus de Christianis præceptionibus verba fecit. exinde
 quæsiuit ab eo Rex, num quid de mundi creatione cognosset: ille, totam
 eius creationis seriem, à sanctis hominibus & prophetis conscriptam esse
 respondit. Cum, Sanctus quidnam sibi vellet, rursus interrogasset Rex (id
 enim verbum Paiua reddere Macazaricè nequierat, propterea quod ij po-
 puli, vt sanctitatis ipsa re; sic etiam vocabulo carent) sanctos esse, inquit,
 eos, qui proposita nuper ab se præcepta seruarent; ac se quā maxime à
 corporis contagione seiuingerent. huiusmodi fuisse rectæ religionis inter-
 pretes, Dei plenos, ac proinde nullum in eorum scriptis inesse mendaciū.
 Tum Rex; quid est, ait, mendacium? Atqui, vt ad hoc respondeam (Inquit
 Paiua) liberali venia est mihi abs te opus, ò Rex. quod si nihilominus a-
 cerba & aspera mea tibi visa erit oratio; peto quæsoque, vti omnem in me
 vnum iram exerceas: Lusitanos meos cum suis rebus incolumes abire per-
 mittas. Cum ille continuò quidlibet expromendi potestatem fecisset, Scire
 aues, inquit, mendacium quid significet. Ego verò, nulla comparatione hu-
 iusce tibi vocabuli vim facilius aut clarius demonstraui: quā ista ipsa
 quam vos agitis vita. Cum enim IESVM Christum, Dei filium, totius ve-
 ritatis auctorem, penitus ignoretis; sic fit, vt etroribus infinitis impliciti, à
 veritate semoti, in ipso mendacio volutemini. Cum hæc & eiusmodi ma-
 ximè

Aximè dicerentur, subito coactæ nubes, magno cum cœli fragore, tonitribusque, & procellis, ingentem vim imbrium effundere. quæ res eò & mirabilior visa est, & gravior accidit, quò maiore cum detrimento frugum, diuturna siccitate laboratum in ijs regionibus fuerat. Cum dein Regem vrgeret Paiua, vt in Christi verba sine dubitatione iuraret; ille nouem insuper dies ad deliberandum sumpsit. Obstabant egregiæ ipsius volunrati, maximè sacrificuli, quos vocant Becos, terribilissimum genus. ij, quemadmodum Satanæ ministros decet, ipso amictu ornatuque corporis, muliebrem sexum certatim ementiri non dubitant, expilant faciem, crines alunt comitæque: dentes artificio quodam inaurant: denique fractis motibus gestibusque, luxum atque molliorem produnt. iisdem foeminam attigisse capitale est: ardenti viuis crematur pice qui tale quippiam admiserit. ar vero ipsi (quod vix auditu fas sit) certis inter se legibus nubunt: & praua insuper vulgo ferentes dogmata, miseram gentem nefariæ turpitudinis ac superstitionis implent. igitur hi præcipuè, ab noua religione absterrebant Regem, quippe qui omnibus adfuerit flagitijs, Christianæ seueritatis & castimonix nomen horrerent. Accedebant ad labefactandum, si qua possent, Regis propositum Mahometani quoque complures, qui mercatorum causa in eius regnum ex Vgentana, Pane, Patane conuenerant. Horum scelere & conatibus dum obuiam itur, Supanus interim Rex, bene comitatus, ornatissima classe, nec opinato superuenit. ac primum omnium interrogat Lusitanos, num Sianius Christo se addiderit. Cum ab ijs responsum esset, Sianium cunctari deliberandum adhuc, Supanus, in re adeo salutari, tam longa deliberatione quid opus est? inquit. ego quidem, nulla interposita mora, Christianum me volo fieri. Tum Paiua, quod sacerdotibus careret, ipse per se perq; suos rapim ara excitata, quâ maximè festo apparatu, Regem sacro baptismo ritè lustrandum curauit à quodam è comitibus, cum cætero corporis habitu, tum ipsa canicie venerando. post Regem, alij quoque complures amici & propinqui eodem sacramento expiati. Regi, Ludouici nomen impositum. cætera cohors, alij aliter appellati. Summa dein cum lætitia, & gratulatione bombardæ perstrepuerit, rei que gesta fama longè ac latè manauit. eo exemplo incitatus, tandem aliquando Sianius omni contempro periculo. rupit moras. à Paiua ipso cum primoribus aliquot baptizatus, Ioannem appellari se voluit. Bonorum ingenti gaudio celebratus hic irem dies: & Reges ambo præter veterem amicitiam ac viciniratem, nouo insuper sacræ necessitudinis ac societatis vinculo magis magisque constricti. Abeunre dein Paiua cum suis, veriti, ne duce, ac magistro destituta gens, breui pristinos in errores ingeniumque recideret; oratores ad Malacæ præfectum implorandi tam necessarij subsidij causa misere. Hic admodum Euangelij cur sus (quod quidem exstet) gerente Prætorum Sosa, per triennium fuit. Interea Prætor ipse, tuendæ atque administrandæ prouinciæ diligenter operam dederat. Is, vt primum Goam est delatus, inito magistratu, hyemem totam fermè iure dicundo consumpsit. atque illud ab eo in primis laudabiliter institutum, vt sexta quaque feria valerudinarium publicum ac consolandos ægros inuideret: ibidemque rei diuinæ palam interesset. custodias præterea singulis hebdomadis adibat: vinctorum cognoscebat causas, curabatque vt salua æquitate ac fide, quamplurimi soluerentur. idque toto prætoris tempore solenne seruauit. Exacta hyeme, præfecturas de more distribuit. ipse ad Baricalæ Reginæ ferociam edomandam arma conuertit. Hæc mulier, stipendiaria Lusitani Regis, non modò vestigal dudum abnebat pendere; sed etiam piratis & hostibus nominis Christiani tutum in suos portus dabat receptum. Sosa, quadraginta naubus, in quibus præter auxilia Lusitani erant mille quingenti; ad Ba

ticalā profectus, in ipso portus aditu consistit. inde missi ad Reginā, qui debi-
tas pensiones, & præterea piraticas parones ad vnū exigent. illa, metu re-
pentino icta, quatuor in præsentia mittit parones. inde cum varias ad fru-
strandū excusationes afferret, descensione facta Prætor instruit aciē. Maho-
metani, primò è palmetis in hostem intrepidè subeuntem, varij generis te-
la coniiciunt. dein, vbi ea sperni sensere, ad urbem citato recedunt gradu.
ibi rursus conglobati in conspectu liberorum, & coniugum (nam Regina-
tum aberat) prælium instaurant. anceps aliquandiu dimicatio fuit, sed ante
rente se acrius Lusitano, fusi per agros, fugatique omnes: oppidum nullo
defensore captum & incensum est: è Lusitanis desiderati duodecim, vulæ-
rati complures. è barbaris maior multo numerus cecidit. Ceterum in ea
pugna insigne traditur facinus Francisci Almeida Scalabitani. is, conspicu-
tus commilitonem in extremo discrimine, hostiles manipulos impetu ca-
pto perumpit: circumuentum Lusitanum egregiè protegit: & in eodem
hærens vestigio, intentos in se mucrones ac tela tandiu sustinuit, quoad suis
ad opem vtrique ferendam spatium datum est. ita, coronam is quoque ci-
uicam; populari seruato: præcipuam victoriæ laudem, absterro Mahome-
tano promeruit. exinde Prætor, succedentibus in orbem centurijs, Barica-
lanos fines, non intermissa dierum aliquot clade vastauit. ac metu malisq;
demum, Reginam & consiliarios, ad piraticas tradendas naues, pernume-
randa stipendia, & pacem renouandam adegit. postremò victor incolumi
classe Cocinum petijt: ab Cocino dimissis varia in loca nauibus, in vrbe
Malaca primus portorium & scripturæ magistratos instituit: ex quo, ad regia
vestigalia non mediocris accessio facta est. Inde Goam in hyberna reue-
ctum, cupido incescit Trenelani delubri exspoliandi, credo, quod eo cul-
tu ac donarijs indignum idolum duceret. in Coromandelio traū delu-
brum id est; cum cætera superstitione, tum auro ac diuitijs inclytum. in eā
rem, Sofa, per multis ijsq; aptis remigio nauibus quò facilior esset ad ter-
ram appulsus, & tribus ferè armatorum millibus, incunte vere cum ab
Goa soluisset, vixdum in altum euectam classem atrox tempestas oboita
pæne demersit. maximo in periculo prætor ipsa triremis fuit. dispersæ cæ-
teræ, Cocinum denique tenuere. Inde a insulam processere, quam à vac-
cis appellant. ibi ab exploratoribus cognitum, Coromandelium littus om-
ne, contra quàm Prætor ab alijs audierat, asperum & importuosum esse:
nullam ibi tutam stationem fore. Hoc nuntio reuocatus; ne nihil omnino
tali apparatu egisse videretur, ad Colanum repente flexit. ibi arcem, vti do-
cuimus, Lusitani habebant. Rex erat socius: ac tum ab vrbe cum exercitu
aberat, bellis finitimis occupatus. ab arce leucas circiter quatuor, à mari
non plus vna, distabat fanum, in quo magnā item pecuniæ vim asseruari fe-
rebat fama. Prætor in terram egressus, per speciem amicitix paulatim ad lo-
cū progredi. populus mirari quid in pacata regione sibi vellent ar-
matæ Lusitanorum cohortes. vbi templum intrantem vident Sofam; tum
demum sensere quid peteret. ex templò reliquias militum ex agris euo-
cant: atque ad naues redeuntem Lusitanum angusta ac depressa via (quod
ad Calecutum olim Albuquerque euenerat) è superiore loco, syluisque ac
sepibus, Naires minus centum adorti, sagittis ac fistulis magno detrimento
affecere. Sofa, cum agmen clauderet, ex equo degressus quo minus ad ictus
pareret, ferè triginta suorum amissis, vulneratis compluribus, agrè ad
mare peruenit, haudquaquam satis magno operæ pretio: siquidem effossis
templi penetralibus, auream ollam extraxerant numulis argenteis plenā,
quos Indi fanones vocant, neque sestertium plus vnum continent singuli.
Eam ollam Ioanni Regi dono missā, consulti Pontifices reddendam
Colanio censuerunt. reuecta quamprimum in Indiam, & eodem loca
Regis

A Regis iussu reposita est. Per idem tempus, crescendi ex aliorum malis, præclara se Lusitanis dedit occasio. Inter Azedecanem & Idalcaneum (vri sunt ex gentes ad omnem statum spei vel timoris mobiles & infidæ) noua odia & simultates exstiterant. Idalcane Azedecanem, beneficiarium & vestigalem suum, in regiam pro potestate cuocabat. ille capiti metuens, pariterque thesauris quos diuturna parcimonia rapinisq; congesserat, palam Imperium detrectabat. Inde mutuo sibi struere insidias, mox etiam bellum apertè moliri: ac demùm in eius belli societatem pro se vterq; muneribus ac promissis Lusitanos allicere. Inter cetera, Azedecan, exturbandi è malè parto imperio Idalcane, consiliu cepit eiusmodi. E stirpe Decanij Regis, quem à satrapis ducibusq; circumuentum & captum fuisse memorauimus, Meales erat quidam, is, ad orium magis quàm ad arma natus, & sequitiam Idalcaneis haud sine causa pettimescens, veniam ab eodem impetrauerat, religionis ergò secedendi Mecam. ibi cum vxore liberisq; aliquam diu commoratum, Solimanus archipirata, de quo supra diximus, Indiam petiturus, auexetat, iniecta quidem spe auiti regni recuperandi: sed, quod multo similis veri est, quò per eum, si res ita ferret, seditiones ac turbas in his regionibus excitaret. Hiscè ergo promissis inflatus Meales, & comiter in classem acceptus, in Cambaiz deienerat fines. Ceterùm à Lusitanis paulò post victo & fugato Solimano, haud quaquam suis viribus fidens, ibidem in exsilio spontè subsisterat. ea recognita Azedecan, ex vrbe Bilgano leucis ab Goa quatuordecim, per occultos interpretes ac litteras instate Garziz Castrio Goæ præfecto (nam Sosa tum aberat) vti Mealem è Cambaia quamprimum accersat. is vbi Lusitano præsidio septus in terra Decania pedem posuerit, concursum ex agris vicisq; ab importuni tyrannidod, ad iustum ac legitimum Regem extemplo fururum. se quoque in id ipsum paratas habiturum copias: & Lusitanos, Mealitum inopi gentisque quibus velint impositis legibus, si eum in patria locauerint sede, pro insidioso & rapaci accola, vicinum Regem ad omnia fidum atque opportunum habituros. Hiscè atque alijs rationibus facile persuasum præfecto, vt magnis pollicitationibus Mealem cum vxore liberisq; Goam euocaret. Eo vbi peruenit, concessim admonitis Prætor, qui tum erat Cocini, Goam repetit. ibi in concilio dies aliquot anceps deliberatio tenuit. nam & pacem cum Idalcane factam, repente violare, nefas; & Mealem vltro accersitum repentè deserere, turpe non sine causa videbatur. Variantibus inde sententijs, cum aliquandiu hæsisset Prætor; tandem è dignitate fideq; nominis Lusitani statuit esse, Mealis afflictas fortunas omni ope excitare; & cum Azedecane, iam diu id exoptante, vires atque arma coniungere. Habito delectu, clam dies ad reducendum Mealem præfectis edicatur. iam ad primos Decanij regni fines præsto erat populariū manus, Meali excipiendo submissa. Vbi dies affuit, Prætor ipse cū armatorū copijs Mealè sine sine gratias agentè ad litus honoris causa deducebat. Vix ad arcem Benehtarini petuenerant, vnde in continentè ex insula traiectus est; cū seuocatum Prætozem Petrus Faria Lusitanus vir bello egregius, & magnò rerum Indicarum vsu monere etiam atque etiam instat; integris rebus videret quid ageret: perfida barbarorum ingenia, inconstantiam rerum humanarum apud se reputaret; neu florentes tum Lusitanas opes cum perditis misceret exsulum rebus, neu Idalcane tanta potentia Regem, amicum ac socium, sine causa laceraret. mirtendi Mealis, quodocunque sit opus, arbitrium penes Prætozem fore: sed andi belli, si remetè moueatut, non quoties liber, facultarè fore. Hac oratione, & simul auctoritate viri permotus Prætor, qui adhuc fluctuaret animo, repente, quasi noua res aliqua maioris incidisset momenti, redire vnà cum Meale cunctos in urbem iubet. id cū initio

setmo.

sermonem æquè ciuibus atque aduenis præbuisse, sapienter dein factum apparuit. siquidem quintodecimo ferme post die, nuntius venit, ab Idalcanē debellatum esse. Profectus magnò cum exercitu ab Vrbe Visapore (ea distat ab Goa leucas circiter sexaginta) Bilganum acri obsidione cinxerat. Azedecan inclusus, vrgente animi ægritudine senioque, extremum obiecit diem. eo demortuo, Idalcanē urbem facili negotio captam diripuerat. magnas ibi opes, ingentem rei bellicæ apparatus inuentum aiebant. Hæc vbi Goam allata sunt, Prætor necessitatem in consilium verit: celato quid nuper egisset, legatum victoriæ gratulandæ ad Idalcanem mittit. Mirè opportuna ea fuit legatio. Idalcan, inter ipsam rei tantæ lætitiā, vel Prætoris officio, vel ipsius legati dexteritate captus, Bardesios & Salsetanos viros agrosque, & extra suam ditionem quicquid Azedecanis fuisset, Lusitanis attribuit; cum eo tamen, uti Mealem cum coniuge & filiis Malaçā amādarent, ibique custodiendum curarent, ne ad nouos tumultus ciendos redire posset in patriam. Prætor, ea donatione gaudens, misit extemplò qui possessionem locorum adirent, & vestigalia nomine Lusitani Regis, ut olim, exigèrent. De Meale incertis implicans responsis, callidè rem extraxit, neque ab Goa dimisit hospitem, verbo, uti in oculis populi Goani tutius adseruaretur: re vera, ut in tanta locorum vicinitate, hoc metu Idalcanem in officio contineret. ex eo tempore Meales nequicquam è proximo auita intuens regna, & Lusitani præfecti fidem implorans, Goæ in libera custodia dissimulanter est habitus. Hæc ferme ab Sosa Prætoris gesta, quem deinde virum, in Lusitaniam secundo cursu reuectum, & auctoritate florentem & opibus, præcipuo in honore semper habuit Rex. Cæterum eius præturam vna res maximè fecit insignē, aperta per id tempus, & primum cognita nostris hominibus terra Iaponia. cuius de terræ & cultorum ingenij ritibusque, tametsi non pauca dudum à nobis alibi tradita sunt, tamen hic etiam exponi quædam aut ex eo tempore allata, aut etiam liquidius comperta, locus haud dubiè postulat. Quem igitur vulgo Iaponem vocant, ex præcipuis tres insulæ sunt, circumfusus alijs minoribus interfluo euripo disiunctæ. Prima & maxima, in satrapias aut regna tria & quinquaginta diuiditur: eius caput est vrbs Meacum; inde insula tota denominatur. altera Ximum appellant. hæc satrapijs regnisve cæsetur nouem. nobilissimas habet vrbes, Vofuquim & Funaiû regni Bungenis. Tertia dicitur Xicocum: satrapias aut regna continet non plus quatuor; insignis maximè Tosa vrbe regni cognominis. ita Iaponis vel regna, vel satrapiæ (sunt enim complures in quas vocabulum tegni minimè conuenit) in vniuersum numerantur sexaginta sex. Totius tetræ longitudo ferme in ducentas, uti ferunt, leucas excurrit. huic nequaquam respondet latitudo: decem tantum alicubi patet; summum triginta non amplius. de ambitu nil dū certi proditum est. Iacet ab Aequatore in Arctum à trigesimo gradū ad trigesimum ferè octauum. Ab oriente obuersa est nouæ Hispaniæ, centum & quinquaginta leucarum interuallo. A Septentrione, Scythas vel Tartaros, & alios ignotæ feritatis populos, ab Occidente adspicit Sinas, varia pro littorum flexu excursuue distantia: siquidem ab vrbe Liampo, qui Sinarum regnis in ortum est limes, ad Iaponis insulam Gotum, quæ prima inde nauigantibus occurrit, leucas numerant sexaginta: ab Amacano autem, occiduo Sinarum emporio, vbi Lusitani ferme negotiantur, ad eandem Gotum, leucarum ducentarum nonaginta septem traiectus est. A meridie, vasto mari interfuso, in exploratas habet terras, è quibus casu nautas olim quosdam in Iaponem delarosa fama est, neque inde soluisse. Tellus, maxima ex parte, niualis ac frigida, neque admodum ferax. Septembri mense oryzam (is cibus est communis omnium)

A omnium) quibusdam etiam locis Maio triticum metunt: neque ex eo panes more nostro, sed genus quoddam offe, seu polentę cōficiunt. Salubris celi temperies: aquę bonę: calidas etiā alicubi, medicos in vsus emicare cognitū est. Editi præruptiq; montes cū alijs passim, tum duo præcipua nobilitare visuntur, quorū alter, incertę appellationis, assidue flammis euomit; inq; eius cacumine, certis hominibus, postq; voti causa diu se macerauerint, sple dida circumfusis nube se se cacodæmon ostendit; alter Figenbiam nouirne, Leucarum aliquot ascensu trans nubes attollitur. E terrę visceribus incolę varia effodiunt metalla: & longinquas nationes ea merce pellicunt. Arbores vel ad amœnitatem, vel ad fructum serunt haud absimiles nostris. vnus tamen, quę palmam imitatur, ignoto nomine, admirabile profusus ingenium, siquidem (vti perhibent) humorem quęlibet reformidat: si fortę maduerit, contrahit illico sese, sac veluti pestifero cōtactu marcescit. remedio est, auulsam radicitus, in sole siccare, & in vacuum scrobem scoriam ferri contusam, vel sitientem arenam infundere: ibi, postquam aruerit, rursus depacta, reuirescit, ac pristinum nitorem decoręq; recipit. ram quoque decidui seu defracti, si clauo ad truncum affigantur, velut insiti coalescunt. Plurima verō varijs locis exsurgit cedrus, tantę proceritatis, & crassitudinis, vt inde fabri, basilicarum columnas, & cuiuslibet quamuis capacis onerarię malos efficiant. Ex animantium genere, oues, porcum, gallinam, anserem, fœdasq; alias domi haudquaquam alunt Iaponij: si carō gustanda sit, ferina vescuntur. Campos, boum & equorum militarium armenta: saltus atq; dumeta, lupi, cuniculi, apri, cerui pererrant. ē volatilib; phasiani, anates amnicę, palumbes, turtures, coturnices, ac syluestres gallinę cernuntur. Pisce cū alio abundant incolę, tum verō fluuiatili trutta, seu silare, & marina tamquā alosa; huic honos plurimus. Butyrum nesciūt: oliuo carent: factitio vtuntur, ē ceris ad litrus eiectis: pineas tædas ac faces, alicubi etiā palcas ad lumen adhibet vulgus. Procerā statura, si tui contigerit, & decoro corporum habitu gloriantur. lenta plerisque viuacitas; firmę vires: in sexagesimum vsque annum militaris ætas extenditur. Barbam alunt modicam: in capillo vārius est mos: vofella depilant, pueri sinciput, plebeij ac rustici dimidium caput, viri nobiles totum fermē, paucis ad occipitium relictis capillis, quos attigisse quempiam, cōtumelię loco vel maximę ducitur. Mortalitatē incommoda, famem, sitim, æstum, algorem, vigilias, laboresq; admirabili patientia tolerant. in lucem editi, vel hyeme summa, protinus lanandi ad flumina deferuntur. ab vbere auulsi, venatu exercentur, & procul à matre ac nutrice locis habentur asperis, quod ita sentiant, nulla se magis infringi animos, quā molli ac blanda educatione. Storcis, culcitraz in modum tumentibus, nitidisq; pauimenta consisternunt. in ijs & somnū, subiecto ceruicibus lapide vel sigillo, & cibum capiunt genibus nixi, cruribus insidentes. Munditiarum apud eos haud minor quā apud Sinas cura. paxillulis item ipsi duobus inter edendum ita scienter vtuntur, vti neque excidat quicquam, nec digitorum tetso opus sit. cœnationem intrant excalceati, ne catastromata calcando toinquinēt. tenuiores, ad mare præsertim, visitant herbis, oryza, pisce diuites, ad consuetudinē, Sinarum, ornant splendide atq; apparatē cōuiuium. in singula fercula, sine linteis aut mappis mūtatur sua cuiq; cōuiui; mensa ē cedro pinuū, palmi ferē altitudine, binum dodrātium quadro, nitidissima, lectissimisque distincta coloribus. cibi cōfecti, in pyramidem exstruuntur, auro conspersi, cupressinis ramulis ad gratiam prominentibus. nonnunquā etiam, rostro pedibusq; inauratis aues integrę nobilibus patinis inferuntur. Hospitem & cōuiuiam hilare ac libenter accipiunt. cōuiuandi ac propinandi

pinandi multas habent leges cum ritibus exquisitis: hæc cuncti diligenter obseruant. Vsum vitis ignorant. oryza exprimunt vinum: sed ipsi quoque ante omnia delectantur haustibus aquæ pæne feruentis, insperso quem supra diximus puluere Chia. circa eam potionem diligentissimi sunt, ac principes interdum viri suis ipsi manibus eidem temperandæ, ac miscendæ, amicorum honoris causa dant operam: certasque habent ædium partes, huic ministerio dicatas: in ijs focus assidue stat, cortina è ferro liquato superimposita. inde, venientibus & abeuntibus amicis pocula porrigunt: hospitibus verò, in digressu, contemplandam etiam offerunt gazam, quæ apud eos maximi fit. ea fermè sunt illius quam dixi potionis instrumenta, focus & olla cum tripode, infundibulum, figlini calices, cochlearia, & vascula, tum herbæ ipsi, tum pulueri qui ex ea conficitur, adseruando. Hæc, utique certi generis, quod non nisi peritus eiusmodi rerum inspector intelligat, haud inferiore apud Iaponios habentur loco (quandoquidem hæc opinione gentium constant) quàm apud Europæos anuli gemmati, & baccata monilia. Miræ etiam dignitas, omni ornatu remoto, nudis gladiatorum laminis certorum opificum. prorsus, uti nonnullæ aureorum quinque circiter millibus æstimètur. Magnus insuper honos papyri plagulis quibusdam læuoris eximij, in quibus, atro monochromate singulæ tantum aues, arborescæ, nobilium artificum penicillo pictæ retinent oculos. Hæc igitur, ut dixi, Iaponij, dynastæ præsertim, & auidè sibi comparant, & alijs ambitiosè proponunt. Ligneis plerique ob crebro terræ motus, quidam tamen ab imo lapideis vtuntur ædibus, elegantia atque arte visendis. magnifica item exstruunt templa, & sacerdotum vtriusque sexus ampla & sumptuosa cœnobîa: quamquam ingentem eorum numerum, hæc scribentibus nobis, præpollens tyrannus Nubunanga, non tam Christianæ rei studio, quàm execrabili quodam omnium religionum ac superstitionum odio, nuper euertisse nuntiabatur. Sermo Iaponiorum, vnus & communis est omnium; sed ita varius idem & multiplex, uti plures haud immeritò videantur esse. quippe vniuscuiusque notionis ac rei, multa vocabula sunt, quorum alia contemptus, alia honoris causa; alia apud principes, alia apud plebem; alia denique viri, alia foeminae vsurpant. ad hæc, aliter loquuntur ac scribunt; & in ipsa scriptura, aliter epistolæ, aliter volumina librorum; conficiunt: habent autem plurimos, tum soluta oratione, tum elegantissimo versu conscriptos. porro notis vtuntur eiusmodi; quarum singulæ, singulas, vel etiam plures dictiones, Aegypcio ac Sinensi more, cõtineant. ad summam, à nostris haud imperitis rerum æstimatoribus, Iaponica lingua, Latinæ, vel genere ipso, vel vbertate præfertur. Itaque ad perdiscendum, & magni laboris, & longi temporis indiget. Armis verò apprimè dedita gens est. ea sunt, præter ferream fistulam, arcumque & sagittas, gladius incuruus, & pugio (queis ab duo decimo ætatis anno se se præcingunt) tam egregia chalybis temperatura, uti ferrum nostrum acie propemodum illæsa diffindat. accedit pilum auro argentoûe bracteatum, falce præfixum: nanguinatam appellant. hastis item egregiè vtuntur, quæ nostras & leuitate, & longitudine superant. Amictus ab infantia ad iuuentutem sumunt varios, idque cum cæremonijs, & solemnibus apparatu. Cæterum, qui adulti iam sunt, talarem gestant versicolore tunicam. hanc domi demittunt; prodituri autem, in caligas infundunt, ad imum æqualiter laxas; easque circa renes leui subligant nodo. Tunicæ aniculum superinduunt breuiorem (quoniam vocant) manibus non ultra cubitos eminentibus. hæc vestes per ætatem gerunt simplices, ac subtilissimo textu: per hyemem scilicet densiores ac duplices, inserto item serico tomento; easque, ne incommodè tumeant, perquam

artificio-

Artificiose pergunt. Calceis crepidifus sine obstragulo, sandaliorum instar, vtrurque, corneo ad extremum exstante hemicyclo, quæ firmitatis causa, primum inter & secundum inserunt digitos. Flabella gerunt, tum ad ve-
landam faciem, tum ad auram colligendam, auro sericoque intertexta. sub-
umbella ferme procures, alioquin aperto capite, in sole pariter ac pluuia
vterque sexus incedit. è coloribus festum habent nigrum atque purpureum:
albus in lectu est. Ac plurimis quoque alijs in rebus, credi vix potest, quan-
topere à nostro, victus eorum & cultus abhorreat. In olfactu, suffitus nos-
tros minimè ferunt; alia ipsi quædam odoramenta succendunt. In gustu,
nostras illi epulas, nos vicissim illorum condimenta aspernamur. Aquam
nos gelidam, illi calefactam æstate pariter & hyeme potant. In auditu, sym-
phoniam eorum, nostræ aures omnino refugiunt. Nobis, dentium, in-
candore; illis, quod mirè, in ipsa nigritie decor est. itaque atro quo-
dam eos pigmento identidem inficiunt. foeminas in publico viri & cog-
nati præcedunt, famuli subsequuntur. equum nos ab læua, illi ab dextra
conscendunt. Inter salutandum, nos caput; illi, perleui crepidatum vel
sandaliorum excussu, pedes aperiunt. aduenienti amico nos adfurgimus,
illi subsidunt. nobis gemmæ, illis fetrea vel fistilia vasa in honore sunt. Iam,
in curationibus, nos dulcia & bene cocta, illi salsa, & acria, & cruda
ægrotis apponunt: nos, pullos & altitia; illi pisces atque conchylia. phar-
macis nos fermè olidis & amaris: illi perquam suauibus & odoratis vt-
tuntur. nos crebrò sanguinem, illi nunquam eliciunt. Atque alijs item in ge-
neribus ita multa obseruant eiusmodi, vt si minus platis (neque enim id pro-
bè dū exploratum est) moribus certè orbi nostro planè oppositi videantur
esse. Neque verò, cur ita faciant, probabilem plerumque rationem afferre non
possunt. vt illa: sidere quæ attolli, maioris venerationis indicium: cuiuslibet
vsum vasa, quàm nullius còmodi lapillos, quantavis mercede, sapientius e-
mi: frigida còprimi fibras, irritari tussim, & pectoris vitia, restringi natiuos
ignes: feruida foueri calorem insitum, laxari meatus, eoque facilius leuari
sint; ægro, quas appetat natura potiones, non quas horreat, propinari: san-
guini, quippe vehiculo vitæ, parci oportere defendunt. & alioqui, non mi-
nus illis Europæi, quàm Europæis illi ridiculi sunt. ac, si quando per mun-
ditiarum aut elegantiarum contentionem, vt fit, cauillis agatur, par pari nobis
egregiè referunt. Sed cum in eiusmodi rebus tam vehementer à nostra consue-
tudine discrepent, iidem tamen in constituendis hominum classibus ordi-
nibusque, haud absimile nostro discernunt ac rationè sequuntur. ordines ij, quin-
que præcipui. Primus, eorum qui cum imperio sunt, rerumque potiuntur: hosce
communem cunctos nomine Tonos appellant, quamquam inter ipsos To-
nos alij dein existant dignitatis gradus, vt apud nos Regum, Ducum, Mar-
chionum, & Comitum. ij omnes, non tam auro pecuniaque: quàm ceteris opi-
bus, & clientelis abundant. quippe ad regnum cuncti, militibus amicisque; a-
gros (iure fundi sibi retento, ac nullo imposito vestigali) diuidunt ea lege
fructuosos, vt & in pace, descriptis ordine ministerijs appareant Regi; & in
bello, suis ipsi cibarijs ac reliquo sumptu militiæ obeant. sic fit, vt dynastæ,
quamquam in magna numorum inopia, tamen & multitudine bellato-
rum, & aulae frequentia cæteroque apparatu, vim imperij, ac speciem regie
maiestatis obtineant. Illud verò præclarum, quod animo excelso, non mor-
te demum aut vltima necessitate cogente excedunt gubernaculo, sed vbi
virgere caput senium, certis ad victum cultumque sibi prædijs referuatis, filium
aut si quem alium successorem destinarunt, artibus regnandi ac præcep-
tis imbutum, plerumque ipsimet in solio collocant; ac iuuenile eius ætate ex-
inde prudentia, rerum usu, consilijs iuuant. quod ipsum apud nos ab Carolo
Quinto Cæsare, quò latius ac felicius imperabat, eò maiore moderationis

ac sapientiæ laude factum animaduertimus. Altera Iaponiorum classis, D
 eorum est qui nefaria gentis illius procurant sacra, capite ac mento prorsus abra-
 so, inter quotidiana & occulta flagitia & stupra, cœlibem nihilomi-
 nus ac sobriam professi vitam, atque ad mortales decipiendos, concilian-
 de pecuniae causa, in omne argumentum sanctimoniae grauitatisq; cõposi-
 ti. iidem nobilium ac diuitum exsequias ducunt, & alternantibus in odæo-
 choris, carmina suo more decantant, & dicendi copia & facultate præ-
 stantes, concionibus populum arbitratu suo circumagunt. Variæ ac mul-
 tæ numerantur eorum sectæ: nec desunt qui ad quandam Rhodiorum e-
 quitum speciem (Christianos quippe ritus hac etiam ex parte malus effin-
 git dæmon) bellicas vnâ cum religione res tractent: sed communi omnes
 appellatione Bonziji vocitantur, honesto loco nati pleriq; nam proceres,
 multitudine liberorum, & angustia rei familiaris urgente, ex ijs aliquos ad
 Bonziorum instituta ac familias aggregant. Multa insuper varijs habent
 locis gymnasia, quas Academias dicimus, copiosis instructa veltigalibus,
 atq; ob eas res præcipuum, ante hanc hominum ætatem, toto Iapone obti-
 nebant honoris ac dignitatis locum, sed post illatas in ea loca faces Euan-
 gelij, faudesq; vulgo nudari & coargui cæptas, multum videlicet vniuerso E
 generi de auctoritate atq; existimatione decessit. Tertius ordo, ciuium
 ac reliquæ nobilitatis est; quibus, in cultu Regum plurimi, ac simul in mi-
 litaris gloriæ studio consenscunt, nec pauci, artibus ijs quas ipsi liberales
 existimant, atque inter cætera pangendis carminibus delectantur. Sequuntur
 institutores, ac sellularij, & variatum opifices rerum, egregia ferme solertia.
 Multa armorum habent fabricas; atque ipsi etiam typis ad impressionem
 vtuntur. Postremus est agricolarum locus, & eorum qui propter inopiã,
 in ditiorum famulatu ac ministerio victitant, quorum longè maior quàm
 apud nos multitudo censetur. In vniuersum, acuta, sagax, ac bene à natura
 informata gens est: iudicio, docilitate, memoria, non Eois modò, sed eti-
 am Hespertijs nationibus antecellit: quæ res in rusticis ac pueris, quidò cer-
 nitur, illi, vrbanos pæne mores, vegetum ingenium, ac minimè agrestem
 indolem præferunt. hi, celerius multò quàm Europæi nostri, latinas, &
 litteras, & artes arripiunt. Paupertas dedecori aut probro est nulli: vix eti-
 am in tenuis agnoscitur, adeo accuratè familiarem dispensant rem, &
 pro sua tenuitate concinni ac nitentes incedunt. Maledicta, furta, impiam F
 temere iurandi consuetudinem, alex genus omne auersantur. Famæ glo-
 riæque audissimi, dignitatis verò suprà quàm credi possit retinentes, æquè
 summi atque infimi sunt. nullam non modò contumeliæ speciem, sed ne
 dictum quidem paulo asperius ferunt, ergo reuerentur inter se, præcipuè
 nobiles, certantque officijs & honore verborum. quin, ipsi rerum vilissima-
 rum artifices, quique se in diem locant, comiter appellandi, si eorum vi
 velis industria. nam alioquin irritantur, ac spreto lucello, ceptum opus ab-
 iiciunt. Constantiam ac decorum ita custodiunt vulgo, vt vel ab immi-
 nente ruina, sensim ac sine trepidatione vlla recedant. cauentque diligen-
 ter, ne quid abiectum, aut timidum, vel in dictis vel in factis appareat. at-
 que ob id ipsum, animi perturbationes, ægritudines, impetus, in speciem
 eohibere, atque iræ præsertim notas omnes obruere, vel potius in contrari-
 um flectere didicerunt. tum enim & gradus lentior, & frons hilarior est.
 intemperantiam verò linguæ, maximo animo minimè dignam putant. ac
 proinde, vociferationes ac iurgia, neq; inter populares in publico, neq; do-
 mi inter maritum vxoremq;, parentes ac liberos, herum ac famulos audi-
 untur. Sedatè grauitèr; quod agendum est, agitur. si quid odiosius accidit,
 internuntij comitant: quin etiam, inter ipsas noxiorum pœnas, conuitia
 remouentur, & verborum acerbitas. prouocationes autem ac rixæ, contra
 quàm

A quàm apud nos, admodum raræ. ferociam illi minasque in tempora belli referuant. iam verò (quæ haud postrema amicitie lex est) mutuis in congressibus, domestica incommoda, necessitates, ærumnas, amicis haud temere impertiunt: tristitiam & curas egregiè condunt: neque alienam pacem & iucunditatem, ineptis querimonijs, & superuacaneo mœrore sollicitant: ab alijs interrogati, rem totam vel renidentes eleuant, vel certè modica significatione perstringunt. denique asperis atque aduersis in rebus, planè incredibilem animi æquitatem ostendunt, ac velut in gradu perstant, & quicquid euenit, sine gemitu excipiunt: credo, ipsa varietate casuum edocti, & inconstantia rerum humanarum, quæ in ijs regionibus vel maximè viget. infimæ sortis homines ad regiam celsitudinem euchi repente, alios è summo fastigio ad ima præcipitari, pæne quotidianum est. hac illi vicissitudine scilicet eruditi, lætissima quæque sic optant, vt interim difficillima cogitèr. Firmus autem est animus ad quæ diu meditatus ac præparatus accedit. Neque prouectæ solum ætatis ex laudes: in puerorum consuetudine, atque adeo in ipsis lufibus & remissione animorum, senilis prope maturitas, & moderatio quædam elucet. Hæc fermè Iaponiorum bonæ: quæ tamen eadem, ingenti malorum cumulo compensari nil ambigas. Ac primum, in Dei cultu, quod potissimum iustitiæ munus est, & in finibus bonorum ac malorum, vnà cum cæteris quæ Christum ignorant gentibus, miserandum in modum errant. Magistris religionum ac sapientiæ vtuntur ijs quos dixi Bonzijs. hi, vario alioquin dogmate mēdacisq;, omnes tamen (quod facili negotio deprehendas) in tollenda pariter Dei prouidentia, & animorum immortalitate consentiunt. Inter docendum interest, quod impietatem hanc pauci palam & promiscuè cunctis hominibus; alij non nisi nobilibus ac dynastis ex arcano tradunt: vulgus ac multitudinem, tartari metu in officio continendam affirmant. Duobus hisce generibus interiecti scelere & amentia sunt, qui veteres quosdam impostores, Amidā, & Xacam suppliciter adorandos inculcant plebi, verbisque conceptis deprecandos identidem, neq; id per hæsitacionem angoremūe, sed animo planè securo, certa quæ, si tantum hi ritè inuocantur, salutis æternæ fiducia, quippe quorum vtriusque, dum in terris agerent, tanta durities & asperitas vitæ fuerit ad generis humani luenda peccata, vti vltra sollicitum esse de superum pace veniaq;, aut hoc nomine corpus diuexare quēquam, vel quoquomodo pænas delictorum ab semet exigere, non modò stultum & superuacaneum, sed in ipsis beatæ vitæ parentis contumeliosum ac nefarium sit. hoc Bonziji multi & priuatim & publicè suadere non desinunt, nequitia Lytherianæ perfimili: vt vnum vtriusque auctorem facili agnoscas. Porro, quos dixi, Amidam, & Xacam, & si qua sunt alia primæ notæ numina, à quibus futuræ vitæ bona expectantur, patrio cognomine Foroques vocant. alios dein habet veluti minorum gentium Deos, bonæ valetudinis, liberorum, pecuniæ, & eorum quæ ad corpus attinent, largitores: hosce Camis appellant, Reges olim ipsos, Regumūe filios, aut inuēto quopiam, insigniūe alio facinore, falsæ diuinitatis gloriam consequutos. horum de vita rebusque gestis, vt de Ioue, Saturno, Libero, cæterisque inanibus Dijs Græci poetæ, absurda quædam, & ridenda, & turpia fabulātur. Inde Iaponij paulatim extinctis quæ Deus indiderat, veritatis igniculis, conscientie magisterium exuunt, effractisquæ pudicitie claustris, in choreas, ludos, comotationes, ac venerem interemperāter effusi, cœci cum cœcis ducibus viatores ad sempiternum interitum præcipiti celeritate festinant. iidem, per causam retinendæ grauitatis atque constantiæ, dum animorum sensa motusque à primis annis obtegere ac celare adsuefcunt, facili deflexu, à prudentia ad astutiam, calliditatem, perfidiamq; degenerant. inde prauum simulandi stu-

dium, & fallendi certa men. vti quemque pessimè oderunt, ita familiarissimis oculis intuentur: bona fides, & aperta simplicitas, & candor illuditur. Accedit sœuitia morum, & immanitas dira. leuissimis de causis, & quidem nec opinantes & auersos inuadunt homines, vnoque aut altero acuti ac ponderosi acinacis ictu conficiunt; dein, composito ac securo vultu, quasi facinus ad se nulla ratione pertineat, ferrû vaginæ reddunt. insuper, nacti occasionem extuto, gladij acumen in capite humerisue infontis cuiuspiam interdum experiri non dubitant. In bello, captis per vim oppidis, aut pagis, certum exitium, cuncta ferro flammisque vastantur: non ætati, non sexui parcitur. in prælio victi, si palantes effugiant, nullo discrimine ciues hostesne sint, spoliis causa plerumque; ab agrestibus opprimuntur. aliena, vt diximus, furto subducere dedignantur; cædibus rapinisque; grassari nō item. terra latronibus, mare piratis vehementer infestum. prægnantes fœminæ, partum haud raro medicamentis abigunt, idque Bonzijs auctoribus ac magistris, vel etiam editos in lucem infantes, alendi tædio, inopiaue, crudeliter iniecto præfocant pede. egentibus ægrotis, aut peregrinis publica & grauita diuersoria nulla. sub dio pernoctant, miseramque; trahentes animam, deserti ab hominibus, vel ipsa die sanantur, vel extincti morbo, abiiciuntur in sterquilinum. Eo maiore cum approbatione Japonij Christianam caritatem erga destitutos & calamitosos, itemque sepulturæ ac funerum instituta mirantur. Sontibus, quolibet nomine, haud leuiora quàm exilij, aut proscriptionis, aut capitis supplicia constituta sunt. gladio ferre trucidantur improvidi. nam alioqui se haud inultos cadere patiuntur. quibusdam tamen locis comprehensos latrones, certoque; ad ignominiam vehiculi genere per ciuium ora transuectos, extra urbem cruci, ab ignaris quanta signo illi veneratio debeatur, affigi mos est. In seditiosos etiam, qui quidē potentes ac principes viri sunt, ex anteacondicto interdū animaduerti solet in hunc ferè modum. Aedes noxij, Rex, vbi visum est, milite armato circumdat, eidemque; facit liberū aut pugnæ aut mortis arbitrium. Si pugnam optarit, commisso protinus certamine, cum familia planè tota deletur, ac perpetua in omnem posteritatem notatur infamia. sin voluntariam elegerit necem, vltro sibi met ventrem alta plaga in obliquum, nonnulli etiam animosiores duplici in decussim incidunt. vbi effluere intestina cæpere, parato in idipsum famulo ceruices amputandas præbent; & ex amicis præcipui illatis pariter sibi manibꝫ, supra mortuū corruere sibi gloriosum putant. Atque; idē facinus, in alijs quoque; periculis, præsertim vbi agitur existimatio & fama, valdè vsitatum est, & obductis densa caligine mentibus honestissimum ducitur. quin, ipsi interdum pueri vel à parentibus exacerbati vehementius, vel grauiore aliqua indignatione concepta, genus id leti palā sibi met ipsi consciscunt. Forensis res, nulla propemodū: non iuris ciuilibis formulæ; non responsa prudentū; non vadimonia; non carcer: non iudicū testium mûe reiectio; non citatio reorum, aut causæ dicendæ potestas. ius totum in armis, aut principum placitis: horum in procures ducesque; ducum in ciues; ciuium in suam cuique; familiam formidabile vitæ pariter ac necis arbitrium: neque ab inferioribus acta pro potestate, à superioribus in cognitionem reuocari, aut rescindi consueuere. ipsi autem dynastæ Regesue, quamquam ab externo ac mercenario milite planè imparati, atque ob id ipsum indigenis vehementer obnoxij; tamen barbaro quodam fastu, vt de Sina retulimus, adorari colique se volunt: stipati armatorum caterua, difficiles aditus, delicatas præbent aures: adductoque; vultu, nutibus ferre vel scriptis agunt: sermonem grauatè cōsociant: nil opis habent in populi caritate repositum: regit omnia metus: huic adiunctum est odium: inde crebræ, & occultæ conspirationes ac seditiones erumpunt; excussoque recto-

A rectore, sceptrum ad alios aliosque, in summa rerum omnium perturbatio et transfertur. vetusta imperia, & principum longa serie deductas imagines oppido pauca reperias. Sanè Iaponium omne nomen vni quondam parebat Imperatori, cui titulus Vo, seu Dairi: quoad is diuturna pace in delicias atque socordiam resolutus, præfectis, & satrapis, ac præcipuè Cubis (sic enim duo primarij vocabantur, quorum alter deinde extinxit alterum) contemptui capit esse. Viti ergo militares, talem aliquandiu perpeffi, mox indignati dominum, tandem abruptè frænos, & suam inuasere quisque provinciam: ita, momento vnitas illa, & maximi contextus imperij, multas in partes ac veluti fragmenta dissiliit; ius tantum Dairi mansit in hunc vsque diem, honorum vocabula proceribus diuidendi, quæ pro graduum varietate mutantur identidem, certisq; characteribus designantur. inde haud spernendas cogit pecunias: alioqui pane precariam obtinet dignitatem. Summus verò & potentissimus Iaponiorum omnium habetur ille, quisquis Meacum, & Mcaco finitima nobilissima regna (quem tractum cõmuni nomine Tensam appellant) armis atque arcibus occuparit. Ea loca nuper obtinebat Nubunanga, quem dixi, tyrannus. huius in solium à coniuratis ante hoc biennium interempti, liberis eiusdem aut pulsus aut occisus, per factionem ac vim præcipuus è dñcum numero Faxiba successit. Hæcenus de moribus institutisq; Iaponiorum, quod adhuc in tanta locorum longinquitate cognosci potuit. Cæterum aditæ primùm eius terræ titulû, decusq; & alij quidem Lusitani ad se trahunt: sed ego Antonio Galuano crediderim, in eo libro quem de inuentoribus orbis noui conscripsit, apertè narranti, Antonium Motam, Franciscum Zeimotum, & Antonium Pexotum, cum ex vrbe Sionis Dodra peterent Sinas, pertinaci vento ad insulas Iaponiorum abreptos anno seculi huius quadragelimo secundo, cum Sosa (vti dicebamus) Indicam prouinciã regendam accepisset. Is, eo perfunctus munere, Ioanni Castrio successorì gubernacula tradidit, qui felicissima vsus nauigatione, præter militum supplementa, egregios tres viros è Societate IESV ad Xauerij labores adiuuandos aduexerat: Hispanum vnum, Ioannem Beiram è Ponteueteri (id oppidi nomen, oræ Callaicæ) Italos duos, Nicolaum Lancilotum Vrbinate, & Antonium Criminalẽ Parmensem, qui deinde, vt explicabimus, præclaro martyrio coronatus est. Hisce comitibus Goam delatus Prætor, forensi primùm composita re, nouisq; magistratibus & scribis cum cura suffectis, in rescindendam exinde augendamq; classẽ, & reuocandam omni studio militarem disciplinã incubuit. Circa idem tempus, Moluci Rex Aerius, Goam victus defertur. Solio deturbatum nulla ipsius culpa; ferroq; & criminibus oncratum Iordanus Ternatensis præfectus cum armatis custodibus ad Prætorem Indiæ miserat. Aduenientem, Castrius, detractis catenis, regio apparatu excepit, & in separato hospitio liberaliter habitum, causa probè cognita, de cõsiliij sententia clementer absoluit: ornatum inde laudibus & honesto comitatu, in regnum, haud sine tacita Iordani suggillatione restituit. Hoc item Prætore feliciter administrata Christiana res est. Michael Vastus, de quo supra commemorauimus, eximia virtute sacerdos, deq; Ecclesia Christi optimè meritis, consilijs cum Francisco Xauerio communicatis, sub aduentum Castrij nauigauit in Lusitaniam; Indicæ rei vitia demonstrauit Regi; vt ea tollerentur, omni ope curauit; ab eodem Rege, anno sequenti literas ad Castrium Prætorem eiusmodi retulit: IOANNES Rex, Ioanni Castrio Indiæ Prætori, amico S. Quod non ignoras, idololatria tam graue piaculum est, vt ea in meis regnis villo pacto ferenda non sit. delatum est autẽ ad nos, in Goanis finibus, tũ publicè, tum priuatim coli sacella idolorum. præterea ludos, ritusq; ethnicos celebrari palã. Ac proinde, tibi etiam atq;

etiam mando ac planè iubeo, idola omnia per idoneos administratos inuestigata, & vndique sublata comminuas, comburasque, & cum grauibus edicas minis, nec cui prorsus vllum eiusmodi simulacrum aut signum ex ære, ligno, argilla, gypso, alioue metallo, materia, massa, fundere, ducere, sculperè, fingere, exprimere, figurare: aut aliunde importatum habere, seu sacra ludosue ethnico more facere, aut Brachmanas concionatores magistrisque, terribiles Christi aduersarios, vlla ope iuuare, vel recto recipere liceat. Qui secus faxit, pœnis in edicto propositis nulla remissione mulctator. Et quia gentes ad legitimum vnus Dei cultum, non modò spe futuræ beatitudinis, sed etiam præsentibus interdum præmijs inuitandæ sunt; cutabis enixè, vti redempturæ vestigalium, curationes publicæ, & alia munera quæstuosâ, in homines ethnicos ad hanc diem cõferri solita, in ipsos Christi neophytos primo quoque tẽpore transferantur. Ad classes meas deducendas audio promiscuè cogi vulgus Indorũ. Placet excipi Christianos, quod si necessitas, eorum quoque operas interdum exegerit; videbis omnino posthac, vti quotidiana illis merces ac iusta soluatur. Atq; hoc toto de genere Michaëlis Vafæi sententiam exquires: quem nos virum & publicè re bene peritum, & Christianæ religionis apprime studiosum animè maduertimus. Ad hæc, certis auctoribus magno mihi meo dolore cõpertum est; ab Lusitanis hominibus vili pretio coempta mancipia, quæ apud Christianos dominos perfacili negotio ad baptismum adduci possint; Mahometanis ac barbaris mercatoribus, ad non dubium animorum interitum, vberioris quæstus causa venundari. Id piaculum ne admittatur in posterum, neu seruitia vlli nisi Christiano emptori aut licitatori addicantur, item graui cauebis edicto. Fœneratorum licentiâ, quam certo capite Goanarum legum ali didicimus, fac imperio atque auctoritate cõerceas: idq; caput è legum serie quamprimum expugas. In oppido Bazaino templum Diuo Iosepho exstruitur, idoneumque stipendium alendo Vicario, & beneficarijs aliquot, de meo assignator. Annua porrò tria pardaum millia, in impuras Mahometis ædes, & nefarium cultum, ab eius sectatoribus impendi antehac solita; euangelij præconibus, & conuersionis adiutoribus in posterum numerantur. In agro Cialensi, neophytis à Michaële Vafæo institutis, & si qui præterea ad Christum accesserint, è meis vestigalibus trecenti quotannis oryza modij ab antistite diuiduntur. Pondera, pretia, pactiones, olim cum Thomæ Christianis initas, qui in Cocinenfi ditione diuendunt piper, à nostris mercatoribus labefactari violarique cognouimus: nec non subtrahi corollaria, quæ ad pretium addi ex pacto conuenito cõsueuerant: idque magno cum eorum damno pariter & offensione, quibus multas ob causas præcipuè consultum oportuerat. Ac proinde curabis quàm diligentissimè, vt in hisce commercijs, Thomæ prorsus incolumes indemnesque seruentur: eosque cæteris etiam in rebus, vti Christianos & socios æquum est, liberaliter comiterque tractabis. Ages etiam cum ipso Cocini Rege, vti ritus quosdam ethnicos ab ipsius auguribus in piperis venditione adhiberi solitos (quandoquidem nihil ipsius ea res interest) è nostro cõmercio tolli permittat. Ab eodem Rege aiunt Indos ex eius ditione, qui relictis idolis Christiana suscipiunt sacra, fortunis omnibus illicò spoliari. Ab eiusmodi immanitate & tu omnibus neruis amicũ Regem niteris auertere: & nos ipsi quoque in eandem sententiam ad eum litteras dabimus. Socotoranam causam diligenter ipse tu mihi, coram & per litteras commendasti. eos ego populos, è miserrima seruitute ereptos admodum cupio; sed cum eo, ne Turca, cuius in imperio sunt, acriter irriteret; classetque in isthac maria mittere paulatim adfuescat. Hoc totum, adhibito Michaële Vafæo, tu pro tua prudentia rerumque istarum vsu, videbis cuius.

A cuiusmodi sit. Piscarii littoris incolas, cum alijs iniurijs affici à meis duci-
 bus ferunt; tum verò cogi ad ea quæ piscantur, sibi tantum, iniqua condi-
 tione vendenda. Cauebis igitur etiam atque etiam, ne populis ijs liberum
 vendendi arbitrium adimatur: ducesque mei in commercio eiusmodi ne
 quid sibi proprium arrogant, atque ad cæteram quoque tollendam vexati-
 onem, videbis num ea littora sat custodiri, mea que vestigalia sat commo-
 dè exigi sine classibus possint, quæ res si facultatem habuerit, non est cur il-
 luc in posterum nauigent. Præterea, cum magistro Francisco Xauerio con-
 sultabis atque dispicies, vtrum ad eius Ecclesiæ incrementum expediat, fas-
 ve sit, piscandi potestatem patere duntaxat ijs qui Christum induerint: cæ-
 teros; quoad sapiant, eo quæstu & commodo prohiberi. Qui ex ethnicis ad
 Christum se se conuertunt, eos audio tanquam sceleratos & sacros, à parè-
 tibus, cognatis, amicisque recto eijs, bonis eueriti, ac summa protinus in so-
 litudine atque egestate vetari. Hoc tu inopiæ subleuandæ, communi-
 cata cum Vazæ re, annuum è meis redditibus pecuniæ summam decernes,
 distribuendam à sacerdote, qui eiusmodi neophytorum institutioni præ-
 fuerit. È Ceilano insula, regius, vti fertur, adolescentulus, impias, auunculi-
 ne an parentis? effugiens manus, Goam baptismi gratia se contulit. Huius
 in persona quando ad aliorum conuersionem haud leue momentum est,
 dabis operam vti doctrina quidem ac moribus, in Diui Pauli collegio cū
 alumnis cæteris imbuatur: quod verò ad victum cultumque attinet, lauro
 separatim hospitio, impensa mea copiosè ac liberaliter habeatur. Signifi-
 cauitis ipse mihi per litteras, ad Ceilani regnum, sibi ius actionemque cō-
 petere: videbis quidnam hoc sit: totamque rem probè exploratam & cog-
 nitam ad me perscribes. Quod autem tyrannus in suos populares, qui Euā-
 gelio credidère, tam crudeliter sauijt, seras quidem illas, verum tamen debi-
 tas tanto sceleri pœnas ab eo pte quamprimum exigi volo: & grauem
 audaciæ mercedè statui; quò intelligant omnes, nihil esse mihi antiquius,
 quàm vt omni ex parte integri incolumesque seruentur, qui à dæmonum
 castris ad Christiana signa transierint. Ab ethnicis artificibus, Christi Do-
 mini, Virginis Matris, & sanctorum imagines pingi, atq; adeo circumferri
 venales, minimè decotum est nomini Christiano. Tu ergo, cum proscripti
 onis ac virgarum minis edices, ne cui profano tabulas eiusmodi pingere,
 aut vendere quoquomodo in posterum liceat. Paroeciale Cocini templū,
 itemque Colani, dudum inchoata, patere imbris putrefacienda, turpissi-
 mum est. Vtrumque tu, architectis ac fabris adhibitis, quamprimum tegan-
 dum ac perficiendum cutabis. Placet etiam, in vico Noroa templum Di-
 uo Thomæ Apostolo fieri, Calapore captam sanctæ Crucis ædem absol-
 ui; itemque in Ciorano insula templum excitari. præterea, locis idoneis
 auditoria & scholas institui, ad quæ statis diebus non Christiana modò
 plebs catechismi causa, verum etiam ethnici ad Euangelium audiendum
 vel inuiti conueniant. Quandoquidem in ista mea ditione mihi primum
 omnium & maximum est obsequium Dei, & Christianæ religionis ampli-
 ficatio; cupio vehementer è Salfetanis quoque & Bardesijs sinibus, quibus
 mihi nuper Idalcæ cessit: idolorum cultum, ac profanas gentium super-
 stitiones prorsus euelli. Id quò citra tumultum ac vim, hoc præsertim ini-
 tio fiat, expedit, rationibus ac disputationibus quàm lenissimè populos è-
 doceri, quāto in errore, ac veritatis ignoratione versentur: quamq; vel per-
 uersum vel impiū sit cultum, vni debitum Deo, simulacris lapidibusq; ab
 homine tribui. Porro, ad eas pellendas tenebras, cum alios viros adhibebis
 virtute & eruditione præstantes, tum verò ipse tu primarios gentis euoca-
 re, alloqui, monere non desines, atque omni ratione ad Christum allicere.
 Qui se se dederint, hosce, in fidè receptos, nō tuerberis modò, sed etiam pro
 suo

suo quemque captu fouebis ornabisque. Hæc omnia scito nobis maiorem D
 in modum esse cordi: quæ singula, te pro tua industria & probitate sedulo
 curaturum esse cōfidimus. Almerini viij. Idus Martias. M.D.XLVI. Episto-
 lam igitur hanc, indicem regis pietatis ac sapientis, Vassus in India per-
 tulit plenius optima spe. Cæterum salutaria principis mandata, itemq; Præ-
 toris edicta, non quātum par fuerat ponderis habuere. obseruata & exhau-
 sta fæt me facillima quæque. reliqua, partim quod priuatis obstarent com-
 modis, haud æquo animo in vulgus accepta: partim, nondum maturis ad
 agendum rebus, in aliud tempus dilata. Eiusdem Regis decreto, ad reditus
 quos antea capiebat Diui Pauli Collegium, aureorum insuper annua bi-
 na millia Goanis ē vestigalibus accessere. Xauius interim, Parauana Ec-
 clesia constituta, Molucas (quam Domini vineam à Galuani discessu fœd-
 um in modum squalere didicerat) Paranis illum apud se retinere sum-
 ma ope conantibus, petere nihilominus intendit. Meliaporem ex itinere
 primum, inde Malacam: à Malaca in Amboinum, & Mauricas insulas, po-
 sitremò Ternatem deferretur. Omnibus locis bene ac feliciter gesta re, plan-
 tarijs de more institutis pro copia præsentī villicis atque custodes appo-
 suit. Hinc ad reuiscenda quæ liquerat, operasque in Christi latifundia diui-
 dendas (quippe recentes interim ex Europa cultores aducnerant) haud si-
 ne magno Molucensium fletu Goam renauigare est coactus. Interea To-
 lanus Mauricæ terræ dynasta, in Ecclesiam Dei (& erat ibi neophytorum
 ingens numerus) odium exprompsit nominis Christiani, multos acerbè
 torserat, quosdam occiderat, plerosque omnibus fortunis exuerat. Ad
 ea facinora puniendi profecti ab Ternate Lusitani, locum tum cætera mu-
 nitione, tū sudibus præacutis, ac tribulis ferreis vndique septum offendit.
 adeò, conscius quid meruisset Mahometanus, oppidum ad hostes arcen-
 dos omni quidem arte, veruntamen irritò conatu firmārat. siquidem eru-
 stantibus ē vicino verticibus montium, tanta repente cecidit cinerum vis,
 vti munitionibus cooperitis obrutisq; liberum ac tutum Lusitanis ad
 urbem accessum daret. hinc, non solum exitu læta, sed etiam miraculo in-
 signis parta victoria. Circa idem tempus Meliapore item insignis ad me-
 moriam accidit res. Lusitani, suburbano in colle, vbi mactatum à barba-
 ris Apostolum Dei Thomam fuisse docuimus, nouum eidem Apostolo
 facellum exstruebant. Aperientibus fundamentum, in sculpta quadrato
 lapidi, sanguineis & in speciem recentibus cōspersa guttis apparuit Crux, F
 lapideo item circulo inclusa; repandum in lilium desinens. insidet in sum-
 mo columba: lætæ ab imo herbæ luxuriant: in eo circulo incisæ notæ cer-
 nuntur, quas propter vetustatem legi adhuc potuisse negant quidam; alij,
 seorsum ad legendum adhibitos diuersarum nationum Brachmanas du-
 os præcipua eruditionis fama; haud paruo quidem labore, veruntamen
 congruenti ambobus interpretatione respondisse ferunt, notas eas, plurimum
 litterarum singulas obtinere vim. ijs Apostoli Sæcūlī martyrium, quale nos
 ē vetere traditione descripsimus, breuiter contineri: atque illud nomina-
 tim (quod ipsæ testentur guttæ) Christi famulum, inter eius Crucis adora-
 tionem & oscula cecidisse. Extractam ergo tabulam ac probè purgatam,
 Lusitani confestim in ara gratulabundi constituunt: intentiore cura facel-
 lum absoluunt. Noua inde loco frequentia, nouus honos accessit. sed mi-
 raculo mox euidenti maiorem in modum aucta religio. octo ante Christi
 Domini, tribus ante Apostoli natalem diebus, cum ab Ecclesia celebratur
 expectatio Virginei patus, in eam ædiculam Christiani rei diuinæ causa
 cōuenerant. Mirum dictū: simulatq; ab sacerdote cœptum Euāgelium est,
 vniuerso inspectante populo, Crux ea modicis primò stillis, largo dein su-
 dore manauit. admota hinc tersui lintheola sacra, liquido cruentas ebibē-
 rema-

Ate maculas. Color etiam Crucis, è candido sensim in pallidum, è pallido in atrū cessit: grato posthęc splendore cęruleus effulsit: ad extremum, sacri ficio peractō, natiuus redijt. Scilicet, res tā noua & illustris, ineffabili quodā gaudio delibutis adstātium animis, altos gemitus, pias acclamationes, vim lacrymarum exciuit: neque verō proprium illius duntaxat diei cęrūsūe, id spectaculum fuit. ex eo tempore, singulis fermē annis, eadem festa luce, eodem non modō sacrificij, sed etiā Euangelij momento recurrit. si quando intermissum est, ipso doctus euentu dirum aliquid portendi populus purat. Ac, ne quis apud nos in tali tantaq; re dubitādi foret locus, torā dein & facti seriē, publicis consignatā litteris, & operis effigie è lapide ipso diligēter expressam, Cocinensis Episcopus in Europā sub initia Concilij Tridentini transmisit. Cęterū thesaurus ipse, repertus Castrio demū obtinēre prouinciam; & Euāgelio adstruxit fidem, & opportunē Prætori ad omne periculum ac dimicationē pro Christi nomine subeundam, animos addidit.

HISTORIARVM INDI-

CARVM LIBER TERTIVSDECIMVS.

B Ranquilla tum Lusitano res erat Indica, finitimis tyrannis dynastisq; partim vi ac metu subactis, partim etiam æquo fœdere in amicitia ac societatem adscitis; cūm repēte periculosum & graue bellū, vnde minimē putabatur exortū est. Eius belli eōeitator ac princeps fuit Sofar, qui post fœdū ab vrbe Dio Solimani discessum, pacemq; reddidit Lusitanis, nunq; animum remiserat à colligēdis per otū viribus, quibus, vbi maturū esset, ad eorum perniciē vreretur. Sex amplius annorū spatium liberum in oēs apparatus habuerat. quo tempore ira se se in Mamudij adulta iā ætate Regis gratiā insinuarat, vt omniū arcanorū non particeps esset modō, sed pene moderator & arbiter. ac simul animū adolecētis, & suo ipsū dolore, & muliebribus iam sar incensum facibus, ad vlciscendos auunculi Badurij manes, delendumq; ex India Lusitanū omne nomē, miris artibus incitabat. In eā rem, præter veterescopias, nouos quotidie varijs è nationibus milites, ducesq; belli peritos, ingentibus præmijs euocabat Rex. ijs in disciplinam tyrones & collectitij tradebantur: fabrum, artificum, ac munitorū multitudo quā maxima cogebatur. ac pter ceteros, architecti etiā & machinatores egregij quinq; à Byzantio vrbe cōducti, menstruū in singulos trecentorū aureorum pactō stipendio. armorū ac tormentorum omnis generis officinæ locis idoneis per amplē institutæ. sollicitati occultis legationibus Indi Reges ac principes ad puniendas iniurias, & recuperandam maris possessionem, quam latrones pauculi, specie mercaturę subreptā, aliena magis ignauia, quā sua virtute obtinerēt. Sibi esse certū ac fixum, primo quoq; tempore Diensem arcē inuadere. si vnā cuncti cōsurgant, libertatēq; ac dignitatem, qua nihil prius debeat esse, tandē aliquando respiciant; nam exiguā profectō manū, tot sparsam præsidijs, ab ope domestica toto pæne terrarū orbe disclusam, mutui demū inter ipsos auxilij cōmunionē sublata, nullo negotio prorsus obrui & extingui posse. Cū eiusmodi fere mandatis dimissi quoquoersum legati. Et omnia hæc interim clandestinis agitata cōsilijs, alto silentio tegebantur. Vniuersę compationi, tantisq; delectibus, probabili sane commento prætendebatur imminens in singulos dies à Patanio Rege bellum, quicum propter vicinitatem, quotidianæ discordiarum causæ non deerant. Sofar, simulandi æquē ac dissimulādi magister, tum vel maximē cum Lusitanis, honore verborum, officijs, humanitate certare. Neque verō callidi veteratoris fucum astutiamq; in scitē Mamudius imitari: quippe, tum suopte ingenio rectus ac p̄fidus, tum domesticis disciplinis ad omnes dolos

dolos atque fallacias eruditus: ad eoque se per id ipsum tempus in Lusit^Danos bene animatum ostendere; vt noxios etiam pertugasque, si qui ex eorum ditione in suos transissent fines, magna cum beneuolentia significati-
 one iisdem ad supplicium redderet. Porro, artificium hoc dupliciter proderat Cambaianis: quod cum suas ipsi cogitationes vario obtentu celarent, tum Lusitanos (vt est omnis incauta securitas) ad euncta quæ nosse cupe-
 rent de viribus ipsorum opibusque, de numero militum ac navium, deque omni statu prouinciæ palam & sine ambagibus promenda perlicerent. E-
 rant autem, siue superiorum temporum vitio, siue inani fiducia diuturnæ
 pacis, tum eiusmodi res, quæ vel quietum hostem & otiosum, pane ex-
 plorata victoriæ spe iuitare facile possent. Disciplina bellicæ studium, ad
 mercesimonia quæritusque; conuersum. regius fiscus, vario sumptu & fraude
 multorum exhaustus. classis in naualibus, interna vermiu labe ac situ cor-
 rupta. nauæ remigesque, neglectis custodijs infrequentes: milites, è statu
 atque præsidijs, causari sibi stipendia non pernumerari, plerique, dissipati,
 atque arma flagitiose vendiderant. in ipsa Diensi arce, quæ maximè omni-
 um erat, propter loci naturam, subitis ac varijs belli casibus opportuna, & de-
 fensoribus nongentis, quos ibi Garzias pace constituta reliquerat, ad ducen-
 tos circiter & quinquaginta redierat summa. atque hos ipsos, Ioannes Ma-
 catenias præfectus, priuata magis munificentia & comitate, quam auctori-
 tate imperij, vel sacramento religione retinebat. ibidem adseruabatur plu-
 ueris tormentarij, si acrior instaret necessitas, quod vix vnum in mensẽ ef-
 fet satis. ac, ne frumenti quidem, vel oryza, & reliqui comæatus, ex ante-
 conuictis atque seposito copia suppetebat. Hæc, Sofar, in primis, & alia id
 genus, ab Lusitanis, qui in Cambaia negotiabantur, separatim ac sapias, p
 familiari consuetudine pereuntes, probè cognorat. Inde Regum exte-
 rorum, præsertim qui mare accolunt, perteterat animos denuò placuit. mi-
 si rursus legati. ijs auditis, Reges alij pecunia & milite iuuere Mamudum
 a-
 hū, quo minus eandem coirent societatem, intestino ac propius vrenti bel-
 lo dissentiant. apud quosdam etiam, rei euentum expectantes, composita
 super eū Lusitano pax & amicitia valuit. At Cambaianus, posteaquam tunc
 sibi copiarum virumque paratū ad omnes conatus animaduertit, gerendi
 belli hanc maxime rationem instituit. Sofarem, ingentibus inflatū promissis,
 summæ rerum amplam cum potestate præfecit. Rumeçani Sofaris filio, re-
 tormentariæ procuratorem attribuit. hyems ad obsidionem arcis delecta
 cuius initium, vt supra demonstrauimus, in ijs locis est à Kalen. Aprilis: vt
 ipsum anni tempus, præclusa navigatione, Lusitanos maritimis, quæ vna
 supererant, auxilijs prohiberet. Rebus ita constitutis, ad earum suspicionem
 quoad fieri posset auertendam, rumorem in super è cõposito dissipant; vr-
 bem Diu Sofari pro amicitia donatam ab Rege, in eamque possessionem
 breui Sofarẽ esse venturum: nec sine magno comitatu, reuocandæ veteris fre-
 quentiæ causa. quæ res eò propius ad veri similitudinem accedebat, quod &
 plenus certaminum & controuersiarum esset is dominatus, vt non multum ex
 ea largitione Rex damni facere videretur, & huic eidem Sofari oppida nobili-
 lia duo, Surratū, & Reinelum paulo ante concesserat. ea fama vulgata, So-
 far, Surrato, vbi tunc agebat, litteras ad Mascareniam datin quibus erat scri-
 ptum: Ad cetera loca, quæ Mamudij Regis benignitate obtineret, nouissi-
 me Diu urbem accessisse. id munus eò sibi accidisse iucundius, quò maiorem
 inde facultatem sit habiturus, optata Mascarenia tanti viri consuetudine
 peruendi. simul sibi esse in animo, urbem superioribus belli cladibus ma-
 gna ex parte dirutam & euersam instaurare, & in pristinam, si fieri possit,
 celebritatem reducere, tumultus ac rapinas arcere, aduenis ac mercatori-
 bus, quò libentius affluant, pacem, annonam, fidem omni ratione præsta-
 re. no-

A re: neq; id sua tantum, sed etiã ipsius Regis Lusitanie causa. hæc quoniã in tanta hominũ perfidia, tamq; seditiosis incolarũ ingenijs fieri sine magno apparatu copijsq; non possint; petere se & orare, si armatus, & cinctus amicorũ frequẽtia, Diu aduenerit, ne quid idcirco aduersus Lusitaniam rem aut amplitudinẽ ab se, vel à Mamudio cogitatũ interpreteretur. id adeo reãp sedaturũ operam, vt æqui pariter & iniqui omnes intelligant. Si fallat, diras omnes in se, caputq; suũ, fortunas, ac liberos, imprecatur. Hæc per summam impudentiã à Sofare in præsens tẽpus de more conficta. Mascarenias haud ita pridẽ in eius arcis præfectura successerat Emmanueli Sofæ (alteri ab eo qui à Badurianis est cæsus) cognomẽto Sepuluedq; atq; is initio præfecturæ, cũ in Cambaiz sinibus multa misceri ac parari contra Pataniũ Regẽ audisset; haud sanẽ cõmotus est. quippe nec sine causa, Mamudio, rebus iã à Mogore accisis, æmuli atq; opulenti Regis insidias omni conatu præcauẽdas putabat; & quò minus temere Lusitanum, cõstituta iam pace, Cambri laceßerent, vel sibi obnoxiũ ducerent; far magna ipsorũ mercede recentibus euẽtis edoctos arbitrabatur. Hæc fermẽ principio Mascarenia sollicitudine liberabant. Ast vbi, tempore procedente, Patanius nihil mouebat; ac

B nihilominus Cãbaia erat in armis; & militari concursatione, machinarũ opificio, carrisq; ac iumentis omnia perstrebebant; eniuuero tũ suspicari Mascarenias cæpit, subesse fraudem, atque ad Lusitanie arcis excidiũ ea cũcta spectare. suspicionem auxẽre comæatus atq; tormenta, in pagos Dio propinquos paulatim subuehi cæpta. Postremò dubitationẽ exẽmere omnem, Sofaris ipsius litteræ, tanta præsertim adulatione blanditisq; conspersæ; necnon magna calonũ lixarumq; turba cũ plaustris & impedimentis in urbem ingressa; itemq; sub signis cohortes armatorũ aliquot subsequuntur. Annus tum numerabatur seculi huiuscẽ 46. & exacto iam antumno Martius mensis erat in exitu. Mascarenias, quamquã arroci ac subita perculsus re, tamen extemplo colligit animum; seque in omnes firmandæ arcis, & seruandi præsidij partes intendit. Prima fuit propitiãdi præpotentis Dei cura. cælestem opem & supplex implorauit ipse, & aliorũ precibus iussit exposci. Tum per expedita nauigia Castrũ Indiz Pratorẽ, itemq; Bazaini & Ciauli præfectos Hieronymum Menesiũ, & Antonium Sofam; de hostium apparatu & conatibus edocet: ni suppetiẽ quamprimũ ferantur, vltimum haud dubiẽ sibi suisque imminere discrimen. In eadem loca mox nauibus infictorum a mandat inbellem turbam, exceptis aliquot vsus quotidiani mancipijs, & paucis in super matronis, quæ sexus oblitæ, ne desererent viros, societatem periculi, & diuturnæ obsidionis incommoda minimẽ recusabãt. Lusitanos præterea negotiatores, quibus erat arctior cum Diensibus amicitia, hortatur tum publicæ salutis, tũ priuati compendij causa, vti coemprã frumenti & oryzz vim, carnes piscesq; sale duratos, & alia id genus alimēta militibus deinde vendenda, celeriter in arcis apothecas importent. id, vti potuit in tãta temporis angustia, & Diensium iniquitate, sedulo factum. Simul, tecta & tabernæ in vestibulo arcis euersæ. tigna, tabulæ, ferramenta, mali nauium introlati. Inter hæc, Mascarenias pari dissimulationẽ, & iisdem quibus peti se videt artibus, ad Sofaris epistolã ita rescribit: Quod Sofar, præter cetera in eum à Mamudio collata ornamenta, honoresque, nuper etiã Diensis toparchia decoratus auctusque sit; neque mirari se, qui præclara eius in Regem regnumque Cambaiz merita dudum norit; & magnam cepisse animo voluptatem, non ipsius modò Sofaris, verũ etiam reipublicæ causa; quod bonorum omniũ intersit, fortibus & industrijs viris laborum præmia pro dignitate persolui. Quod ad ipsius aduentum in urbem attineat, nequaquã se illi concedere, vti maiorem fructum, è mutuo conspectu & familiari consuetudine percepturus sit. De copiarũ numero,

quas ad urbem varijs de causis cogatur adducere; neque pudoris, neque arbitrij sui esse, definire quicquid tantum admonere pro amicitia, videat etiam atque etiam, ne quid in tanta hominum colluie, & Lusitani praelij vicinitate turbetur. Hisce litteris acceptis, magnopere lætari Sofar, tam bellè testata sua consilia; tam læta initia dare sese. neque diutius morandum ratus, instante iam hyeme, Diem alias identidem aliasque, submittit manus. interdiu milites ac lixæ cum sarcinis, noctu maiora tormenta cum reliquo instrumento, oppugnationis intrabant. Postremò Sofar ipse ad XIV. Kalend. Maias cum Rume cane filio urbem inuehitur. millia quinque Turcarum ducebat. ijerant exercitus nerui. sequebatur longè maior è varijs gentibus multitudo. Nouus dominus, vetus inquilinus, ingenti gratulatione & plausu ciuitatis exceptus, diuertit in regiam. inde per causam Mascarenia salutandi, speculatores in arcein mittit à Mascarenia vicillim ad eum, honoris & officij causa destinatur Simon Pheus Limenarcha, notæ prudentiæ vir. Hunc Sofar aduenientem primò comiter accipit; mox, varijs de rebus instituto sermone, deliberatum esse, ait, sibi, ad rixas vitandas, muro urbem ab arce diuidere; valde optare se, ne Lusitani, vt olim, ad eò salutare impediunt opus. dein eorundem iniuriam instat queri, quod penè precario in eas regiones admitti; totum sibi vindicent mare, & cum alios populos ac dynastas, tum verò ipsum quoque Cambaia Regem iniussu nauigare prohibeant. Sat iam peregrinos & aduenas veteribus incolis insultasse; tantam indignitatè ferri non posse diutius. hæc Pheum renuntiare suis, ac simul reputare iubet quemque apud se, quā pauci, quā procul ab domo, quā à rebus omnibus imparati, quā incommodo anni tempore, tot tamque infensis nationibus ad prædam obiecti sint. ad ea si prudenter animum aduerterint; profectò fore, vt, vel cum iactura, paci atque otio consulant, nedum in tanta rerum iniquitate deprehenti, validiorum opes atque arma vltro laceffant. Cū hisce mādatis Pheus in arcem regreditur. Mascarenias ad consiliū refert. ac tametsi liquidò cunctis apparuit, à Sofare non certamen iuris queri, sed vim; tamē, ne furendi materiā hosti armato præbuisse videretur; de cæteris rebus placuit responderi, nihil ipsorū iuris aut potestatis esse. haud longè distare Prætorē Indiæ Castriū. si ad eum legati mittantur, sperare pro eius iustitia, quod fas æquumque sit, facile impetraturos. Quod verò ad murum attineat exstruendū, in Garziano sedere disertis verbis cautū esse de limite. si intra id spatiū ædificare Sofar animū inducat, se non modò nō prohibitoros, verū etiam adiuturos manu. Sin terminos transilire, & quod Nijar aus ante frustra tentarit, arcei obmoliri arque officere cogitet, daturus operam vti denuo Cābaia atque India omnis intelligat, Lusitanos nullo terrore, nullis difficultatibus, vel de iure finitū, vel de gradu constantia demoueri. Hæc Pheus idem referre iussus in regiā, & vnā exemplū foederis, testato descripit. Ad ea denūtiata, nimitū Christi desertor excāduit: traditūque sibi à Pheo libellū, incensus ira, discerpit. id Sofari, & committendi belli principiū; & finis alienæ gerendæ personæ fuit. confestim iniecit legato catenę & ambulantes in proximo Lusitani alij duo repēte cōprehensi, & in custodiā traditi: nimbus telorū in arcem subito procurfu coniectus. Per hunc modū hostili scelere perfactū, Mascarenias, quò propius cernit periculū, eò in speciem erectior pelsiorque; suos omni ratione cōfirmat. hortatur ne improuiso malo icti contrahant animos, proprium esse Lusitani generis & sanguinis, demonstrare quidnam diuino fulta præsidio, neque tamen idcirco in socordiam resoluta, paucitas possit. Eius rei multa eaq; illustria varijs orbis terræ partibus edita documenta. Sed ne longè abeant, nup̄r hæc ipsam arcē, Antonio Sylueria præfecto, maiorib⁹ etiā copiis terra marique oppugnatam obsessamque, Lusitanos per exiguo numero ad vltimū inopie redactos, multo

A multo maxima parte suorum amissa; tamen steterisse cœlesti subnixos ope,
& quæ pati in ijs angustijs possit humanum corpus, omnia perculisse, quo-
ad fracti metu adiuuantis ab Goa subsidij, Turæ patiter & Guzatates, ar-
que adeo Sofar idem illic, relictis per summam trepidationem impedimen-
tis, absecesserint. Inde, prædicatione omnium & fama, nomini Lusitanò in-
gens additum decus. haud dissimilis exitus, in simili causa, nunc quoque præ-
cipiendum animis gaudium. nam & aduersus ruptores fœderum, contem-
ptores diuini atque humani iuris, terretissima dæmonum mancipia, pro in-
fontibus & circumuentis, & quod caput est, rectæ fidei defensoribus, haud
dubiè superos bellù esse gesturos: & accita iam ab Goa, Bazaino, Ciaulo, &
alijs oppidis fidelissima suorum auxilia propediem affutura. Neque verò,
quod ad timorem vel maximè propòdatur, extimescendam esse hyemem.
Lusitanæ pietati, virtuti, nauigandi scientiæ, non regionum interualla, nò
ventos, non tempestates, quominus vltimà experiantur, obstare. Tantum
interea se ipsi viros præbeant: omni conatu enitantur ad laudem, neu com-
mittant, vti vel Christiana fiducia, vel dutitie militari, Syluerianis aut alijs
inferiores vlla ex parte fuisse videantur. Eiusmodi vocibus publicè priua-
B timque obfirmato ad omnient patientiam milite, Mascarenias, pro tenui-
tate præsidij, stationes vigiliæque disponit. Septem, instaurata paulo ante
arcis erant propugnacula: in ijs toridem duces eum vicenis fere militibus
collocat. Marinum castellum Fernando Caruallio committit. huic defen-
sores triginta attribuit. Càm baicam oram Iacobus Lacteus duobus caturis
tueri iussus, & hostè, quoad literet, maritimis commearibus interlude-
re. Reliquam manum sibi Mascarenias ad subita belli reseruat. Duces ad
sua quisque digressi loca, se se à lacirer ad opus accingere: cœtonibus ac mol-
li tomento protegere muros: aggerere cespitè: facta glebis dolia inter pin-
nas locare: arma, contos, machinas, & quicquid ad repellendum hostem
opus est, pro copia præsentis raptime xpedire: ad nominis Christiani glori-
am retinendâ, subeunda pericula; famem, sitim, vigiliæque, & vltima perfe-
renda; mutuis adhortationib* incitari. Inter hæc, Sofar, omnibus iâ rebus in
proximo cõparatis, quâ parte ex oppido est aditus, aggerè vineasque ad arcem
agere instituit. apertam quippe oppugnationem, & repentinum ad incenia
suecessum impediēbat, præter defensorum virtutem, ipsa quoque altitudo
& latitudo fossæ; quam post Sylueriæ discessum, Emmanuel Sofâ duplo
quàm antea capaciorem effecerat. Sofaris autem, muniendi ratio fuit ei-
usmodi. Ab vtroque in insulæ margine vallum arcis ad teli iactum obiecit. in
eo vallo turtes locis editioribus excitantur è soluto lapide, frontibus dun-
taxat ad lineam exæquatis. ab tergo baiuli atque operarij terram adaggerāt.
in summo, p̄tentis gossipij sarcinis; muralia tormenta; in medio atque imo,
relictis ex arte fenestellis, minores fistulæ collocantur. Hæc omnia paucis
diebus admirabili celeritate perfectâ. noctu fere muniēbant, quò minus ad
certos Lusitanorum ictus paterēt. interdin, sicut ab opere cessabat uti, ita ab
arce diuerberandâ, & fatigando præsidio nulla dabatur quies. A vallo dein
multiplex murus caprus duci, flexuosis Indico more mæandris: quò & op-
pidani tutius ad arcem subirent, aggeremque protruderent, & præsidarij,
si fortè erupissent, non modò ad transuersas ex occulto iaculationes præ-
berent corpora; sed etiam ignotis anfractibus & errore viarum impliciti te-
nerentur. Dum hæc sunt, Sofar optimum statuit, ex alia parte marinum a-
doriri castellum: vt eo capto, & portum haberet in potestate, & arcem ab
latere tormentis impeteret. Eius rei causâ ingentem onerariam in re-
cessu intimo procul ad hostium relis, ad castelli fastigium adæquan-
dum, pluribus tabulatis attolli iubet; multoque bitumine ac pice diligen-
ter oblini: quam deinde, ad castellum admotam æstu secundo, succen-

dant, concepto igne, in scaphas defiliant armati; auctoque tumultu inter
 fumum & clamorem, scalis ascensum in muros obtineant. Hæc res, priorẽ
 bello frustra tentata, eundem rursus habuit exitum. quippe, tabulata paula-
 latim in sublime crescentia conspicati è turribus Lusitani, rem ad Masca-
 reniam deferunt. Extemplò negotium datur Iacobo Lacteo, qui captiuã iã
 aliquor nauigia ad arcem traxerat, vti quamprimũ occupet parato ad in-
 cendium pegmati nec opinatos ignes inferre. Noctu profectus cum fistula
 toribus haud plus viginti, quamquam tectis sub manus vola funiculis, le-
 nissimoque remorum pulsu, non latuit Sofarem ipsum, ea forrẽ hora cir-
 cumeuntem excubias ille confestim ad arma littusq; dat signũ. tollitur cla-
 mor. ex omni parte concurritur. Lacteus, ad similẽ casum præparatis iam
 ante suorum animis, rectũ cursum rectasq; proras in periculum tenet. nec
 minus feliciter quã antea Goueanus, eireumfremetibus ferreis globis
 atque sagittis, ad onerariam penetrat, vt in nullo tali metu, minimẽ custo-
 ditam. Confecta iã videbatur esse res, cum in ipso (vt fit interdum) articulo,
 ingens præter omnem expectationem difficultas oboritur. hostilis pyra,
 quam vel è longinquo concepturã ignes crediderant Lusitani, aduersum
 coniectas è proximo tædas ardentisque ollas, repẽte contumax & inuidã
 perflare: iteratis vndique iaculis nihilo magis lædi: iaculãtium oculos ani-
 mosque ipsa rei nouitate confundere. Tum Lusitani, ancipiti vrgẽte malo,
 quod & in mora exitiũ, & in irritò incepto deformitas foret, consiliũ à cu-
 piditate gloriæ mutantur audax ac pænẽ temerarium. incisis momento
 anchoralibus, nauem ipsam remulco ad castellum vsq; per media tela per-
 ducunt. ibi demum facibus per otium ingestis, in hostium conspectu, relu-
 cẽtibus latẽ flammis absumpta. Id euentum, sicuti eximiam in suos Dei be-
 nignitatem, & pristina miracula retulit, nullo, ne tum quidẽ, è Lusitanis in
 itu redituq; inter tantam missilium procellam desiderato, vno tantũ leui-
 ter saucio, ita Sofarem, primò indignantem, dein stupore defixum, ab eõ
 filio maritimæ oppugnationis auertit. eõ acrius ab terra munitiones vrge-
 ri cẽptẽ, & abundabat multitudo, vt si quid tormẽtis ab Lusitano dirutum
 esset, Mamudiani extemplò rescicerent, & mortuorum loco (plurimi autẽ
 quamquam per tenebras fixi cadebant) fustuario coactos alios aliosque
 submitterent. inclusis contra, neque ad erumpendum copiz, neque ad per-
 petuos & temerarios ictus iacula suppetebant. Per hunc modum, vertente
 mense, ad arcis pænẽ fossam agger vinearq; perductæ. huic rursus aggeri la-
 pideum præstruunt murum, tredecim pedum latitudine: & in eo noua ca-
 stella, crebrasque stationes, & varia tormenta constituunt. Hanc fermẽ
 circumuallandæ quacunque liquit, arcis formam sequutus est Sofar. Intre-
 rea Castrio Prætori, ad classem, vt dictum est, reparandam sat per se incita-
 to, acres addiderãt stimulos, Mascarenia nuntij ac literæ. Confestim, è duo-
 bus filiis Fernandũ natu minorẽ, egregiæ indolis adolefcentem, cum nauig-
 ijs compluribus, & vario commeatu, cadisq; sulphurei pulueris, & no-
 bilium manu, Diui quã celerrimẽ iubet præcedere. Hosce, dubio pro-
 fectos cælo, atrox in medio cursu tempestas adorta disiecit. pars Bazai-
 num & vicina littora petiẽre: Fernandus cum octo caturibus instando &
 remigando peruenit, vti Diensem teneret arcem; inuitisque, & inspectan-
 tibus Mamudianis, militem, & commeatus, & omne bellicum instrumen-
 tum exponeret. Ingenti Lusitanorum gaudio id subsidium acceptum: ac
 minime dubia spes victoriæ consequuta. initur bellatorum numerus: ad
 quadringentos & quinquaginta peruenit. Suppletæ dein auctæq; custodię,
 & Fernando infirmissimum omnium propugnaculum Diui Ioannis (su-
 um cuiq; propugnaculo fermẽ ab cælestibus patronis indiderant nomen)
 cum fortissimis iuuenibus est datum. Per eosdem fere dies, Mamudius,

ad vi-

Ad visenda opera militesque animandos, cum nouo exercitu Diu aduenit. id suspicatus è concurfatione plausuque Mascarenias, Fernandū Caruallium è marino castello rem per exploratores iubet cognoscere. Transmissi multa iam nocte nandi periti & spectatæ fortitudinis viri sex, ad vicinam hostium stationem adrepunt, & e custodibus vni manus iniiciunt, ad cuius vociferationem cōcursu facto, Lusitani duo tresve inter tumultum occisi. reliqui, tenaciter apprehensum vigilem, præualentes ipsi viribus, ad suos illicò transtulère. Ex eo, de Regis aduentu cognitum est, itemque de consilijs hostium nonnulla comperta. quibus rebus adeò nō exterriti sunt Lusitani, vt etiam per tenebras, crebro igne, bombisque, & tubarum cantu signa effusæ cuiusdam gratulationis ediderint. Inde cum admiratio cepisset hostes, ausi è proximis vigilijs percontari quidam (è diurno commercio haud ignari linguæ Lusitanæ) quænam esset causæ tantæ ac tam repentinæ lætitiæ. Respōsum ex arce est: efferri gaudio Lusitanos, quod Mamudium ipsum in castris versari didicerint. quippe, hæcenus cum fugitiuis & desertoribus, mistis ex omni colluione, turpiter dimicatum. deinceps, cum Rege regniq̃ue proceribus multo honestiùs fore certamen. eo

Responso irritati vigilēs inuicem probra Lusitanis ingerere, seruitium Soffaris, æternas compedes, acerba supplicia minitari. Verborum iaculationē ferrea vtrinque sequuta missilia. Per continuos dein dies, in spectante atq; adhortante Mamudio, arcis mœnia quatiebantur. Sub testudine basiliscos (noxiorum plerumq; nominibus animantiū hodie ballistas appellare mos est) & alia id genus tormenta Mamudiani promouerant. ijs Thomæum, & Iacobum propugnacula, & quantum inter vtrumque erat muri, cum ruinæ minis, ac terribili fragore seriebant. Minora verò tormenta, in ipsas porrius fenestellas ac pinnas obuenterant ita scienter, vt sine præfenti exitio se vix quisquam propugnatorum ostenderet. Inter cæteros nobili viro Iacobo Gnaix (à quo multa de his rebus accepimus) in hostem collineanti globulus in fomitem fistulæ illatus, fracto impetu, oculū ipsum quo collineabat, excussit. Puluis autem, eo erat artificio ac subtilitate perfectus, vt è flammis emicantes ouales pilæ, dolia cespite plena transfigerent. Mortarium etiam idoneo statuerant loco (& peritissimus aderat librandi magister) inde immani ambitu globi triginta paucis diebus in arcem immissi, maiore tamen inclusorum trepitatione, quàm damno: quod tum è genere sonitus, tum è magnitudine impendentis è sublimi pestis ac ponderis, plerique spatium ad præcauendum haberent. testæ ferreæ perforabantur, & dissiliantibus lapidum fragmentis nihil erat in proximo tutū. magister dein fortuito ex arce telo perimitur. successit huic artifex, nequaquā viū vel scientia par. huius culpa recidentibus in castra globis, tres è Mamudianis obtristitineque vltra exerceri machinam placuit: ita is terror amotus. Cæterum ex alijs partibus haud intermissa verberatione aliquantum prociderat muri, & propugnaculū Diui Thomæ, solutis cōpagibus, metuendū hiatu discesserat. Aduersus id malum interior murus latitudine pedum viginti nisturè perductus. diruta prius ædificia materiam & saxa variæ magnitudinis præbuère. A præfecto ipso cum nobilissimis primū ad moræ operi manus: horum industriam cæteri deinceps acriter subsequuti: magnoque certamine continuata structura, intra septimum diem murus absoluitur. Sub hæc Mamudius, longiorem quàm putarat obsidionem, & sine vlla pacis mentione obstinatos cernens Lusitanos, è suo comitatu Iusarcanem ducem impigrum, & bellicæ compotem laudis, cum Abassina legione in castris reliquit. ipse, procerum hortatu Madabam vndecimo quàm venerat die regreditur: verbo, ad expediendos commeatus nouumque subsidium: re vera, præter moræ tædium, metu quoque peresus, quod è cognatorū

numero quidam hostili glande traiectus, ad ipsius pedes exanimis corruisset. At Sofar, incensus dolore & rabie, quod nullam admodum insignem operam præfenti nauasset Regi, præcellam aliam struem è saxo terraque, interstratis ad firmitatem ramis ac frödibus (vnde Ramosa appellata est) erigebat, vt libero in arcem prospectu, Lusitani præsidij discursum ad bellica ministeria, destinatis è superiore loco ictibus impediret. Aduersus eam perniciem, Mascarenias, opportunitatē captans iaculandi, tormentis identidem alio atq; alio transferebat. turrim dein è regione crescentis machinæ raptim excitauit. in eo præsidio positus Antonius Passanius cum fistulatorebus quadraginta, quot ipse quamquam arctis in rebus priuato sumptu propter diuitias ac splendorem aiebat. ij summa contentione opus impedire iussit. id quò commodius facerent, nocturnis horis (quo maximè tempore muniebat hostis) ferrea candelabra permagna, crebraq; faces ad idonea loca disposuit: quæ, fuso longè lateque lumine, cum situm castrorum, genus operum, multitudinem hominum veluti diurna luce nudarent, magnus videlicet, vilium præsertim operatum interitus consequutus. Sed ea erat agrestis turbæ copia, is ab tergo instantium atque vrgentium præfectorum terror, vt plagis coacti miseri sese volitibus palam telis obijcerēt, ac peremptorū loca noui subinde recenteq; supplerent. ita, nequicquam conantibus prohibere Lusitanis, ad summum perducta moles, & omni bellico apparatu confestim instructa. Inde, cum arcis interiora in dies magis infesta fierent, Mascarenias ante sacram ædem edito loco tumulum extollit: collatisque co tormentis, & ingenti præcipuè basilisco, Ramosam ita quatefecit, vt magna cum superstadium clade prosterneret. neque stratam rursum exaggerare ausi Mamudiani. Conatus dein omnis ad fossas oppledas, & opera mœnibus ipsis iniungenda conuertitur. iam ad marginem vsque perduxerāt vineas. accessere validis ex asseribus musculi, quàm durissimo corio tecti, sub quibus operæ sine periculo commearent. Ex ijs musculis tabulæ decliues ita prominebant, vt per eas deuoluta ex occulto saxa, trunciq; arborum, & glebæ vltra mediam fossam impetu ipso ferrentur. Inter hæc Mamudiani per tenebras clara voce maledicere obsessis, quod more fœminarū intra septa latitantes, non hasta gladioq; sed misilibus tantum è longinquo rem gererent. at non hisce artibus qui primi è Lusitania ad Indos venerint, gloriam quæsiisse: non ita nuper Syluerianos bellum exercuisse: verum in dextris & pede collato propositā habuisse victoriz spem: neque se mœnibus, sed armis mœnia rutari solitos. attamen sibi nō esse dubium, quin eius desidia, nō tam penes militē, quàm penes præfectū resideat culpa. quippe qui communem salutem proprio timori prætexat: virosq; (siquidem eius dissimiles sint) vitæ prodigos, laudis appetentes, ad conserendam cum hoste manū paratos, fame postmodum & omnium rerum inopia perituros, exemplo segnitæ, & imperij vinculis intra munimenta cohibeat. Hęc & alia eiusmodi ad excitandam seditionem, vel ad prouocandos ad temerariā pugnam Lusitanos, iactare sub muris ac portis identidem barbarus, nimirū Sofaris iussu: quod magna esset in spe, si apertum ad certamen elici possent, paucis præliis absumptum iri omnes præliadij vires. Sed neque milites, in id vsque tempus obediētes duci, neque ducem, minimè leuem, aut bellicæ artis ignarum, admodum mouebant importuna & quotidiana cōiuitia. Magis illa cunctos angebat cura, vt ingruenti à musculis damno quàmprimū obuiam iretur: quæ res magnas habebat difficultates. nā & coniectos è muris ignes coria respuebant: & maiorū ballistarum vsum, quo vel maximè inclusi valebant, spatiū ipsum propinquitatis ademerat. His rebus anxio, multaq; apud animum suum agitantī præfecto, remedium tale in paucos tamen dies oblatū. Fornix erat in imis mœnibus.

A mœnibus, simplici lapidum ordine in speciem obstrictus. Eo animaduerso, locum aperiri ac repurgari Mascarenias imperat; postibusque validissimas imponi fores. Immissi dein qui perpetuo egestu, succedentes inuicem alij alijs, fossam latentes exhaurirent; ac tradita per manus ruderà silentio in arcem asportarent. ij deciduam vnde quaque materiam ita subducebāt, vt quàm integerrimum cumuli fastigium, fallendi hostis causā, relinquerent. Quatriduum torum nocturnus diurno continuatus est labor. Interea Mamudiani munitores fabrilē bolide fundum subinde explorare, ac primò admirari cur minimè cresceret, neque responderet operi acerrimus. dein, posteaquam magis etiam ac magis imminui sentiebant, extenuatus quippe, demum assidua subtractione corruerat; noscendī causā, periculo contempto, capita proferunt. Lusitanos, quæ iaciebantur, impigre amolientes cernunt. confestim & è musculis in fossam, & è muris in musculos tela coniecta. Et Sofar à præfectis fabrum admonitus aduolat, is, dum ad oram valli, in dextrum innixus cubitum, Lusitanam cryptam attentius contemplatur, suspensio & cogitabundo, nequaquam in spem tantæ rei missus ex arce globus, manum simul & sincipit abstulit. Ea vulgata re, taurus exercitum incescit pavor, vt parum abfuerit, quin desertis operibus vineisq̃ne, obsidio solueretur. Obstabat maximè Rumeccan, ferox ingenio viribusq̃ue, & odio nominis Lusitani à primis annis imbutus. Is, do mestico luctu minimè fractus, celebratis more Mahometano paternis exsequijs; tum vniuersos, tum singulos appellare; hortari ad perseverandum: tot iam exhaustos labores, tantæ molitionis opera sudore perfectā, ex hostibus in ipsa paucitate perisisse non paucos; & qui supersint, vulneribus, fame, vigilijs, defatigatione confectos, hominum simulacra non homines, vix iam sustinere arma, latitare in angulis, desperato nouo subsidio fugā haud dubiè meditari. sed & maritimos exitus, aduerso anni tempore, & terrestres, vallo & stationibus intercludi; immanes belluas indagine cinctas teneri; victoriam esse in manibus; tam propinquæ spei exitum nullo pacto deferendum: tot nationum salutem, tantum discrimen opinionis in hac obsidione verti: si paulum adnitarantur Mamudiani; & liberatæ Indiæ decus æternum, & nauatæ Regi suo operæ mercedem opimam laturus. Hisce dictis animati plerique, Rumeccanis consilium approbant, in tanta tamq̃ue recenti clade tantam animi magnitudinem vulgo admirantur. denique dum à Mamudio veniant mandata, summam belli administrandi consensu militari ad eum deferunt. mittuntur ad Regem legari. Ille per litteras iubet duces oppugnationē vrgere; noua identidem supplementa, confecti belli præmia pollicetur amplissima: prærogatiuam suffragij militaris de Rumeccane confirmat. Lusitanis interim, cognita è fugitiuo quodam Sofaris nece, magna videlicet spes tranquillitatis affulserat: ac, veluti pactis inducijs, dum sedatur in castris timor, vtrinq̃ otium fuit. Sed mox nec opinato recruduit bellum, nouo imperatore adeo impigre obeunte munia; vt Sofarem deesse, neq̃ hostes, neq̃ ciues vlla ex parte sentirent. Ad fossam præcipuè aggerandam, ex patris destinatio ne curas intenderat. itaq̃, præter eam turbā quam in castris habebat, alia in super ex agris oppidifq̃, multitudo contrahitur: ac turmarum diuisa, ad tinnina buli pulsum in orbē subit: neque iam è musculis tantū, sed propalam è vallo, cum interea missilibus certaretur, variæ magnitudinis lapides, arbores toras, virgulta, cespitem iactāt: occisorum cadauera, ne ceteri spectaculo terreantur, obruta ruinis accumulant. postremò, vineas ac vallum ipsum vndique prorutum, cum ingenti fragore deuoluunt: neq̃ iam vlla ope resistere Lusitanus valebat. Fornix primū assiduo iniectu materiæ obstrictus: dein, quod supererat spatij, quotidianis incrementis occupat moles. Inter hæc, Mascarenias, tot vndique cinctus angustijs, nouum à Castris

Prætoris auxilium efflagitare per litteras nuntiosque, quos in apertum vi-
 tæ discrimen speculatorijs nauigijs hyeme sœuiente mittebar. Rume-
 can verò, quamquam libero iam ad mœnia successu, cruentam nihilominus
 dimicationem prospiciens, Simonem Pheum sub muros misit, qui varijs
 conditionibus popularium tentaret animos, Mamudij, & Rume-
 canis clementiam prædicaret; obfessisque, si abire incolumes animum inducerent,
 naues ad profectiorem offerret. Ad ea cum fetocius responderetur, nega-
 retque Mascarenias, cum violatoribus sœderum atque periuris, vllam sibi
 pacis conditionem esse; confestim Pheus è conspectu subtrahitur: conie-
 ctisque per iram telis, Lusitani duo, qui ad colloquium pinnae muri fiden-
 ter ascenderant, occiduntur. Postridie sub vespertam è Mamudianis prom-
 prissimi, excelsos nauium malos transuersis iunctos tigillis, ad Sancti Io-
 annis propugnaculum erigunt: elatisque super capita scutis, in summum
 enituntur. Fermè triginta iam ascenderant, cum Lusitani ad periculū pro-
 pulsandum, ac demendum dedecus mutuò se cohortati, impetu capto, ali-
 os è corona præcipites dant; alios in scalis obnixos, contis detrudunt; de-
 trusos, iaculis, & flammarum alimentis, & saxorum ponderibus obruunt.
 in horum locum succedere conantes alij, pari defensorum constantia re-
 pelluntur. pauci incolumes, magna pars ambugi, aut vulneribus confecti
 recedunt. neque vltra tentari pugnam ipsa patitur nox. Paulo dein segnior
 obsidio fuit, dum ad summum certamen Mamudiani se comparant: accē-
 sisque vrbe tota luminibus obeunt templa, snumque Mahometem inani
 prece sollicitant; multi etiam solenni vouent coniuratione, se non nisi vi-
 ctos ab arce redituros. In diem viij. Kal. Augusti certamen edixerant, is
 Diui Iacobi Apostoli natalis est dies: quod ipsum victoriæ mox omen Lusi-
 tanus accepit. Vbi tempus affuit, Mamudiani instructis ante lucem copijs,
 ad arcem silentio primum, vt fallerent; dein, postquam vigilare hostem sē-
 sere, magna cum vociferatione succedunt. Lusitani præsentibus animis
 corripunt arma, Sanctum Iacobum ingeminant; tentantes ab omni parte
 aditum hostes, igne, ferro, lapidibus prohibent; vbi plurimum periculi o-
 stenditur, ibi frequentiores obsistunt. Rume-can interea suis hortator ad-
 esse; alios castigationibus, alios promissis ac laudibus incitare, alijs voti ac
 iurisiurandi religionem incutere; acerrimè vtrinque prælium cieri; confu-
 sus imperijs, minis, gaudio, metu clamor, itemque tremendus tormento-
 rum sonitus; ad astra ferri; subenntium audacissimi quique passim occum-
 bere. in Thomæ præcipue & Diui Ioannis propugnacula ingruerat belli
 moles. Eò dum intenti propugnatorum oculi pariter animique sunt, è Ma-
 mudianis interim eximia corporum agilitate complures, obseruato æstus
 recessu, ad maritimum arcis latus, antequam dilucescat, accedunt: perque
 præruptum, coque desertum ab hoste saxum, partim brachijs humerisque,
 partim qua cautes patiebantur, scalis innixi, in arcem scandunt, inque ædi-
 um tectis Mahometana vexilla constituunt. dein, stolidi capti auuiditate, ar-
 morum atque hostium obliti, ad prædam illicò dilabuntur. Mulierculæ
 quædam, alijs omnibus ad pugnam digressis, in ea parte curabant. ex ijs nō-
 nullæ virili animo arreptis hastis, prædatores locorum ignaros, & incerto
 concursu nocturnoque pauore perterritos, intra tecta coercent; aliz ad o-
 pem à præfecto exposcendam ad mœnia prouolant. Mascarenias trepido
 nuntio excitus, ne pugnantium frangantur animi, silentium imperat; ipse
 cum expeditis ad locum accurrit: ibi hostes partim in ædibus inclusos; par-
 tim in angustioribus errantes obtruncat. triginta fermè, cum sese conglo-
 bassent, ad vnum cæsi. cæteros ex arce deiectos, tum altitudo præcipitij, tū
 prominentes è rupe silices acuti dilacerant. intentiore dein cura locus
 custodiri ceptus: & Mascarenias, ab ea parte victor, in prælium festinè regredi-
 tur, suis

Aur, suis laborantibus omni arte animos addit; neque verbis tantum, sed etiam corpore miscet certamen, ducisque patiter ac militis partes egtegiè sustinet. Sex ferme horas dubia victoria pugnatum est. Ad extremum Rümecan suorum clade percussus, receptui cecinit. Lusitani tantis defuncti periculis, primum omnium Deo superisque, ac patròno præsertim Diuo Iacobo laudes, gratiesque agunt: cætorum deinde incunt summam. è suis tantummodò septem, ex hostibus comperiunt amplius mille & trecentos. capta etià militaria signa non pauca. Christianorum funus magno omniù studio celebratum est. Laudati pro cuiusq; meritò milites ac præfecti. Ludouicus Sosa, & Fernandus Cáltrius, quorum alter Thomæo, alter Sancti Ioannis propugnaculo præerat, præcipuù fugati hostis, arcisq; seruare de-
 gustulère. Antonius quoque Passanius, interiorè aggerem turremque magna cum hostium strage tutatus est. Ac, scæminarum etiam, illo potissimù die conspecta virtus: è quibus aliæ furtiuo, vi dicebamus, ascensu transgressum munimenta hostem Mascareniz trucidandum obiecerant; aliæ ad mœnia dimicantibus viris arma & saxa, itemque fascias & medicamenta suggererant, versatæque inter ipsam dimicationem erant ad eò pertina-
Bceit, vt sauciæ nonnullæ constanti dextra sibi spiculum euèllerent, plagisque obligatis ad institutum tedirent. Is, bene iuuante Deo, pugna illius exitus fuit. Secundum eam pugnam, obstinatis vtriusque partis animis, aliæ deinceps haud absimili euentu pugnatæ. in ijs, præter cætera tormenta fer-
 rumq; ardētibus maximè iaculis certabatur, maiore oppugnantis, quàm defensoris perniciè. quippe gossipio, quo Indi ad vestè vruntur, ignis tenaciter adhærescens, momento exciratum incēdium per confertos manipulos cuneosque latè fundebat. quos autem flamma comprehendisset, ij, abiectis armis, cum simul vestimenta projicere non valerent, cæterosq; ab ijs adiuuandis exuendisve, sui quemque periculi metus auerteret, cæci amentesque crebro cum gemitu, incerto vestigio, extra ordines ferebātur. Hinc, deformatos vultus, exusta lumina, pendente è nudatis attubus cutem, ac velut in lora dissectam, horrendo spectaculo cerneret. At Lusitanum mi-
 to minus lædebat ignis, amictu lanceo, & insuper ocreis & chirothecis ac thorace munitum. & corio deficiente, præfectus, in eundem vsum, è pelli-
 bus inauratis peristro mata pretiosa militibus diuidenda curauerat. Ex eo
Ctempore Mamudiani cum aperta parum proficerent vi, subterraneis operibus (& suppetebat ad omnia multitudo) occultè grassari constituūt. Cuni-
 culos plures ad arcem agunt. interea, vt ab sensu operis Lusitanù abducāt, fabros cum dolabris ad suffodiendos muros quam tumultuosissimè subigunt: maiores globos cum fragore terrifico ac densa fumi caligine iaculatur. Portò cuniculorum dispar, neq; vno tempore fuit exitus. alij specubus puteisq; quos Mascarenias marurè in id ipsum effoderat, inutiles facti: alij non interrupto successu ingentibus detrimentis rem Lusitanam affecère. Longè perniciosissimus omnium fuit is, quem ad Sancti Ioannis propugnaculum præcipua contemplatione direxerant: is vt infra fundamenta peruenit, locum tormentario complent puluere: eiusdemque pulueris tãquam institas ad cuniculos perpetuo tractu perducunt. Posthæc, veluti ad vltimam oppugnationem instructi, sub signis ad eam maximè partem subeunt arcis, ac vix tentato conflictu se se recipiunt. dein tursus accedunt receduntque simulato metu, nimirum vt è Lusitanis quamplurimos, propugnandi spectandi que studio in fraudem illiciant. Tum Mascarenias, ratus id quòd res erat, hostem dolo non metu pedem referre, mittit extemplo quò Fernandus Cáltrio & reliquis præsidiarijs nuntiet, quàm primum ex eò loco se cedant: hostilem trepidationem in tempus sistant: aliquid profectò occultæ machinationis subesse illi, & vigore ætatis, & supèriorum dictù victorijs
 nimium

nimum sibi præfidentes, quæ Indorum ignauiam irridere, quæ præfecti seu D
monita seu iussa contemnere. Graue piaculum contumaciæ dedit nobili-
um cohors. nam simulatque frequentes in turri conspecti sunt; ignem cu-
niculo Mamudiani raptim iniiciunt. is à primo aditu ad intestina momen-
to perlarus, multiplicatis in arcto flammis, & in apertum impetu vasto eni-
tentibus, euulsam ab radicibus turrem cum terribili strepitu qualis ex Aet-
næ cauernis interdum cieri solet, in altum sustulit, longeq; ac latè disie-
cit. è superstantibus alios, volitantia saxorum fragmenta dilacerat: alij, sub
lime quantum prope oculorum sequi acies posset elati, dein ad terram af-
flicti, suo & armorum pondere conteruntur. alios, dira ignium vis, tamquàm
tormento excussos ad hostem vsque proiecit: quorum interitu nequaquàm
expletis odijs barbari, inanima & mutilata cadauera tum incessit probris,
tum sparis & gladijs crudeliter fodicant. Viginti fermè ex ea statione tan-
tæ cladi superfuere: ad centum extincti, in Ioannis Regis familiam adscri-
pti plerique, & claris orti natalibus. quo in numero Fernandus Prætoris fi-
lius fuit. corpora dein conquisita mulieres terræ mandarunt. Ceterum
vixdum resederant flammæ, cum per stragem ac ruinas Mamudiani co-
nantur in arcem irrumpere. aduersus eum impetum quatuor è superstiti-
bus raptim opposuere sese: nam reliqui incendio afflati, & recenti malo ar-
roniti ac sopiti iacebant. & cum pugnacissimis aliquot Mascarenias conse-
stim accurrit. huic manipulo sacerdos effigie Christi Domini è Cruce pen-
dennis intrepidè præferebat. eius admodum pijs adhortationibus, & ocula
nimirum è cælo vi, non dubiè confirmati erectique Lusitani, tumultum
ac periculum pugnæ sustinuerunt, quoad opere tumultuario murus interim
ab tergo ingenti aliorum sudore ac certamine obiectus est: & imminente
iam nocte, Mamudiani, multis item è suorum numero amissis & faucijs, in-
cepto irritò recesserunt. Eius diei casu admoniti reliqui præsidarij, exinde
cautius in muris agitare, atque ad primas talium incendiorum notas ab-
sistere. itaque & Iacobza & Passania turris, item subditis ignibus, nullo defen-
sorum interitu prociderunt. Thomæa verò (nam eò quoque cuniculus pe-
netrauerat) procumbentibus in fossam ruinis, paratos atque imminentes
in irruptionem trecentos è Mamudianis oppressit. Atque huiusce machi-
nationis in vniuersum fermè hic erat euentus, vt Mamudiani introitu ex-
clusi, spatia saltem obsessis eriperent, & intra mœnium excidia subitaries
munitiones raptim excitarent: Lusitani contra, & per patefactum ruina l. F
ter conantem transcendere hostem, virtute atque armis arcerent, & noui
introrsus pro diruto murum summa contentione reficerent. Inde angus-
tior in dies arx fieri, & vix ad explicandos ordines relinqui locus. Quatuor
iam menses obsidionem pertulerant Lusitani, cum ex adeo paucis aliqui
fermè quotidie aut vulnerarentur, aut caderent. Accessit inopia & fames,
frugibus carnibusq; consumptis: & præter fœda animalia, quicquid etiã
erat fruticosum aut herbidum, in alimenta conuerso. hinc vulgo ingru-
rant morbi: fessiq; & animis & corporibus, qui arma tractare possent, vix
centum & quinquaginta supererant. atque ij admodum ægrè contineban-
tur, quominus in hostium stationes vltro impetum facerent, vitæque mise-
rias & ærumnas honesta morte finirent. In hoc rerum discrimine diu ex-
spectatum ab Goa subsidium aduenit. naues quinquaginta Bazainum faci-
li tenuerant cursu. Aluarus Castrius Prætoris item filius, & Franciscus Me-
nesius præterant. inde Aluarus cum meliore parte classis Diu protinus
antece sit. reliquæ, caprim, prout agilitate vel robore quæque præstabant,
captatis tempestatibus, ante Septembris exitum subsequutæ. armati supra
nongentos cum omni rerum copia in arcem expositi. quæ res Lusitano ma-
iores quam pro viribus animos fecit. Auxit ferociam, basiliscus, qui demer-
sis in

Asis in ruina rotis inhæserat, cum cum ad se iniectis funibus Mamudiani attrahere niterentur, prospera pugna retentus. hoc indignari postremus qui que, & accusare primos, quod hostium conatibus non statim ex arce obviam ierint, quod opera moribus applicari, munitiones transferri, se se intantans angustias cogi permiserint. recensere victorias (ut de Europa & Mauritania fileatur) ad Sofalam, Quiloam, Goam, Malacam, Armuziam, Calcutum, ad Repelini vada, ad Diu denique partas, ingentes barbarorum exercitus parua sæpe manu fugatos; persuagatum Africa atque Asia tota nominis Lusitani terrorem; scilicet quò tanta decora, tantæq; laudes, in vno demum præfecto atque in vno præsidio pereant. tuendum omnibus viribus quod à maioribus acceperint patrimoniū dignitatis ac famæ. virilitet tandem erumpendum in hostium castra, & dignum aliquid rebus olim gestis & veteri gloria perpetrandum: quicquid ad eam diem acceptū in arce sit damni, id fraude, cuniculis, tormentis illatum: si vera virtute, manu, & gladijs decernatur, Lusitanum impetum, & micantia ex propinquo arma Indos haucquam luros: hæc initio pauci, dein velut ex contagione plures quotidie palam in circulis & contubernijs fremere; & in Mascarenia cunctationem qua vera, qua falsa lactare. Postremo ad eundem conuenire frequenter, pugnam efflagitare, minari, si diutius torpeat, se quemlibet alium vel ex argilla ducem haud dubiè suffecturos. Mascarenias contra, lenire fatentes, de hostium genere numeroq; disserere; iam nunc abscondere com meatu arcem; custodes uti ad hostem lacescendum paucos, ita ad prohibendum sat multos adesse, hyementi maxima ex parte circumactam, vniuersas ab Goa copias propediem affore, tum demum certioribus victoriæ præmijs, & minore suorum detrimento prælium inituros. Hæc & alia in eandem sententiam, surdis canere Mascarenias: adeo certamen penitus imbiberant animis plerique: nec deerant, qui ab insito liuore, solutæ obliuionis gloriam præreptam Ioanni Castrio cuperent; atque ad profligandos Guzarates eguisse Prætoris ipsius auxilio nollent videri. Mascarenias, ut inflatos inani fiducia, fixosq; in audaci proposito animaduertit; Aequū fuerat (inquit) cines, militem ab duce regi, non regere; expectare signa, non extorquere; scire, quæ ad rationem gerendi belli pertineant, præfecto & cõsiliarijs curæ esse. Nunc, quando mihi prope manus iniicitis, & seditionem vultu verbisque præfertis, vincat sanè maiestatem imperij, inconsulta spes, & libido. ite, quod superi bene vertant: virtutem istam, lacertosque, & armorum scientiam expromite. ego, quos agere debneram, sequar; & quamquam alieno tempore, tamen partem periculi ac laboris vobiscum vnà capebam. Vos modo videte, ut quos ante pugnam spiritus atque ardorem ostendiris, eosdem in ascensu valli postmodum, atque in ipso conflictu præsteris. Cum hæc dixisset, prout in arcto licebat, copias instruit: primam aciem Aluaro Castrio; alteram Francisco Menesio dat, cum cæteris ipse, modica manu ad custodiam arcis relicta, subsequitur. Facta secundum euripum eruptione (nam ex ea parte latior patebat exitus) ferocissimi quique vallo succedunt, ac defensoribus primo impetu perculsi aut deturbatis, ingenti ardore transiliunt; dein, signo ab hostibus dato, cum noua identidem subsidia è castris affluerent, atrox esse prælium cepit: & qui nondum transcederant Lusitani, cum proculeatæ priorum pedibus lætiores herbæ, altitudinem nudassent valli, quod ex arce prospicientibus nuper humiliter apparuerat, isti re subita, primò hæsitare, dein, hoste imminente, fugam aut latebras circumspicere. Tum Mascarenias: Hæcne pugna est, quam poscebatis? increpitans, ante discrimen feroces, in ipso discrimine timidos & ignauos appellans; ad opem laborantibus ferendam frustra conatur accendere. Inter hæc Menesius intra vallum acriter dimicans,

cans, & circa eum aliquot principes Lusitanæ iuuentutis occumbunt. Ali-
 uarus Castrius saxo percussus, cedente ad ictum galea cum attonitus ceci-
 disse, Mascareniz interuentu seruatus est. Neque ultra sustineri superfun-
 dens se ex omni parte castrorum, poterat multitudo. Lusitani cum vndiq;
 pulsi transfigerentur, & oppugnari à diuerso latere arcem, seu consilio seu
 temere sublata nuntiaret vox, nequicquam obfistente Mascarenia, nullius
 nisi vitæ memores ad mœnia portasque præcipiti cursu vertuntur. cupien-
 tem simul inuehi Mamudianum tormentis è muro deterrent. Hic temera-
 riz eruptionis euentus fuit. Exinde suo ipsi conatu segniore facti (vt in cõ-
 trarium sæpe migrant vitia) vix pro muris obire stationes, vix recenti suc-
 cessu elatis, & subinde arcem aggredientibus Indis obfistere: quoad refectis
 tandem ex pauore animis, rursus malaces, & obliterandæ ignominiz cu-
 pidi, ad consueta munia rediére. At Mamudiani, quò se magis magisque
 obfirmatos ad continuandam obsidionem ostenderent; atque vt expediti-
 ores ab continenti commeatus haberent; euripo ad Rumæpolim, iactis v-
 trinque molibus, alterum pontem imponunt ea magnitudine ac temeritate,
 vt quamlibet onustas vehes tûtò ac largè transmitteret. Simul, dies noctes-
 que fatigare ac premere Lusitanum; stantes muros frequenti verberatione
 concutere; quæ minus commodè ballistis labefactari possent; in ea subdi-
 tis ignibus calefacta, syphonibus acetum immittere; putrefacta continuo
 excindere ferramentis; igniferos è stupa, gossipio, & sulphureo puluere glo-
 bos in testâ conijcere; denique cuniculos, quod ea res prospere celsisset, ad
 arcem vniuersam euertendam pluribus simul locis agere. Aduersus ea,
 Mascarenias, operarijs auctus, non vna regione item obliquas aduersasq;
 excavare fossas; tormentis ac missilibus ab omni parte hostes impetere; in-
 tergerinos ædium parietes perforare; qua testâ milites & mancipia com-
 mearent. Iisdem ferè diebus, quibus hæc ad Diu siebant, Goam de Fernã-
 di & commilitonum clade nuntius affertur. inde grauis mœstitia simul &
 metus ciuitatem incescit. Prætor, quamquam acri doloris morsu perstri-
 ctus, ramen ad cæteros animandos, lugeri filium vetuit. ipse nitens purpu-
 ra & ornatu alio sumptuoso, in campum vnâ cum proceribus, velut animi
 causa, processit. ibi, tum in gyros flexo, tum cursu & saltibus incitato mili-
 tariter equo, malum subinde Mamudianis interminans, cunctos vultu &
 oratione confirmat. mox in classis apparatus omnes de integro curas ac
 neruos intendit, ac mitescente iam hyeme, Aluarum Acuniam nauibus
 quinque, in quibus præter magnam instrumenti bellici vim, fistulatores e-
 rant quadringenti, protinus iubet obsessos adire, ac suo nomine prohibere
 quominus ante vniuersæ classis aduentum, pedes è munitionibus efferant:
 sese paratis omnibus ad pugnam rebus breui affuturû. Cum ea manu pro-
 fectus Aluarus, circa Diu in aliquot naues Arabicas incidit. ijs mercena-
 ria variarum gentium auxilia propinquus Sofaris quidam ad exercitum
 subuehebat. Aluarus, commisso feliciter prælio, naues expugnat. captum
 ducem in arcem infert. huic magnum auri pondus ad redemptionem fru-
 stra offerenti, vnâ cum primoribus abscissæ ceruices. capita in euripum cõ-
 sultò proiecta, vt in conspectum vrbs æstu accedente ferrentur. perlata at-
 que agnita, iram in Lusitanos ac rabiem hostibus acûere. At Prætor, appe-
 tente vere, Bazainum oppidum nauarchis & militibus ad conueniendum
 edixit. atque ad cæteros excitandos eodem ipse confestim celocibus circi-
 ter quadringenta contendit. Coactis omnibus copijs, quæ contrahi è vicinis
 regionibus potuère (ij fuère præter naualem & aliam turbam, Lusitani bel-
 latores mille quadringenti, Canarini auxiliares trecenti) Cambaicam orâ
 ferro ignique perpopulatus, ad Mortuorum insulam nauibus circiter
 octoginta peruenit. Huc euocato Mascareniz mandat, vt ad excensionem
 cuncta

A cuncta quamprimum expediat, ac sine intermissione tormentis vndique vallum hostium, & densos aggeres quatiat, ruinaque patefaciat in urbem iter. Dictis obtemperatum, & paulo post Prætor incolumi classe subsequitur. Ab aversa parte arcis per triduum sine tumultu expositus miles. naues portum inuectæ, quàm maximè tuto ab hostium telis recessu consistunt. Prætor, omnium postremus in tertiam egressus, vti munitiones intrauit; mirari faciem loci: solo æquatas turres ac propugnacula; alicubi nullum fossæ vestigium; inædificatos mœnibus ab hoste muros, duasque propemodum ex vna arcis factas. contemplatus dein, quatenus licuit, hostilia castra, adhibitis procéribus, de summa belli consultat. Erant qui differendam eruptionem, & reficiendum è maritima iactatione suaderent militem. ipse, ratus ad hominis Christiani dignitatem pertinere, ne vno quidem die Prætorum Lusitanum ab Indis clausum teneri; nulla interposita mora certamen experiri constituit. militibus edicit, curatis maturè corporibus tertia vigilia præsto sint. Arcem, detractis valuis, ne qua in receptu spes ulli foret, Antonio Côtæ cum idoneo præsidio inter prælij tempus tuendam assignat: consilio dein adiuuat rem, quod consiliū haud dubiè victoriam peperit. Turtis etat ad dextrum vrbs latius, qua in apertum mare prospectus est: Syluerianam appellabant. ad eam quatiendam, quasi ex illa parte descensio quereretur, dromones pridie missi tres, è salo eminus muri partem vehèmenti iaculatione diruerant. id vbi cognouit Prætor, Nicolao Consaluo, impigro viro, & rei maritimæ in primis perito, mandat, vti naues quæ remis agantur, præter nautas ac libratores, imbelli turba, lixis & calonibus impleat: ij patiter ac nauæ hastas erectas singuli binas: remiges altera manu remiū, altera accensos funiculos teneant: libratores tormenta in hostem veluti ad oppugnationem exerceant. Hoc modo instructam classē iubetur Consaluo ad insulæ alterum latus, de quo dictum est, paulo ante lucem adiuuere; vociferatione, bombardâ, tympanis, tubis, quàm maximum strepitum ac tumultum ciere, alijs alijsque subinde locis descensionem ostendete, multimoda arte hostiles destinare copias. Hæc mandata Consaluo. cæteris item præfectis, prout quæque res postulabat, sub vesperam edita imperia. Rumecan, haud satis certus qua potissimum ex parte Lusitani essent erupturi; ad omnes aditus æquè terrestres atque maritimos, tormenta vigiliæque disponit; telorum omnis generis ingentem copiam in muros aggeresque comportat: augeat munitiones: & qua ex euripo descensus ad oppidum est; præaltas fossas leui superiniectu ramorum ac terræ latenter occæcat. Externi selectique militis (præter Guzatatas Indosque, quorum maior multo erat numerus) in eam curam ac sumptum acriter incumbente Mamudio, viginti millia in armis habebat. Ex ijs ipsa robora ad primos impetus excipiendos in fronte castrorum locat, firmatque ab tergo subsidij: Rumecan pontem septingētis militibus insidet; reliquam multitudinem; quò clamor, quò signa aduocarint; paratam ad omnia occurrere iubet. Rebus ita prouisis, tanta virium suatum Mamudianos cepit fiducia, vti Lusitanorum paucitatem conatusque irriderent, vixque vniuersæ pugnæ subituros, aleam crederent. Lusitani contra, vti Christianos decet, vno Deo maximè freti, nihilominus expédiunt arma: atque ad conditum tempus ante Prætorium armati conueniunt. Dies erat iij. Idus Nouembris, Diuo Martino sacer. Tum loco excelso; vt vndique conspici posset, Antonius Casalius Franciscanus insigni pietati sacrificat, Deumque precatus, vt in hostes Ecclesiæ sacrosanctæ, formidinem ac terrorem auerteret; Christianos, quò alacrius capebant pugnam, noxis omnibus Pontificia potestate expiatos absoluit. Eisdem, Prætor, quod pluribus agendi spa-

tium non esset, paucis adhortatur, vti Christo duce, cuius tueantur causam, forti ac fidenti animo prælum ineant. Ioannem ipsum Regem, vniuscuiusque virtutis vel ignauiae primò testem & spectatorem, mox remuneratorem aut vindicem adesse putent. Indici torius imperij summam in eius dici certamine verti nil ambigat. postremò sciant, præter naturam loci, ab se quoq; diligenter prouisum, vti segnis timidisq; nullum neq; terra, neque mari effugium sit. Ex arce detractas fores, è portu naues in expeditione emissas. Magnanimis, certam vel in morte victoriam, vel in victoria salutem & præmia constituta. Cū hæc agerentur, iam Nicolaus Consalius classem è composito ad alteram partem iussu circumegetat: varijsq; (vti conuenerat) locis descensum & oppugnationem ostentare pergebat: & nox adiuuabat inceptum, ex incerto speciem omnium multiplicem oppidanis in tuentibus reddens. & in Prætoria sublime vexillum, ac lumen in puppi, ad hæc, densi tota classe ignes, tormentorum fragor, micantiaque arma, & mistus hominum vocibus actympanorum pulsutibiarumque concentu Martiustubarum sonus, Castrum cum omni exercitu adesse monstrabāt. Eo terrore Consalius omnium oculos in se conuerterat: vt non ex vrbe tantum, sed etiam è castris, armatorum agmina, relictis præsidijs ad mare concurrerent. id vbi à specularioribus accepit Prætor, in primo tumultu, antequam dolum clarior proderet lux, instructas, prout angustiae loci ferebant, copias, (fermè tria erant hominum millia) pluribus simul portis emittit. primum agmen ducebat Mascarenias è veterano milite, ac perito locorum, atque ad eius imperia dudum adfucto: accefferant è reliquo exercitu quadringenti. cum cæteris modico interuallo sequutus est Prætor. Cingebant latera spectatae fortitudinis viri. Vnà Casalius ornatu quam augustissimo trabeatus, Christi ad Crucem affixi attollens imaginem, cõcionabundus aderat. Eius hortationibus inflammati Lusitani, simulque diuina & humana pleni spe, clamore consentienti ad castra succedunt: ac semiplenas adorti stationes, è vallo deiciunt: & partim stratos, partim integros aggeres murosque, scalis, contis, humeris innixi transcendunt; hostesque obuium, hastis, gladijsque conficiunt. Ad eius rei nuntium Rumeacan vacuum ratus arcem, cohortes aliquot ad eam occupandam circuitu capto iubet exemplo contendere. ij, ab Antonio Correa, quamquam patientibus pottis, magna cum cæde pulsi. Alia item manus ad opem castris ferendam à mari submissa. inde aliquot locis atrociter dimicatum est. id adeò ex ipsa vulnere fixiditate perspicere potuit. Cosmo Paiuæ gladio femur abscissum. Vasco Fernando, cū sese in hostes acrius immisisset; decusus ab tergo thorax, perque plagam nudata vitalia: cuidam, quod super aures oculosque eminebat, à reliquo capite, prope ad ostentationem artus, vno acinacis ictu diuisum est. Circa vnā item è turribus, quæ Prætor ipse constiterat, multum sanguinis fusum: & vexillifer Eduardus Barbutus, inter scandendum ter ab hoste præcipitatus, repetito quartum conatu in pinnas euasit, ibique per viam Lusitana signa constituit. Exinde ingens Mamudianos inuasit pavor, & fuga passim fieri cæpta. perterritis, hinc Prætor, illinc Mascarenias pertinaciter ab tergo cum suis instant, immisitque fugientium turbæ eodem impetu in urbem irrumpunt. ibi redintegrata pugna, & æquis aliquandiu viribus mercenarij ac transfugæ maximè resistebant. Vrgente dein vehementius Lusitano, quantum se inuehebat hic, tantum illi de loco demoti. atque vti denuò inclinarat certamen, Lusitana vis vltra sustineri non potuit. Fusi Mamudiani, infula trepidè relictæ; super alium alij ex vtroque ponte sese in continentem deiciunt. multi in turba obtriti, multi à persequentibus interfecti. Castris & oppido Lusitanus vno die potitus. in oppidanos deinde nullo discrimine

Arine sexus ætatisve scutum est. Mascarenæ præcipue cohors, dolori atque ira undique parata: Mahometicamque perfidiam, caecosque præliis conclusiones, & diuturnæ obsidionis mala ad satietatem vltra est. armati iuxta & inermes, pueri senesque, viri pariter ac feminae trucidati. usque ad brutorum animantium eadem atrox ira peruenit. regium Cambaie vexillum, & alia signa relicta complura. castrensis æque atque urbana præda militi cessit. utrobique tabernas apertas, pararam expositamque rerum omnium copiam, trita via strata, & appositos cibos, velut in media pace (adeo Lusitanum Indum contempserat) innescunt. Simon Pheus & socii, ad catenas demenda frustra quæsi. ab irritis sub mutis colloquio Manudiani Madabam victos attraxerant. hosce dein, & vna ciuem Goanum Athanasium Frerium cum militibus viginti, dum lembo Diu peterent, vitæ pestatis ad Suratum nuper eictos, ab nuntio cladis acceptæ Mamudius rabie furens in prælium omnes iussit. in cisternam proiecta cadauera. Cæterum in prælio è notis desiderati circiter sexaginta: ex hostibus ad quatuor milia. Rumeen imperator (incertum à quo peremptus) inter caesorum acervos gregali amictu vix tandem est agnitus. sexcenti viui, in ijs principes

Baliquor, in potestate inenere. Præter innumerabilem armorum ac telorum copiam, aenea tormenta maiora in castris reperta quinque & triginta, è quibus vnum Arabicè inscriptum notis, tudi opere factum, sed inusitatae magnitudinis, in armamentatio Oliliponensi cõspeximus. Clara admodum & gloriosa Lusitanis hæc quoque victoria fuit, vel magnitudine periculi, vel prædicatione omnium & fama: celebritatem auxere diuina miracula, quod hostes ipsimet affirmarent, conferta iam pugna, maiores aliquot ballistas, applicitum quatuorvehem, celo minime pluuiis, respuisse. & super ædiculam arcis, apparuisse mulierem coelesti lumine radiantem, cuius fulgor ita adspicientium oculos mentesque perstringeret; vt, cæci propemodum, neque in ordines ire, neque in vnum conglobare se possent; ac tanto superiores numero, tamen, immutata repente rerum omnium specie, in denos Lusitanos pugnaturos singuli viderentur. inde consternationem, & fugam ortam. Prætor, ab tam felici euentu primum Deo supplicationes habendas curauit. collaudato dein exercitu, laureatas ad Ioannem Regem litteras misit, militumque ac ducum virtuti minime malignè testimonium tribuit: inde hostiles omnes munitiones æquauit solo: pontes quibus insula continenti iungebatur, interfecit. Simul, ad reficiendam augendamque arcem, adiutoris ipse ante alios manibus, cunctos accendit: atque vt ingenti labore militum, ita non magno sumptu, intra paucos menses partim repurgatæ ruderibus fossæ partim etiam turre ac mœnia restituta: iisque, ad extremum, laxiore circulo noua fossa nouique muri circumdati. Hisce rebus peractis, & stipendio militibus persoluto, Prætor incunte autumnis victor Goam insolita omnium ordinum gratulatione reuocatus est. Per eosdem fere menses Idalcen in Bardefianos & Salseranos fines, eadem quia nuper ijs Lusitano cesserat leuitate, ad vestigal portoriumque exigendum armata manu procuratores immiserat. Aduersus hosce, modicis copiis Prætoris iussu profectus Iacobus Almeida, eictos ex agris, Pondam trepida compulsi fuga, castellum, vt supra docuimus, magnis operibus ab Azedecane munitum. ijs cum ab Idalcane subsidia mitterentur, Castris ipse cum duobus millibus peditum, equitibus ducentis in ea loca traiecit. Ad eius aduentus famam, pauidi hostes, ne expectata quidem oppugnatione, castello agrisque excessere. Castris Ponda recepta & euersa, Goam rediit: inde aduersus Mamudium reparantem bellum, protinus classe contentis lemborum aut biremum centum & viginti, quibus Lusitani mille octingenti, & è socijs Nairæ quingen-

ti uehebantur. Cum hisce copijs in Cambaiam delatus; alijs atq; alij milites sub signis ad populandam oram magrosque duxit. Cum diu nesciret nem obuium habuisset armatum; ad Barocum denique urbem cum exercitu millibus quinque acie instructa se se illi obiecit Mamudius ipse Rex Turriros elephantos, & curulia tormenta in prima fronte locauerat; post elephantos in dimidiata Lunæ figuram instructo equitatu substiterat. Neque Castrius detrectauit certamen. Vbi ad teliiactum est ventum, repente Mamudiani referunt gradum, haud tamen confusus turmarum ordinibus, & intra conspectum hostium, loco remotiore consistunt. Tam subiti receptus causa in occulto est. Sunt qui ab Turca quodam ex præfectoris monitum dicant Regem, ne florem nobilitatis, & vnâ suum ipse caput furentibus rabie ac temeritate Lusitanis obijceret. Sunt qui putent eo consilio recessisse, uti auditate pugnandi pertractos intra sua præsidia Lusitanos, ex omni parte circumueniret. siquidem è toto regno copias ingentes equitum peditumque in loca vicina contraxerat. Vtunque sese habeat res, Castrius ad ostentandam fiduciam, integris item ordinibus, aliquantulo spatio cedentibus instare perrexit: dein torrente desuper Sole, armisque degrauantibus, expressa ab tanto Rege timoris confessione contentus, incolumem exercitum præter oculos Mamudij, cum plausu cantuque ad naues reduxit. Parane in de Arabum coloniam metu ab incolis relictam, itemque Patem eiusdem tractus oppidum celebre, & alia emporia multa, plurimas naues incendit: magnum mortaliū numerum partim occidit, partim cum alia omnis generis præda captiuos auxit: fata, villasque, & conditas horreis fruges exussit. Eam vastitatem per se grauē, spatium temporis graviorē fecit. Tres ferè menses circumlatus belli terror ac populatio: & Mamudij conatus in multum tempus ea clade repressi. Inde Prætor confirmato Diensi præsidio, renauigans Goam, ex itinere Dabulum oppidum Idalcanis maritimum vicepit, direptoque flammam iniecit. Idalcan, absente Castrio, in Salsetanum rursus agrum, externorum magna ex parte militum octo millia miserat, equites septingentos. Abassini erant, Arabesque Turcis immisti. Duces ijs quinque parti imperio præerant, ita ut pluribus sententijs in decernendo staretur. ad Marganum vicum munierrant castra. Prætor, uti Goam insulam attigit, priusquam urbem intraret, nouis copijs auctus, ab Agacino (id loci nomen ad veteris Goæ ruinas) illic in Salsetanam terram transmisit ratibus. Lusitanorum peditum duo millia, equites centum & octoginta; pedires Canarinos ex eadem insula Goa item bis mille; Naires sagittarios peltatosque trecentos ducebat. Eius aduentu cognito duces hostium silentio noctis in locum natura tutiorem se recepere. à fronte fluuius, ab tergo mons editus claudebat. eorum vestigijs acriter insistens Prætor, in castris ab hoste desertis ea nocte confedit. ibi refectus ex itinere miles. Postridie, diuisis quadrisariam copijs, intentus prælio ad hostem ducit. Lusitanos interim, tanquam non cum armatis ac pluribus dimicandum, sed quasi par pecorum grex mactandus foret, accensa cupiditas inuaserat pugna: minisque ac denuntiationibus plerique ad signa contineri vix poterant. ex ijs quinquaginta fistulatores, inconsulto Prætorē, deuijs callibus antegressi, flumen vado traieciunt, interclusique ab suis temere hostem lacerant. in eos continuo Arabicus equitatus emissus, cumque pauci à pluribus premerentur, atque recto ad flumen trepidi cederent; conspicuus laborantes Prætor, ad opem circumiensis ferendam amne transmissio cum paucis equilibus aduolat: perque ignem uiuos, quos lacte à Mahometanis ardentes duxerant olla, perque media tela hostem aggressus, tandiu sustinuit pugnam, quoad ab tergo reliqua superueniret acies. Eo primū certamine, a

Aper litteras iusserat Rex) cum Sancto Iacobo, Diuus quoque Thomas Apostolus inuocatus. & is ipse dies fortè natalis erat Apostoli, XII. Kalend. Ianuarias, quæ res animaduersa, fiduciâ animosque militibus auxit. Simul etiam Casalius idem qui nuper ad Dium, Christi pro nobis è ligno pendentis effigiem excelsam gerens, cõmemoratione tantæ caritatis identidem addebat stimulos. Neque ad superos vota, neque ad homines hortamenta irrita fuere. Euidens tum quoque cæleste nomen Christianis affuit rebus. Et Lusitani proceres, nouo ardore concepto, in Mahometanas cateruas impetum dant. Aluarius Castrius primo incursum duos ex equis præcipitat; stricto dein gladio sese medios in hostes immittit. Ioannes Ataidius vnum ex primarijs deturbat: inde non gladio tantum, sed manu atque impressione vrget aduersos. Franciscus Syluius, effuso item vno, cum tribus simul capellit pugnam, atque omnes interficit. Iacobus Almeida vnum è quinque ducibus hasta transfigit. Aluarius Camigna tres equites, Aluarius Gamma duos, Antonius Persona totidem sternit. Saluator Fernandus vexillifer, ad ceteros magis magisque incitandos, in mediam hostium aciem seque & signum intrepidus intulit. Dum hæc ab **B** antesignanis fiunt, nequaquam ab alijs interea cessatum. acriter vbique gesta res. magna passim edita strages. ac nisi prælio interuenisset nox, è tanto hostium numero pauci omnino superfuissent. Sub vespertum cæpta pugna, circiter vnus horæ spatium habuit, arrepta dein fuga plenos vulnerum ac pavoris Mahometanos tenebræ simul ac sylvarum tutatæ sunt. Eorum equites cecidere centum & quinquaginta: sexcenti pedites: è quinque præfectis, occisi tres. in ijs Celabatecan Turca, magna inter omnes auctoritate: è reliquis, alter duabus acceptis plagis agrè tandem euasit: alter incolumis, per densas cohortes incitato equo sibi viam aperuit. E Lusitanis vnus tantum desideratus, Ioannes Carriagius, Goanus ciuis, & Naires duo: vulnerati Lusitani quatuor, Naires haud amplius tres. Hæc omnia postmodum ad Ioannem Regem fuscè perscripsit Prætor, idemque multiplici intra vertentem annum parta victoria, Goam urbem specie triumphantis inuectus est. Sub hæc, per honorificum de rebus ad Dium gestis decretum Regis allatum. ex eo cum alia fortibus viris diuisa præmia; tam veteranis ad Bazainum agri assignati. Prætor ipse laudatus verbis amplissimis, & Proregis titulo decoratus est: eidem super honorarium stipendium, decem auri millia dono data, & in tres annos prorogatum imperium. **C** Sed, quæ rerum humanarum vanitas est, Castrio non diu licuit vti honore ac beneficentia Regis. è magnis laboribus vigiliisque lenta correptus febris, gementibus bonis, intra paucos menses extinguitur, vit omnium consensu æquè belli ac pacis artibus clarus. Huius ingenium & industriam varij per omnem ætatem casus exercuerunt. Olisipone, adolescens, ob clandestinum matrimonium eiectus à patre, in aliam partem urbis migravit. ibi, quamquam in magnis vel domesticæ angustijs, cum Petro Nonnio eiusdem vicinritatis, illustri mathematico, familiaritatem inijt, multaque ab eo per otium de rebus astronõmicis, ac de nautica in primis arte cognouit. Ab ea commendatione, ipso met insinuante Nonnio, in Ludouici principis amicitiam peruenit. Ioannis Regis frater germanus hic erat: idemque eximius bonarum artium patronus ac præses. Ab eo cum auxiliariis copijs ductus in expeditionem Cæsaris Tunetanam; egregium sese virum & manu, & consilio præbuit. Inde cum Garzia Noronia in Indiam ab Rege missus, magnam sibi rerum Indicarum notitiam peperit: eamque litteris ingenti labore ac subtilitate explicauit. Ab Olisipone Goam vsque, singulorum dierum iter; locorum aspectus ac situm; altitudinem

Solis ac poli, diligentissimè persecutus est. Idipsum rursus præstitit oram ^D legens ab Goa Diu vsque, & ex partium dimensione, multis oppidis vicisque vocabula antiqua restituit. ij. cōmentarij, Ludoujco dicati, in Academia Eborensi (quam Henricus dein Cardinalis regali munificentia condidit) adseruantur. Exstant eiusdem Prætoris ad Ioannem Regem epistolæ: in quibus, præter communis boni studij in signe, non vulgarem insuper tum militaris, tum politicæ rei scientiam faciliè animaduertas. Et, quod hæc omnia superat, vsque adeò pius perhibetur fuisse, vti quantalibet stipatus aut nobilium aut plebis frequentia; ad Crucis adspæctum illicò politis huiusmodi genibus, oculos in cælum cum attenta quadam veneratione defigeret. huic pietati non sine causa victorias vulgo acceptas ferebant, quas breui tempore, paruisque copijs, non paucas neque obscuras de nominis Christiani hostibus reportauit: hoc etiam nomine felix, quod morienti Xauerus affuit, & in extremo illo certamine opem egregiam tulit. Castrio vita functo (annus tum agebatur seculi huius octauus & quadagesimus) successiones quas vocant, de more consultæ. prima, Ioannem Mascareniam, cuius modò meminimus, nominabat. is, quod in Lusitaniam paulo ante redierat, solutus alter codicillus Prætozem declarauit. Garziam Salam, grandis iam ætate virum, multisque in eadem prouincia honoribus domi pariter ac militiæ clarum. Huic, ritu solenni tradita extemplò gubernacula. Atque eò lætius fuit eius initium magistratus, quod per eos ipsos menses, è Dominicana quoque familia prædicatores in Indiam peruenire. Duodecim erant numero. Antistitem habebant Iacobum Bermudium Castellanum. Hisce, ac venturis deinceps fratribus, templum cœnobiumque Goæ magno rei Christianæ bono, & vrbis ornamento conditum est.

Libri tertijdecimi Finis.

HISTO-

A HISTORIARVM INDICARVM

LIBER QVARTVSDECIMVS.

SVB idem tempus, quo hæc in India gerebantur, in ultimas quoque terras porta præter spem & expectationem ingens Euangelio patuit. Angerus erat in Iapone quidam, maritimo in oppido Cangoxi-
ma honesto loco natus, regni quod Saxuram appellant. Is, contracta cum Lusitanis institoribus amicitia, de religionis Christianæ mysterijs, ac simul de Xauerij sacerdotis vita rebusque quas gereret, multa ex ijs in familiari sermone percepit. inde paulatim, & veritatis, & Xauerij tanto studio est captus, uti ad eum inquirendum, vasto & ignoto se se mari absque vlla dubitatione crediderit. profectus ducibus Lusitanis ijsdem, post varios errores atque discrimina, Malacæ Xauerium (qui è Molucis Indiam repetens eadem in vrbe subliterat) summa sua cum animi voluptate conuenit. atq; ut pater item de Iaponijs mira quædam audierat, aduenarum congressu & aspectu valde lætatus, crebris deinde colloquijs varia ex ijsdem sciscitari non destitit. percommodè ad singula respondebant: minimeque vulgaris inesse cunctis, ac præsertim Angero, tum indoles, tum humanitas visa. ergo Xaucrus, ut primū Indica negotia transegisset, Iaponios (quod iam antecogitarat) omnino adire cōstituit. Interea, quod Parauana & finitimæ Indorum Ecclesiæ erant illi ex itinere inspiciendæ; Angerum Goam via breuiore præmisit. Ioannem Bciram, Nunnum Riberium, Nicolaum Nonniū socios Molucas ptere iussit. Malacensis catechismi, quem negligi aut remitti nolebat, munus Vincentio Viegæ externo sacerdoti egregiè probo concedidit. Mox ipse perquam difficili ac periculosa navigatione Cocinum delatus, inde ad Cori promontorium Piscariosque traiecit fines. ac suis, qui in ea regione curabant, Antonium Criminalem communi consensu præposuit: neophytos ad perseuerantiam adhortatus est; oratoria recognouit; nec leuibus denuò signis atque miraculis Christianæ fidei veritatem ostendit. morbos depulit: dæmonia exegit: mortuos quin etiam reuocasse perhibetur; quod tamen ut postea fateretur ipse, quamquam grauiſſimorum hominum prece fatigatus, adduci non potuit. Hisce alijsq; in ora Piscaria gestis tebus, ad urbem Goam summa ciuium gratulatione peruenit paulo antequā Prætor Castius è vita discederet. huic animam agent (ut supra significatū est) affuit. Angerum vnā cum famulis probè institutum, sacro intinxit latice, ac Paulum appellauit. famulorum alter Ioannes, alter Antonius nominati. ea messis Iaponicæ fuere libamina. simul, è sociis alios aliò: Alphonsum Cyrianū genere Castellanū, in Diui Thomæ Coloniam; Gasparē Berzēū, ortum in Belgis, Armuziam destinauit. Goani collegij ac seminarij domesticæ disciplinæ consuluit. Indica suorum domicilia, dum abesset, Paulo Camerti cuncta subiecit. Interim verò, Iaponicam ad expeditionem, instantiam iam die, se ipse diligenter parabat. is vbi percrebuit rumor, piorum

greges ad illum protinus lacrymabundi conueniunt. morientur, obsecrant, obtestantur, ne semet vltro tam ancipitem ac periculosam in aleam det; neu publicam rem, quæ ipsius vel in primis nitatur capite, eiusmodi consilijs tantum in discrimen adducat. Sanè quàm multa erant, quæ quamlibet animosum hominem ac fortem, absterre à tali itinere possent. primum ipsa longinquitas. quippe leucas amplius mille trecetas distat à Goanis finibus terra Iaponia. dein, multis in regionibus, ac præsertim circa Somatram ac Sinas, mare à piratis in sessum, item quæ à Sinarum præsidijs, quæ sæpenumero in peregrinos omnes nullo discrimine tamquam in hostes inuadunt. id quæ tum erat extimescendum magis, quod Sinas inter & Lusitanos nondum essent planè reconciliata commercia, neq; locus foret Sinarum vllus, quo Lusitanis ad contrahendum apertè descendere, aut vbi tutò commorari liceret. memorabantur etiam varijs locis insidiosa vada syrtisque, nondum ad plenum ijs cursibus exploratis. item quæ Eoi pelagi natura, quod sæuum, & vastum, & vorticosum, totas haud rarò naues absorbet. & super hæc, præcipuus nautarum terror, ænephas typhon, suctus in ea vel maxime plaga furere: & ipsa cum oneribus vectõribusq; nauigia, in asperum sæpe litus ac saxa torquere. Cùm hæc & alia multà ad timorem proponerentur, fatisque mirari se posse amici negarent, cur tanto rerum vsu, tali sapientia vir, tantis periculis obijceret spontè se se, relictaque in vicino segete, cuius ipsemet sementem fecisset, tam longinqua, tam opè rofa, tam incerti prouentus noualia peteret; Ast ego (inquit ille) satis mirari non possum, cur infinitam Dei vim pariter & clementiam quotidianis præconijs celebrare soliti, eidem nunc potentia ac bonitati, meo potissimum in capite diffidatis. Anne vos præterit, qui rerum omnium arbiter sit, huic animata æquè atque inanima, prorsus ad nutum omnià deferuire? Testis haud semel vnda, quæ se se Domini ac famulorum postea gressibus, mutata illicò natura, calcandà exhibuit. Testes veriti ac procelsa, quæ per fufis vltimi exitij horrore discipulis, vno Christi imperio conciderunt. Testis inclytus ille lob, in quem nihil omnino, nisi ex Domini voluntate, malo dæmoni licuisse comperimus. Testis denique (ne in re aperta sim fufior) veritas ipsa, quæ capitis nostri capillos omnes numeratos esse, ac ne vnum quidem ex ijs periturum, disertis verbis affirmat. ergo, sicuti Regū dum ve internuntij ac pcones, regijs duntaxat in signibus freti, per media castra, p instructas à timatorū phalangas ac tormenta disposita, vadūt securi & inermes; ita, diuinarū legum interpretes, gentiumq; doctores, vna summi Regis tutela ac maiestate subnixi, per varia terræ marisque pericula, atq; adeo per intentas vndiq; machinas ac mucrones, quocumq; res postularit, intrepidi atque alacres penetrare non dubitant. At enim isti ipsi quos nars, in latrones incidunt, laniantur à feris, naufragia faciunt: varijs implicatur morbis; æstu, frigore, fame, siti, rerum omnium egestate laborant; circumueniuntur conscleratorum insidijs, factionibus opprimuntur; tyrannorum iussu omnibus supplicijs excruciatī mactantur. Concedo: & quid hisce itineribus olim Apostoli ac martyres ad sempiternam gloriam perueniunt. Sed idem contendo; hæc omnia ad illorum vel probandam fidem vel constantiam illustrandam, Diuina tantū dispensatione permitti. Nam alioqui referta historia sunt exemplis eorum, quibus esurientibus angeli ministrarint cibos, quorum leuanda siti, purissimi subito fontes à terra emicuerint; quibus, posita extemplo sœuitia, flatus ac tempestates obsecundarint; quos, voracissimæ & in alios ferocissimæ belluæ, propalam blandiendo permulserint; quos vel exquisitissima licitorum carnificumque tormenta nil læserint; quæ is ferrum, equulei, virgæ, rotæ, flammæ pepercerint. Atque in eiusmodi certaminibus, tamen non semper explorata victoriæ est, mul-

ac magni sepe conatus in irritum cadunt; tamen diuinæ glo-
 riæ salutem saluti seruientem, sidenter omnia tentare, moliri, expe-
 ctare. Itane verò? ad lenissimam incerramque prædam, per densas a-
 bus, absentes gladios, & volitantia tela cæco impetu ruet miles; inanes ho-
 mines, & peciosa vocabula, nihil aut modicum duratura, ambi-
 bus per summam indignitatem atque miseriam, quotidianis obsequiis,
 ad infirmitatem, valetudinis damno, patrimonij profusione caprabit;
 ordinarum metuum causa, quæque dumtaxat corpori seruiunt & vetu-
 state facillimè corumpuntur, institor ac nauicularius, terra vnde ortum
 habet, relicta, veluti ruptis naturæ foederibus, ventorum ac maris ira sese
 permittit; obiectusque ductibus ac piratis, ignotum orbem, peregrinarum
 autem instar, ignota semper littora petetabit; nos, propagandæ religio-
 nis, amplificandi Christiani nominis, omnipotentis Dei demerendi; ser-
 uandi humani generis gratia; inopiam, æramnas, incommoda, mortem
 denique recusabimus? præsertim cum illorum temporarios labores, ab-
 improba plerunque cupiditate profectos, mortemque vnam, altera sæpe
 mors, & sempiterni labores, atque infiniti cruciatus excipiant; nostram
 nostram operamque, si in omni ac fide ad extremum usque perite-
 rimus, beatissima æternitas, immortales coronæ, immensa præmia mane-
 ant. nihil ergo sit tanti, quo nostra de Deo, deque hominibus beneme-
 rendi studia retardentur. Nam quod Goanæ Ecclesiæ, viciniquè huiusce
 tractus, absente me, solitudinem pertimescitis; agnosco pietatem vestram.
 sed ne in hac messim operæ desint, satis à me, ut in tanta nostrorum pau-
 citate, prouisum est. Paulus Camegtem eximia caritate virum, Goano col-
 legio; Antoniū Criminalem, insigni virtute pastorem, Ecclesiæ Parauanæ
 cunctis idoneis adiutoribus utrumque præfecimus. Ad hæc, episcopum habetis
 in vrbe vigilantissimum; Franciscanos, Dominicanosque fratres, vestri am-
 plos cupidiſſimosque, præter hosce, alij quoque subinde sacerdotes è Lu-
 ſitanis superuenient. Vltimis, vltimis, inquam, nationibus, ad quas læti sa-
 luti nuntij, nullo vnquã tempore allati sunt, rectus ad vitam æternam cal-
 listatus aliquando monstratus; ac terribis demonum seruiture misera-
 dum in modum oppreſſis, Christianæ libertatis cominus attollenda vexilla.
 Sequere impio Lusitanum, aut Canarinum, aut Parauanum, sed pro vni-
 uersis bonis, quæ nunciorum quot vbiq; sunt, fuere, futuri sunt, redemptor
 crucis, conditor salutis vtriusque ac sanguinè in Cruce profudit. quibus mi-
 ſerum ac miserabilem, in idipsum à præpotenti Deo vocatus de-
 ſcendit; his non otiose, non inuoluntarie conſuluisse, neque per inuia quamuis &
 Cæſarum, & Regum, & potentissimæ extremæ non modò ignauitiæ, sed etiã
 perſeuerantiæ, & fortitudinis, quæ facillat querele, abſint complo-
 ratorum, & gemituum, & ſuſpiria. quin potius, vti Christianos, & Dei
 hominibusque apertis, & occultis hanc expeditionem, fauſtis, ut ita di-
 camus, & ſubſistentibus, apud Deum ſuffragationibus proſequi-
 mi cauſis. Idcirco, & quædam; noſſe, conſcendit nauim Aprilis men-
 ſe, anno 1603. C. 1603. D. L. X. Comites habuit è ſocietate Coſ-
 mæ Turriannum, & Ioannem Ferrandum Hiſpanos: de externis, Paulū
 famuloſque Iaponios. Coelum è Goa primum, inde Malacam exeunte
 Maio venſe. Illic paulo quod intenderat pergere cupienti, nauis Luſitanorū
 nulla ſeſe obſtuli luncæ erat. In Malacenſi portu, & quidè piratica
 infamis, viſſo Iaponico ſcintillæ appellabant. Cū hoc ipſo latrone Xauerus
 tanta inerat eius menti fiducia diuinæ tutelæ, tantus ardor liberandi ab id-
 monum ſeruitute Iaponos, tanta mercede pacificetur, vti reſcis ad Izuam
 Simoſum, & comites in Iaponiæ extemplo perducatur. ſoluere vii. Kal. Iulias
 ipſo D. Ioannis Baptiſtæ die natali. Poſt multa nauigationis incōmoda, &

naurarum fraudes, Cangoximam, Angeri, ut dictum est, patriam attente
 xviii. Kal. Septembris, qui dies Assumptæ in cælum Deiparæ Virginis
 est. Xauerius à Pauli propinquis atque domesticis amanter exceptus, &
 recreatis à maritima iactatione comitibus, ad Christianam religionem
 adiecit. linguæ primùm laponicæ rudimentis ad instar pueri, huiusmodi
 dio ac sedulitate institit operam dare, in præcipuis dein fidei Christianæ
 ritibus conuertendis, quamquam enixè adiuuante Paulo, tamen ob rei
 difficultatem, & nycteriorum altitudinem, & linguarum inscitiam, com-
 plures dies ingenti labore miscria quæ defudatum est. postremò, ijs in codi-
 cem utcunque relatis, ex eo codice Xauerius balbutire ad populum unà
 cum socijs cepit. magni exemplò concursus ad eos facti, atque, ut procacia
 & acuta sunt laponiotum ingenia, ridere alij solæxque barbariemque; alij,
 quid ea lectione significaretur, ambigere; alij peregrinum habitū cultum-
 que demirari; alij etiam, communis consuetudinis ac morum ignaros, pro-
 bris & cauillis petulanter incescere. nec deerant, qui eiusmodi ludibria de-
 testati, miserarentur innoxios; nec spernendum vtrique genus hominum
 interpretarentur esse, qui tam remotis è regionibus, docendi tantum gra-
 tia, periculo maximo, nulla mercede venissent. Xauerius interea socijque
 nihil de studio & contentione remittere, ad hæc, normam eam tenere vi-
 uendi, tamque illustria sobrietatis, patientiæ, mansuetudinis, omniumque
 virtutum exempla præbere; uti veram ac salutarem doctrinam afferre se,
 factis moribusque multo magis, quam dictis aut scriptis ostenderent. Inde
 haud leuiter commoueri ciuitas capta, nostrisque non ad magistratus mo-
 dō, sed etiam ad Regem, qui tum extra oppidum agebat, Paulo præsertim
 adnitente, facillè patuit aditus. Commertium is Lusitanorum auctè tam-
 dudum expetebat, quos ad vicina emporia cum pretiosis oneribus com-
 meare didicerat. apud eos quod plurimum gratia & auctoritate Xaueri
 valere Paulus & famuli testantur; valde sese illi comem & humanum
 initio præbuit. quin etiam prolatam à Paulo, Christi & Sanctissimæ Virgi-
 nis matris imaginem veneratus, id ipsum fieri ab omnibus qui aderant, im-
 perauit: ac prædicandi Euangelij, & baptizandæ ritu Christiano gentis po-
 testatem haud grauiter concessit, eaque de re, publica edicta proposuit. Ac
 Bonzj etiam (quo de hominum genere supra demonstratum est) superstitionum
 laponicarum antistites, vel nouitatis gratia capti, vel suis opibus
 ac maiestate confisi: cum nihil ab ignotis præsertim externisque sibi metu-
 erent, fauere tum quidem Xauerio videbantur. ergo Christiana paulatim
 sacra in urbem inducta. Pauli primùm vxor & filia, tum propinqui & ami-
 ci complures, eodem Paulo dies noctesque hortante, monente, docente,
 ad baptismum adducti. hosce deinceps alij subsequuti, quibus ad virtutem
 ac pietatem excolendis, operam Xauerius in primis impendebat assiduam.
 Decretum erat illi, simulatque aliquem eius linguæ vsum nactus foret, Iap-
 onis caput Meacum adire, & quò expeditior ad ceteros prædicatio esset,
 Regi primùm ipsi vel Imperatori, quem vniuerso laponi præesse audierat,
 Euangelium atterere: sed Regis præcipuè Cangoximani promissis ac preci-
 bus, & oblata rei bene gerendæ spe, diutius quam cogitauerat in eadem vrbe
 detentus est. Inter hæc, negotiatores Lusitani cum mercibus firandum re-
 gni Figenis appulerant. id ubi Cangoximæ cognitum est; periniquo tulit
 animo Rex, vicinos dynastas insperatis augeri opibus, at se diuturna lucri
 aduentitij expectatione frustrari. ex eo tempore sensim auersari Xaueri
 cepit, & ab ipsius doctrina præceptisque refugere. Bonzj quoque, post ea-
 quam Christianis institutis vitia sua reprehendi; Euangelij luce mendacia
 prodi, sanctissimis decretis conuelli nefaria dogmata; denique discipulos
 & sectatores ab se auocari animaduertenterunt; immutata subito voluntate,
 Xau-

A Xaueriam exsecrari, fictis criminibus ipsum & socios in inuidiam adducere, publicè priuatimque maledictis lacerare atque proscindere; offensum iam Regis animum nouis in dies facibus instigare. neque ab incepto destitère; quoad reuocato priore edicto, rursus pœna capitali sancitum est, ne quis omnino, relictis parrijs aurisque noua & peregrina sacra susciperet. Xauerius, æquitate animi ac summissione furentes lenire nequicquam conatus, multaque & graua perpeffus incommoda, Meacum quò pridem intenderat, abire decreuit. Christianorum numerus in vrbe Cangoxima ad centum fermè peruenerat. Paruulum cum gregem, Paulo commendat. ipse, vertente anno, mœrentibus lugentibusque neophyris, & grarias immortales agentibus oprimo patri, Firandum ad Lusitanos cum Cosmo Turriano & Ioanne Fernando progreditur. ibi verò, cum à Lusitanis ipsis ingenti gratulatione, tum in eorum gratiam ab regulo perhonorifice acceptus est, &, quod optabat vnum, illicò facta legis Enangelicæ promulgandæ potestas. iam linguæ paulo maiorem notitiam noui præcones erant nacti. ergo, partim dicendo, partim alijs, alijsque, prout res postulabat, periochis è codice recitandis, & super hæc, in oculis omnium innocenter & castè viuendo; plures paucis diebus Firandi, quàm toro anno Cangoximæ ad Christum adiungere. ijs Cosmi Turriani curæ fideique concreditis, Xauerius cum Fernando Meacum petens, circa Octobris initium, fauiente iam hyeme, Amangutium, leucas fere centum à Firando processit. eorum erat vrbs sperampla (nam aliquoties dein ferro & flammis euerfa est) in Iaponis ferme vmbilico sita, ac Regem habebat longè larçq; imperantem. Ad eum Xauerius accitus Fernando comite accessit. ille de vno cœlitæque conditore, de lapsu angelorum hominumque, de redemptore generis humani IESV Christo Dei filio, de sempiternis pœnis ac præmijs, ex eo quem dixi libro multa expromenti Fernando, vnus horæ spatio mirum in modum attentas aures præbuit: dein, vt sine honore, ita sine iniuria vtrumque dimisit. eadem fermè nostri quotidie bis ad circumfusam multitudinem per vicos & compita prædicabant, obsoleto ac peregrino vestitu, nulla pompa vel apparatu verborum. Nihil initio tam nouum aut absurdum ad Amangurianorum aures oculosque accidere potuit. ergo, non plebis tantum insanæ, sed etiam nobilium infesto clamore, sibilisque & cachinnis explosi, & omni petulantia genere vexati sunt nullo prorsus operæ pretio. Hæc per eos dies Amangutij gesta. Meacum inde abeuntis, duorum fere mensium iter excepit difficile & asperum, à latronibus arque piratis infestum, niue geluque, syluis ac saltibus; ad hæc, interueniente pelago vel æstuarijs impeditum. Id iter ingressi humano præsidio nullo, difficile dictum est quàm graua, quàm acerba ignotis regionibus terra marique pertulerint, pedites ambulabant, & quidem in humeros elata sarcinula. in manicas oryzzæ semitostæ indiderant bolos (auelam vulgus appellat) eo cibo famem, aqua profluente sitim leuabant. Ignari viarum, & simul quòd latronum insidias effugerent, indigenas equites citaro gradu, nunquam talari deposita veste persequiebantur exalceati, quod eo anni tempore torrentes amnesque occurrerent vado superandi non pauci. itaque partim antecedentium festinatione, partim etiam assidua sarcinæ veneratione lassæ, ad hæc lubrica plerumque; via incerto ac fallente vestigio corruabant, pedibus interim glaciei & algoris iniuria miserandum in modum intumescens: ac noctu demum imbre perfuncti, fame & algore confecti, sicubi tecto saltem agresti reciperentur, alia hospitalitate nulla; præclarè videlicet secum agi putabant. Nam in pagis quidem & oppidis, præter cætera vulgi ludibria, interdum etià lapidibus petebantur. ast vbi transmittendū esset mare, vix atque agrè tandem in naues admissi, pecudum instar in ipsam

pæne

pane sentinam detrudi consueuerant. Per eiusmodi vexationes atque mi-
 serias cum ad urbem denique Meacum hospites haud sine miraculo perue-
 nissent; minimè idoneum sationi Euangelicæ tempus, cuncta bello flagra-
 tia, surdas ad salutaria monita & obstructas incolatum aures offendunt.
 Ad ipsum verò Imperatorem, quamquam adhibita diligentia conatu-
 que, adspirare non licuit. ergo; tetra natura, gentisque moribus in præ-
 sentia utcumque exploratis, per easdem difficultates, iisdem itineribus, co-
 dem fermè spatio temporis, Amangutium reuertuntur. ibi, quod se se
 haud iniquum illis ante præbuerat Rex, certum erat fixumque Xauerio,
 terram eam rursus omni arte moliri, curaque & labore, quoad eius fieri
 posset, sterilitatem soli maciemque pervincere. & quoniam experiendo
 cognorat, Iaponios, Bonziorum furo & ostentationi assuetos, plurimum
 externa moueri specie, & animi bona fermè corporis habitu cultuque me-
 tiri; ad eorum mores, quantum sine peccato liceret, in præsentia confor-
 mate se se; & Christi causa non nihil ad illorum salutem extrinsecus ma-
 tuari in animum induxit. ergo, priusquam ad opus aggrediretur, Firan-
 dum accurrit ibi; Lusitani Regis impensa videlicet, augustioribus vesti-
 mentis induitur; commendatitias ad Iaponios Reges litteras, quas ab In-
 dia Prætor & Goano Episcopo sibi traditas, interim ibi reliquerat, sumit,
 nec non à Malacensi Præfecto munera Iaponijs ante id tempus ignota. In
 ijs erat Lusitana vestis, vinumque prænobile; musica sambuca, & horolo-
 gium ex ijs, quæ inæquali ponderum exanime, plurimumque rotarum den-
 ticularum inter sese implicatis, lento motu ac perpetuo, temporum interualla
 distinguunt: quam Europæ solertiæ machinam gentes illæ sine fine mirā-
 tur. Hisce rebus in iumenta impositis, ipse, præter Ioannem Fernandū duo-
 bus tribusve Iaponijs comitatus, Amangutium redit: litteras & munera of-
 fert Regi: quibus ille magnopere delectatus, ac simul comitum numerū
 admodum, & noui habitus dignitate; caput cum consiliarijs contulit, iis-
 demque approbantibus, maiore deinceps in honore Xauerium habuit. ac
 primum, auri argentique non leui pondere munificentiam aduenæ remun-
 nerari contendit: quæ cum Xauerius obfirmato consilio cuncta reiecisset;
 altitudinem animi suspiciens Rex, vacuas Bonziorum ædes illi ad habi-
 tandum assignat; dein publica per vicos edicta proponit, placere sibi, non
 Amangutij modò, verum etiam omnibus suæ ditionis finibus regnisque,
 vnius Dei legem ac religionem declarari palam; eamque cuilibet ample-
 cti liberum esse: legis eius ac religionis interpretes nullā ratione lædi, vel
 impediri. sub hæc, Euangelici præcones ad instituta munia quam accurrimo
 studio retulere sese. interdum, in a teis triujsque conciones habebant; no-
 ctu, confluentibus ad se omnium ordinum, ætatum, sexus vtriusque mor-
 talibus, aures ac responsa præbebant: erat autem tanta frequentia cele-
 britasque, vti cœtum ædes ipsæ non caperent: alij, quæ in publico inaudis-
 sent; priuatim ac per otium auere noscunt: alij etiam, animi causa, incomptam
 ac rudem peregrinotum atque hospitū irritare linguā, & cum effuso ad-
 stantium cachinno de industria disputationem extrahere. alij, denique va-
 rijs interrogationibus etiam atque etiam fatigare doctores novos. Huic tā-
 tæ curiositati eam ab Dei seruis, partim ex vetere historia, partim è phy-
 sica ratione, partim è Theologorum decretis atque responsis identidem sa-
 tisficeret; illi, voluptatum illæcebris irretiti videlicet, in stultitiæ tenebris, &
 cœno flagitiorum nihilominus hærebant. neque tamen idcirco Xauerius
 despondere animum: quin potius omnem in partem versate semet, captis
 que acriter ac perseveranter insistere. Cum aliquot iam menses erudum ari-
 dumque nouale tractasset, ac, nullodum fructu, diuini verbi semina prole-
 cisset; tandem è proscisso ac sæpius iterato solo, Christianæ fidei ger-
 men

Amen emicuit. Germinis eius origo fuit eiusmodi. Concionanti, ut solebat, in publica via Fernando, præteriens è plebe nescio quis, attracta præpungui salua, repente in mediam inspuat faciem. ille, sine perturbatione vlla sputum lintcolo abstergit: ac ne verbo quidem reddito, cæptam orationem eodem prorsus tenore vultuq; prosequitur. id contemplatus ex auditoribus quidam haud imperitus rerum æstimator (ex quo facile intelligas, ad permouendos ad virtutem animos, facta dictis quanto antecellant) cepit cogitare apud se, profectò nobilissimum atq; adeò diuinum philosophiz genus esse, quod homines ad tantam æquitatem animi constantiãq; perduceret. dimissa dein concione, domum ad Fernandum venit; præcipua Christianæ fidei capita legesq; probè cognoscit: postremò, certis precationib; Mosi; decalogo, ac symbolo Apostolorum è catechismi formula memoriter haustis, Amangutianorum omnium primus, anteaq; vitæ detestatus peccata, sacro fonte renascitur. Hunc alij deinceps diuino impulsu imitari, quorum ad quingentos breui peruenit numerus; & quidem ita in proposito firmi stabilesq; uti per varias deinde clades, & bellica infortunia, & nefarias Bonziorum cõspiraciones, magistris ac pastöribus haud semel orbat, suis tamen ipsi moribus ac vitæ ratione, Christianam fidem & disciplinam in hoc vsque tẽpus religiosè coluerint. inter quæ circumacto iam anno, Lusitanorum alia nauis portum Bungi tenuerat, quo nomine regnum Amangutio distat leucas circiter quadraginta. ab ijs de statu rerum Indicarum Xauerius cum litteras accepisset, cum alias ob causas eam sibi prouinciã repetendam existimabat; tum verò, uti rursus inde quocunq; opus foret, supplementum è noua copia mitteret. simul, quoniam apud omnes circa nationes magnum nomen Sinarum, magnam auctoritatem cõpererat esse: primo quoq; tempore Sinas ipsos Euangelij gratia adire cogitabat, haud absurda ratione cõiectans, si gentẽ illam Christo lucratus foret; eius lucri accessione facili negotio postmodum vniuersos fore Iaponios. Hæc eo moliente, cæteri quoque dispersi per Indiam socij minime segniter in suo quisque munere versabantur. Egregia in primis fuit opera Gasparis Berzei, quem Armuziam à Goa profectum, paulo ante docuimus. Is in Zelandia, seu Mattiãcis Belgici Oceani populis, oppido Gonsa, Francisco & Agnete parentibus, obscuro natus loco, à primis C pueritiæ rudimentis Louanium ad studia grauiora se contulit. Inde per varios casus cum in Lusitaniam deuenisset, in societatem adscitus, ac diu multumq; probatus, in expeditionem Indicam vnã cum alijs octo deligitur. Conimbriga profectus Olisiponem anno seculi huius quadragesimo octauo, nauem Ioannis Mendozæ conscendit. socij adiuncti quatuor: toridem cum Antonio Gomesio in aliam nauẽ impositi. Ac primum omnium, à nauarcho eblanditus est Gaspar, uti quotidie publicè rû ad plebem erudicendam catechismum exerceri, tum ad propitiandum cœleste numen catholico ritu litaniãs adhiberi permitteret. Mox ad vitia tollenda corrigendosq; hominum mores paulatim aggressus est: rem in primis arduam atque difficilem. præter naualem quippe turbam, colluuiemq; seruilem, epibatę circiter quadringenti numerabantur, plerique scortis, a legibus, calumnijs adfueri. Ad horum sananda ingenia, Gaspar, exemplo priusquam verbo opus esse ratus, cunctis, uti æquum erat, ad omnem virtutẽ & caritatem præluce perrexit. Neque sanè ampla defuit illi de Deo pariter ac de hominibus benemerendi materies. primũ socij eius è maritima iactatione & nausea in morbum incidere. ijs dum accuratè ministrat; & propalam coqui munere fungitur, ita despiciabilis initio visus, uti paranti ad focum cibos ac satagenti, procaces circum pueri, præter cæteras contumelias, appositam quoq; ollam aut furto subducerent, aut per lasciuia

frangerent: quidā etiam ab innocente vix colaphos pugnoscq; abstinere. D
 perspecta dein patientia & grauitate viri, paulatim contemptus in verecū-
 diam vertit: nec desuēre, qui laboranti, per se perque suos opportunē suc-
 current. simul etiā socijs melius cepit esse. operā ergo ijs adiutoribus, ad
 verbum Dei prædicandū, prohibenda flagitia, curandos ægrotos, vetere iā
 societatis instituto, conuertit. ex quo, mirū dictū, quanta quā breui omniū
 vitæ mutatio cōsequuta sit. bene moratā institutamq; familiam; non pro-
 miscuam seruorū, nautarum, militū, institorum turbam, contineri marino
 illo domicilio diceres. Primus sermē Præfectus Mēdoza, Gasparis consue-
 tudine & admiratione sese collegit: pijsq; priuatim exercitationibus ab eo-
 dē excultus, vltro deinde cū alijs quoque, opportuna de Christo deq; cele-
 stibus rebus habere colloquia, suos primum familiares, tū, ceteros in officio
 cōtinere; egenos & imbecilles quotidianis eleemosynis alere. Præfecti
 virtutē ac beneficentiam reliqui deinceps pro sua parte imitati: vnus etiam
 haud infimæ sortis negotiator, Christianæ caritatis pulchritudine ac spe-
 cie captus, contempta rerum humanarū inconstantia & vanitate, sese ad
 Gasparis ductum ac vitæ rationes applicuit. inter eiusmodi occupationes
 Guineæ malacia primum, dein fauissimis procellis duabus circa Bonæ spei E
 promontoriū superatis, nemine (quod perrarū est) tantis incommodis, tan-
 taq; morborū lue prorsus amisso, ad Mosambicū nauis appellitur. Ibi opta-
 tissima dierū quindecim capta, quies; terrestribus etiā diuersorijs ē mariti-
 ma iactatione refectū pleriq; Gaspari tantum ac socijs, de aliorū magis quā
 de sua incolumitate sollicitis, integratus labor. lauta illis inquilinorū ho-
 spitia minimē deerant; ac multi, vt ijs ad valetudinē tuendā vterentur, in-
 stabant; sed Gaspar, Xauerij æmulator egregius, deportatis in publicū noso-
 comium ægrotis, eodē ipse quoq; successit: ac refouendis eorū corporibus
 animisq; (cum ad centum & viginti decumberent) pari cura ac diligentia
 totū sese rursus impendit. Per id ipsum tempus alia eiusdē classis naui, fra-
 tres Dominicani duo Mosambicū delati. horum quoque, in eo valetudi-
 nario, magna cum omniū approbatione caritas ac virtus enituit. Goā de-
 inde peruenit. Ibi Gaspar, nouo impetu capto, in omnes partes Christianæ
 adiuuandæ rei animū ac vires intendit, varijs quonidie locis ad multitudi-
 nem, in ipso Prætorio ad selectā nobilitatē procresq; verba faciebat: quā-
 to cum fructu motuque, ē noua emendatione morū, ē voluntarijs diuitum
 ac delicatiorū preni, ē plurima peccatorū confessione, ē frequenti restitu-
 tione pecuniarum apparuit. disputationes etiam de religione cum Brach-
 manis habebat interdū. Ex ijs primarius quidā sæpe conuictus; deniq; cum
 vxore & sororis filio baptismū expetiit. Is baptismus octo ipsos dies tinnitu
 festo, symphonia, choreis, ingenti omnium ordinū studio celebratus: viz
 vrbs, vario peristromate, ac virenti palma elegantē in modū ornatæ: neo-
 phyti magna tum Christianorum, tum etiam Brachmanarum frequentia
 in equis ad templum deducti; ibi ex aqua baptismatis, ab Episcopo ac Præ-
 tore, honoris causa ritē suscepti. Marito, Lucæ Salæ; vxori, Elisabethæ no-
 men impositum: adolescens Antonius appellatus. in hanc deinde familiā,
 ad ceteros ad Christum inuitandos, Prætor ipse, quod ita Lusitanum Re-
 gem velle non ignoraret, alia quoque propalam ornamenta & beneficia
 contulit. Hæc & eiusmodi multa Goz Gaspar omni ope curabat. A Xau-
 rio dein missus, vt dicebamus, Armuziam; in ipsa primū nauigatione
 pristinam cunctos adiuuandi consuetudinem tenuit: eaque re ipsa com-
 motos ē vëctoribus aliquot Christianos fecit. Mascatum Arabiz felix
 delatus; Europæos exsules, vel decoctores, qui tamquam ad asylum in ea
 perfugerant loca, quoad fas tulit, expiate, atq; ad fidem officiumq; reuo-
 care conatus est. A Mascato prouectus Armuziā, in ipso portu, officij causa
 obuios

A obuios habuit Proepiscopum, & sacerdotes. abijs cum honesto comitatu ad arcis Lusitanæ præfectum deducitur. ibi cum inter se præfectus, & Proepiscopus de hospitalitate certarent; & Gasparem apud se retinere admodum cuperent; ille, gratijs utriusque actis, ad publicum videlicet nosocomium de more diuertit; eam veluti sedem belli contra Satanam & vitiorum monstra captutus. Hic, è Xauerij præceptis, quæ assidue cogitabat, suum ante omnia pectus acri custodia sepsit ac munijt. simul, optimatum volitates sibi conciliare aggressus, breui perfecit humanitate, submissio ne, prudèria, vt omnium nemo illis acceptior esset, aut carior. Per hos maxime, de statu emporij, & generibus negotiorum, & moribus hominum diligenter cognouit. Deliberanti dein apud se, qua potissimum ex parte oppugnaret sceleris & nequitie munimenta; arcem ipsam protinus aggredi visum est. ea sermè contemptu factorum, inscitia diuini pariter humanique iuris, & alta quadam sururi seculi obliuione constabat. nec mirum. multos quippe annos Christiani cõuenz & inquilini, magistris, ac monitoribus, patochisque caruerant: & qui nuper aduenerant clerici, quæ tum erant tẽpora, pccuniarum haud paulo magis quàm animarum inhiabant lucris. ergo passim enata virgulta vepresque, omnẽ ab infelici tellure benigni syderis radiũ ac lumen arcebant. hinc teterrima rerum, cæremoniarum, errorumque colluies; artes magicæ; diuination; sortes; cõcnbitus incesti ac vagi, quodque haud minus detestère, fidelium cum infidelibus, Iudæis, Turcis, Arabibus infanda connubia; vt Christiana proles à matribus educata (pro nefas) in Mahometanos, & Hebraicos, & aliarũ gentium ritus moreque transferret. eam consuetudinem, Gaspar, admirabili spiritus vehementia, crebris concionibus, ac terribili cælestium irarum denunciatione discussit. Et auxerat opportunè pauorem auditorũ atque formidinẽ, terra per eos foredies horrendis motibus intremiscens. Præterea Gaspar, ad synceritatẽ fidei reuocandam, & prauæ religionis procùl habenda contagia, nullo non die statis horis, è Xauerij formula publicè catechismum habebat. id verò in omnes partes vnicè profuit. puerilis ætas, infima plebs, sexus utriusque; mancipia, Christianis præceptionibus ac mysterijs erudita. simul etiã quotidianæ singulorum vitæ custodes adhibiti, qui ad Gasparem cuncta deferrent; propositisque præmijs ac pccnis, pudici paulatim ac probi mores in vulgus induci. eadem illa rudimenta legesque, serui mox heris, filij parentibus, **C** fideles pueri æqualibus Mahometanis, alijsque priuatim edebant; eosque omni arte ad Christum allicere nitebantur. ac demum, sublati ibi quoque prophanis & lasciujs cantionibus, castissimò versu ac salutaribus monitis dies ac noctes omnia personabant. Ita, religionis integritati, nõ in præsens modò, sed in posterum quoque magna ex parte consultum. Erant præterea qui ferrum, & sulphur, veritasque merces alias, Turcis ac Mahometanis inferrent, quod Pontificias diras, contra id facinus in cœna Domini cù horrendo carmine fundi solitas, vel proteruè contemnerent, vel penitus ignorarent. docti quanto id piaculo heret, à quæstu sacrilego destitère non pauci, & pro ea potestate quàm habebat Gaspar, in gratiam cum Ecclesia restituri. Ab hisce victorijs, Christi miles, teterrimam aliam generis humani pestem aggreditur, auaritiã, & frenebre malum: quo in genere tanta erat nonnullorum impudentia (qui se Christianos ferebant) vt auri eorum vix decẽ iteratis per annũ vsuris, integrã semper sortẽ, seque familiamque turpiter alerent. ad hæc tollenda scelera, Gaspar, de auaritiæ peccato disputationes instituit ea subtilitate doctrinæ, tam veris grauibuscque sententijs, tam incensis amore diuino verborum fulminibus, vt hoc etiam dæmonis castellum pccne à fundamentis frequenti verberatione conuulserit. Id, gratia multorum pccnientia, & euidenti morũ ac vitæ mutatione declaratum

est, qui prima luce, ne salutato quidem Deo, ad argentarias tabernas pro-
tinus itare adfuerit, atque ibi nullo recti prauique discrimine res contrahere,
pecunias huc illucque traicere, foenus augere, iam, intima religione tacti,
domo templum recta, inde foris adibant. ibi, stupentibus alienigenis pariter
incolisque, tamquam in academia, de iure mutui, de legibus permutationum, de
Christiani mercatoris officio, Gasparis potissimum præceptis ac traditio-
ne quærebant. Neque labijs dumtaxat ac vultu sese philosophia continu-
it ad rem atque ad facta peruenit: & inexorabilibus ad eam diem claustris
obseratas aperuit arcas. Igitur ex male parito restitutiones vel in duplum
iustis dominis, aut, ubi in non apparerent, in pios usus, & super hæc elemo-
synæ factæ complures, atque ex ijs, auri argenti que redactum, quod magno
puellarum numero collocando, nosocomij laxandis angustijs, & multo-
rum inopie leuandæ sat esset. opulenti præterea negotiatores, gehennæ
metu perculsi, vltro suas omnes rationes ad Gasparis arbitrium contulere,
parati, quicquid ab se fraudatum fuisset, non pecunia tantum, sed etiam,
ubi satis ea non esset, corporibus luere. Per hunc modum, fraudibus & ra-
pinis obuiam itum est. Ingens præterea, vt in celeberrimo portu, amplif-
que diuitijs, erat Armuziæ luxus. ea quoque Satanæ opera Gaspar aggressus,
multorum excussit delicias, multos à scortis atque à nefario pellicatu
diuulsit. inde ad lites dirimendas tollendisque inimicitias adiecit ani-
mum: monitisque & auctoritate viros aliquot honestos adduxit, vt datis
inter se dextris, & venia offensionum petita, publicè ad ipsas templi val-
uas, magna populi frequentia, in gratiam optimo exemplo redirent. Non
eundem cum sicarijs (quorum erat ibi summa licentia) successum habuit
res: Gasparis dicta palam aspernabantur, negantes, futura damna lucraue
sibi essetanti, vt præsentem fructum ac dulcedinem vltionis amitterent. Hoc
perditorum hominum genus, itemque blasphemæ, & seditiosi, & grassato-
res, egit cum Lusitano præfecto Gaspar, vt oppido pellerentur; sed pro-
pter multitudinem impetrari non potuit. Crescebat interim occupa-
tionum moles. quippe non vnus nationis alteriusque salutem Gaspar com-
plexus erat animo, sed omnium prorsus, quotquot in eadem insula versa-
rentur. quò pluribus ergo sufficeret, spatia temporis certa ratione dispen-
sare coactus est. Dominicam feriam, itemque etertiam, quartam, & quin-
tam, populo Christiano: secundam ethnicis, sextam Mahometanis; sabbatum
Hebræis (quos harum quæque secta festos obseruabat dies) attribuit. Christia-
nis, quod eorum potissimum gratia missus in ea loca fuisset, ideireo longè plu-
rimum operæ tribuendum putabat. igitur & xgrotis in nosocomio, quoad
liceret, sedulus aderat, & custodias adibat frequenter; catechesim verò ite-
que conciones, vel seruētissimo solis ardore (cùm intra tectorum umbras
immersi aquis incolæ sedent) habere pergebat tanto omniū ordinum xta-
tumque concursu, loca certatim occupantium, vt pæne ante lucem tem-
plum auditoribus oppleretur. accedebat domestica & quotidiana cōsue-
tudo multorum; vt, quod è superiore incassum agerat loco, priuatis collo-
quijs, & familiari conuiuiu ad exitum haud raro perduceret. Multo verò
maximam temporis partem eximebat poenitentiae sacramentum, cui Gas-
par non interdiu solum instabat, sed etiam noctu: atque ita distinebatur
interdum, vt ad necessariam corporis quietem, quantous adhibito cona-
tu, spatium horæ vix vnus eriperet. Auxit eam occupationem, publicè per eos
dies accepta clades. Munitum & opportunum castellum erat in Persidis con-
tinente, Monaianum, Armuzianæ ditionis. id hosti repente proditum est. eò
vehementius tum Regis, tum popularium animos inopinata res perculit.
missus extemplo recuperandi causa Mahometanns præfectus cum quinque
millibus Persicè inuētutis, additi ex fœdere, Lusitani circiter quadringenti.

A Pantaleon Sala præerat. Hosce, Gaspar, antequàm ad bellum exirèt, Christia noritu ad confessionem conatus adducere, viginti vix persuasit, apud cæteros inania fuère monita: flagitijs non minus quàm armis operti ad castra tendebant. Venienti dein ad se Pantaleoni salutandi causâ, vereri se admodum dixit, ne graues neglecti numinis pœnas Lusitani propediem darent. Præfessionem respondit exitus. quippe, vt in statua peruentum est, tetra Lusitanam cohortem inuasit lethargi luës. breui periëre ad quinquaginta. vulnerati præterea ab hoste circiter centum. inde cùm alij deinceps atque alij caderent, ac veluti pecora passim inhumati iacerent, consternata fœdo spectaculo reliqua cohors, & ex conscientia delictorum, sempiterni exitij metu perterrita, conuulsis repente signis ægrè Armuziam teperunt; Gasparem vnum omnes requirunt; vti se à peccatis absoluat, ac resipiscentes exaudiat, obtestantur. Nec mora, in valetudinarium admissi, & in lectulis collocati plerique. Tum renouato ad omnem laborem cõnatu Gaspar in corporum simul & animorum curationem totus incumbere. acciti extemplò medici adiutoresque. Sacerdotes etiam aduocabântur, sed vulgo negarunt milites, vlli omnino sese, nisi Gaspari, arcana sui pectoris

B velle committere. quocirca ita distringebatur, vti vno eodemque tempore, huic peccata expromenti, aures. illi animam agent, voces & hortamenta præberet. Cecidit perincommode, quod vi motu emotis mente nonnullis, ad confessionem peragendam neque ratio, neque sermo constaret. in ijs quidam cùm ferrum in sese repente strinxisset, clamore & concursu retentus, extorto gladio, in Gasparis fauces inuasit manibus: ac minimum abfuit, quin spiritu intercluso præfocaret infõntem. per vim auulsus, paulo post expirauit. instinctu mali dæmonis in eam rabiens actus creditur, tantum à Dei famulo sibi quotidie prædam eripi non ferentis. Inter hæc, sollicito Rege populoque, quod extraheretur bellum, & amissi castelli obsidio malè procederet, supplicationes ad Beatæ Virginis ædiculam duo ferè millia passuum ab vrbe, Gaspar indixit. insigni pietate cõcepta exalceati nõ semel iëre quamplurimi, cælestem opem ac pacem consono clamore poscentes. haud in irritum fusa obsecratio. Monaianum, vi & armis ad eam diem frustra oppugnatum, conditionibus demum, ac subita voluntatum inclinatione receptum est. ea res præter spem nuntiata, ingentem Gaspari apud omnes gratiam & gloriam peperit. eximie viri sanctimonie felix tribuebatur euentus. Accessere ad nominis celebritatē ac famam, in alio genere nonnulla miracula. Lusitanus erat prædiues, mammonæ laqueis valde irretitus. is Gasparem salutaria dantem monita, identidem respuebat, hoc etiam nomine infensus patri, quod suum negotiandi ac viuendi genus (vt est suspicax malè cõscia mens) publicis ab eo concionibus propriè perstringi putaret. cum huius pertinacia Gaspar interim officijs & caritate certabat. ac plurima nequicquam expertus, ad extremum magis magisque pro illo se macerat, preces & obsecrationes instaurat. nouissima demum hæc remedia valere. propitiati Domini in obstinatum indulgentia singularis apparuit: quippe sera iam nocte, secundum quietem Lusitanus præsentem sibi videre visus est sacerdotem, pulcherrima forma conspicuum, suauissimo quodam odore fragrantem. tum alter adstantes iacenti nescio quis, amica voce, quid, inquit, dubitas, cœlesti huic medico, animi tui latebras & vlcera patefacere? nonne cernis quantus oris decor, quanta & quàm augusta corporis totius habitusque dignitas sit? Hisce dictis erecto mirum in modum homini, & experiendi causa manus ad tactum admoventi, apparere Gasparē vestigio desijt. eam scilicet frustrationem Lusitanus ægrè admodum ferre. Tum alter ille, tristē ac mœrentem bono animo iubet esse, certam desiderati sacerdotis in proximo spondet copiam,

quippe, vbi diluxerit, in regio nosocomio publicè sacris operaturum. hæc D
 effatus, item euauit. Admiranda somnij virtus fuit. lapideum viri pectus
 emollit; vim lacrymarum expressit. madentibus inde oculis ac genis cui-
 gilans, Gasparem è valetudinario precibus infimis domum accersit; perq;
 summam obseruantiam, ac mistum gratulationi pudorem accepto, acz
 ad eam diem vitæ, quantum repetere potuit memorando, noxas edisserit,
 eidem seq; & sua cuncta permittit. mox tempestiuo dierum aliquot se-
 cessu, meditatione saluberrima vegetatus, cum alia Christianæ sanitatis mi-
 nimè obscura dedit signa; tum verò, quod in egentes, breui aureorum mil-
 lia circiter quinque distribuit. Alium quendam, Gaspar, diu multumq;
 obluantem, ad euomendam animi saniem, plagasq; nudandas tadem
 aliquando perduxerat. is, peracta confessione, dum circa mediam noctem
 è præscripto satisfacit; ecce tibi, tetrìs animalibus fœdissq; monstribus cubi-
 culum repente completur. ab ijs circumuentus, ac variè petitus, obrigit
 primò; & conscius offensionum, incertus gratiæ, ne viuus in tartarum cum
 ipsis, vt aiunt, vestimentis illicò raperetur, extimuit. dein, vbi se paululū
 ex pauore collegit, detractam è pariete sacram imaginem arctè complex-
 us, magno clamore diuinum implorat auxilium. Ad eas voces (mirum E
 dictu) confestim atra illa & feralis turba discessit tanto cum tumultu stre-
 pituq; vt domus tota concuti & conuelli funditus videretur. Id probè
 expiati purgatiq; animi argumentum nōnulli duxere. certè magna rum
 sua, tum Gasparis laude, vir ille, haud paulò meliorè inde vitæ rationem
 instituit. Alius, cum aliquot iam annos in flagitiorum tenebris & cœno ia-
 ceret, in Christi lucē extrahi nullo modo se pariebatur; affrmās, mortem
 subitum potius, quàm Gasparis vultum atq; iudicium. Veritus deinde,
 ne, si diutius in eadem vrbe mansisset, ad id ipsum quod adeò horrebat, a-
 micorum aut conuitijs tandem adigeretur, aut precibus, mutare sedem,
 & in Indiā proficisci quamprimùm decreuit. eo consilio vixdū conscen-
 derat nauem, cum subita vi morbi, miser, ac simul panico quodā ita cor-
 reptus est, vt cœlestes in suū caput minas vndiq; intentas putaret: quicquid
 increpuisset, se videlicet vnum peti sine dubio crederet. Hisce terroribus
 anxius, in terram exscendit: Gasparem aduocat: peccata fatetur: ac valetu-
 dine tum demū recepta, castigato vetere luxu nouum induit hominem.
 eodem improuisæ mortis metu pertinaces alij multi ad Gasparis tribunal,
 arbitriumq; pertraxi. Atq; horum, animi fermè: illorum, etiā corpora sa-
 nata diuinitus. Primarij viri filius, febri grauissima laborabat. eidem erat P
 oculus diuturna tabe putridus, & sæuo tumore diruptus. duplici malo mul-
 tis adhibitis effectu nullo remedijs; cum in humana ope nihil iam esset
 spei, moerens pater Gasparem demissè obtestatur & obsecrat, vt pro salu-
 te carissimi filij tam periculosè ægrotantis, litare dignetur. Fecit ille: neque
 diutius dilatum è cœlo beneficium est. eo ipso quo salutare hostiā obtu-
 lit die, non solū æqnatis humoribus vniuersa febris abiit, sed etiam de-
 lapsis ex oculo maioribus squamis, planè restitutum est lumen. Tum pa-
 rens, accito festinè Gaspari, liberatum vtroque simul morbo iuuenem, vix
 præ lætitia sui compos ostendit: agitq; gratias immortales, quod sibi pari-
 ter ac nato spiritum lucemq; reddiderit. At Gaspar, modesto vultu, con-
 stantiq; sermone, Deiparæ Virgini, cuius votiuum fuerat sacrum, tantam
 virtutem, adeò insigne miraculum tribuit. Idem pro amico pæne iam ani-
 mam agente rogatus fecit: ille, sacro vixdum absoluto, conualuit. Mulier
 à dæmone propemodū obsessa, spectrisq; horrificis agitata, in vltimū vene-
 rat vitæ discrimē. Euocatus à marito Gaspar, vt afflicta & exsangui manus
 imponderet, per occupationes ipse tum quidem adire non potuit; cæterum
 schedulā, inscripto diui Ioannis Euāgelio, pro se misit, quam pesti amoli-
 endæ

Aendę mulier ē collo suspenderet. id vbi factum, confestim leuata morbo, terroribusq; soluta, surrexit. Pręterea, cuiusdā acutissimus laterum dolor, pia Gasparis deprecatione sedatus est. Neq; verò ad corporis morbos duntaxat leuandos, aut depellendos, valebant eius vora; sed etiam, vbi ad animi salutem id expediret, vtrò accersendos augēdosq;. Centurio nobilis quidam, insigni contumacia & procacitate pęne totius ciuitatis odia sibi conciuerat: ac proinde cū multis, vt sit, graues & apertas inimicitias exercebat. Is ad cōcordiā à Gaspare diu multumq; sollicitatus irritò semper conatu, incertū cuius rei gratia ex vrbe secessit. regressus deinde, cū in eadem obstinatione perstaret, quā velle (inquit Gaspar) ad flectendam istius mētis duritię, diuina manu in corpus aliquid grāuioris cruciatus immitterēdū id planē oprauerat, cū ferus ille, struxa correptus febri, ad Gaspare, vrgente religione se contulit. à quo per Pœnitentię sacramentū ritē expiatus, cū in eius potestate sese futurū omnino affirmasset, apprehēsum inermē ac supplicē, pater, ad petendā ab inimicis veniam offensionū tota vrbe circūagit: sanē opportune: quippe, alij lapidibus, alij gladijs & ballistis instructi, varijs locis inuisum caput ad necem operiebantur: quorum incensus dolor, & puniendi propositum, centurionis humilitatē, & Gasparis auctoritatē subitò mitigatum est. Ita, quod ferreus miles, audacia & robore zgrē affectus foret, vt aduersariorū iras atq; impetus frāgeret, id morbo subactus & Gasparis hortatu, Christiana virtute ac submissione perfecit. Alium item superbum, & sanguinarium; truciq; ore minaces gerētem spiritus, aduersa pręter opinionem valetudo prostrauerat. Vfus occasione Gaspar, ad hominem, si qua posset leniendum simul & expiandum, clementer accedit. mulcere iracundiam; bona concordię & pacis, discordię mala; perpetuum ē mutuis certaminibus angorem ac solitudinem; Christianę legis de reconciliatione vim ac necessitatem expromerē. Ille, domita nondum asperitate struitiaque, patrem auersatus, vtrò contumelias ingerit, Deumque laceffit ipsum. abiret cum intempestiua sapientia: nullo pacto velle se inultum excedere: neque ipsius Christi gratiam existimatio: ni ac dignitati præferre. hæc & alia, militariter, impia verba iastanti, renidens amaram Gaspar; Itane? inquit. Atqui non ante crastinus occidet sol, quā tu plus quinquies, & quidem frustra, sacerdotē inclames. nec vana cecinit. postera luce ante meridiem acri symptomate oppressus, posita repente ferocia, magnis vocibus Dei seruum zgrotus implorat. ac parū absuit, quin ad supplicium sempiternum, temeratus ac sordidus ē vita discederet. Hęc & alia id genus, à Gaspare, cœlestis cuiusdā virtutis edita documenta. Pręterea misti varijs ē nationibus ad eum desertores ac transfugę, necnon schismatici ventitabant Abassini, Armenij, Georgiani, & ex Europa non pauci. quos ille, per summam lenitatem creptis opinionum erroribus, solemni ritu piatos, restituebat Ecclesię. Ex ijs vnus, Ioannes nomine, in ipso conatu Gasparis adeundi, pręclarū martyrij decus tulit. Germanus erat genere, in vrbe Colonia patre natus ad modū locuplete; annūque iam decimum in oppido Turcarū Catifa, nō longē ab Armuzianis finibus pro Mahometa nō sese gerebat, tormentarij pulueris artifex, atq; ob id ipsum genti percarus. is, audito Gasparis nomine, rebusq; ijs quę Armuzię gerebantur; ab impio ministerio ad famulatū Christi, si Gaspar adiunaret, quam primum redire constituit. Id quò sine arbitris fieret, in atramentilibrarij difficultate, sulphureum diluit puluerem: ex eo diluto litteras ad Gasparem vna eademque sententia, Latino, Belgico, & Franco sermone conscribit: vehemēter optare se, modò apud Lusitanos tutò liceat comorari, & in idipsum à Gaspare fidem accipiat; Armuziā venire, & Christo Domino per sacramentum pœnitentię satisfacere. eo nuntio lętus Gaspar

sp̄ar extemplò rescribit, sidenter accedat, sibi ac Lusitanis aduētum ipsius D
 gratissimum fore. Hęc epistola, incertum eius fraude qui perferendam ac-
 ceperat, an alio quo casu, ab Catifano præfecto intercepta, Ioannis consi-
 lium prodidit. Confestim à Turcis de ipsius religione quæsitum. ille verò
 intrepidè sese Christianum fateri, atque ad omnia tormenta necemq; pro
 Christi nomine promptum ostendere. Inde furentibus Mahometanis, for-
 dè laniatus atque dissectus, ad vltimum vsque spiritum in veræ fidei con-
 fessione permansit. Caput abscissum, & prælongo infixum hastili, Turcæ
 in arcis mœnibus posuere. Haud ita multò post, Lusitana classis Armuzia-
 m tenuit. millia duo circiter hominum ea classe vehebantur. eius turbæ
 totius animorum sordes Gaspar eluit solus, quod sacerdotes cæteri per e-
 os dies in morbum incidissent. inde placato Deo Lusitanus ardentior ad
 Catifanum littus accessit, ac repentina descensione oppidum cecit, atque
 diripuit. inter direptionem, Gasparis epistola apud Præfectum reperta. eo
 argumēto de Ioannis necē cognitum est. refluxum extemplò ea put, Armu-
 ziamq; accuratè transmissum Gaspar cum psalmodia & laudatione per-
 honorificè condidit. Atq; hęc fermè Dei seruus cum his qui vel Christi cen-
 sebantur nomine, vel quoquomodo ad ius ac ditionem Ecclesiæ pertine- E
 bant. Cum Saracenis autem, & Arabibus, quique alijs pseudopropheta se-
 quuntur, cū ex occasione aliās, tum verò sexta, vt dictum est, feria maxi-
 mē versabatur. Apud eos, contra quā in Iapone Xaerio, magnā illi pe-
 peterat existimationem perspecta & voluntaria viti paupertas, & in tantis
 animi bonis, tantaq; doctrina, tantus corporis neglectus, tanta externi
 cultus habitusq; tenuitas. Gratiā verò conciliarat comitas, & mansue-
 tudo, & super hęc, fœneratoribus Europæis per illam incusā religio, & ex-
 haustis incolis pecuniæ restituta. Augebat venerationem, constans apud
 omnes de eximia illius sanctitate, editisq; miraculis rumor. vt eum Ma-
 hometani magnum Christianorum sacerdotem, atque adeo ipsum Ioan-
 nem Baptistam Zachariæ filium vulgo appellarent. Ergo ab ijs, patri, inter
 cætera, nouum etiam & inusitatum honoris genus illud habitum est. me-
 dia nocte, videlicet ob calores, illum non modò in maximum Mahometis
 templum (Coranum, id est rem sacram Arabes de ipso Mahometicæ legis
 nomine appellant) quo Christianis hominibus pedē intulisse capitale est;
 sed etiam in ipsius templi fastigium perduxere frequētes, magna luminum
 accensa vi, manum ipsius ac vestem subinde osculantes: neque abnuī ire F
 Gaspar, quò gentis ritus ac superstitiones, refutandi gratia, certius propius-
 que cognosceret. Eadem fama permotus Armuziæ Rex ipse, diuino im-
 pulsū paulatim in studium Christianæ religionis incubuit, atque in id ip-
 sum viginti circiter millia traxit è multitudine, itemque è nobilitate non-
 nullos: neque ita multò post ad se Gasparem accersit, intrantiq; non as-
 surrexit solum, sed etiam in suamet sella diu renitentem sedere coegit. Ad
 colloquium, cæteris arbitris consultò remotis, vnus interpres adhibitus
 Garzias Penna Lusitanus, fidelis vir, & solers ingenio; Latinis pariter & A-
 rabicis litteris eruditus. In eo congressu, cognita Regis voluntate, quomi-
 nus inuisa proceribus foret, actum de coarguendis in publico cœtu & prin-
 cipum corona, vanitatis Mahometanæ fallacijs: dein conditum catechis-
 mo tempus, ac sacro baptismati. & Gaspar, collaudato Rege, lætissimus a-
 biijt. eam rem (neque enim celari diutius potuit) satrapæ xgrè admodum
 passi, blanditijs primū ac precibus tentant Regem: aspernanti, mox de-
 fectionem, & arma, & iras Thomæ Persarum Regis magni denuntiant.
 Hasce comminationes, diuina tutela fretus & subsidio Lusitano, remne-
 bat Rex. Cacizios in super (quo nomine Mahometanæ superstitionis anti-
 stites vocant) ausos in regis vestibulo de auita religione tenenda vocifera-
 ri, con-

Ari, confestim abigi lapidibus iussit, atque perpetuo multauit exsilio. Hactenus constantiam & fortitudinem Rex præstitit miram: sed matris ad extremum, intestina bella, patris excidium, occasum regni omni arte miserantis, obtestationes & lacrymas diutius ferre nõ valuit. Regis exemplum ceteri extemplo secuti. Aliquot deinde interiectis diebus, vocato rursum ad se Gaspari plus etiam quàm antea honoris tribuit Rex. ingredienti ad scalas occurrit, ac dextram insuper apprehensam nixus genibus exosculari contendit. dein tarditatis purgandæ causâ, docuit quâto in periculo res versaretur. Si pergant de baptismo agere, domesticos tumultus ac seditiones, externa imminere bella. cedendum tempori, neque experiendam tanto discrimine vim. vbi primum atrox procella conciderit, & oprata affluerit lux, se neque suis promissis, neque patris optimi caritati ac studio defuturum. Interea, quæ alioquin ad rei Christianæ dignitatem & incrementum attineant, quantum præsentēs difficultates ac tempora patiantur, ab se cuncta nihilominus expectet. Ad ea dicta Gaspar, magna nimirum spe delusus ingemuit; hortatusque Regem est, vti Deo, cui nihil arduum, fideret, eique totam rem ex animo commendaret. ipse item ab Rege

Digressus, contra nouas dæmonum & hominum fraudes, nouum è cælo auxilium petit: voluntarias poenas, ieiunia, obsecrationes per se perque suos instaurat: supplicationes de more per urbem habendas curat. concinentes longo agmine incedebant pueri; validior ætas, quinquageni vel sexageni pariter, in sua terga flagris acerrimè struebant: omnibus locis implorabatur diuina clementia. Aduersus ea Cacizij vicissim inflati poenitentia Regis & popularium, concitata plebe, supplicationes item obire, inediâ extendere, nouaculis curem incidere, quàm maximas manus in Coranum & reliqua sana cogere, Mahometis execrabile nomen, ex omni parte dissonis clamoribus inuocare. Tum Gaspar, facinus indignum ratus, in urbem quæ Lusitano præsidio teneretur. Christo Mahometem opponi: cum veritate mendacium, fabulas & ludibria cū recta fide sanctisq; mysterijs propemodū ex equo contendere, per summum animi ardorē aliquot maioris formæ comparat Cruces; ac nulla vi, nullo armorum strepitu, præuia dūtaxat psallentiū puerorum imbelli turba, ad Coranū tendit intrepidus. res mira: Crucis virtute ac fulgore perstrikti atq; attoniti Mahometani repente diffugiunt. Gaspar in Corano palā victricia mortis ac Satanæ defigit signa. Regis dein iussu fabris adhibitis, templi ianux cæmento & calce obstruuntur. Super hæc, graui edicto impiæ vociferationes insula tota prohibet. tū vero satrapæ & antistites frenare, violatas religiones, & sacra deserta, cum Armuziano corā, cū ceteris Regibus, Persarq; in primis, per litteras queri: cunctos ad arma atq; ad vltionē accendere; postremò, sese urbē relictuos, & in perniciem vestigalium aliò commercia auocatuos minari. cum parum tetrendo proficerent, ac nihilominus clausæ valux perstarēt, multo breuiorē, & magis cōpendiariam ineunt viam. Europæos aliquot, professione duntaxat ac nomine Christianos, perque eos nouū arcis Lusitanæ præfectū grādi adoriuntur pecunia, vti Coranum deniq; patefieri, & celeberrimæ religionis altaria sibi reddi permittat. Præfectus, quietis videlicet ortiq; causa inclinato ad assentiendum animo, nihil tamen inconsulto Gaspare ausus aggredi, patrē ad conuiuiū inuitat. in eo cōuiuiū cū blandē super ea re Gasparem appellare, & molli brachio negotiū tractare expisset, subito deliquio pæne exanimatus, expti omisit. de ceteris qui rem nefariam vrgebant, alij alio leto paucis diebus absumpti. de templo in præsentia nihil impetratum. Rex cū aliquandiu Christi cultum agitaasset animo, improborum artificio ac scelere sensim infatuatus, deniq; sapientem cogitationē abiecit, ac regno cœlesti (quod nimiū sæpè fieri videmus)

humana-

humanas opes, & fluxa commoda vitæ præsentis antetulit. De populo tamen subinde fiebant aliqui Christiani. Sed Gaspar ipsa petebat capita; & legis peritos in certamen ac disputationem elicere nitebatur, vt Mahometica palam prauitate conuicta, gentem, si fieri posset, vniuersam ad Christum adiungeret. illi contra, tergiuersari, congressum altercationemq; diffugere, & quidem ipsius religionis obtentu, quod subdola falsi prophetæ sanctione vetari dicuntur, Mahometica dogmata ad examen ac trutinam reuocare, & in quæstionem vlllo pacto deducere. Hoc maxime prætextu conatus Gasparis & prouocationes diu eludere. Veriti deinde, ne si pergerent abnuere pugnam, prædamnare semet, & causæ diffidere viderentur, athletam denique producunt, ætate prouectum, natione Persam, cum sobrietatis apud eos, tum verò doctrinæ fama præstantem: quippe nō Mahometica dumtaxat volumina, sed Aristotelem etiam læstitarat, ac medicam in super callebat artem, eratq; in physicis apprime versatus. Is in medium adductus, Gaspari ante omnia sponsonem obtulit, in montem natui salis (quales in eo tractu multi consurgunt) squalidum, ac desertum, & omnis alimenti penitus inopem secederent ambo. vter diutius in eo monte inedia tolerasset, eius fides in Deum ac religio, rectior ac sanctior haberetur. Ad ea Gaspar, tentato, quod aiūt, Deo, nihil opus esse respondit: hominem à brutis ratione tantum & oratione secerni: verbis agerent prius: con certatione verborum si decerni lis, atq; ad liquidum controuersia perduc i non posset, tum demum sponsonem certarent, atq; ad aspera quamlibet experientia descenderent. Hisce auditis philosophus rubore statim, mox pallore suffundi: nolle se videri victum: nolle rursus infirmas ac friuolas theses in discrimen adducere. ad extremū, vincente pudorem metu, in aliud tempus dilata res est. Porro, hæc nequaquā in occulto agebantur. Inter cæteros aderant ipsius philosophi vxor, & filia, non vulgati indole & ingenio scæminæ, & insuper, generis nobilitate insignes, è Zeideni familia, quam ferunt ab ipso Mahomete originem ducere, hæc, perfecta pugilis Christiani constantia, Mahometani formidine, profectō nihil syncerum ac solidum subesse patrijs cæremoniis argutè coniectant. dein afflatz diuinitus, quando paterfamilias in amentia perstaret, ptiuatim ipsæ met salutis suæ prospiciunt, baptismum à Gaspare seorsim petunt. ille scæminas illustres apud fidelem amicum & probum, catechismi causa in hospitio locat, ianuis quæ in publicum ferebant, diligenter oclusis. ea res ob illarum claritatem atrox admodū incolis visa, magnosq; in vrbe animorum motus exciuit: sed partim Gasparis reuerentia, partim Lusitanorum arce machinisq; deterriti, diuersiorio vim asferre non audebant. Tum philosophus desiderio ac dolore agitated, ad Gasparem adit, iniuriam dolenter exposulat, coniugem matito, parenti filiam reddi protinus æquum esse, Deos hominesq; testatur. Gaspar contra, nihil iniuria factum dicere, scæminas vltro (& sapienter quidē) sibi consuluisse: vt Christo initiarentur, suppliciter exorasse: recta illarum studia deferi, sanctissima postulata repudiari nefas fuisse. Sub hæc, multis vltro citroq; habitis verbis, nouiam conditionem philosopho Gaspar tulit; relictam paulo ante disputationem, ex condito repeterent; testes adessent; si victor euaderet Persa, scæminas domū abduceret cum bona pace: sin victus, vnā cum illis ipse quoq; Christū indueret. Eam conditionem admodū grauatè Persa visus accipere: sed amor, & necessitudo, & præterea ratio dignitatis vrgebat. dicitur disputationi dies. ea vbi affuit, in idem conclaue conueniunt. sponsonis iudices ac spectatores certa minis Proepiscopus ipse, & Penna interpres, itemq; scriba publicus, qui dialogum ex fide mandaret litteris; nec nō alij partis vtriusq; viri graues adstant: spectaculi autem eò maior fructus fuit, quod certantiū vterque

A que dialecticis artibus erat imbutis: vt non eminus inter imperitos tamquam velites, in irritum aut in diuersum tela ferrentur; sed vt inter starios & exercitatos, collato pede, gladij mucroneſque concurrerent. De natura Dei quaſitum in primis. quem ſolitarium, & generationis expertem, è Cerdonis & aliorum hæreſi Mahometes affirmat. Hanc naturam vel maximè forcundam validis argumentis Gaſpar oſtendit: effecitque ratiocinando, vt Perſa Deum trinum vnicumque, ex fidei orthodoxæ decreto concederet. Deinceps de Chriſto Dei filio ſequutum problema, quem ex Dei quodam halitu; & è Virgine matre conceptum genitumque Mahometani eximium illi quidem prophetam agnoſcunt; veruntamè Deū eundem, & pro generis humani ſalute mortuū, prorsus negant. At Gaſpar, verū Deum pariter hominēque, duplici in vnā hypoſtaſim coeunte natura, non ſolum è Spiritu ſancto conceptū & natū è Virgine, ſed etiam omnē Dei patris iram in perfidum ac rebelle genus humanū ſuo capite excepiſſe, diraſque ſupplicia, & ipſam in Cruce mortē ſpōte ſubiſſe; rationib⁹, exemplis, oraculis docuit. Iam, quæ Arabes de cœleſti beatitudine fabulantur, quam in fœda ſenſuum voluptate ac titillatione conſtituunt; quæque **B** de immenſis neſcio quibus Angelorum corporibus ac miniſterijs turpiter adſtruunt, per leui momento cuncta Gaſpar euertit. Denique, variè argumentando premendoque, paulatim aduerſarium adduxit, vt Chriſtianā religionem dignam eſſe quam prudentiſſimus quiſque maximè foueret; Mahometicam nec ſine ſtultitia ſuſcipi, nec ſine pertinacia deſendi poſſe fateretur. Vbi ad hunc locū ventum eſt; nouo perſuſus gaudio Gaſpar, ad Perſā: bene habet, inquit, nō longè abeſ à regno Dei. dein cū inſtare pergeret, & clari⁹ eandem confeſſionem exprimere; Perſa conſuſus ac perturbatus, dæmone repreſante reſiliens, tam longè ſeſe prolapſum ingemuit, ac ſibi talia excidiſſe reſponſa. poſtremò, ne manus omnino dediſſe videretur, ad veterem cantilenam confugit: domeſticis negotijs impeditum, ne fidem falleret, ſubitò ſe in arenam deſcendiſſe: certis inſuper libris ad commentandum ſibi opus eſſe, quò paratior inſtructiorque in pugnam rediret. vt proferretur dies, & ampliaretur iudicium, poſtulauit. inde ſurtim ex vrbe ad vicinum dyhaſtam conſultandi gr̃atia ſceſſit. ab eo acriter obiurgatus, quod cum veteratore ac venefico (ita enim Gaſparem appellabat) egiſſet; camelis in Perſidis interiora tranſmiſſus eſt, neque poſtea redijt. Inſignis ad Caciziorum dedecus & ignominiam, illa fuga & exilium fuit. vulgo, fractum & abiectum Perſam latebras quaſiſſe natrabant. Vxor interim eius, & filia, Chriſtianis institutionibus eruditæ, diuiſis in pauperes aureorum quatuor ſerè millibus, magno apparatu pompaſque ad templum Chriſti adeunt. ibi ſummo omnium gentium ordinumque concurſu, mira bonorum lætitia, ſacto fonte abluuntur. matronæ **M A R I A**, virgini Catharina inditum nomen. hanc dein Gaſpar Luſitano viro dedit in matrimonium. Earū præclara conuerſio Mahometanos in diuerſa diſtraxit. alij exemplo incitati, rectam fidem amplectebantur. alios contra, è tam ſecundo Chriſtianæ rei progreſſu metus in ceſſit, ne magia & præcātationibus ad peregrinā & inuila coegerent ſacra. ac proinde, antiſtitū admonitu, non modò vocem Gaſparis ac vultus horrebant; ſed etiam ad conſuetum catechiſmi ſignum, oppoſitis illicò manibus obturabant aures, quod ita perſuaſum haberent, in ipſo quoque illius tintinnabulo ac ſono, vim in eſſe maleficam. Per idem tempus, modò præconum ad eſſet copia, nouus in vicinas regiones aditus Euangelio pateſcebat. populi ſunt felices Arabiæ, celeberrimis quatuor oppidis incoleres: Ammonitas quidam opinantur: vetuſtiſſini generis: in ipſum vſque **Loth** originem referunt. Horum maiores, fama eſt mortalium primos à **Mahome-**

Mahomete in fraudem inductos. ij, rumore excitati, qui de Gasparis admi- D
randa virtute ac doctrina longè lateq; manauerat; communi consensu pa-
trè ad se per litteras ac nuntios inuitarūt. magno studio se teneri veritatis
& sapientiæ: ad sitientes aures accederet; non sine fructu verba facturū. ea
res Gaspari mistū dolore gaudium attulit. sollicitā de officij ratione, deq; æ-
terna salute gentem in media apparere barbaria, magnopere lætabatur.
obstruētum sibi ad eos aditum, valde mœrebat. Opratum quippe Gaspari
dudum fuerat; ad mortem ac supplicia pro Christi nomine subeunda, se
se in medios Persas ac Turcas immittere; & Mahometanæ sectæ menda-
cia refutare pāla misit: sed eo feruore comperto, Xauerus, publicæ magis rei
quàm Gasparis gloriæ consulens, in ipso discessu illum ex insula Armuzia,
ad triennium, suo vel certè Goani Rectoris iniussu pedem efferre, vetue-
rat. Itaque Gaspar, quamquam eundi ac periclitandi percupidus; tamē ob-
sequium sacrificio antiquius duxit: legatos, adhibita præparatione, bap-
tismo lustrauit: quominus in eam regionem ipse in præsentia tenderet, cau-
satus occupationes, per epistolam vniuersę nationi suasit, idoneos interim
ad se discipulos mitterent, atque in amorē ac proposito veri cognoscēdi
perstarent. Hæc se se initia dabant expeditionis nouæ. necessariò dilata; E
multis, vt sit, difficultatibus interpositis deinde consenuit. At Gaspar à li-
bero excursu, & ancipiti peregrinatione cōhibitus, eò accuratius operam
ac studium in omnes vnus Armuzianæ vineæ partes intendit. Inter alias
nationes, vti dictum est, ethnici quoque simulacris dediti Armuziæ versa-
bantur. In ijs aliquot erant Iogues, (de quibus ante cōmemorauimus) hor-
rido in primis & aspero victu cultuq; famam sanctimoniz vulgò capta-
re adfueri. suburbanum habebāt specum, ac delubrum: interdū ad emen-
dicandā stipem, & imbueudas varijs erroribus hominum mentes prodi-
bant: noctū se se in eam recipiebāt latebram: statiq; horis (adeo ex om-
ni parte Christianas cæremōnias dæmon æmulari non desinit) dato signo
ad certas primum cōmēntatiōes euigilābant; tū ad cælestes honores
simulacro seu pagodi cuidam, vt vulgus Indicum vocat, habendos. vnus
omnibus præerat, insigni duritia & austeritate vitæ: neglecta semper bar-
ba & capillo; asperso cineribus corpore; obsitus pannis, ac seminudus; di-
ra macie luridus. hisce alijsq; id genus artibus in tātam sui admirationem
adduxerat cunctos, vti qua pedes aqua lauisset, hanc Armuziæ Rex ipse re-
ligionis causa potaret. Hūc præcipuo conatu Gaspar aggressus, paucis die-
bus arcta sibi familiaritate deuinxit; & crebra cum eodem instituit de om-
ni virtute, ac præsertim de continentia & de castitate colloquia. quibus il-
le paulatim in studiū Christianæ religionis adductus, moram trahebat ni-
hilominus; & inter consilium mutandæ vitæ perplexus hærebat. Ita nutan-
ti & anxio, suauit Gaspar, vti diebus triginta continuis, quina verbera vir-
gæ, totidem Christi plagas recolendo susciperet: certamq; sibi lucem à so-
le iustitiæ accuratis precibus imploraret. Fecit ille diligenter. ac demū no-
ctē quadam diuinas laudes & bona reputāti apud se se, clara subito ad au-
res accidit vox: *Quin tu, quod tibi monstratur iter ingrederis? vna est ad
salutem via, quam populus Christianus insistit simul, vigilāti, magnificus
nōstratium sacrorum apparatus per speciem oblatu: pretiosa Pōtificum
vestimenta: sumptuosa textilia: mitræ gemmis auroq; fulgentes: nitidissi-
mā lineæ: nec non disposita in abacis vasa varij generis, auro argentoq;
cælata.* His ille visis, ac monitis, & intimo sancti spiritus hortatu vehe-
menter incensus, ad Christū sine vlla dubitatione transire constituit.
Manē, virato Regis congressu, qui ad illum visendi causa, vti solebat, ac-
cesserat, Gasparem ipse vltro conuenit; baptismum enixe petijt. adeptus,
noua innocentiz stola & inclyto Pauli nomine decoratus est. Goam de-
in præ-

An profectus, & in Europam classē transmissus, iucundum aliquandiu spectaculum Regi Lusitano, ac popularibus præbuit. paranti postmodū è Lusitania Romam ipsam adire, interuenit mors. Cæterum Armuziz sequuti rectoris auctoritatem Iogues alij, suaue Christi iugum, graui & acerba dæmonum excussaty rannide, subiēre. insignis ad veri Dei gloriam, & rectæ fidei propagationem ea conuersio fuit: atque ad multum exinde tempus in omnium ore ac sermone versata. specum ac delubrum Gaspar solemni ritu expiatum, præalra ibi defixa Cruce, Deiparæ Virgini dedicauit. Idem Iudæos omni officio & caritate complexus, miram ab eorum plerisque gratiam iniit. inde sese comiter illorum synagogis & cœtibz inserēdo, quem frustra exspectant liberatorem ac Regem aduenisse iamdudum, atque ad infinitam eius clementiam quamlibet noxijs ac perduellibus aditum perfugiumque patere, firmissimis argumentis ac testimonijs demonstrabat: vti ab inanibus vmbz, & rancida superstitione ad nouam legem veritatis & gratiæ se se tandem aliquando transferrent; suadere & instare pergebat. duos præsertim magistros; quos vocant Rabinos, magna apud vclanam gentem auctoritate, in certamē vocabat: ac parum abfuit, quin sæpius conuictum vtrunque ad Ecclesiam aggregaret. quominus planè obsequerentur, nimia in vxores ac liberos indulgentia, & necessariò malè quæsitæ rei familiaris damno deterriti sunt. Hisce alijsque gestis rebus, celeberrimum in Oriente Gasparis nomē euasit. Vna res famulo Dei ad cumulum dignitatis & gloriæ defuit; occasio martyrij subeundi, quam ille palmam ardentem, vti dictum est, ad amauerat. Felicior in eodem voto fuit Antonius Criminalis, quem à Xauerio Ecclesiæ Parauanz præpositum fuisse docuimus. Is totam oram, ducenta amplius passuum millia, singulis mensibus ingenti labore nudis pedibus obire adsuetus; ad Remanacoris vada tū erudiendæ insudabat plebi. Vltimus in Septentrionem Cbristianorum locus erat ille: Narsingano seu Bisnagensi regno finitimus, agri malè pacati: atque ob id Lusitanorum aliquot præsidio tenebatur. In eodem littore nobilissimum idolorum sanum habent Brachmanæ; ij ab Lusitanis militibus per lasciuiam lacesiti, ac varijs affecti contumelijs, ad proximos Narsingæ populos confugiunt, quos Badagas vocant. cum ijs acceptas à Lusitano queruntur iniurias: orāt obsecrantque, ne patriæ religionis antistites, Deorum immortaliū interpretes ac sacerdotes, peregrinis, & profanis, & desertis hominibus, derisui ac ludibrio diutius patiantur esse. Præsentissimū quemque specti numinis vindicem ultoremque, maxima ab superis haud dubiè larurum præmia. Hisce vocibus incitati barbari, certis de more significacionibus iuuentutem ad arma vocant: millia fere sex momentò conueniunt: ad Remanacorem agmine infesto contendunt. Haudquaquam anceps erat expeditio. Pagus, nullo aut perexiguo septus munimento, ad incursum parebat: incolæ minimè feroces ingenio; & , super insitam lenitatem; piscando natandoque magis quàm bello aut armis exercitati. in Lusitanis tantum erat spes: qui tamen ipsi vix quadragenarium explebant numerum: & quidem per eos sortè dies, cum ab alijs imparati rebus, tū à tormentario puluere, quo maximè malo territare vel pauci magna barbarorum examina, & in fugā agere consueuerant. Nota hæc Narsingano: speculatores quippe ac delatores occulti non deerant. eò maiore fiducia & impetu ferebatur ad prædam. Aduentu hostium cognito (& prouesta iam erat dies) Antonius præfectum præsidij Ioannem Fernandum Corream ad pacem duris in rebus petendam, placandosque aliqua honesta ratione Badagas, nequicquam adhortatus; templum, vbi rem diuinam manè per egerat, rursus ingreditur; ibi tenellum gregem æterno pastori commēdat. tum de ipsorum incolumitate sollicitus, ad portum accurrit. Miseranda ibi

rerum facies, iam iamque adesse nuntiabatur hostis. inde alij protinus in a- D
 uia fugam arripere: alij domo raptim elatis quæ quisque poterat, occupa-
 re lintres, vel ubi in ijs locus non esset, ad ipsas in salo stantes adnare naues;
 alij, deficiente consilio, incerti quid agerent, hac illac errabundi cursare.
 Mulierum in primis triste spectaculum. hæ paruos complexæ liberos, opẽ
 à viris implorantes; cuncta lamentis gemitibusq; complebant. Antonius,
 certatim offerentibus illi scapham Christianis; atque ut præsentì exitio sub-
 traherèt sese, etiam atque etiam obrestantibus; imbellem & opportunam
 iniuriæ turbam summa ope instat imponere. Inter hæc, Badagæ, nulla pa-
 cis mentione ad aures admissa, irarum & cupiditatis pleni, sine certamine
 irrumpunt: Lusitanos trepidè molientes à terra, telis eminus impetunt. lan-
 ceis multi, plerique sagittis, complures etiam, nuper illatis ad eos ferreis in-
 structi fistulis aderant. ijs licet nondum ita peritè vterentur, tamen haud in-
 irritum plumbea tela mirtebant. Icti Lusitani perièrè postmodum sex. An-
 tonius, dum, suimet oblitus, pergit fidelis custos atmento consulere; comi-
 tem suum & interpretem, eximia probitate virum, occidi circa se videt. ad
 eius easum, illicò manibus oculisque defixis in cælum, procumbit in ge-
 nua; quod ille quadragies ferè cum iaculatorijs preceibus quotidie facti-
 tabat. Inter eam supplicationem, ipse quoque mox impio ferro confossus,
 animam Deo reddidit. Abscissum caput, & madentem cruore subuculam,
 barbari ad ostentationem ex alto suspendunt. inde ad prædam versi, mag-
 num feminarum ac puerorum abducunt numerum; atque ad gratias pro
 bene gesta re idolo agendas, cum læto cantu ac tripudijs abeunt. Beati mar-
 tyræ truncum, tenui cespiti à superstitionibus incolis in summa tellure con-
 cectum, Lusitani deinceps altius effossa humo, cum lacrymis condidèrè.
 Vir fuit insigni morum sanctitate; minimè vulgari consilio & vñ rerum;
 cibi ac somni parcissimus; patientia corporis animique mira; ac multo plu-
 ra spiritus Apostolici telicturus exempla, ni strenuum probatumque ope-
 rarium, diuina bonitas, ad gloriosam laborum mercedem ex agro
 maturasset educere. Felicem eius exitum, cum cura explora-
 rum atque comperrum, socij à Xauerio eidem attributi,
 cum alij priuatim ad alios, tum communiter om-
 nes ad Goanum Episcopum ex fide
 scripsèrè.

Libri quartidecimi Finis.

HISTO

A HISTORIARVM INDICARVM

LIBER QVINTVSDECIMVS.

LALIS viri necesse, ac neophytorum acerba vexatio-
ne commotis bonorum omnium animis, haud exi-
gua spes aliunde rerum vtique lætiorum affulsit.
Maritimum est oppidū Tanor, leucas vltra Goam
eireiter octoginta, eis Calecutum ad quindecim. e-
ius oppidi Rex è Brachmanarum ordine ac discipli-
na, cuiusmodi plerique Malabaricæ terræ sunt Re-
ges; in Lusitanū nomen à pueritia valde propensus,
cum Cialensis arcis præfecto Ludouico Xiralupo
(quam arcem à Nonnio Prætor exstructam in limire Calecutano docui-
mus) amicitiam ac familiaritatem inierat. Idem, Vincētium Franciscanū,
Goani Episcopi eomitē, & Ioannem Soarium Cialensem antistitem, venti-
tantes ad se, libenter audiebat. horum præcipuè stimulis discusso torpore,
baptizatus à Soario, susceptus à Xiralupo, & Cosmo Annio Questore (qui
tū fortè Cocino rediens, Tanore salutandi eius causa descenderat) Ioannis
maximè nomen in gratiā Lusitani Regis desumpsit. Paulo post, vxor quo-
que sacro fonte lustrata, itemq; è Cialensis reguli præfectis vnus, & è Cas-
malibus seu dynastis alter. verū hęc in occulto fiebāt, ne quis grauior po-
pularim motus existeret; atque adeo Rex ipse Tanoris, trina fila, Brach-
manicæ superstitionis insignia, palam è ceruice gestabat; cum tamen idem
ipse, Vincentij patris munus, & neam icunculam Christi ad Crucem attul-
l, abditam foueret in sinu. sub hęc, neophytum Regem adstringendæ cum
C Lusitanis amicitiz causa, incescit cupido regiam ipsorum urbem vltro ad-
eundi Goam; & familiariter cum Prætorē & cum Episcopo colloquendū.
id quò tutius faceret, litteras ad vtrumque dat; vetustum sibi hospitium ef-
se cum Lusitano genere: nuper etiam, illorum sacra sibi & vxori suscepta.
Valde se optare, si per eos liceat, ad maiorem percipiendum eius necessitu-
dinis fructum, dextraſq; iungendas, Goam venire. esse præterea, quæ cum
vtroque communicari vehementer expediat. Eiusmodi litteris ad urbem
allatis, aduentus illius fama extemplo vulgata nouo gaudio cunctos affe-
cit. præclarumque honorificum sibi ducebant, sub nominis Lusitani tu-
tela præsidioq; latere quamplurimos; & Christianam religionē relic-
tis patrijs ritibus induisse haud ignobilem in ijs locis Regem: atque, vr cupidi-
tati est fermè adiuncta credulitas, vulgo ita differebant: Malabarici littoris
incolas omnes, viri huius exemplo atq; auctoritate, in Lusitanicā fidē bre-
ui esse venturos: simul, affuturo propediē hospiti, quod genus honoris ha-
beat, exquirunt. super eadem re Prætor ipse consiliū aduocat. ei consilio
interfuerē delecti è nobilitate viri triginta. Questores regij tres: custos Frā-
ciscanorum; & Goanus Episcopus. Ambigebat Prætor, vtrum aduenien-
tem Tanoriū, qui apud suos nondū pro Christiano se gereret, neq; Brach-
manicæ è collo deponeret lineas, Goæ pro Christiano accipi ac tractari o-
porteret. ea de re cum alia alij rogati censerent; negauit Episcopus, neo-
phyto

phyto Regi, patrium in præsentia gestamen, aut vitio verti, aut fraudi esse debere. Iosephum quoque ab Aëimathia, quem iustum sacræ testentur litteræ itemque Nicodemum, & Gamaliëlem, qua fide, qua probitate viros occultos Christi discipulos fuisse propter metum Iudæorum. eandem ob causam, ipsosmet Apostolos Christi, ante acceptā spiritus plenitudinem, ianuis clausis dies aliquot in eadem cænatione latuisse. iam verò, Diuū Sebastianum, bellatorem illum ducemque fortissimum, suscepta dudū Christiana religione, tamen Romano militari ornatu, ut nulla re prorsus à cæteris dignosci posset, custodias dissimulanter obire, & martyribus animos addere solitum, quoad coram ipso Diocleriano demum aperiendi quis esset, quem coleret, cui dies noctesque seruiret, præclara sese dedit occasio. Similiter, huic etiam Regitam pio, nondum maturis ad Christum publicè profitendum rebus, concedendum aliquid spatij, dū Naires ac proceres vitandæ seditionis causa paulatim ab insita superstitione diuellat, suum esse cuiusque rei tempus, id expectandum utique sapienti. sæpe, quæ patientia ac lenitate sanari negoria possint, peruicacia & testinatione corrumpi. Hæc, & in hanc sententiam alia dixit Episcopus, haud dubiè beneuolentia in Regem, & quadam naturæ bonitate prouectus: nec satis animaduertēs, quantum inter habitum nationis, & symbola religionis intersit. Vicit tamen auctoritas Pontificis, inque eius sententiam Prætor & reliqui frequentes iēre. Confestim Ioannes Lupus cum octo biremibus, & idoneo cōmeatu, missus ad Regem aduehendum, in ipso Tanoris aditu anchoras iacit, de que suo appulsu facit eum per nuntios certiorē ille, sospitem gratulatus accessum, ad profectionem extemplo se comparat. id ubi cognitum in vrbe, propinqui, & primores, ac præcipuè Brachmanæ circumstunt Regem, monent, orant, obsecrant, ne regnum sine causa deserat, ne caput suum peregrinæ & ignotæ committat genti: ne sese vetustissimis cæremonijs prædium augustumque, profana & impura contagione contamine. Ea monita precesque obfirmato ad iter animo cū Ioānes aspernaretur, enimvero illi acrioribus remedijs opus esse constituunt: facta conspiratione, custodibusque ad portas adhibitis, Regem in arcem includunt triplici circumdatam muro. neque tamen idcirco ille de sententia demoueri se est passus. nocte cōcubia, solus, reuinctis capillis in ipso vertice, quam dicebamus, effigie Christi, cuius opem subinde implorabat, subitariā restem, præligato quod fors obrulerat adunco cerui cornu, retinaculi causa in pinnas iacit: eoque ad miniculo in summum euadit. inde trās lato in partem alteram vinculo, suspensus manibus ad ima sese demittit. ita, septum vnum atque alterū felici ausu transgressus, in tertij descēsu, quod altitudinem mœnium restis haud æquaret, ex interuallo desiliens, caput & alterum læsit crus. inde ad stationem Lusitanorū ægrè progressus, in ascensu scaphæ, rumentibus aquis præne submergitur. Hisce defunctus periculis, ad naues denique magna omnium gratulatione peruenit. Vix dum in Prætoriam erat acceptus, cū eius cognito discessu oppidani ad littus accurrunt: supplices tendunt ad illum manus, eadem quæ paulo ante, cum lacrymis obtestantur. quos ille partim præsentī largitione, partim celeris reditus promissione solatus, familiaribus paucis adsumptis Goam ire perrexit. Propius ad insulam accedenti, præfectus vrbs Franciscus Lima in ipso portus ore cum splendido comitatu, & fulgentibus vndiq; serico versicolore caturibus ac lembis, obuiam sit. Ad mutuum conspectum, utrinque tubæ tibique, ac tympana perstreunt. Consuetæ dein salutatione accepta redditaq; Rex ad impositam littori suburbanam Antonij Personæ villam, regio instructam apparatus, deducitur. ibi noctem exegit. Postera luce, Hispaniensi decorus habitu & aureo torque, pari frequentia, nec sine horrifono tormentorum fragore

A fragore ad urbem clāsse prouehitur. ipsum Prætozem in arcis mole præstolantem; paratos item ciues populūque; strūctā summa ratione pontipani offendit. eius pompæ ordo traditur talis. Ad portam qua intrandum erat, Lima præfectus in argentea lance clauēs urbis tenebat; hospiti Regi more maiorū offerēdas, adstabant decuriones auratis baculis holosericam ostrinam attollētes vmbellam, simbrijs è cocco retorto pendentibus. Viam quæ recta vocatur, & præter Sabaianas ædes ad templum fert maximum, probè purgatam, aqua conspersam, virenti quæ stratum iunco, parietibus ex vtraque parte pretioso textili & varia pictura nitentibus; clerici & sodalitia sacra cum infulis & insignibus religionum, longo agmine infederant. postremus omnium erat Episcopus, maioris formæ baiulans Crucem. Rex urbem ingressus, cum cæterā latus gratulatione, tum in primis honore clauium; sub vmbella cunctabundus incescit, adeo conferta occurfantium ac deducentium multitudine (cum interim è superioribus locis alij spectaret plurimi) vti à lictoribus, vmbellam antecedenti honoris causa Prætori, magno labore submoueretur. Vbi ad Episcopum accessit Rex, solemnī ab eo precatione iustratus, Crucem venerabundus amplectitur.

B pendentis Christi signum exosecularur: dein templum intrat, fusiſque ritè precibus, ad pridianum hospitium eque eodem studio & comitatu reducit. exceptus dein à Prætoze quā apparatissimis epulis, arcano colloquio tempus ac locum petit. confestim vacua pars facta Prætorij, ad colloquium Episcopus, & nonnulli theologi nominatim adsciti, ac præter hosce Lima urbis Præfectus, & Franciscus Aluarus à secretis, & regij quos dixi Quæstōres, & Gaspar Nonnius interpret. Coram eo confessu Rex omnem sui de religione consilij rationem exposuit. Sibi, posteaquam, singulari Dei beneficio caligine discussa, de tenebrarum profundo in lucem sapientiæ ac veritatis emerſerit, nihil æquè in votis fuisse, aut esse; atque vt populares suos non solum, sed vicinos quoque Reges ac Principes Christo conciliet; cunctisquæ de suo (quod aiunt) lumine lumē accendat. Verū lenitate opus esse: quæ nisi tempus ac spatium datum sit, constare non possit; vsquē adeo Malabaricam gentem suas amplecti ac fouere, alienas horrere atque atterſari leges ac cæremonias: adeo auitis erroribus ac superstitionibus captam atque implicatam teneri. interea sibi Christum eiusque præcepta penitus hæere in medullis: eius rei Deum & conscientiam testes inuocar. simul, ad certamina, vbi res tulerit, pro Christi nomine subeunda sacrosancto Chrismate confirmari se postulat. Ad ea Prætor, & Episcopus, collaudata viri pietate, cum experiendī gratia dicerent, satius videri sibi, Regem, ad cæteros permouendos, Christianū sese fateri palam; & ope diuina præsidio quæ magis quā humana prudentia vel dexteritate cōsidere; multo plus vniuersæ genti exēplo factisquæ; quā arte ac simulatione & occultis horationibus profuturum; Rex magna rursus pericula, magnos rerum motus obtenderet. inter cæterā inconstituta, fratrem sibi esse æmulum regni, præpotentis dynastiæ viciniis opibus & fauore subnixum. haud sine causa vereri se, ne si noua, & peregrina obtrudenda religione, populorum animi grauius offendantur, eorum alienationem ille suam occasionem putet. Lusitanis paululum modò exspectare ne graue sit. Si vita suppetat; domesticas pariter & publicas res ita se Deo adiuvante composuturum, vt quæ nūc temporis causa corde tacitus premat, ea postmodum vultu, sermone, rebus denique ipsis tuto possit expromere. Aduersus hæc vltra tendere, neque Prætori, neque consiliarijs visum. ita, re infecta discessum est. seorsum dein super sacramento Confirmationis à Prætoze consultus Episcopus, nequaquam negandum enixè petenti respondit; eodemquæ approbante Prætoze, post die ipse met in priuato sacello, neophytū, paucis adhibitis testibus

ne tumor manaret, solemni ritu ad lucram spiritalem inunxit. ab eo myste-
rio Rex nouis dein promissis optima spe tum Episcopum, tum ceteros om-
nes impleuit. Decem ferme dies Goë in hospitio substitit. omnes hi dies Lu-
sitano populo geniales ac festi fuere. è cùstis ædium sacrarum turribus cā-
panum æs quàm citatissimo pulsu dies noctesque perfonuit. Exhibiti ludī,
taurorumque venatio; accessere armatz saltationes & Indicæ; & Aegyptia-
cæ; mimi, sanniones, & petoristæ, quæque alia effusæ laticæ signa sunt: item
que ad Numidarum consuetudinem edita equestris pugnæ simulacra; in
quibus expeditos equites, vario distinctos ornatu, arundinum iaculis inter
se decertare mos est. Inter quæ reuocatus domesticorum epistolis precibus
que Rex, proficiscendi veniam petit. Multum illi à Prætorē bombycinæ
vestis, multum gossipinæ famulis in discessu donatum. omni genere hono-
ris & officij cultus, multo quàm ante Lusitanis amicior & obstrictior ab-
ijt. Hanc nos rei gestæ seriem cum ex alijs auctoribus minimè spernendis,
tum verò ex ipsiusmet Episcopi Goani litteris hausimus, ad Catharinam
Lusitanicā Reginam datis. quibus nuntijs mirum in modum lætus Ioan-
nes Rex, Tanorij conuersionem vnà cum Antonij Criminalis exitu glo-
rioso, non modò Lusitania tota prædicandam euerant, sed etiam Romæ
Pontificatum ineunti Iulio iij. per Alphonsum Alencastrium oratorem
suum diligenter exposuit. quæ res, ingenti plausu, per eos ipsos dies re-
surgente Britannia quoque (perstitisset vtinam) bonorum ac fidelium vbi-
que gaudia cumulauit. Sunt qui totam eam conuersionem, captandæ Lu-
sitanae gentis gratiæ, in tempus ab Rege barbaro fictam putent, eo maximè
argumento, quod domum reuectus, promissa non præstitit. Mihi, circum-
spectis rebus omnibus, verisimilius videtur, metu porius quàm perfidia neo-
phytū à suscepto consilio destitisse: præsertim q̃ alioquin & ipse contractā
cum Lusitanis amicitiam egregiè coluit, & successor eius hodie seie præcla-
rè in eosdem animatum ostendit. Circa idem tempus, extotres patria dy-
nastæ alij duo, cum ad Lusitaniam cōfugissent opem, tenera ætate vterque,
ad Christū adiuncti, atque à Prætorē Societati IESV in disciplinam dati.
Trichinamalo insulæ alter, quæ Ceilano adiacet; alter Maldiuus, quæ rum
de regione ac natura supra docuimus, imperabat. Ac Trichinamalo quid
postea contigerit, incertum. Maldiuanus, ducta in matrimonium nobili
Virgine Lusitana; exiit adhuc, & regno superstes, Cocini extremā ætatē
degir inglorius. eius maximus natu filius, Franciscus nomine, præstanti in-
dole & humanitate adolescens, nuper, cum in Lusitaniam ad Philippum
Regem suis ac patrijs de rebus venisset, per noctem ignotus Olisipone, a
carijs, contracta ex occurſu rixa, magno bonorum dolore peremptus est.
Cæterum inter eas quas dixi conuersiones, confecta iam ætate Garzias Præ-
tor, anno seculi huius vndequinquagesimo supremum obierat diem: paca-
tam nactus quidem ille provinciam, veruntamen de Lusitana re inter ip-
sam pacem egregiè meritus. quippe imminutam varijs casibus classem, ro-
stratis celsioribus ad quatuordecim cum cura suppleuerat. sulphurei pul-
ueris in vrbe Goa instituerat officinas. Lusitanicæ ditionis oppida & propu-
gnacula cunctis ad tolerandum bellum rebus instruxerat. inchoatam à Ca-
strio Diensis arcis ædificationem, ex eius commentarijs ac destinatione
promouerat: multas ab eodem ob negoria bellica relictas in suspenso lites
& cōtrouersias, attentā & æquabili iurisdictione deciderat. In Garzias locū
Georgius Capralius è regio codicillo susceptus, oppido Bazaino tum præ-
rat: vir & bello strenuus, & pietatis laude præcellens. Hoc retum Indicarū
statu, Brasiliæ quoque syluæ ac dumeta paulatim interlucari ac subigi cæ-
pta. Societati IESV id item onus impositum; cum id ipsum Franciscani
iam ante fratres aliquot, Italici maximè generis, forti magis animo quàm
prospero

A prospero euentu tentassent. Namque ante partum eius linguæ notitiam, vnus ex ijs in traiectu fluminis ignoti submersus, celebre illi ab se nomen dedit. Fratris flumen exinde appellatum. reliqui, subito coortis in aduenas Brasilijs, interempti. Succedere igitur è Societate primi omnium sex; Ioannes Azpilcueta Nauarrus, Antonius Pireus, Leonardus Nonnius, Didacus Iacobus, & Vincentius Rhoterigius Lusitani, Rector ijs additus item Lusitanus, Emmanuel Nobrega, præstanti virtute ac sapientia vir. Thomæ sequebantur Sosam, qui primus omnium Prætor ea littora petijt. Brasiliâ attingere ineunte Aprili mense, anno post Christum natum MDXLIX. cum ante duos circiter menses Olisipone soluisset. Nauigatione sunt vsi admodum læta, ventisque adeo secundis atque ferentibus, vti cæpris illorum adesse Deum, haud obscurè appareret. Paucae tum Lusitanici generis erant in ijs regionibus, ac vixdū inchoatz coloniz, seu præfecturæ. antiquissima omnium, & ab Aequatore in meridiem prima, Itamaraca dicebatur. alteram Pernambuco, tertiam Illeos, quartam (Capralis quondam appulsu prænobilem) Portum securum; extremam à Sancto Vincentio nominauerant. ipsorum verò incolarum, nulli pagi, nulla oppida vrbesue. dispersis (vti supra dictum est) mapalibus habitabant, sedem pabuli ratione mutant. Nomadum in morem; idemque ab externis alieni commercijs, & infandis epulis aduersi, paucos aduenas & imperitos regionum, haud sine causa terrebant. Sosa comitesque ad villam quam vocant Veterem descensione facta, instructo agmine, Christianæ religionis insignia præferentes, puro & aperto loco præcella Crucis trophæa gratulabundi constituunt. Ibi mensis ferme vnus fuit mora, dum varijs aribus conciliantur animi barbarorum, & idoneus in vicino situs exquiritur nouæ vrbi condendæ, cui deinde Saluatoris nomen inditum est. Nec vani fuere conatus. & pax cum accolis inita, & spatium ædificationi designatum duobus circiter passuum millibus à Vetere villa. inde Lusitanæ multitudini (aliquot exceptis, quibus priorem sedem mutare non placuit) in exstructionem aræ diuiduntur. Patres, facta optione, locum domicilio delegere, vbi MARIAE Virginis adiutricis templum hodie cernitur. id templum ab iisdem conditum est ingenti labore: siquidem populo domibus priuatim excitandis, & tingenda raptim vrbe, dies noctesque occupato, avari lignarique ipsimer, ac proximis è montibus materiam suis humeris baiulare cogeantur. Accedebat extrema propemodum egestas iu ignoto ineultoquo solo, nulladum in eorum victum aut cultum ab Rege decreta pecunia. excalceati, ac seminudi, æstu & sole torridi, quotidianum obibant opus. nec raro, planè omnibus defecti alimentis, cibaria ostiatim emendicabant euentu vario, quippe cum alij sibi quoque angustam esse domi rem diceret, alij commoti misericordia, ex eo quod suppetebat liberaliter impertirent. eiusmodi inopia conflictatis, ad extremum Prætor modicum quid, elemosynæ nomine ad tolerandam ex parte vitam assignat, quoad reliquis deinde necessitatibus ab Lusitano Rege pro cætera ipsius munificentia ac pietate subuentum est. Inter eas tamen ærumnas, miserasque (si vltro suscepta pro Christi nomine incommoda nominibus hisce appellare fas est) adiuuandis quantum liceret, Lusitanorum animis, exemplo, verbo, sacramentis instabant. Sed non eo consilio tantum traiecerant pelagi, vti Europæis inquilinis, Christi notitia dudum imbutis, atque ab infantia ad numerum fidelium adscriptis, potissimum operam darent. Indigenarum illi salutem præcipua contemplatione spectabant, in cæcis opinionum tenebris, & in summa veri numinis ignorance versantium. itaque, simul ac popularis è Lusitania Sacerdos aduenit, qui curiosis parochiæ munere fungi posset, concessis illi edibus tanto sudore constructis, extra oppidum nouam in sedem loco edito commigrarunt, quem montem Cal-

uarium ipsi dixere, circumfusus vndique barbarorum tugurijs; magno scilicet apertoque discrimine vita; sed sacra Deo & deuota iam capita, nihil pro salute hominum periculi recusabant. Atque hac maxime ratione Prætori ac cæteris, (quos tamen haud omnino relinquebant) satisfactum à patribus. Alia longè erat causa Vincentianæ coloniz, quos exsules ferme, in vltimis finibus ab omni Christiano pastore disinctos, atque ob id ipsum cœlesti carentes cibo, circumfremantibus barbaris, ipsa propemodum esse rauarent loca. Ad hosce igitur omni studio recreandos refouendosque Nobrega ex ipsa suorum paucitate duos in præsentia destinauit: Leonardum Nonnium, & Didacum Iacobzum. ipse cum reliquis ad Brasilijs indidem cicurandos & erudiendos incubuit. erat omnino laboriosa prouincia, & multis difficultatibus implicata. obstabat inficitia linguæ, quamquã haud ita copiosæ nec variæ, tamen ab omni Europæo sermone planè abhorrentis. obstabant ingenia moresque incolarum: quod super quotidianas cædes, ac finitima bella, & inexpiable vlciscendi certamen, dapesque diras; in crapulam quoque ac Venerem proiecti, magis indies obtunderent aciem mentis; & flagitiorum cæno quicquid erat indolis bonæ, demergerent. Accedebat indomitum ac latè patens malum, & quo valentini nihil aditum atque iter obseperit Euangelio; vererum Christianorum, indigna tali nomine ac professione licentia, procacitasque, cum anxia cupiditate sordibusque coniuncta: vt eorum aduentus in barbarorum vicos, vitæque consuetudo, cum grauius cunctos offenderet, tum ingentem nomini Christiano inuidiam infamiamque conflaret. Nec leue afferebat incommodum ipsa mobilitas gentis, & crebra, vt dicebamus, mutatio loci; vt sub ipsam interdum messem, fessis agricolis, & diuturnum laborem tædiumque spe largi prouentus de more solantibus, adultæ iam segetes repente apparere desinerent. Postremò deploranda erat hic etiam, in tam vastis terrarum spatijs tantula ac tam deserta operarum manus. Sed nequaquam idcirco fracti animis vel debilitati sunt patres, haud ignari videlicet, quàm exiguo numero Apostoli quantas olim res Deo duce atque adiutore gessissent. & Christus idem, talium consiliorum parens fautorque, recentibus his quoque famulis ipso potissimum præside fretis, ac nihilominus pro sua pæfatagentibus, aderat. Igitur incommodo linguæ obuiam itum initio nonnullorum ope ex ijs qui ante Sosæ aduentum ad villam Veterem agebant. ij primùm adhibiti interpretes, vicè sermonis vtcunque supplebant. Dein, quò facilius procederet tota res, ac minus ipsi aliunde penderent patres ad Brasiliicam linguam addiscendam cuncti pariter animum adijciunt, ac riq; studio ac pia æmulatione perfectum haud ita magno tēporis interuallo, vti essent ad confessiones audiendas, & habendas conciones idonei. Azpil cuetz præsertim in eo genere enituit laus; vt cognitis iam rebus quæ à Xauerio apud Indos fierent, vulgo Lusitani affirmarent, peculiare ac proprium munus decusque Nauarræ gentis ac nominis videri conuersionem ethnicorum. Hoc instructi adiumento patres, doctrinæ Christianæ capita, certasque preces, vt assolet, Brasiliicè vertunt. dehinc vicos, & tuguria paulatim obire; modestia, comitate, beneficijs obligare sibi homines omnium ætatum: ac simul de rebus diuinis dicere per se ad populum incipiunt. Mirificos insolita prædicatio motus animorum effecit in rudi tenebrisque inuoluta barbarie; satisque apparebat, cum alia, tum præsertim quæ de omnipotentia & infinitate Dei discebantur, ingenti cum admiratione æquè à viris ac mulieribus accipi. Nostram etiam legendi scribendique consuetudinem ac peritiam, sine fine suspicere videbantur; cupereque sese in cultu ac religione nostris esse simillimos. verum quominus id re ipsa perficerent, inueterata morum peruersitate ac feritate retardabantur. eo acrius instare

A instare partes, vti eos humaniorem ad victum ritumque traducerent. Maximus fuit labor in cohibenda funesti ac feralis cibi consuetudine, quo Brasilius nullum palato gratius edulium norat. atque ob id ipsum grauiam non seinel adieciere discrimina. Inter cetera illud memoratur facinus insigne. Caput in pectus ex hostibus quendam accollere ad Caluarii montis radices attraxerant, ac diu pastum coactumque; pinguefcere, in epulas ingenti cum exultatione macerant. ea re cognita, Christum suppliciter inuocant partes, hortantique inter se protinus aduolant, in tugurium irrepunt; protensus cadauer in gancam præparantibus interueniunt: palam ac fidenter afferunt manus. Ac virorum quidem, quies ac silentium fuit, iniecto pudore, quod cum patribus non nihil iam familiaritatis et vicinitate contraxerant. Non eadem fuit patientia foeminarum. verum adstant aliquot præcipua crudelitate, & hostis puniendi libidine. hæc sibi nec opinato ereptam et faucibus prædā indignè ferentes, cum clamoribus & quiritationibus concurrere, iuuentutē ad viciscendam adeo atrocem iniuriam excire. inde commoti nonnulli autem rentibus aliquantulum resistere: sed mox vel ipsa repugnante natura, vel etiam diuinitus terribi caput omittunt. ita, corpus ablatum patres in hortu ad effodiendum atque asportandum accederent. Nec vana fuit coniectura. Facta manu per tenebras in hortum irrupere Brasilijs, per tentatissimam sepulchra, ac demum inuento corpore (tanta sagacitas fuit) iam extraxerant brachium, cum excubantes in id ipsum patres accurrunt, eademque orationis animique constantia nefarios conatus infringunt: ac, ne sæpius certandum foret, ablata denud membra intra urbem ipsam accuratè defodiunt. exasperauit ea res vehementius animos gentis, muliebribus præsertim incensæ facibus; ac parum absuit, quin agmine facto repetere urbem inuaderent. Patres quidem, insu prætoris intra moenia remigrare coacti tantisper dum inter mirescerent; aliud sibi hospitium condidere, quæ nunc collegij noui exstruuntur ædes. Idem prætor, quæ erat pietate rerumque usu, iacta in eos crimina & voces vulgi repressit. Ipsorum culpa & rerum gerendarum audacitate misceri cuncta, pacem turbare, ferocissimæ nationis arma irritari conquerebantur. At ille negabat euentum belli extimescendum, quod eorum causa constatura foret. Deum quippe vel meliori affuturum causæ, vel sedatis tumultibus, et turbido ac tristi, serenum repente nitidumque diem haud dubiè redditurum. Vera cecinit. mitigati præter spem animi barbarorum, & magno omnium gaudio redintegrata pax est. lentius inde cautiusque patres cum Brasilijs agere: non tam quod suo ipsi parcerent capiti, quam ne sermonem aut offensionem popularibus darent: monendo, precando, sceleratam rei demonstrando, non paucos à nefaria laniena ac popina tandem auulsere. ab alijs impetratum, vti ad eos, qui capti saginarentur, saltem sibi pateret alloquium. horum ergo, quando seruare corpora non dabatur, animus certè omni studio consulebant: Christiana edoctos mysteria, atque ad salutarem peccatorum detestationem adductos, priusquam raperentur ad necem, sacro lustrabantur latice, dabantque operam, vti ex hostium ludibrijs ac teterrima seruitute, ad celestia regna protinus euolarent: sed ne hac quidem ratione miseris diu prospicere licuit. Mali demonis artificio sibi per sua serant aiebantque barbari, intinctis eo baptisinate carnibus multum de pristina saporis gratia deperire. ac proinde immutata voluntate, ab illo religionis munere nostros arcebant. Itaque attenta consultatione demum eo decursum à patribus, vti neci destinatos, supremo die ad patibulum usque prosequerentur, atque interea madenti sudatio super aliquod corporis partem furtim expulso, adhibita formula sacramenti, iamque morituros dissimulater abluerent. id aliquoties tentatum, ex animi sententia cessit. Per idem ferè tempus Lusitanus quidam incolarum casus oberrans,

incer-

incertum unde orto iurgio, rixaue, perimitur. Accendit ea res maiorem in D
modum animos Europæorum. nulla surgentis etiam tum vrbs habita ratione,
vindictam fremunt eadem, consulendum ipso iussu incolumitati aduenarum; neque impunitate ac socordia diutius alendam gentis audaciam. hæc minitabundi & coram Prætoribus, & inter se iactare. nec dubie ad arma itum foret; ni rem Christianam fouens Deus, barbarorum animos ad æquitatē repente flexisset. amicitiz ac vicinitatis iura, sanguini prætulere. deditus piaculum iræ noxius, & inaudito apud eas nationes genere pœnæ, in os bombardæ propalam insertus, applicato ad spiraculum igne discerpitur. ea res per agros nuntiata, magnum Brasilijs terrorem incussit; simul etiam, vnus Lusitanicus, cæteros in præsentia nonnihil ab inconsulto ac temetario discursu cohibuit, inde patribus paulo expeditor Euangelij prædicatio cepit esse. magnoq; ac fidenti animo sese multitudi- ni subinde immiscentes, densam ignorantie nebulam, veritatis luce dispel- lere, opinionum portentosa ac monstra fugare; magorum ac veneficorum (quibus derisui simul & quæstui captæ mēdacijs & errore sunt mentes) præstigias atque fallacias aperire ac tollere nitebantur. In ijs præcipua astutia veterator, summam sibi auctoritatem vbique pepererat; tamquā pro Aes- E
culapio venditabat sese; ad ægrotos omnes illico aduocabatur. Hūc Nobrega data opera aggressus, rogat; qua tandē vi res tantas efficiat; illum ne consulat Deum, qui totam hanc rerum vniuersitatem verbo condiderit, regiamque ac domicilium habet in cælo; an tartarei cæodemonis consuetudine vtatur & opera impudentissimè arrogantissimèque respondit, se quoque Deum esse, & Deo progenitum; certum etiam hominem coram produxit, à quo grauiter laborante morbum ipse depulisset. illum præterea regnatorem celi Deum, sibi esse amicissimum; ac sepe inter nubes, tonitrua, ac fulmina ostendere sese; & alia eiusmodi multa, superbiz vanitatisque plenissima. Hanc Nobrega tantam audaciam impietatemq; non ferens, aduocata concione instruit singula hominis dicta firmissimis argumentis maxima vocis contentione refellere; conuictumque tandem ac fractum, ad sententiam simul moresque mutandos adduxit; amice comiterque pollicitus, se pro illo apud verum Deum fore deprecatorem. ac paulo post, cū se ipse initiandum spontē obtulisset, in catechumenorū adscriptus est numerus. is numerus pro multitudine reliqua oppido exiguus erat; egreque admodum necessaria Christianæ sapientiz præcepta & dogmata capiebāt. F
post diurnam institutionem, qui maximè idonei ad baptismum euasere, vitali fonte lustrati, cumque vnica vxore, cæteris dimissis, ritè coniuncti sunt. ex ijs vnus, lætitia gestiens adiit patres: nutu gestuque significans & affirmans, proxima nocte se se apud superos fuisse, incredibili gaudio & suauitate perfusum. Cætera plebs à patrijs epulis, & ebrietate, & saltationibus impudicis, & multiplici coniugio abstrahi ac diuelli non poterant. neque in ijs colendis vilo pacto respondebat operæ fructus. quocirca socij, nequam ultra ferere super spinas, sed puram aggredi tellurem è vetere præcepto constituunt. Infantes primū quamplurimos in tutum recipere (si cui fortè ante vsum rationis obeunda sit dies) & saluari summi Pastoris nota insignire festinant. patres dein matresque familias, precibus, promissis, blādimentis adducunt, vt puerilem ætatem ac sobolem, sibi in disciplinam dent. hosce postmodum ipsos, cibo & crepundijs paulatim illectos, omni arte mansuefaciunt. nec pœnitendus fuit labor. siquidem & tradita facillè accipiebant, & retenta fideliter, grandioribus natu, quotidianæ consuetudinis & linguæ beneficio per otium inculcabant; & suo ipsi exemplo sensim cæteros à nefarijs atque impuris moribus auerteabant. Parentes interea (vt est etiam improbis ipsa per se virtus amabilis) filiorū obsequio, sobrietate, cul-

Atate, cultu, doctrina lxtari, eosq; vltro ad proficiendum accēdere. ac tantus erat Christianæ institutionis amor, vt pijs catechismi carminibus, ac beatis vocibus IESV & MARIAE, littora, campi, luci perstreperent. Neq; ita multis interiectis diebus, Brasilijs centū maturi baptismo extiterē. is baptisumus quanto maximo licuit apparatu pompaq; celebratus est peracto Paschate, qui præcipuē dies, vetere Ecclesiæ instituto, sacris eiusmodi sunt destinati. ceteros catechumenos ad septingentos, dū amplius erudirentur, in aliud tempus, quāquam ingemiscētes & impatientes morē, differri placuit. Sub eiusmodi iterum initia, subito factum, vt neophyti pæne omnes in morbum alni, oculorum mœ, ac varios abicēssus inciderent. hæc magi videlicet ad baptismum inuidiosē referre. lauatione illa tentari valetudinē, doctrina ac prædicatione, pestem ac perniciem populis importari calumniabatur. Sed ipsorum mēdacia & improbratē, Dei beneficio reddita mox Brasilijs firmitas, apertē redarguit. ea recepta, institere eum alijs, monitu patrum, oratoria sacra sue ædes publicē exstruere, quō ad cōcōiones & catechismum vndique conuenirent. duz duobus locis magno Christiana rei bono excitatæ. Agitatum etiam à patribus idq; dein tempore procedēte perfectum est) vt quod de Thesō iactar Græcia, sparsos per tuguria indigenas, in pagos & oppida cogere, agris colendis ad suæ facerent, eorumq; coctus legibus ac magistratibus temperarent. Circa idem serē tempus, quo Prætor in Brasiliam est missus, Conganis quoque Aethiopibus ab Rege Lusitano pari diligentia & caritate subuentum est. Alphonsus iam ante decesserat Rex, cuius de singulari virtute ac pietate initio demonstrauimus. Successor eius, Iacobus nomine, quamquā Christianis initiatus sacris, tamen ab illius viri vestigijs atque itineribus longē deflexerat. Hunc imitati populares, ad patria vitia leui momento ruebant. nec multum erat in Europæis vel institutoribus, vel etiā sacrorum administris, auxilij. quippe tantū aberant à miseris Aethiopibus verbo aut exemplo iuandis, vt ipsi potius constringendi vinculis, in alioq; ad officiū cogendi viderentur. His rebus cognitis Ioannes Tertius, è Coniunbrigenſi collegio quatuor viros in vineam illam, ceteris eandē sortem ardentē optantibus, impetrauit. Christophorum Riberum, Iacobum Diazium, Didacum Soueralium, queis Georgius Vascus præerat. ij ab Ouisipone ad celebre Sancti Thomæ insulam nauigauerunt, ex qua faclis ad littora Congi traiectus est. in ea intula febribus alijsq; morbis acerbē vexati, needum recuperata valetudine Pindam emporium Cōgani Regni transiunt. Eorū aduētū audito Rex à leucis quinquaginta è proceribus duos obuiam misit. ab ijs in regiam ligneis equis de more perducti. rudis artificij tale commētum est. Cantherio seu rigno dorantalis fermē eratitudinis, pedum octo longitudinis, bubulum corum ad sellæ amplitudinem intendunt. huic ephippio diuaticatis cruribus viator insidet, baiuli succollant duo, & vbi longius iter est, succedunt alij. huiusmodi eaballis languidos adhuc patres in interiora prouectos, comiter accepit, in Ioannis videlicet gratiā, Rex, vnā cum liberis & ciuitate ad Crucem extra mœnia positam honoris causa progressus. Tum illis assignatur hospitium, cuiusmodi Aethiopū edificia sunt, culmo paleisq; contextum. Ibi Seneralis publicē ludū aperuit. sexcētos admodū pueros labore maximo & literis, & Christianis præceptionibus imbuebat. Ceteri ad emendandam populi ac procerū vitam omni ope connixi primū, dein ad prædicandam ethnicis Euangelium operā contulēre, nec sine fructu: quippe in intra quintum mēsem Riberus mille septingentos Aethiopas probē institutos, ad Christum adfluxit. Diazus quadringentos: Vascus trecentos. idemq; Vascus cum fido vno dunraxat interprete, viatico prorsus nullo in proximōs pagos egressus, duo millia & septingentos baptismo expiauit: ac

præ-

præter templa olim in vrbe Alphonsi beneficio condita, tria in finibus ex
 circavit dicauitque; Saluatori vnum, MARIAE Adiutrici alterum, tertium
 Diuo Ioanni Baptiste ingrauescente dein morbo, domum redire coactus:
 ac reliqui item aduersa conflictati valetudine (siue id è grauitate cœli, siue
 ex insolentia deterioris cibi contingeret) à spiritalibus ministerijs ad ne-
 cessariam corporum curationem haud sine magno ipsorum dolore tra-
 ducti. Accessit ad prædicationem interrumpendam, Regis quoque alienus
 à studio religionis animus, cum rei Christianæ, quæ ipsius auctoritate ac
 munificentiâ in primis egeret, segniter admodum ac malignè pro sua parte
 consuleret: atque inter cætera pessimi exempli delicta, ab improborum cõ-
 suetudine, & à multiplici pellicatu auelli non posset. Haud paulo felicior,
 eadem tempestate, fidei processus erat in India. & Capralius Prætor, ruen-
 dis ornandisque neophytis ethnicos ad Christum inuitabar. Consilio, au-
 ctoritate, ope, Dei seruis & Euangelij præconibus aderat. Præter hæc attol-
 lentem sese denuo Zamorinum, exercitu maturè coacto repressit. Coule-
 rum, Tiracolum, Pananem Calecutanz ditionis, vi cepit, facibusque subie-
 ctis incendit; agros vastauit, palmeta succidit; magnum numerum & quæ
 maioris ac minoris formæ nauium flammis absumpsit. ad extremum, oræ
 Malabaricæ proceres, Calecutani socios ac fœderatos, Cocino minitantes,
 intra Ciembem insulam deprehensos obsedit: redactisque iam in arctum
 rebus, nuntius de Alphonsi Noroniæ successoris aduentu in castra perfer-
 tur. E Lusitania profectus, Ceilanum attigerat. ad eius rei famam dilapsi mi-
 lites, Noroniæ visendi cupiditate. & Capralius ipse ad provinciam illi tra-
 dendam, vix anno Prætorur circumactis, discessit; inde soluta præter opini-
 onem obsidio. Interim ex vltioribus Indis valde iniquos infestolq; Euā-
 gelio sese præbebant reguli Molucenses. ij cum denuo in Lusitanorum cõ-
 spirassent eadem, patefactis insidijs oppressi, vires omnes atque consilia ad
 neophytos ab Christi cultu absterrendos, Caciziorum instinctu verterunt.
 neque ita difficile fuit, exacerbatos Europæorum iniurijs, flagitijs atq; pec-
 catis offensos, necdum in veræ fidei ac solidæ virtutis amore fundatos, par-
 tim suadendo, partim infectando vexandoque conuellere. Ergo, cum alij,
 tum verò qui Mauricas insulas incolebant, quorum ingens in oppido To-
 lo erat numerus, Xauerij patrumque auctoritatis atq; institutionis obliti,
 rupto baptismi sacramento, propalam ab Ecclesia Christoque desciscunt:
 eadem sacram euertunt: Cruces & sanctorum signa succidunt: Lusitano Re-
 ge contempto, Geilolij tyranni imperio ac ditioni sese subiiciunt. Neque
 impunè tanta illis impietas cessit: primùm ager, totius regionis antea fera-
 cissimus, mutata subito natura, squalidus atque effœtus euasit: conditæ in
 horrea fruges, dira tabe prorsus exesæ: dulces aquæ, falsugine atque ama-
 rore contractæ, noxiæ redditæ: fame dein ac pestilentia multi omnium æ-
 ratum ordinumque mortales absumpti. ac reliqui nihilominus in obstina-
 tione persistere. satisque comperto, sibi nouum à Lusitanis imminere bel-
 lum, contra omni arte parare sese; aditus alios muris, alios vallo fossaq; &
 operibus obiectis obstruere; milites ac tormenta clam ab Geilolio sub-
 missa locis idoneis collocare. Inde cum se aduersus omnem externam vim
 sat superque tutos putarent, ac deterrimus quisque ferocissimè loquere-
 tur; Lusitani parua, vt solent, manu, magnæ rei molem aggressi, cum auxi-
 liaribus manipulis aliquot superueniunt: missisque è classe internuntijs,
 blando ac benigno sermone desertores ad sanitatem reuocare conantur.
 se non armis aut multitudine fretos, aut sanguinis avidos accessisse, verum
 salutis ipsorum studio adductos, & omnipotentis Dei præsidio atq; ope sub-
 nixos: quem illi si pergan spernere, neque eos ad missi facinoris pœnitentia
 capiat; maiore in dies mercede sensuros, quàm graui piaculo datam
 Christo

A Christo fidem, & initam cum Lusitano Rege amicitiam, ac diuina pariter & humana fœdera violarint. Aduersus ea cum inflato ac pertinaci animo respondissent barbari; sat iam ab ignoto & externo mercatore insultatum indigenis, non vltra ferendâ impotentis dominatus acerbicatem; sibi quoque auxilia, machinasq; , ac bellica tormenta suppeteret; deniq; se Christia nos nullo pacto futuros; cōtinuò in amentes efferatosq; euidentior quàm vmquâ aliàs, vindicta cœlestis apparuit. circa meridiem obscuratus repente sol. densas hinc tenebras cum pauidi ac tremebundi palparent; ecce tibi rursus, vicini montis è vestice, cum horrendo mugitu crebrisq; tonitribus, qualia maioribus tormentis eduntur, sordidū ac tetrum erumpit incendium; tantaq; cineris pumicumque, & ambustorum igne lapidum vis, vti propugnacula & muri coronas æquaret. accessit terrarū motus ingens, quo arbores aut iussæ radicibus & inuetsæ, recta omnia diruta præter vnum templo nuper euerso contiguum. quin, proxima quoq; palus, oppleta saxis & improuisa congerie, latè restagnans, multos mortales vnâ cū brutis animâibus obruit. neq; horas paucas, vt ante, sed ipsos tres dies noctesq;ue tartarei camini ardor ac sœuitia tenuit. Post triduū stetere flammæ, & caligo dississa: facilisq; ac plano iam aditu Lusitani procul è nanibus omnia contemplari, descendunt. ac defensoribus aut exilio sublati, aut metu dilapsi, iterū nullo certamine cuncta peruadit. Arma dein illata Geilolio. is duodeuiginti lān annos cuiusdam insulæ, septem à Ternate leucas, aree sese tenebat, partim situ manuq; , partim etiam æneis munita ballistis, quas ille Christianis, interposita hospitij fide capris, ac subinde mactatis ademerat. ea Lusitani aree tertiu intra mēsem Bernardini Sossæ cōsilio ac virtute positi sunt. ipse tyrānus, eum viuus in potestatem venisset, memor flagitiorum ac scelerū, sibimet mortē veneno cōsciuit. in eius locū filius ab Sossæ ceterisq; suffectus. His cognitis rebus confestim illuc ab Ternate Ioannes Beira trāsmisit. territos incolas palatosq; , suauis oratione ac familiari vultu contraxit: monitosq; per eam defectionē quanto quāq; , nefario se se obstrinxissent crimine, docuit nihilominus, modò facti pœnitere, nō esse cur de venia desperarēt: quippe nullū excogitari posse delictū, diuinæ bonitati atque elementæ par. Multiplici malo emollita iam & subacta erat gentis duritia. hoc alius amātissimi patris monita penetrarunt. ergo vbi sat magno Caceriq; dolore cōpunctos, & priora cōsilia cū gemitu detestantes, ac sibimet ipsis iratos animaduertit; bono ac fidēri animo iubet esse: tū solemnē ritū per sacram confessionem expiatis, Ecclesiæ sacrosanctę, Christoq; salutis humanæ parem restituit. Inde noua rerū omniū facies. pariter hominibus recta mens, lacibus duleor, telluri fœcunditas rediit: luctus, moeror, atq; formido, in grātiarū actiones, hymnos, lætitiāq; cōuersa: deniq; inaudito miraculo, noxij quoq; mures, qui fata per id tempus in perniciem gentis eroserāt; aque lustralis ad spergine protinus ethnicorū in arua cōpulsi, tanto quidē eorum damnō, vti vulgo cū Christianis iniuriam exposcularent: mox etiā tantis ac tam varijs permoti prodigijs, gregatim ad Beirā baptismi gratia cōfluert. ijs, quod pater solus cūctis ministrare nō posset, socios à Ternate accessit primū: dein, cum ne ij quidē sufficerent, magistratū rogatu in Indiam ad subsidia petenda profectus est. Interea Gaspar intra insulæ Armuziæ fines exacto fermē triennio, Goam superiorū accitu reuertit, Iaponios inde Sinasq; , si per eosdem superiores liceret, tum etiam Scythas, vt ex ea parte immenso circuitu Romam ipsam adiret, vasto & cœlestibus flammis ardētī agitans animo. Verū in digressū ab Armuzianis, haudquaquam ei leue negotium fuit. Non enim precibus duntaxat, lacrymisq; , vt mos est, ne se desereret, summi pariter infimiq; tendebāt; amicā pafabatur ei vis; positq; , locis opportunis insidie. quas ille frustratus, celerē

Iembo ad Lusitaniam peruenit classem, capta & direpta Catifa Canarinos ad portus eo ipso tempore nauigantem. ibi magno militum ac nualis turbe gaudio in vnam è rostratis accepus, ad Bazainu applicuit. A Bazaino, Antonij Lauierij Franciscani Inuitatu, ad saluandos Christianos excurrit, ab eodem Antonio per Euangelium genitos. Multa, in eorum actibus, praece artis & magnificentiae monumenta visuntur. in his Canarini etiam quod appellant, vna cum ædibus priuatorum multis, itemque vis & angustioribus, nec non cisternis ad centum, è solido ac vno lapide ferreamentis excisum. aliud item ex vna petra sanum elephantus vocatur, multis insigne simulacris, ac duobus praecipue colossis ingentibus, terna quæ capita, totidem pedes manusque eiusdem operis templum aliud incerto titulo, Antonius ritè expiatum, Christo dicauerat. in templum id Gaspar obuio Christianorum agmine, praecinentibus tubis, effusa cum lætitia excepit, rem diuinam peregit, grauique & efficaci oratione animarum ad fidè officiumque neophytis, Tanaham inde, Ciaulumque, postremo Goã cunctis optatissimus appulit. At Xauerius, ex Iapone Indiã, ex Indiã retro Sinarum littora petiturus, primum Christianos in digressu confirmat. Colmam Tustiam, & Ioannem Fernandum, Amanurano praefate reges, ipse in Bazarain, Lusitanorum appulsam audierat nauem, rectè contendit. Rex erat Bazarainum adolescens, & cæcis errorum tenebris inuolutus attamen, quanta Xauerij esset virtus, quanta etiam apud Lusitanos autem, quantaque illi, ut plerique eius tractus dynastæ, commercium atque tractum expetebat, aduenienti patri sese valde humanum & honestum exhibuit. abeunti, comitem è suis familiaribus cum epistola & doctrina praetorem, dedit. idem, cæteris è Societate, qui in Iaponem postea peruenissent, eadem humanitatem ac beneuolentiam praestitit, proprium autem regem, comitumque adsignauit, aditum ad Regum finitimorum in facili gratiamque litteris ac nuntiis munijt: quin etiam, in maximo regum suorum discrimine, inter grauissimas bellorum ac seditionum prolepses, eorum salutem & incolumitatem praecipua fide curaque consuluit. Modeste primo demum post Xauerij professionem anno, Christiana facta suppositum, quæ ad id vsque tempus metu seuerioris disciplinae fuerat, Xauerius, de tunc uariis nomine Franciscum appellari se voluit. nouissime verò, ad Gregorium xlij. Pont. Max. legatus è regia stirpe, venerationis & obsequij, nonne delectauit: qui Olisiponem ipsius ferme triennij spatio, per quam antea in migratione deuecti, & à Philippo Catholico Rege in primis nuntio & comiterque tractati, bonam Hispaniæ & Italici partem, ut inaudito post omnium seculorum memoriam, ita gratissimo cunctis principibus populoque spectaculo genere peragrarunt. Cæterum Xauerius, praeter Bazarainum, de quo dicebamus, Regis internuntium, ex ipso etiam fidelium numero, quos dicebamus, egregie cordatos assumpsit, Matthæum, & Bernardum, ad urbem vnde Romam Iaponicæ indolis exempli causa mittendos. quorum alter Gregorij mors abstulit, alter, quo intendebat, cursu feliciore peruenit, & ab Iaponia in Societatem accepus, quo in vulgus obscurior, eo per otium & curam exquiritas Ecclesiæ Romanæ cæremonias, religionesque, & faciemque apparatam est contemplatus; celeberrima sanctæ vrbis templum in quo cum animi fructu, ac pietatis incremento non semel obiit; patriam gratè impetens, multa Iaponis narraturus, in Lusitania letali correptione, in Conimbrigæ supremum viræ actum haud sine plausu peregit. Hic & quæ comitibus à Bungo Xauerius Nouembri mensis anni quinquagesimi primi, paucis diebus peruenit ad Sinarum insulam Siam, nū, quo etiam ab eo per ea tempora Lusitani, leucas ab vrbe Canarie dimissa, in Iaponem oportuno reditu ad Indos parantem Didacū Pererian offendit. Xauerius

expo-

A experientem, & industrium, & Sinarum vrcunque littoribus adfuerim. Cum hoc sua pater de inroitu aggrediendo consilia contulit. Aptius nihil. vtrique visum, quàm ab Lusitano Rege ad Regem Sinarum, amicitia, & societatis incundè cum litteris ac donis orator. quam rē infelicitè olim quorundam culpa tentatam, mirigatis ipsa die Sinarum animis, modò remeritas abesser ac fraus, multo iam nunc melius cessuram, haud inani cōiectura sperabant. in huius porro noui legati conitatu posse Christi nuntios in ipsa mediterranea dissimulanter induci, qui vel aliquam linguæ consuetudinē, vel interpretes certè nacti fidos, magno deinde animo, diuina subnixi ope sementem Euangelij facerent. Cū ea maximè ratio probaretur, legationem sibi (ni Prætor abnuat) Pereria ipse deposcit: cætera, nempe Xauerius. Hac mente profectos ab Sanctiano, atrox procella è regione Cincei portus inuasit, auulsamque repente scapham, & in ea duos è nautico ministerio Mahometanos, ex omnium oculis abstulit. Furebat ventus: aquatum insani montes vndique minabantur exiri: nautæ maioribus demissis antennis, modico tantum velo tempestatibus vini subterfugere nitebantur: memoriam scaphæ, propior metus ac terror cunctis excusserat. Xauerio tantum ea insidebat cura. neque id, euadendi consilio si naufragium incideret, sed miserum illud animarum par ab sempiterno interitu vindicandi, nimirum diuinitus concepta spe, si reciperentur, Christianos aliquando futuros. Hoc ille studio accensus, quamquam alieno tum tempore, intentos gubernaculo nauclerum ac præfectum aggreditur. diu renitentem vtrumque monitis, obtestatione, auctoritate peruenit, vti dolones demitti protinus imperet. ægrè id exsequuti prorata, mox, cū ne sic quidè è summo speculantibus appareret scapha, pelago sequente vela rursus expediunt. Tñ, inuicta caritatis ardore ad proram aduolat pater: iniectis antennæ manibus, haud intermissa ad Deum prece, paululum adhuc more per summam conrentionem extorquet: puerum iubet, dispiciendi causa, denuò rudères ascendere. Cū hæc maximè fierent, ecce subito aduentans præter omnium opinionem scapha conspicitur. Protinus clamore sublato contracti dolones: atque ad eam expectandam, cursumque facilius inhibendum, obliqua oneraria contra maris impetum sistitur. appropinquant deinde eminus inijci funem Xauerius vetat, affirmans ad ipsum nauis latus rectà accessuram. Cesse per se: neq; aliter factum. per medios fluctus facili ad mota remigio, tñ diu stetit, dum tenacius religaretur ad puppim. lenitū interea pelagus. Mahometani è tanto periculo sospites, instante Xauerio cæterisque, ad Christi extemplo cōuersi. cū ita prorsus vti prædixerat, euenire. scilicet magnitudinem rei primò defixi omnium animi: noua dein perfusi læritia, diuinam clementiam granulares agnoscunt: ac prospero demum cursu Malacam deferuntur incolumes. ibi solita celebritate pater acceptus, non diu substitit. inspectis tantum & confirmatis in opere socijs, ex ea vrbe Cocinum, Cocino Goam deuenit Februario mense, anno seculi huius quinquagesimo secundo, quatuor non totis mensibus è lapone illuc vsq; consumpris. eius aduentus, quod diutius ac longius abfuerat, eò maiorem vniuersæ ciuitati lætitiā attulit. ipse, à descensu, primū omnium, publica nosocomia, & sacra coenobia religiosorum inuisit, dein ad collegium diuertit. Ibi Gasparē ac socios perquam suauiter amplexatus, reliquum vnū esse cognoscit, qui dudum in lecto decumberet, is è diuturno ac letali morbo desperatus à cæteris, nunquam tamen spem abiecerat ipse, modò Xauerius ante supremū adesset diem. neque mendax fuit fiducia. vti valetudinarium ingressus pater, iacentem grato sermone ac saluratione, vti solebar, impertijt; impositisque capiti manibus, consueta in eam rem ex Euangelio effatus est verba; illico leuationem sensit ægrotus, mox etiam vires omnino recepit.

Obnitente dein amicorum turba, nihilominus in maturandam profectio- D
nem intentus, Episcopo Prætorique suas & Pereriz cogitationes aperuit.
laudabiles utrique viſæ, & Prætor haud grauâtè principem legationis Pere-
riam declarauit, eidemque conciliandæ fidei litteras ad Regem Sinarum,
nomine Luſitani Regis attribuit. Cæteris ornamentis doniſq; regalibus Pe-
reria ſuomet ſumptu magnificè legationem inſtruxit. Xauerius interea, In-
dicæ prouinciæ res, ne quid per ipſius abſentiam caperent detrimenti, ac-
curatè ordinabat. Ante omnia Gaſparem, Paulo Camerte pijs alijs mune-
ribus occupato, quamquam inuitum, & comitandi per aſperrima quæque
parris cupiditate flagrantem, Goano collegio cætetiſq; præpoſuit. Ad Ba-
zaini culturam Melchiorẽ Nonnium; ad Tanahæ, Cõſalium Rhoteri-
gium; ad Cocini, Franciſcum Henricum; in Piſcarium littus Aloyſiũ Men-
dium (qui deinde propter Chriſtum ibidem à Barbaris iugulatus eſt) ad San-
cti Thomæ coloniam, Ioannem Lupium abire iuſſit. in Luſitaniam verò,
atque inde Romam ad demonſtrandum Ioanni primũ Regi, tum Igna-
tio Indicæ prouinciæ ſtatum, & petenda ab utroque ſupplementa, Andreã
Fernandum cum Bernardo Iaponio, uti paulo ante diximus, deſtinauit. In E
Iaponenſem denique vineam, Coſmo Tutriano, & Ioanni Fernando ſub-
ſidiarios deſignauit Balthaſatem Gagum, Petrum Alcaceuam, Eduardum
Syluium. hoſce Malacam uſque ſecum ducebat. Hiſce alijsque rebus, tum
è domeſtica diſciplina, tum è publica vtilitate compoſitis; inter pijs dedu-
centium lacrymas fauſtaſq; preces, & certantia vota diſceſſit xv. Kal. Maij,
tertio citciter menſe quàm e Iapone redierat. Periculosa in primis ea quo-
que nauigatio fuit. ſecundo prouectos ſtatu, adeò ſubita ac ſæda tempeſtas
inuafit, uti neque nautarum conatus arteſcẽ, neque vaſorum onerumque
iactura, ſuperandis fluctibus, & naui tegendæ ſufficerent. Inde, cum exſan-
gues metu, humeſcentibus virorum etiam alioqui ſortium oculis, relictas
alii coninges liberoſque, alij tectum & informe genus leti miſerarẽtur; in-
genti animo patet in medium prodiens, pauorem atque formidinem ſin-
gulis demete. excitare iacentes; certo vultu ac ſermone haud dubiam Dei
benignitate ſalutem omnibus polliceri. Caſtellum dein onerariẽ ſcandit
intrepidus. reliquiatiam thecam è collo ſibi detrahit: lineaq; ſuſpenſam,
vnius triniq; Dei nominibus fideliter inuocatis, mari metgit, ac rurfus
ad cœleſtium pacem expoſcendam, ſub tabulata ſuccedit. Haud ita in lon-
gum extenderat preces: cum è dira procella, turbidoq; ac fulminante cœ- F
lo, optata lux primũ, mox plena tranquillitas redijt. Hinc recreati Luſita-
ni cum ſe deſunctos iam periculis crederent, apertè monuit Dei ſeruus,
haud leuius adhuc ſuperẽſſe diſcretimen. neque falſa prædixit. in breuia ſyr-
teſque paulo poſt illata catina, cum aliquandiu ipſa inaraffet vada; ve-
ſtoribus paritet ac nautis nouo horrore intrementibus, eodem deſpecta-
tore in altum euafit. Malacam deinde peruentum. ex ea vrbe pater Baltha-
ſarem Gagum eiufque conſortes in Iaponem ſine cunctatione tranſmiſit.
ipſe cum Pereria ſeſe ad reliquum itineris conſciendum parabat. Bono
iã loco videbatur eſſe res. quippe non modico nauigationis emenſo iã ſpa-
tio: & oratore cæteriſq; ad ſuas cuiuſque partes ritè obeundas accenſis: cũ re-
pente, vnde minimè oportuerat, graui tum Chriſtianæ rei damno, tum bo-
norum dolore diſcuſſa tota legatio eſt. Præſectus eo tempore Malacã obſi-
nebat, haud ſatis æquo in Pereriz dignitatem animo, ac ptoinde coloniz
infrequentiam cauſatus, acceptaſque clades, & imminens ab Aceno bellũ,
nauẽ legati, legatum ve ipſum, è portu excedete vetuit. Neq; obſtirmatũ il-
lius mentem, aut amicosũ hortamenta, aut Pereriz obteſtationes, aut Præ-
toris decretum ac litteræ, aut Xauerij expoſtulationi, cauſæque bonitas, &
Pontificia ipſa cum cœleſtibus diris miniſq; diplomata, ſteſcere valuerũt.

Adenique, quantam in eo negotio diligentiam & alacritatem, vel certa cum impensa periculoque præstiterat designatus orator, tam se alter hic, nobilissimæ legationi actionique infestum aduersarium præbuit. Neque verò, in hac etiam vita; (ne quis indormire Deum rebus humanis putet) debita meritis vtriusque stipendia defuere: siquidem Præfæctum execrantibus quacunque incedebat viris foeminisque, elephantiaça primùm inuasit lues; deinde, haud vno crimine, sed peculatus præfæcti ac rapinarum accersitus, magistratu deiectus, catenis onustus, in Lusitaniam Regis iussu transiectus est. ibi cognita causa, damnatus, redactis in fiscu bonis; ad hæc, morbo in dies ingrauescente, quod reliquum vitæ fuit, per sumnam, & animi egritudinem, & corporis foeditatem, egens, infamis, ab omnibus contemptus exegit. Contra, Pereria, egrégij studij conatusq; non modò præclarum ex optimi cuiusque commendatione, atque adeo ex ipsa conscientia fructum, sed etiam splendida & opima postmodum à munificētissimo Rege præmia retulit. Xauerius autem, quamquam tanto præsidio ac spe subito destitutus; haud tamen idcirco despondit animum. neq; consilium saluberrimæ expeditionis abiicit. Solatus Pereriam, atque ad obliuiscendam iniuriam, & condonandas Christo inimicitias adhortatus, itinere cepto perrexit ipse cum vno è Societate Alexio Ferreria, eternisq; pueris duobus, quorum alter alienigena Sinensem linguam penitus ignorabat; alter, cui nomen Anronius à Sancta fide, genere Sinæ, in Goano diui Pauli seminario à primis educatus annis, pertinemem retinebat patriæ linguæ notitiam. Hoc tantulo comitatu Sanctianū reuectus pater, ante omnia in litore temporariam ædificlam ex obuia materia rapim extruxit. ibi rem diuinam quoridiè facere, & Lusitanos negotiatores omni officio adiuvare, vti solebat, instituit. simul, è Sinis, qui ad eam insulam commercij causa vēritabant, peritum interpretem sibi parauit, qui tamen postea iniuncto iudicii poenarumque metu, sefellit fidem. ab alijs, de gentis quoridiè moribus, legibus, institutis, diligenter quærebat, nec non de ratione insinuandi se in eas vrbes, hominumque colloquia, quam illi rationem, cum sine euidenti capitis discrimine propter seuerissima interposita edicta injri negaret posse; tamen Xauerius, ex ijs quæ de Sinarum indole ingenioque subinde audiebat, acriore in dies accendebatur studio, tam docile, tam politum alio; qui nationem è gentili caliginē ac tenebris eruendi ac modo Euangelium afferre uniseri; quo quomodo liceret, omnes cruciatus ac mortē cum eorum salute non solum æquo, sed etiam libenti pacifcebatur animo. Huic patris voluntati studijsq; maximè Lusitani obfistebant, tum ipsius caritate, quem diligebant omnes ac reueriebantur vnice, tum verò nimia quadā sollicitudine, & anxia cura fortunarum suarum, graui scilicet pauore concepto, ne vetitos intra fines publica nulla fide subito deprehensus Europæus aduena sacerdosq; non ipse tantum acerbissimas illico daret poenas, verum etiam denuò in Lusitanum omne nomen, regionum satellitum furorem atque iras accenderet. atque ob id ipsam crudelitatis eorum cum vetera documenta pròmebant, tum etiam recens in Lusitanos aliquot edicta, qui tempestate in litus eiecti; comprehensi confestim ab incolis, teterrimo etiam tum carceret tenerentur. quod si naufragis & eiectis eduenisset; quid tandem illi futurum, qui se se, prudens volensq; nullis cuiusquam opibus vel commendatione fultus, intra illorū præsidia & septa non dubitasset includere? Deinde, vt maximè cuncta experiri libitum foret, quam tandem facultatem habitura esset res? calcaturum ne eum comitibus æquo? non, centum fere millia passuum (quantum interesset spatij) trabe vel tabula traiecturos? nam portitoris quidem, & nauicularij nullam omnino

fore copiā. Lusitanos, omni appulsu continentis arceri. Sinis, capitale esse, quemquam externum iniussu Præfectorum inferre, quod si quis addidus pretio, suam in id operam quantis occultè detulisset, verendum tamen, ne pernumerata mercede, receptum cum inermi socio puerisque peregrinum, vel in deserta quapiam insula per scelus exponeret, vel breuiore facinoris compendio, ne quid indicij emanare posset, in altum è nam proiceret. Cum hæc ad terrorem à Lusitanis haud absurdè proponeretur, nonquam tamen Xauerius de sententiā potuit demoueri: tantum, quod ad totorum incolumitatē ac mercimonia pertineret, omnem illis dempsit timorem; per sanctè pollicitus, non ante se quò tendebatur, quā confectis ipsi negotijs ab Sanctiano soluissent. ceterum à trāsmissione in id tēpus præparanda non destitit, aliquādiu nullo successū, quinque Sing institores, ad quos erat necessariò confugiendū, appellati ea de re, vulgo negabant, ad extremum tamen pecunia cuius est vnus. huic cum Xauerio in hæc paucis conuenit. Sina lembum, occultandæ rei gratia excluso omni alio remige, naua, vectore, suis duntaxat filiis famulisque ad iter in diem certam instrueret. trāsfuētum in suburbia Cantonis patrem, ad tres quatuorve desecum haberet apud se, rum in tempesta nocte cum farcinula & libris ad vrbem E vrbjs nemine cōscio destitueret, vnde perductus (quod extemplo vel esset erat futurum) ad tribunalia, quicquid liberet ibi de religione, aliter de rebus, periculo suo palam explicaret. Xauerius vicissim, cuius opera tractatus est fuisse prorsus haberet occultum: eidemque nauti nomine daret piperis quod ducentorum, paulo amplius aureorū efficeret summam. Ad præter Xauerio Lusitani, quādo eū ab incepto reuocare nequiuissent, in ipsum pro amicitia fuerat elargiti. ea pactione transecta pater interea omnino morienti patiētiā assiduè meditari: martyrij palmā cum animarum salute coniunctā dies noctesque sibi proponere: conditum profectioni tēpus per summam cupiditatē exspectare. Inter hæc abeuntibus paulatim Lusitanis, aduersa valetudine laborantem Ferreriam, ne sibi in tam ancipiti rempe dimento foret, in Indiam tempestiuè remiserat. mox ipse quoque in scelerē incidit: qua dies aliquot acerbe vexatus, cum onerariæ in salo iactatione negrè admodum ferret, in casam inde sese recepit apertam, ventosque ac rigori peruiam, ex ijs quas ad extremam littoris oram, Lusitani ab Sinis ælificatione prohibiti, è paleis ac ramalibus momētō excitare, atque, in discipulis disturbare consueuerant. Ibi quinto ab discessu die, dum Sinam ex compo sito portitorem exspectat, nauarchis iam Lusitanis præter vnum cum illis eo loco profectis, cum ad refocillandas vires nihil omnino suppetere: in summa rerū omnium egestate, germanus Christi in morte pariter & in vita discipulus, accensa diuino amore iacula è psalmis fermè petita subinde in cœlum emittens, IESVM Q. ac MARIAM suauiter iuuocans, e corpore ex quo iam pridem eminebat, excessit iv. Nonas Decembris, anno Christi nati (nam de ipsius quidem ætate nil traditur) supra sesquimillesimū quinquagesimo secundo: Indicæ verò suæ peregrinationis, vnde decimo. Ea de re serius moniti Lusitani mœrentes accurrunt: mirantur habitum quiescenti quā mortuo propiorem: compositos artus; decoram faciem ipsa denique pietatem adhuc spirantia lineamenta. dein rati id quod erat, indignum ac nefas, tanti sacerdotis corpus, tamque de Lusitano vel in primis genere benemeriti, nullo exsequiarum honore, desertis in locis & barbaro solo relinquere; cum ipsis vestimentis in arcam inclusum, qua operiunt calce; quò celerius exesset acrimonia carnibus, nuda seculi ossa de portet: ipsam dein arcam deserto & squalido quodam in eius inuicem ostio defodiunt. post dies aliquot confectis negotijs ad sepulcrum vniuersi conue-

A nunt, corpus diligenter inspiciunt attrectantque non modò integrum, solidumque, & aspectu iucundum inueniunt, sed etiam, quo magis obstupescere, suauiter admodum fragrans. læti suam de viri sanctitate opinionem comprobati diuinitus, in eadem viuæ calcis arca reconditum, venerabundi omnes in nauem imponunt. Inde Malacam deuectum, prodeuntibus obuiam cum solemnî pompa oppidanis, excipitur, & sua impensa sumus procurante Didaco Pereria, qui nondum abierat, in adem Beatæ Virginis, vbi collegium est hodie Societatis, defertur. iam tertius à morte agebatur nientis, arcam sacerdotes & antici tursus aperiunt: nihilominus incorruptum extra hunt mirabundi, ac Lusitanico more (haud dubio Dei nutu, quò liquidius postea de admirabili integritate constaret) terræ ipsi mandant nullo capsæ tabulæue munimine, puluino duntaxat ceruici subiecto, & obrecta sudario facie. quinque ipsos menses cū in eo tumulto iacuisset, è socijs quidā missus ad Xaueriū inuestigandum ab Goa superuenit (quē nos deinde Romæ hæc eadem ab alijs ante per scripta memorantē audiuimus) is auiditate ac studio explorandi cernendique oculis quæ ferebat fama, sarcophagum de tegit. mirum dictū: puluinū ac sudarium purpureo cruore tinctum offendit, dum funeris administri terram superingerunt inculcantque inter sepe

B uendum expresso, cæterum corpus totum planè illa sum, & eadem quæ terebatur odoris suauitate: quin etiam (quod super omne miraculum fuit) vestimenta ipsa, crepidasque, & extimum linteum, adeò recenti specie, vt illo ipso Melchior Nonnius in lapone deinde, quemadmodum Diui Pauli eremitæ palmea quondam tunica Diuus Antonius, ita ad celeberrimas quasque gratulationes & cæremonias vti consueuerit, clara profectò ac testata sancti patris virginitate ac sanctimonia (quamquam alijs quoque argumētis ante iam nota) quando neque calcis viuæ caustica vis, neque telluris humor ac situs, defuncti carnes aut amictum vlla ex parte labefactare valuerunt. Quo indignius visum omnibus, vltra in defosso haberi corpus, tanto tamque honorifico Dei munere custoditum. In ijs Didacus Pereria, memor amicitiz ac meritorum, elegantiore materia formaque ateam aliam damasceno serico subsuendam, aureo textili desuper obtegendam curauit. in eam translatum corpus idoneo loco ad vsque tempus Indiæ nauigationis est habitum. quo ipso tempore Indiam repetens Cosmî Turriani missu Petrus Alcaceua, Malacam ex lapone delatus, impositum in onerandam sacrum thesaurum, ynā cum altero de quo dicebam socio asportat, præsens vtique nauigantibus ac salutare præsidium, si quidē nauim, distracto gubernaculo, vadis impactā aliquoties, præsentî illius ope, cuius vehebant etuias, haud dubiè seruata fuisse cum alijs, tum nauarchus ipse restatus est. demq; actuario Goā celeri cursu præueniens, rem totā patribus nuntiauit. ex ijs quatuor cū totidē catecheli pueris, bitemi regia, tardius nauigantibus oneratiz ad Baticā occurrunt, arcā denuò referant sextodecimo iam ab obitu mense, quē incorruptum corpus ac vestimenta, gaudio simul ac stupore attoniti deprehendunt. Arca iterum clausa in biremem eo quē dixi ornatu deponitur. nautæ sublatis vnde quaq; vexillis tormēta festo cum reboatu displodunt. eo die sub vesperam à Baticala ad Goā bitemis redijt. arca noctem vnam in ædicula Deiparæ Virginis custoditur, passibus ab vrbe mille quingentis. postridiē manē confestim Prætor ac proceres, Canonî corum ac Misericordiæ sodalitia, ingens præterea oppidanorum vis, & Diui Pauli collegium omne, corpori extra portas obuiam prodit. reliqua multitudo ad spectaculum effusa, parietes, fenestras, plateas, ita compleuerat, vt in reditu summoueri vix posset. cum cereis candidati nonaginta præibant pueri, sequebātur clerus, & magistratus, ac nobiliū ordines: quæ

cunque pium in cedebar agmen, multa erant passim odoramenta disposita, feretri latus utrunque thuribula ex argento affabre facta cingebat. Diui Pauli repletum quo inferebatur, cum per eos ipsos dies hebdomadae sacrosanctae agerentur solertia, nihilominus albo peristromate conuictum: cuncta sobriam ad hilaritatem lxtitiamque composita. Hoc maxime noctes habitum summo ac perpetuo omnium etatum, nationum, ordinumque, concursu, neque interea ab vno quopiã superiore loco pater est laudatus, ut assolet, pro laudatore populus fuit, alij quippe reconditam viri doctrinam, & sapientiam, ac dicendi vim copiamque: alij prudentiam, vsumque, rerum, & longinquas peregrinationes ac plurimas; alij comitatem ac mansuetudinem, & sine fastu vel arrogancia grauitatem, sine indignitate summisionem, sine furo pudorem atque modestiam; alij castimoniam insignem; & voluntariam paupertatem; & longa ieiunia vigiliisque; alij subleuatas egentium angustias, orborum educationem ac disciplinam; viduarum ac virginum pudicitiam egregie custoditam; curatos per summam patientiam ac sedulitatẽ agrotos; diremptas plurimorum inimicitias; alij verissimas prœdictiones atque miracula; (multo videlicet plura quàm quæ nos aliò propetates attigimus) ac partim Christianorum greges à pedito vitz genere ad meliorem frugem, partim ethnicorum ab Satane seruitute ad Christi fidem obsequiumque traductos, horumque tutelam, comodis, ornamentis omni ratione consultum; alij denique magnitudinẽ animi in rebus arduis capeffendis, constantiam in promouendis, & quod super omnia mirandum, adeo salubriter peramentis mistam actione contemplationem; ut cum utranque coleret propemodum ex æquo, neutra tamen officeret alteri: hæc, inquam, & alia pro suo quisque sensu lacrymantes in cœlum efferre. Interea exacto ferme quadriduo, cum satis iam in aperto fuisset videretur, ab sociis arca iuxta maximam aram loco certo reponitur, & clausuro munitor. Huic tantæ gratulationi Gaspar adesse non potuit, ad æterna, ut sperandum est, gaudia paucos ante menses euectus. Is Indicæ prouinciæ administratione suscepta, publicè priuatimque multa præclare instituit, quorum hodieque vsus cum vberissimo perseuerat animarum fructu. dumque in domesticam pariter disciplinam, & communem Ecclesiarum utilitatem intentus, affecto iam corpusculo acerbius grauiusque quàm ferre posset imperitat, inter concionandi ardorem & contentionem defectus repente viribus, intra pulpitem concidit, collecto dein spiritu domum regressus, acrique correptus febri, mox inter sodalium caros amplexus animam efflauit x v. Kalend. Nouembris, anno seculi huiusce quinquagesimo tertio. clarus est magno ciuitatis luctu, quam sibi suisque vniuersam excellenti caritate officijsque deuinxerat. Sub hæc, ab Iaponijs dynastis litteræ ad Prætorem allatæ. fecdus & amicitiam vltro petebant: ac siue id ex animo, siue gratiæ causa, nuntios Euangelij, & sapientiæ Christianæ magistros. ea re permotus, uti æquum erat, successor Gasparis Melchior Nonnius Lusitanus, commendata vicarijs citiore prouincia, cum socijs aliquot Iaponem petere intendit. Ingens dudum in ijs locis erat perturbatio rerum omnium. Amangurij Regem inter ac populares atrox ac periculosum exstiterat bellum, nec nisi Regis & filio-

A & filiorum interitu testineta seditio. in Bungi quoque Regē, aliquot principum coniuratio eruperat. ij, commisso demum praelio victi & sique. otij de inde nonnihil ab armis fuit. patres ad prædicationem & cōsuetam munia rediēre. ac Deus item signis atque miraculis adiuvabat. ægroti debilesque, lustrali ut plurimū aqua sanati: ex infestis diuturna possessione corporibus, Dei verba fugata dæmonia. hæc & alia minimè deerant Euangelij firmamenta: sed nondum idcirco notabilis fiebat ad rectam fidem accessio. Pauperes fetmē, & inferiorū ordinum homines, colla salutarī subdebant lugo. contumax etiam tum, & fastidiosa, veruntamen manus olim durura nobilitas, à Christiana humilitate, ac mansuetudine, egentiumque ac vulgi consortio valde abhorrebat.

HISTORIARVM INDICARVM

LIBER SEXTVSDECIMVS.

I NTER hosce tam varios dubiosque rei Christianæ successus, repentinum & graue apud Ceilanios quoque bellum exarsit. Columbano Regi, qui Cortam pariter insignem obtinebat urbem, res erant sororis filij, ad quos, de more gentis, hereditas pertinebat. ij, experitum ab insita dominandi libidine regnum, senecta auunculi derineri ægrè ferentes, facta coniuratione Regem interimunt. inde ita inter se opes & impetium partiuntur, uti natu maximus, nomine Pareæ Pandar, ius populis è regali folio diceret; minimus, cui Madunio nomen (medio paucos intra dies extincto) militaribus copijs cū stipendio ac potestate præesset. Ac primo quidem concordibus inter se animis agere visi: mox (ut est omnis dominationis malè fida societas) capitales inter vtrumque, dissensiones exortæ. Queri Madunius, non pro dignitate meritisque tractari se, quippe qui præcipuo periculo & audacia nefariā vim ac secleratas manus auunculo, exteris hortantibus, attulisset; magisque sese in dies à Pareæ consuetudine rationibusque alienum ostendere. at ille, nouis quotidie sese caputque suum præsidijs aduersus fraternas insidias impietatemque munire. inter cætera, cū Lusitano Rege per supplices litteras egit obrinuitque, uti nepotem ex filia, contra cōsuetudinem, excluso Madunio, in regni successionem iusque adopraret. Eò acriore incensus ira Madunius, exercitu coacto apertum fratri bellum inferre, Cortanos euasitate fines, ad oppidum castra mouere non dubitat. Rex item, ne contra larrone ac perduellem, aggre mœnibusque; potius, quàm armis ac virtute sese tutari videretur, malè auspicato eductis extra oppidum copijs, idoneo confidet loco, erat in eius castris auxiliaria Lusitanorum cohors. ex ijs gregarins quidam (remere, an à Madunio corruptus, incertū) plumbeo missili, sine metu suis obuersantem Regem interficit. Tum procures in urbem extemplo sese recipiunt; nepotemque Pareæ, regijs communi consensu decoratū insignibus, in auita collocant sede. mox, diffisi adolefcenris ætati, ac popularium animis, instante præsertim ac minitante Madunio, noui ab Noronia Prætoris subsidium perunt. Ille sine mora instruit classem: impositisque; Lusitanorum millibus admodum tribus, ipsemet eam expeditionē obire cōstituit. prætebatur bello, vetus cum Colūbano fœdus, & pia pueri pænè circūuenti defen-

defensio. sed arcana suberat profectiois illecebra, quod à quibusdam pro-
certo accepiss& Prætor, auri argentiq& thesaurum in vrbe Columbo re-
pertum, quo si potitus foret; & Lusitanū crebra erogatione exinanitum ge-
rarū opportunè suppleri, & se suosq& facili negotio ditari posse confide-
ret. Hac mente consilioq; profectus, in columi classe Columbum deferretur,
leucas ab vrbe Goa dūcentas, descensione facta, primum omnium in the-
sauri perscrutationē toto pectore incubuit: & exacerbatis peracris quæstio-
ne oppidanis, adeo vt non pauci ad hostem subinde transirent; ingenti la-
bore miseriaq; tandem eruit quod aureorum centum millia summam ex-
pleret, quantum in classis belliq; apparatus insumpserat. Inter hæc Madu-
nius contractis vndique copiis intra Ceitauacam urbem, à Columbo no-
uem introrsus leucas, intenta cura sese munire pergebat. Promotis eò sig-
nis Prætor haud magna mole urbem expugnat: direptamq& ferro & flam-
mis excindit: de Madanij exitu nihil traditur. inde, firmato pupilli regno,
quā inuenta pecunia lætior clariorq;, Goam spes reuertit. Ab Goa, reno-
uato impetu, Ciembē insulam petit, receptaculū latronum Malabariū, in
Cocinenfis Regis dāna perniciemq; imminentiū. hanc frustra nuper à Ca-
prali circumfessam, ipse haud incruenta victoria tandē cepit; Malabaribus
partim caesis, partim in seruitutem abductis. Circa idem tempus, auidē cupi-
enti Solimano Turcarum tyranno, occupandæ Armuziæ vicinīq; tractus
oblata denuò spes, Mahometanis inquilinis odio Lusitanorum per clande-
stinis identidem nuntios litterasq; sollicitantibus. ea si obtinuisset loca, per
breui in Cambaiam & Indiam transitu, Lusitanos quæstuosissimi commer-
cij fructibus, & iniusta longinqui maris possessione, facillimè depulsurum.
Eiusmodi stimulis incitatus Turca, cupidus præsertim delēdæ ignominie
ad Dium priore bello susceptæ; Peribecum vnum è Præfectis, qui ad Me-
cam agebat, classē ab Suezio properè iubet accersere; & Adenī claustra
quā occultissimè præteruectum, Arabiæ Felicis quicquid Lusitanorum
custodia teneretur, necnon Armuzianos fines, repentino aduentu (si res pa-
tari) inuadere; cum eo tamen, vti ad colligendam clementiæ famam, in-
colarum animos benigna oratione ac promissis alliceret prius, quā incē-
dijs, cædibus, populatione vexaret. Ille, triremibus quinque & viginti, onē-
rarijs duabus extemplō deductis ornatisq& celeritate vsus & secunda na-
uigatione, Mascatum applicuit. Lusitani sexaginta, duce Ioāne Olisiponē-
si eam arcem obtinebant. ij, vel subito classis appulsu perterriti, vel à com-
meatibus imparati; Peribeco saluis corporibus & libertate deditionem faci-
unt: eiusque mox deditionis luere piaculum; à barbaro contra pactionis
fidem, & Solimani mandata malè mulctari, & in custodiam & vincla con-
iecti. Eius rei fama pauidis illicō nuntijs Armuziam allata, cum in maius,
vt sit, cuncta certatim augerent; ita occæcavit animos omnium, vti amen-
res repentino terrore Mahometani pariter & Christiani diffugerint. Rex
cum proceribus in tuta iā sese receperat loca. ciues & inquilini, partim ar-
reptis quæ carissima habebant, partim etiam præ formidine ac festinatione
relictis; auios alij montes, alij proximas insulas petunt. duo tum ad Ar-
muziā è Societate IESV agebant patres: eorum alter, ad nauandam in ex-
tremo discrimine Lusitanis operam, sese cum ijs in arcē inclusit; alter, neo-
phyros, ne mortis metu à Christo deficerent, corrogatis in alimenta pecu-
nijs, ad Mogastanem continentis oppidum ingenti labore traiecit; cumq&
ibi gregem ad vsque trāsitum illius tempestatis cum fide curaq; tutatus est.
At Peribecus obuiō nemine prouectus, vacuā hominibus, gaza refertā vr-
bem, ad Tnrumbacū ab arce procul ingreditur: aduersus Lusitanorū eru-
ptiones militē idoneo loco disponit: dein ceteris diripiendi oppidi signum
dat. Pauca tum erant emporia Armuziano diuitijs comparāda: vsq; adeo
multi

A multi omnium fermè nationum institores, varias illinc primæ notæ merces opesq; congeisserant. Ergo tantum pretiosæ vestis, gemmarum, & vni-
 num auriq; & ar-æ exhaustum; quæ tum alioquin expedita ad iter facien-
 dum, liquor nauigia capere potuerūt. exposita dein ad arcem oppugnandam
 & aprè locata muralia tormenta. quæ Peribecus præcipuè infestum
 solvium è propugnaculis tanta pilârū vi sine intermissione quassauit; vti
 solutis iuncturis bona pars muri prociderit. adeoq; certis ictibus pares glo-
 bi, aduersa tormentorum ora contorti, vt nostris amplius ex eo loco iac-
 ulandi facilitatem eriperent; neq; inter verberationem omnino quisquâ
 ostendete sese pro pinnis auderet. Ea edita strage halud tamen ad subeun-
 dum, conferendaq; manus Turcæ animus solus, siue ad asportandam festi-
 naret prædâ, seu præsidij magnitudine reritutus, quod Lusitanos bellatores
 angustos ostingentes omnibus rebus ad sustinendam vel oppugnationem
 vel obsidionē instructos, arce contineri non dubiè comperisset. Ostentata
 igitur in speciem, dein omissa pugna, Queixonem insulam, quò multos ex
 vno confugisse audierat, protinus petijt: oppressisq; ac variè cruciatis, quic
 quid secū asportauerāt fortunatū extorsit. inde grauem spolijs classem ad
 Bazarâ urbem, quæ in intimo est Persico sinu Turcicæ ditionis, applicuit.
 At recognitæ manubiz, & è molesta iactatione relictus miles. At Goam vt
 priusum circumsideri ab Turcis Armuzianos allatum est; Prætor, quam
 maxima percuit classe exercitūq; coactō, Diu sine mora processit. inde,
 ne præsidij Indiam nudaret; cum parte copiarum Antonium Noroniam
 iubet Armuziam pergere. Profectus, desertam direptamq; urbem; itemq;
 solutâ dudum arcis obsidionē inuenit, intento dein reuocandis habitato-
 ribus, triremes duas è freto in altū egredi nūtiatur. Peribecus, Mecam an-
 te vēmē re-iturus, pretiosissimis vitamq; rebus onustam, nocte per sum-
 mam silentiū à Bazorâ soluerat, reliquis deinceps pari silentio sequentibus.
 At horum conspectu Antonius cōfestim anchoralibus præcissit, abeun-
 tem latronem insequitur. ac ille, antecapto iam spatio, per summam & re-
 nōtam contentionem, & nautarum industriam, vix tamen atq; aggre-
 ssatū ab tergo Lusitanorū effugit manus. Inde morrens tam paruo sibi
 noxento elapsū, hostē Antonius Armuziâ reuertitur; adiq; Regis iussu
 arcis præfectura, classent, vti mandauerat Prætor, Didaco Noroniæ tradi-
 dit. Eius ope ac præsentia dum fauces freti, vicinamq; oram attentè pereur-
 sat; profugi maris accolæ in patrias renocari sedes, inclusiq; intra sinū ho-
 stes, capro haud semel impetu cum ex angustiis erūpere conati essent, one-
 rarē duabus amissis præclarè cohibiti, quoad vrgēte demum hyeme Tur-
 ca Bazarâ, Noronia Goam in hybernia concessit. neque is dum exactis,
 Prætor, cui puniendæ Turcarum audaciæ cura vivebat in pectore, Fernan-
 dum filium cum magno nauium ac militum numero ad easdem obsiden-
 das fauces maturè transmisit. is celeri curiū in Arabiæ cōspectum delatus;
 speculatorijs nauigijs quoquouersum dimissis, cognoscit partē triremiū,
 ceteris ex intervallo sequentibus, cursum ad fauces intendere. continuo
 classiarios ad demendū nomini Lusitano dedecus, atq; ad vlciscendas fra-
 trum ac sociorum iniurias cohortatus; ad Rosalgatim promōtorium di-
 rigi proras iubet. inde oram legēs, circa Mascaram obuias triremes habu-
 ito: eaz, vitandi congressus causa cum litus propemodum singulæ abra-
 derent, Fernādus è celsatū numero tres rostratas, castellorum instar, vi-
 trō in arenam instatis velis inferre non dubitat. inde transitu alueis ac mis-
 silibus intercluso, habiliores ad cursum dromones & expedita nauigia
 quæ remis agerentur, egregio milite instructa, in hostes immitit. ij, despe-
 ratis iam rebus, cum iactura triremium sese in terram parantes eijcete, op-
 pressi celeritate nostrarum nauium trucidantur: ac nullo pæne certamine
 triremes

triremes abductæ, ceteris Turcis è longinquo spectantibus, qui suorum ca-
 su perterriti, ac Mecam ne si liceret quidem tanta accepta clade redire nō
 aulī, longiore ambitu in Cambaiz fines ad Cindiscanem regulum persū-
 gēre. is, in fidem acceptos ac supplices, repetente dein Lusitano, ita seruauit,
 vr in eius gratiam triremes ad vnam omnes membratim dissolutas, ad na-
 uigandum prorsus inutiles fecerit. Eam satisfactionem Prætor Lusitanus
 accepit. Fernandum inrerim, haud leui parta victoria, quominus sincero
 gaudio frueretur, cura de illis in breuia rostratis angebat ne infixæ pen-
 tus euelli non posset. verū postquam pleniore accedente cōsuetu paulatim
 alleuari cæptæ, iamque salo prorsus liberæ atque agiles innabant; tum ve-
 rō plausus & clamor militum ac nautarum exortus: velisque in Orientem
 datis, Goam incolumes ingenti omnium gaudio peruenērunt. At Peribeco,
 cum duabus quas dixi triremibus prospera nauigatione Mecam reue-
 cto, malè partis opibus diutius frui non licuit. Solimani iussu, cum rei gestæ
 seriem postea didicisset; execrandæ rapacitatis atq; perfidie pœnas capite
 abscisso persoluit. Per idem fere tempus, periclitati Parauanæ Ecclesiæ pri-
 uato consilio ac virtute subuentum. Indici maris oram, præsertim quæ ad
 Cori promōtorium vergit, distractis tum in diuersa Lusitanis viribus, Ma-
 labares Turcis immisti, latrocinij & incursionibus infestam nomini Chri-
 stiano reddiderant; nauibus ad viginti, anni vix spatio intercepitis. iidem
 oppidum Punical, oppugnantibus ab terra Mahometanis, admota ipsi
 classe viceperant, Henrico Henricio è Societate IESV, necnon præfecto
 præsidij Lusitani cum vxore ac liberis & quinquaginta militibus in custo-
 diam datis: quodque multò erat detestabilius, Parauanos aliosque neo-
 phytos ad quinquaginta milia varijs artibus ab Christo abducere niteban-
 tur. Eius rei Cocinum multiplex iam fama peruenerat: itemque per
 eas Parauæ Christiani tam duris in rebus opem ab ea ciuitate precibus in-
 fimis implorabant. ac demum, instanti minaciter hosti, vt Christiana dese-
 rent sacra, consensu responderant, nisi intra quintum diem subsidium
 à Lusitanis venisset; tum se de religione deliberaturos. Interim Cocini co-
 gnito sociorum extremo discrimine; ingens incesserat dolor, quod ærario
 exhausto, & absente magna parte iuuentutis ac nauium, publicè Parauis o-
 pitulandi nulla esset facultas. Inde cum vulgò mœsti perplexique, casum
 vicinæ Ecclesiæ miserantes, hærent, Aegidius Fernandus Catuallius in
 communi causa præcipuam Christianis operam nauare constituit, eximia
 pietate pariter ac forritudine vir, quā nuper in obsidione Malacensi nobiliter
 tauerat. Is contracta vndiq; pecunia, & omni pæne domestico instrumen-
 to in idipsum oppignerato, quamuis tum è crure altero laboraret, bire-
 mes quatuor, manciuum vnam (aduarij genus id est) confestim omnibus
 ad bellum rebus ornauit. multis deinde cum lacrymis per sacram confes-
 sionem expiatus, celestique refectus cibo, in hostes duxit intrepidus: eosq;
 ad Calecarem vicum assecutus, vno IESV nomine fidenter inuocato, re-
 nouatis quæ iam consenuisse videbantur militæ Lusitanæ miraculis, ro-
 stratas minores duodecim, lenunculos, quos vocant cialatones, amplius
 quadraginta, momento fudit fugauitque: in tertam dein egressis, Maho-
 metanorum ædificijs ignem iniecit: Henricumque graui & acerbæ multa
 perpeßum, cum reliqua Lusitanorum manu è vinculis eripuit. Sub id p̄m
 fere tempus quo aduersum Christi fideles Malabarica grassabatur impie-
 tas, (ex quo facile diuini cōsilij ac destinationis appareat altitudo) ex eadē
 natione gloriosum euangelio testimonium perhibebāt Malabares adole-
 scentuli sex circiter & triginta, ab nono ætatis anno ad septimum vsq; de-
 cimum. hosce, Lusitana qua vehebatur naui, circa Arabiam à Turcis exce-
 pra, cum à Christo ad Mahometē traducere summa ope barbari conaren-
 tur;

Atur; postquam alternis blanditiæ minæque nil proderant, ad verbera cruciatusque descendunt. Adduntur ad cæteram immanitatem stillæ adipis igne liquati. ea tormenta multisque præterea iniurias, puerorum virtus fidelique vicit egregiè. Turcæ obstupefacti cōstantia, ab ijs vltra vexandis tandem abstinere. At Caruallus, præter insignē apud Indos gloriam, ab Lusitanis quoque, & ab ipso in primis Noronia debitu tantæ virtuti, & caritati præconium tulit: dumque digna talibus factis exquiruntur præmia; interim è regio fisco quicquid in cā expeditionē insumpserat, benignè repēsū. Eodē Noronia Prætor, cum alia, tū duo præsertim horrenda fuere naufragia. Emmanuel Sosa, cognomēto Sepulueda, qui Dientli (vti memoratū est) præ fuerat olim arcis, vir opulentus ac splendidus, ducta in matrimonium Eleo nora Garziæ Salæ tū Prætoris filia, iactus desiderio patriæ; pressam diuitijs rostratā excelsam Cocini conscēdit. sequebatur vxor, ac parui libeti, & Pātaleon Sala, & nobiles aliquot; & præter nautas, famulorum etiā ac mancipiorū turba: in vniuersum capita fermē sexcēta. Ianuarii mensis initiū, Lusitaniam ex illa petentibus ora, statum soluendi tēpus. ventorum id vices, ac dudū explorata nauigandi ratio postulat. Sosa cum cæteris, quod impedior ad Coulanū coemptio fuerat; non nisi Februario mense profectus; circiter Idus Aprilis Casrariū littus aperuit. Inde leni flatu prouectis, circa Bonæ Spei promontoriū vehemens ab occasu obstitit ventus, idque cum fulgetris, & cæli fragore, tetraque ac minaci nubium vi. Tum inhorrescens mare paulatim attolli, maioresque in singula momēta ciere fluctus. Cū in aduersum obnitendi, remigio destitutis, nulla esset ratio; paulisper addubitatum à nautis, utrū demissis antennis, in sâlo transitum tempestatis expectarent. verū Oceano magis imagoque sequente pertetriti, simul propter anni tempus abiecta superandi promontorii spe, retrò in Indiam pari consensu vela dare constituunt. Sed ne id quidem è voto successit, adeo violenti ac repentini status ab Oriente, diuersisque coorti plagis, quassatæ iam nauis in perniciem conspirauerant. Horū impetu vela primum discissa: malus dein de, mox gubernaculum, frustra fluctus cuitante magistro, diffringitur. præterea costis inmodica iactatione conuulsis, multo plus accipiebatur vnde, quàm vt exhauriri aut egeri summa turbæ naualis cōtentione & industria posset. Neque, præcipitata leuandæ naui bona onerum pars, auertebat exitum. per hunc modum spoliati armamentis; obuersante perpetua mortis imagine, dies aliquot in alto iactati, postremò vrgentibus à meridie ventis, certum ad naufragium ad terrā appelluntur. neque erat in malis potius quicquam, ni viuētes videntesque hauriri profundo, vel in cæca vada syrtēsque; adigi mallent. ad teli ergo missum iactæ ab vtraque parte anchoræ, dū scaphis, quæ vna supererat salus, in continētem euaderent. Sosa ante alios cum vxore filisque, & printariis aliquot, raptim elata pecunia gemmisque, transuecti haud sine ingenti periculo: vsque ad eò immanes toto litore moles aquarum illis reciproco frangebantur. neque idem effugium cæteræ multitudini patuit; scaphis, post vnum alterum ve traiectum, in dor suo sa breuia impactis & comminutis. Eodem fere temporis articulo anchorarius funis in Austrum obuersus, quamquam valido nexu & crassitudine, rumpitur. Tum qui remanserāt, diuisa nanis latera, & vasto dehiscētem hiatu alueum conspicati, erumpentia ex imo dolia, sarcinas, cassasve corripunt; sequē, incertam ad spem, qua cuique proximum est, in mare demittunt. Miserando hinc spectaculo, immistos fluitanti gazæ mortales, & naualia instrumenta passim agi ferrique cerneret. Periēre ab ipso statim deiectu, Lusitani circiter quadraginta; ex alijs nationibus, ad septuaginta: reliqui haud semel operi fluctibus, ac turgido spumantique æstu in diuersa rapti, ad hæc, scriniorum incussu liuidi, aut clauorū squa-

marumque iſtu cruenti (tantus amor eſt lucis) tandem ſemianimes in ſe-
 co veſtigia poſuere. Vixdum euaserant; cum in conſpectu omnium, vacua
 hominibus carina ſubſidit; & arenis illata, duas primū, dein quatuor in par-
 tes, ad extremum in minutiffima fruſta diſſiliit. hæc maxime clades ad vl-
 rimam pæne rerum deſperationem Luſitanos adduxit. quippe, conſilium
 fuerat, è reliquijs naufragij ſubitarium dromonem intētis veſtigibus ad cur-
 ſum aptare; atque vbi licuiſſet, cum delectis retrò Soſalam aut Moſambi-
 cum opis petendæ cauſa tranſmittere. Eam quoque ſibi facultatem erep-
 ram videbant, cum è diſcerpro nauigio laçeroque, vix vlla fragmenra cu-
 biti menſuram excederent. Paulatim dein, quæque ſupernatauerant, quæ-
 que obruta fuerant, pæne cuncta cum cadaueribus in littus eiecta: ipſe quo-
 que demum anchoræ, haſtæque, & minora tormenta, quamquam hæc
 quidem prorſus inuſita, ſulphureo omni corrupto puluere, neq; vllò cõ-
 ſiſcendi apparatu. Inter hæc autumnus abierat: & quod ab æquatore in me-
 ridiem gradus vnum & triginta diſtat regio; reſouendæ turbæ, frigore, ine-
 dia, vulneribuſque torpenti, Soſa complures excitat ignes. tum ex ali-
 quot oryæ ſemicorruptæ modijs, ac ſaſamētis, quæ tempeſtatis iniuriæ ſu-
 perſuerant, cibaria in ſingulos parcè diuiſa: quod ſqualida circum arena,
 ac nullum eſſet cum inſolis, fera & inhospita natione, commercium. dul-
 ces tantum in proximo ſcaturigines emicabant. atque ob id, connexis in
 orbem ſcrinijs, aduolutoq; ſaxorum pondere, vt ſecuras exigerent noctes,
 loco munimenta circundata; & quatuor in partes, vt aſſolet, vigiliæ diſtri-
 butæ, quas intenpeſta nocte haud ſemel circuibat Soſa; neque vllum, in
 tali calamitate, boni & ciuiſ & præſecti omittebat officium. Tredecim
 ſermè dies curationi corporum dati. mox de ſumma rei deliberatum, quid
 agerent, quò ſe conferrent. nemini dubium fuit, quin oram tenētes, ad flu-
 men contenderent, cui Laurentius Marcheſius olim ab Sancto Spiritu no-
 men indiderat: eodemque Luſitani ab Soſala & Moſambico mercimonij
 cauſa commeabant. id flumen à ſtatiuis in Orientem aberat leucas cētum
 & octoginta. Ab hoc decretò, Soſa, quamquam præcipua in clade, tamen
 ceteros ipſe vultu ac ſermone confirmat: ne aſperis in rebus deſponderent
 animos. qui ſe pelago committant; ijs ſa mem, ſitim, iacturas, ærumnas, om-
 nia incommoda eſſe debere propoſita. quæ ſi contingant, non ita mox ca-
 dendum, quali ea nunquam euentura exiſtimarint. ad hæc, pro ſuis quiſq;
 delictis æterna ſupplicia meriti, breuia ac tēporaria non inuiti perſoluant. **F**
 Simul, eo infortunio, non quid perdiderint cogitandum, ſed quod euase-
 rint. amiſſiſſe multa: ſed perire vnà cum ijs quæ amiserant, potuiſſe. monuit
 in ſuper, vt inter efferas deſtituti gentes, nullum deinceps niſi in coniunctio-
 ne & concordia præſidium collocarent. nemo ſeorſum; oēs in commune
 conſulerent. nihil neque diſperſis, & vagis tutum, neque conglobatis & cõ-
 ſentientibus noxiū fore. poſtremò precatus eſt cunctos, in ratione itineris,
 Eleonoræ & filiorum vel ætati vel ſexui parcerent; ſequæ validi & robuſti
 ad infirmorū vires attemperare ne grauaretur. Ad ea ſucclamatum, duce-
 ret quò vellet, & quo modo. ſe ab eius auctoritate arbitrioq; nō reſeſſuros.
 Per hunc modum corporibus & animis vtrūque firmatis, hoc maxime
 ordine capeſſunt iter. Præcedebat Soſa cum vxore virilis animi ſexmina, li-
 berisq; propter ætatem ſecuris, & Andrea Vaſæo nauis magiſtro (is præ-
 ceſſum Crucis vexillum ferebat) & Luſitanis alijs octoginta, ſeruis præte-
 rea centum. hi puerulos tergo per vices, Eleonoram informi pilento ge-
 ſtabant. ſequebantur cum ancillis & imbelli turba nautici. agmen inſan-
 ſtum Pantaleon & reliqui cum mancipijs Luſitani cogeant. Modicis inde
 itineribus, per inſeſta Caſtrū in curſionibus, & noxijs animantibus loca pro-
 greſſos: inuicē rupes, excedentia in nubes iuga, deſpectu horrèdo conualles,
 cœnoſa

Accenosæ voragines, inflata imbribus hybernis flumina excipiunt. ijs dum superantibus, humilia procul vada, clementesque montium ascensus ac descendus inquirunt; littoralis spatij triginta non amplius leucas, crebro ipsi ambitu flexuque, cæcis ad hæc erroribus, in centum prorsus extendunt. Mensis inter hæc voluitur. simul, extrema quoque inopia, consumptis iam omnibus alimentis, conflictari cæpti. Sustinebant famem primò conchyliâ, putresque cetorum artus, & alia maris eiectiona. dein, ubi à littore abcesserant, syluestria poma baccæ: tum tenerissima frondium; postremò bestiarum cadauera & ossa quælibet igne tosta; pellesque mollior. Nec leuius torquebat sitis: cum oppidò pauci, nec nisi magna præsentis pecuniæ mercede, aquædi causa de via decederent, insidiantium ex occulto latronum impetus, atque leonum etiam ac tigrum ignota cubilia metuentes. enormia inde aquæ pretia: vti octo interdum aureis hemina constaret. Inter quæ subinde aliqui lassitudine, inedia, siccitate confecti, deploratis viribus, Aethiopi diro, belluisque, & alitibus præda restabat, suprema ad suos mandata dantes antecedentibus: quorum in animis, vt fit, diuturni terrores & proprium cuiusque malum, omnem pæne miserationem ac sensum alienæ calamitatis exstinxerant. **S**osam tamen, cari aliquot relictî, supra modum angebant. vxoris verò quotidiani labores miseriæque propemodum emouerant mente: quamuis illa quidem sese marito infatigabilem corpore pariter animoque præstaret comitem; ac baiulorum destituta ministerio, dudum suis ipsa pedibus ambularet addens cæteris animos; & in partem oneris, teneræ proli subleuandæ succedens. Quarto mense ad amnem Sancti Spiritus peruentum ab inscijs. causa latendi fuit, quod auditæ conceptæque animo magnitudini haudquaquam respondebat flumen (quippe tribus alueis ea regione decurrens, in exitu iungitur) & idonei ad percontandum explorandumque, interpretes deerant: siquidem Aethiopicis ex alia longè regione mancipijs quæ habebant in comitatu; nondum erat cum ijs populis tanta societas linguæ, vt per illos possent, quæ vellent, probè cognoscere. Percômmodè cecidit, quod regulus ea tenebat loca, miti admodum præter aliorum consuetudinem ingenio vir, beneque, in Lusitanos artimatus, quod illi placidum & æquum paulo ante cômmercium cum ipso Laurentio Marchesio, & Antonio Calderia fuisset. Is, peramãter acceptum Sosam & reliquos, apud se, dum aliquis ab Sosala institor appareret, omni arte retinere conatus est, partim ab insita humanitate, partim etiam proprii cômmodi gratia, quod finitimis implicitus bellis, tempestiuo firmoque sibi auxilio diuinitus oblata hanc putaret manum. ac proinde, post multa benigni vultus inuitamenta, denique gestu, nutibus, & incerta vocum significatione denuntiati, haud procul abesse inde potentiorẽ se Regem, impium, & rapinæ aduetû: si pergant, præcipitis cõsiliij pœnas daturos. Nec preces nec monita profuere. quò liberalius habebatur Sosâ, eò magis fraudẽ suspicatus, porrò abire cõtendit, nauiculisque; ab eodẽ regulo impetratis fluuium trajecit. Quinto die ad mediũ amnis brachium processere, leucas iam à naufragio trecentos emensi; è quingëtis comitibus ad centum & viginti varijs cladibus redacti non amplius. id quoque brachium, cõductis pretio lintribus, imminentiũ ignari transmittunt. maiore dein vsu linguæ, per interpretes haud dubiè cognitũ, id esse flumen quod tanto iam diu labore quæsisset: & eiusdem habitus albos homines illuc nauibus itare cõsueffe. non longè à mari is locus aberat. falsi ex eo latices: neque; vllam dulcis aque venam circum apparere cõtabat. ad hæc, solum planè incultum ac sterile. cum ibi Lusitani, malis victi, sub noctem necessariò consedisent; postridie aduentâtes Aethiopas fermè ducentos adspiciũt. ac primò adesse prælium rati, arma quæ malè iam sustinebant, expediunt: reliquias virium ad repel-

lentos fugandosque latrones intendunt. dein, postquam pacatus appropinquabat Aethiops; ac, quoniam, & unde profugum, blandè quærebat; sumpta fiducia, infortunij summam, & exhaustos labores, per interpretem exponunt. cibaria tantum, neque ea gratuita iure gentium petunt: ferramenta genti expetita conciliando commercio proferunt. Haud spernenda crescendi occasio barbaris visa. tantum de re ex tuto aggredienda solliciti, ac toti è fraude mendacioque conflati, respondent, nihil esse commeatus in promptu: haud ita distare oppidum: cò si accesserint, hospitaliter ac benignè cunctos ab Rege tractatum iri. Suadebat requiem vltima lassitudo, & inuentus agnitusque tandem exoptati flauij terminus: vana insuper fames urgebat ac sitis. age sanè. ducibus ipsidem ad oppidum tendunt. iamque successuros, per viatorem ingressu prohibet Rex. densè arbores in vicino adsignata, quarum umbra sese vtcunque reficerent. sex ibi dierum fuit mora: clauos ferme reuulsos è naufragij tabulis, cum carnibus nutritumque, alio permutabant: sitim leuabat in proximo fons. contracta inde cum incolis nonnulla consuetudine, perniciosam in spem hospitij Sosa paulatim inductus, mercatoris cuiuspiam aduentum ab Sosa, si liceat, ibidem operiri constituit. id ipsum Aethiopes cum valde hortarentur, ex ijs missi ad Regem, qui Sosæ interim, & coniugi, ceterisque, pro instituta societate paulo commodius diuerforium peterent. Ille, popularium haud absimilis, omnibusque artibus ad fallendum instructus, iubet Sosæ renungiari; se suosque optimo esse in aduenas & calamitosos animo: sed quominus eos adhuc intra oppidum admiserit, duabus maximè causis retardatum. altera, quod magna tum annonæ penuria, vno omnes loco sustentari non possent; altera, quod ferro succinctos, & vario genere telorum, incolæ seminudi, ac sudibus tantum aduerti, maiorem in modum extimescerent. Si animum inducant Lusitani, ad pacatæ mansionis fidem, arma interim apud se custodienda sine dolo deponere; se domus præfectum primoresque benignè habiturum: reliquos, circumfusus oppido vicis fida in hospitium diuisurum. Dura omnino postulata visa concilio. sed recusantibus, extrema necessitas & egestas instabat. ergo nemine præter vnam Eleonoram dissuadente palam; Sosa qui amicè monenti atque inuitanti regulo priori abrogauerat fidem; repudiatis Eleonoræ precibus monitisque, se ac sua demum omnia insidioso huic præpostera credulitate permittit. cohors reliqua ducis auctoritatem sequi non dubitat. tradita exemplò arma præmittuntur ad Regem: Sosa cum vxore, liberisque, & fidelibus alijs ferme viginti subsequitur. ceteros quinos vel senos regij præfecti varia in loca diducunt. necdum ad inhospitales peruenerant casas, cum destitutos ac ditemptos ab ope mutua; non peculio tantum, si quid abditum gererent, sed vestimentis etiam quamquam attritis ac laceris exuunt; eaque nocte malignè admodum pastos, manè fustibus conuictisque per summam perfidiam & immanitatem telis ac vicis exturbant. Rex, gemmis, auroque, & argento, & quod pretiosi reliquum Sosæ & familiaribus fuerat, auidissime raptò, corporibus tantum ac vestimentis abstinuit; domoque, cunctos item exegit, insuper increpans, clementia adductum se non pro meritis tractasse vagos piratas, & communes humani generis inimicos. Tum demum sensere Sosa comitesque, quam stultè sese inermes ignoræ ac barbaræ fidei credidissent. Neque hic finis miserationum fuit. nanque dum inopes consilij, solutus ordinibus, nullo rectore, nullo signifero, passim incerto errant gradu; noua repente Aethiopum manus, præcutis armata sudibus, in Sosæ manipulum inuadit: ipsumque & ceteros vtriusque sexus nullo discrimine vestibus nudat, obnoxios, & contra ne hiscere quidem audentes, adeo ablatis armis ceciderant animi. Eleonora tantum, generis memor, ac pudoris ad vltimum retinens; obniti acriter, pugnis quin etiam colaphisque, barbaros ultro ad necem

A necem irritare: quoad mariti denique hortatu, & deficientibus iam planè viribus, abstinit. nec mora: detractæ direptæq; vestes; metu ac pudore confusus qui ex infelici comitatu restabant, arque ab tanta rerum indignitate auertentibus oculos. tum verò, castæ matronæ tristior omni morte lux visa: defodit arenis è vestigio sese: quæ supereminet, soluto raptim fusoque obtegit crine. mox ad Andream paucosque superstitis, voce suprema: Vos quidem, inquit, duci vestro fidem egregiam præstitistis, optimi viri. nil ultra opus est. ite, vobisque ipsi tandem aliquando consulite. ac, si quem patrijs olim finibus reddi contingat, renuntiate quo loci mea me maritumque delicta perduxerint. Mœstum inde silentium immobilis renuit. cara tantum inruenti pignora, iuges riui lacrymarum denso cum gemitu profuebant. Sospitem, altus mœror ac dolor vocem incluserat. cumque defixo in terram obruto, aliquandiu attonito ac stupenti similis adstitisset, paternam demum existimante cura, proximan in syluam quærendo qualicumque nutrimento secedit. inde regressus, Elconoram triduo ieiunio fletuque pæne consumptam, è filiolis alterum prorsus extinctum offendit, cumque suis ipse manibus terræ mandauit. Postridie eodem pabulandi fundus officio, coniugem vnâ cum filio exanimem reperit, & lamentabili circum vociferatione complorantes ancillas. Hisce confestim summotis, in dextram iacentis manum aliquandiu reclinato capite ineubuit: dein, ipsam adiuuantibus ancillis, cadauer vtrumque sepelijt, nihil vnquam effatus. postremo se se iterum obdir in syluas. ibi laniatum à fetis putant. nunquam deinde comparuit. Hunc exitum, inter paucas miseranda Sosæ peregrinatio terra marique sortita, cum seculi huiusce tertius & quinquagesimus ageretur annus. reliqui ad centum, fœdo agmine, rerum omnium inopes, diu errabundi, varijs casibus ad sex & viginti redactò numero, cum pro captiuis haberentur, denique ab nauiculario Lusitano, qui eboris mercandi causâ regionem eam à Mosambico petierat, festertijs in capita quaternis redempti. in ijs Pantaleon fuit: qui ante hoc biennium, exacta iam ætate, verum præualeus viribus, Olisipone subito neruorum stupore apoplecticus obiit. Cæterum tanta Sosæ calamitas longè lateque vulgata misericordiam hominum ciuit: cupiditatem & audaciam non imminuit. Anuo quippe insequenti, nauarchi alij quinque Lusitaniam versus Cocino soluere. Fernandus Aluarus Capralis cunctis præerat. ex ijs nauibus, vna tantum Olisiponem post varia discrimina tenuit. aliarum incerti euentus, Prætoria excepta, cui à Sancto Benedicto erat nomen. Hæc quantum patebat constipatis ad summum oneribus, vix vt nautico ministerio spatia superessent, in medio cursu aduersis ventis & fluctibus labefacta, cum deploaram duceret sentinam, ipsa item circa Bonæ spei promontorium ad litus quod appellant Natale, vi tæpestatis allisa dirumpitur. inter enatandum perire ad ducentos. cæteri fermè debilitati ac semianimes, deserto in litore corpora prostrauere. Mesquita Perestrellius, qui cladi superfuit, ac totam accuratè descripsit, varios insolitosque addit terrores. ingruente procella, eadem æmonum choreas in sublimi visas. ab infortunio dum se miseri ad viam parant, silëtio noctis nautica errantium ibidem animarum exaudita celestium. cæterum hæc naufragij idem fermè quibus priores itineribus casibusque, illuue obsiti, macie enecti, cum à trecentis amplius, ad tres circiter & viginti redijset summa, redempti pariter à Lusitanis negotiariis, miseriarum & patientiæ documentum, ad Sosæ iam atque ad Mosambicum zgerrimè petuere. Sub idem tempus, Alphonso Noroniz, cum circiter quadriennium prouinciâ administrasset, successor aduenit Petrus Mascarenias idem, qui Xauerium olim ex vrbe Româ in Lusitaniam adduxerat. Is, qua erat in Deû pietate, bonis maiorem in modum approbantis

bus, ante omnia ad euellēdos ethnicos ritus ac superstitiones, quarum adhuc erant in vrbe Goa multæ reliquæ studium & cogitationes intendit. Imul neophytorum libertati, commodis, immunitatibus, è Regis decreto cum fide curaque consuluit. Idem, sollicitatibus iterum ab Idalcanis odio Mahometanis proceribus, ac præsertim Inele Maluco, Mealem, qui Goæ dudum in libera custodia tenebatur, cum equitum peditumque præsidio in finibus Decanij regni, Pondæ constituit. Goam dein regressus, vixdū anno vertente Prætor; morbo decessit. Huic è regio chirographo ritè suffectus è prima nobilitate Franciscus Barretus. hoc Prætor, Mealem à Ponda Inel Malucus cum duobus equitum millibus in Decaniz terræ interiora perduxit. Ab rerum nouarum cupidis, quiq; sæuo tyranni seruitio premebantur, ad mitem ingenio virum, ac iustum regni hæredem concursu illico fieri cæptus. neque se Idalcan aduersus ea segniter comparabat. inter cætera, distisus populariū voluntati, magnas firmasq; copias è Narisingano regno haud leui mercede conduxerat, ac postremò signis collatis, haud dubiè victor euasit. Meales ad Nizamalucum è fuga se contulit. Goam inde repetijt. ibi reliquam exegit ætatem. Prætor interea firmando imperio intentus, Ciaulanam arcem, vicino subiectam & obnoxiam colli, in eum ipsum collē transferre statuerat. coacta ergo in id classē, cum fabris alioque apparatu Ciaulum petit. Nō latuit ea res Nizamalucum, is, ne geminum pro vno iugū acciperet, armato milite prior locum insedit. neque Prætori tentanda res visa per vim. dissimulato consilio, & renouata cum Nizamaluco amicitia, ad lustrandam Borealem plagam de more perrexit: nullaque memorabili gesta re; Goam ante hyemales motus reuertit. Sub hæc Idalcan victis perduellibus ferox; in Canarinum limitem præfectos cū exercitu misit. ij excelsis tumulis castra posuere, præterfluebat amnis incerto gurgite, præcipitibus vtrinque ripis. ex hisce munimentis Mahometani crebra excursionē terrestres ab Goa commeatus arcebant. Aduersus eos Prætor ex insula peditū tribus ferè millibus, & paucis equitum turmis in continentem traductis, cis flumen è regione hostium in ipsa valle confedit. Mahometani interim è superiore loco incendiarias bolides, & varij generis tela torquere. Prætor, conferendæ cominus pugnæ audius, quòd ponti materia deesset, transitum ex omni parte circumspicere. postquam dubias voragines, & cuncta vndique prærupta cernebat; ad motis acriter equo calcatibus, vti erat cataphractus, qua in arctum coibat flumen, immani saltu transmissit: ac tanta fuit incitatio, vti disruptis ephippijs propemodum ex equo delaberetur. idem ausi ducis exemplo quidā, protinus in terram effusi, & ruentibus super eos equis obtriti. cæteræ copiz, simulæque trans amnem conspectus est Prætor, qualicunque demum reperto vado, per æqua per iniqua traijciunt: ardentesque animis, in hostem aduerso cliuo succedunt. Non tulere impetum Indi. vixdum inito certamine, quæ nullum in fuga dedecus, terga vertere. neque per aspera & cōfragosa euadentibus Prætor diutius institit. Missi dein vltro citroque legati; & ex vtriusque gentis commodo tedintegrata pax est. Nec minori felicitate per id fere tempus in Brasilia quoque compositi bellorum tumultus: cum orto Lusitanos inter & Saluatoris aecolas iurgio, ab Ioanne Rege Brasiliæ defecissent. Sequuta dein quies. perque eam tranquillitatem liberior excursus Euangelio patur. Thomæ Sossæ Prætoriam ante successerat Eduardus Acosta: & per opportunè cum eo insignes aduenerant è Societate I E S V viri Ludouicus Grana, Blasius Laurentius, Gregotius Serranus, Ioannes Consaluus genere Lusitani, Antonius Blasius Castellanus, & qui provincia nō hodie regit, Iosephus Anchieta Cantaber. Hisce adiutoribus institutz aliquot locis Ecclesiæ, atque in pago præsertim, cui Piratininga nomen:

A varique Brasilijs, quò commodius erudiri possent, paulatim in vicos aut oppida contributi. atque hic etiam miraculis nonnunquam Deus prædicationi adtruebat fidem. inter cetera illud insigne referunt. Bello inter Piratinigæ incolas & finitimas gentes exorto; cùm in aciem existissent Piratinigani; nec opinata multitudine hostilium copiarum exterriti fluctuabāt. Erat in exercitu virilis animi foemina, paulo ante sacro lustrata baptismo. Hæc, percussos metu conspicata viros, magno animo hortatur, ut signo Crucis, Christiano more se muniant, ac prælium sine dubitatione committant. Factum uti monuerat; ac dempto pauore tantus repente ardor atque fiducia cunctis iniecta; uti alacres ac celsi pugnam inierint; magnaque edita strage, hostes in fugam auerterint intacti omnes, duobus tantum exceptis, qui salutaria pie mulieris præcepta contempserant. sagittis ambo confixi; alter postmodum occubuit. Sub hæc, ad auri venas inuestigandas Lusitani milites cum fabris in mediterranea Prætoris iussu profecti. eorum animis Azpilcueta pastor adiunctus. ij per multos errores, varijs, ut assolet, conflictati miserijs & ærumnis, denique ad Saluatoris urbem rediēre nullo tantæ operæ pretio. At Azpilcueta è summis laboribus ac lassitudine morbum contraxit, quo sensim absumptus, magnum Brasilijs pariter ac Lusitanis desiderium sui reliquit. Interea exciti fama rerum quæ à patribus gerebātur Carigij & Ibiragiari populi Americæ interioris, dociles mihi sę: natura, Christianæ religionis præstantiā adamauerant, Castellanis præsertim hortantibus, qui ad Paragalum amnem (is ex Argeuteo desluit) sedes habebāt. Nec dubitauēre Carigij amplius ducenti, aliquot Hispanis admixtis, audiendi Euangelij ac baptismi petendi causa, Brasiliam versus à sexcentis passuum milibus iter periculosum ignotumque, capessere. horum pie voluntati breuiore compendio satisfactum. siquidē à Tupinaquinis dixit immanitatis gente intercepti ac trucidati, labes criminum suo protinus cruore expiarunt, tanta beatitudinis æternæ concepta fiducia, ut inter ipsam necē percussōres in hæc affarentur verba: Vos quidem arbitrati vestro, carnifices, fluxa hæc & olida membra concidite. animas certè non prohibebitis, quominus ad suum hodie conditorem ascendant. Per hunc modum macerati plerique, alijs vincla indita; vnus è Castellanis duntaxat elapsus, cùm ad Sancti Vincentij coloniam peruenisset, cuncta patribus ex ordine retulit. Missus exemplò ad Tubinaquinos haud sine apertò vitæ discrimine Petrus Correa, linguae Brasiliæ (ut supra diximus) bene peritus; trucis ac sanguinaris gentis ferociam blando sermone permulsi, ac duos qui superebant, exemptos è custodia Castellanos in Brasiliam perduxit incolumes. Cæterum ipse Carigiorum indole magnopere delectatus, illam sibi prouinciam à Nobrega depoposcit. additus illi comes è Societate Ioannes Sosa Lusitanus, eximia sobrietate ac patientia vir: præfinito spatio temporis, intra quod spatium redirent. Hand otiosa vel irrita fuit legatio. Ingenti labore totum illud iter emensi, verbo & exemplo magnos in Carigia terra motus animorum fecerē; non plebe tantum, sed primoribus quoque à patria vanitate magis in dies ad studium Christianæ veritatis accensis. Ab eo munere dum ad socios euocandos Brasiliam repetunt anno seculi huius quinquagesimo quarto, sub ipsum natalem Domini diem, quem Nobrega peregrinationis terminum dixerat, præclara utrique tanti sudoris atque operis præmia diuinitus persoluta. Vetus quidam erat Castellanus interpres, quem paulo ante Correa captum à Brasilijs, & in epulas de more saginatum, ex eorum faucibus eripuerat. magna huic erat cum Carigijs cōsuetudo, & auctoritas, varijs artibus & mira calliditate quæstus. Ab eius impuro cōuictu quod Correa, tollēde publicæ offensionis causa, concubinā auulserat, ira percitus ille, & immemor acceptæ salutis; insimulare

Corream & Sofam apud Carigios institit, & in summum odium adducere, D
 quasi cum holte vicino in eorum perniciem conspirassent. Inde suspectos
 vulgò & inuisos, ethnici aliquot in itinere adorti, Brasilijs primùm duos
 qui cum ijs ambigabant, dein Sofam nixum filicò genibus, & in preces ef-
 fusum, sagittis eminus impetètes interimunt. postremò in Corream ipsùm
 arcus intendunt. is, aliquot iam acceptis vulneribus, cùm eos placido ni-
 hilominus vultu ac sermone lenire conaretur; contra illi pro verbis spicu-
 la redderēt; flexis item ipse genibus, baculo abiecto, manus oculosque tol-
 lit in cœlum, peccatisque hostium ingemiscens, inter supremam deprecationem
 densatis ictibus expirauit. Sunt qui factum eiusmodi in dedecus &
 infamiam trahant gentis vniuersæ argumento probabili. sed mihi certis
 auctoribus compertum, clementi alioquin, vsù supra diximus, ingenio vi-
 ros, impij veteratoris dolo, & proditiōis falso metu compulsos ad faci-
 nus. Cerrè, cùm hæc scriberemus, de instituendo inter eos publico libera-
 lium artium gymnasio à patribus agebatur. & vineam hanc, vt in primis
 fructuosam, Correa Sosaque præcipua sibi cura colendam sumptèrant.
 quorum ille ante Societatis aduentum, Brasilijs nominis terra marique a-
 cerrimus insectator, postquam à patribus doctus est quanto id piaculo fie-
 ret: nouis beneficijs veteres iniurias obliterare, totumque sese Brasilijs
 salutis à patrum disciplina dicare constituit: prælarè secum actum iri pu-
 tans, si in ea gente ad Christum adducenda vitam sibi ponere contigisset: ac
 proinde fideliter ac vigilanter admodum versatus in opere; quinto initæ
 Societatis anno voti compos effectus est. alter, ab olla & culina, quo in mi-
 nisterio socijs aliquandiu deseruierat, ad gloriosam pariter ipse coronam
 ascitus, nouum patribus fratribusque solidæ virtutis ac summissionis cer-
 tamen iniecit. Cùm hæc in Brasilia fierent, Ioannes Rex dignam ipsius vir-
 tute ac pietate suscepit actionē; Abassini Regis ac regni ad catholicam
 fidem, atque ad auctoritatem Sanctæ Romanæ Ecclesiæ tandem aliquan-
 do adiungēdi, nam et si ab Dauide legatus, de quo supra commemoratum
 est, Clementi v. i. venerationem obsequiumque detulerat; tamen, in tan-
 to locorum ac temporum interuallo, ad ingenium deinde redierat Abas-
 sina gens, quippe cuius in animis hærebant Dioscori & Eutichetis iuris
 infixa mendacia; & ab adulterino Alexandriæ præfule nihilominus iuris
 diuini responsa, ritusque sacrorum, & publicæ ac priuatæ ceremoniæ pe-
 rebantur. quapropter vna superesse videbatur salutis ratio, si ab Romano
 ipso Pontifice legitimus & rectè sentiens Patriarcha ad eos pascendos re-
 gendosque populos mitteretur, & cum eo, spectata morum innocentia &
 sanitate doctrinæ theologi, qui concionibus, colloquijs, & frequenti dis-
 putatione, deceptis è mētibus letalium opinionum atque superstitionum
 fibras euellerent. Cuius rei perficiendæ hoc maiorem in spem venerat Io-
 annes, quod Claudius Rex, cui Gamma pridem suppetias tulerat, optimè
 sese in Latinos Francosue (vt appellant ipsi) animatum, & reconciliatio-
 nis cupidum ostendisset. Rebus igitur cùm Iulio iij. mox cum Paulo i. v. diu
 multumque ageretur, ad consiliū adhibito in primis Ignatio Loiola, tan-
 dem in id munus delecti è Societate I. E. S. V. tredecim viri, sanctimoniz nō
 minus quàm eruditionis laude præstantes, ijque varijs è nationibus, acce-
 sere ex eadem Societate probi aliquot vitæ quotidianæ adiutores. Neque
 vlli, tam arduam in expeditionem, tamque laboriosum iter atque longin-
 quum, alacritas defuit, tantum ab honorum vocabulis & insignibus cuncti
 & suo ipsi iudicio, & Societatis instituto, valde abhorrebāt. ac proinde no-
 minatim appellati ea de re quidam, præcisè præcauerant. Eò dignior quæ
 extolleretur, tanta humilitas visa. ac nec reuerentia vltra esset locus;
 ab summo Pontifice pro imperio coactus ad Patruarchatum euehitur Io-
 annes

Annes Nonnius Barretus Lusitanus, qui nuper in Africa redimendis iuuan
disque captiuis insignem operam summa cum prudentiæ & caritatis laude
nauauerat: alterius Nonnij germanus frater, qui tum Indicâ Ignatii nomi-
ne Societatem regebat. Huic, Episcopali dignitate coadiutores, vt appel-
lant, iidemq; si quid ei grauius accidisset, successores pro potestate insuper
adiuncti duo, Melchior Carnerius item Lusitanus, & Andreas Ouiedus Cas-
stellanus, qui Collegio Societatis Neapolitano tum præerat, mirus & cor-
poris domitor, & gloriæ humanæ contemptor. illum antistitis Niceni,
hunc, Hierapolitani titulo decorauit Pontifex. Neque in quopiam eorum
hæzere potuit cupiditatis aut ambitionis vlla suspicio: cum & inuitos tan-
ta onera subiisse constaret, & per hosce dignitatis gradus, non ad opes, aut
vitæ commoda, sed, vt declarauit euentus, ad vltimam egestatem, & ærum-
nas, & quotidiana capitis pericula tenderent. Magnam verò expectationē
delectus ille conciuir. & cum de successu rerum variè, vt fit, pro suo quisq;
sensu loquerentur homines, tamen huic tantæ ac tam nouæ actioni vulgo
fauebant. Ignatius verò in eandem, non solum opi diuinæ implorandæ as-
siduis per se perque socios votis & supplicationibus excubabat; sed etiam,
fessa iam ætate viribusque, suum ipse nomen operamque (modò fulgor ac
species honoris abesset) summo Pontifici spontè detulerat. cumq; eius æta-
ti, & valetudini, maximis præterea occupationib; parceretur; accurata me-
ditatione ad Claudium Regem scripsit litteras hoc exëplo: Domine mi in
Domino nostro IESV Christo: Gratia tuæ Celsitudini, & salus, & affluëtia
donorum spiritualium, à Domino nostro IESV Christo. Serenissimus Por-
tugalix Rex, pro ea sollicitudine ac zelo, quem illi Deus creator noster ac
dominus dedit gloriæ sancti sui nominis, & salutis animarum, quæ vnige-
niti eius filij pretioso sanguine & vita redemptæ sunt; non semel ostendit
mihi per litteras, pergratum sibi fore, si è religiosis nostræ minimæ Societa-
tis, quam vocant IESV, duodecim viros designarem, è quibus ille Patriar-
cham vnum, duos coadiutores pariter & successores eligeret. iisdemque à
Summo Christi Domini nostri Vicario suppliciter peteret auctoritatem
& ius, quò iure ad suas quisque partes ritè obeundas ipsi cum sacerdoti-
bus alijs in tuæ Celsitudinis regna transmitti possent. Ego, pro eximijs in-
ter cæteros Christianos principes, eiusdem Serenissimi Regis Portugalix
meritis erga Societatem nostram vniuersam, nostraque vicissim omni-
um in illam obseruantia & pietate, feci quod iusserat: consultoque sequu-
tus numerum qui Christi Domini nostri, Apostolorumque eius colle-
gium referret; præter ipsum Patriarcham, sacerdotes duodecim supple-
mētī ac velut seminarij causa, è corpore nostro cūctos excerpsi: qui ad sub-
leuandas iuuandasque animas, tuæ Celsitudinis imperio ac ditioni subie-
ctas, sese vitamque suam in omnem laborem atque discrimen offerrent.
Atque hoc libentius parui, quod præcipua quadam alacritate sentio me
sociosque meos omnes ferri ad obsequium & cultū Celsitudinis tuæ, haud
imèritò, quippe quæ inter tot circumfusas vndique nationes infidelium
& hostium nominis Christiani, vestigijs maiorum suorum insistent, ad cō-
seruandam ac promouendam Christi Domini ac Dei nostri religionem
& gloriam diligenter incumbit. Quam ipsam ob causam optandum fue-
rat, vt ad hæc tam recta tuæ Celsitudinis studia conatusque, subsidium
accederet spiritualium patrum, quibus & legitima potestas ab hoc Sanctæ
Sedis Apostolicæ fastigio deriuata; & fidei Christianæ pura & sincera do-
ctrina suppeteret. quæ nimirum duæ sunt clauēs illæ regni cælorum, quas
Christus Dominus noster Sancto Petro, & omnibus qui deinceps in eius e-
rant folio sessuri, promisit prius, dein ipsa re tradidit. Promisit tantummo-
do, cum ad eum dixit (vt legimus apud Diuum Matthæum Euangelistam)

Ego

Ego dico tibi quia tu es Petrus, & super hanc petram ædificabo Ecclesiam Domineam, & tibi dabo clauēs regni cœlorum; & quicquid ligaueris super terram, erit ligatum & in cœlis: & quicquid solueris super terram, erit solutum & in cœlis. Tradidit, ac promissa patrauit; cū post resurrectionem, antequam in cœlum ascenderet, sciscitatus ex eo ter(quemadmodum affirmat Diuus Ioannes Euangelista) Simon Bariona diligis me plus his? subiunxit in singula responsa: Pasce oues meas: committens illi non partem aliquam ouium suarum, sed totum prorsus gregem, vniuersa cum plenitudine potestatis, ad alendos vitali Christianæ religionis pabulo cunctos vbique fideles, eosdemque ad cœlestia sempiternæ beatitudinis pascua perducendi. Ac cæteris quidem Apostolis, auctoritatē Christī Dominus noster impertijt delegatam, ac veluti extra ordinem: at Sancto Petro eiusque successoribus, ordinariam dedit ac plenam; vti ab hoc summo Pastore, tamquam à fonte, reliqui animarum pastores peterent, eidemque acceptum ferrent, quicquid omnino iuris ad suum quisque munus ac regimen obtinerent: quod olim adumbrasse per Esaiam videtur Dominus, cū de Eliachim loquens Pontifice Maximo; Et dabo, inquit, clauem domus Dauid super humerum eius; & aperiet, & nō erit qui claudat, & claudet, & non erit qui aperiat. quo videlicet typo figuratus est Petrus, eiusque successoribus, quibus datam integram potestatem declarant clauēs, consuetum vtrique symbolum & insignē pleni atque absoluti dominij. Quæ cū ita sint; Celsitudo tua gratias debet ingentes Domino Deo nostro, quod ipsa regnante potissimum, dignatus fuerit istis nationibus mittere veros animarum pastores, qui à Summo pendeant Pastore ac Vicario quem reliquit in terris IESVS Christus Dominus noster; & quantamcunque habent potestatem, quæ sanè per amplam est, hanc ab eodem illo Vicario totam acceperint. Nec sine causa, patri a quoque tuæ Celsitudinis displicebat sumi ab vrbe Alexandria Patriarcham. quippe, sicuti diuulsum à corpore membrum, neque motum, neque sensum, neque omnino vitam à corpore accipit suo; ita Aegyptius Patriarcha, siue ille Alexandriæ, seu Memphi degat, cū schismaticus sit ac diiunctus, ab hac sacrosancta Sede Apostolica, & ab Ecclesiæ totius capite Pontifice summo; videlicet vitam gratiæ, & pastorem auctoritatem, nec sibi recipit ipse, nec alteri cuiquam valet legitimam impertire. Ecclesia namque Catholica, vna tantum est in orbe terrarum: neque fieri potest vt alia Romano Pontifici, alia pareat Alexandrino. Vti sponsus eius Christus vnus est, sic sponsa illius vnica, de qua Salomon ait in Canticis ex persona Christi Domini nostri; Vna est columba mea: & Oseas propheta: Congregabuntur filij Israel, & filij Iuda pariter, & ponent sibi caput vnum. & in eandem sententiam multo deinde post Sanctus Ioannes, Fiet, inquit, vnum ouile, & vnus pastor. Vna erat, quemadmodum in Genesi legimus, arca Noe; extra quam nulla omnino salus, vnum tabernaculum quod fabricatus est Moyses, vnum Hierosolymæ templum à Salomone conditum, quo in templo sacrificare & adorare oportebat, vna, cuius staretur iudicio, Synagoga. Hec nimirum omnia Ecclesiam denotabant, quæ vna est item; extra quam nihil boni. etenim qui cum eius corpore coniunctus non fuerit, nempe nullum à Christo capite recipiet influxum gratiæ viuificantis animam, ac præparantis ad felicitatem æternam. Huiusce vnitatis declarandæ causa, contra quosdam hæreticos in symbolo canitur: Credo vnam Sanctam Catholicam & Apostolicam Ecclesiam; damnatusque à sacris Concilijs error est, priuatas Ecclesias, ceu Alexandrinam, Cōstantinopolitanam, aut similes dari, quæ communi omnium capiti subiunctæ non sint Pontifici Romano, ex quo perpetua serie ab Sancto vsque Petro (qui Christi Domini iussu, vti à Diuo Marcello martyre traditum est; Romanam elegit sedem, eamque suo cruo-

re san-

Are sanctiuit) perducti Romani Pontifices, Vicarii Christi citra controuer-
 siam à tot ac tanta sanctitate doctõibus Latinis, Græcis, omniumq; natio-
 num habitis; ab sanctis Anachoretis, Episcopis, & alijs confessoribus adora-
 ti; tot signis atque miraculis, tot denique martyrum qui in hac fide & vnio-
 ne Sanctæ Romanæ Ecclesiæ vitam profudẽre, testimonio cõprobatũ sunt.
 Merito igitur, consentienti Episcoporum omnium voce qui ad Chalcedo-
 nensem conuenerant Synodum, Papæ Leoni pariter acclamatu, Sanctissi-
 mus, Apostolicus, Vniuersalis. Et in Constantiensi damnata est hæresis ne-
 ganrium super omnes & singulas omnium terrarum Ecclesias, Primatum
 Romani Pontificis eminere. Ad quas tam disertas firmasq; patrum sanctio-
 nes atque decreta, Concilij quoq; Florentini, quod sub Eugenio IV. præter
 alias nationes, à Græcis etiam, Armenijs, & Iacobitis tanto studio celebra-
 tum est; in hæc verba accessit auctoritas: Definimus, Sanctam Apostolicam
 Sedem, & Pontificem Romanum, in vniuersum orbem tenere primatum,
 ac successorem esse Petri, & verum Christi Vicarium, totiusq; Ecclesiæ
 caput, & omnium Christianorum patrem & doctorem existere: & ipsi in
 Beato Petro, pascendi, regendi, gubernandi vniuersalem Ecclesiam, à Do-
 mino IESV Christo potestatem plenam esse traditam. Iure igitur Sere-
 nissimus Rex Dauid, tuæ Celsitudinis genitor, misso ad obsequium Roma-
 no Pontifici deferendum legato, sanctam hanc Sedem omnium matrẽ ac
 principem agnouit. cumq; alia multa & præclara ipsius pariter & tuæ Cel-
 situdinis acta numerentur; tum duo hæc eiusmodi sunt, vt eorum præstan-
 tiam nulla vnquam obscuratura videatur obliuio: ac proinde ab omnibus
 qui sub isto viuunt imperio, immortales auctori bonorum omnium Deo
 debentur gratiæ pro tam singulari in eos beneficio, vestra duorum opera,
 industria, virtute collato: cum alter omnium primus se in illius potestate
 qui Christi vices gerit in terris, perpetuò fore professus sit, alter itẽ primus
 dictum ab eodem Christi Vicario Patriarcham, verum ac legitimum Sa-
 cro sanctæ Sedis huiusce filium in sua regna perduxerit. Etenim si in mag-
 ni cuiusdam beneficij loco habendum est, vt profectò est, in istos esse corpo-
 ri mystico Ecclesiæ Catholicæ quod à Spiritu Sancto viuificatur ac regitur,
 quam, teste Euangelista, idem Spiritus docet omnem veritatem, si eximium
 est munus, lucem sanæ doctrinæ intueri, & Ecclesiæ fundamentis insistere,
 Quam Apostolus Paulus ad Timotheum scribens, domum Dei, colum-
 nam & firmamentum veritatis appellat, cui se promisit in æternum affore
 Christum Dominus, inquit, Ecce ego vobiscum sum vsque ad consum-
 mationem seculi, vt legimus apud Matthæum Euangelistam, est sanè cur
 sine fine gratulentur istę nationes Deo Domino & conditori nostro, cuius
 prouidentia, per tuam parentisq; tui Celsitudinem tanto illos bono dig-
 nata est. præsertim cum iure sperandum sit, ex hac ipsa conciliatione con-
 sensuque, fore, Christo Domino moderante, vt cum spiritualibus tempo-
 raria quoque incrementa, non sine amplificatione imperij tui, & hostium
 abiectione proueniant. Sacerdotes qui mittuntur isthuc, omnes quidem,
 sed præcipuè Patriarcha, coadiutoresq; & successores eius duo, spe-
 citata admodum virtute sunt, & nostra in Societate probati per omnia: ac
 propter illustrem caritatem, & exquisitam rectamq; doctrinam ad hoc
 tanti momenti opus adsciti. neq; verò illis animus in id ipsum aut alacritas
 deest, haud leui cõcepta fiducia, labores suos, ad Christi Domini gloriam,
 tuæ Celsitudinis rem, animarum auxilium, pari cum opere pretio collocan-
 di. Humanæ quippe salutis amor, illos, & Christi Domini aliqua saltẽ ex
 parte imitandi exstimulat studium; qui cruciatus ac necem subiit volens
 ac libens, vt mortales ab æterna calamitate redimeret: atq; pet Euange-
 listam: Ego sum pastor bonus: bonus pastor animam suam dat pro ouibus
 suis.

suis. hoc exemplo incitati Patriarcha & ceteri parati veniunt, non verbo
 duntaxat, consilioq; & spiritualibus adiumentis; sed ipsa morte, si res fe-
 rat, periclitantibus animis opitulari. tua Celsitudo quo interiorē illos ad
 consuetudinem ac familiaritatem admiserit, eò maiorem, vti spero, capiet
 in Domino voluptatem. Iam verò, quod pertinet ad fidem ac pondus eo-
 rum quæ ab ipsis vel publicè vel priuatim exponuntur, non ignorat Celsi-
 tudo tua, omnium (quatenus ritè legati sunt) sed Patriarchæ præcipuè di-
 ctis, Apostolicæ fidei pondus & auctoritatem inesse: ac perinde illis & Ec-
 clesiæ credi oportere; cuius ab ipsis interpretanda sunt verba & sententiæ.
 Et quoniam Christi fideles cunctos Ecclesiæ firmiter assentiri, eiusq; de-
 cretis obtemperare, & si quid existat ambiguum aut obscurum, eandem
 consulere necesse est; non dubito quin tua excellens pietas probitasq;
 publice edito curatura sit in suis regnis, vti omnes omnium ordinum ho-
 mines tum Patriarchæ ipsius, tum eorum quos ille sibi substituet; dicta, præ-
 cepta, responsa citra ullam dubitationem sequantur. Constat ex Deutero-
 nomio, de controuersijs omnibus ac nodis ad Synagogā Ecclesiæ prænun-
 tiam referri solitum: hinc illa quoq; Christi Domini verba: super cathe-
 dram Moyse sederunt scribæ & Pharisei. id ipsum in prouerbijs docet sapi-
 entia Salomonis, cum ait: Ne dimittas præcepta matris tuæ (ea est Ecclesia) E
 & alibi: Ne transgrediaris terminos quos posuerunt patres tui. ij sunt eius-
 dem antistites. Deniq; tantū Ecclesiæ sugtribui ac deferri vult Christus Do-
 minus; vt per Sanctū Euangelistam Lucam apertè denūtiat: Qui vos audit,
 me audit: qui vos spernit, me spernit. & per Sāctum Matthæū: Si Ecclesiam
 non audierit: sit tibi sicut ethnicus & publicanus. Ex quo apparet, ne aures
 quidem præbendas ijs, qui alienum quippiam à sensu & interpretatione
 catholicæ Ecclesiæ attulerint; Sancto quoq; Paulo in epistola ad Galatas
 id ipsum præmonente, cum ait: Si aliud vobis angelus de cælo euangeliza-
 uerit, præter id quod euangelizauimus vobis, anathema sit. ad summam,
 hoc idem Sancti doctores, Cōciliorum Canones, fidelium omnium con-
 sensus & consuetudo planè demonstrant. Ac vicissim Patriarchæ ac socijs
 pariter omnibus certum est fixumq; tuam Celsitudinem assiduo cultu,
 submissione, atque etiam quoad fas piumq; ferat, indulgentia prosequi.
 Nos verò quotquot in hisce terris è minima nostra Societate retinemur,
 tua Celsitudo ad omne obsequiū in Domino paratissimos habeat. Nostros
 quidē certè precibus & sacrificijs, vt iam instituimus, Deo supplicare pet-
 gemus, vti Regiam Celsitudinem tuam, regnumq; istud amplissimum in
 Sancto Christi famulatu conferuet: detq; illi ita transire per bona tem-
 poralia, vt non amittat æterna. Idem ipse Deus ac Dominus noster, om-
 nibus nobis ad sanctissimam ipsius voluntatem & clarè cernendam, & ri-
 tē exsequendam, perpetuum lumen ac vires pro sua infinita bonitate sup-
 peditet. Romæ vij. Kalen. Martias M. D. L V. Hæ litteræ, quas ad Claudi-
 um, vt dixi, perferret, Ioanni Patriarchæ designato, cum Pontificijs diplo-
 matibus, & sacro pallio de more transmissæ. Legationem totam Ioannes
 Rex pro sua consuetudine perquam liberaliter instruebat. oratorem in-
 super declarauerat è suis familiaribus primarium virum Fernandum So-
 sam, qui Patriarcham honoris causa in Abassiam vsque deduceret. Ac-
 cedebant regalis opulentiæ dona, intextæ auro argentoq; vestes, & sa-
 crorum instrumenta magnifica. Dum hæc parantur, maturè ab Goa Re-
 gis iussu profectus ad Claudium Iacobus Diazius, qui aduentum Patriar-
 chæ & comitum nuntiaret: eisq; aditum in ea loca muniret. Vnà missus
 à Prætoro Consalius Rhoterigius (de quo supra memorauimus) egre-
 giè pius & eruditus è collegio Societatis Goano sacerdos. huic man-
 datum (non dum explorato ad liquidum sensu Abassini Regis) vti rem-
 toram

A totam probe cognosceret, conceptosque ab eo bonæ mentis igniculos, interim accurate foueret, excitaretque. Simul, superstitionibus & Christophori Gammæ clade Lusitanis, quorum plerique iu ijs terris matrimonio sese illigauerant, spiritalem opem ac solatium afferret. Sapienter id prouisum ac prætentatum, exitus docuit. Biremibus duabus, vnus nensis nauigatione, ad Arqueicum Abassinæ ditionis expositi ambo, in regia statua (quæ subinde principi mutare mos est) terrestri aliquot dietum itinere peruenierunt. Biduo post admissi ad colloquium: & Lusitani Regis epistola publicè recitatur, in qua erat: Quod sese Claudius, aui ac parentis exemplo, rectè in Deum fidei, & Catholicæ communionis cupidum ostendisset; gratissimum id omnibus Christi cultoribus, ac sibi præsertim accidisse. atque ob id se missum antè proximo certum è sua familia virum, & cum eo perspecta morum innocentia, & doctrinæ sinceritate patres, qui optimis eius studiis toto pectore deseruierent. Sub hæc & alia in eam sententiam, è Lusitanis adstantibus Abassinæ linguæ peritis cognita, Rex veluti oppressus, obducto vultu, sermone confuso, perplexa quædam & incerta respondit. ingenij mobilitate, vel improborum suasi immutatum haud dubiè cerneret. Modè post hæc interrogatus, quid ita super ea re litteras ad Ioannem vtrò dedisset; reiecta in librarium aut interpretem culpa, se quidem fraterna in Lusitanum Regem volūtate esse ac fore subiunxit; ceterum nihil sibi minus in mentem venisse, quàm vt iccirco à maiorum institutis, ac tot seculorum spatio corroborata religione deficeret. Attamen Rhoterigius, ope fretus diuina, captatisque temporibus, Claudium omni ratione ad sanitatē reuocare conatus; miram in eo & primoribus regni, Conciliorum, & Ecclesiasticæ historiæ, ac diuini & humani iuris inscitiam deprehendit. Neque tamen astus aberat. callidè vel in primis ipse Rex agere, occupationes modò simulare; modò longis, & alienis, & non inuenientibus exitum sermonibus de industria tempus extrahere. in angusto comprehensus, palam eludere; pleraque inficiari; interdum etiam infimi faceret dotis qua sortem, qua confidentiam acerbè petstringere. At Rhoterigius, cum & malignos aditus, & iniquiores in dies coram disputandi cōditionem animaduertisset; librum subseciuis interim operis ab se confectum, & Chaldaicè vtrunque redditum, obtulit Regi. quo libro, cōfutatis Abassinæ gentis erroribus, Ecclesiæ Romanæ summum inter omnes Ecclesias culmen ac potestatem apertè monstrabat. Aduersus hunc librum dum Claudius petita è varijs cœnobiotum bibliothecis volumina dies noctesque perlustrat, neque tamen extricat quicquam; Latini sacerdotis nomen, & insignis in eo cuiusdam sapientiæ famam toto pene regno vulgavit imprudens. ac ni cautè suppressus liber fuisset, magnos proculdubio concursus ad Ecclesiæ Romanæ gremium apparebat futuros. auxit rumorem Abuna (sic enim Aegyptios Antistites vocant) nuper in eas regiones Alexandria missus. hunc Rex certaminis causa cum Rhoterigio committere cupijt, atque etiam vt scriptis Rhoterigij responderet horrtus est. At ille, rugosa fronte, supercilij adductis, nullum, ait, sibi cum hæreticis commercium sermonis esse: neque se illuc altercandi cum peregrinis, sed cleri ordinandi gratia destinatum. quin religionem vtrò incussit Regi, quod impia scripta legere esset ausus: idque ne in posterum faceret, minaciter vetuit. Inter eiusmodi frustrationes ac motus sextus effluerat mensis. cumque iam tempus reuersionis instaret, Rhoterigius, per Sacramenta expiatis, & confirmatis in officio Lusitanorum animis, ab Rege veniam abeundi cum Diazio petit; ac simul obsecrât, missis ambagibus promat, quid super aduentu Patriarchæ & comitum referri imperet Goam. ille, quod ad patrum aduentum attineret, Mazuc præstò fore dixit è suis, qui

Ec

descen-

descendentes exciperet, atque ad se cum fide curaque perduceret. vbi coram eos audisset, tum se, quid facto opus esset, deliberaturum. Simul, auri decem vncias Rhoterigio in viaticum erogari iubet. ille, accepta, voluntate, pecunias reiecit. Goam dein repētes, circa Zeilanam oram subita coorta procella euerso nauigio prope demersit. saluti fuit, suppliciter inuocatum Beatæ Virginis auxilium. eius præsentis ope, desperatis iam rebus, nullo nautarum ministerio suam in sedem carina rediit. ita fluctus exhausti. votiua dein casus effigies Goæ in eiusdem Dei Matris templo suspensa. Per eosdem fere dies quibus in Aethiopiam Rhoterigius erat profectus; è Lusitania præmissi, dum grauiora Patriarcham negotia morantur, ex eius comitatu decem; ac varias, vt sit, in naues impositi, Mosambicum incolumes deuenēre. A Mosambico dum vastum præcidunt Oceanum, abducta ab æterorum conspectu oneraria vna, in fyrim per tenebras noctis impingitur. neque tumidum erat mare, & paruo intervallo, breuia, ignota ad insulam exigui admodum ambitus pertinebāt. Eo tutius, dirupto aluco nautæ vectoresque, trecenta circiter capita in terram effusi, verum squalidus, & ab omni humano cultu desertus erat locus. & è comæatu nautico modicum quid vini, & cibaria eaquæ fermè vitiata supererant: vt ni properè subueiretur, vltima necessitas ac dira fames instaret. extemplo nauarchus opis petendæ gratia scapham cū eximijs viris triginta conscendit, & leucarum quingentarum, vt nautæ supputant, spatium emensus, haud sine miraculo Goā applicuit. mox, è naufragij reliquijs raptim cōcinnato nauigio, quinquaginta fermè alij subsequuti, remansēre ad ducentos. in ijs è patrū numero tres. Consalius, Paschalius, & Alphonsus Lupius. hi ab antecedentibus liberaliter inuitati, præcipuā conditionē in communi discrimine recusarunt: afflictamq; turbam & inopē, suis quoque officijs ac præsentia destitui, quo erant caritatis ardore, passū non sunt. Eorum periculo cognito Prætor Barretus confestim cum duabus celocibus eundem nauarchum, & nauclerij ordinis præfectū, quem gubernatorem maximū appellant, ad naufragos quæredos ac deportandos abire iussit. irritus fuit labor. & ingenti, vt diximus, intervallo diitabant, & insula quò minor, eò ad inuestigandum obscurior. Ergo non ante inuenti, quàm inedia ad vnum omnes absumpti sunt. Eius rei nuntius Goam allatus, mærore ciuitatem impleuit. Socij tres æterno virtutis & caritatis præconio celebrati, quod oblato ad salutem exitu, suis tamē ipsi capitibus aliena solata prætulissent. Anno insequenti, Ioannes Patriarcha, Andreas Episcopus, & Ioannes Mesquita, oratore Sosa inter nauigandū extincto, Goā deuchuntur incolumes. Ibi cognito Claudium, contra opinionem & famam, in veterum erroribus & impia secessione perstare, digna consultatione res visa. Adhibiti præter lectissimos è Societate patres, Ecclesiæ quoque Goanæ vixi primarij. Ac Patriarcha quidem, quamquam asperis ac periculosis in rebus, tamen sese in omnem aleam Christi causâ paratū ostendere. cæteris nequaquam è Sedis Apostolicæ dignitate visum, eo loco fastigioque peribnam, tot tantisque Pontificis Romani decretis ac iudicijs inclutam, seiscindē è Catholico cœtu genti præbere ad ludibrium & contumeliā os. Verū, ne prædamnata & abiecta repente per metum vel ignauiam tantæ expectationis apparatusq; legatio, &, si quid sanari experiendo posset, omissum vlla ex parte videretur; Andream Episcopū duobus tribusve cum socijs Abassiam adire, quæq; Rhoterigius incassum egerat, pari fide, maiore auctoritate rursus aggredi placuit: & prout sese res darent, per litteras Patriarchæ Ioanni suadere vel dissuadere prouinciam. Ille, tam præclaram de Christo bene merendi & exercendæ patientiæ occasionem arripuit libens. Cū Emmanuele Fernādo sacerdote, & paucis præterea comitibus in

Abassiam

A **Abassiam** profectus; nihilo quàm Rhoterigius faciliorem aut æquio-
 expertus est Regem. Maior dein illis oblata omnis virtutis explicandæ ma-
 teries. Paucis namque post eorum aduentum diebus, Claudio à perduelli-
 bus acie; victo ac perempto successit Adamas frater, olim desertor fidei
 Christianæ, vir immanis ac ferus, & Apostolicæ Sedis hostis acerrimus. is,
 vincum Andreæ, in castra bellumque raptauit; comites, probris & con-
 tumelijs; Abassinos quotquot catholicæ veritati fauere visi sunt, vario ge-
 nere pœnarum affecit. atque ipse demum à Turcis, quorum arma rebelles
 in regnum ascuerant, ingenti clade fusus fugatusque est. & ab iisdem, An-
 dreas ac socij primò capti crudeliterque direpti, postmodum igne in hospi-
 tium iniecto viui pœnè combusti; denique tanta premi rerum omnium
 inopia cæpti sunt: vti ad vitam tolerandam, ne à puillo, quem supra dixi,
 Catholicorum abscederent grege, bobus & aratro quæsitis, terram suis ipsi
 manibus colerent. Atque inter hæc difficultates & incommoda quotidiana
 na, caritatis & obedientiæ gloria clarus Andreas, diuexato miris modis &
 fatigato corpusculò tandem excessit. Per hunc modum de aggregandis
 ad Catholicorum numerum Abassinis elusæ bonorum spes. At Patriar-
 cha Ioannes, Albuquerquei Goano Episcopo vita functo, cum ad illius Ec-
 clesiæ gubernacula vocaretur; nūquam, vt eam reciperet procurationem
 adduci potuit. Suum ipse quin potius apicem, quoad liceret, ad Societatis
 normam & instituta submittere; perpetuam abstinentiæ, religionis, indu-
 striæ laudem ad vltimum vsq; spiritum æquali tenore perduxit. Melchior,
 Nicenus Episcopus, pari moderatione cum se pœnè in ordinem redegressus,
 in Thomæos Christianos è consuetudine Societatis excurrens, Nestoria-
 num pseudoepiscopum, inficientem praua doctrina populorum animos,
 egregiè confutauit ac fregit; alijsque deinceps viro forti dignis actionibus
 cum iniquorū simulantes & odia subiisset; directæ in eius caput sagitta, pileo
 que decussò, propemodum interfectus; in Sinas deniq; iussu Romani Pon-
 tificis abiit. ibi ad Amacanum hodie Lusitanorum emporium, ætatis iam
 exactæ reliquias, propagandæ fidei, & Christianorum animis ritè curandis
 infumit. cæteri Patriarchæ socij varias ad functiones de more destinati, vi-
 tam in suo quisque munere posuere. insignem inter eos perhibent Anro-
 nium Quadrium Lusitanum, qui vniuersæ dein prouinciæ quatuordecim
 annos magna cum sanctitatis & prudentiæ laude præfuit. Verum circa irri-
 tæ expeditionis initia; neque leuioris momenti aliam, neque meliore suc-
 cessu tentauit Bomferrus è familia Franciscana sacerdos, natione Gallus,
 minimè vulgari vel doctrina, vel sanctimonia vlr. Is, rei Christianæ studio
 incensus cum in Indiam peruenisset, audita Pegusiani regni amplitudine,
 vitijque & superstitionibus incolarum, eam sibi præcipuè gentem omni
 ope subleuandam, ac fidei rudimentis imbuendam suscepit. Igitur Goa pro-
 fectus ad Diui Thomæ coloniam, ex qua frequēs in littora Pegusiana tra-
 iectus est; cum eius colonix Vicario, & Alphonso Cypriano, & cæteris Lu-
 sitanis amicitiam iniit. iisdemque adiutoribus in onera riam admissus, disti-
 cili ad modum ac periculosa nauigatione ad emporium cui nomen Cos-
 mi, deuehitur. Proxus ignotæ paulo ante Correx aduentum, de quo supra
 diximus, nostris hominibus ex gentes fuerant. ipsius dein Correx & comi-
 tum relatu, multa de illarum diuitijs moribusque comperta. Bomferri po-
 stea litteris de origine Pegusiorum præter fabulosas quasdam opiniones
 acceptum, stirpem eorum ab Iudæis exsulibus ducere, qui ab Salomone dam-
 nati ad Offiranas aurisodinas, ea loca primi tenuerint. Fertillissimus verò a-
 ger, & exspatiantibus latè campis, alendo pecori bonus, & affluens omni
 varietate rerum est. quippe, aluco nauigabili, & flexuoso discursu piscos-
 amnes

amnes intermeant. è quibus vnus è Ciamaio lacu centum & quinquagin. D
 ta leucarum decurrit spatio; atque ad instar Nili statis incrementis in tri-
 ginta circiter leucas exundans, præpingui ac feraci limo rigat arua felicia.
 Accedunt ad opulentiam, crebra introrsum æstuaria, facili cōmercio gen-
 tium exterarum, ac mira quidlibet importandi exportadiq; copia & facul-
 tate. Cæterum ignara Dei, & in omnem libidinem scelusq; proiecta gens
 est, ac miserandis opinionum erroribus inuoluta: è quibus nonnulla hoc
 etiam loco attigisse operæ pretium fuerit: vt ex ea comparatione, Christia-
 ni, cum sua clarius agnoscant bona, tum ad eadem alijs impertienda ve-
 hementius inardescant. Iam primùm, qui apud eam barbariem sapientes
 habentur, infinitos perpetua serie ac successione mundos ab omni æterni-
 tate constituunt. innumerabiles item Deos: quorum aliquot in singulis
 mundis variante numero deinceps existant. qui nunc voluitur, hunc De-
 os quinque habiturum affirmant, quorum quatuor iam abierint. postre-
 mum hunc ante bis mille & nonaginta nouem annos aiunt è vita migras-
 se; nunc sine Deo sunt. post multorum annorum curricula venturum aliū
 exspectant: eo quoque demortuo mundum hunc ingenti conflagratu-
 rum incendio; vti mox reparetur, succedatq; moles noua, suos item De- E
 os ac proprios habitura. in Deorum autem cœtum homines referuntur,
 ea tamen lege, si prius in aquatiles, terrestresq;, & aerias omnium generum
 animantes varia transmutatione migrauerint. Qui ex hac vita decedunt,
 ijs triplicem fingunt sedem; Naxac, istormentorum est locus, & Scuum, de-
 licijs ac paradiso Mahometano persimilem: & Nibam, quæ vox, omnis ef-
 sentiz priuationem, & vltimum corporis & animi interitum notat. duobus
 in prioribus animæ tandiu detinentur, atque inde repetitis nascendi vi-
 cibus in mundum toties redeunt; quoad in Nibam admitti, hoc est prorsus
 ad nihilum redigi deniq; mereantur. Hęc & id genus alia Pegusiani dogma-
 tis elementa sunt; exstantq; multa de hoc genere toto conscripta volu-
 mina. Ex ijs principijs, & eiusmodi vanitate, quàm prauus numinum
 cultus, quàm absurde caremoniz, quæ portentosa opinionum, quæ vitio-
 rum sequantur monstra, non expers doctrinæ, vel rerum imperitus faci-
 cilè quisvis existimauerit. Accedit ad cumulum malorum, quod hæc tene-
 bras circumsēpsit dæmon, vt solet, summa difficultate luminis inferendi.
 siquidem ipsius artificio planè persuasum ac penitus infixum habent
 Pegusii, cuiuslibet alterius, quamquam ex ipso demissæ cœlo doctrinæ vel F
 sectæ, decretis aut placitis, aures, nedum assensum, absque inexpressibili sce-
 lere præberi non posse. Bomferrus, in Cosmi de quo dicebamus emporio,
 tribus ferme annis, inter hæc exploranda mysteria, linguamq; edifi-
 candam, ingenti labore miseriaq; consumptis (ita tamen vt adiuuandis
 per id ipsum tempus Europæis mercatoribus operam daret) sermones de-
 mum de Christiana religione serere pedetentim aggreditur. Vnius æter-
 nitriusque Dei prouidentiam; vniuersitatis huiuscæ molitionem ex nihilo;
 primi hominis crimen in posteros omnes letali contagione transfu-
 sum; necessitatem satisfactionis infinitæ, quam præter Deum præstare cum
 posset nemo; Deus ipse, redimendi generis humani gratia factus homo,
 volens prudensq; pro sua immensa bonitate subierit; ad hunc humanæ
 salutis auctorem, quotquot sese per fidem, & imitationē, & caritatem ad-
 iunxerint; hæc omnibus inenarrabilia quædam & sempiterna esse in cœ-
 lo præmia constituta: qui secus, hæc in tartaro item exquisitissima in om-
 nem æternitatem parata supplicia: ad vtram quisque pertineat classē, ex-
 tremo voluentium seculorum die, cum animæ vita fundat, rursus corpora
 induerint, Deum ipsum iudicem in celeberrimo superum inferumque
 conuen-

A conuentu lata ſententia planum eſſe facturum. Hæc igitur, & alia rectæ ſidei capita, cum per occaſionem exponere, Dei ſamulus, multiſque partim exemplis, partim rationibus affirmare tentaret; mirum quàm obduratos obſtinosque contra omnem veritatem animos incolarum offendiſſe. Alij, vt fabulas ac deliramenta ridere; alij, vt peſtes & piacula prorfus abominanda reſpuere. neque multum ab ultimo exitio aberat ignotus præco, ſi nouam ab omni memoria diſciplinam ac religionem porro inculcare inſtituiſſet. Ergo non ſine cauſa veritus, ne ſuper diſcrimen capitis, & quotidianaſ ærumnas, oleum quoque & operam perderet; amicorum ſuaſu, re infecta, retrò vnde venerat in Indiam reuertit. Per eoſdem ferè dies atrox Cocini facinus editum, in caſſa, quæ piorum collationibus in maximo vrbis templo proſtabat, nefariæ ſchedulæ à cuſtodibus repertæ, cum horrendis in Chriſtum ſalutis humanæ parentem maledictis ac iurgiis. Lacerabatur ſimul è Societate Conſalvus Sylueria, qui ad Manomotapam Aethiopiarum deinde Chriſti cauſa peremptus eſt, actum in eadem vrbe conciones habebat, vit nobilis genere, ſed virtute & eruditione multo nobilior. Huius tam ſacrilegæ, tamque infandæ audaciæ crimen haud obſcuro indicio hæſit in falſis è circuncifione fratribus, qua ex ſæce aliqui ex Europa ſubinde, pretio à limenarchis aut nauium magiſtris furtim admiſſi, mercatorum habitu in Indiam peruehuntur. ibi cum Aegyptijs ſerme ludæis (quorum in ijs locis numerus ingens) aliarumque nationum, & ſectarum hominibus, in Chriſtiani deinde nominis damna perniciemque conſpiciant. Ex eo, de inducenda in illas regiones ſæcra Inquiſitione agi caprum ab Rege: quæ hodie per idoneos probatosque iuris diuini conſultos iudicia Goæ magno rei Chriſtianæ bono exercentur. Interea Melchior Nonnius, ab Goa per varios ancipitesque admodum caſus ad Sinarum littora primum, inde, redemptis è cuſtodia Luſitanis, quorum ante meminimus, in Iaponiis biennij amplius nauigatione perſectur, comiterque & benignè exceptus ab Rege Bungi, Coſmum Turrianum nec opinato ibidem offendit, qui ab euſſa exciſaque iterum per inſeſtinas ciuium diſcordias rabiemque Amangutio vrbe, ſeſe in ea loca receperat. Cedrinus ædes eleganti opere, itemque aream templo condendo, necnon annuæ pecuniæ modicum quid patribus adſignauerat Rex: cuius areæ pars cœmeterio è Chriſtiana conſuetudine dedicata: pars altera in vſum valetudinarij publici item diuiſa biſariam: vti elephantiaci, quorum eſt in ijs terris magna multitudo, ſeorſum ab cæteris ægrotis haberi, curarique poſſent. Id opus, quò magis nouum inſolitumque, cò maiore approbatione celebratum ab incolis, multi que inde, ſed vt antea plebei ſerme ad Chriſtum accedebant. At Melchior, haud ignarus, ad excitandos ad virtutem, pietatemque populorum animos, quantum ſit in principis exemplo momenti; Regem ipſum varijs rationibus ad verum Dei cultum conabatur adducere: ſucceſſu tum quidem minimè læto: quod nequedum tumultus planè quieuerant; & Rex è lenxua hæreſi, quæ negat ſpiritum eſſe vllum, aut omnino quicquam præter ea quæ ſenſu percipimus; à voluptatibus, quæ ſedulum adſueuerat, ad Chriſtianæ diſciplinæ ſeueritatem traduci ſe nullo pacto ſinebat. Egit cum eo Melchior, vti cum aliquot ſaltem Bonzijs præcipua ſapientiæ ſama, coram ipſo regni que proceribus diſputationem ac certamen haberi de religione permetteret: ne id quidem inpetratum. Inde cum exiguam in præſentia cerneret proficiendi ſpem; Coſmo cum ſocijs ibidem relictis, ad ſuum ipſe prouinciale munus reuertit in Indiã. Sextus & quinquageſimus tum ſæculi huius agebatur annus. eo ipſo tempore Ignatius Loiola Romæ, non tam ætate conſectus, quàm ieiunijs, vigiliisque, &

que, & super omnia desiderio Christi, decesserat. Huic, cum alijs in prouin. D
 cijs, (ipsas enim duodecim ab se Dei munere constitutas reliquit) tum in
 India præsertim, solemnî ritu, & exquisitis cæremonijs parentatum est.
 tamen minime deerant qui tam illustri sanctitate viri patrociniû implo-
 randum potius, quàm fundendas pro eo preces haud absurdè affirmarēt.
 Certè ab illius excessu (vti optimum patrem in cœlo suorum captis ad se
 conijceres) per omnes fundatæ ab eo Societatis ordines, recens quæ-
 dam ad pios labores alacritas, nouus mentium ardor, vigorq; diffusus: &
 Indicus ager, culturæ & sationibus vberiore quàm antea prouentu respon-
 dit. annis quippe proximis quatuor, Goz duntaxat, præter incertam
 summam eorum qui à Franciscanis & Dominicanis abluti sunt, baptiza-
 ti ab Societate IESV mille primùm & octoginta; mox mille nongenti
 sexdecim; dein tria millia ducenti sexaginta: demum incremento nota-
 bili duodecim millia septingenti quadraginta duo. In ijs regia virgo fuit,
 adulta iam ætate, Mealis filia, ob generis claritatem Regi Mahometano
 cuidam in matrimonium destinata. hæc, tempestiuus nobilium fœmina-
 rum adhortationibus, itemque psalmis, & catechesi, & supplicationibus
 quæ per urbem haberi consueuerant, studio Christianæ religionis incen- E
 sa, dum Prætor Batretus tota de re Mealem docet, ac furentem ira placare
 contendit; matris ancillarumque pertinaces & impias eluctata manus,
 ad paratum in platea vehiculum, adiuuante Prætorē, sese proripuit. inde
 cum honestissimo comitatu ad spectatæ virtutis ac pudicitie matronam
 perlata. Didaci Pererix coniugem, adhibito scriba publico testibusque,
 Christianam sponte se fieri velle professâ, post aliquot dies in Dini Pauli
 templo ab ipso Aethiopix Patriarcha vitalibus aquis abluitur, & sacro
 MARIAE nomine decoratur, tanta ciuitatis vniuersæ lætitia tantoque
 concursu, vt Prætor ipse, qua erat pietate, virga ad submouendam turbam
 arrepta, lictoris munereungeretur. eidem virginî cū à primoribus Lusit-
 anis priuatim, tū à Prætorē data publicè munera; & annui redditus aureo-
 rû circiter octingentorû è fisco regio in alimenta decreti. Iam ex ipsi-
 que Regibus Molucarum, is qui Baſtianū obtinebat insulam, quamquam
 acriter obnitēte socero Ternatensi, tamen constanti animo se se ad Chri-
 stum applicuit; abolitaq; Mahometana superstitione, ac fanis euerſis, desi-
 xashaud vno loco præaltas Cruces adorari à popularibus iussit. Ac Soloris
 quoque Rex (quæ salubris admodum ora, gradus octo cū quadratibus tri- F
 bus ab Aequatore in meridiem sita, leucas distat à Malaca trecentas) cum
 familia, regniq; proceribus ab Lusitano quodam institore baptismum
 accepit. patres deinde à Malaca per litteras inuitatos cū propter pauci-
 tatem non impetrasset, fratris filium Regem designatum, cui Laurentio
 nomen apprime bona iuuenesci indole, Malacam ipse transmisit: nimi-
 rum vt ibi per otium expolitus, ad suos dein erudiendos reuertetur in
 patriam. Hæc Solorani. Ac multæ insuper eius plagæ nationes cū Euan-
 gelij nomen pertenui accepiſſent fama, miram in cupiditatem Christian-
 næ religionis exarserant. Quibus vt Ioannes Rex propter multitudinem
 atque distantiam cunctis opitulari non posset, Indicos quidem certè neo-
 phytos nouis decretis ornare, beneficijs atque muneribus augere perge-
 bat. is audita Petri Mascarenæ morte, cū præclarè intelligeret ad am-
 plicationem rei Christianæ plurimum interesse, cuiusmodi moribus in-
 genioque Prætor Indiam regeret; circumſpectis omnibus Lusitani primo-
 ribus regni, præſectum cubiculi Constantinum Brigantiæ Ducis fratrem,
 in id ipsum delegerat munus: qui prouinciam illam adeo sanctè ac pri-
 dentet postmodum obtinuit, vti deinceps ituris eò magistratibus, officij
 exem-

A exemplum ac norma vnus ipse proponi consueuerit. Iam in id quoque
 Ioannes acriter animum & cogitationes intēderat, vti Franciscō Xauerio
 pro sanctitate viri, & immortalibus in Ecclesiam Christi promeritis, coele-
 stes mote maiorum honores à Pontifice Romano decernerentur. Atque
 idcirco per litteras Indiæ Prætori mandarat, vti quæcunq; per Xanerium
 Deus miracula perpetrasset, verè atque accuratè indagata colligeret: cuius
 nos inquisitionis autographum exemplat cum testimonijs publicis
 priuatisque apud Conimbrigense Collegium nuper inspeximus. Hæc me-
 ditantem ac molientem, neque sera, neque inexpectata Ioannem abstu-
 lit mors, cū ætatis annum, viribus dudum affectis, ageret quintum &
 quinquagesimum: vir planè magnus, & venerabilis, ac præter cæteras lau-
 des æterno præconio celebrandus, quòd imperij moderatione, cul-
 tuque bonarum artium, & studio religionis amplificandæ,
 formam speciemque benefici, & mitis, ac
 verè Christiani Regis ex-
 presserit.

Historiarum Indicarum Finis.

SELECTARVM
EPISTOLARVM EX
INDIA LIBRI QVA-
TVOR,

IOANNE PETRO
MAFFEIO INTER-
PRETE

IOANNES PETRVS MAFFEIVS

E SOCIETATE IESV,

Christiano Lectori S.

*Q*UAE de Catholica religionis progressu litterae ferme quotannis ex India perferuntur, eas (quod facile animaduerti) optimus quisque audissimè lectitare consuevit. Nec sanè immeritò. Quid enim ad honestam vitæ oblectationem accommodatius, quàm corpore domi sedentem, cogitatione ac mente peregrinari; transmeare Caucasum, Oceanumque; nouas identidem formas rerum, & (ut inquit ille) mores hominum multorum cernere, & urbes? Quid porro, vel ad animi fructum uberius, vel ad virtutis amulationem efficacius, quàm Euangelij sacre dispulsis errorum atque opinionum tenebris, veritatis lucem longè lateque fusam intueri, & in diuerso, vel aduerso potius terrarum orbe veluti renascentis Ecclesiae sancita miraculis, testata martyrij, disiecta personis, notata locis temporibusque primordia recognoscere? Qua mecum ego cum reputarem; & superioribus annis feci libenter, uti non exiguam earum litterarum partem in Latinum è Lusitanico sermone conuerterem; & nunc easdem sub Indicarum Historiarum opus intentione delectu pressas ac repurgatas, & nonnullis insuper auctas epistolis, denuò in publicum edendas existimaui. Sanè recentiores supersunt aliae, quas mihi si per occupationes ac valetudinem licitum fuerit, latinas facere pro mea tenuitate propositum est. Tu interim (amice Lector) fruiere praesentibus; ac nostros qualescunque conatus pijs apud omnipotentem DEVM precibus adiuuabis. Vale.

S E L E

SELECTARVM EPISTOLARVM EX INDIA

LIBER PRIMVS.

FRANCISCI XAVERII E Societate Iesu ad Socios in Europam.

VAM lætos atque vberes animarum fructus Indica ferat vinea; & non in Regijs modò præsidijs, verùm etiam in reliquis oppidis barbarorum, sanctissima Christi fides quàm feliciter crescat, susus ad vos scripsi mense Ianuario superiore. Ego Iaponem versus ex India sum profectus Aprili mense, duobus è Societate nostra comitibus, altero sacerdote cui Cosmo nomen est, altero laico: itemq; Iaponijs neophytis tribus, quos mihi sanè videtur Dominus præcipua quadam benignitate clementiaque fouisse. namque vt in Dñi Pauli Collegio Goæ, cœlesti lauacro

expiati sunt, tanta eos diuina bonitas voluptate gaudioque persudit, tantamq; ad suæ in ipsos beneficentiæ cognitionem adduxit, vt præ lætitia spiritali, piæque dulcedine lacrymas non tenerent. in virtutibus verò mirabile dictum est quantùm profecerint: planè, vt eæ nobis iucundam atque vtilem sermonis materiam præbeant. Ad hæc, & legere, & scribere didicerunt, ac distributis in horas precationibus diligenter vacant. Interrogati à me quoniam sentirent se genere considerationis potissimum affici; passionis Domini recordatione, dixerunt: itaque huic vni maximè commentationi dant operam. Articulos fidei, Redemptionis generis humani causas, & cætera Christiana mysteria per otium cognouerunt. Percontanti mihi se penumèrò quosnâ religionis Christianæ ritus, quæue instituta sibi maximè crederent profutura; duo illa semper, scilicet Confessionem & Communionem sine controuersia responderunt. addentes insuper, sua quidem sententia neminem omninò fore participem rationis, quin auditis Christianæ disciplinæ decretis assentiatur ac pareat. Vnius verò ex ijs, cui Pauli nomen, sanctæ fidei cognomen impositum est, illam quoque vocem audiui: cùm ingemiscens in hæc verba prorumperet: O miseri Iaponij; qui ea ipsa quæ Deus ad vestrum est fabricatus obsequium, adoratis vt numen. cui ego, quid ita inquam. tum ille, quòd Solem, ait, venerantur ac Lunam; quæ res, ijs qui nouere Dominum IESVM Christum, samulantur ac seruiunt. quid enim agunt, inquit, aliud: nisi diei tenebras ac noctis illuminant, vt ea claritate mortales ad magni Dei, & filij eius IESV CHRISTI cultum & gloriam in terris vrantur?

Verùm vt ad institutam itineris nostri narrationem reuertar, Malacam venimus pridie Calend. Iunias, anno MDCXCI. ibi Lusitanorum accepimus ex Iapone litteras, in quibus erat scriptum, principem quendam eius terræ virum velle fieri Christianum: itaque legari ab eo ad Prætores Indiæ, qui aliquot è Societate nostra Christianæ religionis interpretes postularet. afferebatur etiam, quodam Iaponis in oppido, mercatores Lusitanos in hospitium iussu reguli diuertisse dæmonum incurfibus vehemèter infestum, atque ob id habitatoribus destitutum: cùm ignaris quid esset Lusitanis ve-

ff 2

stes de-

stes detraherentur, famulus etiam nocturno spectro perterritus exclamasset; excitatos eo strepitu, arripuisse arma: deinde famulum Crucibus vndique circumdedisse hospitium: incolas verò & regulum mercatoribus aperuisse, domum eam ab dæmone inhabitari: & simul quæsisse quonam ad eum fugandum remedio vterentur: respondisse Lusitanos, nullum aduersus dæmones Cruce firmitus inueniri præsidium: itaque ex eo die Cruces domibus eius oppidi ferè singulis collocatas. Nuntiabatur ad hæc, per amplum patere euangelizantibus in Iapone campum; quòd ea gens moribus malsueta sit, ingenio docilis, & acuta: quocirca magnam in spem veni, si per nostra peccata non steterit quò minus capitis saueat Deus, ingentem animarum vim ad Ecclesiæ gremium accessuram. His ego rebus cognitis, tametsi ea mihi admodum læta videbantur, tamen aliquandiu sustiti, necum adhuc de prosecutione deliberante sed cùm certa constarent mihi iam diuinæ voluntatis indicia, videremque, me, si ab incepto perdissem, ipsimet Iaponiis ethnicis multò detestabiliorem futurum, (quamquam perennis ille humani generis aduersarius meum hoc iter summa ope nititur impedire; fidenti animo pergere, & primo statim aduentu Regem ipsum Iaponis adire constitui, eique mandata quæ habemus à Domino, exponere. Et quamuis apud Regiam Academia dicatur esse percelebris; tamen haud dubiam nobis, si ad certamen ventum sit, Deo fauente, victoriam pollicemur. nec nos litteratorum veremur sophismata; nec barbarorum minas, vel dæmonum insidias pertimescimus. quid enim nobis aut ab eorum scientia qui Iesum nesciunt, potest esse periculi; aut ab eorum vi, quibus nihil in nos, nisi quantum Deus ipse permiserit, licet? præsertim cùm nulla re alia, nisi diuinæ gloriæ studio & salutis animarum adducti negotium hoc susceperimus; & Iob à diabolo sacræ litteræ non nisi concedente Domino lædi potuisse testentur. Illa verò nos vna assidue cura sollicitat, ne grauius ipsi pro humana fragilitate peccemus; neue Dei auxilio, quod laborantibus ille semper benignè suppeditat, abutamur. quòd tamen ne accidat, cùm sacrosanctæ matris Ecclesiæ (culus imperij fines, animabus ad creatoris agnitionem trahendis propagare satagimus) tum nominatim Societatis Iesv meritis impetratum iri speramus.

Sanè quàm periculosum iter hoc Iaponicum est, partim ob frequentia latrocinia, partim etiam ob tempestates, quæ passim hoc mari ita sæuè excitantur, vt præclare agi cum ijs qui nauigant existimetur, si tribus è nauibus duæ cursum in columnes teneant. Quocirca venit mihi sæpe in mentem vereri, ne, qui è nostra Societate sapientiores videntur, si cui eorum in hæc loca mitti contigerit, temerarium esse negotium, Deumque tentari quodammodo, tam apertis adeundis periculis, putent: qua tamen eos suspicione postmodum libero, quòd spero, Societatis nostræ doctrinis ac litteris inhabitantem Domini spiritum præsidere. Illud quidem occurrit mihi sæpenuerò, quòd aliquando patrem nostrum Ignatium audiui dicentem: omnibus ijs, qui in Societate nostra versantur, summo studio conatuque elaborandum esse, vt inanes ab se timores, & cætera cuncta depellant, quæ homini, quò minus totam in vno Deo spem collocet, impedimento esse consueuere. Porro, quemadmodum interest inter eos, quorum ita spes est in Deo reposita, vt rebus tamen affluant necessarijs, & eos qui ob id ipsum vt Christum imitarentur, & soli Deo confiderent, omnibus sese vitæ præsidijs exuerunt; sic proculdubio multum refert, vtrum quis, cùm vnicum habere se profiteatur in Dei bonitate perfugium, tum in tuto & quasi in vmbra se exerceat; an, alia re proposita sibi nulla præter Dei honorem gloriamque, sese caputque suum volens vidensque in discrimen offerat pæne quotidie: cuiusmodi si quis existat; ne illum ego prompediem seculi tædio, migrandique ad Dominum desiderio affectum iri crediderim: quandoquidem hæc hominum quæ dicitur vita, mors perpetua potius, ac triste quoddam à cælestibus regnis exilium est.

Vos interea valete fratres, dominumque precamini, vt nostram disunctionem pro infinita sua misericordia coniungere dignetur in celo: nam in terris quidem ecquando post hac visuri inter nos sumus, incertum est. Malaca. x. Calend. Iulias. M.DCLIX.

EX EIVSDEM PARÆNETI- ca ad Gasparum Berzæum, cū is Armuziam peteret.

IN Armuziana ista provincia, primum, & antiquissimum tibi sit Dei obsequium, & animi tui cultus. Ex hisce fontibus cætera ad proximorum vtilitatem largè manabunt. ac proinde curabis, vt semel bisue quotidie te ipse ad calculos voces: atque integer iudex cognitionem exerceas tum communem omnium illius diei cogitationum, & actionum tuarum; tum verò propriam earum, in quibus aliqua per id tempus præcipuo studio vel præcauenda, vel corrigenda, vel ad perfectum expolienda susceperis. In primis verò, Christianæ humilitati intenta cura studeas velim: ea-que potissimum obeas ministeria pròptus ac libens, quæ cæteri velut abiecta & minime speciosa fastidiūt. in eo genere catechismus est, quas tu partes non alteri delegaueris. circa meridiem singulis diebus compita vrbis cum socio circuibis ipse, plebem in templum elata ciens voce. ibi Lusitanorum filios, puerosque, & libertos, necnon sexus vtri usque mancipia, salutaribus institutis atque præceptis erudies: teque publicè præeunte, promiscuum vulgus Christianas preces, & pia dogmata resonabūt. Atque id ipsum eò maioris apud te momenti debet esse, quod eius laboris patientia non modo imperitos idiotasque ad notitiam Dei atque ad virtutem informat; sed etiam reliquorum animos cum tacito quodam plausu atque approbatione conciliat. Delatus Armuziam, Proepiscopum ad ibis officij causæque ad genua protinus accides, & manum ex osculabere: ex eiusdem auctoritate conciones habebis; in confessiones audientas incumbes; & cæteris Christiani pastoris fungere muneribus. Simul, operâ dabis, vt ab eo gratiam & benevolentiam in eas, quod per te, si fieri possit, pljs animi saltè ritè purgandi meditationibus imbuatur. Reliquos item sacerdotes omni summissione & officio demerere: curabisque, vt ex ijs quamplurimos ad easdem meditationes Deo adiuuante perducas. Præfectus item præsidij, qualis qualis ille sit, enitere quantum poteris, vt amicus ac propitius tibi sit; neque res vlla erit tanti, vti dicto factoue illum exasperes: vbi hominem tibi arctè deuinxeris; tum si & malè audierit, & monendo reddi meliorè putaris posse; & occasio commodæ inciderit; quàm amicissimè ac demississimè, & ore placido eidem expones, quinam de illius actis & vita sermones hominū sint: sua debisque, vti famæ pariter & officio consulat. Multi erūt, qui de illo ad te querimonias deferant; tuamque apud eum prophanis in rebus implorent opem. hisce tu occupationum tuarum & magnitudinē excusabis, & genus addes, vereri te, ne parū ea legatione proficias. qui numen & conscientiam spernat, hunc tua quoque monita nihili esse facturum. Cum Sodalitio Misericordiæ, fac vt quàm optimè tibi conueniat: sodalesque ipsos, quoad eius fieri poterit, mansuetudine ac benevolentia comprehendas: ac totum opus, quibuscumque licuerit rebus, pro virili parte promoueas. Aegrotos in publico nosocomio; & vinctos in carcere identidem vides; hortaberisque; ad cælestes iras per sacram confessionem auertendas, quandoquidē ijs, propter admissa piacula sermè plectuntur, & sunt qui Sacramentum Pœnitentiæ nunquam obierint. Ad hæc, vbi res postulauerit, ages cum præsidibus vtriusque loci, vti maturè cognoscantur singulorum causæ; ac simul, vt egentibus miserisque; ad tolerandam vitam necessaria præbeantur. Iam, inter nauigandum, & posteaquam exscenderis; omni ope contendes, vti per idoneos certosque homines, Armuziani populi mores ac vitia domi forisque; genera peccationum & quæstuum; necnon in forensi re corruptelæ, factiones, calumniæ, & alia id genus, quibus opprimuntur veritas; tibi quàm notissima sint: quod ad ea postmodum curationes ac medicinam scienter accômodes. Hoc tibi ad rem ex animi sententia gerendam longè vtilius fuerit, quàm librorū attenta peruolutatio, minimè tamen alioqui omittenda. Mihi quidem, in omnes partes plurimum semper illam notitiam profuisse perspexi. In capeienda autem Christiana re, delectuque negotiorum habendo; illud vitabis in primis; ne, quorum fructus ad vnum vel ad paucos pertinet, anteponas ijs, quæ plures, vel etiam vniuersos

attingunt: sed quò latius quidque, eò potius & antiquius tibi sit. Quos in Societatis nostræ disciplinam admiseris; eorum profectum caue ne acrioribus tentamentis explores, quàm quæ pati, vt ægroti natura, sic tyronis Imbecillitas possit. Sed semper infra potius, quàm supra vires probatio sit. alioquin exacerbantur multi, sensimque desperant; ac domitis ad extremum frænis, in auiâ & disrupta præcipites abeunt. Atque hoc toto in genere, prorsus vitanda censeo experimenta, quæ vel inani & absurda nouitate, vel etiam procaci quadâ & cynicâ libertate, aut risum, spectantibus, aut stomachum mouent. Tu verò sectabere quæ & in vulgus accepta sunt, & cum ratione pariter ac pietate consentiunt. cuiusmodi sunt quæ posui modò; carcerè & valetudinaria frequenter inuisere; vincis & decumbentibus, in vtroque homine patièter ac sedulò ministrare; itemque, ad paupertatis voluntariæ documentù, panes & nummulos emendicare palam; & alia id genus. Porro, ad regendos, & in virtute promouèdos alumnos, illa res vna vel maxime proderit, comitate quadam eos & paternæ benevolentix significatione perlicere ad arcana pectoris sui planè tibi nudanda; sic prorsus, vt omnia cogitationum initia, quibus vel à deprauata natura, vel à malo dæmone sollicitantur, ex templo ad te deferre non dubitent. Hæc deferendi & communicandi fiducia & consuetudo, mirum, in omnes partes quantopere conducat. siquidem occultæ hostium fraudes, & improbæ petitiones, in mediù protractæ, vel ipsa luce protinus evanescent; vel, si vrgere perstiterint, varijs remedijs opprimuntur. quibus in remedijs expertæ virtutis illud est; vbi quempiam inani gloria, corporum illecebris, aliaue parum honesta cupiditate irritari cognoueris, huic præscribere spatium aduersus ea vitia meditandum, quæ excogitauerit, iubere vt ea populo per occasionem adhortationis imperiat. Hinc duplex percipietur fructus; tenacioris memoriæ, quòd serè quæ commenti sumus, promodo & cōmemorando, altius nostris animis insiguntur: salutaris verèdix; quòd nos ea non exsequi pudeat, quæ ipsi alijs facienda præcepimus. In Sacramento Pœnitentiæ, cum negotiatoribus præsertim amplis & opulentis, sunt quæ ante criminum cognitionem, in ipsa cognitione, & post cognitionè obserues. Ante cognitionem; curabis, vt reus idem & actor (nisi id mysteriù frequenter obire consueuerit) bidduum aut triduum sumat ad antea vitæ reputanda peccata, & simul memoriæ causa in schedulam ex ordine referenda: vt ne imparatus, & sine aliquo morsu doloris pudorisque, ad accusationem accedat. In ipsa verò cognitione, si turpitudine flagitiorum, aut magnitudine scelerum, quod sæpe fit, absterri hominem senseris quominus ipse se prodât; hilari facie, blandoque sermone, quinetiam, si opus fuerit, varijs te quoque morbis animi olim implicitù fuisse testando, vt singula probè fateatur, adduces. & cum alia diligenter inuestiganda & elicienda sunt; tum verò accuratissimè, quæ ad nefaria lucra, & res dolo malo partas aut retentas pertinent. etenim, si quem scnore contaminatum, aut peculatu, vel iniquis pactonibus, in vniuersum interroges, num aliena possideat; vt est proclius ad sui tutelam, & sibi met libenter ignoscit hominum natura; faciliè inficiabitur: sin genus vitæ artisque quâ facit, si vsuras, & contrahendi, mercandi, vendendi formulas nominatim exquiras, & (si regius fortè præfectus curatorque ille sit) si de interuersa interceptaue pecunia, de monopolijs per vim nefasque institutis, de quibus alijs quæ magistratus contra voluntatem Regis, & ius commune plerumque sibi pro potestate & imperio vindicant, singillatim percunctere; multorum haud dubiè delictorum confessionem ex primes, quæ reus alioqui, vel per malitiam, vel per inscitiam silètio forsitan inuoluisset. A confessione, si noxius tibi dura & perfricta visus erit fronte; comperendinabis videlicet, eique certos interea locos ad commentandù assignabis, quorum consideratione, tamquam repetitis ictibus, è siliçe pectoris sui, pios gemitus, & aliquas amoris diuini scintillas excutiat. Quòd si fraudari quid fortè restituendum, vel condonandæ iniuriæ, vel scorta relinquenda, vel eiusmodi quipplam expiandum sit; planè videbis, vt ante latam sententiam expietur, neu te largis cuiusquæ pollicitationibus induci permittas: nam qui piaculis eiusmodi obstricti tenentur, ab sacerdote appellari, magis in promittendo interim faciles, quàm in præstando postmodum fideles existunt. Vbi sine fallacia ab reo satisfactum esse didiceris, tum demum, æternis vinculis absolutum, temporario aliquo supplicio ritè iniuncto, dimittes. Si qua pecuniæ summa, seu propterea quòd iusti domini copia nulla sit, seu etiâ pietatis ac beneficentiæ studio erit in pauperes conferenda; nequaquam ego tibi sim auctor, vt illius pecuniæ te sequestrum ac diribitorè exhibeas. sed eam tu (nisi si tibi secus interdum in re præ-

præfenti videbitur) ad Mifericordiæ fodales exemplò reijcies : atque id multis graui-
 busq; de caufis, primùm, quòd tibi non æquè ac fodalibus nota eft mendicorù & egen-
 tium turba: quorum, alij fæpè morbum, alij probitatè & fanctimoniam, alij etiam ino-
 piam ipfam egregiè fimulant. Ad hæc, fi percrebuerit, humanis neceffitatibus & egefta-
 ti paratum in tua facilitate fubidiũ effe; tanti vndiq; petentium concurfus ad te fient,
 vt ad Apoftolicas functiones, quæ tibi primæ effe debent, otij nihil fuperfit. Non eft
 porrò æquum, te qui ad Euangelium prædicandum veneris, relicto verbo Dei, mini-
 ftrare menfis. Poftremò, fi pecunias ipfe tractare affueueris, metuendum eft, ne famẽ tuæ
 atque exiftimationi aliqua labe ab iniquis, & omnia peiorem in partem interpretati-
 bus, adfpergatur. Quæ cūcta incommoda effugeris, fi hæcæ Chriftianæ caritatis, & offi-
 cij partes, eidem Sodalitio delegaueris. Quotidiani vſus præcepta, ad æternam falutem
 præcipuè neceffaria, in B. Virginis, & in Mifericordiæ templo palam in tabella propo-
 nes. Ad ea perlegenda, excribenda, & quòd caput eft, obferuanda, cùm cæteros inuita-
 bis; vt verò penæ loco, fi res poſtulet, adiges in tempus certum, quorum ipſe confeſ-
 ſionem exceperis: vt inde perpetuam, fi fieri poſſit, eius diſciplinæ conſuetudinẽ ſpon-
 tẽ retineant. Singulis verò noctibus, voce ad commiferationem accommodata, vici-
 tim populo commendabis opportuna deprecatione adiuuandas animas, quæq; in hac
 vita peccato letali tenentur; quæq; in altera purgatorio igne torquentur. ſtatim per
 hebdomadam diebus operam conferes ad ſimultates ciuium dirimẽdas, reſtingenda
 odia, forenſes denique controuerſias componendas, quippe quarum impenſe magno
 ciuium damno fæpe fortem exſuperant. Ergo ijs omni ope obuiam ibis: atque ipſos etiam
 quorum interdum culpa lites aluntur, ſcribas ac leguleios, tibi aliquo pacto deuin-
 cire, & ſalutari quopiam remedio ſanare conaberis. In concionibus autem, quò magis
 commune bonum id eſt, eò maiorem, vt dicebamus, induſtriam, & aſiduitatem, & o-
 peram collocari, neq; illas ad vulgi oblectationem plaufumq; ſed ad morum emen-
 dationem, & vnius Dei gloriam omninò referri par eſt. Animorum quippe agitur ſa-
 lus: adhibenda vulneribus remedia; non, prurientes aures curioſis quæſtionibus, & inani
 ſermone ſcalpendæ, ac proinde accerſita, fucata, dubia, obſcura, controuerſa, ne in
 medium adduxeris. virtutis amorem, vitiorum odium excitare contẽdes: & ex ijs quæ
 pro vniuerſo mortallum genere Chriſtus Dominus acerbiffima pertulit, locum ſubinde
 aliquem inducendo, ad malæ actæ vitæ detestationem, ad lacrymas, ad Penitentiam
 & Euchariftiæ Sacramenta populum vehementer impelles. Inter dicendũ autem, vide
 ne quem eorum præſertim qui cum imperio ac poteſtate ſunt, apertè perſtringas. Exul-
 cerare plagas hoc quidem eſt, non curare. & qui longius in eo genere prouehuntur, ef-
 ficiant nihil, niſi vt magno labore, ſructu nullo, gratias perdant, odia colligant. Priua-
 tæ obiurgationes in priuato adhibendæ ſunt, & quidem plurima humanitate conſper-
 ſæ. opulenti verò ac potentibus viris, quòd ſermẽ delicatum & faſtidioſum eſt genus,
 inter ipſam admonitionẽ ſubinde etiam te ad pedes abijcies; vel, ſi res tulerit, caros da-
 bis amplexus; planè vt perſciant non triftitia te vlla, vel ſeueritate, vel negotiorum
 appetentia, ſed eximia quadam beneuolentiæ & caritate, ad officium reprehentionis ad-
 duci. Iam verò, de familiari cõuictu, & quotidiana cum hominibus cõſuetudine, haud
 leuis eſt animaduerſio; multaq; & magnas ea res habet cautiones: quarum prima illa
 eſt: Ita vtendum amicis, quaſi non tu quidem illis, ſed illi tibi olim intenſi inſeſtiq; fu-
 turi ſint. Id ſi præſumpſeris animo; longè attentius omnia circumſpicias, teque ipſe in
 officio continebis, neque in ſecuritatem effuſus, admitteres quod aliquando tibi expo-
 brari, aut obijci poſſit. In vniuerſum tamẽ, te cunctis mitem, iucundũ, affabilem præ-
 beas velim; vt ea comitate illeſti (nam alioqui anceps & periculofa curatio eſt, quod
 item ſupra monuimus) omnes tibi peſtorum ſuorũ latebras, ac reſceſſus aperiant. Alter
 locus cautionis eſt, operam des vt i ſtudioſos recti, verosq; diſcipulos, à fictis prauisq;
 dignoſcas; & conuenientem vtriſq; facias medicinam. Non enim deerunt plurimis ob-
 ſeſi vlceribus, qui, vel metu ne illa detegas, vel etiam captandæ ad cæteros commendati-
 onis cauſa, vltro ſeſe tuam in amicitia ac familiaritate inſinuare non dubitent. ij, ſi
 te inter cætera ad prandiũ aut cœnam inuitent; i ſanè; ac tu viciffim illos ad Sacramen-
 tum Confessionis inuita: curaq; vt, prorfus intelligant, fixũ eſſe tibi certumq; eos
 omni ratione ad Chriftianam ſeueritatem, ac diſciplinam, à laxiore vita deliciſq; tra-
 ducere. ſic fiet, vt vel in poſterum te fruſtra interpellare deſiſtant; vel (quod optadum
 eſt magis) ad meliorem frugem, te duce ac magiſtro, tandem aliquando perueniant,

A donis muneribusque (friuola quædam excipio; quæ si recuses, largitor utique Lufitanus contemni se putat) omnino abstinebis, vulgati prouerbij memor; Captum esse, qui ceperit. Ioannes tibi Rex omnia ad victum, cultumque necessaria detulit. eius utere benignitate, atque id ipsum modicè, vel etiam intra modum; vt vortuæ paupertatis religiosa professio constet: Si multis è partibus ad te cibaria cocta seu cruda mittentur; ea tu ad carcerem, vel ad vultudinarium publicè de portanda curabis. atque hoc pacto, in tractandis hominum ingenijs tua tibi ratio longè solutior & expeditior fuerit. Quos ad vitia proiectos, & in peccadi libidine perperam obstinatos offenderis; gehennæ quidem illos, & futuri terroris iudicij maximè commoueri oportebat; sed quoniam hæc nimium abesse longè, stulti homines putant, multi etiam propter fidei imbecillitatē, sintne omnino vlla, turpiter ambigunt; at tu, morbos, ærumnas, calamitates, exilia, vincula, cædes, orbitates, naufragia, honorū proscriptiones direptionesque, & alia malorum genera sexcenta percurres, quibus in hac etiam vita impios ac prauiténaces homines afficit Deus: caque denuntiatione perditos & infanos ab amentia reuocare conaberis. Si cum irato & flagrantē cupiditate vindictæ, res tibi fuerit; blanda primum oratione, quasi aliud agens, mulcebis hominem: dein, capto circuitu, sensim ad causam accedes, vt quam ille queratur iniuriam eleues verbis, & multo minorem opinionione fuisse demōstres: aut etiam diuino permissu relata, quod iniuriosum ille quoque se quondam in alios fortasse præbuerit. ad hæc & alia id genus dicta, si te auerfabitur, cedes temporis scilicet: si dederit sese, premes paulatim acrius, & identidem instabis, quoad sedata perturbatione reliquam abs te medicinam libenter accipiat. eadem ferme obseruatione, ad leniendum dolorem, mororemque, & cæteras animorum ægritudines, vt licebit. Atque hæc cum ijs qui Christiani censentur. Conuertendis autem ad Christum Iudeis, ethnicisque, suum item spatium ac laborem imperties: quam ad rem, ne longior sim, non pauca ex ijs quæ supra posuimus transferri commodè poterunt. Verùm de his hæcenus, redeo ad prima. Tu fac in aliorum curationem ita, mi Gaspar, incumbas, vt interea tuæ ipsius perfectioni ac salutis quàm diligentissimè consulas. Vale.

EIVSDEM AD SOCIOS Goam.

IAPONEM Deo adspirante attingimus Augusto mense, die Assumptioni Mariæ Virginis sacro, cum festo ipso Diui Ioannis Baptistæ die natali, Malaca sub vesperam soluissimus. Nauiculario vsus sumus ethnico, mercatore Sina, qui suam in id operam præfecto Malacæ detulerat. ac primò sanè feliciter nauigauimus: sed mox (vt sunt barbarorū ingenia ad leuitatem atque ad inconstantiam prona) profectiōnis mutare consilium nauicularius cepit, & in occurrentibus passim insulis tempus frustra conterere. Nobis autem in eo itinere cum alia multa, tum illa duo præcipuè molestissima contigerunt: alterum, quòd oblata diuinitus tempestate nauæ per nequitiam abuterentur; qua elapsa, ad oram Sinarum appellere, ibique totam hyemem, cursum expectantes ponere cogebarur: alterum, quòd in eadem nani simulacrum vehebatur demonis; cui nauæ, quanquam inuitis nobis & inspectantibus, patrio ritu sacrificabant, ab eodem etiam per sortes de ipsa nauigatione petebant responsa; quæ (vt aiebant, credebantque barbari) modò læta, modò tristia reddebantur. Centum à Malaca leucas, Sinas versus prouecti, quandam ad insulam sterimus: ibique aduersus maris illius scyritiam naualibus instrumentis, aliisque materia comparata, post multas cæremōnias & sacrificia quæsitum ceter ab idolo, prosperam deinceps fortunam esse habaturi, necne, cum valde prosperam respondisset, proinde ne moraremur diutius; sustulimus anchoras, velaque gratulabundi fecimus omnes: illi, simulacro quod in puppi locatam candelarum luminibus, odoramentisque ex incenso ligno quodam Aquilano venerabantur: nos conditore cæli terræque Deo, & eius filio Domino IESU CHRISTO confisi, cuius cultum religionemque amplificandi studio in ea loca deferrebamur. Cum iam essemus in cursu, placuit nautis ab demone pereontari, vtrum nauis qua vehebamur, Mala-

Malacam esset ex Iapone reditura. cū in Iaponem quidem peruenturam omnino, fortilegi retulissent, verū ex Iapone Malacam minimē reuersuram; tum verō institutę nauigationis pœnitere barbaros cœpit, fatiusque ijs videri apud Sinas hyemare, & Iaponicam projectionem in alterum annum differre. Noster autem quis animus, quis tum esset dolor, cogitare vobiscū potestis ipsi, cū de tota itinēris nostri ratione confuleretur dæmon. Mox in oram terrę quam Cocincinam vocant, delatī; duo, vno eodemque die (qui fuit Diuę Marię Magdalēnę sacer) vespere, sinē quā aduersa perulimus. Etenim exasperato vehementius mari, ingentesque voluente iam fluctus, cū lætis anchoris agitaremur in silo, apertum in ostium sentinę vnus ē comitibus nostris Emmanuel Sina fortē præteriens decidit. mortuum credidimus: nam & altē ceciderat; & à capite panē ad vmbilicum obrutus aliquantisper in aqua iacuerat. verum tamen, extractus magno cum labore exanimis grauiterque caput fauciat, adhibita curatione, paucis diebus, Deo fauente conualuit. Nondum huius planē curatum erat vulnus: ecce tibi eodem fermē casu, eademque nauis iactatione, filia nauarchi in mare delabitur, & in omnium oculis frustra conantium opitulari, submergitur. Cuius interitum tanti sunt eiulatus ac lacrymę consequutę: tanto præterea, quotquot in nauī eramus, vitę in discrimine versabamur; vt ad modum digna miseratione res esset. Barbari ad propitiandum per sacrificia dæmonem versi, nulla capta quiete, diem noctemque totam mactādīs idolo aubis, scerulisque apponendis operam dederunt, per fortēs etiā quę fieri causam infortunij. Responsum est: iis qui prius in sentinam ceciderat Emmanuel fato functus fuisset; puellam in mare nō fuisse lapsuram. Cernitis ipsi profectō, quātum nobis eo respōso dæmon ab suis ministris creauit periculum: & nobis quid futurum fuerit, nisi furentis rabiem Dominus comprehensisset. sed me tamen in primis graues illę in Deum iniurię, & barbarorum sacra illa sacrilega permouebant. itaque susus in preces, Deum rogauī sapius, vt priusquam fluctibus operiremur, homines ab se ad ipsius imaginem ac similitudinem conditos, tam falsis opinionum erroribus impijsque superstitionibus liberaret. tetrum quippe spectaculum, & indignum est facinus, Dei vice ab hominibus ad vnus Dei laudem sacris, adorari perpetuo ipsius humani generis inimicum. Cuius de minis atque terroribus, quibus ille mortales, nactus occasione, aggreditur, quōd multa mihi eo die noctēque Dei beneficio contigit experiri, quamquam ea sinē cognitu vtilia sunt, tamen breuitatis causa cætera prætermittam; vnum illud summatim attingam: huiusmodi ipsius petitiones eludi nulla ratione facilius, quā animi magnitudine quadam ac securitate præstanda, non illa quidem, quę proprijs viribus, sed quę vnus Dei tutela præsidioque nitatur. venisse tempus vlciscendi sui, crebrō mihi ponebat ob oculos. sed magis tali in re ac tempore nobis timēdum est, ne fixā in Deo fiduciam, quę debet esse firmissima, remittamus, quā ne ab hoste (qui nihil valet nisi Domino permittente) vincamur. Porro, quid nobis in extremo spiritu futurum est, fratres, cū debilitatis corporis animique viribus graulori quā vnquam antea tentatione vexabimur; nisi per otium prius spem totam in Deo reponere, atque ad eum tempestiuē confugere didicerimus?

Ad nauigationem reuertor: lenita paulū tempestate, vela ventis mœrentes dedimus, paucisque diebus in portum Sinarum quem Cantonium vocant, peruenimus. Ac nautis quidem non dubium fuit, quin hyemandum esset ibidem; quamuis nos partim rogando, partim etiā eam iniuriam cum Lusitanis, & cum præfecto Malacę expostulaturos minando, frustra eos reuocare à proposito niteremur. Sed nescio quomodo factum est, vt stationis mutandę petendique portus Cincei (qui in eadem est ora) subito consilium caperent. Eō cū iam appropinquaremus; nauarchus à quibusdam præternauigantibus repente sit certior, Cinceum portum à piratis compluribus obfideri. Præsens omnino periculum imminēbat: eratque ventus Cantonem reuertenti, aduersus: Iaponem petenti, secundus. quocirca subita re perculli nauar, volentes, nolentes, cursum in Iaponem dirigere, & nos quō polliciti fuerant (& quidem reliquis portubus insulę exclusi) rectā Cangoximam, quę Pauli nostri patria est, inuito dæmone perducere sunt coacti. ibi, cū à Pauli cognatis, tum à reliquis oppidanis amicissimē excepti, dies ipsos quadraginta in addiscendis Iaponicę linguę elementis haud exiguo cum labore posuimus. iamque Decalogi præcepta, Deo fauente promulgare sumus aggressi, quę Paulus noster, & cætera Christianę fidei capita patrium in sermonem accuratē conuertit: ac nos quamprimum typis mandare decreuimus, quō

Christi

Christi noticia facilius latiusque fundatur. Idem cognatos amicosque homo impiger dies ac noctes ad salutem hortari ac docere non destitit: breuique vxorem, & filiam, multos præterea vtriusque sexus in ouile Domini compulit. Nec sanè (quod cernimus adhuc) eorum consilium improbatum in vulgus: & quia plerique norunt litteras, perfacile Christianis precationibus assuecunt. Die qui fuit Archangelo Michaeli facit, cum Rege Saxumano collocuti sumus: qui nos perhonorificè acceptos, vt Christianæ legis volumina diligenter adseruaremus admonuit. paucis deinde post diebus edixit licere omnibus qui sub eius imperio sunt, fieri Christianos. Hæc nobis initia sese dant: læta vtiq;e, veruntamen admodum incerto successu. Magna quippe multitudo eorum est, qui nefaria huius terræ sacra procurant. Cum ipsorum placitis atque commētis, quodd Christiana tantoperè pugnat veritas; valdè suspicamur fore, vt licet in præsentia nobis fauere videantur, tamen cū res paulatim progredi cæperit, nostram in perniciem tum seuiant ipsi, tum verò populum concitent, alioqui per se minimè nobis insectum. Fixum autem ac certum est nobis, sicuti ab omni prorsus contumelia & iurgijs abstinere, ita ab gentibus ad cognitionem conditoris liberatorisque nostri IESU CHRISTI vocandis, nulla ratione desistere. Quod si euenerit, vt in causa tam honesta, tamque pio ac salutari negotio vitam ponamus; nā nos id in magni beneficii loco accipiemus à Domino, cuius præceptis, animarum salutem, corporis nostri iactura mercari iubemur. Vtinam modò nos mentis candorem & simplicitatem, quæ Sancti Spiritus gratissima sedes est, cum fide præstemus. quam tamen ad rem multum nos loci opportunitas adiuuabit. Etenim remotis adeo in regionibus, inter impios dæmonum cultores ab amicorum conspectu longissimè polito, omnique pænemortalium ope ac solatio destituti; nimirum nostrimet paulatim obliuiscimur: nosque in Deum totos, peccessariò effundimus. quod secus, vbi Christiana viget religio, fieri consuevit. parentum quippe vel patriæ caritas, affinitates, necessitudines, amicitiz, ad omnes corporis animique vsus parata subsidia, Deum inter & homines interponunt serè seferatque inde sensim ipsius Dei subrept obliuio. quocirca eximiam in nos, hoc etiam nomine, Dei benignitatem experimur: qui cū, hac suscipienda peregrinatione, aliquod præstare nos illi putaremus obsequium; ipsi nos potius singulari eiusdem beneficio affectos, multisque vinculis solutos agnoscimus, quæ spem in Deo nostram & cogitationem cælestis patriæ distinebant. Ad hæc illud quoque non leue commodum accedit, quodd delictis ijs, quæ alibi carnis stimulos irritare, mentisque & corporis vires solent infringere; hic caremus omninò. Etenim Iaponij nullum altile mactant vel comedūt, pisce vescuntur interdum, oryza & tritico nō abundant: herbis ac pomis vt plurimum victitant. & quidem ita prospera valetudine ad multam vsque senectutem vtuntur, vt facillè appareat, quàm paucis sit eadem, quæ alioquin est insatiabilis, natura nostra contenta.

Vos item, carissimi fratres, (quoniam tanta vobis prouincia patefit) vigilate animis; vestramque industriam ac pietatem in theatro cælesti probare contendite. id assequemini, si Christianam humilitatem, & sensibus intimis colueritis, & moribus expresseritis ac vita: quod ad existimationem auctoritatemque attinet, totum id Domino permittentes, qui vobis eam ipse per se conciliabit profectò. quodd si facere omiserit vestra causa videlicet, ne, quæ Dei sunt vobismet arrogetis, omiserit. Illud verò vos ego etiam atque etiam obtestor, vt veram inter vos pacem atque concordiam omni ratione retineatis: summaque ope nitamini, vt ne qua in vobis semina dissensionis existant: præclaros illos vestros conatus ac studia patiendi pro Christo, conferatis interrim ad omnem discordiæ spiritum debellandum, memores affirmasse Christum, ea re suos cognitum iri, si se diligerent inuicem. Gratiā suā Dominus Deus noster ac voluntatis animis nostris insinuet, quod ex ea quàm maximè cuncta faciamus. Cangoxima. Nonis Nouembr. MDCLIX.

PAULI

PAVLI IAPONII AD SOCIETATEM Iesu in Indiam.

QUOD mihi maximè fuit optatum, vt in Iaponem redire, matrem meam, & vxorem, ac filiam, cognatos præterea ac familiares meos ab impio dæmonum cultu ac Christi religionem traducere mihi liceret; id iam Dei Domini nostri clementia singulari sum consequutus. Nunc autem alia me coquit cura, vt ij, quem admodum ad Christum conuerſi ſunt, ſic in fide quam ei dederunt, firmi ſtabilesq; perſiſtant. quod ego cùm à Domino precor identidem; tum vos, per Christum, vt in precibus vſtris ac ſacrificijs mei meorumq; memores ſitis, obteſtor: quandoquidem ad ſalutem (niſi principijs conſentiant exitus) cæpiſſe nil prodeſt. Iaponij me ſanè quàm libenter audiunt de IESU Christo verba facientem. itaque multos, ſauente Deo, Chriſtianos fore conſido. Nos hic omnes corpore (vtinam æquè ſpiritu) bene valemus. & quamquam à vobis locorum interuallo diſiuncti ſumus; tamen & animis in præſentia coniuncti videmur; & erimus aliquando corporibus: videlicet cùm ad extremum iudicium excitabimur vtinam cum Domino regnaturi. Cangoxima. Nonis Nouembris. M D X L I X.

IOANNIS FERNANDI AD Franciſcum Xauerium.

POST tuum ex hac vrbe diſceſſum, inflati animis domum ad nos conuenere Iaponij, vt varijs nos interrogationibus fatigaret: videlicet rati, qui ipſorum argumenta reſelleret, abſente te, fore neminem. Sed Coſmus Turrianus, Deo ſauente, ſpiritus eorum reſpreſit: etenim interprete me ad ſingulas quæſtiones ita reſpondit, vt ſatiſfaceret: quas ego Iaponicè quoniam ipſius mandato litteris conſignauī, deſſe nolui quò minus ex ijs aliquas ad te perſcriberem.

Quæſitum eſt, ex qua materia Deus animum condidiſſet. nam corpus quidem è quattuor conſtare elementis non ignorabant. Reſpondimus ad hoc; quemadmodum Deo, vt elementa, Solem, ac Lunam, & reliquum mundi fabricaretur ornatum, non opus fuit priore materia: ſed vt exiſterent, ipſo nutu verboque fecit; ſic animos etiam ab eo creati ſola ipſius voluntate, materia nulla. Tum illi percontari: qui color animi, quænam eſſet ſpecies. Nullam reſpondimus, etenim hoc proprium eſſe elementorum & corporum. Cùm inde cſicerent, quoniam corpus non haberet, nihil eſſe animum; Coſmus vt eos verbis ipſorum conuinceret, interrogauit num eſſet aer in mundo: cùm annuiſſent, quæſiuit de nouo, eſſetne coloratus aer: negarunt. Tum ille ſi aer, cùm res corporea ſit, nullo eſt colore; quanto minus, inquit, animus, cùm careat corpore? Hoc audito, ceſſare.

Quæſiere alij, dæmones quidnam eſſent. cùm reſponderetur eſſe multitudinem Angelorum duce Luciferò, qui elati ſuperbia, quòd Deo ſeſe æquiparare voluerant, cæleſti gloria ſunt diuinoque aſpectu priuati; cur, aiunt, homines tentat diabolus, eſtque eis adeo vehementer inſeſtus? quòd eos, inquit Coſmus, ad beatitudinem illam, quam ipſe amiſit, conditos nouit: propterea eis inuidet, laboratque vt in fraudem inducantur.

Interrogauere nonnulli, cur, ſi erant cuncta quæ Deus ſecerat bona, Luciferum ſpiritum malum & contumacem creaffet? Ad ea, Luciferum, inquit, qui que ſunt eius ſectam ſequuti, condidit Deus & clara intelligentia præditos ad bonum dignoſcendum ac malum, & libera voluntate ad vtrumlibet eligendum: vt eos, ſi bonum exoptaſſent, gloria, ſin malum, inferni cruciatus exciperent. qua facultate quòd Lucifer ac reliqui dæmones abuſi, pro Deo adorari cõcupiuerunt; idcirco pænas dedere, & ſua ipſorum

cerneret. itaque Dominum Deum nostrum ex animo colere statim decreuit. Id quòd mellus faceret, omnibus rebus quibus ad eam diem utebatur, abiecit, exiguum sibi tectum, aliquid ex parte à nobis adiutus, cum socio suo Barnabae exstruxit. ibi morantur ambo, & victum sibi met suis manibus operantes quaerunt: nihil è domo quorundam, nihil aliunde gratias accipiunt: vnam acquirendae virtutis rationem sciscitantur à nobis, in qua, ceu nouellae plantae, adeo feliciter crescunt, vt mel me sanè ex eorum comparatione pœniteat. Eodem tempore Iaponius alius quidam ad Deum conuersus est, magna humanitate vir, acutoque iudicio, annos natus pslus quinquaginta: & quamuis, antequàm constituit Christiana sacra suscipere, diabolici tentationibus adeò vexatus est, vt in morbum incideret; postea tamen quàm Deo seie commisit, manna absconditum affatim haurit, & nunc de pristina sua impietate deque excellentia diuinæ legis loqui non desinit. Is nouo nomine Paulus appellatur: & quòd magna prudentia & ingenio præditus est, & nihil vnquam adorauit in vita (nam Iaponiorum superstitionem inane semper nescio quid iudicauit) suo exemplo multos ad religionem impulit Christi: cui ille haud sanè fidei dat operam, siue transferendis in patriam linguam scriptis quibusdam, (qua in re valet plurimum, & Stylius eius valdè probatur) siue alijs mortalibus omni ratione ad veritatis viam trahendis: præsertim verò confirmandis ac retinendis in fide neophytis, quos antea tam vehementer infestabatur. Vxor eius, & filij sunt iam Christiani, cum ipsius fratre non ininus ingenioso, & ornato, alijs præterea ipsius affinibus, & amicis.

Septuagesimum vel octogesimum alius circiter annus agens, vir nobilis, ac dynasta, superstitionem suam cum Christiana religione commutauit: idolorum ante id tempus cultor egregius, quippe cui, simulacris humide more statuendis venerandi causa, præsiduitate laboris occalluerant manus: nunc verò tanta ei lux veritatis oborta est, vt de laboribus ab se frustra susceptis, deque sua cœcitate verba facere nunquam desistat. Is idolorum loco templum ædificare decreuit, quo Christiani ad sermones inter se de cultu diuino ferendos augendæ pietatis causa conueniant: & vniuersis qui sub imperio suo sunt, omni conatu persuadere constituit, vt ad Baptismum accedant: quo lustratus est eius quod filius annos natus triginta, qui domum nostram Christianæ doctrinæ & sacrarum causa ventitat. Tria passuum millia distat ab vrbe Amangutio vicus quidam. ibi ad quinquaginta, vel sexaginta neophytos rusticos operarios omnes, tantum rerum diuinarum studium ceperat, vt litterarum prorsus ignari, litteratos homines populares suos arguendo conuincerent. Quin etiam eius loci Bonzius ipse, cum illos sepe sermone atque altercatione lacerasset, turpiter ab iisdem superatus ac victus, existimationi suæ denique migrando consuluit. eius discessu neophyti valde leuati sunt. Idem pariter vniuersi cerum in locum sæpe se conferunt, vbi de cultu diuino differunt, admonentque inuicem sese, & ad fidem, ac religionem hortantur. Verùm de statu rei Amangutianæ plura cognoscetis ex epistola Cosmi Turriani, quam misit in Bungum: ex qua ego hæc quæ sequuntur excerpti. Ex hisce pauperibus multi facti iam sunt, fiuntque semper aliqui Christiani. iidem precesiones tenent, easque ad ianuam fere quotidie recitant: tum singulis caxa (quod monetæ genus est) in eleemosynam datur: quare illi admodum læti, & Domino gratias agentes domum sese recipiunt. iidem, Dominicis diebus, cum in ordinem discubere; qui Christiani ad sacrificium veniunt, aliquid ipsi præbent eleemosynæ causa: itaque & illi beneficio gaudent, & Christiani rei totius dispositione arque ordine delectantur, & omnes in vniuersum Domino gratias agunt: cuius sibi munere, antea ipsorum vitæ sceditas patuit. Paulus & Barnabas Nicæenses Bonziji duo mirabiliter in fide proficiunt. Faxit Dominus, vt ad finem vsque perseuerent. Die qui fuit DD. Cosmo & Damiano sacer, vespere mortuus est Ambrosius Eunadus Falsumius, Regis æconomus. eius funeri mecum interfuisse plus ducenti sexus vtriusque neophyti. signum Crucifixi vnus è neophytis præferebat: & quoniam de mortui domus à nostra plurimum aberat, pompa mediam per urbem necessariò ducta est. Efferebatur autem corpus admodum excelso feretro, tantaque funeralium multitudine, vt ipsam diei lucem repræsentarent; ac terræ quanto licuit apparatu ceremonijsque mandatum est. Commouit ea res aliquantum ad impias sectas deferendas cognatos ipsius, & maiorem ciuitatis partem: quas quidem sectas planè relinquerent, si diuinæ legis interpretum hic foret copia. Vxor autem eius continuò pauperibus fecit benignè: nam & ipso quadriduo præbuit ipsis epulum, & è domestica suppellectili multa distribuit: in ijs etiam vestem sericam, ex qua conficietur

pecunia ad ædificandam illis domum in area, quam idcirco nobis neophytus quidam attribuit. Hoc eius rectè factum, cæteraque neophytorum erga Inopes beneficia, quibus terue cibaria singulis mensibus largiuntur, compenset Dominus: quem vos rogare fratres mihi carissimi, ut hæc ab illis fiant, nullam ob aliam causam; nisi ut eidem placeant: & simul in officio me sua benignitate confirmet.

Domusea, cuius meminit Cosmus, perfectæ iam est. Absolutum est opus, v. Calend. Iulij, & diebus aliquot ibidem sacrificatum, sermoneque de ipsius fundatione sunt habiti. Hactenus de rebus Amantianis. Nunc ad Bungenfes venio. Anno M D L I I I. nostri lapidationibus ibi malè accepti sunt, cõfictis in eos criminibus, quod carne vesceretur humana. sed Rex, causa cognita, rem totam breui compressit, dispositis custodiæ causa circa domum nostram interdiu noctuque vigilijs. atque ea sanè præclara fuit neophytorum probatio: quippe nos quod maioribus cinctos videbant angustijs, eò maiorem ipsi firmitudinem animi constantiamque præferebant. Eo tempore multæ ad neophytos conciones, causæ contra Bonzios disputationes habitæ sunt: qui victi, cum quid agerent non haberent, insigni mendacio populû onerarunt, nulla re scilicet Christianam à Iaponica religione differre. Res erat sanè periculosa. itaque nostri diuinæ gloriæ zelo inflammati, nil aliud per eos dies docere populû institerunt, nisi hæc duæ religiones quantopere inter sese differrent: legem quippe Iaponicam fabulis atque mendacijs: Christianam verò planè certissimis niti principijs. Atque ob id ipsum Balthasar Gagus librum Iaponico sermone conscripsit, ac dedit Regi, quem Rex coram se, suisque consiliarijs recitatum, ac vehementer probatum, suo signo obsignauit, atque ad Balthasarem remisit, iubens ei renuntiari, se libri eius exemplum descriptum habere apud se: proinde exemplar obsignatum vt erat, ostenderet magistratibus, vt eos perspecta Christiana veritate & doctrina, bene uolos & amicos haberet. Ex eo tempore adhuc in pace fuimus. Bonziji in Dominum credere complures, in ijs quidam legisperitus ex eorû ordine, qui commentationibus vacant, noster antea vehemens aduersarius. huic ita deinde clarum veritatis lumen affulsit, vt in exquirendo Christiani hominis officio nunquam defatigetur. Tanta verò tranquillitate fruitur animi, atque ita Dei beneficia ipsius hærent infixæ memoriæ: vt pro ijs à quibus Christiana mysteria didicit, & à quibus huc missus est, denique pro cunctis Euangelij præconibus preces ad Dominum assidue fundat. Anselmus est quidam Dominus vici non longè ab vrbe positus, vt vxorem ad cultum Dei traduceret; anno superiore venit ad nos, & Balthasarem domum suam adduxit: qui sceminam, & domesticos omnes, aliosque complures necessaria ad religionem rudimenta edocuit, & conuertit ad Dominum. Horum exemplo tãtus in reliquis eius vici incolis motus animorum est factus, vt omnes fere Christiana iam sacra suscepissent. Vicus est alius, decem leucas ab vrbe: illuc item anno superiore lucri causa se contulit neophytus operarius quidam, Antonius nomine: ibique reperit hominẽ, qui ab dæmone septem iam diebus ita præfocabatur, vt nihil neque esculentum, neque poculentum per fauces posset demittere. Hunc miseratus Antonius, & simul recordatus latronis eius, cui culpam suppliciter agnoscenti Dominus noster IESVS CHRISTVS ignouerat, aquam in vas infundit, explatque manu sua per signum Crucis. deinde hortatur ægrotum, vt peccatorum suorum agat pœnitentiam, & credat in eum, à quo & conditus fuerit, & salutem possit accipere. Annuit ægrotus, & continuo porrectum sibi poculum aquæ totum penitus hausit, appositumque oryza paulum, sine labore comedit. Quæ res ægrotum ita permouit, vt cum primum per corporis vires liceret, ad nos conferre sese Christianæ religionis suscipiendæ causa decerneret: itaque fecit: omnem superstitionem abiiecit, Christianos ritus ac precationes edidit, paucisque post diebus est mortuus. Alium etiam conuertit ibidem Antonius, quæ admodum genere natum. Lucas nouo jam nomine dicitur. Is cum Baptismi causa ad nos venisset, postea quæ ablutus est, Balthasarem domum suam cum Ioanne Fernando, Antonioque perduxit. ibi dies aliquot instituendis baptizandisque ita multis vacarunt, vt ex vna tantum Lucæ familia, sexaginta capita (in his vxorem Lucæ, duosque filios virili ætate) cœlesti lauacro purgauerint. Quorum tanta constantia, tantum animi robur apparuit: vt suo exemplo alijs ad fidem trahendis numerum deinde trecentorum impleuerint. Annus circiter agitur, cum quidam oculorum acie sanè debili baptizatus est, is Dei benignitate factum est, vt vnà cum animi lumine oculorum quoque lumen reciperet: etenim cõtinuò clarè

clare cepit videre: cuius rei fama cum latius manasset; Iaponiorum ad nos concursus hinc inde statim est factus, partim cæcorum, partim vario morborum genere, vt lepra, febris, alijsque huiusmodi laborantium, in quibus Dominus pro sua sapientia, cœlestis numinis vim sæpe declarat. Quod vt facilius cognoscatis, nonnulla referam, quæ in hoc genere contigerunt. In popularibus neophyti illius, quem ex oculorum debilitate repente conualuisse docuimus; iam inde ab ipso abauo quidam hæreditario veluti iure, & quasi per manus accepèrat, vt à dæmone torqueretur. atque is impetrandæ salutis causa, in victimas & impia sacrificia patrimonium pæne consumpserat. Verùm dæmones idolis inhabitantes, quò maiores sibi honores haberi cernebâr, eò vexabant hominem grauius; nec illius tantummodo cruciatu contenti, arreptum ipsius quoque; filiū annos natum triginta ad eò malè accepère, vt multos dies nihil omnino gustaret, nec iam patrem, vel affines agnosceret. Balthasar vbi id rescituit, contulit eò sese, cum quæ filium in ipsis tormentis offendisset, iussit eum Diui Michaelis nomen pronuntiare. paruit ille, & in ipsa pronuntiationis clausula tam vehemèter intremuit, tanta cum gesticulatione, motuque membrorum, vt qui astabat, rei miraculo perhorrescerent. Verùm diuinæ placitum est bonitati, vt simulatque super eum Balthasar sacra illa effatus est verbis: in nomine Patris & Filij & Spiritus sancti; à nequissimo spiritu liberatus; continuo & cibum & vsum mentis rationisque receperit. Deinde verò vna cum patre Christiana rudimenta edoctus, & vterque sacro fonte lustratus est; ac filius quidem, Michaelis pater autè, Pauli nomen assumpsit. Paucis post diebus, eiusdem Pauli filia, soror Michaelis, ad templū nostrum accessit, quæ itè triginta iam annis malè à dæmone habebatur. Ea cum velle se Christianam esse dixisset, vehementi pariter ipsa timore corripitur. Tum Balthasar ad exorcismos confugit, cepitque mulieri suadere, vt nomen Iesv, nec non D. Michaelis pronuntiaret. illa verò discruciatia grauissimè, ore compresso, voce veluti in cantum soluta, respondit, si, Xacæ & Amidæ, qui legem dedere Iaponijs, idola repudiarentur, neminem adorandum esse præterea: neque verò se cuiuspiam vti ab eorum cultu posse abduci. Postridie qui dies fuit Beatissimæ VIRGINI sacer templo Christianis referto, cum mulier quoque adesset; Balthasar sacro peracto, ad exorcismum redijt. Hic dæmon versum eiularem, iniuriam conqueri, sceminamque torquere. Cum in eo statu res esset, Christiani qui aderant, in preces dedere sese, nec ita multo spiritus ille nequam erupit, mulier autem valde leuata est, atque integra prorsus mente, potum petijt, porrectamque sibi aquam lustralem seu benedictam, ebibit. Tum iussa dicere IESVS, MARIA, tam suauiter pronuntiauit, vt vox Angeli videretur. Ex eo tempore nunquam deinceps à dæmone vexata est, iamque Christiana sacra suscepit. Qui ægroti huic deuenere, ex ijs ad trecentos iam Christiani cernuntur. quorum sermones inter se de beneficijs à Domino post Baptismum acceptis, operæpretium est audire, dum hic patientiam in morbo serèdo, ille recuperatam prope valetudinem prædicat. solent autem huiusmodi ægroti, decè alios, quindecim singuli ad Christianam religionem secum adducere, quorum corpora non alio medicamento curantur à nobis, nisi aqua benedicta, cuius virtus in hoc regno multis experimentis, præsertim verò in oculorum curatione, quibus Iaponij vulgo laborant, est comprobata: vt eius petendæ causâ à leucis decem vel duodecim vndique concurratur ad nos.

Hoc anno, qui post Christum natum est MDXV. in hac æde sacra Funaiensi, à Cincalibus ad Paschalia vsque solennia, conciones quotidie cum sacrificijs habitæ sunt, tanta neophytorum frequentia, vt eos domus nostra non caperet, tantoque animi ardore, nonnulli vt è pagis pridie domum nostram venirent, quò postridie manè ad tēpus concioni adessent; nonnulli autem ad templum duabus antelucem horis accederent, quibus rebus homines ita vehementer inflammabantur, vt quotidie sermè deni, duodeni, vel etiam vicieni post cætechismum fierent Christiani. Itaque baptizati sunt eo toto Quadragesimæ tempore, quadringenti. A Paschalibus serijs vsque ad Pentecosten eodem seruiore ac studio continuatæ sunt quotidie conciones, neophytorum rogatu, qui propitiandi Domini causâ mysterium Confessionis sanè quàm diligenter frequentant; quorum vitæ morumque immutatione post Baptismum, notè affinesque eorum valde mirantur, quippe, vt quisque maxima pro Christi nomine ignominia afficitur, ita se beatissimum putat. Quidā etiam, cū initio conuersionis, nonnullo pudore territùs latitaret; ita se nunc palam penitus in causam Christianam tanta sua cum de-

lectatione demisit, vt verbo Dei potius quàm cibo sustentari aliq̃ue videatur. Careme-
nia quoq; nostra funebris magna cū admiratione probatur ab ethnicis: vt funus quod
primū duximus, hominū plus tria millia spectandi causa celebrauerint. cū autē ca-
peribus æquē ac diuitibus honorem à nobis vident haberi; tum verò legi Domini Dei
nostri simile nihil fatentur esse, atque lex ea sanè latè vagatur in hoc regno Hungari-
nā præt̃er vrbānum neophytorum gregem; Iacali quinquaginta, vel sexaginta, & qui
di totidem, Quinctani (pagorum hæc nomina sunt) plus ducenti visuntur. Neophytus
quidam est, quem ceteri ob eius virtutem parentis loco venerantur & colunt, qui se
ad sacrificia & conciones huc ventitat. Isca circuit loca, & cunctos ad officium adhor-
tatur. Superioribus diebus Balthasar Gagus cum Ioanne Ferdinādo Firandū profes-
sus est ad Lusitanorum, qui ibi erant, confessiones audiendas. Rex autē arte quā dis-
cederet, venit ad nos, iussitq; Balthasarem de comiteatu sine cura esse: daturū se qui
eum prosequeretur, & omnia ad iter necessaria compararet, idemcūq; si Balthasar vel-
let, præstaret in reditu: præst̃itis etiam, quacunque transiendum esset, iumenta & equa
quæ opus forent, se imperaturū. Eum nunc in singulos dies expecto. mecum hic
de neophytis remansere senex quidam, Antonius nomine, quinquaginta vel sexaginta
natus annos: & alij præterea quattuor vel quinque homines impigri ad necessaria nego-
tia obeunda.

Scriptis iam litteris, ex Ida pago non longè ab vrbe posito mulier quædam cum ma-
rito ad hoc templum Baptismi causa se contulit. Sed vterq; quod Balthasar aberat, do-
mum suam re infecta, consilioq; pæne mutato reuertebantur. Id vbi cognouit Anto-
nius is quem modò nominaui, me appellauit, vt preces ab omnibus, qui aderam, ad Do-
minum pro vtroque eorum habendas curarē. itaq; dum orationem Dominicā elata
voce multi pronuntiamus, conspecta mulier est adeò vehementer intremere, vt illā ip-
si tres homines regere & continere nō possent: dentibus verò tā acriter infrendebat, vt
viderentur effringi. interea constrictis ipsius manuum digitis, mulierem signo Crucis,
& aqua benedicta lustrabat Antonius: nobis ex altera parte in oratione Dominica &
Angelica salutatione perseverantibus. Post hæc mulier aliquantulum confopita, simul-
atq; expurgata est, iussa dicere, IESVS, MARIA, primū veluti indignabunda pro-
nuntiavit, tum ei manus arctius iterum vinciūtur, precationi simul omnes infistimus:
nec ita multo post scemina dolere manibus, & lamentari, & rogare vt sese quā citiū
imè soluerent. Deinde, pia admodum voce proferens, IESVS, MARIA, verum Creato-
rem suum adorare se dixit, grauemq; sese peccatricem agnoscere. Eadem mihi postea
affirmavit, se toto septennio cordis ingentem sensisse gaudentem, sed iam ea leuata,
& exhilarata esse. Postridie manē cum marito discessit: redituri ad Baptisimū cū pri-
mū Balthasar Firando reuerterit. Mihi sanè magnam tota res attulit voluptatem, &
ex eo die planè alia mulier atque antea, visa est. multa præterea in hac regione geruntur
à Domino: qui nos pro sua bonitate idoneos vineæ suæ cultores dignetur efficere. è
Bungo 12. Cal. Octob. M D L V.

TAQVÆ REGIS FIRANDI AD Melchiorem Nonnium.

PATER Mag. Franciscus eū meum in hoc regnū venif-
set, Christianos fecit magna animi mei voluptate nonnul-
los, quos equidem commendatos habeo, & ab omni iniuria
tueor. Bis deinde ad nos venit etiam Pater ille qui Funaij
versatur, baptizauitq; cū ex affinis meis aliquot, tum
ex reliqua nobilitate permultos: quem ego virum aliquo-
ties audiui, eiusq; doctrinam, quæ mihi penitus hæret in
medullis, ita probavi, vt CHRISTVM sequi planè decreuer-
im. Quocirca te in meo Regno videre magnopere cupio:
semel quippe mentitus, non mentiar iterum. Tu si ad nos te
contuleris, & rem Deo gratissimam feceris, & à me quā honorificentissimè libera-
lissimeq; tractaberis. Firando.

Taqua Nombo Firandi Rex.

C O S M I

COSMI TVRRIANI AD SOCIETATEM Iesu in Lusitaniam.

EX quo tempore à Francisco Xauerio, qui postea migravit è vita, Amangutij sum relictus; res per humani generis aduersarium minimè tranquillæ fuerunt: qui cum intelligeret quantum Euangelij promulgatione proficeretur, omni ratione ac impedire conatus est: bellum enim Regem inter ac populares eius ita perniciosum excitauit, vt vigesimo post meum aduentum die, Rege ipso cum filijs interfecto, alium, qui Regis Bungi erat frater, in magna tamen principum dissensione, suffecerint. Nec tamen nobis interea cessatum est: nam ad annum M D LVI. (quod

spatium fuit annorum circiter sex) assiduè concionibus, cæterisque ex instituto nostro ministerijs obeundis, Christianorù duo millia fecimus: quo tempore nonnulli è proceribus, coniunctis viribus contra nouum Regem, sectatoresque ipsius, vrbi Amangutio fauuum adeò incendium intulerunt, vt cum amplius decem millibus familiarum incoletur, vnus horæ spatio vniuersam flamma peruaferit. Nec sanè domus nostra, templumque ab eo incendio fuit immune. Post hæc affertur nuntius, aduentare hostes; quo audito Christiani conueniunt, communique sententia statuunt, non esse mihi in ijs tumultibus commorandum: denique vigesimo post incendium die, cum iam hostium exercitus ab vrbe non plus tribus millibus passuum abesset, vehementer à me esflagitant, orantque vt inde discedam. quorum ego precibus eo animo cessi, vt post eas turbas, ac seditiones redirem. Còsilio prosecutionis meæ cognito, reliqui Christiani ad me concurrunt, nullam ea nocte partem capiunt quietis, cum alij peccata còfiterentur, meumque discessum lugerent; alij mecum vnà decedere decreuissent. quos ego vt potui, verbis solatus, discessi, multis me nihilominus ad nouè millia passuum prosequentibus summo cum dolore ac gemitu, mortuum parentem in conspectu eos habere dixisses. Nimirum præfiguri iam tum videbantur calamitates, quæ postea contigerent: quippe deinde, & vrbs funditus euersa est, & summa annonæ inopia, aliæque id genus multa incommoda còsecuta. In itinere cum diuellerentur à me, ecce tibi denuò lacrymæ virorum, mulierum, puerorum; quæ me sanè magno mœnore, tristitiaque affecerunt: itaque illi ad suos regressi sunt, ego Funaium iter intèdi, qua in vrbe versabatur Balthasar Gagus cum duobus fere millibus Christianorum, quos ibi fecerat, eratque magna apud Regem in gratia, ad quem Prætor Indiæ certum hominem Regis Lusitaniz nomine cum pretiosis muneribus misit, egitque gratias quòd nos adeò humanè liberaliterque tractaret. Hoc ille officio permotus, ædes nobis optimas ex materia cedrina est elargitus: à quibus templum extruximus cum reliquis ad incolendum necessarijs ædificijs, operam suam in id nauantibus admodum impigrè Christianis. Decreuit etiam nobis aureorum quinquagenum vectigal. Inde cum æstus belli iam decessibus videretur, ethnici multi ad verbum Dei confluxebant, ac fere semper ad Dominum conuertebantur aliquot, decem interdum, interdum quindecim, pluresque aut pauciores, prout mentes eorum Spiritus sancti claritas illustrauerat. Amangutio etiam Rex, regni que proceres, missis per Christianos epistolis, nos ad se inuitarunt. qua de re cum Regem ipsum Bungi amicitia causa consulissem, respondit adhuc maturum non esse simulac foret, se monitorum suspicatum sumus occultam aliquam coniurationem ipso conficio aduersus Amangutij Regem esse constatam: nec sanè temere, nam ex principibus quidam potens, Amangutium ex incendio semè iam instauratum aggressus, diruit, magna ciuium parte vel spoliata, vel in seruitutem abducta, Regis etiam fratre cum omnibus ijs, qui partes eius sequebatur, occiso. Ea re cognita, Bungi Rex magnas copias ad Amangutium occupandum misit, quo euentu, adhuc incertum est.

Anno M D L V. octauo Idus Septemb. Rex apud nos sanè quàm iucundè cenauit: à cœna de Deo verba fecimus. ipse per quendam ex amicis iussit nobis renuntiari velle se certos pecuniaz fructus assignare alendis ijs, qui in sua ditione Dei legem docerent. Respondimus, nobis hoc non esse ita necessarium, sed in pauperum subsidium ho-

spitale domum à nobis ædificatam esse, quæ huiusmodi ope admodum indigeret, orare nos Regem, vt beneficium illud in eam domum conferret; quod fecit, & simul iussit nobis attribui aream in vrbe imperij sui admodum ampla ac celebri Facata nomine, ab vrbe regia quinque dierum itinere, vbi iam Balthasar Gagus aliquot secerat Christianos. Eo nunc Balthasar idem est rediturus, vt ibi diutius commoretur, atq; commodius Euangelium prædicet. Christus Dominus noster, eas vires nobis easq; virtutes impertiat, quæ ad assidue huius prouinciæ labores atque pericula sunt necessaria. Valete vj. Idus Septembris. MDLVII.

GASPARIS VILELÆ AD Societatem Iesu.

Nno MDLV. cùm in hæc loca Melchior comitesq; peruenissemus, nihil ad vos scripsi, propterea quòd redituro mox in Indiam Melchiore, satis fuisse de moribus hisce, ac regionibus ex ipso vos cognituros putabam. Nunc ea persequar, quæ post eius discessum præsentem me contigerunt, quò in omnibus immensa Dei bonitas magis eluceat.

Vbi terram hanc attigi, iussus sum Funaij habitare cum Cosmo Turriano, partim vt Ingrauescentem iam illius ætatem, in tantis ac tam multis laboribus aliquo auxilio subleuarem; partim etiam, vt ex eius consuetudine ediscerem, quæ ratione horum Christianorum ingenia colenda tractandaque sint. Balthasar autem Gagus, qui ibi erat, Firandum est missus, vbi portus est in primis celebris, & Christiani nonnulli: Regulus præterea vrbs eius valde nos diligit, sectæque nobis potestatem areæ coemendæ, quæ in area Virginis Matris ædem sacrâ excitauimus ad pios Christianorum vsus, cû la pñonorum incolarum, tum Lusitanorum, qui eò comitant. Gagus ad Regulo humanè exceptus est cum allo fratre nostro, itemq; allo Iaponio Christiano in rebus diuinis admodum erudito, quos secum adduxerat. Hos deinde cognouimus in neophytis instituendis magna cum laude versari. post Gagi discessum, aream coemimus patentiore, donauitq; Rex nobis peramanter quasdam ædes in proximo, quæ statim nobis vsui fuisse. ex ijs quippe templū exstruximus, addidimusq; tecta nonnulla nobis ad incolendū necessaria. Opus ad culmen perductū est die sanctis omnibus sacro, anno MDLV. Melchior primum in eo sacrū fecit solenne. Inter hæc tempus aduenerat, quo Melchior in Indiã redeundū erat. quæ à nobis dimissim, nulla spe in hæc quidē vita nos reuiscendi. Inde Christianæ rei ex instituto dedimus operā nō sine aliqua difficultate propter occultas conspirationes aduersus Regē in vrbe cōstatas à reliquijs coniuratorū, quos mense ante nostrum aduentū capitalli supplicio affecerat, ac deinde ad cæteros minori suo cū periculo puniendos in insulam quandā, quæ arcis instar est, sese receperat. Hisce tum multis & recentes Christiani vehementer, & nos etiā aliquantū perturbabamur animis, p ex Regis interitu (si fortē id cōtigisset) aut mors nobis imminere sine dubio videretur, aut certē multa ac graua incōmoda, q̄ magno nobis impedimento forent quominus rē ex animi sentētia gereremus: verūtamen nonnullis à Rege concessis, pax inter eum & ciues composita est, & quaecunque otium consecutum.

Instituti autē nostri in Iaponijs adiuuandis eiusmodi ratio est. Prīmū, quoniam plurimis tantæ sunt tenebræ, vt animā simul cum corpore interire, nullumq; Dei iudiciū de rebus in vita bene vel malè gestis futurū existiment; duos menses quotānis, Nouembrē ac Decembrem, vsque ad octauum diem ante Natales Domini serias, ponimus in quoti dianis, de morte, iudicio, pœnis inferni, deq; cœlesti beatitudine cōcionibus; ad quas vniuersi fere conueniunt Christiani. Die verò mortuorū omnium cōmemorationi dicato, in eandē rem maiori etiā studio ac cæremonia incūbimus. Toto autē eo tempore, cœnotaphium habemus atratū: super id, responsū vnum verbis conceptis quotidie pronuntiamus, & sacra ritum illorū mysteria populo exponimus. Quo quidē anni tempore tanta vis frigoris est, vt præter assiduū gelu maturinū, multa etiā de cœlo decidat nix. Sed Dominus pro sua clementia, necessaria nobis remedia suppeditare non desinit.

In festa Natalia, dimissis per finitimas villas nuntijs, Christianorū conuētum iudiximus; quorū, à viginti quattuor, ac triginta millibus passuū, tanta multitudo confluxit,

Ut eos templa duo cōiuncta, & edesq; nostrę priuatę non caperent. Media nocte sacrę solenne ritę peregrinus cū hymnis quibusdā pijs, de laudibus Nataliū Domini, & nōnullas ē sacris litteris historias exposuimus, quib; rebus Christiani admodū delectati, & in sacrosancta fide firmati sunt. Post eorū dierū celebritatē cū æquum esse non videretur, vt intra domesticos parietes inclusi, animas IHSU CHRISTI sanguine redēptas in desertis regionib; perire pateremur, missus sum cum Ioanne Fernando ad vicum, quē Cutamen appellāt, vbi aliquot Christiani visuntur, quō & gētilibus viam veritatis ostenderem, & Christianis solatium aliquod atque vtilitatem afferre. Et quoniam iter illud pedibus iniquo anni tempore sine vllō com meatu faciebamus, nec frigoris nec famis incommodum defuit. Peruenimus ad montem, vbi nos quidā ethnicus excepit hospitio, & paululum oryza dedit in cibū; & quia lucebat ad huc, ab eo petimus, vt viam nobis ad vicum quandam finitimum monstrare ne grauaretur: quo cū peruenissemus, ad vetulam Christianam probi viri vxorem item Christiani, diuertimus, cuius nō bis in ministrando studiū, & alacritas, cum veteris illius, ac nascentis Ecclesię laudibus procul dubio comparanda, omnem præteriti laboris molestiam, ac defatigationem absterisit. Cœnam pro ipsius angustijs paruimus ex herba iname quā appellant, atq; nasturtijs, cū anus ad nos calefaciendos ignem paucis quas habebat paleis excitasset. Eādem monita nobis, vt aliquos ad Euangelium conuocare, quamquam nox erat, frigusq; permagnum, tamen tantam in ea re diligentiam adhibuit, vt multos barbaros adduceret, ad quos cū apud senem quandam de salutis ipsorum ratione verba fecissemus, decem ex ijs permoti diuinitus Euāgelio credere: quos simul atq; opportunum est visum, magna nostra lætitia baptizauimus. Accessit ad hos etiam senex annos natus septuaginta, cuius domi sermo de Deo, quem diximus, habitus fuerat. Is cū annos circiter octo graui admodū valetudine laboraret, ita vt mēbris pæne solutis, inter loquendum vehementissimē tremere, multis in vita homicidijs perpetratis, demonis cultor, cuius speciem se se identidem offerentem adorabat vt Deum; biduo post Baptismum Dei beneficio sanus, ac liber ab omni tremore surrexit, & omnibus inspectantibus, diabolicas syngraphas aliaque id genus igne combussit.

Ex eo loco profecti, antequam Cutamen peruenimus, nos in itinere nox oppressit, in magnis tenebris, frigore, gelu, incerti qua iter esset, aut quem percontaremur, Deum precati nos in viam dedimus, & in cuiusdam ethnici hospitium incidimus, qui nos ad Christianum honoratum hominem habitantem in ea solitudine misit, quem antequam inuenimus, iterum errauimus, sed ea ipsa noctis hora nobis obtulit Dominus, qui nos ad optatas illius Christiani ædes aliquando perduceret. Is nos simul ac vidit, statim nobis prouoluit ad pedes, nunquā se tanto in honore fuisse dicebat, ea nocte in consolandis animandisque Christianis eius domesticis ibi posita, postridie manē profecti, Cutamen venimus, acceptiq; hilariter sumus à Christianis, qui cognito nostro aduentu obuiā nobis processerant. Hic, dierū aliquot moram fecimus, quō & Christianos confirmaremus, & paganos ad Christū adduceremus, quorum decem cōuersi, alij miserabili quodam errore liberati sunt: cū enim sese de more dominis sacramento fidelitatis obstringerent, idque ante idolum stantes, sanguinemque mittentes è brachio, descriptis ex eo litteris quibusdam, quæ legi non possent, & ad extremum syngrapha concremata hero se fidem seruatuos esse iureiurando promitterent; omni studio fecimus, & effecimus, vt si ab ea cōsuetudine prorsus nollent abistere, saltem per Deum conditorem cœli terręque iurarent, quod nobis omnes se facturos esse polliciti sunt, potiusque mortem appetituros, quā ad pristinam iurisiurandi formulam redituros. Ea res Dominis eorum pergrata fuit, ipsorumq; fidem, nunc multo quā antea pluris æstimant. Circumspectis huius prouincię miserijs & Inopia, Cosmo visum est, è re communi futurum, si in vrbe Funaio valetudinarium institueretur. Itaque consilio cum Rege communicato, per amplam domum extruximus, bifariamq; diuisimus, vt altera pars elephantiacos (quorum magnus in his locis est numerus) altera leuioribus morbis ægrotantes exciperet. Cōfluxere ilicō elephantiaci complesus, quorum curationi præfecimus vnū è fratribus nostris chirurgię peritum, qui cōtemptis vt Christum pauperem sequeretur, delicijs diuitijsque quas possidebat, in Societatem nostram adscriptus est. Et quoniam vrbe tota montibusque finitimis multi præterea inopes, ægrotique versantur: constitutus est Iaponius Christianus annos natus quatuor & viginti, spectatę virtutis adolescens, qui castitatis voto alijsque nōnullis Deo

fese dicauit, vt is egentibus, viduisque diuideret eleemosynas, quas Christiani coniungunt in arcam ob eam ipsam rem publicè positam. Augetur autem quotidie huiusmodi pauperum, atque ægrotantium multitudo, in hospitali quam diximus domo, magno cum rei Christianæ adiumento, & barbarorū pudore, cum videant populares suos ægrotos omnes gratis à nobis curari, necessarijs medicamentis adhibitis.

Ineunte Quadragesima, instituti sunt sermones de sacra Conessione, quam Iaponij tanto cum labore, lacrymisque eperagebant, vt nostrum nobis teporem tacitè exprobrare quodammodo viderentur.

Per idem tempus multa ac magna capitis pericula adiuiumus; cum enim Rex arce se contineret, quæ abest à vrbe viginti quinque millia passuum, cumque magna latronum vis, sublati iudicijs, vrbe tota volitaret, quorum animi in cædem nostram à Bonzijs sollicitabantur; hyeme toto, necè in singula momenta expectantes, paucò vino in vsum sacrificiorum, alijsque rebus nonnullis vt potuimus absconditis, cum vel in cibo capiendæ mors nobis ob oculos versaretur, vigilijs inter nos distributis (quod nunc etiam facimus, vitam nostram, magno sanè labore incommodoque tutati sumus. Quo tempore iussit Rex nobis renuntiari, se nihil opis in tali re nobis afferre posse: proinde nostræ salutis consuleremus, molestum sibi fore si quid nobis incommodi accidisset. Ac reliqua sanè vrbe item vigilie agebantur, sed omnis nostra spes, atque fiducia ex vnius Domini clementia ac bonitate pendebat. Inter hos metus hyeme exacta, nullo tamen Quadragesimæ die non habitus est sermo de rebus Diuinis, aliquot sese quotidie diuerberantibus, cū sexta quaque feria noctu de passione Domini verba ferent, flagrisque in corpus suum omnes domestici nostri vnà cum Iaponijs centum ferme, sæuirent, qui ad audiendum Euangelium ventitabant. Semihora dicendo absumberatur: inde Christi Crucifixi proponebatur vexillum: postremò extinctis luminibus veniebat ad verbera, nec ante cædendi modus fiebat, quàm psalmus quinquagesimus ad finem usque pronuntiatus esset, idque ea pietatis significatione, vt cuiusvis animus ad religionem, & lacrymas commoueri posset. Inter hæc rursus Amangutiū inuitamur: sed quia in Bungo constabat operæ fructus; & simul, ne Ioannis Fernandi auxilio priuaremur (nam ei proficiscendum fuerat) Amangutianis rescripsimus, Paschalibus festis nos eò venturos. Sacrosancta hebdomada, quanta maxima potuit cæremonia religioneque peracta est. Primùm Dominico die Palmarum, solenni sacrificio factò, ramisque de more distributis, prodijmus supplicantes, Crucemque præferentes permagnam; emensaque area spatiosa è regione ianuz, foribus in reditu oclclusis, Cosmus, qui extra templum cum signo Crucis populoque remanserat, clamare cepit, Attollite portas: cui respondebat è templo chorus, vt assolet. cum tertio denique admissus esset, & ad aram maximam ordo comitantium, non sine summa omnium lætitia peruenisset; sacrum missæ continuò ceptum est. Passione Domini decantanda, ingens animorum motus, & eorum, qui recitabant, & eorum qui audiebant est factus: tantumque dolorem delictorum atrocissima innocentissimi Domini mortis narratio omnibus attulit, simulque intimum solatium ita magnum, vt satis appareret, omnia hæc à Spiritu Sancto proficisci atque ita sacrum peractum, & ritus illi sanctissimi quid sibi vellent, populo expositum est. ad hæc templi parietes pullo peristromate conuestiti, & sepulcrum excitatum est ad sacratissimum Christi corpus condendum, ac perfoluenda iusta solennia, adiuantibus quinque Lusitanis, qui in hac vrbe hyemauerant, & sequè ad nos Confessionis causâ receperant. Quartæ seris tenebras quas appellant, alter nantibus choris canticum Zachariæ, cum symphonia; deinde psalmus idem quinquagesimus magno cum sensu, lacrymisque Christianorum; gentiliū verò admiratione, & approbatione conclusit. Postridè, ad sacram Eucharistiam admissi Lusitani & Iaponij aliquot, qui quidem ad tantum mysterium idonei videbantur: & quia tum primū celeste illud conuiuium inibant, summa animi dulcedine ac voluptate perfusi sunt. His ritè peractis, corpus Christi condidimus, templum circumeuntes accensis luminibus. In sepulcri præsidio Lusitani duo, cum totidem pueris, armati maculis ferreis, galeisque, sunt collocati: quæ res cum tempus illud referrent, quo Christus liberator noster in terris versatus est; Christianos mirum in modum commouebat, magnoque malè actæ vitæ dolore afficiebat vniuersos. Sextæ seris exsequias maior populi frequentia celebravit. decatata passione Domini, & corpore Christi recluso non sine motu & comploratione omnium, mirabilis erat sacris peractis dolor ac mæstitia. Christiano-

rianorum domum redeuntium. iisdem Sabbato sancto sacris adfuerunt. Ara in medio templo exstructa, facello etiam maximo aulæis pictaque tabella exornato, in qua Christi resurgens effigies cernebatur, multis præterea candelis ardentibus pullum præcedebatur siparium, id, simulatque chorus, Kyrie eleison, noules cecinit, subito demissum, aram ipsam, & Cosmum stantem aperuit, qui è choro clam se subduxerat, leque ornatu sacrificantis induerat. Vbi verò Angelicus hymnus intonuit, confestim æra campana vi summa pulsantur. quæ restanta ac tam repentina lætitia Christianos affecit, vt mente pene emoti viderentur, siue id ex præterito mœrore, siue ex rei nunquam ante id tempus visæ nouitate contingeret. sanè ij nobis dicebant se iam nunc in hac vita fructum celestis beatitudinis prægustare. Atque his rebus in Christiana fide non mediocriter confirmati sunt. Paschali die quæ consequuta est, corpus Domini circumtulimus sub umbella, cereis & candelis accensis. Symphoniaci, ceterique ministri fertis amœnissimis redimiti iucundè psallebant. Nec tempestius tormentorum aliquot fragor, nec magna populi vis celebritati defuit. itaque concursus multitudinis nullum eo die locum sacro sermoni reliquit.

Dum hæc geruntur, affertur Amangutio nuntius, dynastam quandam nomine Moridonum copijs adductis, Regem; Amangutij & principibus iniecisset, vrbem totam flammâ ferroque vastasse. Ac nobis utique si eò venissemus, fuerat moriendum: sed videlicet nos Dominus dignatus hoc honore non est; quem habet ijs tantummodo, quos præcipuè diligit. vrbis excidium ingens fames excepit, quæ cum è barbaris multis, tum è Christianis nonnullos absumpsit; vniuersum verò ciuitatis statum ac sobolem in multos annos omnino perturbauit, ac perdidit. Atque hi sanè bellorum tumultus, quod adhuc experti sumus, Christianæ fidei propagationem magnopere distinent; sed nihilo minus eo ipso tempore in Bungi regno multi Christiani fidei capti sunt, præsertim ex inopi plebe, nam diuites serè mundo seruiunt, & obtræctorum voculas pertinetunt. Firando etiam à Balthasare Gago litteras accepimus, in parua quadam insula, triginta vel quadraginta homines Baptismum petere, Christianos eius regionis in 145 v. CHR. ST. I. culu proficere, phanum quæ exstruxisse, quamquâ pro multitudine populi exiguum. Quod verò ad nos ipsos attinet, nunquâ occasiones desunt, quibus probemur & exerceamur. Lienim Lionzj fidei criminibus falsisque testibus nos apud populum in inuidiam conantur adducere, quod scilicet humana carne vescamur: atque ad faciendam mendacijs fidem vestes utantes sanguine in ædium nostrarum fores occultè conijciunt. idque non semel hoc anno fecerunt, qui est à Virginis partu M. O. L. V. II. quocirca toto pene sapone percubuit, nos dæmonas esse, nec verbis nostris habendam fidem quod etiam scriptis in ianua nostra propositis palam edicunt. A pueris etiam interdum lapidibus petimur. Complures præterea nos fedè & contumeliosè compellant, tametsi contra honesti viri permulsi reuerentur, & colunt.

Huiusmodi periculis (vt dicebam) tentamur à Domino, & præclarè docemur, quàm parum sine illius ope valeamus ipsi. Idem tamen hæc Japoniorum peccata dissimulans, clementiæ suæ non obliuiscitur, ad alliciendos ad se animos nonnulla supra naturam interdum efficiens. Quendam multis iam annis pene paralyticum Baptismo Iustratum intra paucos dies sanitatem donauit. Mulierem absiduo singultu etiam dum loqueretur & cibum caperet, iam diu laborantem per Baptismum eo vitio liberauit. Aliam energumenam, vt primùm Christiana facta est, dæmon reliquit. Et montanis quidam cum febri consisteretur, ad templum nostrum descendit, certus inde non ante discedere quàm sanitatem reciperet, postridieque conualuit. Iam in ipso valetudinario, quod diximus, vulnera, veteresque decem atque etiam viginri annorum abscessus quarto decimo interdum die sanantur. Atque hæc omnia necessaria sanè sunt ad huius gentis tenebras dispellendas, detegendosque diaboli dolos, atque prestigias. simulat quis ex composito se mortuum esse, hunc venefici extractum ex sepulcro se ad vitam reuocasse mentiuntur. Interdum etiam adiuuante dæmone agrotos aliquos curant. Quicquid cum multis iam dies nusquam appareret, veneficorum opera repente comparuit. Defunctus cum efferretur nescio quis, vbi ad feretrum detegendum sepeliendi causa ventum est, nullum cadaveris ne indicium quidem inueniunt. Hisce alijsque id generis artibus miseros Japonios diabolus decipit: quorum ad cætera scelera, quæ multa sunt, illa etiam accedit immanitas, vt filios infantes crudeliter enecent, vel quod vnum aut alterum sobolis causâ fati esse, vel quod in rei familiaris angustijs eorum felicitati hoc pacto

paſſo ſe conſulere arbitrentur. Perſuaſum habent etiam alicubi: quæ mulieres ventrem ferant, ex ſceminam ſi pepererint, ad inferna damnari: qua re permotæ ſcætum in vtero medicamentis ingeriunt. Iam verò vetantur Japonij de vitæ exitu cogitare, ne videlicet mortis metu à ſlagitijs deterreantur. quocirca mortem repentinam exoptant, beatumque putant cui ita obire contigerit. Sunt etiam qui dæmonem colant, eoſque familiariffimè vtantur, quos Iamambuxas hoc eſt milites conualliem appellant, ij ad ſamam ſanctimoniz colligendam, ſefe grauiter puniunt. ſtant, vigilant, cibo parciffimo vtuntur; altero denique, vel tertio menſe, vbi ſatis factū eſſe diabolus pronuntiauerit; nõ nullis amentiz ſocijs nõ ſecum adhibitis emendicata à popularibus ſtiſpe, mare perũt, nauiculamque cõſcendunt, cuius ſentinam ita perforant, vt accepta paulatim aqua mergatur. Ad hæc, diabolus magnopere ſatagit quò brutorum animantium ſpecie vulgo adoretur, atque vt boues colant, hominem occupat; percontantibus nomen, reſpondet ſe regem eſſe bouum; rogatus vt abeat, negat ſe ex homine diſceſſurum, niſi templum ſibi exedificaturos eſſe recipiant. Si pollicentur, abſcedit. ſi promiſſa non fecerint, ruſus reuertitur, oppreſſumque hominem varijs cruciatibus torquet, quouſque phanum ædificent, in quo varias beſtiarum figuras pro numine venerantur, capitali etiam alicubi propoſita pœna, ſi quis bouem occiderit. Interdum etiam venatores, ſi quam ſeram interemerint, ſuis veneficijs in morbum inducit. Itaque eius rei metu ſeras pro dæmone ſuppliciter colunt. Quæ omnia facit ille nimirum ob eam cauſam, vt mortales vero Dei cultu deſerto mutant gloriam, incorruptibilis Dei in ſimilitudinẽ imaginis corruptibilis, hominis, & volucrum, & quadrupedum, & ſerpentium. Japoniorum doctrina ſeu ſuperſtitio multiplex eſt, alij neſcio quem iam mortuum colunt nomine Amidam, alij quendam, quem Xacam nominant. eſt etiam hæreſis eorum, qui lingua patria Foto- qui vocitantur, in opinionum ſuarum prauitate vſque ad deo pertinaces, vt aures Euangelio prorfus occudant. negant enim fidem habendam niſi ſcriptis ijs, quæ apud ſe habent: & pro miraculo eſt, ſi quis eorum Chriſtiana ſacra ſuſcipiat. Denique Soli etiam, ac Lunæ deorum honores habentur, nec non ipſi dæmoni, cui templa erigunt, atque in ipſis templis eiſigiem eius multo quàm nos ſcædiorem ac deformiorẽ depingunt. Multi ſunt etiam cætus cœnobitarum vtriuſque ſexus, albo veſtium colore, ruſo, nigroque diſtincti, vita moribusque turpiſſimi.

Societatis noſtræ in his partibus tria domicilia ſunt. Amangutij vnum, vbi multi erant Chriſtiani: verùm ædes ex vnâ cum vrbe ipſa incenſæ, & ſolum à barbaris templo Idolorum poſtea dicatum eſt: ita metſi nunc audimus nonnullos qui ſuperſerunt Chriſtianos, idipſum iudicium repetiſſe, eiſque poſſeſſionem noſtro nomine recepiſſe. Alterum eſt domicilium Firandi. Tertium, idemque omnium maximum eſt hoc Bungen ſe, quod in primis ſtabile Deo propitio futurum videtur, tum propter Regis (quamuis nondũ Chriſtiani, eximiam erga nos beneuolentiam, & alijs rebus & in conſilio dando probatam nobis, & cognitam; tum etiam propter exiſtimationem à nobis apud præſentes regios magiſtratusque collectam. Accedit quod Rex Euangelij promulgationem in ſuo regno ſibi gratam eſſe demonſtrat. Ad quem ſi Rex Luſitaniz Ioannes patronus ac parens Societatis noſtræ legatum quempiam mitteret, multum ea res (vt arbitror) ad eius conuerſionem valeret. Vos etiam atque etiam Dominum obſecrate ſacriſſimi fratres, vt Regem hunc excitet: nam vtrique ex eius conuerſione huius regni totius inſularumque conuerſio pendet; quippe cùm ſit Japoniz Regum hodie in primis potens.

Septembri menſe Firandum, cùm ibi Balthaſar Gagus eſſet, dux Luſitanorum naues appulſæ. Itaque à Coſmo ad eius ſubſidium in Confeſſionibus audiendis, alijsque laboribus, quos noua prouincia ſecum affert, ed ſum miſſus. Meo aduentu Gagus, & Luſitani, & ipſe regulus oppidi valde gauiſi ſunt. Et quoniam Chriſtianorum veterum vita moresque apud hos populos in vtranque partem plurimum ad exemplum valent; primum omnium ſuadere Luſitanis inſtitimus, diligenter cauere, ne quem neophytorum exemplo ſuo offenderent. Multos Confeſſione purgatos ſacra Euchariſtia reſecimus, omnibus verò dominicis feſtiſque diebus ad Luſitanos à nobis, ad prouinciales à Iaponio Chriſtiano comite noſtro magnæ virtutis homine, & ſalutis ſuorum cupidiffimo conciones habebantur: ſemel etiam cum ſymphonia ſacriſcauimus, & ſoleni ſupplicatione, præbant ſclopetarij quadraginta cum diſpoſitione feſtiua: hos tibiz ſequēbantur: deinde Luſitani duo cum ſunalibus, & crucifer vnus dalmatica indutus. tum è ſtatibus duo Litanijs concinebant: poſtremum locum tenebat ornatu corporis pretioſo Balthaſar

thasar Gagus sacerdos. Vbi in conspectum nauium ventum est, in quibus erant vexilla sublatâ varijs Crucibus coloribusque fulgentia, prætereuntes nos maioribus tormentis honoris causa consalutarunt. Frequens tum ibi sorte mercatus erat, quod ex omnibus fere partibus negotiatores conuenerant. Itaque spectaculum magna Christianorum lætitiâ, magno barbarorum conuentu atque approbatione celebratum est. Cùm ad Crucem peruenissemus, quam non longè ab ædibus nostris locauimus; habita de laudibus Crucis oratione, ad templum eodem ordine redijmus. Faxit Dominus vt per hos sanctos ritus qui cernuntur, Creatorem suum agnoscant homines, qui corporis oculis cerni non potest. Interim nuntiatum latus rerum Bungenfium progressus, simulque Pauli obitus natione Japonij quem ægrum Funaij reliqueram, virum magnis virtutibus præditum. Hunc feruè, agentem animam, intermortuis vocibus nihil tamen æquè clarè pronuntiasse ac IESVS, MARIA: culus mortem homines pariter vitamque admirati sunt. Is triennium iam in vinea Domini laborauerat fidelis operarius comesque noster magno animi ardore, spiritu, curaque salutis humanæ. Itaque multum eius morte damni fecimus, ægrè enim in tanta hominum nequitia similem Paulo reperias. Balthasar Gagus Cosmi iussu ex eo loco Facatam profectus est, vt possessionem adiret aræ quam Rex nobis ad ædes ædificandas attribuit. Inde Bungi Regem inuifet, vt is totam rem auctoritate sua confirmet. Speramus autem id valde è re publica futurum. est enim ea vrbs cæteris aliquanto pacatior, quod mercatores opulenti, qui ibi commemorantur, diuitijs metuentes suis, imminenti belli pericula largis muneribus, & congiarijs redimunt. Hic locus quartum iam quintumque annum abundat annona, expectamus vicissim vacas Pharaonis strigosas, quas vtinam Deus arceat. effodit enim pectus, infantium multitudo à parentibus tali tempore pereuntium: quibus si nunc in ipsa vilitate non parcent, quid in caritate putandum est? Magna enim (mihi credite) fratres carissimi sterilitatis incòmoda ac difficultates in his regionibus sunt, prorsus vt ipsi diuites herbis tolerant vitæ. Idcirco nos Iosephi prudentiam imitati, in annum insequentem aliqui semper custodientes, Christianorum inopiæ, ac necessitati consulumus: tametsi inter Iosephi horrea nostraque permultum interest, quippe apud nos nō nisi nasturiosum solia, lactucaque sole toltæ adseruantur. Res frumentaria in his locis est perexigua: nam triticum vbi maturum est, imbrium vi tempestatumque deperditur. Oryzam fere demerunt, eamque non ita multam, vt vniuersæ vrbi sufficiat: nec ea pauperes, nisi si quando gratulationis causa, vescuntur: quos tamen omnes Domini benignitas alit, ac sustinet.

Scriptis his litteris, cognatus quidam Reguli Firandensis armis Regi Bungenfium illius acie victus est: quem quoniam Firandensis Reguli ope adiutum Rex Bungi cognouit, vastitatem eius regno inferre constituit, propterea Funaiō scripsit ad me Cosmus rumorem esse, Bungensem exercitum infestis signis in hæc loca venturum: proinde si opus esset, rebus nostris maturè prospicerem. Ex hoc denique intellexi quid esset, cur antea me Rex Bungi vt Octobri mense hinc discederem, per litteras monuisset. Huius belli metu perterriti afflictique Christiani quidam ad me noctu venerunt, professique sunt, si ego Firandi remanerem, se ad oppetendam mecum vnâ mortem in templum nostrum esse venturos: sin minus, intra priuatos parietes vitæ sinem expectaturos: quos ego salutaribus præceptis instructos, ijs verbis quæ tempori ac rei conuenire videbantur, bono esse animo iussi. Huius insulæ Firandi circuitus nouem passuum millia colligit, & aliquot habet vicos, quorum maximus est hic vbi sum in præsentia familiarum omnino ducentarum. In reliquis sunt Christiani nonnulli, quos, nisi bellum impediât, singulis hebdomadis inuifere statui.

Hæc habui, mihi carissimi fratres, quæ de hoc anno MDLVI scriberem, vos oro per IESVM CHRISTVM, vt precibus vestris mihi veræ summisionis, perfectæque obedientiæ virtutem ab eo impetretis, qui mea causa ad ignominiosam vsque Crucis mortem esse obediens voluit. Ex insula

Firando quarto decimo Calen. No-
uemb. MDLVI.

MELCHIORIS NONNII AD SOCIETATEM Iesu in Lusitaniam.

ANNO post Christum natum MDL.V. ad vos dedi litteras ex ora Sinarum, vbi hyemare coactus fueram, cum Iaponem tenere non potuissem. Multa in eo itinere & magna vitæ pericula adiuius, cum aut in vada incideremus, aut naues inter se concurrerent. In eo autem portu Sinarum ad mensem Iunium vsque subsistimus, quod anni tempus Iaponicæ navigationi vulgo putatur idoneum. Sed cum repente decretum esset insequentem ouoque hyemem ibi traducere, cōtinuò Lusitanos qui simul aderant circiter trecentos institimus conuersis officijs adiuuare. Casa itaque & templo è paleis raptim exstructo, quotidie Christiana doctrina tradebatur: omnibus verò dominicis festisque diebus sacrum missæ & verba de rebus diuinis non sine magno fructu fiebant. Quo quidem tempore dici non potest, fratres carissimi, quantum voluptatis animo ceperim, cum viderem in Sinarum regione, inter tot seculorum idololatras, diuina sacrificia peragi, & Euangelium promulgari: & præsertim hebdomadæ sacrosanctæ Paschatisque solēnia multis eorum qui aderant lacrymis lætitiisque celebrari. Illud etiam percommodè factū est, vt Lusitani aliquot redimerentur, ab incolis iam diu in vinculis habiti, & capite sine culpa damnati. Tenebantur autem adeo tetra immanique custodia, vt nisi hisce oculis ego ipse vidissem, nunquam fieri posse putassem, vt quisquam eo vitæ genere spiritum duceret.

Quadragesima exacta, Cantonem Sinarum urbem (quæ Olisiponi magnitudine pæne par est) tristes nuntij perferuntur, quibus omnes valde perterriti sumus: in Sacij provincia, tantam repente aquæ vim scaturigine crebra è terræ visceribus erupisse, vt omnem circa regionem ad passuum centum octoginta millia inundauerit, vrbes septem villasque complures obruerit, omnibus incolis vel ipsa inūdatione demersis, vel si inundationem effugissent, demisso cœlitus igne consumptis. Quod ita pro certo est habitum, vt Chaurel, qui magistratum Cantone summa cum potestate gerebat, quod patrem atque familiam ea calamitate amisisset, administratione deposita (id enim in patris luctu solenne est) ad obrutam Sancij regionem magno cum squalore discesserit. Hac autem de Sinitarum modò cognita sunt; nam Lusitanis alijsque omnino aduenis mediterraneæ penetrare non licet. Inde, anno proximo, Iunio mense Iaponem versus nauigare perreximus, & duas inter insulas certum naufragij vitæque discrimen Dei beneficio euasimus, cuius clementia, & in eiusmodi periculis cura salutis nostræ, nostram in ipso fiduciam non mediocriter auget, magnamque spem affert fore, vt Bungi Rex ad Christum adiungatur, præsertim cum eius rei, Rex ipse, scriptis ad Prætorem Indiæ litteris, significationes dederit non obscuras.

Cum ad Bungi oram appropinquaremus, ad oppidum quoddam appulimus, cuius oppidi principes, sumptis armis ab Rege defecerant. ibi ex incolis qui ad nauem accesserant, audimus urbem totam euersam esse, aufugisse Regem, putare se nostros etiam Socios qui ibi commorarentur, occisos. Ea res quamuis falsò nuntiata, omnes quotquot eramus in naui, magnopere conturbauit, ac perculit. Sed illuc nihilo minus vento aduerso contendimus, & Socios omnes incolumes DEI beneficio offendimus. Quos ego nobis ad littus obuia prodeuntes quanto meo gaudio viderim, verbis exsequi fratres carissimi nequeo, prorsus vt à morte reuocati mihi viderentur. Neque verò in eo congressu Cosmus ille Turrianus temperare lacrymis poterat, bonus utique senex, & vir planè egregius. Annos aliquot Amangutij vixerat, in ea vrbe relictus à Francisco Xauerio. ibi rem Christianā ad ministravit egregiè, multis magnisque laboribus, ac difficultatibus fortiter superatis. Etenim vel intra priuatos ipsos parietes à Bonzijs lapidibus sputisque appetitus; illusus, & contumeliosè tractatus est, cum sine magno periculo domo pedem efferre non posset, idque ob eam maximè causam, quod post Francisci Xauerij ex eo regno discessum, Rege ipso Amangutij ex insidijs interfecto, a siduo pæne bello ac seditionibus, cum vniuersæ sere nobilitatis ac magistratuum cæde regnum illud exarserat: cuius rei

A cuius rei culpam Bonzij (quorum est magna apud plebem auctoritas) cū in Christiana sacra suscepta, neglectasque Deorum religiones conferrent; tantam in invidiam Cosinum adduxerant, vt & mundus illi crucifixus, & ille mūdo vicissim iure optimo dici posset. Sed eum in hisce incommodis & ærumnis præclara nimirum conscientia sustentabat: quippe qui ad Christi Domini nostri gloriam retulisset omnia, & Amangutianam Ecclesiam interim conservuari atque augeri intelligeret. Denique mihi narrabat, nunquam se in vita, lætitiæ ac voluptatistantum cepisse, quantum per id tempus Amangutij percepisset, planè vt existimem illum è lacrymarum mira suavitate & copia, magna ex parte oculorum aciem perdidisse. Vt in Būgum veni, dedi operam vt Regem ipsum inuiserem, multisque eum rationibus ad CHRISTVM traducere sum conatus: sed frustra, partim quodd hostium metu in locum munitum sese prædidij causa recepisset, partim etiam quodd sibi intelligeret Christiana legemores esse mutandos. Accedebat illa quoque suspicio, fore vt populares sui Christianum regem ferre nollent. Sed illud maximè retardabat hominem, quodd dæmoni deditus est in ea Bonziorum secta, quæ animam ait vnà cum corpore interire, spiritum esse nulum, & nihil omnino præter ea quæ sensu percipiunt. Sunt autem Bonzij cum regni proceribus affinitate coniuncti, nobis verò, quod plebi eorum scelera fraudeque detegimus, iniquissimi, tantisque mendacijs populum onerant, nihil vt Euangelio in his terris maiori impedimento esse videatur. Quod idem Francisco quoque Xaverio (quamvis id nos celaret) vsu venisse nunc demum cognoui. Quot ille in ijs locis incommoda superavit; cū pedibus iter assidue faceret, cū per vias, ædesque Bonziorum, ac principum concionaretur, vulgaribusque cibarijs, quæ insipidissima sunt, victitaret! In magnis verò frigoribus, initar famuli à pedibus, Iaponiis equites citato gressu persequeretur, talari veste nunquam deposita, & quidem sarcinula onustus, vt eo comitatu insidias latronum effugeret. Idem in castigandis Iaponiorum flagitijs & superstitionibus adeo fuit liber ac vehemens, vt trepidaret comes eius, qui mihi hæc deinceps narravit. Quoties ille puerorum insectantium vociferationes, iurgia, lapidationes constanti semper inuictoque animo pertulit! Mortem verò pro Christo vsque adeo optabat, vt eam vltro pæne quærere videretur. Regis quidem Amangutij nefario flagitio liberè atque acriter accusando, non obscuro adijt vitæ discrimen. Iaponiis proceribus quibusdam eum parum honorifice compellatibus, trementem interpretem, & mucronis ictum in singula momenta expectantem, iisdem cōpollationibus (tametsi citra contumeliam) respondere iubebat, idque non contumacia elatus, sed quodd illud sentiret ac diceret: nullam (vt tum res erant) suæ doctrinæ dictorumque in ijs locis auctoritatem futuram, nisi maiore apud eos esset in honore, quàm ipsimet Bonzij, quos illi sanè valde reuerentur. Quam eius animi magnitudinem vitæque contemptum Iaponij vsque adeo mirabantur, vti Xaverius etiamnum magnum apud multos nomen sanctitatis obtineat. Ego in grauissimam febrem incidi magno sanè vitæ periculo: ex qua tertio denique mense præter opinionem euasi: cumque res Iaponicæ turbulentæ exiguum spem profectus ostenderent, infirmo etiam tum corpore ad meum prouinciale munus in Indiam mihi renauigandum existimaui. Huc nos (qualem nec videre me in vita memini, nec verò existerè vnquam posse putauit) scæuissima dierum quinque tempestate iactati, incolumes Deo miserante peruenimus: cuius bonitatem supplices exoramus, vt quos è tot periculis erptos in hæc loca perduxit, eosdem obedientia duce ad ecclesiæ regna sedesque peruenire patiat. Cōcino iiii. Idus Ianu. MDLXVIII.

GASPARIS VILELÆ AD^D Societatem Iesu Goam.

ANNO superiore, fratres mihi carissimi, ad vos fusè perſcripsi res cū alijs huius prouincię locis, tum præsertim Firandi gestas, vbi annum sum commoratus, quo temporis spatio Christiani mille & trecenti facti, templaque tria Christo dedicata sunt, quæ Idolorum antea fuerant, quam rerum conuersionem aduersarius ægrè serens, magnas in nos turbas per Bonziū quendam excitauit, qui ex incremento rei Christianę acri odio in nos iam ante cōcepto, habita insuper nobiscum disputatione turpiter victus, adeò exarsit dolore ac rabie, vt in perniciem nostram ex illa die neruos omnes intenderit. Conſectiſtſi praua Bonziorum dogmata atque mendacia vulgo prædicare aggressus est, idque eo euentu, vt cuius nomen Firandi ante id tempus obſcurum atque ignotum fuisset, plurimos iam ſectatores haberet; nec plebs modò, sed ipsi Bonzij ex eius ore penderent. Inter hæc ille populum in nos omni arte incitare; monere & hortari, vt nos, sicuti Franciscum Xauerium antea, exterminarent, atque ita Deorum ab se iram ac minas auerterent. quibus rebus effectum est, non solum vt multi in nostrum falsum dicerent testimonium, sed etiam quod Christianos pupugit vehementer) vt Crucem effringere non dubitarent in sacro cæmeterio positam: quam iniuriam & Regulus ipse, & aliquot alij Christi glorię cupidi quanquam vlcisci parati, iustis tamen de causis patienter tulerunt. Dominus verò Deus noster nihil ijs alijsque multis eorum sceleribus commotus, sed recordatus miserationum suarum antiquarum, pro flammis atque fulminibus signa misit è cælo ad eorum tenebras fugandas perquam clara & illustria: etenim in media aeris regione species Crucis apparuerunt, aliaque prodigia valde conspicua. verum enim uerò vsq; adeò densa caligine mentes eorum obductę sunt, vt insolitam lucem intueri nequiuissent; sed potius in sua pertinacia obfirmatiores, neophytos à Christi cultu summa vi reuocare conati sint.

Meacum est vrbs totius Iaponis caput, frequentissima academia, litteratorumque conuentu percelebris: cui ciuitati quòd Euangelij lux nondum affuisset, Cosmo Turziano Rectori nostro visum est faciendum, vt aliquis nostrum ad explorandum ciuitatis statum, simulque tentandum quis ibi locus Euangelio sit, mitteretur. Eius rei gratia crebris supplicationibus ac sacrificijs ritè peractis, hæc mihi prouincia obtigit, quauis ad tantum onus haudquaquam idoneo. Sed qui illud mihi imposuit Dominus; idè ferendo quoque suppedabit vires. Equidem, quod ad me attinet, mortem, iniurias, incommoda, & frigora quę in ijs regionibus maxima sunt, mihi propono. Iaponicę linguę tametsi consuetudinem aliquam nactus sum, tamen quòd facilius atque commodius cum Iaponijs agere possim, interpretem è Societate nostra Iaponum mecum ducò, iamque me ad iter accingo. Itaque ne longior sim, temporis angustia prohibent. Illud à vobis fratres carissimi enixè peto quęsoque, vt me in tali tantaque re omnis opis egentem, Domino quam diligentissimè commendetis. Ex Iapone, Cal.

Septemb. MDLIX.

A IOANNIS FERNANDI AD
Melchiorem Nonnium.

CTA proximi superioris biennij cognosces ex litteris ijs, quæ publice missæ sunt. Nunc accipe quæ mihi in præsentia occurrunt. Bungenſium Christianorum in suscepta religione maior in dies firmitas atque constantia cernitur: quippe sese penitentia, & Eucharistia sacramentis identidem muniunt: sacris concionibus adsunt, subinde se verberibus puniunt, aliâq; pia munera diligenter obeunt: horarias preces quotidie recitant, cruciatibus Domini in horas singulas ita distributis, ut vniuersam eius historiam seriem singulis diebus ea ratione percurrant. Neque verò Facatæ, quamquam templo à militibus direpto & disturbato, cessatum est. Nam præter fœminas puerosq;e, patres familiarum sex baptizati sunt, quorum opera illam Ecclesiam propediem restitutum iri confido. Atque ut intelligas, Iaponij Christiani quantum in virtute profecerint, narrabo quid vni eorû nobili genere nato contigerit. Is cum esset Amangutij apud amicum opulentum, qui agros oryzae feraces ei fruendos dederat, cumq;e videret se occupationibus distineri, quò minus Christo, quemadmodum optabat, totum se manciparet ac traderet; fundo vestigalibusq;e relictis, Facatam vnâ cum vxore, liberis, ac seruis venit, vbi non modò se ipsum Deo verè atque ex animo dedit; sed filium quoq;e in dolis egregiæ nobis tradidit tenera adhuc ætate, Societatis nostræ doctrina præceptisq;e imbuendum. Idem, ut vni Deo vacaret, abiectis omnibus negotijs, totum Quadragesimæ tempus posuit apud nos: quidquid à quotidiano sacro & concione supererat otij, totum id, precando, contemplandis sempiternis præmijs atque supplicijs, morteq;e, & extremo iudicio infumens: quibus rebus in Domini nostri Iesû Christi cognitione & amore crescebat in dies. Accedebat ad eius constantiam virtutemq;e corroborandam, rerû à martyribus piè fortiterq;e gestarum assidua recordatio: è quibus, præcipuè diui Stephani delectabatur præclaro facinore, pro lapidatoribus suis in extremo spiritu Dominum deprecantis. Vbi hebdomadæ sacræ dies venerunt, vitæ maculis per Confessionem diligenter elutis, ipso Paschatis die cum alijs quattuor aut quinque cælesti pane sese pavi ac munijt. Quinto autem festo ve post die, capta vrbe Facata, è principibus quidam qui seditione commota in Regem Bungi arma ceperat, is apud quem noster Christianus (ut diximus) Amangutij antea vixerat, se ab illo desertum indignatus, eum à sicarijs ad necem conquiri iubet: quos ille vbi se adorientes aspexit, nò modò arma non sumplit, cû esset vir alioqui fortis ac strenuus; sed etiam quasi mansuetus agnus in genua procubuit, tãdè ad Dominû Deum oratione conuersa, quoad vsq;e impio ferro confossus eidem animam reddidit. nec dubitamus quin pro intersectoribus fuderit preces. Etenim diui Stephani exemplû intimis eius medullis inhæserat. Filius apud nos, vxor aut & filia apud sanctam fœminam precationi ac penitentiæ deditæ, magnos in virtutibus habent, pcessus.

B Alexander est quidam alius Christianus. is cum esset in famulatu potētis viri in agro Facateni, haberetq;e in eodem famulatu focrum & coniugē, quæ vxori domini seruirebant; à Spiritu Sâcto permotus, ea familiaritate salariod; relicto, Facatam, Baptismi petendi causa concessit. quo impetrato, perceptis iam Christianæ fidei rudimentis, tota de re dominum fecit per litteras certiorē, eumq;e ita Iesû fauente commouit, ut coniugem focrum ad ipsum & continuò dimiserit, quæ item ad Ecclesiâ aggregatæ sunt. & coniux quidē, quindecim post diebus excessit è vita, Iesû vs, Maria piè pronuntiâs quàm multis rationibus in cælum ascendisse confidimus: Alexander verò vxoris morte sanctissimè obita adeò permotus est, ut omnem pecuniam abijcere, vitam cœlibem agere, & quoad spirauerit, Cosmo Turriano parere decreuerit. Pij sacrificijs tuis & reliquorum patrum fratrumq;e mihi carissimorum me valde commendo, è Bungo, iij. Nonas Octobris, M D L I x.

Libri primi Finis.

Hh 2

SELE

SELECTARVM EPISTOLARVM EX INDIA

LIBER SECVNDVS.

LAVRENTII IAPONI nij ad Socios.

ACCIPERE vestras litteras, quæ mihi periuicundæ fuerunt: & quoniam intelligo quanto vicissim desiderio teneamini aliquid de statu nostro cognoscendi: exponam paucis, quæ nobis in hac Meacensi prouincia contigerunt. Primum igitur Didaci domum deuenimus in Sacomoto vico: qui vicus iacet ad montis Frenoiamæ radices, in quo cum cœnobialiteratque permulti: tum verò insignis cuiusdam principis Bonziorum domicilium cernitur. ad eum montem cum peruenissemus, misit me Gaspar cum litteris ad Bonzium nomine Daizembum, quibus ille perlectis, aduentusque nostri causa cognita; respondit, magistrum suum ex principibus eius ordinis vnum, qui è Bungo nos euocauerat, anno superiore extremum diem obiisse; & se tenui re familiari, auctoritate nulla relicto, præsidio nobis esse non posse. ad eum tamen postridie Gaspar, & ego reuertimus: & quoniam nos auidè ipse decemque eius discipuli Bonziji audire videbantur; apud eos verba fecimus: à quibus ad moniti nullas religiones in ea loca iniussu Bonziji eius regionis maximi induci posse; dedimus operâ diligenter, vt eum conueniremus. Sed cum res parum procederet; oppidi præfectum postremo rogauimus, vt nos ad illum introducere ne grauaretur. tunc ille: si disputandi causa venistis, inquit; excludemini: si negotium visendarum, id spectaculum vobis pecunia muneribusque mercandum est. Gaspar, vt omnes aditus clausos Euangelio vidit; à Frenoiama profectus, Meacum contendit. In ea vrbe quattuordecim dies in sedibus conductis morati ad docendum minimè accommodatis, in alias migrare coacti sumus loco celebriori positas. Huc Meacenses nonnulli iam ad audiendum Euangelium ventitabant. Post quintum autem & vigesimum diem, Bonzio nos deducete, viro in primis ciuitatis honesto, Regem seu Imperatorem Gaspar adiuit. à quo ita amice acceptus est, vt ex ipso met eius poculo, honoris & amicitie causa biberet. tum verò frequentiore etiam vrbis parte nobis ad habitandum assignata, magna vis omnis generis hominum ad nos, vt audiendi, vel disputandi causa, confluit: sed animis initio tam obduratis, vt verbo Dei audito partim blasphemarent, partim etiam irriderent nos, atque deluderent. per eos dies cum honesta mulier Meacensis ad concionem venisset; ubi peroratum est, baptismum petijt statim: sed rem distulit Gaspar, eò quod mulier nondum ad id Sacramentum idoneam repperit. Cuius præterea duo magni honoris nomen id est, nec tunc ad nos audiendos ita se conserebant, vt nostram doctrinam valde probare viderentur: quidam verò è principibus oppidi Gamangoxini, qui Meaci habitat, cum decem alijs apud nos Christianus est factus. postea cum Gaspar ad Mioxindonum, qui præcipuum Meaci obtinet dignitatis locum, auxilij petendi causa à primario quodam ciue deduceretur; tota vrbe percrebuit Mioxindoni iussu primum illud virum in vincula Gasparem cõiecisse. rursus, cum vrbs præfectus per compita edixisset, ne quis Gasparem læderet; fictis rumoribus multi edictum esse mentiebantur, vt Gaspar oppido pelleretur.

huius-

A huiusmodi multa prætereo, quæ singillatim enarrare nimis longum est. Sed iuuante Domino IESU CHRISTO confidimus, nos, ut adhuc fuimus, ita etiam in posterum incolumes futuros magna cum Diuini nominis gloria, rabieque ac dolore diaboli, quando iam nostri in hanc urbem aduentus, ad Banduensem vsque Bonziorum academiam fama penetravit, sexcentis passuum millibus Meaco distantem. interim Bonziorum minis, atque importunitate compulsus hospes is, ad quem diuertieramus, nos domo sua dimisit: itaque in aliam nos recepimus. Hic acrius etiam in nos aduersarij sæuire ceperunt, cum nos alij simias, vulpes alij, alij denique à dæmonibus occupatos, anthropophagosque appellarent: pueri etiam eorumdem instinctu cum cæteris iniurijs, contumelijsque, tum etiam lapidum, glebarum, & arenæ coniectu infestarent, atque lacefferent. Quamquam his rebus, Domino adiuuante, minimè deterriti sumus, quò minus Euangelium ad mensem Aprilem vsque nuntiaremus, cui Iaponij centum circiter fidem habuere, baptizatique sunt. sub id tempus Bonzij quinque nos conuenerunt ex ea secta quam Baracque appellant, qui meditationibus quibusdam vacant arbitrato suo confictis. ij cum nonnulla de nobis quæstissent eiusmodi, ut appareret eos à dæmone agi; Gasparis responsis victi abiectique conciderunt. Duo præterea ex ea secta quæ Tendau dicitur, cum diu nobiscum de religione atque acriter disputassent, **B** concessere ad extremum veram nostram esse doctrinam, tametsi eorum nemo se ad Christum adiunxit.

Alius in primis eruditus, cum è sermone Gasparis cognouisset vnum esse opificem rerum omnium, animosque hominum nunquam interire; idcirco negauit se Baptismum petere, quòd ex impurissimo flagitiorum cœno emergere, casteque viuere se posse dissideret.

In Bonziorum ordine magnum est nomen eorum, quorum eruditionem duo quidam ex principibus suo chirographo comprobauerint. Ea veluti quædam canonizatio est: in sella constitutos adorant, eorumque approbationem scripto testantur. ex eo tempore qui probati sunt, certos locos cæteris ad meditandum proponunt. Hunc dignitatis gradum adeptus Bonzius quidam, nomine Quenxu, qui ipsos triginta annos in meditando consumpserat; in charta pratum, & in eo aridam arborem depingendam curauit. ad arboris autem radices carmina duo descripsit iudicum chirographo confirmata, quorum hæc erat sententia:

Prioris,	Cedo, quisnam te senit arbor arida?
	Ego, cuius principium nihil est, finis nihil.
Posterioris;	Meum cor, quod neque esse, neque non esse habet,
	Neque it, neque redit, nec retinetur vsquam.

C Is igitur Bonzius cum ad Gasparem venisset contumacia inflatus, quòd diceret iam sibi perspicuum esse, quidnam antequam nasceretur fuisset, quid tunc, quid denique post mortem esset futurus; seque non à discendi causa, sed animi tantum, ad nos accessisse; diuinitus ita repente immutatus est, ut verè nihil esse quidquid sciebat, sibi que Christianam doctrinam esse necessariam intellexerit. Baptizatus itaque summa populi admiratione, vitæ exemplo, quam ducit sanctissimam, alios aliquot partim conuertit ad Christum, partim vehementer commouit. Cosmus autem amicus noster qui ante sexenniū in Bungo baptizatus est, aduentu nostro cognito nos statim adiuit, parentibusque ac patriar elictis Dominum cœlebs colere, & Gaspari obedire constituit. Bonzius erat quidam admodum senex, annos iam quadraginta in meditando versatus. is Christianam religionem ita auidè arripuit, ut id ætatis homo ad verbū Dei audiendū à sex passuum millibus ventitet. Ad hæc, Bonzij circiter quindecim Christū secuti, partim legitimis iungi nuptijs, partim cœlibem vitam agere (quod in eo hominum genere maximum est) decreuerunt. In vico Farima habitat Bonzius, qui piscibus, carnibus, tritico, hordeo, denique oryza abstinet, herbis tantum victitans, arborumque; baccis ac pomis, quique æternæ salutis adipiscendæ causa voto se obstrinxit è libro quodam Xacæ, quem Foquequiu appellat, se gratis plebem eruditurum. Narrauit aut nobis, se ante decennium per nocturnam quietem sibi visum esse versari cum sacerdotibus, qui è Cenghequu, hoc est Europæ regione venissent, sibi que; rectum ad salutem iter ostenderent, experrectumque post ridie, statim audisse Amangutij esse presbyteros quosdam è Cen-

ghequu, de vita futura publicè disputantes. Hic audiro Euangelio gauisus est, sed quoniam sine com meatu Meacum festinè venerat, dixit se i arimam rediturum eo animo, ut sublatis rebus necessarijs, votisq; neglectis, & fallaci illa vitæ asperitate deposita, Meacum reuerteretur, & Christiana sacra suscipere, occultè etiâ ad nos contulere sese audienti Euangelij causa viri insignes duo, quorum alter in meditatio exercitatus, quodam quasi Episcopi munere fungebatur: alter erat Bonzius legum peritus, & concionator, qui in eo congressu Gaspari apertè confessus est, in Iaponica philosophia simplex nihil esse, vel solidum. Bonziorum quoque familia, quæ à Foxequu nomen duxit, viamque feueriorem cæteris omnibus proficitur; audito Dei verbo, nostraque vitæ ratione perspecta, quod Gaspar gratis populum doceat, & cum ipse omni sœminarum consuetudine abstineat, tum laicos vna tantum vxore iubeat esse contentos, offendi cæperunt in Bonzio quodam præfecto cœnobij, quem antea venerabantur ut Deum, quod amicas habeat in occulto, & laboris in docendo sui mercedem exigat: cumque carni ac piscium esu cæteris interdicit, ea ipse clam comedat, quocirca eum è cœnobio pellere, aliumque pauperem ac bene moratum in eius locum sufficere decreuerunt. Tres præterea ipsdem meditationibus clari, quintum iam diem conciones nostras assidue celebrant, quos propediem baptizatum iri confidimus, eam rem ad exemplum magnopere profuturam. Non longè ab ædibus nostris incendium excitatum est: cuius incendij in nos ut veneficos, diabolique præcones causa cõferebatur: sed iam Bonziorum furor aliqua ex parte deferbuisse videtur, quorum cum ita multe, ac diuersæ numerentur sectæ, suam quisque profiteri nos dicunt; Xingouini, id ipsum Denichi, quod illi prædicant: Ien xuani Foben quoddam suum: Fokuexani Mion (disciplinarum ea nomina sunt) Iondaxuenses Amidam: Xintani denique Quoquium: sed ut speramus, non longè aberit, quin omnes fateantur legem summi cœlorum terræque opificis nostro præconio promulgari: quem pro sua infinita clementia facturum esse confidimus, ut ipsum agnoscant, agnitoque omnem laudem, & gloriam tribuant. Vestras etiam atque etiam, fratres mihi carissimi, & istius Ecclesiæ, quibus ego maximè, deprecationes imploro. Meaco iij. Non. Iunias, M D L X.

CONSALVI FERNANDI AD quendam è Societate Iesu.

ISCE litteris nonnulla, frater mihi carissime, persequar. quæ, in Iapone dum essem, in vinca Domini gesta sunt. Ver sibiatur eo tempore Firandi Gaspar Vilela, cuius iussu Guilielmus vias vrbis ære campano circumies, pueros ad Christianam doctrinam Iaponicè discendam in templum coge bat: ex quibus vnus admodum paruulus nondum ad cœtũ Christianorum adiunctus; Gasparem adiit Baptismũ magnopere efflagitans. quem Gaspar, id ætatis puerũ, patre ethnico, cum prius perdiscere iuberet capita Christianæ doctrinæ, respondit ille, nequaquam se inde abiturum, quoad Baptismo lustratus esset, denique domum ad suos regressus, ita cum parentibus egit, ut patrem, matremque, fratres, ac sorores ad Baptismũ adduxerit. Ad aliud venio non minus mirabile. Diuturno morbo vexatus ethnicus quidam ex optimatibus, cum varias curationes frustra tentasset, suadenti Christiano cuidam, ut ad valetudinem recuperandam, Christiana religione suscepta, ad templum nostrum accederet, aquamque lustralem ebiberet; paruit ægrotus: statimque in pristinam valetudinem est restitutus. alij præterea morbi complures in his regionibus eadem aqua pelluntur.

Alius Christianus cum è graui morbo iam prope animam ageret; me accersitum rogauit, ut quoniam essem è Societate Iesv, pro se Dominum deprecarer: sanitatem se continuò recepturum. psalmis septem pœnitentialibus recitatis, magnam ipsius fidem Dominus reddita statim valetudine remunerari dignatus est.

Profectus ex eo loco Gaspar in insulam quandam ad promulgandum Euangelium, incolas plus sexcentos triduo baptizauit, Christianæ fidei præceptis imbutos. quæ res tanto diabolum affecit dolore, ut vnum è Bonzijs eò miserit, qui populo persuaderet, falsa esse quæ Lusitanus concionator docuisset. quare cognita Gaspar cõsestium eo-

dem leg

dem legauit nostris, qui a pertis rationibus aduersarij mendacia redargueret. quæ res Christianos non mediocriter recreauit.

Haud ita multo post, barbari tres è principibus ciuitatis, communi consilio profecti ad excindendam Crucem in monte à Christianis erectam, vixdum scelere perpetrato, inter se rixari cæperunt, sibi que inuicem id ipsum facinus exprobrare: deum ed rixa peruenit, vt eo ipso in loco, vbi Crucem posita fuerat, inter se ex prouocatione dimicauerint: quorum duo postridie manè mortui ibidem reperti sunt: tertius verò nusquā postea apparuit (ablatus à dæmonibus creditur; nec aliud quidpiam de illo auditum est, nisi quod biduo post adolescens quidam repente ab immundo spiritu occupatus palam dicebat: se nimirum esse qui Crucem prædicerat, & propterea se in altera vita torqueri acerbissimè, quod vbi videre Iaponij, rei occultandæ gratia adolescentem abscondere statuerunt, atque ita ex oculis nostris euauit, vt nihili de ipso deinde cognouerimus, incertumq; sit, eum ne interfecerint, qui partim hisce de causis, partim quòd sexcentos quosdā neophytos viderent alios idola cremantes, alios in mare proiicientes; concursu ad Regem factio postularunt, vt Gasparem regni finibus pelleret, quibus Christiani cū ex altera parte resisterent, resque iam ad arma spectare videretur; Rex misit qui Gaspari nuntiaret, nequaquam sibi placere eum in suo regno interimi: proinde ad Socios sese reciperet, quocirca in Bungum vbi erat eo tempore Cosmus Turrianus, inde concessit non sine magno quidem animi dolore: quippe qui in spem venisset, Regis ipsius ad Dominum traducendi. is enim sæpius Gaspari præsentem me dixerat, se animo ac voluntate esse Christianum, & pro Christiano se gerere, quòd præclarè intelligeret patriæ superstitiones quantum à veritate distarent.

Valetudinarium & fodalitium, quod Misericordiæ vocant, à Cosmo institutum in vrbe Funao Regni Bungenis, ethnici magna cum approbatione suspiciunt: cū enim inter se ex animo ac verè non amant; mirantur in primis, reperiri in toto orbe terrarū, qui pauperes curet, ipsique necessaria cuncta suppediet.

Duo sanè admirabilia mihi narrata sunt, quæ in hoc oppido cōtingere, ethnici quidam è primoribus ciuitatis ancillam habebat Christianam, atq; vt ethnici sermè Christianos auersantur, conuersus ad famulā, Cur, inquit, tu Christiana es, cū ego sim ethnica? nisi continuò ab ista religione recesseris, hisce ego te manibus interficiā. Cui seruus Dei, non eo consilio se Christiana sacra suscepisse respondit, vt ijs mox desertis ad barbaros ritus rediret, tum herus eius perseuerantia cognita, cum mortis minis interdixit, ne ex eo tempore ad Crucem adorandam sese conserret, illa verò diuino fulta præsidio, nihil id circo ab instituta Crucis latria desistere, quoad eam herus obuiam in itinere factus, occidit.

Alterum illud est. Paucis ante diebus, quā ego ad hūc Firandi portum venirem, Sinarum nauis Lusitanum quendam qui apud Sinas in vinculis fuerat, in eundem portū aduexit. Sinæ aliquot ibidem commorantes cū ad nauim accessissent, vt Lusitanum viderunt; quærere de nauarcho Sina populari suo cæperunt, quo consilio Lusitanum in ea loca perducere ausus esset, cū Rex Firandi sacerdotem Lusitanum ex oppido pepulisset; nisi spoliari se ab Rege nauigio vellet, cōtinuò Lusitanum interficeret. Hæc dum agitur, diuinitus factum est, vt Christianus Iaponius quidam interueniret, is vbi moerentem Lusitanum aspexit, ad eum confestim accedens, causā mæstitiæ cognita manu apprehensum bono animo iuber esse: quantum per suas facultates liceat, nihil ei apud se defuturum. inde perducit domum, ibique hominem habuit quoad vsque nos eò peruenimus. Et sanè Lusitanos Christiani tanta beneuolentia prosequuntur, vt æcorum ædes æquè liber illis atque in suas ipsorum aditus sit: sed tum præcipue preciarum amoris sui documentum dedere, cū Iaponij facta in eos coniuratione arma cæperunt, quod vbi à Christianis cognitum est, communi statim cōsensu ad eorum defensionem se vel capitis periculo compararunt: cū ex eis quidam extrema iam ætate, reliquorum domos circumcurfaret, hortareturque omnes ad mortem pro Christianis fortiter oppetendam: quare perterriti barbari, à suscepto consilio destiterunt. Obsecrate fratres carissimi Dominum, vt huius gentis animos ad suos errores ac miseras recognoscendas illuminet. Cal. Decem. M. o. l. x.

LVDOVICI ALMEIDÆ AD SOCIOS IN Lusitaniam.

N ijs litteris, quæ à vobis ad nos assidue perferuntur, insignes amoris erga nos vestri, & caritatis cernuntur notæ. apparet etiam quanto studio teneamini ad nos subleuandos in hæc loca veniendi. hanc plenam pietatis voluntatem, quoniam nos remunerari non possumus, Dominus ipse pro sua benignitate compenset: quanquam ut amoris vestro nos etiam aliqua ex parte respondeamus (quoniam auctis scire quid à nobis in re Christiana geratur) anni huius præsertim acta ad vos perferbere statui.

Balthasar Gagushoc anno ex Iapone profectus in Indiam, aduersa tempestate retentus, hyemauit in ora Sinarum: atque id fuit causæ, cur à nobis huiusce anni litteras non acceperitis. Post eius discessum nuntij Meaco allati sunt, Boniorum in Gasparem Vileam odium aliquantulum refraxisse, itaque rursus aures dare cepisse Euangelio, fierique aliquos Christianos, atque in ijs nobilissimos homines, & in rebus physicis admodum intelligentes. Missæ sunt etiam aliquot à Meacensibus illis neophytis ad Bungenfes Christianos epistolæ; quarum vna duodecim circiter paginarum magnam harum regionum Christianis attulit voluptatem, sæpiusque descripta, omnia Christianorum loca percurrit, & simul recitabatur etiam ethnicis. Summa erat epistolæ, sectarum Iaponis omnium, quæ plus vndecim sunt, expositio simul & consutatio, cum religionis Christianæ confirmatione: nec verò pacatas vnquam res Iaponiorum fore, quoad omnes fierent Christiani: atque id ipsum multis apertisq; rationibus probabatur. Mense Iunio inueniente, ex Gasparis ipsius litteris cognouimus illum iter cepisse ad urbem Sacaium, quæ bidui distat Meaco; vbi spes magna mellis vberimæ ostendebatur, non modò quòd sit libera, & in primis ampla Iaponis totius; sed multo etiam magis, quòd cum quidam è principibus ciuitatis illuc per litteras inuitalset, ædesque suas ipsi ad Euangelij promulgationem obtulisset, cuius tantum est eius rei desiderium, ut in Bungum etiam certum hominem cum mandatis miserit ad Cosmum Turrianum. Recordabitur, ut speramus, pro sua bonitate Dominus harum gentium, easque conuertet ad se: nos autem in suo confirmabit obsequio.

Quod ad Bungensem Ecclesiam attinet, quæ nunc quidem est Iaponis omnium maxima; admodum auctur in dies (captis adspirante Domino) cum virtus veteranorum, partum etiam tyronum numerus: quorum tanta est pietas, vix ut possim verbis assequi: nonnulla tamen attingam, ut ex ijs reliqua intelligatis. Primum nulla nox præterit ut mihi quidem videtur, quin verberationes in templo fiant, ac sere semper omnium quotquot ibidem eo tempore sunt, quibus in templo non licet, ij sese intra prænatos parietes cum vniuersa familia verberant. Quotidiè, quamuis ningat, Christianis relictum est templum: nec referatur sere, quin multi reperiantur ad limina præstolantes. Festis autem anni celebrioribus, tanta vis hominum confluit, ut ad multitudinem capiendam umbracula è frondibus raptim exstructa cum templo continuare necesse sit: atque alij quidem præcipuis anni festis, alij verò diebus Beatissimæ Virgini sacris, alij quintodecimo, alij etiam octauo quoque die Confectione maculas abluunt. Sed Bungenium studium ac pietas Quadragesimæ præsertim diebus elucet, res profectò visendas: quippe in singulos annos crescit huius Ecclesiæ religio ac probitas.

In pueris ijs, qui ad nos Christianæ doctrinæ gratia ventitant, aliqui ita parui cernuntur, ut nihil pæne præter catechismum eloqui possint: itaque id ipsum quod tenent memoriter, oppido concinunt. Prope templum nostrum duodecim circiter Iaponij patres familias habitant, quorum filij pueriq; singulis noctibus audito signo salutationis Angelicæ, ad Crucem conueniunt in ea vicinitate defixam; ibiq; nixi genibus totam horam quotidie in Christiana doctrina decantanda consumunt: idque parentum iussu, quorum tanta est pietas, ut infantibus Christiana rudimenta vnà cum lacte paulatim instillant, eosque tenera adhuc ætate nostram in disciplinam domesticam tradidos Domino consecrent, nec verò parentum pietatem non imitantur liberi, atque vñus præsertim natu maximus omnium, annum agens tertium decimum; cui super mentem cru-

A Jam cruciatus CHRISTI Iaponicè recitanti, fluunt interdum ex oculis lacrymæ, nulla vultus mutatione. alij verò eorundem cruciatuum recordatione commoti, piji Christum liberatorem verbis affantur, ita suauiter, vt cuiuslibet ferreum quamuis pectus emolliant. Itaque horum quos domi educamus operam ad cõuersionem harum gentium magno nobis vsui fore speramus: quippe cùm Iaponios auditores patriæ lingua magis quàm peregrina retineat. alios præterea quinque Iaponios apud nos habemus prouecta iam ætate viros admodum probos: tres videlicet Funaij, quartum Meaci cum Gaspare Vilela: postremus comes est peregrinationis meæ, annum agens alterum & vigesimum, tanta in dicendo suauitate ac lepore præditus, vt auditorum animos mirabiliter capiat: hæreses verò Iaponicas, multaque de phylis ita callet, vt hosce philosophos omnes refutet, ac vincat. saxie Dominus, vt eorum animis ignem inijciat. Christiani Facatenses, ac præsertim vnus è principibus, Cosmum missis nuntijs per Deum obtestati sunt, vt eò aliquem è Societate mitteret: velle se optimum templum exstruere, & suis alere sumptibus quotquot è nostris ibi commorarentur: quod iam fieri captum est, hisce de causis, & simul, quod multi Christianorum vici alicuius è nobis aduentum sermonesque iam diu desiderabant, decreuit Cosmus, vt initio Iunij anni MDLXI. ad eos pagos, & loca finitima inuisenda discederem.

B Pridie quàm Facatam perueni, aduentu meo cognito Christiani obuiam mihi alij ad tria passuum millia, alij etiam longius magno cum gaudio processerunt. ego complures dies in ea vrbe moratus, incolas circiter septuaginta sacro fonte lustrari. in quibus erant Bonziji duo Iaponicarum legum sanè periti, cum alter etiam regius concionator fuisset. is septem dies mecum disputando, interrogando, quæ dicebam in commentariis referendo consumpsit, cùm in mensa Dei Domini nostri lux et tandem affulsit, & illius exemplo multorum præterea tenebras dispulit.

In eadem vrbe Facata cùm alij complures, tum præcipuè duo morbo graui laborantes diuina ope sanati: quorum vnus paterfamilias tanto capitis dolore torqueri solitus, vt violentas sibi met manus inferre sæpe tentarit, tertio decimo die Dei benignitate conuulsit. alter erat iunior lepra scædissima coopertus, is, quòd de Christianis honorificè pieque sentiret, putaretque iuuante Domino sibi per me sanitatem reddi posse, in meum conspectum adductus est: quem vt vidi, negaui me ei morbo posse facere medicinam: verum tamen ne planè mortuus à me discederet ipse, quique eum adduxerant, remedium quoddam illi præscripsi facillimum, & post tertium diem ad meredire iussit: ita nitidus rediit, vt nulla vnquam scabiè laborasse videretur. equidem obstupui perspecta hominum fide, aperteque denuntiaui Christianis, ne sanitatem pharmaco, sed Deo Domino fideique suæ acceptam referrent: quæ quidem etiam in animos eorum qui morbo liberati fuerant, redundauit. nam vtique Baptismo petito, & post catechismi imperato, ad Ecclesiam aggregatus est. cumque iam discessus mei tempus appeteret, quo æquiore animo id ferrent, spem illis maturi reditus præbui: quorum duo primores ita obfirmato animo itineris mei comites esse statuerunt, vt eorum studijs remittere, aut eos de sententia demouere nulla ratione potuerim.

In exitu Iunij Facata discessimus in insulam Tacaxumam, ambitu passuum sex millium, in ditione viri principis Firandensis, Antonij nomine: vbi cùm essent quingenti circiter Christiani, ethnici tantùm octo, ij quoque ad Deum nostro aduentu conuersi sunt. Præest autem eorum institutioni, excellenti viriute vir, qui è Bonzio Christi seruus effectus est. ædem habent, quæ idolorum antea fuerat, in primis ornatam: cuius vestigali, itemque elemosynis quas erogat institutum ibi quoque Misericordiæ sodalitiū non modò ipse antistes alitur, sed etiam inopes peregrini, qui illuc sanè multi (quod vidi per eos dies) religionis causa ventitant. eadem stipis per Misericordiæ sodales ritè fideliterque distribuendæ ratio, seruatur etiam in vicina insula Iquicuchi, itemque in cæteris insulis, in quibus Ecclesiæ sunt. quòd sit, vt ad iter in ijs regionibus faciendum sarcinæ & impedimenta minime sint necessaria: quippe, quocunque peruenias, omnia tibi gratis, ac sedulo comparantur: maritimo itinere naues, terrestri comites & iumenta: quæ ita recuses, iniuriarum videlicet sibi fieri, sequè in Christianis officiosis numerari non putant.

Firando cùm ad hanc inuisendam Ecclesiam aliquot Lusitani venissent, horum Christianorum religione, precandi studio, obedientia, amore non modò in sacerdotes nostros, sed etiam in omnes eorum vicarios, tantopere delectati gauisique sunt, vt mihi affirmarent, Socios nostros qui in cæteris orbis terræ partibus versantur,

si vel

si vel particulam norint eorum, quæ cum his Christianis geruntur, omnes Iaponicam hanc D
prouinciam expetituos: quod equidem credo: nam vna professio Christianæ doctrinæ
decantatio multas vobis præ læticia lacrymas exprimat. quid enim si videatis pueros cen-
tum, ac puellas, bis quotidie catechismi causa conuenientes, qui paucis ante diebus dica-
ti diabolo fuerant, iam Christianos templum ingredi, aqua lustrali se aspergere, demum
ad precationem ritè genua flectere? quid si duobus eorum voce præcuntibus, subsequen-
tes cæteros, doctrinæque præcepta concinentes audiat? id quæ tanta cum modestia, ac ve-
recundia, vt oculos semper humi defixos habeant, ac duo illi præsertim, qui voce præcunt
(quos ego de industria non semel, & curiosè notauimus) & quidem in maximis caloribus,
cum facies eorum sudore manarent, tanta fuere constantia, vt manus, oculos, pedes nun-
quam mihi mouere conspexi sintraptos profunda aliqua contemplatione dixisses. nec
verò doctrina tantùm decantanda contenti sunt. nam eius quoque explicatione libentibus
nobis requirunt. Iam verò quanta cum animi vestri voluptate intueamini Iaponios hos-
scæ Christianos positis genibus, manibusque sublati, Christum è Cruce pendentem ado-
rantes, lacrymis ad solum vsque fluentibus, in tormentorum Domini cogitatione ita de-
mersos, vt pæne ecclatice videantur? atque hæc quidem in hisce insulis prope desertis. quid
de ijs locis existimandum est, in quibus (vt in Bungo) Sacramentorum est vsus frequens?
quæ cum ita sint, misereatur (quæso) vos fratres carissimi harum Ecclesiarum, Deumque
cum gemitibus obsecrate, vt supplementum aliquod è Societate nostra dignetur huc mit-
tere. quod si fortè nimis diu distulerit, quàm vereor, ne qui venerint, paucos superstites è
nobis offendant: siquidem tres hac ætate magnum vitæ discrimen adiunimus, quam tue-
tur Dominus, vt opinor, quoad alij nobis ad nouam hanc vineam tuendam colendam-
que succedant.

Ex ea quam dixi in insula, in aliam traieci maiorem, quæ Iquicuqui vocatur. incolæ ha-
bet circiter mille quingentos, in ijs Christianos ferme octingentos. ij, quod iam ante de
meo aduentu cognouerant, obuiam mihi nauem cum primoribus aliquot Christianis mi-
serunt: quam vt conscendi, in ipsa navigatione, tribus passuum millibus antequàm ad in-
sulam peruenimus, Crucem aspexi edito loco positam, quam satis amplo intervallo cir-
cumiens murus, sepeliendis Christianis cæmeterium efficit. vbi descendimus, humanis-
simè excepti, continuo ad salutandam Crucem de more perreximus: inde templum eo-
rum inuimus, eleganter ornatum. atque illos in præsentia quidem ne inopem plebem
non sine iactura ab institutis operibus auocarem, dimisi, concione in matutinum & ves-
pertinum tempus, puerorum verò catechismo in pomeridianum indicto. itaque tanti con-
cursum fieri capti sunt, vt cum multi excluderentur, arcam, quæ ad vestibulum templum
est, storeis pro re nata contegere necesse fuerit. Templum est autem excelso loco, lutoque
denso, & ad aspectum iucundo. in id ascenditur gradibus, quibus in imis stagnum est F
aquæ, nudis pauperum pedibus abluendis, non superstitione, vel cæremonia, sed ne tem-
pli castromata calcata commaculent. Postridie quàm huc veni, cæteras quoque sacras
ædes lustrali pulcherriimè positas, quippe quæ ante id tempus idolorum fuissent, quibus
colendis optima loca diligenter exquirebantur: hoc autem tempore æditui Iaponij sunt
illi ipsi qui nuper Bonziji, nunc Christiani appellantur, antea dæmonem, nunc I e s v m
Crucifixum supplices venerantur, & colunt. Et quoniam ex altero pago eiusdem insu-
læ sanè frequenti, ad alterius pagi templum trium serè miliarium intervallo Christia-
ni magno suo incommodo venire cogeantur; templum ibi quoque exædificandum
curavi, quod paucis diebus multorum subsidio, magnaque omnium alacritate perse-
ctum est, tabula picta, cæteroque ornata ex vrbe Firando illuc aduecto. Christianorum
animis recreatis, cælestique fonte purgatis ijs, qui ad Baptismum videbantur idonei; ad
aliud Christianorum pagum, quem Xixi vocant, ire perrexi, vt eos per Evangelium so-
larem, & simul vt in zede noua, quæ tum ab ijs ad tectum perducebatur, sacellum exstruen-
dum curarem, Iquicuchensis Christianis officiosè nobis in eam rem sabros lignarios
septem, aliaque auxilia necessaria deferentibus. ibi igitur amantissimè excepti à Christia-
nis, qui quasi regem expectarent, ita sedulo vias ante purgatas ornauerant, prima luce, &
vespere de rebus diuinis disputare instituiimus, quò commodius cæteris horis diei sacello
exædificando vacarent, quod summa eorum diligentia paucis diebus est absolutum. Ca-
techismi deinde cura certo homini tradita, Iram traiecimus eo consilio, vt Facatam pro-
pediem reuerteremur, quod eius peregrinationis spatium Cosinus nobis ad Augustum
excuntem vsque præscripserat. Iram, Cruce salutata, cum incolis egimus, vrbitem-
plum

Aplum (nullum enim erat) communi consilio sacerent. ad quod nobis Firando sacræ imagines, cæteraque necessaria ornamenta transmissa sunt. nonnullis concionibus habitis, quibus in fide Christiani sunt confirmati, Baptismoque lustratis qui lustrandi supererant, Casungam inde contendimus: vbi tanta nobis hominum multitudo sese obuiam effudit, vt festi alicuius diei solennis celebritas videretur. Cruce adorata, ad primarium quendam Christianum diuertimus, apud quem nonnullis concionibus habitis, magna omnium voluntate decretum est templum, in quo sacerdotes sacrificarent, si qui in ea loca venirent: quod item Firando necessarius sacrorum apparatus est missus. Interea dum hic agimus, mihi grauis homo narrauit Iquicuchi mulierem Christianam suadente diabolo, siue eius ministris, abortus faciendo gratia pharmacum sumpsisse eiusmodi, vt infantem ipsamque parentem necauerit. Huius corpus Christianum, quippe quæ noxa capitali obstricta migrasset, in ipsorum cæmeterio in quo Crux est posita, sepeliri cum veruissent, illa post aliquot dies periculosè ægro- tanti adolescenti cuidam Christiano per visum, Corpus (inquit) meum sacra sepultura prohibitum est illud quidem: sed ne idcirco me Christiani damnatam existiment: nam ante quàm è vita discederem, Dominus contritione mea lacrymisque placatus est. quibus rebus Christiani ex adolescente cognitis (namque is deinde conualuit) valde animati sunt.

B Ex eo loco rursus ad pagum Iquicuchi, atque inde, spe reditus Christianis relicta, Firandum discessi ad quædam sacrorum instrumenta accipienda, quæ nobis Lusitanorum nauis adueherat.

Firandum vt venimus, nauarchum Lusitanum allocuti, ad Antonium diuertimus statim, qui cum vniuersa familia nos peramanter accepit, detinuitque ad multam noctem nonnulla de officij religione percontans: postridie nauarchum adiui, vt permagnam tabulam pictam in naui proponeret Christianis visendam, quos in proximum Dominicum diem (quod eorum commodo fieret) ad concionem simul & spectaculum, dimissis per agros nuntiis, euocauimus. interea nocturnis hortationibus cum cæteri Christiani in fide animati sunt, tum ethnici circiter quinquaginta ad Baptismum adducti: in ijs, è proceribus quidam Antonio non inferior. Et quoniam Firandi sacra ædes erat nulla, petijt nauarchus ab Rege, vt in area nostra excitare liceret ædiculum, in quam Lusitani qui versabantur ibi nonaginta, religionis causa conuenirent; eadèque Firandenses Christiani deinceps vterentur. cui Rex se deliberaturum respondit. ea erat dissimulata negatio. Itaque id vbi resciuimus, apud Christianum in area nostra habitantem priuatim sacellum exstruere, atque adornare constitui, quod ille tanta animi alacritate studioque recepit, vt ædium duarum quas possidebat alterius, vltro mihi optionem daret, seque custodem fore profiteretur. igitur, Antonio præsertim operas & cætera necessaria benignè suppeditante, paratum oratorium est, & omnibus rebus instructum, in quo singulis noctibus Litanie & sacri sermones habebantur. vbi Dominicus dies aduenit, è pagis in sulisque finitimis ingens Christianorum multitudo confluxit tum ad verbum Dei audiendum, tum verò ad sacram visendam imaginem, positam, vt dicebamus, in naui, loco peristromatibus, vexillis, virentibusque arborum ramis ornato, referta iam spectatoribus naui, cum perorassem; eos omnes nauarchus, quod lōgè ab domibus suis abessent, liberali cibo, potuque resectos dimisit.

Iam dies obrepserat, quo die mihi in Hungum redeundum esset: quocirca sacra tabula ex oneraria in nauculam translata, vt inde Facatam deueheretur; Christianos Iquicuchenfes monui, me sabbato proximo (vt promissa facerem) ad eos ex itinere venturum, & inde postridie vespere profecturum: qua illi re audita, parata naui continuo ad me cedendum venerunt, sub noctem conscendi, comitibus pijs aliquot Lusitanis, qui me rogauerant, vt mecum se ad illas Ecclesias inuisendas venire permitterem. Descendentibus nobis ad littus obuiam prodire laponico more cum facibus multis eodemque comitatu ad templum venimus, vbi nos magna populi multitudo cum pueris expectabat. Concione habita, & puerorum catechismo peracto, quòd iam intempesta nox erat, plebem dimisi, maneque postridie (Dominicus erat dies) post concionem incolas circiter tredecim Christiana doctrina iam insitutos baptizauimus. Inde profecti, magna in itinere ac varia incommoda molestiasque pertulimus. Nam & mari, paruis littribus, ijsque monoxylis, vastos interdum sinus præcidere sumus coacti, vixque imminantium piratarum manus effugimus, qui captos homines diu multum-

multumque vexatos in seruitutem diuendunt; & terra, iumentis consultò reliquis, lute D
lenta via atque teterrima cingulo tenus ceno demergebamur: quæ tamen sordes oc-
currentibus passim riuus eluebantur. Accessit ad hæc, assiduum pæne profluuium san-
guinis, quo sanè grauiter acerbeque vexabar. Sed eas omnes difficultates, Christianorū
erga nos studium caritasque compensabat egregia: cum & hospitij commorationisque
nostræ mercedem constanter ac benignè respuerent: & abeuntes, viatico omnibusque
rebus necessarijs liberaliter instructos vberissimo fletu prosequerentur: &, quod longè
admirabilius est, impressa à nobis humi vestigia ipsa; obstupescitibus rei nouitate ac
miraculo qui mecum aderant Lusitanis, oscularentur. Verum, ne longior sim, modum
epistolæ faciam, si vnum addidero, ex quo facile iudicare possitis, quanta sit Japonicę
gentis ac nominis ad humanitatem religionemque propensio. Cùm fessus è via, morbo
que pæne confectus, in quodam ethnicorum oppido substitissem; tametsi nullum e-
rat desiderium cibi, tamen ne planè deficerem, oryzam reformidans, putridaque pis-
cium fassamenta (hæc enim incolarum cibaria sunt) misi qui oua coemeret. is au-
tem mihi mox oua cum ipsis nummulis retulit. Causam quærenti, respondit, in-
colas oua, quod dies ille festus ipsorum esset, vendere noluisse: quòd ægroto quæ-
rerentur, dono dedisse. Denique in Bungum agrè peruenimus: ibi quanquam à
Cosmo, ac Socijs amantissimè acceptus, humanissimeque tractatus, vix tamen ad- B
huc è diuturna ægrotatione conualui. Vos clementissimum I E S V M obsecrate fra-
tres, vt mihi ad se perfectè colendum vires animumque suppeditet, è Bungo, Calendis
Octobris. MDLXI.

E SOCIETATIS IESV LIT- teris in Europam de obitu Consalui Syl- ueriæ Lusitani.

CONSALVI Sylueriæ nostri felicem obitum hac epistola
persequemur. Is circa initium anni MDLX. cum Socijs
duobus Goa discessit in regna quæ dicuntur Inhambanis
& Manomotapæ, vt nationibus illis Euangelium nuntia-
ret, quod concionatorum inopia nunquam probè cogno-
uerant. Vt primùm Inhambanem attigere, morbo corrip-
iuntur ita graui, vt Consaluus natura valentissimus, oculo-
rum acie vehementer hebetata fractisque viribus, pro-
pmodum extinctus sit. Vbi paulo melius habuere, ad vr-
bem regiam Tongen iter intendunt. ibi Regem vnà cum
vxore, sorore, liberis, cognatis, regni que proceribus, populo denique pæne toto intra
paucos dies magna omnium gratulatione atque lætitia sacro fonte lustrarunt. Rex Cō-
stantini, Regina Catharinæ, soror Elisabethæ nomen assumpsit. Inde Consaluus tel
Christianę causæ relictis apud Regem Socijs, Manomotapam tre pergit. comitabantur
amici Lusitani sex. oram vnica biremi legebant. Mosambico insula superata, vix ad
Mafutæ fluminis ostium, leucas nonaginta processerant, cùm atrox coorta tempestas,
Consalui deprecatione repente sedatur atque comprimitur. Inde ex censione facta,
die qui fuit Diuo Hieronymo sacer, plicatis ara in ipso litore ac sacrificium excita-
tur, ita vehementi Solis ardore, vt calceati Lusitani, terrę calorem ferre vix possent. Cō-
saluo autem inter sacrificandum eruperunt ex toto capite pustulę: quas cum ad curan-
das medicamenta nequaquam desissent, præclaro sui ipsius odio incensus ille cuncta re
pudiauit, seque naturæ diuine atque sanandum permisit, ac temporis. Triduum ibi mora-
ti, tranquillo mari prouehuntur ad Colimanem fluuium. eò resstantibus iterum ventis
eggrè subuecti, ad Mingoaxanem Gilog regem veniunt amicum Lusitanorum: à quo be-
nignè ac liberaliter accepti, facta etiam promulgandi Euangelij potestate, diuitias tam-
en ibi non sublitte, quod ad Manomotapæ Regem festinarent. quo vno rē Christi
adiuncto, finitimos reges lōgē viribus atq; auctoritate inferiores ad Christum de-
facili perducere possent. Hinc ad amnem ingentē tendunt Cuamam, fructu à
Sofala triginta, ex quo rursus in Lindem proximum sinum periculosa proce-
pulsus, tredecim ibi steterē dies. Ab Linde cū ad Cuamam denuo peruentum
in

A in ipso introitu fluminis re diuina peracta Consaluuus à Lusitanis comitibus petijt primum, & quoniam fines Manomotapæ ingredi inciperent, totum legationis suæ negotium Domino suppliciter commendare negrauerantur: deinde vt æqui bonique facerent, si reliqua tota nauigatione se, vt precibus vacaret, ab eorum conspectu atque consuetudine remouisset: in rebus præsertim grauioribus, consulto potissimum Deo exoratoque opus esse. tum iubet in certa nauigij parte velum sibi prætendi in eo recessu octo ipsos dies ita delituit, vt semel tantum quotidie tosti ciceris pugillo, & exigua haustu frigidæ fese reficeret, & quicquid à precatione supererat temporis, in euoluendo libro consummeret, qui scriptas sanctorum continebat vitas.

Octauo igitur die, cum ad Senam (qui terminus nauigationis erat) venissent, vicum sanè frequentem; ibi descensum est, nuntiusque à Consaluo ad Regem de suo aduentu in intima regni missus, à quo dum responsum expectat, interim Christianos aliquot inquilinos à peccatis per confessionem absolutos, à turpi concubinarum consuetudine ad sacras nuptias legitimasque traduxit, catechismum publicè docuit, & è Lusitanorum seruitijs ibidem capita fere quingenta baptismo lustrauit. Regem etiam Inhamioris, Regis Manomotapæ stipendiarium, tribus passuum millibus à vico Sena, cum aliquoties adisset, cohortationibus suis ita permouerat, vt se vnà cum vxore & liberis, libentissimè Christianum fore profiteretur. Sed Consaluuus, partim quòd non haberet quem apud illum catechismi causa relinqueret, partim etiam ne Manomotapæ Regis offenderet animum, si prius stipendiario quàm ipsimet Christiana sacra impertisset, Inhamioris Regem vt potuit consolatus, hortatusque vt ipse cum suis Dei bonitate fretus in suscepto per filio permaneret; totam rem in tempus aliud distulit. Iamque alter effluxerat mensis, cum Antonius Caiadus Lusitanus, qui morabatur in vrbe Regia Manomotapa, legatus à Rege ad Consaluum aduenit Manopotapam perducendum. Consaluuus sacrorum ornatu cum sacro lapide & calice in sarcinam colligato, sublatoque in humeros, se in viam dedit. Cum ad fluuios ventum erat, qui multi in ea regione sunt, si quidem vado superari possent, quamuis ad iugulum vsque pertingerent, transibat, mantibus elata seu capite sarcina: sin minus, vasi ligneo impositum per amplexum Consaluum, natantes ipsi propellentesque traieciabant Cafres, quo nomine gentes ex appellantur. sub noctem natalem Domini ad Chetuchin pagum haud longè à Manomotapa ventum est, factumque ter sacrum summa Lusitanorum animi voluptate. Inde Natalium feriarum octaua, cum vrbem Manomotapam introissent, misit cõfestum Rex qui Consaluum cum muneribus videret, auri pondere ingenti, bobusque permultis, & famulatu ad ministeria quotidiana: quippe qui de Lusitanis mercatoribus iam antecognouerat, Consaluum non modò vitæ sanctitate virtuteque præstantem, sed etiam generis claritate ac nomine in primis esse conspicuum. Consaluuus gratijs actis, muneribusque repudiatis, ex ipso legato Regem cogniturum esse respondit, quod genus auri, quas vediuitias quaesiturus in ea loca venisset. Obstupuit ea animi magnitudine Rex, venientemque ad se deinde Consaluum tanta gratulatione & significatione honoris excepit; quanta neminem vnquam antea. Nam & in ipsa penetralia, quòd nulli est aditus, introduxit; & assidente matre, considere Consaluum etiam in tapete iussit, Antonioque Caiado è conclauis ianua interprete adhibito, Rex quatuor continuò sciscitatur, quot scæminas, quid auri, prædiorum, bouum denique vellet, quos incolæ non minoris quàm aurum ipsum æstimare dicuntur. Cum nihil se præter ipsum Regem respondisset optare; conuersus ad interpretem inquit Rex: Profectò necesse est, qui nihil horum accipiat quæ à cæteris tantopere adamantur, longo intervallo à reliquis distare mortalibus. & nihilominus ad extremum multa benignè pollicitus, amantissimis verbis Consaluum ad hospitium remisit. Ibi dum ille manè rem facit diuinam, è principibus quidam prætereuntes cum è foribus aspexissent in ara propositam perelegantem **MARIAE VIRGINIS** imaginem, quam in tabula depictam ex India Consaluuus aduexerat, specie decepti ad Regem deferunt, Consaluum egregia forma puellam apud se habere, hortantur vt ab illo deponat. Nec mora: mittit ille, qui Consaluo renuntiet, audisse se, illum vxorem secum adduxisse: vehementer cupere, vt eam sibi fiat. Tum Consaluuus tabulam pretiosa veste inuolutam ad Regem affert. Cuius desiderium quò magis exacuat, præfatur illam esse effigiem matris Dei, cuius in ditione ac potestate sint omnes Reges, & Imperatores orbis terræ totius: ac tum denique tabulam aperit, Regis quoque matre præsentem. Rex imaginem veneratus, Consaluum etiam atque etiam obsecrat, eam sibi largiatur, domi

habere se velle. Libenter verò Consalus annuit: quin etiam ipsemet in regio cubicu- D
lo collocat, ibidemque quasi sacellum quoddam precandi causa peristromatis pretiosis
exornat. Narrat qui inde venere Lusitani, noctibus deinceps circiter quinque, Regi-
nam cœli ea ipsa specie quam tabula ostenderet, diuina circumfusa luce, suauique
splendore fulgentem, augustissimo simul ac iucundissimo aspectu, dormitanti Regi
astitisse, quod ille manè matri narrabat, rei nouitate vehementer attonitus, itemque
Lusitanis, qui statim id Consaluo renuntiabant. Postremò Rex Consaluum ipsum ac-
cerfit, ait se mirum in modum angere, quod sermonem Reginz eius quæ secum singulis
noctibus loqueretur, non intelligeret. Cui Consalvus cum eam esse linguam diuinam
dixisset, quam nemo nosset, nisi qui sacrosanctis eius Reginz filij legibus pareret, qui-
pe qui DEVS esset, generisque totius humani redemptor; Rex in præsentia quidem, si
minus verbis, vultu certè ac significatione se Christianum velle fieri ostendit: bidui
deinde spatio interiectio, per Antonium Caiadum Consaluo apertè denuntiat, cer-
tum esse sibi matrique Christiana sacra suscipere: proinde ad se baptizandum quam-
primum veniret. Consaluo tamen dies aliquot superfedere satius visum, dum Rex
Christianæ fidei præceptis ac rudimentis imbuitur. quibus, cum satis iam operam dedisse
videretur, quinto circiter & vigesimo post aduentum suum die Consalvus Regem simul
& matrem non sine solenni pompa & gratulatione baptizat. Regi, Sebastiani: matri,
Mariæ nomen est inditum. Eo ipso die Rex Consaluo, quoniam aurum respuerit,
bous centum donauit: ille ad Antonium Caiadum misit, vt in frustra dissecti distribu-
rentur in pauperes. Quam eius liberalitatem ac beneficentiam populus ingenti cum ad-
miratione suspexit. Regem imitati trecenti ferme è regni proceribus, Christo sese
pariter addixere. Hi nunquam à Consalui latere discedebant. adtuebantur etiam dona
Consaluo: lac, oua, butyrum, hœdi, allaque id genus: quæ ille nec aliud genus car-
nis omnino gustabat; cocto dumtaxat milio quodam exiguo, herbisque, & syluestri-
bus victitans pomis. Iamque spectata vitæ morumque sanctimonia studioque salutis
humanæ, tantam sibi summorum infimorumque beneuolentiam conciliauerat, tantos-
que in omnium animis effecerat motus, vt in Christianam religionem vniuersa multi-
tudo videretur incumbere; cum à Mahometanis quattuor potentibus & callidis viris,
& apud Regem gratiosis, Consaluo parantur insidiæ. Auctor conspirationis Mosam-
bicanus Minguames nefariæ superstitionis antistes, siue, vt ipsi appellant, Cacicius. ij
Regi partim coram ipsi, partim per idoneum internuntium valde sibi dolere demon-
strant, quod tantum in capitis regni que discrimen vltro seipse demiserit. Consaluum,
cui tantum fidei & honoris habeat, missu Proregis Indiz, terræque Sophalæ regulum,
ad explorandum Regis statum, sollicitandosque ad defectionem popularium animos
aduénisse, vt motibus excitatis ipsi deinde infesto exercitu subsequuti, Regem oppri-
mant. Addunt insuper fabulosa portenta, Consaluum magum esse teterrimum om-
nium, & sagacissimum, varia veneficia ac medicamenta secum attulisse ad incolarum
animos occupandos, Regemque maciandum. quicumque caput suum aqua perfundi pa-
terentur, conceptis præsertim verbis Langariorum (sic enim Lusitanos vocant) à Con-
saluo pronuntiatis, confestim volentes nolentes in eius potestatem venire: id ipsum ali-
bi contigisse, proinde videret etiam atque etiam Rex quò progrediretur, cui se suaque
crederet. Si Consaluum abire permittat incolumem, fore vt ciues mutuis inter se credi-
bus amentes atque lymphati miserandum in modum grassentur atque concurrant. Hisce
aliisque mendacis onerato Regi, adolescenti præsertim, ac matri, faciliè persuasum est,
vt Consaluum primo quoque tempore interficiendum curarent. Nec dum ea consilia
eruperant, clandestinis agitata colloquijs; cum ad Antonium Caiadum Consalvus,
haud ignaro (inquit) mihi, nec imparato, mors instat ab Rege. Caiado autem ita in-
credibilis visa res, vt subridens prorsus negaret. iamque dies aduenerat necis, vel vitæ
potius, qui dies natalis erat idem D. Susannæ Virginis martyrisque: Consalvus ab An-
tonio magnopere petit, vt Lusitanos duos tresue ad se confestim accerfat. Confessio-
nem (inquit) illorum tuamque simul excipere, & sacra Eucharistia hodierno die refi-
cere vos omnino constitui: nec enim postea potero. Hos ille dum absentes euocat,
Consalvus ad meridiem vsque præstolatus, cum non adessent, consecratas consumpsit
hostias duas: factisque eodem die Christianis circiter quinquaginta, vestem ad corporis
cultum, rosaria ad precandum diuisit. Lusitanos verò sub vesperam redeuntes, con-
fessionis Sacramento, quoniam Eucharistiæ non licebat, purgatos, mira vultus hilaritate

Atate animique tranquillitate animabat infcios quid ille conditum haberet in animo. Ipsdem sacrorum apparatus datin ædes Antonij deferendum. ipse linteatus cum effigie Christi ad Crucem affixi, domi remanlit, reuertentique rursus Caiado, pectus hominis manu leniter apprehendens, Antoni Caiade (inquit) profectò paratior ad mortem ob-eundam ego sum, quàm ipsimet inimici ad inferendam: Regi autem ac matri libenter ignosco. Mahometanorum quippe artificijs ac dolis inducti sunt. Hæc ille serena facie atque hilari cùm dixisset, Antonius ab eo digressus, tametsi vix fieri posse putabat, vt Rex tam nefario scelere sese obstringeret; tamen, quoniam ex recenti quodam sermone, eius animum exulceratum, contra quàm exillimasset, offenderat; famulos duos ad Consaluum custodiendum ea nocte misit, à quibus ea quæ sequuntur, accepta sunt: Consaluum, cùm secus diuersorium in area ad multam noctem, quasi è corporis custodia exire gestienti mora nimis longa videretur, ita citatis gressibus ambulasset, oculis semper intentis in celum, manibus modò sublatiis ad sidera, modò Crucis in figuram extensis, ducens ex intimo corde suspiria; suum denique tugurium subiisse, fulisque precibus coram Christi signo, quod vnum solatium illi supererat; in arundineum litratum decubuisse, & in somnum incidisse iustorum: id enim ex insidijs conspicat satellites octo circiter, illicò irrumpunt: in ijs barbaris nobilis nomine Mocrum, qui sæpe cum Consaluo conuiuium inierat, iacentis pectus opprimit infidetque, arreptum inde pedibus & brachijs, humo tollunt alij quattuor: duo reliqui collo iniiciunt funem, quo vtrinque adducto, Consaluum expressam ex ore naribusque magnam sanguinis copiam effudit, & spiritum simul Domino reddidit. Tum verò **CHRISTI** simulacro sacrilegis manibus comminuto, defuncti corpus recte ligatum, attractumque interfectores in præterfluentem Monfengensem deiiciunt, ne videlicet (quod Mahometani confinxerant) cadaver ipsum tam malefici hominis sub dio relictum veheni sui tabe cunctos inficeret. Hunc habuit exitum pia Consalui legatio: quo sublato, Rex eadem scuitia percitus Christianos pariter quinquaginta, quos ille extremo die suo pepererat, magistri donis exutos iubet occidi. Id simulatque cognitum est, regni proceres, quos Encofes vocant, rei atrocitate permoti consensu adeunt Regem; & si hominibus (inquiunt) hisce mors idcirco debetur, quod aquam infundi capitibus suis à Consaluo permiserint; eadem & omnium nostrum, & verò tua quoque causa Rex est: omnibus vno eodemque leto occumbendum. Qua denuntiatione repressus Regis furor cùm aliquantulum resedisset, eum bi-duo post Lusitani quoque conueniunt, docent quàm graui scelere sese obligauerit: terrores insuper addunt, non Deum modò indignam innocentissimi viri necem debitis poenis, sed etiam homines ipsos nobilissimi, bello atque armis vituros. Ad ea Rex diligenter excusare sese, culpam in suosores impulsosque reijcere, magnum perpetrati facinoris dolorem ostendere, denique vt factis verba consentiant, è quattuor consiliarijs duos confestim interficit: nam reliqui duo, quorum alter fuit princeps nefarij consilij Minguames, rem odorati, maturè diffugerant: qui tamen quod summa diligentia conquirebantur, nequaquam euasuri potentissimi Regis manus existimabantur. Hisce rebus **C**perlatis in Indiam, Antonius Quadrius noster, id ipsum vehementer optante Prorege, idoneam nauigandi tempestatem expectabat, vt Socios aliquot Manomotapam mitteret ad cæpta promouenda, quæ felicem omnino progressum habitura sperabant, eius Ecclesiæ fundamentis tam innocentis castoq; sanguine positis.

Nobis interea, carissimi fratres, omni cultu & obsequio propitiandus est Dominus; ac præter cæteros ipse quoque Sylueria suffragator adhibendus, vt pari spiritus ardore succensi, deuotas Christo animas, Dei gloriæ & salutis hominum causa tandem aliquando fundamus. **Goz.**

GASPARIS VILELÆ AD SOCIOS. ^D

ANNO superiore, Cosmi Turriani missu, à Bungo discessurus Meacum, de mea professione feci vos per litteras certiores. Nunc, quoniam id fore vobis gratum atque iucundum existimo; ea persequar, quæ mihi ex eo tempore contigerunt: ut cum Deo Domino gratias agatis; tum fratrem hunc vestrum à vestra consuetudine tanto locorum intervallo disiunctum, supplicationibus vestris adiuuandum intelligatis.

Anno igitur à Virginis partu MDLIX. comite Christiano Iaponio, Laurentio nomine, probo iuvene, & linguæ huius rerumque peritissimo, nauigium ethnicorum confendimus: iter autem nostrum (quod facile indicari potuit) aduersarius multis rationibus impedire conatus est. primum enim ipso nauigationis initio, tanta repente malacia ac tranquillitas exstitit, ut naus loco moueri non posset. Tum barbari ut muneribus pacem ventumque à Dijs obtinerent, stipem singillatim à vectoribus corrogare cæperunt. Vbi ad me ventum est, negavi me vnus Dei conditoris cœli terræque cultorem, in quo spes meas omnes haberem repositas, quidquam in ipsorum delubra collaturum. quo illi responso adeo exanderunt, ut eius incommodi causam apud me residere, ac proinde me in mare proiciendum esse affirmarent. Hic nos ad Deum mente animoque conuersi: cuius beneficio inflari vela manè postfridie cæpta sunt. Sed cum aliquot passuum millia processissemus, aduerso vento rursus retenti, quadriduum stare coacti sumus. Tum verò barbari planè in nos causam eius rei conferre, verbisque & significationibus conceptam iram ostendere: quæ tamen Domino miserante cohibita est. Denique ad portum quendam delari, ibique decem dies tempestate coacti subsistere, communi sententia decreuerunt, nequaquam nos secum ex eo loco auhendos: & ipso quoque nauarcho in eam sententiam adducto, nos descendere cogerunt: quem tamen, cum aliam nauem nullam in eo portu offendissem, precibus placatum, inuitis omnibus perpuli, ut me ultra eum locum passuum sex & triginta millia deferret. Et quoniam nauarcho ulterius progrediendum non erat; barbari circum naues quotquot in eo portu erant circumcursare statim incipiunt, & gubernatoribus apertè denuntiare, si prosperam optent nauigationem, nos omnino rejiciant: ita cunctis abeuntibus, nos in littore sumus relict: sed paulò post diuinitus alio confestim nauigio appulso, tam feliciter nauigauimus, ut portum citius ijs qui ante nos soluerant (cum etiam aliquot eorum in piratas incidissent) sine vllò periculo tenuerimus. Tum denuo instare barbati, & nauicularijs persuadere conati sunt, ne porro nos ad urbem Sacaium ueherent: sed frustra. etenim incolumes eò peruenimus quarto Idus Sextileis: qui dies quoniam Diuo Laurentio erat sacer, ipsum Christi martyrem, eius nationis patronum assequimur. est autem vrbs Sacaium perampla, plurimisque ac pecuniosis mercatoribus frequentissima, suisque legibus ac moribus more Veneto gubernatur. Hic nos ex itinere aliquantulum recreati, ad montem contendimus Frenoiānam, ab vrbe Meaco passuum millibus decem & octo. mons autem est permagnus: habitatur à Bonzijs, & caput est regni, ad cuius radices iacet lacus plenus piscium, passuum nonaginta millia in longitudinem, vnum & viginti in latitudinem colligens, quem multi confluentes efficiunt amnes. in eius littore locus est ad montem pertinens cœnobijs plus quingentis visendus, multis alijs bellorum iniuria deletis, quæ quondam trium millium & trecentorum summam impleisse dicuntur. Hæc autem cœnobia Bonzij variarum habent sectarum, bipedum superbissimi: ac cæteri quoque montis incolæ ad litteras natura propensi videntur, in quibus (ut opinor) excellere, si se ad Christianam religionem adiungerent. ijs nos Euangelij lumen inferre conati, nihil proficimus, & nemo nobis aures, præter senem quendam Bonzium, dedit: cui, & simul discipulis eius aliquot, demonstraui-mus vnum esse Deum opificem rerum omnium, animosque hominum esse immortales. tum ille mihi in aurem insufflans, orationem meam, quamuis placitis Iaponiorum aduersaretur, planè sibi probari dixit, & præsertim quæ de animorum æternitate à me fuerant disputata: sed quominus Christi sacra suscipere, se Bonziorum metu, capitisque periculo deterri. vbi igitur frustra nos laborare intelleximus, inde profecti, paucis diebus

Meacum

A Meseum hyemetum incunte peruenimus: est autem vrbs perampla, tametsi maior olim fuisse traditur, cum esset eius longitudo passuum vnus & viginti millium, nouemque latitudo. Hanc montes editissimi cingunt: quibus in imis ingentia vbique & opulenta cœnobia, atque ædificia antiqua cernuntur: quanquam seditionibus & incendijs vnà cum ipsa vrbe, magna ex parte disiecta & excisa; vt, quod nunc vrbs incolitur, prius magnificentiæ tenuis quædam velut imago esse perhibeatur. Regio est in primis frigida, partim ex copia niuium, partim ex arborum cæduarum inopia. Sterilis autem adeo, vt raphanis, rapis, malis insanis, & leguminibus vulgo vescantur. hæc autem ciuitas dicitur quondam religione ac litteris floruisse: cuius rei argumentum etiam illud afferunt, quod ex eadem vrbe monteque omnes Iaponiorum sectæ manauerint, quarum principes ac magistri in his locis sibi in hoc vsque tempus sedes ac domicilia collocarunt. Meacisigitur, conducto hospitio, cum nemo serè ad nos ignotos adhuc, & obscuros audiendo accederet, mihi faciendum existimaui, vt primum omnium Regem siue Imperatorem honoris causa inuiserem, vt eo beneuolo, propitioque vteremur: deinde Iumpta Cruce, in mediam viam ex ædibus prodiens Christum palam prædicare Institui. quas ad vocis ingens continuò populi multitudo conuenit, alij rerum nouarum studio, alij etiam cauillandi atque irridendi. Quorum interrogationibus cum ita Deo adiuuante responderetur à nobis, vt ipsorum rationes planè infirmari ac refutari constaret; aduentus nostri fama totam vrbe in peruasit, vt omnium sermone celebraretur: partimque improbaretur nostra doctrina, partim etiam defensores aliquos inueniret. Bonziji quidem furentes circumcursare vicos, plebem in nos incitare, Euangelium probris maledictisque proscindere, falsis etiam testibus criminari, nos carnes humanas vorare, repertaque domi nostræ ossa cadauerum: alij denique nos hominum specie demonas dicere: hortari etiam vicinos, vt nos sinibus pellerent: ædium verò domino exprobrare, quod nos in suis tectis morari pateretur: qui ipsorum dictis impulsus, mihi renuntiare iussit, vt confestim migrarem: cumque incertus quò me reciperem, haud ita continuò paruissim; stricto gladio in me impetum fecit, quamuis intelligeret, si me occidisset, se vel patriæ legibus capite punitum iri, vel eius ignominie vitandæ causâ, domum Iaponico more sibi vltro esse oppetendam. Ac meus quidem quis tum esset animi sensus ac status, cum impendentem mihi è barbari manibus ensẽ aspicerem, existimare potestis ipsi. Et sanè mihi affirmanti credite fratres, permultum Interesse, vtrum quis mortem apud se tacitus meditetur & cogitet, an obstatum sibi propius intueatur ac cernat. Ego me (ad quem enim confugerem?) Domino totum commendaui ac tradidi; cum vna me res eo tempore solaretur, quod inter eos terrores minasque, verbum Dei in hac vrbe, quæ omnium Iaponicarum superstitionum est parens, disseminari & crescere intelligerem. Eo periculo perfunctus, cum iam aliquot Christianos fecissem, iniquorum furori concedere, & in alias ædes migrare constitui, quas nobis vini propola quidam exhibuit perincommodas. quippe qua Ianuario mense in magna niuium copia, frigoribus maximis; & parietibus, & omni alio munimento carerent. Hic nos maiore etiam animo cæptis insitimus.

C mus, Dei beneficio parati, vitam, si opus esset, in Christiana causâ profunderẽ, iamque & è ciuibus plures, & è paganis permulti Christo nomina dare non dubitabant, quamuis ob id ipsum vulgo despicerentur; & Bonziji, quamuis aliqua ex parte placati, nondum tamen calumnijs ac maledictis nos lacerare desisterent, quinimmo ne vsquam consistere nobis liceret, communi consilio emptores ab eius taberna qui domum nobis locauerat, auocare cæperunt; quo ille permotus incommodo, sæpius egit mecum, vt inde migrarem: sed tamen solitudinem nostram miseratus, quod nullus præterea foret nobis in vrbe locus, tres menses de habitatione commodare decreuit. quo temporis spatio multa frigoribus, laboris, valetudinis incommoda non solum æquo, sed etiam libenti animo (Domino auxiliante) pertulimus. Iamque æstas appeteat, cum Regem rursus adiuimus, vt nobis in vrbe tutò manendi saceret potestatem. ac, tametsi obtreccatores non desuere, feliciter tamen diploma statim abtulimus, mortis propolita pœna, si quis nos aut iniuria affecisset, aut quò minus suscepto munere fungeremur, impedire ausus esset. Ea res & iniquorum impetus retardati, & Christianorum numerus ita auctus est, vt necesse fuerit perampla domo ad eam rem coempta templum instruere, quò non Christiani solum, sed etiam ethnici confluabant. quorum alij se ad Ecclesiam aggregabant, alij cum verba nostra vehementer probarent, Baptismi tamen petitionem se differre dicebant, quoad latius res Christiana patefceret. Annum iam in opere versabamur, meliusque res ibat in

dies, cum perpetuus ille hostis bonorum omnium, Bonzios, aliosque barbaros impu-
lit, ut magna pecuniæ vi in commune collata magistratus corrumperent: qui muneribus deliniti inscio Rege nos summa cum ignominia exterminassent utique, nisi cognita re ethnicus quidam primarius, vir bonus, & nostram causam apud Regem agere solitus, nocte antequam domum nostram irrumperent inimici, me per nuntium monuisset, ut Bonziorum rabiem in præsentia declinarem, meque in arcem quandam suam ad sextum decimum lapidem ab urbe, reciperem. Consilio à Christianis probato, magna eorum manu, ea ipsa nocte ad arcem usque deductus, fere quadriduum latui. Sed cum iam res postulare videretur, ne diutius, abessemus, Meacum occultè regressi, ad Christianum quendam diuertimus. quo tempore varius erat de nostro discessu populi rumor: cum alij iniuria, alij iure optimo nos oppido pulsos dicerent. Christiani verò clam eò ventitantes, quibuscunque rebus poterant, consolari nos & iuuare conabantur: quorum opera quattuor mensium inducijs impetratis, ut interea de nostra mansione, vel protectione ageretur; in publicum magna omnium bonorum gratulatione prodiiimus, neque ita multò post sacra ædes nobis est restituta. Quæ dum geruntur; ad Regem delatum est, contra ipsius edictum quàm iniqui in nos Bonzijas magistratus fuissent, quare permotus, multo nobis in posterum diligentius cauit. aduersarij verò fracti ac debilitati non modò nos ultra vexare destiterunt, sed etiam facta iam nobis libera commorandi potestate, nonnulli sauere visi sunt. ita, quod consilium diabolus in nostram perniciem ceperat, id ipsum vel maxime nobis diuinitus profuit.

Restat ut nonnulla de superstitione, sacrisque huius gentis attingam, ut ipsorum cæcitate perspecta, eò magis enixè pro ipsis Dominum deprecemini. Primum Augusto mense concelebrant ludos quos vocant Gibon (quæ vox hominem significat) quod ij ludi homini sacri esse dicantur: quorum eiusmodi est ratio. Primum in urbis vicos, opificumque collegia, deseribunt pegmata excogitanda moliendaque. inde ubi festus dies aduenit, veluti ad supplicationem populus coit. Agmen currus quindecim, vel viginti præcedunt sericis pretiosisque tapetibus cooperti: in ijs pueri multi psallentes, vel tympana pulsant, vel tibijs concinunt. Singulos autem currus hominibus tricenis, aut quadragenis impulsos sua quemque artificum turba sectatur. Alia deinde sequuntur vehicula hominibus armatis instructa, sericis item, variisque præscarum rerum monumentis ornata. Hoc ordine pompa delubrum præteruehitur, cuius delubri ea celebritas est: qua in re matutinum tempus omne consumitur. Sub vesperam inde binæ læticiæ prodeunt: altera illius quem colunt Dei, læticarij ita compositis, ut præsentis numinis pondere valde fatigari premique videantur; alteram esse aiunt amicæ cuiusdam ipsius. neque ita multò post, tertia lætica vxoris iustæ gestatur, cui simul ac maritus per nuntium significauerit se vnà cum pellice aduentare; læticarij statim huc atque illic lymphati discurrunt, itaque vxoris Zelotypiam insaniamque significant. Hic populus magna edit signa doloris, atque mœstitiæ: plorant multi; multi que ad consolandum Dæi animum positis genibus tam supplices venerantur. denique læticæ coniunctæ ad phanum redeunt: atque ita ludis finis imponitur.

Neque ille minus miserabilis error est. Eodem Augusto mense biduum tribuunt colendis Manibus mortuorum. sub iminentem noctem in ædium soribus lampadas multas accendunt vario genere picturæ, & ornatu: inde urbem tota nocte perambulant, alij religionis, alij etiam spectandi causa: magna etiam populi vis, cum aduersperascit, ex urbe, aduentantibus (ut ipsi videlicet opinantur) suorum Manibus obuiam prodit. Vbi quendam ad locum peruenit tum est, quo loco eos sibi occurrere arbitrantur: Humanis primùm verbis excipiunt: Felix (inquiunt) saustusque sit vesper aduentus. Iamdiu aspectus vestri fructu caruimus: confidete parumper, ciboque vos ex itineris defatigatione reficite. Tum oryzam, poma, & alios apponunt cibos: quibus ea per inopiam non licet, ijaquam calidam secum afferunt: ibique totam horam morati, quasi finem epularum expectent, precibus eos in suas domos inuitant, aiuntque præcedere se, domus instruendæ caussa, parandique conuiuij. Ut biduum illud effluxit, accensis funalibus oppido plebs egreditur, lumina discedentibus præferens, ne scilicet in tenebris offendant, aut quopiam incurrant: inde in urbem reuersi, ædium tecta lapidationibus diligenter excutiant, ne qui sortè ex Manibus (à quibus nimirum aliquid subleuunt damnum) occultè remanserint: tametsi eos miserantur nonnulli, quòd paruulos dicant esse, & si sortè eos in itinere imber oppræsserit, extinguere misellos. Interrogati

A gati Iaponij, cur illi sepulchrum præbeant, respondent, eos ad paradisum tendentes suum, qui abest leucarum decies milites millena millia, quod iter non minus quam trienni conticitur, fessos è via, recolligendarum virium causa huc diuertere. Per eos etiam dies omnia sepulchra diligenter purgant: Bonzija autem videlicet regnant; nemo est enim re familiari quamuis exigua, quin ad expiandos ritè suorum Manes, Bonziji munus aliquod afferat. Videtis fratres mihi carissimi huius gentis erroret, & tenebras, in quibus hæret adeo pertinaciter, ut eam inde ægrè admodum eruas. Obsecrate Dominum, ut eos pro sua bonitate conuertat.

Ad hæc, alios etiam agunt celebri cum certamine ludos mense Martio sanè detestabiles. Conueniunt post meridiem quibuscunque libuerit, armati, deorumque suorum imaginibus pectus humeros. tum duas in acies diuisi, pueri primum lapidibus, deinde cæteri sagittis, & sclopiis, mox contis, postremò gladijs dimicant, quæ ex pugna semper ferè nonnulli desiderantur, complures vulnerati discedunt, omnibus qui in eo prælio que mpiam occiderint, aut plagis affecerint, impunitate propolita. omnino bellicosa est natio. hoc ipsorum studium, hæc est oblectatio: militibusque pro numero ac dignitate capitum, quæ ex hostibus cæsa retulerint, præmia persoluantur.

B Dæmon autem tanto apud hosce miseros in honore est, ut ei magnificentissima phana extruantur: in quibus horribili specie sese identidem offerens, cum alibi adoratur à populo, tum præsertim in monte suburbano, in quo fuisse quondam aium cœnobiorum septem millia, quamuis nunc minus multa visantur: quorum est vnum in primis opulentum, & confluenti omnium ordinum multitudine usque adeo celebre, ut cum Reges bella gesturi ingentem auri vim ei delubro voueant, & victoria parta persoluant; tum infima quoque plebs in suis difficultatibus atque periculis eodem auxilij causa confugiat. quibus dæmon per quietem apparens persuadet, se ipsorum religione placatum, eos è periculo eripuisse, perindeque ijs cætera in posterum cessura, ut ipsum ritè negligeretue coluerint. quibus ille artificijs ita imperium in has gentes exercet, ut magnopere metuatur, obseruetur, denique adoretur ab omnibus.

Ille quoque deplorandus hominum error est. Bonzium quendam Combadaxi nomine, ante octingentos annos serunt in hac vrbe versatum: quem equidem existimo hominis forma dæmonem fuisse: adeo nefaria scelera ab eo excogitata, cæterisque demonistrata narratur. hunc tradunt deducere stellas è cœlo, & futura prædicere solitum: inuentorem etiam litterarum fuisse, quibus Iaponij vtuntur, sibi quæ multæ easque magnifica templa ædificari iussisse, extremaque iam ætate subterraneum sibi effodi specum, in quem vtrò se condidit, cum diceret, se iam vitæ huius satietate teneri, & in eo specu viuentem velle quiescere ad annorum decies milites millena millia. quo tempore fore, ut magnus quidam in Iapone doctor existeret, seque tum in lucem hanc esse rediturum: eo sermone habito, se intra specum obturato ostio occludi imperasse, magnum est eius vbique nomen, & viuere etiam nunc creditur, multisque se per visum offert, & ab eo plerique suppliciter opem implorant. anniuersaria verò illius diei solennia, quo die sese in specum abdedit, mirum quanta remotarum etiam nationum frequentia celebrentur.

C Alij præterea alijs ætatibus fuisse tres vel quattuor Bonziji summa eruditionis existimatione, quibus item magni honores habentur: sed vni præsertim, quem ante annum trigessimum vixisse perhibent, auctorem sectæ eius, quam Icoxos vocant; magna apud plebem auctoritate: cui sectæ Bonzium semper cum imperio præfidet, stupris, flagitijsque palam turpiter deditus, quem plebs nihilo minus tanta pietate, ac veneratione prosequitur, ut cum si modò aspexerit, vim lacrymarum profundat, soluique se admissis nexis ab eo suppliciter petat. eidem tantum pecuniæ deferunt, ut magnam Iaponicarum diuitiarum partem vnus obtineat. Festos verò eius dies quotannis ita conferta populi multitudo concelebrat, ut in ipso cœnobij aditu, cum fores aperiantur, obtriti aliqui semper intereant: quibus cum ita prælarè agi putatur, ut nonnulli religionis causa sese pedibus irrumpentium vtrò calcandos necandosque subternant. nocte autem, oratio de laudibus eius dum hæsetur, tanta auditorum comploratio oritur, ut si publicè magnum aliquod incommodum ac vulnus esset acceptum,

Magna est etiam sanctitatis opinio Bonziji Nequiron, qui ante quingentesimum annum floruisse dicitur, & Foquexanæ familiæ princeps fuisse.

Haftenus de rebus Meacensibus. venio ad Sacaiānas. Ego Sacaium Cosmi iussu ^D Meaco me contuli, vbi sum in praesentia: quam urbem, cum ex concursu hominum ad nos audiendos (quorum aliqui iam baptizati sunt) letam nobis animarum segetem allaturam; tunc quod copiosissima ac munitissima est, tutum nobis in tumultibus bellicis persegium fore confidimus.

Multa vidi post meum aduentum memoratu digna, è quibus ne longior sim, vnum dumtaxat exponam. Iulio mense festum diem agunt Daimaogini, quem excellenti sanctitate virum, asseclam aiunt fuisse prisca cuiusdam Imperatoris. hunc Sacaiāni adorant, templis compluribus ei dicatis, & ludos eiusmodi faciunt. Horis pomeridianis viam vrbs longam ad passus ducentos transuersis vtrique tignis ac tabulatis obsepunt, ne plebi introspicere liceat: tum magna hominum multitudo à tribus passuum millibus eò contendit. in primo agmine idolum procedit equo insidens, stricta ingenti machæra, pueris duobus deinceps comitantibus, quorum alter arcum eius & pharetram, alter accipitrem gerit. pueros multæ equitum turma certis insignibus distinctæ sequuntur, & magna præterea peditum vis, qui voto sese ei celebritati obstrinxere, saltantesque concinunt, Xenzairaquu, Manzairaquu; hoc est annos mille voluptatis, mille millena millia gaudij. Hanc turbam Bonziji primùm candidati pfallentes, deinde vnuerſa nobilitas in equis mitrata, postremò quinque vel sex veneticæ magno mulierum comitata linteatæ sequuntur: extremum agmen claudunt ingentes armatorum copię ad excipiendam Daimaogini læsticam prodeuntes ad viam, quam clausam esse dicebamus. Læsticam verò ipsam inauratam læsticarij ferunt viginti, qui varias cantilenas velut intercalari quodam carmine concludunt, Xenzairaquu, Manzairaquu. Eandem, simulatque profertur in publicum, iactata suppliciter stipe, alijsque similibus veneratur populus. Hanc ego superstitionem, & alias in hac vrbe conspexi, quas Dominus aliquando penitus abolere dignabitur. Meacum ad Natalem Domini cum Christianis agendum post menses quattuor cogitabam, vt mense Martio Sacaium denuo reuerterer, Christianamque rem omni conatu fulcirem, quoad nobis supplementum isthinc in tanta operariorum inopia submittatur. Vos per Dominum obtestor fratres mihi carissimi, animum inducatis ad hanc prouinciam adeundam. Etenim si quod vnquam tempus amplificandæ Catholicæ Ecclesiæ fuit idoneum, nunc certè egregia sese præbet occasio. Iaponica lingua haud sanè difficilis est, vtique ad intelligendum. patientia tantùm, animique submissione opus est, ad ea quæ Dominus permiserit, perferenda: quas ille virtutes pro sua benignitate profectò impertiet ijs, qui huic colendæ vineæ sese alacri animo obtulerint. Quem nos etiam atque etiam obsecramus, vt in animis vestris, & omnium semper inhabitet. Sacaiō, xvi. Calæ. Septemb. MDLXII.

EX EPISTOLA ARIÆ SANCTII ad Socios.

EGO in hac vrbe fratres mihi carissimi operam nauo curandis ægrotis, qui in Hospitali domo sunt; & simul pueros quindecim partim Iaponios, partim etiam Sinas, qui apud nos educantur, litteras & musicen doceo, quò maiore cæmonia cultuque sacra in posterum peragantur: quam rem ad conuersionem barbarorum non mediocriter profuturam esse confidimus. In his pueris duo numerantur, alter quattuordecim, alter vndecim natus annos, tam excellenti ingenio præditi, vt id ætatis, Christianos concionibus suis ad lacrymas vsque permoueant. Sed maiorem Cosmus Turrianus Meacum misit ad ædem sacram tuendam, & Casparem Vilelam in opere subleuandum: minor apud nos remansit. Institutum nostrum in Iaponijs erudiendis, eiusmodi est. Ioannes Fernandus, qui bene iam nouit Iaponicè, edocendis neophytis primùm operam dat: deinde certum in locum se conſort, quò multi ad eum sciſcitandi & querendi caussa conueniunt, quibus ille respondet; resutatque, cum opus est, errores ipsorum; idque sæpenumero bis in die. vertendis etiam Iaponicè

A Iaponicè necessarijs quibusdam libris vacat, adhibitis ad eam rem nonnullis incolli Christianis, ut versio purior, clarior, atque suavior sit: ex ijs qui Christiana disciplina instituantur, aliqui sunt viri primarij, quorum vnus ante Baptismum, Bonziorum cœnobio cum potestate præfuerat, in Iaponicis superstitionibus litterisq̃ue apprime versatus.

Ad conciones, quæ singulis anni festis diebus, per Quadragesimam verò multo sæpius habentur, operibus suis & ratione lucri neglecta, tam alacriter audiendq̃ ventitat plebs, uti freno potius, quàm calcaribus egeat. quantum verò concionibus proficiatur, satis apparet vel ex pietate cultusq̃ue sacrorum, vel ex consensu mutuaq̃ue Christianorum beneuolentia, quam sanè augeri constat in dies. Hebdomadæ sacræ diebus cum cætera solennia ritè sunt persoluta, tum verò quinta feria in cœna Domini, posteaquam pauperum pedes de more abluti sunt, agmen processit eorum, qui sese flagris cædebant: sequebantur tredecim pueri ornatu funebri, passionis Domini argumenta gestantes: ij suum quisque carmen elata voce tanto cum animi sensu pronuntiauerunt, ut nemo omaium, quotquot erant in templo, lacrymas tenere potuerit. Paschali autem die Dominico, historiam quædam sacris litteris actæ sunt: ut exitus Israelitici populi ex Aegypto, specie rubri maris in vestibulo templi machinationibus artificiosis exhibita, quæ transitum Israelitis præberet, ingressum autem Pbaronem vnà cum exercitu obrueret. Ionæ quoque Prophetæ casus, aliæque similia spectacula edita sunt. Supplicationibus absolutis, dialogus publicè est habitus, in quo superiorum dierum ex morte Domini luctus atque

B mœlitia cum Paschalis celebritatis lætitia & gratulatione conferebatur: quibus rebus mirum quanta voluptate affecti fuerint Christiani. Atque iam ante, ipsis quoque Natalis Domini ferijs, orbis terrarum totius inundationem, custodias Loth, Abrahami victoriam, denique pastorum aduentum ad oppidum Bethleem, sermonesq̃ue cum Virgine Dei matre habitos ita ad viuum effinxerant, non modò ut spectatores, sed actores etiam ipsi præ intima animi dulcedine collacrymarentur. Atque hæc de rebus Bungenlibus.

Nunc de cæteris Iaponis partibus pauca complectar. Gaspar Vilela Meaco Sacaium profectus primarij cuiusdam viri precibus inuitatu, non solum peramanter ab eo acceptus est, sed etiam eiusdem benignitate sumptusq̃ue templum ædificauit, quo populus ad Euangelium conueniret: statimq̃ue constitit operæ fructus, nonnullis ad Baptismum adductis, in ijs a adolescente filio eius, apud quem Gaspar diuerterat, præclara indole puero, qui tam illustria virtutis ac pietatis dedit indicia, ut eius opera parentes quoq̃ ipsius, fratremq̃: natu maiorem, qui iam ad religionem Christianam valde se propensum ostendit, ad Ecclesiam Dei aggregatum in Domino fauente speremus. Puerum hunc Gaspar deinde, parentibus non inuitis, quos nimirum adolescentulus precibus vicerat, in Bungenm misit, vbi quid egerit, è Ludouici Almeida epistola cognoscetis.

Quod ad Amanguntianam Ecclesiam pertinet, quam iam diu nobis iustrare non licuit, morem præceptaq̃ue sibi à Cosmo tradita Christianos studiosè retinere cognouimus. Dominicis diebus in templum sacra tabula picta, quam eo misit Cosmus, ornatum, frequentes conueniunt: atque vbi Deum ritè precati sunt, vnus eorum ex Cathismo Iaponicè scripto nonnulla recitat, de quibus deinde differunt inter se.

C Habent etiam quosdam quasi œconomos ægrotis ac pauperibus subleuandis pecunia, quæ tum ad eam rem, tum ad curanda Christianorum funera in commune consecratur. Aliqui etiam in Bungum ad Confessionem, & audiendum verbum Dei se conferunt. eam Ecclesiam Cosmus, quoniam per operarios non potest, saltem per litteras consolari & confirmare non desinit.

De Firandenlibus autem rebus illud accepimus, Regem hoc anno se denuò Christianis æquum præbere capisse, templiq̃ue extruendi iam nunc illis potestatem fecisse eo fortasse consilio, ut cum Cosmo in gratiam redeat, & hac ratione cum Lusitanis scædus & hospitium renouet: quorum sibi amicitia, atque commercium quàm sit fructuosum, ut clarius desiderando sentiret; nauem eorum, superioribus diebus Firandum appulsam, & Cosmo, & Lusitano viro nobili, qui tum in vrbe Funaio versabatur, nauarchi eius auunculo visum est faciendum, ut in alias oras auerterent. Igitur abeundi potestate ab Rege Bungenli quamuis ægrè impetrata de Cosmi valetudine atque incoluntate sollicito, Firandum vterque profecti sunt. Funaia autem, vbi à Christianis auditum est, Cosmum professionem parare, moerentes continuò ad eum ventitare cæperunt, parentem

parentem illum atque pastorem agnoscere, manibus hi, illi etiam humi prostrati, pedi. bus oscula figere: quibus Cosmus exposuit, quàm iustus de causis iter illud ingredere- tur, & simul mandauit, vt vicarijs, donec rediret (quod propediem erat futurum) dili- genter obtemperarent: atque ita ab eis digressus est, multis eum viris, mulieribus, pue- ris magno cum luctu ac mœrore extra oppidum prosequentibus. quo absente, cum bar- bari se in templum nostrum insolenter interrent, ea re cognita Rex misit de familiaribus suis, qui templum assidue custodirent, & in vincula abriperent, si quis in eum locum se contumeliosè gessisset: atque eiusdem præsidij negotium duobus etiam primarijs ciuibz dedit, in ea vicinitate habitantibus. In ipso autem itinere labores atque pericu- la Cosmo non defuere: tertio quippe die in latronum insidias incidit, quorum vnus in- tentum iam arcum in Cosmi pectus non sine magno eius vitæ discrimine obuenterat, cum ex ipsis comitibus quidam ante sagittam emissam, adductas arcus habenas præci- dit. Firandi autem magna cum gratulatione à Lusitanis exceptus, qui naui vexilla su- stulerant, & tormentorum strepitu lætitiā significauerant, in ædiculam diuertit ab Ludouico Almeida raptim, dum templum ædificatur, extrusam: vbi cum ceteros Christianos, cognito Cosmi aduentu terra ac mari vndique confluentes, tum nautas ip- sos Lusitanos ad missis noxijs per Confessionem absoluit; ipsdēque faciliè persuasit, vt cum oneraria ex eo portu discederent. Hæc habui de laponsensium rerum progressu quem scriberem. Vos Dominum precari assidue insistite fratres, vt nos idoneos veritatis Euan- gelicæ præcones efficiat. è Bungo. v. Idus Octobris. MDLXII.

LVDOVICI ALMEIDÆ ad Socios.

ANNO superiore cum Ecclesijs Facatz, Firandi, alijsque lu- stratis in Bungum ægrotus ex itinere rediissem, vt primùm de morbo conualui, de tota peregrinatione mea feci vos per litteras certiores. quas quoniam vobis esse gratas intelligo, pergā ea scribere, quæ quidem in ijs locis euenire, in quibus mihi versari ex eo tempore contigit: nam cætera ex alio- rum litteris cognoscetis.

Firandi erat Christianus quidam quintum circiter, & sexagesimum agens annum, scriba Regis intimus, quem ille apud se in honore habebat, liberaliterque tractabat. is igitur Christianus cum animaduerneret se iam ad vitæ exitum appropinquare; su sceptam vi- ta maculas matura Confessione delere; & (quoniam nullus erat ibi sacerdos) Bungum vel cum Regis offensione, periculoque rei familiaris petere omnino constituit. rem ita- que cum vxore communicat; quæ (vt erat præstanti virtute ac pietate mulier) consi- lium vehementer probauit: illud solummodo monuit, vt quàm occultissimè abiret, ne in se Regis iracundiam prouocaret. Quocirca nauem Christianus intempesta nocte con- scendens, in Bungum iter intendit: cuius discessu postridie cognito Rex, partim quòd eius opera admodum indigeret, partim quòd se inconsulto inuitoque abiisset, iratus, nauigio statim instructo, misit qui hominem persequerentur. Iamque magno suo bo- no è sinibus Firandensis regni in Reguli cuiusdam ditionem euaserat: cum superue- nientibus qui ad eum capiendum missi erant, Reguli iussu, cui cum Firandensi regis amicitia intercedebat, eodem Rege postulante oppressus, & in custodiam traditus est. Firandi vbi cognitum est illum inuentum fuisse, nec tamen vt rediret vlllo pacto adduci potuisse; legauit ad eum Rex cognatos ipsius nonnullos, qui ad redeundum hortaren- tur: sed vxor contrà per litteras ei suavit à suscepto itinere nequaquam desisteret, bono- que animo esset, se laborum ipsius periculorumque breui consortem futuram. Sed vi- delicet currentem incitabat. Cosmus autem vbi id reliquit, egit cum Rege Bungij, vt Christianum ab regulo per litteras impetraret: quas qui pertulit litteras, offendit ho- minem magna in Deum fide, speque subnixum, de se ipso autem adeo demissè, male- que sentientem, vt non modò qui in Bungum ad Confessionem incolumis perueniret, sed qui vlllo prorsus beneficio afficeretur à Deo Domino nostro, se prorsus indignum affirmaret: tantoque in se ipsum odio erat incensus, vt ad quotidianas verberationes, & pre-

A & precandi assiduitatem, alia quoque voluntaria supplicia adiungeret, tanta cum sui cognitione, vt precibus Christiani, qui regiam epistolam attulerat, nequiverit adduci, quicquam vt de instituta vitæ austeritate remitteret. Denique solutus in Bungum ægrè peruenit tanta animi sui cum voluptate, tantasque Deo gratias agens, vt rem verbis assequi nequeam. Cuius aduentus cum ad cætera multa profuit, tum ad Christianorum fidem ac spem in Domino augendam. Eum Cosmus, pueris, quos alimus domi, instituendis præfecit, & pijs quibusdam libris in Iaponicum sermonem vertendis. Magnum apparet in eo precandi studium, & caritas; & licet extrema sit iam ætate, vix vnquam cessantem reperias. Eum Dominus ad finem vsque conseruet.

Per idem tempus nobilis quædam mulier, primarij ciuis vxor ex familia regis Bungenfis, à dæmone agitata, per campos tanto cum vlulatu, atque impetu ferebatur, vt a nemine contineri posset. Hanc sibi Cosmus à Christiano quodam insigni viro commendatam ad se perducit, & in cubiculo publici valetudinarij, perpetuis custodibus adhibitis, collocari iussit. Et quoniam in spem venerat mulier, se Baptismi beneficio sanitatem esse recepturam, habebatque mentis eius animique vexatio dilucida intervalla; ijs opportunè Cosmus est vsus ad eam Christianis præceptis rite imbuendam. quibus vt satis erudita visa est, in magna Christianorum corona, eam Dominico die baptizare constituit. Erat mulier tum sanè quieta, sed cum primum caput salutari aqua perfundi cæptum est, tanta repente vi se commouit, clamoresque edidit magnos, vt omnes quotquot aderamus, perterresceret. Tum Cosmus à quattuor viris apprehensus, teneri ad finem vsque Baptismi imperauit. quo absoluto misera fractis viribus concidens, inter famulorum manus in hospitale cubiculum est relata. Ex eo tempore nullum eiusmodi incommodum, aut molestiam hucusque perpesa est. quare & Christianorum fides non mediocriter aucta, & maritus ipsius ita permotus est, vt ab Rege petierit, sibi per eum liceret Christiana sacra suscipere: quòd ei Rex ita prolixè libenterque permisit, vt diceret gratum sibi fore, si eum reliqua familia imitaretur. itaque baptizatus ipse cum liberis, cognatis, & famulis, sanè quàm in virtute proficiunt. Ego interea vires à morbo collegeram. quocirca mensis Octobris initio misit me Cosmus, comitè Christianis domesticis vno, ad templa quinque visenda, varijs locis regni Bungenfis commodo Christianorum extructa. mensē in eo itinere posui, multos baptizavi ethnicos; Christianos autem docui, qua ratione templa concelebrent, sermonesque inter se de religione fererent, si quando ad urbem venire non possent. quasdam etiam areas defixis Crucibus Christianorum sepulturæ dicauimus: denique in singulis templis benedictum, seu piacularē granum relictum cum codicillo, qui descriptis grani indulgentias contineret. Inde ad Cosmum reuersus, Cangoximam mense decembris tendi. professionis causa fuit Emmanuelis Mendozæ cum sex Lusitanis aduentus, qui vt per Confessionem peccatis sunt absoluti, Cosmum rogarunt etiam atque etiam, vt me Cangoximam ad hyemem ibi cum ipsis exigendam, Christianos visendos, & promulgandum genti Euangelium mitteret. Id ipsum Regi quoque Cangoximano fore gratissimum, quippe qui magnam eius rei voluntatem scriptis ad Prætorem Indiz litteris, itemque ad Antonium Quadrium eidem prouinciæ pro Societate Præpositum, ostendisset. à Bungo igitur (vt dicebamus) profecti, gelu, & frigoribus maximis, quatrduo ad mare peruenimus: cum semper, vbi sub vespēram constiteramus, verba de rebus diuinis ad incolās fecissemus. Inde solutis anchoris, inter nauigandum, aduerso vento in oppidum sanè frequens coacti descendere, cum spectaculi nouitate permota (nuncquam enim Lusitanos antea viderant) magna hominum vis ad nos conuenisset, per eam occasionem eis Euangelium nuntiauius: quo illi audito, obstupescēti, ad nos audiendos iterum ac tertio rediēre, atque vniuersi pænē professi sunt, nisi Reguli metus obstarēt, se Christo nomina libenter daturōs, idque eo cum animi dolore sensuque, vt nos ad misericordiam prouocarent. Dixi me cum Regulo acturum (qui Bungenfis Regis est stipendiarius) vt cuilibet Christiano esse impune liceret: eosque solatus vt potui, ex eo loco discessi. digressu meo lacrymarum nonnullis obortæ, vt si diu mecum vixissent, apud quos non toto biديو fueram. ex quo faciliè iudicare possitis, quanta sit huius gentis ad humanitatem, religionemque propensio. Anguem delati, & à Regulo peramanter excepti, vt primum opportunum est visum, de rebus diuinis; & animorum immortalitate cum eo colloqui cæpimus: multisque sermonibus vltro citroque habitis, cum etiam familiarē partem à cœna ad audiendum accersisset, sera iam

noctē

noctē ab Rege dimissi, nauarchum quendam Lusitanum sanē tempestiue conuenimus; D
 cū enim nostra hortatione permotus, concubinam, ex qua duas suscepit filias, iusta
 cum dote in matrimonio legitimo collocasset, paucis post diebus est mortuus. Ex co
 portu Tamarim tendentibus, vbi Emmanuelis Mendozæ navis in statione erat, arx
 in itinere occurrit Hexandoni viri principis, in edito monte posita, omnium quas in
 vita videre me memini, & loco & opere munitissima. quippe quam decem fere pro-
 pugnacula cingunt, inter se non nisi ponte subductili peruia, magnoque intervallo dis-
 stantia, fossis ita profundis, vt desipientium oculis altitudo caliginem offundat, perpo-
 tuo (vt aiunt) filice ferramenti exciso: quod equidem vix hominum manu fieri po-
 tuisse crediderim ibi cū Hexandoni vxorem, & quattuordecim præterea Christianos
 multis iam annis Franciscus Xauerus Deo peperisset, mihi faciendum existimaui, vt
 me ad eos consolandos, confirmandosque conferrem. qui me omnes, sed vxor præfer-
 tim Hexandoni amicisimè acceptum, multa cū de Francisco Xauerio, tum de Bun-
 genfi, Meacensi, cæterisque in Iapone constitutis Ecclesijs percontati, felicique ipsarum
 progressu valde lætati sunt. me autem idcirco etiam libentius viderunt, quod iam diu
 neminem omnino è Societate nostra conspexerant. quo toto temporis intervallo eos in
 Christiana fide partim senis cuiusdam Christiani, honorati viri velut magistri familiæ
 studio, partim etiam quibusdam miraculis diuina providentia retinuerat. Relictum sibi
 libellum descriptis Xauerij manu Litanijs, alijsque precandi formulis, æquè ac sacras re-
 liquias pia mulier admodum religiose custodiebat, expertæ virtutis remedium. Etenim
 ægrotos complures, in ijs Hexandonum iam desperatum, corporibus ipsorum impositus E
 libellus ille sanauerat. Nec minore cura senex traditum sibi ab eodem seruabat flagellum,
 quo singuli Christiani interdum (nec enim sæpius permittebat ille, veritus ne vsu nimio
 absumeretur) sese cedere consueuerant, quod eam rem non solum animis, verum etiam
 corporis prodesse diuinitus intelligerent: itaque mulier ipsa quam diximus, morbo gra-
 uissimo implicata, cū varia medicamenta frustra tentasset, ad ipsum flagellum postre-
 mō confugiens; Francisci Xauerij, vt putandum est, meritis continuo in pristinam
 valetudinem est restituta. cum omnibus igitur de re diuina familiariter colloquutus,
 ara etiam excitata cum Beatissimæ Virginis imagine pereleganti, quam eō mecum attu-
 leram; pueris nouem, in ijs duobus Hexandoni filijs Baptismo lustratis (quos iam sen-
 nex ille Christianis rudimentis imbuerat) incredibili cum eorum mœore postridie
 manè discessi, comiteatu ab ipsis affatim instructus, atque pollicitus me in reditu quin-
 decim dies apud ipsos commoraturum. Cangoximam simul atque peruenimus, Re-
 gem adiui confestim, eoque collaudato quod Euangelium in suo regno promulgari
 cuperet, multisque præterea verbis habitis, petij vt liceret mihi in præsentia Tama-
 rim vsque ad Lusitanorum stationem excurrere. quod ille cū permisisset ea tamen
 conditione, vt auum ipsius ex itinere inuiserem; Tamarim tridui itinere, diuertentes
 ad Regis auum, ire perreximus, maxima niuium copia, quæ aciem oculorum re-
 tunderet, viaque teterrima, occultis passim occurrentibus foueis, è quibus iumenta
 sese ægrè admodum expedirent. In eo igitur portu, ægrotis primū curatis, quo F
 rum ingens erat numerus partim feuitia frigorū, partim etiam cibariorum inopia:
 deinde ethnicis nouem, qui id ipsum à me diu multumque contenderant, baptizatis:
 certo præterea nauis loco, ad sceminarum tutelam de Iaponijs cōemptarum (quas illi
 ex ora Sinarum aduexerant) custodibus binis apposis; denique communi consilio in-
 dicta pecuniaria multa, si quis temere iusiurandum vsurpasset; (latè enim patebat hoc
 vitium) Cangoximam redij, & conciones ad Christianos habere institui. nam ethni-
 ci veriti Bonziorum offensionem, ad nos venire non audebant: quod ego cū
 animaduertissem, cepi consilium familiaritatis, si quo modo possem, atque amicitie
 cum Bonzijs ineundæ, quo deinde populus ad nos maiore cum fiducia ventitaret.
 Erat in eo ordine vir quidam insignis, magna etiam ante id sacerdotium existimatio-
 ne, tum verò & Regis ipsius consiliarius, & amplis cœnobijs tribus summa cum po-
 testate præpositus. Hunc igitur adj, collyrio ad oculos curandos, quibus ipse labora-
 bat, allato: atque ille meo sanè quàm lætatus aduentu, sibi valde optatum fuisse di-
 cebat, quæ Xauerius disputaret, cognoscere; sed interpretem desuisse. Inde me multa
 de summo rerum opifice, de immortalitate animorum, de tempestatum varietate, terræ
 tremoribus, pluuijs, alijsque rebus huiusmodi interrogans, magna sua cum voluptate
 totam eam noctem apud se detinuit. Quibus ille sermonibus captus, cū ad me fape
 alio

Allo item Bonzio comite, ego vicissim ad illum familiariter ventitarem, cumque doctrinam nostram tum apud alios, tum apud Regem ipsum ita collaudasset, ut Rex Xixona (hoc est sanctam rem) publice responderet; vel eo Regis testimonio, vel confirmata atque illustri mea cum Bonzio consuetudine animati ethnici ad nos audiendos venire caperunt: de quibus multos Deo adiuvante ad Christum adiunximus. In eo numero fuere primarij duo Regis ipsius cognati, quos catechismo institutos vna cum vxoribus & parte familiz (triginta quinq; in vniuersum fuere) baptizauimus. quorum deinde omnia ope ac studio sacrum Deo Domino templum exstructum est.

Rebus ita constitutis, per Christianum nuntium in arcem Hexandoni magnis precibus accersitus, optimis cum Christianorum, tum etiam reliquorum studijs me magnopere expetentium deesse non potui: de quibus circiter quinque primarij audito aliquoties Euangelio ad Ecclesiam adscripti sunt: in ijs quidam adeo excellenti ingenio, ut in commentarium relatis ijs, quae de me didicerat, librum excerneret exoritur ab ipso mundi initio ad vsque Christi Domini nostri in terras aduentum, eius praecipue cruciatibus singillatim enumeratis, quae ipsius lucubratio & hominibus illis, & alijs etiam populis, ad quos eam ego ipse deinde circumtuli, maiorem in modum profuit. Idem iussus a me Iaponica quidam scripta de Christiana religione describere, mandatum ita auidè arripuit, ut opus vniuersum/omninò folijs quinque & quinquaginta constabat) vnus dimidiati quae diei spatio absoluerit. Hunc ego, & Hexandoni filium natu maximum, quem Xauerius baptizauerat, docendis in templo ceteris Christianis praefeci, regula praescripta, quam in eo munere obeundo tenebant. quam quidem in rem, ut quibus otium superpet, diligenter incumbunt, praesertim verò librarj ille quem dixi: qui quidem Christianis lectionibus, & commentationibus mirifice delectatur, seque cum libro quem a me descripsit, in Incum abdens, quaeque legit ex eo se cum identidem reputans, tanta voluptate perfunditur, quod ad hanc Dei rerumque celestium cognitionem peruenierit, ut lacrymas praegaudij continere non possit. Is ipse in Christianorum coetu post Litanias publice decantatas interrogatus a me quidnam esset facturus, si Rex ei diceret, Christiana sacra fac deferas, quoniam ex meis popularibus es, meisque sumptibus victitas, responsum se dixit illicò: Here, vis ne me in te sine fuco ac simulatione beneuolum? In re tua familiari procutanda fidelem? vis me submissum? vis perferentem iniuriarum? vis denique in omnes clementem ac benignum? iubeme esse Christianum: haec enim virtutes omnes vna religio Christiana complectitur. Ac ceterorum quoque Christianorum/ad quorum numerum ibidem alij septuaginta per eos dies accessere) egregia pietas, assiduum precandi studium, mirus inter se amor atque concordia cernitur. vna tantum res ipsorum animos vehementer angebat, quod Hexandonus communium meritorum Ecclesiae experstamdiu in Iaponica superstitione peristeret. pro cuius conuersione cum preces ad Deum, & lacrymas cuncti, sed vxor ipsius praesertim quotidie funderet: tum ego eiusdem vxoris rogatu hominem adij, & ex eo quaesui, cur veritatem saepe iam cognitam depositis Iaponiorum erroribus sequi negligeret. Tum ille Deum testatus Christianam religionem sibi planè probari, alioquin permissurum se nequaquam fuisse, ut eam familia sua tota susciperet, vna re quominus eos imitaretur, impediri se dixit, quod vereretur, ne grauius animus Regis offenderet: sperare se Deo propitio fore aliquando, ut Rege ipso libere, Christum, quem intimis sensibus adorabat, palam ac libere profiteri posset, quo illius responso Christiani valde letati sunt. Inde cum rursus ad Cangoximanos venissem, Cosmi litteris per Christianum Bungensem ad me perlatis eo consilio sum reuocatus, ut ad Regem Vocoxiuræ proficiscerem, qui nos in suum regnum liberalissimis conditionibus inuitaucrat: cum praeter alia multa, & Lusitanis omnibus in eum portum comitantibus, quique cum ipsis negotia contraherent, in decennium ab omni portorio immunitatem se daturum esse promississet; & quicquid circa est agri ad passuum octoginta millia Cosmo obtulisset, ut intra eos fines ethnicus nemo ipsius iniussu habitare posset. Cangoximæ igitur institutis qui Christiano grege in templum statim diebus aduocato, pastorum vice ac munere fungerentur, baptizatisque ijs, qui iam ad id Sacramentum idonei videbantur; ceteros quibus potui verbis sum consolatus: duos praesertim Bonzios illos, de quibus dixi: quos in discessu meo perquam studiosè CHRISTO nomina professentes, in aliud tempus idcirco reieci, quod à curandis Iaponico ritu Regis procerumque funeribus, nulla ratione se posse desistere dicerent, eaque re Christiana sacra, quae ipsi apud se taciti colerent, minimè pullutum iri

arbitrarentur. denique à Christianis vario comiteu peramanter instructus: & magna cum doloris amorisque significatione dimissus, ad arcem Hexandoni quæ ab oppido Cægoxima passuum abest decem & octo milia) dum nauis paratur, bellum instituit. atque inde incredibili Christianorum dolore ac gemitu, ipsi etiam ex arce summa sceminis ad mare me deducantibus, & quasi in eo locis omnium verteret, ut ut celeriter ad se redirem enixè rogantibus, conscendi. & decimo septimo die in Bungum magna nostrorum gratulatione perueniatque inde tertio Nonas Quintiles Vocoxiuram, qui locus ultra Firadum est quattuor & viginti passuum milibus, usque quòd ut perueni, salutatis ex itinere Facatenlibus qui cum initio du multumoues angelio restitissent, bellis deinde perdomiti ac velut sibi acti, diuina semen accepserunt, bonamque in primis virtutum frugem tulerunt. Regem Vocoxiuræ primùm adij, qui me honorificè sanebis conuiuio excepit. deinde cum eo nostro, qui Regis ipsius nomine ad Cosmum litteras dederat, de re communi agere instituit. cumque ille quædam ex ijs quæ per epistolam nobis vltro detulerat, reuocaret; faciendum mihi existimaui, ut ad Cosmum scriberem, ei que totam rem integram referuarem. Ad portum igitur reuersus, dum in Christianis ex insituato adiuuandis incumbo, Firando nuntij perferuntur, quanto cum re Christianæ admodum Damianus Iaponius familiaris noster excellenti pietate virtuteque iuuenis qui nuper Facatenlibus quoque summa cum omnium admiratione operam nauis elegiam, in eo oppido versaretur. nec ita multo post, quædam parantibus nobis, quæ ad Cosmum mitterentur, ecce tibi repente affertur ipsum adesse Cosmum. Prius in credibilis visa res: ea Cosmi ætas ac valetudo, ea difficultas itineris est; sed vbi ad portum applicuit, quanto gaudio affecti simus facilius est vobis existimare, quàm mihi scribere. is me festinim ad Regem legauit, ut cum eo rem omninò transgerem. quòd ego cum fecissem ablatis etiam syngraphis, in Bungum ipsius Cosmi iuliu ad epulas in ædibus nostris (id enim semel in anno solenne est) Regi Bungum si parandas excurri: quòd secum ille filium hæredem regni futurum meo rogatu cum proceribus duxit. Cumque in eo conuiuio candidati pueri nostri domestici quattuor magna cum omnium delectatione fidibus canerent, Regis filius mensa relicta sese ad æquales suos hilariter ac festiuè recepit. puer ille quidem, ac pæne potius infans. annum quippe agit quintum) sed in quo sensus animi ac ratio longè præcurrat ætatem. è Bungo rursus Vocoxiuram reuersus, qui locus à Christianis incolitur, habetque in monte summo Crucem, quæ eminus valdè conspicitur à Petro Barreto nauarcelo Lusitano defixam, quòd eodem loco tribus deinceps diebus sub vespere, inspectante se, alijsque compluribus, sublime in aère signum Crucis apparuisset; Cosmum sanctissimis / vt solet) occupationibus districtum offendi. Tanti ad eum Confessionis & Eucharistiæ causa concursus vndique Christianorum fiebant, ut omnis perturbationis vitandæ causa, triceni per vices ordine sibi succedere iuberentur. quorum erat ita magna in Cosmum obseruantia ac veneratio, ut coram eo oculos attollere non audent: tanta religio ac pietas, ut in sacris mysterijs obeundis, ac præsertim in corpore Christi sumendo, copiam lacrymarum effunderent: ea denique animi virtus, ac probitas morum, ut barbari ipsi Christianorum vitæ admiratione sese colligerent, & feruorem vltro disciplinam induerent. Per eos dies Facatensum Præfectus nauigium cum hominibus serè triginta ad Cosmum misit rogatum, ut quoniã tres è milibus suis in prælio sclopis icti grauiter ægrotarét, opem illis ferre ne grauaretur. Fecit Cosmus, ut Facatam è domesticis nostris adolefcetem Iaponium mitteret chirurgi laude præstantem, qui non modò vulnera extractis artificiosè glandibus mira felicitate sanauit, sed etiam oblatam sibi mercedis loco magnam argenti vim, stupentibus barbaris constanti animo excelsoque repudiavit. Quare commotus Præfectus, ut nos aliqua ratione remuneraretur, immunitati nostræ toto suæ ditionis imperio, qua sæpe nobis licet habendum intelligebat, publicis diplomatibus cavit.

Restat vt epistolam hanc eximix indolis adolescentuli commemoratione concludam: in quem cum omnia & animi & corporis bona quali secù ipsa certans natura congegesserit; tum etiam dona accensere cælestia, quæ singulare pueri ingenium, memoriam, oris corporisque totius dignitatem ac speciem multo admirabiliorem efficerent. tanta enim in eo castitas ac sanctimonia cernitur, ut octauo quoque die post conuenientem ritè peractam cæleste Eucharistiæ conuiuium non sine lacrymis in eam tanta verò animi submissio & humilitas (cum illustri admodum loco lit natus) vt ad Bungen-

A sem inuisendam Ecclesiam à Gaspare missus ex vrbe Sacaiò, bona cum parètum venia, quos puer precibus expugnauerat, eò simulatque peruenit, vt scilicet vnus è Christianorum grege videretur, non modò comam sibi totonderit, quòd in Iapone valde inusitatum est, verùm etiam omni delicatiore cultu ornatuq; abdicato; de contemnendis rebus humanis publicè disputare instituerit. Idem in patriam à parentibus reuocatus, Vocoxiuram, vt inde Sacaium renaugaret, à Cosmo perductus est. quem aiunt ex itinere in vrbe Firando apud vxorem Antonij viri principis, eiusque ancillas, cùm se per id tempus ad sacram confessionem pararent, de Pœnitentia sanè opportunè verba fecisse: quam ille Christianæ philosophiæ partem, iam antea sæpius à se tractatâ, callet egregiè. Huiusmodi pueri sunt (fratres mihi carissimi) quorù opera faces amoris diuini Deo adspirante Iaponiorum cordibus iniectum iri speramus: atque ob id ipsum apud nos delectam eorum manum Societatis nostræ præceptis atque institutis imbuimus. Interea Socios omnes nostros per IESVM CHRISTVM obtestor, ab eo precibus impetrent, vt mihi der in ipsius obsequio ac famularu vitam ponere. ex Iapone. octauo Calend. Nouembr. MDLXI.

REGIS CANGOXIMANORVM ad Lusitanum Indiæ Prætorem.

B NNO superiore cùm duo ex Societate IESV meum in hoc regnum concionandi causa venissent; bellicis occupationibus impeditus, quem & ego cupiebam & ipsi mererentur honorem, illis habere non potui. Eadem fuit causa, cur Lusitani ad Omangum portum nauis delati, nò modò perinde ac voluntas mea, & ipsorum dignitas postulabat, accepti non sint; sed etiam pro piratis habiti, quibus ora maritima per id tempus erat infesta) commissio prælio Alphonsum Vasæum non sine meo quidem dolore, è suorum numero amiserint. Tu si ad me litteras dederis, magno me decore auctum atque ornatum existimabo, atque ipse vicissim ad te scribam quotannis. Lusitani verò, vel sacerdotes tui si ad me cum tuis litteris venerint; eo erit apud me loco, qui rebus tuis iure debetur. Xaxuma. anno quarto.

EIVSDEM AD ANTONIVM Quadrium Indiæ prouinciæ pro Societate Iesu Præpositum.

C OCII duo Cosmi Turriani, qui in Bungo versatur, meum in hoc regnum se contulerunt: quorum ea est animi magnitudo roburque, ea in dicendo vis atque doctrina, vt mihi cœlestia quædam tonitrua esse videantur. Sed illud in primis admiror, aut Lusitanos mercatores negotiorum causa, aut vestri ordinis homines vnus rerum opificis gratia (præsertim cùm ita latè pateat propiusque absit India) è remotissimis regionibus totum pœne terrarum orbem circumeuntes, ad aquam calidam ebibendam paruas in hæc insulas tam longa & periculosa nauigatione contendere. Sanè ante Christiana sacra suscepta nihil erat in his locis, præter calores maximos: vt mihi Socij vestri Nauabangi, quasi ventilatores videantur, qui corda mortalium salutari aura opportunè refrigerent: qui profectò libenter meum in hoc regnum est cur veniant, quamuis exiguum. nam vt alibi aduersos maris æstus, hic quidè certè semper secundos offendunt. Ac licet populares mei Christiani ipsorù præsentia destituti, se in terra Crucis aspectu excelsò loco sublati sustentent; meum mihi tamen hoc regnum à

Socijs vestris relictum, quandam obducti nubibus cœli, aut Solis propria luce defectu reddit imaginem. Simul etiam Lusitanos negotiatores, quorum mihi perspecta fides ac probitas est, in meâ ditionis terras commeari mihi gratissimum fuerit: qui sic habeant, se non modò ab omni iniuria tutos fore, sed etiam amicissimè, liberalissimèque tractatum iri, nec latronum insidias metuant, qui, quibus in oppidis Christiani sunt, nulli versantur. Te quidem certè obsecro, vt de tuis aliquos primo quoque tempore mittas, quos ego magno cum desiderio in ipso littore opperior. Datæ anno quarto, mense septimo, octauo die, & vigesimo.

SELECTARVM
EPISTOLARVM
EX INDIA
LIBERTERTIVS.

GASPARIS VILELÆ AD
Societatem Iesu.

ANNO MDLXI. Augusto mense urbem Sacaium ingressus sum, quæ in Septentrionem sita, gradus obtinet quinque & triginta, & semis. Cumque Euangelium in ea promulgare cepissem, multos repperi, qui verum id esse faterentur, sed quò minus ex eo viverent, famæ & exultationis ratione impediri, gentem enim diuitijs affluentem, & dignitatis in primis auidam, facillè absterret diabolus iniurijs & contumelijs proponendis, quibus in hac vita Christiani ferè semper obnoxij degunt, si ducem ac liberatorem suum imitari voluerint. quò sit, vt ægrè admodum Sacaiiani ad Baptismum accedât. quâquam in ijs ipsis difficultatibus quadraginta circiter baptizati sunt, in quibus erant milites quattuordecim prætoriani, quorum ita insignis, vitæ morumque mutatio constitit, vt è lupis agni mansueti non sine magna omnium admiratione facti esse videantur.

Atque vt Sacaium per eos dies Meaco discederem, diuinitus equidem factum credo, ne videlicet in ea pericula inciderem, quæ mihi nec opinanti imminebant. Etenim mense postquam inde excessi, Meacum quadraginta millium armatorum obsedit exercitus: quæ etiam causa fuit, cur ad Christianos, sicuti promiseram, non redirem. Illius autem incommodis belli Sacaium vrbs fuit immunis, in primis Iaponis totius contra omnes hostium impetus munitissima. nam ab Occidente alluitur mari, ab alijs verò partibus profundissima cingitur fossa, & aquis plena perpetuis. Atque etiam intestino omni tumultu ac seditionibus vacat, nec rixæ fermè audiuntur. cum enim vrbsi viæ suas quæque portas, & custodes habeant, statimque cum opus sit, occludantur, nullus noxijs ad fugam exitus patet, sed continuò comprehensi ad tribumalia pertrahuntur. Quamquam ij qui inter se inimicitias gerunt, si alter alteri ad iactum lapidis extra mœnia occurrant, se inuicem malè admodum accipiunt. Sed ad bellum Meacense reuertor, cuius exitus fuit eiusmodi. Cognita vrbsi obsidione patruus Regis, con festum ei cum exercitu in subsidium venit: huic obulam ière ex altera parte Neugori Bonzij, qui hominum ordo quandam militiæ Rhodiæ speciem refert. Castris igitur Meacum inter, & Sacaium locatus, crebra prælia committebantur: ita tamen, vt res Bonziorum semper esset.

Aper effect superior. denique vigesimo die, cum ad vniuersam dimicationem ventum esset, Regis patruus victus, quoddam in castrum confugit. Rex autem Meaci, eius rei nuntio audito, se in arcem recepit vrbe deserta, quæ ab hostibus capta, rapinis incendioque vastata est. Iidem sequuti victoriam, signis ad castrum de quo diximus, motis; patrum Regis, eiusque copias omnino delere parauerant: cum Rex Meaci exercitu viginti millium hominum quam occultissimè instructo, & ingenti flumine superato, hostes nec opinantes tanto impetu oppressit, vt cum essent ad hominum triginta millia, fusi fugatique sint. quos Rex deinde coniunctis cum patruo viribus fugientes Meacum vsque insecutus, tanta ipsorum cæde urbem recepit, vt multos in annos ea victoria debellatum esse existimetur. Itaque aduersa factio extremam sibi perniciem metuens, pacem ab Rege petijt, seque interponente Vo, siue Dairi, qui rebus ad honorem dignitatemque pertinentibus toto Iapone præsidet, impetrauit. In his tamen belli periculis, & calamitatibus, templum nostrum Dei beneficio integrum, & incolume perstitit: & in ipsa obsidione Laurentius Iaponius Meacum bis penetrauit (nam me ipsum per litteras Cosmus ante sedatos tumultus eò redire planè vetuerat) semel ad celebrandas cum Christianis Natales Domini ferias: iterum ab iisdem euocatus ad gratias principibus ciuitatis agendas, qui Bonzios cum templum nostrum per vim occupassent, iniusta possessione magno bonorum gaudio depulerat. Toto eo belli tempore, quod annum circiter vixit, pia quædam munia Christiani Meacenses obire, tribus in singulos menses viris institutis ad pauperum incommoda subleuanda elemosynis, quæ ob eam ipsam rem in commune conferebantur: cum etiam semel in mense in consilio publico de ipsorum pauperum commodis ageretur. Mulier verò Christiana in primis locuples, & honesta, cum liberos non haberet, partem suam bonorum à marito obtinuit, eamque in mendicos, lepra vlceribusque tota vrbe finibusque Meacensibus laborantes, quamquam nullis obtreçantibus Bonzijs, magna tamen cæterorum omnium, qui nihil vnquam simile viderant, admiratione atque approbatione distribuit.

Multa in his locis cenobia Bonziorum videntur, in quæ (vt aiunt) pœnitentiæ causa se recipiunt, qui mundo nuntium remisere, densis adeo tenebris obcæcati, vt nefaria flagitia in hisce cenobijs admittere nulla religio sit. nam discrimine rectè vel perperam facti confuso, seditionibus, furtis, rapinis, cædibus, cuncta miscetur. Quam etiam ob causam ex ijs quidam nomine Cacubau; vt ex ea videlicet hominum colluione, sæcæque emergeret, socijs aliquot secum adhibitis, Bonziorum formam instituit, eorum qui Neugori nominantur: quorum alij precibus vacant, alij militiæ, alij quinis quotidie singulis perficiendis sagittis. Arma verò semper habent parata, principemque familiæ suæ Cacubau in deorum numero venerantur. Rectorem cui pareant, habent nullum. viribus namque certatur. & quamquam in consilijs, qui ætate præeunt, priorum reliqui omnes communi sententiâ decreuerint, vnus modò si intercesserit, prorsus impedit. Itaque ad vnâ eandemque deliberationem toties conuenitur, quoad planè dissentiat nemo. Vbi verò tenebræ se intendere, sæpe sese inuicè perimunt, ac diripiunt: nec tamen idcirco se putant leges violare, cum iidem muscam, aut passerem necare nefas ducant, quod legibus suis quicquam animatum vetetur occidere.

Nunc paucis exponam, quod anno superiore me fugit, Iaponij miseri, cum ad sedes, vt ipsi putant, beatorum migraturi sunt, qua ratione se ad iter accingant. Eas autem esse varias opinantur: alias infra maria, alias alibi, certis præpositis dijs, qui à quibus in vita culti sunt, eos in suum quisque domicilium præmij loco perducant. atque ad infernas quidem sedes qui profecturus est, hoc maximè modo se comparat. Dies complures stat vigilans, & ex quodam quasi suggestu de mundi contemptu concionatur. huic alij sese comites adiungunt, alij stipem elemosynæ causa largiuntur. nouissimo autem die orationem habet ad comites, qui pro amicitia simul omnes epoto vino, conscendunt nauiculam, imposita falce ad spinas rubusque qui occurrunt itinere præcidendos: nouisque induti vestimentis, manicas lapidibus infarciunt: ad collum autem ingenti saxo religato, quò citius ad paradysum illum suum perueniant, sese è nauigio spontè præcipientes dant. Quem mihi videre contigit, huic septem comites sequebantur, qui quidem tanta cum animi alacritate & gaudio in mare sese proiecerunt, vt nouitate spectaculi planè obstupuerim. Qui autem Amidam venerantur, alium ritum obseruant. Cum eos tædium cepit vitæ, in specum ad instar dolij, in quo considerare pos-

sint, sese coniiciunt, ita ex omni parte contextum, vt vna tantum ex arundine perforata spiritum ducant. atque ita ieiuni ad mortem vsque persistunt, assidue Deum illum suum, seu potius demonem inuocantes. Nuper in hac vrbe Sacao contigit (quod tamen vt audio haud insolitum est) vt Bonzius quidam pecuniosus, omni icelere ac nequitia infamis, annos natus septuaginta, cum in morbum incidisset, se mori nolle affirmaret. Idem interdiu comedens repente ex omnium conspectu prorsus ablatu est: quod ipsi quoque Iaponij malum & infaustum interpretantur. Est autem in his locis opinio è falsis vatum prædictionibus, ex hoc tempore omnia fore semper pacata. Id autem ea ratione confirmant, quod annus hic post millesimum & quingentesimum alter & sexagesimus; postremus sit (vt ipsi aiunt) inferiorum, quos à quadringentesimo septuagesimo numerant: & propterea hoc anno dicunt facinorosos omnes bello consumptum iri, vt pax in posterum vigeat, quam illis dare dignetur Dominus, quò latius sanctissima ipsius religio peruagetur.

BALTHASARIS GAGI ad Socios.

VI status esset rerum Iaponicarum, & quibus Deo fauente laboribus in vrbe Facata persuncti essemus, per litteras vobis exposui anno MDLX. nunc ea perscribam, quæ mihi Goam ex Iapone repetenti in itinere sesquianni spatium contigerunt. Cum certis de causis Cosmo Turriano necessarium visum esset, vt aliquis nostrum proficisceretur in Indiam; ego eam peregrinatione obire iussus comite vno è fratribus qui cælum Iaponium non ferebat, Rege, Socijs, & vniuersa Bungi Ecclesia salutata, sexto Calend. Nouemb. MDLX. iuncum (nauius genus id est) vterque descendimus, & duodecim dies vento vsi sumus ita secundo, vt nobis iam in conspectu esset ora Sinarum, postridieq; nos putaremus portu Veniæ potituros, vbi semper quingenti, aut sexcenti Lusitani morantur. vectores igitur & reliqua naualis turba, prospera nauigatione plus æquo elati, præmaturis gratulationibus atque conuiujs commectum nauticum consumere atque exhaurire cæperunt. In hac animi iucunditate, cum ita prope ab continente abessemus, vt quolibet vento littus teneri posse videretur, eo ipso die sub vesperam aduerso repente flatu increbrescente, imbrisque densissimis tam sæua tempestas exorta, adeoque ingētes excitati sunt fluctus, vt iuncus modò attolleretur altissimè, modò insimè magno omniū cum horrore desideret. Augebat perturbationem ac metum, cum intempesta nox cæcæq; tenebræ, tum minantes circa scopuli. quo in discrimine cum aduerso flatu retineremur, ecce tibi noctis hora circiter decima gubernaculum naui effractum in mare delabitur, quo amisso de huiusmodi nauibus planè actum existimatur, statimq; propterea præciditur malus, ne iuncus ex vehementi agitatione mergatur: & simul ipsa quoque vela cum antennis in mare prolapsa sunt. Tum verò omnes longè alijs ac pridie sensibus animi, seridè de morte cogitare, certatimque ad Confessionem concurrere incipiunt, tanto omnes terrore perculsi, vt mente pæne emoti viderentur, neque iam in summa naui quisquam appareret. vnus gubernator in vado explorando, contemplandoque per magnetem cursu totam eam noctem absumpsit. Postridie, sæuiente adhuc mari, suisque armamentis, salutis spes iam ferè nulla supererat. tantum argenti pondo ad aureorum centum millia vehebantur, quæ tali tempore nulli nobis vsui esse possent, cum ita vehemens esset agitatio, vt alterum in latus procumbente iuncus, ima carina appareret: & simul ex leuitate saburræ, & pondere tabulatorum nò modò diuiseretur, quò minus in alteram partem recumberet, sed etiam compagibus resolutis, carina satisfceret. quocirca tertio tempestatis die malum alterum, qui stabat ad puppim, nauæ præcidere, & mercatorum cubacula leuandi oneris causa disturbare, ipsos denique foros è crassiss trabibus asseribusque compactos resoluerent coacti, vasto iam naui alueno, ac propemodum vacuo. hic velum exiguum nauclerus è mappis, cubiliumque linteis & ornamentis, veste ferica, alijsque nonnullis, quæ tum sese obrulerant, pro re nata concinnat & comparat: quod ipsum statim impetu venti discerptum est. iamq; humanæ opis vnum illud supererat: validior clauus ad extrema

A extrema tempora referuatus, sed in ijs procellis metuendum erat, ne repositus ad pupim statim effringeretur. Verumtamen, ne in Bornei syrtis incideremus, quo in loco nonnulla nauigia Lusitanorū è Sinis in Indiam cursu directo perierant (presertim cum illuc nos impetus maris deferret, nec plus centum & quinquaginta millia passuum inde abessemus) tutius visum est, gubernaculum restituere, paruumque escarcire velum quod vnum restabat. Sed omni iam veste consumpta, merentibus omnibus, quod nihil ad refarciendū occurreret, diuinitus factum est, vt qui rimas iunci, obturandi causa scrutabantur, in sarcinis vestium inciderent, cuius antea non sine luminibus diu multumque frustra quæsitæ, cum merces in lapone exponerentur, pretium domino magister naui aureis octoginta persoluerat. Ex hac igitur sarcina aduersus ventū vim duplici velo confecto, & baculis quibusdam, arundinibusque crassius aptato, clauoque summo conatu locato, quem ego prius precationibus pijs, & piaculari aqua ritè lustraueram, cæteris eo tempore vota nuncupantibus variisque fundentibus non sine lacrymis preces diem vnum noctemque processimus: sed cum naui iustus careret velis, atroci tempestate usque adeo quassabatur, diffractum vt denuo sit gubernaculum. Tum verò seruandi argenti spes prorusus amissa. ac cersiti nautæ barbari Sinæ, vt vectoribus in scaphâ confugientibus, ipsi in iunco remanerent, aliamque sibi raptim exstruerent, se delibaturus ea nocte respondet; inde ad fortes dæmonemque inuocandū concurrit: quod ego cum cernerem, orabâ Dominum, ne nos dæmonis arbitratu interire permitteret. Manè, simulatque illuxit, nautæ sese statim ad alium clauum reficiendum, scaphamque parandam expediunt. Clauus è refixis iunci tabulis relectus, & collocatus, non diutius sustinuit impetum maris, quam quanto temporis spatio Litanie recitate sunt: quò magis in suscepta sententia persistebant Christiani, vt in scapham, quotquot ea caperet, sese reciperent, & iuncum vnà cum argento cæterisque deferrent, atque ego sanè liberaliter inuitatus in scapham, partim ne pericula adirem noua, partim ne plus ducentos mortales, scaphæ exclusos angustijs, omni solatio destitutos in iunco relinquerem, sacerdos duos è nostris & fratre vnum imitari omnino decreueram, qui superioribus annis è Lusitania proficiscētes in Indiam, ad insulas Maldiuanas naufragio & fame perire, quam scapham conscendere, quæ Cocinū incolumis tenuit, cæterisque vectoribus desertis in extremo periculo vitæ, maluerant; inque eo officio vitam naturæ debitam Christo Domino piè fortiterque reddiderant. Sed interea fabri lignarii quartum iam gubernaculū reparauerant, ad quod collocandum, pacemque à Deo exposcendam stipe à vectoribus in hospitale domiciliū Bungenis Ecclesiæ corrogata, miserante Domino factum est, vt clauus is omnium infirmissimus nos ad continētē aliquando perduceret. Quindecim ipsos dies ea tempestate iactati sumus, quotidie (vt erant pericula) morientes: cum etiam vulgò neglectæ, nec iam clauibus cultoditæ argenti laminæ pedibus traherentur. Eiusmodi quippe temporibus pauper spiritu est quilibet.

Initio tempestatis eius, vectores nautasque maturè monuimus, vt animarum salutem consulere: qui in mea potestate se planè fore cum promississent, ego vt sublati peccandi occasione ad gratiam diuinam magis essent idonei, primum illud curauim, vt sceminæ quæ uehebantur in naui, certum in locum abderentur, vbi quinque menses remotæ à virorum oculis persistiterunt: deinde ad cæteros animandos confirmandosque, conuersus, tantum Deo adiuvante profeci, vt qui principio abiectis animis concidissent, ad æquitatem ac fortitudinem reuocati, pro admisis in vita noxis leue sibi supplicium illud atque incommoda ducerent: placandoque Domino certatim dediti, vel precibus ac litanij vacarent, vel sublati in cælum oculis pia cum prece suspiria mitterent, vel alta apud se cogitatione defixi lacrymas funderent: alij etiam flagris semet cæderent: alij mare facris reliquijs, & aqua sancta lustraret: alij denique nummos in cultum Diuorum à vectoribus peterent, quorū vis tanta collecta est, vt quindecim dumtaxat viri locupletes, aureos serè mille contulerint. Ac mihi sanè credite fratres, in hac vita labores & incommoda esse expectēda, quippe quorum amaritudinem, magna suauitas, & firma spes comitetur: quòd fecus in rebus prosperis vsu venire vel primis nauigationis diebus clarè perspeximus. Inter has igitur difficultates rursus in terræ conspectum delati, & cum iam contenebrasset, nimia cupiditate prouecti, periculū fuit, ne ventorum ad terram allideremur. Sed ex eo periculo, cum primum illuxit, euasimus: & à Sinis nautis cognitum est, nos per magnam Sinarum ad insulam processisse, nomine Ainanem: ex qua insula nautici comiteatus, & anchoralia à Sinis scire petuntur. hic

dum portum subimus, qui in Septentrionem ad gradus decem & nouem est politus, in D
aliud repente omnium maximum vitæ discrimen incidimus. In ipso enim aditu iun-
cus in arenam bis adeo vehementer incussus est, vt planè iam carina dehisceret, ac per-
eundum nobis vrique fuerat, nisi Præfecti seu Limenarchæ permissu, præsentem inco-
læ nobis opem tulissent: quos nonnullis donis remunerati descendimus 11. Calen-
Decembr. quem ipsum in diem Præsentatio Dei matris *MARIÆ VIRGINIS* inci-
debat. & quoniam iunco afflicto, ac pæne iam dissoluto, ad portum Veniagam nauigari non poterat; Lusitanum quendam continuò ad Cantonem oppidum, atque inde
Amacanè ad Lusitanos mercatores pedestri itinere misimus, qui de nostra salute iam
desperauerant. Amacanem peruenit nuntius Natali ipso die Domini, anno *M D L X I*,
statimque ad nos deportandos Lusitani aliquot nauigia submisserunt. Et quoniam in
Ainanè insula menses quinque posuimus, ex qua deinde Amacanem trigesimo die per-
uentum est; de eius insulæ & incolarum natura ac moribus, ne longior sim, pauca de
multis attingam. Est autem Ainanis regio cùm fructibus Indicijs, & omni ciborum ge-
nere abundans, tum etiam margaritis & vnionibus nobilibus frequenter incolitur, vbi-
bus opere lapideo extructis: gens verò ipsa moribus rustica, vestitu brachata, eminen-
tibus è capite ad instar bouum cornibus binis è tenui confectis velo, forficibusque ceu
tonforum è summa fronte, peracutis, eius ornatus causam cognoscere nūquam potui,
nisi, si sortè dæmone effingunt specie belluæ sese offerentem. In hac ego insula sacri-
ficaui aliquoties, & Sacramenta distribui. Inde proficiscentes ad Sinas, cùm parua no-
bis insula ipso Paschali die Dominico sese obtulisset; partim eius diei celebritate, par-
tim etiam ipsius loci amenitate inuitati, descendimus, & commodum in monte quo-
dam ingenti specum & fornitem in templi formam excauatam offendimus, ibi, ara ex-
citata, sacroq; peracto, cælesti pane Lusitanos refeci. Ex eo loco ad Sinas delati, idonea
tempestatem expectantes, ad alteram vsque feriam Natalium Domini anni *M D L X I I*
substitimus. atque inde solutis anchoris tertio decimo die Petram albam felici nauig-
atione tenuimus. Hic imminetibus tenebris territi quò minus fretum Sincapuranū
inueheremur, excensione facta Domino gratias agebamus vniuersi, cùm repente ve-
la complura piratarum apparuere (Aceni vulgò appellantur Somatræ populi) ad re-
gnum Iantanæ tendentium. Tum nobis Malacenis quidam denuntiavit, nos vt in-
trueremus, Acenorum regem centum nauium classe aduentare, quoniam consilio, sibi
incertum esse. Ea res nobis sanè metum attulit, quod oneraria pretiosis mercimonijs
referta, ab armis autem esset in ops, ac nihilo minus nautæ vectoresque sese ad pugnam
expediunt. Sed classe Acenorum sine iniuria præteruecta, ad dimicationem ventum
non est. Postridie verò Sincapuranum fretum inuecti, cùm ventus deficeret, anchoras
ieciimus, interim Acenorum naues sermè triginta, in ijs maioris formæ decem, quibus
totius classis vehebatur Præfectus, ad nos aduentâtes, partim aduppim onerariæ sese
opponunt, partim etiam latera ipsa pæne abradunt, vt apparet eos mercibus adama-
tis (neq; enim ignorabant ex quo loco profecti essemus) pugna optare, cumq; biremes
maioribus bombardis, atq; sagittis, quas præsentem veneno in ipsa naui assidue inficie-
bant, nos infestare cæpissent, quamquam nostri, quorum erat numerus ad ducetos, arma
parauerant, seq; omnes ad propugnandum inlitruxerant; tamen certissimo in capi-
tis discrimine versabamur: cùm ex altera parte hostium classis multo viris armisq; su-
perior immineret, ex altera verò littus esset propinquū, salo in quo stabamus non plus
cubitos quattuor profundo. itaq; aut præcisus ab hoste anchoralibus, quod vrinantes
faciunt, in vada incurrendum, aut in manus hostium planè deueniendum fuisset, nisi
nos insperantes præsentem periculo Dominus exemisset. quippe hostes comiter amiceq;
à nobis compellati, nonnullisq; muneribus delinicti, non modò nos lassessere desierunt,
verum etiam ita beneuoli discessere, vt libimet ipsi Lusitanos, & nobilitate, & belli glo-
ria compararent. Malacam inde peruenimus tertio decimo Calen. Februarias, qui dies
Diuo Sebastiano sacer est: vbi è socijs nostris amantissimè excepti, ad octauū vsq; Idus
Februarij piratarum metu commorati sumus. Malacam dum ad Colanum portum, in
quo arx est Lusitanorum, contendimus, Ceilan ijs iam syrtibus superatis, vento admo-
dum prospero in Cilanos scopulos rectà deserebamur, nisi ad iactum lapidis animadu-
uerso periculo, & mutata repente velificatione Comorinum promontorium feliciter
præteruecti (quòd vix fieri posse videbatur) ipso die Paschali Dominico, magna Mel-
chioris & reliquorū Sociorū gratulatione, qui in eo matris Dei collegio sunt, Cocinū
appu-

Appulisse mus: quo ex loco ad hoc Goanum D. Pauli collegium dudū expectati quinto decimo die peruenimus. Cuius equidem collegij cū egregia rei Christianæ adiuvandæ studia, tum varias plurimasque exercitationes, & spirituales, & litterarias, denique ipsius Ecclesiæ incrementa vehementer sum admiratus: quam porro Dominus ad gloriam suam tutatur, & augeat. Hactenus de navigatione. nunc de Iaponicis rebus pauca perstringam. In Iapone Ecclesiæ numerantur novem templo quæque suo instructæ: quorum templorum quinque circiter idolis ante dicata, nunc sacris altaribus, & I. SV CHRISTI, MARIAEQUE VIRGINIS DEI matris imaginibus exornata diuino cultui seruiunt. Facatense templum Christianus quidam, Cosmus nomine extruxit. idemque ut nos in ora Sinarum tempestate retentos cognouit, argenti laminam mihi in subsidium misit. Nam Cutamense (quod templum est permagnum in agro Funaiano regni Bungenfis, passuum ab vrbe viginti quinque millibus) suo sumptu edificatum Christianus Lucas cœmeterio circumdedit, ex celsa lapidea Cruce in medio posita, ad quam se post mortem sepeliri iussit. Cutamensis porro ager ipse, vestigalis est dynastæ cuiusdam ethnici, cum quo ipsiusque comitibus, dum Ecclesiam Cutamensem inuisimus, de rebus diuinis sæpe colloqui sumus, quibus ille sermonibus, nostræque consuetudine delectabatur adeo, ut quattuor horas totas interdum nobis aures præberet, atque ita commouebatur nonnunquam, ut velle se Christianum fieri diceret: sed hominum rumusculos veritus (quæ res toto terrarū orbe plurimum potest) à suscepta sententiâ desistit.

B Idem apud Lucam rursus totum vespertinum tempus non audiendo consumpsit, clareque perspectis ex ea disputatione Iaponicarum sectarum omnium erroribus atque fallacijs comitibus suis, qui secum aderant, apertè professus est gratum sibi fore, si quis eorum Christiana sacra susciperet. quæ res nonnullos ex ijs adduxit, ut conceptum animo Baptismi desiderium expromerent: quo ille ita gauisus est, ut eos ipsemet hortaretur, uti constanter in proposito permanerent. Ac serè omnes Iaponij proceres nobis amici sunt, nam etsi aliqui, acie mentis retusa flagitijs, lucem Euangelij aspicere nequeunt, valetudinis tamen causa, si quando ipsi, aut ipsorum familiares in morbum incidit, ad nos confugere consueuerunt, ut iam in his terris Christianam rem non modò Theologi, sed etiam medici chirurgique promoueant, quod ipsum apud Sinas quoque propediem fore confidimus: qua in prouincia rumor iam dissipatus est, candidam gentem, promissa barba, Sinarum Imperij potituram, quod si (ut speramus) euenerit, paucæ omnino pro meritis eius, itemque Iaponicæ, & Indicæ copia, Christianarum sodalitatum omnium operæ fuerint.

In Iapone, simulatque cognitum est me in Indiam profecturum, Christiani omnes à viginti septem passuum millibus ad me salutandi causâ venerunt: qui verò longius aberant, mihi se per litteras excusarunt. Itaque in meo discessu tanta hominum multitudo conuenerat, ut eos nec templum, nec atrium nostrarum ædium caperet. **C** Hic ego fratres mihi carissimi, Cristianorum lacrymas consultò prætereo, quorum mororem solari conabar noui supplementi spe, cuius causâ me ad Socios mecum ex India reducēdos abire dicebam. Ad mare tendentē ingens me agmen omnis ætatis virorum, atque mulierum ita obfirmato animo prosequutum est, ut ad eos domum remittendos bis in itinere subsistere necesse fuerit. quorum equidem precibus (nam ijs me magnopere commendaueram) nos è tantis periculis diuinitus ereptos puto. Sunt autem Iaponij acceptorum beneficiorum adeo memores, gratique, ut si modò ipsorum eleemosynas acceperimus, quod illi sibi honoris loco ducunt (non enim dico si eos inuiferimus, at alia quapiam re adiuerimus) eorum primarij ad agendas nobis gratias domum vsque contendant. quod ipsum interdum etiam ethnici eorum cognati faciunt, quod si qui nobis (ut fit) in domesticis ministerijs operam dederint, illam dumtaxat mercedem requirunt, ut sub vespere hilari vultu dicamus: Goxinro de oniar, hoc est, laborastis egregiè. Id si reticeatur, valde mœsti afflicti que discunt.

Bungenium Rex proficenti mihi dedit elegantiori opere gladium, aureaque vagina in anguis formam elaborata, mittendum ad Regem Lusitanicæ, quem esse tenera adhuc ætate cognouerat, itemque præclarum Indicæ Proregi pugionem: quæ omnia in Iaponem idcirco remisimus, quod tempestatis iniuria nitorem suum atque decorem amiserant. Ad ipsum autem Bungi Regem Constantinus Prorex munera & litteras miserat: & simul eum affecerat laudibus, quod Euangelij præcones in suis regnis tueretur, benigneque tractaret, quod ille munus ac litteras ita illustri gratia exceperit, ut non

modò

modò eum qui attulerat, aureis donarit amplius sexcentis, verùm etiam ad Prætorèm vicissim miserit in bellicos vsus affabrè factum thoracem auro sericoque distinctum, cum inaurata galea, cupreoque frontali, item hastilia duo pugionibus præfixa, argenteis crustis ornata, quas Nanguinatas appellât, aliæque similia. Nos autem ipsos mirum quanta beneuolentia prosequatur. nam cùm cæteris rebus amicè nobis fauet, & commodat, tum in consilio dando fidem præstat cum humanitate ac facilitate coniunctam, liberumque permittit, sequamur id, quod optimum esse iudicauerimus. In Christianorum verò negotijs, quanti nos faciat, planè demonstrat. etenim vel infimorum hominum res, commendatio nostra si accesserit, suas putat, eosque nominatim appellat, quod magnum est apud Iaponios honoris indicium, aditusque eis ad se præbet facilimos: denique illis etiam internuntijs ad nos vitur, quibus rebus Christiani maiorem in modum animantur.

Vos tanto Regi fratres meliorem in dies mentem: nobis ad cæpta strenuè promouenda lucem vireſque precamini. Goa.

GASPARIS VILELÆ ad Socios.

NNVM in vrbe Sacia moratus, Meacum pacatis iam rebus discessi anno MDLXI. magnaque Christianorum lætitia acceptus, conciones habere continuò institi: & quo maiore gratulatione studioque celebrarentur instantes iam Natales Domini seriz, Iobeleum promulgauì septimo ante anno datum à summo Pontifice. quo illi ita permoti sunt, vt ipsorum & in Confessionibus diligetiam, & in festorum Natalium expectatione pietatem ac studium magnopere admirarer. Natalis Domini dies festus cùm aduenisset, nouem, qui mihi maximè idonei visi sunt, exposita prius ipsis augult' illius ac tremendi mysterij sanctitate ad sacram Eucharistiam admisi, eo sensu pietatis affectos, vt magno temporis spatio lacrymantes ante persisterint. Reliquorum autem desideria idipsum auidè expetentium, verbis leniui, totaque ea nocte in laudibus summi parentis ac Domini exacta, matutino tempore sacrum feci, deq; ipso natali, tanto cum omnium gaudio ac voluptate disserui, vt identidè prisca illa mihi subirent nascentis Ecclesiæ tempora, cùm Christiani omnes vno amoris vinculo caritatisque coniuncti, ad festos dies agendos, & conuiuia spiritalia celebranda castissimè conuenirent. Peractis serijs, deinceps ad conciones redij, ad quas ethnici multò iam tum pauciores, quàm antea ventitabant: credo propterea quòd initio ad nos audiendos cauillandi studium ac petulantia complures impelleret, quos nunc perspecta veritas ab ea derisione deterret. Nec ferre nobis iam aures atque operam dant, nisi qui seriò saluti suæ consulere, ac rationi parere in animum induxerunt. quòd ipsum cæteri quoque Meacenses vtique facerent, nisi eos fictis rationibus deceptos ab eo consilio dæmon abduceret. aiunt enim, cùm perpetuum quendam innocentis vitæ cursum religio Christiana requirat, se eiusmodi militiæ sacramento obligari, & pugnam aduersus voluptates deliciasque nolle capescere, vt cùm se magna ex parte huius vitæ iucunditate priuarint, tum sempiternis in altera vita supplicijs, nisi ad finem vsque perseuerauerint, deinde macentur.

In hebdomadæ sacrosanctæ Paschalibusque solennibus, eadem Christianorum fides, atque religio constitit. celebritatem auxere nouem Baptismo lustrati, in ijs ciuis quidam locuples, & Iaponicis superstitionibus admodum eruditus, cuius oculos mentis, cùm nihil post mortem omninò superesse putaret, Dominus ita aperire dignatus est, vt sacrosanctum Baptismum magno animi ardore lacrymisque suscepit.

Per eos dies seditione Meaci rursus exorta, quam iniqui in Christiana sacra conſerebant (multò instius Regis ipsius tyrannidi tribuendam, qui regna septem vi metuq; tuetur, nec spei quicquam habet in ciuium caritate repositum) ad reuendos neophytos, Saciaum, de Christianorum Meacensium sententia discessi, Meacensis templi Ecclesiæq; custodia Christiano admodum seni relicta. Meacū reuertar (vt spero) ad festum diem agendum natalis Reginæ cæli MARIAE VIRGINIS, cui ædem idcirco dicaui-

A dicauius, quòd eo ipso die Meaci primùm sacra missæ peracta sunt. In hac autem vrbe Sacaio, non admodum magna mihi spes propinque mēsis, nunc quidem ostenditur. tanta enim est incolarū superbia ac leuitas, vt cælum honoris exultationisq̃ue iactura mercari se nolle fateantur: quanquam tempore procedente sperandum est agrum hunc ipsum bonam pietatis frugem laturum. Rationem instituti nostri in Bonzijs hisce tractandis, aliaq̃ue nonnulla cū de ipsorum ornatu cultuq̃ue corporis, tum de incolarum natura moribusq̃ue separatim perscripta ad vos mitto: quò ijs cognitis gratias Domino nostro agatis, qui nos ex infinito prope cecorum numero exemit; & simul eidem supplicetis, vt ad ipsum conuertantur hæ gentes, Indica Brachmanarum superstitione deposita, quam ab Indico magistro ex regno Sionis acceptam huc vsque retinent: quòd ipsum ex delubris etiam apparet, quæ in oppido Indiæ Ceilano eadem quæ in Iapone videre me memini. idq̃ue vobis idcirco significandum putauī, vt praua huiusce religionis origine cognita, vos ad eam reprehendendam, & confutandam facilius comparetis. Precibus vestris, ac sacrificijs vt me Domino commendetis, à vobis etiam atque etiam peto. Sacaio. v. Cal. Maij M D L X I I I.

Scriptis iam litteris, rogat me per nuntium ethnicus quidam vir opibus prepotens, vt ad se baptizandum veniam in vrbe Naram. Omnino vercor vt verbis hominis fides habenda sit: grauem enim adhuc se rebus diuinis aduersarium præbuit. Verum tamen, quicquid sit, experiar: præclare mecum existmans actum iri, si in Christiana causa vitam ponere mihi contigerit. nec enim permittet Dominus, vt exigua huiusce lucis vsuram animæ meæ salutis, atque immortalitati antepōnam. Sin ethnicus ille vera narrauerit, seque ex animo ad sacrosanctam Ecclesiam aggregarit; nã ego tum omnia Societatis nostræ Collegia nouam in hanc messem per litteras euocare non dubitem. magnum enim in his locis eius viri nomen, magna auctoritas est. Taxit Dominus quòd e sua gloria maximè fuerit, cui me inter acies gladiatorum, intentaq̃ue in me inimicorum tela versantem, planè commisi totum ac tradidi.

LVDOVICI FROII AD SOCIE- tatem Iesu in Indiam & in Europam.

L MAXIMS nauigationis periculis summo Dei ac Domini nostri beneficio liberati, ex ora Sinarum incolumes in hūc Iaponis portum deuenimus, quem Vocoxiuram appellāt obuiosq̃ue habuimus in littore Christianos incolās omnes tanta ex aduentu nostro voluptate ac lætitia gestientes, vt nos humeris ipsimet suis sublimes tollere atque asportare velle viderentur, quorum ducēti circiter nos ad templum vsque deduxerunt. Cosmi verò Turriani gaudium fuit ita magnum, vt collacry maretur, fatig; se vixisse iam diceret, quoniam quidem operarios tibi in subsidium missos à Domino in tanta negotiorum mole, tamque opportuno tempore cerneret. Ioannem autem Fernandum è magnis assiduissq̃ue laboribus ita consumptum macieq; conuersum offendimus, vt animam agere p̃ene videretur. Etenim ad domesticas & quotidianas Cosmi occupationes, accedebat etiam magna frequētia principum virorum, & Christianorum tum ex alijs regionibus, tum ex hoc regno, vel baptizandi vel salutadi causa aduenientium. Ioannes autem post sacra missæ à Cosmo peracta, totum serē diem & sæpe noctem partim rudimentis Christianæ doctrinæ vulgò tradendis, partim etiam proceribus ac Bonzijs qui ad Baptismum accederent, separatim instituendis ponebat. Mihi verò baptizandi onus impositum est: ac nono post nostrum aduentum die primùm sexaginta Baptismo lustrati sunt, multiq̃ue deinceps è prima nobilitate, Barptolemæ regis maximè hortatu ac persuasionibus incitati: quorum pleriq; catechismum sua manu continuò describebant, quò facilius memoriæ commendarent, eundemq̃ue domesticis traderent. singulis autem, à Baptismo, sanè quàm t̃nixè ac studiosè precantibus, Crucis sigillum è collo gestandum, itemq̃ue Rosarium precandi causa dabatur.

Firandi autem, simulatq̃ue Sodales ex India aduenisse audiitum est; Antonius & vxor ipsius Elisabetha misso confestim nuntio Cosmum magnopere obsecrarunt, vt quoniam tres è nostris in hoc portu sacerdotes essent, vnum ex ijs ad Firandenfem cæterisq̃ue

terasque eius tractus Ecclesias inuisendas omninò mitteret. quod si per litteras ab ipso non impetrasset, duos è filiis suis ab se legatum iri, qui id ipsum humiliter supplices peterent. Neque ita multo post, ab vrbis Ximabaræ Tono seu regulo (qua in vrbe Christiani eo tempore plus mille & quingenti numerabantur) nobilis vir cum mandatis ad eundem Cosmum est missus, ut ab eo promissa exigeret, promiserat enim Cosmus, simulatque supplementum ex India aduenisset, missurum se qui Ximabaræ commoraretur. Eadem erat postulata Regis quoque Bungenis, quo in regno annum iam sacra missæ facta non fuerant. Atque in Bungum quidem, quod eius Regis gratia ad rem Christianam iuuandam in primis est necessaria, Baptista Montanus paucis post diebus profectus, amicissimeque ab ipso Rege acceptus est. Antonio autem Firandensi, itemque Tono Ximabarano Cosmus respondit, simulatque per occupationes liceret, se ipsum ad illos esse venturum. Christiani verò, quique insulas, quique firandum oppidum incolunt, vbi rescire nos piaculares orbiculos seu grana benedicta ex India, itemque Veronicas attulisse; multi cum vniuersa familia, ijque admodum pauperes, conductis mercede nauigijs ad hunc portum traiecerunt. interrogati cum res causa, nullius præterea, respondebant, nisi vnus petendæ Veronicæ. nam qui orbiculorum optabant, octo diebus ante, supplicationes ad Deum habebant, quò facilius impetrarent; atque etiam, cum sibimet ipsi diffiderent, Lusitanis apud nos deprecatoribus utebantur; eaq; dona quàm sibi grata essent, ipsis etiam lacrymis testabantur. Iam verò alij Christiani Amangutio, quinquaginta aut sexaginta leucarum itinere, alij Tacata, alij deniq; alijs è regionibus ad nos hucusq; Confessionis causa contenderunt. quorum sanè religio caritatisq; est admirabilis. Per idem tempus Barptolemus quoque Rex ad Cosmum inuisendum in hæc loca se contulit: quem continuò adiunxit, eique xenia dedimus Rosarium ex equo marino, itemque granum vnum auro insertum, quò ille quanti faceret, vel ex eo ostendit, quòd vtrumque statim è ceruice suspendit. cuius aduentus magna Lusitanorum quoque gratulatione (namque illum omnes admodum diligunt) concelebratus est. Regis autem ipsius animi submissio ac pietas, cum sacro missæ interesset, potissimum elucebat. etenim cum in templum quotidie manè, multo ante lucem veniret, (maximam enim noctis partem sere Iaponij proceres vigilant) non modò sacerdotem ad statam horam vsque præstolabatur; sed etiam plebem infamam aduentu suo summuuere planè vetabat, vixque parato sibi honoris causa stragulo ad confidendum vtebatur: prorsus, ut quilibet vnus è populo videretur esse. Sermones verò de rebus diuinis ita auidè expetebat, ut sacro interdum peracto, anterecitatum à pueris de more catechismus templo nequaquam excederet. idemque ut quædam sacrificij & Eucharistiæ mysteria probè cognosceret, accersitum ad se eius regina nocte Ioannem Fernandum summa sua cum animi voluptate pæne ad lucem destinuit multa percontans, quæ sibi partim ad comites suos docendos, partim ad Bonzios refutandos, necessaria diceret. quæ ille, & simul purgatorij ignis inferni que supplicij discrimen à Ioanne cum didicisset; ad Cosmum salutatum accessit: cui id honoris etiam habebat, ut in ædium ingressu pugionem cæteraque arma deponeret. Paucis diebus in his locis moratus, ad subsidium fratri suo germano Rimanorum Regi seredam, qui bello erat implicitus, proficisci coactus est. & quoniam consueuere Iaponij principes Manibus mortuorum decemdiaria serè sacra, non sine magna Bonziorum prædicatione; persolvere; Barptolemus rex, patre qui cum adoptauerat, per eos dies ita functo, re cum Cosmo communicata, pro exsequijs illis, Bonziorumq; conuiuijs, totidem dierum epulum sex pauperum millibus præbere constituit: partim ut sibi ipsi, quoniam impio parenti non poterat, diuinam gratiam concillaret: partim etiam, ne post Christiana sacra suscepta, pristinæ benignitatis atq; elementis oblitus esse videretur. Idem, in rebus diuinis multo plura prætare quàm polliceri solitus, simulatq; Vmbra regiam urbem regressus est, demortui Regis imaginem, quam odoramentis suffire veneratq; solebat antea, igne comburi iussit: quòd à Bonzijs ingens piaculum est habitum. cumq; ex itinere ad oppidum Omuram se contulisset, vbi erat eo tempore vxor ipsius Regina; multis ei rationibus persuasit, ut vnà cum omni famularum comitatu ad baptismum accederet. quæ res eò mirabilior visa est, quòd antea Regem ab eo consilio reuocare ipsa tentarat. simul etiam Rex templum ibidem magnificum ædificare constituit, Bonzijs ad eam rem è cœnobio quodam ædè; pulsus. quapropter etiam Aloysium præstari virtute virum, regi vrbis præfecti fratrem, sibiq; in primis familiarem,

A ad Cosmum cum mandaris misit, quibus rebus ira permoti barbari impellente dzmone, Regi ipsi insidias compararunt. Capita coniurationis fuere duodecim viri vrbis ad administrationem prappositi, ij, ad rem occultandam, Regemque fallendum, Christianos fieri velle se simulant, quos tamen Rex, quasi eorum scelus prapfagiret, diu multumque ante Baptismum probari iussit. Et quoniam Gotondonus spurius regis demortui filius, Barptolemaeo in legitimi filij locum ab Rege ac Regina adoptato, hæreditario iure regnoque priuatus fuerat; Gotondonum coniurati cum alio quodam è proceribus facinoroso homine Feribo, in societatem consilij allumunt, omnes denique Barptolemaum hortantur vt regni possessionem cum pompa solenni aliquando capiat, & simul Reginz Baptismum ac cæterorum, Cosmo accerlito, quanta maxima possit cæremonia & ciuium gratulatione concelebrat: namque eo ipso die statutum facinus perpetrare decreuerant, sed veriti mox, ne ipsorum consilia patefierent, rem aggredi anteuerunt. Aloysium regis internuntium vltro citroque ad Cosmum rei Christianæ causa comenteantem Feribum in itinere adortus interimiticuius in comitatu ne Cosmus esset, diuinitus factum est: prapmissio quippe ad Regem Alexandro Aloysium subsequi deinde ipse decessit. Eadem ipsa nocte XII. viri regijs ædibus vrbique incendium inferunt, ex quo Rex cum prapfecto vrbis Aloysij fratre paucisque praperea comitibus, in arcem proximam confugiens, hand ita multo

B to post Rimanorū Regis auxilijs regnum prope vniuersum ingenti Christianorum gaudio concepit: misitque Cosmo nuntiatum, se Vocoxiuram, cum primum posset, ad ipsum inuisendum esse venturum. Interea Gotondonum, & Feribum, aliosque rebelles varijs locis Rex Rimanorum obsidebat, eorumque agros ita vastabat, vt ex hoc ipso portu incendia cernerentur, multi etiam seditioni, Regis imperio capite pledebantur: quam rem ad Christianæ religionis propagationem magni momenti fore confidimus. Sed paucis mihi perstringendum videtur, quam ratione Barptolemaus Rex sese ad Christum adiunxerit. Is claro in primis genere natus, Cegandono patre admodum sene (qui viuit adhuc, acerrimo & Bonziorum fautore, & Christianæ religionis inimico; ab Rege, vt dicebamus, adoptatus est, (quem arcta affinitate contingebat) populo magistratibusque approbantibus. Aliquot deinde post annis Cosmus, cum Vocoxiuram se contulisset, Rex ad eum salutandum ineunte Quadragesima venit, quem antea nunquā viderat. Ad ipsum verò postridie Cosmus Lusitanis nonnullis comitantibus, qui in hoc portu hyemabant, honoris causa adiit, eumque in ædes nostras in posterum diem ad prandium inuitauit. A prandio Cosmus partim suo ipse sermone, partim Ioannes Fernandi, qui bene Iaponicè nouit, opera, cum alia multa Regem de rebus diuinis edocuit, tum de animorum eternitate, insititiaque & errore illorum, qui nihil esse omnino prapter materiam primam

C opinarentur. habita est hæc disputatio in sacello quodam optimè ornato, proposita MARIAE VIRGINIS imagine cum filiolo IESV, cuius ille tabulæ cum cætero aspectu mirificè gaudebat, tum stupebat in primis, quòd quamcunque se in partem verteret, desinens in ipsum oculos puer IESVS habere videretur. Atque ille quidem omnia quæ dicebantur, clarè percepit, in digressu autem, Cosmus ventilastrum aureum Regi donauit, Cruce prapfixum cum clauis tribus, & nomine IESV eleganter sanè descripto: quod ventilastrum Gaspar Vilela ex vrbe Meaco miserat, cuius argumenti litterarumque nouitate permotus Rex, vt ea omnia per otium cognosceret, rursus ad nos cum magno comitatu se contulit, cæterisq; in arrio relictis, vno Aloytio secum adhibito, templum ingreditur, ibique rursus de sacris fidei Christianæ dogmatibus, deque sanctissimi nominis IESV, Crucisque mysterijs atque virtutibus, Regi ipsius rogatu Ioannes admodum fusè copioseque disseruit: è quibus multa Rex sua ipse manu in commentarium retulit ex eo die, aureæ Crucis sigillo munitus, quod secum de Cosmi sententia dies noctesque gestabat, se idètidem IESV CHRISTO commendans, crebrisque Cosmi cohortationibus incitatus, denique nomen CHRISTO Domino dare constituit. Noctè igitur domum ad nos cum suis familiaribus venit, pijs de religione sermonibus ad insequentem vsque lucem aures præbet, quibus Cosmi iudicio iam satis institutus, sacro Baptismate ab eodem iustratus est, manibus in modum precantis magna cum submissionis pietatisque significatione coniunctis, comitum suorum è præcipua nobilitate corona circumdatus, qui pariter eius consuetudine monitisque adducti, in eandem Baptismi voluntatem valde incubuerant. Xumitanda appellabatur antea: ex eo tempore Barptolemaus nouo nomine vocatus est. Inde ad bellum discessit, Cosmum obtestatus, vt pro sua suorumque salute, ac felici vxoris partu Dominum precaretur. Porro in itinere Maristensis delubrum, quem

Deum rei militari præpositum Japonij magno cultu extremoniaque venerantur. in diecto igne consumpsit, eodemque loco signum Crucis erexit, quod ipse & vniuersus ipsius comitatus supplices adorarunt. In castra verò simulatque peruentum est, misit qui toto regno Deorum phana comburerent. Ex ipsis verò lucis materiam cedam gratis ad naues parandas ac reficiendas Lusitanis attribuit. Quin etiam in castris, quicquid à bellicis occupationibus otij superest, id totum nocte dieque in militibus ad Christianam pietatem informandis infumit, quos paulatim ad nos, quò res minus inuidiosa apud ethnicos ac Bonzios sit, baptismi causa dimittit. Eiusdem, in bello insignia sunt nomen IESV cum clavis tribus in humerali depictum, Crux è collo dependens, & piacular granum in baltheo. Denique tanto rei Christianæ studio incensus est, vt neminem intra insulæ huius fines habitare patiatur, quin concionibus sacris intersit. Christianos verò, contra omnium, etiam parentis Cegandoni iniurias ac vim tuetur egregiè. & quoniam Rex est splendore atque auctoritate præcellens; magnopere, vt dixi, fore speramus, rebus pacatis, vt Euangelium ipso adiutore Dominus longè lateque disseminet. Vos interim ego etiam atque etiam oro, vt sacrosancta sacrificia vestra, piaque suffragationes mihi deesse ne patiamini. Vocxiura x v 111. Calend. Decemb. M D L X I I I.

LVDOVICI ALMEIDÆ AD SOCIOS IN INDIAM.

L X P O N A M his litteris fratres mihi carissimi, quam ratione Rimanum in regnum, urbemque Ximabaram nuper inducta Christiana religio fuerit. Ac portus quidem hic seu emporium Vocxiuræ, quod commutato iam nomine MARIAE VIRGINIS adiutricis vocatur, compluribus Facata, Firando, Meaco, aliisque ex oppidis huc ad Cosmum Christianæ doctrinæ causa commigrantibus, ita frequenter habitari ceptum est, vt Ecclesiæ hanc regionis huiusce totius caput aliquando fore speremus. Barptolemao etiam rege vnà cum ipso flore nobilitatis haud ita pridem ad fidelium numerum aggregato. Eius autem frater, Barptolemaei monitis precibusque sepius excitatus, vt à Iaponicæ superstitionis erroribus ad rectam veritatis Euangelicæ semitam se traducere pateretur; ad Cosmo magnopere petijt, vt aliquem ad se instituendum in castra (bellum enim per id tempus gerebat) omnino mitteret. Missus ego sum, benigneque ab eo acceptus, nocturno tempore, quod à negotijs magis erat vacuum, de rebus diuinis ad Regem diu multumque dixi, quod ipsum deinde per alias occasiones alibi cum ipsis rogatu fecissem, ijs sermonibus admodum delectatus permotusque Rex, certis de causis Christiana sacra ipsemet in præsentia suscipere super sedit, sed duas mihi dedit epistolas, alteram ad Cosmum, cui potestatem per eas litteras faciebat. Euangelij toto suo regno liberè promulgandi; alteram ad incolas oppidi maritimi Cochinoi, in qua erat scriptum, vt ad audiendum Euangelium ad me conuenirent, ad quos me qui perduceret vnum ex amicis ac familiaribus mihi comitè dedit: quò sanè breui peruenimus, hospitioque excepti ab vrbis Præfecto, verbum Dei disseminare institui. Nec sanè frustra, etenim baptizati sunt quinquaginta supra ducentos, in quibus fuit cum vxore, ac liberis ipse ad quem diuerteramus, vrbis Præfectus. Deinde cum in edes regias in primis instructas loci maiestate deterriti timidius incolæ ad nos & ipsi veniret, & filios mitterent, veriti, ne ab ijs ædiu ornatus, & catastromata fœderentur; vbi ad animaduerti, egi cum Præfecto de alijs ædibus, populi docendi causa, cõparandis. Ibi mihi sanè liberaliter omnium quotquot essent in oppido, dedit optionem. delectum est ædificium quoddam per amplum, sed magna ex parte dirutum, secus aream, quam nobis Rex templo ædificando attribuerat. Operæ centum ad ruinas instaurandas ædificæ sacram exstruendum Præfecti imperio ex censu ciuium exhibitæ, opus vtrumque celeriter absoluerunt. Tum verò liberius ad Christianæ doctrinæ rudimenta, sacras conciones pueri senesque sese conferre: quibus deinceps non ita multo temporis, statio centum & septuaginta Baptismo lustrati sunt. designatum est etiam Christianis humanis

A humandis prope ædem sacram Cruce defixa per amplum soli spatium, quo primùm illati sunt infantes duo tertium circiter annum agētes, quos Dominus pro salute harum gentiū deprecatores in cælum ascivit. Secuta deinde est in Barptolemū regem cōiuratio, belliciq; tumultus, quibus tametsi oppidani commoti, atq; à Bonziorum fautoribus potentibus viris ad Christianam religionem deferendā solliciti sunt, Cruce etiam ipsa contumeliosè diffracta; ipsi tamen in fide sortiter perstiterunt, quod egomet deinde ex eorum sermonibus clarè perspexi, cum ad eum portum per id tempus naui accessissem. cum enim ab hostibus Christianæ religionis vrbe occupata, publico edicto nos intromittere vetarentur; ad stationem nostram, sera admodum nocte, parato nauigio frequentes venerunt, se diligenter excusantes, quod nos excipere hospitio sibi per aduersarios non liceret, pietatem tamen suam atque constantiam verbis testantes huiusmodi: Christiana religione deserta, quam porro sectabimur? in difficultatibus nostris atque periculis ad quæ confugiemus? an ad lignea siue lapidea simulacra, quæ huc vsq; coluimus? quis inquit vnus Dei caritatem ex animis nostris euellit? Quibus ego verbis maiorem in modum recreatus, eosq; vicissim, vt potui, consolatus; ad Cosmū ceterosq; Socios Vocoxiuram ex eo loco profectus sum, qui sese cum Christianis ad hostium furorem vitandum, in onerariam receperant. verum sedatis iam maxima ex parte tumultibus, & Barptolemō, qui in arcem quandam ex incendio regiē prompediem sublatum iri confidimus: sed de his hæcenus.

Venio ad res Ximabaranas: quam ego in vrbe ab ipso Tono accersitus, Cosmo iubente, me contuli, Benigneque exceptus, & in optimo totius vrbis domicilio sum collocatus. Postridie me Tonus inuitat ad cenam. A cœna familiares suos atq; domesticos in cœnaculū conuocat. Hic ego bene longam de Christiana religione disputationē instituo. illi verò multa ac varia me interrogant: quibus ego dum ad singula respondeo, noctis magna pars abiit. Manè cum illuxisset, Tonus rogatu meo popularibus omnibus Christianæ capessendæ religionis fecit publicè potestatem. ex eo tempore ter quotidie concionari cœpimus, matutinis primū horis, tum pomeridianis, postremò vesperinis, tanta hominum vi cōfluente, vt non domus solū, sed etiam via auditoribus oppleatur. Secundū hunc rei Christianæ cursum more suo aduersarius nō semel impedire conatus est. Tria videntur Ximabaræ cœnobîa Bonziorū, qui cum alijs de causis plurimū possunt, tum quod principes ciuitatis affinitate contingūt. Eius ordinis hominum fallacias atq; superstitiones quod palā coarguimus, populūq; ab ea secta ad Christū omni ope traducimus, capitali nos vbiq; fere odio insectantur. Ximabaræ autem, simulatque, ita pro pensam in nos populi voluntatem intellexere; inimicitijs quas antea inter sese exercebant, communi metu suadente depositis; calumnijs fictisq; criminibus nos oppugnare cōstituunt. Ad Tonum adeunt, mirantes cur in suis terris tā improbum genus hominū versari patiatur, Anthropophagos esse nos, & quocunque Christiana sacra inferamus, eodem continuò bellum excidiumq; importare. Si nobis in vrbe habitatio detur, Lusitanos ipsos illi imperium erepturos. Ad hæc, plebem incitare conantur, partim vt nos ex vrbe pellēdos vna voce abs Tono deposcat, partim etiā vt nos publicè conuictijs maledictisq; proscindat. Eam rem vbi parum procedere animaduertunt, consilium etiam audacius capiunt. Dum ego in ædibus nostris de re Christiana ad populū maximè dissero, facta manu quidā ē Bonziji de cōmuni ceterorum sententia in ædes nostras irrumpit, positamq; ibi Crucem effringit. Sanè indigna visa res est, valdeq; omnes, sed hospes præcipuè noster, eo facto commoti. Itaq; nihil propius factum est, quàm vt eum interficerent. Bonzij autem furore elati scelus scelere cumulant. Mos est neophytorum suscepiam à se Christianā religionem Cruce in charta depicta, atque in ædium foribus collocata publicè profiteri. id illi sibi non modò apud Deum salutare, sed etiam apud homines gloriosum existimant. Hæc omnia insignia Bonzij postridie, primoribus vrbis pro affinitate fauentibus, discerpere, ac lacerare decernunt. Quod vbi Tonus rescivit, Christianis confestim totam rem iussit renuntiari, eosq; hortatus est, vt tumultus vitandi causa, eam iniuriam æquo animo ferre ne grauarentur: se ipsum in Bonzios vtique animaduersurum, sed tempore. Quorum amentia ac furor eò vsque processit, vt quicunque ad nos audiendos venirent, eos vsu etiam fontis arce rent in proximo siti, ad quem plurimi a quationis causa ventitabant, prorsus, vt nobis eius molestiæ vitandæ causa, in aliam vrbe partem migrare necesse fuerit.

Iam verò illa quoque res accidit, non minus euentu felix ac lata, quam initio tristis. turbulenta. Adolefcentes duo ad nos audiēdos rei nouitate inuitati ex oppido finitimo venerant. dumque in aedibus nostris morantur, in familiari & iuuenili colloquio (vt fit) vnus eorum alterius procaci interrogatione lacescit, stricto mucrone in socium præceps iracundia ferebatur; cum illum ex his qui aderant Iaponij quidam: aderant autem fere centum: xi arreptum retinent, eique de manibus sicam extorquet: quo ille facto iratus inde discessit, vt aut eam vltisci iniuriam, aut mortem libimet inferre Iaponico more, statuerit. Accessit ad exstimulandum iuuenis animum satis iam per se incitum patris quoque denuntiatio vehemens, ne suum in conspectu veniret omnino, nisi prius ab ædium præcipue domino apud quem res illa contigerat, doloris pœnas exgisset sui. igitur adolefcent, amicis affinisque coactis, vim comparat: quod vbi Ximabaram allatum est, Christianos omnes magnopere conturbauit, me verò potissimum, veretem, ne si ad manus ventu esset / quæ res non sine multorum cæde erat futura) tum verò Bonziji ciuibus quod cupiebant planè persuaderent, nos rixarum ac seditionum vbique terrarum auctores esse perpetuos. Iamque se, quamquam in magno omnium mœrore oppidani ad Ioannis (sic enim appellabatur) hospitii nostri defensionem intruxerant, aduentabatque armatum agmen aduersariorum; cum iuuenis ille dux agminis repente præter omnium spem gentisque consuetudinē exterritus substitit, satis dignitati suæ, satis parentis imperio factum existimans, si vacuam nobilis cuiusdā viri domum ingressus in suburbano positam, resistente nemine, pugionem inde vicissim abstulisset, atque ita vt fecit in patriam reuertisset. Id à Christianis vbi rescitum est, tanta voluptate lætitiæque perfulsi sunt, vt ab ipso noctis crepusculo, quamquam eos dum dimittente me, nihilominus gratias Deo cuncti simul agentes, factum inuicem gratulabundi narrantes, ad insequentem lucem vsque perstiterint. Nee tamen inter hæc aliaque disheultates, & Bonziorum insectationes, Domino Deo fauente, cessatum est. nam præter quotidianas conciones & catechismum, Baptismi celebres varijs tēporibus complures habiti sunt. Ac primū ethnici quinquaginta nomen Christo dedere. deinde rursus circiter septuaginta. tertio denique Baptismo, candidati trecenti numerati sunt, è quibus baptizauimus dumtaxat eos, quos satis probè Institutos Christianis præceptis inuenimus. ceteri qui minus adhuc idonei videbatur, in aliud tempus reiectioni Christianorum primitias libauit Dominus in hoc itē oppido, sex videlicet trimos aut quadrimos infantes: quorum qui primus excessit è vita, Christianæ fidei veritatem illustri sanè testimonio cōprobauit. cū enim iam ageret animam, sublati ad sydera manibus, Temiangate mairo, id est, consestim (inquit) in cælū migrabo. cuius rei miraculo neophyti magnopere confirmati sunt. Ipse autem Regulus tamen si nee dū Christianus est, & certis de causis in aliud tempus Bonziorū scelus ac maleficia debitis vindicare supplicij distulit; suam tamen erga nos beneuolentiam, & Christianæ religionis vel tuendæ vel amplificandæ studium plurimis rebus ostendit. primū enim nobis honoris causa familiariter sepe edueniendis nomē nostrū apud Ximabaranos in admiratione & in gratia posuit: deinde arē templo ædificando optimam, materiamque suo sumptu conuectam, operasque ducentas nobis attribuit ad arcis ruinas equandas solo, quæ arx quodā illa ipsa in area fuerat. in templi verò ipsius apparatus & cultū familias septuaginta in ea vicinitate habitantes certum vectigal pendere iussit, exturbationis pœna proposita, nisi in officio perstitissent. Idem, quod Christiani ad templum, æstu maris accedente, egrè admodū veniebant, ingenti ponte ad ipsius tēpli valuas vsque perducto, facilem ijs tutumque aditum præbuit. Auctus verò filiola (quæ nos quod clarissimo genere orta est, magno Christianæ rei adiumento futuram aliquando speramus) eam nobis tra didit baptizandam, quod fecimus, & nomine Christiano ΜΑΡΙΑΜ appellauimus, vt eam videlicet nomen ipsum ad omnem virtutem ac sanctimoniam incitaret.

Hæc fere in oppidis Cochino, & Ximabara gesta sunt: quam ego vtranque Ecclesiam per id tempus sepe reuisi, & alteri Damianum, alteri Paulum comites ac familiares nostros, interim dum ego abessem, præposui. Vos etiam atque etiam obsecro fratres, vt pro hac vniuersa Iaponica vinea Domino Deo nostro quam diligentissimè supplicetis. Ex portu MARIAE VIRGINIS adiutricis. v. Calend. Decemb. MDC LXXII.

A IOANNIS BAPTISTÆ MON-
tani Ferrariensis, ad Michaëlem Turrianum
è Societate Iesu in Lusitaniam.

B

exornat; Christianæ tamen religioni tantum tribuit, rebusque nostris vsque adeo fauet enixè, vt vnus è fidelium numero esse videatur. credo propterea quoddò omnibus ducitur, videtque se ex quo tempore Euangelium in suis terris promulgari captū est, non solum imperio, atque opibus auctum, sed etiam filio, quod vehementer optabat. Quod ad conuersionem harum gentium attinet, Euangelium longè lateque iam peruagatum est, & sanè probatur in vulgus, & sere semper ad Baptismum, Dei beneficio aliqui perducuntur. Ratio autem nostra cum illis agendi est eiusmodi. Queritur primum quam sectam sequantur. deinde, non modò quam ipsi profitentur, sed etiam reliquæ omnes Iaponicæ sectæ multis rationibus ita confutantur, vt earum ope ac præsidio æterna salute se nequaquam posse potiri intelligant. Id vbi perceperunt, docentur esse vnum rerum omnium opificem, qui ex nihilo cuncta creauerit, eaque omnia summi officio præter Angelos desertores, & hominem, qui è primo illo statu sua culpa excluderit, in quo ab Deo parente positus fuerat; idemque naturæ legibus, rectæque rationi aduersetur. Discunt deinceps, Deum esse trinum & vnum, cuius imperium primus ille homo neglexerit. Et quoniam infinitæ maiestati ac vnum sacra iniuria, infinitam quoque satisfactionem exigeret, secundam Trinitatis personam, cum genus humanū, aliave omnino creata natura soluendo non esset, humanitatem nostram vltro assumpsisse atque induisse, vt idem homo simul & Deus innocentissimus pœnam nostris sceleribus debitam pretioso sanguine suo acerbaque persolueret morte, ac nos in omnipotentis Dei gratiâ restitueret. Hæc illis omnia clarè & copiosè explicantur, tum ad eorum quæstiones probè respondetur, & omnis ex eorum animis, quoad eius fieri potest, dubitatio tollitur; atque, vt illis certæ precandi formulæ traditæ, præceptaque Decalogi exposita sunt, promittunt se barbaros ritus superstitionesque deposituros. denique sacri Baptismi vis atque mysteria ipsidem explicantur, atque ita Christo dant nomina ac baptizantur. Versamur autem in hisce Iaponicis regionibus hoc tempore è Societate sacerdotes septem, fratres quinque, multi præterea sunt incolæ familiares ac veluti sodales nostri, præstanti virtute homines, qui nos in opere haud segniter adiuuant. Sed vniuersi pro messis copia sanè quàm pauci sumus, nec nobis/ quod facile credas ab occupationibus multum superest otij, itaque subsidio vehementer indigemus. Pijs deprecationibus tuis & cæterorum me valde commendo. è Bungo. v. Idus Octobris. M D L X I V.

EX ALIA EIVSDEM IO. BAPTISTÆ Epistola ad Ioannem Polancum in Societate Iesu Romam.

NUNC aliqua mihi de Bungenſium Chriſtianorum pietate ac deuotione dicenda ſunt: quæ virtus cùm ſemper in ijs apparet eximia, tum verò Quadrageſimæ tempore præfertim elucet. nam præter aſperitatem vitæ priuatæ, & aſſidua ſupplicia voluntaria, Chriſtiani ſexta quaque ſeria frequentiffimi in ſacram conueniunt ædem: atque ubi de paſſione Domini peroratum eſt, extinctis luminibus atrociſſimè cuncti ſeſe diuerberant. Equidè vt primùm interſui, attonitus rei nouitate miraculoque, proſus obſtupui. Neque verò dumtaxat virorum hoc decus eſt: ipſæ quoque mulieres in hanc partem ſe admodum ſtrenuè atque acriter incitant. quarum nonnullæ cùm me ſummis precibus obſecrarent, ſibi vt in templo ſumptis ne dignoſcerentur virilibus tunicis, echinatis globulis ferreis in ſua terga ſauire liceret; negaui ſcili- cet: primùm id minus decorum arbitratus; deinde etiam veritus, ne ſi ad cæteram auſteritatem & pœnitentiam, qua ſe ipſæ pœne conficiunt, verberum quoque tormētum acceſſiſſet, certum adirent vitæ diſcrimen. id ipſum graui admodum ætate ſenes à me magnopere contenderunt. Tam verò ſacræ hebdomadæ officia, quo animi ſenſu ac lacrymis; Paſchalia autem ſolennia quanto animi gaudio, atq; hominum multitudine celebrentur, dici vix poteſt. Nec ſanè minor eſt Natalium ſeriarum gratulatio & celebritas, quin etiam pia ſimul & iucunda per eos dies ſpectacula committuntur, illuſtribus aliquot actionibus è ſacra hiſtoria Iaponico verſu deſcriptis: quæ poemata Chriſtiani magno ſuo bono memoriter hauriunt, namque ea ratione & magnam ſacrarum litterarum partem addiſcunt, & hiſce carminibus identidem concinendis, profanas cantiones quibus antea aſſueuerant, paulatim dediſcunt. Nam quid ego de Confefſionibus dicā? quo in genere ita ſolertes accurati que ſunt, vt aliud nil egiliſe videantur in vita. Quibusdam ego, id vehementer optantibus, per interpretem aures præbui: quorum nonnulli ſcriptam Confefſionem ſuam ſecū attulerant. Credas mihi affirmanti velim, quotidianas me ſeſquianni totius (tam diu enim ſacerdote caruerant) recognitiones actionum ſuarum, quæ examina dicimus, in ijs ſcriptis liquidò comperiſſe: ea diſpoſitione atque ordine in commentarium crimina ſuis quæque diebus notata retulerant, cùm ante id tempus octauo vel quindecimo quoque die Sacramentum Confefſionis obire cōſueſſent. quæ mihi eorum diligentia eò laudabilior videtur, quòd ex mediocribus interuallis peccata ritè confiteri haud ita difficile duxerim: ipſorū verò octodecim menſium errata in temporum ſeriem digeſta proferre, id verò in primis mirandum eſt. Quid quæriſ? contritione ſua animique candore ita me ſibi obligarunt, vt cum **CHRISTO** Domino ingentes & agam & habeam gratias quòd me in hæc loca perduxerit; tum etiam tibi plurimum R. P. vel eo nomine debeam, quòd auctoritate ſtudioque tuo perfectum eſt, vt aliqua mihi pars demandaretur huiusce tam fructuoſæ prouinciæ: quam ego vt ex inſtituto ac ſpiritu noſtræ Societatis geram, peto abs te, vt infirmitatem meam tuis ad Deum precibus ac ſacrificijs ſubleues. è Bungo. vi. Idus. Octobris. **M D L X V.**

LUDOVICI FROII AD SOCIOS in Indiam.

ANNO proximo, Vocoxiura vico ab hostibus concremato, & exciso, Cosmus Turrianus cum Ludouico Almeida, & Iacobo Consilio officij causa conquisitus a Christiano quodam nobili viro Tacaxim oppidum Regis Bungenis æger naui deuectus est. Ego autem ab Antonio Firandeli viro Principe accersitus, Cosmi iussu Tacaxumam contendi febri frigoribusque vexatus, quæ me quattuor menses malè habuerunt. Eodem venit post mensem Ioannes quoque Fernandus. Insulani sunt numero trecenti circiter & quinquaginta, Christiani omnes, quorum quibus licuit, aduenienti mihi nauigiolis

obuiam prodire, ceteris in littore præstolantibus, quorum omnium quanta sit pietas atque religio, ex eo facile iudicabis, quod bis in nocte ad Dominum deprecandum, Christiue tormenta necemque secum reputandam surgere è lectulo consueverunt.

BQuin etiam primis tenebris multi cum se in preces suderunt, ad mediam usque noctem in ea cogitatione suimet pane obliti persistunt. Pyxidiculam ego cerearum agni cœlestis imaginum, quas Romæ summus Pontifex consecrauerat, Socijs nostris attuleram ex India. id ubi reseciuit Christiana quædam anus Facatenfis, multis precibus vnam mihi earum extorsit. Eius rei fama statim hoc toto tractu percrebuit. itaque ad me quotidie & Firando, & alijs ex locis nauigia veniebant virorum seminarumque plenissima, è reliquijs illis amoris (sic enim appellant) aliquid à nobis efflagitantium; negari non poterat. itaque totum eius ceræ consecrationisque mysterium exponcbat Ioannes, deinde in eos distribuebatur. & sanè ceram in particulis ita minutis secare coacti sumus, ut Christianis mille quingentis ac triginta sufficerent, quas pro suis quisque copijs vel argentea theca, vel ænea, vel stannea, vel ex aurichalco includebant; ex altera parte nomine IESV spinea corona circumdato, ex altera tribus ad imam Crucem clavis incisus. Templum autem ipsum, quod Firando, alijsque ex insulis consuetem ad nos multitudinem non caperet, per eos dies amplificatum, & sacrario atque ædificijs ad hyemem traducendam ornatum est. opere absoluto, dum Iaponius quidam apud nos ceram in candelarum vsum ad ignem liquat, arida palearum materia, è quibus parietes erant extructi, flammam ita auidè arripuit, non modò ut hospitium nostrum

Cædemque sacram, sed etiam quindecim fere vicina Christianorum tecta comprehenderit atque consumpsit. quorum sanè mihi æquitas animi ac patientia visà est admirabilis, cum incensis domibus domesticoque instrumento, in publicum se coacti proripere, tempestate perfrigida, cum è cœlo densa nix caderet, vnà cum coniugibus liberisque, quinonnullis eorum erant septini, octoniu, nostram tamen vicem magis quam suam ipsorum dolerent. Ex ea clade sacrorum apparatus Dei beneficio ereptus est, & aliquid è supellectili vestibusque, quas nos omnes egentibus Christianis ijs, quorum domus arserant, miseratione commoti diuisimus. Ioannis verò Fernandi commentarius multis iam annis elaboratus, in quem ille sacras conciones, & catechismi explicationem Iaponico sermone retulerat, sanè quàm incommodè periit. Ego interea cum ægrotus decumberem, ex eo periculo me ad quandam Christianum recepi, ibique in summa egestate storea mihi pro stragulo fuit, lignum pro ceruicalie: statim magna vtriusque sexus hominum ac puerorum turba confluit, incommoda nostra & calamitatem, lacrymis prosequentium: mortuos parentes lugere dixisset atque, ut est gens ad omnem humanitatem ac misericordiam prona, quamquam in summis rei familiaris angustijs, alij ad me contegendum suismet vestimentis exue-re se, alij in cibum duas tresve cochleas, alij virides cepas, alij denique sylvestre allium afferre. aliquot etiam Firandenses, & Facatenfes Christiani, qui in eam insulam anno priore Vocoxiura migrauerant, cocta nobis cibaria septem octoue dies è suis domibus misere. Eius incommodi nuntio Firandum vicinasque in insulas perlato, confestim ad nos subleuandos Christiani cum fabris, paleis, funibus, arundinibus aduolarunt: quorum opera cum ædes nostræ, templumque, tum etiam incensa Christianorum tecta magno omnium gaudio ac voluptate resecta sunt.

Sed idem tempus ecce noua calamitas. Aduectum ex India pretiosum ornatum sacrorum vnà cum aureo textili, & simul vitrea vasa donanda principibus, Firandum Cosmus, vt ibi videlicet ab incendijs tutiora essent, ad Christianum amicum custodienda transmiserat. Hic dum ludos quosdā profanos ipso Cincrum die agunt barbari, vnus ex ijs temere arreptum ignem in ædificium coniecit, qui vento adiuuante, adeo vehemens ac seuum excitauit incendium, vt bonam vr̄bis partem cum ædibus Antonij dynastæ, & Christiani eius qui nostra seruabat, momento pane temporis hauserit. quæ res magnam mihi præcipuè, febri, tali anni tempore, laboranti, patientiæ materiam præbuit, quòd in eas ego quoque facinas, Diui Thomæ partes, quæ appellantur, itemque nonnulla valetudinis aduersæ remedia, quibus admodum inops est hæc terra, conieceram. Inde, paucis interiectis diebus, vigilias agere sumus: coacti latronum & hostium metu, quibus paruum hoc Firandi regnum infestum est: paratissimæ nauigij quibus aliò, si res ferret, auerteretur sacra vestis & instrumentum, nos cum Christianis in editum locum munitumq; recepimus. Sed belli tumultus ille Deo fauente sublatu est. Et quoniam Iaponicę linguę ignoratio rem Christianam magnopere distinet, erepto ex assiduis occupationibus tempore, faciendum sibi frater noster Fernandus existimauit, vt de Iaponico sermone grammatica præcepta conscriberet. ijs duplex etiam Lexicon addidit: in altero Iaponicas voces, in altero Lusitanicas alphabeti ordine cum sua cuiusq; significatione prætexens. Sexto vel septimo mense, haud tamen idcirco intermissis concionibus, cæterisque muneribus, eam lucubrationem absoluit, in primis vtique necessariam Iaponijs excolendis.

In ferijs Natalibus, atque Paschalibus, incolarum summa religio. Nocte Natali sub vesperam lentaculo exceptos bibariam in templo diuisimus. Ibi alternantibus choris certos ex veteri testamēto locos, sacrasq; Prophetarum prædictiones temporis accommodatas versu Iaponico decantarunt. Deinde solennia missarum sacra peracta sunt. Dominica in palmis cum sacrum fieret, Passione Domini per vices, vt sit, recitanda, tanta populi complo ratio orta est, vt vix inter pronuntiandum nos mutuo exaudire possemus. Iam sexta seria, quæ proximè consecuta est, complures tum Firando, tum ex finitimis pagis Christiani ad verberationem cum flagris ac tunicis cõfluxere, quòd Firandi conuentus huiusmodi ab Rege prohibentur. nec sequentibus eo die procellis atque imbribus deterriti sunt, quò minus acriter sese cædentes, sanguinemque mittentes, permultos passus agmine composito incederent. quod ipsum separatim mulieres quoque, Christi amore incense fecerunt, idque summa cum pietate, & sanctimonia. Porro aquam Sabbato sancto benedictam, magno studio ac fide ad morbos pellendos partim apud se religiosè asseruandam sumpserunt, partim etiam Firandū, ceterasque in insulas atque oppida Christianis dono mittendam. Paschali verò die Dominico, ad summam gratulationem species tantum & pompa magnifica desuit. cetera sanè egregia. vnum dumtaxat pallium erat nobis, quo eodem pro umbella in supplicatione vsi sumus. sub ea gestabam ego sacratissimum CHRISTI corpus in calice, linteatus præibat Fernandus corona rosca redimitus, & quamquam macie ita confectus, vt vix hædere vestigijs posse videretur, valde tamen iucundè canebat. Dic nobis MARIA, quid vidisti in via? Cui respondebat ex altera parte Iaponius quidam senex, trullam bacillo pulsans: nec enim vlla in his locis organa mulica sunt. Eo die cibum apud nos cuncti sumpserunt, quod festis fermè celebrioribus facit, præsertim verò die Visitationi MARIE VIRGENIS sacro, quem diem præcipuo cultu atque honore exigunt Misericordiæ sodalitia, conuiuij curatoribus in qualibet Ecclesia constitutis.

Ipsis hebdomadæ sacro sanctę diebus, Firandi res accidit ad prouidentiam Domini iulitiamque declarandam admodum illustis. Princeps Bonziorum erat in vr̄be quidam, Salimandaq; nomine, regni totius huiusce tanquam Archiepiscopus, capitalis Christianę religionis inimicus. cuius scelere antea & Cruces præcisę, & Gaspar Vilela cum reliquis omnibus ÷ Societate nostra Firando pulsi exclusiq; fuerant. quam rem Antonius dynasta grauissimè tulerat, nec tamē vindicarat, ed quod Bonzior principum affinitatibus admodum potens esset. Is igitur ab eodem Antonio, qui tum regij exercitus Imperator vnà cum Rege militabat, per interpretem petijt fundum quen-dam continuandum prædijs delubrorum suorum. Id cum Antonius apertè negasset, accensus ira misit continuò Bonzior primū, qui Antonij villas, deinde sex circiter Christianorum Antonij popularium domos incenderent. Epimvero tum Antonius rei atro-

A rei atrocitate commotus Regem adit, Bonziji improbitatem diutius ac tolerari non posse: nisi in ipsum Rex animaduertat, sese confestim rei militaris cura deponita, ad viciscendam eam iniuriam profecturum. cui Rex quamquam inuitus ac merens, tamen quod Antonij viri nobilissimi, & secundum se opulentissimi opera plurimum indigeret, respondit se totam rem ipsius arbitrio plane permittere. Tum recordatus iniuriarum, quibus ille nos affecerat, postulauit Antonius, ut Bonzium eo dignitatis gradu decetum, Firandensis regni finibus in perpetuum exterminaret: & ne quas spes reditus ei relinqueretur, agros illius ac bona alijs possidenda assignaret: Quo statim factis, & Christiani molesto grauique aduersario liberati, & Bonziji dedecus ingens, ac dolor iniustus est.

B Decem menses Tacaxum fuimus: quo temporis spatio vicinas insulas, quæ in Antonij ditione sunt, bis Fernandus inuilit. nec sanè frustra. nam & Christiani, ipsius aduentu mirum in modum recreati, & barbari multi ad ouile Christiani perducti sunt: in ijs verula quædam annum agens circiter nonagesimum, mulier honorata, multisque affinitatibus pollens. Hæc beatitudinis gratia, multa Iaponis delubra superstitionis peregrinationibus circumierat, habebatque papyraceam tunicam, quæ descriptam Amidæ vitam continebat, quam illi cum alijs diplomatibus & indulgentijs Ecclesiasticis enim ritus dæmon effingit) Bonziji pretio ingenti vendiderat, polliciti, si eo amictu, supremo die suo esseretur, omnibus noxis solutam, rectà ad beatas Amidæ sedes proculdubio peruenturam. Aegrotum quendam eius propinquum Ioannes inuiserat, cuius domi casu ipsa quoque tum aderat. Eam igitur Ioannes accersi iubet, si pauca de Redemptore generis humani dequæ altera vita cognoscere cupiat. audituram se respondit mulier: verum enim uero falli, si quis idcirco se Christianam futuram existimet. Sed ubi dæmonis malitiam, fraudes Amidæ, cui illa tantopere fideret, Euangelicam denique veritatem Ioannes aperuit; ut Iaponica ingenia facile rationibus cedunt, eius orationem mulier ita approbavit, ut lacrymis obortis Baptismum continuò peteret, quid multa? solennes preces edidit, chartaceam illam tunicam, aliisque Bonziorum scripta quæ diximus, ad Ioannem attulit comburenda, sibi post hæc sacrum fore nihil, aut religiosum affirmans, præter nomen Iesv. ac deinde baptizata, tantam animi pietatem atque ardorem ostendit, ut cum vniuersos Christianos, tum eos præsertim, qui eam antea nouerant, ingenti gaudio afficeret: quam metuebant prius, nunc autem metu duplicatum in amorem conuerso, maxime diligunt ac mirantur quæ prius præ imbecillitate corporis stare vix posset, eam nunc quotidie templum petentem, Angelicamque salutationem trecenties recitantem, & singulis noctibus orandi causa bis è cubili surgentem. Eadem postea ad me Tacaxum cum alijs Christianis nauicentendit, ut rei diuinæ interesset, & granum aliquod benedictum & cere, quam diximus, consecratæ particulam a nobis exposceret.

C Hic rebus, alijsque peractis, quas ego breuitatis causa prætereo, Fernandus ad me reuertit. Et quoniam Firandenses Christiani magno nostri desiderio tenebantur, mihi autem per Regem à Christiana religione, contra quam initio simulauerat, alienum, in ea vrbe rem diuinam facere non licebat; supplicationibus habitis, & recum Antonio communicata, omnino visum est faciendum, ut saltem Fernandus eò se conferret: ubi ille dum fideles in officio retinet, labantes in fide confirmat, ethnicosque præceptis Christianis instruit; interea naues Lusitanorum duc in hanc oram è Sinis delatas: quarum magistrum cum iniussu meo Firandi portum inuehi nollent, Rex ratione lucri coactus (nam alioqui, secus ac primis aduentus nostri in Iaponem annis simulauerat, & nobis, & Christiano insensus est nomini) se mihi per quandam è suis familiaribus excusauit, quod bellicis districtus negotijs nondum mihi salutem nuntiari iussisset; & simul magnopere petijt à me, ut Lusitanos vrbis aditu ne prohiberem: se primo quoque tempore de mea quoque introductione cum nauarchis acturum. Illi igitur, permittente me descendunt, & promissa ab Rege sæpius exigunt, templum ære suo se edificaturos recipiunt. Rex tergiuersando rem extrahere, nosque iam apertè frustrari, cum eo ipso tempore oneraria, cui à sancta Cruce est nomen, aduenit, sanè opportunè. nam & sacerdotes è Societate tres Melchiorum Ficeredum, Balthasarem Acoltam, & Ioannem Capralem summa cum animi nostri voluptate ac lætitia nec opinantibus nobis aduenit, & occasionem optimam præbuit Regis ab ea perfidia reuocandi. Hanc ego nauem ætuario quæsitam reperi in ipso cursu velis adhuc inflatis: & Petro quidem Almeida nauarcho pro excellenti eius probitate, & in Societatem nostram obseruantia, facile persua-

persuafum est, vt vela submitteret statim, ibidemque subsisteret: mercatores autem si-
ue nauigationis nausea tædioque, siue alia quauis de causa, nullis rationibus desenten-
tia deduci potuerunt quò minus scaphis oppidum peterent, & mercimonia exponerent.
magno illis ea descensio stetit: namque à furibus igne apothecis eorum injecto, non exi-
gua mercium parte vel flamma ventoque sæuiente consumpta, vel etiam ab ipsis furi-
bus inter eam trepidationem ablata, aureorum circiter duodecim millium damnum
fecere. Interea Petrus Almeida, qui iactis anchoris, ab oppido sex millia passuum sta-
bat, rogatu meo Regi apertè denuntiat, se nisi nobis restitutis nequaquam appulsurum.
Rex autem, dierum aliquot mora interposita, ad extremum metuens, ne si rem diutius
distulisset, magna rerum suarum iactura nauarchus alios portus peteret; nobis & vrbe
intraudi, & sacræ ædis extruendæ potestatem fecit. Descendentibus nobis ad littus die
natali D. Barptolemæi Apostoli, gratulatio ingens & à nautis Lusitanis significata est,
& ab incolis Christianis, cum se præter spem, voti compotes factos viderent. Nos cum
nauarchis & magno præterea comitatu Regem adiunimus, ei que gratias egimus. accep-
tationem templi continuè animum adlecimus. ex onerarijs Lusitanorum tribus, pec-
cunia in ædificationem corrogata, opus celeriter ad culmen perductum est. Itaque in
eo templo natalem diem *MARIÆ VIRGINIS* egimus Balthasare sacrificante, & ma-
gno omnium gaudio concionante. Tanto autem studio à nobis de hac Firandensi com-
moratione multis de causis laboratum est: primum quòd ita mandauit Antonius Qua-
drius: deinde ne Christiani incolæ summa virtute ac religione homines deferantur: tum
vt iacta à nobis in animis puerorū, qui tanè præstanti sunt indole, femina Christianæ do-
ctrinæ, ad bonam frugē nostra opera perducantur: postremò Lusitanorū etiam gratia,
qui ad hoc emporiū libētissimè cōmeant, ad merces distrahendas ac diuendendas oppor-
tunissimum. Dum hæc ad Firandum geruntur, cognitum est Cosmū Turrianum Hun-
genlis regis hortatu, atque auxilio ad oppidum Rirani regni Cochincum peruenisse,
eamque Ecclesiam, quam hostes afflixerant, eiusdem Regis ope ac beneficio restituta-
tam. Eo Melchior Ficerdus cum mandatis ac litteris, quas afferrebat ex India, ad Cos-
mum profectus est. Nec ita multo post Cosmus ad nos scripsit, vt ad se ego & Balthasar
Acosta veniremus; Caprall, & Fernando Firandi relictis, quæ prima nauigandi facultas
fuerit, proficiscemur. atque ego me, nisi per mea steterit peccata, Meacum ad Gaspa-
rem Vilelam missum iri confido. nam nostrorum hominum subsidium aliquod non
ipse modò, sed etiam Meacenses vehementer exoptant: quippe qui ad eum, sacrorum
caussa, è remotis vrbis amplissimæ partibus ægrè admodum ventitant. Cuius profectò
res gestæ satis declarant, nihil esse tam arduum atque difficile, quod non animi robur
ac perseuerantia superet. Nam qui primis legationis suæ temporibus, contumelijs, pro-
bris, lapidationibus nullo defensore appetitus, diuque vexatus esset, tantum constantia,
patientiaque profecit, non modò vt populo, sed etiam vt principibus, Regeque iam ip-
so æquo ac beneuolò vtatur. In agro Meacensi intra quadragesimum circiter lapidem
Ecclesias septem instituit, multis è prima nobilitate ad Christi cultum adductis: ma-
gnum denique rei Christianæ studium in illis gentibus excitauit. Verùm hæc, & re-
liqua huius prouinciæ acta ex aliorum litteris fusius cognoscetis. Vos ego
patres, fratresque mihi carissimi per Deum obsecro, vt vestris
in sacrificijs precibusque memoriam mei retineatis,
Firando. Quarto Non. Octobr.

M D L X I V.

I O A N.

IOANNIS FERNANDI AD FRANCISCUM PETREIUM DE SOCIETATE IESU.

Ergo si putabam vos de rebus Meacensibus à Gasparis Vilelæ ipsius litteris cognituros; tamen cum Christiani duo certi homines nuper ad nos Meaco venissent, faciendum mihi existimaui, ut quæ ab illis accepimus, tibi per litteras primo quoque tempore exponerem. Anno superiore, cum Gaspar ad Bonziorum furorem atque imperum declinandum, ex vrbe Meaco Sacaium Christianorum hortatu precibusque se recepisset; Didacus quidam neophytus ad Xamaxinodonum in ius adijt, debitam sibi à nescio quo pecuniam iudicio repetens. hunc Xamaxinodonum ut agnouit, per ludibrium siue Christianus interrogat. Ego verò sum, inquit ille: cui rursus Iudex: cedo, vestra quæ dogmata sunt? recusanti respondere Didaco, seque excusanti quod tyro esset etiamnum; acius instare denuo barbarus, & urgere, ut aliquid in medium afferret. Necessitate pæne coactus Didacus de animorum immortalitate, deque æterno totius vniuersitatis parçe cepit nonnulla differere: quibus permotus Xamaxinodonus, abi (inquit) nuntia magistro tuo, ut ad suam mihi doctrinam declarandam accedat. nam si tu rudis adhuc & nouitius tam bene disputas, quid de ipso doctore tuo putandum est? quod si veritatem religionis Christianæ probarit; eam ego fortasse & Quequidonus collega suscipere non grauabimur. Didacus igitur non sine diuino consilio id factum existimans, forenti actione deposita, Sacaium illico ad Gasparem excurrit, eique iudicis mandatum exponit. Gaspar rem cum Christianis, qui ibidem aderant, communicat, illi negant se dubitare quin ea sit insidiosa euocatio: proinde nequaquam eundem omnino probabilis erat ea sententia: verumtamen, ne cui, verbum Dei audire se velle dicenti, aliquo pacto defuisse videretur; Laurentium Iaponicum comitem suum ad eum legauit: qui, quamquam propositio vitæ periculo, libens discessit, ea conditione, ut nisi intra quatrimum reuertisset, minus commodè cum eo actum existimaretur. Dies duo, tres, quattuor: nec tamen redit, pro mortuo scilicet, vel certè malè accepto esse habitus, mittitur de communi sententia Meaco vnus Christianus Antonius nomine, ut cuncta Sacaium explorata certaque referat. Huic in ipso itinere occurrit Laurentius & comites duo cum lumento tendentes ad Gasparem deportandum, quod iam Xamaxinodonum & Quequidonum Laurentij opera Dominus ad se conuertisset. Meacum igitur cum Socijs tribus Gaspar profectus (ij sunt Iaponij Laurentius, Augustinus, & Damianus missus ad eum mense Decembri) Xamaxinodonum & Quequidonum Baptismo lustrauit. Erant ambo venefici, & dæmone familiariter utebantur: ijdem iuris Iaponici peritissimi, summaque prudentiæ & eruditionis fama. itaque ab ipso Rege & ijs qui rerum potiuntur, de religione belloque consulebantur: Christianæ autem religionis adeo acres aduersarij, ut in ea affligenda & Gaspare exturbando Bonziji ipsorum præcipuè opibus, gratia, auctoritate niterentur. Nunc autem diuinitus immutati ambo tanto studio in Christianæ causæ defensione incumbunt, ut Iaponicarum opinionum prauitatem atque fallacias scriptis arguere atque aperire instituerint, Euangelica veritate ad calcem operis additæque librum ad communem omnium vtilitatem salutemque sunt edituri. Sanè grauem ex eorum conuersione plagam ac dolorem Bonziji accepere, præsertim quod illos imitatus Xucaidonus quoque, vir in Iaponicis meditationibus exercitissimus, & Mioxindoni rei militaris præfecti cognatus, ad CHRISTVM accessit, atque inde in patriam reuersus passum ab vrbe Meaco viginti quattuor millia, quæ Imoris appellatur, estque in Mioxindoni ditione, tantum apud affines & amicos exemplo suo monitisque profecit, ut eò Laurentius ipsorum rogatu missus à Gaspare, patritios sexaginta eorumque familias, omnino capitum ad quinque millia, baptizauerit, ædificia consestim extruenda, quorum tanta fuit in fide virtus atque constantia, ut post Laurentij discessum, à Bonziji ethnicisque ad defectionem sollicitati laceffitique partim altercationibus, partim etià ludibrijs & infectionibus, non modò non ab incepto destiterint, sed etiam pro defensione Euangelij diè vnum in armis fuerint. Quibus rebus Xamaxinodonus

donus cognitis, Gaspari persuasit vt ad Mioxindonum/culus domicilium ab Imori ca
stro, vnus diei distat itinere sese conferret, causamque Christianorum apud eum a-
geret. Ab eo Gaspar benignè acceptus, cum de rebus diuinis ipso valde approbante
verba fecisset, summa eiusdem voluntate obtinuit, vt Imorenses ethnici Bonzijs; neo-
phytis negotium postea ne facerent. quare Christiani molestia liberati & magnopere
confirmati recreatique sunt: ad quorum numerum tredecim alios in reditu Gaspar
adiunxit, postridieque Meacum reuertit. Ex eo tempore in agri Meacensis munitis op-
pidis quinque ad passuum non vltra quinquaginta millia totidem Ecclesie institutæ
dicuntur. Regis autem ipsius Meacensium tanta esse fertur in Gasparem animi propen-
sio, vt cum Gaspar ab Amangutianis litteras accepisset, eam Ecclesiam à Moridono ty-
ranno vexari, pijs ipsorum discussis cæteribus, euerso templo, areaque ipsa per vim occu-
pata; Regem adierit, atque ab eo impetrauerit, vt ad Moridonum scriberet, gratum si-
bi esse facturum, si Christianos commendatos haberet, eorumque templi instauratio-
nem atque ædificationem adiuuaret. Eam epistolam Rex insigni cuidam viro dedit ad
Moridonum in castra leucas triginta vltra Amangutium perferendam; eiusdem epi-
stolæ separatim exemplo ad Christianos Amangutianos allato, qui propterea magnâ
in spem rerum meliorum venerunt. Hæc habui quæ de Meacensibus rebus in præsen-
tia scriberem, vt tam læti nuntij quàm primum in Indiam peruenirent. Gasparem ip-
sum de eisdem rebus aiunt scripsisse. Eius litteræ, quas Bungi itinere pergens alius nescio
quis ferre dicitur, vt speramus, propediem subsequenter. Hactenus de alijs. Quod verò
ad me ipsum attinet, te per IESVM CHRISTVM R. P. obtestor, vt mei in sanctis sa-
crificijs tuis nominatim memineris, atque id ipsum à reliquis omnibus Socijs peto quod
ipsorum deprecatione placatus mihi Dominus tantum virtutis impertire dignetur,
vt Societatis nostræ disciplinam ac leges ad finem vsque custodiam. Firando. v. l.
Idus Octobris. M D L X I V.

LVDOVICI ALMEIDÆ AD SO- cios in Lusitaniam.

COMPLECTAR his litteris, fratres mihi carissimi, ea dum-
taxat, quæ mihi, certa Iaponis obeunti loca in itinere con-
tingerunt: nam cætera nostri Meaco, Firando, atque aliun-
de, ad vos ipsi perscribent. Anno proximo Pater Cosmus
Turrianus, Vocoxiura, vbi tum commorabatur, misit me,
duo in oppida regni Rimani ad prædicandum Euangelium;
quibus in oppidis intra tertium circiter mensem (quæ
Dei benignitas est) non infimæ conditionis homines am-
plius mille ducenti ad ouile СНАСТЪ perducti sunt. At-
que illa quidem iam cognouisse vos arbitror: Barptole-
mæum Regem valde potentem Rimani Regis fratrem, magna cum nobilitatis parte
conuersum ad Christi fidem, aliosque deinde complures. Didicistis præterea, vt opi-
nor, Vocoxiura vicus ac portus, nostris ab eodem Barptolemæo attributus, cum ædifi-
cijs, tum verò neophytis in dies quàm feliciter crescere cæperit. Hunc adeo lætum rei
Christianæ progressum cum diabolus ferre non posset, Bonzios permultos è popula-
ribus Barptolemæi sollicitare non destitit, quoad facta coniuratione armisque clam
sumptis, Reges ambos repentino impetu aggressi; Barptolemæum, quod idolorum cul-
tu sublato phana ipsa Deo vero dicasset, regno deturbatum, in arcem quandam compu-
lerint, intra quam sese continebat hoc tempore; fratrem verò eius, quod in regnum su-
um patefecisset aditum Euangelio, dimidia fere parte oppidorum suæ ditionis exue-
rint. In eo tumultu, Vocoxiura vicus, iniecto surtim à vicinis hostibus igne, confestim
incensus est. Cosmus in Rimani cuiusdam neophyti nauem confugit, Leonis nomine,
qui periculo cognito statim præclarè instructis nauigijs duobus ad opem Ecclesie
temploque ferendam aduenerat: quod tamen ipsum vnâ cum ædibus Christianorum
agricolarum, cum iam Cosmus, vt dixi, nauigium conscendisset, inspectantibus nobis
eodem conflagrauit incendio. Spectaculum nostris oculis graue admodum, & acer-
bum. Vicus primùm exustus ac dirutus is, qui modò & conuenarum numero, &
p. ri

A plurimo Dei cultu florebat: innocentes pueri permulti, quorum pijs vocibus, ac quotidianis precationibus in Dei laudem nuper omnia perltrebebant, raptim in naues impofiti, dilapfi que: cætera neophytorum turba cum liberis atque familijs, sine tefto, sine cibarijs, sine vlllo præfidio relicta crudelitati hoftium atque fæuiciz. Rebus igitur desperatis mærentes cursum direximus ad portum, qui primus regni Bungehlis occurrir, leucasà Vocoxiura circiter quinquaginta. In ea nauigatione, dègna memoratu nonnulla accidere; è quibus hoc vnum in præfentia exponam. Cum ad alias eius oræ ftationes, tempeftatis cauffa, coacti fumus appellere, tum ad quendam regni Rimani portum, citra eum locum quem petebamus, paffuum millia quinque & viginti. Eius portus atque oppidi facie princeps erat Leo: qui inde Vocoxiuram ad nos, vt diximus, nauigijs duobus erat profectus. Eò igitur delati, quòd Cosmus valetudine admodum vteretur aduerfa, descendimus, ibique dies octo fubftitimus. quo tempore Chriftianorum concursus ad Cosmum ingens fieri cæptus; quod neminem è facerdotibus noftris antea viderant. Verùm noctu ferè ventitabant, exploratorum metu, hoftiumque Chriftiani nominis, quibus oppidum erat refertum. Nam Regis pater, qui ætate iam exacta Regni adminiftratione decefierat, cognita feditione ac bello in filium excitato, rebellibus renuntiarî iufferat, omnia ipforum arbitrio compolitum iri, fponponeratque, ipfum filium Regem, itemque nepotem, in exilium ituros; Cruces Chriftiano ritu defixas auulfum iri, Chriftianos ad patrios ritus Chrifto deferto redituros. Id erat cauffa: cur neophyti minus apertè Cosmum inuiferent, quorum erat numerus fermè octingentorum. Ipsi verò pueri Chriftiana doctrina fic erant eruditi, vt cuncti præcædi formulas, plerique etiam Catechifmum totum tenerent. ij, curabat Cosmus vt inter fe, dialogi more, fictis ad tempus perfonis, de Chriftiana religione, Gentilique fuperftitione certarent; idq; tanta cū animi voluptate, vt perfpecta gentis huiusce fides ac pietas, omnem pene acceptæ cladis dolorem abftergeret. Sed hoc ipfum quoq; folatium nobis humani generis hoftis inuidit, ac Bonzios impulit, vt facta manu, diuerforij noftri arundinea tefta nocturnis lapidationibus magno cum ftrepitu peterent: quo maxime tempore neophyti fpiritualium fermonum delicijs fruebantur. Quocirca nihil hoftium vim ac potentiam veritus Leo (quod alius nemo præter ipfum auderet) nos ædium fuarum excepti hofpitio: cumque nihilominus Bonziji furerent, tanto dolore ipfe cum omnibus fuis exarfit; vt infcientibus nobis arma capere, ignemque cænebijs Bonziorum inferre, fuma præfertim vxoris voluntate, decreuerit. Eam rem odorati Bonziji, furere delierunt. Verùm quia cōmoratio noftra diuturnior, periculofa neophytis effe videbatur, idque ipfimet ita iudicabant; quamquam magno cū dolore, quem ex ipforum folitudine & calamitate capiebamus, magnaque mutæ beneuolentiz fignificatione, filitio noctis digrefsi; pofttridie Tacaxim oppidum Bungenlis oræ tenuimus. Ibi Cosmus loco propinquo coniftlere, & neophytorum animos, epiftolis, inter eos terrores atque difcrimina confirmare, totiusque rei exitum exfpectare conftituit. & quò effe ibi tutò liceret, ad regem Bungi me mifit, duarum & triginta leucarum itinere; vt is de manfione fua cum Tacaxiano Præfetto per litteras ageret; quod Cosmus ipfe propter valetudinem longius progredi non auderet. Rex erat eo tempore Voluqui (id oppidi nomen eft) quem vt conueni, Cosmiq; mandata expoſui, Rex valdè lætatus Cosmum in fuis verfari finibus, protinus mihi dedit ad Præfectum epiftolam; Cosmo aream ædeſq; ad habitandum attribueret, & ex incolis, Chriftianum, quicumque vellet, fieri permetteret. Atque hæc quidem eo ipfo die: poft menſem autem, Cosmum regni proceribus per litteras magnopere cōmendauit. Poft menſes verò duos, cūm Chriftianam rem parum procedere cognouiſſet, duas edidit tabulas ornatas auro, nigroque colore diftinctas, quarum alteram Cosmus apud fe, alteram vnus è noſtris haberet in alio pago percelebri (Cauaxirim appellant) leucasà Tacaxi feptem. Earum in vtraque rei Chriftianæ tribus capitibus chirographo ſuo cauît quàm diligentiffimè. Primùm enim edixit licee in ſuo regno, ſummis, medijs, infimis Chriftianos fieri: deinde pœnas propoſuit, ſi quis diuinæ legis præcones, aut impediffet, aut vlla ratione læſiſſet: tertio declarauit placere ſibi in perpetuum tota ſua ditione prædicari Euangelium. Ac mirum finè, quantopere Chriftianæ religioni faueat, quamquæ ei nondum addiſtus. Petentibus nomine Bonziorum quibuſdam, vt nos exterminaret, alienum effe eius dignitate, ferre qui Deos ſuos tam impudèter, tam contumelioſè proſcinderent; infames item edacitate carniſ humanæ (hoc enim illos non pudet crimen

nostris obijcere)& quocunque pergerent, eruptiones atque excidia secum asferentes. D
 cum hæc,inquam,& alia sexcenta in nos probra iactarent,annus,respondit ille,circiter
 quartusdecimus agit,ex quo hi homines in hæc loca magno vtique meo hono delat
 ti sunt: tribus quippe dumtaxat regnis ante præfueram, nunc verò quinquè polli
 deo. antea pecuniæ laborabam inopia,nunc Iaponis Reges omnes diuitijs supero;at
 que ad populares etiam meos hoc beneficium pertinet.denique omnia mihi ex eorum
 hospitio secunda acciderunt:quin etiam filio magna mea voluptate sum auctus,cum
 nullum antea suscepissem.Quæro nunc ex vobis:equid attulerit mihi commodi reli
 gionis vestræ defensio? proinde cauete,ne in posterum ad me,istiui modi verba iacia
 tis.quo illi responso fracti abiectique cessere.Idem fere Meaci contigisse cognouimus,
 cum Bonziji ex ea vrbe Gaspararem Vilelam exturbare conaretur. Mos est Iaponioru
 cum aliquam pecuniam principibus largiantur, chirographum illis offerre,
 ex quo ipsi deinde per suos domesticos eam pecuniam exigant. Eiusmodi chirogra
 phum,sacta collatione,Meacenses Bonziji detulerant ei,qui causas ipsorum apud Re
 gem agere consueuerant,vt idem ille nostros Meaco pellendos curaret.Is audiuim ali
 quoties Dei verbum (vt erat bonus natura) probauerat.Itaque rem sustinere,& chiro
 graphum apud se detinere constituit,quoad clarius,quæ tradebatur à Vilela,cognos
 ceret.Adit igitur & audit hominem magno cum assensu:redit iterum,ac terribi deni
 que clariore oborta sibi luce Christianus efficitur. atque hac maxime ratione Domi
 nus hominem hunc,sicut & cæteros qui se haud difficiles præbent,ad veritatem ab er
 rore traduxit. Verum,vt ad institutam narrationem reuertar,tabulas ego regi ad
 Cosmum misi, quarum vnam Eduardus Syluius Cauaxirim promulgandi Euange
 lij causa pertulit.Ego in regia vrbe moratus sum à natalitijs Domini ad Pascharis vs
 peracta solennia.Interea quanta,quàm assiduo cõcionum frequëntia;quàm crebri
 ptismi;quæ in publicum hospitale caritatis officia;quot elemosynæ;serijs verò Nata
 libus,quàm pia è sacris historijs spectacula exhibita:per Quadagesimâ,qui ardorani
 moru,quàm graues,quàm acerbæ pœnæ à neophytis vltro susceptæ:Paschalibus deni
 que diebus quàm festiuæ ac iucundæ gratulationes tui publicè,tui priuatim extiterint,
 nam ea vobis minimè noua sunt,nihil attinet scribere.Per eos dies Eduardus Cauaxi
 redum incensus rei Christianæ studio,immemor cibi potuq;ad Euangelium dies ac
 noctes prædicandum incumbit, grauem morbum è summo labore contraxerat. Ad
 eum ego curandum (abest autem Cauaxiris oppidum ab regia vrbe leucas paulo plus
 triginta) Cosmi iussu ingenti labore perrexi;quod è perpetuis imbris amnes adeo
 intumuerant,vt vado transmitti non possent.Ita coactus de rostra via deflectere,quin
 to demum die perueni Cauaxirim,fratremque nostrum offendi humanis omnibus re
 medijs,in magna diuinorum solationum copia, destitutum;macieque pæne extremi
 confectum:sic prorsus,vt nonnulla,quæ mecum ad instaurandas ægroti vires attule
 ram,parû illi exhausta prope iam naturali virtute profuerint.Et quoniâ Cosmi vili
 di,antequàm migraret è corpore,magno desiderio tenebatur, nocte quietam noctem,
 ipsius Cosmi iussu Tacaxim eum nauis transuexi,quem acceptum amantissimè me,officio
 sissimeque tractatum,Cosmus frustra sanare conatus est:decem superuixit dies:sim
 pto bis corpore Domini lætus abiit,præclaro nobis cum virtutum aliarum quæ
 elucebant,tum verò Christianæ humilitatis ac patientiæ documento relicto. Quàm
 multas ille,sui præsertim aduentus initio difficultates,& incommoda pertulit! quor
 imbecilli corpusculi vexationes pœnitentiæ nomine subiit! quanta verò industria,quã
 to fuit studio Christiani religionis propagandæ! equidem nil viduimile,cessabam
 quam.itaque præter cæteros labores,non Iaponicas modò,verum etiam Sinenses,quæ
 multo difficiliiores cognitu sunt,didicerat litteras:artemq; Iaponicæ linguæ gram
 maticam,& copiosa lexica primus ipse confecerat.Sed redeo ad Cosmum. Is eo ipso tem
 pore ab rege Kimanorum accersitus,tamet si tum eo congregi vehementer optabat,
 que ob id ipsum etiam in oppido Tacaxe remanserat;prius tamen regem Bungii consti
 tuit tota de re facere certior:binas interea litteras ad Kimanum dedit,quas cum
 datis ego deinde sum subsequutus:ignosceret moræ:ita de se meritum esse Bungesem,vt
 illo inconsulto proficisci fas esse vix duceret.Kimam Tacaxe tendentibus pagus occur
 rit,quam Leonis patriam esse iam diximus.Eò vt perueni,me viso,& profectionis meæ
 causa cognita;neophyti,dici vix potest quanta læritia affecti sint. Serum erat dici
 totum id tempus conuentibus ad me salutandi causa datum esse Baptizari quoque
 nonnulli;

A nonnulli; in iſethnici cuiusdam filius, qui pro ea conſuetudine, quam cum Chriſtianis ſanctè inſtitutam habebat, non modò ſeſe Deo commendare iam cœperat, verùm etiâ Chriſtianæ doctrinæ rudimēta memoriter hauſerat. Poſtera luſe ex eo loco proſeſtus Rīmā quinq; leucarum interuallo deueni. Rex cūm cœtera comitate, tum etiā cœna me excepi; multaq; de Bungenſi re percontatus, quod ad Coſmum attinebat, ita reſpondit: Cochinoꝝ ſuz ditionis emporium eſſe Chriſtianorum (quadringenti & quinquaginta fere neophyti numerantur) eò Coſmum poſſe concedere, ibiq; exſpectare, dum debellatum eſſet; daturum ſe, qui me illuc vſque perduceret, mihiq; aream, ac domum in vſus Coſmi aſſignaret. itaq; factum eſt; ceſſitq; res è ſententia. Coſmus bona Regis Bungenſis venia conſcendit ſtatim, & Cochinoꝝ nani delatus, magno omnium gaudio exceptus eſt; nullaq; interpoſita mora, neophyti ſolum purgare, & deſq; inſtruere aggreſſi ſunt. Ille perſpecta hominum virtute ac probitate magnopere delectatus; illud præcipuè mirabatur, cūm temporis ſpatio non plus trimēſtri ad CHRISTVM Dominum cuncti conuerſi fuiſſent, tam recenti re, nullis hoſtium minis aut denuntiationibus de ſuſcepta religione potuiſſe deduci. Grates Domino, qui illos tanto animi robore, ac fortitudine impertijt, è Bungo. Pridiè Idus Octob. MDLXIV.

B

SELECTARVM
EPISTOLARVM
EX INDIA
LIBER QVARTVS.

LVDOVICI ALMEIDÆ AD SOCIETATEM Ieſu, in Indiam & Europam.

C

I communis officij ratio, quæ ad alloquendos litteris amicos abſentes impellimur, & præcipuus animi fructus, quæ vos percipere ex Iaponicarum rerum cognitione intelleximus, me hortatus eſt, vt conſectum Dei beneficio iter Meacenſe, cariffimi fratres, hac epiſtola vobis exponerem. Cūm ſtatuiſſet Præſectus noſter Coſmus Turrianus, vt ego & Ludouicus Froius Meacum eo conſilio peteremus, vt ipſe quidem maneret ibidem, & Gaſparem Vilelam adiuuaret in opere, ego autem vt Ludouicum illuc vſque proſecutus, quod ad ſpem propagandæ in ijs locis Chriſtianæ religionis attinet, comperta atque explorata reſerrem omnia; Cochinoꝝ Rīmāni agri vico maritimo, quod hiſ temporibus Coſmi Turriani domicilium eſt, ab ipſo Coſmo non ſine magna beneuolentiz ſignificatione ſauſtiſq; precationibus ad nauem vſque deducti, ſolutis anchoris eo ipſo die ad vrbeſ Limabaram ſecundo vento deuenimus; atque ibidem (vt eſt grex ille neophytorum eximio quodam rerum diuinarum ſtudio) vel concionum frequentia, vel eorum qui ad CHRISTI fidem traduſti ſunt genere ac numero, bidui ſermō operam adiuuante Domino ſanè quā prælare poſuimus. Cūm iam hora ſermonis adeſſet, à neophytis parato nauigio ad mare deducti ſumus. quidam etiā (ex quo ſacilè hominum in nos amor eluceat) qui ad tempus adeſſe nequiuertant, curriculo tendere ad naues, & aquis eodem impetu ſeſe credere, vt nos iam in ſalo ſtantes, aſſari ſibi liceret. Ioannes verò dynaſta proprio

nauigio nos longius prosequutus, cursum inde ad Barptolemaum regem intendit. ^D
 qui paucis ante diebus Cosmo Turriano Crucem auream dono miserat eam epistola.
 In qua erat scriptum, se Crucis eius beneficio, quam secum semper tulisset, non modo
 magnis è periculis euasisse, verum etiam multas ex hoste retulisse victorias. Id argu-
 mentum fux fidei & amoris mittere se ad Cosmum, cupere tamen aliam tibi victis
 ab eo remitti; eam, quod Cosmi fuisset, maiore etiam apud se in honore futuram.
 Crucem igitur Ioanni digne nasse Cosmus tradidit ferendam ad Regem; addit muneri
 ab Ludouico Froio nonnullæ reliquias. Cui vos quoque Regi tam pio, tamque de Chri-
 stiana religione bene merenti, fratres carissimi, felices bellorum euentus ab immortali
 Deo precamini. Iidem enim & Barptolemaum & Christianam religionem hostes op-
 pugnant. Ximabara igitur Tacaxim, qui Bungenis Regni Rimanique est limitis, ante
 inde Funaium terrestri decem ferme dierum itinere, non sine summa difficultate per-
 reximus. nam præter vim frigoris acerbissimi, & confragosa atque inuia loca; diu-
 nus etiam imber calles ita lutescentes effecerat; vt sæpenumero prolapsi fuimus: cum
 interea defatigatis corporibus ad reficiendas vires in diuersis nauticiorum & inha-
 mis herbæ folijs præberentur. Cutamis est pagus, à Funaiio millia passuum septem & vi-
 ginti, egregio templo visendus, quod ibi Christianus quidam exstruxit. In eo pægo
 noctis vnus demum quiete capta, Funaium postero die peruenimus. Rex erat eo tem-
 pore Vosuqui. Eum conuenire septimo post die placuit, deque suscepta peregrinatio-
 ne facere certiorum. Ille verò nobis benignè & comiter acceptis, litteras etiam ad mu-
 cos Meacenses commendatitias dedit. In vrbe Vosuqui Christiani visuntur aliquot in
 ijs nostri hospes in primis CHRISOTO de uotus, & probus. Is non paruo nos affecit so-
 latio, cum totam precationum suarum nobis rationem exponeret. Ea erat eiusmodi; vt
 orsus à summo Pontifice cæterisque Ecclesiasticis ordinibus, & Regibus Christianis;
 ad vniuersos nostræ Societatis homines, sed nominatim ad vnumquemque nostrum,
 qui versatur in Iapone, descenderet, tum pro conuersione ethnicorum, sed regis Bun-
 gi præcipuè, supplicaret: longam inde pertexuit seriè petitionum, certis in singulare-
 rum capita obsecrationibus distributis: iam copiosè præterea de contemptu mundi,
 tam scitè de alliciendis ad CHRISIVM Iaponijs proceribus disputauit, vt eius pieta-
 tem vehementer admirati fuimus. Quid multa? nostram vicem Doctoris officio fun-
 ctus est. Nos Funaium inde reuertimus. Funaiio Meacum versus iter intendimus, ma-
 gno neophytorum numero nos ad passuum tria millia prosequente. Verum aduersa
 tempestate Funaium relictis sumus omnino ter: cum ipsi palam neophyti faterentur, se
 nobis contrariam à Deo nauigationem enixè precari, vt apud se Natalem Domini
 æm festum agere cogeremur. Spatium id fuit mensis vnus: quo tempore nō desitimus
 vicinis locis verba facere ad incolas; & hospites nostros ad CHRISIVM fidem & cultum ^F
 suscipiendum hortari; cum ipsi quoque Bonziji ementito corporis habitu se misce-
 rum cœtibus inferentes, clam ad nos audiendos accederent, iidemque à suis populari-
 bus proditi, ac disputationibus nostris Domino adiuvante conuicti facile cederent.
 per eos dies Tonus ad CHRISIVM ouile aggregatus est, insigni nobilitate viri, ingenio-
 que præstanti. Iam Natalitia Domini aderant: ijs ingenti Christianorum gaudio
 celebratis, denuo soluimus, & vento secundo ad Insulam nomine Hiusanè haudqua-
 quam securi peruenimus. Sæuiebat maiorem in modum mare: parua erat nauis: ve-
 torum mira colluies, Lunam, Solem, ceruos, aliasque belluas varioritu adorantem.
 Metum augebant præterea in oculis nostris è recenti aliorum naufragio reliquie & sar-
 cinæ fluitantes. Verum tamen nos Dominus, quo nitebamur vno, ad eius quam desi-
 mus insulæ portum, leucas à Bungo, quadraginta perduxit. Eius circuitum insulæ pas-
 suum aiunt patere millia ferme tredecæ. Quattuor in regna diuiditur, oryza; fera; bos-
 cus autem ipse, ad quem sumus appulsi, Fore, gentis vocabulo nominatur. Ibi aliquot
 reperti Christiani, qui Euangelium in vrbe Meaco perceperant. Ex ijs quidam
 primis honestus, continuò nos gratulabundus inuilit: noctemque totam apud nos
 traduxit alijs nullis nisi debennitate diuina sermonibus. Equidem nullum ad nos
 vidi tanta vel auctoritate, vel prudentia, vel cognitione veritatis Christianæ Iaponi-
 um. Filium annos vndecim natum egregiæ puerum indolis, cultui CHRISIVM dila-
 uuit. Reliqui eius domestici eximia sanctitate & religione sunt omnes, sed vxor præci-
 puè, quæ ventrem serens, & quidem proxima partui, vt audiuit CHRISIVM facere
 res adesse, insperato gaudio elata, postridie cōsēstim ad nos, ancillis ac liberis comitata,
 bene

A bene longo intervallo se contulit, verboque Dei resecta, vespere cum suis domum reuertit, eaque ipsa nocte peperit filium, cuius rei nuntium diluculo misit ad nos. Dies octo ibidem commemorati, sex incolis conuersis ad CHRISTUM, eadem nauis Xiuatim (nam eo vsque erat conducta; sexto die prouehimur, qui portus in itinere medio sese offert Sacaium è Bungo petentibus. Hyemis initium erat asperime: iuga montium nique cooperta, quæ assidue cadebat densa adeo, vt iam tum experiri siceret, inter eius regionis & aliarum frigora quantum interesset. Ibi quod nullam in cursu maioris forme nauem inuenimus, paruum nauigium coacti conducere, per infesta pratis loca (incertum maiore frigore, an metu quem petebamus portum beneficio Dei tenuimus. Sacaium inde peruentum est, cum quidem proxima nocte incendium eminus apparuisset nobis, quo mille circiter vrbis eius tecta consumpta sunt. Atque vt nos aduentare cognouit ex optimatibus quidam Christianus, nomine Sanctius, certos homines obuiam misit nobis instructo maiore nauigio, in quod è nostro myoparone transcendimus, ad eumque perducti liberaliter admodum & amanter excepti sumus. Domum habebat peramoenam in vsus hospitem atque aduenarum intra ædium suarum septa more patrio separatam ac propriam: eam nobis ad diuersandum assignauit. Ibi post quietem, nobis affuit illicet Sanctij ipsius vxor & liberi: quod ex ipso congressu facili apparuit) admodum ingenuè & liberaliter educati. Horam circiter iucundè fuere nobiscum: inde recepere sese. Ac Ludouicus quidè Froius, quod ita omnino statuerat, postridie bene comitatus Meacum iter intèdit: ego remansi, vt negotijs quibusdà expeditis, sine mora subsequerer. Ille cum ad oppidum Ozaquà vespere processisset leucas à Sacaiis tres, ea ipsa nocte flammis ædificia illius oppidi nongenta deleta sunt. qua re perterriti neophyti, qui Froiū deducebant, veritiquè quid sibi ab oppidanis incòmodi accideret (quod nostri nominis fama ià valde percrebuit, rumoribus improbiis dissipatis, nos vrbis clades & exitia circumferre) patrè ex vrbe quàm occultissimè testum eduxere, eoq; ipso die tanta vis niuium cælo delapsa est, quanta his annis quinquaginta nunquàm. Verùtamen Deo adiuuante ex hisce difficultatibus Meacum Froius euasit incolumis. Ego è frigoris, quod in itinere pertuleram, acerbitate, in magnos incidi corporis dolores, qui me quinq; circiter & viginti dies adeò vexauere, vt pane consecrerint. Eo autem toto tempore Sanctius in me curando planè paternam assiduitatè ac diligentiam præstitit: cum & nocte ipsemet cum duobus tribusve ministris ægrotanti mihi sedulo adstaret excubaretque, & vxor ac filij subinde me amicè me atque humanissimè inuiserent. Neque verò medicus defuit præstanti eruditione Christianus. Conuulsi denique Dei beneficio. Et quoniam ad ingrediendum iter nondum suppetebant vires, erantque nonnulli, qui me audire cuperent; interea prædicare euangelium institui. Credidè octo, baptizatiq; sunt, ad quos inflammandos excitandosque, Sanctij quoque & filiorum spectata pietas & ardor animi, vt puto, non mediocriter valuit. Per eos ipsos dies Sanctij filia venit ad me, nomine Monica (grandiori natu scemina prosequente) suscipique ritè precibus coram Deiparæ Virginis effugie, quam ferre mecum in itinere consueui, ad me verba fecit in eam sententiam, vt diceret, se quidem summa Dei benignitate Christianam esse: & eiusdem CHRISTI, Virginisque Matris instinctu decreuisse iam pridem virginalē vitam ad mortem vsque traducere: quin etiam illud sibi certum fuisse, tondere comam, quod apud Iaponios relictis seculi susceptæque vitæ seuerioris indicium est; & à Sanctio patre contendere, vt se in vilibus ministerijs pro mancipio haberet in posterum: nunc autem inaudisse (nimirum sibi peccatis id postulantibus) se auunculo suo à parentibus esse desponsam superstitioso in primis homini, & falsorum Deorum liberos, Bonziorum ritu dies noctesq; per uoluntate præclare intelligere sese, quanto id cum salutis suæ periculo futurum esset, proinde petere à me & orare, vt Sanctium patrem ab ea mente deducerem: se valde conidere, CHRISTO fauente, rem omnem feliciter esse cessuram. Ego, collaudato puellæ consilio, primum admonui, vt secum reputaret etiam atque etiam, se tenera esse admodum ætate (sexum decimum agebat annum) necdum expertam varias demonis artes insidiasque, quas ille ad tam arduam nitentibus tendere consueuit. sanè, si ad extremum vsque spiritum in virginali castimonia perstitisset, ingens præmium à CHRISTO Domino laturam in cælo: sin fortè offendisset, enimvero & ibimet detrimento, & parentibus nobilissimæque familiæ magno futuram esse dedecor. Quocirca robur haud sentiret sibi inesse tanto certamini par, nubere satius esse, non tamen auunculo. Tum illa, Christi fretam auxilio spe-

rare se dixit & de se ipsa, & de inimico generis humani victoriam sese periclitari cunctis. D
quid in eo genere posset, triduum totum, & quidem magna cum animi sui voluntate
atque lætitia per incediam transegerat itaque statuisse apud animum suum, qui in coe-
iunio & vires & solatia sibi suppeditasset I E S V S, eundem sibi cæteris omnibus in
difficultatibus affuturum. His ego auditis, tam pium eius propositum admiratus, hor-
tatufque etiam atque etiam, vt vigilaret in retinenda constantia; virginem à me dimi-
si, postridie Sanctium alloquor, filie voluntatem expono, doceo matrimonium illud
tribus maximè de causis esse nefarium. Primum quod vir sit ethnicus, & colat idola
adprimè deditus; deinde quod Monicæ auunculus; postremo quod ipsa repugnet &
renitatur puella. Ad hæc ille; neminem esse tota vrbe Christianum, quicum illam
matrimonio possit honestè coniungere; perditum idololatram per eam occasionem
facile ad C H R I S T V M posse conuerti; denique sibi non esse iam integrum, quop-
pe qui conscijs principibus ciuitatis, homini in primis opulento potentique, filium e-
nixè cupienti desponderit: vereri se, vt inimicitias & inuidiam sustinere possit, rem
inchoatam, ac pænè confectam, repente reuocare nitatur. quæ cum ira sint, tamen quon-
iam id matrimonium saluis Christianis legibus contrahi nequeat, se omnino, quo-
quid ego velim, esse facturum. Laudaui pietatem hominis. Ille perturbato in præ-
sentia recessit animo: sed mox, vt est vir egregiè prudens, Deo duce ac præside, in-
cessas nuptias mira lenitate discussit. Neque ego interea destiti Monicæ fili-
bus præceptionibus instituire. quas illa cum & eximia quidam animi submis-
sione, & magna gratiarum actione semper exciperet, priscas illas mihi Virgines rati-
debatur, quas optimo iure Catholica Ecclesia ob excellentem vitæ sanctimoniam in
numero cælestium collocauit. Est autem puella maiorem in modum solitaria & præ-
cationibus dedita: cubiculum habet remotum ab omni domestico strepitu, cum sano
Crucifixi & spiritualibus libris, quibus, vt est legendi scribendique bene perita, dat
operam. Frater eius est Vincentius nomine, annos circiter vndecim natus. Is, percun-
tanti mihi, quem sibi modum statueret amoris in I E S V M C H R I S T V M Deum
ac Dominum; vt sanguinem (inquit ille) ipsius causa profundam, & quamuis mi-
nutissima in frustra dissectus, me Christianum esse profitear. Interim ego in me
peram esse. Itaque nostrorum monitu, qui Meaci versantur, ethnicum quendam adire
constitui in Sacaians finibus eo tempore commorantè, cuius auctoritas & opes in vrbe
Meaco magnæ esse dicuntur. Id iter pedibus conficere me Sanctius nequaquam est
sus. nam & longius erat, & ego vires nondum planè receperam. Lecticam ab eo sibi
accipere cum lecticarijs duobus admodum leuem, commodè sedentis hominis
dumtaxat vnus capacem, quadrata forma, fenestellæ ad latus additis, quæ ab in-
apertis claudique ad libitum possint, quo maxime vehiculi genere vtuntur nobiles orna-
tu magnifico, & opere quàm elegantissimo. Sic igitur ad eum quem dixi dynastam
lieno ministerio deferor. Scribam habebat Christianum apud se cuius beneficio nobis
& facilis ad eum paruit aditus, & de rebus diuinis agendi benignè potestas esse facta. Co-
mes erat mihi Iaponius quidam in eo genere in primis exercitatus. Is cum de vanitate
plurium Deorum, de Iaponicæ superstitionis origine, itemque de vno eorum omnium
opifice & conditore vero Deo disceret (auditores autem aderant præter Dynastam
viginti) eosque ipsos statueret iudices, vter cultus verior esset existimandus; ingens
parebat omnium approbatio: scriba vero gaudio triumphare, quippe qui Christianam
religionem ante suscepserat, & cum omnes eo sermone commoti, tum tres præcipue no-
bis aures deinde sepius præbuere, baptizatique sunt. Sed quia cognoueram eo ipso tem-
pore Gasparem Vilelam esse Imori, quod castrum leucas distat ab vrbe Sacai-
se, reuersus ad Sanctium, dixi, discedere postridie statuisse me. Tum ille, quoniam
idem mihi abire certum esset, velle se, ait, nonnulla mihi à suis thesauris ostendere. Ri-
tus est Iaponiorum, qui quidè nobilitate ac diuitijs præstant, hospitibus paulo lon-
gioribus in digressu beneuolentiæ causa præbere spectanda, quæ apud sese præci-
sima sunt, id est omne instrumentum necessarium ad potionem herbarum curandam in pulue-
rem redactæ, suauem gustu, nomine Chià. Est autem modus potionis eiusmodi, pulueris
eius, quantum vno iuglandis putamine continetur, conijciunt in fictile vas, ex eodem
genere, quæ porcellana vulgus appellat. Inde calenti admodum aqua dilutum ebullit.
Habent autem in eos vsus ollam antiquissimi operis ferream, figlinam, poculum
cochlearia, infundibulum eluendo figlino, tripodem, foculum denique potius
cal-

Antefaciendæ. Hæc igitur Iaponiorum est gaza, nec sanè apud eos minoris, quàm apud nostros homines annuli, gemmæ, & carbunculis atque adamante monilia. Sunt etiam periti earum rerum æstimatores atq; proxenæ. Pulvis autem ipse magno admodum pretio venit, eiusque propinationem solennes præcedunt epulæ. Quin etiam certæ ædium partes dicantur hisce conuiujs, quarum est mira mundities, nec in alios patent vsus. Postridie igitur me per nuntium accersit Sanctius, cuius è cubiculis per angustam admodum ianuarum cum neophytis duobus in xystum educimur. Inde scalæ nos excipiunt cedrinæ, admirabili quodam artificio elaboratæ, eisdemque ita purgatæ mundæq; vt nunquam ad eam diem calcatæ pedibus esse viderentur. per eas in atriolum ascendimus. inde arcto aditu in cœnaculum ducimur conuiuio destinatum, vsque adeo egregio perfectum opere, vt hominum manu fieri potuisse vix credas. pars erat eius cœnacula armarijs instructa more nostro. Stabat è crata nigerrima focus vlnæ ambitu ipsa nigredine (quod mirere) splendorem æquante lucidissimi speculi; olla tripodi admodum eleganti superimposita, pulchra ad aspectum, quam dixit mihi vnus è neophytis, optima conditio sexcentis aureis coemptam à Sanctio, sed re vera multo pluris esse. Interea mensa nobis apponitur, non tam ciborum varietate (quos terra ipsa non fert) quàm genere ministerij, & munditijs elegans. Eximia est enim gentis in conuiuiorum apparatu solertia. Nullus præterea quamuis in maxima discumbentium multitudine strepitus, vix hiscere famulum cernas. omnia ad modestiam & grauitatem mirè composita. peracto prandio, nixi omnes genibus (nam hoc apud Iaponios Christianos in more positum est) Deo gratias egimus. Tum Sanctius portionem quam dixi Chiâ, sua ipse manu miscuit nobis atque porrexit. Deinde supellestilia, quæ tunc ibi erant, exposuit. In ijs ferreum tripodem exiguum, paulo plus dodrantis circuitu, ad sustinendum ollæ, cum aperitur, operculum. Tum ego tripodem attrectans manibus, quod vetustate rimas ageret, ferruminatum duobus locis offendi. Ac nihilominus aiebat Sanctius eum in primis nobilem esse Iaponis totius, sibi que aureis consistisse mille & triginta, quamuis eum ipse longè pluris faceret. Porro hæc instrumenta sericis tegumentis inuoluta conduntur arcubus pretiosis. Alia præterea minimè vilia dixit mihi Sanctius in præsentia non offendere se, quòd ad manum non essent, verum in reditu prolaturum. Quæ vobis æstimationes minus à vero abesse videâtur, si reputetis id quod res est, Meaci esse quendam ex principibus ciuitatis, qui vasculum siçile ad vrceoli magnitudinem in vsu eius quam dixi, potionis, aureorum triginta millibus æstimeret: omnino capax sed certè multi non deerunt, qui decem millibus eum eo libenter decident. Nam quæ tribus, quatuor, quinque millibus æstimentur, id quæ frequentius commercio, alia variâ plurima sunt. Atque etiam gladijs quibusdam est eadem apud Iaponios dignitas. Iamque profectiois instabat hora. Salutata igitur vxore Sanctij & liberis, in suburbanum quoddam, ientaculo de more præparato, deducor ab ipso Sanctio, cuiusq; filio, fratribus, & cognatis, & neophytis aliquot egregio corporis cultu, quòd ad honorem meum id pertinere arbitrarentur. Ab eo comitatu digressus, ad amnem deuotio nauigabilem hora post Solis ortum tertia, ab vrbe Sacao nouem millia passuum. Præstolabantur ibi me duo nauigia, quæ nobis Christianus vir, Imorensis castri i rimarius, factus de profectione mea certior, ad tempus occurrere iusserat. quorum in altero filius erat ipsius, duodecim circiter natus annos, in humero scloperum gerens, virili plane ac militari corporis habitu, in altero largè & copiosè exstructa cibaria. Is, vt me ad conferendum inuitauit, continuò mihi mandata parentis exposuit: ignoscerem sibi, quòd ipsemet obuiam mihi non prodijset: se id cupisse vehementer, sed quòd recentem hospitem Gasparem Vilelam sibi deferere non liceret, vicarium eius officij misisse filium, qui me domum vsque perduceret. Ad montis radices in quo summo castrum est positum, aduerso flumine sub occasum Solis delati, quòd arduus admodum & asperad iugum vsque restabat ascensus, descendenti mihi præsto fuit lectica: & quamquam accelerantibus gradum lecticarijs, circa medium cliuum oppressere nostenebræ in sylua cedris & pinis ingentibus frequentissima; sed opportunè obuiam habuimus è castro, cum accensis funalibus hominesque res ad itineris difficultatem leuandam non mediocriter profuit. Denique oppidum intrauimus, magna cum Gasparis Vilelæ, tum hospitis nostri ac familiaris voluptate. Caltrum est totius regionis huiusce munitissimum in Mioxindoni ditione, qui rerum sermè potitur hoc tempore, ibiq; cum fidelissimis habitat, qui magna ex parte Christiani sunt. Ij postero die cum

animarum sordes per Confessionem eluere cuperent, ad concionem, quæ bis habebatur quotidie de Sacramento Pœnitentiæ, conuenere vestitu serico verticolori, inauratis sermè præcincti pugionibus, & quidem tanta nostrorum hominum reuerentia, vt eos plerumque manibus humi positis perinde alloquerentur vt reges. Crux erat domi nostræ posita; hanc vbi suppliciter adorarunt, Gaspare magna demissione salutato, aures admodum attentas Dei verbo dedere. Inde multa sciscitanti, quæ pertinerent ad refutanda Genxuensium mendacia (quod hominum genus & secta, Iaponicarum omnium vehementissimè Christianæ religioni aduersatur) itemq; alij alia percontati, cum Gaspar ad omnia respondisset, læti digressi sunt. Postridie Confessionum initium est factum, quo in opere Gaspar hebdomadam posuit, adiunxit etiam salutandi causa Regem, quod semel quotannis Gaspar facere consueuerat. Ille verò nobis non poculum modò porrexit (quod summum honoris indicium est) sed etiam, quam diu apud eum fuimus, flexis æquè ac nos genibus perstitit, ac verbis humanissimis vtrunq; dimisit. Insula est passuum mille & quingentorum sermè circuitu ad montis eius radices, quam grandis ambit fluuius, & in ea templum Christianæ religioni consecratum. Hanc possidet præstanti fide neophytus, & miro incensus desiderio nominis Iaponici totius ad E СНЯТІУ adiungendi, qui, vt ædem sacram in vrbe sacrao ædificandam curarem, non modò me multis rationibus adhortatus est, sed etiam Caxarum (monetæ genus id est) in eos sumptus quinquaginta nullia liberaliter detulit, eoq; subsidio rem aggredi nobis erat in animo. Ad hac ne igitur insulam missæ celebranda gratia Sabbato sub vesperum venimus. Templum pro nostra tenuitate exornauimus in posterum diem. Tum prima luce Christiani affuerunt: Gaspar diuina peracta re, de matrimonij Sacramento sermonem habuit, quod nonnulli cuperent nuptias Ecclesiastico ritu contrahere. Baptizati sunt etiam nobiles serè octo. Inter quæ me rursus è frigore tormina corripuere acerbissima. Meacum igitur Gasparis hortatu delatus ager decubui menses duos. Exacta dein hyeme, vt cælum iniepit, recreatus, quæ circa Meacum sunt Christianorum loca, quòd ita Cosmus Turrianus mihi mandarat, lustrare constitui. de quibus ad vos pauca perscribam, quoniam quidem separatim res Meacenses è Ludouici Froij epistola cognoscetis. Nam igitur veni primùm, diei vnus itineris. Vrbs ea ditionis est Daiondoni inter Meacenses proceres longè potentissimi, & apud Mioxindonum atque Cubum gratia & auctoritate summa. Neophytos è prima nobilitate duos adij protinus, hortatusque sum, vt sacri Baptismi beneficium agnoscerent, & immortales Deo Domino gratias agerent. Illi me ad præsestium in arcem deduxere munitissimam, aspectuque pulcherrimam. Collis erat præcellens, lapide molliori. Tum collem ante quinquennium Daiondonus fabris adhibitis ad iussam planitiem ita depresit, vt eadem opera ex ipsomet lapide solidæ turre & propugnacula existerent. In medio autem complures effodit puteos negotio facili, qui ppe cum ad tertium statim cubitum, aquarum copia scaturiret. Tum illuc è popularibus suis ditissimum quemque ac fidelissimum euocauit: solum in areas descriptum illis ædificandi causa distribuit. Illi porro certatim ædes exstruxere magnificentissimas, contignationibus multis, & more nostro specularibus fenestris instructas. Illud verò præcipuè delectat intuentium oculos, quod non priuata solum ædificia, sed mœnia etiam ipsa turresq; testorio inductæ sunt læuissimò prorsus ac nitidissimò. Nihil in orbe nostro tale conspexi. Calcem quippe non arena commista, sed candidissimo quodam chartæ genere subiungunt. Nam quid ego de tegulis dicam, quæ duorum digitorum crassitudine, nigricantes, & varietate figurarum oculis retinent, & in quingentesimum annum atque eo amplius durare dicuntur? Oeci porro & cubicula cedrina sunt gratissimi odoris, pergulæ omnes ex vna duntaxat eiusdem materiæ tabula, parietes pretiosè calati priscis annalium monumentis. quod inter effigies est spatij, totum id inauratum est. Columnæ cum epistylis ac spiris ex aurichalco item inauratæ, calatura magnifica, quibus è medijs eminent eiusdem operis rosæ peramplæ, visusque pulcherrimæ. Iam verò lacunaria tum alijs commentis opificum, quæ dicendo assequi nequeo, admirabilia, tum verò tabularum iuncturæ adeo artificiosè latentibus, vt quamuis defixos fallant obtutus. Sed mihi inter cætera mirabile visum est cubiculum vlnarum quaquaversus quattuor & semis, è ligno croceo vndatim crispante, venustatis eximix, ita polito ac splendido, vt cum speculorum splendore cerneret. quamquam ego dotem eam ipsius materiæ fuisse minime credidi, quod ad eum modum sine aliquo artis lenocinio radiare vix posset. Huic ædium dignitati hortorum respondet amœnitas, quibus dici nihil puto posse iucundius. Multa sunt Meaci

A Meaci visenda, sed nihil ad hæc. Itaque non immerito locus hic confluentibus vndiq; animi tantum & oblectationis causa viris principibus celebratur. Nobilissima phana sunt etiam, quorum vnum Cobucui nomine, post concenionem ad neophytos habitam adiuvimus ipsorum rogatu postridie. Eius propylæa triplici cōstant atrio cum totidem peristylis. In primo aditu egregij sunt operis lapideæ scalæ, quibus in summis, ad postes ianuz, colossi duo plæclæræ facti cernuntur, clauas, quasi custodiz causâ tenentes. post tertium denique peristylium, templi sese facies aperit. In id gradibus item lapideis artificiosè factis ascensus est. Valvas colossi leones duo custodiunt. In medio templo, sedentium habitu, septenûm cubitorum tria signa sunt posita, Xacæ & filiorum, latera ipsius cingentium. Pavimentum omne est è quadrato lapide. Sed miraculo præcipuè sunt columnæ septuaginta cedrinæ, diametro & altitudine planè visenda, quarum singulas caxarum decies, hoc est aureorum quinque circiter millibus constitisse, codices & rationes templi testantur. Eas cum reliquis parietibus valde iucunda miniati operis pictura conuectit. Tectum eo quo dicebamus regulæ genere affabrè & variè laqueatum, ad vlnas quattuor porrigitur extra parietes, mirum vt videatur tantæ molis procurrens pondus sustineri ac suspendi posse. Ad templi latus cœnatio Bonziorum sanè magnifica, & eadem qua templum ipsum structuræ atque operis firmitate, vlnas in longitudinem quadraginta, duodecim in latitudinem extēditur. Dormitoria porro cubacula in duos diuisa ordines, & centum & octoginta numerantur. Multi præterea & perampli sunt Oeci, quorum vnus pensilis, columnis quattuor & viginti, vlnæ vnus & dimidiatæ ambitu superimpositus, bibliotheca continet Bonziorum, tanta quidem librorum copia, vt vel fenestras ipsas propemodum obstruere videantur. Balnea præterea, & cellæ in vsus domesticos, & promptuaria visuntur artificiosissimè elaborata. Iam verò culinæ quanta mundities, quod id Iaponiorum omnium commune est, nihil attinet dicere. Athena quibus aqua ad potandum calefit, frigidam enim neque hyeme, neque æstate bibunt, vlnæ altitudine, duorum digitorum crassitudine, oris ambitu vlnarum trium, stant ex ære purissimo. Culinam riuus præterfluit. Tota nocte, vt in magnis ædibus (conclauia numerantur minimum quattuor & viginti) laternæ colucent. Ab huius templi ædificatione sexcentismus iam annus est. Stagnum habet ante se vlnarum in omnem partem circiter quinquaginta plenissimum piscium, graui pœna proposita, si quis eos attigerit. Inde ad Casungæ delubrum accellimus dicatum idolo, à quo diuitias, honorem, vitæ diuturnitatem, & quicquid in hoc seculo est optabile promissum sibi cultores inani spe delusi, miserandum in modum exspectant. Itaque magna in veneratione & honore apud Iaponios est. Adeuntibus, pratum occurrit primum, aspectu grato, herba non vltra dimidium palmum excrecente: pratum excipit lucus, isque densissimus; hunc perpetua & æquabili ad templum vsque latitudine limes interfecat, passuum longitudine circiter mille, planus ad iter vsque medium: inde in cliuum assurgit lapideis gradibus vlnas binas inter sese distantibus. Vtrinque admista pinu cedrus extollitur tantæ proceritatis, vt meridiano diei tempore totus pæne limes opacetur: stipitibus ita crassis, vt ex ijs mali in vsum cuiusvis quâlibet capacis onerariæ naui confici possint. Sanè cedros ex ijs vidi complures vlnarum quinque ambitu, rotunditate planè tornatili. Loci amœnitatem augebat præterlabens etiâ riuulus. Vt propius ventum est, duplex apparuit ordo pilarum è lapide quadrato cum basibus, latera superimposita lignea nigricante cum emblematis ex aurichalco inauratis cæla tisque magnificè, & lapideo tegmine turbinato ad status arcendos ac pluuias. Alię erāt laternæ è solido metallo, item auro coopertæ, opere admodū sumptuoso, ex vtraq; parte stant quinquagenæ, quarum singulæ omnibus ardent noctibus. Media autem pila nomen ostentat aureis litteris incisum eius, qui delubro laternam quamque dicauerit, annua pecunia in vsum perpetui luminis attributa. Tum ingens domus Bôziarum exsurgit nobilium feminarum, quæ annum egressæ quintum & quadragesimum, sese delubri ministerio manciparunt. Student cuius corporis, ornatu serico, & maxime peregrinorum ex toto Iapone religionis causa assidue confluentium, leuandæ sitiant operam. Ex hac Bonziorum domo porticus admodum pulchra ad vsque adyta pertinet phani, quo nemini patet ingressus, nisi qui ipsius loci antistites sunt, quorum vidimus aliquot intra sedentes togis amplis è serico indutos, tectosque capita pileis plus dodrantem altis. In eam autem porticum nummi iactantur à populo. Aliud est in eadem sylua delubrum, quod Fachimanum appellant, simile cæteris: nisi quod laterna-

laternarum est etiam pretiosior cœlatura, & auri maior copia. Circa, est atrium candi-
do & nigro stratum lapillo, medicis confitum malis, ordine certo dispositis, magnitu-
dine pari, in singulis intervallis vase lapideo collocato, quod fruteta continet, altitu-
dine haud supra binos dodrantes, iucunda rosarum & florum varietate commissa. In-
de, quod redeuntibus domum, minus nobis erat deuium, phanum inuisissimum aliud ex-
tra nemora positum consecratum Idolo Daibut, quæ vox magnæ sanctitatis denotat
virum. Huius phani frons ianuas habet tres, sed vnâ præcipuam: atrij verò latera sin-
gula, altitudinis atque amplitudinis omnes miræ. Patet autem atrium id quadrata for-
ma vnâ omnino sexaginta, quoniam eiusmodi est apud Iaponios ædificiorum & pri-
uatim & publicè ratio, vt quanta cuiusq; mensura sit, primo statim intuitu intelligas.
In eius atrij medio est phanum vnâ longum quadraginta, triginta latum. Scalæ & pa-
uimenta ex ingenti quadrato lapide: vbi portam intraueris maximam, duo sese osten-
tant colossi, maioris etiam formæ, quàm quos antea diximus. Duo præterea stant ianito-
res ad latera, truci admodum aspectu, vlnarum quattuordecim altitudinis, instar turri-
um, membris inter se præclarè conuenientibus: alter Tamôdea dicitur, alter Besamon-
des, quorum singulos vni cœlo præfesse vulgus opinatur, calcantque pede singuli dz-
monem. In medio autem templo tria sedent signa. Canon, & Xixi, parentem Xacam
interlocant. Xacæ statua ex ære cyprio in ampla & pulchra quiescens rosi, quattuorde-
cim vnâ latitudinis obtinet: reliquæ duæ nouenas, ligneæ, sed omnes affabrè admo-
dum auro intectæ, radijs tanta claritate micantibus, vt intuentis aciem pæne perstrin-
gant, post hæc, alia duo simulacra cernuntur; Homocondis, & Zoiolis (quibus etiam
cœlorum præfectura vulgo tribuitur) superioribus omnino similia, porro ex vtraque
templi parte pulpitum cernitur. ea est quadriforis mansio, parietibus duarum vlnarū
altitudine. Interius alia est eiusdem formæ domuncula, in eius medio stat cathedra ex-
imæ maiestatis. Totum verò suggestum parua ambit operis egregij porticus, trium do-
drantium latitudine. Iam verò lacunaria templi columnæ cedrinæ sustinent octo & no-
naginta, miræ altitudinis, æqualiter teretes, ambitu vlnarum trium & semis. Templi
conditi, septingentesimus annus est. Annis viginti exstructum perhibetur fuisse. Idem
anno abhinc quadringentesimo conflagrauit, ac restitutum est denuò, sed nequaquam
pari magnificentia materięque præstantia, quod ipsum indicant lapidæ columna-
rum bases ex incendio relicte, quarum amplitudo longè maiorem columnarum
formam postulare liquidò cernitur. Iam verò extra peristylum templi, turris lig-
nea firmo admodum opere ingentibus triginta pilis imposita, tintinnabulum seu cam-
panam sustinet æneam tantæ magnitudinis, vt eam dimensu egregij porticus, trium do-
drantium altitudinem, æqualiter teretes, ambitu vlnarum trium & semis altitudinem; æris verò ip-
sius crassitudinem dodrantis vnus dimidiatiq; compererit. Suauissimum edit sonū,
exauditurque longissimè. Quæ templi patent fines, itemque vrbe tota, & circa vrbe-
m passum ad duo circiter millia plurimi cerui & palûbes non modò vagantur impunè,
sed etiam tecta ciuiū subeunt, atrectante nemine, propterea quia delubro dicati sunt.
Ac de phanis quidem huius vrbis & monasterijs, ne sim longior, hæc enus. Quæ post-
quam rogari, vt dixi, neophytorum inuisissimus, postridie Nora Tochim leucarū quin-
que intervallo veni sub vesperam, acceptusque sum à Christianis incolis ingenti læ-
titia, credo quod Iaponij cuiusdam opera conuersi ad dominum, cùm Gaspar plu-
rimis maximisque occupationibus impeditus eos adire non posset, nullum adhuc è So-
cietate nostra conspexerant. Gens est fere nobilis, præfectus Cubum cognatione attingit.
Itaque vulgo cùm adeunt hominem, nō nisi celsitudinem ipsius interloquendū ap-
pellare mos est. Triduum apud eos fui dumtaxat. Concio defuit nunquā. Multa de quibus
ambigerent singuli quæsiere: precationi verò mirum omnes ij quàm dediti sint.
Digredienti autem mihi non modò munuscula quædam obulere beneuolentiæ caus-
sa, quæ, ne se contemptos putarent, recusare non potui: sed etiam equos & explorato-
res itinerum peramanter dedere. Itaque Sauam, sex à Tochileucas, iter intendimus. Id
castrum in editissimo positum iugo, leucas à Meaco viginti distat in Orientem, situ am-
cenissimo, quippe omne circa spatium, cū malix formosæ varij generis arbores, tū ce-
drus plurima pinusque conueksit: & inde in subiectos agros apprimè confitos frequen-
tesque ædificijs atque cultoribus, ad passuum millia circiter sexaginta prospectus est.
Huc ergo dum tendimus, medio ferme itinere, stratos equos duos, & quidem optimos
nullo scilicet conspiciamus, sagittarijs fere quindecim comitantibus, quos nobis Chri-
stianos

Alios omnes, Christianus ipse dominus loci Franciscus obuiū miserat. Igitur Teckla-
 nis domum remisit, & gratijs actis, nouo comitatu Saauam magna Christianorum am-
 pluate peruenimus. Franciscus autem ipse, ut nos lautius exciperet, simul etiam nobis
 occurreret in itinere, venatū ex oppido exceserat eo ipso die, sed in nos idcirco non in-
 cidit, quod opinione celerius ambulauimus. Sauz porro diuertimus ad eandem Christi-
 anorum sacram, cui coniuncta domus est Socijs nostris excipiendis, itemque senectutina
 laicis, qui se se nostris hominibus comites dederint, & cedrina iere materia opere egre-
 gio fabrefacta. Hanc etiam porticus ambiunt, longissimo, ut dixi, gratissimoque pro-
 pectū. Sub noctem Franciscus affuit magna cum domesticorum & clientium manu,
 aprum ingentem asserens, non sine magno quidem & labore quzlitum & impendio,
 quippe non canes modò, sed etiam quosdam homines fera malè multauerat. Pictum in
 templo CHRISTUS resurgentis imaginem, quam è nostro etlingendam exemplari Fran-
 ciscus egregij artificis manu curauerat, nixi omnes genibus pia cum prece venerantur
 primum venatorio nondum ornatu deposito: deinde me perbenigne salutat Franciscus
 quoque, agitque gratias, quod ad se tam longè contenderim; tum, veritus credo ne mihi les-
 so de via molestus esset, magna cum amoris humilitatque significacione se domum
 recepit. Vir est inter populares suos corpore simul & animo eminentissimus: nat. & sta-
 tura Iaponijs quotquot vidi ad hanc diem omnibus antecellit: & eximia humanitate
 atque animi magnitudine præditus est. Accedit summa cum in armorum vsu dexteri-
 tas agilitasque membrorum; tum Iaponice superstitionis legumque peritias: quod illa
 studium cum ad veritatem religionis Christianæ transtulerit, tantos breui tempore
 processus effecit, ut Dei magnitudinem assidue prædicare, ceterosque ad virtutem ex-
 emplo vitæ, plenisque pietate sermonibus incitare non desinat. Sanè ego eum ex ab-
 dito quodam loco exaudiui cum ad domesticos aliquot, quorum erant etiam nonnul-
 li, de fide Christiana differeret, doceretque quantum inter patria idola Deumque ve-
 rum interesset. Qua in disputatione, elatus ardore animi, eo deuenit, ut diceret, nò mo-
 dò fidelis ministri, sed ne hominis quidem loco, qui Christianus non esset, posthac ne-
 minem apud se futurum. Atque hæc viri fides religioque etiam mirabilior est, quod vir
 ante annum ad Christum adiunctus est, eumque semel tantum à Baptismo Gensar in-
 iunxit. Castrum est Sauz finitimum, cuius qui potitur à Daiondono rege diuicauerat.
 Hunc quamquam magno proposito periculo non dubitauit adire Franciscus, nobis
 qui Sauz remanseramus, enixè Dominum pro ipsius incoluitate precantibus: et tanta-
 que prudentia tractauit ingenium rebellis, ut quocunque voluerit flexerit hominem,
 eumque Daiondono, cuius in ditione sunt ambo, reconciliauerit. Magnam Sauanis
 lætitiā attulit ea res, pacem optantibus. Nec modò secularia procurauit ibi Fran-
 ciscus, sed etiam nactus occasionem, Euangelio promulgato & Iaponicarum opinio-
 num vanitate detecta, primarios quosque eius loci viros desiderio Christianæ religio-
 nis accendit. Paulo post, alium dynastam conuenit ethnicum, eumque cum familia ro-
 ta conuertit. ij paucis ante diebus Baptismi Sacramento Ecclesiæ adiuncti sunt. Postea
 legatus ad Mini regem, duos regni procures ad Christum eadem felicitate traduxit,
 quos ego cum exclusus temporibus baptizatum ire non possem, ad Gasparem scripsi
 Meacum, ut aliquem eius rei causa ad illos mitteret, quod eorum Baptismus ad Chri-
 stianam religionem augendam non mediocriter pertineret. Atque hæc & alia id e-
 nus multa Franciscus. Nos autem Sauz & conciones, & priuata colloquia de rebus di-
 uinis habuimus, & varia sciscitantibus incolis factum est satis. Baptizati præterea no-
 uem: in ijs claro admodum loco natus adolescens, qui de Christianæ fidei mysterijs à
 populari quodam neophyto edoctus, ad me Saauam vsque leucarum decem interval-
 lo Baptismi causa venerat. Dum hæc geruntur, affertur ad nos nauem in portu Sacai-
 no stare paratam: quam ego ne occasionem amitterem, quamquam mæcætibz digres-
 su meo Sauanis, inde discessi. Et quia Sacaium petentibus periculosa quædā loca erant
 prætereunda, Franciscus nò modò necessaria nobis ad professionem omnia, sed etiam
 sclopis aliisque telis armatos quattuor & viginti custodes attribuit, nec omnino quic-
 quam est passus nos in iter illud impendere. Compenset Dominus egregiam hanc
 in nos viri benignitatem. Vos verò carissimi fratres pro eiusdem salute Dominū aspi-
 cendè deprecamini. Sacaiū ut veni, ingenti gratulatione me Sanctius eiusque domesti-
 cū excipiunt. Triduum substiti dum nautæ soluerent, nec interea neophytos confir-
 mare, officijq; monere destitimus. Cognoui etiam Monicæ virginis in suscepto consi-
 liis

lio constantiam: quæ ab alio quodam Meacensi procere non mediocriter expectata, omnines conditiones animo excelso repudiaret. Sed cum iam hora profectio inueneret, Imorensis oppidi Princeps, qui magna virorum nobilitum manu Sacaium ad me silutatum accefferat, item quæ è Sacaiano grege Christiani primarij nos viatico instructi, honoris causa ad nauem vsque deducunt, nauarchoque commendant. Idem illi me Comes verò nauigationis nobis magno Dei beneficio accessit Sacaianus medicus eximia eruditione atque existimatione vir, qui à superstitionibus patrijs cõuersus ad Dominum, non modò communis officij laudem, verum etiam Euangelicæ perfectionis culmen expetit; seculoque planè relicto, se ad nostram Societatem aggregare de-reuit. Itaque vt prorsus exiret de terra sua, & de cognatione sua, rogauit me, vt in Bungum, aliove se mecum adducerem. Cessi facillè hominis precibus, iussumque omni patrimonio cedere filio item medico, pretiosum dumtaxat ornatum corporis retinere, quò facilius nobis ea ratione ad Iaponios principes, qui externa fere specie delectantur, aditus patefieret; ad Cosmum Turrianum inde perduxì, cuius mandato, ingenti neophytorum approbatione concionari iam de rebus diuinis instituit. Idemque nuper in vrbe Sacaii tam sumptuosè indui, & tãto comitatu incedere solitus, mirum quanta nunc humilitate, quanta mansuetudine versetur in domesticis ministerijs apud nos. Verum ad rem redeo. Sacaij descendimus circa Idus Maias, & Funaium die tertio decimo secunda nauigatione peruenimus. Lætis nuntijs de re Meacensi, Ecclesia illa tota valde gauisa est. Quarto post die Vossequim perrexi, vt regem inuiferem, à quo humilis noster acceptus, petij neophytis id in primis optantibus, locum templo ibidè exstruendū. Illi verò non arèa modò nobis ad mare secus arce optimo situ, verum etiam fabros & edificationè libenter attribuit, quā rem speramus ad Christianæ religionis incrementum magnopere profuturam. His peractis Funaium redij: Funaii perueni octauo die Ximabaram, quò Cosmus etiam Turrianus trigésimo circiter ante die Cochino se transfulerat. Magnos ibi concursus offendi ethnicorum ad verbum Dei audiendum. Christiani facti paucis illis diebus ad centum & octoginta. Tonus etiam ipse, itemque separatim vxor stipata grege cognatorum & ciuium, Cosmum Turrianum ad iere, & concionanti cum aures præbuisent, magis etiam quàm antea propenso ac beniuolo in nos animo recessere. Tum confessionibus omnium Christianorum auditis, nauigijs deo bus peramplis ipsorum opera comparatis, Cochino cum magna nos turba longe prosequente renauigamus. Et quoniam allatum erat, Ioannis Pererig Lusitani onerariam nauem appulsam esse ad portum Rimani regni Facundam, leucas à Cochino quinque circiter & viginti; misit eò me Cosmus ad Lusitanos viendos: eodemque Melchior Ficeredius quintodecimo post die ad eorū confessiones audiendas & sacrum munda facendum è Bungo peruenit. Hic dum vterque moramòr, me Barptolemaeus reus. Omnia ad se per nuntios euocat. Ego approbante Ficeredio me in viam dedi Iaponi comite viro sectarum Iaponicarum in primis perito, nec Christianæ religionis ignaro. Auentu nostro Barptolemaeus, qui neminem ex nostris biennio toto vidisset, valde miratus est. multa deinde percontatus, addit vereri se, ne familiares sui, & ij quibus quibus maximè fidat, inter diuturnas bellorum occupationes Christianæ doctrinæ rudimenta didiscant, itaque renouata institutione opus esse. A cœna igitur & domo suis suis primarios euocat, iubetque arrectis auribus nostrum sermonem excipere. Non mittam hoc loco quædam ad huius Regis Christianam humilitatem & pietatem delibandam magnopere pertinentia. primùm ad mensam, diu renitentem ac repugnante me, perucit denique, vt loco superiore quamuis inuitus accumberem. Sublata mensa familiariter se inter me & Iaponium comitem interlocat, & studiosè docet hominem (eo enim vtebamur interprete) quam potissimum in sententiam ad suos quorum optimè nori ingenia, verba facere oporteat. Inchoato deinde sermone, idem in interrogem locum seorsim ac demissè in famulorum turbam eo sese confilio recipit, vt re ipsa exemploque suo demonstret, quantus honoris Euangelio, quantus Euangelij præconibus debeat. Ac prima quidè illa disputatione ex ipsis creatis naturis vnū esse omnium creatorem euidenter ostendimus. Tum declaratum est, quæ Iaponium numina, quæ Christianorum Deus esset infinita bonitate, potentia, sapientia prælitus. Quæ illi cum stupentes audirent, magnopere videlicet lætabantur, sese ab inanum Deorum veneratione ad talis tantique Domini cultum esse traductos. Reliquis verò diebus actum de cœlesti beatitudine, pœnis inferorum, alijsque rebus eiu modi, quas maxi-

A me neophytis initio proponere consueuimus. Et sanè talibus egere monitis uisa est mihi Barptolemi familia: nam ipse quidem Regis in fide constantia planè uicit expectationem meam. Quæ uiri laus èd maior est, quòd nec ita pridem Christiana sacra suscepit, & eo ipso nomine à popularibus suis per summum scelus atque perfidiam regno spoliatus, finibusque suis exactus est, vix vno sibi relicto puero victus quotidiani administro. quamquam deinde in regnum est diuinitus restitutus, rebellibus partim supplicio affectis, partim, cùm ad sanitatem redirent, veniamque supplices peterent, in fidem receptis. Ego dies aliquot apud eum commoratus, Facundam ad Lusitanos reueri. Ibi redduntur mihi à Cosmo litteræ vt ad f. primo quoque tempore veniam, inde mihi necessariò in Bungum esse proficiscèdum. Cochino cum ergo traieci minime tuta nauigatione, etenim nocte desertum quendam ad portum appulso duo piratarum inuasere myoparones, qui tamen præclare instructo nauigio nostro, propugnatoribus acriter dimicantibus reiecti sunt. Cosmus interea in sebrim inciderat: ea simul atque leuatus est, in Bungum ab eo discessi, tum aliarum rerum causa, tum verò vt Iohanni Baptiste nostro in eius Ecclesiæ procuratore succurrerem. Primo post professionem die Ximabaram delatus, Ariam Sanctium ibidem reperio in erudiendis Catechumenis occupatum. Et quoniam neophyti magno cõcionum desiderio tenebantur, dies aliquot rogatu ipsorum in eo munere posui. Candidatos etiam aliquot Christianis præceptionibus probè institutos, sacro fonte abluimus. Tonu ego præterea, &

B ille me vicissim inuisit, audijtque cum suis perattentè de rebus spiritalibus differentem. Quin etiam cœmeterio Christianorum, quod illi mirum in modum expetebant, locum idoneum, itemque nouo templo exstruendo, & in alios etiam vsus, insulas tres excelsas consitas pinu benignè largitus est. porrò grex ille neophytorum in primis flagrat studio rerum diuinarum. quod cùm alijs rebus plurimis clarè perspeximus, tum illa præfertim. Instabât anniuersaria quædam ethnicorum festa ludice celebritatis eximie, ad quæ, vt apud nos ad corporis CHASTI solennia, omnes omnium ordinum homines ritu patrio conuenire consueuerant. Cùm se Christiani affuturos negarent, enimuero Bonzijs cæterisque indignum facinus visum. Itaque Tonum adeunt, iniuriam Christianorum queruntur, obsecrant etiam atque etiam, ne patrijs dijs & ciuitati vniuersæ, sibi denique ipsi tantam inuri contumeliam sinat. Permotus hac oratione Tonus, vocaros ad se Christianorum primarios diligenter hortatur, ludos ne deserant. Aiunt illi, se Christianis legibus prohiberi, spectaculis interesse, quæ idolorum tribuunt honoribus: proinde nequaquam affuturos. Ad ea Tonus, si minus idolis, mihi certè meisque inssis hoc date. Illi verò in proposito omnes obfirmati. Quidquid volueris, inquit, nobis facito, leges nostras nequaquam violare decreuimus. atque ita ab Tono digressi, in templum sese vniuersi recipiunt, martyrium sortiter expectantes. Et sanè vt acri sunt & vehementi Iaponij ferme dynastæ natura & ingenio, mirum est Toni imperio cunctos non illicò fuisse maectatos. Sed eorum fortasse multitudine territus, iussit illis renuntiare, quoniam in sua religione tam obstinati peristerent, quod attinet ad ludos, agerent quod probarent, se illos vltrà non cogere. Quare neophyti magnopere in fide pietateque confirmati sunt. E principibus ciuitatis Christianus quidam Leonomine, Toni propinquus, nuper est mortuus. Is, quòd ære suo templum additis liberaliter hortis exstruxerat, & Christianam religionem nõ modò contra cæteros ethnicos, sed etiam contra ipsum Tonum, vbi opus esset, egregiè tuebatur, Bonziorum scelere creditur veneno fuisse sublat. Hunc neophyti, vt mutuam inter se Christianorum caritatem publicè ostenderent, quàm magnificentissimè extulere: seretrum cum Litanij & precibus magna que cereorum ardentium multitudine septingenti serè neophyti sequebantur. arca vespere conditus est circumfusa serico. postredie lapideum additum est monumentum, & lignei circumquaque cancelli. Crucibus duabus,

C altera ad ostium septi, altera ad monumenti caput, impositis, opere politissimo. Itaque vulgò locus quotidie celebratur ac visitur. Verum de Ximabaranis hæc tenus. Ego inde Funaium, mox veni Facundam: ibi hæc scribebam ad vos septimo Cal.

Nouemb, MDLXV.

LVDOVICI FROII AD SOCIOS in Indiam.

ANNO superiore, fratres carissimi, ad vos scripsi Firando, constituisse Cosmum Turrianum, ut Meacum subleuandi Gasparis Vileſſi cauſa proficiſceret, quod multa eſſet ibi meſſis, operarij pauci; mihiq; comitem itineris ab eo aſſignatum fuiſſe Ludouicum Almeida. Nunc mihi, tam longa peregrinatione Dei beneficio peracta, viſum eſt faciendum, ut ea poſſimum per litteras vobis exponerem, quæ vobis cognitu iucundiſſima putarem fore. Et quoniſam totum hoc ſcribendi munus ita inter nos ego & Almeida initio diſtribuiſimus, ut ille iter ipſum quæque in itinere geſta ſunt, ego res Meacentes, & alia nonnulla de Iaponiorum natura morib; probe comperta perſequerer; omiſſa peregrinatione, ego quòd mearum eſt partium hiſce præſtabo litteris: vos autem maior videlicet huiuſce gentis miſeratio capiet, reputetis quantum artiſicio, quanta ſolertia ſagaciſſimus ille humani generis aduerſarius, perſpectum religionis, cæremonijs plurimis ritib;que deceptas Iaponiorum mētes ad interitum perducatur, ac pertrahat. Ac primùm in eorū animis prorfus extincta eſt noſſa omnis, non modò Chriſti liberatoris noſtri, verùm etiam vniuſ Dei rerum omnium opificis. Superſtitionum verò permultræ ſunt ſectæ, quarum quam quiſq; voluerit liberum eſt ſequi; ſed præcipuæ hæc, quæ ab Amida & Xaca denominantur, itaq; complura viſi ſunt cænobia non modò Bonziorum, ſed Bonziarum etiã vario corporis habitu, quippe alij internis tunicis albis, extimis nigris vtuntur, alios cineraceus diſtinguit color, quorum idolum eſt nomine Denichi. Ab ijs Amidani magnopere diſſident, Bonziji porrò ſerè omnes magnificè habitant, habentq; perampla vectigalia. Iſdem celibatus indicitur, nuptias contraxiſſe capitale eſt. In phano medio aram excitant in ea ſignum Amidæ ligneum, corpore ſupra lumbos nudo, muliebri in modum auribus perforatis, in roſa item lignea conſidet præclara ad aſpectũ. Ingentes habent bibliothecas, cænationes ad cibum vnà ſumendum, gramenta ſeu tintinnabula, quibus ad præcationes horarias excitantur. Veſpere præſectus certum vniciuſ; argumentum ad meditationem proponit. à media nocte ante aram templi, alternantibus choris quali maturinas recitant præces è Xacæ libro nouiſſimo: prima luce horam vnã ſinguli meditatio conſumunt. mento capiteq; ſunt raſo. ampliſſima periftylia conſtruit, & in ijs Fotoquiorum (hoc nomine Iaponij quidam ſancti appellatur) ſacella. dies per annum feſtos atitant multos. Sunt autem Bonziji clari vt plurimum genere: namque Iaponij proceres multiplices prole onerati, quibus filijs amplum ſatis patrimoniũ relinquere ſe poſſe diſſidunt, hos ſerè ad Bonziorum numerum aggregant. Inſignis eorundem ſacrificulorum eſt auaritia: omnes conſciendæ pecuniæ norunt vias. Vendunt artiſicio multo multa chirographa, quorum præſidio ſe ſecutum à dæmonibus fore vulgus putat. Mutuantur etiam nummos, quos in altera vita multiplicato reddant ſenore, dantq; cautionis cauſa ſyngraphas creditori, quas è vita diſcedens ſecum ad inferos deferat.

Alia eſt familia ſanè frequens eorum, quos ſanambuxos vocitat, criſpante ac vibrato capill'o. ij res vel amiſſas, vel furto ſublatas ita comperiūt. Statuūt ante ſeſe puerum, hunc dæmon certis euocatus carminibus occupat: ex eo deinde puero: quod ſciat cognoscere, ſciſcitantur. Horum præces in vtranq; partem multum valere creduntur. Itaque præcationes eorum ſauitæ æquè dirasq; pretio populus comparat. Huius ordinis candidati, antequam admittantur, bis terue milleni ſimul montem quendam editiſſimum petunt. Ibi ſexageſimum diem pœnitentiz nomine, vbi ſeſe voluntario ſupplicio macerauerint (quo ipſo tempore ſeſe illis dæmon varia ſpecie viſendum offerit) quali iam laurea donati, & in cæteram adſcripti familiam, floccis quibuldã ornantur è collo pendētib; atrisq; pileolis qui non niſi ſummum capitis verticem tegant: atque hiſ tanquam inſignibus inde Iaponis provincias peragrant, ſeque operamque ſuam vbique venditant, aduentum ſuum in oppida ſignificantes pulſu cantu, quem ſecum circumferre ſinguli ſoliti ſunt. Non deſunt alio nomine Genguis, qui res item furto ſurreptas, fuſesq; ipſos per diuinationem demonſtrant. Ij in præce-

montis

A montis iugo sibi domicilium collocarunt: oris atro colore ob assiduam solis, pluuiæ, venti, geluque patientiam. Vxores ducunt, sed non nisi ex suo genere ac stirpe. Iisdem (ut fertur) è capite quasi corniculum quoddam extuberat. Editissimas rupes atque cacumina subeunt, fluuios traiciunt maximos vnius arte dæmonis, qui ut infelices magis in errorem inducat, iubet illos montem quendam altissimum ascendere. Hic eum miseri ad præfinitum vsque tempus magno cum desiderio præstolantur. Tum illis denique circa meridiem, aut sub vespere sese offert dæmon, quem sub Amidæ nomine venerantur, transitq; per medium eorum cœtum. ex eo viso tanta in hominum pectoribus ac medullis insidet superstitio, ut nullis deinde rationibus possit euelli. Consueuerat etiam diabolus in alio quodam mōte sese Japonijs visendum præbere. Quisquis maiore beatuarum sedium ac paradisi desiderio tenebatur, conferebat eò sese, eamque visionem expectabat: deniq; oblatum sibi visum, eiusdem suasu, in interiores vsq; sequebatur recessus ad foueam profundissimam. in hanc dæmon desiliens, cultorem vnà secum ad interitum detrahebat. patuit in hunc modum fraus. Senem ea superstitione captum filius ab eiusmodi cōsilio reuocare frustra conatus, sumpto arcu et sagittis ad locum vsque occultè profequitur. Cōparet ibi dæmon humana specie non sine splendore quodam. Hunc senex dum venerabundus adorat, adducit arcum properè filius, emissaq; in spectrum sagitta, pro viro vulpem immutata repente figura conixit. Inde fugientis cruorem bestię persecutus, ad præcipitium illud, quod dixi, peruenit, quo in imo permulta ossa reperit mortuorū, quos dæmon per eam speciem ante deceperat, atque ita & à præsentē parentem interitu, & cæteros ab opinione vsq; adeo pestifera liberauit. Ad hæc locus est frequentibus Bonziorum cœnobijs admodum celebris. (Cōiam appellant) quorum princeps auctorq; perhibetur fuisse Combendaxis veterator callidus, arteque dicendi famam sanctimonię consecutus; cū tamen diabolica planè iura legesque descripsit. Inuentor etiam fuisse dicitur litterarum, quibus nunc vulgò Japonij vtuntur. Is cū ad senectutem peruenisset, sese vltro defodit scrobe profunda quadratæ formæ, cubitorum circiter quattuor, eamque deinde seueris verbis aperiri omnino vetuit, neque enim in præsentia mori se; post aliquot millies millena annorum millia virum quendam doctrinæ laude præstantissimū in Japonis regna venturum, nomine Mirozurtum se quoque demum è fouea proditurum: interea sessum diuturnis laboribus corpus quiete velle reficere. Circa ipsius sepulcrum lampades ardent multæ è varijs eò missæ provincijs; persuasum est enim genti, quicunq; in id monumentum exornandum largi ac benefici fuerint, eos nō in hac modò vitæ diuitijs autum iri, sed etiam in altera ipsius Combendaxis patrocinio futuros incolumes. Eius porro cultui qui sese mancipant, intra ea cœnobia quasi claustra concluduntur, capillo in speciem abdicatę vitæ secularis abrafo, cū tamen ibi deinde, prout eos egit libido, in omni flagitiorum genere volutetur. In illis ædibus, quæ (ut dixi) permultæ sunt, præter magnam laicorum turbam, Bonziorum sex circiter millia numerantur. Mulieribus aditus eò non est, capitali si accefferint pœna propofita. Fatonochaity præterea domicilium est Bonziorum. Hi magnam puerorū turbam varijs artibus ad omne doli furtiq; genus erudiunt. Si quos ex imia nacti sunt indole, hos de regum singulorum edoctos profapia ac stirpe, & procerum ritibus; armorum etiam vsu, dicendiq; arte exercitatos, regio ornatu in alias provincias dimittunt eo consilio, ut sese regum filios euentici, per commédationem speciemq; nobilitatis conciliata mutui nomine pecunia, bene nummati ad se reuertantur. Itaque locus is tanta est apud Japonios infamia, ut si quem ex ea disciplina sortè deprehenderint, confestim interimant; nec tamen impostores idcirco ab improbitate malitiq; discedunt. Japoniæ terræ in Septétrionem adiacet amplissima syluestrium hominum regio, leucas ab vrbe Meaco trecentas. Bestiarum pellibus induuntur, toto hirti corpore, ingenti barba, mystacibus maximis, quas paxillo subrigūt potaturi. Vini gens auida in primis, ad bella ferox, remidulosa Japonijs. In prælio sauciati, salitis aquis abluunt vulnera. id vnum genti remediu est. speculum gestare dicūt in pectore, ad caput gladios alligāt sic, ut in humeros manubrium desinat. Sacra habent nulla, celum dumtaxat venerari soliti sunt. Aquita per ampla est vrbs in regno Japonis Geuano. illuc frequentes commeant mercimonij caussa, iremēq; vicissim ad eos Aquitani, sed rarius, quòd illuc delati, serē perimantur ab incolis. Multa erant præterea in hoc genere quæ scriberem: sed ne sim longior, ad Japoniorum infanias redeo; qui ad memoriam sui nominis propaganda illud vel maximè pertinere

arbitrantur, inanis gloriæ cupidissimi, vt quanto maximo apparatus pompæq; vita sua
 cti sepeliatur. Funerum autem & exsequiarum in vrbe Meacorum eiusmodi est. Ho-
 ra circiter antequam domo efferatur cadauer, amicorum turba vestitu quàm opti-
 mo ad rogum anteit, mox propinquæ ac notæ mulieres progrediuntur amictu candi-
 do (color ille funestus est) versicolori velo caput obducat. familiam etiâ pro suis quæ-
 que facultatibus ducunt, albo item ornatu subserico, quæ verò dignitate atque opibus
 præcellunt, cedrina singulæ magnifico apparatu & artis eximie lætica vehuntur. Secun-
 do loco incedunt pedibus viri permulti sumptuoso vestitu. Longo deinde intervallo
 Bonzius earum superstitionum antistes auro sericoque resurgens lætica gestatur am-
 pla & præcelsa pretiosi operis, Bonzijs stipatus serè triginta patasatis linteatisque, atro
 superindutis pallio textu pertenui, tum cineraceo quidâ vestiti colore (nam is quoque
 funestus est) accensa prælonga pinea face, demortuo; ne offendat erretue ignarus via-
 rum iter monstrat ad pyram. Huic Bonziji sermè ducenti succedunt, nomen concin-
 nentes dæmonis eius, quæ defunctus in vita præcipuè coluit: simul etiam ingès catinus
 ad rogum vsque tintinnabuli vice pulsatur, tum chartacei duo per ampla & expansa fi-
 gura canistri præfixi hastilibus, chartaceæ item rosæ varij coloris copiam continent:
 quos qui gestant, tardiori procedentes gradu, sic hastilia subinde concutiunt, vt flores
 illi paulatim in speciem pluuiæ decidunt, ventoq; flante spargantur: eum videlicet im-
 brem argumento esse aiunt, mortui animam ad paradisi gaudia penetrasse. post hæc au-
 tem, octo prima lanugine Bonziji diuisi bifariam, prælongas arundines cû vexillis cubi-
 talibus, quibus item idoli nomē inscriptum est, per terrâ auersa trahunt cuspidē. Tum
 iisdem insignes litteris, ardenti inclusa candela decem laternæ feruntur, obductis velo
 pertenui lateribus. Ad hæc iuuenes duo cinereis vestimentis pineas præferunt saculas,
 dodrantii trium longitudine, haud tamen accensas, quibus deinde rogo flammam ini-
 ciant. Eodem vestimenti colore permulti sequuntur, verticem capitis ad operti exiguis
 admodum pileolis mēto subligatis, è nigro fulgēte corio forma triquetra (quod apud
 eos honoris indicium est) iisdem scheda insignes, capiti affixa, in qua nomen eius, quem
 dixi, dæmonis legitur: quod ipsum quò magis celebretur, pone certus homo tabellam
 ostentat cubiti longitudine, dodrantis latitudine, albo velo tenuissimo textâ, inscripto
 ex vtraq; parte eodem illo nomine litteris aureis. Tum demum à quattuor viris, læti-
 ca sedens magnifica defunctus ipse gestatur in veste candida, demisso capite, iunctisq;
 precantis habitu manibus, ad cæterum amictum extima toga papyracea superadditur
 libro exarata, quem Deus ille suus, cû in terris ageret, scriptû reliquisse perhibetur,
 cuius prælidio meritisque vulgò se compotes fore salutis existimât. Cadauer filij sub-
 sequuntur, quàm elegantissimo cultu corporis: quorum natu minimus pineam item
 fert facem ad ignem pyræ inferendum. Extremum agmen est magnæ hominum mul-
 titudinis iisdem quæ modò dixi pileorum insignibus. Vt ad locum exsequiarum per-
 uentum est, Bonziji vniuersi & cætera simul turba cum strepitu zramentorum catino-
 rumque horæ spatio dæmonis illius nomen magnis clamoribus inuocant. Deinde hoc
 maximè modo fit bustû. Area quadrata satis ampla, cancellis eminentibus, & velo cras-
 siore ita præcincta est, vt singulis in quattuor cœli plagas ianuis introitus pateat. In
 medio fouea resecta lignis, tecto eleganti opere ex vndulata materia super eam excita-
 to, duas habet è regione mensas vario ciborū genere piscibus tamen exceptis & carni-
 bus) præsertim verò carycis, medicis malis, placētis affatim instructas. Stat etiam in es-
 surum altera vaporarium vasculû suffimēti causâ prunis impositum, & lignum aquila-
 num in disco. Vt igitur eò deuentum est, læticæ vinculum iniicitur è fune prælongo,
 quem, qui adsunt, certatim manu apprehendētes vociferantur, vt diximus: postea to-
 rum septû introitus terna lustratione circumeunt. Deinde lætica pyræ superimpolita
 Bonzius earum cæremoniariû antistes, carmen effatus, quod circumfusa turba nequa-
 quam intelligat, accensam saculam ter supra caput in orbē idcirco circumagit, vt eo si-
 gnificet gyro, defuncti animâ nec originem habuisse, nec verò finē aliquando habitu-
 ram esse. Rotatâ indefaculam abijcit: hanc duo è defuncti filijs cognatisue arrepti stan-
 tes ad læticæ latera ad Solis ortum alter, alter ad Occasum, super cadauer ipsum mutuo
 sibi quasi honoris & officij causâ ter vbi porrexerint, deinde in lignorum struem ini-
 ciunt. Superinfunditur oleum statim, cum aquilano ligno & alijs odoramentis, prout
 copiz suppetunt, magnoq; incendio corpus in cinerem vertitur. Interea filij ad mēsam
 accedunt, & aquilano ligno in vaporariû indito, solenni fultu parentem quasi iam ad
 cœle-

A celeſtium numerum adſcriptum ſupplices venerantur. Adoratione peracta, merces laborum Bonzijs pro dignitate perſouitur: Antiſtiti quinque vel decem vel etiam viginti aurei nummi: cæteris vel argentei deni viritim, vel certus caxarum numerus: prandium verò paratum (amicorum ac Bonziorum turba dimiſſa) vel buſti miniſtris, vel pauperibus vlcerofisq; relinquitur. Poſtridie liberi cū affiniſus & amicis ad rogū reuerſi, cineres, oſſa, dentesq; demortui in vas inauratum impoſita, domum reſerunt, ipſumq; vas veſte contectum in medijs ædibus locant. frequētes adſunt iterum Bonziji ad priuatas exſequias: eademq; ſeptimo die denuò repetuntur. Deinde translati certum in locum cineres terræ mandantur, quadrato impoſito lapide, in quo ductiſ à ſummo ad imum vſque maioribus litteris, nomen deſcribitur dæmonis, quemcunque demortuus in vita coluerit. inde continuis diebus ad ſepulcrum ſe filij conſerunt, ibi ſpargunt roſas, ibi calidam apponunt, vt habeat deſunctus, vnde ſitim leuet. nec ſolūm die, ſed menſe etiam & anno ſeptimo priuatos intra parietes eadem funebria iuſta reſcurreunt, ingenti videlicet Bonziorum ſagina, crebrisq; vindemijs. Omnino in hæc funera impenſa ſit à locupletioribus aureorum trium circiter millium, à tenuioribus ducentorum trecentorumue. nam quorum tanta eſt inopia, vt funeri ſumptus deſit, eos per noctem ac tenebras nullo apparatu vel pompa in ſterquilinum abiectos humi deſodiunt. Aliud eſt etiam genus funeris, quod viuētib; in ora præcipuè maritima ducitur. Ij cū Amidæ ſeſe eximio quodam cultu deuouerint, eius viſendi cupiditate flagrantes, mortem vltro ſibi meripſi conſciſcunt. Ac primum emendicata per dies aliquot ſtipe, & in manicas indita, publicè concionantur ad populum, totamq; conſilij ſui rationem exponunt, magna omnium approbatione; tantam quippe ſanctimoniam cuncti ſuſcipiunt: deinde ſumptis ſalcibus ad vepres ac ſentes, qui ad beatorum ſedes iter impediunt, præcidendos, nauigium conſcendunt nouum, ſaxiſq; ad collum, brachia, renes, crura, pedesq; religatis, in altum proueſti, vel perforato de induſtria merguntur alueo, vel etiam deinceps in mare ſinguli ſeſe præcipitant. Alueo vacuo conſeſtim ignis ab amicis ac propinquis officiij cauſa proprio ſeparatim nauigio proſecutus inijcitur, neſas putantibus nauem tantis religionibus conſecratam, ab vilo prorſus in poſterum attingi mortalium. Sanè, dum nos peteremus Meacum, octo diebus antequam ad Inſulam Hiu peruenimus, viri ſex, ſceminæ duæ ſimul eo genere lethi perierant ad oppidum Fore. His deinde populus ædiculam vniuerſis, columnam pinumq; ſingulis perpetui honoris cauſa prope littus erexerant, & impoſita baculis complura chartæ ſegmenta, ædiculæ toto tecto deſixerant, carminibus plurimis intra parietes propoſitis, quæ beati illius cœtus egregias laudes celebrarent. Itaque viſebatur locus die nocteq; ſuperſtitioſiſſimè. Ac ſortè per eos dies dum ad quendam infantem Baptiſmo luſtrandum ego & Ludouicus Almeida tendimus, illac nobis iter facere contigit: atque eo ipſo tempore prouidentes è ſacrario quinque circiter vetulæ cum globulis præcatorijs, quæ vulgò roſaria dicimus, (adeò Chriſtianos mores Lucifer æmulatur) partim ludibrio noſtram ridere demētiam, partim ſeuero vultu nobis impietatem exprobrare, ſacrū illud monumentum nulla veneratione honoris ſue ſignificatione prætereuntibus. Reſtat vt de Bonziorum concionibus pauca perſtringam. Eæ ſi minus crebræ quā apud nos, certè quā apparatiſſimæ. In tēplo permagno cum ſerica ſuperne vmbella ſuggeſtus attollitur. In eo ſtat ornatu ſumptuoſo cathedra: ante cathedrā menſa cum tintinnabulo & libro. Vbi concionis tempus aduenerit, ad ſuum quæque doctorem in varia templa frequentes Japoniorum ſectæ conueniunt. Ille ſuggeſtum aſcendens, & in ſella conſidens, magnificè ſeſe circumſpicit: deinde indiſcō campana ſilentio, pauca ex eo quem diximus, recitat libro, quæ mox idem ſuſius explicat. Sunt autem hi concionatores viri ſermē diſerti, atque ad ſectēdos animos auditorum idonei: & quoniam hiat ſemper auaritia Bonziorum, eò potiſſimum omnis ſpectat eorum oratio, vt populum inducant ſpecie pietatis ad ſua locupletanda cœnobia, tanto beatiorē in altera vita fore quemq; affirmantes, quanto, quæ ad ſacra vel exſequias pertinent, maiore pompa & impenſa curarit. Cum quæ ita multæ atque ita inter ſe pugnant numerentur ſuperſtitiones atque familiæ; in eo tamen vel maximè laborant magiſtri, vt ſua quiſque mēdacia & fabulas ita diſcipulis probent, nihil vt præterea verum, nihil ad æternam ſalutem tutum, nihil dignum quod audiat, exiſtiment. Accedunt alia quoque artificia, in ceſſus grauitas, oris atque habitus dignitas, denique ſpecies omnis exterior, quibus rebus Japoniorum pectora tantis opinionum peruerſitatibus

imbuuntur, tantamque ex ijs fiduciam ac spem salutis æternæ concipiunt, non solum ut domesticos intra parietes, verum etiam in publico, tota que vrbe rosaria serè semper manu percurrant, ab Amida Xacaque diuitias, honores, bonam valetudinem, sempiterna gaudia suppliciter postulant.

Quæ cum ita sint, carissimi fratres, existimare potestis ipsi, quanto Dei auxilio indigeant, non modò qui in hæc loca Euangelium afferunt, sed etiam qui allatum accipiunt, seque relictis idolis ad CHRISTVM adiungunt: quippe totà diabolo machinis oppugnantur, ita sollicitantur assiduis Bonziorum dissulationibus, postremò ab asfinibus amicisque adeo contumeliosè, molestè, acerbèque vexantur, vt nisi diuina gratia sacrificijs ac precationibus Ecclesiæ Catholice conciliata subueniat, multorum vel potius serè omnium fidem atque constantiam his certè nascentium Ecclesiarum inijs valde periclitari necesse sit. Quò magis vobis, qui salutem animarum tam vehementer expetitis, Iaponicos hosce greges præcipuè in Domino commendatos esse par est. Nos Sacaium ex itinere venimus quinto Calen. Februarias. Ludouicus Almeida quibusdam negotijs primùm, deinde etiam valetudine aduersà impeditus, ibi diutius substitit: ego diei non amplius mora facta, profectus inde, Meacum leucarum tredecim intervallo perueni pridie Calen. Februarias. Aduentu meo cum ceteri Christiani, tum Gaspar Vilela præcipuè, qui neminem è nostris Meaci totò sermè sexennio viderat, mirum in modum recreatus est. Is quadragesimum nondum ætatis annum excedit, sed cani septuagenarium indicant, frigorum vi vehementer affecto consumptus, corpuseculo. Meacensi lingua, quæ, vt celeberrimi populi regis que vrbs fertur elegantissima, iam nunc vtitur ita peritè, non modò vt confessiones intelligat, sed habeat etiam cõciones. Quosdam in super libellos ad pietatem viles in eandem vertit linguam, aliosque deinceps non intermittit subsocii operis, vertere. Quod reliquum est, nos omnes Dominus pro sua bonitate perpetuò tueatur, opemque nobis ad voluntatem ipsius & rectè interpretandam, & ritè exsequendam impertiat. Meaco. 11. Calen. Martias. MDLXV.

EIVSDEM AD SOCIOS.

EX ijs litteris, quas ad vos dedi mense Februario, multa de Iaponicis ritibus atque superstitionibus cognouisse vos arbitror: alia nunc de rebus præcipuè Meacensibus addam hac epistola, quam puto vobis fore non iniucundam. Ego, vt scripsi ad vos antea, Meacum attigi magna Christianorum lætitia pridie Calendas Februarias: incidit meus aduentus in ipsum noui anni initium, quod hac hyeme Iaponij à Calendis Februarijs auspiciati sunt; varius enim est in his regionibus anni cursus, longè alia atque apud nos ratio temporum, atque descriptio. Vetus est autem gentis mos, vt anno incunte, ab die nono Lunæ ad usque vigesimum, regni procures, & Bõziorum principes ad Regem quisque suum salutandum non sine donis accedant. Ea sunt serè magni chartæ numerus, aurea stabella, arma affabrè facta, & alia eiusmodi. atque hæc consuetudo, iam inde ab antiquis ducta temporibus, cum in alijs omnibus regnis, tum verò in hoc Meacensi tanto diligentius retinetur, quanto Cubus, honore atque amplitudine cæteris omnibus Iaponis Regibus antecellit: atque idem honos, vxori quoque ipsius, matrique tribuitur. Hos autem salutatores Cubus longo cubiculorum ordine admittit ille quidem in penetralia, operis eximij peristromatis aureis adornata; sed ad eorum verba salutationesque (ea loci & personæ maiestas est) nihil omnino respondet: in lignibus tantum Bonzijs quibusdam id habet honoris, vt stabellum quod tenet manibus, paululum inclinet, atque in hunc modum primæ nobilitatis viri inducuntur: nam inferiorum ordinum hominibus, quamquã locupletissimis, & longè pretiosissima dona ferentibus, nullo pacto ad eum aditus est. Et quoniam ad viam Euangelio muniendam, & estimationem apud rudem ignarumque veræ virtutis & gloriæ populum colligendam pertinere magnopere visum est, vt Euangelij præcones nequaquam exclusos inde fuisse constaret, dedit operam Gaspar, vt illum ipse quoque per idem anni tempus inuideret. ac superioribus quidem annis aulici cuiusdam beneficio potentis viri, ad Christianam religionem propensi, aliquoties introductus est:

nunc

A nunc verò mihi quoque eiusdem opera patuit aditus. Cubum ergo primùm, deinde uxorem, postremò separatim in ædibus matrè inuimus, honesto comitatu ad regiam vsque deducti: & cum benignè accepti sumus ab omnibus: tum verò à matrè humanissimè, quippe quæ non modò potionem nobis misceri iussit à famulis, verùm etiam Zaccanam, balsamenti genus id est oliuarum instar) de more paxillis insertam; suis ipsa manibus honoris causa porrexit. Eam inuenimus in cœtu nobilium foeminarum sedentem ante facellum ornatissimū, in quo erat Amidæ puerilis effigies egregiè picta tum diademate, aureis è capite radijs emicantibus. mirum ibi silentium, mira modestia, mira denique domestica disciplina: vehemèter dolendū vñ sit, tantam indolem tantis diaboli fraudibus opprimi; orandusque sit etiam atque etiam Dominus, vt hæc tenebras, Euangelij splendore pro sua infinita bonitate dissipet.

Vt eo functi sumus officio, postridie Gaspar ad neophytos reuifendos abiit Imorim; ego Meacensis prædicare Euangelium institi, cum alijs, tum verò quibusdam è Cubi familia viris illustribus, qui ad nos ventitare cœperunt: ex ijs tres audito iam aliquoties verbo Domini, Baptismum à nobis vehementer efflagitant; sed idcirco differitur, vt interea melius Christiana rudimenta atque instituta percipiant. Auditores habemus mirum in modum curiosos; nullum querēdi finem faciunt, præsertim qui sunt è Ienxuana familia, quæ omni sublato numinis metu, corporis voluptates pecudū more persequitur. Ij nihil in animum inducunt credere, nisi quod cernunt oculis, manibusque contrectant: quamobrem expugnātur difficillimè, nec nisi euidentibus planè demonstrationibus cedūt. Obijciunt autem nobis inter alia; si quidem est Deus, vt dicimus, idemque adeo bonus est; cur ad hoc vsque tempus celauit bonitatem suam, eamque tam serò Iaponijs declarauit? respōdetur autem ad hæc omnia sic, vt contradicere nequeant: sed tantæ, tam dæmone illis tenebræ sunt, vt insolitam Euāgelij lucem vix pauci admittant: qui tamen eo sunt ingenio atque indole præditi, vt vbi verbum Dei quasi terra fermen accepert, quò tardius acceptum, eò diligentius amplectantur ac foueāt. In vniuersum autem, Iaponiorum ingenia ad Christianam religionē in primis idonea sunt, præstantque non solum in cognoscenda veritate sedulitatem ac studium, sed etiam in retinenda fide atque constantia. tres quidem ij quos modò diximus, aulici, tanta in eo genere diligentia sunt, non modò vt Christianæ doctrinæ præceptiones ac formulas suo descriptis chirographo deinceps memoriæ mandet, idque celerimè; sed etiam quæ ex concionibus nostris audire, domum regressi in commentariis referant, præsertim quæ de mundi creatione, de immortalitate varijsque viribus ac facultatibus animæ disseruntur. Eos deinde cōmentarios offerunt Socio nostro Damiano recognoscendos idēdem. Et cum eiusmodi gentis natura, tum illud quoque, vel maximè Christianam causam adiuuat, quòd multæ sunt superstitionum sectæ, nō solum diuerse ac varix, sed etiam inter se pugnantes: quòd facilius est, diabolica mēdacia fraudesque; conuincere. Circa Meacū in patentibus campis plurima sunt idolorū phana, è quibus ad ij Christianorum ductu nonnulla: in ijs quoddam est Amidæ sacrum ab vrbe quattuor

C serè passuum millibus, à priscis Imperatoribus cōditum ac subinde renouatum, longitudine vinarum centū circiter & quadraginta. ingentes hæc valuas in medio. ingredientibus obijcit sese suggestus, in quo Brachmanis habitu, perforatis auribus, mentoque & capite raso ingens Amidæ statua confidet. supra statuam quasi pro vmbraculo pendent excepta catenis multa magnaque; tintinnabula: circa, ludentium specie triginta cernuntur milites stricis telis armati, saltantes Aethiopes, anus venesica, dæmonesque; teterrimi: effingitur etiam quadam imagine vêtus, horrificoque aspectu tonitruus: ad hæc septeni gradus ad templi totius longitudinem porriguntur: in ijs ordine certo dispositæ vnius Canonis Amidæ filij imagines omnino mille, hinc inde quingentæ, eadem omnes forma, ore venusto, egregiè sanctæ, tricena brachia totidemque; manus ostentant: è quibus duo tantum ad reliqui corporis magnitudinem apta proportio ne conueniunt, cætera parua sunt, duo etiam lumbos præcingunt. Singulæ porrò statuæ binæ tenent iacula, pectus insignitæ septenis hominū vultculis, corona capiti imposita cum diademate radiante. Sunt autem cuncta eius templi nō modò simulacra, sed etiam quæ diximus tintinnabula, & ipsæ catenæ magna obryzi auri copia scitad modum ab imo ad summum vsque verticem iniecta sic, vt fulgorem intuentes oculi ferre vix possint: locus est celeberrimus, multiq; eò longinquis è regionibus religionis causa confluit.

Inde passuum intervallo duam circiter millium, collis attollitur, ad cuius radices

veterem quidam academiam multis distinctam conobijs tenui fluens aqua riuus circueuit amoenissimus: multa ibi delubra, quorum in aliquibus magno cultu adoratur ista tua cacodæmonis, facie magis etiā quā apud nos pingitur, secunda & horribili, in summo autem colle ingentia tria lignea templa, ligneis item columnis mira crassitudine suspenduntur, infimo pavimento strato laterculis læuigatis. In eorum vno colossus immanis magnitudinis Xacæ signum, singulas habet ad dextram læuamque statuas paulo minores: à tergo autem quoddam quasi folium exsurgit, ex quo sigillorum vnus palmi duo circiter millia prominent, insantesque præterea bimi ferè quadraginta, denique latus vtrumque templi, iparis armari dæmones bini custodiunt: hæc autem aurata sunt omnia. Alterum est templum probandis, & laurea donandis veteri academiarum more scholasticis destinatum. In eo pulpitum, vexillis compluribus è superiori parte pendentibus, eminet ligneum, in quod scalis tribus ascenditur. est ibi mensa cum cathedra parata magistro, qui actibus eiusmodi præsidet, itemque ad imum suggestum altera in vsum discipuli, qui eo iudicio probandus, insignibusque doctrinæ publicè decorandus est. templum autem ipsum lacertæ, seu stellioni dicatur, quem vulgò Deum & præsidem litterarum & eruditionis existimant: huic nulla neque ara, nec statua, vt cæteris Dijs erigitur. in summo tantum laqueari, multiplicem conuolutus in spiram ingenti orbiculari depingitur forma, vt scholastici dum cum supplices venerantur, oculos mentemque simul ad superna cogantur atrollere. Tertium phanum altitudine duo proxima superans, clausum offendimus: è regione sunt ædes peramplæ, ætatura magnifica; scholasticorum id domicilium est. multa erant præterea ibidem visenda, sed imminente iam nocte reuertimus.

Hæc habui quæ ad vos in præsentia scriberem. ea si minus læta videbuntur, quòd parum videlicet ad rei Christianæ amplificationem attineant; eò diligentius orandus erit vobis Dominus, vt de Ecclesiarum incrementis, & rei Christianæ progressibus multa nobis in posterum ad vos, maiore cum animi nostri vestrique fructu, spiritalique solatio scribere liceat. Quamquam post nostrum ab vrbe Firando discessum non pessimè posita est opera: Deo quippe adiuuante Iaponij sexaginta ad Christianorum numerum adiuncti sunt. Quod reliquum est, nos omnes pro sua clementia Dominus perpetuò tueatur, ac protegat. Meaco, pridie nonas Martias. MDLXV.

E I V S D E M A D S O C I O S.

QUOD vos velle maximè intelligo, id hisce litteris agam, vt Ecclesiastica primùm, tum cætera persequar. Quadagesimæ diebus Dominicis omnibus Gaspar Vilela Euangelium declarauit, quarta quaque feria Damianus noster de Pœnitentiæ Sacramento copiosè disseruit, sexta, sacro missæ peractò, non destitit Iaponius puer ex ijs quos educamus, de Passione Domini verba facere: quam in sententiam, conuenientibus nocte neophyris, Vilela denuò disputabat, ijs præcipuè locis insistens, quibus auditores ad pietatem excitari maximè possent. Dominica in Palmis (quoad eius fieri potuit in tanta ædium angustia) Catholico more cæremoniisque transacta est, inde ex oppidis finitimis atque remotioribus neophyti ad indulgentias (quas à summo Pontifice datas Catholico ritu proponimus) Paschatisque solennia frequentes venire cæperunt. in ijs quidam cum vxoribus liberisque nobiles viri, quamquam læticijs aut equis vsi, tamen assidua pluuia valde vexati, pietatis laudem cumulare patientiæ meritis. Vilela ducentorum ferè & quinquaginta confessionibus auditis, quinta feria in cœna Domini mandatum Euangelicum de mutua dilectione publicè docuit, postea cum de Eucharistia suauissimè perorasset, cœlestem panem Christianis circiter sexaginta distribuit: qui cum ex intimo sensu, & gaudio spiritali, copiam funderent lacrymarum, sanè quàm ingenti nos affectere solatio. in sacello intimo Ludouicus Almeida sepulcrum erexerat ornatisimum. in eo Corpus Domini conditum est, armatique custodes adhibiti. Vespere, solènis officijs persolutis, puer Iaponius in exponenda Passionis Domini serie collecta è quatuor Euangelistarum historijs, horas duas ferè consumpsit. quæ deinde explicatione potissimum indigere

sunt

A sunt vltra, in ijs Vilela ex instituto declarandis immoratus est, suadens auditoribus penitentiam; sed calcar videlicet currentibus, nam cum sæpe aliàs, tum eo maxime anni tempore voluntarias ab sese pœnas, easque adeo acerbæ exigere soliti sunt, summo opere gratulandum vt sit, in vltimis hisce terrarum sinibus, inter tot idolorum cultores, in ipso denique vt ita dicam, regno diaboli, sacratissimæ Crucis trophæa, salutaremq; humano generi mortem CHRISTI Domini, tam incitatis hominum studijs, tanta religione, tam grata memoria celebrari. Maioris hebdomadæ luctum atq; tristitiam, ingens gaudium Dominicæ Resurrectionis excepit. à media nocte, domus Christianis completa est, liturgiam & supplicationem matutinam expectantibus. ea peracta, simul etiam Christianis aliquot Eucharistiæ Sacramento resectis, concio habita est de Resurrectione Domini Paschalibusque mysterijs. inde conuiuio excepti sunt, quod Natali die & Paschate Domini solenne Gaspar instituit eo consilio, vt quàm arctissimis Christianorum animi caritatis ac benevolentie vinculis inter se iungantur. simul etiam per eam occasionem colloquia de rebus cælestibus habita, ductaque prædicatione ad vesperam, quædam præterea è diuinis laudibus decantata. quo strepitu exaudito gentiles, præsertim quod nonnihil de apparatu ædificulæ nostræ cognouerant, instare vehementer vt fores aperirentur: obisti non potuit: introiere permulti, pleræque verò mulieres diuino quodam instinctu nixæ ante aram genibus, manibusque sublati, effigiem CHRISTI Domini supplices adorarunt. Post hæc neophyti, qui ex oppidis vicinis ad festa conuenerant, Gaspare officiosissime salutato digressi sunt, nunc autem id Gaspar agebat, vt tibi diuersorium conduceret prope regiã in superiore vrbs parte, quod toto iam sæcè triennio frustra conatus est; vt ibi quoque posset Euangelizare comodius. Verùm satis iam de rebus Ecclesiasticis: ad alia veniamus. Ante discessum Almeida, cum tempus eius reuerisionis adesset, perducti sumus vterque ad insignia quædam vrbs ædificia ac templa, quorũ tanta est religionis ac magnificentie fama, vt ad ea visenda ex alijs omnibus regnis peregrini Meacum sere assidue confluant. Ex ijs nonnulla perstringam: infinitum est enim singula persequi. Aedes igitur quasdam Cubi primum adiuimus eximio quodam artificio atque elegantia exstructas oblectationis & animæ causæ. nihil ego nec in Europa, nec in tota India tale conspexi. ijs horri subiecti sunt cum alijs arboribus ignotis in orbe nostro, tum cedro, cupressu, pinu, malis medicis confiti: quæ omnes arbores, varias in figuras artifi manu coactæ, cameras, tintinnabula, turres, aliaque id genus plurima referunt. iam lilij, cyani, rosæ, florumque tanta est copia, nihil colorum odorumque varietas, non solum vt aduenas ac peregrinos, verum etiam domesticos ipsos atque cultores cum voluptate atque admiratione retineant. neque horti modò, sed vrbs ipsa quoque pulcherrima. viæ latæ ac directæ, foribus arcium instar. quæ res surta & latrocinia maxime prohibet, occluduntur. in ijs variarum mercium institoris, opifices, ac sellularij, cum alia in vsus deliciasque mortalium, tum præsertim aurea flabella conficiunt, sericamque cuiuslibet operis textrinam exercet. in medio celeberrimum Amide phanum cum omnibus horis diei, tum verò sub nocte clausis iam tabernis frequentissime vilitur, lactantur à populo nummi cum precibus, & simulacrum adoratur. nos eò ex hortis Cubi via lōga lataque perducti, inde sumptuosissimas præfecti Meacensis nuper instauratas ædes adiuimus: quibus item horti coniuncti, non modò arborum multitudine artificiosisque figuris delectant oculos, verum etiam aquæ limpidissimæ copia, quæ à nouè circiter passuū millibus excisa rupe, regi sumptu perducta, lacum in hortis medijs efficit, in quo còplures variz magnitudinis insulæ, ligneis lapideisque peruis pontibus, vsquequaque lætissimis arboribus opacantur. Inde quanquā sessos iagn, ac reditū cogitantes, neophyti nos longius pertraxere. multa igitur prætereuntes phana, ingentem ingredimur lucum, in quo Bonziorum cœnobiaz quinquaginta miræ amplitudinis, à regum & principū liberis qui sacris addicti sunt, magnificè & sumptuose in coluntur: facitque ipsa vicinitas, vt eorum præfecti se inuicè elegantia munditijque superare contendant. Ex ijs aliquot insperimus obiter. Cuiusdā est lanua lignea egregio quodā artificio, longeq; alia atque apud Europæos forma. hæc nos in xystum induxit stratum quadrato lapide nigro, parietibus vtrinque; ex currentibus opere tectorio læuoris atque candoris eximij. Xysto nouum quoddā genus hortorū præteritur, in quibus manu facti colles è saxis ad eam rem è longinquo petitis, strutis confiti, pontibusque coniuncti cernuntur. Solum partim arena crassiore admodū candida, partim etiā atris lapillis obducitur, è quibus passim elati maioris formæ lapides,

ex imo

ex imo leueoia, violas, ac flores emittunt adeo artificiosè commistos atque dispositos, D
 vt cùm in orbem singulis anni temporibus floreat, ver ibi perpetuum esse videatur.
 Multa prætereo, tum ne longior sim, tum quod ea verbis assequi me posse diffido; sed
 illud nõ omittam, quod in reditu vidimus. In medio phano quodam, machina lignea
 sculptilis varijsq; picta coloribus, multis forulis collocatos continet libros ab vno Na-
 ca conscriptos. eademque, vt est versatilis, quem quisque voverit librum offert pro-
 tinus. & quidem tanta est voluminum copia; vt incredibile sit, vel vna ætate multis
 auctoribus, vel multis ætatibus ab vno auctore confici potuisse. eorum autem vfuscst
 maximus non in Iapone modò, sed etiam in Sionis regionibus, vnde omnis Iaponica
 fabulositas & superstitiones primùm exstitisse, atq; inde paulatim oram Sinarum, Pe-
 guliæ, Bengalanæ, totumque eum tractum in Bisnagam vsq; peruagatz dicuntur.
 Aliud etiam phanum in reditu vidimus inferiori regi dicatum, cuius præcellens hor-
 rifico truci que adspectu simulacrû regio scepro insignitum, duobus hinc inde ingen-
 tis item staturæ dæmonibus cingitur, quorum alter calamo describit hominû noxas,
 alter descriptas in tabula recitat. parietes picti, varias inferiorum ostentat pœnas, quibus
 plurimi sexus vtriusq; mortales dæmonum ministerio cruciantur. Celebratur autem
 hæc, augeturq; pecunijs fere assidue: nunquam enim desunt, quid regis effigiem
 timore perfusi, ea ab sese tormenta atque supplicia deprecantur. Atque hæc illo die.
 Postero autem, Christiani cuiusdam principis inuitatu ad audiendas Bonziorum con- E
 ciones in suburbana cœnobio (sunt autem exitus ex vrbe spatianti causa gratissimi
 venimus. egressi, turbam virorum æquè ac scœminarum cum suo quemq; rosario sup-
 plicantes adspicimus. percontati à neophyris, quidnã id esset, dimissarum concionem
 esse respondent. interrogati de numero, aiunt homines earum rerum periri, capit m
 esse quinque circiter millia. addunt insuper, in eo templo quotannis centum diebus
 continuis ab vno eodemque Bonzio conciones haberi, multis magnisq; indulgentijs
 auditori perseveranti proposiris. Optatum erat nobis omnino aliquem ex ijs concio-
 natoribus audire, cognoscendi maximè studio, saluæque religione & officio transfe-
 rendi ad vsum nostrum, quæ ad conciliandos permouendosque Iaponiorum animos
 perrinere videretur. & quoniam allatum est, rem adhuc integram esse in alio quodam
 cœnobio, pergere porrò illuc vsque decreuimus. eò tendentibus igitur nobis primò
 Guiuani phanum occurrit, quod ingenti frequentia, superstitione, anniuersarijs mimo-
 rum ludis varijsque spectaculis magnopere celebratur & colitur. Inde exeuntes, viam
 ingredimur pinis vtrinque iucunda admodum specie confitam: simul adspicimus po-
 puli concursum, ad concionem citato gressu tendentis. nos vt ad locum peruenimus, mo-
 niti à Christianis periculû esse, ne Bonziji si nos adesse sentirent, concionari desisterent,
 occulto loco ad initium vsque concionis nõ sine magna quidem vel admiratione, vel F
 pudore substitutus est conscientie teporis ac negligentiæ nostræ concepto, cùm interim
 vnus horæ spatio auditores illi omnes ad parui pulsus tintinnabuli nixi genibus, in-
 credibili quadam significatione pietatis, rosaria manusque tollentes in cœlum, in ora-
 tione persisterent, vociferantes assidue: Namu Amida Ambut. Hoc est: Da salutem A-
 mida: quod ipsum nomen etiam domi forisq; seu emant aliquid, seu vendat, modu-
 lara quadam pronuntiatione gestientes ac libentissimè sepius inuocat, quin etiam pau-
 peres ipsi inter emendicandum, ijs à quibus eleemosynam petunt, propitium prece-
 ntur Amidã. Bonziji verò ac legisperiti verba illa plebi inculcare nõ desinunt: Ichinem,
 Amidabut, Sucumet, Murioo, Zai: id est, quisquis Amidæ sanctum nomen ex animo
 inuocauerit, proculdubio saluus erit. Imperato deinde maiore campana silentio, vt
 concionator suggestum ascendit, tum nos quoque sensim irrepsimus. phanum erat ad
 fores vsq; ac porticus ascensu viris ac scœminis. in ipsi autem aræ gradibus mulri Bon-
 zij confidebant manibus intra rogam abditis, oculisque demissis. Porro concionator
 claro, vt aiebant, genere, decora quidẽ in primis facie, aspectuq; gratissimo, in excelsa
 vnde ab omnibus conspici posset sedens cathedra, sericis ad talos vsque per quam splen-
 didè vestimentis indutus, interiore candido, exteriori purpureo, stibellum tenens au-
 reum, ex libro quem habebat in mensa propositum, quædam institit subinde recitare,
 tum fusius explicare, tanta non solum actionis venustate, sed etiam (vt Gaspar Vilela
 affirmabat eius linguæ bene peritus, & cæteri qui nobiscum aderant) orationis elegan-
 tia atque artificio, vt mirum videri non debeat, eiusmodi homines tanto in honore ac
 veneratione esse apud veritatis ignaros. Mihi quidem hæc apud animum meum repu-
 tanti,

A tant, venit in mentem, non sine Sancti Spiritus vehementi quodam Instinctu Franciscum olim Xauerium tam acri studio tam longinquam hanc peregrinationem expetiisse Iaponicam. profecto enim hæ gentes, naturæ bonitate, ingenijque præstantia multis Europæ nostræ (quod earum pace dictum sit) nationibus antecellunt. Quod si minus magnificè de Iaponijs vel sentiunt negotiatores Lusitani, vel prædicant; id nimirum idcirco fit, quod nõ nisi cum populis maritimis negotia contrahunt, qui ab interioribus tantum ab sunt vitæ cultu, morumque elegantia, ut præ ijs rustici videri propemodum possint. Itaque per contemptum sylvestres etiam vulgò à Meacensibus appellantur, cum tamen alioquin ab humanitate ipsi quoque maris accolæ nequaquam abhorreant. Sed iam finis epistolæ sit. plura propediem: atque utinam cuiusmodi omnes optamus. Meaco v. Calend. April. MDLXV.

EIVSDEM AD SOCIOS.

B **D**E statu rerum Meacensium, & religionis Christianæ processibus ad Paschatis vsque peracta solennia, superioribus litteris ad vos susè perscripti. attexam nunc fratres carissimi reliqua, è quibus facillè iudicare possitis, quàm assiduus vestrò omnium sacrificijs pijsque deprecationibus egeamus.

Postquam à Paschali conuentu neophyti in suas domos & vicina castella digressi sunt, nos Meacensibus Euangelium prædicare perreximus. auditores minimè deerant. multi etià diabolicis fraudibus, & Iaponicæ superstitionis prauitate conuicta, sic immutabatur afflatus diuinitus, ut constanter crederet, in vno CHRISTO Domino ac Redemptore nostro omnes salutis humanæ perflugium esse repositum. Vēitabat etiam ad nos cum alijs principibus ciuitatis, quidā Regis Mini cognatus, vir sanè perspicax: is cum à nobis multa subinde perquireret, litterisque responsa mandaret commentandi causā; tantus illi paulatim veritatis illuxerat splendor, non modò vripse in voluntatem Christianæ suscipiendæ religionis vehementer incumberet, sed etiam spem nobis adferret fore, ut Mini regnum vniuersum ipsius opera atque auctoritate sacrosanctum acciperet Euangelij lumen. Ad hæc, Iobeleum à summo Pontifice datum, ad felicè euentum Tridentini Concilij precibus ac ieiunijs impetrandum, in hac vrbe propolitū est octauo ante Pentecostē die, cuius rei nuntio in pagos & castella perlato, magno studio ac pietate sese comparare neophyti ad tam insigne CHRISTI Domini beneficium: & quanquam per eos dies Gaspar in febrim incidit, & ego non optima sum vsus valetudine, tamen concursu ad nos Christianorum facto, Dominica Pentecostē, imbecillitatem nostrā Domino fulciente, per occasionē tam amplè consequendæ indulgentiæ, multos & verbo Dei, & sacratissimo CHRISTI corpore pauius, quod illi nimirum, ut solent, vberimo fletu crebrisque suspirijs percepere. is erat Christianæ rei cursus, ut in tantis gentium tenebris, tantaq; aduersariorum potentia, sat secundus: iamq; parabat Vilelæ totam hanc Meacensem obire prouinciam, & prout se obtulisset occasio, per ethnicorum pagos & oppida circumferre Euangelium; cum cæcis interuenit atrocissimum, & post hominū memoriā inauditum facinus, quod non modò conatus nostros omnino impediret, sed etiam nos ipsos in extremum vitæ discrimen adduceret. Nam Regulus Imorēsium (de quo scripsi ad vos antea) Mioxindonus, deuictis à se gentibus quibusdam potentia atque opibus auctus, ipsum quoque Cubum, ut in pace otioque securum, & imparatum à rebus omnibus, certè nihil eiusmodi metuentē, imperio quod magna cum equitate regebat, per summum scelus atque perfidiam deturbare, ac tyrānidem occupare constituit: neque apud inflammatū dominandi libidine animū, vel Cubi virtus & probitas, vel plurima eaq; maxima ab eodē in se profecta beneficia valere. Igitur assumptis latrocinij socijs duobus, Narensium tyranno Daiondono, & alio quodā dynasta; cum delectis armatorum duodecim millibus repente Meacū iter intendit eo certiore spe rei perficiendæ, & ipse Cubi nomine vniuersæ rei bellicæ præerat, & plurimos habebat in vrbe Meaco satellites & clientes. copijs ergo prope vrbe iussis opportuno loco subsistere, ipse cū fidelium manu specie officij Meacum introit, nimirum ut quibusdā recentibus honoris insignibus à Cubo decoratus, ei gratias agat. atque ut quod volebat quàm maximè sine tumultu transigeret, ad alia verborū officia illud etiam addidit, ut Cubū in suburbanum quod-

quoddam Bonziorum cœnobium blandis precibus ad cœnam inuitet, namque ibi cumuentum adoriri placuerat. Sed cum res parum procederet, quod Cubus de confidende prope Meacum exercitu factus denique certior, & suspicatus id quod erat; non modò se Mioxindono minime crederet, sed etiam fugam pararet (ex qua deinde imprudenti comitum suorù consilio reuocatus est) Mioxindonus apertè ratus agendum, copias omnes ad regiam propius ad mouet: ac ne inexpectabili in suum Imperatorem ac Regem odio accensus esse videretur, dum inops consilij Cubus cum familiaribus trepidat, præmittit ad Regiam qui palam denuntiet, se Cubi ipsius caput minime petere, certis tantum eius cognatis amicisq; grauiter infensum, eorù potentiam vltra ferre nò posset itaq; tum demum rem conuenturam, seq; inde cum pace abiturum, si complures proceres, quos nominatim in schedula descripserat, quamprimum interficere iubeat, ad hæc tam insignis impudenti postulata, ira percitus is qui ad ea cognoscenda Cubi iussu prodierat, grandis natu aulicus ille ipse qui nos ad Cubum introducere consueuerat, abiecta quam legerat schedula, verbisq; grauissimis in parricidas inuectus, ad extremum addit, rebus iam desperatis quoniam quidem alia ratione non possit, certè voluntaria morte sese officio fideiq; suæ fatis esse facturum. His dictis regressus in regiam, coram ipso Cubo restrictum pugionem gentis more sibi condit in viscera, & moribundus occumbit. eodem ipso leto quattuor alij, cum præ timore oclusis ianuis nò admitterentur, mox in ipso regie periere vestibulo. Senis verò demortui filius, vt patrem conspexit exanimem, præceps dolore atque iracundia fertur in coniuratos infestus, pugnantq; perimitur: tum illi pluribus locis palatio flammam iniiciunt, quod Cubus vbi sensit, certus prælio pbtius quàm incendio mortè oppetere, ex honestissimæ grauissimæq; scemine matris amplexu se proripit, vaditq; cum suis armatus in confertam hostium aciem ibi quàm acerrimè dimicans, vèrem hastili, caput sagitta confixus, duobus præterea vulneribus acceptis in facie, concidit: super eum præliantes egregie centum circiter aulici primæ nobilitatis viri sternuntur: quorum cum animi magnitudo ac fidelitas omnium, tum præsertim adolescentuli cuiusdam quartumdecimum annum agentis enituit: qui cum in certamine hostes pæne obstupescisset audaciæ miraculo, eumq; viuum sublato vndiq; clamore conarentur excipere; ille Cubum defunctum intuitus, sibiq; turpissimum ratus Regi suo Dominoq; superstitem esse, gladio confestim abiecto sicam arripuit, abscissoq; sibi met gutture eandem sicam adegit in viscera. Inter hæc hostes, qua per incendia patuit aditus, in regiam frequentes irrumpunt; fratrem Cubi Bonzium vnà cum matre, nequaquam vel huius senectutem vel illius adolescentiam miserati, acerbissimè contrucidant: regia gaza diripitur: cuncta ferro flammaq; miscentur: honorariz puellæ ac pedissequæ regulorum fere ac principum filiz & clarissimis ortæ familijs, omnia miserabiliter eiulatu gemitibusq; complètes, inter obfessos armatis exitus conantur sibi fuga confulere: quarum aliquæ vestimentis etiam in illa ipsa immanitate petulanter atq; procaciter à militibus exiuntur: aliz verò ad viginti, dum ancipiti metu distractæ, hinc micantes horrent gladios, inde fruenti perterrentur incendio; in conclaue quoddam abdite quo nondum flammæ peruaferat, igne deinde grassante opinione celerius, ibidem oppressæ atque ad vnâ omnes absumptæ sunt. porrò Cubi ipsius filiz duæ ad pedes hostium prostrate suppliciter, Christiani cuiusdam beneficio, in ædes propinquas amicorum, incolumes euasere. at mater ipsarum regina, inter ancillarum greges tum quidem elapsa feliciter, in quodam sese cœnobiù recepit, passibus mille circiter & quingentis ab vrbe disiunctum; sed paulo post à conquistatoribus deprehensa, vbi sese Daiondoni & Mioxindoni iussu morti destinata esse cognouit; chartam atque atramentum poposcit, scripsitq; sua manu multis verbis ad filiam vtramque litteras, quarum erat clausula, viro suo per sumptam iniuriam à rebellibus interempto, se quoq; nullo suo merito ad necem rapi: verum ramen æquissimo animo sese mortem obire, nec dubitare quin hoc totum pro sua infinita clemetia de se statuisset Amidæ, quò citius ad paradisi gaudia peruenire, ibiq; Cubo suo in perpetuum perfrui sibi liceret. Deinde obfignata epistola, cum Bonzijs apud quos delituerat gratias egisset, ad arâ Amidæ perrexit: ibi manibus sublatis in cœlum, obtinendæ indulgentiæ causâ Amidâ bis inuocat nominatim, & simul cœnobiarcha ad absolutionis indicium manus capiti supplicantis imponit, inde regressa in cubiculum, clatis manibus Amidâ rursus appellans, à militibus iugulata est. Iam verò qui Cubo in extremo certamine affuerat, eorum ædes direptæ, suburbana ædificia solo æquata, cor-

Ata, corpora simul cum ipso palatio concremata sunt. Cubi tantum cadauer, hostium permisso, à Bonzijs ad roguin ac sepulturam elatum est in cœnobium, quod ille ad eam ipsam rem ingenti sumptu construxerat, primarius autem quidam à Cubi familiaribus peregre proficiscens, cum rem gestam in itinere cognouisset, Meacum redijt illicò: atque ubi regiam deletam, & omnia versa vidit in cineres; sepulturæ locum rectà petijt, ibique dissecto libimet ventre super Cubi tumulum corruit. Sorores Cubi duæ sunt Bonzie; quas, quamuis inclusas cœnobio, nihilo minus aiunt peti conuictijs atque ludibrijs hostium: atque ob id ipsum à sodalibus perpetuò custodiri, vigilijs distributis, ne libimet necem ex desperatione consciscant. Nos interea ciuitate ad acerbum adeo spectaculum ingenti pauore perculsi, cum domum nostram neophyti confugissent, ad preces ac Litanias conuersi videlicet, mortem expectabamus in singula pænè momenta. nec sanè, quod Bonziorum in nos odium est, quæque eorundem apud Mioxindonum atque Daiondum gratia & auctoritas, multum ab extremo periculo absumimus. sed cum ad nos clam venisset pro amicitia scriba Mioxindoni, pectus foriens, & impietatem Domini sui grauissimè detestans increpanque multis deinceps nuntijs atque interpretibus vltro citroque missis, magno vix tædem labore impetratum est, sacra iam veste ceteroque instrumento in pacata loca præmisso, vt exsulatum nobis abire liceret. Itaque Gaspar Imorimad Christianos profectus est, ego paruum sum relegatus in insulam nomine Cangam. Atque vt intelligatis, nisi hæc atrox repente procella extitisset, quam latos Domini vinea fructus ostenderet, quo die discessimus, is fuit sanctæ Mariæ Magdalensæ sacer, eo ipso die, quamquam in magna trepidatione ac tumultu, Bonzius vnus, laici duo è Mioxindoni familia Baptismi Sacramento renati sunt. Quod superest patres fratresque carissimi, vobis orandus est etià atque etiam Deus, vt assistas res pro sua bonitate sapientiaque restituat. Stultis ratiocinatoribus, & occulta iudicia Domini parum æqua lance pensantibus, plus diabolus ad euerisionem Ecclesiæ Meacensis, quam Christus ad eiusdem tutelam defensionemque valuisse videatur. Ex Iaponis insula Canga, mense Augusto. MDLXV.

ORGANTINI BRIXIENSIS ad Socios Romam.

NON eram nescius (fratres mihi carissimi) quàm grata vestris auribus accidere soleant ea, quæ de nostrorum hominum laboribus atque periculis ex India perferuntur ad vos. Quocirca prætermittere nolui, quin ex ijs quæ hoc anno præcipuè contigerunt, nonnulla perscriberem, præsertim verò felicem Francisci Lupij obitum, qui vnà cum fratribus nostris duobus, ante vnum mensem, pro constanti Catholicæ fidei confessione à Mahometanis interfectus est vt simul intelligatis & quantopere diuino subsidio vestrifque deprecationibus egeamus; & quæ maximè requirantur in eo, qui Indicam hanc expeditionem atque prouinciam expetat.

Illud igitur primum: Patres duos, Ramirum & Alcaram è vita migrasse (quos ignota quapiam in regione viuere putabamus) hoc anno denique pro certo cognouimus. Ij ante biennium Iaponis regna petaturi, onerariam quandam in vrbe Cocino conscenderant, sanè inuiti, vel quod nauicularius vir potens, nimia lucri cupiditate, mercatores in suam vnus nauem merces imponere per vim & iniuriam cogeret: vel quod ob id ipsum naui iniusto pondere prægravata pressaque interitum haud obscurè denuntiaret. Verùm, vt æquè clemens ac iustus est Dominus, sacerdotes hosce duos permisit in eodem versari discrimine, quorum officium ac pia sedulitas tot mortalibus per confessionem sacram expandis confirmandisque in extremo spiritu non deesset. Secunda nauigatione Malacam vsque delati, atque inde prora in Sinas directa, cum iam in Sionis peruenissent sinum, atrox repente procella cooritur, eo vento excitata quem Typhonem appellant. Is, ex Occidentali termè plaga violentus erumpens, & rapida vertigine circa horizontem rotatus, assiduis incrementis horarum circiter viginti spatio

Oo

circu-

circulum conficit: impetu horribili seuisque turbinibus vasta illa æquora vehemētissimè commouens agitantque: decumanis vndique fluctibus insurgentibus, qui inter sese velut arietantes atque collisi, omnem salutis spem nauigantibus adimunt. Ad hanc igitur tempestatem adeo periculofam, cum ingens etiam oneris iniqui pondus accederet, solutis carinæ compagibus totam nauem æstus absorpsit, sic, vt nullæ planè reliquæ superfuerint. Erat in eodem cursu iuncus onerariæ Sinenfis est genus, qui singulari Dei beneficio portum tenuit, ex eo deinde cognitum est, nauem, cum imminētis exitij signum æneo tormento frustra dedisset Sinis, proprio metu laborantibus atque sollicitis, paulo post haustam fluctibus apparere desisse.

Perculit casus is vehementer Indiæ colonos: nam & aureorum quadringentorū millium, & permultorum hominum damnum est factum, complures etiam viduæ atque inopes relictæ mulieres. Neque verò, humana ratione rem æstimantibus, eius incommodi pars minima peruenisse videtur ad nos: duobus è Societate nostra viris amissis, quorum opera magno rei Christianæ vsui in hisce regionibus esse procul dubio potuit, quamquam speramus illos eò migrasse, vbi vel maiori esse nobis auxilio suis apud Deum suffragationibus possint: neque enim parui ducendum est, in eiusmodi causa pro Christo laborantes, è vita excessisse.

Periculo simili perfuncti sunt etiam Andreas Fernandus, & Ioannes Capralis: alter Sinas, alter è Sinis Iaponem petens: quorum vterque asseuerat pro miraculo haberi, si quis Typhonis violentiam effugiat, præsertim verò, si totam noctem seuire perseverauerit: itaque in tali re, nautas, desperata salute corporis, ad vota potius quam ad armamenta; ad expianda peccata, quam ad humana remedia solere conuertit: quippe non modò vela vis vèti dilacerat, diffringit malos, & quicquid exstat ex aqua dissoluit, sed etiam ipsa nauigia (præsertim si minus onusta sint) arrepta, & in terras vsque longo tractu contorta affligere dicitur. Occupat autem ventus hic marium quicquid est Malacam inter & Iaponem, frequens à mense Maio vsque ad Septembrem, quo maximè anni tempore hæc maria nauigantur. Vos itaque, fratres carissimi, qui Sinensem hanc & Iaponicam expeditionem Christianæ fidei propagandæ gratia optatis, comparate vos ad mortem in itinere obeundam, sicuti obire duo illi priores: & contra, putate vos inter incolumes posse conficere, quemadmodum posteriores hi duo, quos diximus, confecerunt. qui in hisce versatur orbis terræ partibus, huic nihil minus quam de tuendo corpore laborandum est: ea quotidie vitæ pericula occurrunt. Et sanè ita constitutum & affectum animo quemque esse oportet, mortem vt omninò contemnat: nimius quippe metus, & cura corporis, spiritalem & nostrum & aliorum profectum haud mediocriter impedit: quod in se quisque re ipsa experiri & cognoscere facile poterit.

Anno proximo, Franciscus Viera Goam è Molucis veniens cum paululum processisset, naus in syrtis & scopulos incidit, factoque naufragio, mari sese commisit: imperitus homo natandi: & bis ad ima demersus, ab vrinatoribus denique semiuuius ad litus extrahitur: quò cum cæteri quoque comites fere omnes, aliqua etiam parte commeatu tormentorumque recepta, se contulissent; nouum esse periculum confestim excepit, cum enim incolæ Mahometani à Lusitanis hostiliter dissiderent, magna eorū manus ad eos trucidandos accurrebat: sed nostri in locum natura munitum sese receperant, cuius opportunitate, itemque tormentorum vsu, ab hostium incursum tam diu se defenderunt, quoad naus alia Molucensis ereptos eo periculo Malacam abduxit. Multa Franciscus capitis pericula narrat, quæ nostræ Societatis homines in Molucis insulis fere quotidie subeunt: mira etiam de neophytis prædicat, qui eo præcipuè anno Christianæ fidei causa crudeliter oppugnati, magna etiam ex parte varijs cruciatibus interfecti sunt: eum quidam mulieres ipsæ filiolas partim sinu complexæ, partim manu trahentes, opulentis instructisque domibus cõsultis, per sylvas errarent, ne susceptam recens Christianam religionem eiurare aut deserere cogerentur: alia verò vnà cum liberis, in Iesv Christi confessione fideliter persistentes, gladijs impiorum ocumberent: multi præterea adolescentuli, eiusdem fidei retinendæ causa, ingentia maris spatia trajicerent, ex insula tranantes in insulam. Atque etiam illud, idem Franciscus addebat: quo tempore Mahometanorum metu, post naufragium sese munito illo què diximus, continebant loco, eodem contendisse pueros, non plus decimum aut duodecimum agentes annum, qui noctu natantes, veriti ne per imprudentiam iaculis peterentur,

Arentur, clamarent: Ne librate, ne librate: Christiani sumus: quorum cōstantia nostri ad lacrymas vsque permoti, & cæterorum quibus opem ferre non poterant calamitatem miserati, eos in comitatu suum gratulantes acciperent. Quin petitis, fratres, vt vitam vobis in hisce regionibus ponere liceat, quoniam quidem ipsæ mulierculæ puerique ad mortem pro **CH**ARITATE obeundam exemplo suo nos prouocant?

Qui è nostris in ora Comorinensi rem Christianam procurant, ijs grauissima impendent pericula dū à Mahometanis, tum à Narfinganis, quos Badagas vocant, regionū sceleratè vectigalium exactoribus. Est etiam in primis importunum & contumax genus hominum militariū, qui Naires vulgo dicuntur. Ex ijs quidam iuri dicundo præpositus, cum in templo nostro forum ageret, Andreas Fernandes, qui Romano in illo collegio quōdam versatus est, indignitatē rei non ferens, Mahometanum inde amouere omnino constituit: ad eumque conuersus: An tu facile patiaris (inquit) eiusmodi munera in vestris phanis exercere Christianos? respondit ille nequaquam. Rursus Andreas ita ne verò delubra vestra dæmoni dedicata, nulli functioni quæ vobis minus decora videatur, patere permittitis: nos nostra templa vero Deo ac Domino consecrata per summū scelus profanari ac pollui negligemus: tum acriori etiam spiritu: Apage, inquit, apage te. Atque hac increpatione permotus barbarus in præsentia excolit ille quidē, sed paulo post, vt erat animo elato ac superbo, doloris impatiens, armatorū plus centum coacta manu redijt: vt Andream occideret: quasi verò non vnus in id facinus foret satis. Andreas autē, cognitare, neophytum comitem suum, ne quid primo illo imperu caperet detrimenti, magna festinatione in templo conclusit: ipse pro foribus, innixus aridine constitit, mortē expectans. & Mahometani quidem arcubus & sclopiis instructi cum ad essent, hortati se inuicem ad manus Andream inferendas, ibidemque satis diu morati, ex quo diuinam prouidentia in Andream tuēdo facile intelligat, denique re infecta, nullo plane resistente, discedunt, hominem prorsus intactum atque illasum relinquunt: ille verò, eiusmodi euentu erectus, & in ea sententia confirmatus est, placere Deo, vt improba illa ethnicorum iuris dicundi consuetudo è sacris ædibus tolleretur. itaq; rem magno conatu aggressus, quod voluit ea tota regione perfecit. Idem cum neophytum, qui à baptismo sese Mahometanis ritibus contaminare non dubitauerat, in custodiam tradidisset, pagani ipsi apud quos neophytus placulū illud admiserat, publicis nuntiis ad Andream petunt vt hominem eximat è custodia, liberumque dimittat. æquum esse negat Andreas. Illi iterum ac tertio repetunt, mortem insuper minitantes, cum nihilo magis flecteretur, facta manu in hominem ire constituunt. certior sit ea de re Andreas à quibudam Christianis monentibus vt nescio quò se recipiat: verū ipse recusat, vtrumque locum iniquis hostibus æquè esse obnoxium. Tum è Christianis quidam: Vis ne, ait, propria defensione populus ad arma concurrat? Nequaquam, respondit. nauigium vos mihi duntaxat in fugam, si opus erit, instruite. Hæc verba dum sunt, ecce tibi repete magna hostium multitudo superuenit; qui cum Andream aliquandiu circumsteterissent, minum dictū ne asperioribus quidem verbis eo compellato, nedum occiso digressi sunt.

Magus est alius Mahometanorum, qui, cum acre incensumque Andream studium Christiani dei propagandæ ferre non possent, communi consilio cum primū illa ei transiret ingeret, ipsum è medio tollere decreuerant. verū simulatque eò peruenit, tantis terroribus Dominus perculit, vt quasi cum ingenti exercitu in oppidum irrupisset, Amara se abderent omnes, nec apparere quisquam auderet in publico.

Hæc, vt dixi, atque alia huiusmodi pericula in eo tractu sunt pæne assidua: vt nostrum imminentibus hostibus, loca sæpe mutare, sæpe etiā lintres conscendere, atque in mari pernoctare cogantur. Mahometana est natio Malabarica. ij sermē piraticum exercēt, Christianis maximè infesti, quod multi iā è Societate nostra senserūt. Petrus Vaes vnā cum Socio missus Damanum, pæne iam absoluta nauigatione, quinque Malabarum biremes obuias cum vidisset, quā celerrimè ad litus appulso nauigio, cum reliqua nauali turba vectoribusque descendit: nec tamē ita maturare licitum est, quin Malabares extremum agmen allequuti, viros aliquot sceminasque peremerent. Nostrī duo non tam pernicite corporis, aut robore (triduana præsertim inedia & valetudine prope confecti) quàm singulari quodam Dei beneficio præsentique ope, ex hostium elapsi manibus, imminente iam nocte sese ignotis inuijsque itineribus ac saltibus commiserunt. Augebant metum hinc indagantes piratæ, inde incolæ Christianis infensi, cumque totam iere noctem errassent, denique labore ac defatigatione victus Alfonso in itinere substitit,

fociumque compellans: Mihi quidem, inquit, harum gentium feritatem (quoniam sic placet Deo) diutius euitare non licet. Tu tibi, frater, ipse consulito. Interea se dies aperit, armorum aduentantium manipulum adspiciunt: haud dubiam rati sibi eadem Imminere, ad preces, ut in re tali, confugiunt, ambo se se victimas offerunt Deo. Sed res contra quam putauerant, cecidit; nam Brachmanes quidam eius regionis in primis opulentus, descensione piratarum audita, ad nostros conquirendos periculoque eximendos, eam armorum manum vltro dimiserat. ij sublatum in humeros Alfonso, pone sequente focio, ad Brachmanem perduxerunt, qui eos liberalissimè exceptos, cibo somnoque resectos, datis etiam præsidij causa comitibus, liberos Damum abire permittit. Eximiam huiusce Brachmanis (in tanta præsertim barbaria) humanitatem ac beneficentiam Dominus pro sua benignitate compenset. Idem Alfonso Damano Goam reuertens, in pirates denuò incidit, verum euentu meliore, quippe à Christianis prælio commissio, biremi vna, celocibus duabus prædones exuti sunt.

Petrus quoque Martinus hoc anno Bazainum ex obedientia nauigans, in hosce Malabares incidit: à quibus proculdubio captus esset, nisi egregiè instructum, quo vehetur actuarium, medios hostes felici conatu atque impetu perrupisset: quæ tamen res, haud omnino cessit impune: etenim nauarchus noster in ipso transitu grauiter à prædonibus ictus est.

P. verò Dionysius hoc item anno tendens Cocinum, cum ex itinere Mangalorem attigisset, vbi tum castris positis Lulitani urbem obsidebant Regine cuiusdam Christiani nominis inimicæ (quam urbem deinde captam euerterunt) rogatus ut descenderet ad militis confessionem audiendam periculoso vulnere laborantis, cum iam esset in littore, barbari nec opinantes Lusitanos magna vi repente adorti, nonnullos etiam qui erant cum Dionysio occidunt: ipse ut se ad actuarium reciperet, non minori periculo in mare se proijcit, natandi peritia nulla, mortique præfenti quorundam ope sub tractus est.

In eodè exercitu versabatur cum Socio vno Ioannes Franciscus Stephanonius. is præter quàm quod militum confessionibus audiendis, cum res exigeret, operâ dabat, sæpe etiam hostium telis caput obiciebat suum, quippe qui, quotiescunq; certandum esset, in primis ordinibus imaginè præferens Crucifixi, militibus cohortandis instaret, circa quem pugnantes cum caderent plures, incolumem semper eum diuina prouidentia præstitit.

Naues Christianorum duæ cum ab Armuzia soluissent, in Malabares inciderunt, quarum altera capta est altera Dei beneficio effugit, quam Petrus Touarius cum Socio item vno conscenderat.

Iam verò tres alij nostris, in ijs Melchior Nonnius, Goa Cocinũ versus profecti, circa mediam nauigationem Malabaribus hisce piratis occurrunt, qui celocibus aliquot, & hippagine equis onusta, quæ de Christianis antea ceperant, onerariam nostram aggredi non dubitarunt, in primis totius Indiæ grandem ac validam. Sed non paruo ipsis extitit audacia: victi quippe fusi que sunt, multis ipsorum in prælio cæsis: hippagine etiam à nostris recepta. Nimis longum faciam, si cunctas eorum insidias persequar, quas nemo nostrorum hoc anno expertus non est, cui quidem hæc maria nauigare contigerit.

Salfetanæ insulæ in proximo sunt, in quibus ethnicorum ducenta, Christianorum duo circiter millia numerantur, in ecclesias quinque descripta, quibus in singulis bini è Societate rem Christianam administrant. Has porro insulas euripus bene longus à continenti disiungit. in euripi littore statio quædam est, vbi à prætereuntibus etiam viatoribus Salfetani barbari vectigal per summam iniuriam exigunt. eò cum peruenisset vnus ex decem ijs, quos in ea diæcesi versari diximus, paucis neophytis custodire causa comitantibus, ut è Socijs quendam inuideret, Mahometanorum actuariolis permultis, breui temporis spatio circumuentus est. Ac primò quidem sæ molli brachio de nostris conqueri incipiunt, quod in transitu ad portorium soluendum appellere negligant: deinde, cum sacerdos mercatorem se negaret esse, nec huiusmodi oneribus obnoxium; irati nauigiola sensim applicant, neophytorum arma nonnulla furripiunt, sacerdotem ipsum iniectis manibus vi conantur abducere: quod vbi minus è sententia cessit, vniuersam denique feritatem ac malitiam expromunt: contis, iaculis, lapidibus hominem petunt, ingenti arrepta parma se protegentem, neophytis etiam egregiè propugnantibus: quorum vnus, cum iam eius loci præfectus grauem ictum in caput sacerdotis libraret, aliam nullam cernens defendendi rationem; ex arcu quem habebat addu-

ctum,

Arum, emissâ repente sagitta Mahometanum trajecit:is continuo moribundus in mare delabitur, tum ceteri se recipiunt, sacerdote ex altera parte semiviuo relicto, parma(cuius munimento seruatus est) locis compluribus perlorata. Eo casu cognito vicini Brachmanes in subsidium frequentes accurrunt, & quadam quasi leſtica è lignis ac linteis rapim extructa, exceptum hospitio ſacerdotem admirabili quadam humanitate, quibus poſſunt medicamentis curant, deinde vehiculo ſatis cômmodo impoſitû, ad ipſius e-dem, vt in de Goam tranſſucheretur, deportant: Goam demû delatus ex vulneribus æger, dies amplius quadraginta decubuit. Atque iſa antea ille ipſe præfecit: alios tres è noſtris ibidè interceptos domûq; ſuâ abreptos, multis probris, cõtumelijsq; vexauerat.

Nondum vigelimus agitur dies, cùm ibidem Balthaſar Gagus eſt captus: ac Pondâ perductus, à Mahometanis Præſectio regio ſiſtitur. Expoſtulant quod veſtigium ſibi nõ ſolueret, & quædam alia querenti, Balthaſar ſatiſfecit egregiè. Tum ad Chriſtianos quosdam iuſſus diuertere, incolumis ad noſtros poſt ero die remiſſus eſt: nimirum propterea quod Prætor Indiæ cognita re, ſtatim omnes huius inſulæ exitus cuſtodijſ occuparet, ediſto propoſito ne cui proſus Mahometano excedere liceret: multo etiam vehementius acturus atque ſeucrius, ni Gagus tam propere dimiſſus fuiſſet.

In eadem Salſetana regione Gagus in latrones cùm incidiſſet, ſummo Dei beneficio manus eorum effugit: quod ſclopus iam in ipſum intentus, ſlammam è ſomite non arripuit. Hoc verò tempore ea loca Mahometanis alijsq; graſſatoribus ad modum infeſta nuntiabantur, magno vtique noſtrorum periculo: quos tamen (vt ſperamus) Dominus pro ſua clementia proteget. Prætor etiam, quo die hæc ſcripſi, militum cohortè ad eos fines tuendos miſerat.

Biam verò de Franciſco Lupio noſtro quid dicâ fratres? de cuius obitu è Melchioris Nonnij epiſtola, regionibus illis pro Societate præpoſiti, ſic accepimus. Idoneam naſtus nauem, & cùm cæteris rebus, tum verò epibatis nautiſq; plus centum inſtructam, vnâ cum ſtratibus, eiufdem Melchioris iuſſu conſcenderat, iter vnus diei proueſti, poſtridie in Malabarium celoces quindecim incidunt, pugna committitur, quam noſtra nauis, vt erat egregiè ornata, ad veſperam vſque ſortiter ſuſtinet. ad extremum, intentis in prælium Chriſtianis, tormentario pulueri caſu quodam ignis ad motus adeo vehemens excitauit incendium, vt primo impetu, ſuperiore nauis parte diſſracta, homines aliquot in mare proiecerit. quo viſo hoſtes nauigla propius ad mouent, partim vt natantes excipiant: partim etiam vt aliquid, ſi poſſint, ex onerum reliquijs rapiant. ſæuebat ignis interea, multiſq; iam partibus comprehenſis, oneraria inſtar fornacis ardebat. Veſtores ac nautæ, prout ad quemque ignis acceſſerat, ita ſe quiſque è nauis præcipites dare: cum vita ſeruilitutem paſſici. noſtri quattuor, etiamnum in angulo, quo nondum flamma peruſerat, continere ſeſe, & preces ad Dominum fundere, incerti quod potiſſimum optarent exitij genus: quippe, ſi eodem loco perſiſterent, iam iam deſlagrandum: ſin mari ſe crederent, vel aquarum vi moriendum ſibi eſſe cernebâr, vel hoſtium certè iaculis, ni vellent in ipſorum poteſtatem venire, quos à Societate noſtra præſertim, capitali odio diſſidere non ignorabant. cùm diutius deliberaſſent, rem totam denique Dei bonitati committere, ac cæteros imitari conſtituunt. dum igitur in alto iaſtantur, Franciſcum è tonsura capitis pro ſacerdote cognitum illicò Mahometani in celoces accipiunt, certi hominem aut vita priuare, aut à Chriſto diſiungere. quærunt ex eo proinde, velint, Chriſto deſerto, Mahometem ſectari: ego verò nequaquam, ait egregius Chriſti miles. inſtare illi acrius, cædemq; ni pareat, ſtriſtis intentare mucronibus. at ipſe ſortioribus etiam oculis, eadem illa reſpondit, qua viri conſtantia ad rabiem concitati ac furentes barbari crudeliter hominem contrucidant. ille præclaro nobis veræ virtutis documento relicto, dæmonis victor migrat ad Dominum. Huiusmodi triumpho à ſacro ſanctæ fidei amplificationem vtinam Dei benignitate quàm plurimis nobis obtingant.

CDe reliquis, duo, vel eundem exitum ſortiti, vel inter natandum lanceis conſoſſi putantur. id autem ex eo conijcitur, quòd omnium captiuorum indicem, ſeu catalogum accepimus, in quibus vnus dumtaxat numeratur è noſtris: quocirca duos, vt dixi, moruos arbitramur. Melchior ab eodem loco abeſt propius. is totum euentum clariſor taſſe cognouerit, Romamq; perſcripſerit.

Reſtat quartus, Antonius Dionyſius nomine. hunc ad terram enatantem prædones cur diutius perſequerentur, non fuit: alij quippe iam in littore ad prædam parati conſtite-

confliterant: à quibus Antonius, quæ gentis est impudentia & immanitas, omnibus et. Idem interioribus vestimentis exutus, in oppidum quoddam abreptus est. Hunc Malometani incolæ adhuc ighari quismam sit, in vincula catenasque coniectum ita benigne tractare dicuntur, vt nudus humi cubet stragulo culcitrate nulla, non plus securitâ oryza: quotidie in cibum accipiat. sed eum Goæ propediem affure sperabamus, quâdoquidem in redemptionem est iam curata pecunia.

Nunc, quoniâ tum ex hisce difficultatibus & incommodis, tum ex alijs, quæ ad vos à Iapone fortasse perscripta sût, satis vt arbitror intelligitis, in hæc Indicæ regiones veni re, aliud esse nihil, nisi doloribus mortiq; Christi Domini causa vltro offerre sese, quod epistolæ faciam, & alia pericula silentio prætermittam, quæ maiorem etiâ animi virtutem roburque desiderât. Illud vos tantum rogo, & per commune omnibus nobis beneficiû huiusmodi nostræ vocationis obtestor: vt pia quasdam abdicatione rerum omnium non omisus interim aut neglectis ijs, quæ vestræ fidei curæq; commissa sunt) expetatis ardentem, Deumque assidue deprecemini, vt liceat vobis ad animas vestras & corpora eidem immolanda, in hæc loca contendere, vtiq; ad id ipsum in primis accommodata. Quod vt impetrent pluci, non parû tamen omnes ea petitione profecerint, etenim si Dei thronum atq; presentiam frequentare, caput vitamque vestrâ pro salute animarum ei deuovere non desieritis: profectò vestra ille studia non modò pro sua bonitate approbabit, sed etiam pro merito cuiusque remunerabitur. Præterea, fieri non potest ad mortem vt se quisquam comparet, quin idem ab hac vita misera sese diuellat ac separet. Dicam planius: quisquis pro Christi Domini gloria mortem verè & ex animo exoptat, idem nullo negotio prauas animi cupiditates coercet, quæ res ad Deum & sancti colendum & facili, valet plurimum. Itaque sic habetote fratres mihi carissimi: cosimpetus animi eaque desideria, quæ fundamentis huiusmodi non nituntur, assidua præcâ diu exercitatione coniuncta, nequaquam esse huic Indicæ legationi atque oneri paria: quippe, quò minus si: ndata sunt, eò facilius varijs & quotidianis incommodis laborata sublidunt paulatim & concidunt. contra, si matura stabiliq; virtute subnixâ fulcitur, ingruentibus laboribus atque periculis non modò non quatiuntur, aut corruunt, sed etiam magis magisque confirmantur & corroborantur in dies. Quocirca obseruet etiam atque etiam vnusquisq; se, videatq; quemadmodum ambulet: omnibus autem nobis ad sanctam ipsius voluntatem ac placitâ ritè exsequenda, spiritum Deus ipse, viresque suppediet. Amen. Goa v. Cal. Ianuarij. MDLXVIII.

FRANCISCI CAPRALIS, AD IO. Baptistam Montanum.

SUPERIORIS anni res gestas in vinea Domini scripsi ad te ante fusius. nunc quæ sint deinceps acta narrabo. In ditione Barptolemxii dynastæ versatus adhuc est Ficeredius, vbi Christiani subinde facti cõplures, in ijs nobiles aliquot. Cætera ex ipsiusmet Ficeredij litteris cognoscuntur. Porro in hac vrbe Cochínoco, vbi sermè agit Balthasar Lupius, multæ confessiones per interpretem sanè magno cum animarû fructu ab eodem exceptæ. Complures etiam insigni ante id tempus pertinacia, flexere tandem animos, & præter omnium spem sese ad Christum adiunxere. Præterea, cùm graue instaret huic neophytorum gregi periculum partim ab ipsomet regulo, qui à Christiana religione vehementer abhorret; partim etiam à quorundam leuitate, qui nondum erant in fide fundati; diuinitus factum est nec opinantibus nobis, vt multi primû ad verbum Dei audiendum, deinde etiam ad Baptismi sacramentum accederent: & hoc ipso tempore numerus augebatur in dies. Quo de genere toto quoniam ad vos puto Balthasarem ipsum plura scripturum; hæc illicem attigisse contentus, veniam ad res Amagufanas, qua in vrbe ego, & Ludouicus frater, & Laurentius Iaponius huiusmodi hoc anno, ipsius Amagufani Toni rogatu: qui cùm Euangelij audiendi causa crebris me litteris inuitalset; nec mihi, nec ijs quos ea de re consului, vilo pacto amittenda visa est adeò præclara Christianæ propagandæ religionis occasio. Fundum igitur venimus primû, quo nomine oppidum in primis munitum ac frequens,

A frequens, quidam ex Toni popularibus obtinet. Hic, ubi è nauis descendimus, obuiam nobis è nobilitate prodire permulti non sine lætica, quæ trium circiter millium intervallo ad oppidum vsque deueheret. neque tamen ea sum vsus, quamquam id illis admodum ægrè ferentibus. Bonziorum deinde cœnobio excepti sumus, vnde ipsi cum suis idolis Toni iussu paulo ante migrauerant. Huc ille nobis cùm xenia protinus misisset, paulo post ipse nos gratulabundus inuisit. Assuere mox magistratus etiam, publicè gratias agentes nobis, quod ad legem Dei prædicandam venissemus ad se. Patris dehinc dictibus in adeundis officij causa principibus, & ciuium beneuolentia concilianda consumptis; conciones in eodem cœnobio haberi cœptæ. ad quas præter cæteram turbam Tonus quoque cum arcis præfecto & alijs proceribus ventitabat, eo quidem animi sensu, vt ex ijs aliquot ipso statim initio baptismum expeterent. Sed enim Diabolus in humani generis perniciem intentus, cùm futuræ messis copiam cerneret, conatus nostro sese vehementer obiecit. Dynasta Xichienfis est Amagusano finitimus, cuius in ditione nonnullas habemus Ecclesias, Michael Vaseo prælide; is ad Lusitanorum alliganda nauigia, tantisper dum eos falleret, suscepta Christiana religione, deinde per summum scelus perfidiamque desertæ; dæmonis instinctu (quem sibi apparentem aspectabili forma & adorare coram & alloqui dicitur) necnon Bonziorum suasu, quos plerumque graues aduersarios experimur, cognita propensione Amagusani populi ad fidem Euangelicam; tam multiplices adhibuit machinas ad Tonum cæterosque ab ea mente auertendos; vt res tota frigere continuò cæperit. Quod ego magno meo dolore cùm vidissem; ne in ijs locis operam diutius perderem; parum abuit quin re infecta redirem. Ad ne nullum omnino exstaret operæ pretium, placuit experiri ecquid in oppido vicino profici posset, cùm alijs nominibus celebri, tum quod illic Tonus maiorem ferre partem temporis habitaret: sed ibi quoque desertoris eiusdem, & aliorum Diaboli satellitum scelere aditus nobis omnes ad animarum salutem obstructos offendimus. itaque triū circiter mensium ibidem spatio peringentes labores, summamque hyemis asperitatem exacti, cùm nulla iam superesset rei bene gerendæ spes, ecce tibi repente immutata diuinitus voluntate Amagusanus Tonus baptismum efflagitat, idque cùm multis, quos imitati deinceps ex alijs quoque vicis, & oppidis plurimi sese ad Christianam Ecclesiā aggregarunt. in ijs etiam (quod mirare) Bonziorum cōcionator insignis, idemque princeps Icoxuanæ familiæ, quæ in his locis hominū iecta Lutherianæ videlicet in Europa respo det: siquidem ad beatitudinem requiri aliud nihil affirmant, præter vnus nomen Amæ dei: eiusque præstantissimis & salutaribus humano generi meritis iniuriæ fieri, si quis opera virtutis, & suam cuiusque; industriam esse præterea necessariam ducat. Conuersus ad CHRISTUM uest etiam Toni filius adoptiuus, eximia spe summæ virtutis adolescens: hule ante baptismum magna fuere cum Bonzijs, & Camisama Toni vxore certamina. sed omnes difficultates Deo adiuuante perripuit amor cognitæ veritatis, & mira quedam animi inuicti cōstantia, idemque duodecimo quàm renatus est die, cùm audisset nris profecutione parere; voluit omnino vel minima queque delicta sacramentis cōfessionis eluere, ac mihi neganti opus esse, quoddam recenti baptismo emerisisset ab omni labe purus ac splendidus; inlittit nihilominus ille, cū diceret ignorare se quidnam sibi euenturum esset absente me. Cessi igitur denique incensis officio precibus, & aures neophyto præbui, tam scilicet, tam dispositè singula recensenti, vt non sine stupore ego quidem oblatam eius animo lucem, & impertita diuinitus charismata recognoscerem. Atque hæc antequam ego discessi, postea verò (quemadmodum ad me delatum est) Camisama accersitum adolecentem interrogat, num Christiana sacra suscepit quamquam inuita ac repugnante se. Ille verò quod erat fatetur ingenuè. Tū indignata mulier, & sua in eum beneficia, & illius ingratum in se animum exprobrans; iubet illum vultu seuero confestim è sua domo facessere, neque suum in conspectum venire posthac, qua denuntiatione adolecens non modò non exterritus est; sed etiam diserte res, ôditi ingenti sese gaudio exsiliij ignominiam, & incommoda pro CHRISTO nomine subiturum, sed cùm ad templum à neophytis nuper exstructum venisset, rei que totius manserit; oppido rumor, adfuit Tonus ipse cōtinuò, & Bonzio quodam nobili secum adhibito, qui adolecentem à teneris educarat; multis precibus mitigata Camisama, in eius gratiā innoxium filium incolumi Christiana fide restituit. Cum his ergo manipulis Dei beneficium Bungum ver sus inde profectus, Fundum ex itinere attingi denuo: prolatisque Toni litteris quibus ad audiendum verbum Dei cūctos adhortabatur, ea fuit rerum conuersio, is ardor ani-

morum, vt qui paulo ante nefario conatu prædicationē Euāgelij vel maximè diffinire D
rant, in ijs etiam quidam è numero Bonziorum, immutati subito sese ad nos adiuuam
dosenixē conferret. Itaque diebus octo decem vè quibus ibi substitimus, præter aliam
turbam, plus viginti è principibus ad Christum adiuncti sunt. exædificandi præterea
templi cura madata certis hominibus, tantus denique omnium exstitit motus, vt cum
primum huic redire, se se Christianos fore vniuersi promitterent. ipse verò dynasta Fū-
danus cur nomen Christo dare superfederet, id causæ assererat, quod è patrijs legibus
neceffe foret sibi, dū gens tota prophanos ritus abijciat, publicis eorum ludis atque ce-
lebritatibus interesse, itaque baptismo in proximum annum dilato, precandi formulas
interim è catechismo ediscebat. Qui in Amagusanis finibus baptizati sunt, eorum nu-
merus in vniuersum est duum circiter millium. In Bungeni autem ditione cōuersi ali-
quot: quidam etiam languentes erecti. Iam verò in ipsa quoque Xichi regione, quam-
uis desertore illo dynasta furenter minaciter, cum aliqua facta est ad Christi gregem ac-
cessio, tum insuper edita nonnulla sunt veræ fidei ac pietatis illustria documenta. Cum
enim è neophytis quidam proposita capitis pœna perterritus, quæ humana fragilitas
est, à Christi nomine defecisset, id vxor eius ita indignè tulit, vt vnà cum filio sese à vi-
ri conuictu & confortio protinus remoueret, fortiter increpās: Auertat à me Dominus,
vt cū eo viuam, qui mortis metu Christum eiurauerit: quo facto miser ille compūctus
intimis sentibus, & culpam agnoscens, noctu clam ad Michaelē Vazum accessit: &
effusè flens, ducensque ex alto corde suspiria, locum pœnitentię suppliciter petijt, pa-
ratus tanti peccati quodlibet subire supplicium: quin etiam certum sibi esse asfirmans,
relieta patria fortunisque omnibus in Christianorum loca migrare, vt religionem sus-
ceptam liberius colere sibi liceret. nec seseellit fidem. nocte intempesta ipse cum fratre
ac duodecim præterea consilij eiusdem socijs, abiit, qui omnes re familiari & agris, fa-
cta iam semente, neglectis, vagi & egentes Christo seruire potius, quàm domi diuites, &
apud Principem gratiosi ac potentes idola colere, maluerunt. Nec minor in cæteris il-
lus terræ neophytis, quamquam numero paucis tenerisque virtus enituit. Grauib.
enim edictis contra Christi cultores à tyranno propositis, tantum absuit, vt illi ab in-
stituto recederent: vt etiam in exsillum voluntarium ad Christianorum oppida patrijs
focis bonisque relictis abire, vel si res ita ferret, vitam pro Christo profundere commu-
ni consensu decreuerint. Qua cognita re, dynasta damnum simul & inuidiam veritus,
reuocauit edicta: & accito ad se Michaeli nostro multa promisit.

Facata est vrbs in primis celeberris, quæ hostili rabie cum alijs oppidis nuper incensa
& euerfa, ac denuò propter loci opportunitatem exstrui cæpta, paulatim speciem veteris
frequentia receptit: numeratque iam nunc ædificiorum ad tria millia, cum decem
millibus antea censeretur. hic ego & Ludouicus in transitu dies quattuor vel quin-
que morati, Christianos aliquot fecimus; multo plures vtique faciuri, si mensem vnū
ibi ponere licuisset: is erat hominum vndique concursus ad nos. Aedificabat ibidē hoc
tempore templum suo sumptu neophytus quidam, totus verò grex aliquem sacerdo-
tem magnopere postulabat: sed nemo erat quē daremus, magno sanè meo dolore: nam
& illius populi inclinatio ad fidem; & ingens nationum varietas eodem cōmercij caus-
sa confluentium, præclaram ostendit copiosæ materiem frugis. Nuper etiam dynasta
quidam decem circiter à Cochino leucis, & locum nobis templo excitando, & in
parochi sumptus vectigal annuum detulit. Alijs item locis nostri ob id ipsum valde ex-
petuntur: sed tanta paucitas est, vt nedum alia querere, sed ne parta quidē tueri possi-
mus: peritenim non vno loco Christiana res operarum inopia: quanto animi nostri
mœrore non dico, magna tamen eramus in spe fore, vt Dominus pro sua clementia ac
bonitate subsidium nobis aliquod tam necessario tempore mitteret: præfagiebatque
nescio quo modo mens, te quoque affuturum. optabam quidem certè vel maximè: nō
solum vt amicissimi viri congressu & colloquio fruerer: sed etiam vt exemplo tuo mo-
nitus ipse me recolligerem, quippe iam pridem varijs curis & occupationibus valde di-
stractus. Nobis Deus vberem gratiam & sui nominis caritatem cunctis infundat, vt om-
nibus in rebus ei quàm diligentissimè seruiamus. Amen. Cochino. l. x. Calend. Octo-
bris. M D L X X I.

LVDOVICI FROII AD ANTONIUM Quadrium in Indiam.

QUA mentis humanæ peruersitate fieri dicendum est, Pater, ut quæ nobis Deus bona largitus est, ea carente sere magis quàm fruendo sentiamus? Id ad eò ex obitu Vatandoni Comidoni clarissimi atque optimi viri quotidie certius ego quidem experior. cuius de incredibili studio erga nos nomenque Christianum vniuersum, licet sapiens te per litteras docuerim antehac; tamen hoc tempore, cùm in ingenti mœrore bonorum eius omnium in bello ceciderit, faciendum mihi existimaui, ut paulo fusius ad te perscriberem. nam & grati memorisquæ animi officium id utique

postulat; & ipsa commemoratio laudum ipsius, leuat aliqua ex parte dolorem meum; & ad celebritatem & gloriam Diuinæ prouidentia pertinere videtur, intelligi, nobis,

B in tam remotis regionibus inter Bonziorum insidias, & intenta in nos barbarorum tela versantibus, non deesse ne ex ipsis quidem principibus ethnicorum; tum nostræ salutis, tum Christianæ religionis ac fidei propugnatores acerrimos. Ac quò res tota clarius pateat, repetam paulo altius initia ipsa & originem eius amicitia, quæ nobis cum illo intercessit. Christianus est quidam in hoc Meacensi tractu non modò generis claritate conspicuus, verùm etiam propter egregiam virtutem ac probitatē summa apud omnes gratia, nomine Darius Tacaiama Fidanus. Is cùm pro sua in Deum pietate, proque ea necessitudine, quæ sibi erat cum Vatandoni, de rebus diuinis, deq; instituto nostræ Societatis esset aliquoties cum eo familiariter colloctus; hominem lenique perpulit, ut concionis audiendæ causâ ad templum nostrum accederet. Cùm igitur ad Gasparem Vilelam uterque venisset, ex ipso Catechismi exordio disputatum à nostris est horæ amplius spatio, vnum esse Deum fontem & originem rerum omnium; qui quæ videntur quæque non videntur, ex nihilo cuncta creauerit; ac simul peruersitas & amentia sectarum Japonicarum multis rationibus refutata est. Quæ omnia Vatandonus homo ingeniosus cùm & patienter ad finem usque audisset, & tamquam rationi rerumque naturæ consentanea valde probasset; egit in præsentia Gaspari gratias, operamque suam illi benignè admodum detulit; & quoniam certis de causis erat ei confestim in regnum Vomi (quæ ipsius fuit patria) recedendum; ad extremum adiunxit, ubi vacaret, se ad audiendum Dei verbum esse rediturum. Sequuta deinde Cubi exdes est, cumq; ab iisdem coniuratis, qui Cubum oppresserant, crudelissimis hominibus, & Christianæ fidei inimicissimis, nos quoque ad necem inquirere mur; fuga nobis coacti consilere, multis peragratis locis, ad urbem Sacaium denique venimus, ut ibi tuto loco, & Meacensi ditioni finitimo, bellorum exitum, & occasionem aliquam redeundi Meacum expectaremus. Interea Vatandonus, cuius animo altius infederant quæ de vno cœli, terræque Domino ac Deo nuper audierat; mirabiliter audis plura discendi, petijt à Dario Tacaiama per litteras, ut à Gaspare Vilela Japonium aliquem Diuinæ legis interpretem suo nomine postularet. quod ubi Gaspar cognouit; misit ad eum protinus Damianum, in erudiendis Japonijs popularibus suis in primis exercitatum. qui dum magna spe rei bene gerendæ concepta, Vomim iter intendit; eo ipso tēpore demortui Cubi frater Caquadonus Voiacata, elapsus è coniuratorum custodia, ad Vatandonum opis implorandæ causâ cōfugit supplex: quem ille non modò benignè exceptum ingenti sumptu & munificentia plus annum in arce sua Coca fouit atq; custodijt, magno ob id ipsum ære alieno confatus; sed etiam, ut in fratrum imperium restitueret; finitimos Reges nationesque circumire, atq; omni ratione sollicitare non desijt, quoad Nubunanga Rex Voaris, armorum quinquaginta millium exercitu comparatus, & Mioxindoni & Daiondoni, qui coniurationis principes fuerant, repressa audacia, quem dixi exsulem, in fraternalibus opibus & gradu honoris amplissimi collocauit. Id fuit causæ, cur Vatandonum absentem patria, & rebus grauissimis occupatum Damianus inuenire, ac per otium (ut sperauerat) religionis Christianæ mysteria docere nequiebat. Venit deinde Sacaium Vatandonus vnâ cum præcipuis ducibus exercitus Nubunangæ; cumque apud eum esset etiam Da-

etiam Darius Tacaiama, tempus opportunum ratus Meacensis Ecclesie subleuanda, Vatandonum docet, occiso priore Cubo; nos etiam factione Bonziorum per summam iniuriam pulsos Meaco, nunquam postea redeundi potestatem impetrare potuisse; neophytorum gregem paulo ante ab idolorum seruitute ad cultum vniuersi verique Del traductum; orbem pastoribus in luctu & squalore iacere, de nostra magis, quam de sua salute atque incolumitate sollicitum orat, & obsecrat, ut dignum se suisque rebus gestis patrocinium nostri suscipiat, seque pro aequitate ac iustitia perditorum hominum misericordiori facere opponat: id si fecerit, magnam non à Christianis modò, sed etiam ab ipso **C H R I S T O** Deo gratiam initurum. Quæ ubi Vatandonus audiit; alacritate mirabili delatam ad se causam recepit illicò: meque confestim (nam Gaspar in Bungu iam pridem euocatus abierat) ad se nocte eadem accersit, ad quem cum adissem; tanta sum ab eo non dico comitate, sed veneratione acceptus, ut in confesso principum (quod Eurozei nostri vix credant) de sella mihi quamuis enixè renitenti decederet, aliaque more patrio signa summi cuiusdam honoris habuerit. Mecum ego Laurentium nostrum adduxeram: quem ubi Vatandonus Iaponium cognouit esse, conuersus ad eum: **Q**uin, inquit, nisi incommodum est, mihi, & proceribus hisce de Christiana lege, deque vno rerum omnium commodore aliqua exponis? Tum ille, quæ est sacunda præditus, in eâ sententiam ita copiose tanta cum auditorum attentione disseruit, ut in mediam vsque noctem sermo protraheretur. cum perorasset, eius orationem, & argumenta magnis laudibus Vatandonus extulit, & simul nostram causam principibus qui aderant, ex animo commendauit: quos ego cum officij causa postridie conuenissem, non modò me per honorificè acceptè singuli, sed etiam suum omnibus in rebus mihi studium operamque benignè polliciti sunt. Ad hæc Vatandonus, qui Sacaiiani populi tumorem & superbiam nosset, nec ignoraret, nos ex quo tempore Meaco sumus exacti, quasi profugos & abiectos homines vulgo contemni; ad conciliandam nobis auctoritatem & gratiam; semel iterumque honoris causa domum nostram non dubitauit venire tanto itineris grege amicorum, ut multitudinem via ipsa non caperet. **Q**uinetiam Fabium Reo quelum indidem Christianum primarium virum, quod nos in eo exilio benignè souisset, accersitum ad se non modò magnopere laudauit gratiasque egit illi mirificas, verum etiam hominem de suo liberaliter admodum muneratus est, addens in super, quicquid in nos officij ac beneuolentia contulisset vel conferret in posterum, id se perinde gratum esse habiturum, ac si totum in semetipsum collatum fuisset.

Post hæc Meacum reuertit: paucisque diebus interiectis fecit me per litteras certior, se de reditu nostro cum Nubunanga, & nouo Cubo transegisse: itaque Darium propediem ad me reducendum esse venturum, itaque factum est; quanto neophytorum gaudio, tu ipse existimabis, cum id propter aduersariorum summam gratiam atque potentiam sperare vix iam vllus auderet. Tandem igitur veni Meacum, & quoniam ædes nostras quidam tribunus militum occuparat; diuerſi ad Christianum ciuem Meacensem, Antonium nomine, virum in primis honoratum, ac nobilem: statimque nos Vatandonus ter deinceps inuilit, hospitique nostro item ut Sacaij fecerat, dedit munera, ac petijt, nos ad aliquod tempus habere domi ne grauaretur intellecturos breui Christianos quanta cum fide curaque Vatandonus patrum negotia transegisset. quæ tanta significatio beneuolentiæ dici vix potest, quantam nobis apud illos existimationem attulerit. Nec ita multo post (sanè præter opinionem infidelium) quæsitum ipsemet me magno comitatu deduxit in regiam, secitque & effecit omni artificio, ut inspectantibus, & tabescentibus Bonzijs, in magna principum frequentia, cum à Nubunanga, tum à Cubo quæ honorificentissimè admitterer. Ad hæc, nostræ non modò mansioni, & incolumitati, sed cõmodis etiam & ornamentis per litteras regias diligenter cauit: quæ quoniam ab ipsis etiam ducibus, atque à principibus Bonziorum, non nisi magno auri argentei pondere comparantur; cum idcirco Vatandonus insciente me ad Nubunangam decem auri laminas iustæ magnitudinis attulisset; negauit ille subridens, in tali causa opus esse muneribus: decretum ipsemet, quæ maxime vellet formula scriberet: se id confestim suo chirographo muniturum. Tum ille tanta regis in nos propensione animaduersa, scripsit non modò ut nobis tutò Meaci habitare liceret; graui pœna proposita, si quis nobis negotium faceretur; sed etiam ut ædes nostræ ab hospitio militum (qui sere in templa, & cœnobîa diuiduntur) ac præterea vti

vicinitas

A vicinitas nostra tota à vigilijs obeundis, præbendis ad munitionem operis, alijsque id genus oneribus esset immunis, quæ omnia cum à Nubunanga, & Cubo, quamvis contra nitentibus aduersarijs, impetrasset; subscripta diplomata (quorum ipse in suo tabulario exemplum retinuit) magna sui animi voluptate vocato ad se Laurentio tradidit; pollicitus insuper, se daturum operam, ut Tribunus ille qui nostras occupauerat ædes, iam pridem à Christianis desertas, excederet: idque multis adhibitis internuntijs tam diligenter curauit, ut ille denique in superiorem vrbis partem ingenti populi admiratione migrauerit.

Multo deinde post, cum Rex Micauæ inuisendi Cubi causa Meacum ingenti comitatu venisset, exceptus est non ita remoto ab æde nostra diuersorio, cumque ad accipiendos amicos eius, quotquot erant propinqua Bonziorum ædificia occuparentur; veritus Vatandonus, ne quid nobis quoque molestiæ exhiberetur, scribâ suum, & aliquot præterea è familiaribus militi ad ædes nostras, qui speciem præberent occupati iam ab se hospitij; quæ res utique nos ab omni eiusmodi incommodo liberos præstitit, neque verò id ipsum egregiæ beneuolentiæ commentum ille significauit nobis; è scriba deinde cognouimus ipsius conscio secretorum, & sanè tum hisce, tum alijs in rebus, quæ vel ad commodum, vel ad dignitatem nostri ordinis pertinerent; tanta fuit eius diligentia, & amor in nos; non modò ut preces nostras, verum etiam voluntates suis ipsemet fidelissimis consilijs, officijs benignitate præterueret.

B Quando Nubunanga Meaci commoratus est; ad eum ego de Vatandoni sententia aliquoties accessi, tam facili mihi ex illius commendatione aditu ad regem, ut multis interduum dynastis, & principibus Bonziorum ad limina præstolantibus, ego extra ordinem intromitterer. Sed cum proximè ad regem sub eius professione adissem; longa illa disputatio, de qua scripsi ad te antea; de immortalitate animorù incidit mihi cum Nichioxine Bonzio, viro in primis disertio, & propter egregiam rei militaris peritiam (neque enim hoc sacerdotum genus abhorret à bellicis artibus) magna apud regem auctoritate, ex quo certamine cum ille turpiter victus abiisset; in eam exarlit rabiem, ut nunquam ex eo die perniciem nobis moliri desierit. cuius furori & amentię cum locis omnibus aperte sese Vatandonus non modò consilio, sed etiam armis opponeret, nec illum vsquam consistere pateretur; superatus ille viri constantia, ubi se viribus imparem sensit; omni deinceps dolo & insidijs grassari constituit. Dissimulata igitur in tempus iracundia, falsis criminationibus circumuentum Vatandonum eo tempore ægotantem, adeo artificiosè & callidè apud Nubunangam accusauit, multis diaboli satellitibus in eius flagitij societatem adscitis; ut Rex mendacijs oneratus, adeuntem ad se valetudine recuperata Vatandonum, non
C modò aditu congressuque per summam ignominiam arcuerit, sed etiam aureorum viginti millium annuo reddito, & nobili in primis arce multarit, quo ille tam insigni accepto incommodo, tantum abest, ut quicquam idcirco de suscepta in nos beneuolentia studioque remitteret; ut etiam palam dictitaret venientibus ad se consolandi gratia principibus, præclare verò secum actum esse, cui nostra causa in tantam calamitatem incidere contigisset; atque adeò, quò illustrior esset amor ipsius erga nos, quamquam tanta facta & rei familiaris, & dignitatis imminutione; tamen diligentius etiam quam antea, ubique opus foret, nobis omni ope curaque affuturum. Interim ex altera parte Nichioxines, & cæteri Bonziorum antistites, oppressi innocentia impune volitare; nobis ferrum, & ammamque minitari; de templo nostro funditus euertendo, ferendoque ibidem sale per ignominiam perduellibus constitutam, in suis cæteribus multa iactare; nec tamen cessit illis ea res è sententia: nam & Nubunanga, & Cubusque nos nulla nostra culpa aut domo, aut ex vrbe pelli passi non sunt; & machinationis eius artifex Nichioxines, iusto Dei iudicio compluribus eiusdem flagitij ac facinoribus patefactis, haud ita multo post à Nubunanga multis verbis malè acceptus, & omni dignitate spoliatus est: & anno vertente Vatandonus cum ad Nubunangam, qui tum fortè Meacum redierat, sordidatus venisset; Diuino prorsus beneficio, amicorum deprecationibus ad causam dicendam admissus, tantam suæ cladis misericordiam exciuit, ut illum Rex, viri meritis & probitate perspecta, in pristinum gratiæ locum restituerit, & insuper dena aureorum millia ad viginti quibus antea fruebatur, addiderit.

Iam, qui apud alios causam nostram tam diligenter agere solitus fuerit, qui ad potentissi-

tentissimos Reges aditum nobis tam studiosè munierit, qui denique pro nobis fortunarum & capitis discrimen adierit; ineptum arbitror explicare, quàm benignè, quàmque honorificè nos accipere consueuerit ipse venientes ad se vel Meaci: videremotò nobis loco; vel in suis extra urbem oppidis, aut arcibus habitantem. Quà ille cura cauebat exceptis hospitio, ne quid nobis omnino deesset! quàm familiariter nos in ipsedium penetralibus, quò paucissimis è familia patebat introitus, vnà cum vxore, liberisque adhibebat ad mensam! quoties, rei Christianæ causâ iter habentibus per infestâ latronibus loca nobis equos & corporis custodes attribuit! quàm sæpe xenia misit humanissimè! quàm suauiter si quid vicissim ad illum nos allatum ex Europa, vel ex India mitteremus, quod Nubunangæ, vel Cubo gratum fore intelligeret, remissum id ipsum ad nos, monuit vt illis potius opportuno tempore largiremur! Neque vetò nobis sauebat ille tantummodò; sed etiam Christianam rem tãto erat ardore complexus, vt de Diuinæ legis præstâtia, de sempiternis post mortem præmijs atque supplicijs, de virtutibus Christianis in cœtibus principum fereret ipsemet ex occasione sermones. Quinetiam multos, dum esset Meaci, per causam inspiclendi horologii, ignotæ in his regionibus machinæ, domum nostram adductos, eadem opera sacris concionibus admovebat; atque vbi peroratum esset, summam totius doctrinæ iterabat ipsemet, præcipuis locis insistens, & Bonziorum fraudes & errata redarguens.

Jam verò neophytorum, quos omnes fratrum numerabat loco, defensionem accipit cinium quàm ex animo suscepisset; cùm alijs plurimis rebus ostendit, quas ego, ne longior sim, consulto prætereos; tum verò insigni quodam pietatis & iustitiæ documento, id fuit eiusmodi. Vetula quædam erat de grege neophytorum, Dominica nomine, cuius filius in templo nostro ministrare consueuerat. hanc ethnicus nescio quis potes cùm de quarundam ædium possessione deturbare per vim & iniuriam conaretur; confugit illa supplex ad Vatandoni fidem, cuius deinde beneficio quicquid cupiebat, obtinuit, sed prima luce ad eum profecta, dum expectat ad fores, pueri quidam è Vatandoni familia, rosarium, quod de more muliercula percurrerat, interea per ludibrium, vt fit, vellicare, stanneam icunculam è rosario pendentem abripere, tum illa indignari, & impietatem facti muliebriter accusare, contra pueri quò magis irritatam vident, eò instare acrius, & illudere. cùm strepitus inualeceret; exaudit è cubiculo Vatandonus fœminam quiritantem, quærit continuò, quid sit rei, proteruitate puerorû cognita, iubet ex ijs tres protinus comprehendi, seuerè admodum increpans declarat urum se, quã topete velit Christianos omnes ab omni contumelia tutos, domi suæ præferim, cumque dubium esset nemini, quin grauius esset in eos animaduersurus, muliercula primò pro illorum salute deprecari: cùm nihil ipsa proficeret; monitus ego statim ad eum mitto Laurentium: qui cum nihilo magis hominem placare potuisset; ego ipse denique ad illum accessi: multisque rationibus iracundiam mitigare conatus sum, sed nec vultus preces, nec Laurentij legatio, nec nostra contertio flectere animum hominis valuerunt, quominus vnum ex ijs, quippe notiore petulantia adolescentulum, in arcem suam ab vrbe amandatum, capite plecteret. tantam ille venerationem rerum diuinarum, tantumculum religionis imbiberat. Denique, vt finem faciam, Christianos omnes omnibus minimis maximisque rebus fouebat, sicuti liberos indulgentissimus parens. Miretur fortasse quispiam, quæ res catechumenum eo pietatis ardorisque prouexit. Primùm, vt ego quidem arbitror, insita illi cōstantia, & bonitas tam insignis, vt fortes viri permulsi relicto vberiore stipendio, ad ipsius ductum & imperium sese vtrò conferreret: inde, ac multo etiam magis, frequens auditio, & cogitatio verbi Dei, cui quoties per bellicas aliasque grauissimas occupationes licebat, aures dabat quàm studiosissimè. captus erat quippe vehementer honesti pulchritudine, & Christianæ fidei veritatem & excellentiam magis admirabatur in dies. & sanè, cùm primùm ei Laurentius æternitatem animæ, & varias ac multiplices eiusdem vires exposuit; stupore propemodum attonitus Vatandonus, qui ad eam diem in hæresi fuisse lenxuanorum, qui nihil omnino post mortem superesse opinantur; palam exclamauit: se tum demum ex quo ea didicisset, hominem sibi videri: antea quidem in tantis errorum tenebris, infra ipsas pecudes iacuisse misèrimum, atque etiam Tacacuquim (id arcis nomen) eundem Laurentium ad se magnis precibus euocauerat, quò commodius catechismo vacaret: eoq; probè peractò; Christianæ militiæ obligare sese baptismi sacramento decreuerat. sed hæc parantem, &

Atem, & assidue meditante oppressit mors illi immatura, Christianis omnibus lucuosa; quem tibi casum exponam, vt potero.

Iquenda est regio finitima ditioni Vatandoni: quam regionem bellicosi admodum incolunt populi. in eius limite cum Vatandonus castella duo excitasset, non tulit factum Iquendæ regulus, exercitu repente coacto, primum omnium præmia pronuntiavit aureos annuos M D. si quis ad se caput Vatandoni retulisset: deinde verò postridie ad vnus castelli oppugnationem tetedit infestus. Quod vbi sensit præfectus præsidij Darius Tacaiama, citato equo militi protinus nuntium ad Vatadonum in arce vicina Tacacuqui morantem. is cognita re, quas habebat eo tempore copias, præcipiti agmine ducit obulam hostibus. ducenti eius latera stipabant lectissimi viri: cum his intrepidus antecessit, reliquos opinione sua pauciores, haud plus quingenti fuere; cum filios subsequi iussit. Hostis comperta paucitate nostrorū, veritus ne si Vatandonus id ipsum resciret; omissa pugna se in castella reciperet; maiorem partem exercitus iubet occultè considerare ad montis radices: cæteris imperat, Vatadonum ad certamen eliciant. Vt propius ventum est, Vatandonus puniceo insigni galero, quem dono à Lusitanis acceperat, ardens cupiditate pugnandi, non expectato subsidio, cum sua cohorte dumtaxat, ex equo desiliens (neque enim equites in Iapone pugnare mos est) sese in aduersos ferociter intulit, neque ante prouidit insidias, quàm confurgente vndique multitidine circumfusis est. Pugnam vtrinque acriter: quoad Vatadonum multis acceptis vulneribus egregiè dimicantem obruncavit ex hostibus quidam, cum quo gradum fortè contulerat; verum is quoque letaliter saucijs, dum certa præmij spe caput asportat, paucis confectis passibus moribundus occubuit reliqui stipatores Vatandoni ex præcipua nobilitate ad vnum omnes cæsi. Qui erant in subsidijs, cum se longè impares cernerent, fuga repente dilapsi. Vatandoni filius in arcem Tacacuquim cum admodum paucis confugit, hostes victoria vsi, vastatis agris, villis incensis ad arcem eastrâ posuere. ego quo die malè pugnatum est, eram in insula Sanga ijs ipsis locis ita propinqua, vti fragorem tormentorum exaudirem. Sed nihil tale suspicâti mihi tristis adiecit repente nuntius, Vatadonum casum esse cum suis. id vbi Meaci cognitum est, Or-gantinus Italus, & Laurentius Iaponius Bonziorum insolentiam verij, neophytorum hortatu omnem apparatus sacrorum in tutum asportandum curarunt. ego ne quid aduersarij contra Christianam rem audacius molirentur; quo ipso die hæc scripsi, manè Laurentium ad Nubunangâ, & amicos ipsius cum muneribus miseram. omnino turbulenti erant res: multi circumquaque inimici: neophytorum grex metu ac merore perculsus, auxerat inuidiam obitus ipse Vatandoni, & rumor improborum scelere dissipatus: omnes quicumque nos foueât, tandem iratis Dijs funditus interire. Nos in tanta solitudine periculique vna scilicet fiducia bonitatis Diuinæ sustentati: quam quod magis magisque demereamur in dies tuas pater optime, fratrumque nostrorum omnium pijs pro nobis deprecationes, & sacrificia vehementer expetimus. Meaco. iv. Calend. Octob. MDLXXI.

EIVSDEM AD ANTONIVM Quadrium in Indiam.

QUANTO esset rerum perturbatio, qui Christianorum dolor ex obitu Vatandoni dynastæ viri fortissimi nostri quæ amicissimè; nuper ad te fusè perscriptimus. Ex eo die, insperata quædâ, eademque cum ad munendam Euangelio viam, tum ad leuandum merorem nostrum in primis accommodata exstitit re, quos ego euentus hæc epistola persequar.

Quod ipsemet nostri iampridem, Frenoiama excelsus in primis est mons, nouem circiter millibus passuum ab vrbe Meaco situs ad orientem. In eo monte Rex quidam Iaponis, patrie superstitioni apprimè deditus, ante annos octingentos templa construxit ad tria millia & octingenta, ædibus adiunctis dumtaxat in vsu Bonziorum, quilegum ac disciplinarum in studio versarentur. quod vt line vlla interpellatione quàm commodissimè facerent; non modò turbas, ac strepitus omnes agricolarum inde remouit; sed etiam vicos duos vnde omnia necessaria peterent,

ad montis radices edificauit, superum infernūque Sacorumque id locis nomen) Idē
 que Bonzijs in super, tertiam fere partem vectigalium Regni Vomēlis attribuit. Quod
 opus ab illo Rege fundatum, posteri eō impensius adiuuerunt; quod vniuersæ Aca-
 demix summo cum imperio præponi solitus est aliquis vel ex filijs regis, vel quā arētis-
 sima ceterū cum rege affinitate coniunctus. Itaque in tantā amplitudinem excreuerat
 olim Academia, tantumque illi honoris, & auctoritatis accesserat, non solum vt Meacō
 sis omnis iurisdicctio illorum hominum arbitrio regeretur, sed etiā vt omnes ferme la-
 ponicarum superstitionum interpretes, ducesque seclorum, inde tamquam ex perenni
 fonte, vel seminario quodam existerent, sed imminuta paulatim regia potestate, rebus-
 que; vt sit, bellorum iniuria ac vetustate labentibus, ingens ille temporum numerus
 quæ sexdecim dispersa conuallibus, antea visibantur, ad octingenta vel paulo amplius
 redijt, ac simul Bonziorū illa qualiscunq; disciplina senfim ita soluta est, vt omni abie-
 ctum pudore sese turpissimis voluptatibus flagitijsque dediderint; atq; ad armorum v-
 sum ac latrocinia studio doctrinæ religionisque conuersi; cum alia multa per vim no-
 fasque patrarint; tum verō annis ab hinc septem & triginta Meacum urbem, ingenti fl-
 cta hominum cæde pæne totā incenderint. Verū iusto Dei iudicij, cum præsertim
 allatum ad se CHRISTUM Euangelium obstinata respuerent mente; contigit anno supe-
 riore, vt graui bello inter Nechienis Regem, & Nubunangam exorto; illius copias Bon-
 zij testō & commeatibus iuerint; Nubunangam verō præter ceteras iniurias etiam E
 transitu prohibuerint. Qua re ille maiorem in modum offensus fremensque pactis cum
 hoste inducijs, in regnum Voaris redijt; ac primū Bonzios eius regionis Icoxos (qui
 dicuntur) castellis omnibus exult; & quotquot viuos vel ex ipsis, vel etiam ex eorum
 popularibus capere potuit, omnes cruci suffixit; deinde aucto exercitu, victicia signa
 repente ad Frenoiām, itā stimulante conuertit. Tum primū temerarios Aca-
 demicos, & omnia sibi secunda pollicitos, verus belli terror inuasit, pænuitque la-
 cessiti Nubunangæ; cumque se viribus longē inferiores cernerent, missis legatis, ma-
 gno primū auri pondere, deinde loci religione, metuque numinum placare co-
 natī sunt Regem; quibus ille cū respondisset; nec se pecuniæ cupidum, sed vindicem
 scelerum, & ultorem iniuriarum adesse; nec inanium Deorum vlla terreri formidine;
 tum illi vt in re trepida, contra hostium impetus omni ratione se cōparant. Erat in ip-
 so montis vertice templū Quanoni dictum, quem deum vel dæmonē potius miro cul-
 tu venerat Iapone toto cæca gentilitas, plurimique mortales votlua peregrinatione
 suscepta eodem assidue confluebant, quod persuasum haberent ab illo Deo longioris
 vitæ sp̄ria, bonā valerudinē, diuitias impetrari: Frenoiāmani verō Bonzij sacra quo-
 tannis eidē ludos ingēti apparatu sumptuq; persoluere soliti sunt, quibus continuō F
 in vrbe Meaco Gibonis solennia succedebant eo pompæ ordine, hominū frequentia,
 commentis artificum, vt satis appareat æmulum diuinæ gloriæ Sathanam, in ijs locis,
 anniuersariam apud nos corporis Christi celebritatē effingere voluisse. In illud igitur
 montis cacumen & Bōzij, & e proximis pagis promiscua turba sese recipiunt: stationi-
 busque dispositis, hostem ex eo loco prohibere constituunt. At Nubunanga Sacomoto
 & Carata vicis cum incolarum interneccione incensis euersisque, montē ipsum Frenoiā-
 mam, ne quis ē numero Bonziorum elaberetur, corona circūdedit. deinde instructū
 exercitum in eos aduerso cliuo submisit: resistere aliquamdiū ē superiore loco Bonziji
 vrgente dein multitudine hostium, effractisque claustris, & superata munitione truci-
 dati fere omnes ac simul, iniectis maximo ac nobilissimo templo sacibus, ea tota moles
 horribili prorsus incendio conflagrauit: atque id ipso die sexto Michaelis Archangeli,
 2. Cal. Octob. vt ad hostes Christi delendos, tollendaq; prorsus illa nequitie ciuilia, &
 scelerum officinā, princeps militiæ cælestis præsentī ope assuisset videatur. Postridie
 verō, qui dies fuit natalis Beati Hieronymi, Nubunanga circummisso milite, latitan-
 tes ferarū instar Bonzios qui prælio supersuerāt, protractos ē di meis aut specubus in-
 teremit. sub hac domus corū direpta, tana plus CD. cum omni sacrorū instrumento pa-
 riter concremata, ingens omnibus circa nationibus terror incussus. Meacū dein Octo-
 bri mense ineunte victor Nubunanga se contulit. Hic ego & Organtinus ad eum officij
 causa cū adijssimus; non modō comiter ambos accepit; verū etiam quod vix credit
 quispiam) sese in nos peramanter effudit. Quod superest, te Pater etiam cbelesti mur,
 vt nos totumque laponicum gregem hunc tuis & fociori in pijs deprecationibus &
 sacrificijs adiuuare ne desinas, Meaci. Natali die Sancti Francisci. MDLXXI.

A Scriptis iam diu litteris necdum datis, alia quædam interim euenēre; quæ ego ad Diuinæ iustitiæ ac prouidentię fidem gloriamque deesse nolui, quin adscriberem.

Germani duo fratres erant in vrbe Meaco, tum genere, tum diuitijs claris: idemque Xacæ cultores egregij, quorum vterque sese religioni Christianæ in primis acrem aduersarium assidue præbuit, idemque superioribus annis antesignani fuere factionis eius, cuius scelere nostri Meaco semel iterumque per summam iniuriam exacti sunt. Anno deinde post fere sexto, cum ego Vatandoni opera ac studio restitutus ad Cubum salutandi causa de more venissem, die quodam accidit vt ex his fratribus natu maior adesset, nomine Taquenus Vchisumidonus. Is, quo erat in nomen Christianum odio acrabie, non potuit sese continere, quominus corā ipso Cubo, me sociosque maledictis incesseret; nobisque cum alias calumnias, tum præsertim eum humanæ carnis obijceret; quæ tamen crimina ab iracundia ac furore profecta, apud Cubum ceterosque qui aderant, minime valuerunt. Idem nuper, Euangelij progressum, & collabentem Deorum suorum existimationem incredibili quodam animi dolore cum cerneret, fretus tū suis opibus, tum gratia principum, nouam Xacæ sectam condere aggressus est. Iamque repudiata coniuge, mentoque & capite raso, Bonziorum habitum & cultum induerat; cum ad illum adiungere se dæmonis instinctu capere cōpures: quibus ille magno sumptu amplum cænobium exstruebat (numerus enim discipulorum ad C. D. ascenderat).

B concionibusque penè quotidianis populum contra Christiana sacra legesque miris artibus incitabat. sed cum illum tantis debita sceleribus vltio Diuina maneret; accidit aliquando vt intemperantia linguæ prouectus præfente Cubo Nubunangam Regem dictis amaris haud obscure perfringeret, affirmans illum iam ad summum potentiæ culmen euectum, diutius in eo fastigio stare non posse quin rueret, vel certè quasi matura vel potius vieta ex arbore bacca decideret. quibus temere iactis; nō defuere consellim; qui ad Nubunangam cuncta deferrent. quibus ille auditis, vniuerso Bonziorum generi multis iam ante nominibus in sensus, vt diximus, adeo excaduit; vt in regnum suum Voaris Meaco decedens, comprehensum nouum hæresiarcham, & equo impolitum, quamuis magnopere deprecante Cubo aliisque proceribus; quindecim à Meaco leucis in ipso itinere securi percussit. ad hæc, liberi, euerſis & solo æquatis domibus eorum, & cænobio nuper ædificari cæpto, in exilium acti sunt. triduo autem post (quod mirandum est magis) frater ipsius æquè acerbus ЧНІСТІ inimicus, in vrbe Sacaio infixæ pedi spina dolore confectus, ac miserabili genere leti defunctus est: vt in vtroque euidenti significatione cœlestis iræ vindicta satis appareat.

Franciscus Capralis ad nostrorum lustranda in his Meaci partibus domicilia non ita pridem accessit. cum ego deinde in regna Mini, Ceunoquuni, Cauachisque deduxi. Paschalia verò festa Sangæ peregrimus: quo fructu, ex alijs litteris (vt spero) cognosces. Te Pater optime Dominus tueatur incolumem. Meaci. iv. Idus Augusti. M D L X X I I.

EIVSDEM AD FRANCISCVM Capralem.

N VLLAM puto regionem ex ijs, quæ Christianorum nauigatione, vel armis apertæ sunt, in tanta rerum vicissitudine ac varietate versari, quantā assidue patitur hæc terra laponica. Mitto cætera quæ tibi nota sunt. Post tuum à nobis digressum, quot cædes, populationes, euerſiones vrbiū, & incendia consecuta! Cubo enim (vt nosti) Nubunangæ opibus restituto, cum res Meacensis vtcumque pacata videretur esse, repete quibusdam interpositis offensionibus (vt sunt irritabiles animi Regum, & omnis imperij suspiciosa communio) periculosum & graue bellum inter eosdem exarsit, cuius belli initio cum se Cubus, euocatis vndique militibus, in arcem munitissimam recepiſſet, & cum hostibus Nubunangæ inita societate (qui multi potentisque sunt) tantum virium collegisset, vt Nubunanga nequaquam è suis finibus e-

gressurus in presentia crederetur; tum ille nihil hoc apparatu perterritus, præter omniū expectationem cum robustis legionibus affuit: captusque misericordia populi, cum frustra per interpretes de conditionibus pacis egisset, malo cogendum ratus, qui montis non pareret; quamquam inuitus, atque adeo illacrymans tantæ cladis (vt affirmant) omnibus passim testis agrorum, multisque præterea idolorum sanis, Bonziorumque cœnobijs, ad hæc vicis frequentibus vno die centum exuistis, prædaque ingenti rerum non modò agrestium, sed etiam vrbearum abacta (quod ciues tumultus initio, veriti ne Meacum rectè contenderet, pretiosam suppellectilem cum liberis vxoribusque in ea loca raptim auexerant; rursus Cubum instittit ad pacem inuitare. At ille fœderatorum copias propediem expectans, cum interim omni ope resistere, & vltima experiri decreisset; tum verò Nubunanga vehementius irritatus urbem ipsam euertere statuit. Est autem pro situ loci diuisa bifariam, sic vt altera pars Meaci, superior; altera inferior nominetur. Superiorem longè celeberrimam totius Iaponis, præcipua nobilitas incolebat, ij direptionis & incendij metum ingenti pecunia conati redimere, nihil profecerunt, inferioris vrbis exitus felicior fuit: siquidem ciues, & in ijs Christiani permulti, non tam argenti pondere, quàm precibus in his & humilitate veniam & pacem à Nubunanga impetrarunt: itaque totis castris graui pœna proposita iussit edici, ne quis inferiori Meaco damni quicquam inferret. Interim in superiori parte conscelerati aliquot, ne in patriæ direptione & exitio nulla ad ipsos prædæ portio perueniret, vltro ignem testis inijcere anteuertunt, qui tota ea nocte longè lateque vagatus, tertiam ferè oppidi partem absumpsit, postridie verò Nubunanga cum suis inuectus, quod erat reliquum omne combussit, eo incendio ædes priuatæ ad octo millia: Bonziorum cœnobia, viginti: & in ijs duo Xacæ, & Amide nobilissima & maxima; minoris verò formæ ad octoginta conflagrasse dicuntur; quorum in vnum trepida fuga se se abdiderat Bonziæ mulieres ad sexaginta ex ijs, quæ stipi cogendæ ad instaurationem fani Dalbud in regno Thematis religionis causa dabant operam. Non defuit in tam luctuosa clade res pæne ridenda. Manibus mortuorum ad inferos primùm, deinde ad beatas Amide sedes, cum tempus fuerit, deducendis, Ijzum nescio quem, ferali instructum tridente præfecit Iaponica fabulositas. Huius Ijzi delubro (quod in Meaco inferiori colebatur; Bonziji metuentes exitum, fortibus coram ipso latis, quæstus num illud inde amoueri expediret, cum responsum esset vtique amouendum, idque continuò, etenim loco imminere sine dubio flammæ; antistites templi, & vniuersa vicinitas magna cum veneratione ac cœremonia statuam in Meacum superius transfulere: cumque iam in tuto rem esse putarent, eccetibi conflato repente, vt dicebamus, ibidem incendio, simulacrum penitus deflagrauit. Interea inclusus arce Cubus nihil omagis flecti, quoad Nubunanga, castellis circa ipsam arcem quattuor excitatis, obsidione hominem premere, & operibus oppugnare constituit, minis insuper additis Imperatoris dignitatis ab ipso in Dairis filium transferendæ. Quo metu victus Cubus, positistandem ferocibus animis, præsertim cum expectata dudum auxilia non adessent, pacem expetiit: neque abnuuit Nubunanga, quamquam longè superior, & explorata pæne victoria. Scriptis itaque conditionibus obsides dati: qui tamen quod non primæ sunt notæ, negabant plerique Cubum in conditione mansurum; sed hanc moram interpositam, quoad auxilium à socijs quandoque veniat, adeo gratia quæ Nubunangæ à Cubo pro singularibus eius in se promeritis maxima debebatur (quæ humani est ingenij prauitas) in odium vertit.

Nobis inter hosce tumultus, quorum vix minimam partem hisce litteris attigi, tamet si rem Christianam amplificare non licuit, tamen haud omnino cessatum est. siquidem & neophytos exanimatos metu solati sumus, & multos inopia rerum omniū pressos, conquisitis eleemosynis recreauimus, & plurimis rebus vicissim eorum in nos fidem ac beneuolentiam sumus experti. Qua illi cura sacrum instrumentum, & imagines, ne quid paterentur iniuriæ, locis idoneis abdiderunt! Quanto studio nos in eas arces & oppida certatim inuitarunt, quæ maximè remota ab hisce periculis videbantur! Quo sensu post sedatos tumultus incolumitatem nobis frequentes gratulati sunt! cum quidem præ gaudio plerique lacrymas non tenerent. Tam verò illa quoque res magno nobis fuit solatio, quod inter ipsas armorum cœteruas multa militum vexilla salutari signo Crucis distincta conspeximus: in quibus Ioannes Naetodonus Tambæ regulus, idemque rei militaris laudè insignis, in ipsa galeæ crista nomen Iesv maioris formæ

litteris

A litteris aureis gestabat infcriptum; cuius viri egregia pietas atque constantia silentio mihi prætereunda non est. Primum enim ethnica matre, cum tu hic esses, ab hostibus interempta, anno deinde vertente à suis monitus, vt mortuæ ritu Iaponico parentaret, ac Bonzijs de more munera mitteret, ille verò sese paratum inquit iusta parenti persolvere; quippè si minus illi quæ sua culpa euangelicæ lucis experts, è vita migraverat, sibi certè ac fratribus haud dubiè profutura. Confestim ergo pauperibus à regno Tambæ inuitatis (conuenere autem circiter mille) ante ipsa cœnia & largum epulum vniuersis, & certam pecuniæ summam singulis præbuit; Christianas inferias ethnicis ingenti cum approbatione mirantibus. Idem, cum ipso tumultus initio duo millia lætissimorum militum ad urbem Meacum adduxisset (quo maximè præsidio fretus Cubus arcem tueri decreuit) sacramento rogatus Cubi nomine, verbis ethnico ritu conceptis, quibusni fidem præstet Imperatori, vel Regi, Duces militesve, sese caputque suum æternis inanium deorum supplicijs deuouent; negauit ille se falsos deos fidei suæ testes adhibiturum, sed vnum Deum rerum omnium conditorem; nec alio iurciurando obligari se passus est; eodemque die sub vesperam venit ad templum Christianis dumtaxat militibus comitantibus. ibi cum aliquandiu precationi vacasset; pœnitentiæ Sacramentum à me poscitur supplex, & simul rationem ac viam confessionis bene atque ordine peragendæ. Præceptiones igitur illi quasdam tradidi Iaponica lingua conscriptas, quibus perlegendis, & notando si quid opus esset, totam eam noctem nulla capta quietis parte consumpsit, ac deinde peccata de more confessus, arcem introijt. Gerit autem ad assiduam mortis recordationem propalam è rosario maiusculæ formæ caluariam, aliæque eiusmodi religionis insignia præferet clariore tum virtutis indicio, tum pietatis exemplo, quod idè & in ipso flore iuuentutis nunc est, & bellator egregius. Idem in illo Meacensi discrimine veritus templi nostri direptionem, non modò milites ad eius custodiam, sed etiam iumenta misit ad supellestem auhendam, & summa cura quotidie ex arce, quo loco res esset, per internuntios exquirebat; meque codicillis monebat identidem, vt ex ijs periculis Tambam effugerem ad suos, datis ad eos litteris vt me perinde ac semetipsum acciperent. Rebus deinde vtcunque compositis, vt primum Nubunanga discessit, confestim salutandi causa venit ad me, suæque mecum assiduè negocia communicare non desinit; ac præter insignem probitatè & fidem tam docili est ingenio, vt Lusitanicas notas imitari bis terve dumtaxat aggressus, recentissimas ad me litteras dedit Lusitanico charactere cõscriptas. Præterea cum Bonzijs, apud quos diuersatur, de religionis veritate concertat: resellitque mirum in modum eorum insanas. quin etiam suis militibus pium aliquem librum quotidie lætitat ipsemet, eosque ad Christianam fidem studiosè adhortatur. In prædijs ac locis, quæ virtutis ac præmij nomine Cubus eidem attribuit, sanum est Massunugi nescio cuius, in primis totius Iaponis & ipso ornatu & genere structuræ visendum. id ille disturbare constituit, & ex ea materia in oppido suo Tamba templum exstruere ad populares suos Christiana religione imbuendos; & ego ob id ipsum, sedatis motibus hisce, mittere illuc Laurentium cogitabam. Frater ipsius natu maior, Guembadonus nomine iam triduo pergit nostris concionibus interesse, quæ ter, quaterue singulis diebus habentur. alij præterea è Ioannis familia ventitât, itemque Naitus Iosadonus ordinum ductor ex eadem regione, in Ienxuana secta valde versatus. is, quindecim concionibus auditis, baptismum efflagitat; sed eum ego, vt cæteros sere candidatos, ad finem vsque catechismi reieci. E militibus Naetondoni diem extremum obiit neophytus, cui nomen erat Romano; huic ego morienti affui in tempore: eundem extulimus publicè magna hominû frequentia: siquidem sunus à Christianis omnibus Meacensibus, & ab vniuersis commilitonibus non modò fidelibus, verum etiam ethnicis concelebratum est.

In Regno quoque Voaris, quamquam in summa operariorum inopia, feliciter admodum Christiana religio pullulat. Supplet autem doctoris vicem, egregia fide & caritate non ignotus tibi neophytus, Constantinus, cuius viri de laudibus mira perferuntur ad me. Domi suæ oratorum ornauit, quò Christiani omnes philosophandi causa conueniant. in eo cœtu explicat ipse præcepta Decalogi, ex cõmmentarijs quæ habet apud se. mortuos etiam Christiano ritu sepulturæ mandat: baptizat infantes; ethnicis Euangelium prædicat: redarguit Bonzios: denique pusillum gregem pro viribus tuetur adeò, vt Voarenses Christiani vulgo Constantini discipuli nomenclentur. Conuertit etià subinde (Spiritu Sancto adiuuante) ad

xit ad nos eo animi candore, summissione, virtute viros, vt primitias spiritus in iisdē facile agnoscas. ij, cum ad obeūda hebdomade sacrosanctę solennia amplius quadridui itinere per infella latronibus loca Meacum venissent, templū ingressi, prostrauere sese illud ad aram, effusę stentes, agentęque Domino gratias, quod se ad sacra illa officia incolumis perduxisset. Singulis ego placularem globulum Roma transmissum donauī, quod illi munus perinde ac thesaurum quempiam ita simul & venerabundī, & læti accipere, vt vel eam vnam ob rem tanti fuisse labores itineris omnes, & omnia vitę pericula dicerent. Constantino verō prębui etiam icunculas, & stanneas Cruces, Voarentibus diuidendas; itemque linteum in exsequias defunctorum. Hisce muniti pręsidij, & catechismo probē iterato, post festa Paschalia in patriam rediere, Meacensibus Christianis ad sex millia passuum officij causā prosequentibus.

Venio ad res Cauachenses, quo in Regno complures item numerantur eximia fide ac probitate neophyti: cuius rei haud obscurum prębuit documentum Hęcтор ille, qui ibidem ad te (si meministi) cum vxore ac liberis adiit. Cū enim adolescentē ethnicum nobilem ipsius curę concreditum, intemperanter agentem, amicē obiurgasset, vt sunt iuuenes, diuites pręsertim, aduersus monita contumaces & asperi, ita offensus est nequam ille, vt paulo post percussores ad interficiēdum Hęctorem dęmonis instinctu summisserit; quos bonus Christi discipulus vt in se repente vidit irruentes, deuexa iam ætate vir, & inermis, apprehenso quem ē cerulce gestabat globulo, IESV dulce nomen implorans, multis vulneribus crudeliter confossus occubuit. Eius vxorem quatuor cum filiis Christianis conquistam recepit illicō in fidem suam Iquenda Sangadonus primarius vlrē Mioxindoni familię, eiusque inopiam ac solitudinem in opilio Sanga sustentat sanē quā in signi pietate vir, & Christianorum omnium quotquot in eo sunt Regno, parens tutorque fidissimus. Hunc arci Vacianę prępositū, ceterosque neophytos commorantes ibidem, ethnici tres cū occidere statuisent, arcemque hostibus prodere, confelerata eorum consilia diuinitus patefacta sunt in ipso pane articulo aggrediendi facinoris. itaque & Christiani periculum euasere, & infideles illi paulo post, Mioxindoni iussu cogitati sceleris capite penas dedere, cuius euenti felicitas iure tribuenda videtur precibus meritisque Sangadoni.

In eadem loca (vt scripsi ad te antea) Organtinus Italus cum Laurentio, & Mattheo profectus paulo antenatalem Domini diem ingenti Christianorum lætitia acceptus est, cumque in ipsis natalitijs elrciter quindecim sacro fonte abluisset plerosque ē Mioxindoni domo; redire parantem, Sangadonus vnā cum reliquis Christianis magno adhibito conatu, varijsque rationibus ad vsq; Paschalia festa retinuit. Interea quid actum sit à nostris, ex eiusdem Organtini epistola cognosces, cuius pręcipua capita hoc loco tibi summatim addere visum est. Organtinus Brixianus, Ludouico Froio Meacum, Dominico die palmarum cū Sangam vndique Cauachenses neophyti conuenissent amplius C. C. nam per Quadagesimę tempus nonnulli se ad CHRISTVM adiunxerant) eo ipso die magno omniū gaudio supplicantes incessimus, in Paschatē verō, sacramentum confessionis obire nonaginta quinque; Communionis autem septuaginta. quo ne maior esset numerus, sacerdotum inopia factum est, solus enim eram, sed in omniū animis vtique post illa mysteria liquidō vis gratię cęlestis apparuit. deinde rursus alternantibus choris, fidibusque subinde canentibus, agmine composito processimus ad Crucem vsque magna turba spectante gentiliū, ea cęremonia peracta ego sacrum ritu solenni peregi, concionem Laurentius habuit ingenti auditorum tum approbatione, tum fructu; ac ne sua corporibus quoque refectio deesset, quotquot aderāt Christiani Sangadonus omnes ibidem excepit admodum liberali conuiuio. Sic illi abierunt dies. Nunc ego Sacaium parabam excurrere, vt quibus neophytis Sangam venire non licuit, eorum ibi confessiones audirem. Vale. Sanga. Hęctenus Organtinus, qui quoniam Iaponijs iam nūc sine interprete ipse per se prębet aures, vel inde existimabis quā breui quantum in huius linguz cognitione profecerit.

Ego paucis hisce diebus baptismatis fonte lustraui Naitum Tosandonum, quem supra dixeram concionibus frequentem adesse (is Thomam nouo nomine appellari se voluit) deinde Guembadonum Ioannis Naetondoni fratrem, qui hoc tempore in familiaribus est Cubi, eritque, vt spero, huic Meacensi Ecclesię non paruo adiumento. accessit etiam filius ipsius Guembadoni annos natus nouem, quorum alteri Iuliani, alteri Benedicti nomē indidimus. Is deinde Iulianus milites Cubi prętorianos, ē quibus

A habet complures amicitia sibi coniunctos, cepit paulatim ad nostras conciones allicere: audiuntque libenter, & capiunt quæ dicuntur, iamque nonnulli se ad Christum adiungere decreverunt.

Organtinus, & Laurætiſius ante octo dies huc Sanga rediēre, itaq; Laurentiū celeriter miſi Tambam, ad Euangeliū promulgandū, vehementer id efflagitantē Naetondono.

In Regno Iquendæ vnus dumtaxat eſt Chriſtianus, ſed mirum in modū ſtudioſus ſi dei propagandæ. Huius adhortatione permotus vnus ē triumuiris Regno adminiſtrādo, venit hodie cum aliquot ē ſuis ad me, audiendi Euangelij cauſa; quod hiſce militibus labore & diligentia maxima ab horis meridianis ad vesperam uſq; ſine intermiſſio explicatur ac traditur. Ex ijs multi iam ē carechiſmo cū alia, tum ipſas precationunculas chirographo ſuo deſcriptas, admodum facili memoriter hauſere. Sanè quā op-
bratum fuerat nobis, in Iquendæ regionem inſerre verbum Dei: gens enim eſt acri in primis ingenio, nec dum nobis ad eam adſpirare licuerat.

Sed paginæ iam nimis multæ procedunt. itaq; modum epiſtolæ faciam, ſi quædam adhuc de Nubananga ſubiunxero. Præter Frenoiamenſem, (quā ille Rex, vt antea ad te ſcripſi, funditus evertit) alię ſunt etiam Bonziorum Academia. In ijs & longa ſexcentorum annorum pace, & varijs opibus ad omnes deliciarum vſus ed cōgeſtis, in primis

E clara celebriſq; ſunt ea, quām patrio nomine Pacuſangin appellant. Multa viſebātur ibi cōnobis Bonziorum, & ſeparatæ præterea ipſorum ædes numero mille quā ornatiſſimæ, cōmodiſſimæq;. In horum quoq; Bonziorū perniciē intentus iamdiu Nubunāga, ſuſtinebat tamen ſc, dū aliqua ſe offerret cauſa probabilis. Ea vt apparuit, quippe præda quā ē regno Voaris quidā ex hoſtibus eius abegerat, apud hoſce Bonzios depoſita & cuſtodita; enimuero ille nihil cunctandū ratus, poſt factas cum Cubo inducias, conſeſſim cum exercitu venit illuc: multiſq; incenſis ædificijs, & cuncta illa Bonziorū gazza direpta, egregiè ſuas iniurias vltus eſt. Ac vide quā non diſſimulanter factis diſciſq; Iaponicæ ſuperſtitioni, eiufdemq; cuſtodibus bellum indixerit. Xinguen eſt Rex Cainochuni, qui patre in exiliſm pulſo per vlm, fratre autem natu maximo in cuſtodiam incluſo, regnum inuaſit; inſano deorum cultui uſque aded addiſtus, vt poſt adi-
C tam regni poſſeſſionem, barba & capillo poſito, ſe in Bonziorū ordinem adſcribi voluerit: nec ſolum eo habitu, & ſtola ornatus incedit, ſed etiam ter quotidie ſacris operatur, ſexcentos ad eam rem ſecum trahens Bonzios. Is per cauſam inſtaurandæ Frenoiamæ, & diruta Quanonis tēpla reſtitiendi coactō exercitu, & locis aliquot dolo magis & frau-
C de quā vi aperta occupatis, antiſtitem ſe, & aſſectorem proſtitetur auitæ religionis: & ſibi iactat eſſe propoſitum, in ea tuenda colendāq; vincere Xacam ipſum, ſama ſandimonix celeberrimum. Idem cū ante aliquot meſes dediſſet ad Nubunangā litteras cum arroganti inſcriptione, Tendaino, Taxu, Xamon, Xinguen, hoc eſt, ſumus in domi-
C cilio Regum, religionumq; Xinguen; viciffim illi reſpondit hic alter cum horrendo planè ſui nominis titulo: Dainoquu, tennomauon, Nubunanga: id eſt, Nubunanga domitor dæmonum, hoſtis oppugnatorq; ſectarum. Nec ſanè falſd: pergit enim diabolicos hoſce ritus, & neſaria ſacra, & omina, quibus Iaponij mitum in modum ducuntur, & ſacrificulos omnes non modò palam irridere atque contemnere, ſed etiam deteſtari, & omni conatu delere: vt non immeritò ab hiſce neophytis flagellum diuinæ iuſtitix nominetur, nec deſunt qui eūdem (licet nondum id apertè præleſerat) intimis tamen ſenſibus eſſe Chriſtianum exiſtiment. Quæ cū ita ſint, pro certo putat Iaponicum vulgus, Nubunangam religionis tam multis locis tam grauiter violatæ, ſcui pœnas daturum. Nunc verò contra, cū videant omnia illi ē ſententia cedere, fieriq; po-
C tentiorem in dies; valde offendi capere in ſuis dijs, & concepta à pueris opinionem de ipſorum numine ac maiestate paulatim deponere: quæ res minimè aliena noſtris rationibus videbatur, atque vtinam percrebreſcat.

Hæc ego, Pater optime; (quominus æconomiam inſcribendo requiras) ex interval-
C lis ad te ſere noctu exarabam, erepto ē ſummis occupationibus tempore. Si quid proinde acciderit litteris dignum, non deero veſtris omnium deſiderijs. Vos interim iſtic valere, noſtramq; imbecillitatem veſtris holocauſtis, pijsq; ſupplicationibus ſulciris quotidie pergite. Meaco. xv. Cal. Iulias. MDLXXIII.

Selectarum Epistolarum ex India Finis.

PP 4

DE QVIN

DE QVINQVAGIN-
TA DVOBVS E' SOCIE-
TATE IESV,

DVM IN BRASILI-
AM NAVIGANT, PRO
CATHOLICA FIDE IN-
TERFECTIS,

EPISTOLAE DVAE.

PETRI DIAZII AD LEO-
nem Henricium Prouinciæ Lusitanæ pro
Societate Iesu præpositum.

PXPONAM his litteris felicem exitum Ignatij Azchedij
Brasiliz Præpositi Prouincialis, & comitum. Nonis Iunij,
cum Aloysio eiusdem Brasiliz prouinciæ pro Lusitaniz
Rege præfecto, classe nauium septem, Ollisipone profecti,
octauo die Materiam hanc insulam prospera nauigatione
tenuimus. Nouem circiter & sexaginta in vniuersum è So-
cietate nostra conscenderamus, in tres onerarias distribu-
ti. Quæ S. Iacobi dicebatur, ea cum Didaco Andradio mul-
tisque alijs è nostrorum numero vehabatur Ignatius. Fran-
cisco autè Castrio cum fratribus duobus, & pueris orpha-
nis, Ioannis Fernandi obtigerat nauis. Me Socijs cum amplius viginti, eadem quæ A-
loysium Præfectum nauis exceperat. Et quoniam certis de causis in hoc Materiz por-
tu aliquandiu subsistere decreuerat Aloysius, vectores & nautæ S. Iacobi, quod multa
negotia haberent in Palma ex Canarijs, seu Fortunatis insulis vna, magnopere efflaga-
runt, vti sibi liceret præire: se expeditis maturè negotijs, aduenienti reliquæ classi præ-
sto futuros. Atque initio quidem recusabat Ignatius, in tanto maris & piratarum disci-
mine à cæteris digredi periculosum ratus: verùm deinde victus precibus, abeundi ve-
niam ab Aloysio petijt: qua impetrata, quasi diuinaret ea quæ postea consecuta sunt,
pridie eius diei qui Apostolorum Principi sacer est, Sacramento Confessionis & Com-
munionis præmunieris curauit omnes, & simul diuisit ijs Agni cælestis cereas imagi-
nes aliquot, à summo Pontifice consecratas, & alia quædam religiosa munuscula, quæ
ex vrbe Roma secum attulerat.

Hiscè peractis, soluere pridie Kalen. Iulij vento secundo, qui tamen eos in medio
cursu desecit. Porro Dominico die proximo, quinto nonas Iulias, allatum huc est, Iac-
obum Soriam maritimæ rei pro Nauarræ Regina præpositum (is Caluini sectatore
gregius, capitales inimicitias cum Papistis, sic enim Catholicos per ludibrium hæretici
appellant, exercere sese palam profitetur, ac prædicat) stare cum nauibus circiter sep-
tem in portu ad quinque leucas hinc sito, cui à Sancta Cruce nomen est. Perturbauit is
quantus

A nuntius vehementer omnium animos, statimque Aloysius, oppidique præfectus cum populo vniuerso ad pugnam comparauere sese. Itaque Sabbati luce quæ consecuta est, cum se Iacobus Soria in conspectum nostrum dedisset, occurrentibus sibi Catholicis, qui probe instructa militibus tormentisque naugia decem eduxerant, perterritus cessit, fugaque sibi consuluit. Hostes fugasse contenti nostri postridie reuertuntur ille vero hoc perfunctus periculo, Canarias petijt, ac die Iouis insequentia ad aspectum vsq; Palmæ Insulæ, & onerariæ nostræ, quæ portum capere nunquam potuerat vento destituta, sanè feliciter est prouectus. eo autem ipso die Ignatius manè cum ceteris fratribus ad Tertiz cohortis (id loco nomen) vicum à portu leucas quinque circiter, scapha contenderat eo consilio, ut si daretur facultas, ad portum terrestri itinere perueniret: sed cum res exitum non haberet, in nauim se denuo recipere sunt coacti. Ut vel ex hoc satis appareat, expetendum id genus mortis paratū illis fuisse diuinitus: eoque magis, quod iter illud leucarum octoginta, vix diebus quindecim ab ipsis emensum, addo naui minime impedita, vento etiam initio (ut diximus) valde secundo; id iter totum nauibus quinque (& quidem earum nonnullis admodum onustis) non plus tridud ab Iacobo Soria decursum est. Postridie nostri eadem malacia nouem fere millia passuum à littore detenti, vbi aduentantes Caluinianos aspiciunt, paucis dispositis tormentis ad defensionem extemplo parare sese: Ignatius autem sumpta MARIÆ Virginis imagine, quā Romæ secum extulerat, prout res & tempus postulabat, ad officium, atque ad pietatem cunctos hortari. Interea vnum è nauigijs hostes ad nostram onerariam applicant, in eaque tres primò, in ijs nauclerus magna apud eos existimatione, transfiliunt. atque ij quidam statim à Lusitanis intercepti: sed maiore deinde hostium irrupente numero, diutius obfisti nō potuit. Tum Iacobus Soria, vbi cognouit nostræ Societatis homines ibi versari, omnes ad vñ occidi imperauit, vociferatus interfice, interfice, quoniā ad praua dogmata disseminanda Brasiliam petunt. In eorum numero, qui onerariam occupauerant, erat Iacobi cognatus quidam: qui cum vitam aliquot Catholicis promississet, id iussit Iacobo renuntiari. quæsiuit ille, cunctine presbyteri sic enim nostros vocabat essent interempti: cum interemptos esse responsum fuisset, tum ab alijs manus abstinere non vetuit. quo facto sanè præclare suum in nos odium exprompsit, præsertim quod paucis ante diebus, intercepto nauigio, quo Franciscani concionatores duo, totidemque seculares, ut appellant, sacerdotes in Lusitaniam vehabantur, eorum nulli necem intulit: nactus deinde nostros magna ex parte adolescentulos tyronesque, nulli pepercit omnino. Macatus est autem omnium primus Ignatius, quem obuiam hostibus prodeuntem elata manibus ea quam dicebamus imagine, magnoque animo profrentem sese cum suis esse Catholicum, lanceæ tribus ictibus confoderunt, & sacram imaginem extorquere frustra conati sunt. tum Didacus Andrædus in amplexum ruit Ignatij: atque ita coniuncti simul ambo confecti vulneribus præcipitantur. In mare vnà cum ipsa imagine, quæ de Ignatij manibus nunquam exciderat. Inde tabulata onerariæ subeunt, quo Ignatius in eo tumultu fratres octo & triginta (tot enim erant eum ex hoc portu persecuti) condiderat: binosque, ac ternos ordine deinceps eductos ad nauis marginē, ac talaribus tunicis, quamquā exigui admodū pretij, exutos, adacto bis terve singulis in viscera pugione, semianimes è naui deturbant: quorundam etiam præcidunt brachia, ut omnem prorsus euadendi spem ijs adimant. Atq; hunc exitum felix comitatus ille sortitus est. Postea quæsitum de trium illorū eade, qui ex hostium classe in onerariam primi transcendierant. Eius auctores cædis, onerariæ gubernatorem cum administris duobus, ad se perducī furore percitus iuber Soria. ibi, ipso non solum imperante, sed etiam inspectante, viuientium pectora dissecantur, & extracta crudeliter intestina deiiciuntur in pelagus. Iam verò hanc immanitatem Caluiniani illo etiam scelere cumulant. in onerariam reuertuntur, sacrosanctum caput vnus ex vndecim Virginum millibus, quod solatium Ignatius in Brasiliam afferebat, è carchesij sune contumeliosè nefarieque suspendit: deinde arreptam aliam Virginis Deiparæ ethiagem, egregio persecutam opere, quam item Roma Ignatius auexerat, cum sacris alijs imaginibus permultis, in angulo nauis per ludibrium collocant: in easque ut in scopum fidas eiaculari lasciuientes incipiunt. Rosaria verò benedicta, ac sanctorum reliquias, librosque de religione, & alia scripta quædam ad Brasiliæ prouinciæ rem magnopere pertinentia, ut sibi minus vtilia, vel superuacanea potius, alto mandarunt. Huius rei gestæ seriem totius à Lusitanis duobus accepimus, qui spe-

qui spectatores affuerunt, cū per eos dies à Calvinianis captiui detinerentur. Qui è nostris occisi sunt, æquè nouitij ac veterani, præclaris erant adiumentis rerum gerendarum instructi: itaque ad rem Christianam promouendam valde habebantur idonei.

Obstupescō sanè, mecum ipse considerans mutationes migrationesque nostrorum è naui in nauem Olisipone primū, deinde in hac insula Materia: vt felix ille manipulus, sicuti Gedeonis quondam milites, pæne viritim à Domino lecti fuisse videantur. Me in S. Iacobi nauem imponere, ipse apud Aloysiū præfectum remanere Ignatius iam prope decreuerat, sed mutauit deinde consilium: partim vt equidem existimo, ne laborem atque periculum subtersugere voluisse videretur; partim etiam quòd ego tanto indignus bono videlicet sui. Reliqui sumus nunc è Societate ad triginta. Cæptum inter numinis fiducia persequi certum est: vtrum eodem euētu, nescimus: illud quidem intelligimus: Iacobum Soriam id vehementer expetere, nobisque tendere insidias. Sed iam instat hora profectionis, itaque finem scribendi facio, meque & comites tuis cætorumque sacrificijs ac deprecationi commendo. Ex insula Materia x. v. Kalend. Septemb. M. D. L. x. x.

FRANCISCI HENRICI Præpositi Domus Olisiponenſis ad socios, Romam.

HITVM Ignatij Azebedij, & Sociorum nouem & triginta iam cognouistis, vt credimus; qui Brasiliam vnā cum Aloysio regio Præfecto petentes, vt in ea prouincia, reū Christianæ procurandæ causſa, more nostro collegia instituerent, in itinere à Calvinianis oppressi, vitam in profectione fidei Catholicæ profuderunt. Nunc aliorum XIV. qui anno post, in eadem causſa parem præstiterunt animi fortitudine (ad septuaginta enim è nostris Olisipone discesserant plures in naues impositi) persequemur eo ipso ordine, quo rem totam altera duorū, qui Dei benignitate persuēre, nobis exposuit.

Post obitum Ignatij, cū Lusitanicæ naues è Materia insula cursu in Brasiliam directo soluisſent; aliæ alium euentum fortitæ sunt: ea verò, qua Petrus Diazius cum Socijs aliquot vehabatur, ad Cubæ insulæ portum, cui à sancto Iacobo nomen est, fluctibus & procellis adeò labefactata peruenit; vt eā relinquere planè sibi necessariū duxerint. Sed cū alia esset ibi nulla, ad Abanam eiusdem insulæ portum, in Orientem procedere statuunt; ac tridui primū iter emensi pedibus; & quidē excalceatis, imbre denso atque perpetuo, via teterrima; difficultatibus præterea vt in eiusmodi regione, maximis; exiguo & aperto sese commiserē nauigio, ventis pluuiæque adeò expositi, vt non commeatu modò corrumperetur humore nimio, sed & ipsa quibus erant induti vestimenta pæne putrescerent. Eo nauigio quattuor & septuaginta leucas Abanam vsque proceſſi, maioris formæ naui in eo portu cōducta, Augusto mense denique ad insulas Tertias, Aloysium regium Præfectum, & è nostra Societate Franciscū Caſtriū, & quinque fratres qui antecesserant, assequuntur. Hic Aloysius, nauali turba vehementius immunita, quod & ex oneraria ipsius, in tam difficili ac diuturna mensium quindecim nauigatione viri sexaginta perierant, & ad Antillas multi subſtiterant; multi etiā laboribus periculisque defatigati, mutato consilio in Lusitaniam inde reuerterant; cū superesset vectorum & nautarum vix quod in vnā fatisset onerariam (in quibus tamen ipsis scēminæ quinque & viginti, imbelli cum puerorū grege numerabantur) redactis in vnum omnibus, cæptum iter vnica naui peragere instituit; soluitque seria quarta, octauo Idus Septembris. Porro è Societate nostra (totidem alijs sere tempeſtate disſectis, de quibus nihil dum certi compertum est) quattuordecim aderant, Patres duo, Petrus Diazius & Franciscus Caſtriſ; duodecim fratres; Alſonſus Fernandus, Gaſpar Goes, Andreas Pais, Ioannes Aluarus, Petrus Diazius, alter eodem, quo Sacerdos nomine; Fernandus Aluarus; & ex nouitiorum numero; Michael Tarraconensis, Franciscus Paulus, Petrus Fernandus, Sebastianus Lupius, Didacus Fernandus, Didacus

A dacusque Caruallius. Dies octo in altum Oceanum prospero flatu prouecti, naves quinque sole iam occidente conspiciunt, quarum erant Gallicæ quatuor, una Anglica. Ex dissimulato in noctem vsque consilio, conuersis deinde repente proris, ventosecundo nauem nostram insequuntur. Id vt animaduertit Aloysius, ratus (id quod erat) & hostes esse, & hæreticos; aduocata statim concione, socios nauales ad prælium acriter inueundum hortatur, mortemque vt Christianos deceret, pro Catholica religione fortiter optetendam. deinde arma expediri, culcitra locis opportunis prætendi, laxorum vim congeri, sulphurei pulueris cadus promi celeriter imperat: dispositis denique ad pugnam stationibus, peccata ritè confessus est ipse, & cæteri quibus ea nocte consistendi spatium datum est. verum in albescente iam die, rostrata hostium naus ex earum genere, quos Galeones appellant, ad nostram appropinquauerat, amplior & eminentior multis; duabusque tormentorum significationibus, de more, iusserat à Lusitanis vela submitti. Cum illi nequaquam parerent; tum hostes facto ter in onerariam impetu, quinque ex eorum numero occidunt, septemdecim, eosque serè omnes in cruribus vulnerant, sic, vt funibus, ne caderent, altera manu apprehensis, non nisi altera decertare possent. Et quamquam hæretici è superiore ad modum loco pugnant; haud tamen incruentum eis fuit certamen: siquidem & iniurio dimicationis de suis serè viginti amisere, vulneratis præterea circiter vndecim; & deinceps tribus bombardæ ictibus læsi grauissimè sunt, quorum vno diffractus malus & vela prostrata; alter operforatum carinæ latus non sine magno eorum discrimine aquas accepit; tertio discerpti decem simul hæretici: quæ tamen erant omnia non leuia incommoda, nihil tamen hostes æquè perturbauit ac vela deiecit, prorsus vt de se actum iam arbitrantur. Tum verò ex ipsa desperatione omnibus connixi viribus, quartum iam nostros inuadunt, & minore quàm putauerant negotio superant. decem quippe non amplius propugnatores erant relicti, quorum quinque in prora collocati, primo impetu ceciderunt, itaque patefacto iam aditu, hæretici ad sexaginta vt maxima irrumpunt, quos Aloysius, cum duas ferreas glandes alteram accepisset in pectore, alteram in crure, quamquam exhaustis iam corporis viribus, magno tamen animo constituit opperiri gladioque, & scuto nunquam abiecto, ad extremum vsque spiritum dimicauit egregiè. Eius morte à reliquis deditio facta. quæ tamen ad mitigandam hostium crudelitatem minimè valuit, nam diabolicis instincti furij, obuio quosque obruncant: Aloysium, ignari quis esset, nudatum, itemque aliorum corpora multis adhuc spirantibus, in undas proijciunt. Versus deinde in Sanctorum reliquias, & sacras imagines furor, quarum erat ingens in ea naui numerus. Has hæretici Catholicis per vim extorquere, trahere per tabulata, calcare pedibus, in ignem denique gratulabundi conijcere: simul, ore impurissimo, in Sanctos quorum erant illæ reliquæ, blasphemias euomentes, quas horret animus scribere. quin etiam, repertas vigesimo post die statuas duas, alteram sacratissimæ Virginis, alteram Angeli, elatas in publicum, sacrilegis fregere manibus, caput Angeli per ludibrium tota nauicircumferentes. Tertium & trigésimum vagatidicm, capto etiam Algarbienti nauigio, prædam exposuere postremò ad Oruium promontorium oræ Callaicæ. Classi prepositus erat Ioannes Cadauilius Gallus, hæreticus vehemens, & Ecclesiasticorum ordinum inimicus acerrimus: rostrata vehebatur eadem, qua Iacobus ante Soria Ignatium Azebedum & comites ceperat & occiderat. In Aloysium verò præfectum incidere Caluiniani, cum ab Inula Gomera, eam depopulati, soluisent, atque is fuit Aloysij & Lusitanorum obitus. cuius viride fortitudine virtuteque frater noster ita multa commemorat; vt pro certo habendum sit, animam eius in celeste domicilium commigrasse. Nunc veniamus ad nostræ Societatis homines, quod maximè nobis propositum est. Jj, cum hostes infestis aduentarent, à media nocte ad lucem vsque expiandis per Confessionem criminibus quisque suis vacarunt. Deinde tabulata subire lussi, non nisi commissio prælio ascenderunt ad animandos milites, cibo recreandos, & curanda vulnera. Sed quo tempore facta est deditio, in summa naui, præter Castrium exstabat eorum nemoinamque is paulo antead excipiendam vnus è gubernatoribus Confessionem ascenderat, ad imam proræ turrim ex vulnere animam agentis. In eo munere occupatum, hæretici vulneribus quàm plurimis punctim cæsimque confodiunt, ira maxima perciti, nimirum eo quod Ecclesiæ sacramenta ministrantem offenderant. Nam in cæteros non adeo sauiere: in Castrum verò certatim omnes. Sub idem tempus Petrus Diazus, quia eam vsque horam Confessionibus eorum qui sub tabulatis erant, operam dederat, atque hilaritè semper ac sereno vultu animauerat

cæteris,

cæteros, Gaspare Goe sequente, in apertum prodijt. Vt primùm apparuere, vtrunque Galli confestim occidunt. nec puero quidem ætatis admodum teneræ parcunt, quâ Petro ægrè sese diuelli patiebatur. Atque hoc maximè modo tres ij primo congressu cæli ac nudati, deiiciuntur in pelagus. Tum vndecim reliqui, sedato iam paulisper tumultu, sese inuicem plenis pietate sermonibus adhortati, vltro in editiora naui euadunt: nec modò, latendi causâ, in cæteram turbam sese nõ inserunt, sed etiam in vnum, dedita opera, conglobati omnes, apertè profitentur se & eiusdem esse religionis cuius tres modò perempti, & æquè paratos ad mortem communis Domini gratia subeundam. Quos, circumfusi confestim hæretici, dictis factisque eo die toto contumeliosè ac petulantèr illudere ac diuexare non desinunt, cùm illi responderent nihil, nisi si quid ad honorem Dei, vel ad dignitatem Ecclesiæ Catholicæ pertineret. Vbi nox adfuit, manus ad terga religantur infontibus: atque inter vincendum, accidit vt Michael Tarraconensis è vulneribus, quæ in brachijs principio acceperat, ingemisceret. Quæ restantum abfuit, vt hæreticos ad misericordiam permoueret; vt etiam arreptum furenter hominem, multa ingerentes probra, è naui præcipitauerint; & ne incomitatus abiret, Franciscum quoque Paulum (nam is erat proximus) eodem impetu deturbarint. Cæteri omnes, vinculis (vt dicebamus) iniectis, in Aloysij cubiculum detruduntur: adhibitisque custodibus, totam eam noctem, partemque insequentis diei, prope per inediatram transigunt: cùm interea super alios alij ad ostium adessent carceris, modò læta, modò tristia nuntiâtes: quidam etiam truci obtutu, strictis minaciter gladijs fremerebant. Papisz, Latrones, ecquis erit aliquando qui vitam vobis eripiat? & alia eiusmodi. Interea nostri, quasi futura prospicientes, magno animo sese ad extrema quæque parauerant: nec eos sese illi opinio. Nam educti è carcere, damnantur capitis. Iamque parabantur laquel vt suspenderentur singuli è maximo naui malo; cùm Præfostus, maioris prædæ spe, quod eos putaret pecuniam, ad templum in Brasilia ex ædificandum, secum attulisset, rem in præsentia distulit; sed eorum comperta denique inopia, Petro Diazio, Didacoque Caruallio ibidem relictis, septem reliquos in rostratam ex oneraria transferri iubet. Hic eos hæretici denuo circumfistere, nec solum in fratres nostros, verùm etiam in Romanum Pontificem С Н К И С Т О Vicarium, in Ecclesiasticos ritus, in Sanctos eorumque venerationem, denique in Sacramentum ipsùm altaris, contumeliosa atque impia verba proferre. ad quæ cùm illi fortiter admodum responderent, cædebantur pugnis, alapisque frequentibus, defensores Catholicæ fidei: quin etiâ exquirebantur diligenter in summis capitum verticibus, sacræ quas appellant corone, quarum hæretici si quas inuenerant, has verò iterum iterumque singuli tundere; & simul iurgijs & maledictis in eosdem inuehi cùm alijs multis, tum illis præferrimè canes, fures, veteratores; per vos stat quod minus conspient vniuersi mortales atque consentiant, sublatisque discordijs actumultibus, tranquilla omnes pace atque otio persuamur. Vestro scelere non modò Germania, & Gallia, verùm etiam Brasilia, atque adeo toto terrarum orbe praua doctrina diffunditur. Erat è nouitiorũ numero Petrus Fernandus, sâber lignarius; omnium recetissimus ille quidem; sed apprimè humilis, & magna virtute vir. Is, initio dedicationis, pileo talariq; tunica exutus ab holibus, ne deinde saliente vestitu pro seculari haberetur, & præclarâ pro С Н К И С Т О moriendi occasione amitteret; aggregabat se ad fratres identidem, vultu oculisque ad modestæ religionis significationem ita compositis, vt vel ex eo satis intelligerent hæretici, hominem esse de nostris. Quo etiam vehementius irritati, caput eius arreptum, vtraque manu subrigere, colaphis petere, digitis oculos aperire, palpebrasque distendere, paxillos denique mento subdere, ne vultum dimitteret. ad hæc illum contumelijs incessere eiusmodi: Canis, attolle faciem; frontem exporrigere, quæ ille nimirum excipiebat tanta non solum animi æquitate, sed etiam oris hilaritate, vt eo bono se indignum exilimans, conuersus ad Deum, diceret: Quo meo mihi merito hoc tribuis, vt pro te patiar, Domine? Per hanc simul procacitatem atque frutitiam hæretici cùm sese miseri diutius oblectassent, alij demum alio varios in vsus digressi sunt; spatiumque fratribus datum ad inflammandos mutuis cohortationibus animos, vireq; recolligendas: quo in genere Petri maximè Fernandi, eius quem modò dixi caritas ac virtus enituit, cùm in singulos congressus, letissimo semper vultu, cæteros ad constantiam ac fidem accenderet, atque ad agnoscendam insignem hanc in se Dei beneficentiam, multis rationibus excitaret. Culsumodi sermonibus dum se inuicem confirmant fratres, magna rursus circumuenit eos hæreticorum manus.

A Instituitur de religione certamen: ex quo, ut genus videatis, unū attigisse sat fuerit. Oppugnabant hæretici supplicationes & preces, quibus auxilium à Sâctis more catholico exposcimus. quæ in disputatione acrior coortus quidam ex ijs: Nonne, inquit, cernitis, in nostra potestate vos esse captiuos? quin vos igitur Maria virgo, Sanctiq; quorum opem implorandam affirmatis, è manibus nostris eripiunt? cui fratres: Si expediat nos esse superfluites; Beatissima Virgo Sanctique, & vitam nobis à Domino, & libertatem obtineant utique: sed quia emori præstat, idcirco non impetrant. Hæc & alia id genus respondebat fratres: quæ illi cum ferre non possent, amentes iracundia & rabie, consputabant ora subinde nostrorum: quin etiam quodam Alphonsi Fernandi responso permotus vnus ex ijs, furensque lob id ipsum, inquit, quod ita dixisti, peribis. cui Alphonsus, utpote Prominister: Non solus ego, sed oēs planè mori parati sumus. Atqui expectate (ait hæreticus) molossi canes, caput egomet vobis præcidâ, vosque (meâ fidem testor) in mare projiciam. Hæc altercatione in cœnâ vsq; ducta, discedunt hæretici: fratres verò tempus nacti rursus molestia vacuû, de integro adhortari se mutuo; diuinam opem in tali tantoque salutis æternæ discrimine expetere; Christi morte cruciatibûsq; memoria repetendis, se se ad perseverantiâ atque ad fortitudinem incitare; Deo denique pro tam præclara sibi oblata bene moriendi occasione gratias agere. Interea hæretici expleto epulis ventre, animi quoque seriatem extremo supplicio nostrorum exsaturare cōstituerunt: nec mora: singulos octoni denique circumstant, exutosque tunicis, quanta maxima vi, quàm possunt longissimè à nauibus in altum ciaculantur. Ac Petrus quidè Fernandus, & Ioannes Aluarus, natandi minimè periti, fluctibus hauriuntur illic; ceteri quinque vnum in locum diuinitus congregati, diu sese sustentant, postremum vale sibi dicentes inuicem, ac veniam inter se delictorum petentes. Didacus verò Fernandus, quem vnà cū Sebastiano Lupio (qui deinde superlites ambo suere) sub noctem hæretici quidam quasi diuino iussu, cibo potuque refecerant, validus viribus, classem, quod è repentina pluua venti quieuerant, tardius eūtem assequutus, & nescio quo pacto in vnâ nauium acceptus, diuinæ consilio prouidentia: mansit incolumis. Luctantur cū fluctibus reliqui, & quamq; in summa difficultate ac defatigatione, Apostolico Symbolo, precibusque fundendis ad Deū, sese cōtra spiritalis nequitias cōmunire non desinunt. iamque nox erat media, cū Alphonso Fernando, in verba præeunte, certos è quin quagelimo psalmo versiculos decantare cæperūt, atque illum præferrim: Tibi soli peccavi, &c. Verùm lassitudine tandem victus, & aquarum vi obrutus Alphonsus extinguitur, spectata probitate, ac religione vir, cuius præcipuè robur animi ac virtus in hæreticis modò refutatis eluxerat. Hunc aut eo consilio è Lusitania secum abduxerat

C Azebedius, ut Philosophiâ, cui magna cū laude vacauerat, in Bralilica prouincia profiteretur. Alphonsum secutus est mox, Iesus inuocans, Andreas Pais: postremus omnium Fernandus Aluarus mergitur. Tum Sebastianus Lupius in mari medio, nocte interpesta, densis tenebris, imbre maximo derelictus, elatum sorte quadâ in classe lumè eminus intuens, mille circiter & quingentorum passuû intervallo distantes consequitur naues; quarû ad vnâ, itemque alteram accedens, & ut admitteretur suppliciter postulans, cūm acerbè minitantes hostes, intentaque in se tela sensisset; quasi ad extremû perflugium, contendit ad vnâ è scaphis: cuius ad marginem stans fortè quidâ hæreticus paulo mitior, tum Sebastiani angustijs, tum etiam fortassis ab se desertæ verè fidei religionisq; recordatione commotus, excepit hominem: penulaque contectum, ac surtim in naucm impositum, commentis quibusdam hostium furori atque immanitati subtrahit. Duos autem illos qui in Lusitanica naui relictî fuerant, eodem genere mortis, eadè animi magnitudine defunctos accepimus. Porro nobis hæc omnia Sebastianus ipsemet Lupius exposuit, nos totam rei gessè seriem his consignatam litteris eidè Sebastiano recognoscendam ostendimus: cuius ille narrationis veritatem ac fidem suo rursus testimonio comprobauit. Quo etiam studiosius fecimus, ut hanc ad vos mitteremus epistolam, rati eò vobis gratiorem futuram, quò certiora perferret. Quod reliquum est, vestris omnium sacrificijs, precibusque, nos etiam atque etiam Domino commendari percupimus. Olisipone. v. Idus Decembris. MDLXXI.

F I N I S.

IGNATII LOIO
LAE VITA

POSTREMO
RECOGNITA.

CLAVDIO AQUA^D
VIVÆ PRÆPOSITO GE-
NERALI SOCIETA-
TIS IESV

Ioannes Petrus Maffei S. D.

*Q*UÆ parens & conditor nostra Societatis
Ignatius, auctore ac duce Deo gessit in ter-
ris, ea profectò digna sunt, in quibus com-
mendandis immortalitati, scriptorum om-
nium certet industria. Id scilicet fuit caus-
sa, cum in eo munere alij non sine pietatis &
ingenij laude versati sint, cur ego quoq; de-
latam olim ad me à Patre nostro Euerardo nonnullam huiusce
prouincia partem, neque ita grauatè receperim; & receptam, si-
minus cum apparatu & copia, certè cum fide curaq;, Deo adiu-
uante confecerim. Nec sanè dubium, quin, qui talem mihi labo-
rem iniunxerat, huic potissimum laboris eius & opera fructus ac
prima libamina deberentur. Nunc, quando, priusquàm in vulgus
exirent lucubrationes meae, ad beatos ipsius Ignatij complexus,
vti speramus, ille decessit; ei nempe qui in vtriusq; Præpositi lo-
cum & curas nutu diuino successit, optimo iure dicanda fuerūt.
Ac tibi quidem, Pater humanissime & optime, in præclarum il-
lud exemplar dies noctesque intuenti, minimè dubito quin opus
hoc quaecunque, gratum acceptumque futurum sit. Cateris vt
perinde iucundum ac fructuosum accidat; nimirum, ab IESV,
tuis incensis officio & caritate precibus & sacrificijs impetrabis.

I G N A T I I

IGNATII VITAE

LIBER PRIMVS.

Ortus eius, & educatio.

Cap. Primum.

Inea Hispaniæ regione, quæ ad Pyrenæum pertinet, ac vulgi sermone Guipuzcoa nominatur, in primis clara est Loioleia familia. Eius familiæ princeps Bertramus, Ognis & Loiole dominus, quæ loca sunt in finibus vrbs Aspeithiæ, in matrimonium ducta Marina Sone, æquæ clari generis scæmina, quinque suscepit ex ea filias, filios octo: quorum minimus natus fuit Ignatius is, quem Societas Iesv parentem agnoscit; cuius de vita & moribus, quæ nobis fuerint comperta, in vnus Dei gratiam gloriamque litteris mādare decreuimus. Hisce ergo parentibus natus Ignatius est anno post Virginis partum M. c. n. x. c. i. regnantibus in Hispania Fernando & Elisabeta, cognomento Catholicis. Ac de prima ipsius pueritia id vnum constat, haud ita seuerâ disciplina educatum à suis fuisse; atque ab ipsis in cunabulis, vt in opulenta domo, profanos admodum hauisse spiritus; deinde litteris vixdum à limine salutatis, cum esset eximia & animi & corporis indole, continuò in Fernandi regiam à patre missum, vterî Hispaniæ more, quo in regno principum liberi ea fere conditione ac iure nascuntur, vt maximus ætate dumtaxat in patrimonio imperloque succedat; reliqui, siue ad acuedam gentis industriam, siue ad familiæ splendorem in vno capite retinendum, portionem quadam hæreditatis aspersi quæ tenuem in victum cultumque sit satis, vel studijs doctrinæ militiæve dant operam, vel aula regumque præsidio ad opes gloriamque nituntur. Hic ille cum honorarios inter ephebos aliquandiu apparuisset, aulicis imbutus moribus ad Antonium Manricum sese contulit Naiarensium ducem ex ijs, quos in Hispania magnates appellat; quo cum Loioleia genti necessitudo vetus intercedebat. Atque apud hunc domi forisque in honore habitus, rei militaris tyrocinia posuit: & quod ijs sermè vsu venit, qui nondum cælestes delicias degustarunt, id ipsam Ignatium contigit, vt ardenti laudis humanæ studio, & communis consuetudinis impetu abrepertus, cum esset in corporis ornatu elegantissimus, equorumque, & armorum vsu præcelleret; quod sibi datū fuerat téporis ad negotiationem salutis æternæ, id ille miserabiliter, vt plerique mortalium, partim in factionum rixarumque periculis, partim in amatoria vefania, & cætera sæculi vanitate consumeret. Verum tamen inter eiusmodi vitia, & cæcos errores, præclara quædam emicabant bonæ ac religiosæ mentis indicia. Primū enim in tanta licentia militari, tamque corruptis hominum moribus, quamuis animo consternatus esset interdum, & multis vndique cinctus angustijs; nulla tamen ipsius atrocior vnquā audita vox est, quales multæ à nefarijs hominibus in Deum, ac Dei prouidentiam vulgo iactantur. Nec solum ab omni verborum impietate semper abhorruit, sed etiam sacra omnia sacrorumque antistites naturæ perpetuo instinctu admodum religiosè reueritus est. Erat præterea intactus ab avaritiæ fordibus, & à lucri cupiditate vehementer alienus: quod cum aliàs, tum verò in expugnatione vrbs Naiaræ, quæ in Cantabriæ finibus est, perspicere potuit: quam iure belli, cum dux militi diripiendam dedisset; Ignatius, quamuis ad ipsum victoriæ pars non exigua pertineret, tamen nec præsentis prædæ dulcedine, nec cæterorum exemplo adduci potuit, vt sese alienæ rei contactu pollueret; non Christiano solum, sed etiam ingenuo homine id indignum existimans. Quæ ipsius altitudo animi in priuatis quoque dissidijs ac similitudinibus eminebat, vt si quando ex certamine dignitatis (vt sit) ad manus pugnamque venisset, si locus reced-

cillationi daretur, illicò vnà cum armis odium omne deponeret, & cum inimicis in gratiam planè bona rediret fide. Neque verò eidem in magnis arduisque negotijs & pefendis alacritas, vel gerendis confilium & cautio deerat, quocirca inter quosdam Cantabriz populos graui orta seditione, legatus ad eos à duce Naiaræ, breui controuerfias omnes magno partis vtriusque consensu & approbatione diremit: ac licet iuuenis admodum eſſet ætate, in agendo tamen, tractandisque hominum ingenijs, iam tum ſenilis quædam in eo maturitas apparebat; proſus, vt negotium nullum ſermè ſuſceperit, quod non ad optatum exitû ſua lenitate ac virtute perduxerit, quamquam ob imperitiam rerum diuinarum, hæc tam egregia animi bona, & quaſi talenta non optimè collocabat interdum: ad hominum videlicet gratiam, ac ſui ipſius incrementa ijs artibus vtens, quas ad vnius Dei honorem & gloriam omnino referri oportuerat:

Conuerſio eius ad Chriſtum. Cap. 11.

M Vnè maximè in modum adoleſcentia, atque ipſo ætatis flore cõſumpto, cum annû ageret iam nonum circiter & vigeſimû, à miſerabili errore, certoque æternæ vitæ periculo in rectum ſalutis iter ſummo Dei beneficio reuocatus eſt. Tota autem eius cõuerſionis ratio ſuit eiufmodi. Ardebat eo tempore Hiſpania inſeſtini belli tumultibus; quam na-
 ctus occaſionem Franciſcus Galliæ Rex, Nauarræ Vaſco-
 num quæ Guipuzcoam attingit, Henrico Alibreto cognato ſuo recuperandæ, cuius pater ex eo regno Fernandi Catholici armis olim exactus fuerat; Andream Foxium, cognomento Alparotum, cum exercitu iuſſit in eas regiones impetum facere. qui celeritate vſus, cum aliquot loca improuiſo aduentu cepiſſet; cumque nobilitas Henrici cupida ad Gallum ſeſe quotidie adiungeret; Naiaræ dux, qui Nauarræ ſummo cum imperio præerat, eius rei fama commotus, in vltiorem Hiſpaniam ad auxilia cõtrahenda profeſtus eſt, Ignatio, pauciſque præterea Pompelone cuſtodiz cauſa relictis. Ac ceteri quidem, appropinquante Gallorum exercitû, magnitudine pedeftrium & equeftrium copiarum exterriti, & ſimul diſſiſi oppidanorum animis, tempori cedere, & urbem relinquere omnino decreuerant: Ignatius verò, multis verbis homines ab eo conſilio reuocare conatus, vbi ſe nihil proficere hortando perſpexit, ardentibus oculis deſteſtatus ignauiam perfidiamque, ſpectantibus omnibus in arcem ſolus introijt, paratus illam cum aliquot in præſidio relictis omni ope tueri. quo virtutis exemplo permotus alius quidâ Ignatij in ſtudio bellicæ laudis æmulus, eandem alcam ſubijt: reliquis verò ſalus, quàm aut fides aut gloria ſuit antiquior. Ventû deinde in conſiliû eſt à cuſtodibus de ſumma reiſcumque in tanta propugnatorum paucitate contra tantas hoſtium copias negarent plerique locum obtineri poſſe diutius, ac ſeniorum præſertim ſententiæ ad profectionem inclinarent: Ignatius, quo erat animi & corporis robore, quàm acerrimè ſeſe rursus oppoſuit, remque diſſecit. Interea Galli, reſiſtente nemine, propius ad urbem accedunt, & magna ciuium voluntate admiſſi, caſtris ad arcem politis, præſectum præſidij ad colloquium eliocant. Ille accepta fide, cum tribus dumtaxat egreditur, in quibus erat Ignatius; qui cum ab hoſtibus proponi conditiones iniquiores vidiffet, exarſit nimirum, eaſque conditiones tam acriter ac vehementi oratione cõmilitionibus diſſuaſit, vt ad extrema omnia perpetienda potius, quàm arcem deferendam cunctos accenderit. Nec mora: Galli omiſſo colloquio, acrius inſtare, tormentis mœnia quate-
 re, atque diruere, vndique aſcenſum tentare: Hiſpani contra, Ignatij præſertim exemplo atque adhortationibus incitati, fortiter ſeſe defendere, ſubeuntem hoſtem gladijs, telis, contis arcere; quoad Ignatio ante alios dimicanti, globi vi exeuſſus è muro lapis, læuam haud ita grauitè lælit tibiam; globus verò ipſe quamquam impetu refracto ſubſiliens, dextram adeo laſeſactauit atque conſregit, vt è velligio ſemianimis alienata mente corruerit. Tum verò debilitati animis cæteri, & deditio facta. Ignatium porro ſtraturn, vel ad colligendam clementiæ ſamam, vel etiam virtutem in hoſte admirati Galli benignè ſuſcipiunt, & in urbem ex arce tranſlatum, in priſtino hoſpicio collocant, medicis que adhibitis, & rebus omnib* neceſſarijs diligenter curant. Huic Gallorû benignitati, pro ſua animi magnitudine egregiè reſpondit Ignatius. quippe tantû aberrat, vt eos odiſſet, à quibus in illam calamitatem, vitæque diſcrimen erat adductus;

vt cùm

A ut cum in lecto decumberet, singulos blandè comiterque compellans, omnia fere sua in eos amoris causa diuiserit; atque hunc clypeo, illum pugione, alium thorace donarit. Interiectis deinde aliquot diebus, cum grauius laboraret quàm ut breui tēpore sanari posse videretur; ad ceteram humanitatem illud etiam additum à Gallis, ut Ignatium lectica Loiolam vsque neque enim longè aberat) deportandum curarent. qui peramantèr à suis acceptus, cum ingrauescente in dies morbo periculosis agrotaret, accessit confestim vndique medici, crure inspecto, seuerè pronuntiant, ossa illa, siue id prioris chirurgi vitio, siue itineris agitatione contigerit, nequaquam esse bene locata: neque verò, nisi ea coagmentatione denuò resoluta, frustisque suo loco repositis, posse vlllo modo fieri ut coalescant. Qua tam acerba denuntiatione Ignatius minimè exterritus, non modò statim e quo animo sese paratum ostendit ad omnia subeunda, sed etiam inter ipsam curationem, quamuis esset asperissima, nullum aliud indicium dedit doloris, nisi vt coactos in pugnū digitos valde constringeret. Ex eo die morbus maiorem in modum est auctus; cumque iam Ignatius omnes fere cibos haususque stomacho fastidiente respueret, aliaque in eo cernerentur lethalia signa; suorum admonitio, sacris, quæ ad expiandum animū pertinent, ritè procuratis, ipso B. Petri Apostoli peruigilio, cunctis mœreantibus, eò deductus est, vt medici prorsus actum affirmarent, nisi ante mediam eam noctem vis morbi remitteret. Venerabatur iamdudum Ignatius præcipuo quodam cultu principem Apostolorū: quin etiam eius laudes militariter olim carmine Hispanico celebrauerat: cuius profectò pietatis fructum non exiguitulit. siquidē illa ipsa decretoria nocte per quietē videre sibi visus est eundē Apostolū, optatam sibi valetudinem diuinitus afferentem. nec sanè in irritū ea visio recidit: quippe continuò leuari doloribus, ciboque refectus est ceptus. Iamque Dei beneficio periculum mortis euaserat, magnaque suorum gratulatione melius habebat in dies: cum repente animaduertit os quoddam genu sub ipso sædius prominere: quod quoniam præter cetera incommoda impedimētum etiam sibi videbat fore, quominus graphicè quàm soleret ac veller, ocreatus incederet (vt erat idem & patientiæ militari, & vrbanz munditiæ & elegitiæ apprimè deditus) percontatus est medicos, possent vlllo pacto deformitas tolli. qui eū respondissent posse vtrique, sed dolore omnium quos ad eam diem scilicet, maximo & acerbissimo, propterea quòd in eam sedem fragmenta iam firmiter coaluerant, non dubitauit Ignatius ingenti omnium vel admiratione, vel metu, eò cinnum ac decorū corporis habitum anteferre manifesto vitæ discrimini: secarique de sententia medicorum os iussit, clariore etiam, quàm antea, fortitudinis ac patientiæ documētis: quandoquidem in ea carnificina (quæ quò lētor, eò fuit horribilior) non modò ligari teneri se nō est passus, verum etiam, ijs qui aderant, pauore propemodum exsanguibus, ab omni prorsus querimonia gemituque se ipse continuit. Post hæc, doloribus magna iam ex parte mitigatis, nondum tamen gressu recuperato, nec pedibus ad insitendum idoneis, interea dum iacentis corpus terrestres medici persanare conantur, eiusdem animi vulnera curare medicus cœlestis aggreditur. Cum enim affixus lectulo Ignatius, fallēdi temporis causa prophānum quempiam librum poposcisset ex ijs, quos antea per otium lectitare consueuerat; diuino planè consilio factū est, nullus vt eo tempore domi liber esset eiusmodi: at verò longè meliores alij duo reperti sunt, Hispanico sermone conscripti; quorum alterius, Vita Christi, alterius (quo selecta virtutum exempla continebantur) Sanctorū flores, erat inscriptio. Ea videlicet lectio salutis initium attulit homini. Dum enim oblatos sibi libros, varijs locis quasi aliud agēs delibat, sensim capi ceptus est purè christidine eorum quæ scripta reperiebat; atque adeo inter ipsam lectionem, vbi quidpiam insigne cognouerat, subilscere, secum ipse deliberans, Quid si præclarum hoc sancti Dominici facinus, quid si hoc sancti Francisci, Deo fretus aggrediar? Neque verò; eūm hæc & alia sibi multa proponeret, res occurrebat vlla tam ardua, tamque difficilis; quā non perficere sese posse generosa quadam alacritate consideret. Quæ cum apud se diutius agitaasset, emergebant rursus rerum inanum voluntates, & secularia desideria: quorum sese nonnullis adeo manciparat, vtdum eorum vel adipiscendī rationem exquirat, vel potiundi spem animo concipit, plures interim horas per imprudentiam in ea cogitatione defixus hareret. Iamque priora illa propemodum exciderant, accensioque nuper Igniculos pietatis, voluptatum illecebræ, & pernicioia rerum fluxarum blandimenta restinxerant; cum periclitanti seruulo diuina bonitas opem celeriter afferebat, ex eorum videlicet recordatione quæ legerat, meliorem ei mentem;

& consilia saniora submittens, atque in hac item commentatione tamdiu morabitur, D donec interuentu cuiuspiam, aliò mentem animumque conuelleret. Hac ille vicissitudine, & quasi confictu dies aliquot mirum in modum exagitatus, cum in elus peccatore voluptas & virtus pœne ex æquo certarent; contrarias in partes magna sua perturbatio ne distrahebatur, incertus animi, hancine viam, an illam, cum primum posset, insisteret. Verùtamen inter alternas fluctuantis animi propensiones illud intererat, quòd blâdis illis rerum fluxarum imaginibus, quamdiu præsentes obuerfabantur, tamdiu titillabatur Ignatij mens: abeuntibus verò, succedebat illicò amarus quidam torpor, & ægritudo, & libimet displicentis animi tædium. At contra, præclari illi ad Christianam laudem impetus, cogitationesque de adæquanda vigilantia & sobrietate Sanctorum, de votiuis peregrinationibus, de victu cultuque in primis horrido & aspero; non modò cum aderant, animum insolita quadam iucunditate mulcebant, sed in recessu quoque, tristitia subeunte nulla, securum hilaremque præstabant. Sed enim tantum hoc ille discrimen, sæculi tenebris occæcatus adhuc, hebesque ad subtiliora hominis interni iudicia, quasi ignotum quidpiam præteribat, quoad clariore demum oborta sibi luce, mentis aciem accuratius in eam varietatem cepit intendere; ac denique non sine admiratione quadam animaduertit, ab illis cogitationibus, vt erant inanes ipsæ, licet ieiunium & aridum, ab his autem, velut à pabulo salutari, latum vegetumque discederet liquidòque perpexit, fucata & inlidiosa voluptas quantum à vero & solido gaudio ac suauitate distaret. Atque hanc primam de intimis animi sensibus motibusque ratiocinationem habuisse fertur Ignatius: ad quam vbi malor deinde rerum diuinarum vsus accessit, tantam in spirituum discretionem (quæ consummata sapien- E tiz virtus est) solertiam atque peritiam est consecutus, vt egregia etiam illius generis præcepta in eo libro, qui Exercitiorum appellatur, posteritati reliquerit. His ergo obseruationibus, & assiduis librorum monitis è lethali animæ veterno excitatus, antea- & vitæ peccata, & insiniam in se Dei clementiam aliquando cepit agnoscere; nec solùm de mutandis in posterum moribus, verùm etià de explandis omni ratione delictis, placandoq; numine, seriò cogitare. Atque in hanc deliberationem ingressus, denuò sese ad Christi domini, Sanctorumque sectanda vestigia occulto quodam instinctu acriter sentiebat impelli, & eorum præcipuè, qui in se ipsi quàm maximè duri ac seueri extitissent, artium quippe spiritualium, & Christianæ philosophiæ rudis & ignarus adhuc, omnem fere sanctitatis & officij perfectionem in asperitate vitæ, & in voluntaria corporis afflictatione statuerat. quocirca iam tum agitabat animo, simul atque per valetudinem liceret, nudis pedibus Hierosolymam petere, ac frequenti verberatione, longoque ieiunio tantas peccatorum pœnas vltro suscipere, quantas videlicet ab excelsò magnoque animo, salutare odium sui, & ardens diuinæ gratiæ promerenda studium exigebat. Iamque rectis euntem sensibus, & optima quæque expectentem, longè vehementius incitauit diuina visio. Etenim nocte quadam vigilant- i, augustissima specie, ac beatissimo lumine fulgens M A R I A virgo vnà cum paruulo I E S V, non modò sese palam ostendit, verùm etiam incedibili benignitate spectandam aliquamdiu præbuit: quo viso mirificè recreatus Ignatius, tantum repentè odium fastidiumque concepit eorum quæ apud cæcos mortales prima putantur, ac presertim quæ cum inhonesta voluptate coniuncta sunt, vt omnes rerum illarum, quàm diuturno vsu ac vetustate corroboratas imagines, ex hominis memoria confestim aspectus ille deterferit. Accessit ad hæc illud quoque non leue Dei beneficium, quod ei in omnem deinde vitam proprium ac stabile mansit: vt quotiescunque sub- latis in cœlum oculis astra suspiceret (quod sanè sæpe faciebat, ac diu) mortalia cuncta illi repentè fordescerent; & miro quodam æternæ patriæ desiderio raperetur.

Ad Mon-

*Ad Montemferratum religionis causa proficiscitur.**Cap. III.*

INTEREA simul & animo & corpore conualefcens, è lectulo furgere, & intra cubiculi fines paulatim crura explicare, atque ingredi cæperat; nilq; longius ei videbatur, quàm ut de cognatione sua, & de domo patris exire, & præteritæ vitæ peccata quàm acerrimè vindicare sibi liceret. Sed quia nondumerat ad iter faciendum idoneus, constituit interim præclarissimas quasque Christi Domini, Sanctorumq; res gestas memoriæ causâ describere: atque ad id ipsum exquiri cuiusdam nitoris & elegantie codice cõparato, quæ de virtutum exemplis præcipuè admirabatur, in eũ codice vario picturæ genere quâ compositissimis & quàm clarissimis litteris ordine referebat. Atq; huic operi dum insistit ardentius, quamquâ sua de instituendo nouo genere vitæ consilia mortalium nulli aperuerat; hæc tamen tâta scribendi ac legendi assiduitas, cõtemptus corporis, frugalitatis amor & parcimonie, sermo quotidianus non ad vrbani-
Btatem, vel ad ambitionem, ut antea, sed ad modestiam, pietatemq; compositus: hæc igitur, & alia non obscura immutati animi indicia, celeriter illum domesticis prodiderunt. In ijs Martinus Garzia frater natu maximus, qui demortuo iam pridem Bertramo in dominatu, reiç; familiaris administratione successerat, suspicatus id quod erat, Ignatium vel morbi vexatione, vel eorũ quæ legerat admonitione compunctũ, ac peritum vitæ prioris, nouum aliquid ac magnum moliri, atque etiâ fortasse nuntium rebus humanis velle remittere; cõmotus animo vehementer, hominem seuocat, varijsq; interrogationibus blandè pertentans, ad extremum per cõmunes parentes, perq; fortanâs omnes obtestatur & obsecrat, videat etiam atq; etiâ quid agat, quò progrediatur, neuquid noui consilij capiat, quod vel ipsi munitum & exploratũ ad gloriam & opes iter impediât, vel sempiternâ Loioleiz familiæ dedecoris notam inurat. Ad quæ Ignatius breuiter, quò se quàm primum à fratre expediret, satis memorem fore sese respõdit officij: & simul, quoniam de recuperata propemodum eius valetudine ad Nastræ duce muntij venerant, in oppido finitimo, cui Nauarreto nomen est, eo tempore commorantem; veniã à fratre petijt ducis pro amicitia reuiscendi; ac per eam causam, duobus dũtaxat assumptis famulis, eques in viam se dedit, ac breui Nauarretum peruenit incolumis. Ibi duce amicisq; ita salutaris, ut arcana consiliorum suorũ quàm accuratissimè tegeret, simul etiam certa pecuniæ summa in vsus pios infumpta, Barcinonem petere, ut Hierosoly mas inde contenderet, famulosq; dimittere statuit, quò liberius remotis arbitris in suũ scuire corpus, & debita vitæ licentius actæ supplicia à semetipso posset exigere. Solus ergo per summam dissimulationẽ Nauarreto profectus, primum omnium religionis causâ celeberrimam beatæ Virginis ædem adire decreuit, quæ in Monteferrato à monachis Benedictinis incolitur, estq; Barcinonẽ à Nauarra petentibus minime deuia. Deinde reputans apud animũ suum partim voluptates, quibus antea indulgerat, partim etiâ periculosum & graue bellũ, quod sibi rursus à carnis illecebris, atque ab interioris animæ viribus imminabat; omni ratione se cõtra domestici hostis insidias muniendũ est arbitrat. Ergo non solum institutũ, ex quo die Loiola discesserat, consuetudinem obfirmatũ retinuit animo, ut singulis noctibus pænæ nomine se acerrimè verberaret; sed etiam ratus nullũ continentie præsidium posse firmius inueniri, quàm Dei matris eiusdemq; Virginis perpetuæ patrocinium, recepti præsertim illius in se clementia ac benignitate inuitatus; in eius maximè clietelam fidemq; confugit, ac studio virtutis incensus illicò fecit ut eidem Virgini Beatissimæ sese irreuocabili voto castitatis obstringeret. Quod religiosi animi obsequiũ & sacrificium pro sua infinita bonitate ratũ & gratum Deus ipse videtur habuisse: quandoquidem ipsa Virgine deprecante videlicet, ex eo tempore ad extremum vsque diem Ignatius planè omni sensu libidinis caruit. Cæterũ quò facilius omnes intelligant, quàm sit periculosum & anceps, in Christianæ philosophiæ curriculo sine rectore ac magistro versari; nõ omitam hoc loco quò ambulanti in seruire spiritus per eos ipsos dies Ignatio contigit. Erant eo tempore in Hispaniæ finibus, Maurorum multæ reliquæ: quos nefarie superstitioni

Mahom-

Mahometis addictos, Fernāndus Catholicus haud ita pridem è suo pepulerat regno. Ex ea igitur sæce quidam insidens mulo, Ignatium fortè affecutus, comitem sese illi adiunxit; ac nonnulla primùm (vt fit) de itinere sciscitantur, varijs deinde sermonibus eò deuentum est, vt de singulari M A R I A E virginitate differerent. quam cùm nefarius ille ante partum quidem integram illibatam quæ fuisse sateretur, à partu verò nequaquæ contra Ignatius ab eiusmodi errore quibuscunquæ poterat rationibus hominem reuocare contenderet; post multam altercationem magis magisque obstinatus impius ille, cùm oblatam sibi veritatis lucem intueri nolleret, repente non sine rabie quadam subditis mulo calcaribus antecessit, seque celeriter ex Ignatij cōspectu proripuit. Quo facto vehementius irritatus Ignatius, parum absuit quin citato gressu persequeretur abeuntem, & pugione confoderet; facinus indignum existimans non tam contemptum relictumque; superbè se, quàm de summa castimonia & sanctitate Reginæ Angelorū ausum fuisse villissimū caput ore polluto detrahere: cumque militari etiam tum spiritu religionis officijque momenta perpēderet, sese vix pietati satisfacturū putabat, si tantas blasphemias pateretur inultas, neque ab impuro demonis mancipio poenas petulantis lingue repōceret. Verū tamē incitatum iam generosi pectoris impetum retardabat suspicio latētis in tam speciosa cogitatione piaculi; metusque probabilis, ne per hanc animaduersionem, & cæleste numen, & eam ipsam quam defendere conabatur, Virginem offenderet. Cùm igitur multa secum agitallet, motu corporis pariter atque animo varius; ad extremum, sanè quàm præcipiti consilio statuit ad biuium vsque procedere, & vnde Maurum ex habito colloquio ad proximum pagum nouerat diuertisse. in eo biuium laxatis omnino mulæ, qua vehebatur, habenis, ita de re tota interpretari, vt si bestia ipsa per se Mauri vestigijs insisteret, non dubitaret quin accepta futura esset vltio Maiestati diuinæ: sin minus, pro certo putaret, nequaquam id à se officij Deum, Beatamque Virginem postulare. Hac ille mente processit ad biuium: cumque pagus ille, quem diximus, abesset diuerticulo passuum non amplius quadraginta, via facilis ac spatiosa; planè diuinitus factum est, vt spontè sua iumentum angustiore via Barcinonē versus iter arriperet. Atque hunc in modum Ignatius in re tam graui, nullo pia ipsius studia regente periclitatus, lethalis noxæ crimen felicius effugit, quàm sapientius. Inde progressus ad vicum à Monteferrato haud longè distantē, de peregrinatione Hierosolymitana, deque asperiore vita quam primū in eūdā mirè sollicitus, viatoriū ibi coemit ornatum, sparteos videlicet calceos, talem è sacco tunicam, funemque pro baltheo, tornatilem baculum, & in vsum aquæ cucurbitam. Quæ omnia, vt Christi paupertatem non erubescere, & peruersam recti verecundiam deponere paulatim assuesceret; suspensa propalam ex ephippijs, ad montem, vsque latus aduexit.

Actaeius in Monteferrato. Cap. IV.

F

QVd simulatque peruenit, templum ingressus, ac numine salutat, nihil antiquius habuit, quàm vt per sacram totius antea cæ vitæ confessionem, contractas animi sordes elueret. qua confessione in primis fideliter atque accuratè de scripto peracta per triduum, summa deinde cum veneratione ad Sacramentum altaris accessit. Contulit etiam cum eodem patre, qui sibi confitenti aures dederat, omnia sua consilia cogitationesque de imitatione Sanctorum, quæ ad eam vsque diem prorsus nemini patefecerat. præterea, quidquid habuit pecuniæ, totum id in Christi Domini gratiam pauperibus benignè diuisit. Dein silentio noctis eius, cui dies festus Angelicæ salutationis illuxit, pretiosa vestimēta quibus erat ornatus, quàm occultissimè potuit, pannoso cuidam ex infima plebe largitus, confestim optato illo sacco sese alacer induit, ac sune præcinxit; dextro pedi, quodd ex reliquijs morbi singulis etiam tum noctibus intumesceret, calcem induxit è sparto; sinistrum vtique nudum relinquere, & capite item nudo prorsus decreuit incedere. Sed quia non ignorabat plurimos pallio tenus esse philosophos, vestemque facilius multo mutari quàm mentem; omni ope sibi enitendum existimauit, vt illa exterioris amictus insignia, ad intimos animi sensus occulta quadam affinitate pertingerent. cumque accepisset in more positum olim

A olim fuisse, vt nobiles equites antequam in ordines referretur, in sacris ædibus noctem vnam armati excubarent (quod in Hispania peruigilium armorum appellant) militarem illum ritum ad rudimenta Christianæ perfectionis in semetipso transferre constituit. Igitur gladio ac pugione, quibus antea mundo meruerat, è tholo suspensis, nouo instructus armorum genere, totam eam noctem peruigilante aram sanctissimæ Virginis, modò stans, modò nixus genibus, præteritorum veniã demissè precari, diuino cultui deuouere sese, ac beatam præcipuè Dei matrè intenta supplicatione propitiare non destitit. Atque hunc in modum Christianæ militiæ nomen ex animo dedit Ignatius an no post Christum natum M. DXXII. quo fermè ipso tempore, vt à multis non sine admiratione quidem animaduersum est, Martinus Luther infamis hæresiarcha, magnis in Germania motibus excitatis, iussus à Carolo quinto Imperatore adesse Vormatiæ, malè pressum ad eam diem virum opinionum suarum effudit in illo conuentu palam, Sedique Apostolicæ & catholicæ veritati nefarium atque impium bellum temulentus in iixit: vt satis appareat, cum maximè furiam illam contra omnia diuina & humana iura, legesque sacras obarmaret Satanas; tum ex altera parte, præter alia militantis Ecclesiæ robora, nouum etiam huc ducem excitatum diuinæ providentiæ nutu, quæsi CHRIS TVS Imperator, & ipsum, & sectatores ipsius, obligatos religionis arctissimæ sacramento, ad actosque nominatim in verba Romani Pontificis, furori ac libidine hæreticæ prauitatis opponeret.

Ardores eiusdem in Studio pœnitentiæ.

Cap. V.

S A C R A igitur vigilia, quemadmodum dicebamus, exacta, quò celebritatem hominum, famamque sanctitatis viaret Ignatius nondum certa luce, relicto monachis iumento, pedes ipse, obuoluto etiam tum fascijs altero crure claudicans, per summum laborem à Monteferrato discessit, & è via militari paulo post deflexit ad oppidū Barcinonensis agri Minorellam (hodie Manresam vulgus appellat) nouem fere millibus passuum à Monteferrato: vbi antequam longinquæ & periculosæ peregrinationi Hierosolymitanæ sese committeret, sæuiente præsertim Barcinone per id tempus pestilentia, deuio & obscuro loco aliquandiu delitescere, & humilitatis Christianæ, quæ cæterarum est parens custosque virtutum, solida iacere fundamenta decreuerat. Interessè mendicus ille, quem Ignatius pridie suis vestimentis induerat, cum ex insolito ornatu in furti suspicionem venisset, illicò à loci magistratibus comprehenditur, & diuinam humanamque frustra implorans fidem in vincla conijcitur. Cumque inter quæstionem ea sibi à viro quodam nobili clam donata iureiurando affirmaret, notasque corporis, ignarus nominis, ederet; conquiritur ex templò diligenter Ignatius, cum nusquã appareret, mittitur ad eum insequendum festinè viator; qui agrè procedentem faciliè consequutus, quærit ex eo, num cui quidpiã in Monteferrato donauerit. Ad eam vocè, id quod erat, suspicatus Ignatius, substitit; coactusque innocetis periculo, pauperi cuidam vestimèta sese pridie largitū esse confessus est: cumque viator porro instaret, quis tu, aut cuius? nullum omnino ad ea verbum Ignatius reddidit, sed itinere capto perrexit tacitus, casum infontis apud se miserans, ac semetipsum incusans, qui ne benefacere quidem sine ipsius cui beneficeret damno, vel certè discrimine, didicisset. Vt igitur Minorellam accessit, oppidum ingressus quo dicebamus amictū, ad publicum infimæ plebis hospitium precario sese contulit; ibique sanctæ paupertatis ac pœnitentiæ studio inter egentes ac sordidos quam exsequemur vitam exorsus est. Victum ostiatim precibus infimis emendicare quotidie totam hebdomadam, excepto die Dominico, ieiunare; in ipso cibatu simplici pane contentus, atque vbi sitis vrgeret, aqua profluente; somni parcissimus humo nudus cubare, auctore supplicio, singulis diebus ter sese flagellis quàm acerrimè cædere. Ad hæc, horas quotidie septenas genibus nixus in oratione vocali persistere; nam eius quæ mentalis dicitur, vsum & consuetudinem adhuc ignorabat. Præterea sacrificio matutino; Vesperarum & Completorij officijs attentissima cura semper intererat.

obibat

obibat etiam octauo quoque die sacra Confessionis & Eucharistię mysteria. Et quoniam superioribus annis (vt diximus) & humanę laudis famęque appetentior, & munditiarum ornatusque fuerat studiosior: vt vitium vtriusque diligentiz parı neglectu rependeret, natalium suorum generisque splendorem, ne quis illi honos haberetur, studiosę celare; & capillum quem pro eius sæculi more promissum impensius comere curareq; consueuerat, relinquere cepit impexum & squalidum: quin etiam vngues ipsos excrefcere per diuturnam incuriam patiatque in hoc tam aspero, tamque horrido vitę instituto, constanter id omne refugere, quod vllam posset afflicte carni delectationem aut leuamen afferre. Itaque cum esset decoro vultu, & egregia totius corporis firmitate; detractis paulatim viribus, omnis ille vigor acerrimi bellatoris, & forma viridis iuuentę prorsus elanguit.

Molestia scrupulorum, ac tentationes eiusdem. Cap. VI.

IUSMODI vitę cursum aliquandiu securus Ignatius magno animi fructu sine vlla offensione tenuerat, nodum grauiora pręlia & occultas dęmonum artes experrus, quibus incauta mens hominum ad preclara tendētium, si pręsertim suis viribus ipsi confidant, facile in fraudem inducitur; cum repente quędam illi obijcitur species, cuius, quauis identidem apparentis, formam & figuram satis explicare non posset, multis distincta luminibus, & grato quodā splendore collucens, quod spectrum diabolicum posset, vt dicemus, agnouit, isdemque serę diebus cum se illuue & squalore oblitum animaduerneret, atrox illa cogitatio nec opinantem inuasit: Quę, malum, ratio te, miser, impulit, vt relicta patria, cognatis, amicisque potentibus, pedore ac dira macie deformatus tristissimo & obsolecissimo vestitu, vel stipem in truijs corrogares, vel inter infimas plebis minutę quiesquilias lateres ingloriosus, nonne intermissa militię honoratę stipendia, dulcissimi que æqualium conuictus, & pristinę fortunę cultum victumque, maiore cum tua tuique sanguinis dignitate repeteres? Hęc, & alia id genus vbi animo vehementer obiecta; auctore sensit Ignatius illic dō: & quamuis initio paulisper ea recordatione commotus, tamen vt se collegit, illam ita constanter ab se reiecit ac repulit, vt vltro etiam familiaris quām antea, se se coetibus atq; colloquijs egentium & mendicorum insereret. quā submissione victus princeps auctoreq; superbię, rursus Ignatio templum ingredienti ad officia diuina celebranda, quibus mira cum attentione ac perseuerantia quotidie dabat operam, vt diximus; incepti operis molem ac difficultatem ita repręsentauit, quasi eius ærumnas & incommoda miserans diceret: Hem infelix Ignati, annis vtrique septuaginta, quot ætas tua recipit, in tantis tibi laboribus, in tanta vitę asperitate degendum est: quos tu, pręsertim vrgente senio, tolerare qui poteris? Tum ille fortiter, nec sine contemptu: Quasi verō, inquit, mihi tu vel vnius diei spatium pręstare possis. Hęc duo prima post conuersionem Ignatius de summa rerum certamina subiit: quorum vtroque turpiter superatus humani generis hostis, vbi se irruptione & aperta vi nihil proficere intelligit, longę diuersa bellandi ratione, dolo cuniculisque grassari constituit. Neque abnuıt Christus, pugnarum eiusmodi iustissimus arbiter: qui vt neminem supra id quod potest, oppugnari permittit, sic militibus suis, quos gratię diuinę pręsidio, & libere voluntatis arbitrio ad omnem virtutem exercet, ne parsa semel victoria per otium torpeat, nouam in dies gloriosi triumphi materiam deesse non patitur. Est igitur in dęmonis artibus, quas ad bonorum perniciem assidue meditatur, illa vel pessima; vt quos ita videt studio virtutis ac religionis addictos, vt inde terrestrium vel honorum spe, vel commodorum & voluptatum illecebris auelli non possint, hos per speciē ipsiusmet honesti quod a damarunt, ad immoderatam inedia & carnis macerationem acrioribus incitamentis impellat, eosdemque pręteriti temporis piacula reputantes, ac cęlestis irę seruii metu perculsos, in singula momenta misero quodam angore sollicitos. id autē eo consilio, vt vel planē defecti viribus, per causam recuperandę valetudinis paulatim ad sordidiam atq; ad ignauia delabantur; vel assidua scrupulorū agitati molestia, dum se ipsi calumniari non desinunt,

A definunt, si minus inertia, certè defatigatione ac lassitudine ab incæpto desistant, cuius
 vtriusque cladis vitam ne tam multa nobis quotidie vempla suppetere. Hæc igitur
 eadem fraus Ignatium quoque in discrimen adduxit. Obrinuerat ille (quem admodum
 dicebamus) ex quo sese ad Christum adiunxit, in summa vitæ austeritate perpetuam
 animi tranquillitatem atque lætitiā: quam ne ex quotidiana copia vilem duceret,
 neu suis ipse meritis per insolentiam adscriberet; ab ijs quas diximus, tentationibus
 cæpit illi pater cælestis vniuersam repente subtrahere, sic, vt interdum cùm maximè
 gaudens exultaret in Domino, tunc subito nulla præcedente significatione, prorsus
 exui nudarique se omni gaudio & iucunditate sentiret: nec iam in precibus, neque
 in psalmis, neque in cæteris, quibus assueuerat, pietatis officijs vllam inueniret omnino
 delectationem aut requiem, idque cùm ei frequenter accideret, attonitus rei nouitate,
 animo suspensus ac mirè sollicito, causas eius varietatis & immutationis inquirere,
 ac dubitare apud se, rectè ne confessionem in Monteferrato, quam diximus, peregisset
 quidquam ne omisisset, quod ad integram criminum accusationem attineret? ac
 proinde num idcirco fortasè Deum adhuc iratum experiretur? Quæ ille dum anxius
 agit, arrepta occasione diabolus perturbandi hominis, deque suo statu deiiciendi,
 hanc ipsam suspicionem atque formidinem institit illi vehementer etiam atque etiam
 incutere. Ex eo tempore tyro vanis agitari terroribus, dies noctesque fletibus iungere,
 nullam capere partem quietis. Itaque dum amissam recuperare conscientie pacem, &
B hærentem visceribus pestem omni ratione conatur euellere; non satis habuit peccata
 vetera, quorum de confessione ambebat, iterum iterumque apud se cerdotem exponere;
 sed etiam cuiusdam cõcionatoris monitu, qui Minorellæ per eos dies agebat, totius
 vitæ novas, quotquot reuocare in memoriam potuit, in libellum relatas, quod ad
 Monteferratum antea sēcerat, quàm accuratissimè rursus explicuit. Sed (quod sæpe
 contingit) quoddam sibi adiuuamentum fore putabat, id erat ei contrarium maximè. si quidem
 ipsa commemoratione rerum quas aliquando obliuisci oportuerat, fiebat vt etiam si
 quid ipsa die mitigatum fuerat, recrudesceret. Nec iam tantummodo superiorum a
 norum delicta occupatum animum amarissima superstitione torquebant, sed etiam
 præsentis temporis cura pavorque, ne inuisa Christo sua essent studia, neu Dominum
 suis omnibus dictis, factis, cogitatis offenderet. Quocirca multis iam rebus frustra tentatis,
 vnum dumtaxat occurrebat illi remedium, nec sanè spernendum; vt sacerdos pro
 potestate omnino sibi posthac eiusmodi suspicionibus ac recordationibus interdiceret.
 Sed id ipsum consiliū ad eum deferre non audebat, peruersa videlicet rationatione
 delusus, ac veritus ne sibi minus ea medicina prodesset, cuius auctor ipsemet existisset.
 Inter has ergo curas, graui pressus mortificatio cùm ita laceret, vt nulla iam res mitigare
 dolorem posse videretur; inuasit hominem atrox & seua cogitatio, vt ad luctus
C miseriasque finiendas è fenestra cubiculi Dominicanorum hospitio tum fortè tenebatur
 semetipse præcipitem daret. Quam ille cogitationem, ope diuina cùm acerrimè
 repulisset, subiit animum firmitas & constātia cuiusdam anachoritæ, quem in Patrum
 historia legerat, impetrandi gratia nescio quid quod vehementer optaret, omni cibo
 tam diu abstinuisse, quoad per eam abstinentiam propitiato numine, voti compos existeret.
 & quamquam periculosa admodum ea ratio videbatur, metusque suberat, ne
 tam audaci incæpto Deum irritaret potius, quàm recõciliaret sibi; tamen tota re apud
 se diu multumque agitata, ne quid omnino intentatum relinqueret, illum ipsum rigorem
 perseverantis inedia sine vlla dubitatione experiri constituit, atque ita experiri,
 vt nihil interea de quotidiana precatione, verberibus, & cætera corporis maceratione
 remitteret. Dies igitur vnus, duo, tres, quatuor, nec tamen aut linqui animo, aut
 molestia liberari. Itaque ad septimum vsque diem obfirmata mēte ieiunium extendit,
 extendissetque porro, ni sacerdos idem, cui sua non modò victa, sed etiam bona, & intimos
 omnes animi recessus ac latebras diuino quodam instinctu nudas & apertas habebat,
 pro imperio vetuisset eum longius progredi, minis insuper additis, ni paruisset,
 illum à sacra corporis Christi communione prohibēdi. hac igitur tam seuera denuntiatione
 deterritus, cibū sumpsit Ignatius, & illo quidem ac postero die fuit illi quies:
 tertio verò eadem illa peccata rursus occurfare memoriæ, quarum cogitationū initia
 dum admittit incautus, ac species (vt sit) speciem adducit, sensim in pristinos fluctus,
 æstusque sollicitudinum reuolutus; cùm ex vna parte prorsus instaurandum Confessionis
 mysteriū iudicaret, ex altera verò id sibi non modò non profuisse, verum etiam

nocuiffe antea cerneret; ex vehementi fluctuatione tam graue & diu præfentis miferiz mentem eius inualit, non quidem vt de morte oppetenda, fed vt de abijcienda feueriore difciplina, & fæculi commodis repetendis magno quodam impetu cogitauerit. Verùm in tantis tenebris ac procellis nutanti, & in magnum adducto periculum, peropportunè radius diuinæ bonitatis affulfit, cuius beneficio diabolica difcufla caligine, totius tentationis exordia progreffusque attentè confiderans, liquidò comperit, omnes illos confcientiæ ftimulos, vanasque fufpicionès, à malo fpiritu fraudulenter immiffas, ac proinde fine vlla dubitatione conftituit, præteritæ vitæ labes, quòd ad confeffionem attineret, perpetua obliuione conterere. Atque in hunc modum fingulari Dei beneficio, non modò infelicè illam fui calumniandi miferiam ac pœnam euafit ipfe, verùm etiam alios curandi, qui eadem ægitudine laborarent, miram à patre luminum facultatem & fcientiam eft confecutus.

Ignatij profectus in Spiritu. Cap. VII.

IS CE igitur periculis perfunctus Ignatius, ac veluti auius ab vberè; maiores quotidie efficiebat in folida virtute processus: & quò acrior ac diuturnior probatio fuerat, eo magis idoneus euafit ad noua omnipotētis Dei chariffima capiēda: in quibus fuit illud eximium. Cùm enim religionis cauffa ædem Pauli Apoftoli extra oppidum peteret, & in ipfo itinere ad Rubricatum amnem, qui Minoreffam interfluit, conftitiffet; nec opinanti repente diuina quædam oborta lux eft tanta, tamq; mirifica, vt momento pœne temporis nullo magiftro quàm plurima clarè perfpexerit non folum de fidei Chriftianæ myfterijs, verùm etiam de alijs vel fubtiliffimis philofophorum quæftionibus atque decretis: quali nitidiffimo quodam in fpeculo perfpicuè cerneret ea, quæ post multam accuratamq; lectionem, maximosque labores ac vigilas vix demum folent homines intelligentia comprehendere: atq; in eo cælefti prorfus intuitu, non fine fumma animi voluptate diutius acquieuit. Quo tanto, tamq; in figni accepto beneficio, cùm ad agēdas Domino gratias acceffiffet ad Crucem in propinquo defixam; oranti fele denuo in aere fpectrum illud obiecit, de quo diximus antea, fed quæ nimirum virtus ac poteftas eft Crucis) nequaquam pari fplendore vel pulchritudine, itaq; quòd fufpicatus pridem Ignatius fuerat, rum denique clarè perfpexit effe dæmonium: eodemque deinde fæpius apparente, tantum abeft vt moueretur, vt illud etiam baculo per contemptum abigeret. Atq; eius fere generis per id tempus planè diuinitus alia multa percepit. Quodam die, dum indicta publica fupplicatione Minoreffæ religiofum agmen inftituit; & Ignatius interim beatiffimæ Virginis pfallit, inliftens gradibus templi Dominican; fubito in Deum ita rapra mens eius eft, quali per appollita quædam, & maxime illuftria fymbola, Trinitatis ipfius numen augultiffimum cerne-
ret diftinctum perfonis, vnum effentia. Qua vifione tanto gaudio eft delibutus, vt neque in ipfo mox agmine lacrymis & fingultui crebrò temperare valuerit, neque verò totum eum diem alia vlla de re, nifi de fanctiffimo illo fidei Chriftianæ myfterio difputare: idq; tanta fimilium & exemplorum varietate & copia, vt cuncti obftupefcerent. quinetià per eos ipfos dies non dubitauit homo litterarum propemodum ignarus, librum de Trinitate confcribere quoquo potuit ftvlo: vfq; adeo cæleftes typi quos diximus, in eius memoria atque intelligentia diuinas illas rerum altiffimarum notions imprefferant. Ac licet antea quoq; & monadem in triade, & in monade triadem fanctiffimè coleret, fuafq; & naturæ diuinæ communiter, & feperatim lingulis perfonis preces hymnosq; perfolueret; ab hoc tamen raptu longè ftudiofior & ardentior euafit in eodem officio pietatis; eamque laudabilem confuetudinem ad extremum vfq; vitæ retinuit, fic, vt præcipuam caperet voluptatem, & proprio quodà fensu rerum cæleftium afficeretur, quotiefcunq; fanctiffimæ Trinitati facra perageret. Neque verò fuit hic finis mirabilium vifionum: liquidè rurfus per fignificationes arcanas, & myftica quædam exempla, oblatuſt eius menti modus ipſe, què in huius vniuerſitatis molitione ſummus ille rerum opifex tenuit: quas illuftrationes atque doctri-
nas, vt omnino vires naturales excedunt, lic poſtea negabat Ignatius poſſe verbis adumbrari, neq; exprimi.

Præ-

- A Præterea cùm sacrificio Missæ in eodem templo Dominicano interesset, dum à sacerdote de more hostia salutaris attollitur, apertissimè vidit Ignatius illa specie Christû Deum eundem & hominem verissimè contineri. Factum est etiam aliquando (idquæ ipsimet qui interfuere, testati sunt) vt alienatus à sensibus, à Completorio Sabbati ad alterum vsque proximi Sabbati Completorium in altissimo quodam excessu perstiterit; qua ipsa hora, multis adstantibus qui rei totius euentum attentè expectabât, quasi è profundo somno excitatus, repente sustulit oculos, I. E. S. V. M. perquam suauiter inuocans, atque interim pij quidam homines mortuum ratl, vtrique tertæ mandassent, nisi contemplati omnia diligentius, ac pertentato corpore, latentem in eo vitam ex tenui cordis palpitatione sensissent. Ad hæc, intento precationi, sese non semel tum Christus Dominus, tum Virgo mater ostendit, quibus, & alijs id genus clementiæ diuinæ subsidij in recta fide vsque adeo confirmatus est, vt etiam si nulla exstiterent Christianæ religionis monumeta vel testimonia, nequaquam tamen dubitasset, ex ijs tantummodo quæ Deo sibi aperiente cognorat, mortem pro defensione catholicæ veritatis oppetere, & qui paulo ante vix vocalis nosset orationis vsum, paucis mensibus tantam rerum spiritualium peritiam, ac tantam Dei familiaritatem est nactus, vt quidam, eius omnia vel dicta vel facta curiosè obseruantes, intempesta nocte supplicitem animaduuerint (eleuante spiritu sarcinam corporis) quatuor circiter cubitis à terra sublimem: & quidem ex consortio sermonis Domini (quod de Moyse scriptum legimus)
- B tota faciemirum in modum radiantem.

De studio collato ad proximos adiuuandos. Cap. VIII.

- V AE omnia, quamquam egregia atque expectenda per se, tamen eò pluris erant in Ignatio facienda, quò magis erant aliorum fructu & vtilitate coniuncta. Nam in cæteris ornametis ac beneficijs, quæ in eum Deus plena manu cõgessit, illud equidem vel præcipuum duxerim, quod in tanto perfectiohis ardore nõ dedit illi spiritû solitudinis, animumve vni sibi vacantem, sed Christianæ propagandæ fidei cupidissimum, ac mirè studiosum diuinæ gloriæ, salutisque communis. Cùm igitur acta eius in Monteferrato (quamquæ ea ipse occultissima voluerat esse / institutamque vitæ asperitatem ac sanctimoniam vicinis locis fama vulgaret, ac nobilitatem viri præcipuè, rumor (vt fit) etiam in maius attolleret; ingens hominum concursus ad eum fieri captus partim visendi gratia, partim etiam consulendi; quos ille vt omni conatu quàm acerrimè ad Christum adiungeret, neu squalor ille nimius, & diutina illuies ad
- C se adeuntibus terrorem incuteret; primùm deponere sordes, & externum corporis habitum cepit aliqua ex parte componere: deinde cùm intelligeret difficilem in primis & ancipitem esse curationem animorum; quò cautius rectiusque in re tanta procederet, ope diuina suppliciter etiam atque etiam implorata, suæ cõuersionis originem, ac seriem, variasque tentationum procellas ac tenebras, & subsequutam mox tranquillitatem ac lucem, quàm accuratissimè secum expendens, demum ex ijs quæ partim cælesti magistro dictante perceperat, partim etiam ipsemet experiendo cognorat, de fructuosa ratione meditandi orandique, præclaras obseruationes & saluberrima præcepta conscripsit: qui liber (vt antea dictum est) Exercitiorum spiritualium titulo, tempore procedente deinceps ab eodem auctus atque recognitus, & Romani Pontificis iudicio ac testimonio comprobatus, ita multos omnis ætatis atque ordinis homines, tum in eligendo genere vitæ, tum in componendis moribus, perturbationibusque sedandis, ac præsertim in retinenda constantia salutari, mirum in modum iuuat, iuuatque quotidie; vt iure optimo videatur hoc non in postremis numerandum esse remedijs, quæ diuina bonitas hac hominum ætate vel ad corrigenda sæculi vitia, vel ad renouandam veterem Ecclesiæ disciplinam clementer adhibuit. His ergo meditationibus, quos ad bonam perfectæ virtutis frugem Ignatius reperiēbat idoneos, paulatim, & quali per gradus cepit excolere: cæteros interim precibus monitisque, prout sese dabat occasio, à vitiorum sordiditate deterrens, atque ad studium æternæ beatitudinis incitans: idquæ eò libentius atque securius, quod communicandis ijs, quæ à Domino acceperat, nihil interim sibi religionis ac spiritus deperire sentiret,

Nec solum venientes ad se, benigno excipiebat alloquio; sed etiam inuitatus interdum ab alijs ad prandium, minimè recusabat accedere; nimirum eo consilio, vt ex re & ex tempore sumpta occasione, qui se in Dei gratiam terrestri paussent cibo, eosdem ipse vicissim spiritualibus epulis, & opportuna quapiam adhortatione reficeret. Atque in hunc fere modum adiuvante Domino permultos ad arctam salutis semitam, à via lata & spatiosa traduxit.

E graui morbo periclitatur. Cap. IX.

SED in eiusmodi curam dum incumbit ardentius, nectamen interea fere quidquam de assiduitate precandi, ac de quotidiana vitae asperitate diminuit, morbum ex ingenti labore contraxit adeo periculosum & grauem, vt saeuiente atrociter febri proximè ad mortem accesserit. quo tempore & oppidi magistratus periculo viri permoti, publicè diuersorum illi curarum necessarijs rebus instructum: & prater aliam amicorum turbam, honestæ matronæ, quæ vitandæ pestilentie causa Barcinone sese eò receperant, certatim ægrotati assidere, & nocturnas agere excubias, perinde quasi in vnus vita salus omnium verteretur. Atque his populi officijs, ac pia sedulitate bonorum, ereptus è presenti vitæ discrimine, in id ipsum iterum ac tertio recidit ob eam causam, quòd nondum planè confirmatis viribus (blandimèta videlicet carnis, & veteris hominis malitiæ veritus) præpropera festinatione pristinas occupationes corporis animiq; redierat: quarum pondere oppressus, denique didicit ipse, alijsq; deinde præcipere solitus est, imbecilla valetudine minuendos labores, curandumque tali tempore, vt quantum de consueta exercitationibus infirmitas demat, tantum ad Dei gloriam, & proximorum ædificationem æquitas animi, & exemplum Christianæ fortitudinis addat. Vetabat idem etiam corpus debito somno ciboq; fraudari, multis eo tempore doctus experimentis, vt moderata sobrietate vegetatur animus, sic immoderata vigilia vel inedia vires adeo frangi ac debilitari, vt mens earum ministerio destituta, vix munere suo fungi, aut ad cõtemplationem rerum diuinarum possit exsurgere. Vexatus igitur, vt dicebamus, diuturna & periculosa ægrotatione, demum ita conualuit, vt ex reliquijs morbi dolore stomachi molestissimo subinde cruciaretur: quapropter calceos induere, & panni crassioris tunica cinerea, & capitis tegumento contra sæuitiam hyemis munire sese piorum hominum benignitate precibusque coactus est.

De inanis gloriæ vitio superato. Cap. X.

ACCESSIT ad illa corporis ægrotantis incòmoda, grauis etiam animi cruciatus, ab importuna quadam inanis gloriæ tentatione profectus. Dum enim ingrauescente morbo conscientiam suam diligentius excutit, seque ad extremum comparat mortis agonem; subiit illi repente, se iustum esse, neque vllò pacto sibi de sempiterna beatitudine dubitandum. Cui suasioni dum resistere vi summa conatur, intelligens vt quisque sibi maximè placet, ita Deo maximè displicere; diuturnum & anceps intra sese certamen tanta tentatione metuque sustinuit, vt miris modis quotidie torqueretur, maioremq; ex offensionis diuinæ formidine, quàm ex ipsa grassantis morbi vehementia metum ac sollicitudinem caperet. Versabat videlicet in omnes partes hominis animi dæmon callidus, Christi permissu; & quem desperationis iaculis paulo ante superare nequiuerat, eundem rursus nimis confidentiæ ac vanitatis elatione supplantare & euertere nitebatur. Sed contra eiusmodi cogitationes Ignatius & in ipso, vt diximus) morbo, & recuperata postmodum valetudine cum diutius dimicaret; partim agendis identidem Domino gratijs, partim naturæ humanæ fragilitatem apud se reputando; denique diuino præsidio detestabile hoc ingrati animi vitium ita debellauit, euulsitque radicitus, vt postea quotiescunque salus animarum, aut Dei gloria postularet, sua non minus bona, quàm mala sine vlla prorsus cenodoxiæ titillatione palam & ingenuè expromeret.

De profectione Hierosolymitana. Cap. XI.

INTER hæc anni fere spatio exacto, partim spiritualium rerum scientia instructus, partim etiam arte quadã & consuetudine regèdarum animarum imbutus, cùm nihil vulgare aut exiguum agitarer animo, sed egregia quædam & ardua in Dei gloriam ab ipso conuersionis initio concepisset; Hierosolymam, quod iamdudum habebat in votis, petere omnino constituit, non tam vt Christi Domini sacrarissima incunabula cerneret (tametsi id ipsum vehementer optabat) quàm vt in conuertendis ad Euangelij lucem infidelibus qui eatenus loca; vel operæ pretium

faceret, vel certe martyrij palmam, cuius auidissimè erat, acquireret. Sed hoc suum de prædicando Euangelio consilium, virandæ scilicet humanæ laudis causa, nemini prorsus aperiebat: peregrinationis verò propositum, cùm necessariò amicis patefecisset, multi primùm id ei multis rationibus dissuadere, obtestari etiam & orare ne populum ab se nuper è somno vitiorum excitatum ad studia virtutis pietatisque, repente desereret, ne se ipse, affecta præsertim valetudine, itineri tam longinquo, ac tam periculofo committeret. deinde cùm nec precibus nec suasionibus eum de sententiã demouere possent, instare saltem & vrgere, ne in comitatus abiret; multa posse in tam remotis ignotisque sibi regionibus, ac tanta rerum humanarum varietate contingere, quæ præsentem cuiuspiam fidelis opem solatiumque requirerent. Omnino probabilia videbantur asserre, & humano iudicio rem æstimantibus, etiam necessaria: nec verò deerant homines impigri, peritiq; linguarum, qui sese illi comites laboris ac periculorum libenter offerrent. Verum Ignatius, quæ erat animi altitudo, in cælum semper intentus, atque à diuina prouidentia vsquequaque pendere mirabiliter cupiens, amicis omnia sua in eum studia proflentibus ita remisit, vt diceret, in præcipuis hominis Christiani virtutibus, non modò fidem & caritatẽ esse, verum etiã spem. Lius porrò comparandæ gratia, certum sibi esse non modò sine viatico, sed etiam sine comite iter id ingredi; quod clarè perspiceret, si, qualia multa possunt homini accidere, peregrinanti præsertim, sibi quidpiam euenisset, fieri non posse quin aliqua saltem ex parte comitis præsidio fideique confideret: proinde quidquid in eo spei locasset, id vtrique ex ea detractum iri fiducia, quam totam in vno Deo clementissimo parente ac rectore vellet esse repositam.

Nauigat in Italiam. Cap. XII.

IACIGITUR mente sub initium anni MDXXIII. magno omnium dolore Minoressa profectus venit Barcinonem, vt in Italiam ex eo loco trajiceret. cumque peropportunè paratam ibi nauem offendisset, egit cum nauarcho suppliciter, vt se mendicum egentemque gratis admittere ac transporcare ne grauaretur. cui naulum quidem ille se remisit, ut promisit; ea tamen conditione, vt nautici saltem panis, quod erat necessarium, secum inferret. Eo responso cùm vehementer angeretur Ignatius, quod commeatus copiam quamuis exiguam, cerneret inopiẽ illius quam sibi summam proposuerat, legibus aduersari; post multas anxiasq; cogitationes totam rem deniq; permittere statuit arbitrio sacerdotis, quem sibi paucis illis diebus Barcinone, tum suæ conscientie iudicem, tum interpretẽ diuinæ volutatis elegerat. Ille re cognita, Ignatio respondit, quæ postulare nauarchum proinde non resistendum esse, nec verò timendum, ne si cibaria, tam vilia præsertim ac necessaria, sibi parauerit, quidquam idcirco cõtra consilium perfectæ paupertatis admittat. Tum Ignatius quamquam soluto vixdum religione animo, tamen partim sacerdotis impulsu, partim etiam metu occasionis eius amittendæ; emendicata de more pecunia, panes in nauẽ imposuit, & ne quid præterea secum inferret, paucos qui superfuera nummos reliquit in ipso littore: deinde solutis anchoris die quinta Caietam non minus periculosa quàm celeri nauigatione delatus, Romam pedibus iter intendit. ac prima nocte diuertit ad villam militibus refectam;

quibus nefaria quædam ac turpia molientibus, tanto animi ardore ac vociferatione se D
obiecit, ut illi partim verborum pondere, partim constantiæ miraculo obstupescerent, à
flagitioso conatu destiterint. Inde laboribus maximis, cum sœuiente per eos dies pesti-
lencia luridus ipse ac macilentus, testis ferè atque oppidis arceretur, denique in urbem
Romam haud ita acriter custoditam, laesitudine ac fame pæne confectus introijt ipso
Domínico die Palmarum. cumq; venerabundus religiosissima quæque loca obijisset,
Adriani VI. Pont. Max. pedes exosculatur. Mox paranti Venetias ire, ut in Palæstinam
indetransmitteret, rursum Hispani amici nonnulli, qui Romæ eo ipso tempore versa-
bantur, professionem diffusasere cum alijs rationibus, tum præcipuè nauigationis lon-
gæ & infestæ periculis proponendis: quippe cum paulo ante per summum nominis
Christiani æquè damnum ac dedecus, Turca Rhodum insulam expugnasset, quo nuntio
videlicet omnis Italia cohorreretur. Sed cum Ignatius ab instituta peregrinatione nul-
lo terrore posset abduci; illud saltem hortari & orare instituit, ne se daret in iter eius-
modi sine pecunia, tum in alios vsus necessaria, tum vtique ad nautum pro transmissi-
one soluendum. nam ut Venetias emendicato victu peruenisset, quæ de inderatio, quæ
spes homini externo & ignoto foret, in tam remotas regiones traiectionem nanciscendi
gratuitum? Proinde rectè amicæque suadentibus ne resisteret, iuuariq; se in CHRIS-
TUM gratiam aliquo saltem viatico pateretur. Cum hæc, & alia eiusmodi asseve-
rantes pariter ac miserantes ingererent, sæpius eadem iterando, cunctantem, ac ter-
giuersantem denique perpulerunt, ut in ipso discessu aureos aliquot nummos accipe-
ret. quo ille subsidio oneratus verius quàm instructus, non multum processerat via,
cum rem totam attentè contemplans, seq; ipse accusans grauitur, quòd de fiducia
diuina humano metu se deijci, fixumq; paupertatis propositum oblato auro pas-
sus esset infringi; parum absuit quin omnem pecuniam illico indignabundus abijce-
ret: sed quia id prodigium, ac Deo ingratum fore videbatur, decreuit certè in ob-
uios pauperes paulatim infumere. quòd cum alacriter præstitisset, breui & nummis
omnibus vacuus, & stimulis conscientie liber euasit. Pergètem porrò Venetias, eadem
quæ supra memorauimus incommoda & diticultates itinere pæne toto vexarunt. Sæ-
uiebat etiam tum locis aliquot scæda lues atque contagio; dispositiq; custodes aditus
oppidorum assiduè tuebantur. Ignatium verò ex ipso corporis habitu vel in summa
cæli temperie metuisses. Obsita erat squalore vestis, & horrida; color ex sanguis, cauum
macie caput, conditi introrsum oculi, & inanes faucium sinus, quocirca fiebat, non so-
lùm ut exclusus à diuersorij omnibus pernoscere sæpe cogeretur in publico, sed et-
iam ut pallore & macie peremptum, rigentemq; prætereuntes aliquando nonnulli
ceu monstrum quoddam aut triste simulacrum horrerent. Ipse verò linguæ imperi-
tus, ignarus itinerum, cum prædefatigatione sæpe deficeret; ad Fossam tamè Clodianam
Deo adiuvante peruenit, quo ex empirio brevis & quotidianus Venetias traiectionis est. F
Ibi certior factus à viatoribus, obseruari Venetij omnia diligentissimè, & è suspectis
præsertim regionibus venientes accessu prohiberi; flexit inde itinere terrestri Patau-
ium, quorumdam consilium sequutus, qui id ipsum periculi metuentes, faciliorem sibi
ex ea vrbe Venetias transitum fore sperabāt: ijdemq; Ignatium adiunctum sibi comi-
tem, præ imbecillitate haud ita æquantem gradus, in campis circumpadanis repente
destituunt, vnus ope CHRISTI subnixum: qui sanè pro sua infinita clementia laboranti
seruulo in tanta solitudine minimè defuit, sed proxima nocte sese illi, quem ad modum
antea sæpe fecerat, visendum obtulit; recreatumq; mirificè, intra ipsa Patauina mœ-
nia primùm, deinde Venetias sine vllò errore aut diticultate perduxit. nemo quippe
ex Patauinis custodibus ad portas, nemo ex Venetis exploratoribus ad insulas frequen-
tiores appropinquantem (cum nauim ingressi de more singulos vectores diligenter
excuterent) Ignatium nulla munitum valetudinis tessera, ne appellauit quidem: mi-
rantibus, cognita postmodum re, Clodianis desertoribus illis; quibus per adulterata
videlicet symbola introitus in urbem vtramque non sine magna vel sollicitudine, vel
contentione pateretur. Venetiarum vrbis, in recessu intimo sinus Adriatici, ea regio ac
situs est, ut leniter stagnantes ex alto aquæ illam ex omni parte circumluant, ea in clytè
vrbi & ad merces copiasq; inuehendas opportuna receptacula, & contra hostiles in-
cursus munimenta firmissima sunt. Ex ijs porrò æstuarijs, maiores minoresq; eurip-
i totam urbem intercurfantes, varijs mæandris ac flexibus ita distinguunt, ut, quot in
partes pedibus, in totidè fere mari aditus sit; egregio sanè vel artis, vel naturæ miracu-
lo. In-

Alo. Inde vicorum, insularum, ac pontium ingēs numerus: vt qui diutius ibi versati non sunt, viarum locorumq; modò varietate, modò similitudine sæpe fallātur. Sed contra eiusmodi ambages, certum paratumq; remediū est maxima multitudo cymbarū, quæ vsquequaq; dispersæ, nominatim ad omnia & publica & priuata loca quemlibet haud ita magna mercede traiciant. Ignatius nauī Patavinæ, ex ijs quæ per Medoacum flumē assidue commeant, in area Marciana sub noctem expositus, cum neque vias ad publica xenodochia nosset, nec portitori conducēdo suppeterent nummi; assuetis longo iam vsu malè cubare, sub porticu Procuratoria, quam appellant, intendentibus iam se tenebris, vacuum opificis cuiusdam fulcrum elegit, in quo sessos artus vt cumq; resciret. Tenet sàma, litterisque multorum est memoriæ traditum, dum ille ibi noctem exigit, vicinum senatorem M. Antonium Triuisanum (quem ipsi multo deinde post, eiusdem ciuitatis principem vidimus) cælesti voce excitatum, increpitumq; quòd in multa veste, molliq; strato decumberet ipsè, cum interim Dei famulus peregrinus non longè à vestibulo illius ædium iaceret in publico pauper, & omni humana ope ac solatio destitutus. itaq; ingenti metu & horrore persusum profilijsse confestim, & quæsitum diligenter Ignatium excepisse perhonorificè. Sed ille posttridie cum in amicū veterem Cantabrum incidisset, à lautiore hospitio sese ad eum familiariter transiulit.

Nauigat in Palaſtinam. Cap. XIII.

B

IB I cū aliquandiu moraretur, in omnem nauigādi occasionem intentus; ecce tibi nouæ amicorum pugnæ (quos illi vbiuis breui conciliabat cognita viri virtus atque modestia) eum varijs terroribus ab instituta peregrinatione reuocare conantium; quibus ille, Deo fretus, ita resistebat, vt diceret, pro certo habere se, vt cætera cuncta deficerent, vel vna solummodò tabula quò cupiebat vtique peruenturum. Nec eum fefellit bonitatis diuinæ fiducia.

Cū enim eo anno formidine Turcarum, vt diximus, solito minor esset in Iudæam peregrinantium numerus, & quotquot erant, simul omnes paulo ante soluissent; desperata iam à cæteris re, Ignatius repente fit certior, nauem in Cyprū parari patricio Veneto, prætori eiusdem insulæ delignato; cumq; inde non ignoraret breuem atque facillè esse traiectum in Palaſtinam; nullo adhibito deprecatore, cū tamen multi nec aspernandi suppeteret, ad Venetorū Ducem Andream Gritum adiit ipsemet, insigni non minus humanitate quàm prudentia principem: ac Deo fauente facile ab eodem impetrauit, vt gratis in Cyprum vsque deueheretur. Sed interea dum prætoria ornatur nauis, in febrem Ignatius incidit, factumq; diuinitus est, probandæ scilicet eius constantiæ causa, vt quo die pharmacum hauserat, eo ipso nautæ signum professionis ediderint, qua re minimè turbatus Ignatius veniam petit ab hospite; qui pertinaciter ipsum etiam atque etiam retinere conatus, cū nihil omnino proficeret, consulitur medicus. ille verò sine cunctatione respondet, hominem ad interitum ruere. Attamen Ignatius nihilo magis immutatus, & cælestis nimirum medici ductum sequutus, felici sanè consilio (quòd tamen admirandum potius, quàm imitandum alijs duxerim) fluctuante etiam tum in stomacho potione conscendit; factumq; est Dei beneficio, vt ora soluta, inter nauigandum, ex ipsa maris agitatione tantam vim pestiferi ac vitii humoris euomeret, vt morbo planè leuatum sese celeriter senserit. Recuperata valetudine institit suo more, quoscunque poterat factis dictisque ad virtutem & pietatem adhortari. cumq; in eadem nauī per summam impudētiam committi graua quædam flagitia comperisset, non dubitauit apertum dedecus detestari palam; & impuros illos homines tanta orationis acrimonia reprehendere, vt ij facta cū nautis coniuratione molestum sibi monitorem in deserta quadam insula exponere, atque ab suo conspectu & consuetudine pròcul amouere decreuerint, quam rem odorati è vèctoribus quidam Hispani ad Ignatium pro amicitia detulere, suadentes etiam atq; etiam, vt in loquendo cautiore esset, tibiq; consuleret. sed ille nihilominus turpiter peccantes obiurgare perrexit, diuinæ prouidentię ope subnixus: cuius beneficio factum est, vt ad insulam sceleris destinatam appropinquantibus nautæ, aduerso repente vento reiecti, volentes nolētes Ignatium in Cyprum vsq; peruenerint: vbi cū stare ad salinas peregrinā nauem, de qua supra diximus, audisset, illuc itinere terrestri se contulit: in eamq; gratis admissus, nihilo plus viatici secum intulit, quàm in priores intulerat, Christo v-

no videlicet fretus, qui tota illa nauigatione sese illi non semel ostendit; eumque magno opere confirmauit; ac denique incolumem ad portum Palaestinae perduxit.

Palaestina loca sancta perlustrat. Cap. XIV.

INDE cum cetera peregrinorum turba progressus, ut ad conspectum sacratissimae urbis est ventum, incredibilem ex ipso illius intuitu cepit animo voluptatem; ac deinceps partim in comitatu, partim etiam solus, loca illa CHRISTI Domini, MARIAE virginis, & Apostolorum nobilitate vestigijs, eximio quodam animi fructu venerabundus haud semel obiit: modo inelyti quondam templi reliquias, modo sepulchra Prophetarum intuens: hic nascentis & vagientis, illic docentis, & miracula patrantis filij Dei monimenta considerans. Vbi verò ad loca eiusdem acerbissimis poenis insignia, & morientis in cruce sanguine consecrata, atque ad defuncti sepulchrum accederet; effusus in lacrymas, humo pia oscula imprimere, immortales agere Domino gratias, incredibili quadam spiritus dulcedine & suauitate compleri. Ad hæc, antiquum beatissimae Virginis domicilium, itemque locum instituto primum Eucharistiae mysterio, & sancti Spiritus aduentu memorandum, & alia eiusmodi quàm plurima, quæ per otium deinde reuideret, à mystagogo quàm accuratissimè addiscere. Erat Ignatio iamdiu deliberatum, ut diximus, in angustiis illis Iudææ sedibus pedem figere, atque ad conuertendos ad Euangelij lucem infideles toto pectore incumbere; quod non reperiret vel ubi sanctius in terris vitam degeret, vel in quo munere fructuosius operam collocaret. Neque, plurimis iam experimentis diuinæ bonitati confidere, & in diem paruoque vivere assuetum, rerum quæ ad corpus pertinent, habebat cura vlla sollicitum. Id verò laborabat vnum, fragilitatis humanæ videlicet conscius, ne spiritui quotidie deficienti, & noxarum sordes aliquas contrahenti, opportuna sacræ penitentiae ablutio, & celestis panis alimenta deessent. Quam ad rem idoneum ratus ministerium fratrum è Franciscana familia, qui loca illa religiosa tuentur, & peregrinis aduenientibus præstare solent esse; adit ille ad custodem cœnobij, ac litteras ei, quas ex Italia commendatitias attulerat, reddit; & quòd ad conuersionem infidelium attinet, nihil ei suorum cōsiliorum impertit; voluntatem verò suam in eisdem sedibus commorandi habitandique demonstrat: rogat proinde, uti se fratres dumtaxat testio recipiant, sibiq; Confessionis & Eucharistiae sacramenta ministrant: se, quæ ad victum cultumque spectent, nullo prorsus eorum incommodo curaturum. Custos, partim commedatione amicorum, partim postulati moderatione permotus, bene sperare iubet Ignatium, ita tamen, ut rem in aduentu Prouincialis Ministri differret, qui per eos dies in Bethleem oppido versabatur. nec dubitauit Ignatius quin æquè facile Prouincialem esset habiturus, atq; custodem habuerat. itaq; cùm reditus iam peregrinorum instaret, litteras ad amicos in Occidentem scribere aggressus est, quibus eos de suo statu faceret certiores. Cùm igitur maximè scriberet, quòd in posterum diem peregrinis erat indicta prosectio; ecce tibi à custode nuntius, adesse Prouincialem, & Ignatium accersere. ad quem bonæ spei plenus cùm extemplo adijisset, collaudat ille primò piam hominis voluntatem: sed re apud se diligentius deliberata, videri sibi ait fatius, ut recedat; idq; cùm alias ob causas, tum verò quòd ante id tempus nonnulli eodem studio accessi, dum securius vagantur, à Turcis excepti, vel miserè periissent, vel certè in acerbæ seruitutis calamitatem incidissent, quos deinde propter officium ac vicinitatem Franciscani fratres non sine magno cœnobij detrimento redimere cogebantur. proinde se in diem insequentem cum ceteris peregrinis ad iter accingeret. Ad quæ cùm ita respondisset Ignatius, ut sibi certum fixumque esse affirmaret, Hierosolymis omnino restare, simulque modeste significaret, se, quamuis aliter sentiente Prouinciali, nequaquam, nisi aliqua oblata religione, à proposito recessurum: tum ille postea tem se à summo Pontifice habere subiunxit sacris interdicensi si quis inuito se ibidem remanere conatus esset: iamque potestatis eius diploma proferre parati, confestim Ignatius, ut omnia ecclésiastica iura, & imperia valde reueretur, nihil prolato opus esse respondit, credere se quæ diceret; & quoniam ita iuberet, dicto audientem fore.

Dum

A Dum igitur ad hospitium tendit mœrens, vt se ad reditum comparet; acris illum incessit repête cupiditas montis Oliueti illius celeberrimi reuifendi, quo in summo cernuntur adhuc Ias v Christi ascendentis in cælum expressa vestigia: ac ne quis forè in tantis temporis angustijs impedimento sibi esset, re nemini patefacta, & (quod periculosum est) nullo propter inopiam Turca secum adhibito ex ijs qui mercede conducti peregrinis in ea regio ne præsidio sunt; solus ad montem excurrit: cumq̃ue à custodibus non admitteretur, cultellum è calamaria theca detractū mercedis loco ijs dedit, facri montis cacumen subiit alacer, & diuinorū pedum notas multa cum prece & ingēti gaudio veneratus, ad Bethphage properauit: vbi dum singula curiosè perlustrat, subiit illius animum subitò, minus diligenter in Oliueti fastigio sese animaduertisse, vtra ex cæli plaga dextrum, vtra sinistrum esset Christi vestigium: qua dubitatione quasi quibusdam calcaribus incitatus, illicò ad montem recurrit, adnotauitq̃ue intentis oculis vel minutissima quæque sic, vt locus in posterum dubitationi non esset: vsq̃ue adeo inexplebile studium sacrosancta illa redemptionis humanæ monimenta, & incunabula Christianæ religionis penitus etiam atque etiam cognoscendi recolendiq̃ue mentem eius inuaserat. Interea, cūm abesset diutius, nec in turba peregrinorum appareret, ad Franciscanos defertur desiderari ex eo numero Ignatium. Frāscani suspicati id quod erat, ac veriti ne per eam solitudinem Ignatius in aliquod vitæ vel seruitutis discrimen incurreret; Armenium quemdam in eo cœnobio ministrantem, ad illum perquirendum celeriter mittunt. qui descendenti ex Oliueto commodum Ignatio factus obuiam, fuisse primū, ac truci vultu acriter minitari, ac temeritatem asperè admodum increpare: deinde immissa manu & brachio ferocius apprehensum, ad diuersorium trahere minimè sanè renitentem, qui etiam nouo cœlestis gaudij rore perfusum, quòd inter eas contumelias Christū sibi præsentem, & vsq̃ue ad hospitium preuentum, incredibili quodam genere consolationis aspiceret.

In Hispaniam redit. Cap. XV.

C T igitur postera dies illuxit, cum reliquo peregrinorum agmine Ignatius abiit præ desiderio tristior, & relictam provinciam sine fine respiciens: nec tamen, quoniam presenti necessitate victus inde recederet, de muniendo in posterum sibi quandoque reditu ac mansione desperans. Cumq̃; primo traiectu Cyprium tenuisset incolumis, tres ibi onerarias in Italiam paratas offendit: quarum vna erat Veneti mercatoris, maxima, & omnibus rebus instructa; altera minor, sed bene firma, Turcarum: tertia Christianorum, parua, & malè cōpacta. Ac cæteri peregrini, quòd tempus erat hybernum, & obnoxium tempestatibus, pro se quisque tendere, ac certa mercede pacisci, vt in primam ascenderent: cumq̃ue Ignatius propter gestatē à nauarcho repudiaretur, iidem illum enixè precari, vt hominem sibi notum, probum, atque adeo sanctum ne recusaret admittere: quibus ille non minus amarè quàm ineptè facetus: Atqui sancto, nihil opus est (inquit) naui. calcabit æquora multorum exemplo. neque vnquam exorari se passus est: sed magno ei stetit cauilus, & contumacia. Cūm enim Ignatius inde per contemptum exclusus, facilè obtinuisset iisdem deprecatoribus, vt in illam debilem gratis admitteretur: cumq̃ue simul omnia nauigia vento secundo soluissent; repente cooritur atrox adeo ac fœua tempestas, vt Turcica naus in omnium conspectu miserandum in modum fluctibus haulla, nullo prorsus euadente perierit; Veneta verò in scopulos illisa naufragium fecerit, saluis tamen hominibus: tertia tantū, qua vehebatur Ignatius, minimè valida, vētis ac fluctibus diu multumq̃ue agitata, altero denique mense in Apuliam, lacera ac valde fessa peruenit: quo ex loco ipse deinde Venetias petijt, tam longa & periculosa nauigatione mirè vexatus. Etenim studio paupertatis, quæ fuit illi semper omnibus commodis & emolumentis antiquior, nudis cruribus, hyeme seuiente conscenderat, femoralibus tantū è tela, concisaq̃ue ad humeros aploide, ac scissili tunica breuiore semiamictus, cūm è cælo densa caderet nix, ac tristi gelu cuncta inhorrescerent. atque ad has cæli iniurias accedebant quotidiana vitæ discrimina, vigilæq̃ue, & cætera maris incommoda: quibus ille

ille pæne confectus cum Venetias peruenisset Ianuario mēse anni MDXXIV. ab hospite Cantabro clementer acceptus, nummisque aliquot ad iter faciendum, atque ad louendum stomachum nimio frigore languentem panni quodam frusto donatus, Ferrariam venit. ibi maximum vrbis templum ingressus, dum religiosè numen adorat, mendicus quidam ex ijs qui sacrarum ædium vestibula conterunt, precationi appropinquans intentum intuitus, confestim ad illum accedit, manumque ad stipem porrigit supplex: cui cum Ignatius ex ea quam habebat pecunia, nummulum hilari vultu deuisset, atque is (vt fit) rem ad cæteros pauperes detulisset, alius aliusque deinceps ad Ignatium accurrere: quos ille cum se per Christum obsecrantes frustrari fas esse vix duceret, à minoribus nummis ad maiores paulatim progressus, breui totam crumenam ita penitus exhaustit, vt sibi deinde ad cibum illo die capiendum ostium emedicare necesse fuerit, quam rem pauperes eisdem mox cōspicati, & maxima quodam admiratione correpti; sanctum, sanctum illico exclamant, quibus plausibus vocibusque nequaquam inflatus ipse, cum vno bonæ conscientie testimonio niteretur, Genuam inde sine vlla cūctatione profectus est. Graue per id tēpus inter Christianos Reges vigeat bellum; & præcipua quæque Cisalpinæ Galliæ loca, vel Hispanicis, vel Gallicis præsidijs tenebantur: cumque ob id ipsum valde infesta caedibus ac latrocinijs itinera esse constaret; admonitus à bonis quibusdam viris Ignatius est, vt per occultos tramites à via regia declinaret, ni cum ingenti vitæ periculo in manus militum vellet incidere. At ille, quem ardens odium sui, & amor imitandæ Christi patientie intrepidum redderet, rectè nihilominus ire perrexit. neque ita multum viæ processerat, cum ad oppidum nescio quod in stationes circūstentium Hispanorum incurrit, qui tam periculoso ac suspicioso tempore exploratorem sine dubio rati, comprehensum Ignatium, & in domunculam quādam se ductum, blandè primum interrogant; deinde omni vestimento, & ipsis denique calceis ferociter exuunt, singulas partes proteruè simul & curiosè pertrahunt, numquid ad obfessos vel nuntij, vel litterarum afferat, diligenter exquirunt. cum nihil eorum quæ putauerant, neque percunctando elicerent, neque perscrutando inuenirent; ira commoti, Atqui te Præfecto sistemus, inquirunt, & confessionem quam pertinaciter suppressis, exprimemus: cum nihil recusaret Ignatius, ac tantummodo peteret, vt sua se tunica tectum incedere paterentur; illi verò, ludibrij & ignominie causa brachatum per media castra vulgo inspectante atque irridente perducunt. quam ille tam insignem contumeliam excepit ac subiit alacer, cum alijs nominibus, tum præcipuè quòd interea sibi species quædam est obiecta Christi Domini, cum à Pilato per mediam vrbem ad Herodis tribunalia missus esset, ab eo per summam iniuriam atque indignitatē spreto & illuso; & vniuerso irridete ac sibilante populo, per hominum ora semel iterumque traducti: cuius opprobrij se quoque factum esse vt cumque participem, mirificè lætabatur: sed vbi ad Præfecti diuerforium appropinquauit, repentino quodam timore perfrusus, cepit subito cogitare apud se, quoniam modo ipsum alloqueretur. Etenim Ignatius, quòd olim in regia, sermonis flosculos & verborum elegantiā nimium studiosè captasset, ad eam vanitatem expiandam, consulto post conuersionem instituerat rudi & agresti sermone cum ipsis quoque dynastis ac principibus agere; & quò magis vulgò contemneretur, omne liberalioris educationis & nobilitatis indicium studiosè cælare. tum igitur subiit illius animum, expediretne tali tempore quidpiam de fuscepta seu tarditate, seu rusticitate deponere. Sed cum rem totam accuratius intuens, ab humano timore profectam animaduertisset; vsque adeo in fementipsum animo concitatus est, vt nulla habita ratione periculi, non modò mutata consuetudine, ad orationis lenocinia non descendere, sed nullum quorsus neque gestus, neque verborum honorem habere Præfecto decreuerit. Quæ res culpam fortasse temeritatis potius quàm consilij videatur esse: sed vtrique seruorum Dei, præsertim in ipso seruuore pœnitentiz, facta vel dicta, ad communem sensum ac normam exigenda non sunt. Cum igitur coram illo stetisset, vt erat seminudus & squalidus, ne aperto quidè capite, oculos humi defigit, multa ac varia sciscitanti, nullam omnino reddit vocem, tantum ad illam interrogationem: Esne speculator? non esse, respondit; idque ob eam causam, ne si nihil contradixisset, silentio ipso, quod aiunt, rem affirmasse, & meritò quæstiorè in suam perniciem efferasse videretur. Tum ille insanum ratus Ignatium, acriter mites increpat, quòd in conspectum suum, non bene cognita re, dementem adduxerint; & simul, Abigite hunc, inquit, liberumque dimittite. qua reprehensione magis magni-
que

A que irritati, cum aduersus Ducem hiscere non auderent, sui doloris pœnas ab innocente Ignatio repetunt. nec modò iurgia & probra certatim ingerere, sed etiam impetu facto, pugnis, cubitis, calcibus hominis latera faciemque contunderè, mirabiliter in ipso verberum dolore latantis, quòd aliquid innoxio sibi ad Christi exemplum perpeti contigisset. Cumque verberando & conuitiando festi denique destitissent, miseratus alius quidam miles excepit exanimem, ac fouit, ciboque recreatum insequenti luce tutum abire permisit. Sed antequam Genuam accederet, rursus in statua Gallorum incidit, verùm euentu a modum dispari. liquidem Dux, vt eum in Guipuzcoa natum audiuit Vasco ipse eidem regioni finitimus, quasi popularem clementer agnouit, ac benignè tractari à militibus iussu postredie dimisit incolumem. Inde cum Genuam peruenisset, Rhodericum Portūdum ibi offendit Cantabrum, Hispaniensi classi præpositum, in Fernandi quondam regia sibi notum; cuius beneficio dum Barcinonem traiecit, nihilo pacatiori vsus est mari, quàm terra paulo ante vsus fuerat. Etenim à piratis conspecta naui, qui valida per eos dies classe insectum habebant mare Ligusticum, ingenti nautarum labore metuq; manus insectantium effugit.

Barcinone ad studia litterarum aggreditur. Cap. XVI.

NTEREA Ignatium Hierosolymitanæ commoratione prohibtum, grauis coquebat cura, quid ageret, quodnam potissimum vitæ genus eligeret. ac multa secū agitanti venerat illi dudum in mentem, cœnobium aliquod ingredi maximè dissolutum, vt ibi, dum lapsam religionis disciplinam, & verbo & exemplo conatur ad veterum instituta redigere; & cæteris aliqua re prodesset, & ipse intrea (quòd necessariò futurum videbat ab ijs qui restringi se nollent, multa pro Christi nomine pateretur. Sed incertus num id maximè ad Dei gloriam pertineret, quam videlicet vnâ in omni actione spectare cõsueuerat; multa ac diligenti prece & ieiunio explorat numinis voluntatem: ac diu perplexus, in eam denique mentem sese diuinitus planè sentit impelli, vt sine dubitatione statueret, primùm operam suam, qualis qualis esset, nequaquam intra vnus familiæ cancellos includere: deinde, quòd latius pateret utilitas ac fructus animorum, eiusdem consilij ac propositi idoneos aliquot ad legere socios atq; adiutores: postremò, vt sine hominum admiratione verari in adiuuandis hominibus posset, ad Sancti Spiritus vñctionem, doctrinæ quoque sublidium, ac litterarum cognitionem adiungere, præsertim quòd ea commendatione facultatem etiam repetendæ atque obtinendæ Hierosolymitanæ prouinciæ (cuius illi cura vinebat in pectore) facili se ab ecclesiasticis magistratibus aliquando impetraturum sperabat. Et quidem, quòd ad litterarum studia pertinet, cum nòdum intelligeret quàm illa sibi totum hominem sere vindiceret, ratus posse interim se animis quoque adiuuandis vacare, Minorèssam ad gregem illum suum reuerti decreuerat, vbi & sparsa in hominum mentibus pietatis virtutisq; semina ad bonam frugem perducere, & Cisslerciensis cuiusdam monachi, spectatæ sanctitatis ac doctrinæ viri, tum consuetudine perfrui, tum industria erudiri magnopere cupiebat. Sed cum illum, contra quàm putarat, demortuū reperisset; Barcinonem sibi studiorum idoneam sedem putauit fore, propter eam maximè causam, quòd cum paupertatem perpetuò colere, nihil quæ ab domo sua & cognatis accipere decreuisset; in ea vrbe multos habebat spirituali necessitudine sibi coniunctos: in ijs Ardebalum quèdam peritum, vt locis ac temporibus illis, ludimagistrum; & Elisaberham Rosellam primariâ scēminam, quorum alter operam illi gratuitam in docendo, altera in quotidianis vsus quidquid opus esset benignè detulerat. Vt igitur Barcinonem reuertit, sequæ Ardebalò dedit in disciplinam, repuerascere in gratiam Christi matura iam ætate vir (quippe tertium circiter ac trigelimum agebat annum) & elementariæ propemodum fieri nò erubuit. Cæterum ad illa spiciosa rudimèta grammaticæ capiendæ, edificandæque verborum inflexiones & nominum, cum alia erant ei impedimento, tum illud præcipuè, quòd animum ad reru cælestium sensu concipiendâ longo iam vsu promptum & agilem, si amandi vocabulum, vel alia quæpiam eiusmodi vox admonuisset eorum, quæ piè ac religiosè cogitare & cõmentari cõsueuerat, subito

subitò p̄ne abstractus à sensibus, in contemplationem diuinæ caritatis ac sempiternæ beatitudinis tota mēte raperetur. Ex quo fiebat, non solum vt nihil noui mādare memoriz posset, sed etiam vt si quid antea impressum esset, id ipsum concursu nouarum & præstantiorum imaginum illicò deleteretur. quam ipsam rem, quasi futura præfigiens, pro sua parte adiuuabat etiam vaser humani generis inimicus, eo maxime tempore crebra intelligentiæ lumina eidem offerens, & recondita patefaciens scripturæ sacræ mysteria. Quod ille cū cerneret, cumq̃e adhibito sæpe conatu, euagationem hanc frustra cohibere tentasset; pro ea discretione spirituum quam diuturna exercitatione parauerat, facile sensit diaboli fraudem sese à litterarum studio reuocare conantis ac, quo consilio Barcionem sese contulerat, id ipsum labore ac diligentia consequi maiorem in modum exoptans, hanc inijt rationem eius abigēdæ molestiæ. Templum erat beatæ Virginis, cui à Mari cognomen est, gymnasio proximum. in id templum fuis ritè ad Deum, eandemq̃e Virginem precibus, Ardebalum pro amicitia acceffit; rem illi totam, vt erat, exponit; deinde se ad pedes abijcit homini, etiam atque etiam obrestans, ne ab incæpto delistat; se vsq̃e, modò sibi panis, & aqua non desit, in proximum biennium, & eò amplius, si opus fuerit, ad scholas frequentem esse venturum, seduloq̃e daturum operam litteris: petere & rogare, vt ab se quotidie nō minus quàm à cæteris pensum exigat, cessantē, quasi quemlibet vnum è grege puerorum, arbitrato suo & verbis & plagis accipiat. Miratus viri humilitatem ac probitatem Ardebalus, bonum animum iubet habere, suamq̃e illi operam denuò pollicetur. Atque hac submissione victus denique dæmon abscessit, & importunis illustrationibus Dei beneficio recedentibus, operæ pretium Ignatius facere, & liberius in grammaticæ cognitione cœpit excurrere. Interea discendi mirabiliter auido, & omnia studiorum compendia perquirenti, suasere nonnulli, ad pietatem videlicet cum elegantiore doctrina iungendam, vt Erasmi Roterodami, qui ea tempestate Latinitatis auctor idoneus habebatur, Enchiridion militis Christiani studiosè perlegeret. quòd ille facere cū cœpisset, celeriter sensit ea lectione spiritus seruorem in se quasi frigida superflua restingui: consilioq̃; per preces Deo ita librum illum abiecit, vt neq; in manus postea sumpsit ipse, & multo post, Generalis creatus, omnia scriptoris illius opera in Societate Iesv legi vetuerit, non quòd singula hæretico veneno infecta putaret; sed ne quis fortè caput facietis ac dicacitate viri, sensim, vt sit, ab incorruptis ad vitiosa descenderet. Nec tamen eo tempore Ignatius, quamquam studio litterarum adeo intentus, consuetæ caritatis officia & studium pœnitentiæ omisit. quinimmo cū Barcionem valentiore quàm inde abierat stomacho reuertisset, non ille quidè ad sacrum redijt, neq̃e orationi ita multum temporis tribuit; sed tamen vestitu admodum vili vsus est, & calceos ad ostentationem vitandam ita perforauit, vt soleis paulatim magis magisque discerpis, hyeme iam fauiente, nudis humi plantis incederet: atque etiam subleuius operis, erepto è scholasticis exercitationibus tempore, instijt pia passim colloquia ferere; plebè infimam doctrinæ Christianæ præceptis imbueret; quosdam etiam spiritualibus exercitijs ad virtutem ac perfectionem informare. Quarum rerum admiratione per moti præ cæteris viri quattuor, sese ad Ignatij ductum atque institutum aggregarunt (quibus tamen, vt suo loco videbimus, in proposito constantia desuit) Callistus quidam, qui auctore Ignatio peregrinationem Hierosolymitanam nuper obierat; alterum Artiam cognomento appellabant; tertius fuit è Gotholanæ Proregis familia, nomine Cazeres; ad quos vltimo loco Ioānes adolescens, natione Gallus accessit. His ille socijs auctus, tametsi studiorum metam quamprimum attingere optabat, quòd liberius omnem curam atque operam in hominum salute consumeret; tamen quòd sibi nondum sat firma grammaticæ fundamenta iecisse videbatur, numquam adduci potuit, vt ab Ardebali disciplina discederet (quamuis ad superiores artes vulgò idoneus haberetur) quoad insignis quidam Theologiæ doctor, cui sese excutiendum examinandumq̃e tradiderat, facto periculo, ad reliquorum sententiam accessit. Cuius auctoritatem & iudicium ne contemnere videretur, licet ipse sibi haud sanè placeret, ad grauiora studia Complutum vnà cum socijs abiit.

Eiusdem

Eiusdem commoratio Complutensis. Cap. XVII.

BI cum ad publicum xenodochium suo more diuertisset artium, vt appellat, curriculum inijt non admodum felici successu: quippe qui eadē illa prępropria festinatione incitatus, nullo pęne seruatō vel ordine vel discrimine disciplinę, multa & varia vno eodemq̃ue tempore aggressus est; & in logicis terminos, quos appellant, in phisicis Albertum, in Theologia Magistrum sententiarum (qui maximē libri tum in Hispania terebantur) euoluere, & plures quotidie in scholis audire cepit interpretes; quę res in speciem vtilis & compendiarie, vel maximo ei in id ipsum quod properabat, impedimento fuit. Etenim, quod in rebus humanis serē fit, cōm audē sequeretur omnia, nihil propemodum assequeretur: & ipsa varietas ac multitudo rerum, tum intelligentię tenebras, tum verō memorię perturbationem & confusionem aserebat. Ad hæc illud etiam accedebat incommodū, quod in summa paupertate, non solum ex emendicatio viuebat ipse cum suis, verum etiam aliorum inopiam ac difficultates, conquisitis vndique eleemosynis, magno labore & corporis & animi subleuabat. Pręterea, quod eius cursum vel maximē retardauit in litteris, tanta cupiditate ardebat errantes animas ad bonam mentem atque ad lege Evangelicam reuocandi, vt se, quamuis alieno tum tempore, continere non posset quod minus & in scholasticorum circulis de vera virtute ac pietate sermones inijceret, & in triuijs pueros plebemq̃ue fidei Christianę pręceptionibus erudiret, & omnium ordinum homines passim ad cultum Dei, studiumq̃ue religionis acri, ac vehementi oratione incitaret. Quibus adhortationibus commoti multi cūm ad sanitatem & officium redirent, & crebris altisq̃ue suspirijs veram cordis contritionem ac pœnitentiam testarentur; ab imperitis quibusdam Ignatius in suspensionem & crimen veneficii vocari est captus: quasi homines oratione sua cardiacos redderet. Pręterea cūm insignes quædam in populo repēte morum ac vitę mutationes existerent, & maior in dies hominum concursus ad Ignatium fieret; breui rem ad sacros Inquisitores Toletum pertulit rumor. Gliscebant eo maximē tempore apud Germanos Lutheriana pestis, manabatq̃ue malum quotidie latius. Quinetiam in Hispania ipsa, insani conatus eorum qui sese Illuminatos se ferebāt, paulo ante magistratū diligentia oppressi fuerant. Quocirca sacri Quęsitores in omne eiusmodi contagionis periculum excubantes animo, atq̃ue ex hac hominum frequentia & inulitato agendi genere veriti ne quod nouum incendium existeret, Complutem celeriter aduolant, in Ignatij doctrinam ac mores diligenter æquē ac dissimulātum inquirunt. cūm nihil neque in dictis neque in factis fide alienū inueniret, Ignatium ne appellant quidem; tota re delegata Vicario Archiepiscopi, Ioanni Figuerō, qui deinde Regio consilio pręfuit, Toletum ipsi ad sua tribunalia reuertuntur. Neque ita multo post, Vicarius ipse, magis vsut pandi iuris causa, quā quod rem vlla animaduersione dignā putaret, ad Ignatij diuersorium adit quietē, & pauca quædam ab eo percunctatus, ad extremum exponit, inquisitum in ipsius & sociorum vitam esse acriter, neque inuentum quidpiam vitiosum; proinde more suo animarum salutē operam darent, cum eo tamen, vt non vno eodemq̃ue omnes habitu incederent; ne tali tempore nouam aliquam sectam inducere viderentur. Natiui coloris lanea veste cuncti utebantur. iussit ille Ignatium & Artiagam nigro, Callistum & Cazerem rufo colore distingui, adolecentem Gallum nihil mutare. nec recusauit Ignatius, vt erat magistratibus apprimē obediens. Interiecto deinde quattuor sere mensiū spatio, cūm nihil de instituta docendi ratione remitterēt, nec persuadere libi Vicarius posset, homines idiotas, in ijs tractandis quę ad Christianę fidei dogmata pertinent, nusquam labijs rursus in eos clam institit quærere. sed cūm nihilominus sana cuncta reperisset, rem totam sine vllō iudicij tumultu suppressit. Nec tamen ita multo post Vicarius idem tertiam in Ignatium quęstionem exercuit, quorumdam calumnijs ac suspitione compulsus. Confluebat ad nouum doctorem audientium, vt diximus, populi turba promiscua. in ijs scēminę duæ honesto loco natę, grādis natu mater, & filia forma elegāti. hæ publicis Ignatij adhortationibus incitatę, vt est sexus ad pietatem propensus, adeo exarsēre, vt cuncta Hispanię valetudinaria peragrarē, & in Christi Domini gratiam

toto vitæ suæ tempore pauperibus ministrare decreuerint. Hoc animi propositum Ignatio cum aperuissent; dissuasit ille magnopere cum alias ob causas, tum ne cuius oculos animumque sollicitaret aspectus adolescentulæ; non deesse Compluti pauperes, quos officij causa, si vellēt, inuiserent; posse etiam operam dare sacro Eucharistiæ serculo prosequendo, & alia id genus obire per multa, utriusque sexui, alterius etiam ætati magis congruentia. Quibus rationibus, & simul auctoritate viri deterritz, cogitatam quidem illæ deposuere prouinciam; verūtamen eadem agitatæ spiritus vi, temperare sibi postea nequiverunt, quominus inconsulto atque incio prorsus Ignatio, pedibus, ac mendicantium specie aliud genus peregrinationis longæ difficilliquæ susciperent. Giennium in Bætica est vrbs, quam nonnulli Mentefam Oretanorum falso putarunt, sacro Sudario in primis visenda, in quo crucem sibi met bauiantis expressa Christi Domini adoratur effigies. Ad id Sudarium venerandum, pedibus, ut dictum est, paucis admodum consijs profectæ, duodecim ferme dierum itinere, cum in vrbe non apparent, admiratio primum affinitum ac vicinorum orta: deinde ubi à familiaribus cognitum est peregrinantium habitu petijse Giennium, variè pro suo quisque sensu rem interpretari. nonnulli probare factum, plerique reprehendere quoddam loco scemine sine comitibus, nullo apparatu se in iter periculosum dedissent. Doctor verò Cirollus, cuius in tutela erant mulieres, auctorem eius consilij suspicatus Ignatium, vehementer excanduit, facinus indignum exclamans, hominem externum & ignotum, in aliena patria suis concionibus cuncta miscere, & ipsas matres familias à cura domesticarum rerum auocare, nobiles verò puellas in pudicitie discrimen adducere. Atque his querimonijs Vicarium perpulit, ut Ignatium in carcerem, misso repente viatore, coniceret. Erat æstiuum anni tempus, & satis laxa custodia. itaque ad eum totis iam illis finibus celebrem, vel spectandi, vel audiendi causa plurimi ventitabant. quibus ille securitate mirabili tum Christianæ doctrinæ rudimenta, tum etiam, ubi res exigeret, spiritualium exercitationum præcepta more suo tradebat. Georgius quidem Nauerus, insignis ea tempestate doctor, & magna apud Carolum Cæsarem gratia, cum ad eum visendum accessisset; animi magnitudinem, & dicendi vim admiratus, ut primum ad suos domum reuertit. Hodierna die vidi Paulum (inquit) in vinculis. Idemque septimumdecimum diem ibi transegerat non solum innoxius, verum etiam prorsus ignarus cuius criminis nomine accerferetur; cum eius interrogandi gratia multa quippe ad eum ab iniquis delata fuerant) Vicarius ipse cum scriba publico in carcerem venit. At primum (ut sit) varijs questionibus versat in omnes partes Ignatii animum: dein disciscitur ex eodem, obseruet ne Sabbata. cui ille, Utique, in honorē beatæ MARIÆ virginis (inquit.) nam cæteroquin & Iudæos ritus ignoro, & verò Iudæum patria mea fert nullum. Postremò, noster, ait, mulieres quasdam duas, matrem & filiam? Cum Ignatius annuisset, Numquid auctor illis fuisti (adiungit) peregrinandi Giennium? Nihil verò minus, ait Ignatius: quinimmo credas mihi iurato velim, eiusmodi concursationes & itinera in vniuersum utrique dissuasisse me: & si profectæ sunt, me ignaro, atque adeo inuito profectas. Tum hilari vultu Vicarius, humeros Ignatii leniter apprehendens. Atqui ob id ipsum, inquit, in custodiam te scito fuisse coniectum. His ita peractis, ac tota serie questionis per scribam in commentarios relata, Vicarius abiit. Interea peregrinatione confecta, secundo & quadragesimo denique die mulieres reuertuntur. & quibus Ignatii innocentia clarè perspecta, venit in carcerem scriba, & Vicarij sententiam Ignatio recitat: qua primum iuebatur ipse cum socijs cæterorum scholasticorum habitu incedere; deinde quadriennij perfiniebatur spatium sacre Theologiæ cognoscendæ, ante quod exactum spatium, de fidei Christianæ mysterijs ad populum verba ne faceret. Quibus auditis, quod ad habitum pertinet, nihil sine recusabat Ignatius, dummodo in id ipsum egenti sibi necessaria præberentur: illam verò temporis finitionem ægrè admodum tulit, quod ea re sibi viam ad procurandam animorum salutem obstrui cerneret. Itaque sine vlla dubitatione Salmanticam ad sua prosequenda studia migrare constituit, cum sesquiannum circiter Compluti moratus, inter eas ipsas difficultates & occupationes, non nihil tamen è logicis, physicisque, & ex ipsis Theologiæ fontibus degustasset. Sed interim, ad gloriam Dei, ne quid in doctrina moribusque suis resideret infamæ, Toletanum Archiepiscopum (cuius in diocesi Complutum est) sibi ex itinere adeundum, totamque ei rem gestam, & omnē consiliorum suorum rationem explicandam existimauit. Is erat Alfonso Fonseca, morabatur-

Arabaturque eo tempore Pintia, à quo benignè acceptus, animatusque ad cæpta strenuè promouenda, necnon instructus viatico, Salmanticam venit, quò comites iam ante præcesserant. quorum ille diuersorium ignorans, primùm omnium sacram ædem ingreditur, vbi orantem conspicata pia quædam mulier, instinctu videlicet numinis, vltro ad eum accessit, & sciscitata nomen, ad socios iam sibi notos læta perduxit. Verùm Ignatio ne Salmanticæ quidem quieto esse diutius licuit. Cùm enim quod supererat à studijs otij, in cohortandis ad virtutem ac pietatem & priuatim & publicè non modò plebeijs, verùm etiam principibus viris infunderet; neque verò, adiuuante Domino, frustra operam collocaret; omnium in se oculos repente conuertit, vrbemque totam celeriter eius nominis fama peruasit. Erat omnino inusitata res, & ipsa nouitate valde mirabilis; laicos homines, & externa re nulla differentes à cæteris (etenim eos Figheroa suo sumptu Compluti scholasticorum vestimentis ornat) Apostolico ac pastoralis propemodum munere fungi palam, & sacerdotes ipsos ad partes suas ritè obediàs accendere. Et cùm eiusmodi vitæ genus valde probarent, suspicerentque permulti; tum verò non deerant, qui totam rem, secus interpretarentur, ac diligentius cautiussque examinandam putarent. In ijs Dominicani fratres è diui Stephani præclaro cænobio, quamquam eorum pro potestate non erat eiusmodi quæstio, tamen, quò erant caritatis ardore, sât suum rati quod communem ad rem totius Ecclesiæ pertinere; Ignatium noscere, spiritumque ipsius, & doctrinæ genus, & vitæ institutum expendere omnino constituunt. Interim ignarus huiusce consilij Ignatius confessarium ex ipso cænobio sibi delegerat. Is igitur confessarius aduenam iussu Vicarij (nam Prior, seu cænobiarcha tum aberat) in proximum Dominicum diem ad prandium inuitat, necneuenti, Fac (inquit) paratus accedas; quærenda ex te non pauca. Ac nihilominus, vbi dies aduenit, sine cûctatione promissa fecit Ignatius. Exceptus est cum vno è comitibus Calisto, comiter. Sublatis deinde mentis, vtrumque Vicarius cum eodem confessario, & alio è fratribus in facellum quoddam seducit. confidēt omnes. Tum blando vultu Vicarius Ignatium intuēs, gaudere se admodum inquit, ac valde probare, quòd ille cum socijs Apostolicum in morem peregrinando populos doceat, atque ad cultum Dei, ac studium pietatis impellat. verumtamen auere se nosse quibus maximè litteris operam dederit. Cùm id quod erat, Ignatius, minimè doctos fateretur esse: Quid igitur, inquit, expertes doctrinæ, conciones de rebus diuinis habetis? Nos verò nequaquam concionamur, ait Ignatius; verùm de virtutis pulchritudine, de vitij fœditate, cùm occasio sese dat, familiariter & ex æquo loco differimus, atque homines ad odium peccatorum, amoreque probitatis hortamur. Ad ea Vicarius: Sed vtique de virtutibus vitijssque sine liberalium artium cognitione disputari non potest, vel à magistris & libris accepta, vel infusa diuinitus: vos verò neque litteris, neque doctoribus operam dedistis, vt ipsi fatemini: restat igitur vt Spiritu sancto vobis hæc tradita sint. atqui hoc ipsum est de Spiritu sancto, quod maximè quærimus. Tum Ignatius vt peti se vidit repentino dilemmate, cùm aliquantulum substitisset: De his, inquit, hætenus. Cùm nihilominus instaret ille, ac Spiritus sancti verbo hominem vrgeret, oppressus Ignatius tam perseueranti interrogatione, in eodem tamen gradu constantiæ perstitit, seque nihil præterea responsurum affirmavit, nisi quibus legitimè interrogandi ius esset. Quo loco Vicarius: Ita ne verò? inquit. Cùm nouæ impostorum scicæ quotidie pullulent, & in errorem ac fraudem ita multos inducant; vos in reddenda veltræ doctrinæ ratione tergiversamini? Atqui efficiam vt omnino reddatis. Triduum deinde in sacros cænobij fines detinentur, atque humanissimè tractantur à fratribus. Eo spacio exacto, eccetibi à Baccalaureo Fria, Vicario Salmanticensis Episcopi, notarius ambos perducit in carcerem, includitque separato à reliqua reorum turba conclaui, mirum in modum squalido, ac peruetusto, odorifq̃, deterrim; cuius textum medium stipes ligneus fuleiebat, ac stipiti ferrea catena erat affixa dodrantium longitudine circiter nouem, bifida ad extremum serie. huic ergo catenæ altero vtrumque; pede adstringunt, sic, vt nusquam alter sine altero progredi, aut loco pene mouere se posset. Igitur tota ea nocte per summum corporis incommodum nulla capta quiete, in hymnis & canticis perstitere. postridie, vt per vrbem vulgata res est, continuò boni viri complures cum stragulis, culcitrisque, & ciborum apparatus adfuerunt, quorum benignitate recreatus Ignatius, ac paulo clemētius haberi deinde in ea custodia captus est. Itaque, vt ante Compluti, sic eo tempore concursus ingens hominum ad eum fieri. ad

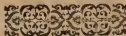
quos ille admirabili tranquillitate, de contemptu rerum humanarum, de futuro extremo iudicio, de quæ sempiternis præmijs atque supplicijs differebat. In ijs Francisco Mendozæ (qui postea S. R. E. Cardinalis & Episcopus Burgenfis est mortuus) miserantissimum ipsius, & amicè ex eo quærenti, grauiter ne ferret custodiam & vincula: Tantum ne malum tibi videtur esse carcer? inquit Ignatius. atqui, scito, vrbe Salmantica tota nõ ita multas esse compedes, manicasve; quin ego plures Christi Domini causa vehementer exoptem. Interea Baccalaureus Frias ad carcerem accedit, Ignatium & Callistum diuersos interrogat, ac varijs percontationibus, quales haberi à iudicibus solent, vtriusque sensus & animum diligenter explorat. Cùm illi congruentia responderent, nec modò sibi, sed etiam inter se mirè constarent; denique librum Exercitiorum, de quo inaudierat, poscit: nec recusat Ignatius; quin etiam sibi præterea esse tres in eadem vrbe socios aperit, editque diuersorij nomen, ac notas, quibus inueniri sine errore possint. neque verò superfeldit ille misis licetoribus eos in carcerem tradere inferiore; ne quod ijs colloquium cum Ignatio, neu qua communicatio consiliorum esset. Post hæc, ablatum Exercitiorum librum & ipsemet accuratè perlegit, & examinandum præterea tradidit tribus Theologiæ doctoribus: qui dum singula diligenter expendunt, accidit interea res ad innocentiam Ignatii & sociorum declarandam non leuis momenti. Cùm enim cæteri, qui in vinculis tenebantur, per negligetiam custodum effracto carcere omnes repente dilapsi essent; Ignatius comitesque soli in summa fugiendi E licentia postridie ibidem inuenti sunt, & cunctis admirantibus, approbantibusque, confestim in amplam domum & commodam inde magistratum iussu traducti. Citatus præterea Ignatius ad Baccalaureum & reliquos libri sui recognitores, cùm & de Exercitiorum ratione, & de præcipuis fidei Christianæ mysterijs multa ex eo quærerentur, paucis ac demissè præfatus, neque se vacasse admodum litteris; & quæcumque sentiret, diceretve, Ecclesiastico iudicio & censuræ cuncta submittere; ad singulas questiones de sanctissima Trinitate, de Incarnatione Domini, de sacramento Eucharistiz, aliasque complures ita respondit, vt iudices ipsi pæne obstupescerent. Præterea è iure canonico proponitur ei difficilis quidam nodus, quem ipse, cùm item responsa Doctorum seignorare dixisset, illicò soluit egregiè. Postremò iussus primum Decalogi præceptum, vt consueuerant ad populum, sic ibidem repente explicare; in eam sententiam vsque adeo variè & copiosè dixit, vt omnem illis præterea interrogandi cupiditatem exemerit. His rebus ita peractis, cùm dies vinculorum esset secundus iam & vigesimus, vnà cum socijs euocatur ad iudicum sententiam audiendam. cuius erat summa, innoxios eos, & ab omni hæretica labe intactos videri, ac proinde posse arbitrato suo in adiuuandos homines ac plebem erudiendam incumbere; tantum ne intra quadriennium in Theologiæ studio exactum, quæ cogitatio lethali, quæ veniali crimine teneretur (qui locus in toto pæne iure Pontificio ac Theologia difficillimus est) p auderent ipsi per se definire, atque statuere: id autem propterea quòd in Exercitiorum libro signa quædam tradita viderant iudices ad peccata capitalia à venialibus dignoscenda: quæ tamen quòd nihil continerent à recta fide alienum, nominatim improbare non audebant. Recitata sententia, cùm honorificè tractatum ab se Ignatium putarent iudices; ille verò suis rebus è conscientia apprimè confidens, vebemèter indoluit, ab ijs quos veræ & Catholicæ fidei tutores ac præsidēs agnoscebat, nullo in suis neque dictis, neque scriptis deprehensò vitio, tamen in re tanta tamque necessaria sibi silentium imponi; atque iter ad excolendos ac pro viribus adiuuandos homines impediri. Quæ ipsa res inclinatum iam ante animum eius impulit, vt satius iudicaret ex hisce difficultatibus quas in Hispania obijci sibi subinde videbat, ad scholas Paritienses in Galliam vltrò sese transferre: vbi tum ob suam nouitatem, & eius linguæ in seitiam sibi minus interim negotij putabat fore, tum propter illius academiz celebritatem atque frequentiam, non desuturos deinde quos ad suum institutum, atque ad Apostolica vestigia sectanda perliceret.

Lutetiam

Lutetiam proficiscitur. Cap. XVIII.

LT quoniam ad iter adeo longinquum & anceps, non idem erat socijs animus: atque etiam, vt maximè incolumes eò peruenissent, incertum erat, apud ignotas nationes quam copiam in studijs litterarum degendi essent habituri; communicato cum ijs consilio statuit Ignatius antecedere solus ipse Lutetiam: & siquidem res facultatem habitura videretur, vt eos ibidem alere posset, ipsos euocare per litteras, sin minus, tota de re facere certiores; vt quamquam diuersis locis, eadem tamen coniunctione animorum, cuncto interim philosophiz ac Theologie curriculo, intermissam ad tempus consuetudinem, Deo volente deinde repeterent. Rebus igitur ita compositis, quamquam è præcipua Salmanticensi nobilitate multis agrè ferètibz, ac maiorem in modum renitentibus, vigesimo circiter die quàm è custodia exierat, in viam se dedit Ignatius, onustum libris asellum præ se agens; ac Barcinonem deuenit. Hic verò, vt inter veteres amicos ac familiares, omni ope certandum illi fuit, vt se à lacrymis atque à complexu carorum auelleret, etiam atque etiam deprecantium, ne patriam cum externa regione mutaret, neu se tali tempore in manifestum vitæ periculum ultro dmitteret. Vigebat adhuc bellum inter Hispanos Gallosque, & circa regni versusque præcipuè limites infesta latrocinij loca, & recentes multorum cædes ad metum proponebantur. Sed ille nec terrore, nec precibus de suscepto consilio demoueri se passus, certè illud recusare nō potuit, quominus tum ad sumptus itineris, tum necessaria Parisijs comparanda, nummorum aliquid partim in numerato, partim in nominibus ab Elisabètha Rosella, & alijs quibusdam amicis acciperet. Quibus ille subsidij, ac præcipuè diuine bonitatis ope munitus, hyeme summa, pedibus, vt solebat, nullo duce vel comite inde profectus est sub initium anni M D X X V I I. cumque Ianuarium totum in itinere posuisset, Februario mense Lutetiam sospes introijt. ibi quod ad studia pertinet, respiciens perexiguum præteriti temporis fructum, rationibus suis accurate subductis ad Dei gloriam statuit in litteras toto pectore incumbere, cumque experiendo iam cognouisset, eam esse humanæ mentis imbecillitatem, vt in plura vno eodemque tempore vix atque agrè sufficiat, damnata priore festinatione, in posterum, compendij omisis, regia via procedere, & studiorum suorum nouum initium ordiri decreuit. Igitur ad Montisacuti collegium itare quotidie, ibiq; inter procacium puerorum greges, matura iam ætate vir, grammaticæ rudimenta repetere non dedignatus est. Simul etiam de stato precationis tempore, & vexatione corpusculi, quò plus otij ac virium studio superesset, multum imminuit, sic tamen, vt illa præcipuè tria nunquam omiserit: primum, vt quotidie sacrificio Missæ religiosè interesset: alterum, vt octauo quoque die post poenitentiz sacramentum cælesti pane sese reficeret: extremum, vt bis quotidie sua eius diei dicta, facta, cogitata quàm diligentissimè recognosceret; conferensque hodiernum cum hesterno die, hebdomadam cum hebdomada, mensemque cum mense; suos in spiritu vel progressus, vel regressus perquam accuratè exploraret atque perpenderet. Procuracionem quoque alienæ salutis, & institutam consuetudinem agendi cum proximis, tantisper dum litteris, ac præsertim philosophiz vacaret, aliqua ex parte remisit, numquam tamen omnino deposuit.

Ss 3 Extrema

Extrema inopia incommoda superat. Cap. XIX.

MAM verò, satis vsu ipso edoctus, quantum detrimentum studijs afferat mendicitas, & cura tolerandæ in singulos dies vitæ; & nihilominus optans CHRISTI Domini & Apostolorum exemplo nihil prorsus in hoc sæculo possidere; piorum benignitate ac facultatibus totam rem ita moderari constituit, vt neque in diem, vt antea, precario vitaret, & nihil idcirco de voluntariæ paupertatis proposito meritoque perderet. Sed ea res primis vtique mensibus minimè cessit illi è sententia. Cùm enim sese in Hispanorum aliquot contubernium contulisset, qui plurimi Parisijs ipso belli tempore versabantur, & exactam è syngrapha Barcinonensi pecuniam cuidam ex eadem natione custodiendam dedisset, eam ille clam suos in vsus non optimæ fide conuertit; cumque postea reddendo non esset, reliquis iam nummis insumptis Ignatius, & à locupletibus amicis, quorum ope adiuuari posset, longo intervallo dissociatus, tanta subito rerum omnium inopia oppressus est, vt ei cibum ostiatim quærere quodidie, & in hospitalem sancti Iacobi domum, in finis precibus exorato eius loci præfecto, demigrare necesse fuerit graui sanè incommodo. Quippe Lutetia Parisiorum, vrbs in primis Europæ totius & magnitudine & celebritate visenda, trifariam est diuisa, partem vnam, quam Sequana fluuius insulam efficit, regia vetere, foro, & tribunalibus nobilem, vulgò Ciuitatem appellant. altera, quæ nouam regiam continet, Oppidum dicitur. tertia pars iam inde à Carolo Magno dicata Musis, Vniuersitas nominatur. in hac, præter cæteram incolarum turbam, scholastici maximè inhabitant; ac numerantur ibi collegia permulta libero aditu, cum suis vnumquodque liberarum artium discipulis & doctoribus, & præfecto collegij, quem Primarium vocant. Igitur ex ea vicinitate in sancti Iacobi hospitium, quod procul inde est in suburbio, extrema necessitate compulsus Ignatius, in tanto locorum intervallo, cùm alijs afflictabatur incommotis; tum verò quòd cùm ante lucem in academia inciperent scholæ, nec nisi nocte desinerent; ipse, illius hospitij legibus, nec manè ante solis ortum egre di poterat, & vespere ante occasum regredi cogebatur, sic vt inter eundum & redeundum, quamuis industrio ac vigilant discipulo multum & de magistris dictatis, & de tota scholarum exercitatione deperiret. Cui tanto detrimento cùm in præsentia nullum aliud remedium occurreret, consilium cepit more scholasticorum egentium ea conditione locandi operam suam alicui ex academiæ Primarijs, doctoribusve; vt quòd sibi à rebus domesticis otij superesset, id totum in scholastica disciplina, studiisque doctrinæ consumeret. Sed magis magisque probante Deo constantiam & patientiam viri, conditionem eiusmodi, quamuis magna adhibita diligentia, nactus est nullam. Itaque deiectus hac spe, cùm id ærumnosæ vitæ genus aliquandiu tolerasset; & quos in Hispania reliquerat socios, de statu rerum suarum per litteras monuisset, hortatus vt ibidem ex dicto circumlo studiorum absoluerent; rationem inijt multo commodiorem, vt indicatis vacationum serijs, in Belgium, atque interdum etiam in Angliam siue Britanniam, ad Hispanos negotiatores excurreret: quorum benignitate cùm facillè obtinuisset annuam pecuniam summam Lutetiz toto studiorum tempore certis pensionibus exigendam, commodius multo cepit in liberalium disciplinarum cognitione versari. Cumque octodecim fere menses Latinæ linguæ tribuisset in Montisacuti collegio, in collegium cui à sancta Barbara nomen est, ad philosophiæ studia transijt alacritate mirabili; ac primùm occurrentes denuò rerum cælestium importunas imagines, quamquam eximia cum animi delectatione coniunctas, eadem spiritus constantia, qua superiores illas, iterum ab se reiecit, ac repulit; deinde magistris attentè audiendis, multa ac diligenti eorum quæ audierat commentatione, quotidianis denique gymnasijs exercitationibus, triennio & mensibus sex (quod spatium temporis curriculum philosophiæ in academia illa tribuitur) ita profecit, vt honorifico magistri iudicio ac testimonio (is erat Ioannes Penna philosophus) post consueta certamina, ritu solemnium laurea, cæterisque doctrinæ insignibus decoratus sit. Post hæc in cænobij Dominiciani gymnasio sacram Theologiam aggressus est, ingenti sanè labore & industria, cùm præter cæteras lucubrationes, hyeme fruente, quotidie manè ante lucem ad scholas, quæ

A quæ illa circiter hora ibi habebantur, accederet. atque ex eo studio tantum Deo adiuvante percepit, quod satis esset ad fidei doctrinæque suæ rationem, sine suspitione vlla nouitatis, ex Patrum decretis atque auctoritate reddendam.

Varie propter Christum exercetur. Cap. XX.

EQVE verò, quamuis interim à plebis catechesi atque à publicis actionibus abstineret, idcirco tamen, quoad per scholas licitum est, ab adiungendis à CHRISTVM hominibus, animandisque ad studium veræ laudis & gloriæ destitit. quapropter multi nec infimæ sortis viri, priuatis ipsius colloquijs ac monitis incitati, partim castigato vetere luxu, Christianæ disciplinæ seueritatem induerunt; partim etiam solemnî voto varia religionum instituta professi sunt; partim denique ingenti academiarum totius admiratione, in CHRISTI gratiam pecunia egentibus distributa, pau-

perem vitam agere, atque adeo ad conculcandum penitus omnē sæculi fastum, & expianda superbæ crimina, palam per vicos & compita manum ad stipem ipsi porrigere, victumque palam emendicare cæperunt. quos tamen amici, rem indignè ferentes,

Bcum neque precibus neque minis à proposito reuocare valuissent, facta manu denique ab hospitali domo sancti Iacobi quò se se contulerant, vi armisq; in pristinam academiam diuersorum ad sua prosequenda studia retraxerunt. Ignatius verò tantam eiusmodi rerum inuidiam subiit, vt præter cæteras iniurias & maledicta, falsis etiam criminationibus ad sacrum Inquisitorum semel iterum delatus sit. Iserat ea tempestate Matthæus Ori, ex Dominicana familia Theologiæ magister, tum eruditione, tum probitate conspicuus; qui accusatorum fraude comperta, Ignatium non absoluit modò, sed etiam miris ornauit laudibus, ipsumque Exercitiorum librum, qui præcipuè in suspitionem crimenq; vocabatur, tantum absuit vt damnares, vt subiectam eiusdem exemplum Ignatii permissu desumpserit. præterea absolutionis ac sententiæ formulam, publici scribæ chirographo & signo munitam, quam contra iniquorum calumnias, quandocumque opus esset, proferret, tametsi minus gratum id potentibus quibusdam viris fore videbat, Ignatio petenti concessit. Neque verò pro CHRISTI nomine solum hac falsæ accusationis procella defunctus Ignatius est; sed eorum ipsorum opera, qui illum deinde vel maximè dilexerunt, virgarum quoque publicè periculum adijt. Mos est Parisijs in scholasticos improbos ac seditiosos, ad sciendam academiarum disciplinam, in hunc fere modum animaduertere. Dissimulato consilio, ad condi-

Cetam diem in aulam collegij Primarius, magistrisque nodosa instructi virga conveniunt: comprehensumque repente noxium, & in medio confessu nudatum, certo plagarum numero singuli afficiunt. Id supplicij genus cum ad sensum corporis peracerbum est, tum verò ad ignominiam ac dedecus longè turpissimum, deq; ipsius loci nomine aula vulgè appellatur. Hunc igitur cruciatum ac notam maleficis constitutam, Ignatio infanti, quòd condiscipulos seditis præcipuè diebus à schola ad oratorium & sacra mysteria Confessionis Altarisq; traduceret, vehementer iratus magister ipse Ioannes Penna parauerat, Iacobo Gouea Lusitano collegij Primario in suam sententiam facillè adducto, quippe qui iam ante priuatim erat inensus Ignatio, quòd familiarem quendam suum, Amatorem nomine, seuerioris vitæ præceptionibus imbuisset, atque (vt pietatem sere interpretantur homines) insatuisset abductum à curis inanibus, & iucundo conuictu amicorum, atque à pristina consuetudine. Vt igitur dicta supplicio dies illuxit; aduentans iam ad scholas, ab amico fideli maturè monetur Ignatius, ne intra collegij septa vtique illo die inferat pedem; concitatos in eum esse omnium animos; pœnas aulæ daturum extemplò, ni caueat. Ad cuius rei nuntium ancipiti deliberatione distractus Ignatius, quòd & pro CHRISTI nomine verbera & contumelias perpeti mirificè optabat, & supplicij apud homines adeo turpis infamia, metuebat ne complures è iuuentute, ipsius opera iam ad meliora conuersos, nec dum in bono stabiles, à sua consuetudine atque auctoritate auocaret, iterq; libi ad alios etiam deinceps CHRISTO lucrificandos abrumperet; totā rem ad ipsius Gouex arbitrium iudiciumque reijcere statuit: quod ille recognita decreuisset, id ex diuina maxime

gloria & voluntate futurum, neque de eiusmodi sententia ullis amici deuotionibus, & precibus uel demoueri se passus, quamquam horrenti pæne imminentis acerbis acerbis, & renitenti carni vim fortiter intulit: ingressusque collegium, & rectà Goueam petens nondum è cubiculo egressum, placido ac sereno vultu, & altam animi pacem ac securitatem indicante; Si meæ mihi (inquit) existimationis & incolumitatis, quàm diuini gloriæ, salutisquæ animorum cura prior esset ac potior; nequaquam hodierno die pedem intra fines huiusce collegij posuisssem. neq; enim antequam huc venirem, Ignatius eram Gouea, quātum è vestra omnium indignatione dedecoris, quàm acerbis tormenta me maneant. Sed quoniā nihil omnino mihi vel ad meritum optabilius, vel ad veram dignitatem præclatius duco, quàm **CH RIST I** Domini causā, tam grauiā tamq; multatam pro me perfuncti, vicissim probra, plagas, mortē denique perpeti; idcirco nimirum ad scholas accessi, & vltro memet in tantum & corporis & famæ discrimini obieci. Verum enim verò mihi non modò quid votis meis ac desiderio, sed etiā quid proximorum rationibus, & sempiternæ salutis conducatur, caritatis lege considerandum est. Multos habeo adulescentes Dei beneficio nuper è cæno flagitiorum emerfos, ac vix dum a uulso ab improborum pestilenti consortio. hos ego vereor, ne si me in tam honesto conuentu publicè vapulasse constiterit, à meo sermone congressuque protinus auocet infamix metus; ac proinde, ut sunt flexibiles hominum voluntates, ad eadem illa saxa quibus paulo ante adhererant, ingenti dæmonum gaudio, & feruor ætatis, & præuæ consuetudinis æstus abripiat. Simul etiam (verum ut fatear) tui me Gouea, doctoris quæ mei Pennæ me miseret, qui Christianam pietatem ac fidem sacramento professi, cæterisquæ ad exemplum iustitiæ virtutisquæ præpositi; **CH RIST I** famulum, **CH RIST I** causā agerem, adeo acerbè insectamini. & qui, quæ pœna lex affici iubet eos qui scholasticos deprauare, magistris illudere, seditiones conflare uoluerint; eadem dignum iudicatis eum, qui iuuentutem à virijs, doctores à iurgijs, academiā à tumultibus vindicare conatur. quæ quoniam mecum ipse reputans, non leuis momenti ducebam esse, quamquam cupidus inimicorum odij vel meo sanguine explendi, tamen pro nostra necessitudine deesse nolui, quominus eadem tibi quoque, integra etiam nūm re, consideranda proponerem. Mihi, ut dixi, pro **CH RIST I** nomine vexari ac torqueri optatissimum est; etiam quæ si videtur, sponte ad patibulum pergo. tu, Lutetiæ Parisiorum, sanctæ Barbaræ collegio, in eiusmodi causā tale documentum vel pietatis vel æquitatis dari an expediat, pro tua sapientia ac religione constitue. Vix dum Ignatius dixerat, cum Gouea, vir & ni concitaretur aliunde, suo pte miris ingenio, & tum instinctu diuino valde compunctus; illicò cæpta damnauit, ac maiorem in modum detestatus est; apprehensumq; amicissimè Ignatium deduxit in aulam, quod iam collegæ cum reliqua turba parati conuenerant. Ibi silentio indicto, repente contra omnium expectationem de Ignatij laudibus orationē instituit; viri fortitudinem, innocentiam, caritatem extollens; se ipsum, & cæteros qui innoxio periculū struxerant, vehementer accusans. Et quam in sententiam cum multa dolenter grauiterq; dixisset, ad extremum obortis lacrymis, ad Ignatij genua procidit, precatuque delicti veniam, & apud cæteros illum in admirationem gratiamque restituit, & ipse in omni deinde vita Ignatium & socios præcipuo amore studioque complexus est.

De socijs ad Ignatium adiunctis. Cap. XXI.

H A S C E igitur, aliasque eiusmodi insectationes atque pericula Ignatius **CH RIST I** causā contraxit. attamen idem plurimorum quoque sibi gratiam ac beneuolentiam optimis artibus peperit. Fuit enim in illo, præter diuinis infusa charismata, mirum etiam atque efficax ingenium & studium ad animos hominum decernendos. In principum amicitias opportunè inlinuare sese, easdemque obsequio & submissione rueri; pares facilitate ac suauitate morum allicere; inferioribus, & egentibus, auctoritate, opera, necnon è suis angustijs etiam pecunia præsto esse; morbo aliquo laborantes uel cum valetudinis & contagionis periculo adire, solarique amantissime; eorum quibus cum uiueret, agere uel, vel difficultatem naturæ, & arrogantem

A perpeti; vel ineptias ac stultitiam, quoad ita res ferret, exforbere difsimulatione mirabili; ad aliorum arbitrium ac voluntatem, quibuscunque rebus honestè posset, semper accommodare se ac flectere; omnibus denique in CHRISTIANITATI gratiam omnia fieri: ubi penitus in hominum sensus ac voluntates irrepererat, tum demum officijs ac beneuolentia comprehensos occupatosque, pro suo quemque captu, sensum & cautè progrediens, Christianæ religionis & officij præceptionibus excolebat. Atque his fermè artibus, & simul sanctimonix ac frugalitatis exemplo, multos, ut diximus, à turpi ac flagitiosa vita non modò ad sobrietatem & continentiam, sed etiam ad còtemptum rerum mortalium, atq; ad salutaria consilia CHRISTIANITATIS conuertit. Complures præterea hæreticos, grassante iam tum peste Luteriana, tempestiuè disputationibus monitisq; conuictos, ad sacra Quæstionum tribunalia volentes adduxit; & cum sancta Romana Ecclesia in gratiam secreta aburatione restituit. Iam verò, quòd ei vel in primis propositum initio fuerat, ut aliquos ingenio doctrinæque præstantes, ad suum institutum ac vitæ rationem aggregaret; in id ipsum per Theologix maxime tempus incubuit; adiunxitque sibi, Deo bene iuuante, iuuenes nouem ex academia vniuersa lectissimos, quorum primus fuit Petrus Faber Allobrox, pago Villareto Gebennensis diocesis humiliter natus loco, sed egregiè pius, quippe qui duodecimo ætatis anno per summum sanctimonix studium virginitatem Deo vouerat; idemque ad litteras à vita pastoralis traductus, tantum ingenio industriaq; profecerat, ut eum in locis Aristotelis difficilioribus magister ipse Penna confuleret. Hunc igitur Ignatius & studiorum & conturbatissimi communionis sibi coniunctum; licet socium gloriosi operis ipso initio destinasset, non tamen continuò illi rem aperuit, neque ad tantam perfectionem impellere confestim aggressus est. sed conscientiam excutere, & in seipsum quotidie diligenter inquirere primùm edocuit, deinde ad totius ante actæ vitæ noxas per sacram Confessionem expiandas adduxit, postremò, cum iam philosophiæ curriculum exegisset, spiritualibus exercitationibus perpoliuit; adeo propensum ad penitentiam, tantoq; animi ardore succensum, ut hyeme summa, concretum glaciè flumen Sequanam plaustris impune prementibus, in separata Jacobæi vici domuncula propositas meditationes, & quidem insidens niui sub dio peregerit, sexq; ipsos dies omni prorsus cibo potuq; abstinerit, in ediam longius utiq; protrahiturus, nisi eum, re animaduersa, consultoque suppliciter Deo vetuisset Ignatius. & sanè respondit operi fructus. Cum enim antea in eligendo certo vitæ genere Faber mira animi sollicitudine, varijsq; scrupulorum molestijs adeo torqueretur, ut præ nimio angore sese in auias abdere solitudines, ibiq; radicibus herbarum victitare pæne decerneret; ex hac spiritali exercitatione vocari se vnà cum Ignatio ad animorum subsidium non dubiè sentiens, tantam ipse pacem ac tranquillitatem conscientix consequutus, ut ex vehementissima tamquam agitatione

C ac salo, placidum tutumq; portum se deniq; nactum esse profiteretur. Ex eodem contubernio Franciscus quoq; Xauerus nobilis Cantaber, idemq; non vulgari eruditione, quippe qui laurea magistrati donatus Lutetiæ post modum publicus Aristotelis interpres extiterit; quamquam principio ita non studiosus Ignatii, ut eius pietatem (ut sit) etiam procaciter irrideret; tamen viri tum patientia, tum obsequijs adeo delinitus est, ut ad illius ductum arbitriumq; sese omnino contulerit. Hunc & diuitiarum affluentia, & viuido ingenio, & viribus corporis præferocem, admirabili prudentia ac lenitate mansuesecit Ignatius, in eamq; rerum humanarum desipientiam, & caritatis ardorem paulatim adduxit, ut inter ipsa Exercitia spiritualia, tum ad carnis macerationem quattuor dies ieiunus omnino transegerit; tum verò, quòd inter iuuenum greges defultor eximius, corporis agilitate sibi nimium placuisset; ad eius piaculū vanitatis, membris validofune perstrictis, nò sine acri sensu doloris dies aliquot in còmentandi orandiq; labore atq; attentione persisterit. Hic est Xauerus ille, qui non multo deinde post, Ioannis Lusitanie regis rogatu, ex auctoritate Pontificis Romani missus in Orientem, plenius Apostolico spiritu, tota India maritima summis laboribus ac periculis peragrata, in vltimas Japoniorum terras Euangelij lumen primus intulit, atq; ingenti infidelium numero ad CHRISTIANITATEM adiunctum; multis clarus miraculis, in ipso aditu Sinarum excessit è vita. Porro Xaueri & Fabrum imitati sunt Iacobus Laines Segutinus, qui deinde Societati nostræ proximus ab Ignatio præfuit, vir de Christiana repub. in primis optime meritus, & Alfonso Salmerò Toletanus, Græcis & Latinis litteris admodum eruditus; uterq; confecto Còpluti philosophiæ curriculo, Parisiosq; partim Theologiæ causâ, partim etiam

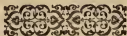
etiam Ignatij noscendi gratia profecti, cuius de laudibus iam tum in Hispania, con-
stanti hominum sermone multa cognouerant. Accessit ad hos etiam Nicolaus Boba-
dilla Palentinus, doctus iuuenis, & philosophiam publicè professus in oppido Hispani-
æ Pintia: itemque præstanti indole Simon Roterigius Lusitanus, & post aliquanto,
Clausius Iaius Gebennensis, & Ioannes Codurius Ebreundenis, Paschasiusque Bro-
etus Ambianensis, Fabri præcipuè (cuius iam erat nomen Parisijs celebre) monitis &
exemplo permoti. Hi omnes, impulsu planè diuino, cum aliter alterius consilium igno-
rarent, post exactissimam totius vitæ confessionem spiritualibus exercitijs ab Ignatio
perquam diligenter exculti, vehementi quadam spiritus motione nec non quidem in
vmbra ac solitudine, sed in solem ac puluerem euocari ad prælia Domini prælianda
senferunt. nec fuit è nouem vllus fere, quin ad propitiandum cæleste numen, eiusque
voluntatem suppliciter exquirendam; præter cæteram abstinentiam, & incommoda
voluntaria, tridui, vt minimum, totius inedia sponte pertulerit, nimis audaci fortasse
consilio; nisi eos & multorum exempla, & seruos simul ætatis ac pietatis excuset. Hos
cegitur focios Dei beneficio nactus Ignatius (quorum tres erant superstites hæc scri-
bente me, Salmeron, Roterigius, & Bobadilla) quod iam diu moliebatur & agitabat
animo, re ipsa aggredi primo quoque tempore statuit, vt Hierosolymâ Pontificis ma-
ximî permissu repeteret, gentesque finitimas Christiana quondam religione præstan-
tes, deinde Mahometis nefaria superstitione deceptas, vel à miserabili errore ad verita-
tem Euangelij reuocaret, vel certè (quod erat proximum) sanguinè ac vitam in causa
tam pia, tamque gloriosa profunderet. Neque sanè difficile fuit, cæteros iam sponte
currentes, & Dei amore incensos, in eandem sententiam & propositum adducere. &
quia plerique Theologix studia nondum absoluerat, ne interim conceptus ardor ani-
mi refrigeret, & simul vt ipsorum eò gratius diuinæ maiestati obsequium esset, quò
maiores sibi met ipsi necessitatem seruitutis ac religionis imposuissent; Implorato
beatissimæ Virginis patrocinio, ac sancti Dionysij Areopagitz, cuius in tutela Parisijs
sunt, in æde suburbana, quæ Mons martyrum dicitur, sub Confessionis & Eucharistiæ
mysteria sese voto obstrinxere singuli, emensis Theologix spatij còtinuè mortalibus
rebus nuntium remittendi, atque in paupertate perpetua seruendi gloriæ diuinæ, salu-
tiq; animorum ac nominatim, ad constitutam diem Hierosolymam eo consilio nau-
gandi, vt in conuersionem infidelium toto pectore incumberent; palmamque marty-
rij studiosè captarent, id consilium si qua re impediretur, anni circumactò spatio deni-
que Romam adirent, suamque operam summo Pontifici CHRISTI Vicario ad spiri-
tuale proximorum auxilium sine vlla vel præmij pactione, vel temporis aut locorum
exceptione deferrent. Id votum in eo templo vouere ingenti consensu & alacritate,
anno post CHRISTVM natum M. D. XXXI. v. decimo octauo Kalen. Septembris, quo
die Assumptionis MARIE Virginis anniuersaria gratulatio celebratur, idemque vo-
tum eodem loco dieque pariter anno proximo ac tertio renouarunt, atque ea res tum
ad conspirationem ac vinculum animorum, tum ad confirmandas in suscepto consi-
lio mentes omnium mirificè valuit. Incendebant præterea studium alter alterius om-
ni genere officij & caritatis, duce ac moderatore simul Ignatio, quem omnes vt paren-
tem eundem & vnice diligebant, & valde reuerabantur. ac primùm spirituales modò
apud hunc, modò apud illud agitare cœtus; ibique suauissima de rebus diuinis habere
colloquia, & sese mutuo ad Christianam laudem & decus hortari; deinde in studio-
rum difficultatibus, locisque obscurioribus adiuuare inter se; & lucubrationes quis-
que suas, lumenque doctrinæ & ingenij, cum res exigeret, in commune conferre; præ-
terea inuicem sibi omnibus in rebus adesse certatim; denique à frequenti sacramen-
torum vfu, & assiduitate precandi meditandoque, nullo pacto recedere. quibus rebus
& varias dæmonum insidias tentationesque, conantium eos ab incæpto reuo-
care, vicerunt; & breui tanta coaluere concordia, vt quamquam è diuer-
sis, nec non infensis inter seorti nationibus, gratia tamen su-
perante naturam, intra eosdem alti paietes, atque ad-
eo ex vno propemodum omnes vt e-
ro in lucem editi vide-
rentur.

LIBRI PRIMI FINIS.

IGNA-

IGNATII VITAE

LIBER SECVNDVS.

Eger Hispaniam repetit. Cap. 1.

INTEREA Ignatius graui morbo partim è maximis laboribus vigilijsque, partim etiam è Parisiensis cæli gravitate contracto; vexatusque subinde stomachi iam pridem affecti doloribus acerbissimis; post multa remedia incassum adhibita, iubetur à medicis ad patrium solum & incunabula se referre; quod vnum ad inueteratas corporis ægritudines certissimum perfugium vulgò arbitrantur. Nec recusauit ille, non tam valetudinis ratione, vel desiderio suorum adductus, quàm duobus alijs maximè causis: primum, vt quibus olim in regionibus, malo publico,

luuenilis licentiæ ac vanitatis ipsæ et specimen extitisset, ibidem ad spiritualem ædificationem vicissim aliqua Christianæ humilitatis atque modestiæ documenta præberet; popularesque suos & verbo & exemplo ad studium penitentis salutaris accenderet. deinde, vt, quoniam socijs aliquæ erant in Hispania rei familiaris triciæ; eas eodem itinere atque opera ipse expediret; neque per eam causam illi vel auocarentur à studijs, vel recenti etiam tum vocatione, & expeditionis tam arduæ, tamque laboriosæ consilio, patriæ dulcedinis, ac domesticæ tentationis, qua nulla fere periculosior est, aliam subire cogerentur. Simul etiam, è relictis olim in Hispania socijs, cogitabat, si quem in propolito constantem inueniret; secum in eandem expeditionem educere. Cæterum ne quid è suo discessu res Parisiensis caperet detrimenti, primum commilitones ad perseverantiam ac fidem paucis adhortatus, Petrum Fabrum & annis & vocatione antiquissimum, illis præposuit; cui interim obtemperarent, quem parentis ducere loco.

Crent loco. deinde tempus certum edixit ipsæm approbantibus, quo tempore cunctis, rebus omnibus præter viaticum & necessaria scripta ex voto abdicatis, nauigaturi Hierosolymas Italiam peterent, seque iam antegressum Venetias conuenirét. Dicta profectio dies est viij. Kalend. Februarij, anno MDXXV. in eunte, qua die Apostoli Pauli conuersio beata recolitur. His ita constitutis, anno MDXXV. per autumnum tempus ipse non sine lacrymis, mutique amoris magna significatione singulos in digressu complexus, cum vellet de more pedibus quamquam egro corpore proficisci; coempto à socijs equo uti coactus est: breuique partim ex ipsa vectione, locorumque mutatione, partim etià è studiorum intermissione morbo leuatus, Pyreneo superato Guipuzcoam prouinciam attigit. Eius de aduentu propinqui festinè præmoniti ab ijs quæ hominem ad Aquas Augustas, quam hodie Baionam appellant, in transitu agnoscant; exemplò, quoddam regni limes latrocinij infestus esset, armatos homines ad eum excipiendum tuendumque dimiserant: atque hos primum Ignatius in Guipuzcoæ finibus, deinde etiam, quæ iam tum erat fama sanctitatis viri, clericos omnes agmine composito ad oppidum Aspheithiam honoris causa obuios habuit. cumque ab ijs, & ab ingenti præterea gratulantium turba deduceretur ad ædes paternas; ille, vt ostenderet quantopere ab eiusmodi fastu pompaque abhorreret; vt primum potuit, ex eo comitatu sese proripiens, ad publicam hospitalem domum diuertit, victumque continuè emendicare ostiatum cepit; fremetibus videlicet cognatis, eamque rem (vt fere deprauata sunt Christianorum quoque iudicia, & pauci ex animo crucè amplexantur) summi dedecoris atque ignominis loco sibi ducentibus. Deinde quamquam inuitis ipsædem, institit plebem Christianæ doctrinæ rudimentis imbuiere, priuatique colloquijs eos qui ad se ventitabāt, è peccatorum veterno excitare; festis verò diebus etià concio-

nes ha-

nes habere tanta hominum frequentia, ut cum eos templa non caperent, in agrum pro-
dire necessario cogeretur, vulgoque arbores audiendi causa conscenderent. Et sane
operę fructus egregius Dei beneficio constitit. Complures ad virtutem ac Deicolum
vitę prauitate conuersi, multę sublatę discordię, & odia inueterata restincta, con-
tra aleatores lata publicę lex, pœnęque proposiit; institutũ præterea, ut preces pro sa-
lute quotidie funderentur eorum omnium, quibus lethalis noxę periculo obstrictis, in
singula momenta exitialis exitus immineret: itemque ut ex Ecclesię Romanę consue-
tutine, salutationis Angelicę signum daretur manẽ, meridie, & vespere iam verõ gra-
uia quędam vitia, quę non in populum modõ, sed etiam in sacerdotes irrepserat, ma-
gna ex parte correctã. denique morbo incurabili affectis, & extrema pressis inopia, ne
vel oppido errarent, vel strati passim in compitis cælum miserabili questu complerẽt,
publico sumptu consultum. Atque hæc leges moresque custodiendi, ne (quod fecisset)
bene cępta propediem obsolescerent; curã & munus Lololeiã familiã, placata postmodum
Ignatio, sibi dēsumpsit. qui cum in coenodochio aliquandiu ita versatus esset,
ut satis appareret ipsum exemplo CHRISTI Domini laboribus & paupertate multo
magis, quàm otio & rerum affluentia delectari; ad extremum quotidianis propinquo-
rum precibus exoratus, ne cognationi aut nihil omnino dedisse, aut etiam inimicitias
palam denuntiasse videretur, in paternam domum ex hospitali se transtulit; ibique
aliquot moratus dies, restituta domesticã disciplina, cunctis ad officium ac pietatem
animatis; valentior multo quàm Lutetia discesserat, ad sociorum expedienda negotia
proficisci constituit. Atque hic nouum ecce tibi certamen Ignatium inter & cognatos
exoritur; cum ille pauperis habitu prorsus, & pedes iter facere dēstinasset animo: illi
contra, quoniam quidem cum apud se diutius retinere non possent, certẽ non nisi be-
ne comitarum, & pecunia instructum abire permetterent. Verum certaminis denique
is fuit exitus, ut Ignatius ne frustra diutius tenderet, ad viã modicum in speciem de-
duci se passus, breui domum & famulos & cætera cuncta remiserit, pedibusque portõ
perrexerit; Gallicano equo ministris valefudinarij iam ante relicto, quem illi deinde
in Ignatij memoriã, veluti sacrum & immunem ab opere, vagari in pascuis ad exte-
rum vsque senium permisit. Ignatius igitur Nauarra primũ, deinde Castella pera-
grata, mandatisque recentium sociorum exhaustis, de veterum statu ac voluntate co-
gnoscere nequaquam omisit: verum illi partim expectationis ac morę radio victi,
partim etiam aspero virtutis itinere fatigati, in alia fere omnia dudum ablerant. Ioan-
nes tantum Gallus, ne de animi salute periclitaretur, monasticę se addixerat vitę. Cal-
listus ab animorum cura, ad pecuniarũ lucrum studio repẽte conuerso, in India nauigau-
erat, vnde aliquanto post bene nummatus ingenti omnium admiratione qui eum
antea norant, Salmanticam redijt. Caceres cum Segouiam patriam petijisset, mollioris
vitę commodis, & domesticorum consuetudine delinitus, otio ac voluptati sese dedi-
derat. Artiaga verõ, curriculum honoris & ambitionis ingressus, & è Commendatario
factus Episcopus, cum aliquandiu in eo dignitatis gradu vixisset, ad extremum ægro-
tus, epota per imprudentiam veneni laguncula (cum duę starent, altera salubris aquę,
altera sublimati, quod appellatur, medicamenti) miserabili genere leti defunctus est.

Venetias ingenti labore contendis. Cap. II.

IGNATIUS ergo cum in Italiam properaret, & hosce
quos dixi socios tam longẽ lateque dispersos in vnum re-
gendi, atque ad pristina reuocandi consilia spes nulla se
ostenderet; occulta Dei iudicia secum expendens, suis
pro ipsorum salute ad superos precibus, Valentiam venit,
vbi videlicet nauem stare paratã audierat. Ibi dissuadenti-
bus multis ne se tali tempore mari cõmitteret, quod præter
cæteras difficultates, etiã nobilis archipirata Aenobarbus,
loca opportuna, & littorum flexus valida obsideret classẽ,
nullis terroribus de sententiã decessit Ignatius. & naus pẽdo-
nes quidẽ effugit, verũtamen scdissimã tẽpestatẽ coorta, clauo diffractõ, fusi sũt; arma-
mentis, cũ iã de salute vectores nauetq; omninõ desperassent, lacera & quallata fluctib;

Genuen-

A Genuensem portum ægerrimè tenuit. Atque hæc tanta maris incommoda, non sanè leuiusterrestris itineris discrimen excepit. Cùm enim solus, ignarusque regionum Ignatus per Apennini tramites Aemiliam peteret, viam ingressus initio spatiosam, sed in arcum deinde magis magisque coeuntem; studio procedendi, sensim in eas penetrauit angustias, vnde sese expedire humana ope vix posset. Primò igitur sollicitè vestigium sacre, deinde cùm neque progredi, neque iam regredi tutum esset, in exilitate salebrosa, & horrenda crepidine, torrente rapido minaciter superfluente, hæsit aliquantisper stupenti similis, vbi repente sese tot periculis cinctum animaduertit. Sed ad extremum fidenter implorato diuino auxilio, quod vnum reliquum esse videbatur, humi procubuit; & genibus manibusque reptando, quadrupedis instar, ac prominentia modò saxa, modo è saxis enata virgulta prensando, tandem euasit labore, quos ad eam diem pertuulisset, omnium maximo. inde per immensæ altitudinis inulas rupes ac solitudines diu errabundus, cùm ad radices montium denique deuenisset, omnia rursus offendit partim niuium tabe, partim etiam hybernis imbribus impedita. Cùmque nihilominus vngeret progrediendi necessitas; via teterrima; & est mollis & cretosus ager, ac semite per horum temporum incuriam exiguo munimento, nec vllis, vt olim, strata lapidibus) cùm profundo actenaci limo diu multumque luctatus, ad Bononiæ portas tandem ali-

B quando peruenit. Atque hic, ne quid deesset ad probandam æquitatem ac patientiam viri, ad cæteras miseria illud etiam ludibrium accessit; vt in ipso vrbis introitu, è ponticulo in fossam, limo cænooso margine lubricante decideret, emerfusque luto deformatus ac madidus, ab ijs qui tum aderant, non sine inco & facetijs (vt sunt procacia in alijs malis hominum ingenia) rideretur. Sed ille nimirum identidem exerceri se à patre celesti prudenter intelligens, & in gratiarum actione persistens, sole siccatis vtumque vestibus, lassitudine ac fæmie conlectus cùm vrbis magnam partem frustra emendicando perambulasset, in collegium Hispanicæ nationis demum exceptus, ibique dies aliquot clementer est habitus. Indetùm itinere iam facili & certò Venetijs peruenisset, exacta pecunia quam illi per trapezitas eadem Elisabetha Rosella benignè curauerat; interea dū socios è Gallia præstolatur, in varia pietatis opera ex instituto cepit incumbere: Nec sanè frustra: siquidè complures omnium ordinū homines partim Christianæ doctrinæ præceptionibus imbuit, partim ab impura & flagitiosa vita ad castum Dei timorem, studiumque virtutis eodem Deo adiuuante conuerit. Quibusdam etiam primarijs viris tum patritijs indidem, tum externis, praua animi affectione ac vitio laborantibus, non sine copioso fructu, spiritualium exercitiorum expertæ virtutis medicinam adhibuit. In ijs Didacum Guim, & Stephanum germanos fratres è præcipua nobilitate Cantabriz, sibi quondam Compluti familiariter notos, ac tum Hierosolymis redeuntes, earumdem commentationum beneficio tantam ad rerum diuinarum intelligentiam, & humanarum contemptum adduxit, vt omnibus diuitijs & honoribus abdicatis, CHRIS T I consilia omnino sequi decreuerint. Atque hos imitatus est postmodum Baccalaureus Hozius, item Hispanus, Theologiæ peritus: qui cùm ad eandem commentationes peragendas valde propensus esset, verumtamen ex quibusdam iniquorum sermonibus haberet suspectam Ignatij doctrinam ac dogmata; demum iò Ignatio exercendum atque colendum ita cõmilit, vt multos in cubiculum quo secessit, secum asserret libros, quibus Ignatij dicta scriptaque ad sanctorum Patrum & conciliorum trutinam expenderet. Sed vbi appositas ab Ignatio epulas degustauit, tantum abfuit vt in ijs veneni deprehenderit quiddam, vt etiam ardenti quodam rerum celestium amore inflammatus, mortalibus commodis nuntium sponte remisit, atque vltro ad Ignatij voluntatem & vitæ rationes adhaerit. Ex Veneta verò nobilitate in primis eo secessu ac meditatione profecit Petrus Côtareus Zachariæ filius, is qui multo post, magna cum integritate ac sanctimoniz laude Paphensæ Episcopatum administrauit. Sed & aliorum ex Ignatij consuetudine insignis vitæ morumque mutatio est consecuta. Quæ quoniam nec ab obscuris hominibus, & iu oculis celeberrimæ ciuitatis fiebat, breui vt alijs locis antea, sic tum Venetijs Ignatij pietas in crimen inuidiamque vocari cæpta, non ferente diabolo, tantam sibi prædam è faucibus eripi: statimque vulgatum ab eiusdem emissarijs est, Ignatium prauitatis hæreticæ semel iterumque conuictum in Hispania, elapsum è custodia, in Galliam profugisse; ac proinde eius egiem, ab Hispanis Inquisitoribus ignominiz causâ publicè concrematam. eundem Parisijs nouas molientem res, inficientemque perniciosæ doctrinæ labe scholasticos; vbi

delatum suum nomen ad sacra tribunalia odoratus fuisset, fuga praeuertisset horum manus, & consilia magistratuum. Quas criminationes Ignatius cum non modò in vulgus, iniquorum opera sparsas, verum etiam ad Legatum Apostolicum Hieronymum Verallum, qui deinde S. R. E. Cardinalls fuit, delatas inadiisset; non tam de sua, quàm de sociorum existimatione sollicitus, vltro ad Legatum adiit, & acriter insistit, vt eorum criminum questio exerceretur. quod ita factum, & veritate comperta, honorificè à Legato est absolutus, incumbente in eius causæ cognitionem Gaspare Docto Legati assessor; qui ex eo tempore Ignatiū vnice dilexit, ac sacratissimæ domui Lauretanz dein de præpositus, in Societate vniuersæ plurima egrèglæ voluntatis officia contulit.

Venetias ad Ignatium socij veniunt. Cap. III.

DUM hæc in Italia gerit Ignatius, interim bello inter Christianos ingrauescente Reges, cum exercitu formidabili Cesar per Insulrum & Allobrogum fines in Galliam irruerat. Ea fuit socijs Ignatij causa & processione maturandæ, & itineris per Thulingiam, seu Lothoringiam atque Germaniam, sanè incommodo anni tempore faciendi. Igitur pecunia rebusque omnibus, præter viaticum & scripta, in CHRISTI Domini gratiam distributis, mense Nouembri, anno clareiter post discessum Ignatij, suo quisque baculo innixi pedites viam capessunt, & quidem tanta cum alacritate ac seruire spiritus, vt ne à Iacobo quidem Laine, viribus nondum à recenti morbo recuperatis, extorqueri potuerit, quominus & pedibus ambularet vt reliqui, & inter ambulandum insuper inualida membra discruciare, hispidio in primis & horrenti cilicio. Vestitus erat omnium, vt peregrinorum & pauperum, nequaquam elaboratus, & ad modestiam submissioremque compositus, pendebat à scapulis mantica ex corio, in qua sacra Biblia, & Breuiarium asseruabantur, & scripta, quæ diximus. Rosaria verò ad catholicam fidem vel inter ipsos hæreticos profitendam, palam gestabant à collo suspensa. Hospitium ingressi, primùm omnium, nullo adstantium respectu, nixi omnes genibus Deo gratias agebant; eundem in egressu pariter sibi propitium precabantur. Sobria & frugaliter mensa; oratio ac meditatio non solum in diuersis, verum etiam in ipso itinere plurima. sacerdotibus, qui tres erant, sacrificantibus, cæteri quotidie cælesti reficiebantur pane. sermo nisi de rebus diuinis aut necessarijs ferè nullus. in discernendo si quid in deliberationem incideret, mira concordia in superandis viarum difficultatibus periculisq;, summa cōstantia & æquitas animi. Autumnales pluuias tota ferè Gallia pertulerunt: occurrere mox Alpes pæne obstructæ niuibz: multa fuere subinde famis, frigoris, defatigationis incommoda subeunda: nihil se illis obiecit tam arduum, aut tam extimescendum, quod eorum quemquam à concepta religione, officioque deduceret. Atque hac discipline pacisq; custodia, cum omnibus, per quorum fines transierant, populis, bonus odor in CHRISTO fuisset; cumctis non catholicis modò, sed etiam hæreticis nouum ac religiosum agmè magna cum approbatione mirantibus, ad tertium Idus Ianuarias anni MDCXXV. Venetias ingenti omnium gaudio, & mutua gratulatione sospites ad Ignatiū peruenerunt. Atque vbi paululū è longa contentione ac lassitudine quietis est captum; statim Hierosolymitanæ provincie cōsilia renouantur. primùm omnium, rati gratiora superis fore sua studia, si ad ea summi totius Ecclesiæ Pastoris auctoritas & cōsensus accederet; simul atque hyems remitteret, tunc vel maximè seque, Romæ ire cōstituunt, & à Pōrice maximo ius tum ad sacros ordines, titulo volūtariæ paupertatis; tum ad mansionē Hierosolymitanā, & prædicationē Euāgelij sine vllō interdicti metu suppliciter petere. Interea Venetij ne cessarēt, atque adeo vt quædā quasi rudimenta futuræ militiæ ponerent; publicis valedudinarijs inter se distributis, agrotos ac pauperes omni ope adiuuare institerunt: Cōfessionis & Eucharistiæ sacramēta gratis ministrare qui per sacerdotium poterant; cæteri solari iacentes; afflictos mœrētēsq; spe cælestium bonorum erigere; adesse animā agentibus; cunctos denique ad patientiā, fidemq; adhortari: nec modò spiritalibus officijs fungi certatim; sed ne vilissima quidē ac seruilia corporibus pauperum curādis, defugere ministeria; sternere lectulos; euerrere sordes; purgare schaphia; cadauera defunctorū ritè curata humi condere; interdum pariter noctūque omnibus præsto esse tāta cum alacritate ac diligentia; vt cuncti obstupefcerent, vulgatoque rumore, principes etiam viri ad spectaculum

A conuenirent. Quibus in officijs cū aliorum omnium, tum Xauerij præcipuè caritas ac virtus enituit. Is cū in quandam incidisset morbo Gallico miserè deformatum, atque ad eius aspectum exhorruisset, vt ea re infringi ac debilitari sentit caritatem in proximum, ita repente in semetipsum excanduit egregius *CH RIST* miles, vt manantem saniem ex vlceribus purulentis (cuius rei vel mentionem aures delicatæ refugiant) obhirmato animo, semel iterumque non dubitavit exfugere. qua re non modò se ipsum in præsentia præclarè vicit, sed etiam in omne tempus propriam quandam atque perpetuam in elephantiacos atque vlcerosos clementiam & misericordiam est consecutus: quam deinde, vbicumque terrarum fuit, quotiescumque se dedit occasio, diligenter exercuit. Quidam etiam è sociorum numero, pauperem lepra toto corpore cooperatum cū præfectus nosocomij non admitteret, in suum lectum accepit ipse: cumque manè surrexisset cunctis ingemiscentibus eadem ipse quoque morbi sordiditate correptus posttridie nō sine miraculo prorsus illæsus atque intactus apparuit. Hæc & alia eiusmodi veræ pietatis & officiij documenta cū in ea vrbe dedissent (quorum ibi grata in multos annos deinde memoria viguit) appetente iam vere, vti condixerant, Romam cuncti sere præter Ignatium, discessere. Ipse tum ad parta in Domino retinenda, tū ad expedienda quæ ad nauigationem pertinerent, ibidem interea substitit. Atque illi quidem eadem sere disciplina quam supra diximus, ijsdemque imbriū difficultatibus, iter **B** ingressi: ad superiorem parcimoniam ac frugalitatem illud etiam addidit, vt neque vilo prorsus viatico, diuinæ tantum providentiæ bonitatisque fiducia, Romam vsque cōtenderent: & quia tum Cinerarium, seu *Quadragesimæ* tempus erat; quotidie, quamquam in tantis laboribus, ritu catholico ieiunarent. Nec sanè defuit illis & exercendæ spei, & *CH RIST* Domini inopiam ac perseverantiam aliqua saltem ex parte imitandi materies: acciditque aliquando, vt cū panis dumtaxat frustulum singuli manè sumplissent, imbre densissimo stagnantibus latè campis, vtaicubi pectore tenus aqua pertingeret, nullo præterea cibo, millia passuum ferme triginta nudis pedibus vno die peregerint, & quidem incredibili non modò tranquillitate animi, sed etiam hilaritate psallentes. Diuersorij verò cū propter inopiam excluderentur, & ad publica xenodochia de more confugerent, quamvis oppido lassī, tamen ijs quæ supra diximus, caritatis muneribusungebantur: seque ipsi domare ac vincere magis magisque nitebantur in dies. Sanè Rauennæ quidam ex ijs cum hospitalis lectuli sordes, ac manantia tabe stragula nauseabundum vitalset; quæ prima deinde occasio data est suimet puniendi, nō prætermisit. in pago nescio quo pauper phthiriasi consumptus è vita migrauerat, cū in eum pagum nostri venissent, distributisque cubilibus nullū iam superesset, nisi quod phthiriacum fouerat; Pater ille amissam nuper palmam recuperare vehementer exoptās, nudus illico per summum animi ardorem easdem subiit lodices, ibique sese identidè versans, cū ingentes animalium greges ea tota pauisset nocte; ad sudorem vsque defatigatus, non leues ab se prioris fastidij ac deliciarum pœnas exegit. Denique sanctam Vrbem ingressi, vt sacra Apostolorum limina, & præcipuè religionis templa castè obierunt; à Petro Ortizio Hispano Cæsaris procuratore ad Pontificem maximum introducuntur. Is erat eo tempore Paulus III. è gente Farnesia, cuius nomini plurimum vtiq; nostra Societas debet. Consueverat autem super mensam non sabulatores aut mimos inducere, sed præstantes philosophos atque Theologos; & ipsemet, veritatis indagandæ atque illustrandæ causâ ponere de quo inter se disputarent, ea erat grauissimi senis & prudentissimi Principis oblectatio. Ad has ergo disputationes post pedū oscula Patres adhibiti, cū egregium qua Christianæ humilitatis atque modestiæ, qua eruditio nis & ingenij specimen præbuisent; non modò quæ volebant de sacerdotio, deque Hierosolymitana prouincia, libente atque approbante Pontifice impetrarunt, sed insuper pecunia ab eodem instructi, & sausta cum prece dimissi sunt. Ad quam deinde pecuniam cū è nationis maximè Hispanicæ collatione accessisset quod aureorum amplius ducentorum summam expleret; socij ne quid ex eo viatico præterquam in vsum votiuæ nauigationis attingerent, apud mensarios pecunia omni deposita, & Romæ victum emendicantes, admirabile dedere spectaculū ijs qui coram Pontifice differentes illos audierant: & deinde quemadmodum venerant, sic Venetias prorsus egentes ac vacul reuerterunt.

Sacris initiatur Ignatius: & de rebus ab eodem & socijs in Venetia ditione gestis. Cap. IV.

DOST hæc, diligenti adhibita præparatione, cum ad eiusdem Legati Veralli pedes perpetuæ paupertatis & castimoniz nuncupassent vota, diuini amoris igne succenti, mirante, ac maiorem in modum approbante populo, sese denud ad pristinos illos labores, & aliudua pauperum ministeria tulerunt. Deinde in exitu mensis Iunii, Diui Ioannis Baptistæ die natali, Ignatius, & reliqui laici per omnes ordinum gradus ad apicem sacerdotij à Vincentio Negosantio Fanelli, Arbenisium Episcopo euecti sunt, tanta non modò ipsorum, sed etiam ipsius Episcopi lætitiæ & animi voluptate, ut sese inter eiusmodi cæremonias nihil vnquã simile sensisse affirmaret. Interea Patribus neque in eam diem vlla fuerat in Palæstinam transmittendi facultas; & eo ipso tempore cum graue bellum ex scedere Christianorum principum, Venetos inter & Solymanâ Turcam exarsisset, sublato repente commercio, omnis non modò peregrinorum, sed etiam institorum nauigatio cõqueieuit. ut satis appareat, cæleste numen iratum gentibus istis quæ creditum sibi regnũ Dei per summum olim scelus negligentiamque amiscesse, Apostolicum hunc, deuotumque sibi manipulum, in alias longè gentes atque provincias iusto iam ante iudicio destinasse. Ita que propter eam quã dixi causam, spe trahijciendi sublata, quamquã voti religione soluti videri propemodum poterant, tamẽ ne quis omni no scrupulus animis inlideret, finem anni vertentis, uti Parilijs ante decreuerant, prorsus expectare, sequæ interijtũ ad sacerdotij primitias diuinæ maiestati libandas omni diligentiã comparare; & in etiam post multam precationem & abstinentiam, proximis operam ex instituto nauare constituunt. Id quò liberius atque cõmodius facerent, è tantæ vrbis celebritate ac frequentia, in finitima eiusdẽ ditionis oppida alio atque alio recipere sese: ut si fortè (quod tamen in præsentia vix fieri poterat) bello sedato præter opinionem transitus patuisset, è propinquo Venetias cunctis simul accurrerent. Franciscus ergo Xauerius, & Salmeron, ad montem Celsum (id vico nomen ab vrbe Patauio millibus passuum fere quindecim) secessere, Ioannes Codurius, & Hozius, Taruisium: Claudius Iaius, & Simon Roterigijs Bassanum, oppidum agri Patauini; Palchafius & Bobadilla, Veronam, Ignatius verò, Faber, & Laines cum Vicetiam petiissent, hanc vitæ rationem inicere. Erat extra urbem domuncula ruinosa & deserta nullis foribus aut fenestrarum obicibus, vento cuiilibet peruia, id sibi diuerforium, ne cui molestiam exhiberent, atque ut ab urbano strepitu remoti liberius vni Deo vacarent, memores insuper stabuli quod Regem ipsum Angelorum nostra causa nascentem olim exceperat, vnanimis delegerunt, quotidianis muneribus ita inter se distributis; ut vnus ad custodiã diuerforij, & paucula victus ministeria remaneret (qui sermẽ erat Ignatius, quod propter nimiam lacrymarum copiam grauitè ex oculis laboraret, reliqui duo urbem ingressi, cibum in singulos dies emendicarent: quod ab ea functione superesset otij, totum id omnes cælestium rerum contẽplationi tribuerent. In hoc vitæ genere cũ quadraginta iam dies nõ minori cælestium donorum copia, & animorum voluptate, quàm corporum vexatione, & carnis incommodo perstitissent, quanto nimirum spatio temporis, Christum ipsum Dominum ac magistrum, antequam turbæ sese cõmitteret, abstinuissè cibo, & in eremo cũ bellijs latitalisse meminerant; ad eos reuifendos Taruisium repente Codurius affuit, cuius accessu læti, cum spiritus vehemẽtiã ex ea solitudine, assiduitate precandi, ieiunijq; conceptam diutius cohiberẽ nõ possent; ad CHRIISTI gloriã ex vmbra in arenã prodire, & quæ diuinitus acceperant bona, cum proximis cõmunicare constituunt. Nec mora: Vicetiã ingressi, descriptis inter se celeberrimis oppidi partibus, eadẽ omnes hora de rebus diuinis ad populũ dicere incipiũt, nullo prorsus aut loci apparatu, aut pompa verborũ. In triuijs plateisve, prout cuiq; locus obtigerat, desumpto ex aliqua fortè officina scamno pro suggestu vtebãtur. Populũ clara voce, & in gyrum acto supra verticem pileo, ad concionẽ inuitabant. sermo, ut peregrinorum & hospitũ, ex varijs linguis sere mistus, ac minimè proprius. Verũtamen is erat orationis impetus, adeo graues ac verè sententiæ, tãta in omni gestu atq; habitu pietas, deniq;

is ardor

Alis ardor in oculis emicabat, vt peritissimus quisque rerum æstimator hos demum esse Christianos concionatores, germanosque præcones Euangelij discitaret: multi etiam qui rei nouitate illecti cum ceteris initio per iocum lasciuiaque ludibundi confluerant, prudentissimis eorum præceptis, & dicendi grauitate permoti, deposita paulatim petulantia longe alij atque accesserant, dimissa concione recederent. Quòd si quis deinde scorsum ad Patres adiret, veritatis & officij studiosior, hunc verò humanissimè acceptum, pro ipsius ingenio priuatis institutionibus ad omnem virtutem ac religionem informabant. Illud verò præcipuè rem adiuuabat, quòd neque inanes plausus, vt diximus, fucata oratione captarent; neque inter ipsam concionem, aut vbi peroratum esset, quamquam in summa rerum omnium inopia, quidquam à circumfusa multitudine vel peterent ipsi, vel etiam vltro delatum acciperent. breuique constare cepit, pau pere recto ciboque contentos, & ab omni auaritia & vanitate abhorrentes, non aures populi scalpere, sed vulneribus omni ratione mederi; nec suum potius, quàm Dei proximorumque negotium agere. Atque haud sanè dissimilis fuit cæterorum Patrù in sua cuiusque prouincia probitas & industria; vt etià aliqui ex magnis laboribus & incommodis extremum adierint vitæ discrimen. Neque ita multo post, cùm euocati ab Ignatio vt de rebus communibus agerent, cuncti Vicetiam conuenissent; tanta animorum

B inclinatio, ac beneuolentia populi Vicetini erga peregrinos apparuit, vt qua nuper in vrbe, tribus duntaxat, cibarij panis, ac ferè mucidi, quotidiana vix circuitione colligebatur quod satis esset ad vitam ægerrimè tolerandam; in eadem, ipsis iam vndecim, ex voluntarijs ciuium elemosynis omnia ad victum cultumque necessaria largè ac benignè suppeterent. Ibidem igitur primas diuinæ maiestati hostias immolauere noui sacerdotes, vno Ignatio excepto, quippe qui ad se comparandum amplius adhuc temporis bisumpserat, & Romæ postea sacrificandi fecit initium ad ipsum Præsepe & incubula **CHRIST**i Domini, quæ in xde sacratissima beatæ **MARIAE** ad Niuës religiosè coluntur.

*Ignatio Romam appropinquati CHRISTVS apparet: & vnde Societati **IESV** nomen inditum fuerit.*

Caput. V.

C T quoniam expeditioni transmarinæ præfinitum anni spatium erat in exitu; & infestum adhuc classibus mare; quid proinde agendum esset, Patres inter se deliberant: nec dubiù fuit, quin, vt Lutetiz vouerant, cuncti sese ad fidei catholice propagationem, & animarum auxilium, Sedis Apostolicæ cultui, & Romani Põtificis obsequio manciparent. Cuius officij procuratio (quoniam satis id esse videbatur) Ignatio, & duobus primarijs patribus Fabro & Laini madata est; Romam adirer, & quod bene verteret) **CHRIST**i Vicario hæc faciorum studia ac vota quàm primùm exponerent. Interq; reliqui, ne conceptus è diuturna meditatione & sacrificijs seruor ac spiritus euanesceret, non modò se ipsi diligentissimè custodire, sed etiam prælidij diuini fiducia proximis omni ratione opulari decernunt, ac præcipuis vrbibus inter se descriptis, præsertim in quibus litterarum studia florere, & frequentissimam iuuentutem versari cognouerant; Codurius Hoziusque Patauium, Roterigius & Iaius Ferrariam, Xauerius & Bobadilla Bononiam, Paschalius & Salmeron Senas protecti, eadem sermè ratione quam paulo ante Vicetiz adhibitam diximus, & priuatum & publicè cum hominibus agere, eosq; è lethali flagitiorum veterino excitare, atq; ad contemptum rerum mortalium, & cogitationem futuri seculi omni conatu atq; artificio impellere atque adhortari ceperunt. Cumq; ipsa nouitate rei omnium in se oculos atq; ora vertissent, paucis mensibus, Deo aspirante, non modò id effecere quod maxime optabant, vt magni animorù motus, & insignes ad **CHRISTVM** conuersiones existerent; sed etià, quod minimè laborabant, vt ipsorum nomen ac fama Italiam ferè totà ingenti cum admurmuratione peruaderet. At Ignatius Romam duobus quos dixi comitibus rectà contendens, & ab eorù altero quotidie corpus **CHRIST**i religiosè casteq; suscipiens; **MARIA** virgine potissimum præfide, atque adiutrice, sese ad sacrum suo tempore faciendum, ac multa prò

Tt 3

Christi

CHRISTE nomine subeunda, dies noctesque simul intenta quadam animi cura, simul inextimabili spiritus dulcedine, & noua diuini luminis copia præparabat. Etenim ex quo primū Hierōsōlymis rediens ad litterarum studia in CHRISTI gratiā animū adiecerat, de rerum cōlestiū contemplatione, vt diximus, non sine magna difficultate remiserat multū, seq; ipse Domini caritate, spirituali consolationi delicijsque sponte subduxerat. Sed studiorum exacto curriculo, deinceps & Venerijs, & in Vicetino secessu, & in hoc de quo dicebamus itinere, tam crebra diuinitus lumina, tā liquidas animi voluptates, eadē scilicet Virgine fauente percepit, vt in antiquum statū illum Minoreffanum (quē postea ob singularem & eximiam illius temporis in se Dei benedictionem religioso ioco primitiuam suam Ecclesiam appellare consueuerat) non solum ex integro, sed etiā cum scēnore sibi restitutus esse videretur. Sed præter cætera, quæ quod mortalem naturam exsuperant, verbis exsequi difficillimum est; quo die Romam accessit, res ei contigit vel ad memoriā posteritatis insignis, vel ad confirmandum in proposito Ignatium cæterosq; haud mediocriter efficac. Etenim orandi causa non longē ab Vrbe templū ingresso, qualia passim imposita militari vix cernuntur, statimque vt sæpe solebat, abstracto à sensibus, atq; alta quadam animi contemplatione defixio, clarissima in luce per speciem illi sese Deus pater ostendit, IESV filio baiulanti crucem, & crudelissimis affecto supplicijs, præsentem Ignatium sociosq; commendans; quos ille cum in fidem ac patrociniū libentissimē recepiisset, ad Ignatium placido & sereno vultu conuersus, hæc ipsa effari verba dignatus est: EGO VOBIS ROMÆ PROPTIUS ERO. Quo tanto tamque diuino solatio mirum in modum erectus & confirmatus Ignatius, ac socios deinde compellans: Quid nobis, ait, Romæ futurum sit, fratres; in crucem ne, an in rotam agi nos velit Deus, ignoro. vnum scio, quidquid eueniat, IESVM Christum nobis propitiū fore. ac simul totius visionis ordinem exposuit. Quæ res non in præsentia tantum illos insolita quadam lætitia & voluptate perfudit, sed etiam in posterum contra omnes difficultates atque pericula magnopere corroborauit, ac munij: atque id ipsum vel in primis fuit causæ cur Ignatius cōfirmatē post modum Societati salutare potissimum IESV nomen iderit. quam tamē deinde verbo scriptoquæ minimam vocare solitus est, quodd reliquis religiosorum familijs, quas item societates IESV licet optimo iure appellare) cunctis omnino tum de splendore, tum de antiquitate concederet.

Ignatius Roma Christiana rei dat operam: in Casinati monte animam Hozij calum intrantem videt.

Cap. VI.

GITVR tam secunda numinis voluntate, tamque liberali promisso mirum in modum læti, sic tamen vt non sine mysterio Christum Dominum crucifixi maximē habitu apparuisse apud se reputarent, cum gratiarum actione ac prece sanctam Urbem ingressi, nihil antiquius habuere quam vt vlati nomine sibi numeratam anno prlore pecuniam, quoniam quidem navigationis cōsilia in irritum cecidissent, prorsus ad nummū iisdem à quibus acceperant, redderent; quæ, utpote sacra, in alios pietatis vsus & opera expendere. Deinde, quemadmodum ante conuenerat, suam & reliquorum operam Pontifici maximo in Apostolicis præcipue functionibus, citra honoris titulos, & dignitatis insignia, detulere. Neque aspernatus est pia Patrum studia Christi Vicarius; atq; in præsentia, donec eiusmodi aliqua se se offerret occasio, iussu Faber & Laines in almo Sapientiæ Gymnasio sacras litteras profiteri, quo munere dum alter in Biblijs explicandis, alter in scholastica Theologia, vt appellant, pari cum eruditionis ac pietatis laude perfunguntur, atque etiam sæpe coram ipso Pontifice de grauib; rerum diuinarum quæstionibus disputant; interim Ignatius proximorum salutē de more operam nauabat cum alijs artibus, tum verò spiritualibus præsertim exercitationibus, quippe ad curandas perturbationes admodum efficaci, virtutisq; iam pridem expertæ remedio: quibus ille per eos dies, præter cæteram turbam, insignes aliquot

A aliquos viros diligenter excoluit, in ijs Gasparem Contarenum Cardinalem, grauissimum Senatorem, eum semque temporibus illis (quod eius varia monimenta praeclare testantur ingenij & doctrinae facile principem. Is, Ignatij prudentia & consuetudine usque adeo captus est, tantumque eius praeceptis consilijque profecit, ut qualem dum optauerat animi regendi moderandique magistrum, denique se se Dei beneficio nactum esse confirmaret, idemque tradita sibi Exercitia (quod exemplum apud heredes hodieque asseruari perhibent, sua ipse manu perquam accuratè descripsit. Hunc imitatus Caesaris procurator (de quo supra dictum est) Petrus Ortizius Theologiae doctor insignis, easdem exercitationes ad Christi Domini gloriam, & suam salutem omnino experiri constituit. Id quod liberior simul & fructuosius faceret, procuratore interim vicarijs delegata, cum paucis quotidianae vitae administris, & Ignatio praefectore in montem Calinatem secessit, quo in monte antiquissimum & nobilissimum cernitur sancti Benedicti cœnobium. Ibi, remotis arbitris, maxima diligentia dies ipsos quadraginta pie meditationi ex Ignatij praescripto vacauit, idque tanto cum animi fructu, tantaque accessione virtutis, ut quamquam Christianam philosophiam multo ante professus, tamen se tum demum verè philosophari cepisse fateretur, ac parum absuit, quin grandis iam natus vir, & Imperatoris legatus, illico mortalibus rebus abiectis magno animo sese ad laboriosum Ignatij vitae genus adiungeret. sed cum id neque per ætatem liceret, neque per suscepta negotia; certè quod proximum fuit, egregiè praestitit, ut & sancti monachae ac pietatis exemplo in posterum sui ordinis hominibus praelegeret, & Societatem deinde nostram quibuscumque posset rebus, perquam studiosè ornaret, atque defenderet. Non omittenda videtur hoc loco res memorabilis, quae Ignatio in illa Casinati commoratione diuinitus accidit. Dum enim pro salute Baccalaurei Hozij quem grauius ægrotare cognorat, Domino supplicat, repente vidit in spiritu (quod ipsum ibidem D. Benedicto fertur olim in obitu Germani Episcopi contigisse) animam socij lucidissimam radiantem, deducentibus Angelis in sublime ferri, atque ipsa demum cali beatissima regna conscendere. eisdemque Ignatio, paulo post, dum ad rem diuinam accedit, in ipso Missae introitu, Sanctis omnibus ritè appellandis, lucidissimum caelestium agmen subito apparuit, sic, ut in ijs Hozium eximio fulgore micantem sine ulla dubitatione dignosceret. Quae ex utraque visione tato est gaudio delibutus, ut multos dies praedulcedine lacrymis temperare nequiverit. Huic Hozio Patauium (ut diximus) prouincia nuper obtigerat, ubi dum in officio, singulari cum industria & fide versatur, ex ipsa rei nouitate suspectus, & coniectus in carcerem ab Antistite Patauino, moxque ab eodem dimissus per honorificè fuerat, cumque acrius denuò in proximorum salutem incubuisset, è magnis diurnis nocturnisque laboribus lethali morbo correptus, ex hac vitam migrauerat, cum alijs mirae cuiusdam sanctimoniae relictis indicijs, tum verò quod qui ante obitum subniger fuisset, ac vultu deformior, in eiusdem demortui facie tantus repente nitor ac venustas apparuit, ut eo spectaculo Codurlus confors prouinciae animum exsaturare, & prae laetitia fletum cohibere non posset. Huius igitur tam felici exitu maiorem in modum gauisus Ignatius, è Casinate Romam vnà cum Ortizio peracta commentatione regrediens; obuium habuit in itinere Franciscum Stratam Hispanum, praeclarè indolis iuuenem, sibi antea non ignotum: qui cum è cuiusdam principis viri familia, pertusus aulicae vitae, militandi causa Neapolim peteret, vno Ignatij congressu atque sermone (quae hominis erat in dicendo vis) à saeculi stipendijs ad Christi vexilla facili negotio traduci se passus est: ac varijs deinde locis, eiusdem Ignatij missu, & Societati nostrae, & rei Christianae vniuersè concionator egregius haud mediocriter profuit. Hoc igitur auctus cum militone Romam Ignatius reuertit: ad quem deinceps aliquot etiam alij rebus gerendis idonei diuino impulsu paucis diebus adiuncti sunt.

*Romam Patres vniuersi conueniunt: veterem plebis erudien-
damorem, & frequentem usum Confessionis & Eu-
charistia restitunt.*

Cap. VII.

VAE dum ardens Christi amore diligenter agit Ignatius, interim Patres ceteri, sua quisque provincia bene gesta, Romam (vbi decreuerant) circa mediam Quadragesimam conuenire. Is fuit annus post Christum natum MDXXXVIII. Testo recepti sunt à Quirino Garzonio ciue Romano, ad villam Minimorum fratrum cœnobio proximam. Ibi iam summa omnes egestate precario victitantes, communicō-
silio ad rem Christianam pro viribus adiuuandam aggressi, permissoque Antistitem varia Urbis templa fortiti, concionibus primū ciuitatem ad omne officium atque vir-
tutem vehementer accendere; deinde etiam veteri Ecclesie instituto plebem pueros-
que Christiana catechesi (quæ iamdiu obsoleuerat) vicatim erudire instituerunt. Ac li-
cet pijs eorum studijs dæmon omni conatu se opponeret, tamen partim exemplo vite,
partim assiduitate dicendi hortandique cū alia multa propediem affecuti sunt, tū ve-
rò præcipuè, vt sacræ Confessionis & Eucharistia frequens vsus (quo nihil est humano
generi salutaris) diaboli fraude iam pridem extinctus, magno vtique Christiane Rei-
pub. commodo in principe magistraque orbis terrarum Ecclesia reuiuisceret. ex quo
deinde paulatim effectum est, iisdem scilicet adiutoribus, non solum vt in Italia, Gal-
lia, Hispania, cæterisque Catholicis Europæ regionibus, verum etiam vt in ipsa India, at-
que adeo in vltimis terris, vbi paulo ante feræ dæmonū dapes & nefaria sacra vique-
rant, iam nunc, ingenti bonorum gaudio, per pœnitentiæ sacramentum frequenter e-
lutis animi sordibus, diuina passim conuiuia celebrentur.

Falsis criminibus circumuenitur Ignatius, & absoluitur.

Cap. VIII.

VAE nimirum satanas futura præfagiens, ipsis re rerum initijs pet-
se suosque satellites obuiam ire non distulit. Augustinus quidam
erat ex Eremitana familia concionator; prorsus indignus eo no-
mine atque ordine. Is Lutheris impij sectator occultus, per amba-
ges identidem perniciofa dogmata spergebat è pulpito: ac miris
artibus auditores à recta in Deum fide atque à Romani Pontifi-
cis auctoritate sensim abducere conabatur. Id autem eò fidenti-
us, quòd per eos fortè dies Pontifex aberat, maximis de rebus
quæ ad salutem Ecclesie pertinebant, in fines Gallia Narbonensis, Nicæam vsque
profectus. Hanc rem odorati è Patribus quidam; ne ad pernicipem animorum latius
manaret; communi consilio totam ipsi cognoscere atque inuestigare non dubitant.
ad eum concionatorem audiendum cum cætera multitudo semel iterumque con-
ueniunt; quæ ratio disputandi sit, qui scopus totius orationis, diligenter attendunt, ne
que verò, peritos dogmatū quæ per id tēpus in controuersiam vocabantur, diaboli
ministri fessellit astus, ac latens lupi sub ouis pelle rapacitas. Itaque satis iam comper-
atque explorata re, primū ex Euangelij præceptis priuatim ad hominē adeunt; quid
ad se delatum, quid auribus ipsimet suis deinde perceperint, ijs potissimum verbis ex-
ponunt, quibus non de populi modò salute sese, verum etiam de ipsius qui populum
pestilenter contagione inficeret, pro Christiana caritate sollicitos esse demonstrant:
rogant, hortantur, denuntiant, praua dogmata corrigat, ambiguè dicta, quæque ad
contemptum Sedis Apostolicæ, & Ecclesiasticarum traditionum ac rituum facillè tra-
hi possint,

hi possint, ad conciliorum decreta, normamque syncerae fidei quamprimum interpretetur: vtrique à deprauidanda Romana ciuitate, atque à perturbando ipso veritatis fonte in postetum abstineat. Ille (qui falsus hæreticorum est) homines nimirum idios ex habitu ratur, eorum dicta primò eleuare, & eludere; deinde vbi se varijs vrgeri ac premi argumentis & rationibus vidit, versante animum simul ira metuque, pauca præfatus quæ ad occultandam in presentia improbitatem valerent; cum inanibus ptomis Deï famulos ab se dimisit. Deinde vt se à timore collegit; diabolicis actus furij, & amicorum opibus fretus, quos ille sibi multos potentesque parauerat, ad institutam agendi consuetudinem pariscieleræ atque impudentia redijt. Quod vbi sensere Patres, in retâ atroci, tamque periculosa nequaquam lenibus rati opus esse remedijs, consilium cepit: re dignum hominibus diuinæ gloriæ studiosis, dignum sacræ Theologiæ doctores; vt improbi concionatoris mendacia palam, & ex superiore loco suis ipsi concionibus refutarent. Id ergo cum facere instituisent, bonis maiorem in modum approbantibus, cognita re Lutherianus vehementer excœdijt, vocatisque ad se confestim amicis rablem doloremque suum impertijt, etiam atque etiâ obtestans, ne tantâ ac tam insignem iniuriam inultâ esse paterentur. Illi, & eadem laborantes opinionum infania, & magistri ignominia valde commoti, facta conspiratione, Ignatium & socios omni dolo per fas ac nefas euertere, nec modò fama, sed etiam, si res procedat, vita spoliare constituunt. Primu igitur tota Vrbe fictis criminibus disipit, Ignatium sociosque omni scelerum genere cooper tos, tum in Hispania, tum in Gallia, quin etiâ nuper Venerijs, falsæ religionis, & probri flagitij; damnatos; & elapsos è iudicij manibus, ad corruptendam iuuentutis specie pietatis Romæ se contulisse; ibi, quod bonis artibus nequeant, id, alios criminando ac cusandoque, per summâ iniuriam querere, vt sibi apud imperitum vulgus famâ sanctitatis eruditionisque concilient. Cum aures nacti secundas, hæc & alia id genus quàm ap pofitisimè ad veritatis imaginem & per se ipsi, & per emissarios oppido ferebant; tantam in inuidiâ & odium breui seruos Dei adduxerunt, vt eos multi iam quali facinorosos ac fugituos horrent; ipsorumque congressum & consuetudinem vulgo refugerent. Cum quæ iam res è sententia fueret, latè successu aduersarij, præterea promissis ingentibus onerant subornatosque qui ipsam serè nominibus quæ sparsa in vulgus fuerat, apud Vrbs Præfectum insontes accuset. Has verò partes inexpressibili scelere sibi desumpit Michael Hispanus quidâ, qui iam ante Parisijs in Ignatium debacchatus, ac deinde singularibus ab eodè Ignatio lucranti fratris mirabiliter cupido prouocat officijs, egregiâ viri beneficentiâ (vt fere fit) minimè vulgari perfidia atque impietate rependit; atque vt Ignatiû & socios familiariter nouerat, confectis quàm maximè ad similitudinem veri criminibus, apud Præfectum sanè magnam in suspensionem cunctos adduxit. Omnino res erat insigni infamia; nec modò in Vrbe vulgi sermonibus terebatur, sed apud exterar quoque nationes atque prouincias aduersariorum nuntijs ac litteris precrebuerat, Ignatianos cum suo capite, denique manifestorum scelerum, hæresisque, conuictos teneri: videlicet, vt quas noxij varijs locis effugissent pœnas, eas iusto Dei iudicio Romæ in celeberrimo totius orbis terre theatro perfo'uerent. Interea Ignatius totius machinationis nequaquâ ignarus, fretusque tum præclaro conscientie testimonio, tum etiam CHRISTIPromissis, qui se illi Romæ propitium sponderat fore; omnes inimicorum impetus, totamque belli procellam inuictò animo sustinebat; Deumque vnâ cum socijs pro aduersariorum salute precabatur assiduè. Iamque causæ dicendæ tempus appropinquabat; cum incidit in eius manus epistola, quam antea Michael, recentibus quibusdam Ignatij meritis delinitus, quippe vel terrea pectora interdum patientia & caritate fluctatur) ad amicum nescio quem summa cum Ignatij & sociorum laude perferisferat. Ea videlicet epistola, delatoris causam iugulauit. namque vbi iudicij aduenit dies; citato ad tribunal Ignatio, multa in eius vitâ ac morès improbè mentis est Michael, ad quæ cum Ignatius admodum sedatè respondisset, prolata ad extremû epistola ac recitata, institit ab aduersario querere, numquid earum rerum meminisset? num chiographum agnoscere? Tum ille re inopinata percussus, visusque conscientia, repente pallefcere; titubare, frigido sudore persuere, quod vbi animaduertit Præfectus (is erat Benedictus Conuersinus, vir prudens, & in causis cognoscendis apprimè versatus) confestim suspicatus coitionem ac dolum, data opera Michaellem diligenter interrogat; cumque non obsecris vestigijs ad ipsa fraudis cubilia peruenisset, seuerum calumniæ vindicem se se præbuit; multis verbis increpitum calumniatorem (quamquam Ignatio pro ipsius periculo

periculo deprecante) insuper multauit exsilio. Post hæc Ignatius flagitare & virgere, ut
 conspirationis nefariæ principes, quæ priuatim in circulis cœtibusque iactarant, ea-
 dem coram Præfecto palam ac legitimè exponerent, ut sibi diluendi crimina, & se so-
 ciosque purgandi copia fieret. Misso igitur viatore, vadimonium obire coguntur. At il-
 li, veteratores & callidi, & cum in foro iudicijque diu multumque versati, tum etiam
 recenti Michaelis malo facti cautiore, vbi ad tribunal adfuere, per summam dissimula-
 tionem se de Ignatio ac socijs & sentire quàm optimè, & ad eam diè sensisse respondent:
 neque vllum esse crimen, quod ipsi quidem in eorum vitam moresque conijciant. At-
 que hæc, & alla eiusmodi coram iudice: rati nimirum fore, ut Ignatius præclare secum
 actum existimans, quod imminens calūniæ periculum euasisset; tæ elusit præsertim ac-
 cepta falsificatione proinde quiesceret. At ille multa ac magna quæ ad iuuandam Eccle-
 siam pertinerent, mente ac cogitatione complexus; veritatemque ne si quid suspicionis in
 commodæ, aut si qua dedecoris nota nascenti Societati adhæresceret, vel omnes in po-
 sterum ipsius conatus irritos redderet, vel certè magnum rebus gerendis impedimen-
 tum afferret, à Præfecto etiam atque etiam postulare, ne fictæ aduersariorum palinodie
 fidem haberet: eos quippe alia rum sermonibus, tum per epistolas lōgè lateq; vulgasse,
 ac quæ tunc ad tempus accommodata, iudicij metu perterriti dixerint. quæ nili à magi-
 stratibus ritè cognita & quæ sita publicè coarguantur, malo videlicet publico per sum-
 mum nefas hæsuram in Societate magnam infamiam. proinde iure se postulare, ut in
 sua dicta vitamque omnem diligenter inquirat; se suosque ad causam vsque cognitam
 in vinculis habeat, ac pro ut re ipsa comperit, ita pronuntiet. Hæc igitur, & alia id ge-
 nus, Ignatius. Contra, aduersarij, veriti ne si quæstio perageretur, ingenti suo periculo
 ac damno paterent ipsorum artes atque mendacia; per se suosque omni ope contendere
 ac niti, ut Præfectus ab instituta cognitione desisteret. Jamque utpote qui plurimum
 opibus & gratia poterant; in suam sententiā non modò Præfectum, sed Legatum etiam,
 qui Vrbi pro Pontifice summo cum imperio præerat, Cardinalem Neapolitanum ad-
 duxerant. quin etiam ex ipsismet Ignatij socijs non deerant, qui, aduersarijs iam à sus-
 cepta actione deterritis, & sponte cedentibus, non vltra instandum, vitandas lites, paci
 & quieti consulendum esse censerent. At verò Ignatius in posterum longè prospiciens,
 eoque iudicio non tam suam, quàm CHRISTIANI DOMINI causam agi prudēt animadu-
 certens; nullis neque minis, neque promissis, nec suasionibus de sententia deduci se passus
 est. cumque omni ad eam rem conatu non semel adhibito, propter aduersariorum
 gratiam atque potentiam nihil planè proficeret; non dubitauit, consulto per sacrificia
 precesque Deo, ad ipsiusmet Pontificis maximi fidem opemque confugere, qui Nicæa
 per eos dies, adulta iam ætate redierat, & in Tusculano secessu valetudinis causa mor-
 rabatur. Facili ergo ad principem aditu, quo die venit, admissus Ignatius, Latino ser-
 mone (quippe qui nondum satis Italicè nosset) eidem ex fide retulit, quo consilio à mi-
 litari vita sese ad animorum auxilium, atque ad litterarum studia transulisset: ac dum
 rem Christianam pro virili parte administrat, quoties, quot locis, quibusve nominibus
 accusatus & absolutus fuisset. Nuper etiam ab Hierosolymitana peregrinatione bello
 prohibitum (quod Pontifex ipse non ignoraret) se, ceterosque eiusdem instituti labo-
 risque socios, qui se vitamque suam ad Christianæ religionis amplificationem Sedi Apo-
 stolicæ mancipassent, cum maximè in vrbe Roma populum docere insistant, parati-
 que in omnem quamuis arduam atque longinquam expeditionem, eiusdem Pontificis
 reditu nutumque auidè præstolantur; circumuentos repente iniquorum insidijs, &
 summam in inuidiam non modò in Vrbe, sed etiam apud remotas nationes adductos,
 ne id quidem à magistratibus obtinere posse, ut iacta in suos mores vitamque crimina
 in cognitionem vocentur. Sibi quidem propriæ virilitatis & nominis rationem (quam-
 uis ea per se negligenda non sit) minus antiquam esse: sed quoniam eodem iudicio & ip-
 sorum existimatio, & animarum salus agatur (omnium enim qui ad rem publicam acce-
 dant rationes, non veritate solū, sed etiam fama niti) petere se & orare, ne grauetur pro
 sua sapientia ac potestate perficere, ut Præfectus Vrbi inchoatam quæstionem primo
 quoque tempore peragat; ne in Vrbe totius æquitatis parente, contra pauco-
 rum factionem opesque nullum inopix ac solitudinis præsidium fuisse videatur. Sub hæc audita
 Pontifex bono esse animo iubet Ignatium; & collaudata (quod antea fecerat) ipsius &
 sociorum industria & pietate, Præfecto per codicillos imperat, iudicium vtique red-
 dat Ignatio, causam ritè cognoscat, feratque pro veritate sententiam. Et quidem hoc

A loco adesse mihi animis velim eos, qui Deum res humanas negligentem circa calicardines otiosi, non minus ineptè, quàm impiè fabulantur, ex ijs quippe quæ consequuta sunt, nemo sanus, paternam cælestis numinis curam ac providentiam in suos, non clarè perscipiat. Cùm enim tota aduersariorum actio ea maximè calumnia niteretur; Ignatium sociosque varijs locis iure damnatos, ambustosque iudicii flamma per dolum effugisse; cumque longum & operosum esset, nemine præsertim necessaria in eam rem impendia subeunte, ex tam remotis diiunctisque provincijs reigestæ seriem litteris consignatam, testibusque firmatam ex forensi formula petere; planè diuinitus factum est, ut quotquot in Italia, Gallia, Hispania Ignatii iudices extitissent, sub ipsum ferendæ sententiæ tempus Romam serè omnes alius alia de causâ conuenerint. Ioannes Fighe-roa, quondam Archiepiscopi Toletani Vicarius, is qui Compluti primùm de Ignatii fama capiteque cognorat, grauibus de causis Neapolim à Cæsare missus, in reditu commodum Romæ subliterat. Venerat eodem è Gallia, Parisiensis Inquisitor Matthæus Ori, Dominicanus, apud quem Ignatius, ut supra dictum est, semel iterumque ab improbis fuerat accusatus. Denique in tempore Gaspar etiam Doctus à Venetijs adfuit, qui habitæ In ea vrbe in Ignatium quæstioni præfuerat. Hi omnes in iudiciò adducti, aduersariòrum commèta detexere, cum summa testificatione virtutis ac pietatis Ignatii. **P**ræterea litteræ ciuitatum, apud quas Italia tota Patres aliquandiu vixerant, per idem tempus allatæ, magnum pondus ad illustranda ipsorum merita, & refellendas in quorum calumnias attulere. Iam verò Hercules quoque, secundus hoc nomine, Dux Ferrariensium, qui Patribus familiariter vsus, iisdemque peccata ritu Christiano confessus, ex eorù etià manibus corpus Domini sumpserrat, libentissimè fecit nõ modò ut per epistolam, sed etiam ut per legatum, perspectè ipsorum innocentiz ac sanctitati debitu testimonium laudesque tribueret. Quibus rebus adductus Urbis Præfectus, vrgente præsertim Pontificis iussu, quamquam aduersarijs omni studio contra nitentibus, denique sua sententia Ignatium & socios omni non modò culpa, sed etiam culpæ suspitione liberauit verbis amplissimis, eiusque sententiæ, ad vindicandam infantium famam, variis in provincias testato descripta exempla dimissa. quibus ex rebus dici vix potest quantum Patribus vbique honoris & exultationis accesserit. Atque hac maximè ratione diu suppressa atque occultata veritas extulit aliquando sese, ac malitia superata, processit in medium: quæque machinamenta diabolus ad teneram adhuc Societatem deformandam atque adeo prælocandam artificiosè parauerat, ea ipsa, moderante rem numine, in eius maximè decus & incrementa cesserunt. At verò insidiatorum longè dissimilis fuit exitus. Namque administer consceleratæ calumniæ Michael, fraude patetfacta, quem admodum dicebamus in exilium actus est: E ducibus verò (quos nominare hoc loco necesse non est) vnus paulo post iudicium graui correptus morbo, semet acriter ac dolenter inculans cum insigni facinoris detestatione diem obiit. alter, cùm deinde manifestis hæreticarum opinionum Indicijs teneretur, maturè sibi fuga consuluit, esngiemque suam pro se iudicibus cremandam reliquit. tertius eodem nomine comprehensus, & cognita causâ perpetuo addictus carceri, ad extremum tandem morte iam imminenter reliquit; eidemque animam agenti quidam è Societate ad vltimum vsque spiritum assedit; quæque illi tempori tribui solent, pietatis & caritatis officia præstetit. Porro Lutherianus ille concionator, qui totam conspirationem scelusque consararat, intra catholicorum castra per fraudem aliquandiu versatus, cùm religionis ac pudicitiz simulationem vltra sustinere non posset, larua deposita, palam fidei & continentiz bellum indixit, atque ad oprata hæreticorum lustra popinasque se contulit.

Ignatius & ceteri Patres de constituenda Societate de-
liberant.

Caput I X.

H A c igitur falsæ accusationis procella Ignatius sociique de
functi, primùm omnium (vt æquum erat) ingentes & vni-
uersi communiter, & singuli priuatim egere diuinę clemē-
tię gratias, & inde, partim quòd aliqui subinde ad Ignatij
institutum aggregabantur; partim etiā quòd inaudierant,
aliquot è suo numero varias in vrbes atque prouincias iam
tum rogatu Principū à summo Pontifice destinari; visum
est faciendum, vt de stabilienda quàm maximè ad Dei glo-
riam, salutemque animarum Societate primo quoque tem-
pore inter se consulerent. ad eam quippe diem, communi
tantum officio ac pietate ducti, sine certis & proprijs legibus ac magistratibus vixe-
rant. Ergo precationibus, ieiunijs, & sacrificijs in eam rem quàm accuratissimè adhibi-
tis, quotidianę vitę munera labore & quiete partiti sunt, vt diurna tempora Dei ver-
bo, consuetis que functionibus; nocturna verò priuatis inter se colloquijs, & necessarijs
consultationi darent. Prima igitur nocte quæsitum est, vtrum Pontificis iussu digressi,
prout se daret occasio, suam quisque sine aliorum consensu vel respectu rem agere; an
potius, quamquā corporibus locisq; diiuncti, animorum tamen conspiratione, & me-
ritorum communione, vt adhuc fuerant, sic in posterum coniuncti esse deberent. Di-
ctis que sine variatione sententijs, nullum fuit dubium, quintam suavis, tamque arcta
societas, Dei prorsus munere ex tam diuersis moribus linguisque coalita, omni cona-
tu studioque retinenda foret, tum ne qua Spiritui sancto iniuria fieret, à quo diuini-
tus fuerant in eam cōsensionem adducti; tum verò, ne concordie atque vnitatis bonū
amitteretur, quo nihil est ad res magnas atque arduas molendas, & obstantia quæque
percurrenda, valentius. Cū hæc & alia multa in eam sententiam ingenti alacritate
& gaudio spirituali pro se quisque dixisset, magnopere incensis ad mutuam caritatē &
beneuolentiam animis, cœtus ille dimittitur. Proximo deinde confessu de religione re-
latum est, placeret ne ad vota duo Paupertatis Castitatisque ritè suscepta, tertium per-
petuę item Obedientię adiungere, & è suo corpore eligere, qui ceteris ampla cum po-
testate præsesset. In eam rem, quod maioris momenti videbatur esse, diem proferri pla-
cuit, spatiumque scorsum singulis ad deliberandum dari, atq; interim instauratis pre-
cationibus & sacrificijs, diuinę sapientię lumen opemq; diligenter exposci. Vt igitur
eius consultationis dies aduenit, omnium in vnū congruere sententijs, quandoquidē
Christum Dominū ac magistrū sibi pro viribus imitandū cuncti susceperāt, quoniam
ille sese perfectum atque integrū holocaustū Deo parētī pro salute humani generis ob-
tulisset, prorsus oportere vt ipsi quoq; pro suo modulo Christum effingerent: ac quē-
admodum singulorum corporis bona per voluntariam inopiam, corpus ipsum per ca-
stimoniam Deo immolatum esset, sic animus quoque ante cælestes aras per obediē-
tiam spiritualis victima caderet, præsertim cum hoc sacrificio nullum diuinę maiesta-
ti gratius aut suauius esse constaret. Ergo sine cōtrouersia deligendum videri, cui om-
nes in terris tanquam Christo parerent, cuius in verba iurarent; denique cuius sibi nu-
tum ac voluntatem instar diuini cuiusdam oraculi ducerent. Hisce ita constitutis, de-
inceps quæsitum de huius ipsius potestate, vtrum certo dierum spatio definitam, an vo-
rò perpetuam esse deberet. Perpetuū esse placuit omnibus, idque cū alias ob caus-
sas, quas commemorare hoc loco necesse nō est, tum verò vt negotia grauiora, quæ ad
conficiendum non modò plenę libertatis, verū etiam longifere temporis indigent
leniter, & ex animi sui sententia posset ad exitum sine vlla trepidatione perducere. Ad-
ditum ad hæc, vt Societatis candidati, cū alijs experientis, tum verò præcipue spiri-
tualibus exercitationibus, peregrinatione, & in finis publici alicuius valetudinarij mi-
nisterijs probarētur. Itemque, vt qui Societatis instituta profiterentur, ij ad tria solem-
nia vota, quæ nobis cum alijs dicatis Deo familijs fere communia sunt, quæ rtum nomi-
natim adiungeret, quascunque ad fideliū vel infideliū terras Christianæ rei causa Pon-
tifici maximo ipsos mittere placuisset, eō sine vlla tergiversatione, atque adeo sine vlla

non mo-

A non modò mercede, sed ne viatici quidegi petitione proficiscendū: ac simul, conceptā verborum formula sese obstringerent, puerillī ætati per catechesim erudiendā; quodd̄ eo remedio nullum fermè efficacius foret ad intemeratam fidem tuendam, ac prauæ religionis prohibenda contagia. Hæc igitur & alia id genus nonnulla per eos dies ab Ignatio patribusq̄ decreta sunt: eidemq̄ Ignatio negotium datum, vt ea in summā redacta, Pontifici maximo primū Apostolica auctoritate faciendā atque approbandā proponeret; deinde vt eadem ipse postea per otium sūsius explicaret ordinaretq̄, & quā accommodatissimas ad Societatis vocationem & spiritum leges canonicq̄; perscriberet.

Patres in varia loca Pontificis iussu discedunt.

Cap. X.

B

Vt hæc fermè decreta, Pontifex maximus aliquot operarios ab Ignatio in varias agri Ecclesiastici vineas postulat. Id nostræ Societati fuit Apostolicę peregrinationis exordium. Ennio Verulano, S. R. E. Cardinali per eos dies cū amplissima potestate legatio Parmensis obueherat. Huc, Pontificis iussu, legationis comites, & rerum spiritualium administri duo, Petrus Faber, & Iacobus Laines ab Ignatio dati: Senas verò in Etruriam, Paschasius ad instaurandam sacri cuiusdam cœnobij disciplinā ab eodem Pontifice missus est. In Aenariam seu Inarimem insulam, pacificatio-

nis gratia non leuis momenti, Nicolaus Bobadilla: Brixiam in Cehomannos ditionis Venetę, Claudius Iaius grauib; item de causis abiit. Ac per id ipsum tempus etiam in extremas terras primū Societati patuit aditus. Brasilicā oram, & præterea quidquid inter Inaccessum olim Bonę spel promontorium, vltimosq̄ Sinas interiacet maritimi tractus, Indo & Gange superato, Lusitani, armatis classibus; ante annos aliquot ingenti ausu & labore, æquè fortiter ac feliciter aperuerant. neque Ioannem hoc nomine tertium Lusitaniz Regē insigni virtute ac pietate virum, vlla magis angebat cura, quā vt barbaras illas nationes à misera dæmonum seruitute ad vnus veri Dei notitiā cultumq̄ traduceret: atque ob id ipsum, quos in ea mitteret loca præcones Euangelij, & moribus & eruditione præstantes, tota Europa impendio conquirebat. Elusrei conscius Iacobus Gouea, is qui Parisijs in ipso virgarum periculo singularem Ignatij fidem virtutemq̄, ingenti cum admiratione cognorat, præcudubio statuit, illum & socios ad Indicam expeditionem fore quā accommodatissimos, quoniam quidem ab Hierosolymę accessu bello impediti, quemadmodum audierat, in Italia substitissent. Neque tamen quidquam eius consilij ratus impertiendum Regi antequam ipsius Ignatij voluntatem explorasset; pro amicitia ad illum scribit, quā libente Lusitaniz Regē, quā spatiosus bonorum industriz pietatizque campus in India pateat. sibi quidem, quando illum & socios ab Hierosolymitana curatone arceat bellum, sanctissimis ipsorum studijs provinciam in prlmis aptam videri. Si conditio placeat, vltro semet apud Regem totius negotij fore interpretem pollicetur. Ad eā, cum gratiarum actione referat ipsi Ignatius, neque se, neque socios esse iam sui iuris, quippe qui summo Christi Vicario semetipsi perpetuo nexu Obedientiz mancipassent. proinde agendum esse cum Romano Pōtifice, quidquid ille iussisset, id verò sine mora facturos. Quo accepto responso Gouea, cū facile speraret à Pontifice impetrari posse; rem totam Regi suo per litteras aperit, ipsumq̄ exemplar epistolę Ignatij ad eum mittit cum summis illius & factorum laudibus, etiam atque etiam suadens, vt eiusmodi virorum opera potissimū vtatur, neu tam præclaram occasionem elabi patiatur de manibus, cui similem fortasse nullam sit in posterum habiturus. Haud incassum adhibita hortatio. quippe Rex & sua sponte iam incitatus, & Gouez talis viri monitis & auctoritate permotus, cōfessim Petro Mascareniz, suo apud Pontificem maximum Oratori mandat mox in Lusitaniā redituro, det operam vt quā plurimos ex Ignatij disciplina secum deducat; Euangelij causā mittendos in Indiā, eaq̄ de re cum Ignatio quā primū agat: si res cum illo minus procedat, omni conatu cum ipso Pontifice transigat. vtique, ne sine tali comitatu reuertatur ad se. Hoc tam seuero mandato legatus accepto, sine cunctatione

Vv

Ignatium

Ignatium conuenit, ac pauca præfatus (vt fit) conciliandæ beneuolentiæ; mandatum
 sui Regis exponit, Patresque minimum sex in missionem Indicam postulat. Ad quem il
 le submissa oratione, tam honorifico Regis de se iudicio gratias cum egisset, eadẽ sermẽ
 quæ ad Coueam respondit: quod ab se petatur, totum id ẽ summi Pontificis voluntate
 imperioque pendere. qui tamẽ, si, quid ego sentiam quæris, inquit Ignatius) vnum aut
 alterum fortasse tibi concesserit, plures verò nequaquam. At ille cum nihilominus in
 eodem postulato persisteret, Dei fidem & hominum testans, nusquam operam colloca
 ri fructuosius posse, tum Ignatius, quasi futura præfagiens, familiari ac placido vultu:
 Deus, inquit, meliora, clarissime orator. quippe si ẽ tam exiguo numero, sex vnã dõ
 taxat in proinde iam demas, quantulum, quælo, reliquo terrarum orbi supererit? Ne
 que tamen idcirco ille ab incæpto desistit, quoniam Ignatium flecti posse diffidat, ad
 ipsum adit Pontificem, narrat quid sibi ab Rege mandatum sit, suppliciter etiam atq;
 etiam obsecrans, ne in tam honesta causa, tamque pia, frustrari se, Regemque suum cõ
 cepta peropportuni subsidij spe patiatur. Hic Pontifex, quamquam lætus ab vrbe Ro
 ma potissimum, vt par erat, peti sacri Euangelij nuntios, & insuper, tanto Regi, tamque
 de Romana Ecclesia bene merito gratificari vehementer exoptans; tamen, vt in tali ne
 gotio, ne videlicet seruis Dei ad omne paratis obsequiũ abuti pro potestate videretur
 (qua erat lenitate ac sapientia vir) audito legato, rem ipsam probauit, de numero ad ar
 bitrium reiecit Ignatij. Is proinde (sanẽ quàm ægrẽ ferente Mascarenia, neque tamen
 aspernante quod datum est) post multas in eã rem suas ad superos preces, quemadmo
 dum antea significauerat, duos dumtaxat glorioso muneri destinauit; Simonẽ Roter
 giũ Lusitanum, & Nicolauẽ Bobadillam, qui cum idcirco Romam euocatus, grauitè
 ischiade laboraret, neque legatus Regius maturo iã reditu exspectare diutius posset: æ
 gro Bobadillæ, sibiq; vicem ereptam dolentj, Frãsciscus Xauerus repente sufficitur. E
 rat omnino laboriosa prouincia, iterque longinquum: & cum serẽ nullam in spem re
 ditus, tum verò in apertum pænẽ quotidie vitæ discrimen. Sed quæ alios ab eiusmodi
 consilio retardassent, ea ipsa incitamenta fuere Patribus, cum se quisque tali sorte præ
 cæteris beatum existimaret. Ac Simon quidem parata in Lusitaniam naui celeriter an
 tecessit, ac deinde Regis Lusitaniæ iussu, procerumque rogatu, quamuis inuitus, in ea
 dem prouincia substitit. Xauerus autem, vt delatum ad eum est, confestim exsiluit
 gaudio, datoque sibi tempore vix quod satis esset ad laceram attritamque tunicam re
 sarcendam, & salutandos fratres; cum legato postera die profectus est, immortales a
 gens Domino gratias, quod se denique voti compotem effecisset. Perpetuas quippe
 clades pereuntium ex ignorance Dei, in vltimis regionibus, animarum, iam ante mi
 serari, & missis potissimum Indice magnitudinem crebris consueuerat vsurpare sermo
 nibus. Quin etiam per quietem non semel erat sibi visus Aethiopem in humeros sustu
 lisse vsque adeo ponderosum, vt ipsa oneris magnitudine excitaretur ẽ somno mirẽ de
 fatigatus, membrisque omnibus dolens; continuoque rem omnem Iacobo Laini patefa
 ciebat eiusdem cubiculi socio. Hæc igitur fuere nostris hominibus Pontificiæ mis
 sionis initia: Patresque in varia deinceps loca profecti, maiorem in modum
 aucta Societate, institutisque supplementi causa tota ferme Europa
 collegijs, domibusve, res eas Deo duce atque adiutore ges
 sere, quæ proprio, & quidem iusto volumine ipsæ
 per se ad enarrandum indi
 geant.

Ignatius

A

Ignatius plebi fame periclitanti succurrit. Cap. XI.

NEQVE verò Ignatio & cæteris qui remanserant Romæ, negotium defuit: erat annus à Virginis partu MDCXXXV. insignis annonæ caritate, ac per hyemem præcipuè tanta frugum inopia, vt passim iacentes in publico pauperes frigore fameque conlecti, miserandum in modum expiraret. Quo spectaculo commotus Ignatius, tantæ calamitati sibi omni ope subueniendum putauit. Iamquæ è Garzonij villa, cum suis in Vrbs frequentiora loca migrauerat, laxiore sibi ab amicis domo conductâ ad circum Flaminium, in ea regione quæ sancti Angeli ad forum Piscarium hodie dicitur. In eius igitur domus ampla cœnatione scæno stragulisque dispositis, & in pauperum alimèta elemosynis vndique corrogatis in omnes partes dimisit qui in id hospitium, vt quemque periclitantè extrema inopia inuenissent, vel inter manus, prout res ferret, vel gestatoria sella deueherent. Cum strenuè curaretur, adhibitis etiam vbi opus esset, adiutoribus baiulisque, breui numerus decubentium ad quadringentos ascendit. Hic verò, eodem Ignatio præside ac duce, Patrû fratrumque sese caritas ac virtus exeruit.

B Diluculo quotidie lineati oēs ad imperia accipienda præsto aderant. Inde ad sua quifque officia discurrere sine vlla perturbatione vel tumultu; alij recens illatos pauperes clementer exuere, & calida elutis corporum sordibus in lectulo collocare; alij assidere languentibus, eosdemque amicissimis consolari verbis, hi cibos aut domi excoquere diligèter, aut aliunde missos instruere, illi fercula inferre, & lōga inedia propemodū enectis pretiosos liquores instillare: hi cubilia sternere, illi scopis paumèta purgare: denique certatim omnes munere suo ita fungi, vt præclare testaretur, in minimis illis agnoscere se Regè regum & dominū dominantium, neque verò corpora solum egentium, sed animi quoque eadē opera curabantur. Plurimi quippe rudes, Christianæ doctrinæ præceptis probè instituti, multi à turpi quæstu, fraudibusque deterriti, & quod caput est, sacra omnes confessione expiati, ac pane celesti longo intervallo refecti sunt. Deinde, vt aliqui cōualuerant, succedentibus inuicem alijs, cum tegumentis ad frigus arcendum, & certo pecuniæ subsidio mittebantur. Ea res per Urbem vulgata, magnā populi bene uolentiam conciliauit Ignatio, atque ad eam Christianæ humilitatis caritatisque officium visendam interdū promiscua turba, noctu verò etiam viri principes vètitabant: ac tanta fuit exempli vis, vt quidam, cum præsentēs non suppetere sibi in omni, depositis illicò in vsum pauperum vestimentis, domum seminudi reuerterint. Alij etiam sancta æmulatione incitati, eiusdem conditionis homines, quorum non deerat passim copia, hospitio susceptos benignè curarunt. Multi præterea procures, in gloriosi operis perfectione, Ignatio pecuniæ summā vltro detulere non leuem. Qua in re Margaritæ Austriacæ Caroli V. filij, Octauio Farnesio nuptæ, Placentinorū & Parmensiū hodie Ducū, pietas ac beneficentia vel in primis enituit. Atque eius pecuniæ, cum Ignatius inteligeret, se vel maxima eorum qui contulerant voluntate, partem aliquam in suas & suorum necessitates erogare posset, tamen tanta fuit religione vir, vt ne obolum quidē nisi in externorum pauperum commoda infunderet, relatis in codicem accuratè nomini bus, vt omnium prorsus ratio constaret. Atque hunc maximè in modum labor ad exactam vsque hyemem secunda cluitatis admurmuratione perductus, ac vere demum incante, frumenta partim ab ijs qui supprefferant, sponte prolata; partim à magistratibus aliunde conuecta sunt. Ea re non mediocriter annona laxauit; grauique persuncta periculo plebs, Deo adiuuante, ad solitos quæstus & opificia redijt.

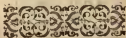

Vv 2

Confir-

*Confirmatur à Pontifice maximo Societas.**Cap. XII.*

NTEREA, cùm ad Ignatium studio religionis aliqui subinde se adiungerent; nequaquam immemor ille, quod ad Societatem confirmandam attinebat, negotij paulo ante suscepti; quicquid à publicis occupationibus otij datum est, in eam ipsam rem diligentissimè contulit. ac primum totius instituti formulam, fusius postea explicandam, ad certa capita dilucidè redegit, ac breuiter. deinde nactus opportunitatem, quòd Pontifex maximus per autumnus seras è turba negotijsque Tibur sese receperat; eam formulam auctoritate Apostolica sciendam eidem Pontifici suppliciter obtulit per Gasparem Contarenum Cardinalem, de quo supra dictum est, ob egregiam virtutem sapientiamque Principi in primis acceptum, nostrique ordinis amicissimum. quam ille ubi perlegit; confestim: Spiritus, inquit, Dei est hic. ac multa præterea in eam sententiam adlunxit, quare consideret recentem huiusce manipuli ardorem, tali tempore diuinitus excitatum, afflictiis Ecclesiæ rebus non leui tum præsidio, tum ornamento futurum. Verumtamen, ut in tanta re ne minus consultè quidpià statuisse videretur, totum negotium delegauit tribus viris è sacro Collegio Cardinalium, apud quos minimum loci fore putauit gratiæ. In ijs fuit Barptolemeus Guidicionius Lucentis, vir diuini humaniq; iuris apprime peritus, idemq; nouarum religionum adeò nò amicus, ut de ijs ad certum numerum redigendis librum etiam conscripsisse dicatur. Is, præiudicata iam caussa, collegas nequaquam propensos in Ignatium, facile in suam sententiam adduxit, certamque propemodum confectamque rem, consilio & auctoritate sua paxne discussit. Quod ubi sentit Ignatius, parum prædij ratus in hominibus esse, ad opem diuinam de more confugit. ac præter ieiunia, supplicationes, cæteraque ad numen propitiandum adhiberi solita, cælestes insuper hostias eo tantum nomine per se & per amicos immolauit ad tria millia. qua procuratore, intra finem anni vertentis, cùm cæterorum, tum præcipuè Guidicionij ita immutata voluntas est, ut cùm de multitudine religionum cohibenda idem quod antea omnino sentiret, huic tamen refragari se ultra negaret posse, diuino videlicet monitu, & occulta spiritus operatione vehementer instinctus. Ita, qui diu valde anxios habuerat Patres, eorumque spem varijs frustrationibus propemodum extinxerat, idem vnà cum cæteris collegis repente placatus ac fauens, rem vltro suscepit, commendauitque Pontifici, Tibure denuò commoranti; qui libentissimo animo & Societatem ipsam, & Societati inditum nomen ritè sancteque approbavit V. Non. Octobris, anno MDXL. idque testatum voluit esse publicis litteris eodem die locoque datis; cum eo tamen, ut in vniuersum socij ne plures sexaginta numerarentur. Ea videlicet fuit nouellæ Societatis quædam quasi probatio. siquidem triennio post, cùm varijs locis atque prouincijs Deo aspirante constaret egregius opere fructus; ab eodem Pontifice limes ille omnino sublatus est, liberumque Ignatio & successoribus relictum, cui libet petenti Societatem dare. quod item apparet diplomate dato pridie Idus Martias anno MDXLI.

Præpositi

gia sequebantur solemnem professionem suæ religionis vota susciperent. Vt igitur ea dies adfuit, in eo templo ad sacellum beatæ Virginis, ubi tum Eucharistia custodiebatur, quod sacellum ad imos gradus est aræ maximæ, sub ipsam celestis panis communionem; ipse primùm qui sacrificabat Ignatius, tum ceteri sua quisque vota clara voce de scripto ex Apostolici diplomatis formula nuncuparunt. deinde sumpto ex Ignarij manibus corpore Domini, post gratiarum actionem, sacratissima eius ædis loca religiose cum adiissent, circa aram maximam sub qua Petri, & Pauli Apostolorum ossa condita sunt, cuncti consistunt, flentesque præ gaudio, & suauissimè amplexantes inter se, gratulantur denuo superis, quod cæpris adfuerint, suamque Societatem arctiori vinculo colligant: deinde reliqua tempore pari letitia ac pietate circueunt. Quibus rebus ingenti omnium consensu & conspiratione peractis, magistrarum Ignatius inijt, ac primùm omnium, ad constituendam domesticam disciplinam adiecit animum, quæ digna tali instituto, digna Christianæ Philosophiæ professoribus haberetur. Itaque ad ceteros provocandos, atque ad iacienda in tyronum animis verè humilitatis fundamenta, in sordidis culinz missis, in fædissimis aliqualiù versatus est ipse, tanta cum alacritate ac diligentia, quasi tum primùm ad suam ipsius emendationem, vitæ spiritualis curriculum esset ingressus, neque tamen inter ea grauioribus negotijs deerat, temporibus ita distributis, ut quantum liceret, utriusque meriti satisfaceret. accedebat adhuc, summus paupertatis amor, summa in victu cultusque frugalitas: præterea in lingularum officijs exigendis, erratisque; puniendis admirabili missa lenitate severitatis in subleuandis verò omnium & animi & corporis necessitatibus, cura & vigilantia plusquàm paterna, cumque ad ea caritatis officia, prout res postulabat, opportunas in super adhortationes & publicè & priuatim adhiberet; haud sanè difficile fuit, in animos, recentissimo tum Societatis spiritu, sponte incensos officio ac religione, eos mores eamque viuendi rationem inducere; ut (si celestibus terrena comparare fas est) intra illa tecta parietesque, angelorum in humanis corporibus quidam conuictus videretur esse, nullæ tum querimonix, nullæ detractiones, nulli susurri quibus incommode suspiciones excitantur, & disiunguntur animi; sed acerrimum sui cuiusque deprimendi submittendique certamen; in superiorum iussis excipiendis exsequendisque alacritas ingens; mirus in communicando interpretandoque candor atque simplicitas; oculorum ac sensuum intenta custodia; studium precationis ac solidæ virtutis ardens; quæque ex his rebus necessariò prouenit, admirabilis in magna nationum, ætatum, ingeniorum varietate concordia. Itaque coniectis, ut fit, omnium oculis in ordinem nouum; breuè non ad nostros tantum, verum ad exteros etiam, salutaris exempli manare utilitas cepit. Adolefens quidam, egregijs naturæ adiumentis, è Septentrionali plaga Romam adueniens, non modò Lutheriana rabe infectus ipse, verum etiam mirè cupidus eiusdem longè lateque vulgandæ. Is cum ex occasione sese in hominum cætus infereret, verbisque venenatis clericorum vitam ac mores summam in inuidiam vocaret primùm, deinde abductis à sacerdotum reuerentia mentibus praua dogmata sensim instillare quotidie pergeret; patres sanctos, iussu magistratuum comprehenditur, qui cum & ipsi per se, & sacre Theologiæ magistros adhibitis, illum ab opinionum insaniam reuocare frustra conati essent; ne quid intentatum relinquerent, ætatem & ingenium miserati, priusquam in eum lege ageretur, accersito Ignatio rem totam exponunt. quoniam ipsorum neque adhortationes, neque minæ proficiant; habeat illum aliquandiu apud se, videat etià atque etiam vt errantem ouiculum ad Ecclesiæ aulæ aliqua ratione traducat. Ille clemèter acceperum hæreticum dum admodum adducit, neque verò sapiètes iudices frustrata spes est, siquid è adolefente ab Ignatio sociisque amicissimè habitus; eorum dictis, factis, & institutis accuratè obseruandis paulatim affici atque immutari Dei beneficium est ceptus; & quam antea respuerat medicinam, libenter in dies accipere: ac demùm per seuerantibus Patrum officijs, & diligentissima curatione, eò processit res, vt euulsis lethalium dogmatum fibris, priorem pertinaciam gemitibus agnosceret; nec ante à salutari incepto destitit, quam voluntaria abiuratione detestatus errores, ingenti bonorum tum admiratione, tum gaudio, cum Ecclesia sancta in gratiam redijt. Is deinde, quæ renribus viris grauib; cur quæ antea tot machinis oppugnatus peruicacissimè resistisset, Ignatij denique & Patrum hospitio & consuetudine vincti se passus esset, sine cunctatione respondit, se illorum non tam disputationibus argumentisque licet in eo quoque genere valerent plurimum) quam spectatæ sanctitatis viri rursus cessasse quòd ita apud se propè necessario statuisset: à tam incorruptis moribus, tanta pace atque concordia, tam bonis operibus rectam in Deum fidem abesse nullo modo posse.

A posse. Quæ res documento erit hominibus nostris; licet ad conuertendas ad Christum animas ingenij ac doctrinæ præsidia requirantur, tanten conspecta vitæ morûque innocentia plus multo quàm litteris aut concertationibus proficiat. Alius quidam filius familias, desertis liberalibus studijs, ac repudiata omni disciplina, prorsus indomitus & effrenis, cum neque à parentibus iam, neque à magistris regi villo modo posset: Ignatio traditur. cuius lenitate, itemque cæterorum Patrum præceptis atque institutis accuratissimè excultus, posita paulatim ferocia petulantiaque, cunctis admirantibus ita pudicos modestosque induit mores, vt vix minimum in illo vitium reprehenderes. Multi præterea omnium ætatum, atque ordinum, quos præceptis in omnem licentiam natura cupiditasque corruerat, Ignatij consuetudine exemplique incitati, collegere sese, atque ad bonam frugem Deo adiuvante rediere.

Generalis Ignatius denuò Catechista munere fungitur.

Cap. XIV.

PER eos dies nomen Societati dederat è Pontificia familia Petrus Codatius Laudensis, vir honoratus, & opulento sacerdotio præditus. Is, diuino prorsus instinctu, diuitijs & commodis omnibus propter Christum abdicatis, Marthæ munus in Societate sibi vltro depoposcit, & egregiè præstare, in alimenta Patrum (erat autem Vrbe tota notissimus, & apud principes gratiosus) elemosynis vndique corrogadis, quæ res Ignatium & socios magna molestia liberauit; quippe quos in spiritualem proximorum salutem omni studio intentos, temporariæ curæ ad eam diem valde impediærant. Eiusdem Petri opera templum etiam proprium Societas nacta est sanctæ MARIÆ à Strata, non satis amplum illud quidem, aut commodum, sed tamen in celeberrima Urbis regione, & ad Societatis functiones in primis idonea; cuius loco, dum hæc scriberemus, Alexander Farnesius Cardinalis, Pauli III. Pontificis maximi nepos, ædem nominis sui magnificentiissimam regio sumptu exstruebat. Ei templo deinde adiuncta domus est, quam hoc tempore Patres incolunt, Philippi Archinti beneficio, Salassiorum Episcopi, qui tum Pontificis vices in dicecesi Urbana gerebat, viri de Societate vniuersa in primis optimè meriti. In eo igitur templo Ignatius, professionis lege, sex & quadraginta diebus Christianæ catechesi operam dedit è loco superiore, magna & assidua non modò plebis, verùm etiam præstantium virotum frequentia: prorsus, vt quidam ex optimatibus palàm gloriarentur, beatosque se ferrent, quòd nullam omnino ex Ignatij concionibus omiserant. Agendi autem rationem sequebatur eiusmodi. Fidei præcepta, & mysteria cognitu necessaria, primùm ad vulgi captum explanabat, iterabatque, vbi opus esset, eadem sæpius; deinde opportunis digressionibus certos interim locos tractabat susius, non tam ad ingenij vel doctrinæ ostentationem, quàm ad pietatem excitandam, & populum quèd permouendum accommodatos. idque tam veris grauibisque sententijs, tam ægenti vultu oculisque, vt diuini amoris ignem vndique spirare videretur, minimè succurrere eloquentiæ vir, nec in singulas voces numerosque sollicitus, sed ingenti animo, prout impius tulerat, sua sensa prosequens. Itaque perorationem eius, non ineptus populi plausus, aut stulta facundiæ commendatio sequebatur, sed alta suspiria gemitusque, & antea vitæ detestatio salutaris: vt vel defixis humi oculis, tristes ac sibi met irati discederent, vel etiam illicò sese ad sacerdotum pedes abjicerent confitendi causa, tanto cum fletu atque singultibus, vt linguam soluere, aut vocem in verba formare vix possent.

Societas augetur, distribuuntur provinciae.

Cap. XV.

ITEM hæc Societas maiorem in modum crescere, subla-
tisque Pontificis decreto cancellis quos initio idem Pon-
tifex (vt dictum est) illi probandæ præfixerat, multi certim
ad militiam spiritualem Ignatio dare nomina. Cumq;
noui ordinis fama, bonusq; odor instituti operis manaret
quotidie latius Patres varijs orbis terræ locis vehementer
expetebantur. Itaque ab Romana domo tamquam à metro-
poli, disiunctissimas in regiones, ciuitatum Regumque in-
uitatu missæ colonie; domusque vel collegia ingenti appro-
batione constituta: primùm omnium in Lusitania, atque ad-
dè in ipsamet India, sumptu ac munificentia Regum Lusitaniz; tum aliorum piete-
te in Hispania, Gallia, Germania, Italia. sed cùm aliz pleræque nationes auidè Societa-
tem amplexæ sunt, tum verò Sicilia & inuitauit perhonorificè, & permissu Pontificis
maximi acceptam, in primis copiosè ac benignè tractauit; adnitente præsertim Ioanne
Vega Hispano (qui regnum illud pro Cæsare administrabat) præstanti non minus reli-
gione, quam prudentia viro; cuius, etià antea, dum Romæ legatus Cæsaris ageret, plu-
rima & maxima in Ignatium & socios egregiæ cuiusdam beneuolentiæ documenta cõ-
stitierant. Itaque tam latè ià fusa Societate, nò modò collegijs domibusve rectores præ-
ficere, vt antea, sed etià Prouinciales præpositos quos appellât, cum ampla potestate in
singulas nationes describere coactus Ignatius est. Ac primùm Lusitaniz præposuit Si-
monem Roterigium, deinde Hispaniz Antonium Araozium Cantabrum, Italiæ Iaco-
bum Lainem, Indiæ Franciscum Xauerium, Germaniz Petrum Canisium, Galliz Pas-
chalium Broetium, alijsque deinceps alios. Nam vrbanam prouinciam, nisi si quando
grauiori valetudine premeretur, ad extremum vsque ipse administrauit. Interea de So-
cietatis vniuersæ progressu mirè sollicitus, à singulis Prouincialibus per litteras pès-
sum exigere, vnicuique mandare diligentissimè quæ è re cõmuni essent! Romæ verò, præter
domesticæ disciplinæ curam, de qua dictum est, ceterasque functiones, multa & graui-
quæ ad incrementum ac defensionè catholicæ fidei pertinerent, partim cū summo Pon-
tifice, Cardinalibus, Legatisque Principum coram, partim etiam cum ipsis Regibus at-
que Principibus per epistolas interpretes agere. Accedebat ad hæc, sollicitudo ingens,
atque indefessus labor in subleuandis pauperum difficultatibus; orbõrum orbarumque
educatione ac pudicitia procuranda tuendaque, & perditis mulierculis à turpi quæstu
ad frugem & continentiam traducendis.

Varia in Ignatium tempestates excitantur.

Cap. XVI.

QUIBUS illis rebus dum CHRISTIANITATIS agit intrep-
dè, multorum, vt fit, odia simulatesque contraxit. In ijs
aulicus quidam (cuius nomini parcitur) eo tempore po-
tens & graciosus, cùm abductam à se mulierculam, quam
misere deperibat, & in malè nuptarum, vt appellant, cœ-
nobio collocatam ferre non posset: sœuiore in dies con-
cepta rabie, quam libido & amor incendebat, ita demùm ex-
aruit: vt pæne surere videretur. Ac primùm, facta manu, se-
nestras cœnobij lapidibus petere, custodes infestare, mi-
nari: deinde in Ignatium auctorem, & socios, in circulis
cætibusque omnia maledicta conferre, quin etiam ex occurso probris & contume-
lijs eosdem incescere: denique ad eos funditus euertèdos improbissimas in ipsorum vi-
tam calumnias dissipare: quæ domos primùm nobilium circumlatæ, celebratæque
sermonibus (quos partim prona in deterius persuasio, partim vrsanæ illius artifi-
um dolorque excitabat) ad Cardinales etiam, atque adeo ad ipsum Pontificem perue-
nerunt.

Anerunt. Igitur vulgus, vt est pluma & solio leuius, quos nuper summa cum approbatione suspexerat, eosdem repente contemnere, & acerbior in dies odio exsecrari, & singulorum caput dira imprecatione defigere; prorsus vt iam non modò cum proximis agere, sed ne pedem quidem in aua tuto efferre possent. Principes verò, licet magna ex parte fictas criminationes putarent, tamen rati subesse profectò nescio quid, quod tantæ inuidiæ flammam foueret; vel immutata, vel certè labefactata in Ignatium volutate videbantur. At Ignatius, quamuis à sua suorumque consuetudine multos abduci non sine rei Christianæ iactura cerneret; tamen ratus mitigari hominis seroclam posse, primò rem dissimulare, atque adeo officijs cum improbitate certare: deinde vbi malum serpere quotidie latius, & ipsa patientia corroborari audaciam sensit; non tam priuato dolore, quàm rei publicæ detrimento permotus, ad Summum Pontificem adiit, ab eoque suppliciter impetrauit, vt criminum, quæ sibi suisque denuo obijcerentur, ac re iudicium exerceretur ab Archinto Vicario, & Francisco Michaelio Vrbs præfesto. Ij; citatis omnibus ad quos criminum vel suspicio vel conscientia pertinebat, ac per diligentem inquisitionem calumniatoris fraude comperta, Ignatium & socios non modò absoluerunt lata sententia, sed etiam debitis laudibus & honore verborum extulerunt.

Increpito valde aduersario, pœnaque proposita non leuini si à petulantia maledicti; desisteret. nam, ne grauius in eum animaduerneretur, Ignatio in primis deprecatore perfectum est. ita, quod antea semper, tum quoque Ignatij sanctitatem illustrauit hominum iniuria: & Deo duce, virtus ac veritas, dum violatur, effulsit. Isdem serè insidijs postmodum appetitus Ignatius est à sacerdote quodam, qui cum domum catechumenorum administraret, serre non poterat in ea regenda familia maiorem à loci prædibz Ignatij rationem haberi, quàm sui. Sed miser, Ignatio silente ac pro eodem orante, breui perfidiæ pœnas dedit. atrocibus enim antea vitæ sceleribus iusto Dei iudicio patefactis, quæ ad eam vsque diem asturè suppresserat; sacerdotio spoliatus, & perpetuo carceri addictus est.

Regimen fæminarum à Societate depellit Ignatius. Cap. XVII.

INTER EA Elisabetha Rosella Barcinonensis, quæ Ignatij prima litterarum studia fouerat, Societatis Iesv coalitæ, & confirmatæ fama cômota, Romam ex Hispania contulit sese, partim vt Ignatium longo intervallo reuideret; partim etiam vt vnâ cum quibusdam alijs pijs fæminis ad normam illius atque præscriptum ageret vitam. Atque Ignatius quidem, sospitem aduentum mulieri de se optimè meritæ gratulatus est, & omnia officia detulit quæ saluo religionis Instituto præstare posset: curam verò fæminarum suscipere sese negauit posse, plurimis grauissimisque occupationibus impeditum. At illa nihilominus instare; sanctissima veteris amicitij iura testari; postulati æquitatem obtendere: denique vbi magis magisque obfirmatum vidit Ignatium, ad aulicas confugit artes: atque vt erat nobilitata loco, per viros principes facie tenuit vt Pontifex maximus Ignatio munus id ipsum quod recusabat, iniungeret. Sed ea res magnum in Societatis commodum vertit, præter spem: ac nostros, non solum in præsens, verum etiam in posterum à tam periculosa prouincia liberauit. Etenim Ignatius, Pontificis iussu ea procuracione suscepta, paucis diebus tantam difficultatem ac laborem sensit, dum querimonias mulierum audire, superflizio: neseuellere, inanibus & curiosis quæstionibus respondere identidem cogitur; vt pæne plus ei negotij pauca scemina, quàm Societas vniuersa faceret. Itaque licet Elisabethæ, pro eius in se promeritis gratificari admodum cuperet, tamen reputans apud se, quantum ex huiusmodi tricks detrimenti respublica pateretur, simul etiam cogitans fore vt harum exemplo aliæ deinceps religiose mulieres virginesve idem à Societate in posterum expeterent; nequaquam ignarus quàm periculosa, & suspicionibus plena sit ea consuetudo; priuati officij rationem posthabere communi utilitati, ac totum hoc genus administrationis à Societate prohibere omni ratione constituit. Igitur adhibita (quod in omnibus grauioribus causis faciebat) præparatione diligenti;

diligenti, imploratoque per iteratas preces & hostias caelesti praesidio, ad Pontificem D accessit, verbisque supplicibus demonstravit, ex onere sibi nuper imposito, quam exiguo cum fructu quantum laboris ac molestiae pertulisset. ea ipsa re monitum quam aliena sit à Societatis instituto eiusmodi praefectura, petere se & orare, ut non ab illis modò, sed ab omnibus in perpetuum seminarum collegijs gubernandis immunem Societatem esse iubeat; non defuturos aliorum ordinum idoneos homines, qui id munus libenter & cum fide obeant: sibi quidem & suis, provinciam videri minimè accomodatam. neque verò æquum esse, qui sese ad omnium gentium auxilium, sine vlla regionum aut locorum exceptione, CHRISTI Vicario mancipauerint, eorum operam & industriam, non sine graui communis rei damno, paucis regendis mulierculis implicari. Quibus rationibus ita permotus est Pontifex, ut supplicanti omnia largè ac prolixè concesserit. Itaque Societati ab eiusmodi munere vacatio in perpetuum data, eiusque vacationis auctoritas testata est trinis deinde litteris Apostolicis, quæ tempore procedente magno vsui fuere nostris hominibus ad eius generis pericula & molestias abigendas.

*Honoribus in Societatem nostram Ignatius aditum
obstruit. Cap. XVIII.*

TA QUAE IJS difficultatibus perfuncta Societas, prosperè Del beneficio cursum tenere videbatur, cū nova rursus in ei coorta tēpestas est, eò quidē grauior & periculosior, quò in pacem lenior blandiorque. In ijs, qui per Germaniam varijs locis Domini vineam excolebant, Claudius Iaius ē primis Patribus vnus, virtutē & sanctitatem suam cū genti vniuersæ, tum Romanorū Regi Fernādo ita probauerat, ut eo Rex nullum prorsus ad curādas animas, atq; ad pastorale munus aptiorem existimaret. Is pro sua sapiētia cū praeclarè intelligeret, regni causam cū causare religionis ita esse coniunctam, ut quantum de catholica religione detraheretur, tantum de obsequio multitudinis, & de imperij maiestate decederet, contra seuientem eo maximè tempore Lutherianam pestem, velut vnicum remedium, quam optimos animarum pastores & Episcopos omni diligentia conquirebat. Igitur vita sancto per eos dies Tergestinorum Episcopo, quæ ciuitas est Istriæ (cui tum provincie, quam diximus, propter vicinitatem Germaniæ immincebat) circumspectis diligenter omnibus & personis & rebus, deniq; ecclesiam illam Claudio Iaiō perspectæ sibi virtutis & doctrinæ viro tradere ac deman dare constituit. Sanè, ut vulgo expetuntur huiusmodi sacerdotia, minimè timendum videbatur esse, ne delatum vltro præsertim honorem Claudius repudiaret: siquidem Tergestina cathedra cū in primis eius regionis ampla & honorifica est, tum verò (quod potissimum hodie quæri solet) vestigalibus haud sanè contemnendis instructa. Verumtamen Rex, ne quid in scio Claudio cum Pontifice maximo ea de re transigeret, primùm omnium litteras ad ipsum Claudium dat, Tridenti per id tempus rei Christianæ causā commorantem, ac nihil cogitantem minus, quarum erat sententia, Tergestinum gregem orbem spirituali custode, circumquaque frementibus lupis, in maximo versari discrimine; dignam esse vigiliam caritate Iaij, studioque hominum seruandorum; petere se, ut si à Pontifice maximo id ei muneris onerisve imponatur, ne recuset subire; & populo vtilem, & sibi gratam operam vehementer fore. Percussus inopinata re Iaius, primò cohorruit: non quò detestandum quid sibi oblatum putaret, sed quòd Episcopus, quæ curam gerit animarum, diuinam pene virtutem, & omnibus numeris absolutam postulet sapientiam: quæ gradus honoris est (& quidem ad continentiam in officio multitudinem feruè cum splendore opibusque coniunctus) à spiritu humilitatis ac paupertatis, quem profitetur Societas IESV, vehementer abhorreat. deinde, ut se ex pauore collegit, fusus in preces lacrymasque, etiam atque etiam obtestatus est Deum, ut ab se tantum discrimen auerteret; neu se primum quasi ianitore speciosos titulos honorēs in Societatem ad id tempus inactam inuehi sineret. tum rescripsit ad Regem, multis rationibus ei suadens, ut tam honorifico iudicio decoraret ali-

Aret alium digniorem, lōgē imparem suam imbecillitatem esse oneri: ac demum ita con-
clufit epistolam, vt omiffis ambagibus, quod precebat, præcisè negaret. Quæ res iam
satis incensum studium Regis, multò vehementius inflammauit, quòd ita statueret,
tantam in summa virtute & eruditione modestiam, nequaquam priuatæ vitæ quasi te-
nebris delirefcere, sed in editiffimo fastigio, vt luceret omnibus, collocari oportere.
Ergo cum ex litteris Claudij diffideret, vllis aut precibus aut promissis flecti eius ani-
mum posse; per Pontificem ipsum, inconsulto vltra Claudio, rem conficere statuit. Ad
eum igitur quàm accuratissimè scripsit, quanto in periculo Tergestina ciuitas versare
tur Episcopo destituta: se quidem pro sua parte diligenter circumspexisse, quem nomi-
naret aptum ei muneris; nec vllū inuenisse aptiorem Claudio Iaiō, Societatis I. sv. pres-
bytero, cuius innocentiam doctrinamque exquilitam plurimis rebus esset expertus;
sed frustra per litteras tentasse eius animum, in studio Christianæ humilitatis ita desi-
tum, & ab honorum insignibus admittendis vsque adeo alienum, vt nisi pro potestate
cogatur, nulla sit spes laborantis Illius ecclesiæ tam opportuno præsidio subleuan-
dæ. proinde suppliciter se etiam atque etiam orare & obsecrare, vt Claudio pro
Imperio iubeat, delata sibi gubernacula munusque sine tergiversatione recipere, quo-
niam vt quisque de se ipse minimè alta sentiat, ac proinde studiosè lætatur, ita ecclesia-
sticis functionibus & ipso episcopatu dignissimus sit. Hæc igitur, & alia id genus mul-
ta, ad Pontificem. & simul Didaco Lasio mandat oratori suo, vt idipsum & cum Pon-
tificem, & cum quibus opus fuerit, quàm diligentissimè curet, prorsusque conficiat. E-
ius rei fama cum per aulicos quosdam ad Ignatium peruenisset; primò haud ita sanè
commotus est. nam & Claudij constantiæ, & Pontificis æquitati ac sapientiæ confi-
debat; & eiusmodi petitiones iam ante Societas, Deo adiutore, non semel illuserat.
Verùtamen vrquid esset rei clarius cerneret; continuo Bernardinum Massieum, qui
tum erat Pontifici ab epistolis, ac postea in Cardinalium numerum coopatus est) vltro
conuenit, ac tota de re familiariter pro amicitia fesciscitatur. Ille haud sanè grauātē
ipsam epistolam Regis ostendit, ad Pontificem summis cum Claudij laudibus & vehe-
menti contentione perscriptam. qua lecta confestim Ignatius eadem de causa ad Re-
gis oratorem Didacum Lasium adit; qui litteras item ad se propriè datas demonstrat,
& quidem magna ex parte ipsius Regis chirographo, etiam atque etiam postulantis
mandantisque, det operam, vt Episcopatus ab se in Claudium collati primò quibque
tempore auctor fiat Pontifex maximus, eiusque auctoritatis diploma ritè confectum
ad se transmittat. His cognitis Ignatius, vbi tam iniquo loco rem vidit esse, pertimuit;
sed ita, vt nequaquam animo caderet. ac licet se talibus aduersarijs longè imparem sel-
reret esse, tamen fiducia nuntius omni ope sibi contra nitendum existimauit. atque in
C præsentia Didaco suadere conatur, vt ab actione rationi Societatis tam aliena desistat
ipse. & simul ab ea mente Regem aliquo pacto deducat. quibus verbis cum nihil profi-
ceret, quin potius ab homine rideretur, domum regressus quàm Intentissimas preces
& sacrificia de more suo indixit: deinde nactus opportunitatem, facilemque aditum,
Pontifici demonstrauit quanto resea damno esset futura & Societati nostræ priua-
tim, & Ecclesiæ vniuersæ communiter. non quo dignitatis gradus ac tituli ipsi per se
mali atque improbandi sint, quippe ad Ecclesiam regendam & ordinum discrimina
retinenda inducti diuinitus: sed quod & perfectos viros requirant, quales pauci admo-
dum omnibus sæculis exstiterint, & insuper ab huius minimæ Societatis instituto val-
de alieni esse videantur. Etenim quibus artibus, quoue spiritu excitata & conflata sit,
eodem profectò alendam & conseruandam esse: non amplitudinis & splendoris nimi-
rum, sed humilitatis & parcimonie. Quòd si aditus in Societatem honoribus pateat;
multum vtrique de vera caritate imminutum iri, quæ nihil omnino habet in vita pro-
positū, nisi vnus gloriam Dei. nam (vt sunt hominū ingenia) & complures fortasse ad
hanc religionē accessuros opū cupiditate magis, quàm diuini obsequij studio: & qui nu-
per adscripti sint, magnitudine laboris, & disciplinæ asperitate defatigatos, vt primū
præseris præmij commodū affluerit, mutato repete cursu, nouæ spei velificaturos. atq;
vt maxime in officio cūcti persisterāt; tamen nisi præsentī iacturæ eatur obuiā, sine du-
bio Societati exitialem (quod Deus auerteret) exitū imminere. Id adeo vel inde facili-
ter perspicī posse, quòd paucis illis annis, quattuor viris ex ea familia seipuis totidē Epis-
copatus delati sint, quos nisi fortiter ab sese Patrū virtus & cōstātia reiecisset, videlicet
alio deinceps atq; alio dilabente, breui miseram Societatem ipsi luminibus caritura mi-
fuisset;

fuisse. Atque hæc, quod priuatim ad conseruationem ipsius religionis attineat, iam, si communem spectemus vtilitatem, nemini dubium esse quantum ex ea re detrimenti res publica perceptura sit, nihil enim omnibus ætatibus æquè deplorandum fuisse, atque in tanta mensis copia tãtam operarum inopiam: atque ex ea ipsa paucitate, qui vni cuiuspiam agro addicti assidue sint, longè minus vtique perficere, quàm qui Apostolico ritu soluti ac liberi omnes ecclesias peruagentur, ad eamq; potissimum reipublicæ Christianæ partem subleuandam accurrant, quam maximè laborare cognouerint. Præterea, ad faciendam, populis fidem, & animos permouendos, nihil esse efficacia vitæ ac morum exemplorum. Itaque adhuc Societatem (absit verbo inuidia) Ecclesiæ non mediocriter profuisse propterea quòd minimè ab eius dictis facta dissenferint, nunc autem, si ad id fastigium extollantur Patres, quomodo fieri posse, vt apud multitudinè inscitæ arcenorū, ambitionis ac leuitatis crimè effugiant? qua porro fronte, quo vultu, repete audiat decorati ipsi honorum insignibus, de imitatione CHRISTI, de fugienda gloria, de voluntario sui contemptu ac submissione verba facturi sint? Hisce, alijsq; de causis Pontificem maximum etiam atque etiam obtestari atque obsecrare, vt quam Societatem primus auctoritate & benignitate sua cõfirmauerit, ornauerit, auxerit, eandem ab omni suspitione incommoda velit esse liberam, suæque in eam beneficia tam periculoso præsertim tempore tueatur. Audijt Ignatium Pontifex perbenignè, vt solebat; sic tamen, vt integritatem hominis admiraretur potius, quàm consilium approbaret. Itaque collaudata initio ipsius fide ac probitate, sensim flexit orationem, & contra sententiam Ignatii cum alia multa disseruit, tum verò ex veteri oraculo: Cor, inquit, regis in manu Domini: quasi diceret, in Claudio eligendo tantam Fernandi Regis contentionè plane diuinitus exstitisse; ac proinde clariorem esse numinis voluntatem, quàm vt obstiti vltra oporteret. Quæ cum Ignatius grauius ac dolenter accipere videretur; Pontifex, quæ erat lenitate, ne Dei famulum tristem ac morientem ab se dimitteret, ad extremum lubet illum super ea re amplius consultare, precesq; ad Dominum fundere; se quoque idem esse facturum. Interea Didacus orator negotium vrgebatur acerrimè. iamque instabat dies, quo die in Senatu de Tergestina ecclesia referendum erat. quæ re Ignatius cognita, confestim Cardinalium pene omnium domos, quarum erant multæ longis intervallis inter se disjunctæ, singenti diurno & nocturno labore circumijt, singulis eadem illa serè proponens, quæ paulo ante Pontifici maximo. Sed videlicet eorum mentes iam ante occupauerat orator. Itaque mirè obfirmatos offendit in Claudij electione approbanda; partim quòd tanti Regis voluntati fauerent; partim etiam quòd vigilæ & custodes Claudij maximè similes, tam formidoloso tempore, in Ecclesiæ propugnaculis atque speculis ipsimet collocandos putarent. Hac quoque spe deiectus Ignatius, vnum reliquum videbat esse remedium, si Fernandum ipsum Regem à suscepto consilio per litteras auocaret, quem pro ipsius pietate virtuteque ita in se suosque animatum nouerat, vt minimè dubitaret, quin cognitare salutem Societatis, Tergestinarum rationibus antelaturus esset. Sed ne illa quidem ratio habebat exitum: quippe insequenti luce de Tergestina cathedra Senatus erat futurus. Ignatius igitur exclusus angustijs temporis, numquam intermissis ad Deum precibus, quasi ad extremum in rebus humanis per fugium sese contulit ad Margaritam Austracæ Cæsaris filiam, de qua supra dictum est, forminam per id maximè tempus gratia & opibus florentissimam. Hanc pro spiritali necessitudine erat enim illi à confessionibus edoctam quanto in periculo Societas esset, in simis precibus obsecrat, vt Societatis causam in se recipiat; & imminentem relationem auctoritate sua interposita tamdiu differat, quoad Regem ipse per epistolâ alloquatur, & ab eo responsum accipiat. Fecit illa quod rogabatur, & illic datus ad Pontificem codicillis, optatam dilationè impetrauit. ea demum res aliquis laxamenti dedit Ignatio, etenim spatium nactus, ad Regem scripsit litteras, deprecationis & quæ rimoniæ plenas; illum etiam atque etiam per Christum obsecrans, ne Societatem nuper ad gloriâ Dei tanto labore constatam, sine causa perditum iret, non ita de ipsius maiestate, regnisq; & se & socios esse meritos, vt ab eo nulla eorū existimationis, famæ, salutis deniq; ratio habenda esset. non defore idoneos viros, qui re Tergestinam capebant, sineret modò sui ordinis homines quæ cepissent paupertatis & humilitatis viâ, ad Christi gloriam, & salutem animorum sine offensione pergere. id si (vt sperabat) permitteret; sese & socios immortalî beneficio Regi obstrictos fore, precesq; pro ipsius maiestate saluteque numquam intermissuros. Hisce alijsque id genus incensis officijs religionis

A religione rationibus precibusque minimè restitit Rex:& quamquam inuitus, tamen suis rationibus amicorum vtilitati posthabitis, quod vix fieri videbatur posse, per epistolam lussit oratorem suum ab Instituta, vel potius pæne confecta actione delistere. Quæ res vulgata, & Pontificem maximum facile in Ignatij sententiam adduxit; Ignatium ipsum ac socios affecit ingenti lætitia. Itaque & in posterum supplicationes decretæ, & in præsentia solemnibus hymnis in gratiarum actionem publicè perfolutus est. Ac parl deinde constantia sese Ignatius idem opposuit, cum nostris hominibus pinguis sacerdotia, quibusdam verò Cardinalatus etiam deferretur, ac nominatim Francisco Borgiæ Hispano dynastæ, qui amplissimis in eo regno perfunctus honoribus, diuino instinctu post vxoris obitum rebus mortalibus valere iussis, & sponte deposito Gadiensi Ducatu, magna hominum admiratione Societati se addixerat. Quamquam in Aethiopica legatione, quæ postmodum Lusitaniz Regis rogatu à summo Pontifice nostris iniuncta est; cum ad eam functionem Ecclesiasticæ dignitatis insignia, & honorû tituli necessario quærentur, imperanti pro potestate Vicario Dei, relinqui non potuit, præsertim cum periti rerum æstimatores argutè cõiicerent, nouam hanc manum, non ad opes & copias, verum ad labores & aperta vitæ pericula destinari.

B *Confirmatur à Iulio III. Societas.*

Cap. XIX.

ROST hæc, Paulus III. Pontifex maximus, senio curisque confectus, è vita migravit, comitiaque nouo creando Pontifici, in magna studiorum ac voluntatum varietate in aliquot menses extracta sunt. Quo ipso tempore cum Vrbs, vt in diurno interregno, annorum difficultate vehementissimè laboraret, nostrisque numero in dies auctis, extrema fames adesse videretur; Ignatius cum aliorum, tum præcipuè sacri Collegij Cardinalium eximiam in se suosque benignitatem expertus est. quippe in summis occupationibus Patres augustos pia nostrorum hominum recordatio subiit: communique consilio ad eorum inopiam subleuandam non leuis pecunie summa ex ipso Conclauis transmissa est: enixè in primis fauente atque adiuuante Rodulpho Pio Carpeni, quem Ignatius iam ante sibi sociisque patronum ac protectorem, vt appellant, è summi Pontificis auctoritate delegerat. Ac rebus diu multumque agitatis, Pontifex denique declaratur Iulio seo nomine tertius, qui quòd in Synodo Tridentina Legatus Fabrum, Lainem, & Salmeronem Theologos Apostolicos familiariter nouerat, multaque tum ex ijs, cum ex alijs de Societatis instituto didicerat, Ignatio supplicanti multa in Societatis incrementum ac rem, admodum liberaliter tribuit; nec enim solum prioris Pontificis de ordine nostro iudicia & acta, firma rataque voluit esse; verum etiam eundem ordinem nouis insuper ipse testimonijs atque decretis ornauit. Cuius rei publica diplomata exstant verbis amplissimis.

Xx

Magistra-

*Magistratu sese abdicare conatur Ignatius.**Cap. XX.*

Isc rebus ita peractis, cum satis in praesentia communi re-
consultum esse videretur; Ignatius qua erat humilitate, vi-
giliam suam alteri tradere, seque Generalatu omnino abdi-
care constituit. Igitur Patribus quotquot communis rei eo
modo potuit, Romam euocatis; cum in consilium conue-
nissent, ne, ut olim, sibi forte coram dicenti reclamaretur,
per epistolam disertis verbis exposuit, se, qui vitia nosset sua,
& initio inuitum, atque adeo coactum, Societatis gubernacu-
lula recepissee; & nunc grauiore etiam valetudine grateque,
multo minus idoneum esse tanto muneri. proinde per Chri-
sti Domini sanguinem petere atque obtestari sese, ut sine ullo sui respectu, communi utili-
tati prospiciant, & quamprimum sibi sufficiant virum & animo & corpore firmis-
simum. Id quod liberius faciat, inquit, Ego in nomine Patris, & Filij, & Spiritus sancti, v-
nius Dei ac creatoris mei, depono Generalatum simpliciter & absolute, meque abduco
hoc munere, priuorque; & omnibus animarum mearum viribus obsecro tum profectos omnes, ut
tum si quos professi adhibere ad hanc deliberationem volent, ut huic meo tam iusto de-
siderio faueant, piamque oblationem libenter admittant. Hac epistola recitata, mag-
nus animorum motus est factus, cum partim viri modestiam ac submissionem satis ad-
mirari non possent, partim etiam pro se quisque metueret, ne quis alius fortassis Igna-
tij voluntati assentiretur. Verum ut ad suffragia ventum est, idem plane consensus om-
nium in eo retinendo exstitit, qui olim fuerat in eligendo; & enixe petenti, praecise ne-
gatum. Denique per internuntium iussus Ignatius alia omnia cogitare: etenim se quid-
libet potius, quam illum gubernatorem ipso viuente passuros. Atque haec communi-
ter, dimisso deinde cetero, priuatim singuli cum eodem exposulare, quod ab inceptis
desistere, quod vix dum constitutam Societatem, omnique custodia egerent, quasi du-
rus pater teneram adhuc filiam deferere conaretur. Pergeret porro, & publicam re ordi-
naret, legesque perscriberet: Deum, cuius manus alligata non sit, in posterum quoque,
sicut antea, pijs ipsius conatibus adfuturum. Itaque Ignatius, quamquam inuitus, &
religiosa quietis, vitaeque priuatae audissimus, tamen ne minus dicto audiens videretur
esse, Patrum auctoritati ac precibus denique cessit, seque ad institutum opus le-
gem scribendarum quam diligentissimè retulit. Ac primum, vnius Dei gloria, salute-
que animorum sibi proposita, Societatem vniuersam, quod facilius administratio tota
constaret, certas diuisit in classes prouiditque quantum ingenio & cogitatione assequi
valuit, cum ut ceteris vitijs, tum verò ut ambitioni & avaritiae, quae duae perniciosissi-
mae sunt mortalium pestes, omnino obstrueretur aditus: verumque humilitati & pau-
pertati, quam maximus & maximè diuturnus honos ab omnibus haberetur. Ad haec,
rationem Praepositi Generalis creandi, nec non priuatam ac publicam disciplinam, quae-
que alia ceteris hominum regendis vsui solent esse, praescripsit. Nec modò maiora, sed
minora quoque ministeria curationesve, certis legibus ac praecipis quam accuratissi-
mè persecutus est. Has deinde leges, quamquam longo tempore, summaque cura elabo-
ratas & conditas, non tamen continuò pertulit, sed per idoneos homines tota Societa-
te promulgandas curauit, ut vsu ipso, & magistrarum experientia probaretur, satis
ad Societatis propositum, atque ad Apostolicam instituti formulam conuenirent,
neque anteras fixasque voluit esse, quam in proximo conuentu Patrum tota
reagitata & plane perspecta, legitime sancirentur. Iisdemque Patribus de-
inceps addendi, moderandi, immutandi, ac demendi prout ex-
pedire videretur in Domino, plenum ius ac libe-
ram potestatem reliquit.

Societa-

*Societati in Hispania valde laboranti succurrit.**Cap. XXI.*

PER idem tempus Societas, videlicet ne lætiore successu intumesceret, vel ad otium ignauiamque delaberetur, varijs in Europæ regionibus diuino permisso vehemēter exercebatur, idque partim ab inuidis & obtestatioribus, partim etiam ab ijs, qui temporibus ita periculosis tā inlicitam concionum frequentiam, tam assiduam Sacramentorū administrationem, & reliqua instituta nostri munera, genusque doctrinæ suspectum haberent. Quo in numero in alijs prouincijs alij, sed in Hispania vel acerrimus nostrorum in seclator exstitit Ioānes Siliceus Archiepiscopus Toletanus.

Is cū à cæteris Societatis nostræ ministerijs valde abhorreret, tum Exercitiorum spiritualium, quibus nostri eo tempore vel maximè in erudiendis hominibus vtebantur,

B nomen ipsum pati non poterat. Compluti verd, in sua diocesi, piorum ciuium liberalitate Collegium Societatis IESV repente excitatū, quò academia illa pæne tota conflueret, ita ægrè ferebat, vt de nostris è sua ditione pellendis, toto animo dies noctesque cogitaret. Sed cū in ipsos palam impetum facere vereretur, partim spectata vitæ innocentia, partim etiam virorum principum gratia, & summi (quod caput est) Pontificis auctoritate subnixos, iracundiæ suæ fulmina in populares suos, familiares nostros, & pertè contorquet. Ac primū, quod è suo clero complures nostra disciplina ac meditationibus imbutos esse cognouerat, edicto minaci, iuris in Ecclesia Toletana dicundi potestātē priuat sacerdotes eos, qui è nostra formula spiritualibus exercitationibus operam dedissent, deinde, præsentī anathematis pœna proposita, vetat in academia Complutenſi omnino quemquam à nostris hominibus Ecclesiæ sacramenta suscipere.

Quæ res, vt pote in ligni infamia, varios illicd rumores hominum Hispania pæne tota commouit: cū alij nostrorum acta, mores, instituta defenderent; alij contra, non sine graui aliqua certa que ratione tantum Antistitem ita de Societate statuisse disputarent. Nostri, quamuis Dei clementia, & conscientie testimonio freti, re tamen tam atroci, tamque inopinata percussi, angebantur animo; neque tam ignominia sua, quā Ecclesiæ damno permoueabantur, quod ex tanta hominum alienatione, tantisque calumnijs imminere necessariò videbatur. Itaque cū obsecrationibus & sacrificijs, & voluntaria corporum castigatione cæleste numen de more propitiassent; per communes amicos

Cos Archiepiscopum docent, nihil ab se vel contra Ecclesiæ rē, vel contra ipsius Archiepiscopi dignitatē esse commissum, cur in rebus diuinis occupati, & nihil nisi Dei gloriam, & proximorū salutem ex Apostolica auctoritate querētes, tantis iniurijs affici, præsertim indicta causa, debuissent. Si quid fecus ab inimicis ad eum delatum sit, se ad purganda crimina, atque ad omnē satisfactionem in Domino paratos esse: tantū ab eo suppliciter petere, vt conceptā iram, ad causam vsque cognitā, pro sua sapientia ac pietate sustineat. Cū ille nihil idcirco de acerbitate remitteret, satisque appareret, nostri nominis odiū altius in eius animo infedisſe, quā vt euelli, aut mitigari vlla ratione posset; Ignatiij voluntatem atque consiliū per litteras quā primū exquirunt. Ille, cum inspectis rebus omnibus, Deumque per se suosque enixè precatus, vt ea res ad ipsius gloriam, salutemque animarū, bene ac feliciter eueniret; sine vlla dubitatione, si Archiepiscopus in incæpto persistat, lubet nostros ad consiliū Regium prouocare; litteras Apostolicas proferre: Societatis causam cum Christi causa coniunctam æquè moderatè ac fortiter agere. Ipse interea ad Pontificem adit supplex; Archiepiscopi factum exponit, summi tribunalis opem & auctoritatem implorat, sine vlla tamen grauiore querimonia vel exaggeratione verborum. Ac nostri quoque in Hispaniā ex Ignatiij præcepto rem ad consiliū deferunt: Pontificia diplomata, & lura Societatis legitimā ostendunt: obseptum sibi aditum ad proximos adiuuandos expostulant. Quæ cū nulla ipsorum culpa ab Archiepiscopo acta esse constaret: eum denique exitum habuit res, vt & Regij consilij decreto, & acri Pontificis obiurgatione, Archiepiscopus edicta sua reuocare, nostrosque omni molestia atque ignominia liberare coactus sit. Quæ res læ-

titiam bonis omnibus attulit eò maiorem, quò magis de nostra exultatione ac fama solliciti fuerant. Atque haud ita multo post; Archiepiscopo vita functo, nostri à Toletana ciuitate benignè inuitati, & in ijs ipsiſ ædibus publicè collocati sunt, quosidè Archiepiscopus paulo ante clericis quibusdam edificauerat. Vt ab ijs qui diuinam providentiam ex rerum humanarum euentis obseruât, non sine causa aduersum fuerit, omnes tanti Præfulis in Societate impetus & conatus eò denique recidisse, vt cum maxime nostros, opinionis errore deceptus, ex vniuersa Hispania pulſos cuperet, tunc ipsum in sua Toletana metropoli domũ illis exstrueret, ornaretque. Eiusmodi fuit igitur Hispanientis illius procellæ transitus: Ac pari felicitate in alijs quoque provincijs coortæ in nos tempestates. Ignatij lenitate prudentiaque sedata sunt: ac Dei beneficio vbique fere Societas maiora in dies incrementa capiebat.

De Iulij III. obitu; & de Marcelli II. in Ignatium nostrisque beneuolentia. Cap. XXII.

NTI & hæc Iullus anno Põtificatus quinto demoritur: cui Marcellus Ceruinus Politianus ingenti bonorum omnium gaudio suffectus est. quidquid enim erat spei de publicis rebus, id pænetorum eius Pontificatus annis vulgo desponderant. Ad hunc Ignatius pro veteri familiaritate cum adorandi & gratulandi causa venisset; arcè amplexatus hominem Pontifex, & suauissimè exosculatus, multa cum eo inambulans de fidei Christianæ propagatione, deque restituenda Ecclesiastica disciplina seriò contrulit: atque ob idipsum nonnullos ab eo petijt viros, quos haberet apud se consilij causa. Cæterum in primis dilexit Iacobum Lainem, & Martinum Olaium; quorum videlicet vtriusque virtutem ac sapientiam optimè nouerat. nam de Francisco Xauerio, cuius fama, rebusque gestis valde permouebatur, iam ante exorauerat, vt illũ omnino Romam ex India reuocaret: quòd tanti viri videndi, ruèdique in eius amplexum miro quodam desiderio teneretur. quinetiam nostros quotquot ea rēpente Romæ versabantur, ad se in palatium adduci iusserat: quòd hæc copiolas recensere, & singulos coram quasi bonus Imperator milites veller inspicere. denique multis de nostræ Societate verbis vltro citroque habitis: Tu bellatores, inquit Pontifex) confice, nos vtemur. Cum ab eo congressu, alijsque deinde colloquijs latus admodum discēssisset Ignatius, & optima spe Societatem impleſset, breuè ea lætitia cunctis euauitissimè quidem Marcellus altero & vicesimo die quàm Pontifex declaratus fuerat, febri extinctus; ingenti omnium luctu Christianã rempublicam orbã ac debilitatam reliquit.

Ignatij obitus. Cap. XXIII.

VCESSIT Marcello Paulus eo nomine quattus, qui cum propter nonnullas interpositas offensiones acerrimus nostri ordinis inimicus fore putaretur, hominum opinionem longè seſellit. Nam & in Ignatium ipsum, cunctis admittantibus, perhonorificum seſe præbuit; & Societatem multis rebus decorauit, auxitque: & nostrorũ hominum opera maximis in rebus Ecclesiæ plurimum vfuse est: & de fundando collegio seu academia, quam in Vrbe Ignatius magno reipublicæ Christianæ bono instituerat, seriò cogitauit. Hunc Pontificem inter & Philippum Catholicum Regem exorto graui & periculoso bello, quod breui deinde compositum est; cuncta misceri; compleri armatis Vrbs; tympanorum, ac tormentorum horrifico strepitu omnia personare; pacis artibus parum admodum loci esse. Quocirca Ignatius pertæsus temporum, & Societatis rebus vtcumque compositis, contemplandi studio secessit in villam, quam non longè ab æde sanctæ Balbinæ, ad Thermas Antonianas, in vsum præcipue Romani Collegij, amicorum benignitate nuper exstruxerat. Ibi, vel rectorio noui operis malè acceptus, vel vrgente iam senio, lethalem in febrè incidit; sic (vt cū eius intima vreretur præcordia, nullus in facie pallor, nulla in toto corpore signa mortis existeret).

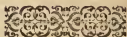
- A** tis existerent, tantum insolita quedam lassitudo in membris ac motu apparebat. Itaque domum relatus, in lectulo collocatur. accersiti confestim medici bono animo iubent nostros esse. At ille cum sibi vltimum diem instare sentiret, mirantibus cæteris, misit qui à summo Pontifice sibi decedenti salutarem expiationem & indulgentiam ritu catholico precaretur. deinde cum ad multam noctem de more vigilasset, quinetiam nonnulla cum domesticis in re Collegij trāsegiſſet; sopori se dedit: itemque qui aderant, cubitum discessere, nihil admodum periculi suspicantes. at ecce manè posttridie duo è fratribus, eius vitæ quotidianæ administri cubiculum visendi Patris causâ introeunt; ad lectulum sensim accedunt, ac præter omnium opinionem vitali spiritu pæne defectum offendunt. Accurritur illicò ad socios. alij ad medicum aduolant: alij interea ad refocillandas vires (vt assolet) iusculum porrigunt: quibus ille cum nihil iam opus esse dixisset, **I** E S V M inter mortuus vocibus identidem appellans; placidissimè efflauit animam hora post solis ortum prima, seria sexta, pridie Kalendas Augusti, anno post **C** H R I S T V M. natum **M** D L V I. Qui verò ad Pontificem pridie sub vespèram fuerat destinatus, quòd nihil tale metueret, re in proximam lucem dilata, cum quòd volebat, statim impetrasset libente Pontifice, & verbis amicissimis Ignatium prosequente; grauius deinde semet incufans, tempori non occurrit. Defuncti corpus tum inspiciendi, tum exenterandi causâ dissectum, summam viri abſtinentiam & sobrietatem liquidò cõprobauit. siquidem & stomachus, venterque prorsus inanis, & præ siccitate diuturna mirè contractus apparuit: & iecur ea ipsa de causâ ita obduratum, aridumque, vt pæne lapidesceret. Sanè Realdus Columbus, egregius ea tempeſtate ſector, qui aperiendo interfuit, in hepatis vena, quæ Porta dicitur, lapidestres sese inuenisse testatur in suo de Anatomia libro, vt pro miraculo non leui habitum sit, vitalibus adeò affectis, ac prope modum exustis, hominem tam diu viuere potuisse, præsertim hilari semper eodemque vultu exſequentem Præpositi Generalis officia & munera. Mortuus est autem anno ætatis quinto & sexagesimo, suæ conuerſionis ſermè trigesimo quinto, confirmatæ verò Societatis sextodecimo. quam ille tam exiguo temporis interuallo tam longè lateque propagatam reliquit; vt iam tum ab ipso conſtitutæ numeraretur prouinciæ duodecim, & in ijs varia noſtrorum domicilia ſere centum. Vulgata eius morte, Ingens cõfestim hominum concursus visendi causâ domum est factus, atque hi manus, hi pedes certatim exosculari: alia rosaria quæ vocantur, applicare corpori, multi etiam pilei, vestiumve, quibus vti consueuerat, frustulum aliquod enixè rogare: quibus tamen modestæ gratia nihil à noſtris est datum. Corpus in eodem cubiculo vbi exspirauerat, bi duo ſermè ſeruatum, sabbato sub vespèram inclusum arcæ, post exsequias mira populi frequentia celebratas, in templo nostro ad dextrum latus arcæ maximæ humanum est. ac statim præſentem opem ex Ignatij patrociniò noſtri ſenſere. Non enim, vt multi putarant, orba tali parente Societas morori se dedit, aut concidit: quinimo ſteterè animis Patres; perque omnes ordines insolita quedam ſua uitas ſpiritus, & mentium vigor ad ſubeundos **C** H R I S T I causâ labores, & cæpta strenuè promouenda peruaſit.

LIBRI SECVNDI FINIS.

IGNATII VITAE

LIBER TERTIVS.

ACTENVS Ignatij toto vitæ cursu proposito, nunc præcipua quædam de ipsius factis, dictis ac moribus, & quidem quo magis in promptu sint, per species exsequemur. Ac primum de studio precandi meditandique, qua laude in primis Ignatius floruit.

De orandi assiduitate, & studio pietatis.

Caput I.

NITIO conuersionis, vt ante diximus, precandi contenti-
plandique causa magnam sibi vim intulit, partim in re-
rum caducarum, quibus assueuerat, vitanda recollectione,
partim etiam in scrupulorum molestijs abigendis. Proce-
dente deinde tempore, cùm magis in dies à contagione
corporis, Deo adiutore, se abstraxisset, tantam eius generis
facultatem adeptus est, non modò vt è cæli, siderumque
aspectu, quo maxime capiebatur, sed etiã vt ex intuitu flor-
ris, aut herbarum, aut leuissimæ cuiuslibet rei, confestim in Dei
cogitationem amoremque suauissimè raperetur. Idque
nostris hominibus cupiebat esse familiarissimum, vt in singulis creatis rebus, quo-
ad eius fieri posset, creatoris potentiam, sapientiam, bonitatem agnoscerent. Eosdem
monebat, vt contra quotidianas dæmonum insidias, ne circumuenti repente in frau-
dem inducerentur; vel instructo, quod aiunt, agmine semper incederent, vel
certè dissipatis in varias curas & negotia viribus animi tamquam receptul cane-
rent statis horis diei; & in semet ipsi descenderent, suaque omnia dicta, facta, cogita-
ta, coram Deo quàm diligentissimè reputarent, adhibito etiam monitore, si opus es-
set, vel memoriz, vel etiam notitiæ causæ: denique omnia probè contemplati, contra
id vitium maxime pugnam capesserent, quo vitio se præcipuè vrgeri & laborare senti-
rent; nec ante desisterent, quàm Deo duce debellatum esset. Sanè ipse, quamquam se ha-
bebat semper in potestate, & ex diuini Bernardi præcepto, non se rebus tradere, sed com-
modare consueuerat; tamen, quia erat diligentia, in singulas horas vltro inquirebat in
se: idque, propter diuturnam exercitationem, nullo negotio; magisque ac magis in spi-
ritu proficere nitebatur, diem cum die, vt supra diximus, hebdomadam cum hebdo-
mada conferens: qui cursus ad candorem animi ac perfectionem certissimus est. neque
id solum, sed etiã in statis quotidie temporibus, erepto ex summis occupationibus o-
tio, contemplationi vacabat. quam ad rem aliquoties à domesticis clam obseruatus est
hoc maxime modo se comparans. Vt enim superiorem ascenderat ædium partem, vn-
de liber esset prospectus ad sidera: stabat aliquantisper oculis in celum defixis: tum pro-
uolutus in genua, totius huiusce pulchritudinis conditorem suppliciter adorabat; de-
inde propter imbecillitatem, humili scabellò simul atque confedisset, continuò de exocu-
lis vberet lacrymarum riuuli profluebant; idque nullo prorsus vel singultu, vel strepi-
tu. Atque in hunc sere modum, æquè animo & corpore immotus, excipiebat diuini lu-
minis radios; ac patri cælesti mira quadam spiritus dulcedine iungebatur. Neque verò
ad beatos hosce cōgressus, tantummodo sub orationis horâ componebat ille sese, verù
in perpetua quadã erat vigilia contra omnes rerum mortaliũ illecebras, & otiosam men-
tis euagationem. nec minus accuratè animum ab omni labe tuebatur, quàm qui pretiosis
ornati vestibus, via lutulenta coguntur incedere. intenta erat custodia sensuum; quoti-
diana

A diana tulussibet omissionis confessio; iugis recordatio beneficiorum Dei: in aliorum factis dictisque interpretandis nulla temeritas. denique summa obseruabat cura quidquid ad Christi gratiam vel tuendam, vel augendam quoquo modo pertinere intelligeret. Mortalium rerum curas, ac præcipuè quæ ad affines cognatosve pertinerent, omnino refugit; illud Apostoli dictum reputans apud se: Nemo militans Deo implicat se negotijs secularibus. Erat ei proneptis ex fratre, virgo, quæ deinde Ioanni Borgiæ nupsit hodie Philippi Regis apud Cæsarem legato, de hac in matrimonio collocanda cum ad eum subinde referretur; totam ille rem semper ad cognatos reiecit, nec adduci vnumquam potuit, vt vel minimam eius negotij partem attingeret. Oranti aliquando per hyemè clauso cubiculo, allatas è Guipuzcoa litteras ianitor festinè reddidit; ratus gratissimas fore, quod nimirum longo & locorum & temporum interuallo afferrentur. at ille fasciculum, vt erat ligatus, illicò in ignem abiicit, re ipsa ianitorum admonens, qui sese caelesti militiæ addixerit, huic esse mortalia negligenda. Peregrinis hominibus, conditionem, ipso interprete (quod multum apud principes auctoritate valeret) in aula quærentibus, negabat sibi nisi cum summi Regis aula rem esse: ad eam si aditum optarent, daturum se operam, quantum labore ac precibus assequi posset, vt essent in intimis Regis amicis ac familiaribus. quo responso vulgato, minus multi iam in eo genere molestiam illi exhibebant. Nihil maioris momenti aggrediebatur vnumquam, nisi attentè consulto ac propitiato Deo. nec vllum quamuis leue religionis obibat officium, quin eius animi ardor, ex toto corporis habitu, ac præsertim ex fronte atque oculis emicaret. ex quo faciliè existimari potest, qualem ille se in horaria præcatione psalmisque, & in sacrificio Missæ præstiterit. Sanè, cum initio sacerdotij, in medio Lateranensi templo, Christi natalitia celebraret ad aram sacris Apostolorum Petri, Pauli, & Andreæ reliquijs inclytâ, tanta est repente spiritus dulcedine delibutus, vt inter diuinam rem peragendâ lacrymas tenere nulla vnumquam ratione potuerit. Quotâ insolito spectaculo commotus è circûsusa multitudo quidam, ac rem longè secus interpretatus, Francisco deinde Stratz Ignatiij administrum in aurem insusurrans: Facinorosum nempe virum, inquit, sacerdotem istum tuum, & omnibus flagitijs cooperatum, qui conscientie stimulis agitur, crimina sua toto pæne sacro desseuerit. Visiolum præterea exstat libellus, ac lumen, quæ illi fermè sacrificiæ obuenere, quo maxime tempore Societatem ordinabat: quas visiones ipsemet pietatis & memorie causa in ephemeridem retulit. Eum libellum qui attentius legat, clarè perspiciat, qua præparatione, quo spiritu ad Sacramentum altaris accedere consueuerit. Septem etiam Urbis templa, & religione & Pontificû Indulgentijs celeberrima, certis anni temporibus diligenter & castè visebat pedes, & quidem per hyemem lacernatus, haud sine mælo: nec vlla corporis lassitudine, aut cætero exemplo suo destituit, aut se tantorum bonorum communione laudari patiebatur. Piacularia verò grana quæ dicuntur, & cereas agni caelestis effigies, pictasque Sanctorum icunculas, & alia id genus quæ ab impijs iridentur, ita studiosè tuebatur, & caras habebat, vt in eius scrinio post mortem nihil fere aliud apparuerit. Pro Ecclesia catholica, ac nominatim pro Christianis Regibus atque principibus, quotidie at denter orabat: pro summo verò Pontifice numquam sine vberimis lacrymis. Et quoniam denuo lacrymarum incidit mæto; non omittenda videtur hoc loco res memoratu digna. In cæteris ornamentis ac beneficijs, donum etiâ lacrymarum Ignatiû à Christo Domino acceperat, sic, vt in singulas preces illicò flexus erumperet, qua consuetudine eò denique adductus est, vt propter acrimoniam humoris paulatim ex ea luminis vi, aciem oculorum pæne amisit. hac ille iactura, quod ad ipsum priuatim attinebat, non sanè mouebatur: quin immo triumphabat se in obsequio Christi oculos perdere. Sed quoniam id fieri sine magno communis rei detrimento non poterat; suorum præsertim accedente impulsu, precari Dominum institit, vt sibi liceret interdum à lacrymis temperare. nec frustra. si quidem ex eo tempore tantum in lacrymas ius & arbitrium obtinuit, vt earum quasi habenas, prout vellet, adduceret idem atque remitteret. Quæ res cuiuspiam sortasse veritatis fidem excedere videatur: sed nobis vtique in tam recenti memoria mentiendi causa non est:

Xx +

Quod

*Quod eius fuerit de perfectione iudicium.**Cap. I I.*

Alicet precationi vsque adeo deditus esset, tamen eo studio, se vel à publica re administranda, vel à caritatis cæterarumque virtutū officijs minimè patiebatur abduci, & quam certum vnique spatium temporis quotidie necessarium esse dicebat ad se colligendum, viresque diuinitus impetrandas; tamen eos non ita laudabat, qui dulcedine solitudinis, & diuinæ familiaritatis illecti, in arenam descendere, & sua primùm vitia euellere, deinde etiam proximos adiuuare negligerent. quinimmo, pluribus doctus experimentis, aiebat, qui minus in eogenerè sibi temperant, eorū plerosque (nisi periti culus spiam ductum sequantur, vel præcipuo Dei fulciantur auxilio) partim dæmonum illusionibus obnoxios esse, partim etiam contumaces, & sibi placentes, & in sua sententia mirè obstinatos ac peruicaces euadere: qua peste nulla propemodum esset hominum cæcibus capitalior, itaque suorum ille profectum, non tam ex continuata precatione, vel diuturno secessu, quàm è solidæ virtutis officijs, ac præsertim ex mansuetudine atque animi æquitate spectabat. Cùm è familiaribus nescio quis, fratrem præstanti religioni collaudans, ad Ignatium cum admiratione dixisset: En hominem iugiter precationi vacantem: immò verò, mutata voce, en, inquit Ignatius, hominem libimet acriter imperantem. Aliū quempiam, quòd stomachosior esset natura, & subinde in amara verba prorumperet, sese fratrum consuetudini alieno tempore subtrahentem, Ignatius blandè compellans: Quin te, inquit, statutis horis in fratrum consuetudinem das? cùm ille iracundiâ naturæ, bilemque prætenderet; Næ tu vehementer erras, ait Ignatius: etenim hæc & huiusmodi vitia, non fugiendo, sed resistendo vincuntur. Denique licet præ precationis laude præcelleret ipse, vt dictum est, semper tamen spiritum, quem vocant mortificationis, spiritui speculationis antetulit. nam vt in eloquentiæ studio, cùm & ars, & vsus ipse sit necessarius, longè plus tamen à sapientibus viris vsui quàm præceptioni tribuitur; sic in parandis virtutibus cùm & commetatio, & actio requirantur; multo plus tamen agendo & pugnando, quàm speculando vel cogitando proficitur.

*De caritate ipsius in Deum.**Cap. III.*

CARITATIS in Deum fuit, quanta paret eum esse, qui ipsius Dei gratiis rebus humanis nuntium sponte remiserit, neque solum earum Dominum amabat, vt præ illo reliqua omnia nihili duceret, quæ virtutis huiusce præcipua est pars; verùm inerat in amore voluptas mira: prorsus vt quantislibet pressus curis, ac molestiis fatigatus, in vnus Dei recordatione, & quasi amplexu, per summam delectationem acquiesceret. CHRISTVM verò Dominum ac liberatorem videndi sicuti est, tanta flagrabat cupiditate, vt eam ipsam ob rem solui corporis vinculis vehementius in dies optaret. Itaque si quando grauiorem incidisset in morbum; concepta migrædi spe, abstrahabatur illico à sensibus non sine magno valetudinis detrimento; quocirca mentem à cœlestibus rebus interim auocare etiam atque etiam iubebatur à medicis, & quoniam acerbissima CHRISTI mors pro salute humani generis obita Ignatio semper obuersabatur; vicissim ille pro Christo per summos cruciatus quotidie cupiebat emori millies. Quoties verò ingesta in illum conuitia & ludibria reputaret apud se non modò rei atrocitate permouebatur vt multi, sed etiam accendebatur generoso quodam imitandi studio; atque in semetipsum quasi tanti sceleris auctorem acerrimè exardecebat: ac nisi eum cohibuisset exultationis ratio propter salutem aliorum, simulata

A simlata dementia, ad plebem in se concitandam, nudus onustusque cornibus, aut aliò fœdo corporis habitu prodire non dubitasset in publicum; & incessentes cœno vel stercore pueros, vocesque improbas, & sputa, & omnes alias insanæ multitudinis contumelias libetissimè pertulisset. Sed quoniâ eiusmodi nulla se dabat occasio; certè quod erat proximû sedulo faciebat, vt immortalia Domini beneficia in se, memoria coleret sempiterna; & in eiusdem vel indaganda voluntate, vel gloria quærenda, suas omnes curas cogitationesque consumeret, cuius rei vel hoc satis magno argumento sit. Inter ipsam negotiorum molem perditas meretriculas tanto studio conabatur ab impuritate auocare, vt si qua ex ijs resipisceret, seque intra pudicitie septa recipere vellet; grandis iam natu vir, & Prepositus Generalis, antecedere ipsemet, ac perductoris quodammodo munere fungi, Christi causa nõ erubesceret. In quo cùm admoneretur à quibusdam, frustra tempus ac laborem infumi, quippe insanabiles esse eiusmodi scæminas, ac licet in præsentia pœnitentiam ostenderent, breui tamen ad ingenium redituras: Ego verò, inquit ille, cuiuslibet istarum, vnus dumtaxat noctis impedisse flagitia & iniurias in Deum, omnis operæ ac vigilantie pretium duxerim.

De caritate in proximos. Cap. IV.

B hoc tam incenso in Deum amore, egregia nimirum illa caritas in homines redundabat. quos quoniâ pretioso eiusdem sanguine redemptos, ac proinde carissimos illi sciebat esse, quidquid in Deum non poterat nullius egentem rei, omne id, ipsius gratia in proximos cõferebat. Vt primùm è peccatorum cœno emerisset, confestim ad cæteros ex eodem cœno extrahendos incubuit. atque ob id ipsum (vt supra dictum est) ingenti labore & incommodo litteris operam dedit; & in Societate instituenda nihil spectauit aliud, nisi vt errantes animos ad rectum salutis iter omni ratione reduceret. Barcinone, cùm in grammaticæ studio versaretur, eodemque tempore, animorum quoque salutem acerrimè procuraret; virginum quoddam collegium, cuius nomen consultò reticeo, soluta admodû disciplina corruptisque moribus, ad veterem sanctimoniam ac sobrietatem omni studio reuocare nitabatur; suadebatque illis præcipuè frequentem vsum sacræ Confessionis, & Eucharistie. Quam ad rem, temporibus illis insolitam, quòd facilius eas adduceret, præire ipsemet illis palam decreuit, adhibito ad id Puialto sacerdote; quo ipse ad confessiones vtebatur, spectatæ virtutis ac sanctitatis virò. Igitur ex eius manu corpus Domini cùm subinde sumplisset, scæminis ex odæo spectantibus; tam præclaro exemplo & assiduis hortationibus incitatus, pleræque ad salutarem pœnitentiam officiumque traductæ sunt, quod nefarii quidam amatores vbi sensere, aditumque sibi ad optata flagitia magis in dies obseptum videre; in extremam efferati rabiem, Ignatium & Puialtum ex inuidijs adoriri constitunt: ac diè quodam è templo redeuntem vtrumque fustibus ita malè acceperunt, vt Puialtus paulo post è vulnerum dolore sit mortuus: Ignatius verò dies aliquot in lecto iacuerit. sed vixdum receptis viribus, nec alterius nece, nec suo malo perterritus, ad instituta caritatis officia redijt alacer. cumque eum vulgo monerent, ac per Deum obtestarentur amici, ne denuò in capris discrimen daret sese: Quid mihi optatius, inquit Ille, quàm pro Christo Domino, meisque proximis emori? Parisijs, amicum à turpi culusdam scæminæ consuetudine frustra sæpe reuocare conatus, cuius ille flagitij causa vicum subinde petebat, non longè ab vrbe positum, denique egressus hominis & itinera dissimulante explorans, deterrendi eius consilium tale commentus est. Sragnum erat propter viam qua transendum erat illi de morte; ed maturè præuertens Ignatius, tempestate perfrigida sese nudus aquis collo tenus immerisit; ibique salutare amico tetendit insidias. nam vt appropinquantem aspexit, Deum precatus vt ea res vtrique feliciter eueniret, horribili repente in aduersum intonuit voce; Quòd, quò miserrime properas? non intelligis in quanto versere periculo? nonne intentum in te diuinæ iustitiæ gladium vides? Perge porro, perge nefariam istam explere libidinem. Ego me hic cadiu tua causa macerabo, quoad cælestes iras meo malo auertam abste. At ille subita voce perculsus, atque ad Ignatij aspectum veluti deprehensus, obstupuit: demittensque caritatem viri, nec dubio pudore concepto, retulit pedem, & in posterum Deo adiutus.

adiuuante sese ab illa pestifera familiaritate continuit. Alius quidam Ignatij alumnus, D præstanti vir ingenio, magnos in virtute processus effecerat, ac deinde (quæ humana fragilitas est) labore victus, dæmone sollicitante, circumspiciebat fugam. quod ubi sensit Ignatius, varijs ad eum retinendum hortationibus monitisque incassum adhibitis, eò denique descendit, vt pro discipuli sanitate totum triduum omni cibo potuque abstineret, precesque cum lacrymis ad superos funderet, qua pœna, tamquam remedio, læguenti animo applicito, respuit ille, suumque errorem gembūdus agnouit; ac deinde in suscepto genere vitæ cum laude perstitit. Parisijs, vt antea dictum est, deposita pecunia fraudatus à contubernali, sic, vt ad sese alendum stipem emendicare deinde cogere- tur magno studiorum detrimento; non modò iratus amico non est, verùm etiam insigni beneficio rependit iniuriam. Cùm enim fraudator ille postea Hispaniam repetens, graui morbo ex itinere implicitus, Rhodomagi substitisset (quæ vrbs tridui fermè iter distat Lutetia) ingrauescente valetudine paulatim ad omnium rerum inopiam esse redactus, eumque vt ignotus in alieno solo, spem nullam subsidij cerneret, licet præterita meminisset, ac præclare sibi esse conscius, quàm malè de Ignatio meritis fuisset; tamen tantam opinionem de eximia viri bonitate conceperat, vt non dubitauerit illum de suo casu per litteras facere certiores: & aliquid opis ab eo suppliciter petere. Tum Ignatius, quasi hæreditas aliqua sibi obuenerat, sic alacer nulla interposita mora se in viam dat; Deum pro amici salute etiam atque etiam obsecrans: quin etiam (quod longè E mirabilius est) ad propitiandum illi numen, iter illud totum pedibus nullo prorsus cibo potuque, ingenti celeritate confecit. Vrbem ingressus, conquisitum hominem amicisimè inuilit, affectum semianimemque sedulo ministerio recreauit. atque ubi morbo leuatus est, litteras ei commendatitias ad amicos in Hispaniam dedit; & mendicato ab se viatico instructum in nauem imposuit, cùm ille simul pudore gaudioque confusus, dexteram Ignatij tenens, Deum superosque omnes inuocaret ad gratiam illi pro se referendam, satisque mirari non posset, senescente iam mundo, tantum caritatis exemplum in terris existere. Per idem studiorum tempus, tamen multum de spiritali functione remiserat, numquam tamen potuit se continere quominus ereptum ex litterarijs occupationibus quotidie tempus aliquod in proximorum salute consumeret. itaque & condiscipulos ad virtutem ac pietatem ex occasione incitabat: & ex collatis pecunia multorum subleuabat inopiã, & ægros visendo recreandoque humanissimè solabatur. In ijs cùm ad quemdam adisset, graui & contagioso vlcere laborantem: & ministrandi causa, vt fit, decumbentem subinde attrectasset: in discessu metus Ignatium subiit, ne ex eo contactu dextera pestilentiam contraxisset: quæ suspicio cùm sollicitaret hominem vehementius, eumque ab huiusmodi caritatis officio in posterum auocaret: ille cognita fraude confestim in semetipsum exarsit: dexteramque in os identidem inferens, increpuit vltro: Qui de vna manu tam anxius es, quid vniuerso F corpori facies? Aque hac fortitudine & præsentem depulit metum, & ad eadem porro exsequenda pietatis opera sese vegetum atque hilarem præstitit. Atque hanc ægros adiuuandi consuetudinem non modò priuatus, vbi cumque terrarum fuit, verùm etiam Societati Præpositus diligentissimè tenuit. Nam è nostris vt quisque in morbum inciderat, cuiuslibet esset ordinis, & exemplò acciri medicum imperabat, ac nihil prorsus omitti eorum, quæ is præscripserat, oppigneratis etiam, diuenditisque, si opus esset, lancibus, stragulisque, & cætera suppellectili. Sanè, cùm ex laicis adiutoribus quidam seua conflictaretur febri: ad eumque resocillandum delicatiori cibo opus esset, quidquid nummularum domi erat, denarios tres eam vnã in rem infusi iussit. ac resistenti paulisper obsonatori, nihilque præterea pecuniz ad cæteros alendos superesse dicenti: Atqui nos quidem, inquit ille, valemus: arido pane contenti esse poterimus. atque ita languenti coemptum obsonium est. Ipsos verò decumbentes inuisebat subinde ipsemet, confirmans vnumquemque verbis planè diuinis atque cælestibus; dabatque operam, vt omni deposita sollicitudine, superioribus esse curæ se suamque salutem, sine vlla dubitatione sentirent. Homines vel de se ipso priuatim, vel de Societate communiter bene meritos diligentissimè coluit, nullumque in eos neque viuos neque mortuos grati ac memoris animi officium prætermisit. quippe non modò pro ipsorum salute Dominum per se suosque precabatur assiduè: sed etiã, dum viverent, sæpe domum veniebat salutandæ causæ, eosdemque a deuntibus ad se quanquã alieno tempore, accipiebat in primis hilariter: deq; Societatis progressu, ac rebus

A rebus præfertim Indicijs, quarum ipsa longinquitas habet delectationē, pergebat amicissimè facere certiores: atque etiam, cum opus esset, quibus rebus poterat, benignè adiuuabat. Hieronymo quidem Arzio, Hispano doctiori quicum erat et magna necessitudo non modò grauitè ægrotanti frequens adfuit ipsemet, sed etiā fidelibus famulis destituto, probos & industriosè Societate viros ministrandi gratia submisit. Andreas Lepomanus patritius Venetus, quem Trinitatis Priorem appellabāt, vir nō pietate minus, quàm genere nobilis, Collegio nostrorū hominū constituendo Patavij, opimum sacerdotium eiusdem vr̄bis addixerat, dimidia tantum parte vectigalium, sibi quoad vtueret reseruata. At verò Ignatius, ne se vinci pateretur officio; patentibus litteris eum vltro perpetuum sacerdotij administratorem declarauit; neque è vectigalibus attigit quidquam, nisi quod ab ipso Priore quotannis ad paucos è nostris alendos per eleemosynam præberetur. quinetiam eius fratris filio pensionem decreuit annuum aureorum ad quadringentos: quam tamen bonus ille Prior nequaquam admisit: ac ceteros item; quorum beneficijs prouocatus esset, eximio quodam studio & obseruantia profequutus est.

Manfuetudo eiusdem, & comitas. Cap. V.

Bonni fastu & moribus imperiosis vehementer abhorruit. vestigium in eo cōtumaciæ cernebat nullum: & quod difficillimū est, lenitatem ita cū grauitate miscebat, vt neq; facilitas de auctoritate, neq; seueritas quidquam de suauiute detraheret. Parilijs per locum inuitatus à nobili quodā, vellet ne tridiculis ludere (quibus in oblōga mensā per angustū fornicem, eburnea pila traicitur) Ego verò ludā, inquit Ignatius. At enim qua sponſione, subiicit ille, qui pecunia careas? Tum Ignatius: Hac sponſione, respondit, vt cerro vti que dierū numero tibi deseruiā: verū tamē, arbitratu tuo, si viceris tu; meo, si superior ipse discessero.

Cum ea conditio placuisset: Age sanè, in certamē descenditur, cum q̄ nihil minus calleret Ignatius, diuinitus factū est, vt in singulos omnino traictus victor euaderet: subinde exclamante aduersario, se meritò plecti, qui Ignatiū prouocasset: seque dū in iudicium prorsus agnoscere. Peractō deinde cerra hinc, victū victor ab inanibus curis & occupationibus, in aliquot dies abductum, è spōsione, spiritualibus exercitationibus diligenter excoluit: torpentemq; situ ac delicijs animū ipsius, ad salutarem Dei metum, & ternæque vitæ cogitationem excitauit. Venetijs Patavium pedibus cum iter haberet, domestica, eaquē admodū attrita lacerna ob inopiā indurus, Iacobo Laine comite, pecuarius quidā puer, qui à via non longè armenta pascebat, conspectis eminus peregrinis, ad eos repete propius aduolans habitusq; fortasse nouitate permotus, defixis procaciter in Ignatium oculis, cachinnos tollere, eidemq; licentius cepit illudera: cumq; Ignatius vultu placido substitisset; conuersus ad eum comes: Quin, ait, acceleras gradum pater, teque istius pueri petulantia subtrahis? Immo verò, inquit ille, cur puerum oblati sibi præter spem hac tanta oblectatione fraudemus? Itaq; consulto etiā diutius hæc in ipsius vestigijs: ac se curiosius intuendū ridendumq; assatim proteruo adolescentulo præbuit: plus nimirum ex hoc qualicumq; sui contemptu ac ludibrio hauriens voluptatis, quàm alij ex vulgi plausu faustaquē acclamationē percipiunt. Atque hunc mansuetudinis tenorem diligenter in omni vita seruauit: ac satis constat, annis ipsis triginta, quibus C H K I S T V M sequutus est, neminem prorsus ab eo fuisse non modò contumelinsè tractatum, sed ne appellatum quidem acerbius. Si quid præciperet; roganti erat propior quàm iubenti. Alloquendi verò eius causa, nihil erat necesse tempus opportunum, aut molles captare aditus: qualibet adijsses hora, siue corpore melius haberet, siue deterius, prosperis æquè atque aduersis in rebus, & accipiebat benignè, & patienter ad finem vsque sine interpellatione audiebat: ac nullum quamuis infimæ sortis hominem stare coram se, nedum aperto capite patiebatur esse, nec modò ex destinato congressu, verū etiam ex occurſu sortuito, fratres ita lætis intuebatur oculis, vt vel ex hoc, insitā animo in omnes beneuolentiā satis ostenderet. Amicos præterea, tum domesticos, tum externos interdū ad prandiū aut cœnam, siue, vt appella-

appellabat ipse, ad pœnitentiam inuitabat; nec repudiabat si quis vltro se offerret: quin etiã interuenientes cœnæ, vel in ipso iâ exitu, nihilominus iubebat accubere, & frustra panis ipse carpendo, & simulanda appetentia, conuiuium cõsultò extrahebat, quoad nouissimus quisq; sine rubore aut sollicitudine, per otiiû absolueret. Si quis ab eo quidpiam, sibi alijsve peteret; vel dabat hilare, verbis etiam, quod aiunt, munus exornans; vel si abnueret, causas afferebat eiusmodi; vt ille sese contemptum nullo modo existimare posset. ac tanta ipsius erat in eo genere vel efficacia, vel suauitas, vt qui ad eũ legati à quopiam venerant, cùm id quod volebant, minimè impetrassent, Ignatij rationibus inter dum ita victi pacatiq; discederent, vt vltro ipsi mutata ratione, apud eos à quibus missi fuerant, ipsius causam pertinacissimè tuerentur.

Gravitas eiusdem, & in custodia disciplina severitas.

Cap. VI.

A hac porro comitate, quemadmodum austeritas, sic etiam leuitas omnis aberat & ineptia. Ita enim cõpositus fuit moribus, vt neq; manum, neque oculum membrumve aliquod sine causa & ratione moueret; & in statu, incessu, accubatione, sessione, decorum teneret. Iam in loquendo fuit ad eũ consideratus & parcus, vt nullum planè verbum nisi cõsultò ac meditatò proferret, neque figuris vel amplificationibus utebatur, sed rei gesta seriem, & rationum momenta sine fucò exponebat, quã simplicitate plus valebat in persuadendo, quàm alij calamistris & lenocinijs. De se ipso, deq; suis rebus, nisi necessitas cogeret, vel Dei gloria postularet, nihil dicebat vniquam. ab aliorum verò factis dictisve exquirendis, nisi ad suam curam spectarent, omnino abstinēbat. Confueuerat etiam eos reprehendere, qui de soluta Ecclesiæ disciplina, deq; emendandis Principum moribus temere disputarent: quã tentationem se fugasse dicebat consideratione extremi iudicii, & eorum quæ tali tempore à semetipso propriè exigenda forent. quæ si pro se quisque reputaret, haud ita facile homines in aliorum vitam inquisituros. Denique tanta inerat in eius sermone proflus, tarditæq; longo vsu parata, vt cùm biliosus ac præferuidus esset natura, pituitosus ob id ipsũ ac lentus haberetur à medicis. Atque hi mores, cum admirabili vitæ sanctitate coniuncti, incredibile est, quantum illi conciliarent venerationis. nam vt quisque intimus erat Ignatio, ita suspiciebat eum maximè. Ludouicũ quidem Consaluum Lusitanum, qui domus Romanæ minister aliquandiu vixit, magnò rerum vsu, magna prudentia virum, dicere solitum accepimus: antequam cum Ignatio coram egisset, præclarè sese vtiq; de illo existimare solitum, qui tali Societati præfset. at verò, postquam ipso familiariter vsus est; Societatem magnificere cœpisse, quã Deus tali præfide ac moderatore donasset. Iacobus verò Laines, qui proximus ab illo Societatis gubernacula tenuit, cæteri q; Patres, quàmuis humanissimè cum illis Ignatius ageret, tamen eximia viri virtutem ita reuerēbantur, vt bene moratos vel parenti liberos, vel magistro discipulos, ad stare diceres. Quod si quando quod tamen perraro fiebat) rei necessitate coactus, vultum indueret seueriorem, & aliquem increparet asperius; tanta erat vis pòdusq; verborum, vt contra ne hiscere quidem auderet quisquam. idq; præsertim in causa vtri cuiusdam insignis apparuit; qui cùm turbulentior esset, quàm vt eum diutius ferri oporteret; eumq; eius animum Ignatius blandis monitis præceptisq; nequicquid facere tentasset; ad extremum oratione conuersa, diuinam testatus iustitiam, ac cœlestis iræ minas intentans, tantum ardorem spiritus præ se tulit, ipsi vt parietes tectaq; non dubio motu nutare & concuti viderentur. quo terrore percussus qui aderant, illicò procumbentes, Dei pacè precibus ac votis exposcere. Ipse verò qui accusabatur, exanimis ad pedes Ignatij sese confestim abiecit, ac supplex confusa voce, culpæ veniam petijt, seq; posthac in officio fore pollicitus est. Continebat autem in disciplina cùm cæteros omnes, tum eos maximè qui vel insigni eruditione, vel generis nobilitate præstarent: quippe quorum dicta facta ve ad exemplum in omnes partes valeant plurimum.

Otium

A Otium verò, vt omnium vitiorum somitem ac seminarium, in primis oderat : itaque duos tresve rei familiaris adiutores, cùm ad ianuam alieno tempore confabulantes è superiore loco aspexisset, illicò iussit aceruum lapidum in proximò situm, in summam ædium contignationem sine cunctatione transferre. eisdem tertio post mense cùm ibidem iterum otiantes animaduertisset, illam ipsam lapidum eongeriem, vt in eundem locum referrent vnè asportauerant, imperauit : amicè insuper admonens, nihil in Dei famulatu periculosius esse desidia. Cùm quèdam in tradito sibi munere valde remissum atque oscitantem inuenisset; quæ fuit ex eo, cuiam in tali ministerio daret operam, Deo ne, an hominibus? cùm ille se Deo vtique deferuire dixisset: Pleceteris igitur, inquit Ignatius; nam in rebus humanis minus accuratè versanti, iurè forsàn ignouerit quispiam; at immortalì Deo ministrari negligenter, id verò nullo pacto ferendum est. Spectaculis publicis, quamuis alioqui licitis, vel etiam sacris, à desse nostros non ita faciliè permittebat, quòd si qui, facta potestate, se ad ea conferrent; eos etiam atque etiam iubebat, sine vilo arrogantia seu leuitatis indicio modèstiam ac submissionem tenere; cedere omnibus; & infimum semper locum (nisi aliter à circumstantibus cogerentur; eligere. Cùm è Romano ab se nuper instituto Collegio, adolescètes quosdam solutius in publico ambulantes vidisset; castigandos curauit palam, hortandosq; graui oratione, vt quem haberent insitum animis pudorem ac verecundiam, eum externo item corporis habitu præferreret: & quoniam Apostolo teste spectaculum facti

B essent omnibus, cederent etiam atque etiam, ne superuacanea locutione, curioso oculorum obtutu, aliove incondito gestu motuue corporis, quemquam offenderent; præfertim cùm eo de genere toto, multa cum precatione lacrymisque conscripta pulcherrima ipse præcepta paulò ante edidisset. Nihil noui moris in Societatem induci se inscio est passus: principijsq; vigilanter & acriter obstitit: quippe qui exempli vim nosset, & rerum incrementa fallentia. Quosdam, qui ad vineam inlusu luserant pila, laicum etiam sapone manus lauante, haud impunè abire permisit. seditiosos verò; & alienæ laudis obrectatores, & rerum nouarum cupidos, non diu tulit: sed omnia expertus, quæ ad reuocandam dubiam indolem, & peiore loco pòsitam facere viderentur; si parum proficeret, ad extremum è Societate pellebat. neque per ea tempora carcerem compedeve in Societatis mores induci permisit, negans, qui vinculis constringendi forent, eosdem esse ad nostrum institutum idoneos. itaq; custodiæ loco ianuam ostentare consueuerat. acciditq; aliquando, vt iusta de causa complures adolescètes ex auctoratos vnà dimiserit. atque huiusmodi fere (quòd silentio prætereundum non est) è Societate pulli homines, exitialem exitum sortiti sunt, satisque constat, alios inter symphoniam lasciuè saltantes repente occidisse, alios contracta rixa interfectos, alios denique alio miserabilis lethi genere periisse. In puniendo autem id sequebatur in primis, vt noxæ responderet animaduersio, & in suo quisque vitio plecteretur: superuacanea verba silentio; ignauiam labore; honoris cupiditatem ignominia lueret. ac

C fermè animaduersionum Ignatii genus erat illud: circulum humi describere, ex quo noxij ne iniussu excederent: colloquijs certorum hominum nominatim interdicerè; verberationes ad præfinitum temporis spatium iniungere: & alia eiusmodi. Noxas autem leuiore & quotidianas intelligo; cuiusmodi in homines etiam studiosos perfectionis cadunt: nam grauiore Ignatius minimè tolerasset. Solebat etiam fontibus, ad humilem mensam in triclinio accumbentibus, obiurgatorem inducere, infimæ pleurumque conditionis hominem, sed ingeniosum & acrem; qui cunctis audientibus, vitia reorum increparet, exprobraretque religionis annos, & negligètiā: idemq; cæteros carptim nec opinantes repente perstringeret; nimirum edomandæ superbiz causa, mentisque è pigritiæ veterno excitandæ. Sed qui deliquerant, priusquam ex consuetudine punirentur, quàm lenissimè operam dabat, vt suam ipsi culpam agnoscerent; atque vltro sibi met multam irrogarent: quæ tamen si grauior videretur, confessione contentus; ita moderabatur, vt

multum sæpe de acerbitate
minueret.

Eiusdem animi submissio, & quidnam de virtute Obedientia senserit. Cap. VII.

D

NEGABAT, suo quidem iudicio, quemquam probè intelligere quàm vehementer in se quisque diuinæ bonitatis operationem impediatur: quantave illius beneficia & dona per socordiam ignauiamque corruptat. quo crimine sese accusabat in primis. atque ita de suis demisisset & humiliter sentiebat, ut se mortalium omnium infimum, & opis diuinæ maximè egentem putaret: sibi quæ cæteros omnes ad virtutem pietatemque & exemplo & incitamento fateretur esse. Priuatæ verò vitæ quanto desiderio teneretur, & initio declarauit in recusando magistratu; & deinde, cum ut redigeretur in ordinem, aliisque sibi succederet, omni ope contēdit, quod tamen consequutus non est; tamen obedientiæ studium quibuscunque rebus potuit, semper ostendit. Romano quidem Pontifici, cuius in verba præcipuo sacramento iurauerat, ita erat præsto, ut ad ipsius nutum sese paratum exhiberet consecrata iam ætate, vnus baculi ad miniculo, pedibus quocumque opus esset, peregrè proficisci, vel etiam nauigium ascendere planè exarmatum, seq; eodem Pontifice iubente, mari ventisque sine ulla dubitatione committere. Quem ipsius animum vir quidam primarius cum haud satis probaret, & in eiusmodi re consilium prudentiamque requireret; prudentiam quidem, non obedientis, verum imperantis esse, respondit Ignatius. Et sanè cum in Societate nostra virtutem hanc cæteris omnibus anteferreret; tum nihil huic laudi tam contrarium dicebat esse, quàm in superiorum iussis & consilio examinando moram, vel potius arrogantiam. negabatque obedientis nomine dignum haberi oportere, qui legitimo superiori non cum voluntate iudicium quoque submitteret. Id enim demum esse Deo gratissimum holocaustum, cum omnes animi vires, ac præsertim intelligentia & mens, quæ summum in homine obtinent locum, in obsequium CHRISTI coguntur. qui verò inuiti ac dissentientes, actu exteriori dumtaxat, iussa præpositorum exsequerentur; hos inter vilissima mancipia, vel pecudes potius numerandos aiebat. Exstat eius epistola ad socios Lusitanos in hanc sententiam scripta, (qua nihil ego quidem in eo genere vidi subtilius) quam qui accuratè perlegerit, facillè intelliget, quàm iute Ignatius tantum huic vni mentis & rationis obsequio tribuendum putarit. Quinetiam in sermone quotidiano sæpissimè vsurpare consueuerat; qui ad superioris nutum, voluntatis propensionem solummodo, non etiam iudicii consentionem accommodarent; eos altero tantum pede intra religionis septa versari. Neque verò eiusmodi præcepta verbis tantum explicabat ille, sed, quantum ei res & persona concederet, etiam factis. Medico quidem, quoties ægrotaret, ita se dicto audiētem præbebat, ut eius monita pro oraculis duceret, ac quodammodo prudentiam penitus exuisset, & omnem suæ salutis curam & sollicitudinem in eundem proiecisse videretur. Cum stomacho grauissimè laboraret aliquando, ex nimio videlicet hepatis calore, ut supra diximus, adhibitus medicus, quo domus eo tempore utebatur adulescente nec peritissimo; frigidæ corporis constitutioni causam illic tribuit. nec mora. quidquid excogitare potuit ad corpus & præcordia calefacienda, præscripsit. ac primùm fenestras, foresque; cubiculi, ne quid afflaret auræ obferari diligenter iussit; deinde languentem multa sub veste continere sese; postremò quàm calidissimo cibatu, & exiguo mero, sed quàm austerissimo refici. quæ omnia Ignatius licet sibi, non leuibus argumentis, minimè accommodata sentiret, ac medicum ipsum nec litteratissimum, neque exercitatissimum sciret esse, tamen ne cum extremo quidem vitæ periculo, contra eius edicta nihil vniquam effatus est. Aestas erat summa: calores, ut in Vrbe maximè; ingenti stromatum pondere premebatur Ignatius: manabat è membris omnibus tanta sudoris copia, ut cultricæ ac vestes maderent; ac nihilominus ex præcepto se intra calida somenta cohibebat ægrotus. ardebat sitis; nihil omnino poscebat: discruciabatur doloribus acerbissimis, nullam edebat vocem; linquebatur animo interdum, neque tamen significabat; denique peruersa curatione eo adductus est; ut cum vltimum sibi discrimen adesse intelligeret, Societatis administratione Patribus delegata, a ditu cubiculi domesticos prohibi-

A prohiberet omnes, vno excepto valetudinarij curatore: atque id demum exstitit signum, desperata iam valetudine, se ad vitæ exitum comparantis. Itaque Patres in re tam subita consilio habito, cum non deessent qui medici præsertim iunioris placita reprehenderent; Alexandrum Petronium, præp. p. uecti virum, & medicæ artis laude præstantem, exemplò acciri iubent. Is vt iniecit Ignatium, genusq; & ordinem adhibita medicinz cognouit; per summam indignationem vociferatur, hominem calore necatum esse: pandi cœlestium fenestras & ostia; leuari stragulis lectum; frigidæ haustus asfatim dari æstuantî imperat: quæ res prioris medici inficitiam planè coarguit; siquidem refrigerato hepate, ventriculi tormina quieuerunt; & obedientiæ meritis Pater auctus, pristinam insuper valetudinem breuî recepit. Rursus, cum ieiunia cineralia, seu Quadragesimam quamuis affecto corpusculo perseveranter nihilominus obseruasset; ipsa denique seria quarta sanctioris hebdomadæ, febri correptus est; nec dubitauit idem Alexander, quin torum id ex imbecillitate nimia proveniret; quocirca pulli gallinacii esum ad vesperam illi præscripsit, abiitq; eadmodum incertus animi, vtrum Ignatius tali tempore iussa facturus esset. redit deinde postridie, queritq; sollicitus, num se resererit pullo. cum annuisset Ignatius: Fatebor, inquit Alexander, ingenuè id quod res est. Complures non custodita solemnî abstinentia, nihilominus hoc triduo in morbum incidere. quibus ego cum accersitus, carniû cibatum indixerim, vix ægreque ab ijs impetraui vt obtemperarent, propterea quoddam per hos dies carnibus vesci, nimis graue placulum ducerent. tu contra, peracto iam pæne curriculo, ad ipsas metas meo monitu non recusasti desistere. hoc ego, Pater, satis mirari non possum. Ad ea Ignatius serena fronte, quæ animi tranquillitatem indicaret: Atqui obediendum est, inquit. nec plura in eam sententiam effatus est. quo responso mirificè delectatus Alexander, & sanctitatem viri magis magisque suspiciens, totam rei gestæ seriem ipsemet mihi deinde narrauit. Atque ad sapientem hanc sanctamque stultitiam cœcæ, vt ipse appellabat, obedientiæ; suos, vt essent ad subita ac seria promptiores, interdum fictis etiam in rebus erudiebat. Sacerdos quidam, edito iam signo, paratus ad sacrificium, & calicem tenens, cum è vestiario pedem efferret, per nuntium ab Ignatio qui totam rem è propinquo obseruabat, repente iubetur, sacro deposito ornatu, pallium sumere prodeundi causâ. Paruit ille sine tergiversatione, ac palliatus Patri cœlestium apparuit. Tum Ignatius quærit ex homine; sit ne ægrè passus, in procinctu iam ad immolandum, subito se iuberi sacra deponere vestimenta, remque diuinam ommittere? Cum ille, se, ne tantulum quidem esse commotum affirmaret: Atqui me, scito (inquit Ignatius) non quò te in præsentia opus habeam, sed periclitandi tui obsequij gratia id fecisse deindustrialia. & sic habeto; pluste sacrificio deferendo esse meritum, quàm si id ipsum, vbi

D destinaueras, illi. ò peregisses: nam & si altaris mysterium tanti apud Deum est, quanti profectò est; tamen, vt scriptum legimus, melior est obedientia quàm victimæ. Quemdam etiam, cum maximè confessionem nobilis cuiusdam exciperet, consultò vocari ad se iussit. cum ille se peracto mysterio mox affuturum dixisset; accessit eum denuotat ipse nihilominus confitentis rogatu hæsit paululum. ac venienti demum Ignatius: Ita ne verò iterum, inquit, euocandus es? Et grauioribus verbis accepit hominem: non quò illius tum quidem opera egeret: sed obseruantiam & agilitatem experiri voluerat. Sic enim aiebat: cupere se, quemadmodum cæteræ Deo dicatæ familiæ, ex instituto aliz paupertatem, aliz silentium, aliz psalmodiam, aliz denique aliud præcipuo studio colerent: sic in Societate nihil haberi prius aut potius alacritate amoreque parendi: & maxime proprium inigne nostrorum hominum esse Obedientiam; quippe quæ, diuò Gregorio teste, virtus vna, cæteras omnes animo virtutes inferat, insertaq; custodiat. Hisce ergo artibus, & huiusmodi, subinde alumnos exercere consuevit: vt ad quamlibet præfecti vocem, aut significationem parati, vel inchoatum apicem in scribendo relinquerent: seq; expeditos vbi opus esset, illicò

listerent:

¶

¶ Pauper-

Paupertas eius, & castimonia. Cap. VIII.

VOLUNTARIAM paupertatem quam ille religionis munus appellat, ad extremum vsque constantissime coluit, nec modò ipse proprium habuit nihil, sed ne alios quidem, quauis genere nobiles, ac delicijs olim assuetos, quidquid habere permisit, quin etiam quenuquam è professa domo apud Germanicum, Romanum ve Collegium nisi admodum raro & iusta de causa prohibuit velci: quò nimirum, si opus esset, iurare verius posset, nihil omnino ad ipsam domum ex Collegiorum fructibus peruenisse. Pauperem autem spiritu eum sibi denique aiebat videri, qui erga ea quibus vtebatur, nec ellet affectus animo, vt instar statuae cuiusdam videretur esse, quæ nullo pacto relinquitur, quominus omni quamuis pretioso amictu & ornatu confestim exuatur. Castitatis verò laudem Dei beneficio tantam adeptus est, vt ex quo die sese in beatæ Virginis fidem ac patrocinium còtulit voto: nullam, vt initio dictum est, deinde quamuis præseruidus natura, carnistyrannidem senserit. Porro in Societate nobilissimam hanc virtutem tanto studio custodiri volebat, vt nihil omnino neque in dictis neque in factis lasciuum aut petulans appareret: ac quoad fieri posset, nostri hæcælestem vitam in terris agerent, ab omni corporis contagione sciuncti. Quin etiam in scholis Terentium explicari (ni perpurgatus esset) quamquam optimum Latinitatis auctorem, & Romanæ comediæ principem, vetuit nominatim, quòd eum videlicet parum verecundum ac parum pudicum arbitraretur. Nohuit igitur ea lectione puerorù animos imbui, ne plus moribus noceret, quàm prodesset ingenijs. ex quo facillè existimari potest, in cæteris rebus quàm acer & vigilans custos pudicitiae fuerit.

*Aequitas animi, & constantia eiusdem.**Cap. IX.*

ADVERSUS ea quæ videntur acerba, & contra omnes varietates quæ in vita versantur, animo fuit semper ita præsentis, vt nunquam vel à statu naturæ, vel à religiosi dignitate discederet. Romæ cùm apud nobiles quosdam, vt solebat, de rebus diuinis familiariter ageret, instituto ià sermone, trepidus ab domo nuntius ei repente in aurem insuffurat, lictores in domesticam suppellectilem à creditoribus inmissos, cuncta miscere & euertere: vix ab eis impetratum sustinerent tantisper dum ipse tota de re certior fieret. His auditis Ignatius: Bene habet, inquit: in choatà disputationem admirabili tranquillitate animi absoluit. Quærentibus dein amicis quid subitæ rei accidisset: Noster, inquit, æconomus ad necessariam ædificationem præ alieno contracto, in præsentia soluendo non est impatientes moræ creditores ad auferenda pignora ministerium forense misertunt. ij perturbare dicuntur omnia. sed me res non mouet. nam strata si abstulerint, humi pro nostra paupertate cubabimus. vnum vereor, ne inter tumultum, commentarij de religione pereant, magna cura & labore confecti. hos ego sanè velim saluos: cætera negligo. Tum ij qui aderant, Patris patientiam admirati, facinus indignum exclamant; domum nostram aduolant; prædesque pro Ignatio facti, satellitum proceruitatem magno conuitio cohibent. neque ea res cuiquam amicorum fraudi fuit: siquidem aureis ducentis ab Hispano doctore, cuius modò meminimus, Hieronymo Arzio, & quidem quid accidisset ignaro, postera die submissis, nullo ipso incommodo æs alienum est persolutum. Suscepta negotia in finem vsque perseveranter vrgebat; neque verò, quos sibi socios expeditionum assumpserat, torpere patiebatur. Vbi necessariū iter, vel quid aliud grauioris momenti destinaasset in diē certā, præsertim si postularer occasio, nulla vi tempestatis, aut alia quauis difficultate deterrebatur, quominus ad constitutū tempus cogitata perficeret. In adeundis principibus viris, quod ille necessariò & sæpe faciebat; cunctas aule molestias, & indignitatē, & aulicorum contumaciā delicijsq; vorabat alacritate mirabili. acciditq; aliquādo, vt aditu exclusus,

COMMO-

A commodam admissionem horas ipsas quatuordecim ieiunus obsederit. Si quid, re bene perfecta, consiliarijs etiam adhibitis, decreuisset, haud ita facile se ab eo deduci partebatur. Ad Ecclesiasticam disciplinam pro sua parte adiuuandam, statuerat ne quis ex alijs ordinibus, quamuis eruditione, aut eloquentia, aut alia qualibet laude clarus, in Societatem admitteretur. quin etiam si quis per imprudentiam irreperat, qui vel diem vnum in alienis castris fuisset, contra nitentibus interdum aduenz propinquis, amiciisque gratiosis, remittebat ad pristina signa, vel si minus pareret, certè è Societate pellebat: ne ceteri nimirum ordines de nobis conqueri possent; aut Societas quasi quoddam per fugium desertoris esse putaretur. Neque minore animi fortitudinem prestitit in ijs tuendis, quos, probato ipso spiritu & vocatione, in Societatem adscripsisset, quorum constantia cum à parentibus (vt fit) per amplissimos etiam viros acerrimè interdum oppugnaretur; Ignatius, vbi opus fuit, coram summo ipso Pontifice, suorum causam contra opes & gratiam, diuino fretus auxilio, sine vlla dubitatione metue, non solum defendit, sed etiam obtinuit. Itaque principes etiam viros Julius III. Pontifex maximus festiuè admonebat, ne cum Ignatio contenderent; vtique ni vellent è certamine victi discedere. Cum lege cauisset, ne quis è nostris vel exsequiarum, vel sacrificij, vel cuiuspiam omnino ministerij nomine pecuniam aut elemosynam vllam acciperet, nedum cogeret; eam ipse legem diligenter sancteque in omni vita seruauit; neque commisit vnquam, vt fidem suam, in rebus præsertim sacris, temerè obligaret; vel (quod vitandum est maximè) specie pietatis quæstum facere videretur. quo in genere illud in ligne memorant. Grauius ægrotabat ætate iam deuexa, idem Hieronymus Arzianus ad hunc, visendi causa, fuit enim in colendis amicitijs diligentissimus) cum venisset Ignatius, hominemque benigno & spirituali alloquio recreare conatus esset, ille de futura vita sollicitus, aureos ductos ad piacularia sacra pro se facienda sudario inuolutos institit Ignatio obtrudere. quos cum obfirmato animo reieciisset Pater, quòd diceret se alieno periculo doctum, ab huiusmodi conuentis iam pridem abstinere, neque plus oneris velle suscipere, quàm quantum præstare cum fide posset; admiratus ille sanctimoniam & integritatem viri, eam ipsam summam paulo post ad eundem sine vlla conditione transmisit. Tum Ignatius sponte complures hostias ad expianda amici peccata decreuit; neque in officij & caritatis certamine vinci se ab laico passus est. Pacem & concordiam, quoad officium & Dei gloria pateretur, non modò cum suis, verum etiam cum alienis omni cura studioque retinuit semper; & cauit, ne, aut per se, aut per suos factio discorde quæquam offenderet. Cum Martinus Olaius, qui collegio Romano annos aliquot magna cum laude præfuit, excellenti vir ingenio doctri- naque, theses aliquot de more proposuisset, in quibus erat caput de Immaculato, vt appellant, Conceptu beatæ Virginis; licet ea de re Ignatius pro sua egregia in Deum & Virginem pietate minimè dubitaret, tamen ne Fratres Dominiani qui ad disputationem non inuitabantur, id ægrè ferrent, seq; nominatim prouocari putarent, (contrariam enim sententiam auctore D. Thoma tuentur eorum plerique) eam thesè induci tollique omnino imperauit. Anno CHRIS. I. nati M. D. L. I. cum Societas in Hispania, Deo adiuuante, maiorem in modum cresceret; graui in nostros crimina repente conficta ab iniquis, & Exercitiorum spiritualium præcipuè liber in suspicionem sacros Inquisitores magno apparatu artificioque vocatus est. quo nuntio Romam allato, multi auctores Ignatio fuisse, vt se suosque omni ope tueretur; accusatorum calumnias & improbitatè in tantò præsertim suæ exstimationis ac famæ periculo redargueret. At ille, consciètiæ testimonio ac Dei bonitate subnixus, nihil extimuit, remque totam sine vllò tumultu magistratibus cognoscendam reliquit. quorum opera, & veritas breui patuit omnibus, & ex eo tẽpore Societas in iisdẽ prouincijs felicioris in dies habuit progressus. Nec minor anno insequente in nostros qui in Gallia versabantur, procella defæuijt. Siquidem graui ab aliquot illustribus Theologiæ doctoribus, decreto proposito, vsque adeo lacerata ac tantam in inuidiâ adducta Societas est, vt eam non modò profanum vulgus, verum etiam concionatores ipsi quotidianis probris & conuiitijs è superiore loco proscinderent. Ei decreto criminibusque scripto refutatis cum se aliquor è nostris Ignatio paratos offerrent; ac res indigna, minimeque toleranda cunctis videretur esse, verbis ex Euangelio desumptis Ignatius: Pacem, inquit, do vobis: pacem meam relinquo vobis; neque certamè cum aduersarijs vllò pacto suscipi est passus, quòd diceret, proculdubio fore, vt ipsa dies & nostrorum innocentiam satis probaret, & inimi-

corum cogitationes & consilia frangeret: id quod nō ita multo post, Dei beneficio est D
factum: nam & accusatio tota breui consenuit, & ipsis criminationibus illustrata So-
cietas radices in ijs regionibus egit altiores. Admirabilem verò facilitatem, vel po-
tius animi altitudinem Romæ ostendit Pater in acerbissimis vicini cuiusdam iniurijs
perferendis. namque is, ut nostros in proximam sibi domum inuigrasse cognouit,
cū Ignatium sociosque, ut alij multi, sine causa pessimè odisset; vna re valde latatus
est, quod videret suas ædes, quippe nostris valde opportunas, & conficiendæ pecu-
niæ præclaram sibi occasionem oblatam putaret. Ergo, ut peregrinum ad conditiones
quamlibet iniquas cogeret, varijs artibus patientiam hominis exercere constituit. ac
primū in atrij cuiusdam interiacentis, quod finibus nostris contineri constabat, pos-
sessionem impudenter inuasit: neque tamen Ignatius eam rem iudicio persecutus est.
In id atrium deinde pauones, & alia demisit altitia; quæ obuensis in eam partem cubi-
culis nostris molestissimo clangore diu noctuque obstreperent: nequaquam expositu-
lavit Ignatius. eidem, triclinij parietes in eam partem luminis causa periora revolenti,
per summam contumelliam restitit ille: nihilominus quieuit Pater, atque ob id ipsum
cæco aliquot annos triclinio est usus. Cū hæc maximè ageret vicinus, vitrò Igna-
tium ac socios tota Vrbe institit criminari, bipedumque nequissimos & cupidissimos
dicere, qui in alieno solo, non contenti malè parta ingenti pecunia, domibusque per
falsam religionem occupatis, possessiones in dies continuare, seque ipsum patrijs au-
ibus panē per vim exturbare contenderent. Quæ res cū delata ad Ignatium esset, E
non modò sedato animo tulit, ut cætera, sed etiam ex eo die Dominum deprecari pro
aduersario cepit ardentius. Denique cū ille diuturna importunitate nostros ad
quamlibet iniquum pretium perduxisset, & piorum subsidij domus tandem et
cōempta; ita ex ea migravit, ut, quasi mox æquidā solo esset, sic omnia inde terramēn-
ta, fores, fenestrarum obices, atque adeo elaborati lapidis quidquid potuit, secum as-
portauerit. neque tamen grauius ea de re questus Ignatius est. neque tali homini, aut
vlli omnino mortalium vllō vñquam nomine litem intendit. Neque verò ab homi-
nibus tantū, sed etiam ab ipsis pæne temporibus, inuictum animum præstetit. Equi-
dem nulla vñquam vel domestica inopia, vel publica annonæ caritate adduci potuit,
ut contra CHRISTI consilium de crastino sollicitus esset; aut, qui nomen Societati
profiterentur, modò ad institutum idonei forent, eos, quamquam ingenti pressus sa-
milia, repudiaret. Atque hoc, eò magis homines mirabantur, quod illo ipso tempore
viri locupletes ac principes, inopiæ metu, multos è domesticis conuictoribus non sine
rubore dimitterent. Itaque cū ex Ignatio quidam è familiaribus pro amicitia scissel-
taretur, quid ita alij diuites & pecuniosi, in tantis annonæ difficultatibus familiam
sumptusque minuerēt; contra ipse nullis vctigalibus, nullo certo reditu sultus, eam-
dem auget? Non satis attendis, inquit ille, quæ sit vis ac natura virtutis illius, qui in
in Theologicis virtutibus secundam Apostolus numerat; cui, certis & exploratis in-
rebus locus esse qui potest? Spes enim, ut idem ait, quæ videtur, non est spes. nam quid
quis videt, quid sperat? Neque verò timendum esse, ne qui aues caltæpalcit, & agri-
lilia splendidissimo vestit ornatu, quæ neque ferunt, neque nent, neque in horrea con-
gregant; idem suis operarijs in Ecclesiæ vinea nullo stipendio laborantibus, necessaria
ad exigendam vitam alimenta deesse patiatur. Quod ille videlicet cū iam inde ab
ipsa conuersione multis documentis præclare didicisset; tunc verò post suscepta Soci-
etatis gubernacula, magis magisque experiebatur in dies. quo in genere, ne sim lon-
gior, nonnulla subnectam. Cū in sumptus quotidianos aliquando esset opus præsen-
ti pecunia; atque ad nescio quid coemendum Ioannes Cruceius rei domesticæ cura-
tor exisset, incerta etiam tum luce quidam ei repente faceulum auro plenum obtulit,
ac nihil effatus, illicò sese è conspectu proripuit. Ioannes verò, quæ erat simplicitate,
ut auri speciem vidit, illusionem ac præstigias diaboli suspicatus, in proximam ædem
beatæ Mariæ supra Mineruam sese recipiens, diuinam opem suppliciter implorauit.
domum deinde regressus, pecuniam inspectam, & forma & materia probam repperit:
Dei que clementiam ac benignitatem admirans, in ea quæ destinauerat, sine cuiusquam
damno vel molestia insumpsit. Idem, cū in magnis rei familiaris angustijs Deo supe-
risque in Laterano supplicasset; in reditu ad Colossæum theatrum illi subitò vir qui-
dam ignotus aureos centum in manum dedit, ac statim apparere desijt. Quare Ioannes

A non tam læticia quàm horrore perfusus, pecuniam domum attulit. Ignatius verò gratias quidem egit Domino, sed talibus iam pridem assuetus, nihil rei nouitate commotus est. Rursus nostris pecuniæ inopia laborantibus, quidam è Patribus dum nescio quid exquirat in arcuato tomento scrutisque vilissimis plena; nihil minus opinanti venit in manus chartaceum inuoluerum aureis refertum ita nitidis atque micantibus, ac situm primum ex officina prodirent: quo tam insperato subleuati præsentati peropportune subuentum est. Quodam die sub vesperam, cum domi panes, vinum, ligna penitus defecissent; postridie manè, præter omnium expectationem, à nobili matrona vehes lignis onusta submittitur. ea ligna dum in cella vinaria, vt sit, condit ianitor; ianuam domus patentem reliquit imprudens: recordatus deinde, cum ad oculendum accurrisset, repente modios aliquot frumenti, & vini cados in ipso vestibulo reperit: neque adhibita quantauis diligentia vniquam rescire potuit, quis ea dona misisset. Hæc igitur & alia eiusmodi subinde accidebant, quæ politico supercilio rem æstimanti, friuola cuiuspiam sortasse videantur, sed certè & paternam in famulos, Dei prouidentiam satis declarant; & Ignatii securitatem atque fiduciam ab omni stultitiæ, vel temeritatis infamia vindicant.

Eiusdem ratio gubernandi. Cap. X.

BN consilio capiendo, & rebus gerendis, cum Deum semper, vt dictum est, accurata supplicatione consuleret, tum verò (quòd mirum fortasse cuiuspiam videatur) non pietatis gustum, sed rationis ductum præcipue sequebatur: vt non rationem spiritus dulcedo præiret, sed dulcedinem ratio. Hoc enim aiebat vno maxime beillius homines antecellere, quòd hi ratione vtantur, illæ nequaquam. Idem ad exsequenda consilia, quoad fas esset, omnes artes & humana præsidia sic adhibebat, quali omnem spem in ijs repositam haberet; rursus ita Deum orabat, & ex eo pendebat vno, ac si nihil omnino in rebus humanis opis aut per fugij collocaret, atque hoc pacto, quod longè optimū ac perfectissimū est) prudentiam cū pietate lungebat, ipsaq; negotia tanquam onera paribus examinata ponderibus, quauis difficili ac lubrico itinere ad optatos plerumque exitus perducebat. Ad consultandum autem, illud obseruabat in primis, vt in quaque re semper eius rei peritissimos adhiberet. qua communicatione ac lenitate nimirum assequebatur, vt & rationes iniret optimas, neque in arte sua se quisquam ab eo vel præteritum, vel contemptum, iure conqueri posset. Ac cæteris etiam in rebus, videbat etiam atque etiam, vt vniuscuiusque dignitatis, ætatis, ac meriti ratio haberetur. Petronius erat Pisarenis, qui ante aliquot annos mortuus est, egregia pietate & virtute presbiter. is, cum tres minores natu germanos fratres ad Societatem suis adhortationibus perduxisset; cum semper Ignatius adolescentulis loco parentis ac præsidis voluit esse: neque de ijs grauius quidquam, nisi ex illius auctoritate ac sententia statui passus est. Ad officia vel negotia, quæ per se obire non posset, cum viris principibus transigenda, viros eligebat, rerū vsu ac dicendi copia præditos, atque ijs ita vel scripto, vel verbis mandata dabat, vt liberum ijs omnino relinqueret, cum in rem præsentem venissent, suo ipsorum arbitratu cuncta ex re, & ex tempore moderari. Idemque sub vesperam ad se redeunti cuiuspiam ex ijs, cum rei gestæ rationem ab eo reposceret, primum omnium: Satin' (aiebat) ex animi tui sententia quam liberalitas hominis, & ipsi causæ proderat multum; & suorum illi mirè deuincibat animos: & eosdem ad exsequenda negotia perquam alacres promptosque reddebant. Anno post CHRIS TVM natum MD. III. cum ad res in Lusitania componendas Michaelē Turrianum legaret, haud ita pridem in Societatem admissum; licet ei varias præceptiones ac monita ediderit consignata litteris; tamen cum probè nosset fidem ac prudentiam viri, non modò permisit, vt cum in prouinciam peruenisset, suo arbitratu consilia rebus aptaret; sed etiam permulta ei dedit folia pura, suo munita chirographo, quibus ille prout opus esset, quidquid videretur, inscriberet, ac deinde obsignatas epistolas cuiusque expediret, ipsius nomine redderet atque hanc consuetudinem laxè cum procuratoribus ac nuntiis agendi, semper magno cum emolumento retinuit. Quin etiam præfectis inferioribus minime maligne suum cuique ius ac

potestatem impertire consueverat: cauebatque diligenter, ne, quæ per eos agenda forent, D
 vsurparet ipse, vel ea re quidquam omnino apud subiectos de illorum auctoritate vel
 existimatione minueret. Verum tamen ijs ita laxabat habenas, vt easdem adduceret
 quoties vellet; nec non in eorum instituta, moreque & administrandi genus dissimu-
 lanter inquireret. Exstat epistola ipsius ad Præpositum provincie Lulitanie, in hanc
 sententiam scripta; cuius mihi partem hoc loco inferere visum est: Neque verò Pro-
 vincialis aut Generalis Præpositi officium est, inquit, minuta quæque, ac temporaria,
 præsertim, in administrando sectari: sed cum ad personæ dignitatem honestius, tum
 ad tranquillitatem animi tutius est, ea præfectis inferioribus delegare, & rei confecta-
 rationem ab eis deinde repetere. Equidem in meo fungendo munere id ipsum sequor:
 atque huiusce consilij maiorem in diem fructum capio, quippe cum & labore & solici-
 tudine leuari me magnopere sentiam. ac tibi quoque valde sum auctor, vt curas & co-
 gitationes tuas desigas in commodis & salute potissimè vniuersæ provincie: & in rebus,
 quidem singulis ordinandis ac disponendis, cum opus est, & ipse versere, & hominum
 tuo iudicio peritorum sententiam exquiras; cæterum ab ipsè rebus per te curandis
 transigendisque vt plurimum abstineas, sed instar excelsi cuiusdam motoris, orbes ti-
 bi subiunctos æquabiliter & cum gravitate ciere pergas: à quibus deinde, vt à proxi-
 mis causis, propria cuiusque effecta proveniant: quod si feceris, & plura, & magis tuo
 muneri convenientia, sine tu multo ac trepidatione conseceris. Præterea illud est in
 hac ratione commodi, quod si quid in agendo peccetur, eius peccati præstat in tuis ad-
 ministris, quàm in te residere culpam: ac multo magis decet, quidquid ipsi deliqu-
 rint, corrigi abste, quàm si tu erraveris (quod persacile est singula curiosius persequē-
 ti) te ab inferioribus emendari. Quod reliquum est, nobis Dominus IESVS CHRIS-
 TVS, ad ipsius voluntatem & clarè intelligendam, & ritè exsequendam pro sua be-
 nignitate lumen ac vires impertiat. Romæ xi. Kalend. Ianuarias M o l i i. Hanc igitur,
 Societatis gubernandæ regulam instinctu planè diuino tenebat Ignatius, eamque in
 omnes partes plurimum aiebat valere. Primum, quod inferiores præfecti, quod plus cre-
 di sibi, & quò liberalius tractari se vident, eò libentius, ne videlicet humanitate vin-
 cantur, vtrò ipsi cum superiore communicent, deinde, quod multo acrius ac studi-
 osius versentur in opere: nam vt quisque maximè suum habet negotium, ita summam
 in eius procuracione vigilantia præstat. accedit, vt maior sit in dispiciendo ac statu-
 endo claritas, maius auxilium Dei, quippe sicut in rebus communibus, cum vniuersali
 præposito numen cæleste præcipuo favore conspirat; sic idem proprijs cuiusque præ-
 fecti muneribus, suo quodam ac peculiari munere assitit. quorum si facultas & aucto-
 ritas à superioribus nimis arctè circumscriptatur, & quæ per hosce tractanda sunt, illi
 suscipiant; primum ipsa diffidentia odiosa est, & vt in alienis quodammodo rebus,
 continuò languescit industria. deinde per eam cupiditatem & ambitionem, peculiaris
 ille, de quo dictum est, diuinæ gratiæ quasi concursus amittitur. præterea, cum ad rem
 bene gerendam, & facultas & scientia necessariò requirantur; scientia plerumque in-
 est ei, qui rem ipsam ex officio tractat, habetque subiectam oculis. huic si minuatur ius,
 & superior ipse, causa non æquè bene cognita, rei transigendæ se immiscet; ingenti
 prorsus malo potestas à cognitione se iungitur: atque hinc nimirum in omni cætu su-
 spiciones, discordiæ, rixæ, cum rectores & curatores non contenti suo munere, alter
 in alterius partes inuadunt: perque summam confusionem tollitur discernimen officio-
 rum, & ordo ille, quo nihil est in hac rerum vniuersitate præstantius. Ad hæc, vbi is
 qui destinatus est quopiam, certis alligatur præceptis, rarum est vt quidquam è sen-
 tentia possit efficere. magna enim consilij pars est in tempore, & nouis quotidie casu-
 bus interdum ipsa negotiorum species immutatur: quibus in rebus dum religione oc-
 cupatus animus hæret, dum fluctuat apud se, dum cogitat ad absentes referre; interim,
 irreparabili sæpe damno videlicet, occasionis præteruolat opportunitas. Quæ cum
 præclare Ignatius nosset, cum suis adiutoribus procuratoribusve, nili si res aliter po-
 stularet, ea quam dixi facilitate utebatur. Itaque & in magnis & arduis plerumque a-
 ctionibus voto respondebat euentus; & tanta erat ipso regente concordia, is ordinum
 consensus, vt societas tota vno eodemque spiritu ductuque agi videretur. Beneuolen-
 tiam & caritatem suorum erga se, non solum affabilitate, mansuetudine, cæterisque
 virtutibus, verum etiam industria quadam alebat: cauebatque, diligentissimè, ne quid
 admitteret, cur eorum quispiam ab illo se minus vel diligi, vel probari putaret. quod
 in crea-

A in creando primùm Generali Præposito seruasit, vt dictum est; ac deinde retinuit in sufficiendo sibi, cùm ægrotaret, Vicario Generali: nec non in eligendis, qui Marcello Pontifici maximo, vt item supra dictum est, Pontificis ipsius iussu, in Palatio adfisterent. quam nominationem ad ipsorum Patrum consilium reiecit; ne certos ipse appellando, cæteros ad eiusmodi munera minus idoneos iudicasse videretur. Præterea, si quid pro imperio asperius exsequendum esset; eius inuidiam ad inferiores administratos relucere solitus est, ipsis videlicet non inuitis; communemque parentem piè ac religiosè tuentibus. Qui hominibus cum potestate præfuit, hos cùm aliæ fraudes & mala circumstant, tum illud in primis, de quo sanctus Bernardus ad Eugenium: Est item vitium, inquit, cuius si te immunem sentis, inter omnes qui cathedras ascenderunt, sedebis me iudice solitarius, quia veraciter singulariterque leuasti te supra te, iuxta Prophetam. Facilitas credulitatis hæc est: cuius callidissimæ vulpeculæ, magnorum neminem comperi satis cauisse versutias. Ab hocigitur scopulo, sicut à cæteris, magnopere Ignatius declinabat: quippe satis ad omne animaduersionem ipsa varietate suorum temporum eruditus. ac delatoribus ita vnam autem præbere consueuerat, vt semper alteram reo referuaret absenti. Quin etià accusatoris ipsius, inter dicendum, gestus, oculos, vultusque omnes attentè obseruabat: crebrisque ac minutis interrogationibus, veritatis eliciendæ gratia fatigabat hominem: totam deinde rem, si opus esset, per se & per idoneos viros omnibus vestigijs indagabat leniter ac sine tumultu: cauebatque non modò ne quemquam damnares indicta causa, verum etiam vt nè quid omnino præiudicati ad causæ cognitionem afferret. Illud etiam, in rebus præsertim grauioribus, obseruabat interdum; vt accusatorem iuberet sua manu scribere, quæ de se: primùm quòd hominum naturam pronam esse ad maledicendum intelligeret, & stylum quàm linguam longè facilius continerit: tum etiam, vt si quod mendaciū, vt sit, tempore procedente exstiteret, id, ipso delatoris chirographo teneri & coargui posset: atque hoc temperamento fiebat, vt neque si quid grauius accidisset, ignoraret Ignatius, neque innocentes per calumniam aut per factionem circumueniri vel opprimi sineret. Idem omnes reipublicæ partes vigilanter curabat; neque committebat (in quo grauius à magistratibus fere peccatur) vt dum vnâ amplecteretur, desereret alteram. Verum tamen præcipua quadam fuit obseruatione in hominibus ad Societatem adscribendis, quam ille rem tanti momenti ducebat esse, vt cùm alioquin è custodia corporis euolare quàm primùm optaret, hanc vnam ob causam in aliquot annos pro pagari sibi vitæ spatia cuperet; quoad nimirum tyrocinij formula ac disciplina, ad Societatis vsum & institutum probè constituta foret. Tyrones autem ille non à naturali quadam bonitate, vel potius tarditate; sed à vigore magis ingenij, & rerum gerendarum adiumentis, legebat: negabatque, qui ad populi negotia factus non esset, eum dem esse ad ministeria Societatis idoneum. Quòd si quis hæc quempiam eo nomine obtruderet, quòd ipsum vti que è sæculi naufragio diceret euasurum; nihilominus recusabat Ignatius, neminem affirmans è Societate Iesv dicendum esse, qui ad suam vnus, non etiam ad aliorum salutem, & acriter & scienter posset incumbere. Quos autem ad probationem admiserat, eorum spiritum dabat operam vt quàm plurimis experimentis cognosceret penitus: neque illos tantum ad suam quemdam sensum pietatis (quo im periti omnia metiuntur, sed ad veras ac solidas virtutes erudiebat: ac præsertim (quod sæpe iam diximus) vt ad nullius rei quamuis cæteroqui laudabilis amorem tamquam ad scopulum adhærescerent, sed ab omni alia cupiditate, vel etiam propensione soluti ac liberi, ex vno tantum superiorum nutu ac voluntate penderent: neque assuecerent abditos eorum sensus exquirere, vel imperitia sciscitari; vel quem, quibusve de causis, iidem aut supra cæteros tollerent, aut etiam infra, suo arbitratu deprimerent: sed illis omne iudicium & consilium à superis datum, sibi simplicitatis & obsequij gloriam esse relictam putarent: essentque proinde ad omnia quamuis ardua & absurda & subita paratissimi. Omnes omnium querimonias perbenignè audiebat: ac solabatur verbis humanissimis, atque etiam diligenter curabat, vt salua religionis disciplina, & Præfectorum dignitate, vnicuique satisficeret. Neque vero minori vigilantia & feditate Præfectos ipsos quàm reliquos omnes in officio continebat; quin etiam tanto plura maioraque ab illis, quàm ab his exigere solitus est, quanto superiores inferioribus, gradus & virtutum insignibus antecellunt. Idem, in respondendo agendoque, simplicitatem ita cum cautione coniunxit; vt satis appareret, alteram alteri non

²Iteri non modò impedimento non esse, verùm etiam ornamento atque præsidio. Suspensâ, vel ambigua, vel obscura verba, perplexum de industria incertumque sermonem; vti barbaras artes; & subdola mendacij tegumenta, fideique ac societatis humanæ perniciem, semper est detestatus: ac suo monstrauit exemplo veritatis cultor eximius, quantum inter prudentiam & calliditatem interlit.

Eiusdem ratio proximos adiuuandi.

Cap. X I.

MIRAE fuit solertia in sollicitandis mortalibus, & à diaboli seruitute ad Christi Domini obsequium traducendis. ac quibus artibus dæmon ad animarum perniciem vtitur, easdem ipse (quoad liceret, ac fas esset) ad hominum salutem ac beneficium transferebat. Voluntates ac naturas eorum quibus cum ageret, festinè odorari; ambiosis splendida, avaris vtilia, voluptuosis iucunda proponere; & suo, quod aiunt, hamo vel esca quemque piscari. Jam in congressu, maximè Principum, id obseruabat in primis, vt sermonis initia illis daret, extrema referuaret sibi: cauebatque ne de rebus etiam diuinis ineptè vel ad fatietatem ac fastidium ageret. Tristem verò & horridam sapientiam (vtique postquam in lucem hominum prodijt) semper vitauit: cumque philosophiæ nomen ipsum, intelligeret, etiam si modestè tractetur, tamen satis odiosum esse per se; nihil in habitu suo, vel in genere vite, rerum aut notabile conspici voluit: ac semper sese, quibus rebus honestè ac religiose potuit, ad communem consuetudinem accommodauit; neque commisit, vt quòd ipse non faceret, id in alijs reprehendere putaretur: prorsus, vt eius mores prima fronte, vel eminus inuenti, vnus aliquis è populo videretur esse: verùm quò propius illum inspiceret, quò diutius ac familiarius vteretur; eò magis præstantiam virtutesque viri, tanquam odorem ex affricu sentires, atque id ipsum est causâ, cur nostris illam in vestitu ornatu, religionis iniunxerit notam: sed quò facilius in hominum cœtus & consuetudinem irreperent, ac tempestiuus colloquijs vnumquemque adiuuarent; vbicumque gentium versarentur, quam modestissimo eius gentis habitu iussit incedere: neque vllum dare signum animi à sensu communi vel ab humanitate abhorrentis. Idem valde vituperabat moderatores animarum eos, qui vel vna eademque via, ac fermè quam ipsi tenuissent, cæteros etiam ad studiũ virtutis conarentur adducere; vel, dumtaxat si quis ad pietatem esset sua sponte propensus, formandum regendumque susciperent: sed ipse nimirum vel feros & barbaros homines non dubitabat aggredi, sic, vt à singulis quod dabatur acciperet: & quos ad consilia Christi prouehere non posset, certè ad præcepta sensum allicere nitebatur. atque vt bonus agricola non tantùm rectas & fructuosas arbores, sed etiam deprauatas, neque ita fertiles colit; easque vel adminiculis erigit, vel circumcidendo castigat, vel sub aliena latentibus vmbra cælum aperit, vel telluris vitio laborantibus mutat locum; sic ille, rerum difficultate nequaquam exterritus, dispiciebat in primis quod ingenium qua ratione tractandum esset; iisdemque sæpe morbis, pro varietate nature, non diuersas modò, sed etiam contrarias inter se medicinas adhibere consueuerat. Quòd si quem, omnia expertus, tamen è cœno peccatorum extrahere nequiuisset; non ideo contrahebat animum, vel se angori dabat, quasi oleum & operam perdidisset; sed conscientiæ & officij fructu contentus, acquiescebat in alto Prouidentie diuinæ consilio. De spirituum discretionem (quam ille scientiam habuit maximam) deque moderandis affectibus, multa præcepit egregiè: quæ quoniam exstant scripta (quemadmodum initio diximus) nihil est quod à nobis hoc loco ingeratur.

Vita eius

A

*Vita eius quotidiana, & domestica.**Cap. XII.*

SOCIETATI Præpositus, deuota iam ætate, viuendi priuatim hanc fermè normam tenebat. Manè, vt primùm euigilasset, certum tempus dabat precationi, & contemplationi bonorum cœlestium; deinde, si sacrificandum illi esset (quod munus propter summam animi attentionem, & corporis imbecillitatem, sæpe intermittere cogebatur) sacro, sub vesperam pridie, ad Urbis consuetudinem ordinato, & accuratè præcognito, rem diuinam faciebat: quæ recitanda forent, vel in priuato sacello, nemine præter administrum adstante, contra morem Hispaniensem elata pronuntians voce. vsque adeo Ecclesiæ Romanæ ritus omnes & cæremonias adamauerat. Apollando, quamquam inuitus abstinebat, quodd ei propter vim lacrymarum, & frequentem ecstasim qua corpus mirè affligebatur, eiusmodi officio summus Pontifex nominatim interdixerat. A sacro, si cuius negotij causa prodeundum esset, comite vno prodibat: si minus, admittendis audiendisquæ vel domesticis vel externis operam dabat, serena parique semper, vt diximus, fronte: minimè suspiciosus ille quidem, aut timidus; attamen apprime circumspectus ac prouidus, vt illi non facillè quisquam posset imponere. Actiones autem omnes, è diui Basilij præcepto condeciebat: tacitæ precationis saltem: quæ ipsum, vt dictum est, excutiebat subinde, ne quid labis ex quotidiano mortalium rerum vsu contraheret. A prandio, post gratiarum actionem, remissionis causa, de rebus haud ita serijs molestisue sermones habebat iucundos; qui tamen, vt plurimum, ad agendi & gubernandi scientiam facerent. Inde vel actibus publicis, vel subscriptioni lectionique epistolarum, tempus dabat: & multa etiam, prout res exigeret, sua manu exarabat ipse. tum, si hora suppereret, suorum acta recognoscebat, à cœna verò, insequentis diei negotia disponebat; accersitisquæ administris, vel procuratoribus, sua cuique separatim dabat mandata: deinde cum eo quem sibi à secretis elegerat, per otium agebat: eo dimisso, ad multam noctem solus inambulabat innixus baculo, maiorem in modum attentus meditansquæ; apud se: postremò, quod supererat temporis, necessariæ tribuebat quieti; id erat spatium horarum circiter quattuor. Cubiculo vsus est perangusto ac tenebricoso; cuius formam nec successores quidem adhuc, religionis, vt puto, causa mutarunt. cibi potusquæ fuit adeo parcus, vt gustatum funditus perdidisse videretur; nisi si quando pauculis vesceretur castaneis, quibus patrio more puer olim assueuerat. nulli vmquæ serculo quamuis famelicus ac ieiunus, arrisit; nullum edulij vel condimenti genus cuiquam indixit; nihil vmquam inter edendum est questus; licet per adiutorum inscitiam incuriamve cibaria malè cocta conditaquæ; vinum etiam fugiens aut acidum præberetur. nihil denique sibi propriè apponi voluit vmquam: & grauitè administrum aliquando punijt, quodd vix racemum vni sibi præter ceteros attulisset. quæ sanè peritus rerum æstimator haud ita leuia duxerit, si hominis vel ætatem ipsam, cui multa dantur, vel infirmitatem valetudinis plura imperantem, vel denique summam inter suos potestatem & licentiam, vt ita dicam, suo arbitrato viuendi, consideret. Munditias in victu cultusquæ dilexit; sed faciles, & nequaquam exquisitas; cuiusmodi & viatorem, & CHRISTI famulum decet: placuitque ei semper, ad alliciendos præsertim homines, vt dictum est, non incompta frugalitas. Ac de Ignatio quidem (quodd me non fugit) alia id genus multa narrantur; verum singula persequi necesse non est.

tantum ad viri mores virtutemque intelligendam, hæc pauca libauimus.

Pieta-

*Pietatis opera publicè per eum instituta.**Cap. XIII.*

INTER ipsam Societatis administrationem, cui potissimum inferuebat, nõ exiguam partem curarum alijs quoque rebus impertijt, atque ijs maximè, quæ ad salutem & commodum populi, atque ad splendorem ac dignitatem sanctæ Romanæ Ecclesiæ pertinerent. De curandis ægrotis, & pœnitentiæ sacramento, Innocentij tertij Papæ lex est: Aegrotos nisi peccata ritè confessos, à prima inspectione medici neve adeunto, neve curanto. Ea lex cùm ipsa defuetudine propemodum antiquata esset, perfecit Ignatius ut salutaris illa consuetudo, longo intervallo reuocaretur; visendi tamen spatio in alteram vsque vicem extracto: qua moderatione videlicet, simul & publicæ existimationi, & singulorum animis corporibusque consultum est. Mulierculas à maritis cum pudicitie capitisve periculo dissidentes, matronis ditioribus in officio continendas ac sustentandas diuidere consueuerat: sed cùm crederet numerus; ne cui grauior esset impensæ, locum ijsdem recipiendis alendisque publicè parare constituit; suumque consiliū impertijt primoribus ciuitatis. quibus rem iā probatibus, ut nemo tamen se profiteri vellet tam gloriosi operis principem, hanc rationem Ignatius inijt rei ad exitum perducendæ. Ex area templi nostri Petrus Codatius procurator lapides ingentes effoderat, cuiusmodi multi ruinas veteribus continetur. hos igitur lapides, in magna rei familiaris inopia vendi, & summam ex ijs confici aureorum centum Ignatius imperauit: eam pecuniam cùm ad opus inchoandum primum in medio posuisset, tantum reliquis ardorè iniecit (insita mortalibus natura propere sequendi quæ inchoare piguit) ut ex voluntaria collatione institutum sit cœnobium, quo eius generis sc̃minæ sese reciperent; ibique securæ tandem delitesceret, quoad compositis controuersijs in gratiam cum maritis redirent; atque idcirco cœnobium (ut supra diximus) Malè nuptiarum vulgò appellatum est. Ad eius autem loci custodiã atque administrationem Ignatius piorum hominum sodalitatem adhibuit, prudenti sanè consilio. Etenim in communem vtilitatem intetus, ne vno dumtaxat munere implicitus teneretur, ut quodq; opus absoluerat, consessim eius operis procuratore certisatque idoneis hominibus demãdata, ipse animū & cogitationem ad alia deinceps atque alia trãsferebat. Parthenonem etiam sanctæ Catharinæ, cui à Funarijs vel à Rosa cognomen est, Ignatius idem instituit, quo in Parthenone puellæ forma eleganti, quarum pudicitia periclitaretur ob angustias rei familiaris, magna præfectorum diligentia conquisitæ, interdum etiam pro potestate, si res exigat, è complexu parētum abreptæ, hodie ad centum & quinquaginta sub claustris, & sanctimonialium fœminarum disciplina, magno labore & impensâ educantur: eędemque, simul atque maturum est, vel perpetuæ religioni & castitati spontè se consecrant; vel idoneis viris dantur nuptiæ, dote à loci præsidibus persoluta. Non minus laudabile quod sequitur. Cùm plurimi bonæ interdū indolis pueri & puellæ, ut in Vrbe plena peregrinis & aduenis, cœstituti vel orbi parentibus, miserandū in modum per plateas & compita feminudi & egentes errarent; vtriusque sexus & commodis & salutē, eodem Ignatio suadete, prouisum est. Itaque ex eo tempore duabus in ædibus, hoc est sanctæ Mariæ in Aquiro, & sanctorum quattuor Coronatorum, masculi seorsum ac fœminæ, & gratis aluntur, & rudimentis Christianæ fidei, ac partim litteris, partim etiam necessarijs ad vsum reipublicæ artibus atque opificijs imbuuntur. Vtriusque autem sexus est hac tempestate numerus capiti amplius ductorum; quorum illi præter domesticas exercitationes, ad funera quoque prosequenda psallentes & candidati procedunt; hæc, ubi adoleuerint, vel maritatur, vel in sacratarū virginū collegia sese conferunt. Quinetiam, quodd̃ olim in patria sua perfecerat, id ipsum Romæ quoque molitus est: ut vlcerosi ac medicis per compita miserè queritantes, vnum in locū coacti, publica impensâ ex censu & collationibus alerentur. eamque rem ingenti ciuitatis approbatione ad exitū perduxisset, nā pauci potentes, nescio quo spiritu impulsī, huic tam præclare actioni obstitissent. Ad hæc, è quiscūq; Hebræorū si cuiuspiã Euangelij lumen affulserat, hunc hospitio consessim acceptū Ignatius pro sua tenui-

A tenuitate liberaliter ac benignè tractabat, quoad Christianis præceptionibus eruditus baptismatis fonte renasceretur. neque à procurandis neophytorum commodis ante destitit, quàm ex auctoritate summi Pontificis ædes paratæ sunt, quas Catechumenorum appellant: quibus in ædibus hodie masculos seorsum ac fœminas, cùm aliorum, tum præcipuè Gregorij xii Pontificis maximi munificentia largè sustentat. atque etiam (quod expressius caritatis argumentum est) baptizati ex eo loco non ante mittuntur, quàm aut litterarum præsidio quas interim edocentur, aut artis cuiuspiam, necessaria sibi in reliquam vitam adiumenta parauerint. quo pietatis officio multi ex eadem secta permoti, magno bonorum gaudio, sese quotannis ad CH RISTVM adiungunt. Illud verò optimum, quòd ad Catholicæ fidei reliquias in Septentrionali plaga fouendas, augedâsq; auctore atque adiutore in primis Ioanne Morono Cardinali amplissimo, Seminarium clericorum in Vrbe condidit, dato negotio nostris hominibus, qui conquisitos bonæ indolis adolescentes Romam ex ipsidem regionibus mitterent. atq; id Seminarium, siue collegium Germanicum, vt appellant, acerbissimis deinde temporibus, ingenti labore ac perseverantia tutatus Ignatius est; præstantissimis è tota Societate doctõribus ad eam iuventutem & litteris & moribus instituendam adhibitis, quòd opus & Ecclesiæ Romanæ ornamento, & Germaniæ magno adiuvento & fuisse, & esse hodie vel maximè constat, cùm in eius pæne collapsi instauracionem & amplificationem, idem Gregorius xii pro sua præcipua in eas nationes clementia & voluntate vehemèter incubuit. Nec Germanicæ modò, sed cæterarum quoque gentium pueros & adolescentes Ignatius, pijs ac liberalibus disciplinis imbuendos (quam vnam expeditissimam emendandi generis humani rationem ducebat esse) per se suosq; admoniti plane diuino suscepit: atque ob id ipsum, gymnasia, quibus æquè infirmi ac summi gratis eruditur, non Romæ solùm, sed etiam toto pæne terrarum orbe constituit, summa adhibita cura, vt ne quid professores nostri, quamvis acutum & plausibile afferret peregrini vel noui dogmatis, nedum ab orthodoxa fide abhorrentis, verùm in singulis quæstionibus celeberrima quæque & probatissima doctõrum placita sequerentur.

Quadam de Ignatio mira. Cap. XIV.

PRAETER ea quæ superioribus libris Ignatio diuinitus accidisse retulimus, non pauca de eodem admirabilia prædicantur: quorum aliqua nobis hoc loco exponere visum est. Recenti conuersione, Hierosolymam petens, dum Barcinonæ transmissionem exspectat, interea diuinam rem, sacras conclones, & alia religionis officia quàm accuratissimè obire non destitit. Accidit autem aliquando, vt cùm in templo verbum Dei audiret; conspexerat hominem scæminæ princeps, peregrini habitu scæci plebis immixtum, videre sibi visâ sit eius caput ac faciem eximio quodam fulgore splendentem, idque tanta sua cum animi voluptate, vt quamquam inuita ac repugnâs modestiæ causâ, tamen ab eo aspectu oculos nulla ratione posset auertere. Igitur concione dimissa, nihil ei fuit antiquius, quàm vt mariti permisso, peregrinum per idoneos homines oppido conquisitum hospitio acciperet. qui domum ingressus, percunctantibus illis, quis aut culas esset, peregrinari se Hierosolymam dixit, neque de se ipso verbum vltra addidit: verum inuero sermonem de rebus diuinis instituens, omnes qui aderant, cælesti quodam solatio lætitiæque perfudit. Quare vehementius etiam permoti, operam dedere, vt nobilis quidam vir, ipsorum propinquus, in Italiam traiekturus, vnâ cum Ignatio conscenderet, rati, nauigium vtique tali vectore perire non posse; neque eos fessellit opinio: siquidem alia naus, cùm eodem sere tempore vela secisset, non longè à portu vi tempestatis absorpta est; ac verò qua Ignatius vehabatur, secerrimo cursu Caietam incolomis tenuit. post reuersionem verò, dum Barcinonæ, vt initio dictum est, Grammaticæ rudimentis operam dat, res accidit ad viri sanctitatem illustrandam haud leuis momenti. In parocia beatæ MARIE, cui à Marleognomè est, ad plateam Lullianam, Lysiani duo fratres de patrimonio diutius litigauerant. Ac deniquè à iudicibus lata sententia, is qui causâ ceciderat, præ nimio dolore ad vltimam desperationem reductus, impulsu dæmonis è cubiculi trabe laqueo se suspendit: ea

dit: ea re cognita vicini ad tetrum illud spectaculum confluent, mirantes hominis facinus, miserantes insaniam. Id simulatque Ignatius audiuit, confestim aduolat, pendentem ex infelici tigillo restem præcidit, hominem vel cadauer potius collocari iubet in lectulo. deinde seorsum nixus genibus pro salute ipsius Deum orare non sine lacrymis institit. Res mira. deprecante Ignatio, cunctis qui aderant in lectulum obuensis, & expectatione suspensis; miser ille repete sustulit oculos, vocisque vsum eatenus dumtaxat recepit, quoad vocato celeriter in id sacerdoti peccata rite confessus, ac demum expiatus, animam è Tartari faucibus ereptam Domino reddidit. cuius rei fama totam urbem, sineq; illos magna cum omnium admiratione peruasit; & supersunt hodie, qui meminerint: à quibus ego id ipsum Barcinone diligenter quæsiui. Ac multo post, Roma, constituta iam Societate aliud non minus mirum Ignatio contigit. Cum Alexander Petronio, cuius ante meminimus, & medico & philosopho insigni, magnum vsum amicitiamque contraxerat. Ad eum ægrotum aliquando vicissim ipse, viuendi causa cum adisset, quamquam alieno tum tempore, tamen pro familiaritate à domesticis introductus, ocellis fenestris in lectulo quiescentem inuenit. & ex tenebris ratus hominem sopori sese dedisse, suspensio vestigio tacitus adrepens, puluino sensum assedit. ac nihilominus Alexander è somno excitatus, & repente Felicitatem vxorem inclamans: Quis nouus hic splendor, quæ tanta, inquit, lux cubiculum complet? At illa simpliciter, id quod erat, vnum Ignatiū introisse respondit. Tum Alexander, homo grauis & prudens, non dubio argumento viri sanctitatem interpretatus, ex eo die Ignatium tamquam humano fastigio celsiorem, magis magisque suspexit: totamque deinde rem ipse mihi aliisque serio exposuit. Parisijs, Michael quidam Hispanus, quem Romæ dein de falsæ criminacionis ministrum in Patres fuisse diximus, impatienter ferens patronum suum Franciscum Xauerium è medio honorum cursu ad studium humilitatis Christianæ traductum fuisse, ira percitus, Ignatium, vtpote eius rei auctorem, interficere omnino constituit: cumque in hospitium ipsius vltro inuasisset, stricteq; iam gladio scalas furibundus ascenderet, diuina repente voce perterritus: Quò tendis infelix? retulit gradum, totamque rem conscientia victus postmodum ipse confessus est. Anno à virginis partu M o c i v. Rodulphi Pij Cardinalis opera, Societatis collegium ad Lauretanā ædem institutum est; acciditque, vt domus nostris ad habitandum attributa, lemurum terroribus, & faunorum ludibrijs admodum esset infesta. cumque, noctu præsertim, modò hi, modò illi detractis è cubiculi stragulis, vel insolito quodam cachinno excitati per cæcas tenebras trepidarent; ad eam pestem auertendam multa nequicquam experti, denique per epistolam ad sacrificia & preces Ignatij, tamquam ad sacram anchoram communi consensu confugiunt. Ille re cognita, Deum attente precatus, rescripsit socijs, bono essent animo, ac diuino præsidio freti (quòd in talire fecerat ipse non semel) dæmonum terribula menta nihili ducerent. Mirum dictu. recitatis litteris, omnes confestim ea molestia spectrisque non modò in præsens, verum etiam in posterum liberati sunt. Cum Ignatij defuncti corpus exsequiarū causa iaceret in feretro, Bernardina quædam Romana, filiam strumis iam diu laborantem, quam arte nulla medici sanare valuerant, ad osculandas mortui manus ad mouere vehementer optabat, certam ex eo contactu, filix valetudinem sibi pollicita: sed cum præ turba, impetu sæpe capto puella nunquam ad feretrum accedere potuisset, denique mater, quippe quam filix caritas valétiolem audacioremq; reddebat, non ante destitit, quàm ex Ignatij vestimentis frustulum adepta est. id frustulum virginis collo simul atq; alligatum; velut præsentis numinis ope morbus euauit: cuius miraculi rumor cunctis, vt par est, admirantibus longè lateque manauit. Ac ne prophetiz quidem insigni dono caruisse putandus Ignatius est, siquidem aliqua partim abdita aperuit, partim longè à conspectu remota monstrauit; partim etiam multo post futura, sine vilo errore prædixit. In ijs qui Barcinone Ignatium maxime coluere, ac præcipuum ex eius consuetudine & monitis fructum vtilitatemque cepere, vidua quædam fuit nomine Agnes, à Paschala familia. hæc cum cætera caritate Ignatium adiuuuit, eiusque sustentauit inopiam, tum Parisios proficiscentem, ad vsque templum S. Andreæ tria millia ab vrbe passuum, officij causa prosecuta est vnà cum Ioanne filio, optima spe summæ virtutis ac pietatis adolescentulo. Hunc in digressu cum oscularetur Ignatius, ei que præcepta in reliquam vitam paterna daret: Cur, inquit ille, cum alij abs te ex culti, tuisque moribus incitati, vel CHRISYI consilia sint sequuti, vel certè in virtute magnos progressus effec-

A effecerint, me vnum, parens optime, rudem informemque destituis? quid misero mihi te absente futurum est? Atqui bono animo esto fili, respondit Ignatius, nequaquam tibi deerit exercendæ patientiæ, deque Deo bene merendi materies. namque ubi adoleueris, uxorem duces, multique incommodis afflictaberis, quæ te solui delicijs, & in auxilio diuino implorando torpere minimè patientur. Neque absuit dicto fides, liquidem post aliquot annos ille contracto matrimonio multos suscepit liberos; cumque haud ita diues esset, debitorum fraude, quibus non exiguum pecuniæ summam crediderat, rei familiaris naufragium secit, hodieque consecuta iam ætate senex, sequæ familiamque suam quotidianis laboribus ægrè sustentat. Eius deinde Agnetis mortem Barcinone sanctissimè obitum, Romæ Dei monitu præfensit Ignatius, vt litteræ Antonij Araozij qui morienti viduæ affuerat, nihil ei super illa re noui post modum attulerint. Quidam haud ita pridem in Societate versatus, cum ex imposito sibi munere tanta molestia afficeretur, vt somnum capere vix posset, ac de repetendo seculo cogitaret; Ignatius rem diuinitus odoratus, adolescentem nocte intempesta è lectulo vocari ad se iussit, alioqui fratrû necessitatibus mirum in modum parcere solitus. Is cum animo valdè perturbato venisset; sicta persona quæ fuit ex eodè Ignatius, si quis hac vel illa tétatione sollicitaretur, quidnam ei consilij daturus esset? ac per eam sermocinationem omnes illi obstupefcenti sensim eius animi recessus ac latebras patefecit simul, & perturbationes admirabili dexteritate sedauit. eodemque caritatis officio erga alios quoque

B multos pari perspicacitate persunctus est, qui cum suis morbos propter inscitiam aperire non possent, vltro ipsi se ante medicinam, & genus ægritudinis, & causas delegebat. Vicetiz, Fabro & Laine comitibus, dum ex voto finè anni vertentis expectat, cæteris item Patribus ob id ipsum Venæ ditione dispersis, repente affertur. Simonem Roterigium, Bassani, grauisima febri correptum, in extremo versari vitam discrimine, quo nuntio perculsus Ignatius, licet ipse quoque febricula teneretur, tamen illicò surgit, ac Iacobi Laini qui grauius laborabat, cura pijs hominibus demandata, sequente Fabro se pedes in viam dat, eodèque die passum octodecim fere millia consecit ea quidem celeritate, vt præcedentem vix Faber consequi posset. Cumque ex itinere, de Simone sollicitus, orandi causa paululum è semita diuertisset, supplicatione peracta, sensit auditas preces: atque ad Fabrum rediens, pro certo affirmauit, Simonem è morbo euasurum. ad quem vt venit, arcè complexus hominem læta omnia sperare, & certam sanitatem expectare iussit. Nec sanè frustra: quandoquidem Simon paulo post, contra omnium opinionem, pristinæ valetudini redditus est; atque id beneficium hodieque secundum Deum Ignatio sese acceptum referre testatur. Haud longè à Bassani mœnibus loco edito templum cernitur beati Martyris Viti, ex quo in subiectam conuallē defectus est cum cætero cultu visendam, tum crebris aquarum è Medoaco amne deriuationibus. Id templum eo tempore tuebatur solitarius quidam, Antonius nomine, vir doctrinarum expertus & idiota quidem ille, verum tamen seuerus, & grauis, & ipso totius corporis atque oris habitu venerabilis; ac proinde apud illas gentes magna virtutis & sanctitatis opinione. Is Ignatium nihil inigne præferentem, elato supercilio (vt ipse postea fatabatur) contemnere apud se cepit, ac paruifecere, quod intentius aliquando supplicanti demonstrare dignatus est Dominus, qui vir & quætus esset Ignatius, quamque multorum adiumento & saluti diuina prouidentia destinatus. ex quo suam ille temeritatem dolenter accusans, Ignatium studiosè dein colere atque obseruare instituit. Per eosdem fortè dies quidam ex Ignatij socijs, partim anachoritz consuetudine, partim etiam ipsius loci amenitate captus, ita cogitare cepit apud se; Hem, Ignatij comites, vexaris tanto labore, tanta rerum omniû difficultate corporibus, de animorum insuper salute periclitamur. raro, quam extulimus domo, mehem spiritumque; referimus: nimum pulueris foridumque; campestri hoc opere & exercitatione colligimus, ac cæteris quidem maior forsan gratiæ diuinæ fiducia, plus virium fuerit ad obuia quæque superanda: mihi verò meæ infirmitatis præclarè conscio, nonne conducatur, procul negotijs tu multibusque cælestem in terris vitam vnâ cum hoc sancto eremi cultore trāsligere? & abiectis multiplicibus curis vni Deo vacare? Hæc apud se identidem reputanti, occurfabant ex altera parte Ignatij caritas, dulcedo foculorum, cæpta communia, datæ dexteræ, & deferendi nefas. Eiusmodi cogitationum æstibus cum aliquandiu fluctuasset; denique consultandi causa ad anachoritam ipsum adire constituit. sed nequaquam cessit illi res è sententia. quippe vix dum extra oppidum ex-

tulerat pedem, cum ei vni spectrum est obiectum, armatus vir, trucidibus oculis, strido gladio minitans. Exterritus primò ea species hominem: dein impetu capto cum nihilominus pergeret; iratus ille ac furens in obuium irruere visus. Tum verò peregrinus haud dubiè terga dat, ac sine respectu in oppidum auolat, mirantibus in colis quòd tam effusè fugientem aspicere, nemine persequente. At ille à præcipiti cursu non ante destitit, quàm in ipsius Ignatii diuersorium sese cum infana trepidatione coniecit. Coirendens Pater (totam quippe rem Deo reuelante cognorat) Siccine titubas? inquit: Modicæ fidei, quare dubitasti? Qua ille interrogatione; & in præsentia valde compunctus, & in posterum, ne ab instituto deficeret, magnopere confirmatus est. Cum Ioannes Codurius, è primis Patribus vnus, è graui morbo in vltimum vltæ periculum esset adductus: ad rem diuinam pro socij salute faciendam Ignatius ædem sancti Petri in Monte aureo petijt: cuius & loci, & Apostoli, vt supra diximus, præcipua quadam religione tenebatur, cum ad medium fere peruenisset pontem Ianiculensem, qui Sixti ponis hodie dicitur; sublati intentisque repente in cælum oculis, retulit pedem attonito similis; ac deinde conuersus ad comitem (iserat Baptista Viola Parmensis, ex quo hæc ipsa cognoui) Domum redeamus, inquit: Codurius noster migravit è corpore. Creditus est Ignatius ex illo stupore, & syderum intuitu, & repentina reuerfione, vt olim Hozij, sic tum Codurij animam vidisse cælum intrantem: licet iustus fortasè de causis de hoc celauerit, quòd iustus item ob causas de illo non reticuerat. nam & id ipsum alius aspexisse ferebatur, & ex horarum ratione compertum est, eo ipso temporis momento Codurium exspirasse: & alioqui non fuit, cur amicissimi viri cognito excessu, domum extemplo reuerteretur, vel ad piaculare sacrum eius causa de more faciendum, rectè pergere omitteret. Id autem accidit anno post Virginis partu MDXLII, quarto Kalend. Septembris. Eodem fere loco deinde quiddam aliud accidit non obfismile. Cum Stephanus Baroelius Nouocomensis, qui viuere adhuc, periculoso morbo implicatus teneretur, & cunctis de illius vira sollicitis, Ignatius pro viri valetudine in eadem illa quam diximus æde sancti Petri in Monte aureo perlitasset; in reditu comitem læto vultu compellens (is fuit Petrus Ribadeneria Toletanus, qui hæc ipsa mandauit litteris) non moriturum ex eo quidem morbo Stephanum constanter asseuerauit. nec vana fuit prædictio: siquidem haud ita multo post, ægrotus non sine magna omnium admiratione conualuit. Cum Patuij, nostris ad gymnasium & reliqua Societatis munerata, sanctæ Mariæ Magdalenz templum, & eius templi vefigalia tribuisset Andrea Lipomanus egregia pietate vir, cuius mentionem antea fecimus; de adeunda loci possessione graue certamen à nobilissimis viris iniectum est. Venerijs tum Laines & Salmeron Societatis causam agebant. ij ad rem perficiendam omni conatu nequicquam adhibito, cum aduersariorum potentia valde premeretur, ac pæne ab incæpto desisteret decreuissent, post remò (quod vnum reliquum videbatur esse per fugium) per litteras totam rem Ignatio commendant. Ille, cum quinta circiter feria litteras accepisset, postridie (qui dies erat natalis Deiparæ Virginis; re diuina peracta, respondit CURTIS CAUSAM ne deferrent; eodem adiuuante, voti compotes fore, nec vana suere promissa: quippe, re in Senatu diu multumque agitata, denique possessio nostris adiudicata est cunctis sermè suffragijs: atque à peritis rerum æstimatoribus non leue miraculum est habitum, in eiusmodi ciuitate, à duobus ignotis & peregrinis hominibus, clarissimorum ciuium opes & gratiam superatam fuisse. Paulo IV. Pontifice maximo; cum inter bellicos tumultus vir quidam princeps, qui nuper est mortuus, Collegij Germanici tutelam, ac patrocinium, oneris & impendij grauitate defatigatus abijcere cogitare; idemque auctor esset Ignatio, vt, ne in re iam desperata ac pane collapsa, diutius operam & oleum perderet; sanè sortiter Ignatius illi respondit; Faceret ipse quod vellet: se quidem, quoad viueret, eam procuracionem numquam esse depositurum. neque verò dubitare se, quin tam præclare inchoatum opus diuina prouidentia conseruaturum esset; ac datura aliquando Pastorem, qui nò modò necessarijs, verùm etiam copiosis ad victum cultumque vefigalibus id Collegium instrueret. Per eadem fere tempora, vir quidam pecuniosus, templi nostri miseratus angustias, ædem nobis ædificare voluit laxiorem. sed cum is descriptionem quandam suam sequeretur, cum dignitate quidem illam & elegantiam, verùm tamè ad religionis nostræ vltus parum idoneam; Ignatius piam viri voluntatem vtique accepit, egitque, vt debuit gratias: rem verò ipsam animo sidenti reiecit; quòd sibi compertum esse diceret, non defuturum esse, quod

A templum nostris muneribus accommodatum exstrueret. Quarum duarum præsentionum alteram Gregorij xii. Pontificis maximi summa, vt dictum est, pietas atque benignitas; alteram Alexandri Farnesij Cardinalis amplissimi eximia religio, & regia plane magnificentia comprobavit. Alia item de Ignatio miranda narrantur: quæ quia mihi haud satis explorata sunt, necesse non habui adscribere. præsertim quòd clarorum hominum sanctitas, non tam signis atque miraculis, quàm caritate in Deum, & vitæ innocentia continetur.

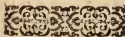
Eiusdem forma, & statura corporis.

Cap. XV.

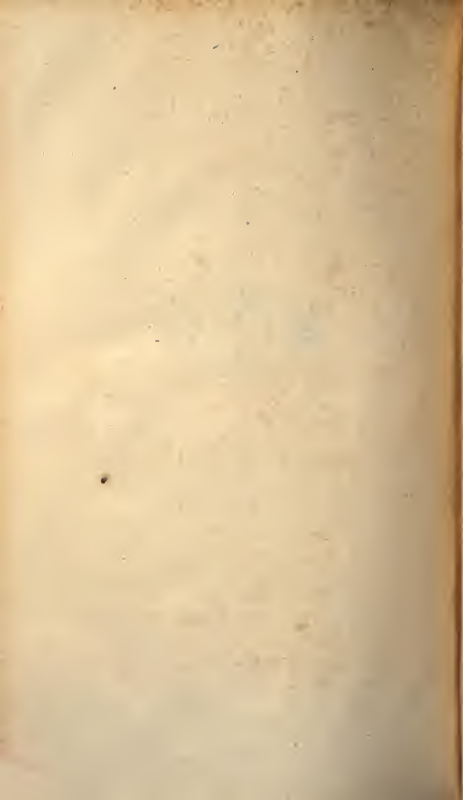
S TATVRA fuit modica, & grato & pleno dignitatis aspectu; colore inter album & aequilum; exporrecta lataque fronte; viuacibus oculis; oblongo & incuruo naso, quam vel in primis certam prudentiæ notam metoposcopi existimant. claudicauit non nihil è vulnere olim in propugnatione Pompeionensis arcis accepto, sed citra vllam deformitatem; vt nemo fere nisi curiosus animaduerneret. Effigies circumfertur illius, non admodum ad viuum, vt familiares affirmant; siquidem ex mortui demum facie, gypso imaginem expressere plastæ, quoniam ipse, dum viueret, neque pingi se neque fingi permisit, omnibus in rebus humanæ gloriæ contemptor egregius; ac dignus profectò, cuius vitæ sanctimoniam præstantissimæque virtutes, pia posteritas, tanti parentis memor, in omne tempus imiteretur & celebret.

F I N I S.

COMPENDIOSVS

INDEX, IN QVO, SI QVIS, QVID

IN QVAQVE PROVINCIA ORDINE

CONTIGIT, SCIRE VELIT,

INVENIET.

D Abassinu 16 f. & seq. 96 f. 103. a. b. 157 c. & seq. 139 a. 167 a. 221 c. & seq. 223. & seq. 225. 302 e. f. & seq. 324. & seq. 326. & seq.

Aceue regno 30 d. 90 d. 133 c. & seq. 21 c. 153 f. **Afeno** oppido 17 a. 48 d. 61 a. 89 c. 100 f. & seq. 102 d. 12 a. b. & seq. 125 c. 127. 215 a. b. 310 c.

Aegyptio 48 e. f. & seq. 69 b. c. & seq. 122. & seq. 214 f. 310 e. 322 f.

Aethiopia 7 b. 15 c. vide Abassinu & Congo.

Ambazon insula 96 e. 99 a.

America 219 a. b. c. & seq.

Ammonitu Arabia populu 227 c. & seq.

Anchedina insula 28 d. 31 e. 41 a. & seq. 71 a. 53 d. e. 74 e. 82 a.

Apelia 294 c.

Arabia Felice 16 d. 17 b.

Armuzia 48 d. 61. & seq. 65. & seq. 65. & seq. 67. 73 c. & seq. 73 a. 105 c. & seq. 107. 127 b. 157 c. 160 c. 151 b. & seq. 153. & seq. 155. 179 b. 181 c. & seq. 183 a. 221 a. b. 271 c. 278 f. & seq. 222. & seq. 282. & seq. 283. & seq. 286. & seq. 288. & seq. 301 c. & seq. 310 e. f. & seq.

Bacueno insula 156 e.

Baharemo insula 68 d. 129 b. & seq. 151 b. 153 b.

Panda insula 15 e. 49 d. 94 d. 98 e. f.

Faticala 72 e. 82 a. 112 d. 232 c. & seq.

Batochina insula 99 b. c.

Fengalar regno 16 d.

Montano insula 91. 93 c. 98. 104 d. 141 c. & seq. 179. & seq. 172. & seq.

S. Blasii aquatione 20 f. 28 e.

Bona perceptumontorio 15. 22 e. 32 a. 36 d. 30 e. 78 e. 21. 6221 c. 136 f. 144 e. 169 b.

Brasilis 29 c. 90. & seq. 32. & seq. 294 f. 296. & seq. 298. & seq. 318 f. & seq. 320.

Braua 23 b. 55 b. c.

Castrum Africa populu 12 e. 57 c.

Cairo 49 a. 69 c. 122 e.

Calcutro 23 c. & seq. 25. & seq. 27. 34. 39 d. 43. 46 f. & seq. 48 c. 13. 16 f. 19 c. & seq. 28 f. & seq. 96 f. 102 e. 162 & seq. 16 a. & seq. 166 d. 179 c. & seq. 184 d. e. 186 e. 206 f. 211 b. c. 219 c. 300 d. e.

Camariano insula 121 b. 123. 124 f. & seq. 137 c. 215 a. **Cambiana** 69 a. b. 179 b. 182. 185 b. c. & seq. 202 e. f. & seq. 206 e. f. & seq. 208 f. & seq. 210. 213 c. 216. 219 b. 239 b. 251 b. c. & seq. 253. & seq. 255. & seq. 261. 312 a.

Cananore 35 a. b. c. & seq. 39 b. 51 a. 53 c. 56 f. & seq. 72. & seq. 162 d. 162 c. 172 b. 181 b.

Canarys insula 14 e. 142 f.

De Castellani 142 e. 143. & seq. 176. & seq. 187. & seq. 189. 191. & seq.

Catifa oppido 151 b. 283 c. & seq.

Ceilano insula 16 d. 54 e. & seq. 79 c. 130 e. & seq. 144 f. & seq. 249 b. 300 b. 310.

Cherfenejo aurea 16 d. e. 54 e. 79 c. 142 e. 173 a.

Cuampare regno 16 e.

Cialuo 70 f. & seq. 72. 78 d. 102 d. 112 d. 180 e. f. & seq. 183 b. & seq. 204 e. 212 a. 312 e.

Cocino 34 f. & seq. 36. 39 a. b. 40 d. e. & seq. 42 & seq. 44. & seq. 46. 51 b. 52 e. 78 d. 95 b. c. & seq. 147 c. 162 d. 173 b. 182 d. 211 b. c. 222 a. 248 f. 249 c. 313 a. 319 a. b.

Celano 35 a. & seq. 43 a. b. 51 a. 173 b. 238 f. 249 c.

Concano 140 d. e. 158 e.

Conceptionis B. Maria insula 35 c.

Congi regno 6. & seq. 3. & seq. 10. & seq. 12. 31 e. f. 97 a. 131 c. 299 b. c. 300.

Cori Promontorio 161 a. e. 29 c. 34 d. 96 f. 172 b. 157 a.

Coremandeli regno 36 f. 38. vide Melapore.

Crananore 26 f. 38 e. f. 46 f.

Curia Muria insula 40 f.

Dabulo oppido 75 b. c. & seq. 83. 116. 152. 216 f. 268 e.

Dio 70 d. e. f. 76 & seq. 78. 102 d. 105 c. 123. 146 f. & seq. 148. & seq. 151 c. & seq. 179 b. 180 e. f. & seq. 205. & seq. 210. & seq. 212 & seq. 216. & seq. 219 b. 221 a. & seq. 254. & seq. 258. & seq. 262. & seq. 264 c. & seq. 266 & seq. 311 b.

Gidda Arabia vrbis 122 d. 124 d. f. & seq. 137 b. 214 f.

Goa 2 f. & seq. 3. 4. & seq. 8. 22. 36. 94 e. f. & seq. 97 a. 102 e. f. 102 d. 105 c. 107 b. c. 126. & seq. 126 d. 139 b. 152 e. 161 c. 167 b. c. 169. 173 c. 179 c. 181 c. 202 a. & seq. 204 e. 206 c. 228 d. 213 c. 226 c. 279 a. b. c. 277 c. 279 b. & seq. 248 c. 250 d. 267. & seq. 270. & seq. 278 d. 291. & seq. 294. 301 c. 102 c. 307 c. & seq. 312 d. 316. 326. 332 d. e.

Guinea 1 f. & seq. 15 c. 29 c. 278 e.

Hesperidum insula 28 e. & seq. 50 e. 142 e.

Iaponia insula 16 e. 240 e. & seq. 242. & seq. 244. & seq. 246. & seq. 271. 274. & seq. 276. & seq. 302 e. f. 307 b. & seq. 309 a. 329 b. c.

Ienamaio 16 e. 97 c. & seq. 173 f. & seq. 200 f.

Iaua minore 16 e. 97 c.

Laurentii insula vide Madagascare.

Lequys 16 c. 48 d.

Lingua regno 104. 166 e.

Lusitania 49 c. 129 d. 123 a. b. 227 c. & seq. 320 e. f. 350 f. & seq.

Macassar 200 f. & seq. 223 b. c. & seq. 237.

Madag

Madagafcare 124. 33. 169. e.
 Magadax 28 e. 31 c.
 Malaca 16 d. 48. 30. f. & seq. 82. 89. & seq. 97. 95 b.
 97. 102. & seq. 127. c. & seq. 130 d. 132 d. & seq. 142.
 148 d. 166. f. 169 c. & seq. 173 a. 179 a b. 191 c. 197.
 4. 2. 3 d. 238 e. 273 c. 303 c. & seq. 305. 307 a. 330 f.
 Maldunius insula 14 e. 96 f. 113. & seq. 175 a. 229 e. f.
 Malisato Armutia oppido 61 c. & seq. 153 c. 278 f.
 311 c.
 Malua insula 137 & seq. 166 f. 221 c.
 Meca 36 e. 17 a. 49 b. 107 b. 122 d. 310 e. 312 d.
 Melapore 36 f. & seq. 38. 157 c. & seq. 240 d. 250 e. f.
 & seq. 327 c.
 Melnde 17 a. 23 b. c. 28 e. 32 c. 32 c. 43 b. 55 b. 122 d.
 233 a.
 Memphi 12 a. 49 a.
 Melucius insula 14 e. 54 e. 98. & seq. 100. d. e. 141 c. &
 seq. 144. c. 156 f. & seq. 160 f. & seq. 175 b. & seq.
 177. & seq. 187 c. & seq. 190. & seq. 194. & seq. 198.
 & seq. 205. & seq. 219 c. & seq. 247 c. 250 d. e. 300 e.
 f. & seq. 330 e.
 Mombaza 22 f. & seq. 35 c. 43 b. 50 f. & se. 136 f. 116.
 d. 122 d.
 Moro 19 a. f. & seq. 96 d. e.
 Mosambico 11 c. 21 b. c. 28 e. 32 c. 39 b. 127 a. 156 d. 232.
 f. 178 d. 317 b. 326 d.
 Narfinga 12 a. 105. 166 f. & seq. 289 b. c. & seq.
 Olisipone 2 e. 20. c. 22 f. 39 a. b. c. 39 b. c. 43. & seq. 47.
 50. e. 182. 211 b. 2. 8. 1229 d. 230. & seq. 267 b. 269.
 c. 222 c. 302 f. 317 b.
 Onore 82 f. & seq. 87 b.
 Pacena 90. 103. 133. & seq. 139. 142. 159. & seq.

Panane 26 e. 40 d. 19 c. 64. 162 d. *
 Patana 52. 226 f. & seq. 234. 2. 9. e. 27. 114. 224 b.
 290. 112.
 Pegu 16. 132. & seq. 217 c. 328. 329.
 Perlude 61. 67. 166 f. & seq. 280 f. & seq. 280 f. 287 c.
 311 a. *
 Peru 30 e. 142 f.
 Querimba insula 156 d. e.
 Quexome 68 d. 155 b. 311 a.
 Quileo 17. 421 b. & seq. 33 c. 36 e. 39. 50 f. & seq. 136 f.
 Roma 1 b. 122 f. 228 f. 302 f. 320 f. & seq. 322.
 329 c.
 Sangarego 202 f. & seq.
 Siam regno 236 d. e. & seq.
 Sinu 16. 3. 6. 32. 108. & seq. 300 libro sexto 169 e. f. 240.
 f. 302 f. & seq. 305. & seq. 427 b. 329 b.
 Siom regno 20 e. 94 d. 129 a. b.
 Socotora insula 35. 36 f. 55. & seq. 61. 68 d. 79 c. 89 b.
 100 f. 233 a. 248 f.
 Sofala 17 b. 21 a. 33. 51 c. 52.
 Somatra insula 14 e. 79 c. & seq. 80 d. 90 d. 95 b. 97.
 102 c. 133. 134. 139 a. 1. 16 b. 158 f. 159. 160.
 Suezio vire 16 e. 49 a. 69 c. 122 d. 187 a. 214 f.
 221 f. c. 310 e. *
 Supano regno 235 b. e. 257 b. c.
 Taxore 46 f. 101. & seq. 293. & seq.
 Taprobana 16 d. 54 e. & seq.
 Ternate 99 b. 156 f. 172 a. 181 a. vide Melucius.
 Tertis insula 11 e. 82 e.
 Tideri 99 b. 156 f. & seq. vide Melucius.
 Zanzibare 28 e. 43 b.
 Zeila 123 a b. 222 e. f. & seq.

IN HISTORIAS IN- DICAS RERVM MEMO- RABILIVM INDEX.

Abbasia à Zeila tyranno vastatur 121
 e. in eam Patriarcha & episcopi à
 Sumo Pontifice missi 320. 321. in ea
 D. Antonij cenobis 138 a.

Abassini Alexandrino Patriarchæ pa-
 rent 320 e. Christiis ni sunt 16 f. e-
 quis non videntur 223 a. à Romano Pontifice dissi-
 dentes 16 f. 320 a.

Abassinorum in religione errores confutantur 325 b.
 gaudium ob Lusitanorum a ductum 113 e. mona-
 chi à Lusitanis quomodo excepti ibid. rex fœdus
 eum Lusitanis iniire perit 95 f. etus ad Lusitaniam
 regem legatio 167 a. obsequium Papæ deferretur
 ibid.

Abdala vide Antonius Fernandus.

Abdala Camparis dynasta Malacæ præturam ambit
 103 e. à Linguae rege obfessus 104 d. à Lusitanis ob-
 sidione exceptus ibid. f. Malacæ prætor ibid. falsis
 cadum niji impræitus 105 a. eius iniuria exdes 105 a.
 127 c. lrus 105 a.

Abdui Brachmanorum secta 24 e.

Abrahamus Adenorum tyrannus 141 e. Somatæ ro-
 tins imperium afficit 153 f. Pedirenses regulum
 regno exigit ibid. Aruanum regem 160 d. Dairum
 dynastiam euenit 158 f. Paecum urbem caput 159 a.
 areem oppugnati ibid. deferretur caput ibid. e. Lus-
 tanis etiam formidabilis 160 d. eius bellicus appa-
 ritus 159 a. in pœntem impietas 158 f. eum Geo-
 rgio Brino pugna 141 e.

Abrahæmus Fataci regis nomine Socotore arcis præ-
 fectus interficitur 16 d.

Abrahamus Patriarcha cur è patris à Deo euocat? b.
 Abrahamus Purpureus classem ad Suezium edificat
 214 f.

Abrahamus Quiloe tyrannus 21 b. 39 c. 10 e. 71 c. si-
 pendarius fit Lusitano 36 c. vestigia renuunt reg-
 no pulsus 50 f. eius primum vestigia qua pompæ in
 Lusitania receptum 19 e. ex eo pux in vium S. Eu-
 charistis fabricata ibid.

Abuns A Egyptiis Antistes in Abassiam Alexandria
 missus 125 e. eius in contemnendis catholicis su-
 perbia ibid.

Académie in Iapone **143 d.**
 Aconum oppidum **167 c.** 154 f. 304 f. eius rex foedus cū Lusitanis init **80 d. 90 d.** in eos iniuriolos **133 c.** à Patrieco infestatur **134 d.**
 Adamas Abalix rex Abassinis catholicos vexat **117 a.** Apostata & Apostolica sedis hostis ibid. a Turcis fufus & fugatus **112 a.**
 Adenum Arabic oppidum munitissimum **17 a. 48 d.** 61 a. 89 c. 100 f. & seq. 123 a. b. 203 b. qua fraude à Turcis caprum & direptum **215 a. b.** à Lusitanis oppugnatum **101 a.** à Turcis **123 a. b. 187 a.** eius deditione à Lusitanis imprudenter repudata **124 c. f.** descriptio 100 f. canelorum Muddana genus **17 a.** uncolarum ob Albuquerque aduentum metus **100 f.** rex qua conditione Lusitano stipendarius **107 b. c.** fidem perfide violat ibi. Lusitanos aliquot capros interfecit ibid. à Turcis caprus suspenditur **115 a.** à furs **17 a. 43 d.** 100 f.
 Aegidius Annus Hesperiam Aethiopiam primus degregit **4 c.**
 Aegidius Fernandus Carusilius Parauanus succurrit **112 c. f.** eius de Malabaribus victoria ibid. laus **113 a.**
 Aegypti Sultanij opes vnde **16 c.**
 Aegyptus Patriarcha schismaticus **322 c.**
 Aegyptiorum literæ **143 f.**
 Aenis Cædix Ternaris rex **193 a. 197 c.** 220 d. Rolsifis expellere filius **193 a.** Goā vinclis desertit **147 c.** à Prætorie benignè susceptus, & in regnum restitutus ibi. eius mater præcipitur **193 a.** cum Ternarum regem auertitur **199 c.**
 Aethiopes Eni qui **15 c.** Hesperij qui ibid. eorum gazax quæ **7 b.**
 in Aethiopia Hesperia quando primæ Misiæ celebraret **5 b.**
 Aethna Siciliæ mons **80 d.**
 Africa pars magna veteribus ignota **2 f.**
 Agacium Goa vnde **146 f.**
 Agacium laux insule oppidum **98 c.**
 Agazinum Cambax oppidum vastatur **186 d.**
 Agelymba præsis notioribus terminus **15 c.**
 Agnes Gasparis Berzel mater **177 b.**
 Agrippæ columnæ Romæ in omnium Deorum templo **24 f.**
 Aialus Rolsifus Ternaris regis **161 a.** **192 c.** in arcem à Britto abductus tot a. Ternaris rex **192 b.** matris restituitur **194 d.** regno pulsus ibid. in prælio contra Lusitanos occumbit **198 d.**
 Aitan rei bellicæ apud Sinas præpositus **115 a.**
 Alcoceris portus à Lusitanis incensus **221 c.**
 Alexander Abassinorum rex **17 c.**
 Alexander V. Papa **15 a. 49 b.** limites nauigationum inter Castellanos & Lusitanos definit **15 a.** ad eum Campionis Aegypti Sultani minaces literæ **49 b. c.**
 Alexandria Aegypti vrbs **146 c. & seq. 122 f.** 312 c. eius Patriarchæ Abassinorum parent **120 c.**
 Alexius Ferreria Xaucerij ad Sinas comes **305 b.**
 Alexius Menesius Malacæ venit **129 a.** discordiam Lusitanorum tollit ibid.
 Almansor Tidoris rex **99 b.** 196 f. 161 a. ad deducendos ad se Lusitanos naues mittit **99 b.** Lusitanis arcem in suo regno ædificandi facultatem dat **196 f.** pacem qua condicione à Lusitanis impetrat **174 b.** veneno à Lusitanis sublatu **175 c.** eius filia Boleiff Ternaris regi nupta **196 d.** in Lusitanos benivolentia **197 a. c.** à Lusitanis pace violata bellum iniustitiam **175 c.**
 Almerinum Lusitaniz oppidum **260 d.**
 Alodius Mamudij Malacæ regis filius **91 b.** bellum cum Albuquerque fudit ibid. in Binanum insulam fugit **91 c. 111 c.** 141 c. Biantani rex **131 a.** Binan-

num munit **143 c. 170 d.** Gincalem ad Pacenum regnum occupatum tuat **119 a.** ad Malacæ regnum iterum asperat **125 f.** Malacæ infestat **132 d. 141 c. 162 b. 166 c.** Malacæ arcem per fraudem occupare tentat **98 d.** oppugnat **129 c.** pacem à Lusitanis staudulenter petit ibid. impetrat **93 d.** Pugum oppidum munit **133 a.** à Patensis regulo opem contra Lusitanos implorat **170 d.** eius castra à Lusitanis expugnata **110 d.** clada **113 b. c.** exercitus à Lusitanis fufus & fugatus **166 c.** capto Biantano fuga **172 c.** in Boelium insidit **105 b.** mors **171 c.** cum Lusitanis
 * secunda prælia **160 c.** pugna **133 b. c.**

Aloysius Lusitanus **217 a.**

Aloysius Mendius Societatis Iesu prebiter Parauanus præfatus **104 d.** eius martyrium ibid.

Alphonfus Albuquerque **128 c. 202 d. 216 c.** 235 f. Adenum venit **100 c.** oppugnat **101 a.** apud Almeida à narchis falso accusatus **43 d.** Antonij Noroniz mortem gregē **86 f.** in Arabiam iubetur proficisci **17 c.** in eam tendens temporarie impeditur **89 c. & seq.** ad Armuzianum bellum se parat **82 f.** Armuziam classem petit **106 c. f.** Armuziam venit **42 f. & seq.** obsidet **67 a.** sua desertus obsidionem solueret coactus **67 c. & seq.** Armuzianorum naues incendit **64 c.** cum ipsam pacem qua condicione init **63 a.** arcem à se conditam dicit **62 f.** Armuziam reperit **71 c.** Caliatum veniens benignè suscipitur & b. caput diripit, & incendit **71 c.** Calcutaniz inuasi à suis salutem negligit **43 c.** Calcutanum regnum vastat **42 f. & seq.** Calcutum incendit **79 a. 30 c.** Camaranum insulam venit **101 b.** Cananorē petit **74 d. 87 a.** Cocinum **42 f. 93 b.** Cocin (sumum) sedat **87 a.** cum Colanis foedus init **412 b.** Curatum diripit & incendit **61 b. c.** Goam venit **96 d.** 102 d. sibi deditur qua pompa ingressus **11 c.** Goz statum firmat **13 c. & seq. 17 c. & seq.** Goz ab Idalæane obsidit **14 c.** & seq. vrbe relicta in arcem fugit **132 c.** de arce descedit consulari ibi. b. c. el d. ferit ibi. Goam classem petit **17 b.** capite ibi. Goz D. Maniz Virginis templum effruxit **101 b.** in Indiam missus **43 a.** Indiz prætor **78 f.** interduum calumnias petit **107 c.** Ismaela Persarum regis legatos qua pompa excepti **107 a.** Magnus dicitur **45 f.** matellus olentator **39 b.** Malacæ petit **129 c. & seq.** venit **129 c.** incendit **91 a.** oppugnat **91 c. & seq. 21 c.** expugnat diripit **91 c.** Mala. statum cōponit, & se. a. a. aut veniens benignè susceptus **61 c. & seq.** expugnat, diripit & incendit **62 c.** Nahonem oppidum caput & incendit **74 d.** naues aliquot expugnat **99 d.** Olasponem redit **44 c.** Orisalam ab incolis relictum diripit **62 f.** Persico & Arabico orisalam præfatus **16 f. 61 a.** ad Persici sinus orisalam tendit **61 b.** Quexorem insulam vastat **68 d.** Socotoram venit **100 f.** arci succurrit **68 d.** vulnerratur **72 b.** Xoræm urbem in fidem suscipit **62 f.**

Alphonfus Albuquerque **128 c.** 202 d. 216 c. 235 f. animi modo ratio **171 b.** cōtentio de preceptis cū Almeida **74 d. 78 c.** consulari cū suis de bello Goenfi **11 b.** crudelitas in Lusitanos apostatas **96 c.** curæ & sollicitudines **9 a.** baeris denunciatio ad Armuziæ regem **62 a.** exequi & sepultura **107 c.** expeditio Arabica **100 f.** facinus crudelē in nautes Armuzienfes **67 b.** laudabile **85 d.** duo facinora gloriosa dudum cogitata, morte impudita **107 b.** laus **107 b.** legatio ad Cambax regem **109 c.** ad Ismaelem Persarum regem **107 a.** ad Sioniam regem **94 d.** magnanimitas **15 b. c.** monita à Trisiano Acunia neglecta **43 a.** mors **107 c.** munera ad Ismaelem Persarum regem **109 a.** nauarchi & socij de eo queruntur **61 c.** arcem Armuzianā deserendam suadent & quare **65 c.** libellum supplicem cū offiis **66 d.** nauarchi

- fagium 93 b. aora. nauis & fabis ad Armuzianos
 nauis fugior 63 b. oratio ad crucem 103 b. ad locos
 66 f. periculū viue 92 e. 79 b. 84 e. 83 b. 93 b. 96 d. peti-
 cula & incommoda varia ad Goam 86. pietas 88 e.
 paxilium cum Armuzianis nauale 61 e. & seq. re-
 sponsum ad Armuzianis legationem 64 f. ad
 Malacā regis 92 f. ad Persarum regis 65 e.
 Alphonso Albuquerque Armuzia deduxit 126 e. f. Cru-
 cis purpureū signum in celo apparet 103 b. ad eum
 varie diuersorum regum legationes 89 b. 94 d. 96
 f. Ismaelis Persarum regis 106 f.
 alphonso Albuquerque filius roye. D. Virginis tem-
 plum Goā auxit ibid. eius arx aris annibid. mors
 ibid.
 alphonso Alencastrius Lusitanie ad Papam legatus
 294 e.
 alphonso Cyprianus Castellanus in D. Thomā Co-
 loniam missus 271 e. 127 e.
 alphonso Emmanuelis regis filius Cardinalis 197 b.
 eius Ecclesiasticæ constitutiones ibid.
 alphonso Ioannis I. Congi regis filius 9 e. 100 d. ba-
 ptisatus 9 e. à patre exheredatus 10 f. in gratiam re-
 dit 12 a. idola per totum regnum habere prohibet
 ibid. Ambassem ingreditur ibid. e. Rex saluatur
 12 d. fratrem miraculosè superat ibid. quos à popo
 regnauit ibid. f. Henricum filium Romanū mittit
 97 a. ius in conferenda & propaganda religioe
 ardet 9 e. & seq. 11 a. 28 f. ad populum oratio 11 e.
 mors 129 b.
 alphonso Lupius Costa Lusitanus 61 e.
 alphonso Lupius Societatis Iesu presbyter in igoota in
 sula fame perit 116 e.
 alphonso Meocius Beralce regulum ad fidem redi-
 git 112 d.
 alphonso Mexias Goā regis quæstor 167 b. magnos
 motus in India facit 169 a. eius de Malacencis
 preiura consultiō 177 b. e. in Malacenciam inu-
 nit 173 b.
 alphonso Noronha Indiæ prætor 100 e. 117 e. Ceila-
 uum venit 100 e. Socotoræ aris præfectus
 16 e.
 alphonso Pains ad Aethiopiā & Iodiam exploran-
 dam missus 16 f. & seq. eius mores 17 a.
 alphonso Persona Malacencis regis quæstor 93 d.
 eius virtute Malacencis arx conseruata ibid. mors
 ibid.
 alphonso V. Lusitanie rex 4 e. bellis Implicius i-
 bid. f. classes ad querendas terras mittit ibidem.
 eum Aethiopiis occidit. mercimonia instituit
 ibid. castella in Guineā exstruit 9 a. moritur ibid.
 eius pater 4 e.
 aluatus Acunia Diensis arci subsidio missus 264 f. eis-
 ca Diem aliquot Arabas naues expugnat ibid.
 aluatus Britius à Mahometanis interfectus 179 a.
 aluati Camignæ forte facinus 269 a.
 aluatus Caltrius Ioannis Castrii Indiæ prætoris fi-
 lius 169 e. Diensiaci eum classe subsidio missus
 163 f. & seq. eius forisudo & facinus infigne 269
 a. viue periculum 164 d.
 aluatus Dominicus Ioannis I. Lusitanie regis coo-
 fecarius 11 e. 10 Ialophorum regnum mittit
 ibid.
 aluati Gamæ virile facinus 269 a.
 aluati Mamudii Cambaiz regitur 111 e. Dux ex-
 ereius contra Lusitanos 114 d. Lusitanos iofestat
 ibid. e. Diensis aris obsidionem soluit 216 d.
 amacianum Sinarum emporium 140 f. 127 b.
 amanguium Iaponie viue 275 b. & seq. 102 e. 129 b.
 flammis enersa 175 b. eius bellum civile 108 f. &
 seq. incolæ Xaueriū exhibent 175 b. eorum primus
 quomodo conuersus 177 a. rex cū filiis interfectus
 109 a. regis in Xauerium boiginitas 176 e. f. filius 175
 b. in es Xauerius euangelium prædicat 175 b. & f.
 277 a.
 amazones 108 f.
 ambasse Coogi viue regia 8 e. 10 e. Lusitanus legum
 quomodo excepit ibid.
 amboinus insula 98 e. & seq. 200 f. 210 d. à quopō-
 mium detecta 98 e. Lusitano stipendia 200 f.
 amicus 119 b.
 amicus Vespocius Brasiliā explorat 10 d.
 amida Iaponiorum Deus 243 b. e.
 amiratus Abassinus Adeni rex 400 f. 125 e. à Sarac.
 eis puer captus ibid. Adenum Lusitanis dedit 124
 e. f. e. ibid. fidem Lusitanis fallit 125 e. eius ab
 Albuquerque postulari 101 a.
 amis Asmazensis adolefcentis interficitur 67 b. eius in
 Albuquerque ingratitudo 67 e.
 ammonie Arabie Felis populi 27 e. primi à Ma-
 homete seducti 188 d. Christianam fidem expulsi
 ibid. eorum origo antiquissima 217 e.
 amoci Naum secta 15 e. quomodo se suaque deuo-
 uci ibid.
 ananazes palmæ genus in Brasilia 31 a.
 anathema 000 cootemocudum exemplum infigne
 101 e.
 anchasius iuxi dicundo apud Sinas præpositus 114 d.
 115 a.
 anchediua insula 28 d. 13 e. 43 e. 14 d. 74 e. 83 b. 27
 a. pisce abundat 28 d. eius finis 31 e. ca. 111 e. edific-
 entia 9 a. ab Abdala oppugnat 11 d. à Lusitanis
 destructa ibid. e.
 anconinus Moabaz rex interfectus 115 f.
 ancofiao Pondæ pro Idalane præfectus 116 d. Calde-
 nam transfugam benignè suscipit ibid. Ioannem
 Gomerium obtinuit 126 e. Goam obsidet 127 b.
 andreas Amaralius Lusitanus Rhodiæ militum pro-
 cept 69 e. eius cum Mammalucis prælium naus-
 le & victoria ibid. 78 e.
 andreas Fernandus Societatis Iesu presbyter 10 Lusit-
 niam ex India remissus 104 d.
 andreas Ouides castellanus Societatis Iesu presby-
 ter 121 a. collegio Societatis Neapolitano præfatus
 ibid. Hierapolitanus episcopus in Abassiam ibid.
 Goam venit 126 f. Goam in Abassiam missus ibid. à
 Turcis captus 127 a. eius laus 121 a. mors 127 a.
 andreas Portucolis speculator nauis Laurentij Almel-
 dæ 71 b. honore & stipendijs auctus ibid. eius forte
 facinus ibid.
 aodras Vafcus Emmaouelis Sose osuis magister 114
 f. 97 a.
 angelus Iaponius 271 a. Malacam ad Xauerium pro-
 fectus ibi b. Goam à Xauerio missus ibi. baptisatus
 ibid. e. Pauli nomen accipit ibid. eius patria ibid. a.
 274 d. vide Paulus Iaponius.
 annibal Siciliam Irahæ coniunctam ereditu 22 e.
 annus Christi 1410. 3 e. 1420. 4 d. 1491. 7 e. 116. 1497
 20 e. 1499. 28 e. 1500. 29 e. 1503. 43 b. 1505. 50 e.
 1508. 69 a. 1509. 74 e. 1513. 111 e. 1520. 137 b. 1521.
 144 f. 1522. 157 a. 1526. 166 e. 167 e. 1535. 210 e.
 1537. 318 d. 1540. 220 f. 1541. 222 d. 1542. 231 a.
 247 b. 1546. 250 d. 155 b. 1548. 277 e. 1549. 271 e.
 295 b. 1551. 296 f. 1552. 208 f. 1553. 288 f. 1557 b. 1559.
 142 f.
 anta animal in Brasilia 31 a.
 antartice plagæ fingens 210 f.
 D. Antonius S. Pauli heremite tuica in celeberrimis
 cetemonijs vfus 117 b. eius cenobia in Abassia 118
 d. Saxa 10 Arabia viue vnde dicta 117 b.
 antonius Abicus potestatem Malacæ oppugnat 91 a. ad
 Molucas insulas missus 94 e. Argatum, Am-
 bolnum, & ad Bandam insulam venit 98 e. for-
 dus eum Bandæ incolis iniicit ibid. f. Malacam redit
 99 a. eius mors ibid.

Antonijs Abuleus scriba in Baharenum missus 157 c.
Antonius Blacus Castellanus societatis Iesu presbyter in Brasiliam 318 f.
Antonius Britius Bactrianum insulam vastat 156 c. Bactrianum infeliciter oppugnat 142 d. Malacam venit 141 c. Moluccas insulas petit 142 d. Tidorem venit 150 f. Tidoreis regi insensibilis 157 a. in Ternati insula arcem struit ibid. arcis prefectus 175 b. Bactrianum Ternatis regem cum fratribus in arcem asportat 101 a.
Antonius Calderia 115 b.
Antonius Campensis 61 c.
Antonius Cafalius Franciscanus 245 c. in acce Diensis facificat ibid. Lusitanos ad prælum animarum ibid. in prælho crucem præfert 246 c. 248 a.
Antonius Correa ad Baharenum oppugnandum missus 149 c. oppugnat 150. Armuzam redit, & quo honore excepit 151 b. Diensem arcem custodit 63 a. d. seq. Malacam commensu reficit 133. Bagum oppidum expugnat ibid. in regni Pegu missus 112 d. foras cum Pegusorum regem 112 c. f. d. c. c. c. gemoniz ibid. eius in foras faciendo fallacia ibid. magnanimitas 150 f. cum Moerino Arabe pugna 150 & seq. de Alodiso victoria 112 c.
Antonius Criminalis Parmensis societatis Iesu presbyter in Indiam venit 247 b. martyris ibid. 292 d. Parmensis Christianis præpositus 271 c. 273 b. 279 b. eius laus 290 c. martyrium ibid. sepultura ibid.
Antonius Emmanuelis Congitegus patris filius Christianus fit 7 c.
Antonius Fernandes Lusitanus exul Quilox à Capra le relictus 14 d. ad Sabaium Decanorum tyrannum se confert ibid. fidem abiurat ibid. Abdalam se vocat ibid. Anchedonem Lusitanorum arcem oppugnat ibid. fugit ibid.
Antonius Ferroandus ibi a.
Antonius Galuanus 120 f. 235 b. Molucarum prefectus 197 a. Malacam venit 127 a. qua lentia Ternati excepit 197 b. Tidorem expugnat ibid. & seq. Ternatensem arcem augeat 200 d. seminarium Ternati instituit 201 c. librum de inuentionibus noui orbis confcripsit 247 b. eius laus 196 f. & seq. patris ibid. res prælaræ gestæ 200 sedulitas in propaganda religione 226 c. victoriz 198. ei Ternatis regnum offertur 109 b.
Antonius Galuanus Macazoris incola christianus fit 201 a. iocolas suos coouocit ibid. legatus ad Lusitanos ibid.
Antonius Galuanus Siligan rex 201 b.
Antonius Goanus baptizatus 278 f.
Antonius Gomesio io Iodiam missus 277 c.
Antonius Luterius Franciscanus ad Bactrianum rem christianam egregie administrat 102 d. in Socotora insula 10 f. Indiam petens naufragio facto capitur 79 c. ob funditatem & fidem seruam dimissus Cocinum venit 95 c. eius laus ibid.
Antonius Lemius Columbanæ arcis succurrit 46 d.
Antonius Miranda Azue dius ad Erythraea obsidenda missus 175 a. aliquot annos caput 179 b. Armuziam venit ibid. Goæ prefectus ibid. c. Malabaricæ oræ 184 d. maritimæ rei ad Ceilanam 110 c. Calcutanam nauem expugnat 184 d. Cocinum venit ibid. c. Paenensis arcis sero succurrit 180 d. eius foris aliquos à Diensibus capti 172 b. victoriz de Calcutanis 184 d.
Antonius Moca inuenit Iaponie clarus 247 b.
Antonius Noronja Albuquerquei fororis filius 31 b. sue cessor Albuquerquei in Indiæ Prætura designatus 86 f. duo castella ad Goam expugnat 31 b. eius

laus 114 f. mors 98 f.
Antonius Noronja Armuziæ subsidio missus 111 b. ad cis prefectus ibid. Penbecum Turcam fugientem insequitur ibid.
Antonius Parua ad Macazores missus 235 b. Sianind & Supanum reges conuertit & baptizat 237 b. eius cum Supano colloquitur 235 b. c. cum Siano familiaris & colloquitur 236 & seq.
Antonius Passianus Alanquerianus ad Pegusorum regem legatus 132 d. 134 d. tutri in obidione Dico si præpositus 143 d. emegregie turatus 261 a. ea subditi ignibus prociat 262 c. eius forte & egregium facinus 134 c. f.
Antonius Patricus maritimæ rei ad Malacam prefectus 121 c. à Nonno Vasico capus ibid. f. à Sommatris 114 d. eius cum Nonno de Malacensis arcis prefectura simulatus 121 c. f.
Antonius Pauli Iaponij famulus baptizatur 271 c.
Antonij Pelsonæ foris 269 a. villa ad Goam 202 f.
Antonius Petrocius Franciscanus 204 c.
Antonius Pexorus Iaponiz ioueniz celebris 247 b.
Antonius Pireus societatis Iesu presbyter in Brasiliam missus 195 a.
Antonius Quadrius Lusitanus societatis Iesu presbyter 127 b.
Antonius Saldania à Lusitania Goam venit 127 c. ad Cambeiam vastandam missus 206 c. Gogam oppidum euertit 206 c.
Antonius Sina à Sancta Fide Xauerij ad Sinas comes 106 b. in Goano seminario educatus ibid.
Antonius Sola Cisali prefectus 251 b.
Antonius Sylueria Agazium oppidum capit 116 d. in Bombaium insulam se recipit ibid. c. ad Cambaiam vastandam missus 115 a. Cisalum venit ibid. b. Damazum oppidum capit 116 d. Diensis arcis prefectus 213 c. & seq. 214 f. eam contra Turcas & Cambaiensium egregie iuuat 216 & seq. Mascareniam capit 171 c. & seq. Ralocolum petiit 131 b. captum diripit ibid. c. & seq. Surreatum incendit ibid. eius imaginem præstantium virore tabulis iocundam Franciscus Galliz rex petiit 218 c. eorum obfidioem diligens cura 214 d. c. & seq. ad suos oratio 217 c.
Antonius Syluius Calcutanzæ arcis subsidio missus 163 b.
Antonius Veranus Portuensis 134 d. eius forte & insigne facinus ibid. c. f.
Ara Arabiz Feliciæ vicus 117 b. Suariz ad cum onusfragium ibid. D. Antonij Saxa appellatus & vnde ibid.
Arabs Persas prefectos ægre ferunt 111 b. mercatores à Calcutano regno migrant 166 c. eorum nauis à Lusitanis capta & incoacta 42 a.
Arabia Felix 16 d. eius situs ibid.
Arabs quidam in Moluccis à Caeizorum ordine christianus fit 20 d. ex Mahomensis stirpe ortus ibid.
Arcl Porci oppidi dynastia 10 c. à Lusitanis ad Calcutanos deficit ibid. eius vxor & soror à Lusitanis capta ibid.
Argenteus Brasiliæ fluius 30 c. 319 b.
Argenti Sinæ auidissimi 189 a. auro præferunt ibid. vide Sinæ.
Argo nauis celebris 211 b.
Arus Correa Antonij frater 160 c. eius cum Moerino Arabæ pugna ibid. mors ibid. f.
Armenius Patriarcha Nestorianus 18 d.
armuzia insula. Genu vrbs 48 d. 61 a. & seq. 122 a. 105 c. 184 c. 119 b. 127 b. 135 c. 211 c. 277 b. & seq. 301 c. 310 c.

Baros Abaffix vrbs **211** d. & fequeas opulencia ibid.
 sius ibid. Lusitan in ea quomodo excepti ibid.
 Barocum Cambaiz vrbs **266** d.
 D. Baptolemzi templum Cocini à Lusitanis conftru-
 ctum **42** f.
 Baptolemus Diazus Bonæ Spei promontorium pri-
 mus flectit **13** b. insulam S. Crucis ad Bonæ Spei in-
 uenit ibid. eius mors **13** b.
 Batilica oppidum **21** a. **107** e. à Lusitanis capium &
 incensum **217** d. eius agri vastari **173** e. regulus sti-
 pendiaris fit Lusitano **27** e. stipendium negaus
 ad fidem à Lusitanis redactus **114** d. sic & regina
 domita **137** e. & seq. finis **97** e.
 Batochina insula Mauricia dicta **99** e. caryophylli seu
 elaus feracissima ibid. eius fertilitas ibid.
 Bazzinum Cambaiz oppidum **183** b. **241** b. & seq. **242**
 f. **280** b. **294** f. **302** d. **104** d. à Densis dynastia muni-
 tum **207** a. b. à Lusitanis oppugnatum ibid. capium
183 b. & seq. **207** e. incensum **183** b. c. & seq. dictu-
 rum **103** d. Lusitanis à Cambaiz regis attributum
 ibid. f. ad id recuperandum suos mittit **119** b. in eo
 appetatus bellicus inuentus **208** d. templum D. Io-
 sepho Lusitaniz rex exstruit iuber **248** d.
 Bazota Persici finis vrbs **171** b. e.
 de Beatinidine caelesti quid sentiant Mabometanl
287 a.
 Beai Macazarum sacrificuli **237** a. loter se nubunt ibi.
 Siomum regem a fide decerunt ibid. eorum mo-
 res & superstitione ibid. ipsi seminam arigisse capia
 le est ibid.
 Bemomus Lalophorum rex **134** d. ad fidem suscipien-
 da à Ioanne Lusitaniz rege inuitatur **134** a. à suis re-
 gno pulsus in Lusitaniam fugit ibid. baptizatus
 Ioannis nomen assumit ibid. Papæ obedientiam
 desert ibid. b. in regnum à Lusitanis reducitur
 ibid. e. à Lusitaniz classis prefecto interficitur
 ibid.
 S. Benedictus Abbas **101** e.
 Benetarinum castellum prope Goam ton e. **239** e. à
 quibus conditum **92** f. Lusitanis oppugnatum **96**
 d. qua conditione eius deducit ibid.
 Bengala regnum **213** c. eius finis **16** d.
 E. ngalanus quidam **335**. **40000** natus **213** c. eius filius
 uonagenarius ibid.
 Benicium regulus Aethiops christiana fide expe-
 tit **12** f.
 Beninus Socotoræ insule portus **16** d. à Faracum re-
 ge occupatus ibid. in eo aux constructa ibid. à Lu-
 sitanis capta ibid.
 Bernardus Sosa Geilolij arcem capir **301** b.
 Bernardus Iaponius Romam missus **302** f. **304** d. in fo-
 cietatem à Loiois receptus **302**. **Conimbrice** in re-
 du munitur ibid.
 Bezele insula **204** f. & seq. **108** e. à Cambaiz rege
 munita **204** f. eius finis ibid. arx in ea à Turcis con-
 structa ibid. à Lusitanis expugnata **205** a. b. incensa
 & destructa ibid. in ea Turæ interfecimus ibid.
 Bethleem templum in Olypionensi portu **292** a. **39** e.
 à quo primum constructum **20** e. **29** a. à quo au-
 ctum **29** a. eius pueri Hieronymiani monachi
 ibid. eius ministerio Saracenorum pueri capii à
 Gamna dican **15** e. ei pueri aurei in vltum S. Eueba
 nstix ex Quilne vestigale donati **12** e.
 Bilganum Cambaiz vrbs **219** ab. I dalcane capta & di-
 repta **240** d.
 Binadum insula & oppidum **93** c. **141** c. **170** d. ab Alo-
 dino munitum **141** 179 d. à Lusitanis oppugnatum
142 d. **179** & seq. **173**. capium & direptum **172** f. & seq.
 eius dynastia ab Alodino pulsus **173**. f. restitui
 stipendiaris Lusitano ibid. finis **141** c. **171** c.
 Binagale regnum **119** b.
 B. Blaij Aquauo **20** f. **28** e.

Blasius Sodreus naufragio perit **40** f.
 Boshaus Bolefis Ternatis regis filius **156** f. Ternatis
 rex **161** a. in arcem à Britto abductus ibid. mori-
 tur **189** b.
 Borica Americæ inuentionem sibi vindicat **2** b.
 Boius Ternatis dynastia à Lusitanis capus **193** b. e-
 ius in Lusitanis conuersione ibid.
 Bolcifer Ternatis rex **128** d. **195** a. Lusitanos ad se classe
 deducit **92** b. eos summo in honore habet ibid.
 eius filius **156** f. ad Indæ prætorum legatus ibid. in
 Lusitanos amor ibid. de retinenda Lusitanorum
 societate motientis ad suos monita ibid. mors ibid.
 vxor ibid.
 Bombainum insula **186** e.
 Bombainus finis **181** f. in eo Lusitanorum cum Dic-
 sibus prælium ibid. & seq.
 Bombardæ descriptio **21** c.
 Bonæ pacis aquaio **21** a. Regum flumen dicitur ib.
 Bonæ spei promontorium **13** c. **33** a. **36** d. **30** e. **78** e. **81** e.
111 e. **136** f. **144** c. **169** b. **211** b. **239** f. **276** e. **313** b. **317** e.
 à quo detectum **15** b. cur sic appellatum ibid. eius
 descriptio ibid.
 Bona signa Africæ flumen **21** a.
 Bonooia Italiz ciuitas **167** a. in ea Carolus V. Cæsar
 coronatus ibid.
 Bonzj Iaponiorum sacrifici **244** d. & seq. **246** d. **274**.
276 d. e. & seq. Xaenico initio fauor **274** f. Cango-
 ximæ regem in eum incitant **275** a. eorum do-
 ctina **243** b. mores **244** d.
 Borba Lusitaniz oppidum **219** a.
 Bornum iusula & vrbs **16** e. **176** c. **191** c. **197** a. eius in-
 colæ, opulencia, & finis **191** c.
 Botellius vide Iacobus.
 Boues ab Indis religiose colantur **24** f. in eas defua-
 torum animas immigrare voluit ibid.
 Brachmanæ Indorum sacerdotæ **24** d. e. **237** c. **214** d.
243 d. **278** f. **289** b. **319** a. quanto apud suos in hono-
 re **24** e. in varias sectas diuisi ibid. terna filis & collo-
 gerunt & quare ibid. eorum Dij ibid. libri de suis
 superstitionibus ibid. placita & superstitiones à
 Brachmanis detecta in Lusitaniam linguam con-
 uerfa **31** a.
 Brachmanæ primarius Goæ qua lætula baptizatus
278 f.
 Brasilia **142** f. cur sic dicta **30** d. à quo primum inuen-
 ta **29** c. Crucis regio primum appellata **30** d. à Ro-
 næ spei promontorio quantum distat **31** a. faceri
 feræ **30** e. eius descriptio **30** e. f. animalia, feræ, ar-
 bores, planæ, ferulitas, fructus ibid. & seq. motus
 compositi **30** f. suo ea Franciscan fratres **294** f. Iesua
 societatis presbyteri **299** a. **318** eorum labores **294**
 b. & seq. Lusitanorum coloniz ibid. Missæ sacrificium
 primum **30** d. Prætor Lusitanus primus quia
295 a. Saluatoris oppidum conditum ibid.
 Brasilienses augurijs dediti **32** d. eos quomodo ex-
 cepti ibid. christiani fuer. **298**. centum baptiza-
 ti **299**. faciem quomodo exornant **32** d. Franci-
 canos monachos interfecerunt **295** a. humanas
 carnes edunt **32** f. **297**. literas ignorat **32** e. li-
 teris tribus ex alphabeto careo ibid. diuinitus id
 factum, & quare **33** a. in Lusitanos quomodo in-
 citati **297**. osan di arte præcellunt **32** e. nudi in-
 cedunt ibid. in oppida & vicis contributi **118** a.
 Brasiliensium arma **32** f. belligerandi ratio ibid. femi-
 næ hoc dolore pariant ibid. liberi à Societatis le-
 su patribus inuentione **298** f. lingua sacra & vna
32 f. mores **32** d. & seq. **296**. & seq. peregrinationes
32 d. sepeliendi ritus ibid. f. simplicitas ibid. e. vi-
 ctus ibid.
 Braua libera cintras stipendiaria fit Lusitano **43** b.
 stipendium tenens à Trifano Acuña capta &
 direpta **35** b.

Britannia 394 b.
 Bucarus Arabs Califæ oppido præfectus 331 b.
 Bungi regnum in Iaponia 249 c. 277 b. 302 c. eius rex
 Christianus fit 302 c. regis in Lusitanos benivo-
 lentia & humanitas ibid. in Melchiorum Nōnium
 379 b. in Xaucium 302 c. literæ & dona ad Indiæ
 prætorium ibid.
 Butuanus rex Christianus fit 261 c.
 Byzantium Thraciæ vrbs 70 f. 31 c.

C.

CABIS Sionij animalis ossa sanguini fistudo
 90 d.
 Caciles Rades Tidorensis regis frater 199 a. pa-
 cem cum Lusitanis suadet ibid.
 Caciij Mshomoranorum antistites 287 c. Armuziæ
 supplicationes obcurt 281 b. ab Armuziæ rege ali-
 quot in exilium eiecit 284 f. & seq. Molucenses in
 Lusitanos incitans 210 c.
 Caciatus quidā Arabs Ternati Christianus fit 220 d.
 Cæculi fratres in Congum missi 12 c.
 Cafres Africæ populi 15 c. 51 c. 313 b. 314 f.
 Caimales Malabarici regni satrapæ 24 d. ex ijs quidā
 Christianus fit 261 b.
 Cairum vrbs Aegypti 49 a. 69 c. 114 c. olim Babilon
 49 a. eius situs ibid.
 Cairum in vsum anchoralium ex palma 315 a. b.
 Caiusia Brasiliæ pira 30 f.
 Calacium Christophorus Sosa inuadens male acce-
 pit 126 c. f.
 Calaiatum Armuziæ vrbs 41 b. 339 b. ab Albuquerque
 capta, diuersa & incensa 73 c. eius incolæ eundē be-
 nigne suscipiunt 61 b.
 Calaiuzium Indici nauigij genus 170 f.
 Calamaria à Lusitanis capta 196 f.
 Calamina vrbs 38 d.
 Calapore S. Crucis ordes 249 c.
 Calderia Albuquerquei alumnus 126 d. ad Ancoston
 Pondæ præfectum fugit ibid. à Gometio interse-
 ctus ibid. c. eius cum Goæ præfecto simulatus ibid.
 Calceares Parauanæ vicus 112 f.
 Calcutum Malabariæ regni caput 16 d. 26 f. 34 d.
 43 a. 162 c. 186 c. 205 f. 215 f.emporium olim celebre
 26 d. incensum ab Albuquerque 79 a. 2. Iacobo Syl-
 uia 186 c. f. à Caprali tormentis quatitur 24 c. f.
 Calcuti arx à Lusitanis constructa 102 c. destructa
 166 d. à Zamorino obsessa & oppugnata 163. & seq.
 185 a. 302 c. obsidio soluta 160 d. situs 163 a. in eam
 commercium importatur 165 c. bellum cum Ceila-
 nijs 219 c. cum Cocincibus 211 b. cum Lusitanis
 162 d. & seq. classis fusa & fugata 211 c. 219 c. regnum
 à Lusitanis vastatur 190 d. c. rex elassem reparat 174 f.
 f. de Lusitanorum inter se factione gaudet 174 f.
 pacem cum ijs quibus conditionibus inuit 43 a. vide
 Zamorinus.
 Calcutienses in Cocinū irumpere conantes re-
 pressi 211 b. eorum clades 13 c. 163 a. 184 a. 219 c.
 Callaica Hispaniæ pars 247 b.
 Callaica Lusitana nauis 215 f.
 Callicensis regulus societatem cum Lusitanis inuit
 110 c.
 Calles Ceilan insulæ portus 112 a.
 Caluarius mons in Basilica 126 b. 329 a.
 Camalecan Idalean exercitus dux 84 d. Goam exer-
 citu perit ibid. oppugnat ibid. & seq.
 Camaranum Rubri maris insula 101 b. 114 f. & seq.
 137 c. 106 f. 215 a. olim celebris 103 b. eius amari-
 tas ibid. arx à Solimano constructa 103 b. à Lusi-
 tanis diruta 125 b. incolæ Lusitanorum aduentu
 diffugiunt 101 b. Lusitanorum ad eam naufragium
 124 f.

Cambaia Indiæ regnum 89 a. b. 204 c. 208 c. 210 f. 219
 c. & seq. 216 f. 239 b. 252 d. 253 b. 310 c. eius agri à Lu-
 sitanis vastati 173 a. 185. & seq. 206. cf. 208 c. 261 f.
 286 d. c. à Miramudio Mogorum rege 261 f. in-
 cola mercaturæ dedit 69 a. b. rex Brielum in-
 sulam munus 204 f. regis in Lusitanos capies
 leuitia 179 b. c. vexillum à Lusitanis capium 267 a.
 Cambalanus vicus incenditur 42 a.
 Camboiæ regnum 16 c.
 Camiguinus rex Christianus fit 201 c.
 Camis Dij minores Iaponiorum 45 c.
 Campson Sultanus Aegypti, Arabiæ, ac Syriæ rex 48 c.
 clissem in Ciliciam ad materiam nouæ classis de-
 sinat 69 b. in Indiam ad expellendos Lusitanos
 mittit 70 d. 123 a. ad Succium repente 122 d. contra
 Lusitanos bellum rumoribus dissipat 42 b. Maho-
 metici dogmatis assertor 48 f. Mecanæ domus tu-
 tor 49 a. à Selymo victus occumbit 123 c. & seq.
 eius ad Papam minaces literæ 49 b. c. vexilla sua
 capta in Lusitaniam missa 77 c. ci Lusitanos ex In-
 dia pellere cogitanti quæ obstat 49 a. ad eum Ca-
 lecutiana legatio 48 c.
 Canacopoli in ora Piscariæ hypodidascali 271 a.
 Cananor Malabarica vrbs 16 d. 152 b. & seq. 196 f. 212
 162 d. 179 b. 182 b. eius ædificia 15 b. animalia ibi. arx
 à Lusitanis constructa 11 a. à Cananorensibus & Ca-
 lecutianis oppugnata, à Lusitanis defensa 57 b. c. & f.
 59. a. cis trænus refecta 11 c. & f. arcis templi D.
 Mariæ Victoriæ consecrati 61 c. 63 c. ex arce in In-
 sanorū eruptiones 12 d. in ea toruendæ fames ibi. mores
 15 b. opulentia ibi. rex pacē eum Calecutianis agere
 fecit, & quare 102 c. regis ad Capralem legatio 11 a.
 ad regem Lusitaniz ibid. b. situs ibid.
 Cananorenses à Lusitanis exacerbantur 57 a.
 Canariæ insula 14 c. 42 f.
 Canariini à Lusitanis cæsi 203 b. in Lusitano exercitu
 204 c. 268 f.
 Canariini sanam è solido lapide 162 d.
 Cangoxima Iaponiæ vrbs 171 a. 274 d. & seq. eius in-
 colæ aliquot Christiani sunt 274 f. & seq. rex
 Christi & D. Virginis imaginem veneratur 274 c.
 in ea Euangelium prædicatur ibid.
 Canonia Sinarum provincia 120 f.
 Canoon Sinarum vrbs 102 d. 106 c.
 Capote Calecutianus portus 16 c.
 Capralis vide Petrus Aluarius
 Caput Non 3 a.
 Caracara nauis genus 176 f.
 Caramania regulus Aethiops 5 b.
 Carauela nauis 136 d.
 Carigij Americæ populi 119 b. Brasiliam baptismi gis-
 tia perunt ibid. in Christianam religionem quam
 propensius se. duos Patres societatis Iesu interse-
 cuti 120 d. à Tupinaquinis aliquot interfecti 119
 b. eorum ad interfectores oratio ibid.
 Carmania regio 108 c.
 Carnabecus Tutra Asiaticus 203 c. ad recuperanda
 Saltemna portoria ab Azedecan missus 203 c. in
 prælio cum Lusitanis occisus ibid. eius clades ibi.
 Caruis humanæ efus 199 b.
 Carolus V. Caesar 243 c. Castellæ rex 142 c. quinque
 naues ad Molucas insulas Iustrandas mittit ibid. f.
 Bnonnie coronatur 167 a. eius Tunciana expedi-
 tio 269 c.
 Carolus VIII. Galliz rex 15 a. eius cum Fernando Ca-
 stellæ rege foedus ibid.
 Caryphyllæ fide clauis descriptio 99 c. eius in Molucis
 copia ibid.
 Casia aromatis genus 50 d.
 Castancianus comes 110 c. f. eius de Francisco Xae-
 rio iudicium 231 a.
 Castellani aliquot in America à Tupinaquinis inter-
 fecti

scēti 39 b. ad Molucas insulas ab occidente perueniunt 144 d. 179 d. cū Tidore regē societatem ineunt 144 d. Tidore relictum 187 c. Tidon dilectū 189 a. eorum de Molucis insulis cum Lusitanis similitas 176 a.

Castellani eiusdam in Brasilia in partes Societatis le su ingratitudo 110 c.

Carabreus Geilohj regni procurator 155 c. Castellani & Tidorensibus fauer ibid. Geilohj regem veneno tollit, regnumque inuadit 196 d. Mauritanas insulas 158 f. 196 d. Minmedianos neophitos à fide deducit 196 d. ad singulare certamen à Galuano prouocatur 220 d. pacem cum Lusitanis inrit ibid. eius in Lusitanis & Castellanos cum Atociocōiuratio 191 a. in cum Lusitanorum expulsiuo 190 a.

Catharina Ioan. III Lusitaniz regis vxor 124 f. 294 d. eius laus ibid.

Catharina Periz Caeziz filia christiana fit 286 c. baptizatur 32 c. Lusitano nubit ibid.

D. Catharinæ promoniorum detegitur 4 f.

D. Catharinæ reliquæ vbi 42 b.

Casifa Babareni insulæ oppidum Lusitanis deditum 197 b. 197 c. ab ipsdem caprum & directū 224 d. 303 d.

Carus ora Malabariz flumen 179 c. & seq. ad eius orā Lusitanorum naufragium 179 c.

Carsa vicus à Lusitanis vastatur 182 d.

Caucasus 16 d.

Caucinica ora ibid. c.

Cazican Perfarum regis exercitus præfectus 122 a. anuale subsidium à Lusitanis petit ibid. Rexulum obfideit ibid. Lusitanorum opera caput ibid.

Ceilanius regius adolefcens Goam ad baptisum se confert 149 b. ad Lusitaniz regem scribit ibid. laute iubetur à rege tractari ibid.

Ceilanum insula 42 d. 54 f. 72 c. 130 c. 144 f. b. seq. 225 a. 294 c. 300 c. 309 b. a quo primum detecta 14 c. primorum parentum sedes fuisse perhibetur ibid. in quot satrapias diuiditur 55 a. Taprobana quibuldam 16 d. 54 c. eius desertio, fertilitas, montes ibid. rex à Calcutano bello pressus 219 c. regis in Christianos scruis 249 b. in ea Eunuchus Candaces Aethiopum reginz colitur 14 f.

Ceilus Arabiz vicus 135 b.

Ceilanaca vrbs Ceilani à Madunio munita 110 d. à Lusitanis capta & diruta ibid.

Celabarecan Turca interfecit 269 b.

Celebes populi 166 f. 201 b. ad Cibrillum adiunguntur 201 b. 219 c.

Cerdonis hæresis 237 a.

Cerigo bellua Brasilia 21 c.

Ceriganum Celebriorum insula 201 b. incolæ Christiani sunt ibid.

Cerus ingentis magnitudinis Rhoterici Vafpi nauf in uadit 140 f. & seq. exorcismis delinē discedit 143 a.

Chalcedonenfis Synodus 223 a.

Chaunariz extreme promontorium 2 f. caput Non à nauis appellatur, & quare 3 a. syrtib' in fame a f.

Cherfonesus aurea 15 d. 54 f. 72 c. 140 c. 173 a.

Chia potiois genus in oriente 103 f. 243 d.

Chinacuales Calcutanæ classis præfectus à Lusitanis caprus, magno precio redemptus 179 b.

Chriuaipnus vicus à Lusitanis incenditur 42 c.

Christiana doctrina 224 f. & seq. 236 c.

Christiana mysteria barbaris non statim impetientia exemplum 143 b. c.

Christiani in India à D. Thoma Apostolo conuersi 18 d. 248 f. ab Armenio Patriarcha Episcopos accipere soliti ibid. Dominica in Albis præcipue celebrant, & quare 3 c. à Mahometanis & ethnicis vexari in fide stables ibid. eorum ceremoniarum mores & ritus ibid.

Christianismi vestigia Goæ reperta 18 d.

Christianorum praua vita euangelio apud gentes quantum obest 120 c. 196 c.

Cribili ordo in Lusitania 3 b. sepulchrum se euerfurum minatur Campfon Aegypti Sultanus 47 c. de Christo quid sentiant Mahometani 277 a.

Christophorus Columbus Ligur ad quærendas in occidentem terras opem suam Lusitano offert 14 c. ab eo relictus Castellæ regi idem fuisse ibid.

Principes insulas inuenit ibid.

Christophorus Gaima Stephani frater 222 d. Aethiopiz regi cōtra Turcas subsidio missus ibid. ab Abassinis quomodo exceptus ibid. c. Abassiz reginā qua pompa excepit a 23 b. vulneratus fugit 224 f. f. fuga retractus virgis caesus ibid. obtruncatur ibid. eius caput Solimano Ottomanio pio munere missum ibid. ad Abassiz reginam literæ 222 a. eum eadem colloquium ibid. de bello gerendo consultatio 222 f. pietas ibid. pugna cum Zeilano 223 b. victoria ibid. & seq. clades 124 c. f.

Christophorus Calcutanæ arcis subsidio missus 164 d. eius auxilium facinus ibid.

Christophorus Lusitanus in arce Ducis interfecit 216 f. & seq. eius cum matre misle colloquium 217 a. pietas ibid.

Christophorus Mellus Calcutanam nauem expugnauit 184 d.

Christophorus Riberus societatis Iesu presbyter in Congo rem Christianā egregie administrat 299 b.

Christophorus Sosa Calcutanum inuadit 136 c. Canariæ maris præfectus ibid. Ceilulum tendit ibid. c. Querimbam expugnat 190 c. eius clades & viræ periculum 196 c. f.

Ciales flumen & oppidum 184 d. 206 f. 291 a. b. eius arx à Lusitanis constructa 206 f. regulus in societatem à Lusitanis receptus ibid. eius situs ibidem. Cum lensibus Christianis quæ à Ioan. Lusitaniz rege donata 248 c. Calensis reguli præfectus Christianus fit 291 b.

Ciamanus lacus 325 d.

Ciampe regnum 16 c.

Ciaulum Indiz fluius 70 f. capax omnis generis nauum ibid.

Ciaulum vrbs 70 f. 78 d. 102 d. 136 d. 152 d. c. 179 b. 180 c. f. 185 b. & seq. 204 c. 207 b. 210 d. 213 b. 233 a. 302 d. 318 c. eius agri vastantur 185 c. arx 318 c. à Lusitanis constructa 182 d. à Vafso munita 231 c. arcis periculum 110 c. situs 70 & seq.

Cides Merear Saracenus Goam à Nasringano rege missus 139 c. ab Idalcane interficitur ibid.

Ciembe insula 300 c. Malabarum latronum receptaculum 110 d. à Lusitanis capta ibid. c.

Cilicia minoris Asiæ regio 69 c.

Cineens portus 203 a.

Cindiscanis Cambaiz regulus 112 d.

Cingalz Ceilani insulæ populi 143 a. arcem Columbanam Lusitanorum obfideit 145 c. & seq. oppugnans ibid. eorum in balistis vitendis dexteras ibid. de Lusitanis querelæ ibid.

Ciogannum insula 126 f. 249 c.

Ciribiges Raia Alodini Biniani regis classis præfectus 123 f. & seq. Malacense litrus infestus 159 a.

Citor vrbs 203 f. à Badurio capta 200 b. eius incolæ seipfos incendio perdunt ibid. c. situs ibid.

Claudius Abassiz rex 220 f. 224 f. schismatizans 226 & seq. eius inconstantia 225 a. b. legatio ad Stephanū Gaimam 221 c. mors 227 a. pietas 225 b. de Giadaamere victoria ibid. ad eum Loiofz literæ 321 & seq.

Clemens VII. Papa Carolū V. Cæsarem Bononiæ coronat 167 a. c. Abassiz regis obsequiū defertur ibid.

Cocinum Indiz vrbs 19 d. 14 f. 136 c. f. 40 d. 110 c. 79 c. 173 b. 197 a. 204 d. 211 a. 227 a. 231 c. 234 d. 235 c. 237 f. 271 c. 273 c. 194 c. 300 c. 303 c. 310 c. à Calcutanis incensum 42 d.

Cocini arx à Lusitanis constructa **42** e. sà Parieco illustrata **44** f. quor vno tempore Christiani facti **96** d. Iudæorum atrox facinus **129** a. Lusitana civitas quando condita **96** d. mania ad mare à quo constructa **182** d. motus ab Albuquerque fedatus **17** a. opulencia **34** f. rex pacem inter Lusitanos & Calcutanos ægre fecti **142** e. citus **14** f. supplicatio prima solennis **41** f. templum paræiale imberbus petuum à Lusitania regelubetur refecti **249** c.

Cocinensium cum Calcutanis bellum **211** b. ob eorum aduentum terror & fuga **40** d. e. in pipetis venditione citus **248** f. ijs subdium à Lusitanis missum **211** b.

Cocus seu nux Indica **135** a. b.

Coicafles Mahometianæ machinarum bellicarum peritus **45** a. eius ad Lusitanos oppugnandos machinæ ibid.

Colanum vrbs & regnum **16** f. **43** a. b. et **8. 193** b. **238** f. eius arx à Lusitanis condita **238** f. Christiani Thomæ **43** a. b. ijs in forede à Lusitanis maxime caurum ibid. sanum à Lusitanis spoliatum **238** f. Lusitanis casti **10** a. rex fedus & societatem cum Lusitanis init **43** a. b. regis ad Albuquerque legatio **438** b. ad Capralem **35** a. citus **43** a. b. templum imberbus petuum iubetur à Lusitanæ rege refecti **249** c.

Colanus Sabia Ternatensis regis consiliarius baptizatur **220** d.

Colonia Agrippina **283** c.

Columbum Ceilan insule oppidum **145** b. **309** & f. à Lusitanis captum **145** b. eius arx Lusitanorum ab incolis obfessa ibid. & seq. oppugnata ibid. rex **100** e. Lusitanos è regno areere conatur ibid. f. pacem petit **146** f. Lusitano stipendiaris **131** a. à cognatis interfectus **309** b. eius cum Soario fedus **131** b. sue celfiori puero à Lusitanis fubuentum **109** c.

Columæ lapidæ cum Regem Lusitanæ insignibus diuersis in locis creditæ **6** e. f.

Comeres **33** a.

Commagene Syriæ pars **14** e.

Comorini promontorium vide Cori.

Compostellanum D. Iacobi templum in Callaica **83** e. ci quæ ab Albuquerque pietatis causâ consecrata ibid.

Complutum Hispaniæ vrbs **228** a.

Concni regni Decani præfectus Rhoterici Melli opem contra Ginos implorat **140** d. eiusdem in regem fraus ibid. e.

Concanum Lusitanis fraudulenter occupant ibid. ex eo ab. Idalcane rursus pulsus **158** e.

Conceptionis B. Mariæ insula à quo inuenta **35** c.

Concilia quid de principatu Romanæ Ecclesiæ statuant **323** a.

Confirmationis sacramentum Indis primam quando collatum **201** e. Tanoris regi **291** c.

Congi regnum **88** f. **299** b. à quo primam inuentum **8** d. e. eius fines à Mundequia vastantur **9** a. b. incolæ quales **6** e. fidem summopere expetunt **7** c. in eo patres Societatis Iesu **299** b. templum constituitur **9** a.

Conimbriga Lusitanæ vrbs **228** d. **277** c. **299** b. **208** f. **351** a. eius Academia **228** d. situs ibid.

Consulatus Cælius & naualibus in Brasiliæ profectus **16** e. eius naufragium ibid.

Consulatus Nonnius in prima Indici navigatione nauatatus **20** d.

Consulatus Peteria Ternatensis arcis præfectus **191** b. cum Bornei regulo pacem init ibid. e. Ternatem venit ibid. Menesum victum in Indiam remittit ibid. odiū suorum incurrit **192** d. à suis apud Ternatis reginam accusatur **192** e. interficitur **193** b.

Consulatus Scis Lusitanæ regis ad Cergi regis rogatus **7** e. eius mores ibid.

Consulatus Sylueira Societatis Iesu Græ concionans **120** a. eius laus ibid. martirium ibid.

Consulatus Velofus Momoiæ dynastia conuerfus **194** c.

Constantienfe concilium **23** a.

Constantinus Briganæ dux frater Ioan. III. Lusitanæ regis cubiculi præfectus **14** f. Indiciæ præf. **193** e. **190** f. Græ. D. Thomæ templum constituit **158** e. eius laus **130** f. & f. q.

Consensus Magnus Imp. **14** f.

Copaibæ plantæ Brasilicæ humorem balsamo similem stillantes **10** f.

Coranum Mahometis templum Armuzæ **284** e. eius ianua à rege obfusa **235** b. in eo Mahometanorum supplicatio ibid. Cruces à Betzeo posite ibid.

Cori promontorium hodie Comorini caput **8** 94 c. **79** e. **82** d. **96** f. **173** b. **173** a. **172** e. **16** f. **234** b. **279** e. **282** c.

Coromandelis Indiciæ regnum **16** d. Thomæ Apostoli martyrio clarum **18** d. eius præcipua ciuitas quæ **16** f. situs importuosus **131** e.

Coruis quomodo Sinæ piscantur **103** c. **104** d.

Cosmus Annus regius Scriba Græ **126** c. **103** b.

Cosmi emporium in Pegusiano regno **137** c. & f. q.

Cosmas Paua interfectus **265** f.

Cosmus Turcicus Hispanus Nauetij in Iaconiæ se eius **272** c. **275** b. **307** b. Amangurij Christiani præpositus **122** c. **104** c. Bungi **232** b. c. Firaudi **273** b.

Cosia animal Brasilicum **11** b.

Cotta vrbs Ceilani à Madunio obfessa **109** c.

Couletum Calcuti emporium **162** c. **211** e. à Mahometanis munium **162** e. à Lusitanis expugnatum ibid. incesum **300** d.

Cranganor Indiciæ vrbs **36** f. à Lusitanis incesa **46** f. ad eam Zamorinus delectum habet ibid.

Cranganoreffes Christiani Thomæ filij Emmanueli Lusitanæ regi se submittunt **137** f. Gammæ scriptum ægypticum signum dedicationis offertur ibi. eorum ad Gammam legatio **16** f. **38** e. f.

Cremencia Sangæ regina **205** f. bellicosâ ibid. vestigal Badurio pendere tenuit ibid. à Badurio in Cno re obfessa fugit **209** e.

Cristianus Naslingæ rex **197** b. Idalcane prælio superat **139** c. & seq. Raciolum vrbum obfides ibid. capit **140** d. iterum bello victus amittit ibid.

Cruclidianis insigne exemplum **130** f. & seq.

S. Citoz Græ in ruinis reperta **28** d. solenni pompa in templi illa ibid. in Lusitaniam missa ibid. Melapore à D. Thoma Apostolo defixa **17** a. alia sanguinis guttis conspersa inuenta **240** f. sanguinem quoniam exsudat ibid. & seq. eius veræ stigmæ ab rege Abassæ in Lusitaniam **96** f. **101** a. qua solennitate ab Emmanuele acceptum **103** b. signum purpureum Lusitaniam celo apparere **101** b. signo Piraninge Brasilenses populi muniri hostes superant **319** a. vexillum à Papa consecratum in Congu missum **8** f.

S. Crucis insula ad fauces Arabici sinus **102** d. Melu olim dicta ibid.

S. Crucis insula ad Bonæ spei promontorium à quo primum inuenta **13** b.

Cuama Africa fluius **2** b.

Cubus Iaponiæ dynastia **247** a.

Curia Muria insula **40** f.

Curiarum Armuzæ oppidum **61** b. ab Albuquerque dieptum & incesum **61** e. incolarum sciocia ibid. in eo Lusitani interfecti **131** c.

Catalca Calcutanæ clasfis præfectus **179** c. eius cum Lusitanis prælium nauale **180** d. clades ibid.

S. Georgij insula 21 b. 22 f.
Georgius Albuquerquius 190 e. **Portum** infeliciter
 oppugnatus 192 d. 190 e. ad **Gemalem** è **Paceno** regno
 pellendū misit 190 a. **Gemalem** interfecti 191.
 190 f. venit 197 a. in **Indiam** **Olishpone** tendit 196 f.
Malacam venit 144 t. **Malacæ** præfectus 103 e. 104 d.
 127 e. **Pacenorū** regi eōra rebelles fuerunt 101
 e. cum in regnum restituit 141 b. ad **Somiram** veni-
 tit 101 e. 141 b. 101 f. nauigando **Isorium**um
 100 f.
Georgius Barretus **Castrius** **pures** **Armuzi**ensium op-
 plet 67 b.
Georgius Britus **Indiam** perit 140 f. **Moluent** insu-
 las 141 e. **in** **Indiam** 141 f.
Georgius Britus **Malacæ** præfectus 127 e. eius in **Ma-
 laccas** **tyrannis** 123 d. mox ibid. e.
Georgius Rodellius ad **Abdalā** **Camparis** **dynastiam**
 aduchendum **Malacā** missus 104 d. ad reconcilian-
 das circa **Malacā** **nationes** 103 b. **Malacā** rediit
 ibid. eius cum **Lingæ** rege **prælium** **nauale** 104 e. f.
 victoria ibid. viæ **periculum** 105 b. in eum **Alodini**
Bintani **regis** **infideli** ibid.
Georgius Capualius **Bazani** oppidi præfectus 194 f.
Malacæ 190 e. **Iudæ** **prior** 194 f. **Ciembem** insu-
 lani **circumfedit** 100 d. e. 100 e. **extus** **præclara**
gesta 100 d. e.
Georgius Castrius ad **Bandam** missus 118 d. **Ternatis**
natis præfectus 120 e.
Georgius Menesius **Ternatis** præfectus 120 e. à **Gar-
 za** in **vincula** **coniecit** 128 f. **Gaziam** **perduclio**
nis **eodem** **mat** 129 a. **Tidore** **diripit** & **in** **ecodit**
 185 f. **vinclis** **io** **Indiam** **remisit** 191 e. **cinacum**
Gazis **iurgium** 1073 a. b. cum **Aroezio** & **Ternari-**
sisub **simulacris** 119 b. c. & seq. cum **Gazis** 120 e. f.
 & seq. cum **foetis** 190 e. **io** **Tadōm** **prædictum** **eru-**
dele **supplicium** **ibid** & seq. ei **Tidoris** **Castellano-**
rum **rex** **quo** **pactō** **dedit** 129 a.
Georgius Vastus **focietatis** **Iesu** in **Congum** missus
 209 b. **christianam** **rem** **egregiè** **administ** **ibid**.
quorū **templa** **io** **Congo** **constituit** 100 d. in **Lusi-**
taniā **redit** **ibid**.
Geru insula 49 d. **Ogyrim** olim fuisse quidam vo-
 luor ibid.
Gicum **castellum** à **Lusitania** **captum** 100 f.
Gidda **Arabiz** **vires** 123 d. 124 f. d. 127 b. 214 f. à **Camp-**
sione **Sulhano** **deficit** 123 f. ab **Hoeno** **Peria** **muni-**
ta **ibid** ab incolis **meru** **Turcarum** **restita** 119 a. à **So-**
ario **tenens** 123 a. eius **sub** **ibid**. ad eam **Turca-**
rum **classis** **reparata** 127 b.
Gini **Decani** **regni** **gens** ab **Idalcane** **deficit** 140 d.
Goz **vires** 125 d. 126 e. 127 f. 100 e. f. 104 d. 126 d. 202 e.
 211 b. 211 a. 212 e. 250 e. 267 e. 269 b. 271 e. **Albuquer-**
quo **dedit** 53 e. ab eodem **capta** 87 e. **Indici** **impe-**
rii **sedes** **destinata** 84 d. **obfidiōne** **liberata** 90 e.
 ab **Idalcane** **obfessa** 84 & seq. 24 & seq. 127 b. e. à **Lusi-**
tania **deferta** 85 & seq.
Goz **Archiepiscopus** **successiones** **Priorum** **confer-**
uauit 101 e. **bellicus** **apparatus** **reperit** 21 e. **christia-**
næ **religionis** **incremētum** 119 d. **exnobium** **Dom-**
inicanorum **conditum** 270 e. **D. Francisci** à quo
 102 e. **nouo** **regulo** **operum** 121 e. **incolæ** 84 e. **eorum**
motus & **leditio** **ibid**. d. in **Lusitanos** **præ-**
dicta **ibid**. e. **principes** **capit** & **supplicio** **affecti** 84 f.
mœnia **versus** **mare** à quo **constructa** 121 e. **opulenta**
 82 f. **D. Pauli** **collegium** 307 e. **facellum** 110 e. in
 ca **Xauerij** **corpus** **conferuatur** 108 d. **sumum** **pe-**
riculum 126 & seq. **Quætor** **Priorum** **successio-**
nes **conferuare** **solitus** 101 e. **seus** 84 f. 84 d. **supplicia**
rio **ob** **pullos** **hostes** **decreta** 27 e. f. **templam** **D.**
Dominici 270 e. **D. Francisci** à quo **conditum** 131 e.
 e. **D. Mariz** **virginis** **Vada** **Lusiana** à quo 101 b. 106
 d. **maximū** à quo **absolutum** 101 e. **D. Thomæ**

138 e. **Tidoris** **rex** **qua** **pompa** **exceptus** 100 & seq.
 191 e. **indianum** **publicum** **institutum** 85 f.
Gozm **D. Thomæ** **reliquæ** **Melapore** **translatæ** 191 e.
Goga **Cambaiz** **oppidum** **destructum** 200 e.
Gogala **prope** **Dium** **oppidum** à quo **conditum** 70 e.
Rumepolia **dictum** **ibid**.
Gometius **Sequeria** **ignoti** **nominis** **insulam** **inuenit**
 106 f.
Gomezus **Arius** **Ternatis** **arce** **præfectus** 121 f. ad
 e. **conquidenda** **cibaria** **missus** 120 e. f. **male** **acceptus**
 in **arce** **redit** **ibid**.
Goternus **Monroius** **Goz** **præfectus** 126 d. **Goz** **ita-**
tum **periturbat** **ibid** & seq. **eius** **cum** **Caldeis** **si-**
mulas 126 d.
Gorum **Iaponæ** **insula** 240 f.
Gradameres **Adelæ** **Zelie** **tyrannus** 221 e. **Abaf-**
iam **vassal** **ibid**. & seq. **Gaminam** **obtruncat** 224 f.
Solimani **Tuicz** **stipendiarius** 221 e. **eius** **cum** **Lusi-**
tanis **prælium** 223 e. **elades** **ibid**. & seq. 225 a. **fuga**
 124 d. **diuitio** **de** **Lusitanis** **ibid**. e. **f. mox** 125 a.
Gizeti in **Florantino** **coetio** **Primatum** **Romani** **Pos-**
tificis **agnouit** 129 a.
Gregorius **Serrana** è **focietate** **Iesu** in **Brasiliā** 111 f.
Gregorius **XIII** **papa** 301 e. ei à **Iaponæ** **regibus** **oble-**
quium **deferretur** **ibid**. e. f.
Guadalaiar **Castellani** **exatce** **Cananorensi** **felis** **co-**
ruptio 97 d.
Guadafu olim **Atomara** **promontorium** 16 d. **Afici**
litoris **in** **orientem** **limes** **ibid**.
Guertaria **Vardulorum** **oppidum** 144 e.
Guinea **Aethiopiz** **Hesperiz** **regio** 278 e. **quando** **in-**
uenit 4 f. **unde** **nomen** **habet** **ibid**. **eius** **incolæ** **ibid**.
eorum **prima** **cum** **Lusitanis** **commercia** 124 d. 125 a.
 4 f. **ius** **ibid**. **eius** **præf** **defertam** **pursu** 121 a.
Guzarati **Cambaiz** **populi** 62 b. 212 b. c. 215 a. 201 a.
eorum **mores** 69 b.
Gymnosophistæ **Gregorium** 24 e.

H.

H **Alis** **Armuziz** **dynasta** 105 d.
Hali **Bazani** **oppidi** **præfectus** 121 b. c. **Dicols**
elatis 120 f. **cum** **Lutianis** **prælium** **ibid**. &
 seq. 123 e. **fuga** 123 b.
Hamedes **Armuziz** **dynasta** **interemptus** 102 e. **eius**
dominandi **libido** **ibid**. d.
Hametes **Mocini** **dynastæ** **cognatus** **Baharcoo** **insu-**
la **excedit** 191 b.
Heclis **Sylueria** 120 f. & seq. **Adenum** **venit** 127 b. c. 6
Adeni **rege** **quale** **fortis** **in** **ibi** **ibid**. e. a. d. **Arabicum**
mare **custodiendum** **mititur** 121 b. **Bazani** **num** **op-**
pidum **capit** & **merendit** 121 b. c. & seq. **Cambaizano**
agros **vassal** **ibid**. a. **Dofacem** **diripit** 126 f. **Erythra-**
is **sanctibus** **præf** **ibid**. **Masuum** & **Daleam** **in** **iusu-**
las **I. Iusiano** **regi** **subiecit** **ibid**.
Helena **Davidis** **Abulinosum** **regis** **auia** 95 f. **eius** **ad**
Lusitaniā **regem** **litteræ** 103 b.
S. Heleng **insula** 211 b. à quo **inuenta** 15 d. **eius** **frus** **ibid**.
Henricus **Pacenz** **arce** **præfectus** **arce** **in** **forte** **deficit**
121 e. & seq.
Henricus **Alphonſi** **Congi** **regis** **filius** 97 a. **Roman-**
missus **ibid**.
Henricus **Cardinalis** **Lusitania** **Eborenſem** **acad-**
emiam **condidit** 270 d.
Henricus **Franciscus** **in** **Indiam** **cum** **Caprale** **mis-**
ſus 19 e. **Sepræ** **urbis** **episcopus** **ibid**. **eius** **viæ** **per-**
iculum 14 e.
Henricus **Henricus** è **focietate** **Iesu** **Parauanis** **præ-**
fectus 112 e. à **Malabaribus** **captus** **ibid**. e. **vinclis** **recep-**
tus **ibid**. f.
Henricus **Ioannis** **Lusitaniz** **regis** **filius** 1. a. **equitum**
ordini **præf** **ibid**. b. **extimos** **Aficiæ** **tractus** **u-**
 121 e.

Arat 3 c. & seq. D. Virginis templum in Olisiponenſi portu conſtruxit 20 c. eius caſitas & pictas 10 a.

Menecius Menefius Arabum aliquor nauis capis 162. d. Calecutanæ acci ſubdiſen mittit 104 d. arcis obſidionem ſoluit 166 d. arcem deſtruxit ibid. in Calecuti portu nauis incendit 163 c. Cocinum venit ibid. d. 163 a. 166 c. Coulemm Calecuri oppidum expugnat 162 c. Goæ præfectus 161 c. Indiæ prætor ibid. & ſeq. 167 b. Pananem incendit 162 d. eius de Calecutanis victoria 166. d. maris ibidem c.

Heroum vrbs Suerum 16 c.

Hefperides infulæ 28 c. & ſeq. 50 c. 644 c.

Hefperios nauigant diſſerta ante hoc ſeculū 2 f.

Hetruriz diſciplina auguralis 24 f.

Hieronymiani monachi Olyſipone 29 a. ad Aquas Lupas 96 c. ab Emmanuele rege præcipue culti 29 b.

Hieronymus Menefius Bazaini præfectus 231 b.

Hieronymus Oſorius Luſitaniz regis chronogra-phus 23 c. 121 b. 140 f.

Hieronymus Texeira ad Malacæ regem legatus 80 c. fedus cum eodem inſtituit ibid.

Hicroſolymæ capite Turcis effigies in vexillo depic-ta in Luſitania conſecratur 77 c.

Hocenus Perſa Mir Amirſen dictus 131 a. primæ AÆgyptiæ claſſis in Indiam præfectus 70 d. ſecundæ legatus 123 a. in Camarano arcem exſtruere con-ſtat ibid. b. Diu venit 70 d. Giddam munus 123 f.

Lauentium Almeida inopinatè opprimis 71 b.

Lollimano interficiuntur 124 d. eius ad Camponſe literæ 123 c. ad milites oratio 125 c. cum Francisco Almeida pugna naualis 78 c. & ſeq. cum Laurentio 71 c. 72 d. clades 77 c. ad Cambaiz regem ſu-ſa ibid. a. 122 d.

Hocenus Sinarum ſacerdotes 117 c. 118 b.

Huda vrbs Sionis regni caput 129 b.

Hyems in India Maia menſe recipit 85 b.

L

Acapotinus fluuius 134 d.

Iacnitarum breſis in Aethiopia 95 c.

Diacobus Apoſtolus Hiſpaniz præſes 88 c. 111 c. à Luſitanis in prælio inuocatur 92 d. 235 c. 260 c. 269 a. ijs opitulatur 88 c. 235 c.

Diacobi arx ad Quiloam à quo conſtructa 91 f. Cō-poſtellano templo quæ ab Albuquerque cōſecrata 88 c. inſignia ibi. propugnaculū in arce Diēli 157 b. tormentario puluere diſſectum 162 c.

Iacobus Almeida 267 c. eius forte ſacinus 169 a.

Iacobus Bermudius Caſtellanus Dominicanus in In-diam venit 270 c.

Iacobus Robanus Ioannis Albuquerque Goæ epico-pi comes 228 f. & ſeq. 236 c.

Iacobus Borellius exul in India 210 f. & ſeq. parus bi-remi Luſitaniam petit 211 b.

Iacobus Canus Africæ littora luſtrat 6 d. Congi reg-num primus detegit ibid. c. in Luſitaniā redit ibid. iterum in Congum delatus viteriora luſtrat ibid. f. Congi regem ad iſteque fidem ſuſcipiendam ſua-det ibid. e. & ſeq.

Iacobus Congi rex 292 b. c.

Iacobus Diazius in Abaſſiam miſſus 299 b. c.

Iacobus Diazius è ſocietate Ieſu in Congum miſ-ſus 24. f.

Iacobus Fernandus Pacenſis Beianus 82 b. Socoto-ræ arcem diruit ibid.

Iacobus Gnaia 257 b.

Iacobus Lactem Cambaicam oram ad Diuini tuetur 233 b. eius forte ſacinus 258 d. c.

Iacobus Lupius Azuerdus Molucenſi mari præfe-

ctus 200 ſeius res præclaræ geſſit ibid.

Iacobus Lupius Soſa Dienſis arcis præfectus 239 b.

Iacobus Orizius Viſenſis epicoſus Paſſici 218 ge-ſſas pro concione laudat 47 a.

Iacobus Syluaria blandoriam diruit 206 c. Baſanini capis 207 c. Calecium incendit 186 d. c. Camba-iz oræ præfectus 209 c. 287 c. cam vaſis 266 f. & ſeq. 208 Mangalorem expugnat 189 f. incendit 187. a. delet 207 a. Paſe & Baſanem oppida diripit 207. a. Tanahenſem dynaſti pellit 206 f. eius cum Cam-baianis prælium 267 c. victoria 268 d.

Iafanapaiani Ceilanæ tyrannus in Manarenſem ec-cleſiam ſauit 315 a.

Ialophi Aethiopiz occiditæ populi 13 a. deſultoria ar-re & agitando petita inſignes ibid.

Iaponia inſula 16 c. 240 c. a. quibus inuenia 247 b. eius æt ſalubris 241 a. animalia 241 b. arbores ibid. deſcriptio 240 c. ſiq. ad fidem conuerſio prima 271. longitudo & latitudo 240 f. montes 241 a. palati-ſi ſeu præſecti 242 c. & ſeq. ſacerdotes 244 d. 245. b. ſarapiz 240 c. ſitus ibid. f. ſterilitas ibid.

Iapaniſ armis dediti 242 f. Europæ in moribus plan-è contrarij 243 a. b. eorum ædificia 242 c. armā ibid. f. Chia potius ibid. d. cernobia 242 c. conuiui-um ratiōe 241 c. Diſ 249 b. c. ſortenſes 240 f. huſ-pitalitas 241 c. Imperator 247 a. licet 242 c. mores 241 b. c. & ſeq. 244 c. & ſeq. reges ſaculus cum Luſita-nis expulſi 163 f. regibus demouſis diuini hono-res tribuuntur 245 c. cci quomodo pleſiunt 246. e. f. religio 245 b. ſermo 242 c. ſempla ibid. c. 171. n. 246 d. velli 244 f. & ſeq. vinus 244 c. f. & ſeq. viſia 245 b. c. & ſeq. iſ quæ pretioſa 245 d. c. 276.

Iaua maior inſula 16 c. 97 c. eius fertilitas 97 c. inco-larum ingenia ibid.

Iaus minor inſula ibid.

Iazius Sarmata Dionia dynaſtia 70 d. 146 f. à Turcis inſans in ſeruitutem abductus 70 d. Albuquerque benignè excipit 102 d. ab Almeida pacem petit 78. d. ad Cambaiz regem fugit 147 c. Diu inſulam & urbem à Cambaiz rege iure beneficiario acci-pit 70 c. munus ibid. 147 b. Horcū AÆgyptiz claſ-ſis præſectum benignè excipit 70 ſeum cōtra Luſitanos ſe conuincit 72 d. Melicus dictus 70 c. Rumeſolim condit ibid. eius contra Luſitanos bel-licus apparatus 147 b. c. in eos fraudulenta bene-uolentia 147 a. odium 102 c. 147 a. nauis in expugna-bilis 77 b. prælium cum Luſitanis 72 ef. & ſeq. 76. c. f. & ſeq. fugiendi petiti ibid. d. e.

Ibitagiari Americæ populi Chriſtiana ſacta expe-tunt 119 b.

Icbara in Perſico ſinu inſula & vrbs 149 b. nunc Babā-renum ibid. & ſeq.

Iethyophagi Africæ populi 15 c.

Idaſcan. Decanij rex 54 d. 81 a. 185 c. ab Albuquerque ſquis conditionibus pacem impetrat 93 f. Bardeſia-na & Salſtrana portoria repetit 207 c. Cialuſanos agros vaſtat 186 c. Concanum recuperat 195 c. Gnaō exercitu petit 84 d. recuperare tentat 94 c. obſidet 85 b. 127 b. c. cum Luſitanis pacem inſit 127 b. ad Ta-racolum tuendam proſectus 87 c. eius bellum cum Narſingæ rege 94 c. 119 b. c. cum Nizamaluco 186. c. clades 119 c. induciæ cum Narſingano 127 b. pa-er 54 d.

Ignatius Loiola Caiabæ præbat 104 d. 320 f. Societatem Ieſu inſtituit 228 c. eius ad Abaſſiam regem episto-la 221 b. & ſeq. obitus 129 c. & ſeq.

Illeos Braſiliz colonia 295 a.

Illyrici duo Chriſtiani deſerta fide ad Calecutanos tranſgunt 40 c. tormentariam fabricā illos doc-ent ibid. pernas perfidie morte luunt ibid.

Imaginum vſus quā antiquus in eccleſia 11 d.

India 16 d. equi carit 83 c. 352 d.

In dorum promiscua coniugia **26 d.** hereditarie successiones **26 d.**
 In d. finius **15 d.** **69 a.**
 Innocentius VIII. Papa **9 a.** et eius vexillum consecratum Lusitanis regi mittit **2 f.**
 Infubres duo transfugae Calcutanis tormentariam fabricam prouidunt **40 e.**
 Insulae aliquot deferre Italice opposita Magaliane inueniunt **143 b.**
 D. Ioannis propugnaculum in arce Diensi **26 n. f.** & seq. tormentario puluere dissectum **26 e.** & seq.
 Ioannes Albuquerque Franciscanus Goæ episcopus **28 f.** **231 a.** Xauertium benigne excipit **231 b.** eius mors **327 b.**
 Ioannes Almeida Quintelani facinus audax **134 e. f.**
 Ioannis Ataidij facinus egregium **269 a.**
 Ioannes Azpilcueta Nauarrus de societate Iesu in Brasiliam missus **243 a.** item Christianam egregie administrat **26 f.** eius mors **319 a.**
 D. Ioannis Baptiste scilum celebre **154 b.** templum in Congo à quo conditum **360 d.**
 Ioannes Barrius historicus **16 d.** **40 f.** **43 e.** **14 e.** **121 b.** **140 f.** **144 f.**
 Ioannes Beira de societate Iesu in Indiam missus **247 b.** in Molucas **271 b.** Christianam rem in Maureis egregie administrat **201 b.** e. eius patria **247 b.**
 Ioannes Bucananius rex baptizatur **201 e.**
 Ioannes Castrius Indiarum prior **247 b.** Aerium Ternatis regem benigne excipit ibid. Cambaiam uisitat **268 d. e.** Dabulum incendit **ibid.** Diensi atci subsidium mittit **246 f.** **262 f.** succurrit **265** Goam triumphantem ingreditur **260.** Patrem & Patrem vrbes incendit **268 e.** Padi euerit **267 e.** Prorex Indiarum **269 b.** Rumeanis castra expugnat **266.** eius laus **269 e.** libri & opera **269 e.** & seq. magnanimis **264 e.** mors **269 e.** **271 f.** pietas **270 d.** praelium eum Idaleania exerceit **268 f.** & seq. victoria **267 b.** **269 b. e.** vitæ descriptio **ibid. e.** & seq. ad eum Ioannis Lusitanie regis litteræ **247 e.** & seq.
 Ioannes Carriagius Goanus eius interficitur **269 b.**
 Ioannes Colonienfis pro confessione fidei Catholicæ occisus **281 e.** & seq. eius caput Armuziam de latum honorifice sepulchrum **284 d.** ad Gasparum Betzeum litteræ **281 e.**
 Ioannes Congi rex I. baptizatur **9 b.** Lusitanie regis legatos benigne excipit **4 f.** **8 f.** in vitia relapsus Christianam religionem pessundat **10 eius** ad Lusitanorum regem legatio & munera **7 a.** bliberi **9 b.** vxor **ibid.** mors **11 b.**
 Ioannes Conimbricensis nauelerus S. Raphaelis **20 d.**
 Ioannes Consaluus Materiam insulam inuenit **4 e.**
 Ioannes Consaluus Societatis Iesu in Brasiliam missus **118 f.**
 Ioannes Cruceius Patruus conuenit **277 a.**
 Ioannes Deza Malabarice oræ præfectus **175 a.** eius de Calcutanis victorias **179 b.**
 Ioannes Fernandus Correa Remanaetis præfectus **180 e.**
 Ioannes Fernandus Xauertij in Iaponiam comes **271 e.** **271 a.** **276 e.** Amangurij Christianis præest **103 e.** **104 e.** conuenit **272 a.** eius patientia **ibid.**
 Ioannes Focaria ad Papas insulas missus **200 f.**
 Ioannes Gometius Calcediam per insidas interficit **116 e.** ab Ancofiane obruturcat **ibid.**
 Ioannes Gometius ad Maldiu regem legatus **335 e.** pacem & fœdus cum regem init **116 d.** arem extruit **ibid.** nyrranidem interficitur **ibid.**
 Ioannes Homo Lusitanus vitæ periculum miraculo eundem **31 b.**
 Ioannes Lima Calcutanæ arcis præfectus **161 b.** ætem contra Calcutanos fortiter defendit **163.** **164** & seq. ex ære cœ nripit **163 e.** Malacæ regiam oppug-

nat **92 d.** eius audacia & periculum **ibid.** **109 e.**
 Ioannes Lupius de Societate Iesu ad S. Thomæ coloniam missus **304 d.**
 Ioannes Lupus ad Tanoris regem Goam deductum missus **292 e.**
 Ioannes Lusitanus rex **13 a.** Septem vrbes capit **ibid.** vxor & liberi **ibid.**
 Ioannes Lusitanus rex **11 e.** b. cum Aethiopis Hesperie regibus societatem init **ibid.** Remonum lalophorum regem in regnum restituit **12 e.** ad Indiam & Aethiopis explorandâ variorum mittit **13 f.** Fernâdi regis legatos iocus **14 f.** legatio ad Congi regem **7 b. e.** mors **7 d.** vxor **7 b.** **7 d.** inter eum & Fernandum Castellæ regem de insulis nouis inuentis simulat **14 p.** Papam quomodo sublat **15 a.**
 Ioannes Lusitanus rex **111.** **117 b.** **109 e.** **201 e.** **243 f.** **248 f.** **250 e.** **257 f.** **269 e.** **270 d.** **276 b.** **279 d.** **299 b.** **304 d.** **312 e.** **314 f.** **330 f.** in cultum diuinum propensius **157 b.** regnum quo anno inuit **ibid.** eius ætatis anni **13 a.** edictum de earyophylli empione à Lusitanis con- temptum **176 f.** de Indiapetrus **171 a.** legatio ad Abasile regem **124 f.** litteræ ad Goæ quædam magnos motus faciunt **108 f.** & seq. ad Indiarum prætorum **147 e.** & seq. mors **111 a.** vxor **254 f.** ei corona aurea ex Adeni vestigali Armuziæ subieciatur **187 e.** obsequium à stipendiariis regibus offertur **117 b.**
 Ioannes Machiadus Lusitanus exul **85 a.** ad Albuquerque cum à Camalane legatus **ibid.** Goam desertam suadet **ibid.** ad Lusitanos Goæ obfesos transfert **95 a.** maritimæ ad Goam oræ præfectus **100 f.** eius apud barbaros auctoritas **92 f.** consilium prudentium **126 f.** firmitudo **127 a.** in liberis miserandum facinus **94 f.** ad Lusitanos apostatas extorreat **95 a.** ad Fernandum Manroisum oratio **127 a.** mors **ibid.** pius zelus **94 f.**
 Ioannes Marianus in Congum missus **18 f.**
 Ioannes Mascarenas Diensis arcis præfectus **212 i.** arem munit **235 e.** **235 b.** e. egregie tuetur **256** & seq. **258** & seq. **260.** & seq. **262.** & seq. Indiarum prætor nominatus **270 e.** eius ex ære erupio **261 e.** **266 b.** Calbaianos scruia **267** ad suos oratio **254 f.** & seq. **261 b.** ad Sofarem litteræ **259 e.** & seq. ad eiusdem pollulari responsum **254 e.** ad eum Sofaris litteræ **252 f.** & seq.
 Ioannes Mendoza Indiam petit **277 e.** eius liberalitas **278 d.**
 Ioannes Meria Goæ subsidio venit **155 e.**
 Ioannes Melquiia Goam venit **156 f.**
 Ioannes Momoiæ dynasta Christianus fit **192 e.** & f. vxorem & liberos interficit **196 d.** eius iohide constantia **ibid.**
 Ioannes Nonnius Barrerus Societatis Iesu presbyter **211 a.** Patriarcha Aethiopie **ibid.** Goam venit **316 f.** Goæ episcopatum oblatum respuit **327 b.**
 Ioannes Noua Callectus Indiam petit **35 e.** Concepcionis B. Mariæ insulam inuenit **ibid.** S. Helenæ insulam **16 d.** eius cum Calcutanis nauale praelium **16 d.**
 Ioannes Olisipoensis Mascari præfectus **210 e.** Mascari Turcis dedit **ibid.** in vincula coniectus **ibid.**
 Ioannes Pauli Iaponij famulus baptizatur **271 e.**
 Ioannes Petreia Goæ præfectus **202 f.** Racioli arcis succurrit **ibid.** ad militem oratio **203 a.** praelium cum Cambaiensibus **203 b.** victoria **ibid.**
 Ioannes Petreij in cruce extollenda præclarum facinus **217 b.** e. mors **ibid.**
 Ioannes Pimiliranus rex baptizatur **201 e.**
 Ioannes Scabastianus Canus intum obtem circumos uigat **144 e.** eius patria **ibid.**
 Ioannes Serzenus Magalianis fortius **143 a.** à socijs in Subo insula destituitur **143 e.** & seq.

Joannes Sianius rex Christianus fit **316** & seq baptisatur **317** b.
 Ioannes Sylueria Quilloa Goam venit **317** e. Columbanæ arcis præfectus **311** b. **144** f. societatem cū Maldiuano rege init **315** e.
 Ioannes Tanoris rex Christianus fit **391** b. Goæ quomodo exceptus **392** a. & seq confirmatur **393** e. in patriam redit **394** d.
 Iogues Brachmanæ in India **36** c. **54** f. Armuzig ad fidem conuersi **238** e. **239** a. eorum mores & iustitiam **24** e. **28** e. f.
 Iordanus Freitas Lusitanus **303** a.
 Iordanus Ternatis præfectus Actium regem vinclū Goam mittit **247** e.
 Iosephus Anchiens Cantaber & societas Iesu in Brasiliam missi **38** f.
 Iosephus mathematicus Ioan. II. Lusitanie regis medicus **5** e.
 Ismael Sopbus Persarum rex **64** a. eius ad Albuquerque legatio **106** f. & seq ad Armuzig regem **65** b. ei tormenta bellica ab Albuquerque missa **107** b.
 Ihsus Sotalez prætor Lusitanos benignè suscipit **11** e. eius mors **32** f.
 Itamaraca Lusitanorum in Brasilia colonia **395** a.
 S. Iulianus fluuius in America **142** f. à quo inuēsus ibid. eius situs ibid. incolæ circa eum gigantes & fieri ibid.
 Inbi II. Papæ mors **101** e.
 Iulius III. Papæ **130** f.
 Iunctus quales nauis genus **82** e. **113** a.
 Iusurcanis Absalonæ legioni ad Dium præfectus **337** e.
 Iusurandum etiam ethnicis seruandum **112** f.

L.

L Acceti in Cananoris regno ad crocodili effigiem **31** b.
 Lacfama Mamudianæ Malacensis classis præfectus **97** c. **139** a.
 Lacus interioris Aethiopiz usum Africæ amniam fons **2** b.
 Lamentis regulus Lusitano stipendiarius **31** b.
 Lanciara nauis genus **170** f.
 Lantea apud Sinas nauis **113** a.
 Laqueximena Birtani præfectus Serrani nauem oppugnat **171** b.
 Lara Carmaniz vrbs **68** d.
 Larcij Regis exercitus ad Albuquerque fufus **61** d.
 Landinus Badiani insule dynasta **116** e.
 Lauretiana Philippi Catholici regis bibliotheca **112** d.
 Laurentius Almeida Francisci filius Aegyptios Arabisque negotiatores intercipit **112** a. Cananoris portum victor introit **11** e. Ceilanum insulam detegit **14** e. societatem cum eiusdem regulo init **35** a. **130** f. & ad Cisulū ab Aegyptia classe oppressus **70** f. & seq. rum oribus de classe curā nō credit **71** a. b. Coenium venit **14** d. **31** a. Colanum cum classe mittitur **11** a. Malabancum mare custodit **69** a. ad Maldivas missus **14** e. Matre virginis templum vouet **31** b. Panadem oppugnat **69** e. eius corpus ad sepulcrum à Mahometanis quæstum dignoscit acquiri **73** e. fortitudo 60. magnanimitas **72** e. f. mors **73** a. nauis in saxa impingit **72** e. Diensibus & Aegyptijs expugnata **72** a. prælium nauale **31** b. e. vitæ periculum **60** e.
 Laurentius Britius Cananorensis arcis præfectus **42** b. arcem egregiè contra Calcutanos & Cananorenses ruitur ibid. & seq. ea crumpens hostes fugat **43** d.
 Laurentij Frerij Casti facinus insigne **71** a. mors ibid.
 Laurentius Marchesius **111** b.
 Laurentius Morenas Lusitanus Repellini vada con-

tra Calcutanos custodit **41** b.
 Laurentius Syluius Castellanus Turumbacum Armenicum aquationem custodit **67** b.
 Lexna Africæ mons à quo primum detestus **4** d.
 Leo X. Papæ **102** e. ad eum Emmanuel Lusitanie regis legatio & muncia ibid.
 Lequij populi **106** c. **43** d.
 Leuca quale mensuræ genus **3** e.
 Li Sinarum mensura **112** e.
 Linguz rex Abdalam Camparis dynastam bello premittit **104** d.
 Longum oppidum à Lusitanis incensum **179** a.
 Loyiaz Sinajum iuris periti **114** f. **116** f.
 Lucopinz Insule **99** a. ad eas Francisci Serrani naufragium ibid.
 Ludouicus Menesius Armuziam missus **105** b.
 Ludouicus Pirrus nauarchus irrita Indica nauigatione Otiliponem redit **29** e.
 Ludouicus Romanus Patricius in India **53** a.
 Luianus sinus **101** a. in eo Albuquerque naufragium **101** a.
 Luitisius rei bellicæ apud Sinas præfectus **115** a.
 Lupus Azucudius Facenensis arcis succurrere tentat **160** d.
 Lupus Beitrus in Ceilanum missus **144** f. arcem Columbanam munit **145** a. Columbum oppidum inuadit ibid. b. in arce obfessus ibid. e. & seq. ex ea erumpit **146** e. eius prudens factum **145** b. e. cum Cin galis pugna **146** e. f. victoria ibid.
 Lupus Sotarius Aluarenga Adenium venit **142** **125** e. eius dedicationem repudiat **124** f. eius portu exclusus **125** e. Arabum naues capit & diripit **47** a. Calcutanos fundit, fugatque **46** f. ad Camaranum venit **124** f. **124** a. arcem ab Aegyptijs inceptam demolitur ibid. b. Ceilanum insulam classe petit **110** e. Columbanum regem stipendiarium facit **111** b. in eia regno arcem exstruit **111** a. b. Cranganorem incendit **46** f. Cocinum venit **107** e. **131** e. Giddam petit **124** f. & seq. Indiz prætor **107** c. **124** c. **124** a. **201** f. Africæ emporium delect **121** b. e. eius classis **124** e. cum Columban o rege foedus **131** b.
 Lupus Vaficus à S. Pelagio Baranoris fluminis ostiū expugnat **168** Calcutanū litus vastat **180** d. classem inuitat **181** e. Coenim præfectus **167** e. ad Dabuli excidium tendens à præfecto mitigatur **168** f. imperij cupidus **175** a. Indiz prætor cum conditione **167** e. iterum ex diplomatibus **169** e. Mahometanas naues diripit & incendit **168** e. Mafareniam in vincula coniecit **174**. Porcam oppidum capit & diripit **180** e. Sampaui dictus **167** e. Termapatani Calcuti portum petit **179** e. eius per Indiam ædificia est e. & seq. de prætura cum Mafarenia disceptatio **179** & seq. prælium nauale **180** d. victoria ib. & seq.
 Lusitani cuiusdam captiui egregium fidei specimen & mors **97** b.
 Lusitani cuiusdam peditis facinus forte est b.
 Lusitani **17** ab Aegyptijs capti Selymo Turcarum imperatori donati **133** b. **70**. Apostata **24** f. in Lusitaniam remissi **96** e. in eos seuera Albuquerque animaduersio ibid. cum Castellanis in querendo nouas terras certant **14** a. **17** à Diensibus capti Cambiano regi donati **179** b. in duas factiones in India diuisi **174** e. interempti ad Armuziam **133** a. ad Colanum **11** a. à quingandi penitia per Europam celebres **14** d.
 Lusitanorum de Albuquerque querelæ **68** d. **84** e. f. ardor in Diensibus oppugnatione **70** f. & seq. exdes **139** a. **137** e. elades ad Acenium **141** e. ad Armuziam **133** a. b. ad Biranum **143** d. ad Bonæ spei promontorium **78** f. ad Calacinum **116** e. f. ad Calcutum **79** b. ad Cisulū **71** b. ad Malacæ **112** c. **14** d.

Matuam **117** a. ad Pondam vicum **127** a. ad Quiloā **137** a. Sinis **160** e. fin. Columbana arce periculum **146** d. apud Mala censur inuidia **105** a. b. modernorum luxu **77** e. nauici quatuor submerſe **33** b. naufragium ad Caius flumen **179** c. nauigationis itinibus quæ **15** c. **16** d. nomen in oriente celebre **133** a. pugnandi mos qualis **100** d. e. quinque fortitudo, & stupenda victoria **114** e. f. rapacitas & crudelitas ad Brauam urbem diuinitus vicia **11** e. in Sinas inuazit **133** a. in Ternate inter ſe diſſidia **176** e. f. & ſe. veterum frugalitas **77** b.

Lutherianæ hæreſis quiddam ſimile apud Iaponios **145** b. e.

M.

M Acataz inſula **201** a. & ſeq. **235** a. b. eius incolæ fidem expectant ibid.

Macus aromatum genus in Banda inſula **78** e.

Madaba regni Cambaie vrbs regia **147** a.

Madagaſcar nunc S. Laurencij inſula **15** e. **134** a. **169** c. à Tiſitano Acunia exploratur **53** a. fertilis ibid. incolæ ibid.

Maddena gens **17** a.

Madraſaba Cambaie portus ab Iazio Dienſi dynaſtia munitus **152** d.

Madraſaxas Cambaie rex **70** b. Mamudij pater ibid. a. augurijs deditus ibid.

Madtemalucus Mamudij Cambaie regis tutor **213** c.

Magadaxus Saraceoꝝ vrbs **18** c. **131** e. à Gamma quaſiam **18** c.

S. Magi tres à S. Thoma Apoſtolo conuerſi **18** d.

Magallanicifreti inuentio **133**.

Mahometanorum in Chriſtianos odium **21** c. **22**. **37** b. **48** e.

Mahometes Anconinus Quiloæ rex **30** f.

Mahometis templum in vrbe Maſcato deſtructum **61** f.

Maimames Mahometanus Calcutani regis ad Campſonem Aegypti legatus **48** e. **70** d. claſſem Campſonem Diuum adducit **70** d. orans globo diſcerptus **73** d. inter Diuos à ſuis relatus **73** b. eius ad Capſonem oratio **48** e.

Mainum flumen **110** f. & ſeq.

Malabarici regni ædificia **26** d. celli mira variatio **23** e. **Dij** **24** f. incolæ ioquinuor ordines diſtributi **24** litras quantum à Melinde diſtat **31** e. ſicus ibid. ſuburbia qualia **26** d.

Malaca Iodice vrbs **16** d. **48** d. **79** e. & ſc. **89** a. **103** c. **173** a. ab Albuquerque oppugnata **91** c. & ſc. **95**. expugnata & diſcrepta **93** c. in cenſa **91** a. eius arx à Luſitanis conſtructa **94** d. ab Alodino oppugnata **129** e. per fraudem pæne capta **93** a. deſcriptio **91** c. incolæ bellico ſi ibid. motus **97** a. **123** opulencia **91** c. ſitus **48** d. **91** e. templum Saluationis Angelicæ **94** d.

Maldicie inſula **144** c. **135** a. b. **173** a. earum fertilitas **115**. incolæ **115** e. rex ſpendiarius fit Luſican o **96** f. ſitus **135** a. in iſis palma fructifera arbor ibid.

Maldiaua ioſula **135** e. in ea arx à Luſitanis conſtructa **116** d. à rege Luſitanis ioteſſetis capta ibid.

Mammalucii milites Aegypti robora **69** b. in Indiam ad expellendos Luſitanos miſſi **70** d. eorum ad Diuum cædes **77** b.

Mamudius Armuzie rex Zeifadini filius **135** b. pacem cum Luſitanis inis ibid. c.

Mamudius Cambaie rex **69** a. **79** c. **121** d. **148** d. **149** a. à Calcutano in Luſitanos incitatus **69** a. ab Aegyptio Campſone auxilia per legatos petit **69** b. Mahometanus eſt ibid. ad Giddam munientum pecuniâ cõtribuit **122** e. eius pater **70** c. ad eum Albuquerque legatio & munera **135** c.

Mamudius alter Cambaie rex **213** c. **217**.

Mamudius Malacæ rex Arabi **80** c. **99** d. à Sionis regē

deſicit **80** c. fœdus cum Luſitanis inis, & perſidēſio lar ibid. Luſitanos captos Albuquerque retinuit **91** a. eius bellicos apparatus **90** e. & ſeq. de bellico conſultatio **91** b. fraude **90** f. fuga **92** e. & ſeq. inſidiz in Luſitanos **10** f. **131**. **97** f. mori **91** c. præſidium cum Albuquerque **91** e. & ſeq. vixit periculum **91** c.

Manar inſula **226** f. incolæ ob fidem vexantur **235** a.

Mandarinorum Sinarum præcipua lingua ita.

Maodinger rex **14** d.

Mandioca fatina Braſilica **32** e.

Mandao Indiæ regnum **69** b.

Mandous dynaſtia **101** f.

Mangalor Cambaie oppidum deſertum **200** a.

Mangalor Narſingæ emporium à Luſitanis expugnatum **186** f. diſcreptum & incenſum **187** a. eius dynaſtia interficitur ibid. dynaſtiz fraus **187** f.

Mangaris Buuius **14** f.

Mantelum Amboini oppidum Chriſtiana ſæcra ſuſcipiunt **200** f.

Maquiennum inſula **161** b. **178** e. f. **179** a.

Maniacum oppidum Tidoris inſula caput à Ternatenſibus capium & incenſum **161** b.

D. Manſ virginis imago apud Sinas colitur **113** d. templum ad Aquas Lupas in Luſitania **96** d. Cananore **53** c. Goe **96** c. **101** a. **107** c. Malacæ **94** d. in Mazua inſula **118** d. io Socotora **16** c.

Marrabanum Peguſiorum emporium **112** d.

Martinus Alphonſus Carualialis Perſiam in bello ad iuuat **212** a.

Martinus Alphonſus Mellus à Sinis oppreſſus malè multatus elapſus **160** f. eius in ſocios Sinarum ſquicia ibid.

Martinus Alphonſus Soſa Indiæ prætor nominatus **120** f. Indici maris præfectus **203** d. eius laus **200** f.

Martinus Bohemus mathematicus Ioannis Monſtre gij alumnus **5** e.

Martinus Correa Longum oppidum capit & incendit **179** a.

Martinus Ignatius Carquicianus Cantaber ad Molucas cum Callellanis veoit **196** d. Tidorem inſulam munit **196** e. eius mors ibid. f.

Martinus Villanouanus comes **103** a.

Martinus V. Papa **4** e.

Martius menſis Luſitanis ad iher Indicum aprus **29** c.

Martynum Antoniſ Criminis **120** e. Catigiorum **119** b. Chriſtophori Gamme **214** f. Conſalus Sylue tiz **129** a. Ioannis Colonienſis **131** e. Ioannis Petri **217** b. Ioannis Soſie **120** d. Manarenum **235** a. Petri Correz **100** d. Rotherici Boti **131** b. D. Thomæ Apoſtoli **17** c.

maſcatum Armuzie oppidum **91** e. à Luſitanis direptum & incenſum **92** e. f. eius præfectus Luſitanos benignè excipit **62** d. in ſide permanet **133** c.

maſſageie Africi populi **103** d.

materia inſula à quibus inuenta **4** e.

mathani rex Magallanem ex inſidijs interficit **147** b. eius cum Subi inſula regulo bellum ibid. pax qua conditione inſta ibid.

Martibus Armenius Abaſſini rex legatus ad Luſitanum **96** f. qua pompa Goe excepius **97** a. ab Emmanuele in Luſitania **103** a. nauaſchis Luſitanis duentatus **103** a. **117** c. in patiam redit **117** e. & ſeq. ob eius reditū Abaſſinorum gaudium **117** d. e.

matua Mombaze vicus **136** f. eius in eo: aliquot Luſitanos interficiunt ibid. & ſeq.

mauric inſula io Molueis **135** e. eorum fertilitas ibid. de iſis Molueæ reges inter ſe contendunt ibid.

mauritanica Africæ pars **13** c. eius fertilitas **48** f.

maurus monarchis Hiſpanas Sinai moniti annis **137** b. à Campſone Aegypti Sultano ad Pontificem maximum miſſus ibid.

maxeliaz Bengalenſis arcem Malacenſem per fraudem

- dem capere tentat 96 d.
Marna Arabiz insula 117 c. Lusitanis subiecta
166 f. Prolemaia olim 117 c. eius descriptio ib.
Meacum Iaponiz vrbs 175 & seq.
Mealis exsulis conatus irriti 139. & seq. 118 d. e-
ius filia conuertitur 130.
Meca Arabiz ciuitas Mahometis sepulchro no-
bilis 16 c. 47 a. 49 b. 107 b. 113 d. 134 d. 186 f.
Mehum insula 103 d. S. Crucis à Lusitanis dicta
ibid. eius situs ibid.
Melchior Carnerius & societate 18 a. v Nicenus
episcopus 111 a. 137 b. rem Christianam apud
Sinus administrat 137 b. e.
Melchior Caruallius ad Pegusorum regem le-
gatus 11 d.
Melchior Nonnius societatis Iesu presbyter in
Bazanium missus 104 d. linco, in quo Xauerij
corpus inuolutum fuerat, in ceremonijs solē
nabur vritur 307 b. in Iaponiam tendit 308 f.
Melapora Coromandelis regni caput 16 f. 17 c.
nunc S. Thomæ colonia 36 f. vetustate bellif-
que diruta à Lusitanis restaurata ibid. in ea à
D. Thoma Apostolo templum constructum
36 f. & seq. 117 c. à Lusitanis rehouatum 17 c.
ei decimæ attributæ 103 d. D. Thomæ reliquæ
in eo inuentæ ibid.
Melinde oppidum 17 a. 33 b. 32 c. 35 c. eius lit-
tus impostuosum 125 d. regis in Lusitanos be-
nignitas 33 b. legatus ad Lusitaniz Regem 12
c. in patriam redit 33 c. ei à Mombazz rege op-
pressæ à Lusitanis succurritur 41 b.
Memphis Aegypti vrbs 12 a. 39 a.
mendacium quid 136 f.
Mendius Aloysius & societate Iesu, Parauanis
prepositus 304 d. eius martyrium ibid.
mendoza vide Ioannes.
Mengus Musafus I fusi Sofalz prætoris gener 5 c.
Sofalz praturam ambit 12 f.
mens malè conscia suspicax 181 c.
Merganum vicus 186 c.
Merquitz Perestrellij naufragium 117 c.
Metem Africz vicus 117 b.
Michael Ferreria Ceilani regi in auxilium mis-
sus 119 c. eius de Calcutanis victoria ibid.
Michael Indus & Iogues Christianus 34 f. legatus
à Capraliz Cocini regem 11 a.
Michael Macazaris insulæ incolæ bapizatur
101 a. optimè de Christiana re meritis ibid.
Michael Vafrus Indiz vicarius generalis 116 c.
de Christiana re bene meritis 118 e.
Mincimbus & Papuis insulis regulus 107 b.
Mindanum insula 101 b.
Miracenus Goz princeps 8 f. ab Albuquerque
captus, & in pppicio affectus ibid.
miraculus 11 d. 337. 46 c. 11 b. 15 c. 61 f. 65 a. 77 b.
48 c. 101 b. c. 101 d. 131 c. 113 d. 150 f. & seq. 167 b.
173 c. 182 f. 183 f. 109 a.
Miramudius Mogorum Rex Cambaiz regnum
vastat 108 f.
misericordiz sodaliticum Goz 307 c.
Muzæ sacrificium sanat ægrotos 11 f.
Mocondes Cafer dynasta arcem Lusitanorum
ad Sofalam oppugnat 11 c. & f. Sofala direpta in
patriam redit ibid.
Moberinus Arabs Bahareni insulæ dynasta 149 b.
ab Armuziz Rège deficit, Armuziamq; infe-
stat ibi, eius cum Correa pugna 150. 151. mors
151 a. eadauer interceptam ibid.
Mogastane Armuziz oppidum 110 f.
Mogores Schytica gens Cambaiz regnum va-
stat 108 f.
Molana Mahometicus Paceni Califa 119 a. o-
pem Soarij implorat ibid. Paceni reguli tu-
tor 141 b.
Molucæ insulæ 16 c. 14 c. 99 b. 141 c. 160 f. & seq.
171 b. an ad Castellæ regnum pertineant dil-
ceptatio 141 c. 144 f. ab occidente à quo pri-
mum quæritæ 141 f. inuentæ 144 d. veteribus
ignotæ 100 c. earū amœnitas, fertilitas, 98 c. f.
& sequi, incolarum legiones, mores, & victus
100 d. e. in fide progressus 119 c. 330 c. f. regum
inter se discordia 108 d. e. f. & f. in ijs ca-
ryophylli copia 90 c. Lusitanorum tyrannis
171 b. & f. difficultates 108 d.
Mombaza vrbs & insula 10 f. 136 f. à Lusitanis di-
repta 182 d. incensa 11 a. eius rex Querimbam
à iusto domino auertit 156 d. tormenta belli-
ca à Lusitanis submerfa expiscatur 35 c. Regis
in Gammam insidiz 11 f. quomodo detectæ
21 a. cum Melandis rege bellum 41 b.
Momoia vrbs in Moro 94 c. Christianam reli-
gionē suscipit ibid. à Lusitanis munita ibid.
eius dynasta bapizatur ibid. dynastæ in fide
constantia 156 d.
Monaianum Armuziz castellū à Persis captum
180 f. ab Armuzianis recuperatum 181 b.
Monda flumen 113 d.
Monomotapæ rex 51 c.
Mons maior Lusitaniz oppidum 10 d.
Monraida Tunetensis mercator insidias à Sara-
cenis in Gammam structas detegit 17 c.
Mortuorum insula 164 f.
Morum insula 194 c. 195 c. in ea Simon Vafrus
interficitur 195 d.
Mosambicum insulæ Prafiz oppidum 15 c. 11 b.
18 c. 33 c. 39 b. 137 a. 156 d. Quilox regi parit 11
b. eius incolæ Capralem benigne iuticipiunt
33 c. bombardis à Gamma terrentur 11 c. 113 d.
situs 11 b.
Mofcum odoramenti genus 109 a.
Moses Africz populi 14 d. Christianos ritus in
multis sectantur ibid. nomina ab Apostolis
mutuantur ibid.
Motions indicæ quid & vnde dictæ 35 b. 81 c.
Muaris fluuius 97 c. 119 a. 113 b.
Mudofar Armuziz dynasta 106 d.
Mulieris cuiusdam egregia fortitudo 116 f. &
sequen.
Mundequeti Aethiopiz populi Congi regnum
vastant 9 a. fusi fugatique ibid. c.
Mures & putria animalia in vsum cibi 86 a.
Mures à Christianorum prædijs in agros eth-
nicorum mirabiliter fugati 301 c.
Mustaz Mammaluco Zebirum oppidum à So-
limano Peloponneso donatum 115 a.
Mustafa Solimanum Aegypti præfectum inter-
ficet 187 a. Adenum obliet ibid. Diu venit
105 c. ad Cambaiz Regem profectus 107 a.
Turcarum in Badurij expeditione præfectus
109 a.

N Abandes Armuzie oppidum, ab Albuquerque capium & incensum 24 d.
 Nagotan fluvius 131 a. 133 a.
 Nahu Aballiz rex 17 c. 26 f.
 Naites Indorum nobiles 24 d. rei bellicæ præfunt 25 a. in armis quomodo exercentur ibid. b. eorum in armis dextritas ibid. superbia 26 d.
 Naitex Mahometani 18 b.
 Naodabeguez Malaccensis in Sequetiam conspiratio 96 d.
 Nataminius Trimumparæ Cocini Regis sororis filius regni hæres 41 a. Repelini vada contra Calecutanos egrediatur ibid. b. occiditur ibid. e.
 Nasring rex Tatarorum Idalcensis urbem oppugnat 87 a. eius cum Lusitanis foedus 103 c.
 Natalis litus 117 c.
 Nauaræ gentium in India conversionem præcipuè sibi vendicat 296 c.
 Naubadarinus Zamorini sororis filius Calecutanæ regnum in 102. Cocinensibus bellum inferendū dñu ad 19 c. Lusitanorum studiosus 102 c. ijs stipendium ibid. eius exercitus susus & fugatus 46 f.
 Naubadora Trimumparæ sororis minor filius Cocini rex 116 b. 117 a. 96 d.
 Naufragia horrenda 118 & seq. 117.
 Nauigationis Japonicæ difficultas 372 d. Iodice 311.
 Nauicaci Indar populi 69 b.
 Naxac Pegusianum infernus 138 c.
 Nestorianus pseudoeppiscopus in D. Thomæ colonia 327 b.
 Niba animarum receptaculo Pegusiano 128 c. quid significat ibid.
 Nicenus episcopus in Abassiam missus 321 a. 327 b.
 Nicodemus Phariseus oculus Christi discipulus 293 d.
 Nicolaus Coelici nauarchus io prima Indica nauigatione 20 d.
 Nicolaus Cōsaluus Rumeensis castra oppugnat 266.
 Nicolaus Lancilotus Italus societatis Iesu presbyter io Indiam missus 247 b. eius patria ibid.
 Nicolaus Nonnius societatis Iesu presbyter io Molucas missus 271 b.
 Nilus Africæ fluvius 9 b. 49 a. 69 c. 107 b. eius ortus veteribus ignotus 4 b. cum in Arabici sinum deducere Albuquerque statuisse 107 b.
 Ninachetus Malacæ prætor 94 d. 103 c. & seq. Lusitanorum studiosus ibid. præterea spoliatus 104 f. eius ad Malaccenses de suis in Lusitanos beneficijs oratio ibid. voluntaria mors 103 a.
 Nioeroapanus maritimæ rei ad Somatram præfectus 141 b.
 Ninarus Diensis vrbs præfectus 211 c.
 Nizamaleus Caiuli dynasta 70 f. 102 d. 112 d. 186 c.
 Lusitanis tributarius 78 d. eos benigne excipit 71 a. eius in regem Decani perfidia 70 f. 76 a. cum Idalcane bellum 112 d. 186 c.
 Nocoda Hamedius Turcs Zebiri vrbs dynasta 213 a. à Solimano Peloponaccio capite plectitur 215 a.
 Nomades pabuli ratione sedes mutant 293 b.
 Nōnius Acunialindæ prætor 182 d. 183 a. Armuziam venit 182 c. Melindem ibid. d. Mombazam diripit ibid. Beretlem caput 263 a. Bazanum expugnat 207 & seq. eius Diensis expeditio 204. 205. & seq. in Bardurum Sulthanum infidie 212. mors 219 a.
 Nonnius Barreros Aethiopæ patriarcha 321 a. vide Ioannes.
 Nonnius Vazus Petrcia nauarchus prætoriam Hocienauem inuadit 76 f. eius guttur sagitta confixum ibid. mors ibid. oculi pertusa miraculosè

aquas non admittit 77 b.

Nōnius Vazus Petrcia Malacæ vrbs præfectus 184. acris eiusdem præfectus fir ibid. eius cum Panero simulatus de acris præfectura 128 f.
 Nonnij Vasci similitudo 60 c. vitæ periculum 13 c.
 Nordinus Armuzie vrbs præfectus 109 c. Zelsidum regem veneno tollit ibid.
 Noroa vicus 249 c. in eo templum D. Thomæ extrui iubet Lusitanæ rex ibid.
 Nubunanga Japonicæ tyrannus Meaci rex 247 b. Bonziorum cernibus cecidit 242 c. eius mors ibid.
 Nucuele Amboini oppidum christiana facta suscipit 200 f.
 Numide agilitate corporis insignes 11 b.
 Nundus Ribcrii societatis Iesu presbyter io Molucas missus 271 b.
 Nunius Apostolicus Iodiz 210 c. 239 b.
 Nux mystifica io Molucis 98 c.

O.

O Bij Africæ populi 15 c.
 Oia vrbs 35 b. eius dynasta Melindis regi infestus, à Lusitano occisus 35 b.
 Odispo vrbs 19 b. 41 b. 50 c. 117 a. regum sedes 1 c. eius finis ibid.
 Olla aucta de Colani fano à Lusitanis sublata Ioanni regi dono missa 238 f. ab rege remissa, io eodem fano reposita 129 a.
 Ollæ iocendiarie descriptio 164 f. & seq.
 Onor emporium 83 a. 87 b.
 Onoris regnum 62 f.
 Onunius Saracenis lanæ maioris dynasta 97 c. eius cum Lusitanis cauale prælum ibid. eius dies ibid.
 Opificum & agriculturum in India misera conditio 25 c. & seq.
 Orbis diuisio 2 f. maxima pars vetricibus ignota 2 f.
 S. Ordinis sacramentum in India administrari ceptum 261 c.
 Orfazanum Armuzie oppidum 62 f. ab incolis desertum à Lusitanis dieptum ibid.
 Ortizius Viscensis episcopus 47 a.
 Oryza femirossa Japonijs aucta 275 c.
 Osorius Lusitanæ regis chronographus 43 c. 121 b. 140 f.
 Ouiclus Castellanus Hierapolimensis episcopus 212 a.

P.

P Aca animal Brasiliæ 11 b.
 Pacensis Beanus ad Diu cum classe relictus 149 a.
 Pacennum vrbs ab Abrahamo Aceoorum tyranno capta 159 a. eius arx à Lusitanis cōstruita 141. b. ab Abrahamo obsessa 159 a. oppugnata, & sedē à Lusitanis deserta ibid. regulus cum Lusitanis foedus ior 90 d. à Panico infectatus pacem petit 134. ioterfectus 139 a. reguli io Lusitanos totiuat 133 c. filius Soari opem implorat 129 a. in regnum restitutus tributarius Lusitano 143 b. Malacæ exulat 160 d. reguli contra rebelles Georgius Albuquerque eius opem fert 103 c.
 Pæni ad Capuam effeminari 77 c.
 Pagehuogi Africæ populi æquatori subiecti 11 c.
 Pagus seu Pagetia ad Malacam oppidum 120 c. 147 c. ab Alodino munitum, à Lusitanis expugnatum & incoctum 133. eius finis ibid.
 Paus Sianium & Supanum reges conuertit 237 b. vide Antonius.
 Paleacates Sinarum emporium 158 d.
 Palmæ indicæ descriptio 119. vulnus ibid.
 Palmulaoum Iacobæ militum coarctatorium 11 c. ei

- quæ ab Albuquerque donata ibid.
- Panane Calcuttanum oppidum 16 c. 49 d. Zamorino munition 12 c. a Lusitanis capium & incensum ibid. & seq. 162 d. ad id Zamorinus exercitum cogit 40 d.
- Pandacanæ oppidum 47 a. in eius portu Arabi naues Lusitani expugnant ibid.
- Panensium regulus 42 c. 119 d. brulum cum Albuquerque Malacensis suadet 93 b. in partem Malaca fugit 92 f. Lusitanos naufragos benigne excipit 122 b. Lusitano tributarium ibid. eius classis Alodino in Bintano obfesso succurrit 120 f. a Coelho dilipata ibid. & seq. ei Mamudij Malaccæ regis filia dispofita 90 a.
- Panginum ad Goom castellum 51 b. à Lusitanis expugnatum ibid. 12 c. & seq. defertur 53 b.
- Pantus Aquitimus Ioannis Congi regis filius 9 b. fidelitatem 10 f. ad regnum adipiratur ibid. & seq. à fratre prælio miraculose superatus, capitur 12 d. e. moritur ibid. eius exercitus dux miraculose cœueritur ibid.
- Patalana Sala ad Monaiannum recuperandum missus 281 a. eius elades ibid.
- Patalana Sala ex India Lusitaniam petit 113 a. eius naufragium ibid. & seq. peregrinatio 314 & seq. mors 117 b.
- Pausitæ & Perside Leoni X. Papæ ab Emmanuele Lusitanæ Rege dno missa 102 f. pifcis Romanorum ludis expenta ibid.
- Papæ infulæ 195 b. eorum reges in Lusitanos conspirant ibid. societatem cum ipsis ineunt 200 f.
- Parabramma Indorum Deus 14 f.
- Paracates Mecanæ ædis præful 124 d. simulacrum inter Solimanum & Hocemum tollit 124 d.
- Paragais Brailiæ fluvius 319 b.
- Parauæ populi ad fidem conuersi 226 f. & seq. eorum mores & instituta ibid. ijs Euangelium Xauerius prædicat 226. subsidio contra Mahometanos Lusitani veniunt 217 a b. eos iniuria afficiunt Lusitani 249 a.
- Pardus nummus aureus 112 d.
- Parfij Gallie regis sedes 225 d. in eius Academia Lusitani ibid.
- Paschalius & duo alij à Societate Iesu same pereunt. 126 c.
- Pasianus Alauquerianus ad Pegufios legatus 111 d. vi de Antonius.
- Pasianij nobiles ab Geniæ vrbe oriundi 14 d.
- Patalena regio 70 d.
- Parangasini Paruanorum decuriones 217 a.
- Paranus rex 255 a b.
- Paræ & Parane emporia capta, & ditepra 207 a.
- Paramarat Calcuttanæ classis præfectus 219 c. eius caput obfessum Ceilano Regi pro munere missum ibid. elades ibid.
- Paricus Vimutus Malaccæ principis filius 11 b. eius cum Lusitanis amicitia ibid. in Sequeriam infidæ ibid. c. & seq. mors 24 c.
- Paricci de Calcuttans stipenda victoria 45 b. vide Eduardus.
- Paricus Rumæi castelli præpositus 217 b. castellum Turcis dedit ibid. eius mors ibid. c.
- Patriarcha Aethiopiz 321 a. vide Ioannes Nonnius Barreus.
- Paulus Cameræ de societate Iesu in Lusitaniam missus 225 f. 110 d. Mosambici in nosocomio à Xauerio relictus 241 a. D. Pauli collegio Gox præpositus 233 c.
- D. Paulus Eremita S. Antonij tunica in solemnibus ce remonijs vsus 107 b.
- Paulus Gamma Valci fratres 20 d. 26 f. Raphaeli na ui in prima Indica nauigatione præfectus ibid. a ius pater 20 d. mors 23 c.
- D. Pauli Gox collegium 233 c. eius reditus 210 d.
- Paulus Iaponius Gox baptisatur 271 c. in Iaponem redit 274 d. christianam rem egregie admistrat 274. Cangoximæ Christianis prælit 275 a. vxorem & filium conuertit 274 c. f.
- Paulus Iouius Historicus 2344. f. de rebus Aethiopicis scripsit 119 a.
- Paulus Papa 111. 28 c. 233 b.
- Pax cum Abassinis iniia 138 f. cum Armozianis 65 a. 155 c. cum Calcuttensibus 41 a. cum Cananorensibus 59 b.
- Pedirentis in Somara regulus 50 d. fœdas cum Lusitanis init 120 d. 200 d. regno ab Abrahamo Accorum rege pulsus 157 f. in Paccaam aream ad Lusitanos fugit 159 a. ad Amanum regem supplex se confert 160 d.
- Pegu regnum & vrbs 112. olim Ophir ac Tharsus 16 d. 112 d. c. eius regulus fœdus cum Lusitanis init 131. & seq. fœderis ceremonias ibid. firus ibid. 127 c. & seq. in eo euangelium prædicatur 227 c. & seq.
- Pegufianorum Dij 228 d. mores & instituta ibid. origo 127 c. superstitiones & errores 128.
- Pelagius Sola trerachus 72 c.
- Pelufium Aegypti oppidum 69 c.
- Pembæ regulus Lusitano stipendiarum 116 d.
- Petria Lusitanæ regis ad Sinas legatus 102. & seq. vide Didacus.
- Petibecus Tuticæ classis præfectus 110 c. Armoziam ab ineolis defertur diripit 111 a. Malaccam oppidum deditione capit 110 f. Mecam redit 111 b. 112 d. capite à Solimanum plechitur 112 d.
- Pernambicum Brailiæ colonia 295 a.
- Petrix eiusdem cum Gaspare Berizzo de religione disputatio 216. 217. vxor & filia christianæ sunt 217 c.
- Persarum regis ad Albuquerque legatio 106 f. & seq. ad Armuziæ regem ad vestigal exigendum 65 b. ei tormena bellica ab Albuquerque missa 167 b. subsidio contra hostes Lusitani veniunt 244 f.
- Petruana regna 10 c. 142 f.
- Petereus ad Sinæ regem legatus capitur 111 b. vide Thomas.
- Petereus Andradius ad Sinas missus 107 c. 124 c. vide Fernandus.
- Petrus Alauquerius prætoriz nauis in prima Indica nauigatione præfectus 19.
- Petrus Alcarua societatis Iesu presbyter in Iaponiam missus 104 c. è Iapone Malaccam delatus cor-pus Xauerij Goom asportat 107 c.
- Petrus Aluatus Capralis secundæ Indicæ classis præfectus 20 b. Brailiam inuenit 28. & seq. ad Primas insulas venit 33 c. Mosambicum, Quiloom, Melindem ibid. ad Anchedium ibid. Calcuttanum 14 d. fœdus cum Calcuttano init ibid. fœdere violato cum eodem bellum gerit 34 c. f. Corini benigne à rege suscepit 35 a. Cananorem adit 35 b. Oliponem fudit ibid. c. eius classis tēpestare disiecta 20 c. nauis quatuor submersa 13 b. ei quæ à rege mandata 29 b. c.
- Petrus Annus Gallus in Indiâ missus 160 b. ad S. Lau rentij insulam naufragio perit ibid. c.
- Petrus Atadius nauarchus 40 f. 42 c.
- Petrus Castrius in Indiâ missus 156 c. Querimbam insulam & oppidum expugnatum incendit ibid. d.
- Petrus Correa societatis Iesu presbyter in Brailia 110 c. ad Tupinaquinos missus 119 c. duos Castellanos è vinculis eximit ibid. Cangios conuertit 319 c. eius martyrium 120 d.

Petrus Couillanius ad Indiam & Aethiopiā explorandam mittitur 16 f. Africa orientalis littora lustrat 17 a. in Aethiopiā tendit ibid. c. à rege benignè suscipitur ibid. in ea detentus pro mortuo habetur 18 d. Bonæ spei promontorium circumnavigari posse certo comperit 17 b. Indix situm & commercia describit ibid. a. ad Lusitaniz regem de sua peregrinatione scribit ibid. b. c. Memphim redit ibid.

Petrus Dia nauarchus in Lusitaniam inuitus redit 33 c.

Petrus Faria Lusitanus Mealem reducendum Prætori dissuadet 39 c.

Petrus Gnaia Castellanus Sofalam venit 51 c. benigne susceptus arcem construit 42 d. prætorem Isufum interficit ibid. f. eius arx ab incolis & vicinis oppugnatur ibid. focij grauitate aeris febribus vexantur 52 d.

Petrus Mascarenias Bintanum excindere parat 170 d. classe petit ibid. oppugnat ibidem & seq. 173. Capit 173 c. Cananorem venit 173 b. Cocinum ibid. Colani prætor salutatur ibid. Goæ vrbis præfectus 100 e. Goa exclusus 173 c. graciosus apud omnes 167 b. Indix prætor è codicillis declaratur ibid. Indiam Malacca petit 169 c. 173 a. pene submersus Malacam redire coactus 169 c. in Lusitaniam remissus 174 f. Malacæ præfectus 167 b. Serrano pene oppresso succurrit 175 c. Simoni Menesio in vincula coniectus adseruandus traditur 173 b. c. 174 d. eius summa animi moderatio ibid. laus 167 b. de prætura cum Lupo Vafzo simulatus ibid. b. c. 169. 173. & seq. ei iniuria facit 173 b. 174 f.

Petrus Mascarenias Lusitaniz regis ad papam legatus 128 b. Franciscum Xauerium in Lusitaniam ducit 119. 317 c. Indix prætor rei Christianæ studiosus 317 c. eius in prætura res gestæ 318 d. mors ibid.

Petrus Nonnius insignis mathematicus 169 c.

Petrus Vafzus Bisacutus Lusitanicæ classis præfectus 13 c. regem Lalophorum in regnum reductum interficit ibid.

Petrus Vafzus initi fœderis cum Abassinis nuncius in Lusitaniam missus 139 b.

Petrus Vafzus Igreditanus episcopus 103 a.

Philippa Alencaltria Ioannis L. Lusitaniz regis vxor 32 a.

Philippus rex Catholicus 113 d. 301 f. Iaponiorum ad Papam legatos benignè excipit 301 f.

Philoteræ portus Arabici maris, hodie Alcoceris 2 a. c. à Lusitanis incenditur ibid.

Pigritia animal Brasiliicum 31 c. cur sic dicta ibi. eius victus ibid.

Pimilaranus Mindanai insulæ regulus baptizatur 101 c. Franciscus dictus ibid.

Pinda Congani regni emporium 199 c.

Piper oblongum 80 d.

Piratininga Brasiliæ pagus 318 f. in eo patres Societatis Iesu ibid.

Piratinigani Brasiliæ populj crncis signo muniti hostes superant 319 a.

Pirimal Ceilani rex vnus ex tribus Magis 38 d.

Piscandi genus apud Sinas 113 c.

Piscarium littus 54 c. 126 f. eius situs 116 f. incolæ Christiani sunt 327 a b. vide Paraur.

Planx insulæ 10 f.

Pompeloni fines 139 c.

Ponchafus filci regij apud Sinas præfectus 114 f. eius munia ibid.

Ponda vicus & portus prope Goam 116 f. & seq. à Lusitanis vasatur 116 f.

Porca oppidum captum & direptum 180 e.

Portus Securus in Brasilia 30 d.

Possessiones malè quæsitæ cito perire exempla 140.

Prælium nauale 45 c. 53 b. c. 63 c. & seq. 21 c. 72 d. & seq. 76 e. f. & seq. 97 c. 104 e. f. & seq. 114 e. f. 134 c. 161 c. 164 e. f. 168 d. 179 f. & seq. 180. & seq. 184 d. e:

Prælium terrestre 92. & 133 b. c. 146 c. 150. & 161 d. e. 183 c. 185 c.

Prætores Brasiliæ. I. Thomas Sofa 191 a. II. Eduardus Acofta 318 f.

Prætores Indiz. I. Franciscus Almeida 51 b. II. Alphonsus Albuquerque 28 f. III. Lupus Soarius 107 c. IV. Didacus Lupus Sequeira 131 c. V. Eduardus Menesius 132 c. VI. Vafcus Gamma 161 b. VII. Henricus Menesius 161 c. VIII. Lupus Vafzus à Sancto Pelagio 167 c. IX. Nonnius Acunia 183 d. X. Garzias Noronia 118 f. XI. Stephanus Gamma 120 f. XII. Martinus Alphonsus Sofa 312 d. XIII. Ioannes Castrus 147 b. prorex 169 b. X. 1111. Garzias Sala 170 e. XV. Georgius Capralius 194 f. XVI. Alphonsus Noronia 300 e. XVII. Petrus Mascarenias 317 c. XVIII. Franciscus Barretus 318 d. XIX. Constantinus Brigantius 310 f.

Prætoris in India substituendæ ratio 161 c.

Prælia insulæ 21 b.

Præsum promontorium 1 f. 15 c. 12 a. nunc Mosambicum 11 c.

Preteianus Abassinorum rex 14 d.

Primæ insulæ 33 c.

Principes insulæ à quo inuentæ 14 e. in ijs aurofodinæ ibid.

Propertius 103 c.

Prophetia Abassiz monachorum 118 e. Francisci Xauerij 303 b. Gasparis Berzei 181 a. 183 b. D. Thomæ Apostoli 17 a.

Ptolemais ferarum insula, nunc Mazua 137 c. eius descriptio & situs ibid. vide Mazua.

Ptolemeus in multis hallucinatus 1 f.

Pudicitiz exemplum 316 f. & seq.

Pueri Malabares inter supplicia Christum prostentur 312 f. & seq.

Pulopuaris insula 169 c. Mascareniz ad eam naufragium ibid.

Pumenfuræ genus apud Sinas 113 c.

Punicale Parauanorum oppidum à Malabariis & Turcis captum 311 c. à Lusitanis receptum ibid. f.

Puteolana vel potius poreellana vasa 102 b.

Pyrenzi montes 119 c.

Pythagoræ transmigratione animorum placita apud Sinas seruantur 188 d.

Q. Que-

Q.

Querimba insula & oppidum à Lusitanis [capit. 159](#) & incensum [159](#) eius amoenitas & opulenta ibid.

Quexomet insula [68 d. 155](#) b. ab Albuquerque vastata [68 d.](#) à Turcis [111](#) a. b.

Quibibus in Papus insulis regulas [195](#) c.

Quiloa urbs [17](#) a. 21 b. & seq. [31](#) c. [16](#) c. 50 f. & seq. [136](#) f. olim Rapti [17](#) a. stipendiaria Lusitano [16](#) c. eius alic à Lusitanis constituta [50](#) f.

Quintius Malacensis Viriunus Raie filiam ducit [97](#). a. b. bellum cum Lusitanis gerit [27](#) a. b.

R.

Raciolum arx à Lusitanis constructa [202](#) f. Raciolum regni Decani urbs [119](#) b. à Naslingano rege obfessa ibid. e. ei dedita [140](#).

Rades Caciles Tidoris regis tutor [187](#) c. & seq.

Rafus Zeifodini Armuzian regis inter io vincula coo ijeitur [18](#) a. e.

Raia Nara Alodini Bineani regis gener [166](#) c. eius exor eius Linguam obfiscens à Lusitanis fufus [166](#) c.

Raia Sudamicinus Pacenorum præfectus [114](#) c. eius cum Lusitanis pugna ibid. e. f.

Rainolom Cambazæ oppidum captum & incensum [18](#) b. & seq. eius fenulitas, opulenta, incolæ & situs ibid.

S. Raphael primæ Indicæ classis naui [20](#) d.

S. Raphaelis columna ad flumen Bona signa posita [21](#) a.

Raphael Perestrellius Goz laboranti succurrit [137](#) c.

Raptus fluvius hodie Sengus [17](#) a.

Raulianus Pegufiorum regis ad Corream legatus [132](#) c. f.

Regum flumen [21](#) a.

Reicium oppidum à Persis captum [121](#) a.

Reliquiæ Sanctorum sedant tempestatem [104](#) c.

Repelinensis ager à Lusitanis vastatur [42](#) f.

Repelini vada [41](#) a. à Cocinensibus contra Calecutanos custodita [41 b. 44](#) f. à Paticeo munia [44](#) c.

Resbati populi [208](#) c.

Rhabarbarum apud Sina [109](#) a.

Rhinoceros ab Emmanuele Lusitanicæ regis Leoni X. papæ dono missus [102](#) f. in iunere canfrigio perit ibid.

Rhinocerotis cum elephante inimicitie [102](#) f.

Rhotericus Botus in Baharenum missus [151](#). c. eius martyrium [153](#) b.

Rhoreneus Fernandus ad Cambazæ regem legatus [149](#) a. [151](#) c.

Rhotericus Dominicanus Colani rem Christianam administrat [43](#) b.

Rhotericus Iustates Coceni præfectus [140](#) c.

Rhotericus Lima ad Aethiopiz regem legatus [157](#) c. [119](#) a. ex Aethiopia rediit [167](#) a.

Rhotericus Mathematicus Ioannis II. Lusitanicæ regis medicus [3](#) c.

Rhotericus Mellos Gozæ præfectus [119](#) b. Concanum per fraudem occupat [149 c. 151](#) c.

Rhotericus Patalinus Malacæ præfectus [24](#) d. 103. c. [133](#) c.

Rhotericus Pereria Benefactori castello præfectus [100](#) f.

Rhotericus Soarius duas trizemes Hoceni capit [77](#) a.

Rhotericus Sofa ad Cangi regem legatus [7](#) c. quomodo exceptus [7](#) c. & seq. in Lusitaniam rediit [9](#) c.

Rhotericus Valerus Pereria Indiam perit [140](#) f. eius naucem cetus inuadit ibid.

Roma orbis caput i. b.

Rofalgates promontorium olim Siagram [61](#) b.

Roztomacanes Benefactori castelli præfectus [96](#) c.

Lusitanis castellum dedit ibid.

Rubeum mare [62](#) c.

Rucetellum Amboin insulæ emporium [92](#) b. eius cum Vranola ciuitate inamicitiæ ibid. in eo Lusitani quomodo excepti ibid.

Rumeran Sofaris filius Dium obfider [159](#) b. & seq. eius mors [167](#) a.

Rumepolis pnapæ Dium oppidum à quo eoditum [70](#) f. Turcis deditum [157](#) b. e.

Rumes Turcæ qui [70](#) f.

Rupes inexplugnabilis [132](#) f. & seq.

S.

SAbaius Decaniorum tyrannus [14](#) d. [71](#) a. 8. f. [14](#) c.

Idalcanus pater [14](#) d. Lusitanos ex Anbediua pellere fecerat [181 d. 71](#) a. eius bellicus apparatus [71](#) a. in Decanum regem perfidus [71](#) a. in Lusitanos odium [71](#) a. eius mors ibid.

Saca Iaxij Dientis dynastæ filius [142](#) c. Didaci Pacensis naues oppugnat [151](#) c. eius ad Sequeræ postulatâ responsum [148](#) d. & f. q.

Saceratum Basilicum [10](#) c. e.

Sacrum promontorium [3](#) c.

Sadiadinus Armuzianus Moctini Baharanj dyoastæ corpus interceptum [141](#) a.

Sagamus Cornmandclis rex [16](#) f. à S. Thoma Apostolo conuertitur [17](#) c. eius reliquæ Meliapore à Lusitanis inuentæ [18](#) d. arca argentea in elute ibid.

Sagum cibr & potus genus in Molucis [100](#) d. e.

Salicæ insulæ ad Bazanum [108](#) f.

Salicæ agri Lusitanis attribuit [102](#) c.

Sambelaganus Pegufiorum regis ad Corream legatos [132](#) c.

Sanara Malacæosium præfectus [173](#) d.

Sanctianum Sinarum insula [102](#) f. & seq.

Sandalum album [10](#) d.

Sanga Indicæ regnum [69](#) b.

Saraceni in suis occultandis, io alienis explorandis consilijs sagaces [48](#) c. senon nisi virores pzelio excessuros dicit deuocuent [6](#) d. Gammæ insidias strunt [27](#) c. Mamudo Malacæ regi fœdus cum Lusitanis initum dissuadet [10](#) c. f.

Securus Brasiliæ portus [39](#) d.

Selymus Ottomanus Turcarum Imperator [133](#) c. & seq. [125](#) b. Campsonis Aegyptij Sultani impetium delet [133](#) c.

Sex trecentos trigintaquinque annos natus [213](#) c. sengus fluvius olim Raptus [17](#) a.

Sepia Asticæ urbs [1](#) a. à Lusitanis capta ibid.

Sequeria vide Didaci Lupus

Sericum vel Eonm mare [108](#) d.

Serpentes in Cananoris regno assiam homines occant [35](#) b.

Sersadenehil Abassinorum rex [17](#) c.

Siacanus dynasta Alodini Bineani regis stipendiarius [105](#) b. eius in Borellium insidæ ibid.

Siagram promontorium hodie Rosalgatum [61](#) b.

Siani rex in Macazaribus baptizatur [237](#) b.

Siculus archiæctus perfuga apud Calecutanos [161](#) a. eius bellicæ machinæ [181 d. 161](#) b. e. mors [166](#) d.

Siliganum oppidum [201](#) b.

Simia pro Den apud Indos colitur [24](#). f. eius templum in regno Malabarico insignæ ibid.

Simon Acunia Bardadinum Bahareni insulæ dynastam frustra oppugnat [132](#) & seq. eius mors [133](#) a.

Simon Andradus Caulanæ arcis præfectus [132](#) c. Dabulum oppidum inbutarium facit ibid. duas Turcarum trizemes capit ibid.

Simoo Correa [133](#) c. eius socij aliquot ad Bazanum intercepti ibid.

Simon

Taracoll vrbis 872 a Narlinga rege oppugnata ibid.
Tatula Brasiliicum animal 31 b.
Temperitas fuda 39 c. 31 b e.
Templum Armuzianæ arcis à quo instauratum 18.
c. D. Barpolemæ Cocini 42 f. Christi ad Nabanziam in Lusitania 77 c. virginis Mariæ Canano 1657 e. Goz 96 f. 1012 a. Malacæ 94 d. in Maaua insula 158 d. in Socotora 56 c. Diui Thomæ Apostoli Goz 158 e. Meliapore 137 c. & seq.
Tensu Iaponix pars 2477.
Ternaparus Calcenti portus 179 c.
Ternate Moluca insula 99 b. 156 f. & seq. 179 c. eius incolarum mores 100 d. victus ibi. in ea arx à Lusitanis edificata 157 a. parit à Ternatensibus capta 191 b. in ea morus 101 a. 175 c. & seq. 178. 190. & seq.
Ternatenfis à Lusitanis abalicanu 189 b c. & seq. 191 a. b. cum Tidorensibus bellum gerunt 103 a.
Ternæ insule 23 c. 92 c.
Ternabalis oppidum à quo & vbi condium 3 c.
Thermistocis dictum 103 c.
S. Thomas Apostolus Indiæ euangelizauit 16 f. in Lusitanorū præliis quādo pium inuocatus 269 a. 1143.
Magos conuertit 18 d. Meliapore templum construxit 157 c. 158. puerum resuscitauit 37 b. Sinis prædicauit 118 d. eius martyrium 37 c. miracula ibid. a b peregrinationes per Indiam 16 f. prophetia 37 a. reliquias Meliapore inuenit 158 d. in area argentea inclusæ ibid. Goam translatæ ibid. Ediclam Mesopotamiæ translatas quidam volūt 31 d. 157 e. sepulcrum Meliapore 157 c. ei Goz à Constantino Brigantio prorege templum constructum 158 c.
Thomas Fernandus Lusitanus architectus 37 c.
Thomas Nōnis Antonium Patieum in attem Malacensem rapit 123 f.
Thomas Petrarum Rex 124 f.
Thomas Petreus ad Sinarum regem legatus 108 d. 100 c. Canonem venit 120 f. à Sinis capius 121 b. eius miseranda mors ibid.
Thomas Sosa primus Brasiliæ prætor 125 a.
Ticuarum insula 12 f.
Tidoris Moluca insula & vrbis 99 b. 136 f. & seq. 191 b. à Lusitanis direpta & incensa 176 d. 181 f. à Castellanis rescita & munia 176 c. 187 c. eius rex pacem à Lusitanis qua condicione impetrat 176 b. 179 a. tributarius Lusitano 189 a. ex ea Castellani quo pacto discederunt ibid.
Tidorensium cum Ternatensibus prælia 161 a. 176 c.
Tigres Brasiliæ famelicæ veloces, passæ ignauæ 11 b.
Timoia pirata 82 f. 87 b. Goanis infensus, Lusitanorū studiosus 81 a. Goense bellum Albuquerque suadet 81 a. duo ad Goam castella expugnat 81 b. ad conscribendos milites inuenit 81 b. 87 b. Goam in auxilium Lusitanis sero venit 87 c.
Tolocum ad Ternatem vicus 176 c. 191 a.
Tolum oppidum 100 c.
Tormentariæ fabricæ artificium 21 c. barbaris proditur 40 f.
Torum vrbis 172 a.
Totus Armuziæ rex 101 c. 147 c. 149 a. 181 c. ab Albuquerque à seruasse domesticorum liberatus 106 e. f. Armuziensem attem oppugnat 155 a. Armuziæ incensa fugit ibid. b. Lusitanorum iugum excutere conatur 152 f. & seq. Sequitur opem contra rebelles imploret 149 b. Zelfadini fratres 101 c. eius de Lusitanorū interfectione decretum 153 a. mora 153 b. vestigalia à quæstionibus suis interuertuntur 151 c.
Transaganum Lusitanæ oppidum 30 d. Mons maior appellatur ibid.
Trauancoris regnum 234 f.
Tremelanum delubrum 218 e.
Trichinamalus princeps baptizatur 294 c.

Triglypton regni Pegucalis quondam caput 112 d.
Trimumpara Cocini rex 14 f. Calecurano regi cur infensus 12 f. ab eo à Lusitanis prodendos sollicitatus 19 a. ab eodem victus fugit 41 c. contra eundem ab Albuquerque auxilium petit 44 d. Capralem benigne excipit 35 a. à Lusitanis in regnum restituitur 42 e. in solitudinem depositum gubernaculo se recipit 51 b. eius bellum cum Calcuttensibus 412. 44 c. f. fides & constantia 192. 40 d. 412. 44 c. de Patreici rebus gestis ad Lusitanæ regem 47. 44 d. Lusitanis consolatoria oratio 412. in eos amor ibid. liberalitas 42 c.
Tristanus Acunia Brauam urbem capit & diripit 44 b c. Cananore Lusitanis obfessis succurrit 39 c. Cocinum venit ibid. in Indiam tendit 55 a. 56 f. ad Ledonem X. Papam legatus 402 c. f. in Lusitanis redit 51. Madagasc. artem insulam explorat 35 a. Melindem venit 51 b. Orensem dynasti interficit ibid.
Panamæ portum oppugnat 39 c. & seq. Socotoram attem expugnat 36 d. eius incolæ Christianos in fidem suscipit 36 c. f.
Tristanus Aciudis Ternatenfis arcis præfectus 194 c.
Tristanus Castrius 430 d.
Tristanus Vaseus Mareciam insulam inuenit 4 c.
Tristanus Vaseus Vega Armuziensis arcis succurrit 19 c. eius præclarum facinus 154 d. c.
Tuaca Molucis potus genus 404 c.
Tanguburu rex 14 d.
Tupinaquini gens in Brasilia interiori 210 b.
Turæ duplicis generis apud Indos 20 f.
Turoto ad Ternatem vicus 191 b. in eum Ternatis regina cum proceribus fecit ibid.
Turumbacum Armuziæ vicum aquasio à Lusitanis operta 173 b.
Tutan Sinarum prorex 114 f. eius munia ibid.

V.

Vada Luiana B. Mariæ virginis templum Goz à quo cōditum 101 b. 107 c. Albuquerque in eo sepultus 107 c.
Vaiscus Catiles Ternatenfis Lusitanis carus 120 b. se ipsum præcipit ibid. c. eius mortem Lusitani indignè ferunt ibid.
Vaidus Catiles Mahumetanorum antistes 189 c. 11 vincula à Lusitanis concessus ibid. liberatus 10 v b. humarum exilium abijt 100 d. Ternatenfis in 144. stantis incitat ibid. 144.
Vaigamanum insula 106 b.
Vaugum insula 105 b.
Vaspinum insula 41 d. eius dynasti in Trimumparam Cocini regem fidelitas ibid. in eam Trimumpara victus fugit ibid.
Vaserudinarum Goz 96 f. Mosambici 222 f. 221 d.
Variences Cambaæ pogus & arx à Lusitanis capta 210 f. Badutio restituta ibid.
Vaseus Fernandus interficitur 206 f.
Vaseus Dræza Cocinensis arcis præfectus 160 a. eius pro Mascatae de Indis prætura oratio 160 a. b.
Vaseus Gamma 80 c. 106 d. primæ Indiæ classis præfectus 20 d. 161 b. qua pompa à Lusitania d. 161. 20 c. ad S. Blasij aquationem venit 20 28 c. ad Planas insulas ibid. ad Zanguebari oram ibid. ad regum flumen 21 a. ad Bona signa flumen ibid. ad Mosambicum ibi. b. Mombazam 22 f. Melindem 23 b. 28 c. Calcutum 22 c. 26 c. ad Ancheidum 28 d. in Lusitaniam redijt ibi c. iterum in Indiam profectus Quiloam venit 16 c. Cananorem ibid. Cocinum ibid. in Lusitaniam redijt 39 b. tertio in Indiam Cocinum venit 164 c. à Calcuti rege quomodo exceptus 26 f. & se. ab Emmanuele in Lusitaniam rediens quomodo 28 c. f. 29 b. c. à Melindis Rege quā benigne 23 b. f. ex d. Cananore 194. ge tynouat 16 c. Indiæ p̄tor 101 b. naus Calcuti

tenas capit 19 b. Saccenrū 21 a. 146. Quorū regem stipendiarius facit ibid. eius classis retinēto-
tu trecta 161 b. c. iuramentum fidelitatis regi
pactum an e. mors 166. vitæ periculum 22 f. ad
cum Cranganrensem Christianum legatū 36
f. 38 f. in eum Arabum & Saccenarum insidiæ 27
b. Mozambiquensis nauarchæ 22.
Vasus Laurentius ad explendam Bozneum infu-
dam missus 176 f.
Vasus Petrius à S. Pelagio Varinēum capit 208 f.
Vaticanum Romæ sacrarium 102 f. eius insignē orna-
mentum ab Emanuele Lusitanæ rege donatum
107 f. in eo Sinarum liber 112 d.
Veneti apud Brasiliōs 298 d.
Venezæ canchæ in Maldinis insulis 135 c.
Veranula Bauchinæ Muzis insulæ ciuitas 99 b. eius
cum Rucutellanis inimiciæ 99 b.
Verberan insulæ 22 d.
Veridimus Paucus Antonij frater Goam venit 129
a. eius mors 131 a.
Vespasianus Imperator pecuniz diligētissimus 117 b.
Vespertinæ in Cananoris regno quales 35 b.
Viciuilla in Brasilia locus 295 b. & seq.
Vexilla tria à Turcis capta in Lusitaniam missa 77 c.
Vgentana vibs & regnum 280 d.
Viceinus quidam Magalianis socius arbetoto nau-
gatione circumactū in Italiam redit 144 d.
Victoria Castellana naui totum orbem circumnau-
gat 144 c.
Videntiz Lusitanorum insignes de Alndino Bionari
rege 105 b. 113 b. c. 166 c. f. 170 & seq. 172. *Armuzianis*
64 f. & seq. 155 a. Cafribus 52 d. c. Calcutanis 34 c. f.
36 d. 39 b. 42 f. & seq. 44 f. & seq. 46 c. f. 113 b. c. 139. &
seq. 142. & seq. 146 d. 148 c. 172 b. & seq. 184 c. Cam-
barianis 124 d. & seq. 186. 201 b. c. 206 f. 267 a. Cana-
nanensibus 50 b. Canulis 51 a. Dabulensibus 76 d.
Diensibus 141 b. Farracis 56 d. c. Goanis 17 c. lauis 97
c. Linguz rege 104 c. f. Mammalucis 69 c. 77 b. Mo-
lucensibus 200 c. f. Narfinganis 187 a. Pacenis 134
c. f. Panensibus 121 a. Turcis 77 a. b.
Villa infantis oppidum à quo & vbi candidum 3 c.
5. Vincenij Brailizæ colonia 125 a. & seq. in eam socie-
tatis Iesu patres missi 296 d.
Vincenius Franciscanus Inannis Albuquerqueij Gog e-
piscopus comes 248 f. & seq. 291 b.
Vincenius Fonsæra feditiosus 122 d. in vincula con-
iectus ibid. c. Ternaris præfectus 123 c. Aialum re-
gem regno pellit 194 d. ndium suorum incurrit i-
bid. apud Indiæ prætinem accusatus ibid.
Vincentius Rhoterigius Lusitanus è Societate Iesu in
Brasiliam missus 295 a.
Vincenius Sodreus Indiciæ mari à Gamma præfectus
38 f. Concinum venit 40 c. Trimumparæ auxilium
desegit ibid. ad Erythreæ fauces obsidendas ten-
dit ibidem. ad Curiam Mutiam naufragio perit
ibid. f.
Vincentius Viega sacerdos Malacensi ecclesiæ præpo-
situs 291 c.
Viride caput inuentum 4 f.
Visapor Cambaiz vibs 240 d.
Visionis monasterium in Abassia 138 d.
Vosquis Iaponiz vibs 240 f.
Vrimuis Rara Malacensis princeps 21 b. pacem ab Al-
buquerque in clam petit 92 d. Malacæ iniū dicundo in-
ter Mahometanum præpinitur 94 d. ab perfidiā se
eui percutit 94 c. eius vxor mortem viciſci pa-
rat 97 b. b.

X.

X Arasus Armuzianæ classis præfectus 149 c. ad Ba-
haznum oppugnan dū missus ibid. Torum Ar-

muizæ regem in Lusitanos incitat 149 f. interficit
155 b. eius apud Armuzianos auxilium 152 f. in
Curiam perfidia 150 d. & seq.
Xauerius vide Franciscus.
Xebandara Armuzianæ classis præfectus tritēm
Lusitanam capit 163 a.
Xeques Arabibus prærit 21 b.
Xicnum Iaponiz insula 240 f.
Ximum Iaponiz insula 240 f.
Xiphas piscis 111 c.
Xna1 Armuzianæ diuinis vibs Albuquerquei dedita
62 f.

Y.

Ychan mensuræ genus apud Sinas 112 e.

Z.

Z Abneales Brasiliæ arbores 30 f.
Zacua Congo Regis ad Lusitaniz regem legatus
7 a. b. baptisus Ioannes appellatus ibid. in Co-
gum tite in fide instructus remittitur ibid.
Zagazabus Abassini regis ad Lusitaniz regem lega-
tus 167 a.
Zaires fluius 6 d. 9 b. à quo primum inuentus ibid.
columna in eius ostia posita 6 c.
Zala in celestis telatus Mahometanus 73 c.
Zamafum Mauricæ oppidum 189 a.
Zamntius Malabarici regni imperator 24 d. 51 b. ab
Albuquerque in pacem peti 96 f. cum eo iniuriā li-
bi à Lusitanis factam expostulat 43 c. à Campfane
Ægypti auxilia peti 69 c. Cananoris regem ad
se succit 55 f. Capitale benignè excipit 34 d. fra-
stra classē infecit 35 c. Cocinum incendit 42 d.
ad Deos placandos secedit 46 d. Gam mæ infestis
struis 18 f. & seq. cum qua pampa excepit 27 a. in-
sequitur 19 b. cum Lusitanis pacem init 17 d. 412.
Patrici naues appugnat 45 b. reges vicinorū ad armā
contra Lusitanos instigat 69 a. Repelini vada inua-
dit 41 b. 44. f. armementa bellica conflat 42 d. Trimū-
pari in Lusitanos succit 39 a. 41 c. eius bellicæ ma-
chinæ 45 b. bellū cū Lusitanis 44 c. f. 46 f. 50 c. cla-
des 34 f. 36 d. 44 f. 45. 53 c. classis 51 a. consultatione de
belli Trimūparæ inferendū 39 c. exercitus 44 c. elee-
gati ad Ægypti Campfancem 48 c. ad Lusitanos
412. litere ad Lusitaniz 106 c. 28. amoris 102 d. pæ-
cium nauale cum Almeida 35 b. c. responsum ad Lu-
sitaniæ legationem 37 b.
Zanaga fluius 4 f. 1 a. Datarum præficus 13 a.
Zanguebaris ora linnū nauale cur dictum 20 f.
Zanibar insula 23 c. eius amēnitas ibid. ex stipendia-
riis Lusitano 43 b.
Zebitum felici Arabiz oppidum 224 d. Mustafæ Ma-
malucū dñatū 219 a. à Solimānū Muylenzæ
caput 123 b. eius amēnitas & opulētia ibid. pæ-
fectus auxilium Gradaamci in Æthiopiam con-
tra Lusitanos mittit 224 d.
Zefadinus II. Armuziæ rex 612. 182 c. Ismaclis Sophi
Perfarum regis stipendiarius 61 a. Lusitaniz regis
65 a. venena sublaui 105 c.
Zella Africæ empotium à Lusitanis delerum 135 b. c.
233 c.
Zenizbaris regulus Lusitano stipendiarius 156 d.
Zufalarius Idalceniz exercitus dux 53 a. 157 b. Az-
dean dictus 202 d. Goam obsidet 157 b. c. 202
d. Lusitanos in Idalcenem incitat 215. cum ijs ne-
culum foedus ini 210 a. c. ijs Bardenina & Salsena
parroiz cedit ibid. armis repetit 203 c. Poa-
dam muro cingit ibid. 207 c. eius cum Idalcenē
multas 202 c. 219. eius mors 240 d.

EPISTOLARVM INDEX.

ARTAR Sanctij.	376 f	Larentij Iaponij.	360 e
Baltharis Gagi.	386 e	Ludouici Almeidx 364. d. 3. 8. e. 394. e. 404. e. 407 c	
Cangoximorum Regis.	383. b. & c	Ludouici Froij. 391. b. 392. a. 418. d. 421. c. 424. c.	
Conſalui Fernandi.	361 f	437. a. 437. a. 441. c. 443 c	
Cofmi Turriani.	342	Melchioris Nonnij	316
Eduardi Syluij.	344	Organcini Brixienſis.	429 b
Franciſci Capralis.	414 e	Pauli Iaponij.	343
Franciſci Henrici.	410 e	Petri Diazij.	428 e
Franciſci Xauerij.	335. f. 37 340	Regis Cangoximani.	383. b. & c
Gafparis Vilelx.	350. 358. 371. d. 384. c. 390 e	Societatis I E S V de Conſalui Sylneriz obitu.	368 e
Io. Baptiſta Montani Ferrarenſis.	397. a. 398 d	Taquz Regis Firandi.	348.
Ioannis Fernandi.	343. 319. a. 403 a		

IN E A S D E M R E R V M M E M O R A B I L I V M I N D E X.

CENORVM claffis.	388 e	ſturx. 418. f. 419. c. Sagina & vindemix. 421. j.	
Aedes elegantiffimæ.	412. f. 415 b	Cœnobita. 425. C. Conuerſiones ad CHR I- STVM.	344. 345. 361 c
Aegrotus pia prece fanatur.	323 l	Boum ſpecie dæmon à Iaponijs colitur.	384
Agni Cœleſtis cereas imagines, & alia id genus quantopre expetit		Brachmanarum in C H R I S T I ſeruus humani- tas.	432. d. 432 a
Iaponij Chriſtiani.	392 b	Bungi Rex Chriſtianam rem enixè adiuuat.	395.
Ainan inſula, & gentis mores.	388 d	416. e. 497. a. 405. c. Eiuſdem ad Luſitaniz Re- gem munera.	389 c
Aloyſij Luſitaniz claffis præfeſti cædes.	421 b	Bungenſium Neophytorum in fide conſtantia.	312 a
Amaguſæ acta per Franciſcum Capralem & fo- cios.	414 f	Bungenſium Eccleſia omnium in Iapone maxi- ma.	364 f
Amangutij conuerſiones in fignes. 344. & ſe. Vrbs yſatur.	313	Bungenſium illuſtre pietatis exemplum, ibid. in Bungo res patrum geſtz.	346. 347
Amida, & Xaca Iaponiorum Dij.	354. 418. c. 419.		
2. a. 21. b. c. 425. c. 426 f.			
Andreæ Fernandi Chriſtiana fortitudo.	421. a. b		
Ancillæ Iaponiz Chriſtianæ martyrjum.	361 b		
Antonius Caiadus Luſitanus. 369. b. Eiuſ officia in Conſalium Sylnerium.	371 a		
Antonius Dionyſius à Mahometanis capitur.	423 c		
Aqua ſaluta ſaucijs remedium vbi.	419 c		
Aquila vrbs.	419 c		
Aquæ luſtralis, ſeu benediſtz miracula.	361 f		
400. e. f.			
Ariz Sanctij acta.	417. a. b		
Arx munitiffima Hexandoui proceris.	350 d		

B.

B ALTHASARIS Gagi reſgeſtz.	316	Chia pulueris vſus in potu Iaponiorum.	410. f.	
Eiuſdem nauigatio, & pericula.	36. e. f	& ſeq.		
Capitur à Mahometanis.	421. a. Sceloporus in eum inuentus ſtammam non concipit. ibi. b	Chriſtiani facti in ditione Barptolemxi Regis.	434. f. & ſeq.	
Baptiſmaſis miracula.	315. 369. a. b	Chriſtianorū in patribus tuendis ardor.	361. a. c	
Barptolemxi Regis laudes. 391. F. Conuerſio ad C H R I S T V M	397. c. Epulum inſigne. 391. f.	In pauperes benignitas.	385. b. Inſigne pieta- tis exemplum. 391. a. b. De Malabaribus vi- ſtoria. 431. f. & ſeq. Fuga miſerabilis ab exultis Vocoxiura.	401 a
Victoria de conuratis. 393. a. Baptiſmus. 391. c. In militum catechiſmo ſedulitas, in bel- lo inſignia.	394. d. In Coſmum Turrianum reuerentia. 402. d. Chriſtiana humilitas.	Chriſtiani cuiuſdam precandi ratio.	408 e	
416. f. Victoriæ Crucis beneficio partz.	408 d	Chriſtianorum quinq; millia facta Imori.	423 c	
Bibliotheca verſatilis.	426 d	Cochinoci acta per Balthaſarem Lupium.	434 f	
Bonzi, ſeu Iaponiorum ſacerdotes.	419. c. Eo- rum calumniz & odia in C H R I S T I famu- los. 353. 358. d. e. Ritus & leges. 418. e. f. Impo-	Coia frequens Bōziorum Cœnobij locus.	429 b	
		Combendaxis inſignis impoſtor.	419 b	
		Concionatoris Chriſtiani partes, & cautiones.	332	

Conciones Bonziorum. [411.e.416.e.f.& seq.](#)
 Confessarij partes, & cautiones. [318](#)
 Confessionis, & communionis quàm frequens
 vltus apud Iaponios Christianos. [315](#)
 Coniuratio in Barptolemium [Regem.393.a.](#) In
 Cubum Meacensem. [412.c](#)
 Constantini Catechistæ Iaponij laudes. [445.e.](#)
 & seq.
 Cōsuetudinis quotidianæ præcepta. [319.& seq.](#)
 Cōsali Sylueriz [expeditio.368.e.f.& seq.](#) [Nex](#)
 propter [CHRISTVM.](#) [371.a](#)
 Corniculum quibuscūq; hominibus ē capite ex-
 tuberat. [419.a](#)
 Cosmi Turriani acta. [343.356.& seq.377.b.c.382.e](#)
 f. [391.b.c](#) & [seq.404.f.406.f.407.e](#)
 Crucis admirandæ virtutes. [336.388.c.364.a](#)
 Cubi Meacensis ædes [elegantissimæ.415.b.](#) Hori-
 ti cultissimi. [ibid.](#) Cædes ē coniuratis. [418.e](#)

D.

Dæmonvm imposturæ apud Iaponios. [354.](#)
[419.a.](#) [Horribili](#) figura pinguntur. [414.d](#)
 Dajonæonus cum Mioxindono in Cubum conspi-
 rat. [412.c](#)
 Damiani Iaponij laudes. [381.a](#)
 Darij Tacaiamæ Fidani acta. [417.a](#)
 Didacæ Andradis vnā cum Ignatio Azebedio
 interficitur. [412.e](#)

E.

Edvardi Syluij laudes. [406.e.f](#)
 Epistolæ Meacensium neophytorum ad Bun-
 genfes. [364.e](#)
 Examen conscientiz quàm æturate exercen-
 dum. [337](#)
 Exorcismi virtus. [347](#)

F.

Facata vrbs, & res in ea gestæ. [355.416.e.f](#)
 Facatensium neophytorum pietas. [379.b.c](#)
 duo sanati diuinitus. [365.b](#)
 Facatensis præfectus patrum immunitati cauet.
[382.f.](#) vrbs incenditur. [416.e.f](#)
 Faculæ Angis Academia nobilis vastatur à Nubu-
 nanga. [447.b](#)
 Firandi patrum acta, & [labores.351.](#) [Christiano-](#)
 rum ardor. [ibid.](#)
 Francisci Xauerij labores, & [patientia.356.357.e](#)
 animi magnitudo. [ibi.](#) Flagelli, & libelli ne-
 ophytis ab eo relictī admiranda efficacitas.
[380.e.f.](#) Eiusdem præceptiones de vinea Do-
 mini excolenda. [337.](#) in Iaponem appulsus &
 itineris [pericula.340.](#) & [seq.3.](#) Rege Xaxuma-
 no honorifice excipitur. [343](#)
 Frenoiæmæ cœnobioi uerfus. [443.f](#)
 Fnnaij res gestæ. [349](#)
 Fundi acta. [435.e.& seq.](#)
 Fundans Dynastia. [436.d](#)
 Funera Meacensium. [420.a](#)
 Funus primum Christiano ritu peractum. [348](#)

G.

Gaspar Vilela Cosmo Turriano comes ad-
 iungitur. [350.](#) eiusdem peregrinario Cuta-
 mensis. [351.](#) Meacensis. [358.360.e.f.377.b](#) Sacai-
 na. [371.](#) Ecclesiæ ab eodem [instituta.401.](#) apud
 Meacensem Regem gratia. [404.d](#)
 Gotondoni & aliorum coniuratio in Barptole-
 mium Regem. [391.a](#)

Grana benedicta & alia id genus quantopere à
 Christianis in Iaponia [expetatur.392.d.399.b](#)

H.

Hectoris optimi viri nex. [446.d](#)
 Hexandonij Dynastiæ, & vxoris eius pietas.
[180.d.381.b.c](#)
 Hiu insula, & ibi patrum acta. [408.f.& seq.](#)
 Horti cultissimi, & amoenissimi. [415.b.c](#)

I.

Iacobus Soriz Caluiniani piratæ eruditus.
[448.f.& seq.](#)
 Ianambuxi Bonziorum secta. [418.f.](#) qua ratione
 eooperitur. [ibid.](#)
 Iaponiorum ingenia moresq; [356.341.368.d.410.](#)
 f. & [seq.411.c.427.a.](#) & [seq.](#) [Errores.333.& seq.](#)
 385.c. & [seq.](#) In fide constantia. [351.413.b.](#) Va-
 rius anni [curfus.412.f.](#) quæstiones, & curiosi-
 tas. [313](#)
 Iaponios inuandi inita à patribus ratio. [310](#)
 Iaponē & Sinas Euangelij causa petentes, quo-
 modo affectos esse oporteat. [430.e.414.d.e](#)
 Idolum Denichi. [417.e](#)
 Ienxuanorum secta epicuræ perfimilis. [411.a](#)
 Christianæ religionis odium. [413.d](#)
 Ignatij Azebedij & sociorum felix exitus. [448.](#)
 & [seq.450](#)
 Indulgentias, & alios Christianos ritus imitari
 videntur Bonziji. [418.f](#)
 Infantis trimi à baptismo animam agentis di-
 ctum admirabile. [396.e.f](#)
 Inhambanis rex vnā eum proceribus à Cōsaliuo
 Sylueria baptizatur. [368.f](#)
 Ioannis Baptiste Montani acta. [397.a.b.c](#)
 Ioannis Fernandi agendi ratio. [376.f.](#) [Labore.](#)
[391.e.393.e.](#) [Lexicon Iaponicè & Lusitanicè.](#)
[400.d.e](#)
 Ioannis Cadauilij Caluiniani piratæ immani-
 tas. [411.e](#)
 Ioannis Næthondomi Tambæ reguli Christiani
 laudes. [444.f.& seq.](#)
 Iobeleum ad felicem Concilij Tridentini euen-
 tum. [412.b](#)
 Iquendæ regno Euangelium infertur. [447.a](#)
 Iquenda Sangadonus Christianorum parens: &
 in eum coniuratio patefacta. [446.e](#)
 Iquicuqui acta per Ludouicum Almeidam. [366.](#)
 e.f. & [seq.](#) Iræ per eundem. [366.f](#)

L.

Lavrentius Iaponius Imorj quinq; mil-
 lia hominum baptismo lustrat. [409.e](#)
 Ludi & nefaria sacra Iaponiorum. [374.e.417.b](#)
 Ludouici Almeidæ peregrinationes, & [acta.364.](#)
[379.b.](#) [Vocatur.394.f.& seq.](#) Ximabaz, &
 Cochinoi. [391.b.](#) Meaci. [406.d.407.c.](#) & [seq.](#)
 Ludouici Froij [acta.391.b.c.](#) & [seq.399.](#) [Peregrinatio](#)
 Meacensis. [402.c](#)

M.

Magistratus in concionibus nunquam
 aptè constringendi. [312](#)
 Malabares piratæ patribus infensi. [431.e](#)
 Manomotapæ regi beatissima Virgo per quietē
 apparet. [370.d.](#) idem baptismo expiatur cum
 trecentis [proceribus.370.d.](#) [Cōsentit](#) in Con-
 salui necem. [ibid.f.](#) facti cum pœnitet. [373.b](#)
 Manuum impositio apud Iaponios. [415.f](#)
 Mai:

Maristhenis delubrum Iaponiorum. **393** c
 Martyrium Francisci Lupij & sociorum duo-
rum. **439** c Molucensium neophytorum. **430** f
 Ancillæ Iaponiz. **163** b
 Meacum totius Iaponis caput. **318** c. f. Ibidem a-
 cta Gasparis Vilelx. **360**. **361**. **362**. eadem vrbs
vaſtatur. **385** a. à Rege recipitur. ibid. Eius in
 Patres humanitas. **413** d
 Meaci superioris excidium. **444** d. e
 Meacensii Christianorū pietas. **385** b. **415** & seq.
 Medicus Sacaianus ad Societatem adiungitur.
416 d. Iustus filio cedit omni patrimonio. ibi.
 Melchioris Nonnij nauigatio in Iaponem. **316**.
 & seq. in Indiam reuauigat. **317** c
 Minguaes Mosambicanus Manomotapæ regē
 in Conſalium incitat. **470** c. Idem fuga ſibi
 conſulit. **371** b. c
 Mioxindonus Cubum è medio tollit. **418** e
 Mirozu impoſtor. **419** b
 Miracula. **348**. **351**. **353**. & seq.
 Molucis in insulis aſſidua patrum diſcrimina.
410 f
 Molucensium Neophytorum in fide conſtantia
 & labores. ibid. & seq.
 Monicæ virginis amor in cœleſtem ſponſum.
409 c. & seq. **415** c. & seq.
 N.

NA R A vrbs. **413** c
 Naræ arcis xdes elegantiffimæ. ibid. f
 Neophytorū pietas. **381** a. **403** c. **407** c. **408** e. f. **413** d
 Neophyti Ximabarani conſtātes in fide. **417** b. c
 Neophyti Molucēſes propter CHRISTVM in-
 terfecti. **430** f. **411** a
 Nengoriorum ſectā. **385** b. c
 Nichioxines, Varandoni, & Euangelij hoſtis.
439 b. c
 Nubunanga rogatu Varandoni patribus ſauet.
418 f. ſeuſdem ad Frenoiamam res cōtra Bon-
 aios geſtæ. **443** e
 Nubunanga inferiori Meaco parcat ppter Chri-
 ſtianos. **444** d. e. Idem Iaponicarum ſectarum
hoſtis. **447** b. c. Quoſcūq; ſibi adſcribat titulos.
 ibid. c

O.
OECONOMI ſubleuandi ægrotis, & paupe-
 ribus. **327** c
 Organtini Brixienſis aſta Sangæ. **416** c. f

P.
PARADVS Iaponiorum. **418** f
 Paſſionis Dōmini recodatione quantopere
 afficiantur Neophyti. **315**. **316**. **317**
 Paulus Iaponius Xauerij comes Cāgoximæ do-
 meſticos conuertit ad CHRISTVM. **343**
 Pauli alterius Iaponij præſtātis viri obitus. **311**
 Pileolus triquetra figurā. **419** e
 Puerulus enixæ baptiſmum petit, parentes &
 propinquos ad CHRISTVM adducit. **363** f.
 Pueri cuiuldā Sacaiani laudes egregiæ. **382** f.
 & seq.

R.
RAMIRI, & Alcaræ ſociorum, naufragium,
 & mors. **419** c
 Ratio agendi cum proximis. **332** & seq.
 Regioa Cæli Regi Manomotapæ per quietem
 aſiſtit. **370** d (ni. **399** b
 Reliquias amoris quaſnam appellent Chriſti-
 a. Rex Amangutij interſicitur. **313**

INDICIS IN EPISTOLAS FINIS.

Rex Cangoximæ, vide littera C
 Rex Firandi, vide littera F
 Rex Manomotapæ baptiſmo luſtratur. **370** d
 In Conſalui Sylueriæ necem conſentit. ibid. f
 Facti eum pœnitent. **321** b
 Rex Meaci, vide Meacum.
 Rex Vocoximæ, vide littera V.

S.
SACRIVM vrbs libera. **384** c. f
 Sanctij nobilis viri pietas. **409** b
 Scribæ Mioxindoni officia in patres. **419** ab
 Scribæ Firandenſis Regis, itemque vxoris eius
 laudes. **378** c. & seq.
 Sebaſtianus Lupius ab hæretico ſeruatur. **411** c
 Sectæ Iaponiorum. **361**. **362**
 Sigillorum duo millia in tergo Xacæ. **414** d
 Sinas & Iaponem perētes quomodo animatos
 eſſe oporteat. **430** e. **434** d
 Societatis I. L. xv domicilia apud Iaponis. **314**
 Socij variè vexantur. **319**. Eorum acta in Bungo.
376 f. & seq. Meaco vrbe capta in exiliū abeūt.
419 b. Eorum in ora Coniōinenſi pericula.
431 a. In eoſdem officia Brachmanarum. **413** d
 Stellio præſes doctrinarū. **414** d. eius templum.
 ibid.

T.
TACAXVMANI precandi ſtudio mirè
 tenentur. **361** c. & seq.
 Taqueni ſcelera & extirialis exitus. **441** a. b
 Taqua Nombo Firandi Rex. **348**
 Teſtorij nitidiſſimi ſpecies. **413** f
 Tempia inanum Deorum magnificentiſſima:
413 a. **416** d
 Templorum tria millia octingēta ab vno Rege
 ædificata. **441** c
 Templum inferorum regi dicatum, quale. **426** d
 Tonus Amaguſanus Caprali ſauet. **414** f. baptiſ-
 mo luſtratur. **415** b
 Toni filij adoptiui pietas. ibid. c
 Tonus Ximabaranus perit Euangelium. **391**. Ad
CHRISTVM aggregatur. **417** b. ipſius pietas:
417 b

Typhonis venti vis: **419** c. & seq.
 Tyrones in religione quomodo tractādi, ac pro
 bandi. **338**

V.
Valerudinarium à patribus inſtitutum. **381**
 Varandoni dynaſtæ Catechumeni mirum
 Chriſtianæ rei ſtudium. **417** & seq. in prælio
 circumuentus occiditur. **441** b
 Vetulæ nonagenariæ mira conuerſio. **402** a. b
 Vincentij pueruli ſenſus amoris in CHRISTVM.
 Vo ſeu Daiſi. **391** a (410 e
 Vocoxiuranus rex Euangelium efflagitat. **381** e
 Vxor in fidei deſertorem maritū egregiè con-
 ſulit. **416** d. e

X.
XACAE ſignum colofſarum. **414** d. Bibliotheca
 veritatis. **416** d
 Xamaxinodoni & Quequidoni iudicum con-
 uerſio. **401** b. c
 Xichienſis dynaſta CHRISTI deſertor. **419** a
 Ximabaræ plurimi facti Chriſtiani. **326** c. f
 Xinguen rex Cainochuni Bonziorum deſenſor.
447 b

Xuicaidoni conuerſio, & aſta. **403** c.
 Xixienſium neophytorum pietas. **366** f

Z.
ZACANA ſalſamenti genus: **413** a

Ddd j

IN

I N I G N A T I I V I T A M C A P I T V M I N D E X.

Libri Primi.

 RTVS Ignatii, & educatio. Cap. I.	487 a
Conuersio eius ad Christum. Cap. II.	488 d
Ad Montemferratum religionis causa proficiscitur. Cap. III.	488 f
Acta eius in Monteferrato. Cap. IV.	488 f
Ardores eiusdem in studio penitentiae. Cap. V.	489 b
Molestiae scrupulorum, & tentationum eiusdem. Cap. VI.	489 e
Ignatii professus in spiritu. Cap. VII.	489 e
De studio collato ad proximos adiuuandos. Cap. VIII.	489 b
Egravi morbo periclitatur. Cap. IX.	489 d
De inanis gloriae vicio superato. Cap. X.	489 f
De perfectione Hierosolymitana. Cap. XI.	489 a
Nauigat in Italiam. Cap. XII.	489 c
Nauigat in Palaestinam. Cap. XIII.	489 b
Palaestinae loca sancta perustrat. Cap. XIV.	489 d
In Hispaniam redit. Cap. XV.	489 b
Barcinone ad studia litterarum aggreditur. Cap. XVI.	489 b
Eiusdem commoratio Complutensis. Cap. XVII.	489 a
Literarum proficiscitur. Cap. XVIII.	489 a
Extremam inopiam incommoda superat. Cap. XIX.	489 d
Variè propter CHRISTVM exercetur. Cap. XX.	489 a
De socijs ad Ignatium adiunctis. Cap. XXI.	489 f

Libri Secundi.

A FER Hispaniam reperit. Cap. I.	489 d
Venetias ingenti labore contendit. Cap. II.	489 f
Venetias ad Ignatium socij veniunt. Cap. III.	490 d
Saceris initiatur Ignatius: & de rebus ab eodem, & socijs in Veneta ditione gestis. Cap. IV.	490 d
Ignatio Romanum appropinquanti CHRISTVS apparet: & vnde Societas IESV nomen inditum fuerit. Cap. V.	490 b
Ignatius Romae Christianae rei dat operam: in Caelinatu monte animam Hoxij caelum intrantem videt. Cap. VI.	490 f
Romani Patres vniuersi conueniunt: veterem plebis erudiendae morem, & frequentem usum Confessionum, & Eucharistiae restituant. Cap. VII.	490 d
Falsis criminibus circumuincitur Ignatius, & absoluitur. Cap. VIII.	490 f
Ignatius & ceteri Patres de constituenda Societate deliberant. Cap. IX.	490 d
Patres in varia loca Pontificis iusto discedunt. Cap. X.	490 a
Ignatius plebi fame periclitanti succurrit. Cap. XI.	490 a
Confirmatur à Pontifice maximo Societas. Cap. XII.	490 d
Propositus Generalis creatur Ignatius. Cap. XIII.	490 a
Generalis Ignatius de nouo Catechizae munere fungitur. Cap. XIV.	490 a
Societas augetur, distribuuntur provinciae. Cap. XV.	490 d
Variè in Ignatium tempestates excruciantur. Cap. XVI.	490 f
Regimen foeminarum à Societate depellit Ignatius. Cap. XVII.	490 b
Honoribus in Societatem nostram Ignatius adium obstruit. Cap. XVIII.	490 c
Confirmatur à Iulio III. Societas. Cap. XIX.	490 b
Magistratu se se abdicare conatur Ignatius. Cap. XX.	490 d
Societati in Hispania valde laboranti succurrit. Cap. XXI.	490 a
De Iulij III. obitu, & de Marcelli II. in Ignatium nostrosque beneuolentia. Cap. XXII.	490 d
Ignatii obitus. Cap. XXIII.	490 f

Libri Tertij.

D E orandi assiduitate, & studio pietatis. Cap. I.	490 d
Quod eius fuerit de perfectione iudicium. Cap. II.	490 f
De caritate ipsius in Deum. Cap. III.	491 b
De caritate in proximos. Cap. IV.	491 b
Manufactudo eiusdem & comitas. Cap. V.	491 b
Gravitas eiusdem, & in custodia disciplinae severitas. Cap. VI.	491 d
Eiusdem animi submissio, & quid de Virtute obedientiae senserit. Cap. VII.	491 d
Paupertas eius, & castimonia. Cap. VIII.	491 d
Aequitas animi, & constantia eiusdem. Cap. IX.	491 e
Eiusdem ratio gubernandi. Cap. X.	491 b
Eiusdem ratio proximos adiuuandi. Cap. XI.	491 d
Vita eius quotidiana, & domestica. Cap. XII.	491 a
Pietatis opera publicè per eum instituta. Cap. XIII.	491 d
Quaedam de Ignatio mira. Cap. XIV.	491 b
Eiusdem forma, & figura corporis. Cap. XV.	491 a

IN EANDEM RERVM ME- MORABILIVM INDEX.

ADICARE sese magistratu conatur
Ignarius, p. 314 d
Abstinens & sobrietas eiusdem. 463
c. 465 a

Accusatoribus quæ obseruatione aures præbere
consequeretur Ignarius, 513 a
Adrianus VI. Pont. Max. 470 d
Aegrotorum curandorum lex. 536 d
Aenobarbus Archipirata. 488 f
Agni celestis caræ effugies. 519 e
Alexandri Card. Farnesij pietas, & magnificen-
tia. 507 b, 541. 2
Alexander Petronius medicæ artis laude præsta-
tissimus. 538 d
Alfonso Põseca, Toletan^{us} Archiepiscopus. 478 f
Alfonso Salmerõ Toleranus, Ignatij socius. 485
c. ad montem Celsum secedit. 492 e
Ambitio & auaritia, duæ perniciosissimæ morra-
lium pestes. 514 f
Andreas Foxius, cognomento Asparotus. 458 e
Andreas Gritus, Venetorum Dux. 471 b
Andreas Lipomanus, vir pietate & genere nobi-
lis. 513 a, 540 e
Animorum curatio difficilis. 467 e
Antonius Araozius Hispanicæ præponitur. 508 e.
eius litteræ. 539 a
Apostolorum limina, & præcipue religionis tẽ-
pla nostri Romæ obeunt. 491 c
Arbenis Episcopus Ignatium ad sacerdotium e-
uehit. 492 d
Ardebalus Ignatij præceptor. 476 d
Arriaga se ad Ignatij institutum aggregat. 476 f
eius mors. 488 f
Augustinus quidam Augustinianus hereticus no-
stros Romæ infestat. 497 f

B.

Baiona, olim Aquæ Augustæ. 457 c
Baptista Viola Parmensis. 540 d
Barcinone studia litterarum Ignatius aggredi-
tur. 475 b, 521 b, 537 c
Barptolemus Guidicionius Card. 504 e
Bassanum, oppidum agri Patauini. 491 e
Bellum inter Gallos, & Hispanos. 458 e. inter Ve-
netos & Turcas. 491 d. inter Paulum IV. & Re-
gem Philippum. 516 f
Benedictus Conuersinus, urbis Romæ guberna-
tor. 497 e
Benevolentiam suorum erga se quomodo ale-
ret Ignatius. 532 f
Bernardina quædam Romana, filiam admotam
Ignatij defuncti feretro sanat. 538 f
Bernardinus Masseius Card. 511 b
Bertramus Loiola. 457 b
Bisfaniabum oppidum. 505 d
Bonæ spei promontorium. 501 b
Bononiam Ignarius peruenit. 489 b
Bononiam veniunt Xauerus, & Bobadilla. 493 c
Brafilica ora. 501 b
Brixiam mittitur Clandius Iaius. 501 b

C.

Callistus se ad Ignatij ductum aggregat. 476 f
Carcerem in Societatem induci nunquā per-

misit Ignatius. 515 b
Caritas Ignatij in Deū. 520 f. in proximos. 521 b
Casitatis laude insignis Ignatius. 528 d
Casitatis virtutem in Societate magno studio
custodiri voluit Ignatius. ibid.
Catechesi Christianæ operam dat Ignatius. 507 b
Catechumenorum ædes, durante Ignatio, para-
tx. 537 a
Cazeres Segouienfis Ignatij socius. 476 f. in pa-
triam reuertitur. 488 f
Christus tentationum iustissimus arbiter. 464 f
Christi patientiæ studiosus Ignatius. 474 e
Circus Flaminij Romæ. 503 a
Claudius Iaius Gebennensis Ignatij socius. 486 d
Bassanum secedit. 492 e. Brixiam abit 501 b. Ter-
gestinorum Episcopatum reijcit. 510 f. & seq.
Collegium Montis acuri Parisijs. 481 c
Collegium S. Barbaræ Parisijs. 482 f
Collegium Hispanicæ nationis Bononiæ. 489 b
Collegium Germanicum Romæ. 537 a, 540 f
Collegium Lauretanum. 538 e
Compluri artium curriculum init Ignatius. 477 a

Concionantur Parauij Codurius, Hozinsquer
Ferraz Roterigius & Iaius: Bononiæ Xau-
erius, & Bobadilla: Senis Paschasius, & Salme-
ron. 493 c. Vicetiz Ignatius, Faber, & Laines.
492 f
Concordia nihil valentius ad res arduas molien-
das. 500 e
Confessio totius antea tẽ viri Ignatij. 461 f. ite-
rum iterumque ab eodẽ reperitur. 465 b. quo-
tidianæ cuiuslibet omissionis. 518 f
Confessio generalis P. Fabri, 485 b. & aliorum so-
ciorum Ignatij. 486 d
Confessionis frequens vsus ab Ignatio & socijs
Romæ restitutus. 496 e. commendatur ab Ig-
natio Barcinone. 521 b
Crucem pauci ex animo amplexantur. 487 e

D.

DABO N Ignarium ab incepto reuocare co-
natur. 464 e. Ignatio difficultates repræ-
sentat. 464 f. Ignatium à litterarum studio re-
mouere nititur. 476 d
Detractiones & insurri animos disungunt. 508 e
Didacus Gñas Cantaber. 489 b
Didacus Lassus Ferdinandi Regis orator. 511 b
Dignitatis gradus perfectos viros requiritur. 511
c. à Societatis instituto valde alieni. ib.
D. Dionysij Areopagitæ trela. 486 e
Discretio spirituum, cõsummatæ sapientiæ vir-
tus. 459 e
Doctrinæ Christianæ præceptis plebem imbuic
Ignatius. 476 f. 487 b. 489 b. 496 e. 503 b.
Doctrinam Christianam professi tradere debet.
501 a.
Dominicani fratres Salmanticæ Ignatij doctri-
nam expendunt. 479 b
Domus professu egestati Romæ mirabiliter sub
uenitur. 528 f. 530 f

Ddd 4 E. Eccle-

Ecclesia primitiua Ignatij quæ. 494 d
 Ecclesia Rom. princeps magistratûs orbis ter-
 rarum. 496 e
 Eleemolyna Ignatij in pauperes. 474 d
 Eleemolynis vndique conquisitis alios subleuat
 Ignatius. 477 a
 Elisabetha Rosella Ignatium victu benignè alit
 473 c. pecunia eundem iuuat. 489 b. Romam
 venit. 509 b
 Emendicat victum Ignatius Còpluti. 477 a. Gui-
 purcoz. 487 c. & socij Romæ. 496 d. 491 c
 Erasmi libros abiicit Ignatius, & in Societate le-
 gi vetat. 476 e
 Eucharistiam octauo quoq; die sumit Ignatius.
 481 c. idem quotidie. 493 c
 Eucharistia frequens vsus Romæ ab Ignatio, &
 socijs restitutus. 496 e. commendatur ab Igna-
 tio Barcinone. 521 b
 Examen conscientie bis quotidie habetur ab Ig-
 natio. 481 c. item in singulas horas. 518 f. 535 b
 Examen conscientie P. Fabri. 485 b
 Exemplo vite ac morum nihil efficacius ad ani-
 mos perouendos. 512 d
 Exercitiorum spiritualium liber ab Ignatio cò-
 scriptus. 460 e. à Rom. Pontifice comprobatus
 467 c. Salmanticæ examinatur. 479 b. à sacro
 Inquisitore Parisijs receptus. 485 b. itè in His-
 pania. 539 c
 Exercitijs spiritualibus perpolitur Faber. 485 b.
 Xauerus. ibid. c. & alij socij Ignatij. 486 d. itè
 multi Venerijs. 489 c. Romæ. 494 f. Nouitij pro-
 bandi. 500 f

Feminarum regimè à Societate depellitur. 509 c
 Feminarum consuetudo periculosa. ibi.
 Ferdinandus Rex Rom. 510 e
 Ferrarius venit Ignatius. 474 d. Rodericus &
 Iaius. 493 c
 Fiduciz diuinæ innixus Ignatius. 469 b. 470 f. 472
 e. 489 a.
 ad Fossam Clodiam Ignatius peruenit. 470 e
 Franciscanæ familiz fratres Hierosolymis. 471 e
 Franciscus Borgia Gandiæ dux, Societati se
 addicit. 513 a
 Franciscus Mendoza. 480 d
 Franciscus Michaelius, vrbs præfectus. 509 a
 Franciscus Strata Ignatio se adiungit. 495 c. 519 b
 Franciscus Xauerus Cataber Ignatij socius. 485
 c. 491 a. primus in Iaponiorum terras Euange-
 lium intulit. ib. Bononiam proficiscitur. 493
 e. ad montè Celsum secedit. 491 e. in Lusitania
 tendit. 505 a. in Indiam mittitur. 502 e. Indiz
 Prouincialis. 508 e. in Sinaru aditu obit. 485 c
 Francisci Xauerij per somnum visio. 502 f
 Frias, Vicarius Salmaticensis Episcopi. 479 c

Gaspar Contareus Card. 495 a. 504 e
 Gaspar Doctus pro Ignatio & socijs. 499 a
 Genaua proficiscitur Ignatius. 474 d
 Georgius Nauerus, insignis doctor. 578 e
 Germanicum Collegium in vrbe institut. 537 a
 Giennium vrbs Bæticæ. 478 f
 Grammaticæ rudimèta discit Ignatius. 476 d. ea-
 dem Parisijs repetit. 481 c
 Grana piacularia. 519 c
 Greg. XI u. Pont. Max. 537 a. 541 a.
 Guipuzcoa prouincia. 457 a. 487 c

Hæreticorum fastus. 497 a
 Hæretici ab Ignatio cum Rom. Eccl. in gra-
 tiam restituti. 481 a
 Hercules II. Dux Ferrar. Ignatij & sociorum in-
 nocentiz testimonium tribuit. 499 b
 Hieronymo Arzio ægrotanti frequens adeit Ig-
 natius. 533 a
 Hieronymi Arzj liberalitas. 518 f. 519 b
 Hieronymus Verallus Legatus Apostolicus Ve-
 netijs. 470 d
 Hierosolymitana professio ab Ignatio decerni-
 tur. 469 a. à Paulo III. impetratur. 491 c
 Hierosolymam venit Ignatius. 472 d
 Honoribus in Societate aditus obstruitur. 510 e
 Hortatur homines Ignatius ad odium peccato-
 rum, amoremq; probitatis. 479 b. 487 c. & se.
 Hospitium S. Iacobi Parisijs. 481 e
 ad Hospitalè domû diuertit Ignatius. 477 a. 487 c.
 Hozius Hispanus Venetijs Ignatio iungitur. 469
 c. Taruisum secedit. 491 e. Patavinum proficis-
 citur. 493 c. eius mortui animâ cælos penetrâ-
 tem videt Ignatius. 495 b
 Humilitas Christiana virtutum parens. 463 e
 Humilitatis spiritum proficitur Societas. 510 f

Iacobus Gouca Lusitanus. 483 c. 501 b.
 Iacobus Laines Ignatij socius. 485 c. Romæ sa-
 cras litteras proficitur. 494 f. cum Petro Fa-
 bro Parmam contendit. 501 b
 Italiz prouincialis. 508 b
 Ieiunium P. Fabri. 485 b. F. Xauerij. ibi. c. & alio-
 rum Ignatij sociorum. 486 d
 Ies v nomen vnde Societati inditum. 494 e
 Ignatius etiâ ante cõuersionem ab omni impio-
 tate atq; auaritia alienus. 457 c. in Pompelo-
 nensi obsidione vulneratus. 458 f. grauius æ-
 grotat. 468 d. vrbanæ munditiæ appime dedi-
 tus. 459 b. lectione libroru spiritualiu conuer-
 sns. 459 c. ad Montem Serratum proficiscitur
 461 a. singulis noctibus se acerrimè verberat.
 461 c. singulis diebus ter sese flagellis cædit.
 463 c. Mariæ virginis se voto castitatis obstrin-
 git. 461 c. in Maurum quandam irritatus. 461
 d. de peregrinatione Hierosolymitana solici-
 tus. 461 c. 469 a. quo anno militiz Christianæ
 nomen dederit. 463 a. excessu quodam raptus
 467 a. magnam rerum spiritualiu peritiam na-
 ctus. ibid. cur interdum ab alijs ad prandium
 inuitatus, accederet. 468 d. inanè gloriâ supe-
 rat. ibi. f. à diuina prouidentia pendès. 469 b.
 in Italia nauigat. 469 c. Româ ingreditur. 470
 d. Adriani VI. pedes exosculatur. ib. Venetias
 ire parat. ib. e. a comitibus destitutus. ib. f. Ve-
 netias gductus. ib. nauigat in Palestinâ. 471 b.
 Palestinæ loca sancta perlustrat. 471 d. in His-
 pania redit. 473 b. ab Hispanis militibus con-
 tumelia affectus. 474 e. 475 a. artium curriculum in-
 nit Còpluti. 477 a. in carcerè conijcitur. 478 e.
 479 c. & se. Salmaticæ examinatur. 480 e. extre-
 mâ inopiâ superat. 481 d. Philosophiæ studia
 aggreditur Parisijs. 481 f. sacrâ Theologiâ am-
 plectitur. ib. variè ppter Christu exercetur.
 483 a. ad sacrâ Inquisitorè Parisijs deferatur ib.
 ab eodem Inquisitore absoluitur. ib. vigarâ
 periculo liberatus. 484 d. multis à turpi vita
 conuertitur. 485 a. ceterâ Hispaniam repetit. 487 a.
 Vcoe.

Venerias contendit. 488 f. sacris initiatur. 491 d. plebi Romæ periclitanti succurrit. 503 a. in culinz ministerijs versatur. 506 d. Generalaru se abdicare conatur. 514 d. prophetiz dono præditus. 538 f
 Ignatij ortus & educatio. 457 a. acta in Môte Serrato. 462 f. Minoriffæ. 463 c. in Guipuzcoa. 487 c. Venetijs. 488 f. Vicetiz. 492 f. Romæ. 494 f. ani mi altitudo. 497 c. submissio. 526 d. xquitas 528 e. ardor in studio pænitentiz. 463 b. caritas in Deum. 520 f. in proximos. 521 b. castimonia. 528 d. cautio in negotijs gerendis. 458 d. constantia. 528 e. conuersio ad CHR I S T V M. 458 d. Cõfessarius Dominicanus Salmancæ. 478 b. alter ex ordine Minorum Romæ. 505 c. clementia & lenitas. 506 e. fiducia in Deo. 489 a. forma & statura. 541 a. grauitas & in custodia disciplinæ seueritas. 524 e. gubernandi ratio. 531 b. mansuetudo & comitas. 523 b. maturitas ac dexteritas in tractandis hominũ ingenijs. 428 d. Opera. liber Exerctiorũ. 460 e. libellus de rebus CHR I S T I & sanctorum præclarè gestis. 461 a. liber de Trinitate. 466 f. epistola ad socios Lusitanos de Obedientia. 526 e. epistola ad Præpositũ prouinciz Lusitaniz. 532 d. commentarij de religione. 528 f. carmina Hispanica de B. Petri laudibus. 459 b. scripta de spiritu discretionis. & de moderadiss affectib⁹. 534 f. paupertas. 528 d. psecutio Lutetiz. 483 a. Romæ. 497 a. pietatis studiũ. 528 e. pfectio in spiritu. 466 d. ratio proximos adiunadũ. 534 d. scrupuli. 464 e. sermo de contẽptu rerũ humanarũ 480 d. studiũ ad proximos inuandos. 467 b. 477 b. 479 a. 484 f. virtutes. 506 d. vita quotidiana & domestica. 535 a
 Ignatio nocte vigilãti Maria virgo vnã cum par uulo I H S v sele palam ostendit. 460 f. eidẽ Romã appropinquanti Christũ apparet. 494 e
 Ignatium socij omnes. vt parentem diligunt ac reuerentur. 486 f
 Inanis gloriæ vitium superat Ignatius. 468 f
 Indica expeditio nostrorum studijs apta. 501 c
 Innocentij III. Pape lex de curadiss egyptois. 536 d
 Ioannes Borgia Philippi Regis legatus. 519 a
 Ioannes Codurius Ignatij socius. 436 d. Patauũ proficiscitur. 493 c. Tarnisum lecedit. 492 e graui morbo laborat. 540 d
 Ioannes Cruceius. rei domesticæ curator. 530 f
 Ioannes Figheroa Vicarius Archiepiscopi Tollet. 477 c. 499 a
 Ioannes Gallus Ignatij socius. 476 f. monasticæ se vitæ addicit. 488 e
 Ioannes Moronus Card. 537 a
 Ioannes III. Lusitaniz Rex. 495 c
 Ioannis tertij Lusitaniz Regis curæ. 501 b
 Ioannes Penna Ignatij in philosophia præceptor. 482 f
 Ioannes Siliccus Toletanus Archiepiscopus. no strorum insectator. 515 a
 Ioannes Vega Hispanus. 508 e
 Iulius II Pont. Max. Societatem confirmat. 513 c. eius mors. 516 e

L Oiolaru familia. 457 b
 Ludic triduculis Ignatius. 523 b
 Ludouic⁹ Cõsalus dom⁹ Romanę minister. 524 f

Lusitani Brasiliã & Indiã oram aperiuunt. 501 b
 Lutetiam proficiscitur Ignatius 481 a
 Lutetiz Parisiorum desertio. 482 c

M Agnates in Hispania qui vocentur. 457 c
 Malè nuptiarum cœnobium ab Ignatio in- ritutum. 536 e
 Marcelli II. Pont. electio. atque obitus. 516 e
 Margarita Austriaca. Octauij Farnesij vxor. 503 c 512 f.

M ARIA virgo Ignatio noctu apparet. 460 f
 Mariz virginis patrocinium. 476 d. 486 e
 Mariz virginis ad Nives. xdes Romę. 493 b
 S. Mariz a Serata templum. 507 b
 in Mariz virginis honorem sabbata obfcruat Ig- natius. 478 e
 Martinus Garzia Ignatij frater. 461 b
 Martinus Luther hæresiarcha. 463 a
 Martinus Olaius excellenti vir ingenio. 516 e. 529 b.

Matthæus Ori. Dominicanus. 483 b
 Medicis valde dicto obediens Ignatius. 526 f
 Mendicitas maximum affert detrimentum stu- dijs. 482 d
 Meretriculas ab impuritate auocat Ignati⁹. 521 a
 Michaël quidam Hispanus. 538 e
 Michaël Hispanus Romę nostros accusat. 497 b c idem exilio multatur. 498 d. 499 c
 Michaël Turrianus in Lusitaniã destinatur. 531 c
 Minorella oppidum. hodie Manresa. 463 b
 Mira de Ignatio. 537 b c
 Missæ sacrificium Ignatij socij Vicetiz primum faciunt. 493 b. Ignatius autem postea Romæ. ibid. 535 b.

Missiois Pontificiz exordium nostris. 501 b
 Modestiam scholasticis nostris commendat Ig- natius. 525 b
 Mons Serratus. 462 e f
 Mons aureus Romæ. 540 d
 Mons Casinas. 495 a
 Mons Cellus. vicus agri Patauini. 492 e
 Mons Martyrum extra Lutetiam. 486 e
 Montis acuti Collegium Parisijs. 481 c
 Mores nouos in Societatem induci non est pas- sus Ignatius. 525 b
 Mortificationis spiritus speculationis spiritui antefertur. 520 e
 Muliebris sexus ad pietatem propensus. 477 c

N Egli gentem in quodam ministerio quẽdam arguit Ignatius. 524 f
 Neophytorum xdes Romę. 537 a
 Nicolaus Bobadilla Palentinus Ignatij socius. 486 d. Veronam proficiscitur. 492 e. Acnariã insulã petit. 501 b. in Brutios discedit. 503 a. in Indiam destinatus impeditur ischiade. 502 e
 Nouitij Societatis quibus exercitationibus pro- bandi. 500 f
 Nouitios quosnã legere solet Ignatius. 533 b

O Bediẽs apprime magistratibus Ignatius. 477 c. summo Pontifici. 526 d
 Obediẽtz sacrificio nullũ Deo suauius est. 500 f
 Obedientiz nexu nostri Christi Vicario manci- pati. 501 e
 Obedientiz virtutem ceteris omnibus antefert Igna-

Ignarius. 516 d
Obedientiz præclarum exemplum. 527 B C
Oliuetus mons. 473 A
Orationi multum temporis tribuit Ignatius. 475 B
Orandi assiduitas in Ignatio. 518 E
Ortum, ut omnium vitiolorum fomitem, detestatur Ignatius. 515 A

P.

Palexiz loca sancta perlustrat. 472 D
Parisijs in D. Dionysij Areopagitz tutela sunt. 486 E
Parthenonem S. Catharinæ à funarijs instituit Ignarius. 536 E
Pachasius Broetns, Ignatij socius. 486 D. Veronam tendit. 493 E. Senas. 501 B. Galliz provincialis. 508 E
Patauium ingreditur Ignatius. 470 F
Pauli III Pont. Max. laudes. 492 C
Paulus IV. Pont. Max. 516 F. 540 F
in D. Pauli xde, extra vrbe, nostri solemniprofessione suæ religionis vota suscipiunt. 506 D.
Paupertatis voluntaria religionis murus est. 518 d
Paupertatis spiritum proferetur Societas. 510 E
Paupertatis amor summus in Ignatio. 506 E
Peregrinatione probandi nouitij. 500 F
Peregrinationis initium Societatis. ibid. & seq.
Perfectionis studium. 519 B
Peruigilium armorum quid. 463 A
Petronius Pisarenfis tres germanos fratres ad Societatem perducit. 531 C
Petrus Apostolus Ignatio sanitatem affert. 459 B
Petrus Canisius Germaniz Prouincialis. 508 E
Petrus Codatus Laudenfis nomen dar Societati. 507 B. Procurator domus professz Romæ. 536 E
Petrus Contarenius nobilis Venetus. 489 C
Petrus Faber Allobrox Ignatium primus sequitur. 481 A. alijs socijs præponitur ab Ignatio. 487 B. Theologiam Romæ profectur. 494 F. in Germaniam ducitur. 505 A
Petrus Faber & Laines rerum spiritualium administratori Ennio Verulano Card. dari. 501 A B
Petrus Mascarenias, Regis Lusitaniz orator. 501 C. & seq.
Petrus Ortizins, Cæsaris Legatus Ignatium & socios ad Pontificem maximum introducit. 491 C. Petrum Fabrum in Germaniam ducit. 505 A. exercitijs spiritualibus ab Ignatio eruditur. 491 A
Petrus Ribadeneria Toletanus. 540 E
Philippus Archintus, Salassiorum Episcopus. 507 B. 509 A.
Pietatis opera publicè per Ignatium instituta. 536 d
Pontifici Romano suam operam desert Ignatius. 494 f
Præpositus Generalis creator. 505 A
Principum Hispanorum filij quinam in patrimonio succedant. 457 b

Q.

Quæstorum sacra tribunalia. 485 a
Querimonias suorum perbenignè audit Ignatius. 533 c
Quirinus Garzonius Romæ Ignatium & socios lecto recipit. 496 d

R.

Rauennæ quid acciderit cuidam ex Ignatij socijs. 491 b
Realdus Columbus egregius Anatomiz magister. 517 b
Regulas perscribit Ignatius. 500 e
Rodolphus Pius Carpenfis Card. Societatis protector. 513 b. 531 e
Roma vrbs, totius xquitatis parens. 498 f
Romam ingreditur Ignatius. 470 d. iterum. 491 c
Romam Patres vniuersi conueniunt. 496 d
Romæ Faber & Laines sacras litteras profectur. 494 f
Romæ Confessionis & Eucharistiz frequens vsus restitutus. 496 c

S.

Salmanticam ad sua prosequenda migrat Ignatius. 478 f
Salmanticæ in carcerem coniecitur. 479 c
Serpulorum molestijs agitur. 484 c
Seminariarum Clericorum in vrbe condit. 537 a
Senas proficiscuntur Palschiasus & Salmeron. 501 b
Septem Vrbis templa Ignatius & socij obeunt. 505 c. & seq. 519 b
Sequana flumini. 472 e
Simô Roterigius Lusitanus Ignatij socius. 486 d
Bassanum secedit. 492 c. in Indiam destinatus 502 c. in Lusitaniam proficiscitur. 505 a. item Ferrariâ. 493 c. Lusitaniz provincialis. 508 e.
Bassani grauisima febri correptus. 539 b
Sinz vltimi. 501 b
Sobrietas moderata animum vegetat. 488 e
Socij priores Ignatij. 476 f. inconsistentes. 488 e
Socij posteriores Parisijs ad Ignatium adiuncti. 481 ab. Romæ fictis criminibus circumueniuntur. & absoluuntur. 497. 408 f
Socij & Ignatius de constituenda Societate deliberant. 500 d
Socij in varia loca Pontificis missi discedunt. 501 b
Societas Iesv vnde dicta. 494 e. minima ab Ignatio vocatur. ibid. confirmatur à Paulo III. Pont. Maximo. 504 d. item à Iulio III. 513 b. 3ugetur. & distribuuntur prouinciz. 508 d. humilitatis & paupertatis spiritum proferetur. 510 f. quibus artibus conseruanda. 511 c. varijs locis exercetur. 515 a
Societatis dignitati in posterum prouidet Ignatius. 498 e
Spectaculis publicis adesse nostros non facile permittit. 515 a
Stephanus Baroelius Nouocomenfis. 540 c
Stephanus Guiz Cantaber. 489 b
Submissio plurimum valet ad conciliandos homines. 501 c
Sudarium sacrum, in oppido Giennio celebratum. 478 d

T.

Tarvisum secedunt Codruius & Horius. 491 c
Tentatur à dxmone varijs artibus Ignatius. 464 c. f. & seq.
Tentatione patriz ac domesticorum nulla fere periculosa. 487 b
Tercium in scholis nostris explicari vetat Ignatius. 515 e
Theodosius frater ex ordine Minorum, à confessione

IGNAT. LOIOLAE VITAM.

feſſionibus Ignatij Romæ.	505 c	Vigilia immoderata vires frangit.	468 c
Theologiam ſacram Ignatius Pariſijs aggredi-		Vincentius Negofantius Fanenſis.	492 d
tur.	482 f	Virtutis pulchritudo, & vitij ſorditas explica-	
Timore humano agitatur Ignatius.	474 f	tur ab Ignatio.	479 b
de Trinitate liber Ignatij.	466 f	Viſionibus diuinis illuſtratur Ignatius. 466.c. f	
Trinitatis miſterium Ignatio diuinitus inno-		& ſeq.	
teſcit.	466 f	Voto ſe obſtringunt Ignatius & ſocij. 486.c. 492.	
V.		d. 506 d	
V ALSTVDINARIJ publici miniſterijs		Votum idem renouant.	486 c
probandi nouitij.	500 f	Votum Ignatij perpetuæ caſtitatis & paupertatis nuncupatum Venetijs.	492 d
Venetias Ignatius perducitur. 470. f. redit. 474 d		Votis tribus ſolemnibus quartum addunt no-	
Venetiarum deſcriptio.	470 f	ſtri.	500 f
Verba ſuſpenſa & ambigua, vti ſubdola men-		Vota ſux religionis noſtri in Petri, & Pauli ſo-	
dacij tegumenta, ſemper eſt deſectatus Ignatius.	534 d	lemnij profeſſione ſuſcipiunt.	506 d
Veronam contendunt Paſchaſius & Bobadilla.		Vulgus pluma & folio leuius.	509 a
492 c			
Vicetiam Ignatij ſocij conueniunt.	492 f		
Vicetiam petunt Ignatius, Faber & Laines.			
492 c			
Vicetiorum liberalitas erga Ignatium & ſo-			
cios.	493 a		

X.

XENODOCHIVM publicum diuertit Ignatius. 477.2 487. 0
Xenodochij miniſterijs probandi nouitij. 500 f

INDICVM FINIS.

